

SANCTI BERNARDINI SENENSIS,
Ordinis Minorum
OPERA QVÆ EXTANT, OMNIA,
tam hucusque impressa, quàm recens inuenta.
In quatuor Tomos distincta.

A F. PETRO RODVLPHIO EPISCOPO
Senogalliæ restituta, et Apostillis illustrata.
Vti eorum omnium Elenchus indicabit.

Cum Priuilegiis.

VENETIIS APVD IVNTAS. MDXCI

[redacted]

Donatus fuit ab Mro. D. Ricio Romano
1619 12 Aprilis

PERILLVSTRI, AC REV

F. PETRO RODVLPHIO,

Episcopo Senogalliensi, & Comiti, S. D.

N tandem post diuturnas lucubrationes, eruditissime, ac integerrime Antistes, à nobis impressa in lucẽ prodeunt doctissima monumenta Diui Bernardini Senensis, qui Franciscanæ Religionis lumen effulsit eximium, ab eruditis Religiosis, quãplurimisq; alijs doctis Viris tãtopere exoptata, & expectata. Hæc quidẽ antea imprimi minimè potuerunt, tũ quia difficile admodũ fuit complura eius opera inuenire, quę latitabãt, atq; à nullo adhuc Typographo erant excussa; tùm ẽt, quia tàm negligenter, tamq; obscurè manu scripta fuerunt, vt caracteres ferè obliterati, atq; obsoleti intelligi difficillimè potuerint: nunc autem diuina fauente clementia, & maxima adhibita diligentia, opera simul omnia tàm pij, tamq; eruditi Auctoris ex multis, varijsque locis in vnum collecta à nobisque impressa, quasi è tenebris eruta in lucem efferuntur, atque Christianam in Rempublicam effunduntur. Iam verò si priores Tomi, qui iampridem excussi fuere, dum esses Venetijs, tua imprimis cura, ac diligentia eguerunt, tuoque emendati, & castigati iudicio admirabili in medium prolati ingentem tibi laudis honorem attulerunt: quantò magis posteriores isti Tomi tua erant lima expolien-

 di,

di, tuaq; censura corrigendi? quod profectò à nobis perlibenter tētatum, curatumq; fuisset, ut tua id ope perficeretur, nisi episcopali pressum te pondere, totq; grauibus occupatum curis esse te certò nouissemus; atq; etiam nisi tàm longè abfuisses, à quo pręsens exoptabatur auxilium, quod in altera horum operum editione pręstò nobis futurum immensa tua confisi benignitate speramus, cum primum illustriori insignitus dignitate, Venetias te contuleris: vbi summa tua cũ laude, & gloria, communiq; omnium vtilitate, siqui fuerint errores, emēndare, & corrigere omnes facillimè poteris. Itaque Sancti huius Doctoris ex eodem Religionis tuæ fonte oriundi, volumina hęc omnia à nobis nuper edita tibi Pręsul optime, & doctissime, dicanda, consecrandaq; meritò constituimus: vt nominis tui authoritate suffulta & corroborata, tutiùs in hominum conspectum egredi audeant: etenim iure quodam proprio vindicare tibi opera hæc ipsa potes tanquam tua, in quorum reparationem, atq; amplificationem tantum temporis, àc studij contulisti, atq; allatas ob causas pergrata, perq; iucunda tibi esse debent. Benigna igitur, hilariq; fronte munus hoc nostrum, animi grati indicium, intra cordis tui penetralia, admitte, neq; scripta ista minus digna tanto Authore, teq; tàm insigni Episcopo iudica, quod mediocri caracterum forma sint excussa. hoc enimuerò est effectum propter ementium commoditatem, quorum plerique ob auri, argentiq; penuriam, tot tantaq; Volumina ampliori impressa caractere si fuissent, comparare sibi omnia nequiuissent; ex quo non paruum Religiosorum, studiosorumque pauperum detrimentum fuisset profecturum. Interim munus hoc iam tuum protege, ac refoue, valetudinemq; tuam cura diligenter, non tàm tua, quàm nostra etiam, communiq; omnium bonorum, & studiosorum causa. Iterum bene vale, nosq;, vt facis, dilige.

ELENCHVS OPERVM
S. Bernardini Senensis,
IN QVATVOR TOMOS DIGESTORVM, TAM ANTEA IMPRESSA, QVAM NVNC recens adiecta continens.

TOMVS PRIMVS.

Quadragesimale de Christiana religione,
In quo vberrimi de Restitutionibus, ac de Passione Domini, Tractatus.

TOMVS SECVNDVS.

Quadragesimale de Euangelio æterno,
Vbi copiosissimus de Vsuris, earumq; Contractibus, Tractatus.

TOMVS TERTIVS.

Tertium opus Sermonum appellatum,
In quo præ alijs de Spiritu sancto, de B. Virgine, de octo Beatitudinibus, deq; Obedientia euangelica, Tractatus.

Hactenus non impressa sunt hæc.

TOMVS QVARTVS.

Quadragesimale, Seraphin nuncupatum,
A Daniele de Purzilijs, Patauino I.C. ex Concionibus, quas Patauij S. Bernardinus habuit, cum nonnullis eiusdem Sermonibus extraordinarijs collectum, quibusdam insuper alijs minime aspernandis concionibus ab ipso Purzilio subiectis.

Item Sermones septem,
Atque etiam Quadragesimale paruum, Pugna spiritualis nuncupatum, 45. continens Sermones, in calce tertij Tomi.

Vita ipsius Sancti Bernardini,
Nunc primùm integra atq; absoluta reddita, vnà cum aliquot Historicorum testimonijs, ad illius mores & res gestas spectantibus, atq; alijs nonnullis, quæ ex præfatione Antonij Amicij in vitam ipsam satis patent, in initio primi Tomi.

Argumenta item Sermonum Ferialium,
Ac Indices duo in principio cuiusque Tomi, tam Sermonum, quàm rerum memorabilium.

ANTONII AMICII, I. C.
IN D. BERNARDINI
CONFESSORIS VITAM

Ad prȩstantissimos Ciuitatis Aquilȩ Magistratus, cȩterosq; Ciues,

Præfatio.

VEMADMODVM Aquila, auium regina, suo altissimo uolatu, suoq; perspicacissimo intuitu, eas omnes superat: ita mihi videtur fecisse magnus, atq; beatus ille Ioannes à Capistrano: qui cùm D. Bernardini Senensis comes charissimus fidelissimusq; discipulus extiterit, atq; vt idē in Sāctorum numerum ascriberetur quinquennium, & amplius, plures peragrauerit prouincias, primus illius sanctissimā Vitam, & res gestas omnium copiosissime, ac fidelissime, mea quidē sn̄ia, cōscripsit: quādoquidē (vt Nicolaus a Fara, eius in peregrinatione sex annos comes perpetuus testatur) nemo verius, nemo rectius, nemo iustius, nemo cumulatius sua tēpestate eo sibi vēdicauerit nomē sanctimoniæ. Quapropter Vitā hanc iure optimo ex omnibus, quȩ ab illius nostræq; tempestatis viris eximijs elegantissimè descriptæ sunt, seligendam putaui; tum quia cȩteri eam fermè totam desumpserint; tum maximè, quia ex eius libro manuscripto integram exscripserim, quam certè mancam imperfectamq; in quodam Sanctuario legimus, & quod peius est, alieno nomini, ac eius quidem (quod maiori errore factum est) hominis, qui ante 150. ferè annos fuerat, librariorum forte, vti plerumque fit, incuria falsò tributam: quemadmodum alij in suis Bibliothecis, quosdam in Apocalipsim Commentarios hucusque, quod sciam, non impressos, huic nostro Sancto Bernardino temerè ascribunt, quòd eos inter eius libros fortasse absq; nomine aliquo repererint, nullā ipsius phrasim redolentes. Adiecimus tamen post Vitam ipsam quædam de moribus gestisque D. Bernardini, eius potissimùm temporis Historicorum testimonia, atq; etiam diplomata de illius in Diuos relatione, de capiendo templo cœnobiove, deq; corporis translatione, ac denique 12. Cardinalium literas, qui peccatorum veniam illi templo indiderunt, omnia profectò maximis difficultatibus diuturnaque perquisitione inuenta. Et quoniam parum mihi ipsi fecisse viderer, si arcæ, in qua eius sanctissimum corpus quiescit, non meminissem; quæ è quibusdam annalibus manuscriptis accepi, quambreuissimè referam. Est igitur sciendum, anno à Christo nato 1481. a Serenissimo Gallorum Rege Ludouico arcam quandam argenteam pro illius pudicissimi corporis tabernaculo, & conseruatione, ad præclarissimam Vrbem Aquilā transmissam fuisse, propterea quòd eius filiū a faucibus mortis inuocatus liberasset: quæ sanè arca ad pondus librarum 1209. valoris quidem vnde viginti millium aureorum, seu vt alijs placet, duorum & 20. mil. a quatuor ceruis argēteis sustinebatur. Erat quoq; argēteis, anaglipticis sanè, simulacris ornata: cū in quatuor eius locis ēt B. Mariæ Virginis imago reluceret. Sic etiam D. Bernardini effigies B. Virgini Regem ense accinctum offerens, sicuti semetipsum Rex in somnis viderat, postulata liberandi filij potitus gratia. Ea igitur arca solennibus cum supplicationibus ad D. Bernardini templum deportata, ipsius corpus in altera crystallina locatum est, quæ argenteæ inclusa in alia quoque ferrea sex clauibus munita reposita fuit: quarum quidem clauium tres tene-

In Præfatione ad Vitā B. Ioan. a Capistrano.

Iac. a Voragine, qui anno 1290. floruit.

Sixtus in Bibliotheca sacra, & alij.

Arcæ argenteæ a Ludo. Gallorum Rege Aquilam missæ descriptio.

tenebant Fratres, reliquis apud illustres Ciuitatis Magistratus remanentibus, ne a singulis eorum seorsim aperiri posset. Erat praeterea ferrea illa arca forti crassoq; clathro ferreo circumsepta, ne quis illuc, nisi duas alias claues hēret, ingredi posset, quas illius loci procu rator & secularis ad id à Fratribus constitutus, a Magistratibusq; ipsis confirmatus custo diebat, sine quo neutri eam reserare valerent pro maiori Sancti custodia, & ueneratione; Ac ne quisquam eam contaminare, seu mutare, aut de ea aliquid imminuere auderet, Rex in eius commendationem, literas misit: idem vero Sixtus IIII. eam benedicens ac consecrans anathemate inhibuit. Verum his non obstantibus, a Philiberto tamen Salonio, Aurantio Principe, Prorege tunc & Duce exercitus Caroli V. Caes. in bello aduersus Lotrechium delecto (qui praeter regnum tributis oneratum, militibus defensae Neapolis, post Gallorum vastatum exercitum, ad varias ciuitates, vnde nummos pro stipendijs, quae maxi ma sui ipsius negligentia consumpserat, extorquerent missis, eorumque inhonestae, ac non ferendae insolentiae quibusdam Aquilani agri hominibus iure obsistentibus, Aquilam Aprutij Ciuitatem primariam, ac Regni Neap. secundam, armis atq; diuitijs instructissimā, origine vetustissimā ac nobilissimā, magno cū equitatu aduenies ita cū ea trāsegit vt sibi 120000. aureos persolueret, insuper agri dominiū ei ablatū, & militibus pro debitis stipendijs, & alijs pro colligēdis ad Florentiā debellandā pecunijs distribuit) impiè subla ta est vna cum illa S. Petri Caelestini, atq; itidem oēs eiusdem Ciuitatis cruces, & calices aliaq; sacra vasa non pauca ad 40000. aureorum numerū, qui demū vti sacrilegus geminaglāde traiectus, atq; ab equis pessundatus in medio exercitu interēptus spoliatusq;, uix vt agnosceretur, inuētus est. Ciuitatis tamen Magistratus liberalitate insignes (vti in oībus magnificè sanè ac sapiēter se gerere cōsueuerunt) alteram quoq; argenteā arcam conficiendā curauerunt, etsi minoris ponderis, tamen maioris pulchritudinis, ualoris 14000. aureorū, quae crystallinā, in qua D. Bernardini corpus conquiescit ita integrum ac si adhuc uiueret, intra se claudens, quibusdam rotis artificiosè constructis extollitur, ut ambae simul cū illius venerando corpore, statis praecipue temporibus, nullo obstaculo impediente populis commonstrentur. Haec nempe arca nō eadem nunc qua prior lege custodita, tam in priori facie quàm in posteriori tria arcuata inter columnia habet, hinc atq; illinc cuiq; eorum columna, praeter angulares erecta, sacratissimoq; Dei Iesu nomine cum radijs in earum spatij medietate expresso, vt in unaquaq; facie sint columnae octo. Atq; ita a fronte in eorum intercolumniorū medio, caeterorum maximo, B. Virginis puerū in sinu tenentis imago refulget: a tergo D. Bernardini: in dextro uerò similiter prioris faciei, est S. Francisci, in eius posteriori S. Petri Caelestini: in sinistro autē rursus est D. Bernardinus, in eius aduerso S. Maximus. Tū inter columnas in diuisionibus nonnullae martyrū dimidiatae, hypanagliptica quidem imagines cernūtur: super pinnaculū uerò tabernaculi ipsam arcā cōtegentis, uarijs incisionibus elaboratū, stat Aquilae uolucris signū. Iam quoq; par est tabernaculum, seu sepulchrū magnificentissimū describere, oēs eas arcas ambiens in quadam capella, quae per circuitū ducentorum capax est hominum, pulcherrimis eius regionis lapidibus, ut nec marmori cedant, extructum. quod quidem quadratum est, in singulis faciebus latitudinis brachiorum septem, altitudinis uerò nouem, coronis ac zophoris ornatum, atque pulcherrimis stephanomatibus, varijsque incisionibus decoratum, ut huiusmodi caelamina tantae uenustatis, tantique artificij inuenire quamdifficillimum sit. Duas tamen praecipuas habet facies, & ante & post, in quibus duae quoque sunt maximae fenestrae, altera è regione alterius, ex quibus arcae, argentea scilicet & crystallina, cum sancto corpore eiusdem, cum ostenditur, uideri possunt. In facie igitur priori iuxta pauimentum in basibus angularibus (inter quas tamen altare collocatum est) epitaphia leguntur, in posterioribus similiter. Paulo uerò superius ex parte dextra fenestrae, statua

S. Petri

Philiberti Aurantij Principis mors post arcam argenteam sublatam.

Arca, quae extat, itidē argentea.

Tabernaculi, seu sepulchri descriptio.

S.Petri posita est,ex altera S.Pauli. in posteriori ad dexteram S. Francisci, ad lęuam S. Antonij Confessoris: superius etiam à dextris S.Ioannis Baptistæ, a sinistris S. Ioannis Euangelistæ.at in medio horum B.Virginis cum filio,a cuius sinistra B.Ioannis Capistranensis,a dextra verò S.Bernardini tenentis offerentisq; Iacobum Nannium, qui proprijs sumptibus 9000.aureorum sepulchrum hoc extruxit. In posteriori,in dextro latere est S. Sebastianus,in sinistro S.Catherina,in medio verò epitaphium obitus, in apotheosim relationis,& translationis S.Bernardini. In summo autem hemicyclo exculptus est ęternus pater,in posteriori Pietatis imago,idest Christus crucem gestans, cuius corporis mediam partem sepulchrum tenet,& in huius hemicycli ora hæc verba leguntur, DEO OMNIPOTENTI HONOR. *Sed in duabus reliquis faciebus nulla statua,nec hemicycli vlli, tantummodo reliqua cęlaminum ornamenta vndiq; continuantia conspiciuntur. Nec mihi videtur silentio prætereundum eius templum inter Italiæ omnia perillustre, altari in primis maiore ob insigniores statuas augustissimo,pulcherrimis picturis ac sacellis magno ære extructis honestatum,vestibus sacerdotum vsui necessarijs,alijsq; ornamentis auro sericoq; contextis;argenteis vasis alijsq; ad cœnobij quoque decus spectantibus instructum, a Ciuitate in patenti campo præter omnes alios spectabili seiunctum,cuius longitudo est brachiorum 150.amplitudo verò 45. Habet item celsum maximumq; tholum,nostrates Tubā vocant,plumbeis laminis tectum.Turris verò sacra,præter piramidem,est altitudinis brachiorum 72. Facies autem prima exterior ex albis lapidibus marmoreis iucundissimi prospectus redditur,ianuas habens tres,ad quas per 20.gradus ascenditur,ampla sub iacente platea,fonteq; condecorata.Hæc oīa scribere libuit pro mea potissimùm summa pietate,qua ab vnguiculis hūc sanctissimum uirum,nostriq; omnium patronum prosequutus, sum: cum is confessor pręclarissimus,quasi quidam primarius lapis & colūna marmorea, uniuersæ Franciscanæ familiæ instaurator extiterit,cuius doctrina & exemplo non pauci, tam religiosi,quàm seculares illius labentis seculi ad uirtutem amplectendam uitiaq; uitāda compulsi sunt, atq; idem plerosq; uel efferatos populos ad rectam uiuendi uiam, & ad pietatis ac religionis cultum redegerit, innumerorum bonorum operum auctor illustris existens,innocens,& sine macula;profectò,ut quidam uerè scripsit,*

Templum quale.

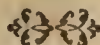
S. Bernardini laus.

Auctor, qui miracula D. Bernardini versibus ipse sutus est.

Et vitam & mores imitans per singula Christi,
Solum ipse in Christo, miro flagrabat amore.
Quis memorare queat totum,quanta ipse per orbem,
Dum sibi uita comes,sanctéq; pieq; peregit?

Lætare itaq; ac plaude, AQVILA, *non minus nobilis quàm fœlix,quòd Dei clemētia præter cæteros hoc quoq; magno mirabiliq; nouissimè sis decorata patrono; Italiæ sanè gloria, Franciscanæ religionis corona,uirtutis speculo,religiosorū Apostolicæq; uitæ normæ:qui profectò illud signaculū similitudinis,plenus sapientia,perfectus decore,in delicijs paradisi Dei fuit,omnis lapis operimentū suum: Et hilari fronte maximoq; affectu Vitam hanc & mores eius resq; sanctissimè gestas excipe, quas fusè & copiosè prosecutum est sidus illud præfulgidū,in ecclesiæ Dei cęlo radiās,B.Ioannes a Capistrano,cui magnas gratias habere debes: nā cū pro huius tui patroni in diuos relatione indefessus plurimos annos consumpsisset, ac proinde non modò eius tam pulchrum,tamq; magnificū,ac tot rebus iā dictis decoratū templum sit extructū:verumetiam per uniuersum terrarum orbem eius nomen celebretur,quod omne in tui ipsius decus & gloriā redundat;thesaurum sacrumq; pignus eius corporis possides,quæ quidē res mirum in modum te ornat,illustrat atq; decorat.*

Ezech.28.

VITA

VITA
SANCTI BERNARDINI SENENSIS,
PER BEATVM IOANNEM A CAPISTRANO CONSCRIPTA.

IN ciuitate inclyta Senarum, quæ ciuitas est Virginis nuncupata, ex nobili, & vetusta familia de Albiceschis, ortus est nobilis vir nomine Tollus Dini Domini Bandi militis, uir prudens, bonæ opinionis humanus, & simplex, qui in annis circa 1377. a Senensi Dominio deputatus præsul ciuitatis Massanensis in Senensi agro, & ab vrbe ipsa distans miliaribus 30. Magistratum suũ laudabili terrexit, & gubernauit cum bona gratia ciuiũ Massanorũ, quo tpe quidam spectabilis miles nobilis Massanus, noĩe Dñs Bindus Dñi Rainerij militis de Aduedutis, rediens a quodam alio Magistratu cuiusdam ciuitatis Italiæ, & admodum senex, audiens bona gesta prænominati Tolli tunc Massani præsulis, aduertensq; conditiones eius etiam laudabiles, deposito Magistratu illius procurauit eundem in generum, & sibi Neram filiam suam in matrimonio copulare, & Tollum tanquam filium sibi adoptare, cum alios non haberet filios præterquam Dianam Neræ sororem, & quamplurimis annis in antea alteri gene ro copulatam, & sicut Domino placuit, ita factum est. Nam Tollus, & Nera se con iugio copulant: sed post parum temporis Domino Bindo Tolli socero decedente Tollus ibidem Massæ, & Nera remanserunt. *S. Bernardini patria, genus, & ortus.*

Tollus, & Nera probę conditionis timentes Deum, & in beata Virgine deuotionem habentes, in matrimonio obsequium Deo præstando masculam prolem ad honorem Dei optabant: & disponente Domino bonorum omnium largitore, vota deuotorum parentum completa sunt. Ecce enim filium genuerunt, qui in lucem prodijt, & natus est octaua die Septembris, die natiuitatis Virginis gloriosæ Mariæ, currentibus annis a natiuitate Domini nostri Iesu Christi 1380. cui impositum est nomen Bernardinus. Nera Bernardini mater fęlix viam vniuersæ carnis exoluendo, cum esset annorum 22. Deo animam reddidit anno 1383. remanente Bernardino annorum trium: Tollus verò pijssimus pater, & Diana cognata eius, beatissimæ Virginis deuoti, dilectissimũ filiũ Bernardinũ pro puerili facultate, & tenella ætate bonis moribus instruentes, & deuotis præsertim erga reueren tiã Virginis gloriosæ. Animam tandẽ Tollus suo creatori restituit in annis 1386. superstite unico, & dilecto filio suo Bernardino annorum sex, Diana uenerabilis matrona Neræ matris Bernardini olim soror curam pueri, & bonorum ibi suorũ suscepit, illumq; tanquam filium gubernauit, & aluit annis quinque: & cum deuota *Parentibus orbatur.*

Indoles. eleemosynarũ studium. ac religio.

uota mulier esset Virginis gloriosę,puerum optimis moribus,& deuotis instruxit eum inducendo ad deuotionẽ beatæ Virginis quantum poterat.Et licet tanq̃ puer quædam pueriliter ageret:attamen omnes alios in multis excellebat.nam ita literis,& grammaticis instructionibus proficiebat,& longè alios coętaneos suos superabat,& bonæ indolis, & ingeniosus apparebat, tam intellectu, quam etiam in quibusdam manu conficiendis,quod mirabilis erat aspectus eius omnibus Massanis,adeo ꝙ illũ arbitrabantur euasurum in clarum,& magni ingenij uirum. Assueuit se puer taliter eleemosynis,vt in nullo ferè magis cõtentari uideret̃ q̃ pauperib. eleemosynas erogare.Et cũ aliquando contingeret casu parum de pane superesse in domo,& pauper eleemosynam postulasset,& Diana illam denegasset, aiebat benedictus puer: Rogo demus pauperi eleemosynam,& non cęnabo,quia panẽ potius pauperi opto,q̃ mihi.Gaudebat Diana valde intuẽs pueri bonitatem, & optimam indolem,inducendo eum etiam ad ieiunium pro quanto puerilis patiebatur fragilitas, & satis ætate tener ad honorem Virginis gloriosæ Sabbati ieiunium cæpit,illudq́; toto tempore laicatus cõtinuauit. Cum autem esset annorũ 11.& in grammaticalibus prouectus,a necessarijs suis Christophoro, & Angelo confratribus de Albiceschis aduocatus est Senas patriam suam,sub cura tamen,& custodia Christophori uenerabilisq́; matronę uxoris suæ Pia nominatæ nomine, & re:quæ cum filius ei nullus esset,Bernardinum puerum plusquam filium dilexit,& moribus instruxit,scholas triuialis doctrinæ sub Honofrio præceptore cõtinuauit,mirabiliterq́; vltra omnes coętaneos suos doctior fiebat, omnibus affabilis,generosus,honestus,& deuotus. Altaria semper domi faciebat, & ornabat in tenerioribus annis:& cum aliquando Pia ipsum ad audiendam prædicationẽ duceret,inde reuersus pueros conuocabat,eisque pueriliter prædicabat quæcunque iam de prædicatione audita memoriæ commendabat.Taliq́; modo talia faciebat, vt a multis præsagitum fuerit,ipsum futurum sacerdotem, & prædicatorem solẽnem,ut extitit.Sed cum Senas adueniret speculum illud honestatis,doctrinæ triuialis,& moralis philosophiæ instructor optimus, Ioannes Spoletanus, qui licet antiquus ad huc etiam viuit in humanis,honestissimus adolescens honestatis, & doctrinæ cupidus ad illum se contulit,a cuius latere quantum licebat, minimè discedebat,& per aliquot annos secutus est eum, apud quem mirabiliter profecit, adeo quòd ab eodem Ioanne prolatum est, & proclamatum pluries,a scholis suis nũquam euasisse aliquem doctiorem Bernardino,nec unquam uidisse scholarem omni honestate repletum,& a quo nũquam uerbum inhonestum fuerit auditũ, sicut de Bernardino cognouit,ita ꝙ nec verbo,nutu, signo,seu aliqua interpretatione collegit ex illo aliud,quam purissimam honestatem.Testantur hoc idem sui temporis scholastici coętanei,tantam fuisse iuuenis illius honestatem, vt ita turbidus uideretur,cum aliquod inhonestum dici audiuisset, quòd illi rubor in facie verecundiæ apparebat,ac si iniuria quis ei alapam intulisset: ex quo si aliquando contigisset,vt sępe contingit,pueros adolescentes,siue iuuenes aliquod inhonestũ inter se confabulari,& Bernardinus casu supuenisset,statim ipso uiso dicebant,Taceamus,quia Bernardinus venit,& ecce iã adest, vnde reputabat̃ ab oĩbus exinde quoddam honestatis,& bonitatis speculum,& exemplar. Contigit his temporibus,cum formosus esset,& natura delicatus ualde,quendam ciuem non de minoribus in campo, seu magna platea ciuitatis,iuxta fontem, Bernardino turpe verbum dixisse,ex quo Bernardinus malignitatem ciuis illius concepit, floridus, & honestissi-

Honophrius præceptor in triuialib.

Ioannes Spoletanus,honestatis speculum.

Honestas & pudicitia Bern.

Impurum quendam ciuem pugno. alterum uero aduenam lapidibus impetit.

honestissimus adolescens, statim auditis uerbis illis, magno ictu pugno ciuem percussit illum infra mentum, credens percutere faciem adeo magno sonitu, astantibus propinquis quampluribus ciuibus, quòd ferè totam plateam repleuit auditu, & ciuis ille confusus, & ab alijs derisus festinus recessit. Sed cum reuolutis temporibus, & annis multis sanctus vir Bernardinus super eandem plateam prædicaret populo uniuerso, prænoīatus ciuis eiusdem sermonē audiens, ita cōpūctus, & exuberantib. lacrymis condolens visus est, ac si diuersis flagellis cęsus fuisset. Contigit etiam eisdem temporibus, quēdam alium malignum, & nequam, nō ciuem, sed aduenam pluries inhonestis verbis, & nutibus ostendere turpe desiderium, & nefarium erga puerum Bernardinum, quem idem Bernardinus pro posse corripiens, cum nec ille desisteret, tanquam honestatis speculum Bernardinus ipse quosdam rogauit sibi coętaneos, & bonæ opinionis adolescētes, & socios, vt eū adiuuarent a molestia illius nequam hominis, & inter se collecto consilio ordinauit quemlibet eorum implere sinus lapidum, quo facto iniquum illum quæsierunt hominem, quem repertum iuxta portam palatij magnificorum Dominorū Priorum ciuitatis, ait Bernardinus ad socios, non est bonum hic rumorem facere iuxta palatium Dominorum, sed extrahamus eum de campo, deinde eum lapidibus insequamur. Euenit quod statim homo iniquitatis libidine excęcatus intuens Bernardinum eidem plures florenos ostendit tali nutu ac si diceret: Tui sunt omnes, si mihi assentire dignaris. tunc sapiens adolescens annuit, ut plateam exire deberet, quam cum statim egrederetur per uiam portæ Salariæ, illico Bernardinus exclamauit: Inique, ribalde, Sodomite, igne cremāde, alta uoce animās dixit ad ipsū, & cæpit ipse primus lapides eijcere contra illum. Socij uerò una secum exclamantes, & vocibus, & lapidibus responderunt. Iniquus ille fugiens persecutionem passus est ab eis cum lapidibus, & tumultibus usque ad Posterulam, caripendens non modicum a puerorum lapidibus liberari, qui non minus auidè malignum hominem lapidabant, quam Hebræi Stephanum, & sic iniqui hominis molestiam totaliter Bernardinus euasit. Hæc duo publica signa euidentissima honestatis floridi adolescētis talem, & tantam opinionem bonitatis, & uirtutis eius apud omnes generauit, & auxit, vt nedum amplius aliquis inhonestum aliquod ab eo tentasset, sed quandoq; ēt ab omnibus uenerandus, & commendabilis redderetur, adeo vt coram eo etiam quicunque sui domestici uerbum aliquod inhonestum dicere non præsumerent, scientes eum virginitatis, & pudicitiæ feruentissimum amatorem, cuius morib. & uita conspecta tā seculares, qui secum ab infantia fuerāt conuersati, quā etiam fratres, cum quibus per annos plurimos conuixerat, & quorum aliqui suam confessionem audierant, corporaliter manu tactis sacris scripturis suo iuso testati sunt, & super eorum conscientias affirmarunt se firmiter credere Sanctum Bernardinum virginitatem perpetuam obseruasse, & mortalis peccati macula nunquam fuisse conspersum, prout ipse idē in quadā sua grauissima infirmitate reuelauit astrictus a sua quasi matre, Tobia nomine, sorore consobrina. Erat enim sibi soror quædam consobrina, quæ vocabatur nomine Tobia, filia Dominæ Dianæ sororis Dominæ Neræ matris Bernardini. Tobia vidua erat tertiæ regulæ Sancti Francisci professa, relicta uiri nobilis Guidonis Bettollia de Tolomęis Deo seruiens cōtinuis orationibus, ieiunijs, uigilijs, disciplinis, castigans corpus suum, & in spiritus seruitutem redigens, ut Deo acceptior, & uiuentibus exemplarior redderetur. Hæc fęlix mulier in eodem anno Iubileo, tempore ma-

Virginitatem seruauit perpetuam.

Tobia eius consobrina sanctimonia, quæ illum religiosè educauit.

gnæ pestis infirmantium mulierum peregrinarum in hospitali Mariæ Virginis de scala, curam gessit. Hæc illa fuit, cui fęlix Bernardinus post ingressum religionis cũ esset annorum 31. ex epidimia infirmatus, a medicis diffidatus, & in articulo mortis constitutus, secretum suæ puritatis, et incomptionis tanquam matri Deo gratias agens humiliter patefecit, asserens se ab omni vitio carnis incorruptum, diuina sibi opitulante clementia, sicut de ventre matris exiuit. Hæc illa fuit benedicta mulier, quam in matrem, & loco matris Bernardinus assumpserat, cuius animam in hora mortis ad cœlum euolantem Bernardinus, vtique tunc sanctus, dum Mediolani prædicaret, spirituali visione conspexit, & in thalamo a prædicatione desistens prima die Quadragesimæ mente consternatus abscessit, & cum astringeretur à socijs vt quare sic se firmasset diceret, & quare incompletam prędicationem reliquisset præter suum morem, cum primò causam patefacere recusaret, deinde magis ac magis astrictus ait, tunc Tobiam sororem meam consobrinam, quam semper in matrem habui: & quæ me ætate per annos 30. superabat, expirasse cognoui & animam eius vidi ad cœlos euolasse feliciter. Diffusa est autem huius reuelationis fama velociter, totamq; perculit vrbem. Cumq; ad aures tunc sermo percutteret Illustrissimi Ducis Mediolani, cauto modo absque Bernardini sociorumq; notitia accersito nuncio, destinatoq; festinanter ad ciuitatem Senarum, ad præfati Domini instantiam, & requisitionem diligenter perscrutatum est, quid de Tobia præfata contigerit, repertum est eadem die eademq; hora decessisse Tobiam, qua Sanctus Bernardinus eius animam ad cœlos migrasse cognouit.

Adhuc autem Tobia præfata superstes, & in humanis degens priusquam Sanctus Bernardiuus specialem religionem eligeret, speciosus iuuenis, elegantisq; formæ, vultu præclarus & venustus, quasi depictus Seraphin videbatur omnibus intuentibus, Tobia præfata q̃ ipsum tanquã fratrẽ suũ post matris obitum suscepit in filium maternæ dilectionis erga Bernardinum curam, & studium exhibuit diligenter, vt Bernardinus cęlestibus epulis ac poculis nutriretur, in tantum ꝙ pati non poterat disgregationem præsentialem tam in infantia, quam in pueritia, & adolescentia eiusdem Bernardini, quem dum minor esset, ad ecclesiam secum ducebat, missas, & diuina officia volebat quotidie auscultare, prædicationes, & diuina verba cum reuerentia, & attentione solerter audire ac memoriæ commendare, vt ipsum Altissimo dedicaret, tanquam altera Anna mater Samuelis, & Elisabet mater Ioannis Baptistæ.

Postquam autem pubes factus est Bernardinus zelotipica Tobia de eiusdem Bernardini pudicitia vigilantissime persollicita Deum precibus exorabat, & Virginem gloriosam, & omnes Sanctos, vt Bernardinus ab omni sinistro desiderio ac sensuali amore immaculatus, sincerus, & integer à Domino seruaretur. Sanctus autem Bernardinus, huius propositi feruentissimus exoptator, perpendens flammigerum zelum ipsius Tobiæ, quandoque dicebat, philocaptus sum, moreret ea die, qua meam amasiam facialiter aspicere non valerẽ, & sæpe dietim solebat asserere, volo ire ad visitandum amasiam, quæ pulcherrima est, & nobilissima super omnes puellas nostræ ciuitatis. Tobia multotiens hoc audiens, & sententiam non intelligens, affligebatur cordialiter intimo percussa timore, cogitans Bernardinum de aliqua mortali puella more adolescentium philocaptum, ipse autem de gloriosa Maria Virgine loquebatur. Est enim supra portam ciuitatis Senarum, quæ ducit Florentiam, imago depicta quædam Virginis gloriosæ cum repræ-

Ad les ēs mane & sero imaginem matris Dei inuisebat.

repræsentatione triumphalis assumptionis eiusdem, cum figuris multorum Angelorum cantantium, iubilantium, & musicalibus instrumentis, ad honorem, & reuerentiam Virginis benedictæ psallentium, & organizantium circumcirca, quam figuram Sanctus Bernardinus consueuerat bis in die, videlicet mane, & serò deuotissimè visitare, & beatæ Mariæ Virgini dignas pro posse laudes exoluere genuflexus: & de ipsa beata Virgine in eadem imagine repræsentata se philocaptum sæpius asserebat, quam sibi dulcissimam affirmabat. Et ipsi Tobiæ dicere consueuit, Dormire nequirem in nocte, cuius die præcedenti effigiem non vidissem amasiæ meæ dulcissimæ. Talia ex Bernardini ore prolata ipsa Tobia auribus percipiens commota quandoq; velut Ioseph de tumescente Virginis vtero cæspitare cœpit, & mente reuoluere, quid nam Bernardinus ex his verbis intenderet. Conspiciebat nanq; ipsum Bernardinum frequentissimè ieiunare, quotidie missas audire, orationibus & deuotionibus attentè vacare, vestitum dormire, carnem subijcere spiritui, disciplinis & flagellis edomare, & alijs virtuosis operibus adolescentiæ refrænare conatus, sinistra in eius corde suspicio quiescere non valebat: sed ex aduerso considerans speciositatem ac venustam formositatem iuuenis, astutias dæmonum, corruptibilitatem humani generis, nec non & carnis fragilitatem, cum iam Bernardinus ab eadem pluries infestatus, quæ nam esset eius amasia, & in quo loco domicilium obtineret quandoq; dixisset, extra portam Cameliæ, extra quam portam quoddam monasterium monialium situm erat: dubitauit ne fuerit ibi excæcatus ac vitioso amore vinculatus, & sauciatus Bernardinus. Amaricabatur itaq; proba mulier, timens ne fructum suorum studiosorum laborum perdidisset: nam & singularissimo, ac studiosissimo zelo Bernardinum instruxerat ad bene & caste viuendũ, & suam virginitatem diligentissime conseruandam. Disposuit itaq; in seipsa, per semetipsam personaliter obseruare Bernardini gressus, vt proprijs oculis cerneret quo tenderet Bernardinus, & occultas ipsi parans insidias, extra portam Cameliæ latenter se posuit, & occultè vbi Bernardinum exeuntem videre poterat, & non ipsa videri; & ecce Bernardinus aduenit solus coram præfata imagine, & genuflectens genibus suas deuotas orationes, & preces Virgini benedictæ cordis medullis humiliter offerebat, festinans domum repetens quaq; die. Tobia hæc intuens admirata est, & ne fortè ab eodem Bernardino in itinere videretur occultè accedens occulteq; recedens diebus plurimis id reperijt, sed & vt ipsa & quædam sua spiritualis socia certiores efficerentur de sinceritate, & pudicitia Bernardini, iterum subordinat suã sociam perquirere quo Bernardinus pergat ad videndum amasiam, quæ similiter eo modo quo Tobia, & ipsa pariter Bernardinum aspexit. Tobia igitur omni suspitione sinistra remota animo hilaris gaudioq; perfusa spiritus ait Bernardino, fili mi benedicte, rogo te ne me teneas amplius in suspenso, & ne propter te quotidie sim afflicta. Dicas mihi precor, de qua sis philocaptus, vt si par est nostri generis, eam tibi procuremus in sponsam. cui Bernardinus respondit: postquam sic iubes, mater, quòd nulli alteri propalassem arcana cordis mei, tibi pandam. Philocaptus quippe sum de beata Virgine Dei genitrice Maria, quam semper dilexi, quam videre toto cordis affectu eius amoris flamma succensus totis visceribus concupisco, quam mihi sponsam castissimam desponsaui, in qua omnis mea spes stabilita est & firmata: illam summè diligo, illam quæro, illam semper vellem reuerentia debita intueri. Sed cum non valeam hoc in præsenti seculo obtinere,

Quãto amore S. Bernardinus flagraret in B. Virginẽ

obtinere, statui in mente mea eius amore suam imaginem quotidie visitare, & talis est amasia mea. Tobia lætior effecta, & spiritu exultans lacrymas continere non valuit, & accurrens ad collum eius spirituali gaudio amplexata est eum dicens, fili mi benedicte iam læta moriar, ex quo per os tuum certificata sum de tua sancta & pia intentione ac deuotione ad Virginem benedictam, nec firmari poterat in mente mea de te sinistra suspicio. Gratias igitur agamus altissimo Domino nostro, & gloriosæ Virgini benedictæ de tuo firmo proposito, & pio desiderio salutari. Commendabat enim se plurimum, & sæpissimè Virgini gloriosæ Mariæ, matri Dñi nostri Iesu Christi, cui semper post annos discretionis feruida deuotione obsequiosus extitit, vt ipsa dignaretur apud filium suum Christum Iesum, tanquam patrona ciuitatis Senensis preces pro seipso porrigere dignas. Quatenus scilicet in die Natiuitatis benedictæ ortus est ex vtero matris, & in eadem die sacri baptismatis vnda renatus, & reuolutis annis vigintiduobus eadem die natiuitatis Virginis benedictæ, habitum sacræ Fratrum Minorum religionis assumpsit, & reuoluto anno, eodem die professionem dictæ religionis emisit, nec non & reuolutis annis duobus primam missam, ac prædicationem in die natiuitatis eiusdem Virginis gloriosæ celebrauit, edidit & exposuit populis hinc inde concurrentibus ad suam nouellam missam, nouellamq; prædicationem arduam, & deuotam, ita ipsa Virgo benedicta patrona sua, & aduocata atq; protectrix continua esse dignaretur, vt suam virginitatem, & pudicitiam, ac professionem, quam emiserat vita comite sinceriter obseruaret, prout finaliter iuxta eius orationem, & desiderium diuina gratia suffragante, læto ac glorioso effectui mancipauit, tot & tantis miraculis ad inuocationem suorum meritorum, per diuinam misericordiam Christiano populo demonstratis, exhibitis, & impensis.

Festū natiuitatis B Virginis fuit ei peculiari deuotioni.

Creuit ergo quotidie in Bernardini tenello, sanctoq; pectore erga Virginem benedictam feruens, & ignita deuotio, vt cum in festiuitatibus eiusdem beatæ Virginis sermocinaretur ad populos, & laudes explicaret Virginis gloriosæ, tanto accendebatur feruore, quòd facies eius tanquam alterius Seraphin solari videbatur irradiare fulgore, prout ego ipse, qui hęc dico, proprijs oculis aspexi, quandoq; & alij quamplurimi sæpius id viderunt. Composuit vtiq; Tractatum nobilissimum de Virgine gloriosa, prolixum satis, laudes Virginis seriosius continentem. Conuersationem suam Bernardinus ab infantia honestissimam, & catholicam atq; deuotam cum omnibus peragebat libenter, & charitatiuè seruiens vnicuiq; lætus, alacer, affabilis, gratiosus, cum his qui potentiores erant probati, & honesti viri vitam degere eligebat, apud quos in sanctitate, & virtuosis moribus proficere magis posset, & quammaxime in sua adolescentia cum religiosis, & honestis clericis libentius versabatur. Postquam autem adultus factus est, & in humanis scientijs præstante Domino eruditus, & supra consodales excellenter instructus, ad studium sacrorum canonum se tradidit imbuendum, in quorum facultate peritus, & doctus infra triennium iuuenis ingeniosus valde profecit, & ad diuinum aspirans cultum ac perpetuum obsequium cæpit infirmis famulari deuotus.

Facies illi fulget, dū laudibus B. Virginem extollit.

Conuersatio eius adhuc pueri & adolescentis doctrina.

Occurrit tunc temporis pestis valida in ciuitate Senarum, in tantum quòd solummodo in hospitali antefato Virginis gloriosæ, quod vocatur Hospitale sanctæ Mariæ de Scala, 100. & 60. personæ, quæ in dicto hospitali pretio seruiebant infirmis aduenientibus hinc inde, mortuæ sunt ex morbo epidimiali, itaq; hospitale plenum

Eiusdem mirabile obsequiū xenodochio Scalę pestis tpe.

plenum quasi infirmis, cum annus esset Iubileus, completo centesimo, videlicet anno Domini 1400. relictum extitit, & sine aliquibus ministris remanserat propter pestem. Sanctus hic Bernardinus qui iam annumeratus fuerat, & descriptus in confraternitate se disciplinantium ob reuerentiam, & deuotionem sacratissimæ passionis Domini nostri Iesu Christi, in eodem hospitali Virginis gloriosæ Mariæ præfatis languidis, & infirmis nedum ciuibus, sed forensibus, & extraneis per eandem ciuitatem Virginis benedictæ transitum facientib. ad Romam propter indulgentiam præfati Iubilei compatiens, in visceribus charitatis seipsum primo solum præfatorum languidorum atq; morbosorum, omni contagionis periculo oblitus morteq; contempta obsequio continuo mancipauit, vt saltem aliquos de prædicta confraternitate suo nedum verbo, sed etiam opere, & exemplo diligentius prouocaret. Erat quippe horribilis illa pestis, quammaxime in eodem hospitali, vbi presbiteri, clerici, & notarij, medicinas infirmis, & vnguenta ministrantes iam decesserant absq; infinito numero peregrinorum, ita q; præ nimio fœtore locus ille solo aspectu videbatur mortem intuentibus comminari, nec pro quocunq; magno pretio quisquam reperiri poterat, qui in eodem hospitali infirmis decedentibus spiritualem, vel corporalem consolationem aliquam ministraret, & cum maior necessitas incumbebat, tunc maior inerat penuria seruitorum. Suscitauit igitur Dominus spiritum adolescentis iuuenis Bernardini, cum esset tunc annorum 20. vt in eodem hospitali se ad mortem exponens pauperum infirmorum necessitatibus subueniret Christi Iesu obsequio se præstare cogitans sibiq; ministrare, dum pro Christi nomine pauperibus languidis seruiebat, quibus per plures hebdomadas omni zelo, omniq; diligentia ministrauit prius quam posset aliquos ad tale seruitium prouocare.

Denique quasi martyrij prædicator effectus duodecim suos intimiores bonæ indolis, & morum probitate suffultos socios adijt de eadem confraternitate, eos exhortans vt pro Christi nomine, & amore eum iuuare dignentur in ministerio iam præfato, allegans eis Christi verbum dicentis, quod vni ex his minimis fratribus meis fecistis, mihi fecistis, & si casu in tali exercitio morerentur, tanquam martyres pro Christi nomine putarentur, cum nil optabilius esse debeat Christiano quam pro Christo mori, qui pro nobis mori dignatus est, vt nos suo preciosissimo sanguine redimeret, & saluaret. Videmus nanq; fratres charissimi, vndique pestem flammantem, omnes morimur, iam securis ad radicem arboris posita est, venit messis, mors falcem ad secandum agitat. Melius est nobis mori in diuino obsequio, & ministerio infirmorum propter Christum, quam viuere in delicijs & vanitatibus huius nequã seculi proditoris. Est enim Dominus fidelis remunerator, & iustus, qui nobis gloriosa corpora, sua die referat post ruinam, si ex hac morimur charitate, reformabit ipse Dominus corpus humilitatis nostræ configuratum corpori charitatis suæ: q; si mortem euaserimus hac ex peste mens nostra toto tempore huius peregrinæ vitæ lætari poterit, & gaudere q; propter Deum hoc sanctum opus egerimus charitatis. Hæc & his similia proferens vir Dei suos coætaneos animauit pręfatos duodecim ad pium opus exequendum, & primò eos monuit vt omnes fideliter, & legitimè formata contritione præuia, sua confiterentur peccata cum deuotione, & debita pręparatione susciperent Eucharistię Sacramentum, qui lęto animo congaudentes magno feruore concepto Bernardinum in pręsidem eligunt, & magistrum ad obsequia pauperum infirmorũ

se

se promptissimos hilariter exhibentes. Statim magister *hospitalis* & rector, vir optimus, charitate plenus, & virgo ab omnibus reputatus, Dominus videlicet tūc Ioannes miles de Tantauonibus, qui licèt iam senex pro viribus non cessabat omne bonum opus exequi, largas manus aperiens ad magna, & ampla salaria erogans quibuscunq; uolentibus Domino famulari in præfato obsequio miserabilium infirmorum. Cum itaque cerneret adolescentem Bernardinum cum suis Christi consortibus hospitalis præfati seruitio mancipatum, & deditum, statim sibi totius domus claues exhibuit, omnem curam infirmorum, atque quorumcunque necessariorum pro languidorum subsidio recommittens sibique tribuens omnem facultatem, ut disponeret, & dispensaret omnia tanquam si ipse principalis Dominus esset omnium bonorum totius domus benedictæ Virginis. Animatus tāto magis ex hoc charitatis, & omnis uirtutis exemplar Bernardinus, quāplurimos alios iuuenes, & nobiles ciues attraxit ad iam sępe dictum obsequium infirmorum, de quibus nonnulli in tali seruitio decesserunt. Bernardinus autem feruore deuotionis accensus domum prius ordinat, exercitia, officia, ministeria, labores, & uicissitudines distribuens, & disponens pro loco, & tempore iuxta personarum cōgruentiam, quamuis ipse semper conaretur in omnibus principaliter interesse: nā die noctuque infirmis astabat, medicinas, & remedia, cibaria, & alia necessaria iuxta qualitatem infirmorum assiduè ministrabat, omni spurcitiæ languidorum corporum se sponte subijciens ultra omnes, non laboribus, non fętoribus maximis, nō vigilijs, nec uitæ præsentis incommodis quibuscunq; parcendo, sed recentior semper, & spiritu viuidus apparebat, ea promptitudine, ac si patres essent, aut fratres, uel proprij filij, seruiens, & compatiens vniuersis. Nec mirum: cum enim solo Christi amore ad hæc incensus assisteret, ipsi Deo, qui plusquam pater est, plusquam frater, & filius, & super omnia diligendus, humiliter seruiebat cum ipsis ęgrotātibus compassione, ac dolore commotus lacrymis delicatas maxillas rigans, & flens largiter cum ægrotis dulcia verba, & suauia ad æternam gloriam animantia per singulos eructabat, morituris sacramenta ecclesiastica ordinabat, mortuos die noctuque sepulturæ tradebat, peregrinos ferè innumerabiles hinc inde aduenientes nutriebat. Lectisternia parabat, & cum ordinati lecti hospitalis præ multitudine non sufficerent, peregrinis strata plurima in terra parabat cū necessarijs tegumentis, ut nulli locus deficeret dormiendi, crebros disponebat ignes, & fumigationes odoriferas ad fœtores abominabiles mitigādos spargens totam domum aceto, & herbis odoriferis, vt etiam ipsi ministri infirmis libentius deseruirent. Perseuerauit autem in dicto obsequio sanus, & incolumis menses quatuor, & ultra, post quos peste aliqualiter mitigata, ita quòd eius obsequium in hospitali necessarium iam non erat, recedens inde intēsissimis febribus ipse Bernardinus incurrit, & in domo nobilis viri Gilbraudini de Manettis sibi dilectissimi, & seruida charitate coniuncti infirmus iacuit mensibus quatuor, & ultra, donec fuerit restitutus pristinæ sanitati, patientissime tamen infirmitatem tolerans, & diuinam visitationem reputans tanquam alter Iob, & Tobias ad augumentum gloriæ sempiternæ, suis ministris magis, quam sibi ipsi compatiens, licèt summa ac feruentissima charitate diligentissimè laborarent.

Febre acerrima corripitur.

Obsequiū charitat. uum in eius amitam Barthol. meā egregiam fœminā.

Nec ab opere pietatis recuperata sanitas valuit retrahere Bernardinum: nam cum Bartholomea matrona ueneranda, olim soror Tolli patris eiusdem Bernardini, relicta nobilis Trogliardi de Tolomęis, iam ferè nonagenaria, cęca, neruis relaxata,

xata, de lecto iam surgere non ualeret, & ex obitu cuiusdam spiritualis consociæ sibi debito subsidio, ac necessario seruitio priuaretur, statim delicatus, & probus iuuenis Bernardinus illam personaliter proprijs manib. gubernare, nec spurcum, & fastidiosum aliquid euitare decreuit, ac si matri propriç deseruiret, cunctaque perfecit necessaria per annum integrum, & ultra quousque naturæ debito persoluto mulier optima, & sincerissima Christiana ad supernam patriam euolauit, reputata ab omnibus notitiam habentibus uitç suæ, sancta mulier, & deuota nimis, ieiunijs, vigilijs, orationibus, & macerationibus sui corporis Deo famulatũ exhibens sub regula Sancti Augustini, in propria tamen domo tempore diuturno, & tanto deuotionis, mentisq; feruore ad nomen Iesu afficiebatur ardenter, ut quã docunque in missis, uel diuinis officijs, aut in prædicationibus nomen Iesu eius auribus insonabat, Iesum pluries exclamando singultus, & suspiria etiam cum lachrymis emittebat. Et licèt sapiẽtissima foret, uidebatur quandoque spiritus feruore concepto in recolitione nominis Iesu tanquam ebria insanire, & crebrius in lecto alta, & clara uoce laudes nominis Iesu corde pariter & ore canebat. Opinantur multi, quòd orationes, & lachrymæ illius benedictæ matronç, quas longo tẽpore pro suo nepote Bernardino sibi dilectissimo feruenter effudit, Bernardinum ad diuinum obsequium inflammauerint, & firmauerint in uia Dei. suadebat nãq; semper Domina præfata Bernardino uiam Dei in sacra religione capescendam, & eam sub regula Canonicorum regularium Sancti Augustini, cui ipsa religata erat in conuentu, & loco deuotissimo de Liceto, ubi spirituales viri, & Deo seruientes morabantur. Bernardinus ergo suasionibus dictæ Dominæ inclinatus cum spiritualibus illis viris in habitu sæculari libenter conuersabatur, approbans satis in corde suo mores, & laudabilem uitam illorum patrum. Cepisset utique tunc religionem eandem, nisi quia præfatam Dominam relinquere nolebat, dum uiueret in humanis. Post cuius obitum Bernardinus iam Christi charitate dietim magis accensus vulneratus diuini amoris iaculo inflammante, Deo seruire cupiens, nec in qua religione se diuino cultui manciparet firmiter elegisset, statuit habitare solus, ut seriatim posset facilius & commodius experiri, quæ sibi pro regulari uita incumberent Deo grata. Domum elegit in hortis iuxta portam de Tufis, & in secreto loco capellulam, & oratorium ordinat cum altari, & crucifixo, ibiq; orationibus, ieiunijs, vigilijs, flagellis, disciplinis, cilicio, sarmentis pro lecto utens, & lignum, siue lapidem loco puluinaris capiti supponens frequentius feruentiusque solito, & asperius vacaudo omnem, quam potuit experientiam de seipso tentauit usque ad cibum herbarum, & aquarum potum, ab omnibus alijs cibarijs, & potabilibus abstinens rigorosè: Sacram scripturam pro sua spirituali refectione quotidie meditando, ut tanquam lignum secus decursus aquarum plantatum suo tempore fructus uberrimos produceret in salutem, nil sibi dulcius, nil suauius uidebatur, quam omne suum studium, omnemque delectationem in sacris paginis collocare.

Vires suas multismodis, vti præludijs ad vitam religiosã priuatim periclitatur.

Cumque tot, & tantis virtuosis, & sanctis operibus floruisset, & solus in paterna, maternaq; substantia, & hæreditatibus successisset cęlestium fęlix, auidusque mercator temporalium bonorum commercio çternas sibi disposuit comparare delicias, & pro vilissimo luto margaritas, & quasque preciosas gemmas emere studuit, & curauit. Vnde orationibus præmissis, & precibus apud imaginem crucifixi, cuius religionis habitum eligere debeat & assumere, supplicabat attentè, in qua Deo ualeret gratius famulari. Nec defuit sibi pietas, & clemẽtia Saluatoris no

Diuino consilio il lustratus habitum suscipere Minorū decernit.

Ioannes Ristorius, vir venerabilis, eius consultor, & dux, ut facultates suas pauperibus erogaret ad ordinē illum recipit multa de eo prædicans, atque prædicens.

stri Iesu, quin exaudierit uota sua, ut nudus seruulus, nudum crucifixum Dominū sequeretur, & Seraphici Patriarchæ Francisci uestigijs inhærendo, qui non sibi solum uiuere, sed alijs proficere, Domino reuelante curauit, cuius ipse Bernardinus discipulum effici cupiens diuino consilio illustratus sub eiusdem B. Francisci regula Domino militare disponit, deliberat, & concludit. Ad religiosum tunc patrem, Fratrem Ioannem Ristorij Senensem, religiosum in Minorum ordine deuotum populo, exhibentem Domino famulatum gressus dirigit festinanter, uirum utique magni consilij, probum, & laudabilem ab omnibus reputatum, iam senio confectum, & longęuis annis uarijs pęnitentijs, & laboribus maceratum: per 30. nempe annos, uel circiter in Bosna contra hæreticos decertauit innumerabiles ferè illis in populis baptizauit, & multos hæreticos ad uerā, & catholicam Christi fidē reduxit continua firmitate. Deniq; peragratis locis Terræ sanctæ natiuam repetijt ciuitatem Virginis gloriosæ Mariæ, ciuitatem inquam Senensem, quę ciuitas beatæ Marię appellatur, in qua post tantos labores, & discursus nedum uir optimus, quinimò & sanctus ab omnibus vulgabatur. Hunc prius S. Bernardinus cum esset annorum 22. vel circa ab utero matris, in suum peculiarem consultorem elegit: hunc in suum confessorem assumpsit, dum adhuc in sæculo non ipsi sæculo, sed etiam Domino contra sæculum militaret spreto, contemptoque suo proprio genere militari: hunc in spiritualem patrem, magistrum, ducem, & præceptorem elegit, sibiq; animam suam, vitam, atque uiuendi formam sub onere suæ conscientię subiugauit, eiusq; consilio, & doctrina cuncta sua bona tam paternæ, quam maternæ hæreditatis, quæ satis opulenta fuerat, & non mediocriter, sed copiosa, & fertilis abundanter Christi pauperibus hilariter dispensauit, partim in hospitali iam dicto, partim in alijs ecclesijs, partim in maritandis puellis, partimque cęteris pauperibus, & egenis tanquam uerus obseruator euangelici consilij Christi Iesu nostri redemptoris dicentis adolescentulo illo, qui se diuina mandata seruasse iactabat: porrò unum tibi restat, si vis perfectus esse, vade & uende oīa quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. quibus omnibus per fęlicem adolescentem tunc Bernardinum debitis pijsque limitibus terminatis nihil se gratum Deo gessisse putans, quam seipsum cruci deditum Christo Iesu pro nobis in cruce passo crucifixum offerret tribus clauis cor suum, sicut amorosi Iesu dulciter ac suauiter vulnerantibus, obedientia. s. indigentia, & continentia: vel, vt expressius dicam, humilitate, paupertate, & castitate, quin ipse potius uirginitate perpetua seipsum Altissimo dedicaret tanquam hostiam uiuentem sanctam Deoque placentem. Et sic per manus eiusdem Fratris Ioannis in die Natiuitatis benedictæ Virginis, sexto idus Septembris, in ciuitate Senarum, in ecclesia Fratrum Minorum, apud altare maius S. Francisci habitum ordinis Fratrum Minorum magna cum deuotione, & iubilo, ac totius ciuitatis admirabili commotione suscepit sub anno Domini 1402. ætatis verò suæ 22. de cuius Bernardini receptione ad ordinem præfatus consultor, & receptor ipsius, Frater ille Ioannes in suæ mentis spiritualis prorumpens excessu, voce clara ac ab omnibus intelligibiliter resonante prædixit, tanquam spiritu Domini ebrius propheticè loquens, Ordo noster iam diu talem receptionem non fecit, ex qua tantus & talis fructus apparuerit, & tanta exaltatio fuerit nostri ordinis, quantus, qualis, & quanta ex hodierna huius Bernardini acceptatione sequetur. Paucis admodum decursis diebus post habitus susceptionem consilio, & dispositione eiusdem Fratris Ioannis, cum cuius benedictione Frater Bernardinus ciuitati Vale dicens ę Senis egreditur, curis secularibus

bus expeditus, lenis, lætus, hilaris, & iocundus ad deuotissimos Fratres de Obseruantia eiusdem Minorum ordinis conuolauit, qui in loco Sancti Francisci de Columbaria, pauci tamē, attento numero reddebant Altissimo animarum suarum, & corporum sacrificium medullatum, & perpetuum obsequium rationabile. Erant nanq; tunc temporis tam rari, & modici Fratres in Italia eiusdem ordinis de Obseruantia nuncupati, quòd quasi fenices vel albæ cornices intuentibus videbantur. Horum societatem, & consortium ex instructione eiusdem Fratris Ioannis Sanctus Bernardinus elegit, qui simplices & abiecti, mundo crucifixi, & sibi mundus, in sola cruce Domini gloriantes asperis disciplinis, & flagellis carnem suam cum vitijs, & concupiscentijs sensualibus crucifigebant assiduè, vigilijs, & orationibus, ieiunijs, flagellis, se omnibus rigoribus regularibus, & vitæ præsentis asperitatibus submittentes. Inter hos ergo Fratres Sanctus Bernardinus, anno probationis decurso, in die Natiuitatis Virginis benedictæ optatissimam in sui prælati manibus deuotam, & hilarem professionem emisit, in quo loco tam nouitius, quam professus tot, & tanta pęnitentialia peregit opera, tantumq; despectum, & vilipendium sui ipsius, ac tātum sui militaris generis, nobilisq; prosapiæ contemptum in seipso, & de seipso monstrauit, vt cōmuuiter per totum Senense dominiū, cui locus ipse subiacebat, tū respectu generis, tūm fama nominis Bernardini suis præcognitis virtutibus, ac laudabilibus continuatis operibus tanquam diuino amore inflammatus, ac spiritu ebrius delirans ab indoctis, plebeis, & rudibus putaretur Apostoli consilio sapienter edoctus dicētis, Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, vt sit sapiens: sapientia enim huius mundi, stultitia est apud Deum. Emissaq; iam professione infra annum clericales, ac sacros ordines vsq; ad sacerdotium inclusiuè prælatorum suorum promotione vetus obediens suscepit humiliter, & deuotè: Et in die Natiuitatis Virginis benedictæ, primam missam deuotus Virginis capellanus populorum aduenientibus turbis in eodem loco Christi famulus decantauit. post missam solennem prædicationem, ac omnibus audientibus gratam, & mirabilem reputatam felix Bernardinus effecit de Natiuitate Virginis gloriosæ, Quo facto Senarum ciuitatem repetens a rectore hospitalis de Scala eremitorium Sancti Honofrij de la Capriola prope ciuitatem Senarum humiliter postulauit, vt ibi pauperculum nidulum pro se paupere spiritu, socijsq; pauperculis cōstrui procuraret, obtinuitq; quod petijt, donauitq; sibi rector præfatus liberè & expeditè locum prædictum ad diuinum cultum perpetuis temporibus excolendum, authoritate Apostolica præcedente, & totius capituli dicti hospitalis accedente consensu, vbi hodie diuina gratia suffragāte, notabilis Cōuentus erectus est cum pulcherrima Ecclesia, Sacristia, domibus habitabilibus sufficientibus, cimiterio, hortis, hortalicijs, & alijs necessarijs officinis. Mirabilis ergo Deus in Sanctis suis, & in maiestate laudabilis mirabilem effecit Sanctum Bernardinum, in sęculo cum sęcularibus conuersantem, mirabiliorem regulariter conuiuentem, mirabilissimum æternaliter conregnantem. Nam postquam in religione professus est, sacerdos ac prædicaror effectus adeo nomen suum per orbem insonuit, ex suis fructiferis efficacibusq; sermonibus, vt tam verba, quam gesta ipsius Bernardini diuina potius quam humana ab omnibus censeantur. erat reuera, ex quo in officio prædicationis ardenter auideq; profecit prædicatorum Italiæ princeps illustris, adeo quod postquam suos Sermones in tribus Quadragesimalibus, & in quampluribus tractatibus tam de Spiritu sancto, tam de laudibus Virginis gloriosæ, tam de triumpha-

Cōmigrat ad monasteriū Columbaria.

Fit Sacerdos.

Donatur illi locus religiosus prope vrbem Senarum.

 pha-

Fit prædicator illustris & efficax operum bonorum.

phalissimo nomine Iesu Christi, tumq; de festiuitatibus Sanctorum, & de extrauagantibus Sermonibus ad clerum, ad religiosos, & ad sanctimoniales Deo dicatas sententialiter designauit, & pro maiori parte sua manu descripsit; vt nedum per Italiam se fœlices reputent prædicatores suorum opusculorum copias obtinentes, sed & per Hispaniam, Franciam, Angliam, & Iberniam, Flandriam, Alamaniam, Vngariam, Græciam, vsq; ad orientalem plagam in locis nostris, in terra sancta, & per Cyprum, & Asiam inter Latinos aliasq; etiam barbaricas nationes Sancti Bernardini laudabile præconium diuulgetur eiusq; sanctitatis admirabilis fama præclarissima vbilibet exaltetur Domino cooperante, & tam vitam, quam doctrinam eius miraculis assiduis confirmante. Tanta nanq; suarum prædicationum atq; verborum efficacia ex huius viri Dei labijs profluebat, tantaq; suauitas ex eius ore manabat, vt eius verba quasi flammantia iacula auditorum quorumlibet charitate feruida, quantumlibet dura corda mollirent vulnerarentq; medullitus ad salutem. Vidisses nanq; pluries, sicut proprijs aspexi oculis, antiquatas inimicitias per annos innumeros adeo deletas, & extinctas, atq; ad veram & catholicam reconciliationem & pacem Christiana tranquillitate redactas, vt non per hominem, sed per Seraphicum Angelum è cœlo demissum fieri talia iudicares. Vidisses vtiq; tabuleria, taxillos, chartulas, aliaq; vana, & saluti contraria instrumenta tanto impetu, tantoq; feruore ad simplex verbum eius offerri, quanto pauperes, & egeni tempore caristiæ, siue famis pro eleemosina solent ad hospitale concurrere festinanter, vbi pia miseratione victualia pauperibus dispensantur. Vidisses deniq; deuotas mulieres, prius vagas ac pompis, & ornatibus dissolutas omnia vanitatis insignia deponere in vestimentis, quam in capitum ornamentis, specula, crines artificiatos, vnguenta, lauamina, & alia, quibus vanæ mulieres vti solent ad politiam inutilem, quin potius & damnabilem suæ pellis. Vidisses insuper vsurarios, raptores, prædones, & quandoq; piratas ad præsentiam conuersos restituere mala ablata, certa vel incerta etiam in magna summa pecuniarum ad milia ducatorum. Multos etiam & viros & mulieres non infimi generis, sed etiam altioris reiecta pompa seculi dispensatisq; diuitijs inter pauperes, ad pauperum consortium euolare, ad crucem Christi currere festinanter, & sub Bernardini ferula in religione Minorum Fratrum de obseruantia nuncupatorum, pro maiori parte, nec non & in alijs religionibus Christo Domino perpetuo famulari. Vidisses etiam plurima loca, a primo lapide fundamenti erigi notabiliter pro eisdem Fratribus de obseruantia nuncupatis. Cum enim tempore, quo Sanctus Bernardinus religionem ingressus est forent in Italia forsan vix 130. Fratres eiusdem ordinis de obseruantia nuncupati, tempore tamen sui transitus multiplicati fuerant tunc viuentes ad numerum vltra 4000. & totidem faciliter perrexerunt ad pœnitentiam beatorum bonorum laborum suorum gloriosos fructus vberes perpetuo suscepturos; & cum diebus ingressus religionis eiusdem Bernardini vix in tota Italia forent 20. parua loca, per eosdem Fratres inhabitata in hora sui obitus multiplicata fuerant nostra loca, etiam in Italia numero forte 200. & triginta, cum tamen sint hodie circa 270. Fratres autem vltra quinque milia in humanis etiam hodie gratum exhibentes Domino famulatum. Sed quid dixerim de reliquis diebus nostris locis, & Fratribus per orbem vndiq; diffusis, qui nostri socij, & Bernardini principio validi fructiferiq; prædicatores euaserunt ex nobis Italicis, quorum præsidio, sollicitudine ac industria per reges, & principes deuotosq; Christi fideles loca innumerabilia sunt erecta, ac per eosdem nostros fratres

Mira fit multiplicatio Minorum de Obser. ex illius prædicatione & auspicijs.

ad

ad diuinum cultum perpetuum inhabitata feliciter nedum intra partes fidelium, sed etiam in regionibus infidelium nationum, vt impleta sit prophetia primi magistri Bernardini, Fratris Ioannis sæpius antedicti de copioso fructu sequendo ex doctrina, vita, moribus, & exemplis, ac laudabilibus operibus Bernardini, qui tanquam alter Elias surrexit in publicum quasi ignis conflans, & emundans, & verbum ipsius quasi facula ardens ad inflammandum corda peccantium, & roborandum innocentium mentes in ardentissimum desiderium æternæ salutis omnem spem firmans, & stabiliens in merito crucis Christi per effusionem sui sanguinis preciosi, & tolerantiam acerbissimę mortis in remissionem peccatorum in omnes gentes Christi Iesu misterium credentes firmiter eiusq; doctrinam, & legem simpliciter confitentes, & inuiolabiliter obseruantes, sicut Deus ipse testatur per Ezechielem Prophetam dicens, Quacunq; die peccator ingemuerit, peccatum suum, omnium iniquitatum suarum non recordabor vlterius: quia nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat. & Petro interroganti, an dimittere teneretur fratri in se peccanti vsq; septies: respondit Dominus, non dico tibi septies, sed vsq; septuagies septies: numerum determinatum, pro indeterminato designans, prout S. Leo Papa dixit, Nedum qnacunq; die, sed quacunq; hora, & quocunq; momento, vt patuit in latrone ad dexteram Christi pendente.

Accreuit ergo Bernardini fructus continuò, mansitq; stabiliter, & illo superius operante, qui ipsum elegit, & posuit in signum populorum tanquam exemplar, & speculum omnium charismatum perfectorum. Obtentoq; locello prædicto S. Honophrij extra ciuitatem Senarum, primum ibi Guardianatum exercuit diligenter, pondus diei portans & æstus, per se ipsum potius incumbentes labores deferens, quam subditis iubens, qui leuius onere diuiso portassent; macerando seipsum, delicatum corpusculum, lapidum, lignorum, aliorumq; cementorum oneribus submittens, ac proprijs humeris deferens, pro constructione loci prædicti, pro eleemosyna pauperum Fratrum victui necessaria etiam diebus, quibus prædicationis officium sollicitè peragebat, de thalamo descendens feruens, & hilaris discurrebat, in diuino officio nocturno tempore pariter & diurno, dum in loco præsens erat ad chorum cũ Fratribus festinabat: & si quando forte alijs opportunis negocijs præpeditus nequieret cum alijs conuenire, cum vno saltem socio diuinum officium diligentissime persoluebat, noctes ducebat insomnes, lectionibus, orationibus, meditationibus, ac diuinis contemplationibus vacans horas diei & noctis persoluebat attentè, loca quęrens amica mœroribus, vultum, & pectus contusum sæpe pugnis, & terram ante se nõnunquã deuotis lachrymis aspergebat, nunc se peccatorem accusans, nunc de offensione diuina propter peccata populorum intimè se affligens, nunc acerbissimam Christi passionem preciosissimi sanguinis effusionem, ac turpissimam & dolorosissimam Christi vicem sublimius, contemplando seipsum in modum crucis extendens cum Christo crucifixo, nedum corpore, sed spiritu, & mente crucifigebat assiduè, & cum tanto feruore nedum in priuatis exhortationibus, sed etiam in publicis sermonibus, tam religiosos quam seculares ad meditationem sacratissimę passionis, & mortis Domini nostri Iesu Christi, & ad deuotionem nominis Iesu, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, cum non sit aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri, audientes cordialiter inflammabat, vt sępenumero viderentur de præsenti vita iam penitus nil curare.

Quã laudabiliter se gessit in illo recẽs cõstructo Monasterio, vbi primũ custos effectus proprijs humeris fert lapides & similia.

Deni-

Vicario constituto in Tuscia & extra, per Italiã & extra cœnobia Fratrum et Sororũ prima, & secũdę regula multiplicata.

Deniq; cum esset institutus Vicarius in prouincia Tusciæ, multiplicata sunt loca ex prædicationibus & exemplis vitę regularis,& optimis moribus ipsius Bernardini sociorumq; & Fratrum prædictorum, multiplicati sunt & Fratres, & in eadem prouincia, & in alijs per Italiam, & extra Italiam, nec non & sanctimonialium de Obseruantia sub prima regula Sanctæ Claræ, & aliqua monasteria, sub eiusdem Sanctæ Claræ, secunda regula reformata, & quammaxime postquam de Tuscia recessit, & ad ciuitatem Venetorum,& per Lombardiam discurrendo per omnes principaliores ciuitates, quammaxime etiam in ciuitate Mediolanensium, & Ianuensium, in Verona, in Mantua, in Placentia, in Parma, in Mutina, & per totum territorium Marchionis Ferrariensis,& per rotam Romandiolam erecta sunt noua loca,& adauctus est numerus tam Fratrum præfatorum, quam sororum Sanctæ Claræ,nec non & tertij ordinis S. Francisci, sub quo multi milites, & nobiles vtriusq; sexus, & aliæ honestæ personæ in proprijs domibus obsequium Deo præstant, agentes pœnitentiam,& obseruantes regulam tertij ordinis prælibati, in quo etiam plurimæ Virgines viuentes in communi authoritate Apostolica specialia inhabitant Monasteria ad diuinum cultum perpetuum dedicatæ, in tantum quòd ex beati Bernardini gloriosis laborum fructibus, per totam Italiam, & alia mundi climata censeatur fides catholica renouata.

Episcopatus trium ciuitatũ recusat.

Deinde fama viri sancti diutius excrescente,à tribus solẽnibus ciuitatibus Italiæ,videlicet Sena, Ferraria, & Vrbino extitit feruido desiderio in Episcopum postulatus: sed qui bona temporalia, honores & dignitates seculi pro Christi amore cuncta despexerat,vota regularia, quæ emiserat,cupiens finali perseuerantia firmiter obseruare, & humiliter ac simpliciter Deo reddere, quæ promisit tam apud fęlicis recordationis Martinum Papam V. quam apud sanctæ memorię Eugenium Papam IIII. successiuis temporibus, de prædictis tribus episcopatibus indignum pro sua immensa humilitate reputans,efficacibus sermonibus excusauit, potius eligens in sua vocatione manere,quam ecclesiasticis dignitatibus oneris magis, quam honoris animarum regimini prĕminere, fructuosius reputans impensa sibi talenta per plures Episcopatus, quam per solum curam expendere ad multiplicatum lucrum feliciter cumulandum.

Vicarius fit gñalis per totam Italiam.

Post hęc per cursum temporis generalis Vicarius super omnes Fratres de Obseruantia nuncupatos, per totam Italiam ex dispositione pręfati Eugenij institutus a ministro generali totius ordinis, & ab ipso Eugenio literis Apostolicis confirmatus cum magno profectu prædictorum Fratrum ac Sororum, & pœnitentium tertij ordinis antedicti, familiam sibi commissam iuxta magnam gratiam à Domino sibi datam,prudentissime rexit ac saluberrimè gubernauit,creuitq; quotidie sub eius ferula, & vexillo triplex exercitus antescriptus.

Fonte idolatrico euerso Aretij erigit ecclesiam B. Virg.

Nec prætermittendum reputo,quod in ciuitate Aretij, quæ fortè per dietam à Florentia distat,Altissimo disponente peregit: erat nanq; extra dictam Aretinam ciuitatem fons quidam à Gentilium tempore immundis spiritibus non consecratus, sed execratus, ad quem fontem etiam S. Bernardini temporibus multi nedum ciues,sed etiam circumadiacentes vicini concurrebant hincinde quasi ad gentium simulacra superstitionibus,incantationibus,& sortilegijs pro responsis, & remedijs passionum,ac tribulationum eis occurrentium quandocunque: Bernardinus autem zelo Dei accensus contra talem idolatriam uiriliter insurrexit. Completaq; prædicatione animauit populum,vt sequeretur eundem ad explantandum domicilium spirituum malignorum, & demoliendum funditus dictum

fontem:

fontem:& ut ibi in honorem,& laudem Virginis gloriosæ Mariȩ construeretur ecclesia,& in die natiuitatis eiusdem Virginis Missa,& officium celebraretur solenniter annuatim, & ita factum extitit. nam solennis ecclesia magnis sumptib. est erecta,ubi ex meritis Virginis gloriosæ plurima diuina beneficia conceduntur,& ipse Sanctus Bernardinus indulgentiam septem annorum, & septem quadragenarum pro omnibus eandem ecclesiam in die Natiuitatis beatȩ Virginis visitantibus a præfato Eugenio obtinuit gratiosè.

Nec prætereundum puto,quòd dum S.Bernardinus Mediolani prædicaret, quidam armiger strenuus,& fidus ualdè domino Illustrissimo Duci Mediolani, cui cum duodecim eques tribus seruiebat, interrogauit eundem Sanctum, an vtilius pro animȩ suæ salute foret ingredi religionem,quam Duci seruire. Respondit S. Bernardinus,quod melius esset seruire Deo,quã Imperatori, & cuicunque Regi. Tunc ille commendauit se sibi,vt dignaretur eum recipere ad religionem S.Francisci,cui Sanctus postquam plenè examinasset eum de vita sua, & informasset de continentia regulæ,de asperitate religionis,& de modo uiuendi, & conuersandi cum fratribus,dixit ei uerbum Euangelicum,Si uis perfectus esse, vade & vende omnia,quȩ habes,& da pauperibus, & veni sequere me. Cui vir ille iam diuino flamine illustratus respondit hilaritet hoc libentissime se facturum. Tunc S. Bernardinus de hac sua prompta responsione gauisus extendens sibi manum dixit: Vade,& perfice hilariter,quod dixisti, quoniam adhuc eris deuotissimus Christi seruus. Confessus est postmodum vir ille deuotus,ex quo ad religionem susceptus est per eundem Sanctum,quòd in illo tactu manuum tantum calorem,& deuotionis ardorem ex manu Sancti Bernardini suscepit,quòd tam manus eius, quàm totum brachium usque ad cor uidebatur ignitum. Festinauit ergo ad expeditionem tunc agendorum,quibus omnibus fine laudabili expeditus cucurrit ad brauium sacrȩ religionis amplectendum,cui nomen erat Frater Christophorus de Modoecia,a quo etiam proprijs auribus ex ore proprio,non sine admiratione percepi, ꝙ dum in armis ageret per annos decem,& ultra,nunquam uitio luxuriæ,neq; taxillorum,aut alearum se ludis immiscuit, nunquam Deum, uel aliquem Sanctum nominauit in uanum,quod in tali exercitio paucis creditur esse concessum.

Milití ad religioñ trahit.

Vt autem Deus omnipotens finem uitæ præsentis S. Bernardini luculenter ostenderet,hoc uoluit signo clarescere,ut infra biennium ab infrascripta stellæ apparitione fœlix eius anima ad regna cœlestia transmigraret ex figurata cœlestium cõtemplatione Sanctorum. Nam dum in ciuitate Aquilana de Virgine matre Domini solennius prædicaret in platea Sanctæ Mariæ de Colle Maio, vbi est uenerabile monasterium ordinis S.Petri Cœlestini,sub regula S.Benedicti,in qua idem ipse S.Petrus Cœlestinus,alias del Morone,humiliter eremi cultor sanctitatis, & spiritu vitæ plenus quasi nouus eiusdem ordinis reformator strenuè militabat, exinde ad supernum pontificium uocatus,cuius etiam corpus sanctissimum in eodem monasterio venerabiliter conseruatur,& in festo decollationis S. Ioannis Baptistȩ omnibus Christi fidelibus ecclesiam eiusdem monasterij uisitantibus a primis uesperis vsque ad secundas verè pœnitentibus,& confessis plenariam concessit indulgentiam, & (vt suo proprio vocabulo vtamur) à baptismate absoluit, de quo vocabulo omnes intelligẽtes viri non mediocriter admirantur, cum in literis Apostolicis talis clausula,scilicet, Absoluimus à baptismate,nõ soleat exprimi. Est itaq; in eadem ecclesia tali die tantus populorum concursus hincinde aduenientium, quò d me ibidem prædicante multotiens,& eodem die reliquias dicti Sancti manualiter

P.Cœlesti nus Aquilæ coronat° ecclesiam S. Mariæ de Colle Maio,vbi etiã eius corpus seruatur, uisitantes à baptismate absoluit.

nualiter, licet indignissimo turbis astantibus ostendente, iuxta communem extimationem hominum fuerunt nonnunquam quadraginta milia personarum. hocautem tam plenum indulgentiæ priuilegiú idem Sanctus Petrus Cęlestinus Summus Pontifex benignè concessit ecclesiæ prælibatæ die superius descripta, quia eadem die, & loco summi Pontificij Domino disponente coronam suscepit. Ibiq; dum S. Bernardinus, Virginis benedictæ ab infantia cultor deuotissimus, & supplex orator, ad reuerentiam eiusdem Virginis benedictæ deuotissimum sermonem exponeret astantibus ibidem turmis populorum innumeris tam fidelium quam Iudæorum sub præsidétia tunc Illustrissimi Domini Ducis Renati de Andegauia, qui in regno Siciliç se ius prætendebat habere, concurrente cum eodem Serenissimo Domino, Domino Alphonso, Aragonum Rege Siciliæ, &c. Sanctus Dei seruus Bernardinus pro themate sui sermonis ad laudem, & gloriã Virginis benedictæ proposuit verba descripta Apoc. 12. videlicet, signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, clarè specificans & attribuens verba præscripta Virgini gloriosæ Mariæ, iuxta tropologicum, & allegoricum intellectum. Attendite precor Domini præstantissimi nedum verba, sed sensum, ciuitatis nomen & seriem ac nominum ipsorum significationem, effectumq; euentus non sine misterio subsequentis. Ciuitas vocatur Aquila, significans contemplatiuorum statum per Ioannem Euangelistam figuratum, iuxta visionem Ezechielis prophetæ descriptam primo cap. Similitudo quatuor animalium, &c. vbi B. Gregorius dicit, Sancta quatuor animalia, quæ prophetiæ spiritu futura præuidentur, subtili narratione describuntur, cum dicitur, quatuor facies vni, & quatuor pennæ vni, quid per faciem nisi notitia? quid per pennam nisi volatus exprimitur? per faciem vnusquisq; cognoscitur, per pennam verò in altum auium corpora subleuantur. Facies itaq; ad fidem pertinet, penna verò ad contemplationem. hinc & B. Augustinus de ipso eodem Ioanne Euangelista eloquitur dicens: Hæc Aquila si modicum altius euolasset, totus mundus eam non intellexisset, eam capere nequiuisset, cum dicit, In principio erat verbum. De hac etiam aquila scribitur Ezech. 17. Aquila grandis magnatum alarum longo membrorum ductu plena plumis, & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam cedri. Aquila igitur statum contemplatiuum in Ioanne Euangelista designat, nam, vt dicit Plinius de natura animalium, Aquila velut regina auium est, quæ inter omnes volucres cœli obtinet principatum: sic & Ioannes inter omnes Euangelistas, Domini nostri Iesu Christi diuinitatem penetrans exultauit ore, quod aquilino conspexit intuitu, iuxta quod scribit Oseæ 8. cap. In gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini. & ipse idem Ioannes Apoc. 4. describit visionem quatuor animalium se vidisse quartum animal simile aquilæ volanti. Et Apoc. 12. dicit quòd datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum, &c. Duæ nanq; alæ, sunt status saluandorum, videlicet actiuus, & contemplatiuus: actiuus per alam sinistram, contemplatiuus verò per dextram designatur. Hinc dicit Dominus Luc. 12. Martha, Martha sollicita es, & infra. Maria optimam partẽ elegit, quæ non auferetur ab ea. Bona enim pars in statu actiuæ vitæ est incipientium, melior est proficientium, optima tamen est perfectorum & contemplantium, & præter Christum nil vltra quærendum. & de Ioanne dicit, Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Aquila igitur possidens thesaurum inæstimabilem, corpus videlicet S. Bernardini, claro intuitu ab etymologia vocabulorum

Aquila ciuitatis laus.

rum

rum, oculorum videlicet acumine sumpsit originem: nam adeo in altum volans eleuatur, quòd ab humanis oculis videri nequit, & tamen ipsa pisciculos natare videns velociter prædam capit, vt dicit Isid. 12. etymol. Et Aquilana ciuitas Sancti Bernardini prædam Ioannis Euangelistæ meritis intercedentibus, & Beati Petri Cœlestini meruit obtinere, vt de ipsis intelligatur, quod scribitur 2. Reg. 1. cap. Aquilis velociores, leonibus fortiores, &c. & Prouerb. 30. Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignaro, viam Aquilę in cœlo. Tertia proprietas aquilæ est, quia radios solares respiciens, oculos non reflectit, vt dicit Isid. vbi supra. sic etiam contemplatiui, vt Ioannes & cęteri, ex quo sęculi vanitates despexerunt, & spiritus dulcedinem degustauerunt, ad ea quæ despexerunt minimè retrocedunt, dicentes cum Apostolo, Mihi viuere Christus est, & mori lucrum, Phil. 1. Ex hoc etiam Io. Apoc. 8. dicit, Vidi & audiui vocem vnius aquilæ volantis per medium cœlum, dicentis voce magna, Veh, veh, veh habitantibus in terra. Et Dominus Lucæ 9. dicit, Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro aptus est regno Dei. Quarta proprietas aquilæ secundum Plinium, est liberalitas: Nam prædam sola non comedit, nisi arctetur nimia fame. Sic & quilibet contemplatiuus omnia despicit propter Christum, vt cū Petro pro omnibus Apostolicis Christi seruis dicat: Ecce nos reliquimus omnia, Mat. 19. Quinta proprietas est, quia duos preciosos lapides, quorum vnus vocatur ethedes, & alius achates, & vnus dicitur fęmininus, alius masculinus: sine quibus, vt dicit Plin. parere nequit, ideo in suo nido apponit, vt suos pullos custodiat à morsibus venenosis. Sic & contemplatiui duas virtutum prærogatiuas, timorem videlicet & amorem, in eorum cordibus diligenter obseruant, vt ipse Ioannes testatur, Apoc. 14. dicens, Et vidi alterum Angelum volantem, per medium cœlum habentem Euangelium æternum. & infra, Timete Deum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius. Sexta proprietas est, quia pullos suos vngue suspensos radijs solis obijcit, & solem aspicere compellit antequam habeant alas completas, & si quem de pullis conspicit lachrymari abijcit, vel interficit, aut contemnit: probos autem diligit, nutrit & fouet, ut dicunt Aristoteles, & Isid. vbi supra. Sic & viri contemplatiui, & sancti pastores suos filios spirituales ad probationē suscipientes, bonos diligunt, malos autem reprobant, & temnunt, sicut ipse idem Ioannes Euangelista dicit 3. Canonica 1. cap. Maiorem horum non habeo gratiam, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare. Econuerso de malis, & reprobis, 2. Canonica. 1. cap. dicebat, Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, nec dixeritis ei, aue. qui enim dicit ei, aue, communicat operibus suis malignis. Et Apostolus dicit 1. Cor. 5. Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Ex hoc etiam prohibet, sic aquila comedatur leuiter. Septima proprietas est, quia volens suos pullos docere, super illos ascendit vt eam sequantur: alios rostro percutit, vt dicunt prædicti. Sic & viri contemplatiui alios instruunt, & sollicitant ac bonis, & sanis doctrinis pariter & exemplis prouocant ad æterna. Hinc & ipse Dominus cępit facere, & docere. Act. 1. & Io. 13. dicit, Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Hinc & Moyses filijs Israel ad exprobandum eorum ingratitudinem, Deuter. 32. dicebat, Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans expandit alas suas, & assumpsit eum atq; portauit in humeris suis. Octaua proprietas est, secundum Plin. quod penna Aquilæ habet

Aquilę aquis noui proprietates notabiles.

in se quandam latentem corrosiuam virtutem, in tantum quòd si penna aquilæ ponatur inter aliarum auium plumas, corrumpit & corrodit eas, sicut cordæ factæ de intestinis luporum in viola vel in cithara positæ, cordas factas de intestinis ouium destruunt & corrumpunt. Sic & sancti viri contemplatiui de cœlestibus sollicitè cogitantes ignita charitate deuorant, & combutunt omnem maculã peccatorũ, iuxta q̃ dicit Salomõ Prou. 30. Oculũ q̃ subsannat p̃rem & infra, effodiãt eũ corui de torrentibus, & comedant eũ filij aquilæ. & Esa. 4. c. Qui sperãt in Dño mutabunt fortitudinẽ, assument pennas sicut aquilæ current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient. Nona proprietas, secundum eosdem, quia aquila inueterãta renouat se tali modo, uidelicet, quod primo frangit sibi rostrum ad petrã allidens, eò quod trũcato rostro cibum capere non potest: deinde in altum euolans, quantum potest ascendit, quousque calefactę pennę ex labore, & aeris calore incipiant inflammari, & tunc statim super frigidas aquas corruens plumas deijcit, & pennas: & uetustate deposita nouum rostrum, nouasque recuperat alas, & plumas. sic & sancti uiri, & contemplatiui nituntur per pęnitentiam quotidie renouari, iuxta quod dicit Apost. ad Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis. sic & psalmista dicit, Benedic anima mea Dño. & infra, Renouabitˀ, vt aquilæ iuuentus tua. & Iob 9. Dies mei velociores fuerunt cursore. & infra, Sicút aquila uolans ad escam. & Ierem. 4. comminando dicit Dominus: Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus eius velociores aquilis equi illius. & Ierem. 49. comminando similiter Dominus dicit, si exaltaueris quasi aquila nidũ tuum inde detraham te, dicit Dominus. & infra: Ecce quasi aquila ascendet, & euolabit, & expandet alas suas super Bosram. Bosram interpretatur angustia, uel tribulatio, quia sanctos viros per multas tribulationes oportet introire in regnum Dei, vt dicit Petrus, Act. 14. Iustorum autem tribulatio in gaudium maximum conuertetur, Sap. 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & infra, Tanquam aurum in fornace probauit electos Dominus. & infra, Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, Abdiæ. 1. Qui dicis in corde tuo? quis detrahet me in terram? si exaltatus fueris, vt aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum, inde detrahã te, dicit Dominus. Hæc circa nomen ciuitatis Aquilæ descripsimus, & significationis proprietatum eius: nunc autem de stella prosequendum est. Cum itaq; S. Bernardinus in eiusdem gloriosæ Virginis ecclesiæ platea laudes Virginis exaltaret, assiduè cum feruore, quia in themate continetur, Et in capite eius corona stellarum 12. intelligens pro 12. singularissimis prærogatiuis virtutũ, gratiarũ, & meritorum Virginis benedictæ primam stellam nobilitatem in diuidui Virginis benedictæ considerans enim hora esset quasi sexta diei, vel inter tertiam, & sextam, ecce statim sole feruescente in altissimis Dei, stella lucidissima super caput eius apparuit, & tanto splendore, quod fulgor ipsius solis radios uidebatur excellere, quam omnes simul qui aderant cum Duce præfato, hoc magno signo cęlitus demonstrato attonniti stupidique manserunt. Videruntque stellam ipsam contra faciem S. Bernardini oppositam: tanquam si uox cœlestis indiceret, vultum eiusdem sancti irradians: hunc audite, hunc sequimini, huiusq; imitatores estote fideles. Sicque stella discurrens ante faciem S. Bernardini ab oculis intuentium non mediocri admiratione disparuit. signum ergo magnum apparuit in cęlo matrem Domini nostri nimia claritate præfulgidam, hunc sanctum virum Deo acceptissimum, matrisque Domini nostri Iesu Christi cultorem præcipuum, religionis exemplar, & omnium

Stella splẽdidissima ascendet capiti S. Bernardini Aquilæ in platea S. Mariæ de colle Maio contẽplãtis.

nium uirtutum singularissimum uas,& speculum salutare è vicino in eadem ciuitate Aquilæ extremum vitæ præsentis diem clausurum beneficijs, & præmijs cœlestibus exaltandum.Sic & Ezechiel post visionem quatuor animalium,& Chetubin, Ezech. 10.dicit:Et egressa est gloria Domini a limine templi, & stetit super Cherubin,& eleuantia Chetubin alas suas exaltata sunt a terra coram me, & Ezech. 17.dicit:Et facta est aquila altera grandis magnis alis,multisq; plumis. Quia Aquila ciuitas magnificata est,plumificata,& exaltata nimis ex thesauro preciosissimi corporis S.Bernardini, quod in Aquila ciuitate venerandũ decreuit Altissimus ab æterno.Nec paruipendendum esse considero,quòd cum fœlicem S.Bernardini obitum in Insula Siciliæ tunc existens ex mandato sanctæ memoriæ Eugenij Papæ IIII. sensissem,ad Aquilanam ciuitatem pergens festinanter, vt tanti viri signis magnificis coruscantis diligentia quanta possem canonizationem benemerito procurarem,pari modo in platea,& campo ecclesiæ, & monasterij supradicti, astante etiam multitudine populorum hora quasi eadem, uidelicet, inter tertiam & sextam,ibidem apparuit stella præfulgida,in quam aspicientes,qui aderant cum admiratione alter alterum excitabat,nec tamen eam tunc ego ipse, qui indiguus thalamo præsidens etiam de beata Virgine prædicabam stellarum differentiam, & varietatem considerans, cum non haberem etiam de apparitione dictæ stellæ notitiam per fide dignam relationem,de commotione astantium admiratus, quid intra se quærerẽt perscrutabar, cum stellam supra caput aspicere non ualerem, tũc mihi indicauerunt apparentiam eiusdem stellę,quæ super caput S. Bernardini coruscauerat,ibidem euidentissimè declaratam. Cumque caput erexissem, eandem stellam limpidissimè conspexi,Deo gratias agens, & Virgini benedictæ, sperans & confidens ex diuina bonitate,& Virginis benedictæ præsidijs me fęlicem successum,& lętum effectum in canonizatione sancti Dei viri infallibiliter obtenturum.Itaque factum est,Domino disponente,ut mane sequenti ex Aquila ad sanctam Romanam Ecclesiam gressus dirigens præfatam stellam tanquam ducem itineris,& comitem pluries in itinere non ego solus aspexerim, sed quamplures socij,qui mecum erant,inter quos Frater Matthæus de Rhegio de Calabria, Frater Philippus,Frater Ioannes Theutonicus de Austria,& plures alij.

Stella præfulgida post eius obitũ super caput auctoris huius vitæ ibidem prædicantis, significatur.

Nec omittendum putauerim feruentissimum zelum,ac deuotum animum tunc Serenissimi Romanorum Regis,& semper Augusti,Sigismundi,qui cum Italiam pro suscipienda corona Imperialis dignitatis intrasset Senam adueniens,& de sancto Dei viro fama per orbem vndique conuolasset,adeo affectus est ad virum Dei & amicitia copulatus,quod ea die,qua sanctum Bernardinum proprijs oculis nõ vidisset,aut in pdicationibus,vel in missis,siue alibi non visitasset, diem illum sine luce transisse decerneret.Cumq; a Senensi populo maximo cum honore fuisset assumptus,& pro corona præfata dignis laboraret industrijs, & ab eadem ciuitate Senensi per nouem menses obsequio condecenti, si non totaliter sufficienti saltẽ possibili nuncijs,& ambasciatoribus deputatis apud sanctæ memoriæ summum Pont.Eugenium Papam IIII. conclusaque fuisset dies coronationis eiusdem per Senenses Legatos, ac mediatores, Reuerendum patrem, & Dominum, D.Carolum Episcopum Senensem,& nobilem virum Bartholomeum Agatzanimo, cum quo Frater Bernardinus familiariter uitam contraxit,Romamq; perrexit: uidebaturnamque Christianissimo,ac dignissimo Imperatori angelicam societatem secum ducere,si itineris sui comitem S. Bernardinum haberet. Corona igitur maxima cum solemnitate accepta inuictissimus Imperator Italiæ Vale dicens, & igni

Sigismundus Imperator optimè affectus in virum sanctum.

 succenso

ſuccenſo Baſilienſis ſciſmatis feſtinus occurrens ad extirpandum infructuoſos pal mites diligentius laborauit. Sanctus ergo Bernardinus Senam rediens libros quãplures edidit, ut diximus, valdè neceſſarios, & vtiles ad ſalutem populi Chriſtiani.

Valde longum eſſet particulariter ediſſere omnia ſancti Viri opera ſalutaria, quæ Chriſti Ieſu gratia præcedente, accedente, & ſubſequente lęto fuerunt per eundem effectu conſummata, teſtibus omnibus principibus ciuibuſq; Italicis, ac vniuerſis incolis uſq; ad diem conſummationis vitæ ipſius. Cum autem placuit ei, qui tot & tantis donis, tantis virtutibus, tantiſq; beneficijs, gratijs, & muneribus exaltauit, finem imponere ſuis anguſtijs, & laboribus mercedemq; debitam, & ul tra infinitum eius animæ retribuere ultimo uitæ ſuæ anno S. Bernardini animam inflammauit, vt originis ſuæ ciuitatis ciues ſalutifera prędicatione muniret tanquam ſi cum propheta dixiſſet: Meméto mei Domine in beneplacito populi tui: viſita nos in ſalutari tuo. Ad Maſſanam igitur ciuitatem dirigens greſſus per totam illam Quadrageſimam ſuos conciues Maſſanenſes, ſuoſq; ſibi materno ſanguine iunctos pabulo cęleſti imbuens, ac inebrians poculo vitæ æternæ, ab vbertate glo riæ domus Domini ſpirituali conſolatione repleuit, vbi Deus ipſe omnipotẽs pro æterna S. Bernardini memoria conſeruanda, atque diuulganda fama perpetua, inſigni ſtatuit miraculo illuſtrare. Nam cum S. Bernardinus in ſua originali Ciuitate per prius verbum Domini ſeminare tardaſſet, non ex contemptu, ſed ex locorum diſtantia, & occurrentibus fructibus copioſis ſalutaribus, & fœcundis, occurrit quidam Hiſpanus valde leproſus, & horribilis ad videndum: quem ciues ęgrè ferentes propter abominabilem infirmitatem extra ciuitatem honeſtis verbis eiecerunt: pauper ille plagatus, vlceribus plenus, & cruſtulis, a planta pedis vſq; ad verticem refugium petijt ad Sanctum Dei virum Bernardinum, vt amore Dei ſibi de vno pari ſubtelarium prouideret: compaſſus inde Sanctus ad pauperem ſubtelares, quibus ipſe in occurrentibus neceſſitatibus vtę batur, piè tradidit poſtulanti, tanquam verus Diſcipulus Seraphici Patriarchæ Franciſci, qui pauperem induens militem ſe nudauit, & frequentatis vicibus ſimile peregit opus, tanquam alter Martinus, & compares in viſceribus charitatis.

Leproſum Maſſæ miraculosè ſanat.

Sed quid de ſubtelaribus audiamus: Dum mendicus calciatus iter capit extra Maſſanam ciuitatem viſum eſt ſibi forſan per duos iactus baliſtæ ſubtelares plenos lapillis pungentibus vulnera conquirere pedum: Feſtinat ergo ad ſe diſcalciandum & reperit ſubtelares plenos cruſtulis quaſi ſquamis piſcium, & ſe a genibus infra ſanatum. Congaudens autem Deo gratias egit, & iterum ſe calcians proſequitur ſuum iter. Cumq; fortè per tantundem aliud ſpatium ambulaſſet, punctiones in pedibus iterum ſentiebat: & pari modo ſe diſcalcians cruſtulas in calciamento denuò reperit, & ſe à cingulo infra nudatum à lepra ſanum, & incolumem ſe cognouit, iterum ſe calcians & læto animo properans viam ſuam, & in Domino confidens Sancti Bernardini meritis ſe commendat. O Deus immortalis & æterne, quæ lingua poſſet tua infinita beneficia recitare? Pergit denique pauper ille parumper adhuc vltra, & ſimiliter punctiones ſentit in pedibus. At tertio ſe diſcalcians & excutiens ſubtelares totum ſe reperit mundum, liberum & ſanatum ab vngulis pedum vſq; ad verticem: & ne ingratitudine notaretur, totus ex hilaratus, lætus & gaudens ad Sanctum patrem Bernardinum, cuius meritis & precibus ſe incolumen recognouit, properat feſtinanter. Ad cuius præſentiam adueniens genuflexus coram eo non ſine lacrymarum copia gratiarum actiones retulit Altiſſimo læto corde, & beneficium quod ab ipſo Deo ſuſceperat, meritis

aſcribit

ascribit S. Bernardini. Quod audiens Christi seruus diuinæ bonitati & infinitæ misericordię & pietati indicat referendum, & mendicum exhortans ad diuinum cultum cum Dei benedictione licentiat, imponens eidem, vt cum silentio transeat de seipso Sancto Bernardino viuente non faciat mentionem. Sed quia nemo potest Spiritum sanctum prohibere, nonnulli fide dignissimi ciues, qui per prius leprosum viderant, & cum S. Bernardino, ante & post curationem colloquentem aspexerant ipsum leprosum mundatum diligenter interrogant, quibus ille seriosè gratiam susceptam retulit collaudans, & magnificans Deum omnipotentem, qui tot & tanta dona hominibus præparauit.

Post hæc Christi seruus Bernardinus ad Senam regreditur, & expeditis aliquibus suis tractatulis, & libellis flagrāti desiderio cogitabat se ad prædicationis officium renouare, & quia nec dum regnum Siciliæ visitauerat cor eius flammigerum quiescere non valebat, & solennissimam prædicationem de virtute Iustitiæ texens, & de regimine ciuitatis accuratissime prædicans, Senensi populo Vale dixit licentiam postulans ac eos in virtute Domini benedicens, & sequenti die inde recedens versus præfatum regnum gressus dirigit cum feruore. Adueniens itaq; ad ciuitatem Reatinam post suam prædicationem, similiter illi populo, quem in Christi Iesu diuino verbo parturiuit, Valedicens & in Domino benedicens ad ciuitatem Ducalem eadem die se contulit, & mane sequenti feria sexta, ante festum Ascensionis ibidem prędicans silentium imposuit suauissimis eius sermonibus, asserens suum prędicationis officium esse completum. Iam enim senserat cor suum esse commotum, & vt creditur Spiritu sancto reuelante, percipit se ex hac miseriarum valle in proximo recessurum. Recessit ergo inde & ad vicinum oppidum nomine Introducum super asellum vehit, & ibi infirmitate grauatus prædicare nequiuit. Mane die Sabbato magis oppressus sollicitat, vt ad ciuitatem Aquilę deferatur: & si via breuis sit, nequiuit tamen fluxus molestia deuexatus eadem die ciuitatem ingredi Aquilam, sed mansit in Villa Sancti Siluestri; at magis debilitatus Dominica die ad ciuitatem Aquilæ delatus extitit magna cum deuotione ac populi commotione mirabili, & deductus ad Ecclesiam S. Francisci, locatus in lectulo, super quem ego dormire solitus eram in cella mihi concessa per ordinem, statim aduocantur peritissimi ac valentissimi artium, & medicinæ Doctores iudicantes ægritudinem ad finem tendere vitæ pręsentis: continuo nanq; fluxu laborans, adhibitis remedijs possibilibus liquefiebat nihilominus sicut ad ignem defluit cera. Et susceptis cum omni reuerentia, & deuotione ac præparatione solenni diuinis ecclesiasticis Sacramentis, Feria 4. in vigilia Ascensionis Domini cum appropinquaret sui felicissimi obitus hora, iam loqui non valens, signis & nutibus ostendebat se nudum in nuda terra, ex hoc sæculo velle transire: & sic de lectulo depositus in pauimento cellæ extensus brachijs complicatis, & oculis in Deum erectis, spiritum commendans Domino expirauit, die 20. mensis Maij, circa 22. horam, dum in Ecclesia pro Vesperis cantabatur Aña ad Magnificat, Pater manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi: nunc autem pro eis rogo, non pro mundo, quia ad te venio, alleluia. Post eius obitum conflictis non modicum Fratrum cordibus, & omnium astantium oculis in lachrymis resolutis, quòd iam tanti patris præsentia se cernerent cariturus, de felici tamē eius trāsitu gaudētes, humanitatis obsequia parant, lauant corpus more vetustissimo Fratrum, permutant socij habitum, & tunicam, & uestimenta, quæ per prius tulerat, ad locum de la Capriola cum libris & alijs rebus deferunt extra ciuita-

Infirmitas, & obitus S. Bernardini.

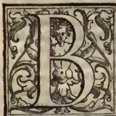
ciuitatem Senarum, ubi diuina clementia disponente beneficia plurima impenduntur multis infirmis & tribulatis, qui præfatum locũ visitant cum deuotione & confidentia meritorum S. Bernardini, & præfato tanguntur habitu, uel signantur; in Ecclesia etiam Sanctæ Mariæ de Scala Hospitalis Senensis, Sanctus Bernardinus tot & tantis coruscat miraculis, quòd si omnia scripta forent, magna librorum volumina complerentur. Testantur etiam imagines argenteæ, & cereæ quasi innumerabiles pendentes ibidem. Loto itaq; post obitum corpore, atq; vestito ad ecclesiã defertur, & ante magnum altare cum multis luminaribus collocatur. Multitudinis autem credentium turbis concurrentibus diuina beneficia plurima impenduntur languidis, & infirmis diuersis & varijs ægritudinibus, & morbis laborantibus ad odorem unguentorum suæ beatitudinis præstantur ab Altissimo salutis remedia copiosa, qui solo verbo, & nutu sanat omnia & restaurat vniuersa, volens nobis ostendere ut fidelium animas superna, & cœlestium beatitudine fruentes debita reuerentia prosequamur, quas tam Deo acceptas, & in beatorum numero collocatas credimus, cum fidelibus aliquo calamitatis genere oppressos earum suffragia plorantibus, & deuote petentibus meritis earundem diuina potentia subuenire miraculosè dignat in testimonium beatitudinis sempiternæ & robur catholicæ ueritatis, domino testante, qui ait Marci vltimo, Euntes in mũdum uniuersum; & infra. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent & bene habebunt. & Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cęlum, & sedet à dextris Dei: Illi autem profecti prædicauerunt ubiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Et sic patet quòd ad ostensionem & confirmationem catholicæ fidei, miracula facta sunt à Deo omnipotente: nam, vt dicit Nicolaus de Lira, in dicto uerbo, sicut enim ueritate, quæ subiacet facultati naturali cognita intellectus delectatur, & perfectè confirmatur per reductionẽ ad prima principia, per se nota: sic ueritas, quæ transcendit natura le lumẽ intellectus, cuiusmodi est doctrina fidei catholicæ, quãtũ ad principales articulos fidei declaratur, & confirmatur per opera miraculosa, soli Deo possibilia. Cum .n. talia fuerint ad testimonium ueritatis illius doctrinæ declarata est ueritas eius, cum Deus non possit esse testis falsitatis, & hoc modo declarata est ueritas Euangelica, coram Regibus, & principibus, & potentibus, & sapientibus huius mundi. Vt igitur tantorum laborum tantæq; sollicitudinis, & tanti zeli feruentissimæ charitatis, pro animarum salute perpetua fructus uberes, & stabiles perseuerent, dignatus est Altissimus fidelissimi serui sui doctrinam ueram, uitamq; sinceram tot signis, miraculis, & prodigijs cõfirmare sub uirtute nominis Iesu Christi Domini nostri ueri Dei filij, & ueri hominis, quod nomen, quantum in eo fuit, S. Bernardinus nouo cultu, nouaq; reuerentia, possibiliter exaltauit. Quod Deus ipse approbans in hora mortis eius uoluit decantari antiphonam præscriptam, Patet manifestaui nomen tuum hominibus, ad honorem, & laudem & gloriam ipsius Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu Sancto, uiuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Miracula ad eius corpus permulta fiunt.

Iesu nomen singulariter exaltauit.

EX LIBELLO MANVSCRIPTO ENEÆ SILVII, PII II. DE VIRIS ILLVSTRIBVS,

QVI IN BIBLIOTHECA Vaticana asseruatur.

BERNARDINVS Senensis, nobilibus ortus natalibus, eloquentię studijs adolescentiam suam, ac iuri Põtificio tradidit; nec caruit vitijs, quæ illa fert ætas; post, spiritu Dei tractus mundo renunciauit, erogatisq; bonis suis erga pauperes religionem ingressus est, ac ordinem Diui Francisci sub rigida obseruatione professus. Vbi cũ aliquãdiu corpus suum macerasset, ne gratiam sermonis quam sibi Deus tradiderat in cassũ teneret, prædicationis verbi Dei officium assumpsit diuque in Lombardiæ partibus coram populis prædicauit, multosq; homines a malis operibus abstraxit & ad frugem vitæ melioris adduxit: nam & in Mediolano, & in Papia, in Bononia, in Vercellis, in Padua, in Verona, in Venetijs, in Teruisio, tanquam propheta auditus est. Erat enim in dicendo facetus mirisq; modis homines, nunc ad lacrymas, nunc ad risum trahebat, flectebatq; mentes hominum quocunq; volebat. vitia sic exterminabat, vt quoslibet in eorum horrorem adduceret: virtutes vero sic commendauit, vt earum amorem quibuslibet adduceret. & quoniam vita eius sancta erat sine omni macula, qui viuebat in paupertate, nudis pedibus ambulans, vnica tunica ex lana contentus, qui perseuerabat in ieiunijs, & orationibus, miro modo populos alliciebat fidemque eius faciebat oratio: Præcipuam enim mores faciunt fidem. nam probis viris, & magis, & facilius de omnibus simpliciter credimus. Hic & fęminas deponere ornaméta capitis, coronas, serta, crines alienos, & homines fugere aleam ludosque malos in tantum trahebat, vt omnia huiusmodi sibi afferri, & etiam publicè comburi iuberet. Is quoque in tabella pictũ nomen Iesus deferebat, hominibusque adorandum ostendebat, multumq; suadebat ante ostia domorum depingi, ob quam rem accusatus est coram Martino Põtifice, sed minimè conuictus: nam quęcunque is dicebat, & ueta erant, & sancta. Quin tamẽ hanc nouitatem nonnulli male recipiebant, iussus est hoc nomen ne amplius populis adorandum offerret, ne plus illi, quam sacramento Eucharistiæ impenderet honoris, quod tamen ipse minimè asserebat. Is cum Senis prædicaret, me in tantum commouit, vt paululum abfuerit, quin & ego religionẽ suam ingrederer, sed amicorum preces me retraxerunt, quod pro meliori recipio: nescimus enim quid nobis magis expediat. Huius uestes mulierculę, atque simpliciores homines cum transiret tanquam sanctũ tangebant. Cum Senis in foro prædicaret ingens turbæ cũ pluuiã magnam minaretur, vellentque omnes recedere, quia sub diuo erant, timebantque pluuiam: state inquit viri, & genibus flexis adorauit Deum iussitque in vir-

Vis in prædicando miræ S. Bernardini.

Vita concors prædicationi.

Ob picturam nominis Iesu frustra incusatus.

Verbo expulit nimbum pluuiæ.

in virtute Iesu nubem abire, quo facto solutis absque pluuia nubibus prior sere-
Roma, & Perusij cõsuetudines facinorosas inhibuit. nitas rediit. Is postmodum Romæ prędicauit, sed primo contemnebatur ab his, q
non audiuerant eum. Cumque nonnulli causa irrisionis potius quam deuotionis
eum accederent, mutata opinione nunquam eius sermonem deserebant, ex quo
factum est, ut tota eum Roma audiret, Cardinalesque, ac Papa eius sermoni inter-
essent magnusque, & mirabilis apud omnes haberetur. Hic & cancellos qui erãt
ante domos ciuium, destrui mandauit: erat enim moris, vt qui hominem occidis
set, dum in sua domo, atque cancellis maneret, per rempublicam capi non posse,
sed licere aduersæ parti illum vi expugnare. itaque plura sic fiebant homicidia,
q̃ Bernardinus prohibuit. Perusij quoq; mos erat in annos singulos ciues inter se
lapidibus pugnare armatis conro, in quo prelio quotannis plurimi interficiebant,
sed & hoc Bernardinus vetuit. Cum inter eos prædicaret obtulit se diabolum eis
ostensurum pluribusq; diebus populũ hac spe suspendit. itaque veniebant omnes
ad sermonem visuri diabolum: post plures dies, seruabo inquit, quod promissum
est, & cum unum promiserim diabolum ostendere, multos ostendam, respice inui
cem alter alterum, & sic videbitis diabolos: nam vos ipsi diaboli estis, qui opera
diaboli facitis. Scriptum est enim, ex operibus eorum cognoscetis eos, & sic corã
eis vitia exprobrauit, grauemque exinde sermonem habuit. Post hæc mortuo Se-
Renuit episcopatũ. nense episcopo uocatus est per Ciuitatem, Martinusque sibi consentiebat, sed ipse
nullo pacto episcopatum acceptare uoluit, dicens gratias esse diuersas: alijs enim
datã esse sermonis gratiam, alijs regendi. similiter & duos alios episcopatus recusa-
uit. ad extremum, cum annis circiter 40. singulis ferè diebus populis prædicasset,
apud Aquilã Vrbem migrauit ad Dominum, vbi corpus eius reconditum infinitis
Moritur Aquilæ. hodie miraculis latet, & duo iam pro eius canonizatione sunt obtenta apud Ro.
Pont. Concistoria. Asinus quem ipse aliquando fessus uia solebat ascendere, quiq;
suos libros deferebat, cum Senas venisset, a mulieribus depilatus est, quæ ob me-
moriam Bernardini aliquid de suo habere volebant. ocularia eius Philippus Dux
Mediolani sibi transmitti curauit, nam dolorem oculorum patiebatur. fuit homo
Corporis eius dispositio, & animi. macerrimus, nam ieiunijs se extenuauit, sed semper iocundus, & alacris erat, nec
unquam facies eius visa est tristis, nisi cum de aliquo crimine publico doleret.
facetijs multis vtebatur. Plures reliquit suarum virtutua imitatores, e quibus præ-
cipuus fuit Albertus de Sarreano, qui eloquentim doctus sub Guarino lite-
Eius imitatores praeclari. risque sæcularibus apprime instructus, & ipse postea minor factus sub Bernardi-
no eloquentiam Dei didicit, prædicauitque populis cũ magna gratia. Hunc, & Eu
genius Pontifex Maximus Hierosolymam misit, vt specularetur facta Soldani, qui
reuersus, & Egypti, & Indiæ negocia vti se haberent edocuit, & quomodo vinci
possent monstrauit. Iacobus quoque de Marchia ordinis Minorum, huius Bernar
dini discipulus fuit, qui multis gentibus uerbum Dei annunciauit attenteque au
ditus fuit. Is Vngariã intrauit: cumq; linguam ignoraret per interpreté turbas allo
quebat, magnamq, audientiam, & gratiam apud omnes adeptus est. Is cũ de vani-
tate mulierum, atque virorum apud Budam sermonem haberet, caput mortui se-
cum in pulpito habuit, & cũ diu de vanitate humana dixisset, vt tandem nihil esse
hominem ostenderet, caput mortui ostendit, & o inquit, gloriamini quantum vul
tis homines, vt in hanc formam, pulchritudinemque reuertamini necesse est. Cũ
seditio Budę foret, & Vngari cõtra Theutonicos surrexissent, totaque ciuitas in ar
mis esset, Crucifixũ, is secum attulit hortatusque est, ut dimissis odijs ob reuerentiã
Crucifixi pacem haberent, sed Vngari tanquam fęlicius pugnaturi, & monachũ, &
Crucifixum

Crucifixum extollentes insecuti sunt Thentonicos, ingenteq; cędē fecerūt. Tempore Bernardini clari prædicatores habiti sunt, Antoninus de Massa qui Græcis & Latinis literis eruditus erat, qui generalis Minorum Magister fuit, ac post suę vrbis Episcopus interijt, hic cum de paupertate sermonem haberet, tędiaq; paupertatis exponeret: nemo inquit quot mala paupertas secum ferat dicere posset, nisi qui expertus est, vt ego qui diu frusta panis comedi: sed nunc gratias Deo ago qui me ad integrum panem reduxit; interogatus quoq; an Cardinalis fieri vellet: affert inquit capellum, tuncq; tibi respondebo. Claruit tunc & Angelus de Senis qui & ipse generalis Minorum Magister fuit, multæ eloquentiæ magnęq; doctrinæ patet. tunc & Gabriel de Spoleto, qui etiam post Episcopus fuit, magnus verbi Dei prædicator est habitus: fuit autem & Theologus, & Philosophus præstans, sed impari cum Bernardino sanctitate, ob quam rem nec tantam audientiam habuit & sibi clangulum inuidebat in sermonibusq; detrahebat.

EX LIBRO PRIMO FRAGMENTORUM Senensium historiarum, quas Augustinus Dathus conscripsit.

ANNVS volutabatur supra mille & quadringentos octauus & quadragesimus, ac pestilentia, quæ per nonnulla Italiæ loca atq; vrbes cęperat circa medium Augusti mensis, Senam quoq; inuasit, ac nonnullos ciues teterrimo morbo absumpsit, ac finijt nō ante hybernā tempestatem. Per idem verò tempus cum ea clade Sena laborare cępisset, superuenerunt missi a Summo Pont. Angelus episcopus Reatinus, & Ioannes Capistranus, vir sanctitatis & doctrinæ fama celeberrimus ex religione Minorum, qui Bernardini Senensis a tenellis annis per omnem inde ætatem, uitam, mores, & ad finem vsque progressum perscrutarentur. Tenebat hic Ioannes Senensem populū quotidianis concionibus, & quasi cęlitus aduenisset, execratus flagitiorum omnium labem, flagrans fidei, & charitatis studio salubriter admonebat. Res mira dictu, ac diuinitus instituta, vt cum de Bernardini vita inuestigaretur, noua quotidie in illo Deus per diuersas Italiæ oras uariasq; regiones miracula ostentaret, ita vt non exploranda Bernardini vita, sed prædicanda sanctitas, atque efferenda esset, quæ tā multis, tāq; præclaris illustraretur miraculis. Quorum ex numero si vnum siluerim, quod ad meos attinet, possim merito & ingratus, & impius iudicari. Erat mihi frater germanus Ioannes, minor natu, qui sub Saluatoris regula Deo seruiebat. Is aliquando rustico operi intentus, dum sarmentum amputare cogitat, elabente falce mediam manum grauiore ictu fecit, articulos confringit, contractis neruis manus elanguet. hanc quatuor circiter annos mancam, & velut concretis digitis languidam atque intractabilē gerit. At cum supplex, & multa ui lacrymarum profusus in Basilica S. Donati, spectantibus multis, ad Bernardini ceruical manum admouit, subito recuperato vigore, ita euiruit, vt ad quemuis ductum facillimè cōuerteretur, vt exinde percommodè illius ministerio vsus sit. Quæ res vna cum cæteris, & ijs quidem penè innumeris miraculis maiorem in modum Bernardini illustrauit gloriam, &c.

EX LIBRO EARVNDEM HISTORiarum secundo.

ATQVE interea cum maior in dies Christianorum turba Romã contenderet ad Iubilei celebritatem, facta iam vbique per omnẽ Italiam diligentissima de Bernardini vita perscrutatione, atque omnifariam exquisita, Pontifex Nicolaus vnà cum multorum Patrum, & Cardinalium omnium, ac sacrorum Antistitum cœtu, ad tanti Cœlitis illustrandum gloriam accingitur. nam cum & perfectæ sanctitatis opera præcessissent, eluxissentq; tum in vita, tum etiam post mortẽ multi generis miracula, & uirtutes, dignus iudicatus est Bernardinus Senensis, q in catalogo Sanctorum, quos statuit ac probat ecclesia, censeretur. Itaq; cum infinita quædam omnium ex longinquis nationibus Christianorum, ac remotissimis fidelium populis turba conuenisset, adessentq; Senensium, & Aquilanorum Legati, cum innumerabilis, & conuenarum frequentia quasi ad tam præclarum, & gloriosũ spectaculũ diuinitus cõuocata circũstaret, sũmo Pontifi. ministrante, Bernardini sanctitas catholicæ ecclesiæ, & apostolicæ sedis auctoritate tum declarata, tum etiam cõprobata est. Idque incredibili non solum Patrum consensu, sed ẽt circumstantium fauore factum est, ut omnes vna voce, & miro quodam ardore illius merita, & admirabilem gloriam prædicarent. Nihil prætermissum est ad legitimam comprobationem: cœtus pro instituto habitus est, initum a Patribus solẽne concilium, basilica Apostolorum honorifice parata est, inque eius medio altior thalamus, atq; admirabilis constitutus est, seruatæ cerimoniæ omnes, legalia persoluta donaria: aderat inuisa ante illa tempora Fratrum Minorum turba, qui tunc Romę habendi cœtus gratia conuenissent. Laudata luculenta oratione a summo Pontif. Bernardini vita est, præclara & inaudita acta solemnia, Sacrorum ritus nulla ex parte non cumulatissime exactus, luminaria plura comparata quam quæ eiusmodi in rebus coniectari possint, Senensibus & Aquilanis largè illa in primis suppeditantibus pullorum oblata manuscula, paria turturum, & columbarũ, aurati uini, cadi, & liba consimilia adhibita, & affatim reliqua quæ ad id sacrũ ministerium deferri solent. Nusquam actum est ea in re, vt plerique aiebant, aut largius, aut splendidius. Sed infinita uis hominum, & omnium penè gentium incredibilis multitudo, quæ dẽsa premebatur, quę vias, quæ tecta, quæ proximas vineas, & culta loca, q̃ propugnacula, & muros cõplebãt, ut numerosa circũspectantium agmina ẽt metiri aio difficillimum esset. Hæc cũ facta sunt ubiq; fidelium gentiũ huius Cęlitis sanctitas celebrata est. Ad venerandam autem Bernardini comprobationem tum apud finitissimos populos, tum in externis etiam ciuitatibus, ac longinquis regionibus præclara sunt acta solennia. Senenses in primis tanto munere vsque adeo lętati sunt, vt sit excogitare, quam explicare longe facilius, quippe extructis pro palatij foribus sublimioribus tabulatis, quorum altitudo erat penè cubitorum quinque, latitudo autem cubitorum circiter viginti: stratis pontibus aulęa suspensa sunt, & ornata omnia serico, & purpura, circumsedilia pari ornamẽto in medio ara posita, quæ gemmato auro, & argento fulgẽbat: plateæ omnes, oĩa angiportà, areæ oẽs hædera virebant, lauro, buxo, ac festa fronde serti flores, sparsi iunci, atque corymbi, adiecta velaria, & coronæ suspensæ ciuitatem omnem, templa, & sacras ædes exornabant, in quadriuijs, & compitis erecta altaria omnia

prçclaris signis,& tabulis nitescebant. Vbique Bernardini,aut egregiè picta, aut artificiosè exculpta conspiciebat imago. Vtriusq; sexus ciues non iuniores solú, sed cuiusq; etiam ætatis homines pro se quisq; ad gloriosum celebrandum solēne accingebantur.Ac propter excelsam turrim supra sacellum haud longe a prætorio præalta tabulata surgebant strata magnificè.Eorum erat ferè stadij unius altitudo,in quibus spectaculum admirabile Beatorum concilia, ac piorum sedes agerentur,ac surgebat quidam humo ad ea vsq; tabulata magno artificio summæ tenuitatis,quoad eleuatum pauimentum admirabilis patebat ascensus, viæ omnes inumbratæ erant proceris ac defixis arboribus.Varia vbiq; spectacula, & ludicra signa oculis subijciebantur.His igitur ita solenniter instructis,ac redeuntibus Legatis Roma in dictis ferijs festiuitas summa omnium ciuium, ac subditorum lætitia,& magno populi plausu celebrata est. Et primo quidem die, clero vniuerso in maiore basilica aduocato frequenti cœnobitarū,& sacerdotum cuiusque ordinis multitudine collata crucis imagine,ac purpureo velo præuio, omnes veluti instructo agmine ad forum processerunt.Extremo loco accitus Pontifex splendida amictus,atq; internitēte auro veste sub serico vmbraculo gestabat sacra manu, alijsq; Patribus congredientibus magna subinde ciuium corona,& virorum, ac mulierū comitante turba, qui himnos lçtè personantes cum ascendissent tabulatorum fastigia vespertinam laudem concinuerunt Bernardini memoriam recensentes.Posterno autem die eodem ordine,ac maiore apparatu, præclara celebrata sunt sacrificiorum solennia, in quibus plurima funalium vis lucebat.Atqui id fuit certè mirandum,quod ex præparato habitaculo reuelatis aulçis cçlestis domicilij species subito comparuit sonitu citharæ,fidis,tibiæ,simphoniæ,fistulæ,& penè omnis generis musici organi, & suauissimo hominū concentu, mirantibus vndiq; igneis radijs alius aliū cælitem rēpsentabant.Tum ab assistente Beatorum choro perferri artificiū,quod prædiximus,qui Bernardini personā gerebat magno aspectantiū stupore sublatus est,& humo in cçlestem sedem receptus. Feruebat pietate populus, & omnes intentis animis grates persoluebant Deo, Bernardinum canentes: Cuius viuentis quidem doctrina,mortui sanctitas omnium animos ad religionis amorem accederet.Erat per eam diem, tum ciuium, tum peregrinorum concursus admirabilis: Sed quod omnes vehementer admirati sunt, ex arbore, quæ in media area defixa erat, dum Pontifex Eucharistiam attolleret, repente prodijt innumera radiorum ignescentium vis,& alij in obiectos parietes,dum verberant incensi resiliunt, alij dum sursum euolant inuētium aciem frustrabantur.Fragor simul & lux candens aspectantes stupere cogebat, nec ea humano artificio, sed diuino potius miraculo fieri putabantur. Id ipsum & prima face noctis itidem factum est,turribus & templorum pinnaculis collucentibus,& passim vbique magnis ignibus omnia collustrantibus tibiarum moduli, tubarum clangor, reboantium timpanorum mugitus, cymbalis accedentibus, & fistulis plurimis ingentis æris sonitus omnia lætitia complebant, & plausu. Perraro visum multis sæculis tantæ iucunditatis spectaculum. Sequenti post die supplicationes factæ tanto cleri, & populi cætu, tanto rerum omnium nitore ac splendidissimo apparatu, tanta omnium procedentium charitate & deuotione, vt nihil supra aut dici, aut cogitari possit. Quarto insuper die eadem pene celebritate in Ecclesia Minorum sacra solenni ritu, & res diuina facta est, cum & magistratus omnes & cunctus populus interesset. Itaque sacratissimo Iubilei anno, frequentissimo Christianorum confluxu, viij. Kal. Iunias Bernardini sanctitas

 comprobata

comprobata est. Idibus mensis eiusdem in vrbe Sena eius comprobationis veneratá solennitas anno sexto post eius mortem: quod etsi cogitauerat Eugenius IIII. mors tamen peremit eius consilium, & à Nicolao V. id omne absolutum est, quo eodem fere tempore Rex Alphonsus pacem cum Florentinis fecit.

EIVSDEM AVGVSTINI DATHI Oratio de laudibus D. Bernardini Senensis.

ELIM hodie dari mihi maiorem dicendi potestatem, Illustres Magistratus, optimates, ac patres amplissimi: Vellim inquam summam dari mihi eloquendi copiam apud magnos viros verba facturo: & tam doctrinę laude, quam summa authoritate pręstantes, M. Cato ille senex, vt ex Originum eius lib. 7. constat, loqués cõtra Ser. Galbã, hisce usus est uerbis. Multa me dehortata sunt huc prodire, anni, ætas, vox, vires, senectus. Quanto me plura dehortarent, prohiberentq; hoc tanto aditu laudis, nisi me hodie huius solẽnitatis celebritas cogeret, & uestrum, qui in hoc augustissimũ templum ad venerandum Bernardinum conuenistis, explorata facilitas adiuuaret. Sed quamuis rei, exponendæ magnitudini impar sit dicentis eloquium: spes est tamen in eo sita omnis, qui verè scientiam habet vocis, & hominum mentem luce veritatis illustrat: labia infantium soluit, & fantium ora, tum linguarum generibus, tum sermonum interpretatione muneratur. Verum ne frustra ipsa conteratur oratio, nostri propositi argumentum paucis absoluamus. Multa sunt, excelsi atq; illustres Domini, quæ præclaram faciunt ciuitatem, atq; vt mittam vrbanarum rerum splendorem, iuris ac legum disciplinam, gestarum rerum gloriã cæteraq; generis eius: vera atq; præcellentissima laus summorum ciuium, & clarorum virorum dignitate, atq; amplitudine constat: si ciuibus potius ciuitas, quam illi ciuitate florescunt. Et apud priscos quidem qui vanæ superstitionis ducerentur errore: alij Ioues, alij Mercurios, alij Esculapios, alij Hercules, alij alios in solenter iactare sunt soliti. Nos uerò qui Christi nomen gerimus, & crucifixum redemptorẽ colimus, abiecto superstitionis errore eos celebramus ac summis mactamus honoribus, qui religione, qui sapientia, qui pietate, qui sanctimonia, qui uera gloria illustres fuerunt, qui soluti corporum uinculis perspicuis documentis in cœlum, ac Beatorum domicilium sunt translati. Vna omnium prima Senensis ciuitas, iam pridem gloriari possit, quæ præter alios celebres, & claros uiros, & omni laudis genere antecellentes opifices primum in omni exercitatione nobilissimos, tum Philosophos, Oratores, vtriusq; Consultos Iuris, Theologos, & valde gloriosum est, tres per diuersa tempora Pontifices Maximos, Gregorium VII. qui antea Oldobrandus vocatus est anno 173. mox anno 1159. Alexandrum III. qui quatuor scismaticos superauit, mira & præclara gessit, quæ haud est narrandi locus. Post verò Pium II. quem ipsi vidimus, multis prædecessoribus catholicæ fidei studio, virtute, gloria parem. Præter alios inquam celebres, & claros viros Sanctorum quoq; fœcunditate Senensis Ciuitas præstat, & copia. Et ne Galganum Cistercienis ordinis amplificatorem commemorem Cęlitem gloriosum, cuius tam præclarę apud nos extant reliquiæ, cuius sacrum uerticem cum capillis, & cutem quasi viuentis, tum in dura silice defixum gladium omnes plurimum admirantur. Ne dicam Ambrosium Sansedonium, Doctorem beatissimum, ex prædicatorum

dicatorum ordine, cuius laudes alio sum tempore prosecutus. Ne dicam Andream Galleranum, dilectum Deo & hominib. ab inuadente aliqn inimico ereptum, atque idcirco diuinitus sublatum in ethera. Ne dicam Petrum Petronem Chartusiē sem, plenum Spiritu sancto. Ne dicam Bernardum Ptolomęum, qui montis Oliue ti religioni primus dedit exordium. Ne dicam deinde Antonium Latinum, Petrū, Ioannem, quatuor Diui Augustini sacros Eremitas. Ne dicam Francum, Christi po tiusquam sæculi militia decertantem. Ne dicam Ioachinum ex Pellicanorum genere, & cum eo Franciscum utrumq; ex Seruorum ordine. Ne dicam Io. Columbinum, sectatorē Iesu & sanctæ Iesuatorum fraternitatis institutorem. Ne dicam Sororem, qui in toto terrarum orbe claram hospitalem ædem primus condidit. Ne dicam Franciscum Vineam, & Nicolaum itidem Senensem, deuotissimos Christi seruos. Ne dicam Aldobraniescam, ex Pontiorum familia, cumque ea Bonizellam Cacecontiam sanctissimas mulieres, quas Deus gloriosis insignibus decorauit, ac magnis donauit muneribus. Ne dicam Petrum Pectenarium, virum mira sanctita te illustrem, vt taceam Christi athletas Petrum, & eiusdem patrię, ac Minorum ordinis Ioannem Martinocium, quorum ille pro Christo suspensus patibulo; uel torum, biduum inspectantibus multis, verbum Dei fudit, alter ad Karas pro Christi nomine affectus supplicio est, & martyrio coronatus. Vt taceam cæteros, q multi magni, & sancti viri comprobātur, Catherinam sacram uirginē, & Confessorem præclarissimum Bernardinum nemo est, qui nesciat, quorum explorata sanctitas est, & nostro æuo potissimum refulget gloria. Ac de Catherina quidem alias copiosius sum locutus, hodie se mihi Bernardinus offert, de cuius laudibus dicam breuius, quam de tanto Cęlite dici debeat. Fuit igitur Bernardinus, & in sæculari primum consuetudine, atq; illa communis vitæ institutione, in qua medij officij, & uirtutum leuiorum ratio continetur, & in illo profecto viuendi genere, in quo recta sunt omnia, & nrō & aliorum iudicio probatissimus; nec contentus mandata seruare, qui in lege Domini dies meditaretur & noctes, quod quidem ad medium officium pertinere iudicatur, arripuit & salutare consilium, atq; ut perfectū expleret officium renuncians terrenis opibus nudus secutus est Dominum. Igitur cum accepisset D. Hieronymi salutare præceptum, qui ait: Quicquid in te primum institueris, hoc manebit, & ad initiorum tuorum regulā reliqua vita decurrit. ipsa quoq; primæ pueritiæ tempora, & in optimis, ac liberalib. disciplinis, & in colenda uirtute, ac uitæ honestate collocauit. Platonis probauit sententiam, qui in philosophos autumans ait, ꝙ in ueri inuestigatione uersent̄, quodq; ea quæ pleriq; vehementer expetunt, de quibus inter se digladiari solēt, cōtemnant & ꝓ nihilo putēt, ppea iustos esse. Itaq; Bernardinus lōge melius, q̄ Celtarū, & Gallorū Druydę, Indorū Gymnosophistæ, Egyptiorū Mēphitici vates, Persarum Magi, Græcorū Philosophi, Hebræorū Esseni, relictis rebus alijs ad salutarem sapientiā asse quendam operam omnem ac tempus accommodauit ut veritatē indagaret, indagatam perciperet, perceptam tueretur, rectè comparatam volente Deo cęteris nunciaret. Verè cum Cicerone dicebat, Omnia alia incerta, caduca, mobilia sunt, vna virtus est altissimis defixa radicibus, quæ nunquam vlla ui labefactari potest, nunq̄ dimoueri loco. Et rursus cum illa Stoicorum probata sententia, Nunquam ego neq; pecunias istorum, neq; tecta magnifica, neq; opes, neq; imperia, neque eas quibus maximè astricti sunt homines, voluptates in bonis rebus, aut expetendis esse duxi. Ratio in promptu est, nam & qui eiusmodi rebus circumfluunt, maxime tum desiderant eas quibus vehementer abundant: neque enim expletur vn

quam

quam neq; satiatur cupiditatis sitis, neq; solum ea quæ habet libidine augendi cruciatur, sed etsi amittendi metu. Hanc Cicero sententiam tradidit optimis argumentis, rationibusq; disseruit. Reus autem vita ac factis liquido & perspicuè illustrauit eorum numero iure censendus, qui Lactantio Firmiano prodeunte, contemptis omnibus, & priuatis, & publicis actionibus ad inquirendam, atq; inuestigandam ueritatem aīum, ac studiū contulerunt, existimātes multo esse præclarius ac laudabilius diuinarū humanarūq; rerū scire, & inuestigare rōnem quā struēdis opibus cumulandis honoribus inhærere. Quib. reb. (vt idē ipse pclare Lactātius inqt,) qm̄ fragiles terreq; sunt, nemo melior, nemo beatior effici pōt, nā sapienter quidē à Sapiente dictū est, Beatus vir qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Præcipit Apostolus ac Magister gentium, quæ sursum sunt inquit, sapite: non quæ super terram. At verò diuitiæ, id quod Io. Cassianus ostendit, uisco simillimæ perhibentur, quo si implicentur aues, sursum proculdubio volitare nequeunt: Et nos visco diuitiarum obliti, vincti, compediti nec humo tolli possumus: nec supera ac cœlestia petere. Bernardinus autem qui Apostolos meminisset aliquando Saluatorem affatos, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: apostolorum sectatus vestigia, apostolicam sibi vitam proposuit, atque vt perfectam sapientiam adipisceretur, actiuam uitam, quam appellant, cum contemplatione coniunxit, occupatus prædicando, docendo, exhortando, ociosus meditando, orando, scribendo: & qui nunc sunt populis, & consequenti posteritati profuit. Religionem autem complexus & ipse illam cunctis viribus adamauit, & cęteros ad eandem capescendam grauissime cohortatus est. Nouerat enim bonum esse in religione uersari, et in illa tanquam in Ithabirio monte cum Petro, Iacobo, & Ioanne, quasi tabernaculis positis, Saluatorem Christum, & Dominum gloriæ intueri. Æternum Patrem cum vnigenito Filio, & Spiritu sancto in Columbæ specie per mentis eleuationem, quantum in carne homini datur, assidue contemplari Franciscum imitatus Bernardinus opes contempsit asciuit paupertatem, voluptatem aspernatus est, delegit castimoniam, suam ipsius abnegauit voluntatem, se penitus Deo ac totum tradidit. Tria verò illa quæ feruntur honorum genera, siue fortunæ, quæ extra nos sunt, siue corporis quæ circa nos esse putātur, seu denique animi quæ intra nos esse noscuntur, hæc ille prorsus abiecit, vt ea assequeretur bona, quæ & supra nos sunt et verè bona putanda, in quibus illa vtique consistat charitas, quæ virtutum cumulus est, ac bonorū omnium plenitudo. Quod si verè sapientem appellamus eum, qui non modo ipse cum uirtute uiuit, sed alios quoq; ad bene ac piè viuendum impellit, quales eos fuisse accepimus, qui primi dispersos in montibus homines ac passim bestiarum more vagantes ad societatem vitæ conuocarunt. Verè sapientē Bernardinum existimare debemus, cuius sapiens, & perpolita oratio ad rectā fidem, ad catholicam veritatem, ad orthodoxam religionem deuios compulit, atque ad æternæ salutis viam direxit, atq; perduxit. Quo circa cum antea in eorum ordine, qui Christi confessores cognominantur etijdem pontificatus expertes sancta celebraret Ecclesia Paulum Tebeum vastæ cultorem solitudinis, atque eremitam primum, & illius tum uita, tum ætate socium Antonium Egyptium, tum Maurum, Iulianum, Gilbertum, Guilielmum Pictauiensem, Thomam Aquinatem, Benedictum Monachorum, & Cœnobitarum omnium principem, & magnæ prolis parentem, Petrum Motonensem, Ioannem Britanum, Honophrium Anachoritam, Antonium Pataninum, Alexium Ron. Pastorem presbyterum, Dominicum Hispaniensem

ordinis Prædicatorum ducem atque inclitum Patrem, Eusebium insignem pietate uirum, Bernardum ex Burgundia gloriosæ præconem virginis, e cuius ore dulce fluebat eloquium super mel & fauum; Ludouicum Francorum regem, Egidiú, Nicol. Tolentinatem, Mamilianum, Hieronymú presbyterú magnum, Latij decus, & Christianæ religionis lumen, Franciscum Minorum auctorem, qui stigmata Iesu Christi etiam portauit in corpore, quasi Patriarcham quendam fęcunda prole pręclarum: Hilationem uirum sanctissimum, Leonardum ex Galliarum prouincia, Sabbam venerandum patrem, Galganum deniq; nostrú, nuper & Senensem Bernardinum adhibuit, qui Iesu nomen manifestauit hominibus, & fidei firmitatem vehementer adauxit, gloriosus Confessor, præco veritatis insignis. Sed non est par tantis laudibus dicendi facultas, sed nec temporis patiuntur angustiæ longius euagari, proinde statuam ipse mihi iam tandem dicendi modum, si ea prius in medium attulerim quæ ad Bernardini pręconium, iam pridem a me ipso confecta sunt, & ab eo postmodum comprobata, qui fuit gloriosus Pont. Pius II. cuius auctoritate, ut in Archiepiscopatus Pontificalibus libris extat etiam in hoc ipso natali intra nocturnarum lectionum officia in ecclesia valeant decantari. Referam illa igitur, quo audientibus uobis plus multo legendis nostris auctoritatis accedat. Ea vero sunt huiusmodi.

Bernardinus patria Senensis, bonis progenitus parentibus nobili, & claro genere ortus, cum a primis ætatis temporibus optimam semper sectatus esset bene ac recte uiuendi viam, secundo & 20. suæ ætatis anno, contemptis delicijs sęcularibus, spretis humanarum rerum blandimentis, despectis fortunæ ludibrijs, subijt Beati Francisci regulam, & sanctissimę Minorum religioni se mancipauit, in qua ita sapientiæ studio, ita diuinarum litterarum disciplina, & cognitione profecit, ut tertio postquam religionem anno ingressus erat cęperit concionari ad populos, & in frequentissimis hominum concilijs euangelizare uerbum Dei. Qua in re adeo per eam tempestatem effloruit, ita præter cęteros palmam & principatum obtinuit, ut non modo in tota Italia, sed etiam apud plerasque Christianæ dignitatis nationes, ac gentes celeberrimum haberetur eius nomen: nam mirum qua dicendi copia, quo splendore verborum, qua sententiarum grauitate, quam multiplicibus, ac varijs sacri eloquij testimonijs pollere ac circumfluere uideretur. Erat illi dulcis in exhortando suauitas, uehemens in redarguendo inuectio, summa in probando grauitas magna in persuadendo fides, in laudandis uirtutibus pręcipua ubertas, in flagitijs execrandis mira contentio, incredibile in operando artificium doctrinæ & eloquentiæ præclarissima laus. Admirabili verò quodam studio atq; industria nunc frænis, nunc calcaribus, ad flectendas populorum mentes atque animos utebatur, ac latissime quidem huius sanctissimi Patris patebat institutio, ita ut nulla in tota Italia pene sit ciuitas, in quam non exierit sonus, & uerbum eius. Clara autem uoce, ac bonis lateribus in eo laudatissimo instituendi genere uersatus est, perseuerauitq; ad extremam usq; senectutem, atq; ultimos uitæ terminos. Ita flagitiosos multos atq; improbos à turpitudine, ac scelere abuocauit, ad amorem uirtutis, ac beneuiuendi studium rationemq; conuertit. In primis suadens, contemnendum esse mundum, & quæ in eo sunt, & solum diligendum Deum, sicut & uerum summum bonum existimare debemus. Ad scribendum etiam animum contulit, nō intermittens feruētissimum prędicandi munus, permultos diuinæ scripturæ locos illustrauit, sermones, & conciones suas man-

dauit

-dauit litteris, & librorum multa scripsit, atque edidit uolumina, quæ ut incorru-pte scripta sunt, ita etiam magno habentur in pretio, & leguntur quidem à mul-tis, probantur ab omnibus. Multa quoq; in plerisq; Italię urbibus, atque oppidis erexit seruorum Dei sancta cęnobia. B. Francisci regulam, in qua magnus ille fer uor obsoleuisset, & ut res pronæ ad malum plerumq; in deterius prolabuntur ubi flagrantior illa charitas refriguisset, hic sua sapientia, uirtute, labore, ac diligen ti opera ad pristinam reuocauit sanctimoniæ integritatem. Innumeram penè tú iuuenum, tum senum etiam multitudinem percalcatis rebus humanis ad sacræ re ligionis claustra, & sublimitatem conuocauit, non minus sanctæ conuersationis exemplo, quam salutaribus ac frugiferis documentis. Multorum insuper extitit bonorum auctor, & agrestes nonnullos atq; efferatos populos ad religionis cultum, & ad virtutis disciplinam redegit, & laudem. Quorundam verò aut superstitiosam vanitatem aut solutiorem vitę licentiam non modo acriter improbauit, sed etiam sapienter sustulit. Demum cum multis & præclaris inter mortales edi tis operibus, bonum certamen certasset, & in dies magis ac magis, de virtute in virtutem, profecisset prouectus ætate Aquilam pergens, aduersam valetudinem contraxit, qua & absumptus migrauit ad Dominum: & cui semper firmiterque seruierat, spiritum Altissimo reddidit, & qui 6. Idus Septembres natus erat anno ab exortu Saluatoris Iesu Christi, 1380. 13. Kal. Iunij, qui est vigesimus mensis huius atq; hodiernus dies, rebus excessit humanis, annum agens 3. & 60. adhibitis mensibus octo, diebus 12. Aquilani corpus eius asseruant: quod ipsum tale est, vt verè perhibeat testimonium sanctitatis. Comprobata autem suæ perfectione virtutis, perspicua miraculorum attestante gloria, diuina dispensante cle mentia, a summo Sacerdote, ac Pont. Maximo, Nicolao V. annis a Christi natiui tate labentibus 1450. qui & annus remissionis erat, summa fere Christianorum omnium populorum celebritate, & conspectu admirabili Cęlitis ipsius splendo re, S.R. Ecclesiæ, & Apostolicæ sedis authoritate iudicatum definitumq; est in canone constituendum esse Bernardinum, annumerandumq; in Sanctorum catalogo, cuius det nobis sectari vestigia, qui vt est mirabilis in Sanctis suis, ita vult omnes homines saluos fieri, & cęlesti secum gaudio perfrui, per infinita sæculorum sęcula. Eia igitur omnes summa deuotione, atque animorum lætitia lætum in primis celebrem & festum agamus hunc diem.

MARCVS ANTONIVS BENALIVS in Commentariis de vita, & gestis Sanctorum Bergomatum.

CVM Mediolaui constitisset, eiusq; vitæ integritas, & dicendi vis bonorum omnium sermone celebratur, rogatus Bergomum se contulit. Franciscani cęnobij custodia statim ei delata est, eius hortationibus Bergomates à peccatis temperarunt, certaque, & pia viuendi disciplina, a qua iam declinatum erat, longo interuallo repetita est hanc vitæ & morum mutationem magna animorum tranquillitas secuta est. Totius Italiæ instituto Bergomates factionum certamine ad intestinas discordias exarserant, alij ad Guelfos, alij ad Gibellinos rem trahebant, nihil cuiquam sanctum, aut satis tutum erat. Obtinebat omnia

cędes,

cędes, nec vllam in partem erat perfugium, non ætate confectis, non inermibus, non infantibus, non imbelli fęminarum sexui parcebatur: omnia crudelitatis exempla edebantur: non solum hæc rabies auctoritate Bernardini sedata est, sed ex infestissimis hostibus fideles socij Bergomates inter se facti. Intra vrbis mœnia templum, cum Virgines moniales insequirent, Bernardino auctore conditum est, & S. Mariæ, cui Rosarum cognomen indiderunt, consecratum. Pro Bernardino item merito, Petrus Alzanius domuncula & agello dimidij iugeri, qui sub vrbe est. anno 1424. Minorum ordinem donauit, eius rei adhuc monumentum extat à familia Alzania ad declarandam maiorum pietatem seruatum. Ibi alterum templum ædificatum, quod Sanctæ Mariæ itidem dictum Gratiarum nomine insigne est. Ibi item cœnobiū, qđ posteri perfecerūt, inchoatum. ante templum quercus S. Bernardini manu sata fuit, quæ ita creuit, vt proceritate, & crassitudine quercuum naturam uincere putaretur. Ea ætate nostra vento a radicibus eruta, & dissipata est, & eius materies in varijs cœnobij usib. consumpta. Non longe ab eo loco Bernardinum prolapsum cecidisse ferunt, famaq; tenet, ubi manus, qua assurgendo nitebatur, extensa est, ibi ad numerum digitorum, quinq; locis fonticulorum scatebras emicuisse. Aucta in vrbe mirum in modum religione, Bernardinus agrum Bergomatem cohortando ad pietatem Euangeliūq; interpretādo obijt. In Valle Seriana opidum est Clusonum frequens ac celebre, caputq; ferme totius regionis: dum ibi prędicandi officio fungens paucos moratur dies, factum est, ut nō procul ab opido montanus quidam vita excederet. triduo postquam sepultus est immundi spiritus vox ex ædibus exaudita est, animam mortui illius simulantis, & plurima bona patrisfamilias, si sibi paruisset, pollicentis. Rebelles & inuidi spiritus in id præcipuè incumbunt, vt in eandem calamitatem, in quam quondam ipsi superbia elati inciderunt, quamplurimos trahant: idq; illis facilè succedit, si se per omne obsequium insinuare in animos incautorum, & fouenda spe honorem, qui summo Deo debetur, ad se traducere possint. Verum prudentes Dei ministri diabolicas artes optimè agnoscunt, & ne pro veris, quæ illi fallaciter pollicentur, audiantur, efficiunt. Itaq; nuncio Clusonum de hac re allato, Bernardinus veritus, ne quis in fraudem laberet, plurimis prosequentibus eo contendit, & in ædibus inclusus, commisso cum hoste certamine, non prius destitit, q̄ eum domo illa eiecit.

Cum Bergomi annos 24. versatus esset, eiusq; prædicatio omnibus in locis plurimum commendationis haberet; eique cum reliqui omnes fidem haberent, tum sum. Pontifex cum admiratione quadam dignum honore iudicaret, iterum ac tertiò eum amplissima Episcopatus dignitate ornare voluit. Bernardinus ratus se fructuosiorem Christianæ reipublicæ, aptioremque ad sempiternæ vitæ adeptionem fore, si se inglorium seruasset, eam dignitatem semper recusauit, &c.

EX HISTORIA, QVAM *nobis tradidit Georgius Pilo Virunensis in epitomem per Alexandrum Gattum redacta.*

MINORITANÆ Familiæ decus, Bernardinus Senensis, qui inter reliquos catholicæ Ecclesiæ Patres vitæ sanctitate, atq; integritate florentes veneratur, & colitur, Virunum anno Domini 1423. se contulit. Quæ ciuitas in vltimis Venetæ Reipub. finibus prope Noricos montes constituta, cum Guelfis, & Gibellinis factionibus grauiter vexaretur, diuino actus spiritu Bernardinus, publicæq; salutis studiosissimus, media in platea, feruenti animo, omnes ad pacem colendam inuitauit. Cumq; animaduerterit dissensiones, sectas, odia, bella, cædes, non aliunde, quàm ex factiosissimo ciuitatis regimine pendere; ordines, quibus tum in rebus administrandis Virunenses vtebantur, acerrimis verbis insequutus, ciues ad eos corrigendos, aut penitus abolendos hortabatur. Quæ res effecit, vt Delphini Venerij, qui eo tempore ciuitati regendæ præerat, iussu, ac Venetæ Reip. nomine in vnum collecto consilio, Aldobrandinus ex præclara Doionum familia Doctor eximius insurrexerit, ac omnibus audientibus ea de pace tractarit, quæ ad conciliandos animos tum maxime pertinere videbantur. Neq; id profectò frustra. Nam vix habita oratione, cum præsertim suadentis Bernardini ciuibus auctoritatem inculcaret, flamma consumptis pestiferis ordinibus, vetere simultate deposita, penitus extinctis odijs, amplexata optatissima pace concordiam vnanimes omnes sunt sequuti. At, cum deinceps publicam Ciuitatis tranquillitatem, quæ ex hac ordinum mutatione, auctore Bernardino, defluxerat, agnoscerent; immortales D. O. Max. pro accepto beneficio gratias egerunt. Ac, ne sibi ingrati animi nota turpiter inuratur accepti memores, erectum D. Bernardino templum longis Præsbyterorum, aliorumque ordinibus quotannis celebrare consueuerunt. Illius etiam multis in locis, veram, ad tantę rei memoriam, pinxerunt effigiem, quam cum sceleſtissimus quidam calce tegere, atq; abolere contenderet, infestissima, quoad vixit, lepra diuinitus horruit, ac miserrimè squallens laborauit.

CANO-

CANONIZATIO SANCTI BERNARDINI.

EXCELSVS Dominus Deus noster, Rex regum, & Dominus dominantium ab initio sęculi humilia respiciens humanum genus exaltando, & alta fastigia superborum spirituum deprimens, ęqua lance iustissimi cruciatus suis ordinatissimis temporum successibus, omnia librauit in pondere, numero, & mensura, de nihilo cuncta producens in esse, hominem quem ad suam imaginem, & similitudinem de limo terræ plasmauit, vitæ spiraculum tribuens super omnia opera sua constituit, gloria tantæ dignitatis attollens, vt vbi cum suis Angelicis spiritibus regnat ipse, suos etiam cultores honorificentia superefluente coronet, & sui gloriosissimi nominis præcones electos ab æterno secum decreuerit triumphaliter exaltare; Verę fidei orthodoxæ lumen reuelans primitus Sanctis Patriarchis, deinde Prophetis, & in temporis plenitudine descendens hipostatice filius Dei Iesus Christus, verbum æternum à Patre genitum caro factum, vt homines Deos faceret, Deus homo factus est, signa potenter innouans, & sapienter immutans, mirabilia sua feruentissima charitate, mortem patiens, vt sui preciosissimi sanguinis commercio hominem sua culpa deperditum repararet, pacificans per sanguinem Crucis eius, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. Nouissime diebus nostris iubar quoddam mirifici splendoris, & refulgentis luminis, ad gloriam sui nominis efficacius propalandã eduxit in lucem, Sanctum videlicet Bernardinum de Senis, cognomento ordinis Fratrum Minorum sacræ Religionis B. Francisci, ab adolescentia sua cultorem, & diligentissimum obseruatorem quo ad promptam obedientiam, hilarem paupertatem, & nitidissimam castitatem; imò vt coniecturari licitè potest ex discursu suæ conuersationis, & vitæ integerrimam virginitatem, hunc virum nobilibus ortum parentibus, religione Christiana verus Dei cultoribus nullis oblatis honoribus, nullis dignitatibus Ecclesiasticis, vel secularibus abstrahere valuit pompa fauorabilis auræ mundialis ab asperitate, & rigore obseruantiæ regularis. Spræuit equidem & paruipendit suæ prosapiæ militaria insignia, nec se dignum Pontificali infula reputauit, cum trina vice fuerit ad Episcopalem dignitatem instantissime postulatus, qui potius Domino Iesu Christo humiliter famulari disponens, cuncta terrena despiciens, carnem cum Christo cruci affigens continue macerabat ieiunijs, vigilijs, disciplinis, continuis laboribus, & sollicitudinibus orationum, lectionum, meditationum, contemplationum, & cęterorum bonorum operum, non sibi soli viuere, sed alijs proficere zelo domus Dei animarum salutem sitiens noctes ducebat insomnes, sacrarum scripturarum lucidissimas enucleans veritates, in amplis voluminibus relinquens posteris dignam suorum bonorum laborum memoriam, & fructus diuini nominis gloriæ plenos, doctrinæ salutiferę vbertate fęcundos pariter & facundos, mellitos sermones ordinans, & vtilissimos Tractatus componens, lucida veritate conspicuos, & præclaros. Tanta nanque sui eloquij suauitate in suis prædicationibus populos attrahebat, & demulcebat auditores dulcedine verbi Dei, quòd desidio-

sos, & intestinos hostes & discordes animos ad concordiam, & pacem, non quam mundus dat, sed ad pacem Dei, quæ exuperat omnem sensum, amicabiliter reuocabat. Vsurarios à voragine cupiditatis retrahens ad restitutionem iniustè quæsitorum prudentissime inducebat, dissolutos & vagos vtriusque generis peccatores ad veram pœnitentiam reuocabat, & ad perfectionis culmen sacrarum religionum plurimos doctrina pariter & exemplis salutiferis, ac sanis consilijs animabat, & effectualiter adducebat: plurimas etiam ædificari fecit, & construi ecclesias, & loca Deo dicata ad diuinum cultum ampliandum Apostolico fauente præsidio: Hospitalia, monasteria, & pia loca, piasque ac miserabiles personas multiformiter adiuuando releuauit, erexit atque prouexit. Italicas regiones lustrauit & prouincias, adeo quòd vbi cultu veræ fidei, vacua prius censebantur suis prędicationibus illustrata religio præfulgeat limpidè Christiana, & abiectis carnis illecebris impietateq; depulsa, ac secularibus desiderijs abnegatis in non paruo numero, mares & mulieres elegerint, tum in ordine Minorum Fratrum, tum in ordine Sanctæ Claræ, vel etiam in ordine Pœnitentium, qui dicitur tertius ordo, à B. Francisco primitus instituto, & se voto astrinxerint, & quotidie se astringant sobriè, & iustè, & piè Altissimo reddere perpetuum famulatum, & omnem, quantum in se fuit, populum qui prius erat in caligine tenebrarum, luminosum redderet Deo acceptum, & bonorum operum sectatorem. Vt autem ad profectum Christiani populi sanctitatis huius diuini præconis elucesceret multis eundem adhuc militantem in terris Altissimus insigniuit prodigijs, & pluribus post eius felicem transitum effecit miraculis clariorem, nedum in Aquila ciuitate magnifica, quam Domino disponente pro sui iam lapsi corpusculi dormitione vltima præelegit, verũ etiã innumerabilibus mundi climatibus veridica fama proclamante, & fide dignis testibus referentibus quotidianis diuinis beneficijs suis gloriosis meritis inuocatis reficitur populus Christianus, cęci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur: & beati qui non scandalizantur in Christum Iesum Dominum nostrum. Nos itaque pro tot & tantis diuinis munificentijs, & donis, & largitatibus, nostra ætate tam copiose tamque abundanter impensis, & si non quales & quantas debemus, saltem quales & quãtas valemus gratias agimus bonorum omnium largitori, quod diebus nostris ad confirmationem catholicę fidei, ad confusionem hęreticę prauitatis, ad extirpationem scismatum, ad exaltationem integerrimi status vnionis, & obedientię sacrosanctæ sedis Apostolicæ ecclesięque Romanæ copiosissimam vtilitatem & firmam spem salutis, & gloriæ omnium verorum Christi fidelium, nec non & ad prouocationem omnium infidelium Iudæorum, & quorumlibet paganorum, vt cognita ex prædictis luce veræ fidei ad Christi gremium currant pro æterna gloria capescenda, qui est lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum squalidum & horrendum, dignatus est talia operari ex meritis sui fidelissimi cultoris, & baiuli sui nominis gloriosi Sancti Bernardini præfati, cuius laude digna memoria, coruscante tot miraculis in signis, & prodigijs atque portentis crebrescentibus, acclamantibus vndique populis & petentibus eius canonizationem: Tandem ad instantissimam supplicationem, & requisitionem Illustrissimi Domini D. Alphonsi Regis Aragonum, nec non nobilium oratorum ciuitatum Senarum, & Aquilæ, ac nonnullorum aliorum Principum, & Comitatuum atque municipiorum F. R. Eugenius Papa IIII. tri-

bus

bus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, videlicet tunc Capuano Andegauensi, & de Albertis, quo decedente Sanctæ Mariæ nouæ loco eiusdem de Albertis commisit examinandam vitam, obitum & miracula, qui Domini Cardinales ex dispositione eiusdem felicis recordationis Eugenij, suos commissarios deputarunt Reuerendos videlicet Episcopos Aquilanum, & Pennensem, qui omni exquisita diligentia suum officium exequentes solennem processum ediderunt: præsentaueruntque eisdem præsuli, & Cardinalibus antedictis. sublatis de medio postmodum præfato Eugenio, & Capuano, ad maiorem elucidationem præfatæ causæ, vt suum prout dignum erat, lætum consequeretur effectum, loco Capuani Sanctissimus Dominus noster Nicolaus Papa V. successor eiusdem Eugenij substituit Reuerendissimum Dominum Cardinalem Tarentinum, destinauitque Reuerendos Dominos subdelegatos, eorundem Cardinales Episcopos Vrbinatem & Pennensem: qui etiam solenniorem composuerunt processum: & vltra miracula primi processus multo excellentiora miracula reperierunt, & præfatos Papæ, & Cardinalibus retulerunt. Quibus accuratissime discussis, & ruminatis eorum conscientiæ visum est obnoxios esse Deo, si quem tantis miraculis Altissimus illustrabat dignis præconijs, & laudibus in terris attollere denegarent: distulerunt attamē pro aliquo temporis, interuallo ad omnem scrupulum auferendum de mentibus quorumcumque propter perniciosum scisma quod supererat. Quo etiam præfatus prædecessor, canonizationem eandem retardauit. Denique à multiplicibus oratoribus catholicorum principum, & frequentibus litteris continuatis supplicationibus excitati, sublato etiam ex hac luce Tarentino præfato, loco eius Nicolaus præfatus subrogauit Reuerendum Dominum B. Episcopum Cardinalem Tusculanum, Nizenum primitus appellatum, deditque insuper in mandatis cum sub delegatione præfatorum Cardinalium, Tusculani videlicet Andegauen. & S. Mariæ nouæ, Reuerendo D. Angelo Episcopo Esculano, vt ad ciuitatem Senarum, Aquilanam, & alias ciuitates, & loca personaliter se conferrent, prout sibi commodius videbatur, & omni exacta, & rigida diligentia perquireret, & inuestigaret omni vigilanti studio, ac ingenio perspicaci totum vitæ cursum ab origine & successiuè vsque ad vltimum vitæ terminum, gesta, mores, & actus eiusdem Sancti Bernardini. Quo iussa Papæ, & præfatorum Cardinalium sollicitius, & accuratius exequente redditaque ab Altissimo tranquilla pace, extirpatoque radicitus scismate antedicto, uisisque tribus rigorosissimis processibus antedictis, proclamantibus vndique sonorosis precibus supplicantium pro canonizatione præfata: Cupientes rem tanti ponderis cum omni puritate ac debita solennitate prosequi, neà vulgaribus forsan de negligentia notarentur. Examinationem scripturarum, processuum & miraculorum prædictorum antefato Tusculano in magnifica Bononiensi ciuitate legatione pro sancta Rom. Ecclesia dignè fungente Reuerendissimo Domino F. Card. Episcopo Portuensi, & Reuerendissimis Dominis Gulielmo, tit. S. Martini in montibus presbytero, & Petro S. Mariæ nouæ diacono Cardinalibus, idem Papa Nicolaus diligenti animo commendauit, qui in huiusmodi negotio ritè & canonicè procedentes vitam huius sancti viri eiusque præclara merita, & innumerabilia miracula omni luce clariora omnique impugnatione secura primitus in secreto Concistorio iteratis vicibus retulerunt. Denique in publico Concistorio per egregium Iuris vtriusque Doctorem Dominum Ioannem de Baroncellis, Aduocatum

Mors Eugenij & præsentatio primi processus.

Con-

Conciſtorialem alta, & intelligibili uoce ad æternam rei memoriam palàm fecit idem Nicol. Papa recitari, e quibus nonnulla his præſentibus literis inſeruntur, quaſi ex multis pauca collecta, ne tędium pariat intuentibus ſcriptura prolixa.

Quibus omnibus hilari mente diſcuſſis, & ob deuotionem tantorum diuinorum beneficiorum inundantibus lacrymis, profuſoque vultu piæ mentis ad altiſſimum Regem Regum, & Dñm dñantium Ieſum Chriſtum oculos dirigens ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinalium, Patriarcharum Metropolitanorum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & plurimorum aliorum prælatorum conſilio pariter & aſſenſu, authoritate omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ſummus Pontifex antedictus hunc ſanctum, beatumque virũ catalogo ſanctorũ Confeſſorum aſcripſit, mandans omnibus, & ſingulis prælatis cęteriſque Chriſti fidelibus vniuerſis, ut eiuſdem Sancti Bernardini feſtum tertiodecimo Kal. Iunij, die uidelicet ſui tranſitus 1444. annis ſingulis celebrent, & a ſuis ſubditis faciant ſolenniter celebrari. Canonizatio autem facta fuit 1450. nono Kal. Iunij, pontificatus eiuſdem anno quarto, & ad excitandum fidelium mentes ad maiorem deuotionem quaſi quibuſdam allectiuis muneribus remiſſionibus ſcilicet peccatorum, & indulgentijs inuitans, ut exinde reddantur diuinæ gratiæ aptiores. Et vt ad uenerabile eiuſdem Sancti pignus eo ardentius ipſorum Chriſti fidelium confluat multitudo, & celebrius eiuſdem Sancti Confeſſoris feſtiuitas excolatur, omnibus verè pœnitentibus, & confeſſis, qui cum deuotione, & reuerentia illuc in eodem feſto acceſſerint annuatim, vbi eiuſdem Sancti corpus honorificè requieſcit, eius ſuffragia petituri, de omnipotentis Dei miſericordia, & Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius authoritate confiſus ſeptem annos, & totidem quadragenas de iniunctis eis pœnitentijs miſericorditer relaxauit, vt infra patet.

BVLLA CANONIZATIONIS S. Bernardini quam præfatus summus Pontifex Nicolaus suo proprio intellectu suaq; propria manu primitus exarauit.

NICOLAVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, Misericordias Domini in æternum nos cantare debere propheta admonet, dicens: Misericordias Domini in æternum cantabo. Magna & inenarrabilia sunt profecto opera misericordiæ Dei, quibus iugiter in salutem humani generis se eiusdem miserarionis sinus effundit: quæ si quis ab initio creati hominis recensere uoluerit, non tantum hominum linguæ, sed si quæ illis sunt non sufficerent Angelorum, quod inenarrabile est, quod cum hominem creasset ad imaginem, & similitudinẽ suam, quodq; particeps esse posset fęlicitatis æternæ, in vnam cœlestem ciuitatem ascribendus consortijs Angelorum, si datæ sibi diuinitus legis non contempsisset Imperium. Non passa est diuina clementia ipsum penitus interire, sed pro temporum diuersitate non destitit congruentes exhibere medicinas, quibus a lege Domini aberrans in salutis semitam traheretur: nunc Angelos destinando, qui diuinam patefacerent voluntatem, suaderent quæ iusta sunt, quæ sancta sunt, & adimplendam diuinum beneplacitum adiuuarent, nunc mittendo patriarchas gratiæ suæ spiritu repletos, qui exemplo sui cæteros instruerent ad salutem; nunc diuinos prophetas, qui spiritu suo sancto illuminati non tantum eius temporis diuina beneficia humano generi commemorarent, sed etiam futura prædicerent. Et illud maximè quo nihil potest inter opera diuinę miserationis sublimius excogitari, Quod Dei filius in sua persona naturam nostræ mortalitatis assumeret, & adimpleret ea per mysterium passionis, & mortis suę, quibus a diaboli potestate, & peccatorum vinculis solueremur. Hæc facta sunt per illam immensissimam profunditatem, & abissum impenetrabilem misericordiæ Dei, quem nos Christiani induimus, & ipsius sumus baptismate consecrati per singulos dies commemorantes, conamur tum corde nostri spe, fide, & charitate uiuentes sacrificium immolare; tum per mysterium sacerdotum illius salutaris hostiæ, qua peccatum mundi huius abluitur sacrificium indesinenter offertur. Hæc inenarrabilia sunt, & vix possunt, nisi exigua quadam, & tenuissima ex parte cogitari. Verum si quis cogitationem extẽderit in diuina beneficia, quæ post Domini nostri Iesu Christi Ascensionem ad cœlos humano genere exhibita sunt, quis illa non dicam diunmerare, sed quamuis potens eloquio minima ex parte enarrare sufficiat: quis non stupeat tantam vocationem humani generis per apostolicam tubam paucissimorum hominum a Dei filio Iesu Christo Domino nostro in vniuersum orbem terrarum destinatorum, euangelicam veritatem humanis auribus intonantium, quorum prædicatione factum est, vt nihil terrenum, nihil igneum, nihilque corporeum, nihil deniq; quod corporis sensus attingit pro Deo colendum esse homines putent, quodque

a vetere,

a vetere, seu carnali uita, tam inæstimabilis multitudo in nouam, & spiritualem vitam translata est, ut persuasa sit humano generi in ipsis qui Euangelio crediderūt continencia usque ad tenuissimum victum panis & aquæ, & quod maius est, non solum quotidiana, sed per contestos plures dies perpetuata ieiunia, quod castitas usque ad coniugij, prolisque contemptum, quod patientia vsq; ad cruces flammasq; neglectas, quod liberalitas vsque ad patrimonia distributa pauperibus quę deniq; totius huius mundi aspernatio vsq; ad desiderium mortis intenditur. Hæc in plurimis, qui Christi euangelio credidere impleta sunt, & quotidie uidemus impleri, cum terrarum ubiq; videamus, vbi floret Christi religio, sacra cęnobia viris mulieribusque referta, qui seipsos omnipotenti Deo sacras victimas immolarunt: Cum videmus innumerabiles ferè sanctissimos & deuotissimos sacerdotio fungentes suo ministerio id implere conari, ut ab hac carnali uita in spiritualem transeant, & a sæculi huius concupiscentijs immaculati, illæsiq; permaneant, cum ex innumerabili multitudine populi pars non exigua per Euangelij semitam trāsire conatur, implendo mandata cœlestia quantum sinit mortalis infirmitas. Hęc facta sunt diuina prouidentia per humanitatem, doctrinamque Christi, per ipsius passionem & mortem per apostolorum itinera, per martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes, per Sanctorum prædicabilem vitam, atque in his vniuersis digna rebus tantis, atq; virtutibus pro temporum oportunitate miracula. Quanta verò est illa diuina miseratio, quod decursu temporum multorum frigescente charitate illam penitus non sinit extingui, sed cotinuè ecclesiam suam per ministerium electorum suorum renouare, & multiplicare non cessat vnicuiq; tempori electos quosdam quasi primos magni gregis arietes, & quasi alteros apostolos destinando, qui Euangelij semitam verè obliteratam, & penè corruentem, & vitæ exemplo, & doctrinæ verbis innouarent, tantæ perfectionis in se exemplaria iacientes, quæ postea innumerabiles ferè diuino spiritu illorum corda tangente facillimè sequerentur. Hoc factum est per misericordiam Dei superioribus temporibus, & ferè vbique terrarum: sed nouissimis diebus diuina se miseratio exuberanter effudit, cum in multorum cordibus frigescente charitate sacram religionem, quæ ab euangelicæ perfectionis semita aberrare videbatur, digno dignata est igne succendere, vt videamus plerasque sacras religiones ita renouatas, & ita diuino igne succensas, vt nisi ingrati esse velimus diuinæ beneficentiæ immensas gratias referamus, quod ad excolendam vineam suam etiam hac nouissima hora operarios destinare non cessat. Quamplures videmus in hoc ministerium destinatos, sed temporum nostrorum præcipuus & magnus inter electos fuit vir iste sanctissimus, propter quem celeberrimus iste conuentus agitur S. Bernardinus vir ab ipsis cunabulis perfectioni euangelicæ consecratus, qui in vineam Domini cultor, & operarius designatus iniunctum sibi opus indesinenter exercuit, qui se immaculatum ab huius sæculi contaminatione custodiens primum in se ipso iugum Christi suaue complexus est, & adeo vitæ exemplo, & sacra prędicatione profecit, vt ferè per omnem Italiam renouauerit Euangelium Christi, vbiq; sine offendiculo scandaloque pertransiens, & quantum fieri potuit, semper Deo & hominibus placens. Non est huius loci propter angustiam temporis singulas suas diuinas, & ferè innumerabiles recensere virtutes: nam tanta omnipotentis Dei attestatione munitur, vt humana laude non egeat. Tanta etenim in sanctitatis suæ testimonium coruscauere miracula, vt etiam si qui sint ministri Sathanæ, qui eius cuperent detrahere sanctitati, tantis visis signis, atq; portentis penitus obmutescant,

æscant, & qui beneficia Dei tempori nostro exhibita recognoscunt agant vberes gratias tantæ sanctitatis auctori, videntes in hoc gloriosissimo viro renouati quod de vnigenito Dei filio dictum est, Venient ad te qui detrahebant tibi, & adorabunt vestigia pedum tuorũ. Tãta etenim tempore Sãctę memoriæ prædecessoris nostri Eugenij Papæ IIII. increbuere miracula, vt sępe per plurimos timoratos, & religiosos viros, nec non litteris multorum principum, & precipuè charissimi in Christo filij nostri Alphonsi Aragonum Regis illustris, & Senen. & Aquilan. populorum precibus, litteris, & nuncijs pulsatus sit, vt tanta & tam diuina miracula quotidie coruscantia diligenter mandaret inquiri, vt veritate comperta tanto viro gloriã, quam iam diuina testificatione in triumphante ecclesia obtinebat in cœlis, in militante non negaret in terris: Fecit quod rei grauitas & magnitudo poscebat: & quod alias sedes Apostolica obseruare consueuit, commisit tribus sanctæ Ro. Ecclesiæ Cardinalib. qui duos venerabiles Episcopos delegantes veritatem tantæ rei inquiri cum omni grauitate mandaret, qui exactis aliquot mensibus ad sedem Apostolicã reuertentes, quæ inuenerunt fidelissime retulerunt. Cum autem idem prędecessor noster rerum veritate perspecta pulsantium precibus satisfacere cogitaret, vocante Deo de hac miseriarum valle subtractus est. Nos qui non meritis nostris, sed diuina dignatione, illi in onere & honore successimus, fuimus per eosdẽ, quos supra retulimus, sępissimè requisiti, ut quod prædecessor noster impediente morte non fecerat, impleremus. Nos rei grauitatẽ & magnitudinem attẽdentes, deliberauimus maturè & grauissimè procedendũ: propterea tribus ex venerabilibus Fratribus nostris S. Rom. Ecclesiæ Cardinalibus commisimus, vt duos venerabiles episcopos eligerent, quos denuò pro inquirenda veritate delegarent, vt duplici inquisitione informati rem audacius ageremus: miserunt sicut iniunxeramus duos venerabiles Episcopos, qui eorum quæ inuenerant in scriptis notitiam reportantes fidelissimè singula retulerunt, per omnia conformiter referentes his qui tempore prædecessoris nostri fuerant destinati, sed multo plura clarissima miracula reportarunt, quæ post priorum regressum fuerant perpetrata. Nos non ea inquisitione contenti etiam tertio destinare decreuimus, propterea duos alios venerabiles episcopos iussimus proficisci, qui profecti per menses aliquos rediere, vberrima & fidelissima attestatione referentes tãta dietim innouari, & coruscare miracula, quod si singula recensenda essent, vix possent magnis libris includi, ex omnibus quędam maiora & insigniora retulerunt. Nos postea etiam Senas mittendum esse censuimus, misimusq; venerabilem Fratrem nostrum Angelum episcopum Esculanũ, qui post aliquot menses reuersus coruscãtem diuinã gratiã in miraculorum perpetratione sub verissima, & fidelissima attestatione recensuit, quem etiã voluimus Aquilã proficisci vt etiã reportaret si in tanti viri sanctitatis attestationẽ perseueranter diuina miracula coruscarent. Qui reuersus prioribus à nobis destinatis cõformia reportauit: & insuper magna, & stupenda, quæ postmodũ contigerant retulit, quæ nõ in angulis, sed publicè, & in conspectu multitudinis fuerant perpetrata. Nos his compertis ne Spiritui sancto resistere videremur, qui per os propheticum laudari Deum in Sanctis suis iubet, pijs & deuotis supplicationibus postulantium condescendere cogitauimus, fecimusq; per venerabiles Fratres nostros, S. R. Ecclesiæ Cardinales per nos deputatos omnia per nuncios reportata in secreto concistorio nostro diligenter particulariterq; referri, quæ per Concistoriũ examinata sunt. Sed propter grauitatem rei visum est in aliud concistorium differri, vt tempore medio quilibet

Cardinalis in domo sua posset illa diligentibus intueri, & in secundo consistorio scrutatis omnium votis in eandem sententiam conuenerunt, tanta esse euidentiam & nostrum miraculorum, nec non de vitæ ipsius sanctimonia, ac fidei integritate tam clarũ, tamq; euidēs testimonium vt in tati viri canonizationē animis cōcorditer sua vota depromerent, quorũ secuti iudiciũ tūc canonizādũ esse decreuimus. Verum ut res cum maiori grauitate procederet iussimus in capella maiori palatij nostri apostolici apud S. Petrum prælatorum omnium, qui in curia essent fieri congregationem, ipsisq; ibidem positis vnà cum venerabilibus fratribus nostris proposuimus rem hanc, omnia recensentes, quæ vsq; in horam illam in huiusmodi materia fuissenr actitata, & singulorum uora scrutata sunt, qui in eandem sententiam deuenerunt, in quam Venerabiles fratres nostri Sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinales in Concistorio secreto conuenerant, postea in Concistorio generali re proposita, quod in Concistorio secreto per nos decretum fuerat publicè decreuimus faciendum, hoc est tanti viri canonizationem in ecclesia principis Apostolorum hac die Pentecostes per nos debere celebrari. Nos igitur, qui huc hodie conuenimus, vt in conspectu tantæ multitudinis sanctitati tanti viri testimonium perhibeamus, assumimus illud Dominicum verbum, quod suis imitatoribus dixit: Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Ministrauit vir iste sanctissimus Christo, & secutus est Christum: Ministrauit Christo, cum se laqueis sęculi exuens, & deponens veterem hominem cum actibus suis, & induens nouum, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis, iugum leue sanctæ religionis amplexus est: Ministrauit Christo, cum sancta religione proficiens dietim maiora virtutum diuinarum augmenta capiebat, præcipuè humilitatis Christi imitator effectus pauper spiritu, & diues gratia: Ministrauit Christo, cum multis exemplo uitæ ad salutem profecit æternam: Ministrauit Christo, cum membris Christi, hoc est fidelibus Christi pabulum doctrinæ cœlestis indefinenter exhibuit plurimas Deo lucrifaciens animas, quas a diaboli, & sæculi laqueis exuebat: Ministrauit Christo, cum per ciuitates, prouinciasque seminans verbum Dei populorum cateruas antiquis odijs dissidentes omni cordium rancore deposito in charitatem mutuam reuocabat: Ministrauit Christo, cum in pluribus locis mores in lasciuiam uergentes, & diutius antiquatos verbi diuini prædicatione dimouit, exhortans tam viros, quam mulieres seruare pudicitiam reliquosque laudabiles mores, sine quibus nemo verè potest esse Christianus. Ministrauit Christo, cum nominis sui per omnem Italiam celebritate ingente in eadem, quā primo assumpserat humilitate permansit. Ministrauit Christo, cũ verbũ Dei indefessè prædicare non destitit. Ministrauit Christo, cum se vocante ad æternam requiem, nec mori timuit, nec viuere recusauit. Ergo quia non potest veritas ipsa mentiri, quæ est vnigenitus Dei filius, qui per os carnis assumptæ locutus est dicens: Qui mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sum, illic & minister meus erit. Cum sciamus hūc sanctum virum ministrasse Christo, & ipsum fuisse secutum usq; ad consummationem uitæ, minimè dubitare permittitur, quin potius certissimum tenere, quod vbi est Christus Dei filius, sit etiam minister suus S. Bernardinus. Ergo quia cum Christo sunt omnes sancti eius, de omnipotentis Dei misericordia, qui non deserit ecclesiam suam, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius authoritate confisi, ac venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Card. ad id accedente consensu decernimus, declaramus, & ordinamus Sanctum Bernardinum inter Sanctos Dei ab vniuersa ecclesia debere deputari, & Sanctum haberi, & tanquam

quam Sanctum honorari,& coli:Ipsumque canonizamus, & pro canonizato habere uolumus:mandantes festum in numero sanctorum Confessorum,non Pontificum decantari:Insuper omnibus verè pœnitentibus, & confessis, qui in die festi sui ecclesiam,in qua sanctum corpus suum requiescit,deuotè uisitauerint,& ad ornatum,siue fabricā dictæ ecclesię manus porrexerint adiutrices, septem annos, & totidem quadragenas de iniunctis eis pęnitentijs misericorditer in Domino relaxamus,præsentibus perpetuis temporibus duraturis. Nulli ergo omnino hominū liceat hanc paginam nostræ constitutionis, declarationis, ordinationis, uoluntatis,mandati,canonizationis,& relaxationis infringere, vel ei ausu temerario contraire.Siquis autem hoc attentare præsumpserit,indignationem omnipotentis Dei,& Beatorum Petri,& Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Romæ in Basilica principis Apostolorum,anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo, nono Kal. Iunij, Pontificatus nostri anno quarto.

Pe. de Noxeto.

LITTERÆ B. IOANNIS à Capistrano ad Ciues Aquilanos pro construendo Templo S. Bernardini.

MAGNIFICIS, ET PRÆSTANTISSIMIS Dominis, & Camerario inclytæ Ciuitatis Aquilæ, suis benefactoribus singularissimis, &c.

AGNIFICI, & excellentes Domini,benefactoresq; mei deuotissimi,humili ac debita commendatione præmissa. Etsi magno quodam locorum,interuallo a uestris Magnificentijs disiunctus sim, uehemens tamen ac incredibilis amor erga uos meus nunquam recedit: ad quod quidem etsi charitatis ordo me inuitat,non deest tamen veterata illa, & indissolubilis uestra erga me beneuolentia ad incitandum,& prouocandum me ad vos amandum, & colendum. Accedit etiam optimus & paratissimus uester animus,quem uos habere certior factus sum in nostræ congregationis celebrandæ subuentionem, & præsidiū, vti superiori tempore a vestris Magnificentijs requisiueram: quod quidem tanta lætitia & iucunditate me afficit,ut difficile dictu sit:quandoquidem ita meas preces magnificeistis, ut in nulla re nostrę congregationi necessaria deesse polliciti sitis,liberali quodam animo. Pro qua quidem re non agam vobis gratias nūc, sed semper sum habiturus,vberiores tamen referam post ipsam vestram magnificam pollicitationem persolutam. In præsentia aūt tm̄ vestras Magnificentias plurimū rogabo, ut non moleste feratis fratres consolari, quo ad loci determinationem. Significatum est.n. mihi Fratribus magis placere, vt generale Capitulum in loco nostro deuoto S. Iuliani,quam in conuentu celebretur,multis ac varijs rōnibus

quas hic volo fore tacedas, cum illæ planæ, & notæ vobis sint omnes. Illam. n. vnã memorasse sat erit, quę a vulgo dici solet: Malo in paupertate in proprijs, quam in diuitijs in alienis laribus degere. Sed cum sciã mores nostræ paupercu læ fam. vos minimè ignorare, nolo vos aliter monere, nisi vt meo intuitu velitis Fratrum uoluntati satisfacere, ut cognoscant in hac re absentiam meam illis non esse molestã quos Aquilam ego aduocaui pro Sancti nostri nouelli S. Bernardini laude & ustræ vrbis spirituali consolatione, sperans & ego interesse. Sed quoniã maius bonum minori præstare debet, & antecellere, pristinas meas cogitationes me mutare oportet, cum hæc sit voluntas Dei, vt & Boemis, qui ab obedientia sanctæ Romanæ ecclesiæ recesserunt, verbum Dei euangelizem ad eripiendos illos a Sathanæ faucib. quibus quotidie præda fiunt: Illorum quidem multa millia a diaboli seruitute liberauimus diuina gratia opitulante; & si peracta, magna per sese sunt, maiora tñ & præstantiora gerenda contendo. Adest. n. magnus & excelsus Deus noster suis admirandis, & stupendissimis operibus; adest & mirum in modum suffragatur patronus vester S. Bernardinus suis excellẽtissimis meritis, cuius sacrum pignus Magnificentijs vestris commendo non mediocriter, vt sicuti sæpenumero vos admonui, non permittatis ab omnibus indistinctè videri: nam eo erit deuotius, quo rarius monstrabitur, vt dici solet, Omne rarum, carum. Quoad mihi facultas fuit, illã magnificaui nõ modo apud Italos, sed apud Alamanos, Hungaros, & Boemos, s. fideles. Quis. n. narrare queat Capellas, & Ecclesias, quæ ad ipsius sancti honorificentiam constructæ sunt, postquam e Roma discessi? Et vos Magnifici Aquilani mei, qui eius corpus sacrum possidetis, vbi illud tenetis? Clauditur in parua Capella, & a pluribus tangitur, quod auro indui debuisset, & pulcherrima noua ecclesia adornari, & cooperiri, vt qui in toto orbe Vrbem magnificam, & gloriosam facit, & nostram, magnificetur, & honoretur a uobis, quibus tantum splendorem, & decus attulit, quantum totus mundus hac nostra ætate non meruit habere. Quod cum ita sit, Magnificentias vestras summis precibus hortatas esse velim, vt erectis animis ad ædificandam Ecclesiam tam glorioso patrono vestro iam operam dare non crastinemini. ad quam quidem etsi vestra sponte concitati vos esse debetis, meæ tñ preces et suffragentur, moueantque vestras Magnificentias ad tam laudabile, tam salutiferum, tamq; sanctum opus aggrediendum, q̃ sit non solum uobis, sed vẽis posteris omnibus ad memoriam sempiternam. Vsq; in hodiernum diem septingẽta miracula, quæ omnipotens Deus populis ostendere dignatus est, mei socij adnotauerunt, postquam iter uersus has vltramontanas partes direximus, vt taceam infinita alia, quę vel scribi non potuerunt ob nimiam hominum frequentiam, vel ignorata fuerunt, nulla facta examinatione. Hæc pauca uolui vestris Magnificentijs scribere non ad meam laudem, sed vt gratias immensas Domino agentes me cum dicatis, non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Intelligatis merito quidem construendam a vobis esse nouam Eeclesiam in S. Bernardini honorem, qui tot miracula & stupenda in populo Dei facit signa & prodigia, ac tã immortali nomine Aquilanam vrbem ornat, decorat & illustrat. Valete in Christo Iesu, & Sancti nouelli Bernardini memores estote, ac me amate vt consueuistis, qui vos diligo & colo. Ex Egburga x. Octob. 1451.

V. M. D. inutilis seruus & orator

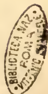
F. Ioannes de Capistrano,

manu propria me subscripsi.

BVLLA

BVLLA PRO CAPIENDO Templo & cœnobio S. Bernardini.

NICOLAVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filijs ciuitatis Aquilanæ, sal. & Apostolicam benedictionem: Inter cętera desiderabilia cordis nostri illud pręcipuè intensis desiderijs affectamus, vt vbique maiestas Altissimi collaudetur in benedictionibus gratiarum, suiq; gloriosi nominis cultus amplietur, & ad horum promotionem eo libentius humilibus supplicum votis annuimus, quo sanè religionis illiusque obseruantiæ augumentum exinde cognoscimus prouenire. Cum itaq;, sicut exhibita nobis nuper pro parte vestra petitio continebat, vos pie recensentes, quòd intra muros vestræ ciuitatis Aquilanæ nulla sit domus ordinis Fratrum Minorum regularis obseruantiæ, & attente considerantes quot & quam salubertimos fructus Fratres ordinis, & obseruan. huiusmodi ex ipsorum exemplari vita, ac salutaribus prædicationibus in Dei Ecclesia continuè afferunt ob singularem deuotionem, quam gerunt ad dictum ordinem, tum ob merita gloriosissimi Confessoris S. Bernardini, cuius sacratissimę reliquiæ in Ecclesia domus S. Francisci dicti ordinis, infra eandem ciuitatē consistunt, & reconditæ habentur, vt dictę reliquiæ eo in maioribus veneratione, & deuotione habeantur, vosq; & cęteri Christi fideles dictæ ciuitatis exemplis, & prædicationibus prædictis eo magis proficere valeatis ad salutem, vnam domum cum Ecclesia, campanili, campana, cęmiterio, dormitorio, hortis, hortalitijs, & alijs necessarijs officinis, pro vsu & habitatione quorundam ex Fratribus ordinis, & obseruantiæ prædictorum. vestris, ac aliorum fidelium pijs eleemosynis sub vocabulo dicti Sancti in aliquo congruo, & honesto loco præfatæ ciuitatis, & præsertim in domo, seu Ecclesia S. Thomæ, Hospitalis S. Ioannis Hierosolymitani, si illi sibi concedatur fundari, & construi, & ad illam postquam fundata, & constructa fuerit, præfatas reliquias transferri, & inibi honorificè recondi summope re desideratis. Nos qui tam ad d. Sanctum, quem aliorum Sanctorum numero & catalogo aggregandum describendumq; duximus, quàm etiam ad præfatum ordinem singularem gerentes deuotionis affectum, ac vestrum pium & laudabile desiderium huiusmodi in domino plurimum commendantes vestris in hac parte supplicationibus inclinati, vobis in aliquo loco congruo, & honesto ciuitatis, de quo videbitur vobis & dilectis filijs Iacobo de Marchia, prædictorum ordinis, & obseruantiæ professori, seu Vicario prouinciæ Aprutinæ, iuxta morem ipsius ordinis, seu pro illa data sufficienti recompensa in domo, vel ecclesia Sancti Thomæ præfata, & si illa vobis alias canonicè concedatur, vnam domum cum ecclesia, campanili, campana, cęmiterio, dormitorio, hortis, hortalitijs, & alijs officinis prædictis, ex eleemosynis fundandi, & construendi, seu fundari, & construi, ac prædictam ecclesiam, postquam constructa fuerit, sub vocabulo Sancti huiusmodi consecrari faciendi, & ad illam dictas reliquias transferendi, ipsique Iacobo, nec non alijs Fratribus ordinis & obseruantiæ huiusmodi domum ipsam recipiendi, & inhabitandi diœcesani loci, & cuiuslibet alterius licentia desuper nullatenus requisita, ac vestræ parochialis ecclesiæ, & cuiuslibet alterius semper salua plenam & liberam authoritate Apostolica, tenore præsentium licentiam elargimur dicto Iacobo, & Fratribus in præfata domo, pro tempore commoranti-

stantibus, quod ipsi ac prædictæ domus omnibus & singulis priuilegijs, exemptionibus, immunitatibus, libertatibus gratijs, & indultis alijs Fratribus, & domibus ordinis, & obseruantiæ prædictorum per nos vel sedem Apostolicam in genere concessis, & in posterum concedendis vti & gaudere liberè ac licitè possint & valeant concedentes, non obstantibus fel. recordationis Bonifacij Papæ VIII. prædecessoris nostri, qua prohibetur ne Fratres dicti ordinis in aliqua ciuitate Castro vel villa aut alio quocunq; loco, domum de nouo construi facere præsumant absq; sedi Apostolicæ licentia speciali facientes pleram & expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto huiusmodi mentionem, & quibuslibet alijs constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, necnon ordinis, & hospitalis prædictorum, iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, priuilegijs quoq; & indultis, ac litteris Apostolicis generalibus, vel specialibus, per nos vel sedem prædictã ordini seu hospitali præfatis, etiam motu proprio, & ex certa scientia ac sub quibusuis formis, & expressionibus verborum concessis, quibus omnib. & singulis etiam si quo ad illorum derogationem de ipsis illorumque totis tenoribus de verbo ad verbum, præsentibus habenda foret mentio specialis quo ad præmissa expresse derogamus, & quæ pro infectis habemus illis alias in suo robore permansuris, cæterisq; contrarijs quibuscunq;. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ 1451. decimo Kal. Octob. Pontificatus nostri anno quinto.

Gratis de mandato D. nostri Papæ.

L. de Cosciaris.

BULLA TRANSLATIONIS *corporis S. Bernardini.*

SIXTUS Episcopus, seruus seruorum Dei, vniuersis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis salutem, & Apostolicam benedictionem. Licèt dum militans in terris ecclesia triumphantem in cælis filiali, & deuoto veneratur affectu, ac virtutes, laudes præconiaq; Sanctorum, quantum humana sinit fragilitas, dignissimis attollit titulis, deuotis quoque precibus, & solenni ritu sacrificia laudum offert ad decus, & venerationem ciuium supernorum nihil illis accrescat nouæ perfectionis, & gloriæ, & eorum perfecta felicitas nostris opribus firmari non possit vel augeri: quia tamen misericors & miserator Dominus per intercessiones meritaq; Sanctorum, quos in terris celebritate congrua veneramur mirabili prouisione imperfectionem nostram suppleri voluit, Romanus Pontifex, nonnunquam fideles Christi ad colendum ipsorum Sanctorum veneranda solennia, quibusdam quasi allectiuis muneribus, indulgentijs, & remissionibus inuitare consueuit, vt illorum fulciti præsidijs, & intercessio-

ne potiora gloriæ, & retributionis præmia, quæ eorum meritis nequeunt promereri eorundem Sanctorum suffragijs assequimur. Cum itaque æternus Deus, qui facit mirabilia magna, sua infinita sapientia Confessorem suum eximium, Sanctum Bernardinum in inclyta Fratrum Minorum de obseruantia nuncupatorum educatum produxit, singularis vitæ eius excellentiam signis, & prodigijs probans ac coruscantibus crebrisque miraculis manifestans, & illius corpus in Ecclesia S. Francisci ciuitatis Aquilæ, hactenus honorificè conseruatur, ad ecclesiã domus eorundem Fratrum Aquilan. in honorem, & sub inuocatione eiusdem Sancti ædificatam in proxima festiuitate Paschalis Pentecosten existenti ibi generali capitulo dictorum Fratrum de Obseruantia, de nostro mandato transferri debeat, & decenter collocari. Nos qui ad sanctum ipsum continuè gessimus, & gerimus specialem deuotionis affectum, & per illius intercessiones & merita cęlestis beatitudinis præmia consequi posse speramus, cupientes vt translatio ipsa, & præfata in qua collocabitur ecclesia congruis veneretut honoribus, & fideles Christi tãto libẽtius trãslationi eius interesse procurent, ecclesiãq; prædictam S. Bernardini congruis studeant frequentare honoribus, quanto exinde maiora sperauerinr pro suarum animarum salute, posse pręmia adipisci: De omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum, eius authoritate confisi, omnibus Christi fidelibus verè præsentibus & confessis, qui translationi huiusmodi intererint, plenariam omnium suorum peccatorum remissionem elargimur: Illis verò qui postmodum ecclesiam ipsam, annis singulis in die festiuitatis S. Bernardini, à primis vesperis vsque ad secundas deuotè visitauerint, centum annos, & totidem quadragenas de iniunctis eis pœnitentijs misericorditer in domino relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. Datum Romæ, apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ 1472. Kalend. Maij, Pontificatus nostri anno primo.

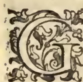
A Trapezun.
A Policarpus.

L. Grifus.
A Lucentinus.

℞. apud me L. Grifum.

EXEMPLVM LITERARVM 12. Cardinalium ponentium indulgentiam in Ecclesia S. Bernardini de Aquila, in quatuor festiuitatibus.

Villermus Ostiensis, Rodoricus Portuensis, Angelus Prenestinensis, Oliuerius Albanensis Episcopi, Marcus tt. S. Marci, Iulianus tt. S. Petri ad vincula, Stephanus tt. S. Adriani, Ausias tt. S. Sabinæ, Ioannes tt. S. Marcelli, Philibertus tt. Sanctorum Ioannis & Pauli præsbyteri, Franciscus S. Eustachij, Frãciscus S. Mariæ nouę diaconi miseratione diuina S. Romanæ ecclesiæ Cardinales, vniuersis & singulis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis salutem in Domino sempiternam. Deum placare credimus, & in cęlis habere propitium cum mentes Christi fidelium ad pia charitatis opera debitis exhortationibus inducimus. Cupientes igitur ut ecclesia S. Bernardini de Aquila congruis frequentetur honorib. & a Christi fidelibus iugiter veneretur, ac in suis structuris & ędificijs debitè reparetur, conseruetur, & manu teneatur, nec non libris, calicibus, luminaribus, & alijs ornamentis ecclesiasticis decenter muniatur in ea quoq; cultus augeatur diuinus, & ut Christi fideles ipsi eo libentius deuotionis causa confluant ad illam, & ad reparationem acalia opera præmissa manus promptius porrigant adiutrices, quo ex hoc ibidem dono cælestis gratiæ uberius conspexerint se refectos, de omnipotentis Dei misericordia ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum, eius authoritate confisi oĩbus & singulis vtriusq; sexus verè pęnitentibus & confessis, qui dictas Ecclesias in Conceptionis, & Natiuitatis B. Mariæ Virginis ac Sancti Ioannis Euangelistæ, nec non stigmatum B. Francisci decimaseptima Septẽbris & ipsius ecclesiæ dedicationis festiuitatibus a primis vesperis vsq; ad secundas vesperas inclusiuè, deuotè visitauerint annuatim & ad reparationem ac alia opera præmissa manus porrexerint adiutrices vt præfertur, nos Cardinales præfati & quilibet nostrũ per se pro singulis festiuitatibus prædictis, quibus id fecerint supplicationibus humilibus dilectorum nobis in Christo guardiani, & conuentus dicti loci inclinati cẽtum, dies indulgentiarum de iniunctis eis pęnitentijs misericorditer in Dño relaxamus & quilibet nostrum relaxat, præsentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum præsentes literas exinde fieri nostrorumque Cardinalatuum sigillorum iussimus & fecimus appensione communiri. Datum Romæ in domibus nostrarum solitarum residentiarum sub anno a Natiuitate Domini 1477. indictione decima, die verò 20. mensis Octobris Pontificatus Sanctissimi in Christo patris & Domini nostri, Domini Sixti diuina prouidentia Papę IIII. anno Septimo.

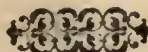
De Perreria.

EPISTOLA LVDOVICI Christianißimi Regis Francorum, de capsa argentea, quam ad monasterium S. Bernardini Aquilam misit, pro conseruatione eius corporis.

LVDOVICVS, Dei gratia, Francorum Rex, nobilibus viris amicis nostris. Satisfacientes cuidam voto nostro nouissimo, mandamus dilectum Secretarium nostrum Petrum Chaxxon, qui fert secum ad monasterium uestrum B. Bernardini argenteam capsam, quam illi damus ad decus gloriosi illius Cõfessoris, & vt reliquæ & ossa sancti corporis in ea recondantur. Et quia nolumus vllo vnquam tempore dictum munusculum nostrum contaminari, aut in alios vsus conuerti, quàm in hos, in quos illud nouimus, rogamus uos omnes quantum possumus anxius caueatis & custodiatis, ne aliquis cuiusuis dignitatis, aut status pro quacunq; necessitate priuata, seu publica, aut etiam religiosa, manus inijciat in dictam capsam, sed perpetuò remaneat vsui & decori iam dictis, & in hoc complacueritis nobis quammaximè, vnde perpetuò extimabimus nos obnoxios vobis. Valete, ex domo nostra Plesseyaci Parci prope Turoñ. die 22. Mensis Maij 1481.

SIXTVS PAPA IIII. PRO EADEM capsa argentea Regis Francorum.

DILECTIS filijs salutem & apostolicam benedictionem. Cum charissimus in Christo filius Ludouicus, Francorum Rex Christianissimus, pia deuotione ductus mittat istuc capsam argẽteam pro recondendo B. Bernardini corpore, nos sanctum eiusdẽ Regis votum commendatione dignissimum censentes ac volentes, ut iuxta ipsius desiderium capsa prædicta collocetur, vobis harũ serie mandamus, quatenus omni reuerentia debita & adhibitis consuetis circa hoc ceremonijs ac solennitatibus eandem capsam recipiatis, in eaq; corpus illud gloriosum collocari curetis, mandãtes & prohibentes, ne illa in alios vsus ullo unquam tempore deputetur. quod si aliquis secus fecerit, aut fieri persuaserit, excommunicationis sententiam incurrat. Datum Romæ, apud S. Petrum, sub anulo piscatoris, die 28. Iunij 1481. Pontificatus nostri anno x.

Arca argentea, quæ nunc extat, vnà cum cryſtallina, atque ſacro D. Bernardini corpore, cum illud populis oſtenditur, talis eſt.

EPITAPHIA IN TABERNACVLO MARMOREO, quod ipsam argenteam arcam cum præfato corpore ambit, quodque in præfatione ad vitam descriptum est, incisa, sunt huiusmodi.

In basi quidem prioris faciei dextera.

Diuo Bernardino.

SI tua Sancte pater venerantur numina terræ,
Si te hominum votis nunc vocat omne genus,
Hoc tua magnarum faciunt miracula rerum
Auxilia, hoc ægris tradita supplicibus
Numine quot vitam dederis mortalibus olim
Votiua in templis indicat effigies.
Saluasti innumeras gentes terraq; mariq;
Impleta est meritis qualibet ora tuis.
Hinc populi, hinc vrbes, hinc mundus denique numen
Implorat supplex auxiliare tuum.
At tu ne votis, precibus ne defice nostris,
Affer opem terris auxiliumq; pijs.

In sinistra basi.

Iacobus Notarij Nannis, Ciuis Aquilanus,
Fide & integritate egregia mercator pro sua pietate & religione singulari hoc opus Diuo Bernardino sua impensa faciendum, ornandumque curauit anno a natali Domini M D. V. Diuo Bernardino.

HAec tibi Diue pater posuit monumenta Iacobus,
Hoc tibi de pario marmore struxit opus:
Sacratum corpus raro decorauit honore
Qualem vix ætas viderat vlla prior:
Ornauit varijs signis, varioque labore
Docta manus, qualem reddere nulla queat.
Hæc pietas, hæc vera fides, hæc munera cælum
Hæc præstant animis mitibus Elysium.

In basi verò posterioris faciei dextra.

Laus operis.

Vis non Phidiaca putet hac miracula dextra?
Quis veterum has artes, quis neget esse manus?
Quis non Praxitelis raros putet esse labores?
Quisve Scopa docilem deneget esse manum?
Quis non Timothi, quis non Bryaxidis artes,
Vel quis diuina non putet artis opus?
Mollius haud vsquam spir ant simulacra per orbem,
Nulla alibi viuit mollius effigies.

In laua.

Diui Bernardini laus.

Vmina qui in magnis volet implorare periclis,
Et voce athoream supplice poscere opem;
Is Bernardini venerandum numen adoret,
Namque audit iustas, & pia vota, preces.
Extitit hic verus Christi omnipotentis amator,
Atque Deum coluit mente animoque patrem
Hic Iesum immodicis celebrauit laudibus olim,
Laudator sancti nominis huius erat.
Hic lumen fidei populis monstrauit, & vrbes
Innumeras sanctis moribus instituit.
Sede sub atherea tandem post fata receptus
Maxima Syderei gloria fama Christi est.

Inquadro supra fenestram.

Diuus Bernardinus Senensis diem suum Aquilæ obiuit 12. Kal. Iunias, anno MCCCCXLIIII. Eugenio Pont. Max. regn. Cuius corpus in ædibus Diui Fran. sepultum fuit: inde a Nicolao V. Pont. Max. Romæ 8. Kalend. Iunias, anno MCCCCL. in numerum Sanctorum ascriptus. quo anno erat magnus Iubileus, & eiusdem Nicolai Pont. iussu Templum dedicatum 10. Kal. Octob. anno MCCCCLI. translatum templũ iussu Xisti IIII. Pont. Max. 17. Kal. Iunias, anno MCCCCLXXII. quo die celebratum etiam fuit Capitulum generale Fratrum Minorum de Obseruantia in eodem Templo.

Templum autem tale eſt.

DISPVTATIO INTER MVNDVM ET RELIGIONEM coram Papa. Et primo mundus proponit contra Religionem, à Papa petendo audientiam, quam posuit S. Bernardinus post 16. Sermonem de sacra Religione.

Christi Vicarie, monarcha terrarum:
Vir matris ecclesiæ, flos patriarcharum:
Sacrarium gratiæ, cella scripturarum:
Minister Iustitiæ, & meta causarum:
Meæ querimoniæ aurem præbe parum.
Papa beatissime (testante scriptura)
Ex te pendent animæ, & earum cura:
Ergo Pater audi me. Tibi dicam plura;
Si permittunt lachrymæ, & cordis pressura,
Quæ mihi sæuissimè fiunt contra iura.
Cœli secretarij, & vos Cardinales,
Vos cœlestes radij doctrinæ canales,
Pauli quidem socij, Petri laterales,
Astetis propitij, sitis curiales.
Totam simul flagito curiam Romanam,
Vt in meo placito se præstet vrbanam.
Rem nouam non agito, sed rectam, & planã:
Tantum pacem expecto seruare mundanam.

Respondet Papa mundo dando audientiam.

In libris Canonicis inuenis expressum,
Quod qui à maleficijs se sentit oppressum,
Ad vultum Pontificis habeat accessum;
Qui scriptis autenticis puniet excessum.
Ergo fili dicito, à quibus vexeris;
Et cur magis solito à mundo conturberis:
Et si in proposito procedis ex veris
Confestim pro libito totus liber eris.

Nunc arguit mundus contra Religionem.

Sicut sciunt singuli, factus sum à Deo:
Et per fraudem Zabuli distractus ab eo:
Sed in fine seculi ex Crucis tropheo
Iam veniam retuli pro Peccato meo.
Ergo quid Religio? quid claustrales vitæ?
Inquieto iurgio, concitata lite
Clamant quod deficio, quod non viuo ritè:
Quod ad pœnas venio mortis infinitæ.
Minores præ alijs, & prædicatores
Meis desiderijs sunt rebelliores:
Laudant in ecclesijs mei contemptores
Meos beneficijs comparant amores.
Istos inquam sentio graues abigeos
Qui de grege proprio tollunt mihi meos
Et suo collegio statim iungunt eos,
Hos ergo conuenio vt erga me reos.
Tales in me sæuiunt, in me debacchantur.
Sermones conficiunt, vt me persequantur:
Vestes adinueniunt ne mei credantur,
Qui me plus despiciunt fœlices vocantur.
Iam suis cœnobijs iuuenes procurant,
Et promissis varijs illos assecurant,
Suis caremonijs sic eos indurant,
Quod iam de suspirijs parentum non curant.
Quos volebam facere duces palellos
Per vicos incedere, video misellos:
Certè dum angustiæ exponunt tenellos
Contra ius Mosaycum in lactes maternos
Duris cruciatibus decoquunt agnellos
Et dum isti penetrant intima castrorum
Dumq; cellas confouent iussu seniorum;
Dumq; cœlos impetrant communes cunctorũ
Dolore diametrant cor patrum suorum;
Vt quid bona perpetrant auctores malorum:
Heu puto iam sæuior infelix factorum:
Propria transfodior manu filiorum,
Quibus esset dignior pœna taliorum:
Istis enim mitior est ira brutorum.
Ergo lux consilij Iudex reuerende
Istius dissidij euentus attende
Stateram iudicij super hoc appende,
Et finem litigij non vltra pratende.

Modo papa proponit Religioni.

Quid dicis Religio, habet se res ita?
Quod talis dissensio de te sit audita,
Quod inferis odio; quod pacis oblita,
Nunc vaces litigio, malis irretita?

Respondet nunc Religio ad præmissa.

Abel sacrificio, Abraham cœlibatu:
Aaron officio, Moyses primatu:
Si placet, incipio simplici affatu
Dicere quæ sentio de mundano statu.
Et ne sensu proprio nimis abundare
Dicar: & mendacio sermones inflare;
Volo testimonio sanctorum probare,

Non

Non via, sed inuio mundum oberrare.
Mundata per calculū Seraph incendentis
Iam loquar ad populum induratæ mentis:
Et per adminiculum lapidum torrentis
Procedam ad iugulum Golicha ingentis
Scio quod opinio Ioannis est talis,
Quod tota diuisio status mundialis
Sit factus: ambitio, libido carnalis:
Quorum resolutio mors est infernalis.
Mundo per Apostolum cōcludā expresiè,
Qui dicit Diabolum Deum huius esse,
Vt notet per symbolum, quem habet penesse:
Vtrumq; maliuolum & fraudis impressæ.
Gamaliel congruit proposito meo
Nullus, inquit, destruit, quod venit à Deo.
Mūdus transit: Corruit hoc probare quæstio;
Igitur non habuit descensum ab eo.
Mundus antiphrasicè ita nuncupatur,
Mundus hic erraticè iugiter rotatur:
Sacro quidem codice rebus comparatur
Quæ vel sunt maleficæ, vel quibus erratur.
Vidit hunc Antonius laqueis retitum
Nec non vnus alius facibus ignitum
Hunc cernunt exterius fatui mellitum
Sed probant interius esse felle litum.
Hic est locus scandali: Turris Babylonis
Domus Anacratali; cubile Draconis:
Laberinthus Dedali, Rota Isienis;
Nec non & fons Tantali, & decus simonis
Hic est Nabaal inscius, et nudus Anathe
Hic Goliat spurius. Demophō elatus: (matus
Draco babylonius: Cerberus spumatus
Hic Absolon impius: Actheon mutatus.
Hic est urna Elydon: olla prophetarum.
Hic sedes est Neridon: & locus pœnarum.
Hic locus Gorgonidon: Cantus sirenarum.
Hic cantus Ciclopodon: Vallis salinarum
Nutu diabolico se Babel erexit
Noua redit Hierico; Georra surrexit
Iam sesini tragico laurea contexit
Dato Deus africo, austrum retrouexit.
Tantum crescit igitur nefas mundanorū,
Quod factor extollitur ad astra polorum
Miror quod non soluitur princeps superborū
Et terra non scinditur sub plantis eorum.
Sed non est qui ambigat de vita claustrali
Quin Dominum diligat ritu speciali:
Religio religat freno spiritali
Vt ad Deum dirigat gratia finali.
Primitus Religio fuit instituta
Vt ab omni iurgio prorsus absoluta
Crucis beneficio faceret adiuta
Quod cœli perditio foret restituta.

Mundus arguit modo contra Religionem.

Publicanum audio contra Pharisæum
Ego me despicio, tundo pectus meum:
Sed hic è contrario laudat ante Deum
Dei maledictio descendat in eum.
Si huius eloquium Pontifex attendis,
Iactantiæ vitium tantum comprehendis:
Si mihi spatium vt loquar impendis,
Imponam silentium & finem dicendis:
Antiquis temporibus regularis vita
Mirandis virtutibus erat insignita:
Contenta radicibus, & pilis vestita,
Sed vt patet omnibus, modò non est ita.
Degebant in abditis suis primitiui,
Erant pleni meritis cordis excessiui:
Plane nunc aduertis, quod deriuatiui
Ab eorum semitis sunt valde decliui:
Monachi antiquitus se legi diuinæ
Subiecere penitus: sed hos paulatine
Cæcauerunt redditus, et bursæ uicinæ
Et sic acres primitus, fracti sunt in fine.
Tamen sine dubio, nec Fratrum Minorū
Deficit Religio, nec Prædicatorum:
Sed credo quod spatio dierum paucorum
Frigescet deuotio, & feruor eorum.
Iam venerunt nouiter ordines diuersi
Multiformi pariter colore respersi
Turbant mirabiliter vultum vniuersi
Vtinam totaliter perirent submersi.

Religio respondet nunc mundo.

Laudem non desidero, gloriam non quæro:
Sed exempla refero pro sciendo vero,
Eodemq́, numero fui, sum, & ero
Et ad idem propero, & in idem spero.
Sed concedo breuiter quod primi patroni
Possunt multiformiter modernis præponi:
Tamen probabiliter non potest opponi
Quod isti similiter non sint valde boni.
Sic mater Ecclesia sponsa Redemptoris.
Habuit primordia tam miri feruoris,
Quod videtur alia respectu prioris:
Vna tamen gratia, vna vis amoris.
Fui virtuosior in statu priore
Quia tunc propinquior eram cum motore
Tunc eram formosior, vt manens in flore,
Sed nunc sum diffusior in fructu maiore.
Et non volo dicere quod multi claustrales
Sub agnino vellere non sint criminales:
Nam qui nolunt fugere vias mundiales,
Opor-

Oportet incidere in culpas mortales.
Et si in tot millibus sint decem, vel centum
Qui vacent erroribus, qui condant talentum;
De cæteris omnibus fiet argumentum,
Quod vnum in moribus teneam accentum.
Nonne plane legimus, quod Apostolorum
Fuit duodecimus dux crucifixorum
Tamen Rex altissimus, & Sanctus sanctorũ,
Erat pastor intimus huius, & illorum.
Dicis quod deficio, quod ad detrimentum
Quotidie venio, sed experimentum
Habes pro contrario, nam & incrementum
Vbiq; suscipio, atq; fulcimentum.
Et quod de ordinibus duobus dixisti
De mendosis faucibus falsum eruisti
Malis tuis gratibus semper erunt isti
Veraces præ omnibus sectatores Christi.
Tria præter alia sunt, per quæ seruantur:
Primum est penuria: super quam fundantur:
Secundum scientia, in qua profundantur
Tertium concordia, per quam fœderantur.
Iam describã paululum ordinem Minorũ:
Qui contemnunt seculum, & culmen honorũ:
Et peram, & baculum, & spem metallorum,
Qui sibi per cumulum virtutum, & morum
Quærunt habitaculum in regno cælorum,
Vestis, pedes, cingulum signa sunt istorum.
O fœlix tunicula, quæ crucem figuras
Sed ô fœlix corda, quæ cœlum mensuras,
O beata plantula, quæ per vias duras
Cœlica cubicula corpori procuras.
Franciscus Italicus fuit huic patronus,
Vir pauper, et mendicus, et sanctus, et bonus,
Vix est pagus vnicus: Vix est mundi conus,
Quo non sit autenticus successorum sonus.
Stigmatum quinario est intus, & foris
Fossus priuilegio superni fauoris.
Non .n. cauterio humani laboris
Fit hac transformatio, sed per uim amoris.
O miranda nouitas stigmatum Francisci,
Quæ orandi charitas fecit adipisci;
Illas plagas inclytas facit reminisci,
Et animas perditas facit renancisci.
Lapis secundarius huius fundamenti
Extitit Antonius, vir tanti momenti,
Quod Papa Gregorius loco cognomenti
Vocauit hunc sæpius Arcam testamenti.
De Prædicatoribus possem multa fari;
Pleni bonis moribus sunt, & Christo chari,
Accincti virtutibus, honestate clari:
Vacant totis viribus verbo salutari.
Confessor Dominicus fuit his fundator,
Totus euangelicus fidei Zelator:
Hic extitit publicus errorum damnator,
Nunc est factus calicus Dei contemplator.
Petrus stirps Beniuosa huic patri successit,
Qui quasi Deicola per mundum incessit;
Hic commenta sub dola hæresum oppresſit,
Cum trina aureola ad regnum processit.
Hi seruant munditiam corporis, & mẽtis,
Rigantes ecclesiam doctrinæ fluentis,
Et per euidentiam exempli monentis
Inuitant ad gloriam Christi resurgentis.

Mundus respondet nunc Religioni.

Quanto magis ponderas tuos fundatores,
Tanto plus vituperas suos successores:
Si bene consideras radicem, & flores
Planum est degenerãt, nec vltra, per errores.
Iam iam vellus ouium vertunt in lupinum,
Cellam in palatium, solem in caminum,
Olus in conuiuium, melotes in linum:
Lac in esum carnium, & aquam in vinum
Mutant, nec officium recitant diuinum.
Si prodire videris Abbates istorum
Vadum cum tot faleris, & turmis equorum
Et cum tot armigeris, & turba cursorum,
Principes hos dixeris, & Duces castrorum,
Non patres putaueris monasteriorum.
Minores præ alijs, atq; Iacobitæ,
Quamuis distent iugiter, quanquã bona vita
Sint, & nunc concorditer viuant satis vnite,
Tenebunt communiter modum via trita.

Religio respondet nunc ad opposita contra eam.

Mendax es, & inscius: Rationes certas
Tradidi superius de hoc, & apertas,
Quod si sit interius domina paupertas
Non erit vlterius peccandi libertas.
Præsumptor in omnib. nõ est modus æquus,
Quod tu de claustralib. proloquaris mæchus,
Nunquid de coloribus iudicabit cæcus?
Siue de saporibus disputabit pecus?
Sunt ordines alij, quos & tu supportes
Si sum æquinarij, sunt simul & fortes,
Vt concham supplicij euitabunt fortes
Et cœlestis præmij non erunt exortes.

Mundus adhuc obijcit contra Religionem.

Non est qui ambigat, quod non regularis
Vita, multum habeat boni salutaris:
Et si mihi liceat, vt tu confundaris.
Pro-

Probo quod praualeat vita secularis.
Sicut apertissimè per Paulum habetur,
Certanti legitimè corona debetur,
Ergo cum per maximè seculo certetur,
Seculari animæ amplius reddetur.
Idem dicit, nubere melius quam vri,
Ergo præ eligere debent intraturi
Statum in quo liberè viuant, & securi
Quàm gradum conscendere altum ruituri.
Christus non apparuit sicut eremita,
Imò esse voluit communis in vita,
Cuius signum præbuit edens cum leuita:
Ergo sibi placuit quòd essemus ita.
Quod est difficilius, vt dicit moralis,
Est & virtuosius: Ergo cum claustralis
Saluetur facilius, quam vir mundialis,
Non habebit amplius boni virtualis.
Dare quam accipere magis est beatum,
Ergo præeligere debes illum statum
Quo possis diuidere summam facultatum,
Et piè reficere fame cruciatum.
Et ita summopere purgare peccatum
Quam turpiter petere, quod est resignatum.
Quia de peiurio plurimum timetur
Omnino iuratio cunctis dissuadetur.
Igitur religio timenda videtur,
Cum eius transgressio grauis reputetur.
Si tamen cœlestia contemplari velis
Per actiuam expia cor à corruptelis
Et exempli gratia, Israel fidelis
Post Liæ connubia fuit vir Rachelis.
Nihil ex tristitia, aut necessitate
Pauli est sententia, modo iucundate,
Isti agunt paria pari charitate:
Hic agit ex gratia, & ex libertate
Alter præceptoria pulsus potestate
Et forte contraria sua voluntate,
Quis horum per omnia magis agit gratè.
Auctor est flagitij, non auctor virtutis
Viam arctans alij, vel sibi salutis,
Ergo sicut inscij comparantur brutis
Qui sese cœnobij inuoluunt statutis.
Paulus ad Ephesios iubet obedire
Parentibus filios, ergo non exire
Debent lares proprios, & claustrum subire,
Quando patres proprios vident dissentire.
Quæ sunt culpæ prauia debes præcauere
Sed quod ex inopia multi deliquere
Sacra per eloquia poteris habere
Ergo ex penuria non debes gaudere.
Nam intrantē cernimus cū magno feruore
Cui est mensis septimus meta sua mora,

Ex leui fit azimus, & vermis ex flore
Et tunc error vltimus peior est priore.

Mundus petit sententiam ferri per Papam.

Decreta cum legibus possem allegare,
Et istis ordinibus multum obuiare,
Nec vnum de millibus possem replicare:
Nunc Papa & fratribus placeat formare
Cum bullis patentibus scriptum salutare,
Quod nullus se opibus audeat priuare,
Prohibens iuuenibus votum regulare.

Papa respondet nunc mundo.

Non in nostra curia talis mos habetur,
Quod vlla sententia statim fulminetur,
Sed pars aduersaria prius audietur;
Vt patens iniuria iustius mulctetur.

Religio respondet nunc modo.

Audiui stultitias Eliud Buzitis
Voluentis sententias verbis imperitis:
Dilatauit fimbrias truffis infinitis:
Tot enim blasphemias: quid patres auditis.
Diligenter igitur prædictis inspectis
Facilè occurritur ipsius obiectis
Syllogismis vtitur, elenchis confectis
Verbis innititur falsò intellectis.
Dicis in principio de magis certando
Sed patet responsio, ita declarando.
Si maior promotio est in triumphando;
Est tamen præsumptio in hoc attentando.
Es Adam cœlestior, fortior Sansone
Aut Dauid deuotior: Maior Salomone:
Quisq; sit deterior in tentatione
Tu quomodo iunior sistis in agone?
Dicis quod est nubere melius quam vri:
Non est sensus literæ quod plus sint securi
Quibuslibet nubere, alias arsuri.
Sed Paulus vult dicere quod vadant nupturi
Qui nolunt ascendere gradum cordis puri.
Dicis, Christus veniens sicut nos viuebat,
Respondeo; quotiens illa faciebat,
Infirmis compatiens, talem se præbebat,
Vt erat expediens illis, quos docebat.
Desertis esuriens perfectos monebat:
Sed de templo fugiens infirmos fouebat.
Ad illud, quod dicitur de difficultate
Hoc subintelligitur in auctoritate

Cum idem efficitur pari charitate:
Alias non sequitur, salua veritate.
Quod plus valet asseris dator acceptatore
Dico quod conuinceris glossarum tenore
Quae paribus caeteris dicunt istud fore:
Igitur abuteris glossante maiore.
Ad illud responsio de vi iuramenti
Dissimilis ratio patet intuenti:
Non .n. iuratio confert facienti,
Votum & Religio prosunt profitenti.
Vna mecum habeo Rachelem, & Liam
Sorores possideo Martham, & Mariam
Binam vitam teneo, vt per binam viam
Me regno sydereo cooptare sciam.
Ad id quod obycitur de necessitate
Responsio dicitur, quod ex voluntate,
Qua votum aggreditur, & hilaritate
Censetur quod sequitur, & fit totum grate.
Illud quod post subditur, totum denegatur,
Nam si claustro viuitur, via non negatur
Sed arcta eligitur qua citò pergatur
Quae pulchrior creditur, qua minus erratur.
Dicis temerarium qui patrem offendit
Hieronymus filium laudare contendit
Qui matris suspirium nequaquam attendit
Et per patrem proprium conculcatum tendit
Ad crucis martyriũ, ꝙ claustrum praetendit.
Et Pauli sententia sic intelligetur,
Vt obedientia, quae patri debetur,
In solum familia regenda notetur,
Ad caetera alia nequaquam tenetur.
Dicis quod inopia est perniciosa
Aut est voluntaria, aut non, sed exosa,
Si sic meritoria est, & virtuosa
Si non caret gratia, & tunc est damnosa.
Ad illud responsio de apostatante,
Saepe fit vt vitio carnis instigante
Exit à coenobio caustim non praestante
Et de iudicio peior est, quam ante.

Religio modo petit sententiam ferri per Papam.

Huius imprudentiam ponderate viri
In quorum praesentiam praesumpsit mentiri.
Peto per iustitiam mihi subueniri
Per Romanam curiam volens me muniri.
Ergo Pater omnium, ac successor Christi,
Factum per iudicium patenter audisti.
Impone silentium, erubescant isti
Abscide litigium. Vultu cedant tristi.

Papa fert modo sententiam contra mundum.

Causa quae hic vertitur attentè audita
Iam in parte cernitur quasi expedita,
Hos & fratres igitur diffinimus ita
Quod mundo praeponitur regularis vita.
Caeterum subtilius causam ponderantes
Iubemus, districtius in scriptis mandantes
Vt alter alterius onera portantes
Non sitis vlterius inuicem turbantes.
Non est vita aliqua, nec aliquis status
Qui per Apostolica iura sit probatus
Quin in mente diuina sit praeordinatus
Quin ducat ad coelica, quin sit Deo gratus.
Volentes et numerum horum maiorari,
Duximus nunc iterum decreto firmari
Quod adultum puerum liceat tonsari:
Et sic eum liberum cum his conuersari.
Hanc qui contrauenerit confirmationem
Incursurum nouerit se damnationem,
Nec habere poterit relaxationem,
Nisi hic praemiserit satisfactionem.

Finis disputationis inter mundum & Religionem.

INDEX

INDEX GENERALIS
SERMONVM,
QVI IN QVATVOR TOMIS
Operum S. Bernardini continentur.

A

B

C

D

E

F

Fide

Et

R

S

T

Veni-

V

FINIS.

ARGVMENTA SERMONVM FERIALIVM, QVI IN HOC QVADRAGESIMALI DE CHRISTIANA RELIGIONE CONTINENTVR.

DOMINICA IN QVINQVA. *in mane.*

Sermo primus.

De Christianæ fidei firmitate, vbi ponuntur duodecim fidei firmitates.

INFRA DIEM

Ser. II.

De fidei necessitate, æquitate, & dignitate.

FERIA SECVNDA.

Ser. III.

De hoc, quod fides est vna, & determinata, ad quam de necessitate quilibet obligatur.

FERIA TERTIA.

Ser. IIII.

De fidei nobilitate, vbi 12. declarantur eiusdem nobilitates.

FERIA QVARTA.

Ser. V.

De perfectione ieiunij sacri, & qui tenentur ieiunare, & qui non.

FERIA QVINTA.

Ser. VI.

De Dominica oratione, quæ tota ibi per ordinem declaratur.

FERIA SEXTA.

Ser. VII.

De elemosinæ pietate, & quomodo debet dari.

SABBATO POST CINEREM.

Ser. VIII.

Quare aduersa dentur iustis, multis rationibus demonstratur.

DOMINICA IN QVADRAG. mane.

Ser. IX.

De diuino cultu, seu de cultu Sanctissimæ Trinitatis.

INFRA DIEM.

Ser. X.

De cultu idolatriæ, & de initio ac dilatatione eius.

FERIA SECVNDA.

Ser. XI.

De iudicio generali, & quare Deus indignabitur contra mundum, vbi textus illius euangelij declaratur.

FERIA TERTIA.

Ser. XII.

De vera contritione, & quæ requirun tur ad eam, & de gradibus eius.

FERIA QVARTA.

Ser. XIII.

De 12. grauissimis periculis, quæ insperatè superueniunt peccatoribus in vltimo fine.

FERIA QVINTA.

Ser. XIIII.

De duodecim doloribus, quos patitur peccator in hora mortis.

FERIA SEXTA.

Ser. XV.

De vera confessione, quomodo quilibet ad eam se debeat præparare, & quę requiruntur in confessione, ac quæ circumstantiæ peccatorum confitendæ sunt.

SABBATO POST PRIMAM *Dominicam Quadragesimæ.*

Ser. XVI.

De sacra religione, quare melius sit viuere inter bonos religiosos, quam in seculo remanere.

DOMINICA II. IN QVADRA. *in mane.*

Ser. XVII.

De vsu matrimonij, & coniugij honestate.

INFRA DIEM.

Ser. XVIII.

De pudicitia coniugali.

FERIA SECVNDA.

Ser. XIX.

De duodecim impedimentis pęnitentiæ veræ.

FERIA TERTIA.

Ser. XX.

Quanta veneratione honoranda sunt templa Dei: & quam malè sit in prædicatione detrahere prælatis.

FERIA QVARTA.

Ser. XXI.

De consuetudine mala, & de remedijs contra eam.

FERIA QVINTA.

Ser. XXII.

De rationibus, quare prospera peccatoribus à domino tribuuntur.

FERIA SEXTA.

Ser. XXIII.

De pestifera detractione, & de conditionibus eius.

SABBATO DE FILIO *Prodigo.*

Ser. XXIIII.

Vbi moraliter euangelium declaratur.

DOMINICA III. IN QVADR. *in mane.*

Ser. XXV.

Contra partialitates, & maxime contra Guelphos, & Gibellinos.

INFRA DIEM.

Ser. XXVI.

Contra insignia distinguentia inter partes.

FERIA SECVNDA.

Ser. XXVII.

De 12. impedimentis, quare homo credenda non credit.

FERIA TERTIA.

Ser. XXVIII.

Quomodo quis tenetur indulgere, seu dimittere inimicis.

FERIA QVARTA.

Ser. XXIX.

De honore parentum, qui honorandi sunt & quo honore.

FERIA QVINTA.

Ser. XXX.

De timore Dei, & quas gratias in animam secum portet.

FERIA SEXTA.

Ser. XXXI.

De execrando mendacio, & quomodo nunquam mentiri licet.

SABBATO.

Ser. XXXII.

De duplicitate, & de mendacio Sanctorum.

DOMINICA IIII. IN QVADR. *de mane.*

Ser. XXXIII.

Incipit tractatus de restitutionibus, & primo qui restituere teneantur.

INFRA DIEM.

Ser. XXXIIII.

Quis etiam restituere obligetur, maximè de his, qui in alienis damnis præstant causam efficacem.

FERIA SECVNDA.

Ser. XXXV.

Etiam quis restituere debet, vbi ponuntur 20. genera hominum, qui vsuris præstant causam efficacem.

FERIA TERTIA.

Ser. XXXVI.

Quid & quantum homo restituere obligetur, vbi ponitur de restitutione spiritualium & corporalium.

FERIA QVARTA.

Ser. XXXVII.

Etiam quid & quantum homo restituere debet de temporalibus.

FERIA QVINTA.

Ser. XXXVIII.

Quando homo restituere obligetur.

FERIA SEXTA.

Ser. XXXIX.

Cui homo restituere debet.

SABBATO POST QVARTAM Dominicam Quadrag.

Ser. XL.

Quo loco, quomodo & quare aliena restituenda.

DOMINICA DE PASSIONE in mane.

Ser. XLI.

De horrendo peccato blasphemiæ, & impietatibus eius.

INFRA DIEM.

Ser. XLII.

Contra taxillos & alearum ludos, & vnde tales ludi misticè originem habuerint.

FERIA SECVNDA.

Ser. XLIII.

De mandato diuinæ dilectionis, & quomodo Deus amandus sit.

FERIA TERTIA.

Ser. XLIIII.

Contra mundanas vanitates, & pompas, & quantum Deus odio habeat eas.

FERIA QVARTA.

Ser. XLV.

De iuramento & periurio.

FERIA QVINTA.

Ser. XLVI.

De multitudine malorum, quæ ex vanitatibus oriuntur, ac etiam subsequuntur.

FERIA SEXTA.

Ser. XLVII.

Contra fardantes se, & capillos adulterinos portantes, atq; contra fęminas caudatas.

SABBATO.

Ser. XLVIII.

De domina Honesta, quæ est omnis mulier pudicè, & honestè in matrimonio viuens.

DOMINICA IN RAMIS
Palmarum, in mane.

Ser. XLIX.

De titulo triumphali, & magnificatione nominis gloriosi regis Iesu.

INFRA DIEM.

Ser. L.

De contemptu mundi, & mundanorum conditione fallaci.

FERIA SECVNDA.

Ser. LI.

De animæ dignitate, & altissimis beneficijs à Deo sibi collatis.

FERIA TERTIA.

Ser. LII.

De salutatione angelica, quæ tota per ordinem declaratur.

FERIA QVARTA.

Ser. LIII.

De his, qui diuersimode malè se habent circa Dominicum Sacramentum: & quomodo homo obligetur ad illud.

FERIA QVINTA.
In Cœna Domini.

Ser. LIIII.

De 12. fructibus ligni vitæ, id est sanctissimi Sacramenti.

FERIA SEXTA.
in Parasceue.

Ser. LV.

De sacratissima passione, & quare Christus voluit in Cruce mori.

SABBATO SANCTO.

Ser. LVI.

Quando quilibet debet se præparare ad suscipiendum sacratissimum Sacramentum.

DOMINICA IN RESVRRECT.
in mane.

Ser. LVII.

Incipit tractatus de gloria paradisi, & primò de resurrectione capitis nostri Iesu Christi, & de apparitionibus eius.

INFRA DIEM.

Ser. LVIII.

De humanæ naturæ necessaria resurrectione, & perpetuitate futura.

FERIA SECVNDA.

Ser. LIX.

De vniuersali regno, & dominio Iesu Christi.

FERIA TERTIA.

Ser. LX.

De gloria spirituum beatorum in regno Dei.

FERIA QVARTA.

Ser. LXI.

De superadmirabili gloria, & gratia Virginis matris Dei.

FERIA QVINTA.

Ser. LXII.

De substantiali & essentiali gloria animarum sanctarum.

FERIA SEXTA.

Ser. LXIII.

De gloria consubstantiali corporum beatorum.

SABBATO IN ALBIS.

Ser. LXIIII.

De accidentali gloria, quæ est in beatis.

DOMINICA IN OCT. RESVR. *de mane.*

Ser. LXV.

Quæ erunt exercitia beatorum

INFRA DIEM.

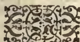
Ser. LXVI.

De pugna, & saccoma o paradisi cœlestis Hierusalem.

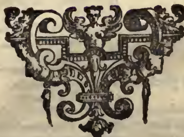
FINIS.

SERMONVM, QVI IN HOC TOMO CONTINENTVR, ELENCHVS.

FINIS.

INDEX RERVM NOTABILIVM, QVÆ HOC OPERE CONTINENTVR, ALPHABETICA SERIE DIGESTVS.

Arca

Beatorum,

Bona

Christi

Christus,

Creatura

D

Debita

Dei

Dilectionis.

Eleemosyna

G

Gloriosum

per

Maria

Pœnitens

Q

R

Restituendum

Verecundia

Finis Indicis Primi Libri.

D. BERNARDINI

D. BERNARDINI SENENSIS,

ORD. MINORVM,

QVADRAGESIMALE,

De Christiana Religione.

PROOEMIVM.

NVnc manent Fides, Spes, & Charitas, tria hęc. 1. Cor. 13. *Religionis Christianæ, mundæ, & immaculatæ sanctimoniam contemplantes: & miserabili eius ruinæ compatientes: ad multorum animas de profundo vitiorum pelago eruendas, & ad semitas veritatis reducendas (duce Domino nostro Iesu Christo, & dulcissima Matre eius, & sanctissimo Patre nostro Francisco) libet in occurrenti Quadragesima de Christiana Religione tractare. Tantæ namque necessitatis, tantæque vtilitatis est notitia eius, vt solum illius ignorantia erubescenda sit, sicut dicit Philosophus Apuleius. Ait enim: Interrogatus, an scias statuam facere? absque rubore respondebis, nescio: quia non pudet te non esse significum, id est, statuarium. Interrogatus, an scias bene viuere? non audebis dicere, nescio. Huiusmodi enim ignorantia, adeo vbique damnata est, vt omnis natio illam gladio, & igne exterminet, & profliget. Cum enim omne animal irrationale sciat (vt ita dicam) viuere, secundum quòd ipsum decet: quid est magis, maiorique damnatione in humano genere dignum, quàm ignorantia bene viuendi? Bene autem viuere, est viuere sicut decet. Nihil enim adeo decet vitam nostram, vti religiositas vera: nihil adeo potest habere decorum, vt illa. Nam totus, & solus decor humanæ vitæ, ipsa religiositas est. Ipsa etiam est perfectio, ad quam nati sumus: quæ quidem hic apprehendenda est, & semper continuis profectibus augenda: & tandem est in gloria consummanda. Nam sicut Ecclesiastici. c. 1. scriptum est: Religio-*

Quid faciat Religiositas. *sitas custodiet te, & iustificabit cor, & iucunditatem, atque gaudium dabit. Religiositas enim custodit, scilicet a culpa & pœna: Iustificat autem cor per diuinam gratiam: Datque iucunditatem, scilicet animi in præsenti: atque gaudium, scilicet consummatæ beatitudinis in futuro. Vnde huiusmodi Christianæ religionis fructus idem prorsus est, qui & diuini cultus. Omnium autem vtilitatum vtilitas, & omnium fructuum fructus, atque omnium desideriorum finis optatus, est fælicitas sempiterna: propter quam omnes substantiæ nobiles, hoc est rationales, & intelligibiles creatæ sunt. Quia autem nec gressu, nec volatu, nec natatu, nec alio quocunque motu, quàm sacratissimo cultu Dei: nec alia via, nisi sincerissima, & immaculatissima religione illius; hoc est, qua ei adhæretur, & vnitur: possibile est venire ad fælicitatem æternam: Ideo vtilissimum existimaui desiderantibus Deum, viam huius sacratissimæ religionis de sanctorum Doctorum, & Magistrorum Theologorum traditis aperire: & Tractatum ipsum de Religione Christiana intitulare, vt minus periti discant viuere, sicut Christianos decet. Talis etenim vitæ iam in præsenti gloriosum fructum etiam reportamus, cum vitam cælibem inchoamus, sicut Apostolus. 2. Corinth. 1. ait: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ: In futuro autem post hanc vitam expectatur eiusdem cumulatissima plenitudo, quæ erit potissima pars fælicitatis æternæ. Totum Deo viuere, religionis consummatio est, ac simul beatitudinis, & gloriæ plenitudo.*

Quia secundum Aug. x. de ciuit. Dei, Religio nil aliud est, nisi diuinus cultus. Quia secundum Isid. lib. 8. Etymo. religio est qua vni Deo religamus alas nostras.

Summa Religio est Deo inseruire. *Quia igitur, secundum Chrysost. Fides est Christianæ religionis primum, & stabilissimum fundamentum, primaque radix, atque principium diuini cultus: propterea necesse habemus, Christianam fidem primo firmiter stabilire, quod & intendimus agere vsque ad sequentem feriam quartam: tunc autem particularius ipsius Christianæ religionis ædificium distinguemus.*

Diuisio tractatus de fide in quatuor membra. *Ad iaciendum huiusmodi fundamentum Christianæ fidei, ad præsens quatuor contemplationes præmittamus de fide. Prima erit de fidei Christianæ firmitate, in qua ostenduntur eiusdem fidei duodecim firmitates. Secunda de fidei necessitate: de qua hodie infra diem: vbi ostendetur, quantum necessaria est fides. Tertia de fidei singularitate: & de hac, feria secunda agemus declarantes, quæ homo credere obligatur. Quarta de fidei gratiositate, & de hac in sequenti feria tertia, vbi gratiositatem fidei ostendemus.*

DOMI-

DOMINICA IN QVINQVAGESIMA DE MANE.

De fidei Christianæ firmitate; vbi declarantur eiusdem fidei xij. firmitates.

Sermo Primus.

A

1. Cor. 13. De firmitate fidei plura scribit F. Pelbartus lib 3. Ros in declaratione Fydei. Io Ger. par. 4. Ser. de S. Pet. & Paulo eiusd. 2. De varijs significatis fidei d. Bon. lib 3. dis 23. Gab. Noialis lib 3 dis. 23 q. 2. Alex. p. 3. q 74 Sco. i 3 dis. 23. 24. 25. vbi multa dicit obser. digna Diui Th. 2. 2. 6. & de veritate. q. 14. ar. 3. ad 7.

Nvnc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc. scilicet in se compræhendunt totum ædificium spirituale: sed fides est ipsius ædificij stabile fundamētum, in quo tota Christiana religio stabilitur. Ad quod quidē firmandū, vel potius firmissimū demōstrandum: & ad conuincēdum oēs hæreticos, & paganos: atq; firmandum quoslibet Christianos vacillātes in fide: duodecim ostendamus catholicæ, & Christianæ fidei firmitates. Prima est prænūciatio prophetica; secunda scripturarum concordia; tertia auctoritas scribentiū; quarta diligentia recipientium. Addantur aliæ quatuor. Prima est honestas contentorum; secunda inhonestas singulorū errorum; tertia asperitas martyriorum; quarta limpiditas, seu claritas miraculorum. Superaddantur aliæ quatuor. Prima est diuina honorificentia; secunda est Ecclesiæ permanentia; tertia est Iudæorum captiuitas; quarta diuinæ prouidentiæ æquitas.

B

Articvlvs Primvs.

De quatuor fidei firmitatibus. Et primo, quòd Christiana fides est uera ex testimonio prophetarum. Cap. 1.

Quatuor fidei firmitatibus cōmuni oīū Theolog. fuia & calculo lib. 3 sen. dis. 23 rūdit qua

Rima igitur Christianę fidei firmitas est prænunciatio prophetica. Cum enim vera fides nihil aliud sit, quàm digna & debita eorum, quæ pertinent ad fundamētum religionis credulitas: ideo necesse est, vt illa sit vera, qua de Deo creditur: & quod credendum est, ipsum Deum verum colēdum. Et si ipsa credulitas habetet diminutionem, vel imperfectionē, aut errorem: necesse esset habere similia, & affectiones, & operationes, quæ ex ipsa credulitate descendunt. Quia igitur in diuino cultu defectus necessariæ partis, & in Deū graue peccatum est, & error atq; blasphemia: ideo necesse est credulitatē prænominatam, quæ fundamētum est diuini cultus, ac nostræ religionis, puram esse, ac liberam a falsitatis errore, & integram. s. sine diminutione necessariæ partis. Huiusmodi autē credulitas, videlicet de Deo, & de his, quæ eius sunt; quæ nec errorē habeat falsitatis, nec diminutionē necessariæ partis: nequaquam innotescere potuit: nisi prophetia, & reuelatione diuina. Propterea manifestum est fidem, seu credulitatē, quæ fundamentū est veræ religionis, & principiū diuini cultus: per se eē ex prophetia, vel reuelatione diuina: nec per aliū modū innotescere pōt. Solus enim Deus, & non alius naturaliter præuidet certitudinaliter cōtingentia, quæ sunt futura: ergo solus ipse, vel ab ipso instructus, illa pōt certitudinaliter præuidere. Talis autē est Christianorū catholica fides: Nulla. n. secta prophetijs solis in parte ista innititur: & si qua innititur, inquātū innititur, cōcordat huic fidei. Propterea in parte illa nō errat, dummodo propheticorū eloquiorum intelligentiā nō peruertat. Quod quidē propter Iudęos populos dicimus, qui in multis fidei articulis recte sentiunt: fideiq; catholicæ in hoc consentiunt, inducti testimonijs prophetarum. Verū vbi dissentiunt, ipsa prophetarum eloquia non tam falsa, quàm etiā ridiculosa interpretatione errori suo aptare conanť. Quāta aūt admirāda cōcordia sit impletorū, & traditorū per Christū ad ea, quæ de ipso, & de ipsius ecclesia prædica, & præfigurata fuerant

...tur actus fidei. Primus est credēdo amare. Secūdus ī credendo ī deū ire. Tertius est credēdo ei adhærere. Quartus est credēdo mēbris eius aggregari, & incorporari

C

Hæc primā firmitatem innuit Sco. i sent. q. 2. prolog. vna prima.

D

Hac eadem tangit fere eisdē verbis Pelbar. vbi sup. in 3 p. Ros. quō firmitas fidei phatur ap. tissimis exēplis Sāctorū, Prophetarū, Apostolorū, Angelorū, Sybillarū, Philosophorū, & Demonū. In hoc eodē pposito multa dicit Gerson. par 4.

A rāt in veteri testamēto: satis clarescere pôt ei, qui vtrūq; testamentū perspexerit diligēter, vbi manifeste cōprehendet, ꝙ a nullo humano ingenio talis impletio potuisset fieri, vel cogitari. Nā sicut auri grana sunt inter arenas dispersa: sic magnalia, & humilia Christi sūt in scripturis veteris testamēti per partes hincinde dispersa. Et hæc sub talibus modis, ꝙ nisi per operis euidentiā, & istis in se simul sub debito ordine adunatis, aduerti nequaquā possent, vel ad plenū veraciter intelligi: nisi per singularissimam, & clarissimam visionē, vel reuelationē Dei. Et hoc quidem facile est aduertere

B ei, qui concordiam veteris testamēti, & noui per experientiā, & perspicacem intelligentiā cōprobauerit. Hāc viā tangit Aug. 12. lib. de ciuit. Dei. c. 10. d. Vera se narrasse præterita ex his, quæ futura prænunciauit: quæ cum tanta veritate implentur, ostēdit. Et Greg. in Homilia Dominicæ de Aduētu inquit: Cum multa iam prænunciata, completa sint: dubium nō est, ꝙ sequantur etiā pauca, quæ restant: quia sequentium rerum certitudo, est præteritorum exhibitio.

Quòd ex cōcordia scripturarum fides Christiana ostenditur esse vera. Cap. 2.

C *Secūda via* SEcunda autem Christianæ fidei firmitas, est scripturarum concordia. Secundum enim Sco. in prologo primi libri super senten. quæstio. secunda. In non euidentibus, nec principia euidētia sic habentibus ex terminis non consonant firmiter, & infallibiliter multi diuersimode dispositi, nisi a causa superiori ipso intellectu inclinentur ad consensum, sed scriptores canonis varie dispositi, & diuersis temporibus existentes in talibus nō euidentibus, omnino concordabant, & cōsonabāt. Et hoc pertractat Aug. 18. lib. de ciuit. Dei.

D 40. c. d. Auctores nostri pauci esse debuerunt: ne multitudine vilesceret, quod religione causatum esse oporteret: nec tamen ita pauci, vt eorum consensio non sit mirāda, neq; in multitudine philosophorū facile quis inuenerit: inter quos cūcta, quæ sentiunt conueniant: Quod quidē sicut ibidē patet, per multa exempla probat, quæ sunt pulcherrima ad videndū. Si quis autē obstet, ꝙ posteriores licet aliter dispositi, ꝗ priores in alijs temporibus existētes: tamē habuerunt doctrinā præcedentium in scripturis, atque credendo acquieuerunt, sicut discipuli magistrorum doctrinę. & sic nihil

Magna fidei nostra firmitas prouenit a cōi Doctorū cōsensu, & ex consonantia sacra scriptura, cuius effectus est quintuplex

dissonum a prioribus conscripserunt, licet Deus non doceret hos, & illos. Sed contra hoc obijcit Aug. vbi sup. de philosophis d. Labore literario monimēta suorū dogmatum reliquerunt, quæ discipuli legerent: & licet in aliquibus essent assentiētes prioribus, vt discipuli: alia tamē improbauerūt, vt patet ibidē de Antistene, & Aristippo: qui ambo Socratici, tamen in quibusdā cōtradixerunt. Et quandoq; discipulus cōtradicit magistro, sicut patet de Aristotele, q contradicit Platoni. Quomodo ergo non cōtradixissent posteriores nostri prioribus aliquibus, si non habuissent Doctorem cōmunem, eorum intellectum ad eadem non euidentia inclinantem? Ratio huius cōcordātiæ ex exemplo Solis patere pôt: qui cū per diuersas fenestras domū ingrediatur: cuiuslibet fenestrę Sol ab altero alterius fenestræ nullo modo discordans est. Sic fuit in Scriptoribus scripturarum: qui quasi fenestræ fuerunt lumini diuersorū ad illuminandum domum ecclesiæ Dei. Nam sicut Deus, qui est Sol illuminās vniuersum: minime in semetipso discordat: sic & prędicti Scriptores eodem cōcordi lumine illustrati, in oīb. extiterunt concordes. Vnde Psal. inquit loquēs de Scriptoribus scripturarū: De medio petrarum dabūt voces, id est, de medio sanctę Trinitatis emittent consonātiam sensuū in scripturis. Atq; originē talis concordis doctrinę clarius exprimens subdit: Rigans, s. tu Deus, montes. id est, illos eminentes Sanctos, atq; Prophetas: de superioribus tuis. id est, de tuis optimis donis, & illustrationibus sanctis. Quòd autē hæc inter hos scribentes concordia sit, ex munere Dei, & nō ex lectione aliorū Scriptorum etiā patere pôt, si attente legantur historiæ prophetales: vbi reperitur expresse, ꝙ Ezechiel prophetauit in Babylone tēpore, quo Hieremias prophetauit in Iudea. Et cum nō solū dicerent illa, quæ a Moyse, H quasi cōmuni magistro eorum potuerunt habere, sed alia multa: in illis equidē poterant dissentire, cum non esset euidentia ex terminis, nisi habuissent aliquē Doctorem cōem, supra intellectū humanū. Nō cū minori admiratione pensanda est concordia, nō solū dictorum, sed ēt operū, & gestorū sanctorū oīum, & vere catholicorum, qui in Dei ecclesia extiterunt ab ipso Christo vsq; ad tpa nr̄a. Nam in his, quæ legis, & fidei nr̄æ sunt, nec in puncto quidem discordant: licet in his, quæ p opinionē probabilem currunt, aliqñ aliter vnus, ꝗ alter repe-

docere veritatē, arguere falsitatē, eripere a malo, inducere ad bonū, & perducere ad perfectum. D. Th. ad Ro. lect. 2 & 10 Tom. 3.

F

G

Id est, non sua, sed auctoritate verborum Dei, in quibus sonat Christus, qui est petra.

riatur

A riatur sentire. Vnde per hæc clarescere potest, quòd & posteriores, & priores in vnum, eundemque spiritum congregati, vnam constituunt ecclesiam, sponsam vnicam Iesu Saluatoris: in vnam, & eandem fidem: in eandem spem, atque in eandem charitatem spiritualiter ordinatam, vt verificetur quod Matth. 21. cap. scriptum est: quòd turbæ, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini: pax in terra, & gloria in excelsis.

Vide quę scribit Gerson par. 1. lib. de auferibilitate Papa ab Ecclesia, consid. 16. vbi ponit triplicem vnitatem.

B

Vera ostenditur Christiana fides ex scribentium auctoritate, & dignitate. Cap. 3.

Tertia via.

TErtia firmitas, est auctoritas scribentium. Nam aut libri scripturæ sunt istorum auctorum, quorum esse dicuntur: aut non. Primo autem si sunt eorum; cum mendacium maxime in fide, & moribus tanta seueritate condénetur: quomodo verisimile est eos fuisse mentitos, dicendo, Hæc dicit Dominus, si Deus non fuisset locutus? Si autem dicas illos fuisse deceptos, non autem mentitos. Contra. Ait enim Apostolus. 2. Corin. 12. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit raptum huiusmodi hominem, vsque ad tertium cœlum. Et scio huiusmodi hominem, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit: quoniam raptus est in paradisum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Quæ quidem assertiones nō videntur fuisse absque mendacio graui, si asserens non fuit de huiusmodi certus. Asserere namque dubium tanquàm verum, & certum: mendacium, vel non longe a mendacio est. Ex

De auctoritate Doctorū, & de eorū comparatione u de q scribit Gerson p. 2. contra hæresim de cōmunione laicorum sub vtraque specie, regula 4. & ptererea, q nos scripsimus i nostro Dictionario, quod nuper Lugduni impressum est.

D illa namque reuelatione Apostoli, & ex multis alijs factis, manifeste concluditur, quòd intellectus eorum non potuerunt induci ad asserédum ita firmiter de illis, quorum non potuerunt notitiam ex naturalibus obtinere, sicut asserunt, nisi ab agente supernaturali fuissent supernaturaliter illustrati. Si iterum dicas eos propter lucrum fuisse mentitos: aperte contrarium patet, cum pro illis, ad quæ homines inducere voluerunt, non solum temporalia bona, sed tribulationes maximas, atque vltima supplicia sustulerunt. Secundo autem si prædicti libri non sunt eorum, hoc asserere graue inconueniens esse videtur: quia E sic negabitur quicunque alius liber, & forma illius, cuius liber esse dicitur. Quare enim isti soli falso adscripti sunt auctoribus, quorum non erant? quod quidem dicere, absurdum manifeste apparet. Amplius: aut illi, qui libros eis ascripserunt, fuerunt Christiani: aut non. Primo autem si fuerunt Christiani: quomodo tales libros eis tam mendaciter ascripserūt? cum lex Christiana tam seuere mendacium persequatur? Psal. testante, qui ait: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Quomodo etiam asserunt Deum multa fuisse locutum, quæ ibi narrantur, & personis, F quibus libri intitulantur, si hæc vera non extiterunt? Quomodo insuper libri isti ita authentici extiterunt, atque ita diuulgati esse talium auctorum: nisi fuissent eorum, & ipsi auctores authentici extitissent? Vnde August. 11. libro de ciuitate Dei, cap. secundo, loquens de Christo, ait. Prius Christus per prophetas, deinde per seipsum; postea per Apostolos, quātum satis est, indicauit locutus, Scripturam condidit, quæ canonica nominatur eminentissimæ auctoritatis. Et in Decretis, distin. 9. cap. si ad scripturas. idem August. ait, Si ad scripturas sanctas admissa G fuerint officiosa mendacia: quid in eis remanebit auctoritatis? Quæ tandem de scripturis illis sententia profertur, cuius pondere cōtentiosæ falsitatis obteritur improbitas? Et c. ego, iterum ait: Ego solis eis Scriptorum libris, qui canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque referre, vt nullum eorum scribendo errasse audeam credere: aut si in eis aliquid offendero, quod videatur contrarium veritati: nihil aliud existimo, quàm mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem, quod dictum est: vel me minime intellexisse, non ambigam. Alios H autem ita lego, vt quantalibet sanctitate, quantave doctrina polleant: non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes: quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Secundo autem si illi, qui prædictos libros scripserunt, non fuerunt Christiani: non videtur verisimile, quòd voluerint tales libros conscribere, atque alijs ascribere, & sectam, & ritum viuendi magnificare, cuius contrarium credebant, & obseruabant. Hæc Scotus vbi supra.

Psal. 5.

Libri duplex est proprietas, prima est scia retentio in vniformitate: secunda, quæ per librum est in nobis ibi verorū recordatio. S. Bon. li. 4. di. 43. par. 1. q. 1. ar. 1.

A *Quæ pertinent ad fidem Christianam, quanta diligentia sint recepta. Cap. 4.*

Quarta via.

QVarta firmitas est diligentia recipientium, quæ sic patere potest. Aut. n. nulli credes de contingenti, quod non vidisti: & ita nō credes mundum factū fuisse an te: nec locum esse in mūdo, in quo nō fueris: nec istū esse patrem tuū, nec istā matrem tuam: & sic talis incredulitas destruet totam politicam vitam. Si autem vis alicui credere de contingentibus, quod tibi non est, nec fuit euidens: communitati maximè credendum est, siue illis quos tota B communitas approbat: & maxime si communitas illa famosa est & honesta, & cum maxima diligentia recipit approbanda. Talis vtiq; est scripturæ canon. Tanta nempe apud Iudæos de libris habendis in canone solertia fuit: & tanta apud Christianos de libris recipiendis tanquam authēticis, ꝙ de nulla scriptura pro authētica habenda, tanta solicitudo inuēta est: præcipuè cum tam solēnes cōmunitates de scripturis ipsis curam gesserunt, tanquam de continentibus ad salutem necessaria. Vnde August. lib. 18. de ciui. Dei, 38. c. ait: ꝙ ēt scriptura Enoch, de qua Iudas in canonica sua mentionē facit, non recipitur in canone. Et multæ aliæ scripturę, de quibus fit mentio in libris Regum: vbi apertè demonstrat, ꝙ illa sola in canone recepta sunt, quę auctores nō sicut hoīes, sed sicut ꝓphetę diuina inspiratione scripserunt. Et 40. c. ait: Illi Israelitæ, quibus credita sunt eloquia Dei, nullo modo pseudoprophetas cum veris parilitate sententiæ confuderunt: sed concordes inter se, atque in nullo dissentientes sacrarum litterarum veraces ab eis cognoscebantur & tenebantur auctores. Hęc etiam Sco.

De canonicis libris docet sacrū Conc. Trid. quorum libri ... fuit in Ecclesia. August.

ARTICVLVS SECVNDVS.

D *Vbi ponuntur aliæ quattuor Christianæ fidei firmitates. Prima est de honestate & rationabilitate credendorum in Christiana fide. Cap. 1.*

Quinta via. Credibile quod sit, & quæ hēt in se vnā primā veritatis, & quę pertinet ad habitū fidei

Rima firmitas est honestas, seu rationabilitas credendorū & in Christiana fide contētorū. Sanè sola catholica fides credit Deo. Nā Christianę fidei solus Deus veritatis, immo Deus veritas, testis est. Nam siue credat per miracula, seu per oracula prophetarum, vbique & in omnibus illi credit, cuius testimonijs credit. E Qua de re, si in aliquo erraret, quod tamen impossibile est: non ei esset imputandum, sed ipsi testificanti Deo, cuius fidei ipse est dator, testificator, & doctor. Sola. n. Christiana fides ad spem veniæ, gratię, & glorię subleuat humana corda: dum prædicat immensam magnitudinem misericordiæ Dei: & tā immēsam, ꝙ miseriā nostrā assumere dignatus est. Nulla etenim via magis suaderi cōitati gñis humani potuit, Deum glorię suæ nos velle hēre cōsortes, ꝗ ꝑ hoc, ꝙ miserię nrę cōsortiū inijt, & multo efficacius, ꝙ tā ignominiosā, atq; acerbissimā mortē subijt. Quid. n. magis ad spem veniæ mētes F erigere potuit, & verisimilius ostēdere valuit, Deū velle misereri hoībus, ꝗ ꝙ pr̄ misericordiarū ꝓprio filio suo, vt eis parceret, nō pepcit? & ipse filius, vt imunes, & illæsi ipsi abirēt, latrociniorū ipsorū dignatus est ꝑferre suspēdiū? Credulitas. n. horū est, qui ruinā despationis in pctōrib. penitus ꝓhibet, & auertit: & spē magnificā velut colūnā firmissimā i corde humano erigit, & cōfirmat. Hæc sola est, ꝗ corda subuersa erigere, portare, & fulcire sufficit. Oēs. n. aliæ sectæ, oēsq; errores, aut fulcimēta spei penitus tollūt: aut debilia adhibēt fundamēta, instar festucarū, vel paleарū, ꝗ supportare cor G humanū oino nō pñt. Sola. n. Catholica fides ad verā, & viuificā charitatē inflāmat. Sicut. n. ignis ignē maxime gñat, atq; cōtactu suo, ꝗ sunt ignibilia inflāmat: Sic ignis diuinæ dilectionis bñficio dñicæ incarnationis p credulitatē cordib. hoium applicatus, ignē sanctæ dilectionis in Deū, in illis generat, amoreque viuifico incēdit, atque inflāmat. Cætera nāque bñficia Dei, velut scintillę sunt, ac permodicę prunulæ ad inflāmandum humana corda. Bñficiū aūt incarnationis, atque redēptionis, nō solū est sicut mons igneus cordib. nr̄is inflāmādis, per credulitatē appositus: immo incōparabiliter maior ignis, ꝗ eēt totus mūdus, si to- H tus arderet. Quāto. n. maior est Dei filius toto mundo, tāto corda humana magis calefacere dēt, & inflāmare p hāc credulitatem ei applicatus, ꝗ totus mundus corpora nostra, si totus arderet. Quot autē sunt torres, & faces, aliique ignes ad calefacienda corpora calore sensibili: sic sunt Dei beneficia ad calefacienda corda calore diuini amoris. Manifestum est igitur, ꝙ si totus mūdus arderet modicus ignis esset ad calefaciēdum quodcunque corpus: immo nullus, comparatione beneficij huius ad calefaciendum corda

docet S. Bonau. q. 1. & logi.

Credulitatis effectus.

A corda humana. Quia vero alia beneficia cordibus aliarum gentium implicātur, q̄ vt diximus, quasi modicæ scintillæ sunt ad hunc ignem: manifestum est, oēs alias gētes a diuino amore frigidas esse, cōparatione Christianorum, & iō mortuas, cum calor ille solus sit viuificus, & vitalis. Præterea quid honestius, atque rōnabilius, q̄ Deum tanq̄ finem vltimum sup oia diligi, & ꝓximum, sicut seipsum. i. ad id, ad quod seipsum debet diligere, ſm Greg. In his. n. duobus pceptis tota lex pendet, & Prophetæ, ficut dr̄ Matt. 22. Sola etiā Christiana fides mentib. applicat maximū Dei timorem, dum p eā creditur, B iustitia eius in vltimo districta in côtumaces, atque rebelles, eiusque vindicta, & eterna esse duratione, & incogitabili acerbitate. Omnes. n. aliæ sectæ, & hunc timorē, & prædictas affectiones in Deum, aut penitus tollunt, aut pariūt diminutas, diminutione Deo iniuriosā. Quid ēt honestius, q̄ quod Mat. 7. Oia quęcunque vultis, vt faciāt vobis hoīes, & vos facite illis. Ex istis quasi practicis principijs alia pcipua in scripturis sequunt tradita, oīno rōni consona, & honesta, sicut de rōnabilitate eorū sigillatim clarescere pôt cuilibet speculāti: De pceptis, cōsilijs, & sacris fidei orthodoxę, qa in oib. vr̄ esse quasi qdā explicatio legis naturæ, q̄ ſm Apostolū ad Rom. 2. c. scripta est in cordib. nr̄is. De honestate aūt Christianæ legis ait Aug. 2. de ciui. Dei. c. 28. Nihil turpe, aut flagitiosum spectādum imitādumq; vnicuiq; ꝓponit, vbi veri Dei, aut miracula narrant, aut dona laudant, aut bn̄ficia postulant. hæc de morib. Sed & de credibilib. ēt patet: qa i Christiana fide nihil de Deo credimus, vel sentimus, quod aliquā importet imperfectionem: immo etiā magis attestatur perfectioni diuinæ, q̄ oppositum eius. Patet de Trinitate personarum, de incarnatione Verbi, & sic de cæteris sanctissimis, & rationabilibus, atque honestis.

De lege, & honestate Christianorum scribit D. Aug. li. 6. de vtilitate credendi, c. 1. Hac lex naturalis ē summa ratio insita in natura, quæ iub: ea, q̄ faciēda sūt & prohibet contraria. Alex 3. p & Gab li. 4 d 37. q. vni. ca. ar. 1 & Gerson p. 1. de orig. iuris, et legū. Alen lib 3, d. 34. Th. p. 2. q 91 ar. 2. & q. 96. ar. 2 3.

Quanta fulgeant honestate, & ratione, quæ continentur in Christiana fide. Cap. 2.

Secunda via ...

SEcunda firmitas, est inhonestas, & irrationabilitas singulorum errorū. Quāta. n. fuit amentia Paganorum, colentium idola, opera manuū suarum, in quib. nihil est numinis, sicut satis oñdunt etiā ipsi naturales Philosophi: sed multo efficacius Doctores sancti. Quid etiam adducere pñt deceptissimi Saraceni, illius vilissimi porci Machometi sectatores? Quid inq̄ pro scripturis allegare poterūt, quod porcis, & asinis cōuenit gulā, & coitū ꝓ vltima beatitudine expectātes? Quā etiā remunerationem, & ꝓmissionē despiciēs Philosophus Auicēna, q (quasi extitit illius sectæ) 9. Metaphysicę. 2. c. aliū quasi pfectiorem finem, magisq; rōnali hoī cōgruētē ponēs, ait: Lex nr̄a, quā dedit Machometus, oñdit pfectionē fœlicitatis, & miserię, q̄ sunt ſm corpus. Sed est alia ꝓmissio, q̄ apphendit̄ itellectu. Et addit: Sapientib. multomagis fuit cupiditas ad oñdendū aliā fœlicitatē, q̄ corporū, q̄ q̄uis daret̄ eis, nō tñ attēderūt, nec tñ apciati sunt eā, cōparatione fęlicitatis, q̄ est cōiūctio primæ veritati. Iudęi quoq; insensati, & rudes nouū testm̄ cōdēnāt, qd̄ qdē in veteri testō ꝓmittit̄, sicut oñdit Apostolus 2. c. ad Heb. oñdēs, q̄ insipidæ sint eorū cerimonię sine Chr̄o. Nōne Chr̄m aduenisse, & ita nouū testm̄ ab ipso pricipaliter ꝓmulgatū, & sicut authēticū fore acceptandū eorū ꝓphetię oñdūt? Vn̄ Gen. 49. c. scriptū ē: Nō auferet̄ sceptrū de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, q mittēdus est, & ipse erit expectatio gētiū. Dan. quoq; 9. c. scriptū ē: Cū venerit Sāctus Sāctorū, cessabit vnctio vr̄a. Quid. n. asini Manichęi fabulant primū malū, cū & ipsi, & si nō fuerít primi mali: tñ fuerūt multū mali: tātaq; cęcitate obtenebrauit eos malū, vt nō intelligerēt, ꝙ oē ens, inquātū ens, ē bonū: nec cognouerunt ꝙ vetus testm̄, in nouo fuerit authēticē approbatū. Vn̄ ēt multitudo hæreticorū habuit ortum, nisi de scripturis sacris male interptatis? sicut testat̄ Aug. in li. 83. q. 69. d. Nō pôt error, q̄ palliat̄, Chr̄iano noīe oriri, nisi de scripturis nō intellectis. Et hoc iō, qa pcedētia, & sequētia, nō côtulerūt, solū circūstātia scripturarū, illuminare tniam, vt dr̄ ibid. q. 5. Et addit: Nec ēt alia loca scripturæ côtulerūt: vn̄ hæreses exortæ sūt p se legēdo, q̄ cōferēdo repulsę sunt, quia conferentes tnias diuersas adduxerunt, quæ ex se mutuo inuicem videri potuerunt, qualiter essent intelligendæ. Contra quos est August. verbum contra epistolam Fundamēti: Non crederē inquit Euangelio, nisi quia ecclesiæ Catholicæ credo. igitur irrationabile est aliquid canonis recipere, & aliquid non, cum Ecclesia Catholica, cui credo, totum canonem æqualiter, vt certum, recipiat. Quid ēt dicemus de varijs doctrinis, & sectis Philosophorū multa irrationabilia côtinētib. sicut de politijs diuersis a varijs Philosophis diuersimode

Eadē dicit Sco. in ... E

F

G

Vnde heresis orta.

H

A mode ordinatis. in 2. Pol. Arist. probat. Politia quoq; sua in quibusdã est & inhonesta. Nã tradens politiã suam inquit: expedit ad tẽperãtiã coitum facere senioribus: dicitq; nullũ orbatũ de re nutriri, atq; horrẽdã insaniã supaddit dicẽs, ꝙ si quis gñauerit filios vltra sufficientiã diuitiarum, anteq̃ sentiatur vita: fiat aborsus. Hæc Sco. vbi supra.

Philosophi, qui fuerunt Patriarchæ hæreticorũ, multa temere dixerũt, eousq; progressi, vt Deos prorsus nullos esse censerẽt. Huius generis fuerunt Diagoras Milesius, Theodorus Cyrenensis, Eumerus Tegeates.

De asperitate martyriorum, quibus approbata est Christiana fides. Cap. 3.

TErtia fidei firmitas, est martyriorum asperitas. Per martyria namq; veritas fidei clarius elucescit, qñ paratus

B est homo mori pro veritate, quã prædicat. Nã & Christus pro fidei testimonio mortuus est: similiter & Prophetæ añ Euãgeliũ ꝓ testimonio fidei mortui sũt, sicut Esaias, Hieremias, Ezechiel, & alij multi. Pro fide autem Christiana quãta passi sint martyres Dei, ostẽdit Apostolus ad Heb. 11. c. d. Sãcti p fi. vice. reg. operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Obturauerũt ora leonũ, extinxerunt impetũ ignis, effugauerũt aciẽ gladij, cõualuerũt de infirmitate, castra verterũt exterorũ, acceperũt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alij aũt distenti sunt, nõ suscipientes redẽptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionẽ. Alij vero ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tẽtati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circumierũt in melotis, & in pellibus caprinis egẽtes, angustiati, afflicti, quibus dignus nõ erat mũdus. In solitudinibus errãtes, in mõtibus, & in speluncis, & in cauernis terræ. Et hi oẽs testimonio fidei probati inuenti sunt. Tãto ardore fidei martyres illi feruebãt, vt in oĩbus opprobrijs, vituperijs, & supplicijs semp sentirent dulcorem ac iucunditatẽ. Ad hoc enim summũ perdu

Martyres Christi ex infirmitate potentes: redditi bellicum incursiones in fugã verterũt, & in el narrat

De martyrio vide D. Tho 2. 2. q. 124. ar. 1 2 3. & 4. Bon. 4 d. 4 cir textũ Gers. p. 1. de Dœco cõsid. 2. & p. 3. de eccl. Theolo Sco. li. 3. dist. 15.

D cebat illos fidei feruor, & dulcor, vt quãto grauiora pro Christo portauerũt, tãto se vltro ad duriora toleranda offerrent. Vnde in ꝑsona martyrũ ad Roma. 8. c. Apostolus ait: Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia? an persecutio? an nuditas? an periculũ? an fames? an gladius? Sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his oĩb. superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; Principatus, neq; Virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundũ, neq; creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Dño nostro. Ecce quanta, quantoq; ardore

Totũ hunc locũ B. Augus. 4. de doctrina Christi c. 20 pfert, velut exẽplar ornatus, qua vehementiã cum ornatu coniũxerit.

E fidei, sãcti Martyres ꝓ fide orthodoxa sunt passi. Quãto igitur supplicio digni sũt, qui neglecta, immo despecta illorũ fide, ꝓ corporibus ab ægritudine liberãdis, recursum hñt ad vetulas insensatas, & magas, aut ad quoscunq; incãtatores, vel incantatrices, q̃ pro alijs, & dementijs suis firmãdis, in feruenti aqua p tp̃s vicesimæ partis horæ digitũ nõ tenerent. Sed hoc alibi latius tractãdum est. O dementia consummata. Credit cæcus cani de via, & baculo de aqua profunda: Crediturq; expto in arte sua, & nõ creditur Martyrib. sãctis, & Christo, q tot & tãta F supplicia, atq; mortẽ sustinuerũt ꝓ fide sua.

Quòd per vera miracula testatur Deus veram esse Christianam fidem. Cap. 4.

QVarta fidei firmitas, est miraculorũ limpiditas, seu claritas. Nũlla nem pe gẽs, nulla secta, miracula hẽt ꝑter Christianã fidẽ, quã semper & comitata sunt miracula, & secuta. Nam ab ipso Abel, vsq; ad legem datã p Moysem, & in gente Hebræorum mirabiliter multiplicata, atque ab exitu Ægypti, vsq; ad ingressum terræ ꝓ missionis comitata, atq; cõsolata sunt, gentemq;, & populũ Hebræorũ, nec deseruerũt eã, donec ipsa deseruit fidẽ verã: tunc. n. cũ ipsa fide in Apostolis, & alijs ex Iudæa credentib. trãslata sunt ad ecclesiã, ex Iudæis, & gentib. cõgregatã, ac p Dei gratiã vsq; in hodiernũ diem euidenter ꝑseuerãt in illa: ita vt ea posita, videãtur etiã miracula posita: atq; ea remota, videãtur miracula remoueri, vt quasi sint ipsius fidei testimonia, & effectus inseparabiliter cõcomitãtia illam. Nec. n. idolatræ, quos Paganos vocamus: nec gẽs Machometi, quos dicimus Saracenos: neq; Iudæi, neq; hæretici legũ, ac secta H rũ suarũ vnq̃ aliquod miraculũ hñt. Nã licet hæretici ꝓ sua ꝑfidia moriãtur, nunq̃ tñ miracula hñt, vel habuerũt. In cuius mysterium Exo. 8. Magi in illo digito defecerũt nõ valentes, sicut Aaron in Cynifes cõuertere puluerem terræ: ideo dixerũt, digitus Dei est hic. Miracula aũt appellamus virtutis solius diuinæ insolitas operationes, atq; mirandas, cursuiq; naturæ cõtrarias, quales vtiq; sunt suscitationes mortuorũ, illuminationes cæcorũ, mundationes leprosorũ, liberationes dæmoniacorũ, effugationes, & religationes dæmoniorũ, & consimilia, quæ

Hanc viã innuit Sco. vbi supra via 8.

Nulla secta hẽt miracula ꝑter Christianã nostram Religionem.

G

Miracula quæ.

A quæ omnia, nisi virtute diuina fieri nequaq̃ possunt. Propterea & varia Dei testimonia sunt: nec quidẽ Christiana recepta est fides, nisi diuinis testimonijs .i. miraculis confirmata: nec creditũ est Apostolis & Prophetis, nisi doctrinã suã miraculis cõfirmarẽt: ergo testimonijs Dei creditũ est: Dei aũt testimonia nõ possunt in aliquo esse falsa. Vñ Dei testimonijs crediti sunt articuli fidei & recepti: quare & ipsi oẽs veri necessario sũt. Quia ergo tã mirificorũ operũ testimonijs solã Christianã fidẽ cõfirmare, nec ab initio cessauit, nec adhuc ẽt cessat misericors De⁹: necesse est hanc solã esse veridicã, ipsiq; placitã, atq; gratã.

B Amplius nõne in noie dilectissimi Dñi nostri Iesu Christi crucifixi, & mortui, alij mortui ab eius aduẽtu, manifestè sunt per Apostolos suscitati, & per viros sanctos ẽt hodie suscitantur? Et quod ẽt maius, seu euidẽtius miraculũ est, ipsi Apostoli, Martyresq; & confessores mortui, mortuos suscitant, & alia multa miracula operantur: & ad ipsos iam mortuos viri fideles pro impetrandis miraculis sæpe recurrunt, atq; p illos obtinent illa fieri. Apparet igit hanc fidẽ nõ solũ in viuis, sed ẽt in mortuis fidelibus miracula obtinere. Infideles verò, atq; heretici, sicut nec viui pñt aliquid apud Deũ: sic ẽt mortui, nec se pñt, nec alios adiuuare. Apparet quoq; solidius testimoniũ de veritate fidei, dũ ei fideles ẽt mortui miraculis attestantur, & quã viui tenuerant, ẽt post mortẽ miraculis approbant, & confirmant. Ex his oĩbus manifestè apparet, ꝙ si in fide Christiana est error, Deo qui neminẽ potest fallere, imputandũ est. Vñ Rich. ꝑ. de trini. 2. c. ait: Dñe si est error, a te decepti sumus: nã tot & tantis signis cõfirmata sunt, ꝙ nõ nisi per te possent fieri. Si quis aũt obstet, miracula illa nequaq̃ fuisse facta. Rñdebimus ei, si christianus est, & hac ĩfidelitate deceptus; illud qđ ait Maximus in sermone plurimo-

D rũ Martyrũ, vbi inqt: Magni periculi res est, si post Prophetarũ oracula, post Apostolorũ testimonia, post Martyrũ vulnera, veterẽ fidẽ, quasi nouellã discutere p̃sumas: & post tã manifestos duces in errore ꝑmaneas, & morientiũ sudores ociosa disputatione cõtẽdas. Si qs aũt, vel extiterit infidelis, vel alia deuota curiositate fuerit incitatus: Rñdebimus ei, ꝙ vel fuerũt facta miracula in Christiana fide, sicuti Christianorũ scripturæ testant, aut non: Si aũt fuisse facta fateris: sufficit nobis te veritati consentire. Si aũt negas oĩno illa fuisse facta, te cõuincimus multiplici via. Primò. s. euidẽtissima rõne simul & auctoritate: secundò cõparatione: tertiò experimẽtatione. Primò quidẽ rõne pariter & auctoritate. Augus. 22. li. de ciui. Dei, c. 5. vbi inquit: Si illa miracula facta esse nõ credunt nobis, vnũ grãde miraculũ sufficit: q ia orbis terrarũ sine vllis miraculis credidit, & cætera multũ notabilia, q̃ tãgit ĩ illo cã. Si qs aũt diligẽter pẽset tria hæc. Primò, ꝙ hãc fidẽ p̃dicauerũt, scđò, qđ p̃dicauerũt, tertiò, quibus p̃dicauerũt: Patẽter animaduertet sine miraculis mundũ fuisse conuersum ad fidẽ, extitisse miraculũ miraculorũ.

E

Tr'a perpidenda circa miracula.

Primò nãq; cõsidera, qui hãc fidẽ p̃dicauerũt, ꝓ quo vbi sup. audi Aug. dicentẽ: Si quidẽ qđ credimus dicatur incredibile esse: nõ minus incredibile est, hoies ignobiles, infirmos, paucissimosq;, ac imperitos, q̃ rẽ tã incredibilẽ, tam efficaciter mũdo & in illo ẽt doctis psuadere potuisse, vt mũdus illa credat, sicut & credidisse vr̃. Secũdò considera quid p̃dicauerũt, de quo August. cõtra epist. Fundamẽti. Quis tantã multitudinẽ ad peccata ꝓnã, ad legẽ cõtrariã carni & sanguini seruandã induceret, nisi Deus? Tertiò quoq; considera, quibus p̃dicauerũt. Vñ Augus. de ciui. Dei. 22. li. c. 2. ait: Quid incredibilius, q̃ ꝙ ad legẽ contrariã carni & sanguini Doctores pauci, rudes & pauperes, possent plurimos potẽtes & sapientes cõuertere? Quod quidẽ patet de multis sapiẽtibus: primò fidei rebellibus, postea cõuersis: vt de Paulo prius persecutore: & de Augustino prius p Manichæos aliqualiter seducto, postea Doctore illustrissimo, de Dionysio prius pagano Philosopho, postea Pauli secretissimo, ac illustrissimo discipulo: & Cypriano prius sceleratissimo mago, postea sãctissimo Martyre, Doctore, & Epõ, & sic de alijs innumeris. Secũdo te cõuincimus cõparatione. Vñ Augus. li. 4. de ciui. Dei. c. 18. Si libris magicis & augurijs credũt, cur cũ illis libris credere nolũt ista esse facta? Tertiò te cõuincimus euidẽti experimẽtatione. Nã quędã miracula tãta euidentia sunt patrata, ꝙ nisi ab oĩno proteruis mentibus negari nequaquã pñt: sicuti sunt miracula facta a beato Siluestro corã Cõstantino Imp. tam in curatione eius lepræ, q̃ in disputatione cõtra Iudęos, q̃ vtiq; facta tanq̃ celeberrima, mundũ minime latuerunt. Si quis iterũ obstet, ꝙ miracula faciet & Antichristus. Rñdebimus ei, ꝙ magna dria est inter vera miracula Dei, & falsa Antichristi miracula, & inter miracula Dei & miracula diaboli. De qua dria tractat August. de vtilitate credendi. Mirabile inquit voco, quicquid arduũ supra spẽ, vel facultatem

F

G

H

Left margin: *De miraculis vide Alex. par. 2 q. 43. mẽb. 2 ꝑpe finẽ. Rich. dist. 17. lib 4. q. 3. artic. 4. Gab. lib. 2. dist 8. q. 2. ar. 4. Gersõ par. 2. Ser. de quatuor domibus. Bralif. li. 2. 8. dist. q. 11. Bon. lib. 2 dist. 7. D. Tho. 2. 2. q. 178 ar. 1. 2. 3. p. q 13. 2.*

Right margin: *Argumẽtũ à minori ad maius.*

Right margin: *Miracula S. Siluestri coram Constatino citra oẽm humanã contradictionem.*

A cultatem mirantis apparet, quędam summã admirationem faciunt: quædã magnam gratiam & beneuolentiã cōciliant, qualia fuerunt Christi miracula, & alia plura quæ ibi diffusè tractat: nosq; de huiusmodi differétia latius alibi tractaturi sumus.

ARTICVLVS TERTIVS.

De quatuor vltimis firmitatibus, & ostensio q̃ sola fides Christiana honorificat Deum. Cap. 1.

PRima fidei nostræ firmitas est Dei honorificétia. Sola enim
B fides Christiana prædicat ea, quæ maximè honorem Dei suadét. Sola Christiana fides idolatriam de hoc sęculo effugauit, quæ tamen ab initio legis vsq; ad Christum non solum in populo paganorum, sed nec etiã in populo Iudæorum potuit aliquo modo excludi. Sola Christiana fides dilatat magnificentiam cultus vnius Dei. Nam per fidem Christi totus mundus plus accessit ad veritatem & etiam intelligentiã, q̃ vnquam potuerit fieri in lege: nunc autem tanta creditur veritas diuinitatis, vt etiã in tribus personis summè vnus & summè simplex om-
C nino esse credatur & a sapientibus intelligatur. Sola enim Christiana fides est, quę in nullo detrahit potentiæ Dei, cum oĩs secta perditionis eidé ex toto detrahit vel ex parte. Multa enim dicit oĩs huiusmodi secta, creatorem non posse, vel nō aliter posse ea facere q̃ faciat. Sed ipsa sola catholica fides libertatem potentiæ eius & credit & cōcedit in vltimo: Similiter & amplitudinem & fortitudinem, quæ tria simul accepta: videlicet libertas, fortitudo & amplitudo potétiæ & hoc in vltimo ratio sunt siue explicatio omnipotentiæ lucida & perfecta. Est. n. omnipotentia verissima ratione, potentia
D libera in vltimo libertatis: & fortis in vltimo fortitudinis, & ampla in vltimo amplitudinis. Sapiétiæ quoque ipsius ét multi cōtumeliosè detrahunt, & multifortè non detrahunt, sed generaliter oẽs hæretici & increduli eiusdem detrahunt bonitati. Alij. n. malè sentiunt de iustitia eius, sicut qui dixerunt ipsum nunq̃ requirere, vel vindicare peccata, aut saltẽ æternis ea non vindicaturum supplicijs. Aut malè sentiunt de misericordia: sicut qui dixerunt nō esse reuersionem animabus post lapsum, & ij destruxerunt pęnitentiã & oẽm aliam viam reuersionis ad ipsum Deũ. Alij de beneficijs eius tanto nequius, tãtoq; pniciosius senserunt, E
quãto maiora eiusdé beneficia ausi sunt discredere & negare, qualia sunt beneficium incarnationis filij Dei & redemptionis generis humani: reparatioq; ipsius & ad gratiã & ad gloriã sempiternã. Alij cōtra liberalitatem ipsius & largitatem nequissimè blasphemare non verentur, qui negãt eum esse remuneratoré dilectorum suorum. Similiter contra gratuitam & naturalem eius beneficentiã multi in contumeliam Dei deliraueriunt, attribuẽtes bona, quibus in mũdo isto vtimur, vel fato, vel stellis, vel cœli cuidã naturæ, dicentes herbas & plantas, fruges & fructus, non a Deo creari, sed terrã a seipsa huiusmodi producere. Vides igi- F
tur, q̃ sola catholica fides Dei contumelias declinat & fugit, atq; honoris sui diminutiones abhorret, sola sentiens de ipso magnificè, sicuti ipsum decet. Sola igitur est, quã ipse honorificatur absque detractione sui honoris, vel contumelia sui. Quare manifestum est, hanc solam esse veridicam & acceptabilem fidem.

Quòd stabilis permanentia ecclesiæ Dei ostendit veram esse Christianam fidem. Cap. 2.

SEcũda Christianæ fidei firmitas est Ecclesiæ permanétia. Non. n. pōt deficere G
fides Ecclesiæ Dei, q̃ supra firmã petrã Christũ fundata est. Vñ Matt. 16. c. ait Dñs ad Petrũ: Tu es Petrus, & super hanc petrã ędificabo ecclesiã meã: & portæ inferi non præualebunt adue. eã. Nec et deficere pōt fides, quã Deus p præsentiam suã semper tuetur, sicut ipse Mat. 28. c. promisit d. Ego vobiscum sum oĩbus diebus vsq; ad consummationé sęculi. Nō pōt deficere fides, pro qua conseruanda filius Dei ad patré orauit. Vñ Luc. 22. ait Dñs ad Petrũ: Ego p te rogaui Petre, vt nō deficiat fides tua: & tu aliquãdo conuersus confirma fratres tuos. Hinc H
August. de vtilitate credendi, c. 8. ait: Dubitamus nos eius Ecclesiæ gremio credere, q̃ vsq; ad consummationem generis humani ab Apostolica sede per successiones episcoporum firmata hæreticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit. Et parũ post subdit: Quid est aliud ingratũ esse ori Dei, quàm tanto labore prędictę auctoritati resistere velle. Probatur ét firmitas fidei nr̃e ex sententia vera Gamalielis, Act. 5. Si est ex hoĩbus consiliũ hoc aut opus, dissoluetur: si verò ex Deo est, nō poteritis. s. dissoluere eos: ne fortè & Deo repugnare inueniamini.

Quòd

Qui a fidei est verus & firmus assẽsus sine formidine.

Diuersitas credẽtium.

Nam fides est substantia sine fundamentum vel fundamentũ rei. D. Th. 2. 2. q. 4. art. 1.

A *Quòd Christiana fides ex Iudæorum captiuitate ostenditur esse vera. Cap. 3.*

TErtia firmitas est Iudæorum captiuitas, q̃ tanto tpe perdurauit. Si. n. Dñs Iesus Christus fuit ab eis ex vero zelo & recto percussus & reprobatus: tūc fm legē & Prophetarū promissa debuerunt tā tēporaliter, q̃ spiritualiter foueri a Deo ēt plus q̃ ante, & pcipuè cum nusq̃ ab idolatria fuerint sic immunes, sicut erāt tēpore Christi. Quomodo ergo & ex qua causa a tpe illo & citra, sic sunt temporaliter capti uati, & spiritualiter destituti & deserti a
B gratia Dei, vt ex tunc non solū nullum verum Prophetā habuerint, imò tam ad intellectum diuinorum, q̃ quo ad spirituales affectus & mores, cuius vis iudicio sanè mētis appareant deprauati & a Dei religione terribiliter derelicti. Quādiu. n. steterunt in vera fide, exaltauit illos Deus super omne hoīum genus, sicut patet in terra, quā dedit eis, & in lege, & regno, & templo, & victorijs, & miraculis, & signis, & Prophetis, & cultu, & beneficijs. Postq̃ autem Dei filium negauerunt, & eius fidem abiecerunt, nulla gens adeo fuit depressa & abiecta oppressionibus tyrannorum, latronum, siccariorū
C scismatibus, & depopulationib⁹ mutuis, & dissentionibus & obsidionibus, pestibus & cladibus, gladio, fame, captiuitate, nece, strage, seruitute, ludibrijs, vēditione, & desperatione: sicut legitur super eos euenisse oēs has maledictiones, quæ liquidius cernere poterit, si quis finem Iosephi & quinque libros legerit Egesyppi. In illis quidē legitur, φ capta Hierusalem oēs Iudæi fuerunt capti atque triginta dati sunt pro denario vno, q̃diu emptores inuenti sunt. Demūq; positi in nauibus cōpellebātur comedere, quæ egesserant in captiuitate, libros legis non habere, ac filios non circūcidere cogebantur. Quando etiam contrahebant antequam vxores suas, cum quibus contraxerāt cognoscere auderēt sub pœna capitalis sententiæ: adducebant eas ad Cēturiones pręsides vel Iudices, vt eas violādo pręcognoscerent, vel eas alijs traderent, vel illas sibi haberent, quantū vellent. Si aūt omnis scriptura loquēs de pressuris eorum oīno cessaret, saltem hoc humanis oculis vbiq; manifestè claret, quòd gens Iudaica, q̃ quondā pulcherrima fuit atque decora & nobilissima forma: modo manifestè apparet abiectissima, vilissima & turpissima, debilis & meretriculosa vltra omnes alias nationes.

Iudæus pprie ille est, qui legē Mosaicā ad literam tenet a nōie principalis Tribus Iuda Heber familia cultum Dei tenuit, cæteris idolatria fœdatis a quo Hebræi deducuntur.

Quòd videretur esse Deus impius, & iniquus, si vera non esset fides Christiana. Cap. 4. B

QVarta & vltima Christianæ fidei firmitas, est diuinæ prouidentiæ æquitas & pietas. Si Dominus Iesus Christus fuisset erroneus, tunc quantum ad omnia supradicta prouidentia Dei fuisset impia & iniqua: quia per testimonia sua summam occasionem dedisset & dari permisisset omnino errandi. Præterea nullatenus credibile est, quòd Deus nullam rectā viam salutis generi humano prouiderit, aut quòd non omni tempore genus humanum est aptum dirigi & conuerti ad Deū vniuersalem viam salutis, quantum ex se est, non ostenderit. Si igitur non solùm ex principijs nostræ fidei, sed etiam ex principijs naturalis rationis omnis Religio fidei Christianæ contraria potest conuinci esse erronea in multis, oportet in Christo & fide eius rectam & vniuersalē viā salutis esse generi humano prouisam. Quomodo enim credēdum est Deum derelinquere illos, qui salutem toto corde requirunt? Hanc autē multi feruentissimè requirentes ad Christianam fidem conuersi sunt, & quanto feruentiores facti sunt in quærendo, tanto in hac fide confirmati sunt subito pœnitentesq́ue in ea de præterita malitia sua in mirabilem vitam mutati sunt: plures quoque tormenta asperrima sustulerunt, quę probabilia nō videntur, nisi Deus hāc fidei viam sacræ scripturæ innitentē ordinari ad salutē irrefragabiliter approbaret: Cui firmiter adhærete, in ea feruenter viuere, atque in eādem vsque ad finem ardenter perseuerare nobis cōcedat, qui est benedictus, fidelis & verus spōsus Dominus Iesus Christus, quī cum Patre & Spiritu sancto uiuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Erroneus, vel erraticus ille est, qui habet side fictū in intellectu.

F

G

H

DOMINICA IN QVINquagesima infra diem.

De fidei necessitate, æquitate, & dignitate.

Sermo Secundus.

NVnc autem manēt Fides, Spes, Charitas, tria hæc. Iterum vbi supra. Iam perspeximus Christianæ religionis fidē esse sōlā, stabilē atq; verā: Nūc verò de seda cōtēplatione, hoc est de fidei opportunitate disseramus. Ad dicēdorum tamen intelli-

A intelligētiam notandū est, ꝙ fides de qua hic agere intendimus, prima & initialis est inter oēs virtutes, & quasi capitalis honorificētia summi Dei. Ipsa nempe caput humanæ mentis, i. intellectum ad adorandum & venerandum Dei altisimā maiestatem primū incuruat atq; inclinat, iuxta quod. 2. Corint. 10. In captiuitatem redigētes omnem intellectum in obsequiū Christi. Et meritò quidē: nam quemadmodū intellectus primus est inter oēs vires humanæ mentis: ita necesse est, ꝙ eius operatio, q̄ est fides, eiusque obsequium atq; religiositas, sit ēt prima inter oēs virtutes. Propterea fides dr̄ fundamentum & caput totius religionis, seu religiositatis in vita ista. Ex quo sequitur, quòd eius operatio prima est in operibus Dei, atque eius obsequium in cultu & honorificētia Dei est primū, sicut testatur Psal. dicens, Oīa opera eius in fide. Et iterum Apostolus ad Hebr. 11. c. ait: Fides est substantia sperandarum rerum, argumentū non apparentiū. vbi apertè fidē esse substantiam dicit, quasi subtus stantē: quia per eam totū spirituale ædificiū sustentatur. Itē Chrys. ait: Fides est sanctisimæ religionis fundamentum. Ad iaciendum igitur atque stabiliendum hoc sanctissimum fundamentum, tria ad præsens contemplemur de fide.

Apta cōparatio qua probatur fides, vt sit prima virtus, ideo recte idem D. Tho. fide eē i intellectu vt in subiecto. 2. 2. q. 4 ar 2.

Psal. 32.

C

Articvlvs Primvs.

Quòd omnino in omni cultu necessaria est fides.

Rimò contemplemur fidei necesitatē, secundò fidei æquitatē, tertiò fidei dignitatē. Primò aūt cōtēplemur fidei necesitatē. Si quis. n. diligenter aduerteret, nō solū in Christiana religione, uerum etiā in oī cultu necessariam reperiet
11 esse fidē: Quod quidē tripliciter ostēdi pōt.
D Primò respectu Dei, cui cultus fidei exhibetur: secundò respectu hominis, a quo exhibetur: tertiò respectu cultus, qui exhibetur.

Quòd necessaria est fides respectu Dei, cui cultus exhibetur. Cap. 1.

Rimò quidē ostendamus necessariā esse fidē respectu Dei, cui cultus fidei exhibetur. Et hoc maxime propter tria. Primò videlicet propter suam incomprehensibilitatē, secūdò propter suam improbabilitatem, tertiò propter suam dignitatē. Primò ingr̄ necessaria est fides respectu Dei propter suā incomprehensibilitatē. Nā eo ipso ꝙ Deus est, excedit intellectū humanū, eo ꝙ per intellectū absq; fide non pōt intelligi, neq; capi, sicut Exo. 33. c. ipse Dn̄s ait: Non videbit me homo & viuet. Et iterū Io. 1. Nemo Deum vidit vnq̄. Et de hoc rōnem asignat Apost. 1. Timoth. 6. d. ꝙ Deus habitat lucē inaccessibilē, quē nullus hominū vidit, nec videre pot. Ideo necesse est, ꝙ fide capiantur, & teneantur, q̄ de seipso nobis ipse reuelat, cū intellectū nostrū excedāt. Propterea Esa. 7. ait: Nisi credideritis, non permanebitis. Cū igitur opera magni Dei intellectu non posint capi, necessaria est nobis fides: aliàs per cultū in nullo eū honoraremus, ac per hoc non eum coleremus, sed sciremus. Hinc. n. 11. ad Hebr. Apost. ait: Oportet accedētē. s. ad Deum, credere: quia aliter eum non pōt intelligere. Secundò necessaria est propter Dei improbabilitatē. Si enim dicis ꝙ ideo Deo credis, quia certa & cogēti rōne scis. s. ꝙ mentiri non pōt. Sed contra: quia aut scis ꝙ ille qui loquitur sit Deus per rōnem, aut non. Primum aūt non est dare per necessariā rōnē. Si aūt scire non potes, ꝙ ille qui loquitur sit Deus, ergo scis hoc p fidem, ergo fides necessaria est. Et dato ꝙ per rōnem certā scires, ꝙ ipsa est pura ueritas: nō tñ ex hoc est honor sibi credere, neq; virtus: quia similiter cuicūq; trusatori fidem dares, si ipsum scires non posse mentiri. Tertiò necessaria est fides propter Dei dignitatem. In oī nāq; religionis cultu oportet ferre honorē Deo, quicunq; reputetur pro Deo: aliàs nō esset cultus. Et ex hoc quidem arguo. Aut ei credendum est, quia dicit & absque alia ratione, aut cum ratione. Si aūt cum rōne, sic nullus ei exhibetur honor, sicuti dignū est exhiberi: quia ita bene crederes vni mendaciori de mundo, ex quo per rationem dictū suum firmaret & roboraret, ac fulciret. Si autem sine ratione, hæc autem est fides. Propterea Apost. 11. c. ad Hebr. concludit d. Sine fide imposibile est placere Deo.

B *Necessitas fidei ex parte Dei ex tribus dependet.*

F

Secūda necessitas fidei.

G

Tertia necessitas fidei.

H

Quòd necessaria est fides respectu hominis a quo cultus exhibetur, & maxime propter tria. Cap. 2.

Secundò ostendere possumus necessariam esse fidem respectu hominis, a quo cultus exhibetur. Et hoc etiam triplici ratione, licet vltimæ duę ostendant ipsam fidem nostram catholicam esse necessariam. Debet enim mens esse primò alicui

Necessitas fidei ex parte hoīs.

A alicui cultui obligata, secũdò altissimo subiugata, tertiò in Deo gratificata. Primò inquam debet mens esse alicui cultui obligata. Quilibet enim, ex quo rationis est capax alicuius cultus, necessario esse debet: sed ꝑ rationem dato ꝙ omnia per demonstrationem sciri possent, nõ tñ potest quilibet statim scire, imò indiget multo studio & inuestigatione: ergo oportet ꝙ illud fide teneatur, cum infra cultum semper teneatur esse. Hinc Apost. 3. c. ad Ro. ait: Arbitramur hominẽ iustificari ex fide. Secundo dẽt humana mẽs esse altissimo subiugata. Eodẽ nẽpe iure & ęque pleno tenetnr subditus esse in B tellectus humanus altissimo cõditori, sicut ipse affectus ęque debitor est obediẽtiæ ad eundẽ. Quòd aũt debitor sit humanus affectus exhibere Deo debitã subiectionẽ, testatur diuinũ pręceptũ, Deuter. 6. d. Diliges do. De. tu. ex to. cor. t. & ex to. ani. t. & ex to. for. t. & ex to. men. t. sicuti Lucas addit. i. diliges Deũ super oĩa. Nam ẜm Greg. in Moral. Inculcatio est verborum, ꝙ̃ signat amoris excellentiã, vt sit ei crebra ingeminatio ad fortius exprimẽdum & imprimendũ altitudinẽ atq; vehementiã mandati diuini & ligamen. Adeo. n. humanus affectus debitor est Dei parere mandatis, vt ẽt contra seC ipsum necesse habeat operationes suas operari, vtpote contra seipsum nihil velle, vel amare, desiderare vel odire, & contra seipsum dimicare propter ipsum. Vnde Ioã. 12. Dñs ait: Qui amat ani. su. perdet eã: & qui odit ani. su. in hoc mun. in vi. ęter. custo. eã. Sic ẽt intellectus humanus necessariò obligatur contra se pugnare & operari propter Deũ. Nulla aũt operatione hoc efficere põt, nisi illa, ꝙ̃ est credere. Tenetur igitur cõtra se credere propter ipsum: de operationibus aũt intellectus solũ m credere habet bellũ. Cõprehendimus aũt opinari in eo ꝙ credere est, qm̃ credere quoddam est opinari. Nã D credere nihil aliud est, nisi vehementer opinari. Scire autẽ ꝑꝑ fortitudinẽ & firmitatẽ suã non habet bellũ, nisi sophisticũ, qđ quidem ipsa luminositate eius, quod est scire, non tam vincitur, ꝙ̃ dissoluitur velut nebula & euanescit, sicut illusio & fantasma. Ipsum quoq; cogitare & bellũ habet: & bellũ est ꝑꝑ cogitationes, ꝙ̃ improbissimè se ingerunt humanę menti. Quod quidẽ euidẽtissimũ & durissimum est in tentationibus blasphemiæ mentalis. Similiter aũt ꝑꝑ cogitationes mundas, & rectas, ꝙ̃ interdũ cũ multa difficultate & vix obtineri pñt, ita vt ꝑ hoc videatur Apost. 2. Cor. 3. c. attestari &

Non intelligas ppterea credere esse opinari, qa opinio est cũ formidine & opposito, & fides est firmus assẽsus. Vide Catechismum Romanũ in expositione primi a. 1. cali.

dicere: Non ꝙ simus sufficientes aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobis. Tertiò tenet̃ humana mẽs esse in Deo gratificata. Cũ. n. tota sit anima glorificanda, hoc est gloria fęlicitatis æternæ vestienda, nec redderet̃ gloria nisi gratiæ, nec superuestitio gloriæ, nisi qđ pręuestitũ inuenietur gratia. tota igitur gratificanda est hac ex necessitate, siue gratia vestienda. Quare intellectus gratia siue gratijs vestiẽdus est, inter quas palã est primã esse fidẽ, quæ credit animã Deo gratã esse sponsam, sicut Oseæ, c. 2. ad talẽ animã Dñs ait: Sponsabo te mihi in fide. Et ad Ro. 14. c. Apost. ait, Oẽ quod nõ est ex fide, peccatũ est. Ex his igit̃ patet necessariã esse fidẽ respectu hoĩs, a quo cultus fidei exhibetur. E F

Mẽs humana debet fieri i Deo.

Quòd necessaria est fides respectu cultus, qui exhibetur Deo & maxime propter tria. Cap. 3.

Tertiò ostẽdamus necessariã esse fidẽ respectu cultus, qui Deo exhibetur: & maximè ꝑꝑ tria. Primò ꝑꝑ eius incertitudinẽ, secũdò propter eius dubitationẽ, tertiò ꝑꝑ eius artationẽ. Primò inquã necessaria est fides respectu cultus, propter eius incertitudinẽ. Cultus nẽpe Dei minimẽ esse potest de rebus habentibus necessitatis euidentiã, quia iam esset scientia & nõ cultus: ergo est de rebus, in quibus põt dubietas oriri. Oportet aũt ꝙ sit ibi firma adhæsio, ꝙ̃ non est nisi per fidẽ: fides ergo necessaria est in oĩ cultu. Secũdò ẽt est necessaria fides respectu cultus, ꝑꝑ eius dubitationẽ. Quia. n. in quolibet cultu dubitationes oriũtur atq; errores: ideo necessariũ est aliquid vtrunq; excludens: aliter non esset firmitas in aliquo cultu, sed fides est vtrũq; excludens: ergo fides necessaria est, ꝙ̃ nos adiuuet in duobus: Nã facit intellectũ primò promptũ, secundò discretũ. Primò. n. fides reddit intellectũ facilẽ & promptũ ad credendum contra duritiã & dubietatem: Quia sicut ait Apost. 1. Cor. 13. Charitas oĩa credit, licet non oĩbus credat, sed tm̃ his, ꝙ̃ veritas ipsa suadet. Secđò reddit intellectum discretũ ad renuendũ non credenda contra errorẽ. Est etenim sicut lãpas ad effugãdas caligines & errores pręsentes, quę in aĩa fideli cõtinuè lucet. Quod aũt in omni cultu possint dubitationes atq; errores insurgere patet: quia vel oĩa essent probata certissima rõne, & sic non cultus, sed scientia esset: vel possunt ibi errores vel dubitationes isurgere, & sic necessaria est ibi fides. Tertiò quoque necessaria est fides respectu cultus ꝑꝑ eius G H

Necessitas fidei ex parte cultus, q Deo exhibetur.

Fides est sicut lãpas.

A eius artationem. Nullus est.n. Dei cultus in quocunq; statu, in quo discredens nō arceat iustè ad expellendū incredulitatem, siue ad remouendū errorē, si quē habet contra cultum illius Dei. Et similiter nō capiens, quæ fidei sunt, iustè cogitur ad credendum, quod ipsi maiores credunt. Si igitur iusta est coactio hæc, & prohibitio errorū iusta est, necessariò ēt imperatio credulitatū, siue creditionum illius cultus. Nam impossibile est, ꝙ sit iusta præceptio, nisi sit debita obedientia: ergo in omni religionis cultu necessaria est fides, siue obedientia intellectus ad credendum ignota.

B

Articvlvs Secvndvs.

Quòd rationabilis sit modus cognoscendi per fidem absque naturali ratione.

Ecundò contēplemur fidei æquitatē. Æquus quidē & rōnabilis est modus iste cognoscendi per fidem: & maximè propter tria. Primò, quia Deo est gloriosus: secundò, quia homini est meritorius: tertiò, quia in se est laude dignus.

Quòd gloriosum est Deo adhęrere per fidem absque naturali ratione. Cap. 1.

C

Rimò enim modus ipse cognoscē di per fidē Deo est gloriosus. Gloriosum est.n. Principi, si credatur eius simplici verbo absq; cautione pignoris vel fideiussoris, aut ēt iuramenti. At econtra ignominiosum est ei, si simplici eius verbo non credatur: imò ēt cuilibet viro notę bonitatis & sufficientis facultatis molestū vtiq; est, si eius simplici verbo non credatur: quāto magis Regi glorię est exosum, qui vtiq; nescit fallere, neq; falli, si nō creditur uerbis eius sine cautione naturaliū rationū: quā Gręci quærunt; vel sine cautione miraculorū, quam quærūt Iudæi, sicut 1. Cor. 1. c. Apost. ait: Iudæi signa petūt, & Græci sapientiā quærunt: nos autē prædicamus Christum crucifixū: Iudæis quidē scandalū, Gentibus aūt stultitiam: ipsis aūt vocatis Iudæis atq; Græcis Christū Dei virtutē & Dei sapiētiam. Quantū aūt Deo displiceat talis curiositas infidelis, ostēdit dñs, Mat. 12. qui quærentibus ab eo signum rñdit, d. Generatio mala & adultera: mala moribus, & adultera per infidelitatē, in patrē meum: signū quærit, & signum non dabitur ei, nisi signū Ionę. Hypocras atq; Pithagoras hanc legē iniunxerūt discipulis suis, vt nō essent ausi in sententijs suis interrogare pp quid, sed esset eis pro rōne dicētis auctoritas: quāto magis diuina auctoritas ꝑ efficacissima rōne habēda est. Ex ꝑdictis igit̄ claret, ꝙ quæcūq; alia credulitas, nisi illa q̄ purę fidei est, nihil aliud est erga Deū, nisi ignorātia eius, quia in illa credit hō Deo, ī alia aūt sibijpsi.

Adhærere Deo ꝑ solā ꝑdē postposito oī humano experimē to, vel natu rali ratione plurimū cōducit Christiano homini, & ideo vide D.Th. 2.2. q. 2. art. 9. & 4.

E

Quòd meritorium est homini absq; probationibus credere Deo. Cap. 2.

Secundò ēt modus ille cognoscendi per fidem est homini meritorius. Cum.n. homo assentit Deo in his, quæ nō sunt sensui manifesta, nec ēt per se nota intellectui, nec violentia necessariæ probationis ostensa, libera est assentio illa, & ideo meritoria. Assentio verò qua homo assentit, uel manifestis sensui, vel ꝑ se notis intellectui, vel necessario probatis, meritū non habet, quia quasi coacta est. Vnde glo. Greg. super illud Hebr. 10. Habētes fiduciā in introitu Sanctorū in sanguinē Christi, inquit: Fides nō habet meritū, vbi humana rō præbet experimentū. Et notantur dicit humana rō .i. humanus & naturalis sensus. Quæ.n. gratia est creditori, si sub bona cautione credat verbo alicuius? Circa hoc autē pōt quæri, iuxta prædicti Greg. verbū, vtrū ratio inducta ad ea, q̄ fidei sunt, fidei meritum diminuat, vel accrescat? Ad quod Th. 2.2. q. 3. ar. 10. rñdit d. Quia actus fidei pōt esse victoriosus, inquantū subiacet voluntati, nō solū quantū ad intellectū, sed ēt quantū ad assensum. Rō aūt humana ducta ad ea, quæ sunt fidei, dupliciter pōt se habere ad voluntatē credentis: vno quidē modo sicut pręcedēs: alio modo sicut consequens. Primo aūt modo sicut præcedens: puta cū quis aut non haberet voluntatē, aut non haberet promptam voluntatē credēdi, nisi rōnes humanæ inducerēt. Et sic humana rō inducta diminuit meritū fidei, sicut passio ꝑcedens electionē in virtutibus moralibus diminuit laudē virtuosi actus. Sicut.n. homo actus uirtutū moraliū exercere debet pp iudicium rōnis, nō propter passionē: ita debet credere homo ea, q̄ sunt fidei, nō pp rationē humanā, sed propter charitatē diuinā. Secūdo aūt modo rō humana pōt se habere ad voluntatē credentis, sicut consequens. Cum.n. homo promptā voluntatem habet ad credendū, diligit creditā veritatē, & super ea cogitat & amplectit̄, si quas rōnes ad hoc inuenire pōt. Et q̄tum ad hoc rō humana meritū fidei nō excludit, sed est signū meriti amplioris: sicut ēt passio cōsequens in virtutibus moralibus

F

Vide D.Th. 2.2. q. 2. ar. 9. & 10.

G

An ea quę sūt fidei possint probari rōne naturali. Tho. q. 2. ꝓlogi ponit octo media. q̄ hic tangit ꝑ ordinē D. Bernardin⁹.

H

A libus prōptioris volūtatis est signū. Et hoc significatū est Io. 4. c. cū Samaritani ad mulierē, p quā huma na rō designaт, dixerūt: Iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audiuimus, quia hic est verè Saluator mundi. Præterea Apostolus. 1. Pet. 3. Parati semper ad satisfactionē omni poscenti vos rationē de ea, quæ in vobis est fide & spe. Non autē ad hoc sic induceret Apostolus, si per hoc meritum fidei minueretur. Ac p hoc patet, quòd ratio adducta ad articulos fidei, vel facit ad fidem, & tunc euacuat meritum: vel non facit, sed declarat fidem, & meritum augmētat: sicut in persona catho-
B licę fidei, Eccle. 24. c. inquit: Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

Quanta laude dignus sit modus ipse cognoscendi per fidem. Cap. 3.

TErtiò quoque modus iste cognoscendi per fidem est laude dignus. non enim esset virtuosum videre lucidum: sic etiam nec credere quod manifestè probabile est, sed virtuosum est, & laude dignum credere Deo, in his quæ sensus & ratio non suadet, sicut fecit Abraham, de quo inquit Apostolus. 4. c. ad
C Roma. Qui contra spem in spē credidit. vbi glo. Prima spes secundum naturam fuit, dū iuuenis cum iuuencula secundum naturam sobolem sperauit, non tamen habuit modū contrarium illius spei, sperauit. s. vt vetulus ex vetula sterili generaret. De eodem habetur Gen. c. 15. Dixit dominus ad Abraham, qui egredietur de vtero tuo, habebit eū hęredem. Et in eodem. Suspice cœlum, & numera stellas eius, si potes: sic erit semē tuū. Impossibile enim poterat hoc videri, cum dominus conclusisset Saram, Gen. 16. Similiter etiam Beata Virgo beatificatur, Lu. j. c. quæ Angelo credidit in illa sublimissima
D promissione: propterea ait illa gloriosa Elisabeth, Beata quę credidisti: quoniam perficientur in te ea, quæ dicta sunt tibi a Domino. At econtra Moyses & Aaron, Num. 20. de incredulitate puniti sunt. Vnde dn̄s ad illos ait: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel: non introducetis hos populos in terram, quam daturus sum eis. Zacharias etiam punitur, Lu. 1. Ecce, inquit Angelus: Eris tacens & impotens loqui vsq; in diem quo hæc fient: pro eo q non credidisti verbis meis. Propterea Eccl. 16. scrip. est, In gente incredibili exardescet ira. Et Apoc. 21. Dominus ait incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idolatris, & omnibus mendacibus: pars illorū erit in stagno igne ardēti & sulphure, qđ est mors secūda. E

Modus cognoscēdi p fidem.

ARTICVLVS TERTIVS.

De dignitate fidei, & quantum eius donum excedit acquisita & naturalia dona.

TErtiò contemplemur fidei dignitatem. Sicut enim Iaco. 1. cano. sua inquit: Omne da. op. & omne do. perfe. desur. est, descen. a pa. lu. Propterea
F distinguere possumus triplicia data. Primò data bona, secundò data meliora, tertiò data optima. Prima enim a Deo dantur per acquisitionem, secunda per inclinationem, tertia per infusionem.

De bonis datis a Deo per humanam acquisitionem. Cap. 1.

PRimò autem sunt quædā data bona, quæ scilicet dat Deus per hominis acquisitionem: sicut sunt omnes scientiæ a rebus acquisitæ: vtputa septem liberales artes, Gramma- G
tica, Philosophia, Theologia, &c. Similiter & virtutes morales, frequentia & assuefactione operum generatæ. Eodem modo diuitię, deliciæ & magnificentię temporales: quæ omnia & multitudo Philosophorū atque aliorum infidelium a bonorum omniū largitore obtinuit, & acquiri possunt, ipso donāte, a peccatoribus multis etiam dum permanent in peccatis. Propterea Apostolus. j. Corinthio. 13. ait: Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et iterum. cap. 11. ad Rom. Sine pœnitentia enim sunt dona, H
scilicet talia a Deo data.

Dona Dei infusa. & acquisita.

De datis a Deo melioribus per inclinationem. Capit. 2.

SEcundò aūt sunt data a Deo meliora: sicuti sunt virtutes, & scientiæ naturales, similiter naturales diuitiæ atq; delicię: q̄ quidē naturā nō corrūpunt, sed illustrant & decorant & meliorāt. Virtutes autem naturales vocamus naturalem prudentiam, naturalem iustitiam, naturalem fortitudinem, naturalem temperantiam, naturalem mansuetudinem, naturalem pietatem, magni-

A magnificentiam, grauitatem, zelum, lętitiā, amorem, gratiam, mititatem & consimilia. Scientias naturales vocamus, quæ a natura nobis inditæ sunt: sicut nostrimet & eorū, q̄ sunt i animabus nostris. Cuiusmodi est viuere, intelligere, gaudere, tristari, timere, sperare, atque opposita eorundem. Horum igitur est in nobis scientia naturalis, quorū nobis ignorantia impossibilis est. Diuitiæ verò naturales in corpore sunt, sanitas, fortitudo, pulcritudo, libertas, nobilitas, sensuum prosperitas, & cōsimilia. In anima verò, perspicacitas intellectus, ingenij acutio, & memoria tenax, &c. Diuitiæ verò naturales honestatis sunt & honestę in rebus
B videlicet honestis, honestate naturali, & per se nota, sicut delectari de profectu scientiarum, delectari in bonis operibus & honestis: vt est delectari in subueniendo egenis, in honorandis parentibus, in seruando fidē amicis, & sic de similibus.

Scientia naturalis q.

De dato optimo, quod est fides supra animam a Deo superinfusam. Cap. 3.

D. Tho. 2. 2. q. 6. ar. 1.

TErtio verò loco atque sublimiori sunt data optima: & hęc super naturam sunt. Propterea naturam no-
C stram sursum supra semetipsam trahunt in sublime, scilicet ad gloriam æternalem, propter quod manifestè patet talia data optima, maiora & fortiora esse naturalibus, necnon & nobiliora & sublimiora. Ex naturalibus enim solummodo descenditur ad inferiora, & nullo modo supra naturam vel naturalia: per ipsa verò ad supernaturalia & æterna. Quia igitur inter naturam & gloriam gratia intermedia est: gloria autem in fortitudine, magnitudine, nobilitate, & sublimitate vltima est, seu suprema. Necessariò ex his omnibus secunda est gratia, & vltima est natura, quasi minor ex omnibus,
D quàm gratia. Ex quo sequitur, q̄ fides de qua hic loquimur, quacunq; cognitione naturali maior, fortior, sublimior, & nobilior est. Propterea verum dicit quicunque ait, q̄ nihil certius fide: nec enim reperies verè fidelem, qui non prius cōcederet affirmationem & negationem de eodem dici posse, quàm vnam ex articulis fidei nō esse verū. Quòd autē fides, gratia sit & virtus, ex hoc manifestè apparet, q̄ nulla virtus contra se esse potest, vel etiam supra se nulla potētia, & hoc per se: quia nulla virtus, vel potentia per semetipsam est maior, vel fortior se. Humanus igitur intellectus p̄ semetipsum non

Fides qualibet naturali cognitione est sublimior, & fortior tum rōne obiecti, tum ētiā rōne nobilioris, & certioris potentia.

pōt credere contra se: hoc est contra omnia, quæ pro eo sunt, & sua sunt, & quodāmodo ipsum adiuuant, illuminant, & naturaliter fulciunt: vel supra se neque vincere se. Cum igitur habeat necesse credere cōtra se, propterea necessariū sibi est credere contra omnia sua naturalia adiutoria, & cōtra omnem illuminationem sibi connaturalē. Cum enim credere nihil aliud sit, quàm illuminari, & videre: propterea necesse habet videre contra omne suum lumen naturale & illuminari. Videre autem nequaquā potest, nec illuminari, nisi per lumen: quare necesse est, ipsum illuminari fortiori lumine, & fortiori illuminatione, quàm naturali. Naturalibus autē illuminationibus nulla fortior est, nisi gratia, aut gloria: Ideo illuminatio eius cum in præsenti nō possit esse gloria, & illuminationes naturales deuincat: necessariò erit gratia, q̄ gratis a Deo datur his, qui humiliter suscipiunt illā. Vnde & ad Ephe. Apostolus ait: Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis. scilicet solis: Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. Et Bern. etiam ait: Transgreditur enim fides fines rationis humanæ: naturæ vsum & experientiæ terminos. Et j. Corinth. 12. Nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Ille nempè dicit dominus Iesus in Spiritu sancto, qui corde, ore, & opere, dominum Iesum confitetur. Quod nobis adimplere cōcedat ipse Dominus Iesus Christus, qui cū Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sęcula sęculorum. Amen.

E

Credere quid sit rō dicit. D. Tho. 2. 2. q. 7. arti. 2. quod purificatio cordis est effectus fidei.

F

G

FERIA SECVNDA post Dominicā in Quinquagesima.

Quòd fides sola est vera, & determinata, ad quam de necessitate quilibet obligatur.

H

Sermo Tertius.

NVnc manet Fides, Spes, Charitas, tria hęc. Iterum vbi supra. Per iam dicta clarescit, q̄ necessarium est esse fidem, & q̄ æquus & dignus est modus credendi. Ideo ad tertiam contemplationem de fide, oculos subleuemus, quæ est de fidei singularitate. Tres. n. singularitates cōtinet vera fides. Prima est vnionis, secunda determinationis, tertia est obligationis. Propterea

Apterea secũdum has tres singularitates, tria mysteria distinguamus. Primum de fidei vnione, secundum de fidei determinatione, tertium de fidei obligatione.

ARTICVLVS PRIMVS

Quòd fides Christiana ex necessitate est vna sola.

PRimum mysteriũ de fidei vnione. Vnam esse fidem proculdubio necessarium est: in quã necesse est vniri & adunari populum Dei, qui verè est populus electorum, ipsum vera religione colentium. Hanc veram fidem probari potest esse vnicam. Primò ex parte sui, secundò ex parte Dei, tertiò ex parte mundi, seu nři.

Ex parte suipsius fidei probatur quòd ex necessitate est vna. Cap. 1.

PRimò autẽ dicamus, quòd ex parte ipsius fidei necesse est esse vnicam atque solam. Et hoc dupliciter. primò secundum suam essentiam, secundò quantum ad credita. Primò autem modo fides est vna in seipsa, secundum suam essentiam. Non enim oportet vt diuersificetur propter diuersitatem creditorum, aut vt multiplicetur propter multitudinem eorundem. Ratio est; quã non est ab ipsis; sed est diuinæ beneficẽtiæ gratuitum donum, & gratia a solo summo opifice superinfusa. Si autem a rebus esset, necessariò sequeretur dispositiones rerum in vnitate, & multitudine, & in identitate, & diuersitate. Quemadmodum est in arithmetica & geometria, quæ diuersæ scientiæ sunt propter diuersitatem rerum, de quibus sunt, & a quibus etiam sunt, velut vmbræ & imagines earum, relucentes in speculo intellectus: sic necessariò fides ac credulitas, quæ a rebus sunt: aut eædem sunt pro identitate earum; aut diuersę pro diuersitate ipsarum. Vis autem intellectiua, quoniam non est a rebus ipsis, sed ab vno datore omnium bonorum Deo: nõ rerum dispositiones sequitur; vt diximus, sed imitatur vnitatem essẽtiæ suæ manens vna & eadem: non obsistẽte diuersitate aut multitudine intelligibilium. Sic & fides ab vno & eodem datore Deo, vna persistit atque eadem non impediente diuersitate vel multitudine creditorum vel credibilium. Euidens autem exemplum est in virtute visibili & visionibus, quæ ex eadem causa vna est, qua fides, & vis intellectiua: illæ verò diuersæ & multæ; propter eandem causam, qua Arithmetica & Geometria. Fides verò cautionaria & pignoraria, hoc est probationibus suasa vel exorta, quoniam a re est, quemadmodum & scientiæ mortuæ sequuntur dispositionem rerum: & propter hoc diuersificatur & multiplicatur secundum diuersitatem & multitudinem rerum, de quibus & a quibus est. Secundo autem modo fides est vna vnitate creditorum: non quia illa vnum sunt: sed quia vna, id est, communia credentibus. Communitas autem credendorum, quæ vsualiter articuli fidei nuncupantur: alia sunt velut radices primitiuæ & fundamenta primaria: alia sunt, sicut rami descendentes ab huiusmodi radicibus, & sicut partes diuisionis, de quibus infra dicetur.

Fides vna est secũdum essentiam & quidditatẽ suam, multiplex autem ratione creditorum.

Fides cautionaria & pignoraria.

Quod fides est vna de necessitate ex parte Dei. Cap. 2.

SEcundò necesse est ex parte Dei vnicam esse fidem. Scriptum est enim Ephe. 4. c. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Cum igitur Creator omnium per omnem modum sit vnus in semetipso: & quicquid est in seipso, creator æqualiter sit in omnibus: propterea quicquid debet ei propter se debetur ei ab omnibus communiter. Præterea una est in se veritas diuinalium; quam non diuersificat: neque uariat in aliquo eorum diuersitas, uel uarietas: non enim pendet ullo modorum ex hominibus huiusmodi ueritas rerum, uel dispositionibus eorundem. Vnius autem ueritatis una est apprehensio, quantum ad apprehensum, uel apprehensa; licet sint uarij modi apprehensionum. Quia igitur ista appræhensio propter causas, quas in præcedenti sermone diximus: non possit esse in communitate hominum, nisi credulitas necessariò una: ideo communis est credulitas huiusmodi rerum, si qua est, in communitate hominum, sicut & communis est ueritas. Credulitas inquam, super quam tãquam super fundamentum ædificandus sit diuinus cultus, ueraque religio Dei. Super errores enim, neque sincerus cultus, neq; uera religio, aliquo modo fundari potest: cum error pertinax in rebus huiusmodi impietas sit, & blasphemia aduersus Deum. Eadem uia est ostendere, quia communis est uera credulitas de rebus alijs, quàm diuinis. Eadem enim est ueritas rerum

Cũ obiectũ fidei sit vnicũ, sequitur vna veritas. D. Th. 2. 2. q. 1. art. 1.

Fides est vna ex parte Dei.

A rerum aliarum ad religionẽ pertinentium: eadem inquam apud oẽs, & ideo communis. De communi autem omnibus veritate communis est & necessaria vera credulitas: quare manifestum est de rebus ad religionem pertinentibus sicut communis est & eadem apud omnes veritas: sic cõmunẽ esse veram credulitatem, & eandem apud omnes. Quicquid autem contra veram credulitatem est error vtiq; necessariò iudicandus est, consequẽs igitur est omnem cre-
B dulitatem, quę communi fidei contradicit; impietatis esse errorem, & ideo gladio & igne exterminandum.

Quod fides ex parte hominum de necessitate est vna. Cap. 3.

TErtiò ex parte hominũ, seu mũdi necesse est fidem esse vnam. Cum enim natura hominum eadem sit apud omnes, & naturalia eadem apud omnes: ideo quæcunque debentur creatori iure naturæ vel naturalium & iure naturali: communiter ei debentur ab omnibus & apud omnes: Quare cultus, qui Deo debetur natura-
C liter: siue propter suijpsius excellentiam, siue propter donorum & beneficiorum naturalium obligationem; communis est, & idem apud omnes. Quare & credulitas vera de his rebus omnibus ad cultum eius & religionem veram pertinentibus, quæ fundamentum est cultus Deo debiti & veræ religionis: eadem est quantum ad credita apud omnes, & si in modo credendi possit esse varietas multa. Præterea sicut religio vna, & communis debet esse in hominib⁹: sic necessario vnum & idem ipsius fundamentum oportet esse in eisdem. Nõ est aũt dubium quin vnam & cõem oporteat esse religionem, qua Deus colatur, eiq; placeatur, & seruiatur ab omnibus. Quod autem religionem vnam oporteat esse i omnib⁹,
D qui religionis capaces sunt: id manifestũ ẽ, quoniam nec debitam vitæ honestatẽ cuiquam non seruare licitum esse potest; nec debitum Deo cultum eidem non impendere. Quicunque igitur sit debitus Deo cultus; illum necesse est eidem ab omnibus exhiberi. Non enim debitus est ei simpliciter cultus, qui potest ei sine iniuria subtrahi, vel negari. Iuxta hanc viam manifestum est non esse debitam vitæ honestatem; quæ sine dehonestatione vitæ potest ab homine non seruari: videlicet quando est capax huius honestatis. Eodem modo intelligim⁹, & de cultu: quia proculdubio non est simpliciter Deo debitus, qui a quocunque, qui idoneus est, ad ipsum colendum; potest
E eidem absque iniuria denegari. Propterea necesse est, vnam atque communem fidem fundamentum esse religionis in omnibus: cum nunq̃ vlli licitum esse possit aliam vitã agere, nisi qua colitur Deus, qua ei placetur atque seruitur. Ex prædictis igitur patet, vnam esse catholicam fidem, quam Latinè vniuersalem dicimus, seu communẽ: quæ dicenda est vnius atque communis religionis stabile fundamentum.

Fides est vna ex parte hominũ.

ARTICVLVS SECVNDVS.

F

Quod numerus credendorum debet esse determinatus, finitus, & certus, & maxime propter tria.

SEcundum mysterium circa fidem est de eius determinatione. Determinatus. n. finitus & certus esse debet numer⁹ credendorum. Et maximè propter tria. Primò ratione cogitationis, secundò ratione affectionis, tertiò ratione operationis, seu executionis.

Numerus credendorum debet esse determinatus, vt intellectu percipi possit. Cap. 1. G

PRimò enim esse debet determinatus & certus numerus credẽdorum ratione cogitationis. Si enim infinitus esset numer⁹ credendorum: intransibile esset non solum doctrina & eruditione, sed cogitatu & narratione. Quare neque ad narrationem huiusmodi credendorum sufficerent Doctores, neque ad auditum, vel cogitationem eorũ sufficerent ipsi. Multo igitur minus ad cognitionem, uel credulitatem ipsorũ: ideo impossibile esset, hominibus credulitas eorum. Sed credulitatem talium necesse est esse fundamentum totius religionis, sicut superius dictum est. Manifestè igitur consequens est religionem non posse fundari; cum corda hominum, in quibus solum religio fundata est: credulitatem infinitam, seu infinitorum portare non possint, & ipsi operarij, seu fundatores hoc est Doctores, & prædicatores, fundamentum huiusmodi, neque docendo, neque prædicando, neque ẽt simpliciter narrando, prę iacere ul lo modo sufficiant. Neque enim humana virtus ad enarrationem infinitorum sufficit, &

Credendorũ numerus est finitus, quia infinitum est pertransire non potest.

De numero credendorũ esse, vid. D. Tho. 2 2 p. art. 8.

A cit, & etiam si sufficeret; tempus hoc facien di in vita ista nequaquam haberet, cum tem pus præsentis vitæ finitum sit. Infinitis autem narrationibus quantúcúque breuibus: tempus finitum sufficere nequaquam pôt, eo quòd nullum finitum, infinita tanta qua cunque quantitate demonstrata continere possit. Ponere igitur huiusmodi esse infinita, de quibus loquimur: est destruere credulitatem eorum, quæ sunt fundamentum religionis, & propter hoc religionem infundabilem facere; quare & inædificabilem. Hoc igitur est destruere religionem, & etiam de medio auferre salutarem doctrinam, ac prædicationem fidei & religio B nis. Restat ergo finita esse & determinata numero credenda ista fundamentalia religionis humanæ.

Credenda infinita, dicere est destruere fundamentum religionis.

Numerus credendorum debet esse determinatus vt certius pascantur affectiones. Cap. 2.

SEcundo debet numerus credẽdorũ esse determinatus & certus rõne affectionis. Cũ aũt affectionis sint cã operũ diuini cultus atque apphensiones sint cã affectionum ad cultum Dei: ideo necesse est C diuini cultus operibus subesse certas & determinatas apprehensiones; ex quibus procedant affectiones; ex quibus causentur opera cultus Dei. Hæ autem appræhensiones, non possunt esse certitudines, vel certæ in communitate hominum propter breuitatem intellectus, & paucitatem exercitationis indocti vulgi, omniumque simplicium, & ignorantium veritatem: quare ex necessitate huiusmodi appræhensiones nõ sunt, nisi credulitates, aut opiniones. Quæ quoniam prima sunt in eis, quæ ad veram D religionem, & diuinum cultum pertinẽt: necessariò principia sunt & fundamenta, & radices illius. Manifestum est igitur certas esse & numero determinatas appræhensiones de his, quæ pertinent ad fundamentum veræ religionis: quare & ipsa appræhensa: Hæc autem sunt, quæ articuli fidei nominantur: quibus affectiones ad Dei cultum adhærent.

Determinata apprehẽsiones credendorum præsupponũt credẽda esse certa & determinata. Vide Sco. in prolog. q. 2.

Numerus credendorum debet esse determinatus, vt credita possint executioni mandari. Cap. 3.

TErtiò debet esse numerus credendorum determinatus & certus, ratione operationis, seu executionis. Nã aut aliqua sunt seruitia, quæ communiter exhi- E benda sunt Deo, a cunctis hominibus, & quibus sine Dei iniuria & blasphemia contradici non potest, aut non. Quòd si quis dixerit, q̃ nulla sunt huiusmodi: sequitur ergo nihil certum habere veram religionẽ, siue diuinum cultum. Si enim absque Dei contumelia, vel blasphemia, potest dici, vel ab vno, vel a pluribus, de quocunque seruitio, quod ipsi Deo altissimo non debetur. Ergo proculdubio nullum ei seruitium p certo debetur. Si enim ei aliquid debetur, de illo non posset dici sine iniuria Dei, q̃n ipsi debeatur: quare si de quolibet seruitio potest dici sine iniuria Dei, q̃ ipsi non debeatur: pro certo nullum ei debetur. Am- F plius euidenter etenim certum est, quòd sine iniuria Dei, & contumelia non posset dici Deum non esse adorandum, venerandũ, orandum, &c. & his similia. Quare manifestum est aliqua esse seruitia, quæ necesse habent omnes hoĩes Deo exhibere, recognoscere & confiteri. Hæc autem infinita esse non possunt: qm̃ si infinita essent: non solũ exhiberi non possent, sed neque etiam recognosci, neque numerari, neque nominari. Certa igitur & numero determinata sunt seruitia, quæ communitas hominum ex necessitate tenetur impendere Deo altissimo. Aggregatio autem horum, est integer diuinus cultus, qui ex necessitate Deo exhibendus est, hoc est præter voluntaria & G supererogata.

Quare numerus credendorum est certus.

Articvlvs Tertivs.

Quomodo quilibet obligatur ad fidem & articulos eius.

TErtium mysterium considerandũ de fide, est de eius obligatione. Quilibet enim obligatur ad fidem: sed aliter doctus, aliter indoctus. Propterea triplicem H fidem distinguere possumus. Prima est fides abundans, secunda fides sufficiens, tertia fides deficiens.

De fide necessaria prælatis & viris doctis. Cap. 1.

PRima autem dicitur fides abundans, quæ aliter explicata nũcupatur. Talis fides est, credere omnes articulos fidei explicitè, id est particulariter & expressè. Et secundum Bonauent. in 3. dist. 25. q. 3. hoc non exigitur de necessitate salutis, nisi illis, qui

De hoc Gab. lib. 3. d. 25. q. 1.

A lis, qui habent alios docere: sicut Doctores & prælati, prædicatores & confessores. Vnde hi tenentur scire fidem explicitam & distinctam secundum exigentiam sui status & gradus. Nam talium ignorantia si errant, nõ excusat in his, quæ pertinent ad statum suum: sicut probatur extra de iniur.& dam. da.c.si culpa. Concor.Tho.2.2.q.2. Ex symbolo autem huiusmodi obligamur ad fidem & notitiam aliqualẽ trium scripturarũ: ad maiorem tamen vel minorem, sm ꝙ magis postulat hoĩs propriũ officiũ, seu status.

Fides explicita & abũdãs necessaria est volẽtibus alios docere.

B Prima scriptura est nouum testamentũ: propterea in symbolo script.est, secundum scripturas: hoc autem est dicere; Credo incarnatione in Christi, Natiuitatem, Passionem, Resurrectionem, & cætera, q̃ de Dño Iesu Christo, dictãte spũsancto, in nouo testamento scripta sunt. Secunda scriptura est testamentum vetus, quod etiam in symbolo continetur, cum dicitur, Qui locutus est per Prophetas. Oẽs quippe prophetæ fuerunt, qui libros testamẽti veteris cõscripserunt, sicut patet de Moyse, qui primos quinque libros testamenti veteris conscripsit. Similiter Iob, Salomon, Esaias, & sic de alijs scriptoribus veteris testamenti.

Quæ scriptura in sacro symbolo mysteriosè continetur.

C Tertia scriptura credenda est, quicquid a sancta Romana Ecclesia in decretis, decretalibus, atque extrauagantibus determinatur, quod etiam in symbolo continetur, cum dicitur, Et vnam sanctã catholicam & apostolicam Ecclesiam. Sunt quoque & aliæ scripturæ, quas in triplici differẽtia reperire cõtingit. Et de his variè sentiendũ est. Nam quædam sunt approbatæ: quædã aũt reprobatæ: quædam vero dubitatæ. Primo enim sunt scripturæ quædã vltra prædictas ab ecclesia approbatæ: sicut communiter quatuor Doctorũ principaliũ scripta. Itẽ opera beati Cypriani, Gregorij Nazanzeni, Athanasij, Basilij, Prosperi, Leonis, cum multis alijs, de

Tria sunt scripturarũ genera de quibus variè sentiendũ est.

D quibus.15.dist. c.sancta Romana Ecclesia. Item opera beati Bernardi. Item opus Alexandri de Ales de ordine Minorum, quod fecit super Magistro Sentẽtiarũ, de quo patet Parisijs in nr̃o conuẽtu authẽtica bulla. Sunt etiam plerique alij, de quibus longum esset narrare. Secũdò quædam sunt scripturæ ab ecclesia reprobatæ: de quibus 15.dist. c.sancta Romana Eccl. §.hæc & his similia, vbi multorum scriptura damnant̃. Item extra, de hære.c.vnico, in clem. condemnatur doctrina libri, qui de anima simplici nũcupat̃: vbi explicant̃ plurimi illius libri errores, Per Ioã. quoque. xxij. in quadã extra-

E uagãti, q̃ incipit, Excõicationis sñiam ipso facto incurrũt, qui retinẽt libros, in qbus & per quos dæmones inuocantur, i. libros necromantiæ. Sunt quoque prohibiti libri, in quibus continentur sortes, auguria, diuinationes & consimilia: de quibus latius alibi disseremus. Librũ quoque de arte amãdi ab Ouidio scriptum; quis apud Christicolas non dicat esse prohibitum, cum etiam apud carnales infideles execrabilis putaretur? Quantum quoque periculum, imo ruinosus casus sit, fragilium mentium frequẽtare libros poeticos. i. lasciuos, cum patenti experientia docet Apostolus. 1. Corint. 15. dicens, Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

Libri diuinatorũ improbati & illiciti, a quibus cauendum est inualescentium hæresium malitia.

F Tertiò quoque sunt quædã scripturæ ab ecclesia dubitatæ. Dupliciter etenim de illis Ecclesia dubitat. Primò, quia firmiter auctores non nouit. Inter hos libros computatur liber de infantia Saluatoris: de pœnitentia Origenis: sortes Apostolorum: Epistola Dñi ad Abagarum scripta: Reuelatio, quæ Pauli appellatur: transitus sanctæ Mariæ: pœnitentia Adæ, collationes patrum; de quibus omnibus & cõsimilibus multis habetur in prælega.c.sancta Roma.Eccl.§.in primis. 15.dist. Tertiò quoque sunt aliæ scripturæ ab ecclesia dubitatæ, vel non approbatæ: videlicet aliquæ opiniones diuersorum Doctorum etiã approbatorum inter se contradicentium in qui-

Scriptura de quibus ab Ecclesia dubitatum est.

G busdam, quæ sunt necessaria ad salutem: sicut patet de Salomone, quem August. opinatur esse damnatum: & Ambro. illum esse saluatũ: & sic de multis alijs & similibus, de quibus ecclesia permittit variè sentiendum tam de antiquis, q̃ de Doctoribus nouis. Secundum enim Sco.& Host. qñ sunt diuersa iura & opiniones, q̃ tñ non sunt cõtra Deũ & bonos mores cæteris paribus, humanior præferenda est, extra de transac. c.fi. Alias enim standum est illi, q meliori rõni innititur. extra de fer.c.capellanus.

H

De fide necessaria communi vulgo, sine qua non est salus. Cap. 2.

SEcunda autem dicitur fides sufficiens. Sunt in humano genere multi, qui propter breuitatem intellectus, aut paucitatem experientiæ, aut defectum doctrinæ, vel gratiæ, non capiunt explicitè & expressè, i. in particulari, quæ comprehendunt̃ in symbolo, hoc est in catholica fide: sed nullũ est genus hoĩum & itellectu naturaliter adeo tardũ, qd̃ saltẽ in vniuersali & generali credulitate quicquid ad fundamẽtum veræ

De hoc scribit Gab. li 3.dist.24 q.vnica.

religio-

A religionis pertinet, capere non possit. Nullus.n. omnino in oibus reperitur, qui credere non possit verum esse, quicquid sacris eloquijs continetur, quicquid spiritu Dei edocti homines docuerunt credendum esse. Similiter de Deo verum esse, quicquid de ipso Prophetæ prædicauerunt. Nullus est.n. adeo pertinax, qui non facile acquiescat, vt credat imitandos esse Sanctos, & sapientes viros. Imitandos esse inquam in fide, & moribus, & qui non facile credat hmõdi hoies videre, vel nosse veritatem, quã indocti, & vulgares homines nondũ capere sufficiunt. Propterea ſm Bonauen. vbi sup. Sufficiens fides est, cum homo aliquos articulos credit

Quæ ad salutem fides necessaria.

B implicitè, aliquos verò explicitè. Et talis est fides necessaria ad salutem. Articuli autem quos oportet credere explicitè, isti præcipue sunt. s. vnitas essentię, & trinitas personarum. Sed quia in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti se signant fideles, & conferuntur Ecclesiastica sacramenta, ideo ipso actu consignationis hoc possunt scire fideles. Similiter de Redemptore oportet credere Natiuitatem, Passionem, Resurrectionẽ, peccatorum remissionem. Et hos quidem cognoscere possunt ex ipsis solennitatibus, quas Ecclesia solennizat, atq; ex actibus sacerdotum: propterea ab horum cognitio-

C ne nullus excipitur, qui vtitur ratione. Similiter tenetur credere futurum iudiciũ: alios verò articulos sufficit credere implicitè, & in quadam generalitate, modo huiusmodi, vt habeat per hos propositum credendi quicquid Romana Ecclesia credit in particulari dissentiendi a nullo, & cum a Catholicis, & & etiam Prælatis, seu Doctoribus explicantur, acquiescendo.

De fide, quæ nõ sufficit ad salutem, quæ condemnatur triplici ratione. Cap. 3.

Fides deficiens, atque diminuta, quid.

Tertia fides, deficiens nuncupatur. Nã secundum Bonauen. vbi sup. Credere omnes articulos fidei implicitè, est fidei diminutæ. Vnde non sufficit in haben-

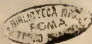
D tibus vsum liberi arbitrij: quia omnino esse non potest, q̃ conuersatus inter fideles non sit negligens, & cõtemptor salutis suæ, quin habeat explicitam cognitionẽ de aliquibus articulis supradictis. Insuper fides illuminat ad assentiendum illis. Quod autẽ talis fides non sufficiat ad salutẽ, potest triplici ratione probari. Nam quilibet obligatur primò ad Dei cognitionem, secundò ad Dei dilectionem, tertiò ad Dei subiectionẽ. Primò autem de necessitate salutis, quilibet

De necessitate salutis quilibet tenetur ad cognitionem Dei.

E obligatur ad Dei cognitionem. Nullo enim priuilegio exceptus est intellectus humanus a diuino cultu, & vera religione, quẽadmodũ nec affectus. Illa.n. quę sunt in intellectu, hoc est appręhensiones, principia sunt, & causæ, atq; fundamenta eorum, quæ sunt in affectu. Similiter ea, quæ sunt in affectu, hoc est affectiones, causæ sunt, & principia, atq; fundamenta eorum, quæ sunt in effectu. i. in operatione. Quare religio intellectus, causa est, & principium, atq; fundamentum totius sequentis religionis, atque diuini cultus. Religio autem intellectus nõ potest esse, nisi appræhensio. Appræhensio autem in communitate hominũ non potest F esse certitudo propter causas iã prædictas: quare credulitas est necessaria religio intellectus. Necesse est autem omnem intellectũ capacem religionis, & religiosum esse, ne & Deos iniurietur: & pęnã tantæ iniuriæ in sę incurrat. In omni igitur intellectu humano necesse est fundari credulitatem religiosam: intellectum inquam, qui potest esse capax illius, quod dicimus propter paruulos, & alios impeditos. Hæc autem credulitas, quia necessario est de his, quę pariunt in nobis affectiones, ex quibus sunt operationes diuini cultus, necessario est de rebus, quas diximus, & de similibus. Secundo de neces- G sitate quilibet tenetur ad Dei dilectionem, & affectionem. Quemadmodum nullus hominum exceptus est, nisi priuilegio diabolico, quod est pertinax in domini blasphemia, vel contumelia, exceptus inquam ab operibus Deo ex necessitate debitis, sic neque ab affectionibus, ex quibus debent esse huiusmodi operationes: quare nec ab appræhensionibus, quæ causant huiusmodi affectiones. Hæ autem sunt, sicut prædictum est, appręhensiones radicales articulorum fidei, & credulitas eorundem. Ex quo manifeste apparet a credulitate articulorum fidei, nullum hominem credulitatis capacem esse exceptum, immo ad illam eo- H dem iure teneri omnes, & singulos, quo tenentur ad ipsam religionem, & diuinum cultum. Tertiò quilibet de necessitate tenetur Deo ad subiectionem. Nulli quidem dubium est, neminem Deum colere, nisi qui credit ipsum esse, & nisi qui credit de eo illa, propter quæ merito debetur eidem cultus, quem ipsi impendit. Verbi gratia: Nemo exhibet ei seruitutis officium, nisi qui credit, & reputat eundem Dominum. Similiter nemo impendit ei latriæ cultum, nisi qui credit ipsum esse Deũ,

Quilibet tenetur ad Dei dilectionẽ.

Quilibet tenetur Deo subijci.

A Et iuxta hunc modum nemo orat, vel adorat illum, nisi qui credit eum se posse scire & velle iuuare: & ita se habet per singulas partes diuini cultus ac veræ religionis. Quare manifestum est, cum generaliter ꝓportioales sint partes similes & eorũ tota: quia integro diuino cultui, hoc est ex omnibus debitis Deo seruitijs aggregato subest ex necessitate fides integra: hoc est ex omnibus articulis aggregata: ad quorum credulitatem necessariò tenentur quicunque ad exhibitionem diuini cultus & veræ religionis obseruantiam obligati sunt. Sciédum est autem, secundum Alexan. de Hal. & Bonauen. quòd nato & nutrito in deserto, cui nulla explicatio facta est de aliquo articulo fidei: sufficit præparatiuè, & si non expletiuè, fides omnium implicita. id est, credere de Deo, quod credebatur in lege naturæ. Et ad hoc illuminat cognitio innata, per gratiam adiuta. quo facto impossibile est, quin adsit subueniens in necessarijs gratia Dei, vel per se reuelando, vel per Angelum illuminando, vel per hominem prædicando. Quam nobis concedat Iesus Christus, qui est benedictus in sæcula sæculorum, Amen.

B *Casus. de eo qui nutritus est in nemore, cui nulla facta est fidei explicatio.*

FERIA TERTIA. post Dñicam in Quinquag.

C

De fidei nobilitate, vbi duodecim eius nobilitates declarantur.

Sermo Quartus.

Vnc manent fides, spes, charitas, tria hæc. Iterũ vbi supra. Visum est in præcedentibus, quòd sola vnica est fides, & in quib⁹ determinata sit: quodque omnes obligamur ad eã. Nũc autem restat quartã eius contemplationem considerare, quæ est de fidei gratiositate. Duodecim enim sunt eius gratiositates: quarũ quatuor pertinent ad incipientes, quatuor ad proficientes, & quatuor ad perfectos. Primò ꝓ incipientibus, quatuor nota gratiositates, quarum prima dicatur fundatio, secunda purgatio, tertia viuificatio, quarta illuminatio. Secundò pro proficientibus quatuor alias gratiositates considera: quarum prima dicitur distinctio, secunda connexio, tertia despõsatio, quarta protectio, seu defensio. Tertiò etiã ꝓ perfectis quatuor adduntur gratiositates: quarum prima dicitur probatio, secunda operatio, tertia triũphatio, quarta coronatio.

D

E

ATICVLVS PRIMVS.

De quatuor nobilitatibus fidei pertinentibus ad incipientes. Et primò ostendit quod est fundamentum totius ædificij spiritualis. Cap. 1.

Rima quidé gratiositas veræ fidei, fundatio nuncupat. Fides enim, sicut ex ꝓcedẽtibus patet, est fundamentũ totius ędificij spũalis. i. omnis gratiæ & omnis gloriæ. Propterea Apostolus. 11. c. ad Heb. fidé diffiniens ait. Fides est substantia sperandarũ rerum, argumentũ non apparentium. Quã diffinitioné declarãs Bonau. in 3. dist. 23. q. 5. ait. Quòd diffinitio & notificatio est rectè assignata; cũ nihil contineat superfluum; nihil etiam diminutũ. & hoc est, quando per ipsam notificationé vel ipsius diffinitioné. Primò essentia plenè indicatur, secũdò apertè manifestat, tertiò ab oibus alijs ſꝑat. hoc est in ꝓposito reperire, si quis bene aduertit. Primò enim fidei essentia indicat. Nã fides ſm essentiam suã aliquid respicit ex parte affectus, & aliquid ex parte intellectus, quia habet affectũ stabilire & intellectũ illuminare. Primò enim inquantũ habet affectũ stabilire, dr̃ substantia, quasi substans fundamentũ. Secũdò autem inquantũ habet intellectum illuminare, dr̃ argumentũ. Secundò per diffinitionem res apertè manifestat. Et qm̃ habitus virtutis dupliciter notificari habet. s. per finem vltimum & ꝑ suũ obiectũ: ideo hæc duo Apostolus manifestat. Primò finé vltimum: Finis aũt ipsius fidei consistit in æterna beatitudine, quã speramus: ideo di. it, sperãdarũ rerum. Secũdò suũ obiectũ, quod cõsistit in veritate nõ visa: & ideo dicit, nõ apparẽtiũ. Tertiò per hãc diffinitioné res ab oibus separat. Habet enim fides informis separari a fide formata, & distingui ab habitu cuiuslibet alterius virtutis. Primò. n. distingui habet a fide informi, inquãtũ sustentat totã fabricã spũalem: ideo dr̃, substantia sperandarũ rerũ. Secũdò auté ab alijs habitibus virtutũ, inquantũ virtuti nõ in se facit adhærere: ideo dr̃, argm̃ non apparentiũ. Et ex hoc sic patet, quòd ꝑdicta notificatio nihil cõtinet supfluum, nec diminutũ: nec est in ea clausula, nec dictio supflua, immo ét nec sillaba ociosa. Sicut ergo, ſm Philosophũ, argentum viuũ principium est oium metallorum, & albedo cũctorum colorum:

F *Definitio fidei.*

Hanc fidei diff. declarat etiã D. Tho. 2. 2. q. 4. art. 1.

G *Substantia vnde.*

H *Quomodo fides informis separatur a fide formata.*

De vtraq; fide formata. s. & informi scribũt D. Bon. lib. 3. d. 23. q. 6. D. Tho. 2. 2. q. 6. art. 2.

Simile.

A lorum: sic fides est principiũ oĩum virtutũ atq; donorũ. Est etiã radix omnium gratiarũ. Vnde August. super Ioã. Sicut in radice arboris nulla prorsus species apparet pulchritudinis: & tñ quicquid est in arbore pulchritudinis & decoris, ex illa procedit: sic ex fidei humilitate, quicquid meriti; quicquid beatitudinis anima suscceptura est, ex fidei fundamẽto procedit. Quod Psal. verbo vnico manifestat, cum ait, Omnia opera eius in fide.

Psal. 32.

Quod per fidem viuam omnia peccata ab anima expurgantur. Cap. 2.

B SEcũda gratiositas fidei, purgatio noĩatur. Purgat enim animã ab omnibus inquinamentis & culpis, cum in ea fides est viua, quemadmodũ eius fortissimã concupiscentiam, timor erubescentiæ aut mortis extinguit. & hoc per opinionẽ fortẽ aut dubitationẽ, cum ipsa dubitatio fortis fuerit. Sic vtiq; fides omnem labẽ diluit peccatorũ, sicut Act. 15. c. scrip. est, Fide purificãs corda eorũ. Vno enim modo lux diei, alio modo patibulum, atq; alio modo Prætor latrones effugat. Sic nihil prohibet fidei lucẽ fugare vitia & peccata, & vnã quãq; virtutem in aĩa inserere & plantare. Ideo Prou. 15. scrip. est, Per misericordiam & fidẽ purgantur peccata. Itẽ Bernar. in epistola quadã. Sola fides & mentis ad Deum cõuersio, C sine effusione sanguinis, & sine perfusione aquæ, salutem sine dubio operat volẽti, sed non valenti, prohibente necessitatis articulo baptizari, quod ẽt patet de cõ. dis. 4. c. baptismi. vbi ostẽdit, quod fides supplet, vbi deficit baptismus, vel aliud sacramentum.

Fides vt est cõuersio mentis in Deum.

Quòd animæ vita, est vera fides. Cap. 3.

TErtia fidei gratiositas, viuificatio dicitur. Fides enim vita est animę, & sine fide mortua est. Vnde Abac. 2. Iustus meus ex fide viuit. Et ad Rom. 2. Iustus D autem ex fide viuit. Tantæ nanque viuacitatis est hæc virtus; vt mortis torporẽ quo mens humana ad salubria moueri non permittitur, omnino amoueat: timoris etiam fortissimi & amoris motus incitat vel excitat. vnde similis est radio & calori solari, cuius uigore reuiuiscunt plantæ, & herbæ, arbores, & cuncta uirentia terræ. Similis est radici: nam vita radicis, uita totius arboris est, quæ si arescit & moritur, tota uis arboris perit. Item similis est cordi omnia in corpore viuificanti.

Virtus fidei vitæ qua mortis torporẽ non admittit.

Quod lumen animæ est fides vera. Cap. 4.

E QVarta fidei gratiositas vocatur illuminatio. Illuminatur nanque per ipsam intellectus humanus ad inuisibilia cognoscenda. Vnde Matt. 9. c. Dominus ait cæcis. Creditis, quia hoc possum facere vobis, & tetigit oculos eorum dicens? Secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum. Vnde August. Quid est fides, nisi credere quod non vides. Credimus enim vt cognoscamus: quia intellectus noster attingere nõ potest ea, quæ sunt supra naturam, nisi per fidei virtutẽ. Circa quod aduertendũ est, quòd Deus dupliciter cognosci põt. s. cognitione naturali, & cognitione accidentali. Naturalis. n. cognitio duplex est. Prima ante peccatũ; qua homo cognoscebat Deũ apertẽ in creaturis. Secũda post peccatũ: & hoc per speculũ in enigmate; sicut scrip. est. j. Cor. 13. Videm° nunc per speculũ in enigmate. Accidentalis triplex est. Prima est acquisita p rationes naturales: & hãc habuerunt philosophi, & dicitˀ scientia. Vnde Apostolus ad Rom. 1. Qui cũ cognouissent Deũ, non sicut Deũ glorificauerũt; aut gratias egerunt; sed euanuerunt in cogitationibus suis: & obscuratũ est insipiẽs cor eorũ, &c. Secũda est quę habetˀ testimonijs scripturarũ, & miraculorũ: & hæc cognitio drˀ fides informis & mortua. Tertia est, quæ habetˀ ex charitate: & hæc drˀ fides formata & viua: & p talẽ cognitionem assentit aĩa primæ veritati, propter se, & supra oĩa. Vnde adueniente ea pereũt oẽs aliæ cogitationes accidẽtales, ad minus quo ad actus. De hac fide Augu. ait. Fides est res audax & improba pueniens quo non ptingit intelligẽtia. Ipsa enim est, quæ ascẽdit super Cherubin, & volat super Seraphin, senas alas habẽtia. Et Bern. sup cantica. Quid est, quod nõ inueniat fides? attingit inaccessa; deprehẽdit ignotã; cõprehẽdit immẽsa; apprehendit vniuersa. Ipsam nẽpe æternitatẽ suo sinu quodãmodo circuncludit. Et de lumine fidei Eccl. 11. drˀ: Dulce lumen & delectabile oculis est videre solẽ. i. p fidem cognoscere Deum. Vnde August. diffiniens q̃tum ad obiectũ & principium motiuũ, ipsam fidẽ ait, Fides est illuminatio mentis ad summã veritatẽ. Et idem super Ioã. Noli intelligere vt credas; sed crede vt intelligas. igitur intellectus merces fidei est. Chrysost. etiam inquit super Matt. Fides lampas est: quia sicut lampas illuminat domum; ita fides animam: hac luce animæ irradiantur;

F

Deus potest cognosci dupliciter. & cognitio naturalis duplex.

G

H

Simile.

A ad celestia diriguntur, & occulta eius mysteria declarantur. Tanta est enim luminositas huius virtutis cum viua est, vt tenebras noxiæ incredulitatis, aut periculosæ ignorantiæ de his, quæ ad salutem necessaria sunt, nullatenus patiatur.

Articulus Secundus.

De quatuor nobilitatibus fidei, quæ pertinent ad proficientes. Et primo, quod fides distinguit inter reprobos, & saluos. Cap. 1.

Prima gratiositas pertinés ad proficientes, distinctio dici potest. B Per fidem enim distinguũtur reprobi ab electis. Vnde Ro. 4. Signum accepit circuncisionis signaculũ iustitiæ fidei: distinguuntur sapientes ab insipientibus. Vnde Apoc. 14. Hæc est sapientia Sanctorum, qui custodiunt mandata Dei, & fidem. & infra. Nã sine fide, falsa est virtus, etiã in optimis moribus. Vnde Apost. 14. c. ad Ro. ait: Omne, quod non est ex fide, peccatum est. Et Lu. 11. Dominus inquit: Qui non est mecum. s. per veram fidem, aduersũ me est: & qui non colligit mecum, dispergit. s. merita per fidem formatam dispergit. Et Heb. 11. Apost. ait: Sine fide impossibile est C placere Deo.

Quod per fidem omnes homines insimul coniunguntur. Cap. 2.

Secunda gratiositas, dicitur connexio, seu coniunctio. Omnia enim membra militantis Ecclesiæ per fidem insimul connectuntur, & coniungũtur. Per quid. n. connectitur parentibus, filius, nisi per fidẽ, quia nescit illos suos parentes esse, nisi per fidem? sic de fratribus, & sororibus, & omni alia parentela. Propterea etiam per fidẽ credimus, aliquẽ esse reũ accusantium testimonio, quia eis credimus. Tolle fidem, & D tollis omnem veritatem, & naturalẽ, & supernaturalem. Vnde Bern. super can. Dicamus fidem vitem, virtutes palmites, botrũ opus, deuotionem vinum. De hac cõnexione, Esa. 11. Erit fides cinctoriũ renum eius. Renes sunt partes infirmiores, vel inferiores. Partes verò superiores humeri sunt. Sic fides habet primo caput. s. Christum: partes superiores, idest, humeros, animas in cœlis regnantes: & partes renum. i. conuersantes in mũdo: & habet etiam crura. i. existentes in purgatorio. Charitas autem, vt dicitur Col. 3. est vinculum perfectionis, quia E charitas nunquam excidit, sicut dicit Apost. 1. Cor. 13. Et connectit membra vtriusq; ecclesiæ militantis. s. & triumphantis cum capite nostro Iesu Christo.

Per fidem anima a Domino desponsatur. Cap. 3.

Tertia gratiositas dicitur desponsatio, quia per fidem Christo spõso anima desponsatur, vt quasi fides sit annulus desponsationis eius, sicut Oseę 1. scriptũ est: Sponsabo te mihi in fide. Et 1. Timot. 2. Saluabitur per filiorum. i. per bonorum operum generationem, si permanserit in fide. i. F si in fide perseuerauerit. In huius autem mysterium, Lu. 15. Annulus in manu filij prodigi datus est, vt per annulum desponsatio denotetur, sicut 2. Corint. 11. Apost. ait: Desponsaui enim vos vni viro virginem castã exhibere Christo. Per manum verò opera demonstrantur, quia sicut Iacob. 1. cano. suę c. 2. ait: Fides sine operibus mortua est.

Anima per fidẽ est sponsa Dei.

Fides defensat animam a contrarijs suis. Cap. 4.

Quarta fidei gratiositas, protectio, seu defensatio dicta est. Protegitur. n. & G defenditur anima per fidem a mũdi superbia, luxuria, & auaritia. De quibus 1. Ioan. 2. Omne, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Et Deut. 8. In solitudine illa magna. i. in mundo est serpẽs flatu adurens: hoc est luxuria, & scorpio brachijs amplectens: hoc est superbia multa ambiens: & dipsas, qui est serpẽs hominem occidens per sitim, cum momordit eum, & hoc est auaritia. Contra hæc. 1. Pet. 5. scriptũ est: Aduersarius vester diabolus, &c. Vnde fides figuratur in columna nubis in die refrigerans populũ in deserto. Exo. 13. c. Et per noctẽ illuminans eum. Vnde Eph. vlt. In oH mnibus sumentes scutum fidei. Et Ps. Scuto circundabit te veritas eius, &c. totũ vsq; Cadent a latere tuo mille, &c. Et Dan. 6. Nulla læsio inuẽta est in eo, qui credidit Deo. Ad hoc Amb. super, Beati immaculati. Fides inexercitata languescit acerbis, ociosa tentatur incommodis, remissas excubias callidus insidiator irrumpit: assueto autem bello virum hostiaria fraus instruit, & gloriosę prouehit palma victoriæ. Pax ergo fidei corruptela mala est.

Anima per fidem defenditur a contrarijs.

ARTI-

A ARTICVLVS TERTIVS.

De quatuor nobilitatibus fidei, quæ pertinent ad perfectos. Et primo, ꝙ per fidem anima comprobatur. Cap. 1.

Rima fidei gratiositas cõueniens ad perfectos probatio nominatur. In tribulationibus enim probatur vera fides. Vnde. 1. Pet. 1. scriptum est, Modicum nunc si oportet contristari in varijs tentationibus, vt probatio fidei vestræ preciosior sit auro, ꝙ per ignem probatur, &c. Iudith 8. Tentati sunt patres B nostri, vt probarentur: si verè colerent Deũ suum. Memores esse debemus, quomodo pater noster Abraam tẽtatus est, & per multas tribulationes probatus, amicus Dei effectus est. sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes, qui placuerunt Deo per multas tribulationes transierunt fideles: hæc ibi. Et Bern. de duodecim gradibus humilitatis. Qualis sit cuiusq; fides, tribulatio probat.

Fides vera igne tribulationis probatur.

Quòd omnia miracula virtute fidei perpetrantur. Cap. 2.

C SEcunda fidei gratiositas est operatio. s. miraculorum, quę quidem virtuti fidei tribuuntur. Vnde Matth. vlt. Deus ait: Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijciẽt. linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manum imponent, & bene habebunt. Attribuuntur autem miracula virtuti fidei, secundũ Bonauen. in centiloquio: quia est prima virtus, quæ supra se eleuat intellectum, captiuans eum in obsequium Iesu Christi: & ideo meretur de congruo apud Deum opus arduum impetrare: ad quod non se extendit possibilitas admirantis. Et hoc est, quod tangitur in diffinitione miraculi: Miraculum est arduum, & insolitum opus supra spem, & facultatem admirantis consistens. Ideo Matth. 15. D Cananeæ Dominus ait: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis: & sanata est filia eius ex illa hora. Matth. quoq; 17. Dominus ait: Si habueritis fidem sicut granum sinapis. s. firmam, patientem, humilem, & fortem: dicetis huic monti, transi, & transibit: & nihil erit vobis impossibile. Vnde Exo. 14. Cum extendisset Moyses manum, diuisa est aqua, & ingressi sunt filij Israel per medium sicci maris: eratq; aqua quasi murus a dextris, & a sinistris eorum, & læua. Et iterum E Matth. 9. Dominus ait: Si potes credere, omnia possibilia sunt credẽti. Et iterum Matth. 21. Ficulnea ex maledictione Domini arefacta mirantibus discipulis, ait: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis: sed & si monti huic dixeritis, tolle te, & iacta te in mare: & ita fiet. Et omnia quæcunque petieritis in nomine meo, & in oratione credentes, accipietis. Exemplum notabile a plerisque narratur, quòd cum Gentiles Catholicos oppressissent, eosque non finerent uiuere sub tributo: rector illius patriæ episcopos, & clericos cõuocauit, vt de catholica F fide redderent rationem. Solenni disputatione iam facta: iamq; confutatis & conuictis erroribus paganorum, ait iudex fidelibus: Si dixerit Iesus Christus, Si habueritis fidem, &c. vt dictum est: respondentibus illis, quòd sic, ait: Ergo vos tali die montem illum, qui est in terra mea, in mare, secundum legem vestram, transferatis, aut lex vestra falsa apparebit, & vos sicut infideles sustinebitis sentẽtiam capitalem. Cum autem ad quinquagintatres dies præsignata fuisset, indixerunt Catholici ieiunium, & orationem. Cumque ad præfi- G xum diem mæsti Catholici, & clerici peruenirent: fidelis quidam causam mæstitiæ requisiuit. Et causa audita, assumpto martello die pręsignata ad montis radicem peruenit. Sequente autem eum multitudine fidelium cum mæstitia cordis, Episcopus ait: Dixit ne Dominus hoc in Euangelio nostro? quibus respondentibus, quod sic, ait: Quomodo ergo vos super hoc trepidi dubitatis? Et intrepido animo, fideque secura, cum martello montem percutiens, ait: O mons in nomine Domini Iesu Christi, qui hoc dixit, præcipio tibi, vt hinc transferas te in mare, qui statim paruit imperanti. H

Miracula quare attribuuntur virtuti fidei.

Secundum autem D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 1. ad 5. attribuitur miraculorũ operatio fidei, vt virtuti disponenti.

Exemplum singulari obseruatione dignum.

Quòd virtute fidei omnia tentamenta, & malę consuetudines superantur. Cap. 3.

TErtia gratiositas, triumphatio dicitur. Triumphat enim anima per ardorem fidei contra omnia tentamenta. Vnde Apoc. 19. scriptũ est: Et ecce equus albus, & qui sedebat super eum vocabatur fidelis, & verax. Et 1. Ioan. 5. dicitur: Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc

Triumphat anima per ardorem fidei.

A & hæc est victoria, quæ vincit mundũ, fides nostra. Et ad Heb. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, &c. Et iterum. 1. Reg. 17. Tulit Dauid lapidem vnum, & funda iecit, & percussit Philisteum in fronte: & infixus est lapis, & cecidit in faciẽ suam. ut innuatur, quòd diabolica tentamenta, & vincula, malorumque desideria, & mali amores virtute fidei dirumpuntur, prosternuntur, & annihilantur. In ingressu enim ipsius moles malarum consuetudinum de mente, quã illustrat cadunt, sicut Psal. testatur, d. Ipsi videntes. s. per lumen fidei, sic admirati sunt de malitijs cõsuetudinis malę: conturbati sunt. s. per cõtritionem: commoti sunt

B contra malam consuetudinem: tremor apprehendit eos. Ibi. idest, in anima illa fideli dolores, vt parturientis propter conformationem in spiritu vehementi conteres naues Tharsis. Nauis multos cum portat, consuetudinem malam designat: quæ multos ad æternum supplicium gerit. Tharsis, dissipans specula interpretatur: vt per hoc ostendatur, ꝙ consuetudines, in quibus vnus alterum, quasi speculum respiciendo, sequitur in ruinam per feruorem fidei dissipantur, & relinquuntur.

Quod per perseuerantem fidem anima in gloria coronatur. Cap. 4.

C QVarta gratiositas, coronatio nominatur. Per ipsam enim anima in gloria coronatur. Vnde animæ fideli, Apoc. 2. dominus ait: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Vbi dominus dicit tria. Primò petit fidelitatẽ, quæ nihil preciosius seruitio Christi putet, propter quod Dominum derelinquat: ideo ait, Esto fidelis. Secundò petit perseuerantiam. s. vt propter tribulationes, & tẽtationes in fide non deficiat. Matth. 24. cap. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. propterea subdit, vsq; ad mortẽ.

Anima in gloria numeratur.

D Cum enim homini nihil terribilius sit morte: cæteras tribulationes faciliter vincit, qui propter Christum morti non cedit. Et meritò quidem, vsque ad mortem ait: Non enim minus debetur Deo, quam temporali domino. Sunt nanque plerique, qui temporalem dominum ita diligunt, vt se temporali morte exponant. Et satis quidem iniustè: cum iste in eius seruitio plus impendat, quam ille restituere valeat. Tale nanq; obsequium soli Deo debetur, qui solus restituere sufficit omne damnum. Talis nanq; actus debet in quolibet Christiano esse de fide Christi, vt potius velit fidelem sanguinem fundere, quam fidem Christi negare. E

Tertiò autem talibus promittit coronam: ideo subdit, Et dabo tibi coronam vitæ. vita enim delectationem habet: corona verò propter circulum in quo perficitur, æternitatem demonstrat. Corona ergo vitæ æternæ delectatio, seu lætitia est, quæ digne illis redditur, qui pro fide Christi vsq; ad mortem cuncta aspera patiuntur. Hæ duodecim gratiositates fidei, duodecim fructus ligni vitæ possunt nominari. propterea, Prouer. 3. cap. mysticè scriptum est: Lignum vitę est his, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus. O gratiosa, & amabilis fidei virtus. Quis igitur te non amabit, quæ fundamentum es omnis gratiæ, & virtutis? purgas peccata, viuificas animas, illuminas cęcos, distinguis electos, connectis membra capiti nostro Christo, animas fideles Deo facis spõsas, protegis, & defendis, probas iustos, miracula operaris, in omnibus triumphas, atque æterna fęlicitate perseuerantes in te coronas. Inter quos cõnumerabiles reddat nos Dominus Iesus Christus, qui est benedictus in sæcula sæculorum, Amen. F

IN DIE CINERVM.

De sacro Ieiunio. G

Sermo Quintus.

CVm ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Matth. 6. Iam Domino adiuuãte ad sacrum tempus Quadragesimę perducti sumus, in quo ordinandus est modus per totam Quadragesimam continuandus. Cum igitur tractaturi simus de Christiana Religione: iamq; de illa in præcedentibus stabilitum sit solidum fundamentum, & ædificium ipsius: corda, ora, & opera extendamus. Et vt ordinato progressu sermo rectè, & vtiliter dirigatur, qualibet die Quadragesimæ de vna Religiositate agemus. Diebus verò Dominicis de duabus: ita ꝙ qualibet septimana de octo Religiositatibus differemus, vsque verò ad futuram Dominicam solùm quatuor præmittamus. Prima est Religiositas ieiunij: & H de hac in præsenti die, vbi de ieiunio sit mẽtio, dicemus. Secunda est Religiositas exorandi: de qua in sequenti die, vbi sacra Dominica oratio exponetur. Tertia est Religiositas largiẽdi: & de hac, feria 6. vbi de eleemosyna

De ieiunio vide Gab. 1 Canone lec. 10. & li. 4. dist. 16. q. 3. ar. 1 Alex. parte 4. q. 102. a quo accepit D. Tho. 4. sent. dist. 15. q. 1. & 2. 2. q. 147. arti. 3. Rich. in 4. di. 15. ar. 3. q. 3. & 4.

A mosyna tractaturi sumus. Quarta est Religiositas patiēdi: de qua, sabbato futuro disseremus, vbi ostendentur multiplices rationes, quare iustis aduersa dantur. Et meritò hic ordo tenendus est. Nam sublimia quidē sunt hæc tria opera. Prima, cùm sint principalia opera satisfactoria.s.ieiuniū, oratio, & eleemosyna: Ieiunium contra luxuriam, oratio contra superbiam, eleemosyna contra auaritiam. Et de his tribus, Tob.c.12.ait: Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna. Et sicuti quidam aiunt ad has reducuntur omnes aliæ satisfactiones. Nam vigiliæ, peregrinationes, disciplinæ, abstinentia, cūctaq; opera affligentia carnem, ad ieiunium

B reducuntur. Opera autem misericordiæ spiritualis reducuntur ad orationem: Opera verò misericordiæ corporalis ad eleemosynam. Præterea per ieiunium ordinatur homo ad seipsum, per orationem ad Deum, per eleemosynam verò ad proximum. Item in satisfactio de bonis corporis per ieiunium, de bonis animæ per orationem, de bonis exterioribus per eleemosynam. Sed quartum.s.aduersa pati, de quo in sabbato futuro, hæc tria prędicta probat, si veraciter fiāt. Nam vita iustorum est benefacere, & mala pati. De primo.s.ieiunio ait Dominus: Cū ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, .s.qui hic sæculum perdunt, & regnū amit-

C tunt. Circa autem ieiunium, quod a sancta Ecclesia ponitur, quasi religionis initium, tria consideremus. Primò eius perfectionē, secundò eius obligationē, tertiò eius exemptionem.

De ordine religiositatis ieiunij.

Quomodo homo per ieiunium ad seipsum ordinatur.

Articvlvs Primvs.

De duodecim fructibus sanctissimi ieiunij.

Prima cōsideratio de ieiunij perfectione. De quo Hieronymus ad Demetriadem ait: Ieiunium

D non solùm est perfecta virtus, sed etiam cæterarum virtutum fundamētū, & sanctificatio, & pudicitia. Duodecim possunt distingui perfectissimi fructus sanctissimi ieiunij, secūdum triplicem statum.s.purgatiuum, illuminatiuum, & perfectiuū. Primi quatuor habent mentem purgare, secundi quatuor mentem illuminare, tertij quatuor mentem perficere. Primi quatuor, qui habent mentem purgare, hi sunt. Primus dicitur refrenatio, secundus satisfactio, tertius declinatio, quartus placatio. Secūdi aūt quatuor, qui habent mentem illuminare, hi sunt. Primus videlicet est clarificatio, secundus cibatio, tertius sanificatio, quartus for- E tificatio. Addantur alij quatuor, qui habent mentem perficere: quorum primus dicitur eradicatio, secūdus sacrificatio, tertius triūphatio, quartus glorificatio. Propter hæc.n. in præfatione Quadragesimæ Ecclesia canit, Qui corporali ieiunio vitia cōprimis. Et hoc, quò ad statum purgatiuum. Mentem eleuas. Et hoc, quò ad statum illuminatiuū. Virtutem largiris & prĕmia. Et hoc, quò ad statum perfectiuum.

Duodecim fructus ieiunij.

De primis quatuor fructibus ieiunij, qui pertinent ad statum purgatiuum. Et primo, ꝙ per ieiunnium vniuersa vitia refrenantur. Primus fructus. F

Primus fructus dicitur refrenatio. Domat enim corpus, & eius illecebras premit: quanto enim corpus magis fouetur, tanto anima magis attenuatur, & econuerso. Ratio huius est, quia ieiunium partem superiorem regnare facit super inferiorem, & austeriorē eam ab illecebris carnis reddit. Nam exercendo se ad austeros, & amaros actus ieiunij, exercet se ad virtutem, vel virilitatē, & excutit a se omnem mollitiem, & inertiam, secundum quam subiacet suæ carni, & sibijpsi. Vnde in huius exēplum se ponit Apostolus.1.Corint.9.c.d. Castigo corpus meū, G & in seruitutem redigo. Per castigationem inquit, se corpus in seruitutem redigere. Et meritò: nam cum corpus in creatione factum fuerit animæ seruus, ex patrata culpa factum est animæ dominus: sed per pœnitentiam, & ieiunia in seruitutem debitam etiam reformatur, vt meritò per abstinentiam gulæ anima corpori dominetur: sicut per inobedientiam gulæ, caro animæ inobediens facta est: quamdiu enim Eua in paradiso abstinuit, virgo permansit. Prĕterea Hester, vt dicitur 14 c. humiliauit corpus suū H ieiunijs. Subtractis lignis olle cessat feruor: remota causa, remouetur effectus: non potest sine anima moueri corpus: non sine sole, radius: non sine mari, fluuius: nō sine fonte, riuulus: nec sine radice, ramusculus. Sic nec sine gula, rebelle est corpus. Vnde meritò illi irrisione digni censendi sunt, qui dicunt carnem se non posse domare, cum homo possit ei ieiunando cibum subtrahere. Non enim est castrum adeo forte, quod expugnari non possit, si ei victualia subtrahantur. Nō est pugil adeo fortis, & probus, qui etiam à debili vinci nō valeat, si fortis ne- cesse

Per ieiunium vitia comprimuntur, est.n.ieiunium carnis expeditatio, quo mens ad superiorum contemplationem effertur.

A cesse habeat dietam tenere, quam voluerit debilis. Non est ignis adeo magnus, & validus, qui lignis subtractis non deficiat. Vnde Prouer. 26. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis. Si ad hoc per impotentiam te excusas, audi sententiam contra te. Gen. 16. Ecce ancilla in manibus tuis est. Ad hoc vide dist. 35. sexto die.

Quòd per ieiunium de præteritis culpis Deo anima satisfacit. Secundus fructus.

SEcundus fructus est satisfactio. Cum .n. anima ieiunijs refrenauerit corpus; satisfactionem de præteritis culpis cō-
B sequi iustissimum est, quod per ieiuniū conuenientissimè potest fieri. Est enim vnum de tribus præcipuis remedijs pœnitentiæ, & vnum de potissimis instrumentis iustitiæ pęnitentialis, seu satisfactionis, sicut ex præcedentibus patet. Pro libidine enim perpetrati peccati subtractionem delectationi, iustissimè recompēsat. Qui illicita perpetrat, debet satisfaciendo ab aliquibus licitis abstinere: sed ieiunium satisfacit pro cōmissis, & omissis, sicut patet dist. 26. c. igitur.

Satisfactionis quæ est tertia pars pœnitentiæ virtus.

Quòd mediante ieiunio homo a ruina culpæ declinat. Tertius fructus.

C TErtius fructus est declinatio. Non .n. sufficit pro perpetratis criminibus satisfacere, nisi etiam ad futura cauenda quis conetur, quod quidem per ieiuniū fit. Cum enim sit corporis afflictiuum, concupiscentiam debilitans, futuris peccatis obsistit. Vnde Hieronymus ad Demetriadem: Post cogitationum diligentissimam cautionem ieiuniorum tibi arma sumenda sunt, & cantandum tum Dauid: Humiliaui in ieiunio animam meam. Et paulo post: Ignita sunt diaboli iacula, quæ simul vulnerant, & inflammant, & a Rege Babylonis tribus pueris præparantur. Sed quomodo
D ibi quartus speciem habens filij Dei incensos mitigat ardores: sic in anima virginali, & rore celesti, & ieiuniorum frigore puellaris calor extinguitur, & humano corpori Angelorum conuersatio præparatur. Auiculæ veniente accipitre sæpem intrant horti, & vineæ densitate spinarum, & sæpium fures euadunt. Qui thesaurum suum custodire cupit, ostium claudit. Sic qui cupit animam suam custodire, os suum claudere debet. Arborum cortex aspera apparet, sed ecōtrario medullam seruat. Spica plena granis sub aristulis pungentibus ab auiculę aeris manet tuta. Taxus propter asperitatem pellis a vulpe teneri non solet, quia ex corio aspero carnem eius dentibus nō potest lædere. Hinc est, quod Sancti olim cum volebant carnis incentiuum extinguere, taxi pellem vestiebant, quam melotem vocabant. Delicatus insuper hospes, non libenter moram trahit vbi ignis friget. Et Isid. de sum. bo. c. vlt. Leuia ieiunia, fortia tela sunt aduersus tentamenta dæmoniorum: citò enim per abstinentiam vincuntur. E

Quomodo per ieiuniū homo se defendit a laqueis diaboli.

Humilia

Quòd diuina iracundia per ieiunium mitigatur. Quartus fructus. F

QVartus fructus dicitur placatio. Cū, vt dicitur ad Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum. Refrenata petulanti carne, ne rebellet spiritui, humiliatur spiritus, ne recalcitret Deo: ex quo benignè placatur Deus, ne peccatori, vel scelerato populo per iudicia aspera irascatur, quod totum operatur ieiunium. Vnde Ionæ. c. 3. scribitur: Factum est verbum Domini ad Ionam secundò dicens: Surge, & vade in Niniuem ciuitatem magnam, & prædica ibi in ea prædicationem, quam ego loquor ad te. Et surrexit Ionas, & abijt in Niniuem, iuxta verbum Domini, & Niniue erat G ciuitas magna itinere dierum trium. Et cœpit Ionas introire ciuitatem itiner. diei vnius, & clamauit, & dixit, adhuc & quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ Domino, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis a maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad Regem Niniuæ, & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum a se, & vestitus est sacco, & sedit in cinere, & clamauit, & dixit: In Niniue ex ore Regis, & Principū eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibāt, & homines operiantur saccis, & iumenta H clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir a via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iræ suæ, & non peribimus. Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit. Ratio autem quare ieiunio placatur Deus, est: quia cum vniuersæ viæ Domini sint misericordia, & veritas:

Pœnitentia Niniuitarū ad prædicationē Ionæ.

A ritas: si vnam eius fugis manum, alteri te propinquas. Si misericordiam fugis, iustitiæ approximas, & econuerso. Igitur cum ieiunium sit euasiuum iræ Dei, mentẽ propinquat misericordiæ eius. Vnde Ambros. Nullum est tam graue delictum, quod abstinentia non purgetur.

De secundis quatuor fructibus ieiunij, qui pertinent ad statum illuminatiuum: Et primo, quod per ieiunium intellectus illuminatur in operandis, & speculandis. Quintus fructus.

B

PRimus fructus est clarificatio. Esa. 28. Quem docebit Deus scientiam, & quẽ intelligere faciet auditum, ablactatos lacte, auulsos ab vberibus. Duplex quidem intelligentia per ieiunium acquiritur. Prima in operandis, secunda in speculandis. In operandis quidem, quia, vt legitur Exo. 24. Moysi post ieiunium data est lex. Vnde Ambrosius in libro de ieiunio, Moysi ait: De ieiunio legem dedit, ipsumque ieiunantem, non voces magnæ, non fulgura, non nubes vmbrosa, & fumigans Syna terruit: Non enim introisset in nubem, & Dei vocem loquentis de medio ignis sine periculo salutis audisset, nisi munitus armis ieiunij: quadraginta enim diebus ieiunauit in monte, vt legem acciperet a Domino Deo nostro. Et in superioribus quidem montis dabatur lex Moysi ieiunanti: inferioribus verò populo manducanti, præuaricatio sacrilega accendebatur epulantium: quo spectaculo motus fregit tabulas Moyses, indignum iudicans, vt ebrio populo lex daretur. hæc ille. Secundò acquiritur per ieiunium intelligentia in speculandis. Nam ad perspicuitatem, & puritatem orationis, & contemplationis miro modo disponit. Nonne lectio, prædicatio, & oratio, ieiuno stomacho melius capiuntur, & exercentur? Vnde Hieronymus contra Iouinianum. Daniel, atque tres pueri reuelationem somniorum ieiunio reuelant: pastique leguminibus pulchriores, & prudentiores inueniuntur. Eodemque libro inquit, Helyas quadraginta dierum ieiunio præparatus Dominum vidit in monte Oreb: audiuitque ab eo: Quid tu hic agis Helya? Multo familiariori vox ista, quam illa: Adam vbi es? Illa enim pastum terrebat, & perditum, hæc ieiunanti famulo blandiebatur. Iterum Hieronymus: Nihil sic intelligentiam obruit, vt comessatio, & ebrietas. Et alibi inquit, venter pinguis non gignit tenuem sensum. De Ioanne etiam Euangelista patet: cum ieiunanti in Pathmos insula Apocalipsis reuelatio facta est. Apostoli quoq; ieiunantes, & orantes, in igneis linguis Spiritumsanctum acceperunt. Act. 2. Gloriosus quoque Patriarcha Franciscus, quadraginta diebus in solitudine montis orans ieiunauit in pane, & aqua: & sicut accepit, vt ipse postea asseruit, sacratissimam regulam scribi fecit. Dan. 9. scribitur, quod postquam Daniel orauerat Dominum in quadragesimo ieiunio sibi Angelo reuelante, mysteriorum sacramenta cognoscere meruit. Et Isid. lib. 2. de sum. bo. cap. vlt. Per ieiunium occulta mysteriorum cœlestium reuelantur.

C D E F

Potentia anima per ieiuniũ illuminantur.

Pinguis venter, & mentis intellectus.

Quod propter ieiunium, spirituales, & corporales suauitates, & cibi a Domino ministrantur. Sextus fructus.

SEcundus fructus est cibatio. Cum enim mens fuerit illuminata ex cognito bono faciliter delectatur: & sic ex ieiunio diuinæ dulcedini intendendo spirituali delectatione inebriatur. Vnde Iob 38. scriptum est. Quis præparat coruo escã, quando pulli eius clamant ad Deum? Super quo Gregorius ait, Qui coruorum parentes contemnunt pascere eos, donec nigrescant: sed videns Deus clamorem eorum, de rore cęli pascit eos. Similiter autem Deus eos pascit, quos abijcit mundus, qui ad Dominum clamant, & propter eum ieiunant, teste Virgine gloriosa, quæ inquit: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Et in Psal. quoque dicitur; quia Deus dat escam pullis coruorum inuocantibus eum. In huius signum, Matth. 4. Cũ ieiunasset Iesus, ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei. Et Act. 10. Cornelio ieiunanti apparuit Angelus: nec tantum spiritualem cibum subministrat Deus ob meritum ieiunandi, sed etiam corporalem, sicut patet de Sancto Paulo primo eremita, qui ieiunium prolongabat quousq; medietas panis sibi mitteretur a Domino, cui in aduentu Antonij integer allatus est. Danielẽ insuper per Abachuc Dominus pauit, sicut scribitur Dan. 14. c.

G H

Simile.

Spiritualis dulcedo animæ per ieiunium.

A

Quod per ieiunium acquiritur corporalis sanitas, & seruatur. Septimus fructus.

TErtius fructus est sanificatio. Iuste nanq; sequitur sanitas ieiunanti diuina suauitate gustata. Sicut.n.electuaria,& cōfortatiui cibi ad valetudinem perducunt debiles: sic spirituales suauitates,& refectiones in aliquibus tantum a mente redundant in carnem, ꝙ ex sanatiua delectatione spiritus resultat in eis sanitas carnis. Vnde Ecclesia.37. In multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsq; ad coleram: propter crapulam multi obie-

B runt: qui autem abstinens est, adijciet vitam. Item c.31. Vtere.q.homo frugi his,quę tibi apponuntur. Et post: Sanitas est animæ, & corporis sobrius potus. Item Hieronymus: Superfluitas cibi generat morbos varios, & mortiferos: moderata verò refectio sanat ægritudinem, procurat sospitatem, & hylaritatem. Galenus insuper ait, Abstinentia summa est medicina. Exemplum de Prælato, qui non poterat curari medicina: sed factus monachus, propter ieiunia,& abstinentiam curatus est. Qui ad tempus cum visitaretur a Prælato, dum comederet fabas, interrogatus, quomodo sa-

Per ieiuniū sanitas animæ, & corporis acquiritur.

Exemplum

C nus factus esset: respondit, fame, & fabis, &c. Iterum doceantur ægroti, vt corpore fiant sani. Vnde de consec.distin.5.ne tales. Chrysost. ait: Morbi saturitate nimia concitantur. Et cap. sequenti scribitur: Legimus quosdam morbo articulari, & podagræ humoribus laborantes, proscriptione bonorum ad simplicem mensam, & pauperes cibos redactos conualuisse. Caruerunt enim sollicitudine dispensandæ domus, & epularum largitate, quæ & corpus frangunt & animam. Irridet Horatius appetitum eiborum, qui consumpti relinquunt pęnitentiam. hæc Chrysost. vbi sup.

Horatius.

D

Quod per moderata ieiunia, spiritus & corpora roborantur. Octauus fructus.

QVartus fructus est fortificatio, quæ bene sequitur ad præcedentia, cum sanitas in fortitudinem conualescat: facit enim ieiunium ad labores promptum, ad patientiam firmum, ad constantiam solidum, & ad omnem fortitudinem præparatum. Vnde in decretis dis.35. sexto die,dicitur,ꝙ cognitio infirmitatis in cibo, firmitatis virtutis in ieiunio. 2.Corint.12. Cum infirmor, fortior sum.

De vltimis quatuor fructibus ieiunij, qui pertinent ad perfectos. Et primò, ꝙ per ieiunium eradicatur proprius amor. Nonus fructus. E

PRimus fructus est eradicatio. Per ieiunium nanque eradicatur proprius amor, qui radix est omnium vitiorum. Vnde Apostolus 1. Timot.6. Radix enim omnium malorum est cupiditas. A proprio enim amore procedit carnalis amor sui, & suæ vitæ, & sensualium delectationum. Item sensuum, & carnis vigor ad immanendum delectationibus, & delecta- F bilibus mundi. Hæc est illa bestia, de qua Apocalip. 13. vbi dicitur: Vidi bestiam ascendentem de mari, habentem capita septem,& cornua decem,& super decem cornua, decem diademata, & super eius capita nomina blasphemiæ, &c. Hic proprius amor ascendit de mari, quia semper amara fugit. Habet septem capita, quia ex eo septem capitalia vitia generantur: decem vero cornua gestat, quia cunctis Dei præceptis continue aduersatur: decem vero diademata, gloriatio est de vniuersitate malorum. Habetque super septem capita nomina blasphemiæ,quia talis amor animā G blasphemijs plenam reddit.

Per ieiuniū proprius amor eradicatur.

Quod per ieiunium se offert homo, quasi sacrificium coram Deo. Decimus fructus.

SEcundus fructus est sacrificatio. Per afflictionem enim ieiunij fit de homine iusto, Deo sacrificium vespertinum, & matutinum. Vespertinum quo ad corpus, matutinum quo ad spiritum. Et de vtroque Psal. ait: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, id est, simul cum corpore per ieiunium tribulatus. In hoc autem sacrificio mactamus, & affligimus membra H nostra, & diuino cultui mancipamus, & quasi in holocaustum carnem nostram offerimus incendio famis, & inediæ. Ad quod sacrificium hortabatur Apostolos, cap. 12. ad Rom.cum dicebat: Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corda vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Quod ideo hoc vltimum adiunxit, ne per sacrificium indiscreti ieiunij corpora destruantur, ineptaque fiant ad seruitium Dei, & ad spiritualia dona, quod sæpe in nouitialibus seruoribus solet fieri, iuxta senten-

Psal. 50.

Homo per ieiuniū offert se Deo sacrificium vespertinū.

A sententiam Salomonis, Cant. 1. Adolescentulę dilexerunt te nimis. de quibus Psal. ait: Ascendunt vsque ad coelos, & descendunt, scilicet postea, vsque ad abyssos: anima vero eorũ in malis tabescebat, quia tales confracti mente & corpore antra tepiditatis, & impatientiæ fiunt.

Quod per ieiunium superantur dęmonia, & aduersa, & iusti quaecunque ardua operantur. Vndecimus fructus.

B Tertius fructus est triumphatio. Eradicato nanque amore proprio, sacrificioque spirituali per ieiuniũ cõsummato, ad triumphalem victoriam carnis, & immundialiũ mens ascendit. Per virilitatem enim ieiunij primò vincuntur dæmonia. Vnde Matth. 4. post ieiunium dominus Iesus de hoste triumphat. Fames lupum de silua pellit, id est, diabolum de mente obscura, superba, & luxuriosa, iuxta illud Iob 40. Sub vmbra dormit in secreto calami in locis humentibus. Secundò superantur aduersa. Vnde Ambrosius: Est quædam gẽmæ natura, quam adamantem vocant, nec facile igne consumitur: quę imposita focis ignescit: illico sublata de flamma tanquam aquarum infusione munda resplendet. Talia erant Hebręorum puerorum corpora, & de ieiunio in adamantis transformata naturam vapore ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiam mutabantur. Daniel quoque trium hebdomadarum ieiunio leonis docuit ieiunare, missus in lacum in adamantinam soliditatem abstinentiæ rigore membra duratus non potuit vulnerari. Sic eum constrinxerant ieiunia, vt in eius corpore ferarum morsibus locus esse non posset: clausa tenebant leones ora, quæ abstinentia propheticæ sanctitatis comprimebat, vt ea ferè aperire non possent, veluti quibusdam vinculis alligata. hęc ille. Tertio operantur ardua. Vnde Ambrosius in libro de ieiunio: Magna est virtus ieiunij: denique tam speciosa militia est, vt ieiunare delectaret Christum: tam valida, vt ad coelum homines eleuaret. Et, vt humanis, magis quam diuinis vtar exemplis, Helyas ieiunus, ore clausit coelum: ieiunus, filium viduę ab inferis resuscitauit: ieiunus, pluuias oratione deposuit: ieiunus, ignem eduxit de coelo: ieiunus, raptus est ad coelum: & quadraginta dierum ieiunio, acquisiuit diuinam pręsentiam: tunc denique plus meruit, quando amplius ieiunauit. Quis enim humana virtute igneos equos, & currus potuisset ascendere, nisi qui naturam corporis incorruptibilis humani ieiunij virtute mutasset? hæc ille.

Simile.

Adamãtis natura, & proprietas.

C

D

Exemplis sacris comprobãtur ieiunij fructus & virtus exigua.

Quod ieiunium in cœlestem patriam inducit. Duodecimus fructus.

Quartus fructus est glorificatio, quæ bene ad omnia pręcedentia sequitur, sicut cantat ecclesia: Paradisi portas aperuit nobis ieiunij tempus. Et 3. Reg. 2. Helyas post ieiunium raptus est in cœlum. Et meritò, quia gula cœlum nobis clausit: sed ieiunium illud nobis aperuit. In huius mysterium post ieiunium Quadragesimę statim resurrectionis gloria celebratur. Vnde 1. Corinth. 9. Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Pro omnibus quasi supradictis audi Augustinum in quodam sermone de oratione, & ieiunio. Ieiunium mentem purgat, sensum subleuat, carnem spiritui subijcit, cor contritum & humiliatum facit, quod Deus non spernit, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardorem extinguit, castitatis lumen accẽdit. Et subdit, Ieiunium verbositatem non amat, diuitias superfluitatem reputat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini seipsum intelligere, esse infirmum, & fragilem.

E

F

Effectus ieiunij.

G

Articulus Secundus.

De triplici ieiunio, & de temporibus in quibus homines ieiunare tenentur. H

Secunda consideratio est de ieiunij obligatione. Ad triplex quidem ieiunium homines obligantur. Primo ad ieiunium naturę, secundò ad ieiunium pœnitentiæ, tertiò ad ieiunium Ecclesiæ. Primo obligatur homo ad ieiunium naturæ. Cogit nempe & obligat lex ipsa naturę, vt quilibet ieiunijs cohibeat in se peccata: valet enim ieiunium, vt ex præcedentibus patet, & ad vitandum mala, & ad prosequendum bona. Propterea vnusquisque ex naturali ratione tenetur tantum in ieiunijs, quan-

De triplici ieiunio mul ta scribunt Doctores, & quomodo ieiunium soluitur tripliciter, vide Pet. Pal. li 4 dis. 15. art. 4.

A quantum sibi est necessarium ad prædicta. Et ideo cum homo ieiunando abstinet a peccatis, tunc est ieiunium virtuosum. Vnde Ambrosius 89. distin. c. quid prodest. sic inquit: Quid enim prodest ieiunare visceribus, & luxuriare venatibus, abstinere a cibis, & errare peccatis. Secundò obligatur homo ad ieiunium pœnitentiæ, scilicet, cum ei in confessione pro pœnitentia ieiunia imponuntur, quæ quidem satisfactoria sunt, quia subtractione delectationis homo afflictionem assumit, & illam, sicut prædictum est, pro peccati libidine recompensat, sicut Matth. 17. Do-
B minus ait: Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, nisi in oratione & ieiunio. Insuper, quia concupiscentiam debilitat, contra peccata futura præseruat: satisfacit etiã pro commissis, atque omissis, sicut etiam ex præcedentibus patet. Tertio obligatur homo ad ieiunium Ecclesiæ, quia sic est ab Ecclesia institutum, scilicet, quòd aliquibus temporibus homo ieiunare teneatur. vnde præceptum est ieiunium. primo per totam Quadragesimam, exceptis diebus Dominicis, sicut patet de consecr. distin. 5. c. ieiunia. & c. seq. Clericis autem quibuscunque iniunctum est ieiu-
C nium incipere a Quinquagesima, sicut patet distin. 4. statuimus. & cap. denique. sed consilium est, secundum glo. Secundo in quatuor anni temporibus, 76. dist. c. statuimus. Tertio in omnibus vigilijs Apostolorum, Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangelistæ, & Barnabæ exceptis, ext. de obser. ieiunio. c. consilium. Quarto in vigilia Dominicæ Natiuitatis, quæ natiuitas si venerit feria sexta, hi qui nec voto, nec ex regula abstinentia carnium sunt astricti, tali die carnibus vti possunt, secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis: nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ab eis ob deuotio-
D. nem volunt abstinere. ext. de obser. ieiu. c. explicari. Quinto in vigilia Pentecostes, vt notatur 76. distinct. nosse. Sexto in vigilia Assumptionis gloriosæ Virginis. extra de obser. ieiu. cap. 1. Septimo in vigilia Beati Ioannis Baptistæ, Sancti Laurentij, & omnium Sanctorum: & hoc de consuetudine approbata, quæ ligat, sicut patet dist. 1. consuetudo. & dist. 11. c. ecclesiasticarum. & c. in his. Octauo in vigilia Beati Bartholomei, quæ obseruari debet secundum consuetudinem festi, vel patriæ. ext. de obser. ieiu. cap. consilium. Nono debitum est ieiunium secundum consuetudinem patrię approbatam; quia talis cõsuetudo obligat, vt E
prędictũ est: vnde si in aliqua regione, seu diœcesi, sit aliquod ieiunium consuetum, quod tamen per ius scriptum nõ est præceptũ: nihilominus est ab existentibus ibi etiam obseruandum. Decimo in tribus diebus Rogationum ante Ascensionem Domini ieiunandum est. de conse. dis. 3. rogationes. sed, vt ibidem glo. dicit, cõsilium est. vbi tamen est approbata consuetudo ieiunandi, est per æquiualentiam sub præcepto, sicut ex præcedentibus patet. Cum hoc concordat etiam Hostien. Vndecimo ieiunia indicta ab Episcopis etiam obseruanda sunt, de consecra. distin. 5. ieiunia. & distin. 3. c. 1. F
Duodecimo, ieiunium Aduentus, sicut in patria de consuetudine est præceptum, aliter autem non, secundum Hostien. ext. de obserua. ieiu. cap. consilium. licet honestum sit, quod ieiunent clerici, & maximè presbyteri. Similiter est de consilio ieiunare in feria quarta, sexta, & sabbato, vt patet de consecra. distinct. 3. cap. ieiunia. & cap. sabbato. In omnibus autem vigilijs festorum, quæ feria secunda veniunt, in præcedenti sabbato ieiunandum est, vt in prædicto cap. consilium, ordinatum est, & c. ex parte.

Thom in 4. & 2. 2. vbi supra.

Consuetudo approbata ligat.

Articvlvs Tertivs. G

De duodecim generibus hominum, qui ad ieiunium non ligantur.

TErtia consideratio est de ieiunij exceptione. Regulariter nempe a ieiunio exempti sunt, quicunque non ieiunandi rationabilem, & legitimam causam habent, sicut patet extra de obserua. ieiu. cap. consilium. vbi scriptum est, Legi non subiacet necessitas. Caueat tamen sibi quicunque sibi falsò indulget, ne carna-
H liter decipiat semetipsum. Qui enim ieiunaret quolibet die pro lucrando florenum: nec tamen posse ieiunare se dicit pro lucrando celum: manifestè declarat, quod amplius diligit nummum, quam Deum: possunt tamẽ aliqui rationabiliter a ieiunio excusari: quorum primi sunt pueri, qui ideo excusantur, quia cibus in eis est materia duplicis virtutis. s. nutritiuæ, & augmentatiuæ. Quo ad nutritiuam indigent frequenti cibo propter naturæ debilitatem: sed virtus naturalis illũ digerere nõ posset, si multus esset: ideo frequentiori, & minori, quã alij nutriendi sunt. Quo ad augmentatiuam verò, etiam indigẽt nutrimẽto maiori

Vide Pal. loco superius notata.

Qui a ieiunio excipiuntur.

propterea

A propterea dum sunt in augmento, quod secundùm Philosophum est, vt in pluribus, vsque ad finem tertij septennij ad ieiunium non tenentur, nisi fortè interpolatim. Alexan. de Hal. dicit: Si tales sunt, quòd in eis virtus suppleat ætatem, propter duo tamen ante prædictam ætatem ad ieiunium inducendi sunt. Primò propter vitiorum refrænationem, s. cum sunt lasciui & dissoluti: quia tunc & si fortè nõ obligantur ex præcepto Ecclesiæ, obligantur tamen ex præcepto legis naturæ, quæ dictat a feruenti & exuberanti corporis olla extrahenda esse alimentorum fomenta. Secun-
B dò propter generalem commotionem & misericordiæ impetrationem atq; conuersionem: immo propter imminentem tribulationem, etiam pueris in signum pœnitentiæ arctioris, ieiunia indicenda sunt. Vnde Ioel. 2. Sanctificate ieiunium. Sequitur, Coadunate senes, congregate paruulos, & sugentes vbera, scilicet vt eorum exemplo cæteri animentur, & vt eorum innocentia placetur Deus. Cum etiam iumentis Ionę. 3. sicut visum est superius, ieiunium fit iniunctum. Secundò excusantur nouitij & minores religiosi: qui, vt ait Bernard. secundùm discretionem prælatorum ieiuna-
C re debent. Tertij excusabiles sunt pauperes: qui tamen, secũdùm Thom. si possunt habere tantum simul, quòd sufficiat ad vnã comestionem, a ieiunio non excusantur: si verò habere non possunt, excusabiles sunt. Similiter quando propter præcedenté inediam ieiunium sufferre nõ valent: concordat Richardus. Quarti sunt peregrinantes: vbi aduertendum est, quòd si peregrinatio commodè differri potest, aut minui, seu anticipari absq; detrimento: propter hoc non sunt Ecclesiæ ieiunia intermittenda: aliàs prætermitti possunt, secundùm Richardum & Thom. & maximè si tempus ieiunij im-
D portabilis præoccupet in via: vel quia dies festus alicui immineret, ad quem hic ex deuotione puenire desiderabat, vel quia mora in patria periculum habet, vel spirituale, aut originale: hoc tamen intelligimus de illis, qui tantum affliguntur itineris labore, quòd simul itinerare & ieiunare non possunt. Nec obstat, quòd præceptum cõsilio præponendum sit: quia intentio dantis hoc preceptum non est excludere alias pias & necessarias causas. Secus tamen est de præceptis leuis naturæ, quæ prohibent illud, quod secundùm se est semper malum. Quinti sunt cursores: Secundum enim Alexandrum de Hal. Nulla afflictio, neque peregrinationis, neque itinerationis absoluit E
a ieiunio ab Ecclesia instituto, nisi dispensante necessitate: & hoc auctoritate clauium. Sexti sunt operantes: qui si ieiunando competêter possunt habere victum pro se & sua familia, de qua incumbit sibi cura: seu quia alias sunt diuites: siue quia de minori labore ieiunium suum secum compatiente sufficientia lucrari possunt a ieiunio non excusantur. Ex quo patet, quòd intentio maioris lucri non necessarij non excusat tales à culpa, si ieiunium frangunt: F
nec etiã à peccato immunes sunt, qui operarios conducere nolunt, nisi cum pacto q ieiunium soluant: nisi fortè talis necessitas immineret, quòd rationabiliter opus, pro quo laboratur, festinantiam postularet, concordat Richar. Septimi sunt mensę nobilium seruitores: qui si ex causa necessaria præueniant aliquantulum comedendi horam, ex toto comedendo, vel modicum prælibando, nec seruiendo deficiant: & hoc faciant iam positis mensis, vel modicum ante, ita quod propter temporis continuationem vna mensa debeat reputari: G
non credo quòd peccent, sicut nec etiam peccant seruitores mediocrium personarum, qui surgunt de mensa dominorum suorum, vt pro vino vadant, vel encęnia deferant: & iterum reuertentes ad mensam, comestionem continuant iam inceptam: hoc sentit Rodonens. cum quo satis concordat Bonauen. Octaui sunt debiles & infirmi, qui ad arbitrium boni viri dimittere ieiunium possunt. Noni sunt personæ antiquæ: & idem dicendum est de debilibus & infirmis, secundùm Innocen. Decimi sunt prægnantes, quæ tantum non possunt dimittere ieiunium, sed etiam debent, si immineret periculum prolis, secundum Rodonens. habent etiam suscipere nutrimentum, non tantum pro se, sed H
etiam pro sua prole. Insuper solent prægnantes habere desideria inordinata diuersorum ciborum, & quandoque ita intensa, quòd nisi aliquo modo possent satisfacere appetitui suo, esset periculum fetus, secundùm Richard. Vndecimi sunt nutrices, quæ etiam possunt dimittere ieiunium dum lactant, cum etiam habeant recipere nutrimentum pro se & pro prole. Duodecimi sunt vxores, de quibus notandum est, quòd mulieris caput est vir in omnibus, excepto coniugij debito. Propterea abstinentiæ vota potest mulier

Ieiunii est impetratiuũ.

Intentio dantis pceptũ est ieiunio corporali.

Serui sbibantes, vel prægustãtes aliquid tpe ieiunij, nõ soluunt ieiunium.

Prægnantes non tenentur ad ieiunium.

A vouere viro permittente, quæ tñ promissa implere non potest illo prohibente: & hoc propter seruitutis conditionē, quia in omnibus supradictis debet suo viro subesse. 33.q.v.manifestum.& c.se.Ieiunia autē Ecclesiæ, ꝭm Innocen.dimittere nō debet, sed fortè propter viri scādalum euitandum pōt proprius sacerdos vel confessor dispensare faciliter, ar.50.distin.ver.cōsuetū.c.vt constitueret.ext.de cle.exco. c.latores.concordat Holt. De dispēsatione autem ieiunij notandum est, ꝙ si euidens causa sit, potest homo per se ipsum statuti obseruantiam præterire, præsertim consuetudine interueniē-

Mulier potest vouere absti nentiā vota permit tēte uiro.

B te, vel si non posset ad superiorem de facili habere recursum. Si autē causa dubia sit: debet homo ad superiorem recurrere, qui potestatem habet in talibus dispensare. Et hoc obseruandum est in ieiunijs ab ecclesia institutis, ad quæ omnes rationabiliter obligantur, nisi eis fuerit impedimentū aliqđ speciale.cōcordat Thom. Qui igitur a ieiunio non est exemptus, disponat se in hac sacra Quadragesima ieiunare, visa illius obligatione atq; diligenter pēsata illius pefectione: quam intelligere, quærere, & consequi nobis cōcedat sacri ieiunij institutor, adiutor, & præmiator Dñs noster Iesus Chri-

C stus, qui cum Patre & Spiritusancto viuit & regnat per infinita sęcula sęculorū, Amē.

F E R I A Q V I N T A post Cineres.

De Dominica Oratione.

Sermo Sextus.

Omine, puer meus iacet in domo paraliticus, et male torquetur. Mat 8. Necessitatem patientis atque orantis & supplicantis verba sunt ista. Præmittitur enim ad

D literam, ꝙ cum introisset Iesus Capharnaū, accessit ad eum Centurio rogans eum. Et subdēs orationem ait: Domine, puer meus iacet in domo paraliticus, & malè torquetur. Sicut enim ex præcedētibus patet: Premisso iam primo opere satisfactorio pro luxuria, quod est ieiunium, per quod ordinatur corpus ad spiritum, subijciendo carnem sub imperio rationis: nunc vero tractādum est de secundo opere satisfactorio pro superbia, quod est oratio, per quam ordinatur homo ad Deum, subijciendo spiritum sub imperio sanctissimę volūtatis Dei. Et hoc orans postulat Centurio.i.superior ratio dicens: Domine, puer meus.i.seruus meus, ad literam. Nam ꝭm consuetudinem scripturarum serui, pueri dicebantur. Vnde 2.Reg.2. Surgant pueri, & ludant coram nobis. Per Centurionis autem puerum, superbus a Deo rebellis spiritus designatur, qui meritò seruus dicitur: quia, vt scribitur Ioan.8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et seruire Deo, regnare est. Hic autem seruus in domo carnis iacet vitijs prostratus. Paraliticus verò, quia omnibus spiritualibus virtutibus est destitutus & malè torquetur, dum semper remordente conscientia cruciatur. Ex his igitur patet, quòd

PuerCēturionis quis dicatur mystice.

F ꝭm moralem intelligentiam in propositis verbis secunda religiositas.i.exorandi mysticè demonstratur, cū superior ratio a Domino per orationem postulat spiritum ab huiusmodi infirmitatibus liberari. Tractaturi igitur de oratione: qa orationi Dominicę nulla oratio æquari potest: ideo omnibus alijs circa hanc materiam prætermissis, de illa solummodo disseramus. Circa quam ad præsens tria cōsideremus. Primò eius excellentiam, secundo eius beneuolentiam, tertiò eius continentiam.

A R T I C V L V S P R I M V S. G

De triplici excellentia Dominicæ Orationis.

Rimò enim considerando excellentiam tantæ orationis, triplicē eius distinguamus excellentiam. Excellit enim cunctas alias orationes. Primò in dignitate, secundò in breuitate, tertiò in vtilitate, seu fęcunditate.

Propter tria fecit Dominus hanc orationem proprio ore suo. Cap. 1.

H Xcellit enim hæc sancta oratio, primò in dignitate, cum ab ipso Domino, qui oratur, composita sit & edita, sicut Matth.6.cap.patet. Ex quo manifestè apparet, ꝙ nec sapiētius, nec feruentius, nec insuper vtilius, vel salubrius, potuit ab alio huius orationis forma componi. Fecit autem illam proprio ore, maxime propter tria. Primò scilicet vt adhibeatur huic orationi maior reuerentia, secundò maior diligentia, tertiò maior confidentia. Primò vt adhibeatur huic orationi maior reuerentia. Vnde August. Maxima ab omnibus fidelibus reuerentia Dominicæ

Excellentia orōnis Dominicæ.& cur ore prolata a Christo.

Primo.

A minicæ orationi exhibenda est, quia ab ipso summo Doctore facta est, vnde ab omnibus sciri debet. Propterea si tanta reuerentia dignum est Christi vestimentum: quod corpus exterius tetigit & mortuũ est: quanto magis hæc sacra oratio, quæ de Christi corpore exiuit & viuit, dicente Apostolo ad Hebr. 4. Viuus est sermo Dei & efficax.

Secundò. Secundò, vt adhibeatur maior diligentia, scilicet in dicendo illam, ruminando illam, saporando illam: cum sint verba miræ altitudinis & virtutis, & altissimi filij Dei contineant sensus. Vnde Cyprianus. Amica & familiaris est illa oratio Dominũ de suo B rogare. Et Chrysost. iterum ait. O quàm felix & beata hæc oratio est, cuius ordinem nobis Doctor vitæ ac magister cœlestis instituit.

Tertio. Tertiò, vt adhibeatur maior confidentia. Cum enim Deus misericors sit & iustus, exaudire non debet nisi in his, quæ ad suum spectant honorem & nostrã salutem: hæc autem nescimus, nisi instruamur ab ipso. propterea dulcissimus Iesus, ne vagaremur incerti omnium petẽdorum nobis in hac oratione formam dedit, vt fideliter orans iuxta in hac oratione contenta de postulatis non habeat dubitare, iuxta illud Iaco. 1. Postulet in fide, nihil hæsitans.

Propterea facta est a Domino hæc oratio ita breuis. Cap. 2.

C

De oratione multa dicit D. Bona. lib. 4. dist. 15. Alex. par. 4. q. 88. Damascenus li. 3. c. 24. D. Tho. 4. sen. dis. 15. & 2. 2. q. 83. ar. 4. Cancellarius Par. 2. sermone de orõne. Vide sum. mã Raymerij tit. de oratione. & Sum. Ant. e. tit.

Secundò autem excellit hæc oratio in breuitate. Fecit enim illam Dominus breuem, iuxta vaticinium Isa. capit. 9. Verbum breuiatum faciet Dominus super omnem terram. Atque ad hanc breuitatem illam reduxit triplici ratione. Primò videlicet pro faciliori recordatione, secundò pro clariori cognitione, tertiò pro feruentiori deuotione. Primò pro faciliori recordatione: & hoc quò ad memoriam, scilicet vt in disciplina cœlesti discentium memoria non laboret: sed quod simplicis fidei est, anima faciliter discat, atque inexcusabilis fit de illius ignorantia omnis homo. Vnde Augustinus. Paucis verbis multiplices res comprehendit, vt sic citò simplicitas fidei sufficiẽtiam suæ salutis addisceret, & prudentia ingeniosorum profunditate mysteriorum stuperet. Secundò pro clariori cognitione: & hoc quò ad intelligentiam. Facilius enim intelliguntur & capiũtur ingenio breuia, quàm phylacteria longa. Vnde Dominus cum doceret, quid sit gloria sempiterna, totum illud E sacramentum diuina breuitate complexus est, dicens, Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Tertiò pro feruentiori deuotione: & hoc quò ad voluntatẽ. Pinguedo enim deuotionis est, quæ Deo acceptum reddit sacrificium nostræ orationis, sicut Psalmus ait. In nomine tuo leuabo manus meas: sicut adipe & pinguedine repleatur aĩa mea. Plerumque enim p̃ orationis prolixitatem pia deuotio obtũdi solet: propterea Matth. 6. cap. Dominus ait: Orantes autem nolite multum loqui. Et Augustinus. Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa deuotio, sed feruens perseueret intentio. F

Oronis Dominicę breuitas pedet a tribus causis, qui bus maxima eius excellẽtia exprimit.

Quod omne petibile necessarium ad impetrandum in Dominica oratione conclusum est. Cap. 3.

Tertiò verò excellit hæc oratio sacra in vtilitate, seu fęcũditate: quia quicquid est petibile & necessariũ ad impetrandum, in istis septem petitionibus cõtinetur. Quod quidẽ sic patere potest. Omne enim petibile, aut est pro bonis adipiscendis, aut pro malis amouendis, aut ad confirmationem vtriusque. Primò si est pro bonis adipiscendis, pro se, & pro alijs: aut est bonum gloriæ, aut est bonum gratiæ, aut bonum naturæ, ad quod reducitur bonum fortunæ. Primò enim petimus bonũ gloriæ ibi, Adueniat regnum tuum. secundò bonum gratiæ ibi, Fiat voluntas tua, sicut in cęlo & in terra. tertiò bonum naturæ ibi, Panẽ nostrum quotidianum da nobis hodie. Secundò pro malis amouendis pro se & pro alijs. Est autem malum triplex. Quoddam tenet rationem præteriti, quoddam præsentis, atque quoddam futuri: siue quoddam est malum culpę siue trãsgressionis: quoddam est malum pugnę, siue tentationis: quoddam est malum pœnæ siue tribulationis. Primum petitur amoueri in dimissione debitorum, secundùm in victoria tentationum, tertium in liberatione a pressura aduersorum. Tertiò ad confirmationem, seu ad consummationem vtriusque, scilicet boni adepti, & mali amoti, pro se, & pro alijs. Sequitur septimum, quod tamen est in ordine primum, scilicet, Sanctificetur nomen tuum. Tunc autem verè sanctificatur nomẽ Dei in nobis, quando & bonũ necessariũ obtinetur, & omne G

Quicquid petitur a Christiano p̃ salute animæ vel corporis eius i Dñica oratione cõcluditur.

A malum penitus amouetur. Pensate ergo diligenter dilectissimi fratres, qualia sunt in hac oratione Dominica sacraméta, quàm multa, quàm etiam magna. Insuper quàm breui sermone collecta, vt nihil omnino prætermissum sit, quod in huius cęlestis, ac diuinæ orationis compendio comprehendatur. Vnde Augustinus: Quæcunque alia verba in oratione dicamus, nihil aliud dicimus, quàm in illa oratione positum est, si rectè & congruenter oramus.

Pēsanda sunt sacra mēta Dominicę orationis.

Articvlvs Secvndvs.

B *Quòd triplex Christi beneuolentia est in exordio diuinæ orationis.*

Secundò consideremus Dominicæ orationis beneuolétiam. Triplex enim in exordio huius orationis a deuoto oratore beniuolentia captatur. Primò ex parte rogati cum dicitur, Pater. secundò ex parte rogantis, cum dicitur, Noster, tertiò ex parte assensorum rogati, cum dicitur, Qui es in cœlis.

C *Quòd triplici ratione dicimus Deum patrem. Cap. 1.*

Primò enim captatur beneuolentia ab orante ex parte rogati, cú dicitur, Pater. Docet etenim Christus quomodo possimus patris aurem beneuolam inclinare, cum dicere docet, Pater, vt recolamus, quòd Deus ipse est pater. Primò ratione creationis, secundò ratione redemptionis, tertiò ratione glorificationis. Primò inquam recolamus, quòd Deus est Pater ratione creationis. Fecit enim hominem ad imaginem & similitudinem suam, vt dicitur
D Genes. 1. capitulo, & Deuteron. 32. scriptum est: Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Secundò recolamus, quòd ipse est pater ratione redemptionis. Vnde Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, scilicet in precium redemptionis nostræ. Et iterum Ioan. 1. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Vnde Augustinus ait: Nunquam inuenitur præceptum in veteri testamento, quod orationi præmitteretur, Pater noster, sed solum Christianis; Alijs quidem Dominus: nobis enim mandatur, vt dicamus, Pater noster, quia per spiritum adoptionis Christo mediante suscepimus: vt sicut Deus noster pater est creatione, sic sit pater singulari dilectione, & consolatione. Pater, nomen est dulcioris amoris: quia secundùm Augustinum, hoc nomine patris, charitas excitatur. Vnde Hierem. 3. Ipsemet pater ait, Saltem a malo voca me pater meus: dux virginitatis meę tu es. Et iterum Chrysost. inquit: Patrem se magis voluit dici, quàm Dominum, vt fiduciam daret impetranti, quia serui non semper impetrant. Et Bernard. Oratio, quæ
F paterno dulcescit nomine omnium petitionum nostrarum impetrandarum fiduciã mihi præstant. Quia ergo, secundùm Chrysost. tanti muneris gratiam cósecuti sumus, vt non solum serui, sed filij efficeremur; quasi filij agere, idest conuersari, debemus, vt id esse quod dicimur, in speciali actu probemus. Tertiò recolamus, quòd ipse sit futurus pater, ratione glorificationis, quia omnium beatorum per gloriam pater erit, cum clara facie videbimus eius pulchritudinem, possidebimus eius maiestatem, atque plenissime, & completissimè, diligemus & perfruemur eius suauitatem: quia sicut Psalmus testatur, Gloria hæc est omnibus sanctis eius. G

Deus dr pater triphariam.

Quòd ad triplicem dilectionem omnium creatorum cum dicimus, noster, animam dilatamus. Cap. 2.

Secundò captatur beneuolentia ex parte rogantis, cum dicitur, Noster, nec dicimus meus, quia soli Christo hoc dicere competit, qui Dei est filius per naturam. Dicimus autem noster, vt ad triplicem naturam creatam per dilectionem propter amorem Dei anima dilatetur. Primò H ad naturam spiritualem, secundò ad naturam rationalem, tertiò ad naturam corporalem. Primò autem orando & dicendo, Pater noster: habet anima dilatari ad naturam spiritualem, idest ad totam multitudinem spirituum beatorum, qui nobiscum sunt omnes filij Dei, iuxta illud Iob. 38. Quis deiecit lapidem angularem terræ, cum me laudarent astra matutina: & iubilarent omnes filij Dei. Lapis autem angularis est Christus, sicut ipsemet ait, Matth. 21. capitulo. Nunquid legistis in scripturis. Lapidem, quem reprobaue-

Quare Deus dr Pater nr.

A bauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Hunc lapidem tūc Deus deiecit, cū Angelis per reuelationē incarnandū Christum esse ostendit: de quo ipsum laudabant astra matutina. i. Angeli creati, & iubilabāt omnes filij Dei. i. Angeli iam Beati. Ex hoc patet, ꝙ Angeli etiam, sicut & nos, filij Dei denominātur, ad quorum amorem tanquā ad fratres orando anima dilatatur. Secundò verò cum dicimus Noster, habet per charitatem anima dilatari ad naturā rationalē. i. ad totum humanū genus, s. vt duplex amoris præceptum cōpleatur, videlicet Dei, cū B dicimus Pater: & proximi, cum pluraliter dicimus Noster, & nō meus. In his duobus mandatis tota lex pēdet & Prophetæ, sicut scribitur Matth. 22. Ex hoc enim oratio nostra magis exaudibilis est. Vnde Chrysost. Libenter audit Deus, quando Christianus non solū pro se orat, sed etiā pro proximo. Pro se. n. orare naturæ est, pro altero gratiæ: Pro se orare cogit necessitas, pro altero charitas. Dulcior est autē oratio ante Deū, quā nō necessitas mittit, sed quam fraternitatis charitas promittit. Vnde Iaco. vlt. scrip. est, Orate pro inuicē, vt saluemini. Hinc vtiq; est, ꝙ Dñs Iesus Christus vnitatis & pacis C amator & doctor, priuatim noluit precem fieri, vt quicunq; precatur, non tantum pro se fundat orationē, sed ꝓ toto populo oret. Vnde in tota hac oratione docuit semper pluraliter loqui, sicut manifestè apparet in vltimis quatuor petitionibus huius sanctissimę orationis. Hinc Greg. 25. mora. inquit: Quisquis intercedere pro alijs nititur, sibi potius ex charitate suffragatur, & pro semetipso citius exaudiri meretur, quāto deuotius pro alijs intercedit. Hinc Psalmus ait: Et oratio mea in sinu meo conuertetur. Tertiò quoq;, cum dicimus, Noster, ad naturam corporalē ex abundanti creatoris di- D lectione per amorē anima dilatatur: tū quia amore dilecti omnia diligibilia sunt: tum quia, ſm August. Deus creauit omnia propter hominem, & hominem propter se.

Vide D. Chrysost. in expositione huius loci super Mat.

Quòd ad triplicem varietatem cęlorum in quibus habitat Deus, cum oramus, est anima subleuanda. Cap. 3.

De quo dr̄ i cęlis, & de triplici uarietate cęlorum.

Tertiò captatur beneuolētia ab orāte ex parte assensorum rogati, cum dicitur, Qui es in cęlis. In triplici autē varietate cęlorum dicitur esse Deus. Primò in cęlis naturæ, secundò in cęlis gratię, tertiò in cęlis gloriæ. Primò enim dicitur esse in cœlis naturæ, id est in corporalibus cœlis, vt altitudo sui esse nobis sensualibus ingeratur per existentiam eius in altissimo loco etiā corporali, ac per cœlorum eminentiam, refulgentiam, & influentiam Patris eminentia, filij refulgentia, & Spiritussancti influentia, a quo omne datum optimum & omne donum perfectum descendit, clarius cognoscatur, sicut Psal. ait: Cœli enarrant gloriam Dei. Secundò esse dicitur in cœlis gratiæ, hoc est in iustis, in quibus habitat Deus. Primò per fidem, Eph. 3. Habitare per fidē Christum in cordibus vestris. Secundò per dilectionem. 1. Io. 4. Deus charitas est, & qui ma. in charita. in Deo ma. & Deus in eo. F Tertiò per mandatorum impletionem. Ioan. 14. Si quis diligit me, sermonem me. ser. & pater meus dili. eum, & ad eum ve. & mansi. apud eum faciemus. Tertiò dicitur esse in cœlis gloriæ, videlicet in beatis, in quorum intellectu est per clarami visionem. in memoria per certam possessionem, in voluntate per consummatam dilectionem, sicut Esa. 46. Dominus dicit: Dabo in Syon salutem & in Israel gloriā meam. Ex hoc enim fiducia nobis augetur, cum & ipsi soliciti sunt pro nobis orare Deum: inter quos supereminentissima est Virgo gloriosa Maria. Possumus etiam ad altiorem G intelligētiam intellectum spiritualiter subleuare, vt pro esse in cęlis, velit Deum ostēdere esse in altissimis suæ naturę proprietatibus omnibus creaturis incomprehensibilibus & cęlatis.

Beati, i quorū intellectu ē clara visio, dicuntur cœli.

Articulus Tertius.

In quo septem petitiones orationis Dominicæ per ordinem declarantur.

H Tertiò verò consideremus Dominicæ orationis continentiam. Et licèt aliter in superioribus distincta sit: tamē pro clariori & faciliori intelligentia aliter ordinetur. Nam primæ tres ordinant animam ad ipsum Deum: quatuor verò sequentes specialiter respectum habent ad hominis defectum. Per tres autem primas ordinatur ad ipsum Deum anima, & hoc dupliciter. Primò quidem per gratiam, secundò verò per gloriam. Primo enim in Deum ordinatur per gratiam, & hoc tripliciter. Primò intelligentia per fidem. Secundò memoria per spem. Tertiò verò voluntate per charitatem.

A *Petitio prima de triplici sanctificatione nominis Dei. Cap. 1.*

PRimò enim ordinatur ad Deū humanus intellectus per fidem. Et hoc docet Dominus postulare in prima petitione, cum dicit, Sanctificetur nomen tuum. Tripliciter enim per ipsum sanctificatur in nobis nomen Dei. Primò per Dei cognitionem, secundò per nostri sanctificationem, tertiò per proximi ędificationem. Primò quidem per Dei cognitionem. Nomen enim a notamine dictum est, vt notamen ablato, ta, per syncopam, dicat nomen. Vnde & nomen notitiam designat. Nomine etiam res quælibet cognoscuntur. Oramus igitur dicentes, Sanctificetur nomen tuum.i. da Domine per lumē fidei intelligere sanctitatē tuam, vt per hoc te summum bonum iam cognitum diligamus toto affectu, atque honoremus & colamus omni conatu. Secundum autem hūc intellectum, ait August. Sanctificetur nomen tuum, i. sanctū innotescat, vt nihil sanctius extimetur. Secūdò sanctificatur in nobis Dei nomē per nostri sanctificationem. Cum enim cognouerimus Deum sanctitatis infinitæ, necesse vtique est, vt & hoc testetur sanctitas vitæ, quod iam fatetur, vel sentit lingua intelligere. Aliter esset fides mortua & informis, sicut testatur Iacobus 2. canon. suæ dicens, Fides sine operibus mortua est. Tunc ergo nomen Dei sanctificatur in nobis, cum sanctitatem per nos in eo cognitā imitamur. Et ad hoc hortatur Dn̄s Leuiti. 11. di. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Hinc autem Chryso. ait: Sanctificamus Deum in nobis, qm̄ scientes eum sanctum, timemus, & sollicitè vigilamus, ne fortè violemus sanctitatem nominis eius per opera mala: sicut qui præclara veste indutus est, fugit omnē rem sordidā, ne perdat gratiam candoris eius. Tertiò sanctificatur nomen Dei in nobis per proximi ædificationem: vt sicut Christiani vocamur nomine, sic virtutem christianitatis monstremus per exemplum in opere. Vnde Matth. 5. cap. præcipit Dn̄s dicēs: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt vide. opera ve. bona, & glo. Pa. ve. qui in cęlis est. Hoc enim est primum & summum, quòd mens Christiana petere debet, vt in se laudetur Dei factura atq; glorificetur ille, qui fecit eam.

Nomen Dei in nobis tripliciter sanctificatur.

Primò.

B *Nomen vnde.*

Sāctificare nomen Dei quid sit.

Secundò.

C

D *Tertiò.*

Petitio secunda de triplici regno Dei. Ca. 2. E

SEcundò verò per spem nostram memoria ordinatur in Deum, quod postulamus in secunda petitione dicētes, Adueniat regnum tuum. Triplex est regnum, quod per spem aduenire a Domino postulamus. Primum est regnum conscientiæ, secundum est regnum Ecclesiæ, tertiū est regnum gloriæ. Primò enim petimus aduenire regnum cōscientiæ, cum dicimus, Adueniat regnum tuū. i. regnet in nostra cōsciētia amor tuus. Iustitia nēpè Christi primū in nobis perficitur, cum quadam difficultate cōpellente nos ipso Dei amore, tandem redditur nobis non solūm facilis, sed & delectabilis. Et ideo regnat i nobis amor Dei per iustitię libertatem, quasi in proprio suo regno. Et de hoc Apoc. 5. cap. scrip. est, Fecisti nos Deo nostro regnū. Et Dn̄s Luc. 12. Regnum Dei intra vos est. Et iterū. 2. Cor. 1. Apostolus ait: Gloria nostra, est testimonium conscientiæ nostrę. Secūdò postulamus aduenire regnum Ecclesiæ. i. visita, defensa, atque dilata ecclesiam tuā, vt amotis persecutionibus tyrannorū, hæreticorum, ac falsorum fratrum, in vera tranquillitate seruiendo tibi in nobis cum gloria regnes. De quo regno Apost. 14. c. ad Rom. inquit, Nō est regnum Dei. i. sancta Ecclesia, esca, nec etiā potus: sed iustitia, & pax, & gaudiū, in Spiritu sancto. Tertiò poscimus aduenire regnum gloriæ dicentes, Adueniat regnum tuum: quia sicut Psal. testatur: Regnum tuum, regnū oium sæculorum: & dominatio tua in omni generatione & generationē. Vnde iuxta illud Sapiē. Iusti regnabūt eum Deo in sæcula seculorum, Amen.

De triplici regno Dei.

Primo.

F

Secundo.

G

Psal. 144.

Petitio tertia de triplici voluntate Dei, cui petimus conformari. Cap. 3.

TErtiò ordinatur in Deū humana voluntas per charitatem. Et hoc poscimus cum dicimus, Fiat voluntas tua, sicut in cęlo & in terra. Tria siquidem vult Deus in nobis. Primò videlicet reformationem naturæ, secundò multiplicationem gratiæ, tertiò consummationem gloriæ. Primò inquam vult reformationē naturæ, quæ a prima sua institutione per culpam deformata est: & iuxta hanc primam Dei voluntatem hæc petitio tripliciter exponitur. Primò, Fiat voluntas tua, sicut in cęlo & in terra, i. sicut fit in synderisi, quæ semper malū refugit & ad bonū stimulat & inclinat: sic fiat in conscientia nostra per expulsionem mali

H

Tria vult Deus in nobis.

Primo.

A mali & dilectionem boni. Secundo modo,
Secundo. Fiat voluntas tua, ficut in cœlo & in terra:
hoc est ficut fit in ratione, quæ femper appe
tit bonū: fic ēt fiat in fenfualitate, quæ fem-
per bonis oibus aduerfatur & appetit ma-
lum, ficut Apoftolus Gal. c. 5. teftatur, d. Ca-
ro concupifcit aduerfus fpiritū, & fpiritus
aduerfus carnē. Vnde Cyprianus. Idcirco
quotidianis, imò cōtinuis orationibus hoc
precamur in cęlo & in terra, voluntatē Dei
circa nos fieri: quia hæc eft voluntas Dei, vt
terrena cęleftibus cedāt, & fpiritualia & di-
uina præualeant. Tertio modo, Fiat volūtas
tua, ficut in cęlo & in terra: hoc eft ficut vo-
B lūtas tua fit in iufto, fic ēt fiat in peccatore.
Nam fm Auguft. Voluntas equidē Dei eft
peccatoris falus, iuxta illud Ezech. 18. Nun
quid voluntatis meę eft mors impij: & non
magis, vt cōuertatur & viuat? Oramus igi-
tur, vt fancta voluntas eius in peccatoribus
confequatur effectū per adiutorium fuum.
Secundò vult Deus in nobis multiplicatio-
nē gratiæ. Et fm hoc ēt tripliciter exponāt.
Primo modo, Fiat voluntas tua, ficut in cę-
lo & in terra: hoc eft ficut volūtas tua fit in
cœlo fui fpiritualis influxus & infufio gra-
tię, fic fiat per examinationis effectum fub-
fequente opere. Secundo modo, Fiat volun
C tas tua, ficut in cęlo & in terra: hoc eft, ficut
tua voluntas fit in defiderijs, fic fiat in volū
tatibus, iuxta illud Pfal. Concupiuit anima
mea defiderare iuftificationes tuas in omni
Tertio. tēpore. Tertio modo, Fiat volūtas tua, ficut
in cęlo & in terra: hoc eft, ficut fit tua volun
tas in cęlo materiali, & omnia tenent ordi
nem & curfum fuū in pace: fic & in terra in
oībus feruetur pax & concordia, ita vt ab
oībus cognofcatur, quæ fit volūtas tua, bo-
na, beneplacens & perfecta, ficut Apoft. ait
ad Ro. 12. Tertiò vult Deus in nobis gloriæ
confummationē. Et fm hoc etiā tripliciter
declaratur. Primo modo, Fiat voluntas tua,
D ficut in cęlo & in terra: hoc eft, fm Augufti
num, ficut in Angelis, fic ēt in hominibus.
Et Ifaac in collationibus patrum: Non pōt
effe maior oratio, q̄ optare, vt terrena me-
reantur cęleftibus adęquari. Nam quid eft
aliud dicere, Fiat voluntas tua, ficut in cęlo
& in terra, q̄ vt fiant homines fimiles Ange
lis? & ficut volūtas Dei ab illis impletur in
cęlo: ita etiam hi, qui funt in terra: non fuā,
fed eius vniuerfi faciant voluntatem. Secū-
do modo, Fiat voluntas tua, ficut in cęlo &
in terra. i. ficut fit in cœlo affumptæ naturæ
Iefu, fic fiat in terra, infirmitatis noftræ, qui
eius. f. fumus membra. Tertio modo, Fiat
voluntas tua, ficut in cœlo & in terra: hoc E
eft, ficut in tuo cęlato & æterno confilio eft
difpofitum, & ordinatum, & factum: fic fiat
in terra, id eft, in omni creatura, quæ refpe-
ctu tui, eft terra per extrinfecum opus.

Secunda expofitio prædictarum trium pe-
titionum. Cap. 4.

QVartò antē ordinatur anima in Deū
per gloriā. Et fm hoc prædictæ tres
petitiones aliter poffunt exponi,
fm anagogicum intellectum. In prima. n.
petitione, pofcimus intellectū illuminari,
vifione fummæ veritatis, in qua verè ac
clarè nomen Dei fanctificatur, quia videbi- F
mus eum ficuti eft, vt dr. 1. Ioā. 3. In fecūda
petitione pofcimus memoriā quietari pof-
feffione fummę maieftatis, quod quidē nos
efficit Reges, ficut Apoc. c. 1. fcriptum eft de
Chrifto: Qui eft primogenitus mortuorum
& Princeps Regū terræ. Et hoc poftulamus
cū dicimus, Adueniat regnum tuum. In ter
tia verò petitione petimus noftram in Dei
voluntatem totaliter transformari, fruitio-
ne fummæ bonitatis: & tunc fit in nobis vo
luntas Dei, ficut in cœlo animæ, fic in terra
corporis iā beati: quia ficut dicitur Iob. 22.
tunc fuper omnipotentem delicijs afflues.

Petitio quarta de triplici pane, quo indige- G
mus a Domino fubueniri. Cap. 5.

QVatuor autem petitiones fequentes
habent fpecialem refpectum ad no-
ftrum defectum. Nam ad tria prædi
cta, fm q̄ ordinant aīam ad Deum per gra
tiam, fiue per gloriam, duplicem habemus
defectū. Primus eft impotentia, quia ad ip- *Duplex*
fa ex nobis non poffumus peruenire. Secū- *defectus i*
dus eft malitia, quia illa conamur impugna- *nobis.*
re. Cōtra primū, qui eft impotētia, eft quar
ta petitio, ideo auxilium poftulamus dicen
tes, Panem noftrum quotidianū da nobis
hodie. Triplici enim pane ad prædicta indi H
gemus. Primò pane corporali, fecundò pa- *Triplici*
ne fpirituali, tertiò pane facramentali. Pri- *pane indi*
mò folùm pro corpore indigemus, fecūdò *get homo.*
folùm pro anima, tertiò verò quodammo-
do eft neceffarius pro vtroq;: quia fpiritua-
liter, & facramentaliter, mãducatur. Primò
inquā indigemus pane corporali, ideo po-
ftulamus dicentes, Panē noftrū, &c. In qua
petitione quicquid eft neceffariū humano
corpori, poftulatur. Sed quia qui tetigerit
picē coinquinabitur ab ea, vt dr Ecclef. 13.
Ideo fub neceffitatis pallio, ne rebus tēpo-
ralibus implicemur atque terrenis inficia-
mur,

A mur, docet in desiderio terrenorum.s.vitiare euitare. Primũ est superfluitas, quæ apostatare facit a Deo.i.ab omni bono. Vñ Deut. 33. Dan fluet largiter ex Basan. Dan enim causa, & Basan pinguedo interpretaẽ, quia ex superfluis causa data multi periclitãtur. Propterea sapiens, Prouerb. 30.c. orabat di. Tm victui meo tribue necessaria, ne forte satiatus alliciar ad negandum. propterea petere docemur panẽ. Secũdum est rapacitas, quæ ex desiderio superfluorũ sequi solet: iõ dicit, nostrũ, non alienum: quod quidẽ est omne illicitè acquisitum. Tertium est anxietas. Licet.n. pleriq; abstineant ab illicitis lucris: rari tñ effugiunt superfluã & indefessam solicitudinẽ terrenorũ lucrorũ. Vnde ne in lõgum nimis desideria petitionis nr̃e velimus extendere, & contra prohibitionẽ Dñi, Matth. 6. de crastino cogitare, ait quotidianũ, non ad multos annos, in horreis, &c. cellarijs, vbi seruatur: de quo multi pauperes alij possent viuere, cũ eis superflua debeãtur. Quotidianus panis, nihilominus dici põt, quicquid pro loco, & tẽpore, discreta & debita solicitudo reseruat. Quartũ est arrogantia: sunt nãq; pleriq;.q. diuitias quas possident suorum, vel suorũ labori & solicitudini ac industriæ gloriã tribuẽtes, obliuiscuntur illas se suscepisse a Deo, rapinã contra Dei gloriã arbitrãtes. Contra quos subdit Dauid.s.tu, cuius sunt vniuersa: quia vt Psalm. testatur, Dñi est terra & plenitudo eius. Da inquit tanq̃ tuũ, tu qui das escã omni carni. Quintũ est tenacitas, quæ quidẽ ex pcedenti arrogantia ortũ habet. Cum.n. homo diuitias suas labori suo ac industriæ tribuit, oĩs diminutio substãtiæ suæ, quasi exinanitio aĩæ suæ est: propterea ad retinẽdas diuitias, vngulas curuas habet, vt miluus ex cupiditate factus, semper corde, ore, & opere clamat, mio, mio, mio. Cõtra qđ Dñs docet orare ac dicere, nobis, non mihi: Vñ 47. di. c. sicut. Esurientiũ panis est, quẽ tu detines: nudorũ vestimentũ est, quod tu recludis: miserorum redemptio & absolutio est, pecunia quã tu in terra abscondis. Sextũ est longæuitas seu immortalitas. Sunt etenim quidã, qui sicut nunq̃ mori vellent: sic semper se victuros esse existimãt, totoq; affectu terrenis immersi, præsens sæculũ vanum, & naufragijs plenũ, sibi cõstituũt Paradisum. Contra qđ dicit Dñs, Hodie. q.d. petite, quę necessaria sunt ad p̃sens tẽpus, quia nescitis quid vobis superuentura pariat dies. Scdõ indigemus pane spirituali. Et hũc petimus dicentes, Panẽ nostrum, &c. Matth. 4. Non

Sex sũt quę nos solicitant in hac vita. Primum.

Secundũ.

Tertium.

B

Quartũ.

C

Quintũ.

D

Sextum.

in solo pane viuit homo, sed de oĩ verbo, B qđ procedit de ore Dei. Vñ August. inquit: sicut nullũ est maius signũ prędestinationis æternę, q̃ Dei verba libẽter audire: sic nullũ peius est signum, q̃ illa cõtemnere. Ideo Io. 8. scriptũ est: Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Tertiò indigemus pane sacramentali, qui quotidie cõficitur in altari. Petimus ergo, vt sicut istũ accipimus in sanctissimo Sacramento: ita nobis proficiat ad salutem, sicut Ioan. 6. c. scriptum est, Qui manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.

Petitio quinta de triplici ratione, quare homo parcendo offendentibus, consequitur remissionem suarum offensionũ. Cap. 6. F

SEcundus defectus, ne gratiam & gloriam consequamur est malitia. Et hæc quidem triplex est. Prima videlicet tenet rationem præteriti: & hæc est malitia culpæ, seu transgressionis. secunda tenet rationẽ præsentis: & hæc est malitia pugnæ, seu tentationis. tertia tenet rationẽ futuri: & hęc est malitia pœnę, seu tribulationis. Prima quidẽ malitia, quæ tenet rationẽ prę teriti, est malitia culpæ, seu transgressionis: propterea in quinta petitione oramus, Dimitte nobis debita nr̃a, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. In qua quidẽ petitione, hac nos Dñs certa conditione, & spõsione cõstringit, vt sic nobis dimitti debita postulemus, sm ꝙ & ipsi dimittimus debitoribus nostris, scientes impetrare qđ petimus, ꝓ peccatis nõ posse, nisi & ipsi circa peccãtes in nos, paria faciamus. Sed fortè mirantur quidã, quare hoc plus attribuaẽ actui istius dilectionis, q̃ cæteris alijs actibus virtuosis: cũ magis attribuendũ esse videatur actui orõnis, vel cuicũq; actui charitatis, Deo immediatè vnitiuo? Ad qđ dicẽdum, ꝙ licèt charitas primũ ad oẽs actus sibi necessarios hanc remissionẽ impetret, seu hominẽ viuificet: Christus tñ attribuit ei principiũ ad prędictũ misericordię actũ. Et hoc ex triplici rõne. Primò pp eius excellentiã, secundò propter eius correspondentiã, tertiò pp eius experientiã. Primò inquã pp eius excellentiã, vt ostẽdaẽ singularitas virtutis eius, & ꝙ singulariter Deus actũ istũ dilectionis præcipuè exigit & acceptat. In cuius mysteriũ pariter & exẽplũ Christus in Cruce pẽdens cunctis alijs præposuit illud verbum, Luc. 23. Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Secundò attribuit ei hoc pp eius correspõdentiam: habet

Triplex malitia ĩ homine.

Prima.

G

H

A habet enim quandam condignitatem, & proportionabilitatẽ correſpondentiæ mutuæ, & decentis: quia indulgere, & indulgentiam impetrare ſibi mutuo correſpondent, ſicut Matth. 5. in beatitudinibus meriti ad præmia varias correſpondentias Dominus aſsignauit. Vnde Auguſt. In manibus noſtris, & noſtro arbitrio, poſuit Deus, vnde ſaluemur, & damnemur. Dimitte, & dimittetur tibi: ſi non dimiſeris, nec Deus dimittet tibi. Ineffabilis eſt eius clementia, qui neminem vult perire: viamque breuem, ſalutem inueniendi oſtendit. Et Cyprianus. Excuſatio tibi nulla

B eſt in die iudicij, cum ſecundum tuam ſententiam iudiceris, & quod feceris, hoc ipſe patieris. Tertio hoc illi attribuit propter eius experientiã, hoc eſt vt oſtendatur quòd in præſenti vita amoris actus, prout in Deum abſolute refertur, non vtique eſt perfectus, ac per conſequens nec Deo perfecte gratus, niſi ad dilectionem proximi, vſque ad inimicos, & vſque ad indulgentiam offenſarum, ſi patenter extendat: de quo vtique Pſal. ait: Omnis conſummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Quia enim Deus inuiſibilis eſt, proximus autem viſibilis: quia ẽt quidam actus

C diuini amoris ſæpius habent nimis falſam ſimilitudinẽ puri, & ſinceri amoris, quàm habeat actus, quo quis ex corde iniurias parcit, & amplectitur inimicos: idcirco vult Deus, quòd veritas ſui amoris in homine viſibili comprobetur, qui tanquàm Dei imago nobis proponitur loco eius, & in quo ſenſibilius, & infallibilius probari poteſt, ſi homo vere diligit Deum, ſaltem in illis actibus, qui ſenſibiliter noſtræ naturæ repugnare videntur.

Petitio ſexta de triplici tentatione. Cap. 7.

D *Secunda malitia.* SEcunda quidem malitia, ne. ſ. gratiam, & gloriam conſequamur, eſt malitia pugnæ, ſeu tentationis. Et hæc tenet rationem præſentis. Et pro hac ſexta petitio ſubinfertur, cum dicitur, Et ne nos inducas in tentationem. Non enim dicimus, nõ permittas nobis fieri tentationes: quod quidem eſſet obdormitio virtutum, atque euacuatio meritorum. Nec inſuper poſcimus, mitte nobis tentationes, quod eſſet præſumptio meritorum: ſed humiliter poſtulamus dicẽtes, Et ne nos inducas in tentationem: hoc eſt ſi permittis nos duci ad tentationẽ, vt excitemur: non tamẽ permittas per cõſenſum induci, vt ſeparemur. Triplex ſiquidẽ eſt tentatio, in quam petimus nos nõ induci. Prima datur a carne, ſecũda a diabolo, tertia verò a mundo. Prima quidẽ datur a propria carne. Dupliciter enim tentat caro. Primo retrahendo a bono, ſecundo inclinando ad malum. Primo quidem retrahendo a bono. Spiritus enim de ſua natura ſemper inclinatur ad bonũ: ſed caro infecta illi continue aduerſatur. Vnde Apoſtolus Roma. 7. Condelector legi Dei ſecundum interiorem hoiem, &c. Et Sapien. 9. ſcribitur: Corpus, quod corrumpitur, aggrauat aiam. Quàm grauis ſit talis tentatio, oſtẽdit Greg. cũ inquit: Nulla peſtis efficacior ad nocendum, q̃ familiaris inimicus. Secundo autẽ tentat caro, inclinando ad malũ, cũ ſemper inclinet, & ſuperat illecebras voluptatis. Et de hoc Iac. 1. c. inquit: Vnuſquiſq; tentatur a cõcupiſcentia ſua. Secũda vero tentatio dať a diabolo, ſicut 1. canon. ſuę. 5. c. Petrus ait: Aduerſarius veſter diabolus, tanq̃ leo rugiens, circuit q̃rẽs quẽ deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Dupliciter enim nos tentat aduerſarius noſter. Primo alliciendo, ſecundo intricando. Primo quidem alliciendo, & maxime ſub ſpecie boni, vt ſaltem curuetur mẽs a rectitudine virtutis. Vnde 2. Corinth. 11. Apoſtolus ait: Sathanas transfigurat ſe in angelum lucis. Secundo autem intricando. ſcilicet, ne mens, quæ cecidit a peccatis reſurgat. Ideo Iob 40. ſcriptum eſt, Nerui teſticulorum eius perplexi ſunt. Tertio quoque tentat mundus, & hoc etiam duplici modo. Primo per aduerſitatem, ſecundo per proſperitatem; atque in decuplo plus per proſperitatem, quàm per aduerſitatem, ſicut Pſalmus ait: Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis. id eſt, a proſperis tuis.

Triplex tentatio. *Caro tentat nos displicer. uel retrahẽdo. uel inclinãdo Primo.* E F *Secundo.* *Secunda tentatio.* G

H

Petitio ſeptima de triplici modo liberationis a malo. Cap. 8.

Tertia malitia. TErtia malitia tenet rationem futuri. Et hæc eſt malitia pœnæ, ſeu tribulationis. Et pro hac ſeptima petitio annotatur, cum dicitur, Sed libera nos a malo. Tripliciter autem a malo pœnæ petimus liberari. Primo. n. petimus liberari per ſupportationẽ, ſecundo p conſolationem, tertio per obliuionẽ. Primo enim petimus liberari per ſupportationem a malo tribulationis, & pœnæ. Cum enim dicat Apoſto-

Quare petimus liberari a malo primo.

A Apostolus 8.c.ad Rom. Quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. hoc est, quòd iustis omnia aduersa per supportationem, & patientiam conuertuntur in bonum: propterea non oramus, libera nos a tribulatione, & pœnis, sed a malo: quia aduersitates cõuertuntur iustis ad gloriam, & coronam. Cæterę nempe virtutes vtuntur hominis bonis, sed patiẽtia vtitur eius malis. Hinc. 2.Corinth.4. Apostolus ait, *Secundo.* Tribulationem patimur, & sustinemus. Secundo per consolationem. Vnde 2.Cor.1. Apostolus de Domino ait: Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Et ibidem B iterum inquit: Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra. Et Bern. Quantum abundat tribulatio nostra pro Deo, tãtum abun-*Tertio.* dat consolatio nostra per eum. Tertio per obliuionem, quæ maxime ex spiritualibus consolationibus sequi solet. Hinc Prouerb.31.c. Salomon ait: Date siceram męrentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo: bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius. Spiritualis nempe lætitia denotata in vino: sic humanam mentem absorbet, vt omnem egestatem, atque dolorem, quem in C mundanis varietatibus, & necessitatibus patitur, pro nihilo reputet, & illius faciat obliuisci. Atque verificatur, quod Ioseph Gen.22. de se testatus est di. Obliuisci fecit me Deus laborum meorum. In fine vero orationis Dominicæ cõclusio subinfertur. s. Amen, in qua est optatio adimpletionis omnium prædictorum. Et, secundum Hieron. est signaculum Dominicæ orationis. q. concludendo dicamus, Amen, id est, fideliter, ac vere fiant nobis gratiæ postulatæ, vt per eas conscendere mereamur ad gloriam sempiternam, in qua Dominus Iesus Christus cum Patre, & Sancto spiritu viuit, & D regnat in secula seculorum. Amen.

FERIA SEXTA post Cineres.

De Eleemosyna.

Sermo Septimus.

E autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Matth. 6. Positis in præcedentib. duobus operibus satisfactorijs. s. ieiunio, & oratione: nunc vero merito subdi debet de tertio, quod est eleemosyna: q̃ quidem pro auaritia satisfacit: & per hanc ordinantur temporalia bona ad corpus humanum ex dilectionis amore. De ipsa igitur Dominus ait, Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Secundum enim Chrysost. per superabũdantiam, vel hyperbolicè locutus est Dominus. q. d. Si possibile esset te, & tuas manus latere opus tuum, conari deberes ad occultandum tibi, & tuæ manui. ergo ex hoc optime exaggeratur quãta diligentia, & cautela sit opus bonũ omni humanæ gloriæ abscondendum. Nihilominus parabolicè designauit esse in homine duplicis intentionis aspectum: vnus est sinister, aspiciens ad ista exteriora: secundus est dexter, aspiciens ad æterna. Hi autem vtrique manui comparantur: quia sicut operamur per manum, atque largimur dona: sic per intentionem facimus, regimus, & largimur opera nostra. Innuere ergo intendit, quòd eleemosynę opus, & quæcunque alia opera virtuosa, recta intentione incępta, nullatenus retorquenda sunt ad intentionem sinistram: immo totaliter abscondenda ab illa. Et ibi ostenditur tertia Religiositas, s. largiendi eleemosynam sine intentione corrupta. Circa quam tria consideremus. Primo eleemosynæ descriptionem, secundo eleemosynæ conditionem, tertio eleemosynæ gratificationem, seu meritationem. G

De eleemosyna copiosè agit D.Th. 2.2.q. 32 artic. 1. D.Bon.li. 4.dis. 15. Alex. p. 4 qõ. 105. memb. 1. Gab.li.4. dis. 16. de eleemosyna spũali. Pal.lib.4. dis.15. q. 3.ar.4.

ARTICVLVS PRIMVS.

In quo per descriptionem, quid sit eleemosyna, declaratur.

PRimo enim consideremus eleemosynæ descriptionem, vel diffinitionem, id est, quid est eleemosyna. Solet a quibusdam sic H describi. Eleemosyna est opus, in quo datur aliquid indigenti, ex compassione propter Deum. Dicitur enim eleemosyna ab *ἐλεεῖ*, quod est verbum Græcum: & est idẽ, quod misereor: cuius imperatiuus est eleyson, id est, miserere: a quo eleos. id est, misericordia, & inde eleemosyna, id est, misericordia. Vel dicitur eleemosyna, ab ely, quod est Deus, & moys, q̃ est aqua, quasi aqua Dei. misericordia autem miseris necessaria est. Sicut enim ex naturæ institutione, quilibet miseriam a se expellit, inquantum potest; ita qui misericors est, a proximo

Alex. p. 4 q. penult.

A mo suo miseriam amouet, illi subuenien-do, & bona sua communicando. propterea in descriptione dicitur, quòd est opus, in quo aliquid datur indigenti ex compassione: nec tamen talis communicatio meritoria est, nisi propter diuinum amorem fiat. Vel clarius dici potest, quòd in prædicta descriptione tanguntur quatuor, quæ ad perfectionem eleemosynæ requiruntur. Primo tangitur miseria, quæ motiuum misericordiæ est. ideo ibi dicitur, indigenti. Secundo misericordia, quæ nascitur in nobis ex miseria aliena: ideo additur, ex compassione. Tertio effectus in releuando alie-

Quatuor faciũt ad perfectionem eleemosynæ.

B nam miseriam: propterea subditur, opus in quo aliquid datur. Quarto est intentio recta in Deum, & hæc dat eleemosynæ rationem meredi. Talis tamen diffinitio pertinet ad eleemosynam, prout significat ipsam dationẽ, nõ ꝑut significat ipsã rẽ datã.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De septem conditionibus secundum quas eleemosyna debet dari.

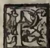
C SEcundo autem circa eleemosynæ conditionem considerandum est, dando exemplum Zachæi, qui Luc. 19. c. ait ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus. In quibus sanctissimis verbis ponuntur septẽ cõditiones, quas habere debet eleemosyna, vt grata sit Deo. Prima conditio est gratiositas ibi, Ecce. secunda largitas ibi, Dimidium. tertia bonitas ibi, Bonorum. quarta proprietas ibi, Meorum. quinta sinceritas ibi, Domine. sexta liberalitas ibi, Do. septima pietas ibi, Pauperibus.

Septẽ conditiones ad veram eleemosynam.

Quòd quatuor reddunt eleemosynam gratiosam, & quòd in vita est danda.

D *Cap. I.*

Prima cõditio.

PRima conditio est gratiositas: propterea dicit, Ecce. In quo quidem verbo ex quatuor literis composito innuitur, quòd ad hoc quòd eleemosyna sit gratiosa, quatuor communitates habere debet. Primo iucundum affectum, secundo hilarem vultum, tertio suaue verbum, quarto promptum effectum, seu modum. Primo etenim fieri debet eleemosyna cum iucundo affectu, sicut 2. Corinth. 9. scriptum est: Non ex tristitia, aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus. Iterum quoq; habetur in canone sacro, 15. dist. duæ. Eleemosyna, quæ corporaliter datur, si sine benigno corde tribuitur, omnino non sufficit. Secundo fieri debet cum hilari vultu. Vnde Ecclesiastici 35. In omni dato hilarem fac vultum tuum. Et c. 4. Cõgregationi pauperum affabilem te facito. Tertio cum suaui verbo. Ecclesiastici 18. Nonne ardorem refrigerat ros; sic & verbum melius, quàm datum? Quarto cum prompto affectu, seu modo. Ad hoc Ecclesiastici 4. Non protrahas datum angustianti. Et Prouerb. 3. Ne dicas amico tuo, vade, & cras dabo tibi, cum statim dare possis. Et Iob 31. Si negaui pauperi, quod volebat, & oculos vi- F

Eleemosyna gratiosa qd & quõ.

duæ expectare feci. s. sicut faciunt quidam insensibiles, & insensati, qui pauperibus pro eleemosyna ad ostium eorum accelerantibus diu nihil respondent: demum dicunt, vadas cum Deo: Vnde Sen. Nihil carius emitur, quàm quod cum multis precibus comparatur. Ista ergo quatuor faciunt eleemosynam gratiosam. Et hæc exprimuntur in hoc termino, Ecce. Sic etiam accipit Esa. 12. Ecce Deus Saluator meus. quia Deus in mundum descendens, & in eleemosynam se nobis pauperibus donãs, G hæc prædicta quatuor obseruauit. Hæc quoque quatuor obseruauit etiam quædam deuota mulier, quæ cum esset in ecclesia, & missa cantaretur ibidem, accessit ad eam pauper quidam nudus, frigore & algore grauiter cruciatus: pięq; sibi eleemosynam postulauit, quem cum pia mulier aspexisset: misericordia mota cogitauit, quòd si iret domum perderet missam: si autem missam expectaret, pauper algore cruciaretur; & iucundo affectu, & hilari vultu, illi dulciter ait: Dulcissime mi frater, expecta modicum, atque victa, arcta necessitate pauperis frigescentis, cito ad angulum ecclesiæ perrexit, clamque supellectilem exuit, H pauperique in eleemosynam hilariter dedit: missam quoque in eodem passu, quo illam cantari dimiserat, reinuenit. Vel ista gratiositas denotata in Ecce, innuit, quòd in vita eleemosyna máxime fieri debet, vt lumen eleemosinæ morietis pedes præcedat, non sequatur. Non sicut faciunt infantuli, quidam, qui cum de pane, vel caseo, seu pomo, comedunt quod volunt, demum fastiditi, alteri donant. Vel tales similes sunt terreo vasculo, in quo auari pueri recondunt denarios, quos hincinde coadunare possunt: de quo vase nisi frangatur,

Exemplũ notatu dignum.

Exemplũ

A gatur, nequaquam extrahi valent: contra quos Psalmus ait: Ne timueris, cum diues factus fuerit homo, & cum mul. fu. glo. do. eius, quoniam cum interierit, non su. omnia, neque de. cum eo gloria eius. Et alibi, dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri, Di. in manibus suis.

Quanta largitate debeat eleemosyna dispensari. Cap. 2.

Secunda conditio. SEcunda conditio debet esse largitas, s. in dando eleemosynas: ideo subditur, dimidium. Vnde Tob. 4. Si multum B tibi fuerit, abundanter tribue. Nam nunquam ex hoc aliquem ad paupertatem, nisi forte ad voluntariam vidimus, vel legimus deuenisse. quod ipse Apostolus 2. Corinth. 9. testatur dicens: Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Luc. quoque. 6. *Exemplũ* Dominus ait, Omni petenti te tribue. Sicut ad literam seruauit quidam deuotus Dei: qui cum omnia dedisset amore Christi, & propter obseruantiam huius perfecti consilij, cum adhuc alij eleemosynam postularent, nihilque ei remansisset, proiecit se in manus poscentium di. Cum iam nihil ad C dandum remanserit: suscipite memetipsum: exemplo Christi, qui cum omnia nobis donauerit, finaliter in cruce expansis brachijs nobis obtulit semetipsum. Vnde Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Sed mirabile quidem est, quòd amplius communiter recipiunt in eleemosynis mendicãtes a pauperibus, quàm a diuitibus: vt manifeste clarescat, quòd ipsæ diuitiæ insatiabilitatem, & ariditatem in auarorum mentibus aug- *Simile.* mentant. Malum vtique signum arboris est, cum non fructificat iuxta aquam, sicut aliæ in terra arida.

D *Quòd etsi pauperibus eleemosyna non sit tribuenda de optimis, tamen dari debet de bonis, non de noxijs, atq; corruptis. Cap. 3.*

Tertia cõditio. TErtia conditio est bonitas, quia pauperibus debent dari, non dico optima, sed bona: non corrupta, neque nociua. Et de hoc subdit, bonorum. Vnde Prouerb. c. 3. scriptum est, De primitijs frugum tuarum da pauperibus. Bonorum etiam inquit: quia temporalia a Deo creata bona, bonis cooperantur in bonum, si de illis indigentibus subministrant. Aliter. n. E eisdem sunt ad ruinam, sicut columna nimio pondere pressa ruit: sed idem pondus *Simile.* diuersis columnis circunstantibus, si commode dispensetur, stabit: sicut Apostolus Gal. 6. c. ait, Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Vt intelligatur, quòd diuitum onera, quæ sunt diuitiæ, & peccata: pauperes quodammodo ferre debent, atque diuites pauperum obligantur infirmitates, & necessitates sustentare. Sæpe etiam humores superflui sunt ad hominis necem, sic & substantia superflua sæpius est causa perditionis æternæ. F

Quòd de proprio eleemosyna danda est, quamq; impium sit distribuere aliena, si certa sint. Cap. 4.

QVarta conditio est proprietas. id est debet homo dare nõ de alieno, sed de suo: ideo subdit, meorum. Quod & se fecisse testatur Iob 31. c. dicens, De velleribus ouium mearum calefactus est. scilicet, pauper. Et Prouerb. 3. Honora Dominum de tua substantia. scilicet, non de aliena. Et Ecclesiastici 34. Immolantis ex iniquo, maculata est oblatio eius. Et sequitur: Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi victimat filiũ in conspectu patris sui. quod exponitur 1. q. 1. cap. non est putanda. Vnde dicitur, quantus etiam sit dolor patris, perpendamus si in eius conspectu filius victimetur. Ex hoc facile cognoscitur, quantum apud Deum dolor exasperatur, quando ei sacrificium de rapina tribuitur. Et iterum 14. q. 5. c. 1. Nolite velle eleemosynas facere de fœnore, & vsuris. hoc est de certis: quia de incertis potest eleemosyna fieri. 14. q. 5. c. qui habetis. & cap. seq. Et Isido. de rapinis, ac bonis alienis eleemosynam facere non est miserationis officium, sed criminis potius incrementum: eius quidem criminosi, & criminis causa est: quia talis sibijpsi occasionem præstat, vt de peccato per restitutionem exire non valeat. Vnde talis eleemosyna dicitur aquilinã, seu etiam leonina. contra hoc 14. q. 5. per totum. extra, de iureiuran. ætate. de deci. c. tua nobis. in fine. potest tamen tantus excessus charitatis esse in dante, quòd apud Deũ excusatur, si dat: non dico de rapina, aut furto, aut vsura: sed de substantia, quam ad ipsum non pertinet dispensare. Sicut accidit cuidam conuerso Cistercienſi, qui suas tunicas pauperibus dabat

Quarta conditio.

G

De vsuris dico q nõ est faciẽda eleemosyna. de hoc vi de Conciliũ Viennense. & Hebræum de merce de meretricis reponenda in sacrario an liceat.

Exemplũ

A dabat contra volũtatem prælati sui: de quo cum consuleretur summus Pontifex Alexander, dum ad partes Galliæ transmearet respondit: tu Conuerse, quotiescunq; tibi charitas suadet, da: & tu Abbas, quotiens eum inueneris inobediẽtem, da.id est, verbera. In talibus tamen multum cauendum est, cum quandoque diabolus se transfiguret in angelum lucis, vt sub prætextu boni, quandoque fiant mala.

Quòd recta intentione eleemosyna danda est, & de triplici genere hominum, qui mala intentione dispensant eleemosynas

B *suas, & de remuneratione eorũ. Cap. 5.*

Quinta conditio. QVinta conditio est sinceritas. id est, intentio recta pro Deo. propterea addit, Domine.q.d.pro amore tuo. In eleemosyna enim plus pẽsat Deus animum pium, quàm datum, sicut patet 42.dist.c.quiescamus. Et Leuit. 2. Omne, quod obtuleris Domino, absque fermento erit. Vnde Matth. 6. Cum facis eleemosynã, noli tuba canere ante te: sicut hypocritę faciunt in synagogis, & vicis, vt honorentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suã. In quib. ver-

C bis tres veritates circa eleemosynam a Domino declarantur. In prima namque dirigit intentionem, in secunda ostendit hypocritarum cõditionem, in tertia addit eorum remuneratioñe. In prima quidem veritate nostrã dirigit intẽtionẽ, cũ dicit, Cum facis eleemosynã, noli tuba canere ante te. Sunt nempe plerique, qui canunt eleemosynas suas, tubas præmittendo ante se, quidam vero secum, alij vero post se. Primi nanque facientes eleemosynas, canunt ante se, & hi sunt, qui cum fastu, & gloria distribuunt illas. Secundum enim Chrysost. Tuba denotat omnem actum, seu sermonem, per

Tres veritates de eleemosyna a Christo declarantur.

D quem bonum opus iactanter magnificatur, & prædicatur. Secundi autem, qui secum deferunt tubas, sunt qui cum fastu pomposo, & vano, quibusdam diebus congregant pro eleemosynis distribuendis multitudinem pauperum ante ostium suum. Tertij, qui post se deferunt tubas, sunt, qui capellas, & paramenta, calices, hospitalia, & cõsimilia in vita, aut post mortẽ statuũt fieri, cũ insignijs, & armis suis, aut cum scriptura, vel sculptura in pariete sculpta, seu depicta. Sed qui executor est talis intentionis, vt ad plenum impleat illam, faciat depingi tubicinantium circulum circa arma, siue circa literas: vt qui tubarum præmium exquisiuit, ipsarum abũdantiorem copiã sortiatur. Sed qui rectius agere conaretur, cũ talia fiant de impie acquisitis, & maxime de certis, sicut fieri aliquando solet, suspendat in talibus sua propria insignia, seu arma, quæ sunt proprie furium, & latronum patibulũ, vti iustitia poscit, & ipse meretur. Mira nempe insania mundanæ iniquitatis, & vanitatis: vt non solum velint peccare, dum viuunt: sed etiam quodammodo peccare conantur, postquàm de hoc seculo decesserunt. Nec tamen vituperare per hoc intendimus eleemosynas manifestas, cum Chrysost. dicat, quòd sicut lampas accensa non potest celari, sic nec opus iustitiæ, potest abscondi. Non ergo est Deo ingrata eleemosyna, quæ videtur: sed quæ propterea fit, vt videatur: cuius manifestissimum signum est talia insignia, scripturæ prædictæ, & arma saltem præbẽt exemplum malum, & habent speciem mali. In secunda equidem veritate, ostendit Dominus hypocritarum conditionem. scilicet, in eleemosynis dandis. Et de hoc subdit, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Dupliciter nempe dolosa calliditate, & simulatione hypocritę in eleemosynis gloriam suã procurant. Primo in synagogis, scilicet vt videantur a sapientibus, & notabilibus viris, qui eis possint præbere credibile, & validum testimonium bonæ famæ. Secundo in vicis. s. vt videanť a turbis, & sic apud omnes eorum bonitas publicetur. Et hoc non ad gloriam Dei, nec propter bonum exemplum, sed vt honorificentur ab hominibus. In tertia siquidem veritate subdit eorũ remunerationem, di. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam, id est, fumosam culpam sibi debitam: suam inquit, non Dei. quasi dicere velit: Sufficit eis, quòd habeant illam gloriam, quam finaliter omnes suo opere quæsierunt, & seipsos indignos Dei gloria iudicauerunt. Ex his igitur patet, quanta sinceritate, & rectitudine in eleemosynis ad Deum est intentio dirigenda. Sunt tamen plerique, qui ex quadam importunitate coacti, eleemosynas pauperibus porrigunt. De quibus Augustinus super Psal. ait: Qui dat vt careat tædio interpellantis, non vt reficiat viscera indigentis, & rem, & meritum perdit. nullum etenim munus Deo plene est gratum, nisi ex amore procedat. Non potest panis ad cibũ placere, nisi fuerit igne decoctus. Vnde 1.Corin-

Pulchra persuasio, vt tollãt humanus fastus. E F G H

Intentio operi nomen imponit.

A 1. Corinth. 13. Apostolus ait: SI distribuero omnes facultates meas in cibos pauperũ, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Pensent ergo auari eleemosynas pauperibus impie denegantes, quomodo darent in necessitatis articulo proximo, vel Domino propriam animam, siue vitã, quando pro Deo nolunt sincere impendere modicam eleemosynam.

Quòd eleemosyna danda est libere, non vendenda. Cap. 6.

Sexta conditio. SExta conditio est liberalitas, quia libere pauperibus impendere eleemosynas debet: ideo subditur, do, non dicit
B vendo, sicut quidam quandoq; faciunt, & maxime mulieres quædam, quæ quibusdã pauperibus fœminis eleemosynas ideo porrigunt, vt demum in quibusdam seruitijs remunerentur, & iam in præsenti receperunt mercedem suam. Sed audiat quælibet talis, quod ei Ecclesiastici 20. cap. ait: Super humilem animo fortior esto, & pro eleemosyna non trahas illum. s. ad seruitiũ tuum. propterea Luc. 14. ait Dominus: Cũ facis conuiuium, voca pauperes, & debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris: quoniam non habent tibi retribuere: retribue-
C tur enim tibi in retributione iustorum. Et iterum Sen. lib. de clementia ait, Nihil est venali misericordia turpius.

Quòd pauperis indigentia, atque pietas mouere debet ad eleemosynas largiendum: & de duobus erroribus eleemosynas dispensantium. Cap. 7.

Septima conditio. SEptima conditio est pietas. id est, propter pietatem ex pauperis necessitate mouentem: ideo subditur, pauperibus: Vnde Bern. In vase vacuo liquorem eleemosynæ fundite, non in pleno. 4. Re-
D gum 4. Vasa vacua præcepit Helyseus impleri, non plena. Et Gregorius in Moral. Iniuriam facit ortis, stillam proijciens in mari. Et Esa. 58. scriptum est: Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris: tunc orietur in tenebris lux tua. Et iterum eodem cap. Frange esurienti panem tuum: & egenos vagosq; induc in domum tuam: cum videris nudum operi eum: & carnem tuam ne despexeris. Non enim est danda eleemosyna, nisi indigenti: exemplo naturæ, quæ corporalibus membris secundum eorum ne- *Exemplũ a natura desumptũ*

cessitatem distribuit cibum: terræ quoque sitienti aqua vtilis est, non sitienti damnosa. In hoc tamen multi dupliciter errant. E
Nam quidam sunt in eleemosynis dandis inconsiderati, quidam autem curiosi. Primo enim sunt quidam in dandis eleemosynis inconsiderati: quod plerunque ex vitio simplicitatis habet originem. Non omni quæstori, & trutanno, ac ribaldo eleemosyna danda est. Vnde Ecclesiastici 12. Da iusto, & ne dederis peccatori. s. ad fomentum peccati. Sunt enim quidam, qui quæstorum exercent officium: & in tabernis, atque alijs inhonestis locis conuersantes turpitudinis ostendunt exemplum: con- F
tra quos extra, de pœnit. & remis. c. cum ex eo. immo sicut 5. q. 5. c. nõ omnis, scriptum est: Melius est cũ seueritate diligere, quàm eum benignitate decipere: vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiã negligebat, quàm esurienti panis frangitur: vt iniustitiæ seductus acquiescat: & qui freneticum ligât, & qui letargicum excitat: ambobus molestus, ambos amat. Sũt *Exemplũ* quidam similes cuidam ioculatori: qui licet a suo confessore de talibus moneretur, tamen ad mortem veniens voluit dimittere Domino ciuitatis, & Episcopo diuiti, atque stipendiarijs dicens: Vos Religiosi, & Sacerdotes dicitis, quòd debemus Dominũ G
imitari: sic ergo volo facere sicut Deus, qui sua diuitibus, & potentibus donat: Mercator etenim prudens pecunia sua in certo tempore egens: non commodat illam *mile.* homini, qui ad nundinas non est venturus: nec aduocato damus salarium, quem contra nos expectamus esse contrarium. Sic nec passim omnibus impijs est eleemosyna largienda, nisi in extrema necessitate. 86. dis. pasce. Secundo sunt quidam in dandis eleemosynis curiosi, quod communiter ex auaritia procedere solet: nec volũt eleemosynam dare sub prætextu bene locandi H
eam, nisi videant pauperem iam semine-cem. q. velint ei duplex beneficium dispensare, & vitæ resurrectionẽ, & eleemosynæ subuentionem. Tanta enim diligentia volunt quidam suas eleemosynas dispensare *Humana curiositas in erogan da eleemosyna.* tantummodo iustis, vt ante voluerint in pauperem mirabilia videre, quàm eleemosynam dare. contra quos di. 42. c. quiescamus, Ioã. Chrysost. ait: Quiescamus ab hac absurda curiositate, & diabolica, & peremptoria. Et sequitur: Si pro nutrimento postulat: non in his examines quõ Abraam se hospitalem circa omnes ostendebat. Si

scrutator

A scrutator esset circa refugientes ad se:nunquàm Angelos hospitio recepisset. Fortasis enim non putasset eos Angelos, sed cum reliquis repelleret: sed quoniam omnes recipiebat, recepit & Angelos. Non enim ex vita eorum, quos suscipis mercedem tibi tributurus est Deus: sed ex voluntate, & honorificentia multa ex misericordia, ex bonitate. Vnde glossa in prædicto cap. quiescamus, ait, Quòd quandocunque quis eleemosynam petit pro nutrimento, tùc semper, & indistinctè est eleemosyna danda. 1.q.2.c.quàmpio.& 11.q.3. quoniam. Si autem non possumus omni-
B bus sufficere, tunc dandum est potius bono, quàm malo: & consanguineo, quàm extraneo, & sic de singulis, sicut alibi patet. Et secundum hoc intelligendum est, quod Dominus ait: Desudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustum, cui des. Et Can. 2. Ordinauit in me charitatem. Et id, quod scribitur 86. dist. non satis.

ARTICVLVS TERTIVS.

De duobus ex quibus eleemosyna suscipit gratiæ, & meriti incrementum.

C *Ex quib. eleemosyna suscipit gratiæ incrementum.* TErtio principaliter cõsideremus gratificationem, seu meritationé. Eleemosyna enim ex duob. suscipit meriti, & gratiæ incrementum. Primo videlicet ex affectu interiori, secundo ex dato exteriori. Primo quidem ex affectu interiori. scilicet, dantis: & sic respectu præmij essentialis efficacia eleemosynę magis pensatur ex affectu feruenti dantis, quàm ex dato: sed respectu præmij accidentalis, vt remissionis pœnæ, vel alicuius huiusmodi, magis pensatur eleemosynę efficacia ex magnitudine dati: nisi ex parte altera intétio volũtatis magnitudini exterioris da-
D ti præponderet. Potest enim tam intensa voluntas, & affectio feruens esse in dando, quòd non tantum omnem absorbet reatũ, verum etiam totam pœnam, sicut de contritione Doctores tenent. Secundo eleemosyna suscipit meriti incremẽtum ex dato exteriori. id est, ex parte ipsam eleemosynam recipientis: inquãtum obligatur ad orandum pro illo, qui eleemosynam dedit: & maior efficacia in maiori dato existit, inquantum per hoc plures, & magis debiliores efficiuntur. *Casus.* Sed detur, quòd duo sint æquales in charitate, & eleemosynas faciãt æquales: sed alter cum grauamine, alter
E vero cum hilaritate: quis horum magis meretur, quantum ad dimissioné pœnæ? Dicendum, quòd si grauamen illud procedit ex radice auaritiæ, vel ex reliquijs eius: nõ est ex hoc magis satisfactoria, sed minus: quia procedit ex peccati radice, ex qua non debet commodum reportare. Si proueniat ex radice complexionis propriæ, magis est satisfactoria, & meritoria, quantum ad dimissionem pœnæ, cum sit magis pœnalis. Si autem obijcitur illud. 2. Corinth. 9. Hilarem datorem diligit Deus. Dicẽdum, quòd hoc intelligitur de dilectione, qua Deus eũ remunerat in præsenti, dans aliquod gaudium spirituale, quòd non habet, qui dat
F cum grauamine. Vel dici potest, quod hilaris sumitur ibi pro voluntario, & spontaneo: sicut etiam innuit Apostolus: Non enim inculpatur colericus, si non potest leuiter ieiunare: sic nec melancolicus, si non potest leuiter, & hilariter dare. hæc Guiliel. de Militona. Ex prædictis igitur patet, & quid sit eleemosyna, & quomodo danda sit, atque ex quibus maius suscipiat meriti incrementum: vt quilibet animetur ad eleemosynas largiendas, per quas & in præsenti consequatur gratiam, & in futuro gloriam: ad quam nos perducat magnus eleemosynarius Iesus Christus, qui cum
G Patre, & Spirituſancto viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

SABBATO POST CINERES.

Quare aduersa dantur iustis, multis rationibus demonstratur.

Sermo Octauus.

ERat nauis in medio mari. *Mat. 6.* Iam in præcedentibus sermonibus tribus operibus satisfactorijs. scilicet, ieiunio,
H oratione, & eleemosyna declaratis, ad tentationem, & probationem, scilicet vtrum talia in vera charitate fiant, appropinquandum est. Ipsa nempe mundi aduersa clarius manifestant, si iustorum opera in veritate fiant, iuxta illud Iac. 1. Patientia opus perfectum habet: quod & in Apostolis ipse Dominus etiam monstrauit experientia, sicut ad literam propositum verbum ostendit, cum dicit, Erat nauis in medio mari. Moraliter tamen per mare amarum, & fluctuationibus plenum, status aduersitatis, & amaritudinis demonstratur. *Moraliter quid per mare intelligitur.*

A stratur. In hoc fluctuat: sed non perit nauis humanæ mentis, dum iustus tribulationibus agitatur. In hac autem naui sunt discipuli, id est, disciplinati affectus: qui iam per veram pœnitentiam in tribus præcedentibus operibus mundana veraciter despexerunt: quòd ipsa patiens aduersorum tolerantia manifestat. Et in hoc ostenditur quarta Religiositas, quæ dicitur religiositas patiendi, sine qua nemo adultus saluari potest. Vnde Apostolus 10.c.ad Heb.inquit, Patientia vobis necessaria est. quia vti Psal. testatur, Mirabiles elationes maris: sed sperandum in Domino. Mirabilis in altis do-

B minus: testimonia eius credibilia facta sunt nimis. Sed forte mirantur quidam, quare Deus nauem, hoc est iustos, in mari præsentis seculi permittit tot fluctibus, tot calamitatibus, ac tot tribulationibus agitari? Ad quod dicendum, quòd talia aduersa eis dantur. Primo pro remedio medicinali, secundo pro succursu spirituali, tertio pro dono diuinali.

Articvlvs Primvs.

Quòd iustis aduersa dantur pro triplici medicina, vt sequitur.

C Primo quidem dantur pro remedio medicinali, vnde formantur tres triplicatæ rationes. Nã dantur primo pro medicina purgatiuã, secũdo pro medicina præseruatiua, tertio pro medicina consolidatiua.

Quòd per aduersa in hominibus iustis purgantur tria. Cap. 1.

Primo inquam dantur pro medicina purgatiua. Vnde in triplici ratione aduersa dantur, secũdum quòd tria in nobis indigent purgatione. scilicet, vt purgentur. Primo offensiones, secundo affectiones, tertio consuetudines. Primo dantur ad purgandum offensiones: quis inquam tam innocẽs est, vt absque crimine viuat, di. Ioan. 1.Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum nõ habemus: ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Insuper, & si forte mortalibus culpis quidam in præsenti non sint astricti, fuerunt tamen in eis in præterito irretiti: propterea merito indigent emendari, atq; purgari. ideo Hieron. ait: Rubigo peccati, sine igne tormenti, consumi nõ potest. Et Greg.

D De Triplici re se dantur nobis aduersa.

inquit. Quod lima ferro, fornax auro, flagella grano: hoc facit tribulatio iusto. Sicut nouacula pili superflui de corpore amouentur, & acutis pectinibus purgatur lanę, & capita a sordibus suis, & panni acrimonia saponis, & lixiuio, aut fullonũ herbis mundari solent: sic iustorum mentes a tribulationibus toleratis. vnde Malach. 3. de Domino ait. Sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui: qui interpretatur assumptus. s. ad iustitiæ statum, id est, viros virtuosos, & iustos. Secundo dantur ad purgandum affectiones: quibus sæpius mens mundanis, & transitorijs inhæret. s. in temporali gaudio, dolore, spe, timore, odio, & desiderio. Vnde secundum sententiam Salomonis, Prouerb. 22. Ecce derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntque causæ, & contumeliæ. Item sicut sarculo spinæ, & nociuæ herbæ euelluntur de satis: sic radicales affectiones animã corrumpentes de mentibus iustorum tribulationibus extirpantur. vnde Psal. Argẽtum. s. igne tribulationis examinatum: terrę, hoe est in terrea affectione: purgatum septuplũ propter prædictas septem affectiones: ne scilicet iusti fiant sicut coruus, qui non redijt ad Noe in arcam, Gen. 8. vnde Gregor. Qui in præsenti quæsitam fœlicitatem inuenit: auctorem qui eam tribuit, nõ requirit. Et Prouer. 20. Liuor vulneris absterget mala, & plagæ in interioribus ventris. Tertio dantur ad purgandum malas consuetudines, & malos habitus, sæpe inueteratos in nobis. vnde Apoe. 7. de talibus scriptum est. Hi sunt, qui venerunt de magna tribulatione: & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni: qui meritorias facit in eis habitas passiones: ablatis habitibus, & consuetudinibus malis.

E Similia.

Dantur flagella ad purgã das affectiones.

Simile.

G

Aduersa propter tria præseruant iustos. Cap. 2. H

Secundo dantur iustis aduersa pro medicina præseruatiua. Et hoc iterum ex triplici causa. Primo, quia remouent peccandi occasiones: secundo, quia dant mentales occupationes: tertio, quia sunt iustorum defensiones. Primo enim aduersitates remouent peccandi occasiones. Sicut enim abstinentiam, & dictam tenere ab indigestionibus præseruat: & per consequens a morbis, qui ex indigestione generantur: sic paupertas, infirmitas, & quæcunque alia temporalis aduersitas, præseruat a culpis,

Iusti quare tribulationibus affliguntur.

A culpis, quæ venire solent ex prosperitate magnificentiarum, delitiarum, diuitiarū, & consimilium. Vnde mens in tribulatione posita, est locus ille aridus, de quo Matth. 12. Cum immundus spiritus exierit ab homine, vadit per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. At econtra de eodem immundo spiritu, & loco eius dicitur, Iob 40. Sub vmbra dormit, in secreto talami, in locis humentibus. Secundo dant mentales occupationes, ne.s. mens noxia cogitando ruat. Ideo scribitur Ecclesiastici 11. Malitia. i. afflictio vnius horæ, obliuionem facit luxuriæ maximæ. Ad hoc ponit Hiero. in epistola ad Rusticum, exemplum
B de quodam iuuene, dicens: Quòd in quodam cœnobio quidam adolescēs nulla operis magnitudine flagrantiam poterat carnis extinguere: vnde eum periclitantem pater monasterij videns hac arte seruauit, imperans cuidam viro graui, vt cum iurgijs, atque conuitijs insectaretur: & post irrogatam iniuriam prius ueniret ad querimonias: uocati testes pro eo loquebantur, qui contumeliam fecerat. Solus pater monasterij defensionem opponebat, ne abundanti tristitia frater absorberetur, ita annus decursus est. Quo expleto interrogatus adolescens super cogitationibus
C pristinis respondet: Pater uiuere me non licet, & fornicari licebit? & per consequens sic euasit. Tertio sunt iustorum defensiones. Est enim tribulatio, sicut fossatum muniens castrum mentis, a superbia, & a cæteris peccatis, quæ a prosperitate sequuntur. Vnde Exo. 14. Aquæ erant filijs Israel pro muro a dextris, id est, a prosperis: a quibus plurimi submerguntur. Est etiam sicut altus murus, & fortis præseruans a præcipitio, & ab hostili impetu inimicorum, id est, a luxuria, & cæterorum vitiorum concussione. Est insu-
D per sicut sæpes muniens ortum mentis, maxime ab auaritiæ culpa. Vnde Oseæ 2. Sæpiam uiam tuam spinis, id est, detractionibus, & murmurationibus, atque blasphemijs, contra te factis.

Exemplū de quodā iuuene.

Tribulatio ffsẽ ɔparaē, & quare. Similia.

Propter tria iusti per aduersa in gratijs, & virtutibus confirmantur. Cap. 3.

TErtio dantur aduersa iustis pro medicina consolidatiua. Consolidatur enim mens humana per aduersa in acquisitis gratijs, atq; bonis, maxime propter tria. Primo propter recollectionem, secundo propter roborationē, tertio propter expulsionem. Primo propter recollectionem. Nam uirtus interior mentis, dum
E a suo contrario exterius prouocare se sentit: mox etiā consopita, omnes spiritus uires in seipsam resumit, sicut experimento certissimo patet, ꝙ ignis nō tactus, nec ullo uento pulsatus, cito deficit per seipsum: sed econtra, aliqua contrarietate, sicut sollibus fabri arctatus, omnes uires suas recolligit in seipsum. Sic terra frigore coarctata in hyeme calorem recolligit intra se. Et humanus stomachus ex frigore in hyeme naturalem calorem ad seipsum attrahit. In disputationibus insuper graui argumento obiecto omnes intelligentiæ uires in men-
F te recolliguntur, & fortius uniuntur contra suum impugnatorem, & arguentem. Secundo consolidatur propter roborationem. Ex tribulationibus enim mens fortius roboratur, quod sequitur ex prædictis. Nam ignis competenti uento pulsatus, in maiorem erigitur flammam, fortiusque uigoratur, & incalescit. Sicut etiam patet de terra, & stomacho frigore coarctatis. Propterea Sen. lib. de prouidentia ait: Non est arbor magna, neque fortis: nisi quam frequens uentus incursat. Ipsa enim uexatione constringitur, & radices celsius figit. Et Gregor. Electorum desideria dum pre-
G muntur aduersitate, crescunt: sic ignis flatu premitur, ut conualescat, & unde extingui creditur, roboratur. Tertio consolidatur propter expulsionē. s. cōtrarij sui; quod etiam ex duobus prædictis facile conspicitur sequi. Nam lateres igne decocti, ictibus non tam facile cedunt, sicut crudi. Tyrones nempe per præliorum exercitia fiunt milites strenui, & discreti; scholastici quoque disputando, & nodosa sophismata dissoluendo, fiunt magis ad resistendum contrarijs prompti. Gubernatorem in tempestate, in acie militem, intelligas; sic iustis ca-
H lamitas uirtutis est occasio, non ruinæ.

Tribulationes dātur iustis, tanquam medicina

ARTICVLVS SECVNDVS.

Per aduersa nempe tripliciter Dominus succurrit iustis.

SEcundo dantur aduersa iustis pro succursu spirituali. unde trahuntur aliæ tres triplicatæ rationes. Nam dantur eis aduersa ad tria. Primo ad eos excitandum, secundo ad eos illuminandum, tertio ad eos conseruandum.

A *Quòd cum aduersitatibus Deus propter tria excitat iustos. Cap. 1.*

Rimo quidem iustis aduersa dãtur ad eos exeitandum: & hoc maximè propter tria. Primo, vt viuãt attentius: secundo, vt clament affectuosius: tertio, vt impetrent copiosius. Primo, vt viuant attentius. Sæpe etenim fit vt iustus quædam opera iustitiæ exercens, & quasi omnia detestãda relinquens, sibi ipsi quodãmodo sufficere arbitretur: & quodam pigritiæ somno torpescens talentum gratiæ ad lucrum sibi cõcessum in terra re-B ponat, vt dicitur Matth. 25. Talem aũt Dñs tribulationis pugno percutiens in latere, per Apostolum ait, Ephe. 5. Surge, qui dormis. In huius misteriũ Act. 12. dum dormiret in carcere Petrus, ecce Angelus Domini astitit, percussoq; latere Petri excitauit eum dicens, Surge velociter. Angeliq; suasu Herodis vincula, & carcerem dereliquit. Sic moraliter percutitur iustus laboribus, & erumnis, vt abijciat vincula negligentię, & relinquat carcerem pigritiæ, & torporis. Secundo, vt clament affectuosius, & inuocent. s. auxilium Saluatoris. Vnde August. Premuntur iusti in ecclesia, vt presti, cla-C ment: clamantes, exaudiantur: exauditi, glorificent Deum. Tria vtique sunt, quæ faciunt auxilium fortiter inuocare. Accensus ignis in domo, subintrans aqua in naui, & tempestas vehemens in mari. Vnde Matth. 8. clamant discipuli dicentes: Domine, salua nos, perimus. Sic nempe ignis afflictionum, & aquæ tribulationum: insuper & tempestates persecutionum, iustos torpentes excitant ad affectuosum clamorem. Et tunc quippe, vt testatur Psal. prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Tertio, vt impetrent copiosius. Ex duobus quippe, quæ nuperrime dicta sunt. D s. quia mens vigilat attentius, & inuocat feruentius, necesse est, quòd aptior fiat ad gratiam acceptandam, & copiosius impetrandam. ideo in persona Domini ait Psal. Inuocabit me, & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.

Quòd cum aduersis de tribus illuminantur iusti. Cap. 2.

Secundo dantur aduersa iustis ad illuminandum. Tripliciter namq; illuminatur mens expurgata aduersitate. Primo videlicet ad cognitionem sui, secundo E ad cognitionem Dei, tertio ad cognitionẽ mundi. Primo illuminatur ad cognitionem sui. Solent nempe homines mente alienati, ligari atq; in plantis pedum contundi, vt per dolorem corporis, redeat sensus mentis. Sic vtiq; qui a sui cognitione alienati sunt, a Deo per flagella, ad seipsos recognoscendum, misericorditer coarctantur: ictibus catuli coguntur, atque docentur stare: & equi, & boues cõposite ire. Sic filius ꝓdigus, Luc. 15. ad seipsum reuersus est. Quis inquam puer, nisi flagellis, & virga abijcit stultitiam suam, sicut Prouer. 22. scriptum est. Stultitia colligata est in corde F pueri, sed virga disciplinę fugabit illam. Sic vtique stulta ignorantia sui, non nisi flagellorum disciplina fugatur. Vnde Apocal. 3. Dominus suadet iusto dicẽs: Vnge collirio oculos tuos, vt videas. Collirium quippe ex quodam puluere, atque medicinali aqua permixta, oculisq; apposita, sua acrimonia albuginem oculorum abstergit. Quid per collirium, quo inungendi sunt oculi corporales, nisi tribulatio, qua inungendi sunt per patientem mansuetudinem oculi spirituales; vt recognoscat homo peccata sua? Nam secundum Gregor. oculos, quos culpa claudit: pœna aperit. Secundo per aduersi-G tates mens iusti illuminatur ad cognitionem Dei. Vnde Esa. 28. Sola vexatio dabit intellectum auditui. Tribulatio vtique est illud amarum fel, quo oculi Tobiæ, id est, viri iusti ad Dei cognitionem fuerunt illuminati, Tobiæ 11. Vnde Iudic. 3. scriptum est: Hæ sunt gentes, quas dimisit Dominus in terra promissionis, vt per has erudiret Israelem. s. ad Dei cognitionem. Vnde de habitis tribulationibus, id est, humiliationis tegratians Dño Propheta ait: Bonum mihi, quia humiliasti me: vt discam iustificationes tuas. id est, voluntates tuas iustificantes animas. Tertio per aduersa, anima H iusti illuminatur ad cognitionem mundi. Ex forti namque nubium concussione corruscatio in aere generatur. Vnde etiam in noctis tenebris circunstantia pericula subito lumine demonstrantur. Sic ex tribulationum quassatione mũdus iste plenus periculis, & laqueis, & malignitatibus potest cerni, atque cognosci. Quòd verum est, quod scribitur 1. Ioan. 5. Mundus totus in maligno positus est. Propterea 1. Ioan. 2. omnibus consulit Apostolica veritas, dicens: Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt. Et in eodem cap. ratio-nem

Triphariam mẽs nostra illuminatur.

Simile.

Collirium quid sit.

Mens illuminaĩ tribulationibus ad Dei cognitionem.

Mens illuminaĩ ad cognitionem mundi per tribulationes.

A nem assignans ait: Quia mundus transit, & concupiscentia eius, quod intelligens Apostolus ad Philip. 3. ait, Omnia arbitratus sum, vt stercora.

Quòd per aduersitates iusti tripliciter conseruantur. Cap. 3.

Merita acquisita aduersitatib. triplici causa cōseruantur.

TErtio dantur iustis aduersa ad conseruandum. Cōseruantur enim gratiæ, virtutes, & merita acquisita, triplici ex causa per aduersa. Primo videlicet ex laborioso lucro, secundo ex amoroso stimulo, tertio ex gratioso adiutorio. Primo quidem gratiæ, virtutes, & merita,
B conseruantur ex laborioso lucro. Notabili quidem animaduersione pensandum est, quod altiora dona, nequaquam conseruari solent accepta, si absque erumnoso labore fuerint acquisita, sicut experientia in scriptura sacra apertius manifestat. vnde enim Luciferum a tanta altitudine gratiæ cernimus cecidisse, nisi quia tāta dona absque labore adeptus est? Et de hoc Esa. 14. cap. interrogat eum quodammodo, dicens: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Vnde Adam, & Eua nostri primi parentes tam cito ruerunt? quare
C Salomon apostatauit Deo? Vnde etiam Petrus ecclesiæ pastor a Domino constitutus, & alij plures per prospera, aut pro tēpore reliquerunt Deum, nisi quia absq; sudoribus, & erumnis, adepti sunt altiora dona largitatis diuinæ, vt discat quilibet nostrum de acceptis gratijs exultare in Domino cū tremore. Et si sine labore acceperit dona, possideat illa cum magno timore. Secundo cōseruantur prædicta bona ex amoroso stimulo. Magna nempe, & mirabilis, & omni acceptione digna est misericordia Dei, quæ per malos quandoq; contra iustos duras, & graues infamias suscitare permittit, vt per
D aquam infamiæ, vinum nimis gratiosi nominis tēperetur, ne iusti mens incurrat spiritualem ebrietatem, vnde deuiare habeat a vero lumine virtutis: quod quidem Moral. Greg. elegantissime scribit. 6. q. 1. sunt plerique, &c. vbi ait. Sunt plurimi, qui vitā bonorum fortasse amplius, quàm debent laudant: & ne aliqua elatio de laude subrepat, permittit Deus malos in obtrectationem, & obiurgationem prorumpere: vt si qua culpa ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. hæc ille. Magnum ergo periculum est laudari, quia tales laudationes homines præcipitāt in ruinam. Amplectēdi sunt enim, qui nos E
blasphemant, vituperant, & reprehendūt, quia ne ruamus, vtiq; nos sustentant. Vnde in vitis Patrū, quidā de senioribus ait: Nisi velauerit pastor oculos animalis molentis ad molam, vertit se animal, & comedit labores suos: sic Deus permittit nobis insurgere diffamatores, & validas tribulationes, quæ oculos nostræ mentis obnubilent, ne bona quæ operamur videntes, erigamur in superbiam, perdamusq; lucrum nostrorum laboriosorum sudorum. Tertio etiam conseruantur prædicta bona ex gratioso adiutorio. s. in tribulatione dato. Tribulatio. n. hominem volentem saluari, quasi cogit eū, vt non solum pugnet pro virtute, contra quam tētatur, & angustiatur: verumetiam, vt quærat auxilium non solum Dei, sed etiā seruorū eius. Interim misericors Deus tribulatis oratione multorum in auxiliū prope est, sicut Psal. testatur, dicēs: iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Et iterum Greg. inquit, Nisi Psal. per tribulationem melius se seruari sciret, non diceret, Proba me Domine, & tenta me. F

Conseruātur merita acqsita amoroso stimulo.

Exemplū ex vitis Patrum.

Conseruātur merita acqsita gratioso adiutorio.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quòd per aduersitates iustis dantur a Deo tria dona. G

TErtio dantur aduersa iustis pro dono diuinali. Triplex siquidem donum donatur parentibus iustis, cum eis aduersa dantur. Primum est donum conformitatis, secundum est donum suauitatis, tertium est donum iucunditatis.

Quòd triplex donum conformitatis cum Christo præstant aduersa. Cap. 1.

PRimum autem est donum conformitatis. In quo quidē dono ostēditur, q aduersa cum dantur iustis, tripliciter sunt signa conformationis cū Dño Iesu Christo: primo nāq; sunt signa imitationis, secūdo sunt signa associationis, tertio sunt signa vnionis, seu perfectionis. Primo sunt signa imitationis, hoc est q iustus sequitur Christū. Cū enim Christus sit caput iustorū, iuxta Apostolum Ephes. 5. Caput ecclesiæ est Christus. Quo enim gradit caput, debent & mēbra sequi: teste etenim Luc. 24. c. Pro nobis redimēdis oportuit pati Christū, & ita intrare in gloriam H

Triplices tribulationes, & aduersa reddūt nos cōformes imagini filij Dei.

A riam suam. Decens vtique est, membra eius, qui sunt iusti per passionum tolerantiam, suo capiti conformari: quia, vt ipse Dominus Luc. 6. c. attestatur: Non est discipulus super magistrum, nec seruus maior Domino suo: si me persecuti sunt, & vos persequentur. Secundo sunt signa associationis. Vnde Apostolus. 2. Corinth. 1. ait: Sicut socij passionum estis, sic & consolationis eritis. Magnum quippe praeconium est iustorum, conformes fieri imagini filij Dei, & portare insignia Christi, quae sunt tribulationes, atque aduersa. Tertio sunt signa perfectionis, seu vnionis. Vnde Dominus Luc. 6. ait: Perfectus erit omnis, si sit sicut magister eius, qui passus est vsque ad mortem: mortem autem crucis, sicut Philip. 2. c. ait Apostolus. B

Quòd tres suauitates per aduersa acquirunt iusti. Cap. 2.

Secundum est donum suauitatis. In aduersis enim datur iustis saporosus gustus, sapidusq; affectus, & purus ad triplicia dona, sicut scriptum est. Ex mali gustu fit dulcius omne bonum. Primo ad bona temporalia, secundo ad bona corporalia, tertio ad bona spiritualia. Primo enim secundum Deum dulcius sapiūt per aduersa tēporalia bona, quàm sine aduersis. Mel enim dulcius sapit cum primo gustatur aliquid amarum: sic & prospera dulciora sunt probatis aduersis. Vnde Psal. ait, Virga tua, id est, tribulatio: quia cum virga pueri flagellantur: & baculus tuus. i. temporalis cōsolatio. nam cum baculo sustentamur, sic & temporalibus adiuuamur: ipsa me consolata sunt, etiam tempotaliter. Secūdo per aduersa dulcius sapiunt corporalia bona. Nōne sępe post fortissimas febres, acutosq; dolores, iucundior sanitas aestimatur: tantoq; gratiosior, quanto praecessit infirmitas grauior? Nec aestimat homo diuitias sanitatis, nisi senserit męstitias grauis infirmitatis. Post abstinentiam, vel penuriam magnam, dulcis fit omnis cibus: quia talia sunt salsa Sancti Bernardi. Exemplum de Abbate stomachato, quem Ginassus curauit fabis, & aqua. Tertio insuper per aduersa dulcius sapiunt bona spiritualia. Vnde 2. Corinth. 1. Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra. Et Bernar. Quantum abundat tribulatio nostra pro Deo, tanto abundat consolatio nostra per eum.

Per aduersa dat gustus ad diuersa dona. C *Psal. 22.* *Simile.* D *Exemplū*

Triplex iucunditas, quae iustis venit per aduersa. Cap. 3. E

Tertium donū iustis per aduersa datur, scilicet donum iucunditatis. Pro cuius intelligentia notandum est, q͂ donum sapientiae disponit ad pacem: quia sapientia iungit mentem summo, & vero bono, in quo est finis, & trāquillitas totius appetitus rationis: & haec pax est beatitudo illa, de qua Dñs Matth. 5. inquit: Beati, qui persecutionem patiūtur propter iustitiā, q̄m ipsorum est regnū coelorū: quia tanta delectatione fertur in tales persecutiones, vt eas in hac vita eligat pro summa beatitudine sua. Ex qua quidem beatitudine iā adepta, ex necessitate superabundat quaedam delectatio spiritualis, quae gaudiū nominat: & inter duodecim fructus spiritus ab Apostolo ad Galat. 5. nominatur. Ex hoc nempe gaudio triplex iucūditas, in talibus iustis de aduersis generatur, etiā in praesenti. Prima videlicet est iucunditas mentalis, secūda est iucūditas corporalis, tertia est iucūditas cęlestialis. Prima est iucūditas mentalis, quae mensuratur et secundū abundantiā praecedentium passionū. Vnde Psal. inquit, Secundū multitudinū dolorū meorū cōsolationes tuę laetificauerūt animā meā. Et alibi idem ait: Laetati sumus pro diebus, quib. nos humiliasti, annis quibus vidimus mala. Secunda est iucūditas corporalis. vnde scriptū est Act. 5. Quod ibant Apostoli gaudētes a cōspectu cōci. q̄m digni ha. sunt pro noie Iesu cōpati. Et Col. 1. de se Apostolus ait, Gaudeo in passionib. meis: Vnde tales per Psal. dicūt, Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium: Sicut Beatus Laurentius expertus est, cui carbones praestabant refrigerium. Tertia est iucunditas coelestialis, quae ex duabus praecedentibus generatur, de quibus Beatus Iacobus ait: Omne gaudium, scilicet, spirituale, & corporale, existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis. Et iterum Ioan. 16. Dominus ait: Tristitia vestra conuertetur in gaudium, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Sen. quoque in lib. de prouidentia, inquit: Gaudent magni viri rebus aduersis, non aliter quam viri fortes belli triumpho. Et 2. Corinth. 1. Pater misericordiarum, & totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Haec est iucunditas, de qua Dominus Lucae 22. cap. ait: Ego dispono vobis, sicut disposuit pa-

ter

Donū sapientiam. F *Triplex iucūditas accidit nobis ex tribulationibus.* *Psal. 93.* G *Psal. 65.* *Tertia iucunditas.* H

A ter meus mihi regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam, quæ est passio, & aduersitas, in regno meo. Quod nobis concedat post nostras tribulationes ipse Dominus Iesus Christus, vt cum Patre, & ipso Filio, & Spiritusancto edamus, & bibamus super mensam eius in regno cœlorum, nūc per gratiam, & in futuro per gloriam, per infinita secula seculorum. Amen.

DOMINICA PRIMA in Quadragesima.

Ordo dicendorum per totam Septimanam sequentem. B

Sermo Nonus.

Ominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Matth. 4. cap. Positis Christianæ religionis operibus satisfactorijs, atque per patientiam comprobatis, iam ad dilatationem eius accedendum est: Propter quod octo Religiositates pro præsenti septimana per ordinē distinguamus. Prima est Religiositas honorans: vbi de diuino honore, & cultu, diuinissimæ Trini- C tatis agemus. Secunda Religiositas dicitur reformans: vbi de idolatriæ origine, culpa, & causis disseremus. Tertia est Religiositas timorans: vbi materia vltimi iudicij distinguetur. Quarta Religiositas est conterens: vbi cōtritionis materia declarabitur. Quinta est Religiositas expauescēs: vbi ponūtur duodecim pericula, ī quib. periclitātur peccatores in vltimo fine. Sexta est Religiositas cōstringēs: vbi de duodecim doloribus, qui sceleratis superueniūt in hora mortis, agemus. Septima est Religiositas confitens: vbi confessionis præparatio, discretio, & integratio ostendetur. Octaua est Religio- D sitas regulans: vbi demonstrabitur perfectio sacræ Religionis.

Octo Religiositates tractanī.

De honore, & cultu Dei: seu sanctissimæ Trinitatis. Et primo ponuntur tria credibilia fundamenta necessaria ad salutem.

PRimo pro prima Religiositate, q̄ honorans nuncupat, Dn̄s ait: Dn̄m Deū tuū adorabis, & illi soli seruies. Iterū vbi supra. Ad cuius intelligētiā notandū est, ꝙ tria sunt tā necessaria ad credendū, ꝙ sine eorū credulitate nō est hoī salus. Primū est credere Deum esse, secundū credere Deum E esse vnicum creatorem, tertiū credere Deū esse trinum, & vnum. Primum inquam, & radicale fundamētum omnium credendorum, est credere Deū esse: hoc enim sublato, nihil de eo creditur: propter quod cultus ei, & honorificētia impendatur. Nullus enim honor, nullus timor, nullus amor ei impēderetur: & iterum nulla spes euenit in eum, nulla de eo fiducia: quare nec curabit, nec etiā cogitabitur. Propterea manifestū est incredulitatem huius articuli, atq; negationem ipsius, destructionem eē diuini cultus, & subuersionē totius ædificij religiosi. Manifestum igitur est, hunc esse articulum primarium, & fundamentum, atq; caput fi- F dei, quę creditur: & nulli hominum eē posse excusationem de eius pertinaci incredulitate, atq; negatione. Propterea Exo. 3. ait Dominus: Ego sum, qui sum: & dicas filijs Israel: qui est misit me ad vos. Et Iob cap. 9. Si non ille est, quis ergo est? Esa. quoq; 43. dicit Dominus: Intelligatis, quia ego ipse sum. Et Apostolus. 2. Corin. j. Non est apud illum est, & non: sed est in illo est. Secundum necessarium ad salutē est credere Deū esse vnicum creatorem: & non esse ei e regione, vel ex aduerso, alium vllo modorū: sed ipsum solum eē principium, & Princi- G pem vniuersitatis, ac singularis, & vniuersalis Imperij Dominū, & omniū seculorū. Contra quem articulū blasphemant nefandissimi Manichęi, qui duo principia, videlicet beatorum, & malorum: & duos Principes, lucis, & tenebrarum: & duos principatus, siue regna, & duo vniuersa. f. bonorū, & malorum insanissima pertinacia mētiūtur. Contra quos Ioan. 1. c. ait, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Tertiū autē necessariū ad salutē est credere Deū eē trinū, & vnū: quod qui non credit, cū nō minus sit vnaqueq; ꝑsonarū, q̄ diuina essentia: vllo modorū super oēm ęstima H tionē detrahit glorię: specialiter āt ipsi personæ, quā denegat, immo in vnaquaq; supra modū blasphemat cōtra singulas. Et sicut prædictum est: nullū vestigium illi relinquit diuini honoris, aut cultus, cum eodem iure per omnia, & debito æquali diuinus honor, sacerque cultus omnibus illis debeatur personis. Et de hoc Ioan. 1. Ioan. 5. cap. ait: Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritussanctus: & hi tres vnum sunt. Amplius si quis negaret Deum creasse mundum: non est dubium, quin intolerabiliter bla-

Tria ad credendū necessaria.

Duo principia ponunt Manichæi, & temere.

A ſphemaret. Cum igitur incomparabiliter
maior ſit gloria ipſe filius genitori ſuo, q̄
mundus creatori: & tantus vtique maior,
quanto ipſe filius maior mundo eſt: aperte
incomparabiliter nequius blaſphemant, qui
negant Deum patrem genuiſſe filiú, quàm
qui negant eum creaſſe mundum. Et ad hûc
modum eſt oſtendere de Spiritusancto, qui
eſt primum, & maximum donum largitatis
ipſius. Ex quo manifeſte apparet quantum
diuinę largitati detrahit, qui huiuſmodi
donum ex eo non procedere contendit.
Cum enim alia dona cóparatione illius nihil
ſint: manifeſtum eſt, quòd quaſi nihil di-
B uinæ largitati relinquit, cóparatione eius,
quod detrahit ei, qui donum Spiritusſancti
eidē auferre præſumit. Amplius ſi Propheta
dicere auſus eſt, Delectaſti me Domine
in factura tua: quanto fortius dicere poterat,
Delectaſti me Domine in genitura tua
propter filium: & in proceſſura tua propter
Spiritumſanctum. Ex his igitur manifeſtū
eſt, quòd quæcunq; de Deo credenda ſunt:
aut ſunt ei per ſe: hoc eſt ſine reſpectu, &
comparatione aliarum rerum, aut non; & ſi
ſunt p ſe, partim ſunt ea, quæ diximus; partim
conſequentia ex his. Conſequentia autem
vocamus æternitatem, ſimplicitatem,
C impaſsibilitatem, perſonarum æqualitatē,
& multa conſimilia, quę poſito fundamento
Trinitatis, ex neceſsitate ſequuntur perſonas,
vel aliquam, ſeu aliquas ex prædictis.
Tria igitur hæc, quæ præmiſimus,
principia ſunt, & radices, ac fundamenta
aliorum. Eorum vero, quæ de Deo ſunt,
& de ipſo dicuntur reſpectu, & comparatione
rerum aliarum, principia radicalia
ſunt potentia, ſapientia, & bonitas. Omnia
enim alia conſequentia horum ſunt, ſicut
quòd dicitur creator, quòd dicitur pater, ꝙ
dicitur nutricius: quòd dicitur lux, & dux
hominum, & conſimilia. Ex credulitate
D enim horum trium oriuntur omnes partes
diuini cultus. Eorum igitur, quæ pertinent
ad diuinum honorem, & cultum: quædam
pertinent ad diuinam potentiam, quædā ad
diuinam ſapientiam, quædam ad diuinā clementiam.
Et hoc oſtendit verbum prææallegatum,
cum dicit, Dominū Deū tuum adorabis,
&c. Nam primo ad potentiā pertinet
illud, Dominū. Secundo ad ſapientiā illud,
quod dicitur, Deum. Deus enim videns interpretatur:
& ideo Dei ſapiētia aperte demonſtratur.
Tertio ad clemētiam pertinere
videtur, quod dicitur, tuum: quia ipſe
Deus ex charitate ſua factus eſt noſter.

ARTICVLVS PRIMVS. E

Quòd Deo propter infinitam potentiam eius triplex eſt exhibendus cultus, & honor.

PRimo enim altitudini, & ſupereſſentiæ diuinę potētiæ triplex exhibendus eſt honor, & cultus. Primus dicitur adoratio, ſecundus dicitur exoratio, tertius dicitur veneratio. Nam qui Dei potentiam infinitam eſſe credendo cognoſcit, Deum adorandū, exorandum, & venerandum intelligit.

F

Quid eſt adoratio, & de quatuor actibus adorationis. Cap. 1.

PRimus diuinæ potentiæ cultus, & honor, dicitur adoratio. Eſt enim adoratio ſubiectio, & humiliatio interior, & exterior: qua nos Deo ſubiectos eſſe ad perdendum, vel ſaluandum plenarie profitemur. Sic adorabat Dominum Pſal. dicēs: In manibus tuis ſortes meæ. Conſiſtit autē hæc adoratio in quatuor actibus. Primo in inclinatione capitis, ſecūdo in curuatione corporis, tertio in genuflexione poplitis, quarto in totali proſtratione hominis. Primo in inclinatione capitis, vt cū nominatur Ieſus, vel Chriſtus in ſacris ſolēnijs. extra, de immu. eccl. c. decet domum Domini ſanctitudo. Et hoc maxime facere debemus, vt diſcamus erubeſcere ex noſtrorum peccatorum cōſideratione, ſicut fecit Publicanus, Luc. 18. qui non audebat oculos ad cœlum leuare, &c. Diſcamus a bonę indolis pueris: qui cū deliquerint, atq; redarguti fuerint, inclinato capite erubeſcūt. Sic & nos cū a patre nr̄o, qui in cęlis eſt reprehendimur, qui aīæ nr̄æ inquit, Filia Babylonis miſera: tūc aīa ſicut
filia bona ploret, di. illud Threno. 3. Memo- H
ria memor ero, & tabeſcet in me aīa mea. Et iterū dicat cū Pſal. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes, &c. Secūdo in curuatione. ſ. cū dr̄ Gloria patri, & hoc in ſignum, ꝙ oī fragili miſeria quo ad aīam, & quo ad corpus pleni ſumus: & ꝙ ad iterū ruendū, atq; peccandū, & deficiēdū prompti ſumus, qd̄ in corpore, ſtercore, & immunditia pleno demōſtraī. Vn̄ Iob 10. Memēto q̄ſo, ꝙ ſicut lutū feceris me: & in puluerē reduces me. Tertio in genuflexione poplitis. ſ. in eleuatione corporis Chriſti, & cōſimilibus: talis quidē dēt eē reuerētia, qualis eſt cui reue-
rentia

De adoratione agitur a Theol. in 3 ſent. & de adoratione Eucharistiæ Sco. in 4. d 11. q. 4 Al. p. 3. q. 30. mē. 3. Thom & Bon in 3. diſt. 9.

A rentia exhibetur. Si.n.Dñs secularis genu sinistro, quia ex parte Dei Dñs corporis, & tẽporalis substantiæ est. Si platus genu dextro, quia ex parte Dei Dñs aię perhibetur. Si Papa, cum vtroq;. Multo amplius debemus genuflectere Deo, iuxta illud Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrẽ Domini nostri Iesu Christi. Et ad Rom. 14. Viuo ego, dicit Dñs: quia mihi curuabitur omne genu. Qui ergo corã sacramento corporis Christi solum vno genu se curuat: similis est Iudæis illo modo se genuflectentibus corã Christo tẽpore passionis. Quarto totali prostratione hominis. s. in signũ, q̃ finem vitæ no-

B stre cõsiderare debemus: vel in signũ, q̃ fitemur nihil esse ex nobis. Hunc aũt modũ tenet ecclesia tẽpore passionis in quatuor passionibus, quando dicitur, Et inclinato capite emisit spiritum. Venite ergo, sicut Psal. ait, adoremus, & procidamus ante Deũ, ploremus corã Dño, q fecit nos, &c.

Quid est exoratio. & quòd quatuor eius actibus diuina potentia inclinatur. Cap. 2.

SEcundus autẽ diuinæ potentiæ honor, & cultus est exoratio. Per exorationem

C enim ad Dei potentiã confugimus inclinandam. Per quatuor enim nobis diuina potentia inclinatur. Primo per orationem, secundo per deprecationem, tertio per sacrificationẽ, quarto per thurificationẽ. Primo enim diuina potentia inclinatur p orationẽ, quæ fit pro bonis obtinẽdis, sicut patet in Dominica oratione, cũ dicimus, Pater noster, &c. In qua oratione postulamus quæ sunt necessaria ad hominis vtriusq; salutẽ. Et de hoc etiã Psal. ait: Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum. Intende voci orationis meæ: Rex

D meus, & Deus meus. Secundo inclinatur p deprecationẽ, quę fit prò malis remouẽdis, sicut fecit Tobias 3. cap. pro plaga cęcitatis amouẽda: & Sara, pro opprobrio virorum occisorum. sequitur, In illo tẽpore exauditæ sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei: & missus est Angelus Dñi Raphael, vt curaret ambos: quorũ sunt vno tẽpore orationes in cõspectu Dñi præsentatæ. Ad hoc ẽt Psal. ait. Deprecatus sum faciẽ tuã in toto corde meo. Miserere mei, & exaudi me. Et Iac. 5. c. Multum enim valet deprecatio iusti assidua. Tertio per sacrificationem, vt audiamur. Sacrificium dicitur, ex hoc quòd homo facit aliquid sacrũ,

Quatuor actibus diuina incli natur potentia.

Primo.

Psal. 5.

Secundo.

Psal. 118

Tertio.

sed super omnia sacrificia: immo sacrificiũ E sacrificiorum est corpus sanctissimi Iesu Christi, sicut patet de consec. dist. 1. c. nihil. Et ideo de illo Psal. ait, Sacrificium laudis ho. me & il. iter quo ostendam illi salutare Dei. Quarto per thurificationem, vt exaudiamur. Thurificatio nempe designat, non tantum odorem sacrificij: sed etiam solennitatem Dei, in cuius honorem sacrificium celebratur. quæ quidẽ Exo. 30. in Thimiamate figuratur. Et quia omnis gratia a Domino impetranda, ex Iesu Christi merito, nobis datur, & ad nos descendit ministerio Angelorum, atq; Sãctorũ, iuxta illud Heb. j. Omnes sunt administratorij spiritus, &c. F Et 2. Corinth. 2. Apostolus ait, Odorẽ notitiæ suę spargit per nos in omni loco. Ideo altaris thurificatio, per quod Christus significatur, in ecclesia præmittitur primo, deinde officio ministrorum thurificantur omnes per ordinem circunstantes.

Corpus Christi, et sacrificiũ sacrificiorum.

Quarto.

Quid est veneratio: & quòd ad illam quatuor necessaria sunt. Cap. 3.

TErtius autẽ diuinæ potentiæ honor, & cultus est veneratio. s. qua ad diuinam potentiam, vel ad sacra eius, non, nisi decenter, hoc est loti, & purificati mẽte, & corpore, accedere pręsumamus. G Hæc aũt quatuor requirit. Primo sacrorum locorũ magnificentiã, secundo ministrorũ mũditiã, tertio necessariorũ decentiã, quartó cęrimoniarũ armoniã. Primo. n. veneratio requirit sacrorũ locorũ magnificentiã, & decorem. Et merito quidẽ, quia est ibi psentia Dei, sicut Psal. ait. Dñs in templo sancto suo. Est insuper ibi cõmuniter Domini præsentia sacramenti. De hoc iterum Psal. ait, Dominus in loco sancto suo. Est insuper ẽt ibi præsentia milliũ Angelorũ astãtiũ corã Dño, qui est in hostia consecrata. H In ea suscipimus sanctissima sacramẽta. Nã ibi baptizamur, cõfirmamur, emundamur: ibi sacri ordines dãtur, ibi suscipimus corpus sanctissimnm Iesu Christi, ibi indulgẽtiarum gratiæ condonantur. Quæ omnia in spiritu contemplans Iacob, Genes. 28. admirans ait: Quàm terribilis inquit est locus iste: non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli: propterea requirit magnificentiam, & decorem. Secundo ministrorum munditiam. s. in cõtractando diuina, & ecclesiastica sacramẽta. O quãta puritate pollere debẽt, quorũ ministerio iustificant impij, reconciliãtur rei, curantur infirmi, illu-

Quatuor requiruntur ad venerationẽ

Primo.

Psal. 67.

Secundo.

A minantur cæci, mundantur leprosi, & mortui deniq; suscitantur. Profecto mundus eē debet, qui vicem Christi gerit in terris: & maxime cū alijs, & sibi dispensat dñicū sacramentū. Ad hoc facit, quod scribitur extra, de immun. eccle. c. decet Dñm, & Esa. 1.
Tertio. Lauamini, mūdi estote. Tertio necessariorū decētia. s. in apparatu vasorū, luminarium, vestimentorū, & huiusmodi, quæ oia clamāt, & ostendūt gloriā, & magnificentiam cultus: ad quod hortatur Salomon Prou. 3. Honora Dñm de tua substātia. Hinc. 1. Regū 2. ait Dominus: Qui honorauerit me. s.
B in prædictis, glorificabo eum. s. honoribus
Quarto. sempiternis. Quarto cęremoniarum armoniā. i. contentum, & ordinem, vel celebritatē cantationum psalmodiarum, deuotionū, & lectionū: necnō & tota festiuitas musicorū huic seruire debet. Vbi ſm Aug. 10. Confessio. Per aurium oblectamenta infirmorum mens in affectum pietatis assurgat: non ad ostētationem, & delectationē prouocandam, sed carnalibus talia in carnalia conuertuntur: quia sicut, secūdum Apostolum 8. c. ad Rom. Diligētibus Deum omnia cooperantur in bonum: ita non diligentibus Deum, omnia cooperantur in malum.

C

Articvlvs Secvndvs.

De triplici cultu, & honore, qui exhibendus est Deo propter infinitam sapientiam eius.

Lucidissime. Secundo enim, qui Deum credit sapientiæ infinitæ esse, & ꝙ oīa ad nudū intuetur, tria Deo impēdit. Et sic triplex
Triplex diuina sapiētia cultus. est diuinæ sapientiæ cultus, & honor. Primus est timor, secundus est pudor, tertius est dolor. In oculis nempe Dei aliquid agere intimorate, impudenter, & impœnitenter: non est hominis, qui credat eum omnia
D aspicere oculis sapiētiæ suæ: cum Deus videns interpretetur, iuxta illud Heb. 4. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius.

Timor Dei duo generat in humana mente. Cap. 1.

Primus autē diuinæ sapiētiæ honor, & cultus est timor. s. qui ostendit culpā, & diuinā iustitiā, sicut Psal. ait: Initiū sapien-
Psal. 110. tiæ timor Dñi, intellectus bo. o. fa. eū. Et ex hoc duo bona oriunī, stupor, & tremor. Primo ex timore orit stupor. s. diuini iudicij, quod cōtinue consueuit a Deo peccatorib. infligi: q̄ contēplās Propheta de se ait. Oia iudicia eius in conspectu meo, & iustitias eius nō repuli a me. Et ad hoc hortat̄ Eccl. 17. c. di. Cognoscite iustitias, & iudicia Dei. s. vt stupeatis. Hinc vtiq; est, ꝙ ī diuino cultu ita repręsentamus diuina iudicia, sicut & bñficia, vt stupeamus peccare corā diuina sapiētia. Recolimus. n. diuina iudicia primi Angeli, Adæ, Diluuij, Sodomæ, Dauid, Salomonis, Samsonis, Petri, & vltimi iudicij; vt stupor i mētib. nr̄is gñet. Scdo ex timore orit tremor. s. æterni supplicij peccatoribus p̄parati, vbi considerare dēt hō, ꝙ momētaneū est qđ delectat, sed æternū qđ cruciat. Pōderetq; sñiam Christi dicētis cōtra dānatos, Matt. 25. Discedite a me maledicti in ignē æternū, qui preparatus est Diabolo, & angelis eius. Quod cōsiderās Psal. ait, Timor, & tremor venerūt sup me, & cōtexerūr me tenebrę. Et iō in cultu Dei, sępius īernale iudiciū, vel suppliciū rep̄sentamus.

De timore vide S. Tho. 1. 2. q 41. ar. 1: & 2. Gab. li. 3. dist. 25 q. vni. ar. 1. Magister li 3. d. 34

Q̃uo ex timore oritur tremor.

F

Quòd pudore generantur duo. Cap. 2.

Secūdus diuinæ sapiētiæ honor, & cultus est pudor, q̄ cōmissa repēset, & cōsideret: ex quo duo bona ēt ortū hñt. s. verecūdia, & erubescētia. Primo verecūdia
G s. culpę cōmissæ. Exēplū de Magdalena: Lu. 7. q̄ stās retro secus pedes Dñi Iesu, lachrymis cępit rigare pedes eius, & vnguēto vngebat. Similiter ēt Publicanus, Lu. 18. nō audebat oculos ad cęlū leuare, sed pcutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Secundo erubescentia. scilicet, pœnæ inflictę: quia sicut Psal. ait, Multa flagella peccatoris, sperantes autem in Domino, misericordia circundabit. Et ideo gestus vtriusque. scilicet, verecundiæ, & erubescentiæ, in diuino cultu frequentius recoluntur.

De pudore vide Gers. de regulis moralib.

H

Ex dolore duo in anima generantur. Cap. 3.

Tertius autem diuinæ sapientiæ honor, & cultus est dolor, qui pensata emendet per veram penitentiam: ex quo duo insuper oriuntur bona. scilicet, confessio, & correptio. Primo ex dolore oritur confessio peccati defleti, sicut Psalmus ait: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Et alibi: Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in consilio iustorum, & congregatione. Secūdo *Psal. 31.*

A do oritur correptio peccati confessi per veram circunspectionem. Exemplo Prophetæ, qui de se ait: Cogitaui vias meas, & cōuer. pe. me. in testimonia tua, scilicet vt amplius non delinquam. Et ideo vtrunq; exercitamus in diuino cultu: & hoc quidem vt verè confiteamur & emendemur. Ex his, quæ dicta sunt patet, ꝙ timoris est ostendere, pudoris videre, & doloris delere, & emendare offensas, quas in Dei oculis cuncta cernentis operari præsumpsit ingratissimus homo.

Ex dolore quæ generant in anima.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quòd Deo propter infinitam clementiam eius, triplex est exhibendus honor.

TErtio propter infinitam Dei bonitatem tres cultus ei exhibēdi sunt. Qui enim credit Deum esse bonum & beneficum, tres honores ei impendit. Quorum primus est gratitudo deuotionis, secundus promptitudo dilectionis, tertius est rectitudo intentionis, quasi tres principales sint effectus amoris. Quicunq; enim diuinam bonitatem plenè credit, & consi-C derat, est gratus ob eius beneficentiam: Promptus ob eius beneuolentiam: fidus ob eius benepatientiam, qui sunt tres actus bonitatis.

Deuotæ gratitudinis quatuor comparationes vel actus. Cap. 1.

PRimus autem diuinæ clementiæ cultus & honor, est gratitudo deuotionis, scilicet circa beneficia Dei, qui ingratis & indignis sua dona non cessat quotidie multipliciter elargiri. Huius autem gratitudinis quatuor sunt actus, quos exercemus & frequenta-D mus quotidie in diuino cultu. Primus est recognitio, secundus benedictio, tertius collaudatio, quartus glorificatio. Primus est recognitio, quæ est gratiarum actio pro receptis. Vnde Psal. ait, Cātabo Dño. i. recognoscendo recepta beneficia: laudabo dñm, qui bona tribuit mihi. Quia, vt dr̃ Iac. 1. Omne datum optimum, & omne donū perfe. &c. Et dicit pluraliter bona, quia dat Deus & bona temporalia, & bona corporalia, & bona spiritualia. Et quod his omnibus melius est, dabit etiam gloriam sempiternam. Propterea alibi Psal. inquit: Quid retribuā Dño pro omnibus, quæ retribuit mihi? Secundus est benedictio, quæ est bonorum imprecatio largitori: sicut ibi, Benedictus es Domi-E ne Deus patrum nostrorum, & laudabilis & gloriosus in sæcula. Et iterum Apoc. 7. Benedictio & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro, in sæcula sæculorum, amen. Et denuo Psalm. ait: Benedicam Dn̄m in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Tertius collaudatio, quæ est benefactoris magnificatio, vtpote cum dicimus: Tibi Domine gloria imperium & honor & magnificentia: nobis autem cōfusio & opprobriū semper debetur. Vnde Psal. inquit, Magnificate do. m. & ex. no. eius in idipsum. Et ali-F bi idem ait: Magnus Dominus & laudabilis nimis: in ciuitate Dei nostri in monte sancto eius. Et iterū dicit, Benedic anima mea do. Domine Deus meus mag. e. vehemēter. Et alibi: Lauda anima mea Dominū, laudabo Dominum in vita mea. Et gloriosa Virgo ait: Magnificat anima mea Dominum. s. non meipsam, Lu. 1. Quartus glorificatio, quæ est beneficiorum, & benefactoris prædicatio, diuulgatio, publicatio, atq; diffamatio ad omnes. Gloria. n. nihil aliud est, quàm clara, subtilis, & lata fama. Vnde Apost. 1. ad Timoth. 1. Regi sæculorum immor. inui. G so. Deo ho. & gloria in sæcula sæculorum, amen. Et iterum Psalm. ait: Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo, & in terra.

Gratitudo deuotionis primus diuinæ clementiæ cultus. *Primus.* *Psal. 12.* *Psa. 115.* *Secūdus.* *Tertius.* *Psal. 33.* *Quartus.*

Promptæ dilectionis quatuor sunt signa. Cap. 2.

SEcundus diuinæ clemētię cultus & honor, est promptitudo dilectionis circa eius beneuolentiam, qui culpam indulget & alleuiat miseriam seu pœnam. Huius autē promptæ dilectionis quatuor sunt signa: Quorum primum est pęnitentia, secundum parsimonia, tertium eleemosyna, H quartum indulgentia. Primum. n. signum promptæ dilectionis est pęnitentia. s. gratāter recepta ad satisfaciendū pro culpa commissa: In ipsa etenim homo seipsum offert Deo, vt dignum morte quasi sacrificium, sicut Psal. ait: Sacrificium Deo spiritus cōtribulatus, cor contritū & humiliatū Deus nō despicies. Secundum signum est parsimonia. s. conuictus vel quæcūq: afflictio & maceratio carnis: vt caro crucifigatur cum vitijs & concupiscentijs, sicut consulit Dn̄s Matt. 16. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suā & sequatur

Quatuor prōpta dilectionis signa. *Primum.* *Psal. 50.* *Secundū.*

A tur me. Et Paulus Gal. 2. de se ait, Confixus sum cruci. Et iterum. 5. c. Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Tertium signum est eleemosyna, quæ est subuentio miserationis corporalis ad alterius miseriam releuandam: sub quo sunt vna & eadem ratione opera misericordiæ corporalis & spiritualis. Corporalis, sicut pascere esurientẽ, potare sitientem, colligere hospitem, vestire nudum, visitare infirmum, & redimere captiuum. Spiritualis autem, sicut docere ignorantem, consulere dubitantem, corrigere delinquentem, cõsolari afflictum, re-
B mittere offendẽti, portare onerosos, & orare pro peccatoribus. Nam, vt scribitur Mat. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Quartum est indulgentia, s. locorum sanctorum, & omnis peregrinationis, vel labor acceptus voluntariè, pro suorum venia peccatorum: sicut ire ad sepulcrum, ad sanctum Iacobum, ire Romam, ire ad sanctam Mariam de Portiũcula prope Assisium, vbi beatus Franciscus impetrauit a Deo, ꝙ quicunque prima die Augusti contritus & confessus intrauerit Ecclesiam illam, plenam indulgentiã consequatur omnium peccatorum suorum.

Tertium.

Quartũ.

C *Rectæ intentionis quatuor sunt fructus. Cap. 3.*

Tertius diuinæ clemẽtiæ cultus & honor, est rectitudo intentionis, circa eius patientiam, qua peccantibus differt vindictam. Hæc autem rectitudo est ad vitandum vindictam & vltionem ad dirigendos pedes nostros in viam pacis, sicut Dominus Matt. 6. c. ait: Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidũ erit. Huius rectitudinis intẽtionis quatuor sunt fructus: Primus videlicet reminiscentia, secundus diligentia, tertius præuidentia, quartus præstolantia. Primus fructus est reminiscentia, quæ est recordatio offensæ totiés iteratę, & per consequens venię totiés col-
D latæ, seu communicatæ, & cõdonatæ, vt per hoc scias libenter alijs offensas vel iniurias septies, imò sępius q̃ septuagiesseptìes in te peccantibus indulgere, sicut præcipit Dominus, Lu. 6. Dimittite & dimittemini. Et iterum, Matth. 6. in oratione Dominica postulamus dicẽtes: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos, &c. Secundus fructus est diligẽtia se exercens in tali eius seruitio in sacris sacrificijs & sacris studijs, antequam veniat dies vltimus extremę vltionis. Vnde E
Apost. 2. Corint. 6. Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis: Ait enim: Tẽpore ac. ex. te & i die sa. adiuui te. Ecce nũc tp̃s ac. ec. nunc dies salutis. Et idem ad Gal. 6. iterum ait: Dum tempus habemus, operemur bonum. Tertius fructus est præuidentia. s. declinans a periculis, quibus cadere posset in foueam damnationis ęternę, sciẽs ꝙ 1. Io. 5. Apost. ait, Mundus totus in maligno positus est. Quartus fructus est præstolatio anhelans per desiderium cœlestiũ ad remuneratione æternam semper sibi suspecta de obstaculo, quod finaliter non contingat: Vnde Psal. Quemadmodũ desi. cer. F
ad fon. aqua. ita desi. ani. me. ad te Dens. Sitiuit anima mea ad de. fon. vi. quando ve. & appa. ante fa. Dei. Fuerunt mi. la. m. pa. die, ac no. dum dicitur mi. quoti. vbi est Deus tuus. Ad hæc omnia notandum est, ꝙ idem opus exterius diuini cultus pōt fieri ex diuersa virtute & diuerso fine, vt sacrificare, vel ad honorandum solum eius magnificẽtiam tantum, vel ad obtinendum veniã tãtum, vel ad impetrandum gratiam tantum, & ad obtinendam tantum æternã remunerationem. Et quandoq; propter hæc omnia simul si placuerit offerenti, & sic de alijs. In his autem breuiter cõcludimus sanctissimę Trinitatis diuinissimum cultum, vt in eodẽ G
deuota mens possit faciliter exerceri per illud, In memoria repleatur diuina immensitate Patris: intelligentia diuina, sapiẽtia filij: & in voluntate diuina, dulcedine Spiritussancti, qui in Trinitate perfecta per ęterna sæcula regnat, cum quibus nos conregnare faciat Dominus Iesus Christus per infinita sæcula seculorum, amen.

Quatuor fructus rectæ intentionis.

De dupliei intẽtione vide D. Bon. lib. 2. dist. 40. q. 1. & Ioã Gersonẽm per. 2. de intẽtione.

Primus.

Secundus

Tertius.

Quartus.

DOMINICA PRIMA IN Quadragesima infra diem.

De idolatriæ cultu.

Sermo Decimus. H

Ominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Matth. 4. Satis, vt puto, hoc mane patuit de cultu sanctissimæ Trinitatis. Meritò igitur nunc tractandum est de idolatriæ cultu: per quẽ tanta insipiẽtia ac temeritate homines delyrauerunt & apostatauerunt a vero & diuino cultu, atque hodie in reliquis huiuscemodi perseuerant: vt adorent pro Deo, dę-
mones

A mones in vilissimis creaturis: quod Dominus prohibens in verbo proposito ait, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. In quo verbo secunda, idest refrenans religiositas demonstratur: cum præcipiat Christus Deum solummodò, & non alium adorandum, & illi soli toto conamine seruiendum. Tria igitur circa idolatriam consideremus ad præsens, vt omnis noster affectus, sermo & actus ab omni cultu idolatriæ refrenetur. Primò idolatriç originationem, secundò idolatriæ offensionem, tertiò idolatriæ dilatationem.

Tria circa idolatriam.

B

Articvlvs Primvs.

De origine idolatriæ: & triplici eius varietate.

Primò inquam consideremus idolatriæ originationem. Prænotandum est tamen, quod idolum dictū est ab eo, quod est idos, secundū Isidorum: idos autem formā dicit, ab idea tractam, sicut Sen. ait: Propterea idolum dicit ir propriè simulacrum repręsentatiuum rei existentis, vel rei fictę. Et secundùm hoc idolatria propriè dicitur, cum simulacra coluntur. Ex communi tamen consuetudine:

Idolum vñ ex aüt idolatria simulacrorum cultura.

C quia Gentiles creaturas colebant sub quibusdam imaginibus, impositum est idolatriæ nomen, ad significandum qualemcunque creaturæ cultum, etiam si sine imaginibus fieret, vel sic dicta est idolatria, quasi idolorum latria: non quia omnis huiusmodi execratio seruitutis, vt dictum est, idolis impenderetur: sed quia vel primum idolis exhibita est, vel quia frequentius. Aduertendum est etiam, quod in prima ætate, nō fuit idolatria, propter recentem memoriā creationis mundi, ex qua vigebat cognitio veri Dei in sæculo illo: sed in secunda ætate reperta est, scilicet tempore Abrahæ, vt

In prima ætate non fuit idolatria.

D infra patebit. In sexta verò ætate exclusa est per virtutem & doctrinam Christi, qui de diabolo triumphauit, sicut ipse prædixit Ioan. 14. Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi eijcietur foras: licet multæ reliquiæ, vt infra dicetur, maximè his temporibus adhuc etiam inter Christianos reperiantur. Erat autem antiquitus idolorum, seu imaginum differentia triplex. Quædam enim erant imagines tantum, quædam verò habitacula dæmonum, quædam autem dij factitij vocabantur.

E *Quòd in principio idolatriæ, quędam erant imagines tantum. Cap. 1.*

Rimò enim erant quædam imagines tātum. s. ad repręsentationē eorum, quorum imagines erāt: nihilq; numinis credebantur habere, sicut nec nunc apud nos sanctorum imagines reputantur. Refert namq; beatus Fulgentius lib. j. etymol. suarum, quod Diofantes Lacedomorum auctor libros 14. scripsit antiquitatum, in quibus ait, Syrophanem Ægyptum, familia, substantiaq; locupletē, filium genuisse, quem ait, velut omnis substantiæ successorem, ineffabili vltra quàm

Syrophanes Aegyptius.

F paternitas exigebat, affectu erga filium deditum fuisse. Isq; dum aduersis fortunę incursibus raperetur: quo patri crudele geminęq; orbitatis dereliquisset elogium, vt & posteritatis perpetuale suffragiū denegasset, & substātiæ propagandæ subitam acceptionem objiceret. quid igitur faceret, aut secunda paternitas in sterilitate damnata, aut fęlix substantia in successione curtata. Parum erat, vt non haberet, quod habuit, nisi etiā nec esset qui obtineret, quod reliquit: deniq; doloris angustia, quæ semper inquirit necessitatis solatium, filij sui simulacrum in ædibus instituit: dumq; tristitiæ remedium quærit, seminarium potius doloris inuenit: nesciens, quòd sola sit medicina miseriarum obliuio. Fecerat enim ille

G

vnde luctus resurrectiones in dies acquirerent, non in quo luctus solatium inueniret. denique idolum dictum est, id est idos doli, quod Latinè spiritus doloris nos dicimus. Nāq; vniuersa familia in Domini adulationem aut coronas plectere, aut flores inferre, aut odoramenta simulacro succendere consueuerat. Nonnulli etiam seruorum culpabiles Domini furiam euitantes, ad simulacrum profugi veniam merebantur: & quasi salutis certissimo collatori, florū, atq; thuris, offerebāt munuscula: timoris potius effectu, quàm amoris affectu. Deniq; huius rei non immemor & Petronius ait: Primus in orbe Deos fecit timor. Nam & Meritanor musicus, in Chromotopoyon lib. artis musicæ, quam scripsit, ait: Deum doloris, quem prima compunctio humani finxit generis. Et hinc ergo inueteratus error humanis pedetentim consertum decipulo baratro quoddam sæuæ crudelitatis prolabatur. Et de hoc Sapien. 14. habetur. Cępit idolatria apud Græcos, secundùm Isidorum, a Promotheo, qui primus simulacra hominū finxit.

H

Petronius.

Vnde idolatria initium habuit.

A finxit de luto. Iudæi auté dicunt q Ismael primus simulacrum de luto fecit. Dicunt etiam quidam, q idolatria cœpit a Néroth: qui, vt dicitur, cogebat homines adorare ignem. Alij etiam dicunt, q tépore Abrahę idolatria cępit: quo tempore Ninus ædificauit Niniuę, quam a suo nomine denominauit. Ab isto idolatria in Syria orta est, sicut a Syrophane in Ægypto, quem etiam Ninus Bello subiecit. Mortuo autem patre eius, Belo, patris fecit imaginé, cui homines cęperűt diuinos exhibere honores, quia Rex quibuslibet parcebat reis, qui confugiebát ad eam. Cuius exemplo plurimi suis charis decedentibus imagines statuerunt: & sicut ab idolo Beli cætera traxerunt originé, ita quoq; & denominationem. Sicut enim Assyrij vocabant Belum, sic & aliæ linguæ fm idiomata sua, nomina formauerunt: quidam dicentes Bel, quidam Baal, quidam Baalim, & sic de alijs huiusmodi. Quod antiquus hostis aduertens, posuit se in huiusmodi idolis: cępitq; dare responsa, vt homines induceret in errores. Hoc nāq; modo insensati homines, vt deos, homines coluerunt, sicut ex libris & fabulis Gentiū certum est. Quidam etiam infirmitatis & mortalitatis suæ obliti, se deos adorandos constituerűt. Nã, sicut expressè legitur Iudith 2. Nabuchodonosor præcepit Holoferni Principi militiæ suæ, vt omnes deos terræ exterminaret: videlicet vt ipse solus Deus diceretur ab his nationibus quę possent Holofernis potentia subiugari. Et iterum in 6. eiusdem, Holofernes inquit: Vt sciant omnes gentes, quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est, & præter ipsum alter nō est. Simili vesania permotus Caius Cæsar in templo Domini, quod erat in Hierusalem: statuam sibi erigi fecit, vt vel ipsa, vel potius ipse, in ea pro Deo ab hominibus coleretur. Ex iam dictis apparet, quæ erant idolorum imagines tantum.

Ismael primus simulacrorū auctor ex luto.

B

C

D

Quòd in ipso exordio idolatriæ quædam imagines erant habitacula dæmoniorum. Cap. 2.

SEcundò erant quędam habitacula deorum, hoc est dæmoniorum, Psalm. testante, qui ait: quoniā omnes dij Gentium dæmonia. In his idolis, vel imaginibus dæmones ludificabant idolatras, & illecti sacrificijs eorum, & impijssimis honoribus, responsa dabant eisdem, ac si illa inhabitarét. Ad hoc autem herbis, & aromatibus, & cantilenis execrabilibus, ipsas imagines se consecrare putabant: & ipsos dæmones induci: videlicet vt ipsę fierent sacra habitacula deorum, & ipsi ad inhabitádum inducerentur. Interdum autem sola horæ obseruatione, qua imago huiusmodi, vel funderetur vel sculperetur: idem fieri opinati sunt, & in libris eorū, qui per Dei gratiam iam ex maxima parte perierunt, ista reperiuntur. Huiusmodi autem imagines nec colebantur, vt dij: nec dij nominabantur, nisi forsitan hoc errore fieret insipientissimorum hominum, qui imagines huiusmodi responsa dęmonum dantes, loqui putarent: adeò incircūspecti & insensati erat, vt in parte ista non distinguerent, sicut & forsitan multi simplices sunt adhuc, qui inter imagines Sanctorum & ipsos Sanctos in suis orationibus non distinguunt, immo orationes, quas ad Sanctos facere debent, ad ipsas imagines faciunt. Potuit autem esse & credibile est, causam semper fuisse & esse malitiam dæmonum, vt imagines huiusmodi, in quibus habitare videbantur: vel pro se, vel in honorem sui: vel etiam tanquam deos vellent & facerent adorare: & in tali errore vsque ad mortem impęnitenter perseuerare. Et de huiusmodi Apocal. 9. scriptum est. Neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, vt non adorarent dæmonia & simulacra aurea & argentea, & ærea, & lignea, & lapidea: quæ scilicet ab effectu, quæ in talibus operatur, neque videre possunt, neque audire, neque ambulare.

Quæ dęmones sub falsis imaginibus ildudunt.

E

F

G

Quòd quædam imagines dij factitij quasi imagines deificatæ nuncupabantur. Cap. 3.

TErtium genus idolorum, seu imaginum erát fm opinionem eorum, dij factitij: hoc est quibus velut splédor quidam diuinitatis & virtus numinis infundebatur seu imprimebatur: & vel a spiritibus cœlestibus, vel ab ipsis stellis & cęlis ac luminaribus, & cū iuxta obseruationes eorum sub certis horis & cōstellationibus, vel fundebantur, vel sculpebantur, vel fabricabantur. Vnde imaginati sunt homines, q quasi vnum fieret ex idolo cœlesti virtute, sicut fit vnum ex anima & corpore: & quòd illa virtus influxa de celis esset quędam virtus diuinitatis in idolo. Et ideo homines sic decepti statuerunt dæmoni tanquam Deo sacra & sacrificia, vt habetur Sapien. 14. Hęc autem

H

A autem fuit opinio Hermetis Trimegisti, vt dicit August. 2. de ciui. Dei: immo quòd execrabilius est, huius erroris velut reliquiæ adhuc apud vetulas multas etiã Christianas in quibusdam patrijs extant. Dicunt nanque omnes imagines sexagesimo anno a factione sua virtutem sortiri de cęlis, & deinceps quandiu durauerint obtinere. His imaginibus igitur surfurmigia, seu surfurmigationes verbaq; & decantationes constituerunt, ac si veri dij, illi dij factitij essent. Hanc autem adinuentionem extollit Mercurius in lib. quem scripsit de Helya. id est de Deo Deorum di. Inter omnia mirabilia, mirabilius est ꝙ homo potuit diuinam naturam inuenire & eam efficere. Vbi expresse dicit, ꝙ deorum alij sunt naturales, alij factitij: & ne aliqua esset dubitatio de intellectu & intentione eius, interrogatus in eodem libro ab Asclepio discipulo eius, statuas dicis, o Termegiste, statuas o Asclepi? Et iterum: Miraris o Asclepi, & nunquid tu diffidis, ꝙ homines faciunt deos? & post pauca: Sicuti Deus, aut Dominus, vt sui similes essent, deos fecit æternos: ita humanitas deos suos, ex sui vultus similitudine fingat. Et alibi Dominus & pater, vel quod est summum Deus, vt effector est cęlestium deorum: ita homo est effector deorum, qui in templo sunt hũmana proximitate contenti. Et ꝙ de statuis, quas dęmones inhabitare credebat, hoc expresse intellexerit, apertius in sequẽtibus patefecit, dicens his verbis, Vides, o Asclepi, quatenus tuipse diffidis statuas animatas sensu vel spiritu plenas tanta & talia facientes statuas, futurorum præscias, &c. Et iterum: Proaui nostri inuenerunt artẽ, qua deos efficerent, cui inuentæ adiunxerunt de mundi natura, conuenientem materiam, eãq; miscentes, quoniam animas facere non poterant, euocãtes animas deorum vel Angelorum, eas indiderunt imaginibus sanctis, diuinisq; mysterijs, per quas idola & benefaciendi & malefaciendi vires habere potuissent. Et iterum: Horum deorum, o Termegiste, qui terreni habentur, cuiusmodi est qualitas? constat o Asclepi, de lapidibus, & de aromatibus vim diuinitatis naturalem in se habentibus: Et propter hanc causam sacrificijs frequentibus oblectantur, hymnis etiam & laudibus & dulcissimis sonis in more cęlestis armoniæ concinentibus. Siue igitur ista duo genera idolorum execrabiliumq; imaginum intellexit Mercurius in verbis istis: siue illud

Hermes Trimegistus.

B

Deorum genera.

C

D

E solum genus cui animas dæmonum inditas dicit, nullatenus dubitandum est, quin virtutem diuinam & numen attribuerint. Huiusmodi erroneis statuis & maginibus, vel sub certis constellationibus solummodo factis, vel nefandis sacrificijs & orationibus scripturis & figuris adhibitis cum ipsis constellationibus. In quem errorem inducti videntur ex opinione stellarum luminum & cœlorum. Quemadmodum enim ab ipsis constellationibus nascentibus sub ipsis credebant prouenire, cum fauste & fortunatæ essent supereminẽtias quasdam hominibus, videlicet vt Reges vel Principes aut prophetę, aut sapiẽtes essent ante alios: sic virtutes non quidem ista obtinendi, sed magis pręstandi prouenire credebant imaginibus. Et hoc expresse legitur in libris eorum, quos de præstigijs & imaginibus alijsque sacrilegis maleficijs conscripserũt. Quibusdam enim imaginibus posuerunt virtutem præstandi honores, seu dominationes, atq; prælationes, aut artes, aut eloquentiam. Et imagini muscæ sub certa constellatione sculptæ attribuerunt virtutem fugandi muscas ab omni loco, in quo ipsa foret. Similiter & imagini scorpionis, fugandi omnes scorpiones a ciuitate, vel regione, in qua sculpta esset. Eodem modo & imaginibus quorundam animalium posuerunt virtutes congregandi ea. Similiter & quibusdam speculis virtutem liberandi quemcunque captiuum vel incarceratum vellent. Manifestum est autem, virtutem præstandi honores, & dignitates, & sapientiam, & prophetiam atque eloquentiam, non esse virtutem, nisi Dei omnipotentis: ex quo manifestum est, eos Dei gloriam & honorem, & virtutem transtulisse in huiusmodi imagines: nec solum in imagines, sed etiam in ea, quæ imagines non sunt, sicut in stellas ipsas & luminaria: nec in ipsa solum, sed & in figuras quasdam, quarum alias sigilla planetarum, alias annulos, alias characteres eorum, alias imagines vocant, cum nullam earum similitudinem habeant. Crediderunt etiam quidam, deos vel sibiipsis partitos fuisse, & hoc forte, vel Deum deorum ipsis distribuisse terrarum orbem. Plato enim sensit Deum deorum orbem terrarum eis regendum tradidisse ac distribuisse: Quidam etiam sic bestialiter insanierunt, vt Deum Hebræorum vnum ex his opinarentur: & forte obtinuisse, vt Deus esset populi Hebræorum.

Antiquorũ error, & hallucinatio.

F

G

H

ARTI-

A ARTICVLVS SECVNDVS.

Quòd propter tria, idolatria grauissima culpa est.

SEcundo principaliter cōsideremus idolatriæ offensionem. Cum enim latria summæ venerationis cultus sit, & obsequium honorificentiæ consummatæ, merito soli Deo altissimo debita est: ipse enim in primis & maximè in omnibus modis est venerandus & honorandus, atque colendus. Cum igitur huiusmodi cultus, seu obsequium, ad aliud translatatur, siue illud sit,
B siue non sit: & quicquid illud sit intolerabilius a diuino gladio & igne exterminanda iniuria & contumelia de altissimo irrogatur. Hæc iniuriosa contumelia triplex est. Prima videlicet ex eo, quòd ei debitæ honorificentiæ cultus subtrahitur; secunda ex eo, quod alij impeditur & appropriatur; tertia ex eo, quod ei aliud æquatur. Quemadmodum si aliquis Regi, vel Domino suo honorem regium ei debitum subtraheret, & alij illum impenderet, & in Regis illius regno vel ciuitate alium sibi in potentia & honorificentia coæquaret. Aggrauat autem nefas istud vilitas eius & ignobilitas, atque impotentia siue infirmitas, in quas honor ille,
C incommutabilis transmutatur. Execrabilius quidem peccauerunt, qui honorem istum in quadrupedes aut reptilia, quàm qui in homines transtulerunt: & qui in imagines hominum aut animalium, quàm qui in homines aut animalia mutauerunt, sicut Roma. 1. Apostolus ait: Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: & volucrum & quadrupedum & serpentum. Et iterum Psalmus dicit, Mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedētis fœnum. Vides ergo ad quantas Dei iniurias
D & contumelias insipientissimi homines deuenerunt, vt non solum in minimas & vilissimas creaturas honorē & gloriam transtulerint creatoris: sed etiam in imagines eorundem: immo etiam, quòd horrendissimum & stupendissimum simulque ridiculosissimū auditu est: sicut in Itinerario Clementis, hoc est in lib. disputationum Petri contra Simonem magum, legitur etiam strepitus ventris adorare, nec veriti sunt, nec erubuerunt, vt verificetur quod de eis Roman. 1. Apostolus ait: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. sed etiam hodie extant in Barbaria de gentibus Aquilonis, qui tonitruum pro Deo adorant. E

Latria quid.

Simile.

Idolatria execrabilis.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quòd per triplicem modum Diabolus in mundo idolatriam dissemìnauit & dilatauit atque conseruat.

TErtio consideremus idolatriæ dilatationem. Dimissis tamen infidelibus, ad quos per idola stulta & vana, vt ex præcedentibus patet idolatria dilatata est: ad solos Christicolas veniamus, qui occultiori, licèt non salubriori fallacia deluduntur. Tribus nempè operibus, seu modis inter Christicolas idolatriam in mundo disseminauerunt & disseminant semper dæmones infernales. Primo in falsa scientia, secundo in ficta potentia, tertio in occulta malitia. F

Per quam scientiam dæmones valent præscire futura. Et quòd quatuor modis hoc consequi possunt. Cap. 1.

PRimo quidem dæmones disseminauerunt in mundo idolatriam falsa scientia. Produxit autem hanc pestem diuinatio dęmonū, qua futura quædam & alia occulta prædicere videbantur: per hoc enim veram diuinitatem habere credebantur. Vnde & diuinatio, quasi diuinitatis imitatio, dicta est. solius enim diuinæ intelligentiæ ac sapientiæ est occulta nosse & reuelare. Ad intelligentiam autem horum, quæ dæmones præscire possunt, secundum Bonauen. in 2. dist. 7. q. 4. notandum est, quòd futurorum triplex est genus. Primo enim sunt quædam futura, quę habent determinatam causam & infallibilem: secundo sunt quædam, quæ habent determinatam causam, sed fallibilem: tertio vero sunt quædam, quæ habent causam indeterminatam & fallibilem. H
Primo enim sunt quædam futura, quæ habent determinatam causam infallibilem: vt illa, quæ attenduntur circa motum corporum superiorum, in quibus est determinatio & omnis impedimenti remotio: & talia possunt certitudinaliter sciri non solum a Deo & in Deo: sed etiam in creatura, & hoc in sua causa, sicut tempus eclipsis & consimilium. Secundo sunt quædam, quæ habent determinatam causam, sed fallibilem: vt illa, quę sunt secundum inferiorem natu-

Quō Dæmones disseminauerunt idolatriam.

Quæ futura habēt determinatam causam.

A naturam, quę ideo habent causam determinatam, quia intentio naturæ mouet determinate ad vnum: Ideo verò fallibilem, quia multiplex potest impedimentum occurrere: vtpote quòd ager seminatus si terra pinguis est & bona, dispositio corporum superiorum afferat fructum pinguem. Et ista possunt quodammodo sciri & præsciri non tantum a Deo, sed etiam a creatura, quæ nouit naturas rerum superiorum & inferiorum: non tamen ita certitudinaliter, sicut prædicta. Tertio sunt quædam, quæ habẽt causam indeterminatam & fallibilem: sicut ea, quæ sunt a voluntate nostra: quæ quidem indeterminata est propter hoc, quod est ad opposita & fallibilis: etiam quia possunt volenti perficere occurrere multa impedimenta: & talia non possunt certitudinaliter sciri ab aliqua creatura in seipsa, sed solum a Deo, vel per reuelationem diuinam. Vnde Damasc. lib. 1. c. 4. ait: Quòd futura neque Angeli, neque dæmones nouerunt. scilicet naturali cognitione, & loquitur de futuris contingentibus. Huius autem ratio est, quia cognitio creaturę pendet ex re: quoniam igitur res incerta est, & in se & in sua causa: ideo creatura non potest certitudinaliter noscere, aut præscire illa. Diuina autem cognitio non pendet a re aliqua: immo omnia, quæ nouit, secundum modum suę virtutis nouit. Et quia veritas sibi certissima est, ideo certissimè contingentia noscit vt necessaria; & sicut certissimè nouit, ita potest certitudinaliter demonstrare & reuelare: ideo hæc pręcognitio futurorum vel Dei est, vel a Deo. Et ideo cum talia futura prædicuntur: prædictio illa diuinatio nuncupabatur, quia talis diuinus est actus. Et quia dæmones superbi maxime desiderant honorari vt Deus, ideo conantur ostendere hoc in se habere. Et ideo dicere quòd dæmones per seipsos futura contingentia certitudinaliter præsciant, hoc est eis attribuere quod Dei est: ideo est ibi aperta infidelitas, & infidelitati frequenter idolatria annexa est: ideo diuinatio prohibetur omnino. Sed notanter aduertendum est, quòd quamuis dæmones non possint per seipsos futura contingentia certitudinaliter scire, tamen frequenter prædicunt vera, quia euentum futurorum aliquo modo præsentiunt, vel præsciunt. Quod quidem quadrupliciter contingere potest, secundum August. in 3. super Gen. ad literam. Primo sensus, seu ingenij acrimonia, secundo multa experientia: tertio dolosa cautela & malitia, quarto verò aliena doctrina. Primo quidem sensus, seu ingenij acrimonia, vt quando vident & diligenter considerant ad quod inclinetur affectio nostra, vel quæ sint inducentia, vel retrahentia. Hanc autem acrimoniam sensus, perficit celeritas motus eorum. Quod declarans idem August. 26. q. 4. cap. 1. ait: Prædicti dæmones acumine sensus, & celeritate motus, multa ante cogitata prænunciant, vel nunciant, quæ homines pro sensus terreni tarditate mirentur. Secundo multa seu longa experientia. Vnde August. vbi supra eo. cap. ait: Accessit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protéditur, rerum longè maior experientia quàm potest hominibus propter breuitatem vitę peruenire. Et subdit: Aliquando autem non quæ ipsi faciunt, sed quæ naturalibus signis futura prænoscunt: quæ signa in hominum sensus uenire non possunt, ante prædicunt. Neque enim, quia præuidet medicus, quod præuidere nescit huius artis ignarus, ideo iam diuinus habendus est. Hæc ille. Ex his patet, quòd quia tam longo tempore naturas humanas, & virtutes, & infirmitates eorum, & dispositiones rerum experti, coniecturare possunt futura, & prædicere ac operari mira, quæ humanus sensus ignorat. Tertio dolosa cautela, quando proponit homo aliquid facere & illud prædicit, quasi illud alius sit facturus. Quarto aliena doctrina cum iusto Dei iudicio permittendo, addiscunt aliquid ab Angelis bonis. Ex his igitur patet, quòd licet dæmones non possint futura contingentia certitudinaliter præuidere: possunt tamen probabiliter illa præsentire: & per hunc modum ac per hanc scientiam in eis ab idolatris non intellecta, idolatria maximum fomentum sumpsit.

Quę inde terminatã & fallibilem. B C D E *Primo.* *Secundo.* F G *Tertio.* H

De triplici ficta dæmonum potestate per quam homines in idolatriam prolabuntur. Cap. 2.

SEcundo autem modo vel opere disseminauerunt dęmones idolatriam per orbem terrarum, scilicet ficta potentia. Triplicem potentiam ostendebant dęmones deceptis hominibus, propter quam inducti sunt in idolatriæ labem, & adhuc plurimi inducuntur. Primam placandi contrarietates & turbationes, secundam sedãdi tempestates & fluctuationes, tertiam sanandi

Triplicẽ potẽtiam ostẽdebãt dæmones.

A sanandi infirmitates & læsiones. Primam quidem dæmones habere ostendunt potestatem, scilicet placandi contrarietates, guerras, & turbationes: sicut patuit in Romanis, qui pro victorijs obtinendis, aduersarijsq; sedandis, idolis immolabant, & inde postulata plerunque obtinuisse arbitrati sunt, sicut ex Valerio Maximo, atque ex alijs Historiographis patet. Inter Christianos autem licet aliter operatur eadem, sicut de quibusdam Astrologis & Mathematicis patet: quare certissime fatendú est, grauem fore offensam, circa ea, quæ ab hominis voluntate dependent, astrorum iudi-

Prima potestas Dæmonis.

B cijs: vti quia diabolus vt homines trahat in perditionis errorem: operibus eorum, qui iudicijs astrorum intendunt, sæpius se immiscet. Vnde August. 2. lib. super Gen. ad literam ait: Fatendum est, quando ab istis, scilicet Mathematicis, vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo diaboli, quem nescientes humanæ mentes patiuntur, quod cum ad decipiendum homines fit, spirituũ immundorum & seductorum operatio est. Secundam quoque dæmones ostendunt habere potestatem, scilicet sedandi tempestates & fluctuationes: circa quos dimissis paganorum ludibrijs, ad solos Christianos di-

Secunda ptãs Dæmonis.

C uertamus sermonem. Ille incantat turbidum tempus quibusdam coniurationibus & euaginato ense. Alius extra ostium domus suæ proijcit catenam, quæ appenditur super ignem. Alter frustum combusti ligni de die Natalis relicti contra tempestatem extra domum emittit & consimilia multa, omni quidem stultitia plena. Quid dicam de nauigantibus mare, qui certis seruatis diebus ex vana superstitione, non naturali quidem cognitione, non inciperent iter, nec de proprio loco abirent, dies obseruantes & horas? Contra quos habetur. 26. q. 1. cap. id quod. 1. q. 1. cap. non obseruetis.

D Quidam quoque cum oriri viderit tempestatem, gladium in nauis arborem figunt. Alij cum descendere viderint quandam nubem, quam quidam magonem vocant, quæ solet de mari haurire cum nauium periculo, aquam illam euaginato ac vibrato ense quibusdam coniurationibus præcidere quodammodo simulant, & sic de consimilibus multis. Tertiam quidem potentiam ostendebant atque ostendunt, scilicet sanandi infirmitates & læsiones: & hoc dum ab eis irrogandis cessabant & secreta remedia apponebant. Interdum namque iusto & occulto vel manifesto iudicio Dei, diuersas

Tertia potestas Dæmonis.

E & varias infirmitates irrogare hominibus peccatoribus permittuntur. Interdum etiá prohibentur nihil omnino potestatis in his habentes, nisi quantum diuinæ voluntatis beneplacitum, aut concesserit, aut permiserit operari: cum diuinæ potestati plenissimo iure ac seruitute subdantur ad restringendum, limitandum, auferendum, transferendum, suspendendum, & relaxãdum. De virtutibus autem naturalibus habetur Exod. 3. de virtute ignis, quæ suspensa est a combustione rubi. Similiter & in virtute aquæ, quæ suspensa fuit a fluxu & submersione in diuisione maris rubri, Exod. 10. c.

F Quanto magis potuerunt & necesse habét parere rationales creaturę beneplacitis imperiosissimæ voluntatis Dei, & hoc volũtarie, si bonæ sunt, vel etiam inuite, si sunt malæ. Quia igitur scire interdum permittuntur limites & restrictiones potestatum suarum ipsi dæmones, similiter & relaxationes & ampliationes: quid igitur mirum, si potuerunt hominibus prædicare, & infirmitates quas irrogaturi erãt, & infirmitatum cessationes, vt sic & posse nocere viderentur, & posse prodesse: omnino tacentes quòd Dei iudicio & voluntate & mala irrogare permittebantur, & ab illis desistere compellebantur. Si etenim huiusmodi

G reuelarent, omnino approbarét se non esse timendos, cum creatoris imperio adeo ligata teneatur eorum potestas, vt non quotiens, neque quanta vellent mala, hominibus inferre valerent: sed quotiens & quando fuerit omnipotentissima creatoris voluntas: quæ & ab infestatione hominum eosdem compescit, licet inuitos: & ad eandem eos relaxat, prout & gloriæ suæ & saluti hominum conspicit expedire, iustitiãque suam decernere. De hoc manifestum exemplum patet in passione Apostoli Bartholomæi de dęmone Astaroth: qui in tem-

Quo tenetur ligata ptãs dęmonis.

Exemplũ singulare.

H plo suo idolo consecrato ægros, quos in firmitatibus varijs cruciabat, ad se pro auxilio recurrentes, non sanitatem dando, sed infirmitates quas irrogauerant amouendo, videbatur curare. De huiusmodi forte sunt multi erronei, & ab isto eodem vel ab alio dæmone excecati, qui patientes caducum, vel regium morbum, in die Assumptionis in opprobrium Virginis, vel in die Apostoli Bartholomęi in dedecus Apostoli Dei, in eorum templis die noctuque saltantes diuersasque insanias, maxime ne casu in terram ruant obseruantes credunt se per annum ab illa

ægri-

A ægritudine illæsos stare: cum iudicio Dei, & hoc peccatorum malitia exigente dæmones, & illos tali ægritudine in corporis dispendium lædant, & cum tali annuario censu, & sacrificio placati fuerint, in dispendium spiritus a tali molestia ad tempus cessent. Nec aduertunt huiusmodi insani atque dementes, quod si vera Dei curatio esset: non saltibus, dissolutionibus, atque truffis in sacris ædibus; sed fidelissimis, deuotissimis, atque instantissimis, & piissimis orationibus impetraretur: non annali recidiuatione spiritus & corporis: sed vera sospitate & perseuerabili gratia vtriusque.

B Multos quoque maligni spiritus eodem diuino iudicio permittente, in corpore diuersis cruciatibus & supplicijs vexant, qui facturati, vel maleficiati, aut amaliati creduntur: præuidentes, quod vel ipsi, vel consanguinei, seu sui amici, pro liberatione eorum ad incantatores, & incantatrices recurrere debent, vt sic & vexatos & liberantes & fauentes & huiusmodi permittentes, & licitum esse credentes, atque omnes huiusmodi sustinentes, vel non contradicentes in laqueis idolatriæ pestis possideat captiuatos, iuxta illud 86. distin. cap. facientis. scriptum est. Non caret scrupulo concessionis occultæ, qui manifesto

C *Malignitas dæmonum.* facinori desinit obuiare. Et quod mirabilius est, huiusmodi spiritus infernales, intantum alienant vexatorum obtenebratas mentes, quod tanquam dulcissimis concinibus suis comparticipant supplicia inferorum, nec tales miseri & miserabiles hoc aduertunt. Et licet ipsi dæmones varijs sacrificijs, ac nefandis modis illecti & inclinati a corporeis cruciatibus quandoq; cessent, fortioribus tamen catenis vexatorum, ac participantium spiritus tenent. iuxtaque Domini sententiam, Matth. 12.

D Fiunt nouissima eorum peiora prioribus; cum si vnus ex talibus egrediatur spiritus, septem illo deteriores reuertentur in eo. Sed de varijs infirmitatibus, pro quibus liberandis stultorum turba dæmonibus varia sacrificia libat, aliquid modo practico

Multorũ insania. differamus, discretis legentibus, atq; prædicantibus reliqua consimilia detestanda, secundum diuersas patrias perquirere relinquentes: a planta enim pedis vsque ad verticem non est in homine membrum, neque locus pro quo sanando, non fiant diabolo ab impijs idolatris sacrificia multa. Primo nanque contra dolorem capitis, quidam non comedunt de capite, & alias stultitias operantur. Contra dolorem frontis, suos

E habent incantandi modos & ritus. Contra dolorem aurium operantur quædam, quæ turpe est dicere, vel cogitare, multo amplius operari. Contra fluxum sanguinis per nares, vel aliunde, habent quasdam incantationes, quibus vtuntur cum lapidibus uiuis positis circa nares. Contra dolorem dentium, tangunt dentem cum dente hominis suspensi, vel osse alterius defuncti, vel quibusdam verbis gladium in terram figunt, vel cum pulsantur campanæ in die sabbati Sancti, ponunt ferrum inter dentes, & consimilia multa. *Varia hominũ deliramẽta.* Contra dolorem, siue tumefactionem gutturis, seu contra cantarellas incantant cum

F cultello, qui habeat manubrium nigrum. Contra malum gramphij portant anulos fusos dum legitur passio Christi, dies & horas, contra Apostolum, obseruantes. Contra ossa, siue membra distorta, vtuntur arundinibus, vel nouellis auellanarum, duoque tenent ex vtroque capite illas, diabolusque iungit eas; cumque putent miraculum esse diabolo sacrificium præstant; demumque opus diaboli quasi sanctas reliquias ad collum suspendunt. Contra malum lumborum stat infirmus pronus in terram, quasi diabolum adorando; & mulier,

G quæ duos filios ex uno partu produxerit, duas in manibus tenens colos calcando pedibus lumbos eius, tribus vicibus pertransit eum, quedam interim insania dicendo, & risu digna. Contra defectum lactis, vel malum uberum mulierum, quis exprimere sufficit, quot dementias operantur? Contra passiones uermium, maxime puerorum, scribunt super frontem, uel super uentrem infirmi, quidam proijciunt in aquam liquefactum plumbum, uel allacum cum filo puellæ uirginis ponunt super puerum. Contra ma-

H lum umbilici multas faciunt insanias: insuper quando illum a puero separant, alias dementias operantur. Contra carnem calefactam, quam infirmitatem quidam uocant ignem siluestrem, uel carnem crepatam, quidam numerant cum pede lapides muri per cursum eleuato pede ad murum, demum osculatur suo genu, & aliæ plura insania. Contra uenam retortam in crure incantant in bacili, atque faciunt, diabolo adiuuante, quod aqua in uas terræ de bacili ascendit. Contra febrem continuam, tertianam, uel quartanam, dant herbarum folia scripta a come-

A dendum ieiuno stomacho, vel pomum scriptum, siue scriptam hostiam, & hoc tribus diebus, quasi diabolus velit præferri Christo, qui semel in vltimo infirmitatis in sacramento assumitur ab infirmo, diabolus autẽ ter: Christus in necessitatis articulo sumitur etiam a non ieiuno: sed diabolus venerabilius ter a ieiuno stomacho vult sumi. Contra quasdam infirmitates puerorum faciunt illos transire per radices concauas quercuũ, vel propagines, siue per foramen recens. Mittunt etiam puerorum panniculos nicagratis vestibus ad mensurandum. Contra fascinulum innumerabilia fiunt, cuidam etiã

B infirmitati dicta missa faciunt fieri loco flabelli ventum cum missali super ægrotum, vt sanetur. Contra morbum regium, siue morbum caducũ, ponunt duodecim candelas ad duodecim Apostolos, & cum infirmus sit prius baptizatus in noĩe Iesu Christi, tunc rebaptizatur in nomine diaboli, cũ mutatur nomen impositum in baptismo, & imponitur nomen Apostoli, ſm quẽ remãserit candela accensa. Contra guirectiones, siue sagittas portant guirectionem Sãcti Sebastiani in festo eius, in ipsius dedecus, cũ quibusdam insanis obseruantijs fiabrifactum. Contra guirectiones cum non valét

C de vulnere trahi incantant, dicentes: Longinus fuit Hebræus, &c. quod patens mendacium est, vt animaduertant tales homines infideles, ꝙ diuina permittente iustitia: & diabolus, qui mendax est & pater mendacij, illum guirectionem infigi fecit, & illum ne extraheretur, retinuit, donec idolatriæ sacrificium ei exhibitũ fuerit. Quod quidem manifestum apparet, cum solũ duobus digitis, quasi idolatriç signo, ferrum de vulnere extrahatur. Cum infirmus non potest mori, & quodammodo desiderent quidam mortem eius, discooperiunt tectum super eum, vel leuant eum de illo loco, dicen-

D tes, ꝙ ibi est penna alicuius auis, quæ non permittit illum mori, ergo per consequens occidunt eum. Contra vulnera incantant, dicentes: Tres boni fratres, &c. quod quidem non tantum mendacium, sed etiam ridiculum manifeste apparet: tunc ibi diabolus, cui sacrificium adhibetur, partim manifestum propter oleum, & lanã, partim occultum remedium præstet. Quidam conseruant pelliculam, cum qua ortus est puer: & quod horrendum est etiam audire, illã maledictam carnẽ & pellem baptizari faciunt; & inungi vnctione sacra, & multa horrenda inde fiunt, quæ fieri minime licet. Cõtra

Carmina, & dæmonum illusiones.

parere non valentes, innumerabiles & incredibiles stultitiæ fiunt, dum pariunt quædam, expellunt muscipulas, ne pariant fœminã; post partum verò putantur esse paganæ signo crucis signantur ab obstetrice, vel vt paganæ non filant quousq; ecclesiã intrent. Hæc & consimilia diuino occulto iudicio permittente, & diabolo nõ supra naturam, sed ſm naturã inuisibiliter operante, ad corporum sanitatem per quasdam obseruantias & incantationes insanas stultis proficere videntur: licet omnino in se contineant perniciosissimam animæ & corporis falsitatem, & hominis vtriusque finalem perditionem. His quoque superaddendum est, ꝙ cum suo adiutorio dæmones ad sanandas infirmitates induxerunt homines, ac mulieres ex illa impia impietate huiusmodi mentes ad tantam rabidam insaniam deducunt, vt paruulis maxime, quãdoq; etiam & adultis nocere desiderent; quod cernẽtes demones, qui talibus dominantur, in tantam incredulitatem præcipitant eos, vt & nocendi & sanandi, occidendi & liberãdi quibusdam sacrificijs prius receptis suis cultorib: videantur tribuere potestatem. Inter has impijssimas feras, sunt quædam crudelissimæ mulieres, & etiam quidam viri credentes & profitentes se cum Dyana, seu Iobyana, vel Herodiade, & innumera multitudine mulierũ equitare super quasdã bestias, & multa terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransilire, eiusq; iussionib⁹ obedire velut deæ: & certis noctibus, sicut nocte Ionis, & nocte post Dominicam diem, ad eius seruitium euocari. Asserunt etiam ab illis aliquas creaturas, maxime paruulos pueros post se in deterius, vel in melius permutare, aut in aliam speciem & similitudinem transformare. De huiusmodi latius habetur 26.q.5. cap. episcoporum. vbi prædicta in sententia de huiusmodi habentur. Et subditur ibi: Vtinam hæ solç in perfidia perijssent, & non mu[illegible] secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nam & innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credit, & credendo a recta fide deuiat; & errore paganorũ inuoluitur: cum aliquid diuinitatis, aut numinis extra vnum Deum arbitratur. Et sequitur: Siquidem ipse sathanas, qui transfigurat se in Angelum lucis, cum mentem cuiusque mulieris cepit, & hanc per infidelitatem subiugauerit, illico transformat se in diuersarũ personarum species, atque similitudines: & mentem, quam captiuam tenet in somnis deludens

E F G H

Striga, & carminatrices mulierculæ, quot mala inducũt.

Diabolus velut alter prometheus trãsfigurat se in Angelũ lucis.

A deludens modo læta, modo tristia, modo cognitas, modo incognitas personas osten dens per deuias quæq; deducit: & cum solus spiritus hoc patitur, infidelis hoc non in anima, sed in corpore euenire opinatur. Quis enim in somnis & nocturnis visionibus non extra seipsum educitur, & multa videt dormiendo, quæ vigilando nunquam viderat? Quis vero tam stultus & hebes sit, qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fuerint, etiam in corpore accidere arbitretur; sicut & Paulus non audet se dicere raptum in corpore. Et subditur: Quisquis ergo posse fieri aliquam creaturã in melius, aut in de-
B terius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel in aliam similitudinem nõ ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt: proculdubio infidelis est & pagano deterior, scilicet, postquam super talibus audierit veritatem, & pertinaciter hoc sic fieri asseruerit post informationem prædictam.

De occulta malitia dæmonum, qui dum per naturalia operantur, vt homines in errorem inducant supra naturam operari se monstrant. Cap. 3.

C Tertio vero modo, vel opere dæmones idolatriam dilatauerunt. s. occulta malitia. Mirificentia.n.quorundã operum, quæ re vera opera naturalia sunt: quia procurãte malitia dæmonum ipsas naturas, vel coniungentium, vel commiscentium, vel aliter ad operandum expedientiũ, & adiuuantium facta sunt; dæmonum opera credebantur ab ignorantibus ista. Et huiusmodi operibus est magica naturalis, quã necromantiam, seu physicam plurimi vocant, licet multum impropriè; atque est totius scientiæ naturalis pars vndecima. Hæc
D igitur mirifica homines huius scientiæ ignari, quæ natura virtutibus a creatore sibi inditis operabatur, credebant dæmones operari; & propter hoc non solum potentiam magnam & mirificam eis attribuerunt, sed etiam omnipotentiam. Et hoc quidem in duplicem ignominiam, & iniuriam creatoris. Primo, quia virtutem, quæ talia operabatur, ab ipso creatore remouebant. Secundo etiam ab ipsa natura, cum & ipsius creatoris esset, vt auctoris & dominantis etiam ipsius naturæ absque vlla rebellione, & con tradictione seruientis. De huiusmodi autem operibus est subita generatio ranarum, & pediculorum, & uermium, aliorumque animalium, & quorundam aliorum; in quibus omnibus solum natura naturaliter ope ratur. In huiusmodi autem adhibentur adiu toria quædam, quæ ipsa semina naturæ confortant, & acuunt adeo, ꝙ opus generationis intantum accelerêt, ut ab ipsis, qui hoc ignorant, non opus uideatur naturæ, quæ talia tardius consueuit efficere, sed potius uirtutis naturæ imperantis cuiuslibet. Qua de causa ubi etiam uiget & seruet Christiana religio, si quis talia & taliter operatur ab imperitis de talibus malus, & maleficus reputatur, & non uirtute alicuius naturæ, sed magis adiutorio, & potentia demonũ huiusmodi facere extimatur. Qui autem in talibus sunt docti, talia non mirantur, sed si sunt uere fideles, in his glorificant creatorem: scientes, ꝙ sola omnipotentissima uoluntate ipsius operatur natura, & iuxta cõsuetudinem nota hominibus, & præter consuetudinem, non solum nouis modis, sed etiam res nouas. Non.n.dubitandũ est, in nouis seminum commixtionibus, & ipsorum adiutorijs, noua animalia, & etiam nondũ uisa posse utiq; generari, sicut aperte docetur in libro Nezeiuth, de quo alibi fecimus mentionem, ut per hæc cognoscatur sapientia summi Dei, honoretur & glorificetur potentia eius, ac dilatato affectu, diligatur eius clementia & charitas infinita, qui propter nos tot mirabilia fecit, ut nos traheret ad seipsum, nunc per gratiam, & in fine per gloriam, quam nobis concedat in secula seculorum, Amen.

De operibus, q̃ arte diaboli ca prouenit. (margin notes: B, F, G)

FERIA SECVNDA
Post j. Dominicam in Quadrag.

De vltimo iudicio.

H

Sermo Vndecimus.

Discedite a me maledicti in ignẽ æternum. Matth. 25. Cum.n. secundum Apost. vt prædictũ est, auaritia sit idolorum seruitus; & de idolatria sit in præcedẽtibus tactum; iam de punitione ipsius indolatriç, quç in auaritia cumulatur, agendũ est. Quç tamen punitio licet in mũdi fine temporaliter futura sit: erit nihilominus in vltima Christi sentẽtia æternalis, sicut in verbo prællegato Euangelista te-

A statur, Christũ contra reprobos sententiam fulminaturum, atq; dicturum, Discedite a me maledicti in ignem æternũ. In quo quidem verbo tertium, videlicet timorans, religiositas demonstratur. Quis etenim non timebit, atq; pauebit, quãdo cum attenta consideratione pensabit, quam horrendum sit, iuxta Apost. 10. c. ad Heb. incidere in manus Dei viuentis: & vtrunq; hominem æternis ignibus, ac supplicijs condemnandum? De hac igitur timorante Religiositate tria mysteria distinguamus. Primũ iudicialis actionis, secundum iudicialis indignationis, tertium iudicialis exequutionis.

B

Articvlvs Primvs.

De peccatis, propter quæ exterminabitur mundus.

Rimum autem mysterium timorem incutiẽs, est iudicialis actionis. Tria siquidem sunt peccata Deo horrenda, propter quæ cõtra rationalem creaturam irascitur Deus. Superbia. s. qua offenditur Deus per spiritũ. Luxuria, qua offenditur Deus per corpus. Auaritia, qua offenditur Deus per temporalem substantiam. De his peccatis 1. Io. 2. Omne, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Secundum ergo hæc tria peccata, tria sunt generalia iudicia Dei. Primum, quod iam factum est contra Angelos Deo rebelles, de quo Apocalip. 12. Factum est prælium magnum in cœlo, &c. Et sequitur: Et proiectus est draco ille magnus ser. an. qui voc. diabolus, & sa. qui se. v. orbem: & proiectus est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt. Et paulo ante ait, quod draco cauda sua trahebat tertiam partem stellarum, idest, Angelorum cœli, & misit eas in terram. Secundum iudicium factum est contra luxuriam, de quo Gen. 6. scriptum est: Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore; pœnituit eum, quod hominem fecisset in terra. Et sequitur, quod induxit diluuium ad delendam omnem carnem. Tertium iudicium futurum est, quod quidem contra auaritiam per ignẽ fiet, sicut Malach. 4. c. ait: Ecce dies venit succensa sicut caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatẽ, sicut stipula, & inflãmabit eos dies veniens,

Tria peccata Deo horrẽda. Superbia. Luxuria. Auaritia.

C

Tria iudicia generalia Dei. Primum.

D

Secundũ.

Tertium.

dicit Dominus exercituum, quæ non relinquet eis radicem & germen. Et merito in his talibus iudicijs condignæ culpis datæ sunt pœnę. Nam superbientes Angeli, sunt humiliati defluentes per lasciuiam, in defluentibus aquis sunt submersi, & insatiabiles auari cum suis substantijs insatiabiliter concupitis totaliter erunt insatiabili igne combusti. Tanto enim mirabilius est hoc iudicium, quam alia duo; quia de primo remanserunt duæ Angelorum partes: de secundo remanserunt octo animæ, vt dicit Beatus Pet. in 1. cano. cap. 3. sed de hoc tertio nulla relinquetur in terra. Vnde Matth. 24. scriptum est: Cum videritis abominationẽ desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, stante in loco sancto, q. legit intelligat. vbi notanter aduerte, ꝙ nec superbia, nec luxuria, licet idola dici possint, sicut & auaritia, quæ est idolorum seruitus, vt dicit Apostolus Gal. 5. tamen dicta non sunt idolum desolationis, sed solum auaritia, quia ex iudicio auaritiæ ignis ante ipsum præcedet. Quod exprimere volens Dominus notanter de operibus misericordiæ nõ exercitatis, hoc est de operibus omissionis, & propter auaritiam derelictis in iudicio agetur. Quid ergo de operibus commissionis? idest, de furtis, & rapinis, vsuris, proditionibus, homicidijs, & consimilibus.

E

F

G

Articvlvs Secvndvs.

De vltima indignatione summi Dei contra scelestum mundum.

Secundum mysterium timorem incutiens, est iudicialis indignationis. Sicut enim dedignatus est Dominus contra superbiam Angelorum, in tantum vt ad tartara præcipitaret ad terram, atq; contra luxuriam in tantum, vt non nisi octo animæ remanerent in terra, vt ex præcedentibus patet. Sic & quodammodo terribilius dedignabitur contra auaritiam mundi, ita vt non dicat tantum, sicut tempore diluuij ait: Pęnitet me fecisse hominem: sed pœnitet me redemisse hominem. Et de hac vltima indignatione Domini contra mundũ Apocalip. 10. ad literam scriptum est: Et Angelus, quem vidi stantem supra mare, & supra terram, leuauit manum suam ad cœlũ, & iurauit per viuentem in sæcula sæculorũ, qui creauit cęlum, & oĩa quæ in eo sunt, & terrã, & oĩa, q in ea sunt, & mare, & ea, q in eo sunt, ꝙ tps amplius nõ erit. Sed i diebus

H

Indignatio Dei cõtra homines.

A bus vocis septimi Angeli, cũ cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei. In quibus sacratissimis verbis ostenditur, quod senescente mundo in sceleribus consumma tis, irascetur contra eum Rex viuorum & mortuorum Deus, idest, Christus, cuius iræ resistere nemo potest, vt dicitur Iob cap.9. atque ineuasibilis erit illius furor. Et maxime propter tria; quia ad puniendum erit pri mo infinitæ potentiæ, secundo infinitæ sapientiæ, tertio infinitæ iustitiæ.

Quod summa Dei potentia indignabitur contra mundum. Cap. 1.

B

Potentia Dei indignabitur cõtra mũdum.

PRimo quidem erit turbatus contra mundum Christus, in quo est infinita potentia, propterea punire poterit scelestum mundum. Et de hoc Ioan. ait: Angelus, quem vidi stantem supra mare, leuauit manum suam ad cœlum. Quid per hunc Angelum, nisi Christum, qui Esa.9.c. dictus est magni consilij Angelus; qui vita pariter & doctrina de Deo diligendo, mundo magnum consilium dedit. Hic stare supra mare, & super terram dicitur, quia ipsi potestas maris, & terræ tradita est, cum & in terra signa fecerit, & super mare siccis pedibus ambulauerit.
C Sed conuenientius super mare, & super terram dicitur stare, quia potestatem habet cui vult, & prospera distribuere, & aduersa sæculi monstrare. Terra autem fructifera, ex qua delitiæ crescunt, mundi prosperitatem signat: Vtriusque enim fortunæ dispẽsator est Christus, teste Psal. qui de se ait: Deus meus es tu, in manibus tuis sortes meæ. Necnon in his inferioribus solum potestatem habet, sed etiam in cœlo, propterea subinfertur: Leuauit manum suam ad cœlum. Quid enim per manum Christi, nisi omnipotentia eius, qua æqualis Patri est, conuenientius demonstratur; hanc postulabat Propheta per incarnationem
D mitti in mundum, cum dicebat in Psal. Mitte manum tuam de alto: eripe me, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum. Et Esa. 48. Manus mea fundauit terram; & dextera mea mensa est cœlos. Ipse enim est, per quem facta sunt omnia, & sine ipso factum est nihil. Bene ergo manum suam ad cœlum leuauit, quia eadem cum Patre omnipotentiam habet. ideo Matth.28.c. de se ait: Data est mi hi omnis potestas in cœlo & in terra. Et Ps. iterum inquit, Altitudo manus suas leuauit. Huius autem manus Spiritussancti digitus dictus est, Exo.8.c. E

Manus Christi est eius omnipotentia.

Indignabitur contra mundum infinita sapientia Dei. Cap. 2.

SEcundo contra mundum scelestum erit turbatus Christus, qui est infinitæ sapientiæ; propterea punire sciet. ideo Ioan. subdit, Et iurauit per viuentem in secula sæculorum. In quo quidem iuramento certitudo ostenditur futurorum, cum omnia, quæ diuino consilio decreta, atque diffinita sunt, irritari nequaquam possint. Qui enim sententiam propter peccatorum pœnitentiam variat, sicut Ionæ 3. in Niniue patet, Præhabitum consilium de iustificatione, vel punitione eorum nequaquam mutat. Vnde 22.q.4. incommutabilis nominatur. Et Psalmus ait: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Indicat ergo iuramentum diuinum, diuini consilij immutabilitatem & firmitatem. Propterea Heb.6. Apostolus ait, quod abundantius volens Deus ostendere pollicitationes hæredibus immobilitatem consilij sui interposuit iusiurandum. Ad hoc quidem Christus itterposuit iuramentum iurans per viuentem in sæcula sæculorum. Per Deum Patrem Filius iurat, qui vnum cum Patre con silium tractat, ut quemadmodum Dei filius cum æterno Patre omnia vno consilio condidit, sic & omnia cum Patre pari consilio consummabit. Propterea subditur: Qui creauit cœlum, & omnia, quæ in eo sunt: terrã, & oĩa, q̃ in ea sunt: mare, & oĩa, q̃ in eo sunt. Omnia.n. hæc quantũ ad statũ, in quo nunc sunt, consummabuntur, vt quemadmodum peccatores omnibus creaturis corporalibus peccando abusi sunt, s. beneficijs cœlestibus, terrenis, atq; marinis corrupti, qua corruptione triplex mundi machina pulchritudinem ordinis sui in quandam relaxam vetustatem amisit: sic ad Christi noui hominis aduentum, quo venturus est viuos & mortuos iudicare, renouata decus maioris honestatis reparabunt in secundo Adam, scilicet Christo, per ipsius iustitiam, quam in primo Adam amiserunt. Vnde 2. Pet.c.3. de aduentu Christi loquens Beatus Petrus ait, quod cœli ardentes calore soluentur, & elementa ignis ardore tepescent. Nouos ergo cœlos, & nouam terram, atque promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitabit.

F

Ps.109.

G

H

A *Quod indignabitur contra mundum seuera iustitia summi Dei.*

Cap. 3.

TErtiò contra scelestum mundum erit turbatus Christus, qui est infinitæ iustitiæ: ideo vult punire malos, & reddere vnicuique secundum opera sua, propterea addit, quod tempus amplius non erit. potest enim hoc referri specialiter ad merita iustorum, & demerita reproborum. Tempus siquidem præsentis vitæ ad merendum æternitatem hominibus indultum est:
B quo quia peccatores ad æternæ salutis demeritum abutuntur: iustè & hoc cum cæteris donis Dei, quibus male vtuntur, auferetur, sicut Matth. 25. c. scriptum est: Qui non habet, & id quod videtur habere, auferetur ab eo. Peccato nempe damnandus meritum ex tempore sibi concesso nequaquam habet: tempus tamen ipsum habere videtur, quandiu fruitur concupiscentijs huius labilis vitæ: propterea quod ad suam damnationem habet, auferetur ab eo, ne obnoxium se efficiat in inferno supplicij grauioris. sed propinquitatem horum possimus attendere ex eo, quod Ioan. addit,
C Sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cęperit tuba canere, consummabitur mysteriũ Dei. Cum enim simus in sexto Ecclesiæ statu, atque in sexta Apocalypsis tuba, sicut alibi latius traditum est: nihil aliud restat, nisi septimus status, in quo Rex omnium filiorum superbię Antichristus venturus est, per quem in corruptione sua cuique viuere licebit, sicut libebit. Et in hac nouissima tuba, 1. Corinth. 15. Apostolus attestatur, Christum ad iudicium esse venturum, omnesq; in aduentu eius esse resurrecturos. Omnes quippe resurgemus, sed non omnes immutabimur, in momento in ictu oculi in no-
D uissima tuba. Et tunc consummabitur mysterium Dei.

Indignatio iustitiæ Dei cõtra mundum.

ARTICVLVS TERTIVS.

De iudicio saluandorum, & damnandorum, & ad hoc Euangelium de iudicio declaratur.

TErtium mysterium timorem incutiens, est iudicialis executionis: Sicut enim Psalmus testatur, antequam Christus veniat iudicare viuos & mortuos, ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit
E in circuitu inimicos eius. Terribilis nempe erit hic ignis, quia virtute diuina, & ignis, qui manet in sphera sua, atque ignis mundi huius, & purgatorij, & inferni simul concurrent præuenientes faciem iudicantis. Ex quatuor ergo ignibus diuino iudicio fiet vnus, qui quatuor prædictorum ignium officium exercebit. Nam ignis terrestris purgabit iustos, puniet malos, incinerabit corpora, & consumet terrena scientia. Ignis autem elementarius elementa subtiliabit, atque ad innouationem disponet. Ignis autem purgatorij purgabit electos illos, quibus purgatio necessaria erit.
F Ignis vero inferni impios iam incipiet cruciare. Post hæc sequetur, quod Apostolus 1. Thessal. 4. ait: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo. Quę tuba erit, vox Christi dulcissima iustis, sed terribiliter contra reprobos intonantis, & dicentis, Surgite mortui, venite ad iudicium, sicut Psalmus ait: Deus Deorum Dominus locutus est, & vocauit terram, idest, totum humanum genus ad iudicium suum: imo ad huius iudicij sententiam vocabit superos, & inferos vniuersos, dicens, Deuter. 32. Audite cœli, quæ loquor: audiat terra verba oris mei.
G Et alibi idem ait: Aduocauit cœlum de sursum, & ter. di. po. suum. Tanti nanque terroris erit illa vox Christi, vt Hieronymus dicere audeat: Siue comedam, siue bibam, siue aliquid aliud agam, semper mihi videtur in meis auribus insonare vox ista: Surgite mortui, venite ad iudicium. Tunc quippe omnes mortui resurgent ad imperium Christi, & apparebunt coram Domini maiestate, sicut 1. Corin. 5. Apostolus ait, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. Sedebit enim Christus in eminentissimo loco, supra vallem Iosaphat, &
H omnes Sancti cum eo: mali vero inferius in terra, quam dilexerunt. Et hoc ostenditur in Euangelio hodierno, Matth. 25. in quo ponuntur tria consideranda secundum iudicialem executionem. Primum est maiestas triumphalis. ibi, Cum venerit filius hominis. secundum est æquitas iustitialis ibi, Tunc dicet Rex. tertium est irreuocabilitas æternalis ibi, Et ibunt hi in supplicium æternum.

Psal. 96.

Ignis 1 iudicio qualis.

Vox Christi in iudicio.

De

A *De triumphali maiestate Domini iudicantis, cum qua in iudicio apparebit. Cap. 1.*

Rimo considerãda est maiestas triumphalis. s. iudicantis. In qua etiam considera duo. Primo triumphalem aduentum, secundo triumphalem processum. Primo considera triumphalem aduentum tanti Iudicis, de quo quatuor in Euang. describuntur. Primú est incertitudo iudicij, secundum plenitudo imperij, tertium celsitudo fastigij, quartum pulchritudo consortij. Primo quidem in Euangelio describitur incertitudo iudicij: ideo dicit Dominus, Cum venerit, &c. nec alibi in scriptura tempus determinatur, quñ Christus ad iudicium sit venturus: immo de eius incertitudine, 1. Thessal. 5. c. Apost. ait: Dies Domini sicut fur, ita veniet. Et Matth. 24. Dominus ait: De die autem illo & hora nemo scit. Secundo describitur plenitudo imperij; propterea subinfertur, filius hominis: in quo notatur, ꝙ erit Deus & homo Christus, quoniam mundus iudicaturus est; non ergo erit iudex Adam, qui nõ filius hominis, sed a Deo creatus est; nec erit Eua, quia non filius, sed filia hominis fuit, si dici licet: nec alius homo, quia quibet est filius hominum, non hominis; quia ex patre & matre quilibet generatur: sed erit filius hominis. i. intactę Virginis, & per consequens & filius Dei; ergo erit iudex Deus & homo. Erit nanq; in quantum Deus iudex ordinarius, sed in quantum homo iudex adueniet delegatus. Vnde Psal. ait: Deus manifestè veniet. s. in hoc aduẽtu; qui sub nube carnis nostrę latuit in primo aduentu. Deus noster per conformitatem naturæ, idest, homo, & non silebit, sicut ante Pilatum, in primo aduentu; sed condemnabit impios, & prẽmiabit insontes. Tertio describitur celsitudo fastigij, ideo subditur, In maiestate sua. s. gloriosa, qui in primo aduentu apparuit in natura infirma: tunc enim apparuit iudicandus, nunc vero iudicaturus. Et licet inenarrabilis gaudij, & lætitiæ plena talis maiestas futura sit iustis; tamen iniustis apparebit terribilis & horrenda. In quorum persona Iob. 14. ait: Quis mihi tribuat, vt in infer. proteg. me, & abscon. me do. pertran. fu. tuus. Vbi Gregor. ait, Quod mali mallent esse in inferno, quam videre Christum iratum. Et iterum Psal. ait: Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Et iterum patet Malach. 3. Quis poterit cogitare diẽ aduentus eius, & quis stabit ad videndum eum? Et Apocalip. 6. scriptum est, ꝙ dicent montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira agni. Quarto describitur plenitudo consortij, ideo subditur, Et omnes Angeli eius cum eo. Venient nanque Angeli, & propter Iudicis honorem, atque propter iudicij executionem, eo quod ministerio Angelorum & Sancti deducentur in cęlum, & impij, & dęmones ad inferos rapientur. Nomine tamen Angelorum bonorum perfecti Euangelici exprimuntur; inter quos Beata Virgo obtinet principatum; demum Beatus Ioannes Baptista, atque Apostoli, & eorum perfecti imitatores, qui omnes maiestatiuè, quasi iudicis assessores supra inferiores in sedibus præsidebunt, sicut Matth. 19. prædixit Dominus atque iurando firmauit dicens: Amen dico vobis, ꝙ vos qui secuti estis me in reg. cum se. fi. ho. in se. ma. s. sede. & vos super se. duodecim iudi. duode. tribus Israel. Per quos duodecim licet principales Apostoli intelligantur, vel exprimantur; tamen superabundans numerus perfectorum imitantium Christũ in tali numero denotatur. Vnde Esa. 3. ait: Dominus ad iudicandum veniet cum senioribus populi sui. Secundo considera triumphalem processum: de quo etiam in Euãgelio quatuor scribuntur. Primum est magnitudo triumphi, secundum multitudo collegij, tertium dissimilitudo meriti, quartum aptitudo loci. Primum enim subditur magnitudo triumphi, ideo Euangelista ait, Tunc sedebit super sedem maiestatis suæ. Quid. n. per hanc sedem, nisi maiestas, quæ data est Christo homini denotatur? de qua Psal. ait, Sedes tua Deus in se. se. virga di. virga regni tui. Et alibi iterum dicit, Thronus eius sicut sol in conspectu meo. Secundum additur multitudo collegij, cũ subditur: Et congre. ante faciem eius omnes gentes. glo. oĩs ætas, omnis sexus, quia. s. mali & boni; boni per Angelos, mali per dæmones. Tertium ponitur dissimilitudo meriti, ideo additur, Et separabit eos abinuicẽ. Separabit inquã singulorum merita discutiendo, & vocaliter diuersis noĩbus appellando hos hædos, alios vero oues. ideo subditur, Sicut pastor segregat oues ab hædis. In ouibus omnes iusti meritò denotantur, & propter simplicitatem, & propter fecunditatem, & propter eorum mititatẽ, sicut de illis Psal. ait, Propter tè mortificamur tota die, exterminati sumus sicut oues occisionis. Per hædos autem

Aduentus triumphalis Christi. B *De iudicio vniuersali Scot. lib. 4. dist. 47. q. 1. Th 4 sen. dist 47. q. 1. artic. 1. Gab. Domi. 1. Aduentus. Primo. Secundo.* C D *Tertio.* E *Quarto.* F G *Secundo.* *Secundũ.* H *Tertium.*

A tem impij denotantur propter infidelitatē, & carnalitatem, & propter sterilitatē. Quarto subiungitur aptitudo loci. Vnde Euangelista ait, Et sta. oues quidem a dextris; hœdos autem a sinistris, secundum quod in præsenti vita per diuersa itinera incesserunt. q.d. hos approbo, qui recta via iuerunt; hos vero reprobo, qui per deuia incesserunt. Iuxta quod Prouer. 4. scribitur: Vias, quæ a dextris sunt, nouit Dominus; peruersæ vero sunt, quæ a sinistris sunt.

Quarto.

De remuneratione beatorum, atque malorum. Cap. 2.

B SEcundo in hac iudiciali executione cōsideranda est æquitas iustitialis, in qua duplex retributio demonstratur. Prima est remuneratio iustorum, secunda autem punitio impiorum. Prima remuneratio est iustorum, de qua quadruplex veritas demonstratur. Prima glorificationis, secunda commendationis, tertia humiliationis, quarta approbationis. Prima enim ostenditur de hac remuneratione iustorum veritas glorificationis. Vnde subditur, Tunc dicet Rex his, qui a dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.

Remuneratio bonorum.

C O dulcissima allocutio, & vox omni iucunditate, ac suauitate repleta, qua inuitantur ad visionem, ad possessionem, & ad fruitionem totius sanctissimæ Trinitatis. Primo inuitat eos ad glorificationem, dicens: Venite. Venite inquam ad me fontem vitæ indeficientem, ad me lucem gloriæ viuificantem, ad me torrentem voluptatis inebriantem, ad me inquam plenitudinem vbertatis inundantem. Secundo dat benedictionem, dicens: Benedicti, idest, bonis naturæ, gratiæ, & gloriæ inseparabiliter addicti. Tertio attribuit paternæ dilectioni, dicens: Patris mei; quia

Venite, quale verbū in iudicio vniuersali.

D benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo Iesu, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius, sicut ait Apost. Eph. 1. Quarto introducit eos in possessionem, dicens: Possidete, scilicet, æternaliter Filij visionem, Patris tentionem, & Spiritussancti fruitionem, & animæ & corporis æternam glorificationem. Quinto donat eis regni sublimationem, idest, facit eos Reges, dicens; Regnum. Nam quilibet beatus

E Rex erit totius cœlestis regni, sicut Apocal. 1. c. scrip. est; Primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ. Sexto manifestat prædestinationem, dicens: Paratum vobis. Septimo concludit prædictorum omnium confirmationem, dicens; A constitutione mundi. Secunda veritas est commendationis, qua Christus commendat iustos de operibus misericordiæ, di. Esuriui & dedistis mihi manducare: ergo frange esurienti panē tuum, vt dicitur Esa. 58. Sitiui & dedistis mihi bibere; ergo si inimicus tuus sitit, potum da illi, sicut ait Apost. ad Ro. 12. Hospes erā & collegistis me. ergo hospitales inuicem sine murmuratione, sicut scriptum est Matt.

F 25. Nudus eram & operuistis me. ergo cū videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris, vt dicitur Esa. 58. Infirmus eram & ve. ad me. ergo non te pigeat visitare infirmum. Eccl. 10. In carcere eram & venistis ad me. ergo visita incarceratum, exemplo Regis, de quo legitur Hiere. 18. ꝙ Hieremiam prophetam in carcere visitauit. De septimo opere misericordiæ, quod est sepultura, nulla mentio hic fit, eo quod misericordia fit proximis, in quantum videlicet Christi membris: mortuus autē in quantum mortuus est, nequaquam est membrū Christi, sicut Apost. 2. ad Heb. inquit, Christus autem semper viuens est. Fit autem

Quare nō fit mētio de sepultura sope re misericordia.

G hic specialis mentio de operibus misericordiæ corporalibus; maxime propter duo. Primo ad prouocandum omnes ad misericordiam, secundo ad ostendendum quā mirabiliter misericordia superexaltat iudiciū, & vincit rigorē iustitię. Vnde Pet. Ra. in quodam sermone ait: In Regno cęli coram Angelis oib⁹ in conuentu resurgentium, quod Abel passus sit, ꝙ mundum saluauit Noe, ꝙ Abraam fidem custodiuit, ꝙ Moyses legem dedit, ꝙ Petrus etiam primus crucē ascendit, Deus tacet, & clamat, ꝙ pauper comedit. Esuriui & dedistis mihi manducare. Qui enim misericors est, dignus misericordia

Duplici ratione fit mentio de operibus misericordia. Primo.

H est. Secundo mentio fit solum de operibus misericordiæ corporalib. quia per ista designantur opera misericordię spiritualia. Indigent. n. inferiores forti doctrina & facili, seu suaui; fortis est, vt cibus; suauis vero vt potus. Indigēt ēt protegi contra exteriores tētationes; & piè in suis nuditatib. & erubescētijs operiri. Debēt. n. maiores reuereri, & quasi non videre: imo & pro posse operire & ornare spirituales nuditates inferiorum. Debēt ēt eis visitationē tā correctoriā, quā cōsolatoriā; & hoc tā respectu debilitatum spiritus,

Secundo.

A spiritus q̃ etiam respectu carceris peccatorum. Hinc Rabanus ait. Qui esurientẽ pane verbi Dei reficit: qui sitientem potu sapientiæ refrigerat: q errantem in domo patris inuocat: qui innocentem protegit: qui infirmum in fide assumit: qui tribulatione oppressio subuenit compatiendo, vel consolãdo, ueram dilectionem implet. Vel misericordiæ opera spũalia sunt septem. Primum docere ignorantem, secundum consulere dubitanti, tertium corrigere peccantem, quartum consolari tristem, quintum remittere offendẽti, sextum portare onerosos, septimum pro omnibus orare. Vnde de vtrisq; operibus misericordiæ uersus danť.

Septem opera spiritualia.

B

Versus. Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Consule, castiga, solare, doce, remitte, fer, ora.

Tertia veritas. Tertia veritas est humiliationis, qua scilicet iusti indignos se reputabunt tanta gloria propriè quasi nulla opera sua. Et de hoc Euangelista subiungit: Tunc respondebũt iusti dicentes; Domine, qñ vidimus te esurientem & pauimus te: sitientem & dedimus tibi potum? qñ aũt te vidimus hospitẽ & collegimus te: aut nudum & cooperuimus te? aut qñ te vidimus infirmum, aut in

C carceratum & venimus ad te? Hæc autẽ nõ quasi ignorantes dicent; sed quasi admirantes super tanta vnitate capitis & membrorum Christi. Nam designat plenam illuminationem eorum super seipsos. Vel dici potest, ꝙ si iusti hoc dicent, sic eis rñdetur a Christo, sicut nunc sequitur. Quarta veritas est approbationis, de qua subditur: Et respondens rex dicit illis: Amen dico vobis, quamdiu fe. vni de fratribus meis minimis, mihi fecistis. Secunda aũt retributio est punitio impiorũ, q̃ ẽt alias quatuor continet veritates. Prima est condẽnationis, secũda exprobrationis, tertia lamẽtationis,

Quarta veritas.

Secũda retributio

D quarta confirmationis. Prima veritas est condẽnationis, propterea subdit Euãgelista di. Tunc dicet his, qui a sinistris ei⁹ erũt:

Discedite Discedite a me maledicti in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & Angelis eius. O infelix discessio & separatio ab oĩbus bonis: o verbum pertingens vsq; ad diuisionẽ animæ a summo Deo, compagumq; & medullarũ & interiorũ cordis & corporis cõcussiuũ. O radicatio vniuersorũ malorũ, cũ nemo possit adeo diuelli, quin malis oĩbus ſm demerita repleať. In quibus verbis primò notandũ est, ꝙ si reprobi sibi dicãt: Nõ sumus Dñe digni tuũ possidere æternale regnũ; tñ ex tua pietate benigna saltẽ cõcede ꝙ ad pedes tuæ maiestatis possimus stare. Tunc iratus ꝑcipiet a se separationẽ di. Discedite a me. q. d. illud Esa. 26. Tollatur impi⁹, ne videat gloriam Dei. Secũdò, si dicant: Et si nos infelices repellis a te; tñ tua benedictione effice dignos. Nihilominus subdit terribilem maledictionẽ di. Maledicti. i. malis naturæ culpæ & pœnæ æternaliter applicati. Tertiò, si dicant, saltẽ immẽsa pietas: si cum tua maledictione repellis, in aliquo refrigerij loco nos collocare digneris. Attamẽ acerbæ pœnæ incarcerationem infert di. In ignem. Quartò, si addãt: Dñe rex misericordiæ & pietatis, si tali acerbo igne nos ꝑcipis cruciari, saltem misericorditer terminũ statue breuẽ: subiũget tamẽ eternã punitionem di. æternũ. Quintò, si lachrymabiliter subdant: Oh, oh, oh si i tot cruciatibus sumus æternaliter permansuri, saltem prælatum statue nobis, qui humaniter nos gubernet: super eos tamen statuet diaboli dñationem di. qui paratus est diabolo. Sextò, si subdãt: O iustissime & misericordissime Iudex, si talem nobis præficis dñatorem, saltem gratam nobis adhibe societatẽ: nihilominus subiunget dęmonum associationẽ di. & Angelis eius. O cõsortiũ atq; tormentũ horribile ad imaginandum, horribilius ad videndum: sed horribilissimũ ad cohabitandum & experiẽdũ. Secũda veritas est exprobrationis, qua exprobrantur impij de impietatibus suis. Vnde subdit: Esuriui & non dedistis mihi mãducare: sitiui & nõ dedistis mihi potũ: hospes eram & non collegistis me: nudus & non operuistis me: infirmus & incarceratus & non visitastis me. Damnanť mali pro solo defectu misericordiæ propter duo. Primò, quia talia opera naturali inclinatione facere debuerunt: propterea talia omittere fuit impium & horrendum. Secũdò, vt ostẽdať ſm Greg. ꝙ si tanta pœna mulctatur, qui sua non dedisse conuincit; quanta pęna feriendus est, qui aliena redarguit abstulisse. quasi dicere uelit: Si tãta pęna plected⁹ est, qui esurientem non pauit, sitienti potum non dedit, hospitem in suo hospitio non recepit, nudum non cooperuit vestimẽto, infirmum & incarceratum nõ visitauit: qto grauiori supplicio puniendus est, qui vsura, rapina, vel furto abundantem diuitijs fame & siti cruciat, aut perire facit, aut qui de ꝓpria domo eijcit & peregrinũ & aduenã ẽt cogit; aut qui vestibus indutũ nudũ & frigescentem et fecit: aut pueros

B

F

G

Secũda veritas.

H

seu

A seu nobiles puellas, quasi seminudos cruciari, ac erubescere compellit: seu qui sanos laboribus & erumnis ac supplicijs ad mortẽ compellit; siue liberum carceribus crudeliter tradit. In hoc etiam innuit Dominus, ꝙ si propter peccata omissionis impij tot cruciatibus punientur: quot supplicijs feriendi sunt, qui scelera commissionis impie patrarunt: sicut sunt sortilegi, sacrilegi, fures, raptores, vsurarij, lusores, periuri, blasphematores, homicidæ, & his similes. Tertia veritas est lamentationis. Tanta nempè erit superba cæcitas damnatorum, vt ẽt Deum fallere se arbitrentur, qui in hoc seculo homines decipere consueuerũt. Ideo subditur: Tunc respondebunt ei & ipsi di. Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitiẽtem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum vel in carce. & non ministrauimus tibi? Vbi, secundum Orig. aduertendum est, quòd supra, iusti immorantur in vnoquoque verbo: iniusti autem hic nõ sic per singula, sed quasi cursiuè recitant illa: quoniam proprium est iustorum benefacta sua in facie sibi relata diligenter & p singula refutare causa humilitatis: malorum autem hominum est culpas suas excusationis causa, aut nullas velle ostendere, aut leues, aut paucas. Potest etiã addi, quòd ideo breuibus verbis respondent: & quia a facie Christi confusi; & quia iam a dæmonibus ad tartara tracti. Quarta est veritas confirmationis: quia in æternis supplicijs confirmantur. Vnde subditur, quòd tunc Christus respondebit di. Amen dico vobis; ꝗdiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis.

Tertia veritas. B

C

Quarta veritas.

De irreuocabili sententia damnandorum & saluandorum. Cap. 3.

TErtium considerandum in hac iudiciali executione est irreuocabilitas æternalis. s. super sententia data, sicut in persona Dñi psal. ait, Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita. Duplex quidem erit irreuocabilitas a iusto retributore tunc collata. s. æternæ afflictionis ad damnatos; & æternæ glorificatiõis ad saluatos.

D *Duplex irreuocabilitas.*

Prima autem sententiæ irreuocabilitas retribuet damnatis. Et de hac subiũgit Christus: Et ibunt hi in supplicium æternũ. Cũ etiam ab ore iudicis snia fuerit prolata iam & excusatio reproborum annihilata: quid agent peccatores impij: quo terrore pauescent? quo mærore marcescent? quo latibulo se abscondent? supra erit iudex terribilissimè conturbatus: subtus infernus horribilissimus præparatus. Iuxta oẽs Sancti sniam Iudicis approbantes: atq; iusti & reprobi dãnatorum crimina cognoscentes: contra Angeli boni ad tartara propellentes, a dextris peccata accusantia, a sinistris dæmonia ad inferos trahentia, interius conscientia remordens: exterius mundus exurens. Totus enim ignis ille, qui præcedet faciem iudicãtis & oĩs caliditas eius conglomeratos inuoluet & attrahet ad inferos peccatores, & sic præcipitanter ruent in supplicium sempiternum. Vnde ẽm Hug. lib. e. de aĩa. Quis putas tunc mæror erit, quæ tristitia, cum separabuntur impij a consortio sanctorũ & a visione Dei & traditi in dæmonum potestate ibunt cum impijs in ignem æternũ: ibiq; semper erunt in luctu & gemitu sine fine; vbi erit dolor intolerabile; fœtor incõparabilis; timor horribilis; mors corporis & aię sine spe veniæ & misericordiæ. Vbi qui torquet aliqñ non fatigat; nec qui torqueẽ aliquãdo moriẽ: sed morieẽ vt semp viuat: & sic viuet vt semper moriaẽ. Hęc ille. Secũda autem sniæ irreuocabilitas retribueẽ saluatis: de qua Euangelista subiũgit: Iusti aũt in vitam æternam, vbi noie æternæ vitæ datur intelligĩ gloria sempiterna; vt ex ipso modo loquendi aperte clarescat, ꝙ oĩs alia vita, mors & miseria est potius nuncupãda respectu illius gloriosæ sempiternæq; vitę, vbi iucũditas sine mærore; vnitas sine diuisione; satietas sine fastidio; perpetuitas sine tædio; formositas admirabilis; libertas summa; dignitas alta; conformitas volũtatum; societas dignitatum; securitas inuariata; & tranquillitas cõsummata consistit: ad quam nos perducat Dñs Iesus Christus, qui cũ patre & spiritusancto est super omnia diligendus; laudandus; & glorificandus, regnans p omnia sæcula sæculorum. Amen.

Prima. E F *Secunda.* G H

FERIA TERTIA
post primam Dñicã in xl.

De vera contritione.

Sermo XII.

Vm intrasset Iesus Hierosolymã cõmota est vniuersa ciuitas. Mat 21. Nimis vtiq; obstinatus & durus est, quem non contundit, & conterit, tam terribilis sententia iudicantis, quantã in præcedẽti die ostendi-

A ostendimus tempore iudicij expectare peccantes: sed qui sensatus est mente talia pertimescens, intellectu illuminatur, atque recognoscens seipsum præteritam detestatur vitam, conteritur, humiliatur & in rectam ad dominum dirigitur viam. Et hoc est, quod mysticè & moraliter per verbum propositum demonstratur, cum dicitur: Cum intrasset Iesus Hierosolymam, cõmota est vniuersa ciuitas. Quid autem per Ierosolymam aliud, quàm conscientia congruentius designatur? Hierusalem nempe interpretatur visio pacis: quia in humana conscientia inter Deum & animam intellectus semper debet videre pacem absque quocũ-

Ierosolyma quid significat.

B que remorsu, psalm. testante: qui de Deo & conscientia locutus est, dum ait. Factus est in pace locus eius. Hanc Hierosolymam tunc nempe Dominus intrat, cum cõscientiam lumine veritatis irradiat: & sic per detestationem culparum atque per veram contritionem a malo ad bonum vniuersa mentis ciuitas commouetur. Vnde mysticè hęc est probatica piscina, Ioan. 5. quæ ab Angelo mouebatur. In hanc autem, qui prior descenderit post motionem aquæ, sanus fit a quacunque detinetur infirmitate mortalis culpæ. Et in hoc quarta, scilicet conterens, Religiositas indicatur: de qua triplex mysterium contemplemur. Primum

C de contritionis quidditate; secundum de contritionis qualitate; tertium de contritionis quantitate. De quibus per ordinem Psalmo in 50. Psalm. ait. Cor contritum: hoc quo ad primum, & humiliatum; hoc quo ad secundum. Deus non despicies; hoc quo ad tertium addit.

Articvlvs Primvs.

In quo per triplicem veritatem, quid est vera contritio declaratur.

D

Rimum siquidem mysterium est de contritionis quidditate: quod quidem Psalmus exprimit di. Cor contritum. Circa hoc autem vt clarius exprimatur; quid est contritio vera; tres veritates circa illam consideremus. Primò eius diffinitionem, secundo eius denominationem, tertiò eius imperfectionem.

Contritionis declaratur diffinitio magistralis. Cap. 1.

E

N prima veritate consideremus eius diffinitionem. Contritio, secundum Pe. in 4. dist. sic magistraliter diffinitur. Contritio est dolor voluntariè assumptus pro peccatis, cum proposito confitendi & satisfaciendi. Nam sicut in naturalibus aliquid conteri dicitur, quando totaliter in minimas partes reducitur: ita cor hominis conteri dicitur, quando affectus peccati secũdum omnem sui partem in eo totaliter confringitur & perfectè a peccato resilit. Et quia talis resilitio dolor quidam est, ideo contritio per dolorem tanquam per proprium genus diffinitur. Additur autem, uoluntariè assumptus: tanquam differentia ponens in genere morali. Et additur pro peccatis; tanquã materia specificans loco ultimæ differẽtię. Hæc ergo est diffinitio competens contritionis, inquantum est actus virtutis: sed vt est pars sacramenti pœnitentiæ, sic oportet quod addatur, cum proposito confitendi & satisfaciendi concordat Tho. ibidem.

Cõtritio quid sit, quidã vocant cõfusionem.

Gab. li. 4. dist. 16. q. 1. artic. 1.

Ale. p. 4. q. 67 m. 2. art. 1. Sco. in 4 dist. 17.

Ex tribus trahitur moraliter verę contritionis nomen. Cap. 2.

G

IN secunda ueritate consideremus eius denominationem, i. quare sic contritio nominatur. Vbi notandum est, quòd secundum Bona. in 4. dist. 14. q. 2. tria in hoc consideranda. Primò, quid conteritur: secundò, cum quo conteritur; tertiò quare cõteritur. Primò considerandum est, quid conteritur. Duo enim conteri debent, scilicet cor & culpæ. Primò conteri debet cor, quod ad litteram in uera contritione totũ teritur præ nimia angustia, dolore & indignatione, quam contra peccata sua concepit. Vnde Iohel. 2. Scindite corda uestra. Se

Quid conteritur.

H cundò conteri debent culpæ, quæ quidem dolore illo conteruntur, i. simul & totaliter teruntur in corde: hoc autem perfectè fit, cum peccata totaliter abijciuntur a corde; unde Psalmus. Effundite coram illo corda vestra. Et Thren. 2. Effunde sicut aquam, cor tuum. Secundò considerandum est, cum quo conteritur: quia scilicet duplici mola. Prima. s. diuinæ spei, secunda timoris Dei. Prima. s. diuinæ spei; & hæc est inferior sensum eleuans ad spem ueniæ; ueniẽs ex consideratione misericordiæ Dei; ne mẽs peccatis obruta desperet. Vnde Esa. 5. c. scriptũ est. Quis ambulauit in tenebris, s. peccato-

Quo conteritur.

A peccatorũ, & non est ei lumen, speret in nomine domini, & innitatur super dominum Deum suũ. Et Esa. 52. peccatrici ani, & quasi desperatæ a Dño dictum est, Tolle molam, s. spei, & molæ farinam. Secunda mola timor est Dei deorsum deprimens, quo, s. anima timet pœnam ex consideratione diuinæ iustitiæ; recolens quod Apostolus ad Heb. 11. c. ait: quòd horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hæ duæ molæ, duo

B sunt pedes, quos posuit Angelus sup mare & super terram, sicut Apocal. 10. scriptum est: Et posuit pedem dextrum super mare; & sinistrum super terram. Quid per Angelum, nisi angelica contritionis gratia a Deo per Angelum missa: qui pedem prouidentiæ, seu uolũtatis Dei ponit super mare mẽtis amaricatæ, ne de iustitia Dei desperet: & sinistrũ super terrã mundialis & criminosæ mẽtis; ne de misericordia Dei p̃sumat, quasi calcando mare mentis contritæ dextero pede illud Psal. dicat, Spera in Deo: & sinistro calcando terram, ne præsumat addat, Et fac bonitatem. Horum enim duorum alterum sine altero ad ruinam, non ad salutem est. In cuius mysterium Deut. 24. præcepit Do

C minus Moysi. Non accipies loco pignoris inferiorem, aut superiorem molam solam, s. secundum vtranque vel nullam: quia ad litteram una sola mola nulli utilis est: vide licet nec accepta, nec relicta. Sic ad mores, nec sperandum sine Dei timore; nec timendum sine Dei spe. Sola nempè timoris mola Cain & Iudas farinam molere volentes interierunt, quos etiam plerique in morte sequuntur. Maximus quoque numerus peccatorum de Dei misericordia præsumentes, mola inanis spei molunt, qui quotidie in sceleribus plurimis irretiti, nec se emẽdare uolentes, in Dei misericordia sperant. Contra quos Apoca. 14. Angelus per

D medium cœlum uolans, clamitat alta uoce di. Timete Dominum. Item conteritur in tribus potentijs; in memoria, amare recordando. Esa. 38. Recogitabo tibi. Secundo in intellectu, recognoscẽdo Deum offendisse di. Tibi soli peccaui. Tertio in uoluntate uoluntarie pœnitentiam agendo di. Ecce i flagella paratus sum. Tertiò considerandum est, quare conterit: propter duo enim habet conteri mens humana. Primo uidelicet, quia anima est delicata: secundo quia peccatoris conscientia est dura & impetrata. Primo enim debet mens conteri, quia anima est delicata, formata est enim ad imaginem Dei. Propterea ait illi Deus, Canti-

Conteri tur aia in tribus potenijs.

cor. 4. Tota pulchra es amica mea & macula non est in te. s. ex natura a me formata: sed ex malitia a te perpetrata. Secundo, q̃a conscientia peccatoris est dura & impetrata. Facit enim peccatum in conscientia, sicut pestiferum uirus in inguine, seu in carne humana; indurat etenim cor sicut uirus indurat carnem. Hinc Iob. 41. Indurabitur cor eius quasi lapis. Et Eccl. 3. scriptum est: Cor durum malè habebit in nouissimo. i. si sic se reperit in vltima hora mortis. Inde Greg. ait: Contritio apostema pungit, confessio aperit, & saniem emittit, satisfactio cathaplasmata apponit. Per hanc igitur pũctionem conteritur cor humanum: & tunc peccati delectatio totaliter effunditur; neque de illo remanet sapor, neque uirtus, peccata enim ad hoc conteruntur, ut simul & totaliter distrahantur. E F

De differentia inter attritionem, & contritionem. Cap. 3.

IN tertia autem ueritate consideremus contritionis imperfectionem. Ponunt Doct. differẽtiam inter attritionem & contritionem. Attritio enim est actus displicentiæ non cum priuatione informat⁹; sed contritio est actus charitate informat⁹. Attritio enim oritur ex timore pœnæ, contritio vero ex consideratione diuinæ offensæ. Item attritio elicitur a uoluntate; contritio uero a gratia. Propterea attritio gratia informata efficitur contritio. Sed magis propriè consideremus harum differentiam. Et primo uideamus de attritione. Attritione autem cor peccatoris solum in aliquas partes frangitur. Dicitur enim res atteri, quando solum res in diuersas partes diminuitur & comminuitur; sic cor hominis in partes frangitur, quando solũ de magnis peccatis dolet, sicut de homicidio, proditione, incendijs, periurijs, blasphemijs, sodomijs & manifestis vsuris, seu rapinis, de adulterijs, sacrilegijs, stupris, & consimilibus: De paruis autem culpis licet mortalibus non multum curat, neque de eis dolet; sicut de venditione termini, & acq̃sitis per illum; de frequentatione mundanorum iuramentorum, q̃ non celebrauerit festa, de mensuris & ponderibus falsis; de acquisitis per ludum: q̃ habuit odia, inuidias partialitates, q̃ secutus fuerit alcas breuia, spectacula, tripudia, q̃ non audierit tempore debito missas; nec ieiunauerit ut tenet; q̃ detraxerit, murmurauerit, proximum diffamauerit; G H

Attritio & contritio q̃uo differũt.

Attritio gratia informata.

A famauerit; perniciosa consilia dederit; contra ecclesiasticam libertatem fecerit: & ide & aliunde in excõicationibus fuerit multipliciter irretitus, & sic de consimilib⁹. Nec ēt multũ, immo nihil curabũt seu dolebũt de supfluis vestibus p̄ciosis, curiosis, illicitè acq̃sitis & vanis, nec de fucaturis, nõ de mortuis suis uel alienis capillis: nec de caudis, nec de ribalsis, nõ de altissimis trãpalis & manicis amplis, superfluis, anulis & iocalibus p̄ciosis, & similibus cũctis. Cũ aũt non solum attritione, sed veraci contritione cor peccatoris contritum fuerit, dolebit
B & veraciter contereẽ de oĩbus peccatis & culpis cõmissionis & omissionis magnis & paruis: dolebit & cõtereẽ de oĩ culpa cordis & oris & operis, de oĩ indebito visu, auditu, gustu, odoratu, & tactu; de oĩ passu pedis cõtra Dei honorẽ facto, dolebit de oĩbus p̄ctis simul & singulis singulariter & de maiorib⁹ magis, ita q̃ nullus p̄cti affect⁹ remanebit in eo: & in volũtate Dei ascẽdẽs eius bñplacito se totaliter cõformabit: nihil deniq; sui oĩno in se reseruãs. Tũc aũt cor p̄ctõris est quasi puluerizatum, & p̄ humilitatẽ, dolorẽ, & contritionẽ ad minima reductum, & tũc tale cor fit Deo sacrificiũ;
C sicut psal. di. Sacrificium Deo sp̃us cõtribulatus. Ad cognoscendũ aũt per manifesta signa, q̃ sint corda contrita, aut attrita: põt similitudo poni de duobus mõticulis, quorũ vnus est de frustis laterũ coaceruatus: alter vero est de puluerizatis lateribus in mortario & malleis ferreis cumulat⁹. Si aũt mõs illorũ fractorũ laterũ manu, seu baculo hic inde moueaẽ: rumorẽ excitat iuxta violẽtiã motus; nec effigiẽ, seu vestigiũ retinebit; si quis crucẽ, vel manũ, aut pedẽ amouendo posuerit super illum. At econtra de oĩbus eueniet de illo monticulo laterũ pulueriza to. Sic cor attritum & non verè cõtritum remurmurat & recalcitrat monitionib⁹ &
D obediẽtijs cõfessoris atq; obliuiscit̃ statim iniũctæ p̄nitẽtiæ & satisfacere de p̄ctis atque oĩum correctionum & preceptorũ iniunctorũ a p̄uido confessore. Signum ecõtra ueri cordis contriti totũ est contrarium operari. Aduertendũ est tñ, q̄ si homo disponit se p̄ attritionẽ, & facit quod in se ẽ: Deus infundit gratiã gratum facientem de necessitate per uerã cõtritionẽ. Nõ quidẽ de necessitate coactionis, sed de necessitate immutabilitatis, ex p̄sumptione imutabilitatis suę & ordinationis suę, q̃ immutabiliter & liberaliter ordinauit se daturũ gratiã omni petẽti: & q̄ i se ẽ faciẽti. Vnde Apo. 3.

Signa cor dis cõtriti.

Quid operatur Deus i cor de cõtrito quãdo homo nõ ponit obicẽ, sed facit quod i se est.

Ego sto ad ostiũ & pulso, &c. vsq; ibi; cęnabo cum illo, & ipse mecum. Et 4. Reg. 4. de E
vidua in mysterium scriptum est, quia filij offerebant vasa & illa infundebat. s. oleum, quia diuina gratia infunditur se p̄parãti: propterea soli assimilatur, qui domũ nõ ingreditur, nisi fenestra aperiatur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De triplici qualitate contritionis.

Secundum mysterium est de contritionis qualitate. Et de hoc psal. subiungit. Et humiliatum. s. sub diuino beneplacito & mãdato, cum prius diuinis præceptis rebellio fuerit. De qualitate autem contritionis tria ad præsens consideremus. Pri- F
mo facilitatem, secundo difficultatem, tertio contrarietatem.

Quod facile est liberę voluntati adipisci contritionem. Cap. 1.

Primò consideremus cõtritionis facilitatem. s. ex parte nr̃a. Sicut enim scribit̃ extra, de reg. iur. c. 1. Vnumquodq; per quascunq; causas nascitur, per easdem dissoluitur. Cũ autẽ peccatum per voluntatis actũ. i. per displicentiã & dolorẽ, quantum est ex parte nostra, tolli potest. Et cùm huiusmodi do- G
lorem habere semper sit in hois potestate: nõ aũt habere dolorẽ sensibilẽ: ideo Deus non requirit dolorẽ sensibilem de cõtritionis necessitate, sed est de eius perfectione, vt infra patebit, s̃m Bona. Pe. & Host. aliosque Doct. Ex his patet, q̃ facilis est ex parte nostra contritionem habere, quia ex libera voluntate procedit, qua voluntate quilibet libere potest vti. Vnde Eccle. 15. Ante hominem vita & mors. Et iterum in eo. c. ait. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. H

Quàm facile sit adipisci cõtritionem.

Quia magna atque difficilis res est habere contritionem, quod quidem maxime per quinque apparet. Cap. 2.

Secũdo cõsideremus cõtritionis difficultatẽ. Licet ĩ volũtatis libertate & rõnis electio cõtritionis cõsistat: tñ ex altera parte difficillimũ est habere veracem cõtritionẽ. Nam s̃m Bonau. in 4. di. 16. art. 2. Dolor inquantum est displicentia rõnis, in vera contritione mẽsuratur, s̃m quãtitatẽ charitatis, aut ĩ cõparatione ad in quos p̄ amorem quãdiu in corde est dñium vẽdicat sibi in eo, nec vnquam est ibi nisi sit domina.

Q̃uo mẽsuratur dolor in contritione.

Propterea

A Propterea ad hoc quòd aliquis habeat charitatem necesse est, ꝙ super omnia diligat Deum, etiam supra seipsum; hoc autem fit cum pro nullo commodo vel incommodo Deum offendere velit. Et hoc intelligendũ est de displicentia rationis, vnde tãtum debet peccatum displicere rationi, ꝙ nullo pacto, nullo commodo, vel incommodo velit consensisse, uel etiam consentire in ipsum, quoniam voluntas quæ ex aliqua causa consentit in culpã, iusta minime esse potest. Propterea sicut non est necesse habentem charitatem velle mori pro Christo, sed in casu in quo, uel oportet ipsum amittere charitatem, vel corpoream vitam, tunc te-
B netur magis mori pro Christo, quam amittere charitatem: sic in proposito intelligendum est secundum eum. Ex his apertè elici potest, ꝙ qui conteritur principaliter propter timorem inferni, & non propter amorem Dei, non est in statu salutis; quia non dolet amore Dei, sed amore sui, vt si cessaret damnatio ex perpetrata culpa, cessaret & contritio illa. Sed secundum Sco. in 4. di. 20. licet ad ueram contritionem concurrat timor humilians, debet tamen concurrere amor inflammans; vnde & si in peccatore initiet timor pœnæ, superueniens tamen amor talem timorem debet repellere, sicut
C 1. Ioan. 4. scriptum est. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Et ad hoc patet exemplum S. Aug. li. 14. de ciu. Dei. di. Quod sicut quando volumus suere, vel duos pannos diuersos iungere, habemus acum & imponimus sericũ, vel serici filum, sicque suimus, sed demum remouetur acus filo serici remanente. Sic ad coniungendum Deum & animam peccatoris, requiritur acus, id est, Dei timor, & inferni horror, qui velut acus compungit aĩum peccatoris, & Dei amorem. quasi filũ serici introducat. His nempe duobus Deus & animus peccatoris coniunguntur: & tñ remanet amor quasi serici filum, quia cha-
D ritas nunquam excidit; vt dicitur. j. Cor. 13. sed acus. i. inferni timor, introducens amorem cessat. Richa. quoq; de Media vil. in 4. dist. 20. q. 1. quinque dicit omnino esse necessaria ad salutem. Primum est efficax dolor de præteritis culpis. Secundum propositum cauendi a mortalibus in futuro. Tertium si possibile est, confessio vera. Quartũ pro posse satisfactio iusta. Quintum autẽ quod cætera grata reddit est, ꝙ hæc omnia principaliter moueantur amore Dei, non propter timorem inferni. Et ad hoc etiam

Cõtritio quæ oritur a timore inferni.

Exẽplũ quoda B. Augustino desumitur.

Aug. de pę. di. 2. c. nullus. Ex his ergo apertè patet, quàm difficile sit habere veram cõtritionem. Descendere tamen ad hanc pœnam, vel ad illam homines non tenenť, immo stultè faceret si quis seipsum vel alium nimis sollicitaret super huiusmodi particularibus pęnis. Huius opinionis est Tho. Innoc. & Host. E

Vnde hæc contrarietas facilis & difficilis contritionis ortum sumat. Cap. 3.

Tertiò consideremus contritionis cõtrarietatem. Mirum equidem est de contritione uidere tantam oppositã contrarietatem; sed facile quis aduertit, si spũs ac carnis oppositam naturam penset. Ex parte nanque spiritus facilè est contritionem habere: ex parte uerò carnis difficile; dicente Domino Matt. 26. Spũs quidem promptus est, caro autem infirma. Et Gal. 5. Apostolus ait. Caro concupi. aduer. spir. & spir. aduer. car. hæc enim sibijnuicem aduersantur, vt non quæcunque uultis, ita faciatis. Quanto igitur caro magis spũi dñat; sicut in hominibus carnalibus, lasciuis atque mundanis, tanto contritio difficilior est: & econuerso cum in vera contritione spiritus dominetur carni. Cum igitur rõ in homine triumphaliter dominatur, quædam pax inter spũm & carnem regnat; vnde in uera contritione ratio subijcitur Deo, & caro subijcitur rationi. De his duabus subiectionibus psalm. ait. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. s. in subiectione rationis ad Deum. Iustitia & pax osculatæ sunt. s. in subiectione carnis ad rationem; & sic unde ueniat hæc cõtrarietas, manifestè apparet. F G

ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici gradu verę contritionis.

Tertiũ mysteriũ est de cõtritionis q̃titate. Et de hoc psal. subdit: Deus nõ despicies, sed largè appreciaberis. Vnde triplicem vtilitatem consequitur cor contritum, s̃m ꝙ triplex contritionis gradus distingui potest. Primus est contritionis sufficientis, secũdus est cõtritionis eminentis, tertius est cõtritionis exuberantis. H

Triplex vtilitas cordis contriti.

De contritione necessaria ad salutem, quæ tria in anima operatur. Cap. 1.

Primus inquam contritionis gradꝰ dr̃ contritionis sufficientis, quæ sicut ex præcedentibus patet, est vera displicentia rationis, per quam omnia

Primus cõtritionis gradus.

A omnia crimina remittuntur: & hæc est necessaria ad salutem. Tria siquidem efficit in anima contritio hæc. Primo purgationem, secūdo sanationem, tertiò viuificationem. Primo enim contritio hæc necessaria ad salutem in anima operatur purgationem. In cuius mysterium scribitur. 4. Reg. 5. q̄ inquit Heliseus ad Naamā Syrum. Vade & lauare septies in Iordane. Iordanis nempe riuus iudicij interpretatur, per quem quid aliud conuenientius designatur, quam contritio luminosa, quæ quasi ad modum riui, mentem illuminando, atque discutiendo irrigat gratia Saluatoris, atque emundat illā a B quacunque sorde maculantis culpæ. Hæc siquidem septies lauatur, cum consciētia peccatoris a septemplici mortali culpa purgat. Sic euenit Magdalenæ, de qua sicut dr̄ Luc. 10. & Mar. 16. septem dæmonia. i. vniuersitas peccatorum, eiecta sunt. Secundo uero contritio operatur sanationem. Nam Dominus adueniente contritione sanat in anima vulnera peccatorum. Vnde psal. de ipso ait.

Psal. 146 Qui sanat contritos corde, & alli. contr. eorum. Discat peccator prudens ab ipsa natura cerui, de quo Isido. ait, quia cum vulnera C tum se sentit, currit ad montes, & ibi herbas amaras quærit, atque comedens illas curat uulnera, & sagittas a se expellit. Sic peccator, cum psalm. dicat, Leuaui ocu. me.

Psal. 120. in montes. i. in Sanctos pro subsidio impetrando: vnde ve. aux. mihi. Ab ipsis quidē per supplicationem ac eorum imitationem quærat herbas amaræ contritionis; a quib⁹ expelluntur sagittæ tentationum, & curantur vulnera peccatorum. Tertio uero contritio operatur viuificationem. Ex ea nanq; anima reducitur a morte culpæ ad vitā gratiæ. In cuius mysterium Esa. 38. de Ezechia exemplum patet, qui cum audisset ab Esaia: D Dispone domui tuę, quia morieris, s. corporaliter, & non viues spūaliter; propter contritionem eius atque fletum, non tm̄ uitam spiritualem consecutus est, sed etiam vitæ corporali illius quindecim anni superaddi ti sunt.

De eminenti contritione, quæ tamen non est necessaria ad salutem, sed ex consilio suadetur. Cap. 2.

Secūdus cōtritionis gradus. Secundus contritionis gradus contritio eminens, siue abundans denominatur. Et talis contritio non solum est displicentia rationis & voluntatis, sed etiam passio affectionis, in sensualitatem resultans. Talis autem dolor, secundum Bonauē. in 4. E dist. 16. non est necessarius; nec est in potestate humana. Talis inquam dolor non sequitur amorem, sed sequitur affectionem, & affectio experimentalem cognitionem, & delectationē. Et q̄a nō oēs habent experientiam diuinæ delectationis: ideo nō omnes, ita sensibiliter dolent de peccatis suis. Igitur, q̄ homo magis doleat de peccatis suis, quam de amissione dulcissimi filij, vel totius substantiæ suæ, vel patriæ & sanitatis & libertatis, vel propriæ vitæ, vel parentelæ, & omnium temporalium bonorum: hoc F quidem perfectionis est, & congruum, nō autem obligationis & necessarium. Ad hāc non præcipiendo, sed hortando, inuitabat Hiere. c. 6. di. Luctum vnigeniti fac tibi plāctum amarum. Amaro quidem luctu confi gitur cor mulieris, cum unicum filium pdit: quanto magis homo, qui solum vnicū spūm habet, pro quo alterum nequaquam ponere potest, amaro luctu lachrymari debet, quem vtique perdit, cum mortaliter Deum offendit. Hoc luctu amaricabatur cor prophetæ dicentis, Fuerunt mi. lachry. G m. pa. die ac noc. dum dicitur mi. quoti. vbi est Deus tuus.

De summo & perfecto contritionis gradu. Cap. 3.

Tertius cōtritionis gradus. Tertius contritionis gradus, cōtritio exuberans dicta est. Sicut enim ex præcedētibus patet, contritio potest excusari ex parte rationis, & ex parte affectionis. Ex parte quidem rationis, a charitate causatur displicentia culpæ: & hoc est ad necessitatē, sicut prædictum est. Ex parte autem affectionis, causatur dolor sensitiu⁹ in corde: & hoc est ad supererogationē. Ex vtroque autem modo potest contritio tm̄ H intendi & augmentari, q̄ omnis pœna, quā homo meretur ex culpa in præsenti sæculo vel in futuro, ei plenarie remitteretͬ a Deo: quod quidem est maximum donū, paucisq; concessum. Vnde de hoc Hieron. ait: Quia *Virtus lachrymarū.* lachryma extinguit infernalem ignem, quē tota aqua non extingueret Oceani. Et Bernar. O humilis lachryma: tuum est regnū; tua est potentia; ante conspectū iudicis nō uereris accedere sola; si intraueris, quicq̄d petieris, obtinebis: accusantibus silentiū imponis: de ore Principis sententiam rapis: quid plura? vincis inuincibilem, superas omnipotentem. Exemplum patet in Magdalena, Luc. 7. de qua Dominus ait: Remittūtur ei,

A tur ei peccata multa; quoniam dilexit multum. Ecce remissio culpæ ex charitate, quæ in ratione displicentiam generauit. 1. Pe. 4. Charitas operit multitudinem peccatorũ. Deinde iterum ait: Remittunt tibi peccata tua: bis replicans, Remittunt, vt in primo indicet remissionem culpæ: in secundo vero ostendat remissionem plenariam pœnę, propter quæ duo ei in fine conclusit di. Vade in pace. s. & propter mundationem conscientiæ, & propter amotionem pœnæ. Idẽ quoque contigit de latrone, cui Luc. 23. Dominus ait. Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso. Cũ quo ad illa æterna gaudia misericorditer nos assumat; qui huic latroni, cõtrito tam largam misericordiã fecit Dominus Iesus Christus, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Quare replicatur vox illa. Remittũtur peccata.

FERIA QVARTA post primam Dñicã in Quad.

De duodecim periculis, quæ superueniunt peccatoribus in vltimo fine.

Sermo XIII.

C *Fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Matth 12.* Natura siquidẽ est diuini verbi, atq; cuiuslibet gratię Dei, vt illis qui dignè suscipiunt illam, conuertantur in bonum: Illis autem, qui illa respuunt, conuertantur in malum, sicut de se Dominus Ioan. 9. c. ait, Ego autẽ in iudicium veni in mundum; vt qui non vident, videant; lumen. s. gratię acceptãtes: & qui vident, id est, videtur eis esse uidentes, cæci fiant, ueritatis lumen. s. respuẽtes. Ex his igitur apertissime patet, quòd q audito qua seueritate peccatores in extremo iudicio puniẽntur, non conteritur & emen D datur, sicut in præcedenti sermone demonstratum est: necesse est ei, vt impio corde obstinatissimè induretur, non tantum dum ui uit: uerumetiam cum ad uitæ extremũ uenit, sicut in uerbo præallegato aperte Dominus manifestat, cum ait: Fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. In quibus verbis quinta. id est, expauescens Religiositas monstratur, per quam considerat homo prudens pericula, quæ in tali extremitate iminent peccatori, atque expauescit, ponderans quam insana sit impœnitentium ui

ta. De periculoso igitur statu eorum, qui B diu malè uiuendo vsque ad extremum uitæ sine pœnitentia perseuerant differamus. Voco autem extremum in illis, qui ex caussis euidentibus iudicandi sunt, morti propinqui secundum caussas inferiores operãtes, ut in pluribus; ut pote in infirmitate, quando iam ad gradum desperatum attingit iudicio medicorum, vel in alijs periculis; vt in submersione aquæ, quibus statim immineret periculum mortis. Licet etiam satis extremum periculum sit in peccatis diu uixisse, & cum graui infirmitate uenire ad capezalem, maxime tempore pestis, de quo secundum gradum suum etiam intelligendum est. Tales nanque. xij. pericula digno Dei iudicio incurrunt, ex quibus F difficillimum & quasi impossibile est animam euadere cum salute. Et de talibus ponamus quatuor pericula prima. Primum est passionum alteratio, & terribilis uexatio: secundum est charitatis priuatio; tertium peccatorum habituatio, quartum seruilis conditio. Addantur alia quatuor pericula duriora. Primum est diaboli impugnatio, secundum temporalium intricatio siue occupatio; tertium naturalium gratiarum consumptio, quartum a Deo elongatio. Superaddantur alia quatuor. Primum uirtutum & beatorum abominatio: secundum mentis alienatio & alteratio: tertium iusta a Deo & a mundo derelictio: quartũ G & ultimum temporis ablatio & cessatio.

De periculo hois in extremo vitæ articulo.

Duodecim pericula hois in extremo vitæ articulo.

ARTICVLVS PRIMVS

De quatuor periculis grauib. quę peccatoribus imminent in extremis. Et primum est, quòd ne possit vere conteri a diuersissimis passionibus alteratur. Cap. 1.

Primum quidem periculũ est passionum alteratio & terribilis uexatio. Adest enim in tali peccatoris extremitate, in sensitiua H parte maximus dolor & cruciatus; vel maximus timor, uel quandoque uterq; simul. Et utraque passio uehemens nata est impedire liberum arbitrium & usum liberę rationis & uoluntatis. Et licet omnes istæ quatuor passiones rationem & mentẽ hominis habeant alterare: attamen secundum August. lib. 83. qq. q. 36. passiones caussatæ a tristabilibus, plus mouent quam passiones caussatæ a delectabilibus: Et nihilominus delectationis passio uehemens, quãdoque

Primum hois periculum.

etiam

A etiam impedit totaliter, vel ferè vsum rationis humanæ, vt ait August. li. de ciui. Dei. c. Quanto igitur priuabunt, vel alterabunt, amplius vsum rationis tristabiles passiones doloris videlicet & timoris. Actus autẽ displicentiæ de peccato ad hoc ꝙ sit sufficiẽs ad verã penitentiã, siue intrinsecã solã, seu ad sacramenti pęnitẽtię dignã susceptionẽ, necessario requirit vsum liberũ rationis & voluntatis, qui quasi impossibile vr̃ tali adesse. Si vero dicas, ꝙ dolor vel timor, q̃ mẽti hominis inest, non totaliter impedit intellectũ vel voluntatẽ: concedo quidẽ. Multũ tñ impedimenti præstat, & ꝑ consequẽs remissus, vt imperfectus vsus intellectus &
B volũtatis tunc pôt haberi, qui vix sufficit ad sufficientẽ displicentiã & requisitã ad pęnitentiã veram. Hoc periculum tangit Augu. de pę. di. 7. c. nullus. di. Nullus expectet, q̃ñ peccare nõ pôt, arbitrij. n. quærat libertatẽ, vt delere possit cõmissa, nõ necessitatẽ. Qui prius itaq; a peccatis relinquitur, q̃ ipse ea reliquat, non ea libere, sed quasi necessitate condẽnat. Tantus nẽpe aliquãdo sensitiuus dolor opprimit & cruciatus membra coarctat, ꝙ uix homo aliud cogitare ualet. Vnde Greg. inquit: Tãta est uis doloris, ꝙ alibi nõ pôt ferri uis cogitationis. Pateat ergo etiã
C hoc per exẽplũ. Sit qui habeat dilectissimũ filiũ suũ præ oculis suis, ad mortẽ horribilẽ pręparatũ, uicinũq; habeat infirmũ, de cuius incõmodo nihil, uel modicũ cogitat, nec ẽt ante oculos suos habet: quid mirũ, si dilectũ filiũ quẽ ante oculos suos tenet recogitat, & infirmi obliuiscitur, quẽ non uidet, nec diligit multũ? Sic in proposito sensualis appetitus & carnalis amor est filius dilectus, quẽ peccator cruciatũ in tormẽtis ante oculos suos habet: Absens uicinus modicũ quidẽ dilectus est & ipse Deus seu proprius spiritus, cuius peccator obliuiscit, dũ angustiati dolore & timore cõprimit. Si aũt uicinũ
D spiritũ suũ intelligere uolumus, cuius ẽt tũc obliuiscitur, testimoniũ ab Aug. habemus in sermone Innocentiũ dicẽte: Hac animaduersione percutit peccator, ut moriẽs obliuiscatur sui, qui dũ uiueret oblitus est Dei.

Exẽplũ.

Secundum periculum est, ꝙ huiusmodi peccatores in terribili bello mortis inermes sunt, quia charitate, & cæteris virtutibus sunt priuati. Cap. 2.

Secundũ periculũ. SEcundũ quidẽ periculũ peccatori imminet in extremis, qđ est charitatis siue dilectionis priuatio. Ad hoc. n. ut peccatorũ displicẽtia sit grata Deo, necesse est ꝙ
E sit debitẽ circumstantiata, & maximè circũstantia principij & finis, hoc est ꝙ sit uoluntaria ꝑ Deũ, sicut de se uerè pęnitẽte Psal. ait: Voluntariè sacrificabo tibi, & confi. no. tuo Dñe, q̃m bonum est. Et Aug. in prædicto. c. nullus, inquit: Scriptum est, neminẽ sine charitate saluũ esse: non itaq; in solo timore uiuit homo. Quẽ ergo pęnitet serò, oportet non solũ Deum timere iudicẽ, sed iustum diligere, non tñ pęnã timeat, sed anxietur pro gloria. Ex uerbis igitur Aug. patet, ꝙ licet homo timeat penam, timori tñ pręponere debet charitatẽ diuinã. Sed diffi-
F cile est in tali extremitate habere hunc actũ hac principali circunstantia intentionatum & regulatũ. Et hoc maxime propter duo. Primò, quia timet infernũ: nã qui usq; tunc fuit impęnitens, non uidetur tunc a seipso extorquere displicentiã nouã peccatorum suorum, nisi timore imminentis pœnę, non charitatis diuinæ. Præsumitur. n. ꝙ si remotus esset a pęna sicut prius, non extorqueret a seipso displicentiã illã, sicut nec ẽt prius. Secundo, quia timet mortẽ. Nam saltẽ aliquid simpliciter inuoluntariũ uidetur causa istius displicentiæ, s. expectatio mortis propinquę: mors enim ista inuoluntaria est: &
G ꝙ non sit, nisi ex suppositione cuiusdam inuoluntarij, non simpliciter uolũtarium dici pôt, sicut per exemplũ patet. Non enim omnino uolũtariè proijcit quis merces suas in mari, nisi ex suppositione cuiusdã periclitationis, quã nollet: quod aũt fit nisi fit uoluntariũ, non est multũ acceptabile illi, cui fit: quia non vr̃ propter eius amorem fieri. Claret igitur ex iam dictis, q̃ durũ & arduũ est ꝙ talis Deũ super oia amet, quẽ antea super oia odiebat. Exẽpli causa. Si quis foret cordialis amicus regis Granatę, naturaliter tamen subditus regis Arogoniæ, & faueret iuxta posse regi Granatæ, atq; noceret
H toto conamine regi Arogoniæ: & in hac inimicitia perseueraret ꝑ quatuor annos: & superueniret casus, ꝙ rex Arogoniæ caperet eũ, multisq; cruciatibus torqueret illũ: nõ ne quasi impossibile esset, & incredibile, ꝙ captus talis, uerteret amorẽ ad regem Arogoniæ, totoq; corde eũ diligeret, sup cunctos homines totius orbis: super socios, super amicos, super filios, & cęteros cõsanguineos suos? Insuper addatur, ꝙ cũ specialiter diligeret, quia eum captiuũ teneret & cruciaret: & econuerso auerteret amorem suum a rege Granatæ, & illũ odiret super oẽs homines mũdi, quẽ tamẽ prius dilexit, nullam-

Exẽplũ.

A nullamq; causam dederit ei de nouo odio generando. Sic vtiq; in proposito esset de rege vero Dño Iesu Christo & eius aduersario infernali, atque de homine peccatore in extremis agente prædicto modo. Detur ét in exemplum alter, qui in furto a quodam iusto iudice comprehẽsus est, perseuerauitq; longo tempore in furando: finaliter iusta sententia condẽnatur ad mortem: ducitur ad patibulum, quod ante se cõspiciens, lachrymabiliter veniam poscit, di. non se in posterum similia patraturũ. Quis extimabit hoc illũ dicturum amore reipublicæ, vel iusti dñi, aut iudicis, & nõ potius timore atq; pauore mortis? Sic est in pro-
B posito de eo, quem pœnitet in extremis.

Tertium periculum est, quia mali habitus & consuetudines peccatorum, ne pęnitere valeat, retinent peccatorem. Cap. 3.

Tertium periculũ. TErtium periculum imminens peccatori in periculo mortis, est peccatorũ habituatio. Nam habitus vsque tunc contractus multum ab actu pœnitentiæ retrahit peccatorem. Hoc periculum tangit Aug. de pę. di. 7. c. nullus. vbi ait: Timendũ est de pęnitente sero: quem enim morbus
C vrget, & pęna terret: ad veram vix veniet satisfactionẽ. Maximè cum filij quos multum dilexit, sint præsentes, vxor & mũdus ad se vocet, multos solet pęnitentia serotina decipere. Intellige integrè hæc delectabilia esse præsentia in se, vel in fantasmatibus vehementer impressa. Siue autem vno modo, siue altero ex vehementia habitus continuati, multum inclinant ad se inordinatè amandum: & per consequens magnã faciunt difficultatem, ne fit sufficiens dispositio ad culpę deletionem. Ampla enim est via, per quam piscis intrat in massam: lętusque comedit inuentam escam: sed postea
D quando vult inde exire non potest. Sic euenit peccatori, qui habitũ vitiorum induit: propterea clamans Dauid dicebat: Saluum me fac Deus, quoniã intrauerũt aquæ vsq; ad animam meam. Infixus sum in li. pto. & non est substantia. Difficilius nempe curatur antiquum vulnus: sordesq; inueteratæ magno abluuntur labore. Lana ét iacens in tinctura, difficilè potest in colorem album reduci. Manus insuper, quas recentes nuces tinxerunt, non paruo labore purgãtur. Grauius etiam curantur sordes & vulnera mẽtis, quàm ventris. In huius autem mysteriũ. Prouerb. 30. scriptũ est: Tria sunt mihi difficilia: Via aquilæ in cœlo. i. superbus. Via colubri super petram. i. auarus: & via nauis in medio mari. i. luxuriosus. Ratio huius difficultatis est: quia super tales ruit maledictio illa, de qua Psalm. ait: Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur: & sicut zona, qua semper præcingitur. In horum autem figurã populus Israel, qui diu captiuus fuerat, siue steterat sub Pharaonica seruitute, ab ea difficiliter liberatus est, sicut in Exo. patet. Nonne etiam Pharaonem in peccatis inueteratum pęnis multiplicibus afflixit Deus: & licèt ore sæpius pœniteret, & populum se dimissurum sponderet, tamen nunquam F verè pęnituit. vnde merito anima & corpore interijt, sicut perhibet August. E *Tria difficilia existimat sapiens.*

Quartum periculum est, ꝙ in tali extremitate peccata non voluntariè, sed necessariè dimittuntur. Cap. 4.

QVartum periculum est seruilis conditio. Quanto enim aliquis in corpore minus est dñs sui actus, tanto requiritur intensior displicentia mentis ad hoc ꝙ sit dispositio sufficiens ad deletionẽ commissę culpæ. Peccator autem in extremis agens minus est dñs, quia nullo modo est dñs actus exterioris ad peccandum. Requiritur ergo ſm strictam iustitiam Dei displicentiæ intensior motus, ad iustificationem eius, quàm ad iustificationem sani: cũ tamen vix possit habere æquè intẽsiorem. Hoc autem periculum tãgit August. de pę. di. 7. c. quanquam. Age pœnitentiam dum sanus es: si sic agis, dico tibi quia securus es: quia pœnitẽtiam egisti eo tempore, quo peccare potuisti. Si vis agere pœnitentiam, quando iam peccare non potes, peccata tè dimiserunt, non tu illa: adminus non tu illa liberè peccata dimittis, sicut facit sanus. Et H ideo quantum deficit in te de libertate, tantum ſm rigorem requiritur in te intensior motus, quem vix vel nunquam poterit in talibus extremis anima infelix habere. Ad hoc idẽ Aug. vbi sup. c. nullus. Illi autẽ, qui cũ potuerunt, nunq̃ auerti voluerunt, cõfitẽtes cum iam peccare nequeunt, nec sic facilè acquirunt, quod volunt. Sed dices fortè, tunc peccatum dimittitur peccatori. Respondet Aug. vbi sup. di. Duę sunt res: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur: quid horum tibi futurũ sit, nescio. ergo tene certũ & dimitte incertum. Multi exẽplum suscipiunt a latrone, cuius & si fuerit sera pœnitentia

Quartũ periculũ, quantum sit periculosa pœnitẽtia in extremis vide Osualdũ in 4. parte, Ros Tho. B. i 4. dis. 14. par. 2. q 3. ar. 1. & de pœnit. dist. 7. c. quãquam.

A tentia, tamen non fuit sera indulgētia. Nec tales aduertunt, ꝙ nec simile de aliquo alio legitur in tota sacra scriptura. Et ꝙ positus fit in summitate montis misericordiæ Dei, in figura humani generis latrocinantis & sola Dei misericordia liberati. Insuper, vt testatur Magis. in 4. sen. di. 20. in fi. c. 1. Licèt latro veniā meruisset in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & ꝑseuerādi auctoritatē. Hæc quatuor pericula iā ꝑtacta ponit Sco. in 4. sen. di. 20. q. 1.

Stulta fiducia peccatoris.

Articvlvs Secvndvs.

B *De alijs quatuor periculis grauioribus, quæ superueniunt peccatoribus in vltimo fine: & primum est, quia tunc maximè fortius quam vnquam fecerant ante a dæmonibus impugnantur. Cap. 1.*

PRimum siquidem periculū est obseruantium, & insidiantium dæmonum impugnatio. Secundum enim Greg. tanto diabolus graviores tempestationes ingerit, quantomagis peccatorē appropinquari fini conspicit. Insidiatur. n. in abscōdito, quasi leo in speluca sua. Insidiatur vt ra. pau. ra. peu. dū attra. C eū. Vnde sicut murilegus ad foramē insidiatꝰ muri: ita diabolus in fine vitę & propè exitū animæ insidiatur peccatori. Ideo tali peccatori Eccl. 11. c. præcauet di. Attende tibi a pestifero. i. diabolo: fabricat. n. mala. s. culpę in vita, ne fortè hora. s. mortis inducat super te subsannationē in perpetuū. Si igitur peccator non potuit impias tentationes tolerare, quādo caderet, qñ erat sanus: qūo grauiores tolerabit, qñ erit infirmus? Deridendus vtiq; foret, qui dū iuuenis est, & sanus, & fortis, dicit se pugnare nō posse: demum cū factus est ita debilis & infirmus ꝙ se mouere non pōt, petit campū certaminis ingre D di, armaq; sibi postulat dari. Maior utiq; derisio conuenit huiusmodi peccatori, qui tēpore tam periculoso & arto, debilis & infirmus, contra insidias & uersutias & uiolentias demonū pugnare quærit: cum sicut ait Apost. Eph. 6. Nō est nobis colluctatio, maximè tēpore illo, aduersus car. & sanguinē, sed aduersus prin. & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritualia nequitię in cęlestibus. Itē Apost. Pet. 1. Pe. 5. Vigilate ait, quia aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens, cir. quē de uo. cui resi. for. in fide, id est in fideli mandatorum obseruatione in uita.

Exēplū.

Secundum periculum est, cum homo se reperit intricatum mundialibus in extremis. Cap. 2. E

SEcundum periculum est temporalium intricatio, occupatio, & affectio. Naturale quidem est & experientia hoc clare ostendit, quòd ea quæ uersantur in mente uiuentis, uersantur etiam communiter in mente morientis. Dilexit in uita gloriā & honores, fastum & pompas, dominationes, & tyrannias, uidet ea quæ tantum dilexit in se annihilari, & uerificari in eo quod scriptum est Iob 20. Si ascenderit usq; in cęlū superbia eius: & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur: uidebat enim prius inesse sibi rerum omnium affluentiam, natos proficiētes, seruos alacres, fęcundos greges, horrea plena, apothecas abundare, in uita sanitatem, in sanitate abundantiam, in abundantia pacē, in pace securitatē, in securitate fęlicitatem. Et iuxta Psal. sententiam: Quorū filij sicut no. plan. in iuuen. s. filiæ eorum compo. circū. ut simi. tem. Promp. eo. ple. eruc. ex hoc in illud. Oues eo. fę. abun. in ædi. s. bo. e. crassę. Non est rui. ma. neq; transi. neq; cla. in pla. eorum. Conspicit infęlix peccator se derelinquere orbatos filios, quos tantum dilexit, ꝙ pro eis animam suam donauit. Contēplatur lachrymantē uxorem, parentes, delitias & diuitias. O quantus dolor, o quantus horror, o quantus animæ męror, cum talis conspicit his omnibus breui puncto in ęternum priuari, quibus tantum inuisceratus & irretitus est. O quot anxietates, quot timores, quot pauores, quot innumerabiles & uariæ cogitationes, a dæmonibus, a carne, a mundo, a consuetudine mala, ab ipsa propria malitia sua, in tali extremo eius ingerūtur menti. In quorum persona Iob 20. inquit: Cogitationes meæ uariæ succedūt mihi, & mens mea per diuersa rapitur. Tunc H experitur illud Eccl. 41. O mors, quam amara est memoria tua. Et lamētabiliter cōqueritur cum pinguissimo Agab. 1. Regū, 15. qui dicebat: Siccine separat amara mors. s. dulcissimum mediū præsens: uidelicet mundum, qui est medium inter præteritum sęculum & futurum. Et Psalm. ait etiam in persona illius. Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis ce. su. me. Timor & tremor ue. su. me & contexe. me tenebrę. i. caligauerunt affectus meos tenebrosæ mundi delectationes. Ecce talis peccator in tanto periculo constitutus, quid cogitat, quid dispo-

F G

A disponit, quid denique in eius mente uersatur? quid aliud nisi ad quod efficitur. La lingua và doue il dente dole. Noui hominem, qui dum moreretur, sicut in vita fecerat, nihil nisi denarios nominabat, clamabat, furebat seruűq; vocabat di. Curre post talem, qui soluit mihi talem monetam falsam, porta mihi denariorum bursam, dic tali ꝙ trãsiuit terminus solutionis suæ: heu me, talis in tot denarijs me decepit, & innumeras tales dementias, sicut versabantur in corde, ita eructabat ex ore: teste Christo, qui Matth. 12. ait: Malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala. Noui etiam

Exẽplũ.

Aliud exemplũ

B fratrem, qui a parentibus cuiusdam magni diuitis requisitus, ꝙ illi diuiti in extremis agenti pœnitentiam suaderet. Steterat nãq; vltra 30. annos absque confessione: festinus in solerti animo illuc religiosus accessit: hortabatur blanda dulcedine illum ad Dei amorem, sanctumq; timorem ad animę suę salutem, & ad spem magnam misericordiæ Dei, qua indigebat. Respondit: Quantum ascendit centenarium piperis? fratre autem ad verba salutis redeunte respondet: Et centenarium lanæ quantum valet? Adhuc fratre ad eadem verba recurrente respondit: Sunt ne adhuc reuersæ galeæ de Baruti? diu

C steterunt naues de aqua morta. Est ne bonũ forum de cynamomo & zucharo? Oh mercantiæ nihil hodie valent. Illo autem semper ad ea, quæ viuens amauerat, linguam vertente, ait frater: Dilecte mi frater, volo ꝙ his dimissis, cum sis in extremis, iam de anima tua penses confitendo Domino: te accuses & misericordiam ab eo humili corde postules. Tunc voce magna & doloroso clamore respondit: Non possum, non possum, non possum. quibus dictis cum diabolo expirauit. Rationibus, veritatibus, & exẽplis iam patet, veram esse sentẽtiam Saluatoris, Mat. 6. dicẽtis: Vbi est thesaurus tuus: dum viuis: ibi est cor tuum: dum moreris.

D

Tertium periculum est, quia in extremis agenti non tantum aufertur gratia charitatis, sed gratiæ gratis datæ. Cap. 3.

Duo gratiarũ genera gratis.

TErtium periculum est naturaliũ gratiarum cõsumptio. Duo nempè sunt genera gratiarum. Vnum est gratiæ gratificantis, quod est charitas. Alterum gratię gratis datæ, ad quas seruandas & cõfirmandas Apocal. c. 3. in 5. Ecclesia hortatur Dominus di. Esto vigilans & confirma cętera, quę moritura erant. Solerter nãque

E vigilare debemus, ne principalem gratia. s. charitatem perdamus, quam & si per mortalem culpam perdiderimus, subito cętera quę moritura erant. i. gratias gratis datas cõfirmare debemus, quod fit, quando vt ait Psal. Viuẽs viuens, .i. viuens & sanus confitebitur tibi. O summæ clemẽtiæ Deus: licet enim gratia iustificans subito & tota simul homine se auertente a Deo auferatur: dona tñ & gratię gratis datę, paulatim decrescũt, dum homo impiè viuit. In extremis autem agenti & maximè peccatori auferuntur. Et hoc ex euidẽtissima diuinæ misericordiæ & iustitiæ dispẽsatione sapientissimè ordinatũ, F

vt ex ea parte qua gratiæ minuunt, cõtinuè cõminetur iustitia Dei, ꝙ pęniteat peccatorẽ in extremis agentẽ: & ex alia parte, qua gratiæ nondũ oĩno oblatæ sunt, iuuẽtur ad pęnitentiã perficiendã. Vñ Eccl. 12. c. inqt: Memẽto creatoris tui in die iuuẽtutis tuæ: & post dicit, anteq̃ veniat. s. in extremis tenebrescat sol, lumen & stellæ, & luna, & reuertatur nubes post pluuiã. Varia sunt gratiarũ gratis datarũ genera: quædã mẽtales: videlicet intellectus bonus & clarus, volun tas libera, & memoria firma. Hęc sunt velut sol, lucẽs in intellectu, calens in voluntate,

Gratiarũ gratis datarum genera.

& vigens in memoria. De quo sole, cũ homo est iuuenis & sanus, inquit Eccl. 42. Sol illuminans ꝑ omnia respexit: Lumen est cõscientiæ scintilla. De lumine Psal. ait: Signatũ est super nos lumẽ vultus tui Dñe. Stellę sunt sensus nostri, tam corporales q̃ spirituales: de quibus Baruch. 3. Stellæ dederunt lumen in custodijs suis. Luna corpus nostrum denotat, siue appetitũ nostrũ carnalẽ mutabilẽ, velut luna: de quo Eccl. 27. Stultus vt luna mutabitur. quæ omnia in vltima infirmitate tenebrescunt diuinoq; iudicio fit, vt tanto maior in mente contemptoris fiat cęcitas, quanto maior præcedentiũ gratiarum fuit prius in mẽte humana claritas. H

G

Hæc autẽ cęcitas in nube notatũ. In iugibus enim imbribus spissior semper nubes esse solet, quæ posterior est, sic & quanto imber gratiæ iugior irrorauerit corpus & mentem, tanto cęcitatis nubes, quę conceptam gratiam consequitur, spissior erit in extremis. Propterea nos hortatur Apost. 2. Corinth. 6. di. Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Et Ecclesi. 3. Omnia tẽpus habẽt, quia tẽpus seminandi & tẽpus metẽdi: in vita seminat homo, & in morte metit. Vnde Prouerb. 20. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit in æstate.

Stultus

A Stultus esset agricola qui magnam speraret messem in æstate, si nihil seminasset in hyeme. Vnde 2. Cor. 9. Qui parce seminat, parce & metet: parce seminat, qui in vitijs enutritur. Vnde in extremo parce etiam de virtutibus metet. Et subdit ibidem: Et qui seminat in benedictionibus .i. qui virtuosè viuit, de benedictionibus .i. virtutibus & metet. Et Gal. 6. Quæ seminauit homo, hæc & metet: quoniam qui seminat in carne sua .i. carnaliter viuit, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in Spiritu sancto, de Spiritu sancto metet vitã æternam.

B *Quartum periculum, quia in extremis insensatus peccator se reperit a Deo elongatum & surdum. Cap. 4.*

QVartum periculum est a Deo elongatio. In quolibet .n. peccato mortali elongatur homo a Christo plus quam per mille dietas. Vnde Gen. 11. cum proficiscerentur de oriente inuenerunt cãpum in terra Sennaar & habitauerũt in eo. Oriens vtique Christus est, teste Zacharia, Lu. 1. qui ait: Visitauit nos oriens ex alto: ab isto oriente recedentes habitant in peccatorum fœtore. Sennaar interpretatur fœtor vel excussio dentium: & denotat fœtentem & vitiosam vitam, quam qui sequitur, C excutiuntur ei dentes, quibus masticare poterat opera Dei, propter quos necesse est ei interire fame. Et de hoc Psal. ait: Qui elongant se a te, peribunt: perdidisti omnes .i. pdes oẽs, qui stultè perseuerãter fornicãtur abs te. Hic est filius prodigus, de quo Lu. 15. scriptũ est, Qui peregrè profectus est in regionem longinquam. Nam, vt ait Psal. lõgè a pec. & maximè in peccatis perseuerantibus, salus. Quia igitur a Deo sunt elongati, difficilius audiunt Deum clamantẽ. Clamat ad peccatorem quotidie Deus, vocat, pulsat. Vnde Psal. ait: Deus deorum dñs locutus est, & uo. terram .i. nos homines: clamãs D illud Hiere. 22. Terra, terra, terra, audi sermonem Dñi. Ecce terna peccatoris citatio. Prima est naturalis corruptio, sicut i præcedẽti periculo patet. Secunda est accidẽtalis infirmitas. Tertia est peremptoria .s. ipsa extremitas vitæ. Propterea admonet tales Dñs Deut. 32. c. di. Audiat terra verba oris mei. Et licet Dñs quotidie contemnatur ab eis: tamen non dedignatur, nec vocare desistit. Propterea Psalm. subdit: A solis ortu .i. ab infantia, in qua puer nascitur: sol iustitiæ per baptismum, vsq; ad occasum .i. vsq; ad

Sennaar qd significat.

Psal. 49.

Psa 112.

mortem, in qua occidit eis omnis spes gratiæ, veniæ, & gloriæ. Cum ergo Dñs vocauerit terram, si non venit, non eam ignorantia excusabit, sed contumax malitia accusabit: dicente Dño Ioan. 15. Si non venissem & locutus eis fuissem: peccatum non haberent: vnde tales non ignorantes, sed rabidi & furibundi a Psalm. dicuntur, cum ait: Furor illius .s. tempore extremo, secundum similitudinem serpentis .s. vulnerati, sicut aspidis surdę, & ob. au. suas. s. terra .i. terrenorum amore, & cauda .i. vana spe longioris vitæ, ne audiat Dñm se vocantem. E

ARTICVLVS TERTIVS. F

De quatuor vltimis grauissimis periculis, superuenientibus peccatoribus in vltimo fine. Primum est, quòd omnes virtutes, & gratias tanquam vitia & errores tales abominantur. Cap. 1.

PRimum periculum est virtutum & bonorum abominatio. Amaritudo enim spiritualis & diutinæ infirmitatis, videlicet peccati inueterati, quę maximè in extremo sentitur: facit omnes virtutes & spiritualia dona desipere: immo odiosa sentire, ita vt in his quæ Dei sunt, verum videatur falsum, G & falsum verum: bonum videatur malum, & malum bonum: dulce videatur amarum, & amarum dulce: quæ omnia in virtutibus & vitijs tales experiri contingit iudicio iusti Dei. Et hæc est maledictio illa, quam cõminatur Dominus per Esaiam 5. di. Væ vobis, qui scilicet tempore vltimi finis: dicitis malum bonum, & bonum malum: ponẽtes tenebras lucẽ, & lucem tenebras: ponentes amarum dulce, & dulce amarum. Et licet quandoq; talis fundat lachrymas, tũdat pectus, misericordiam poscat, adhuc sunt dubia hæc signa. Vnde August. Qui differt pœnitere vsq; in finem, vix aut nunquam bene pœnitet: quia quæ creditur vera H esse contritio, mortis est instantis exasperatio.

Secundum periculum est, quia tales in maiori periculo sæpe amentes fiunt. Ca. 2.

SEcundũ periculũ est mentis alienatio. Alienatur .n. in talibus mens multis oppressa vexationibus. Hinc etenim vexat dolor, inde mortis expectatæ, & non expectatæ timor: hinc peccatorũ seruitus,

A inde tentantes dæmones: illinc mundi affectiones & intricationes: perdit sensum, amittit memoriã, nihilq; minus curat quàm propriam animam. Propterea Psal. de talibus ait: Nõ est in morte, qui memor sit tui: & per consequens nec etiam sui: in inferno aũt quis confitebitur tibi? q.d. nullus: sicut quasi nullus peccator huiusmodi in morte recordatur tui. Detur exempli causa, ꝙ aliquis fuerit procurator alicuius domini per 40. annos, sicq; fuerit imprudẽs, ꝙ nihil notauit, vel scripsit de sibi cõmissis in toto tẽpore illo. Die tamen ab illo inexpectata vocat eum dominus, quęrẽs omnino videre & audire cõputum de his, quę gesta sunt per eum, & importunè cõtra eum agit di. Redde rationem villi. tuæ. Statuit spatium vnius diei, vel vnius horæ, cogitur ille reddere rationem. Nunquid reddet omnium gestorũ per eum computum bonum, integrum & clarum? verè credo ꝙ non: quia omniũ nõ poterit recordari. Sed dices, ad impossibile nemo tenetur: peccatorum suorum non recordatur, Deus miserebitur eius: de his quæ memoria tenet, confitebitur. Ad hoc respondet Aug. de pę. di. 7. c. quãquam. di. Si quis positus in vltima necessitate suæ ægritudinis voluerit accipere pęnitẽtiam & acceperit, & mox reconciliatur: & hinc vadit, fateor vobis, non illi negamus, quod petit: sed non præsumimus, quia bene hinc exit. Si securus hinc exierit, ego nescio: pęnitẽtiam dare possumus, securitatem vero non. Ratio horum est, quia seipsum coegit p animæ suæ negligẽtiam suorum crimina remi nisci non posse: & suæ conscientię ignorantiam crassam & supinam habere, quæ hominem non excusat, teste Apost. 1. Cor. 14. Qui ignorat ignorabitur, sicut si quis se per altissimam turrim præcipitaret, si dum descenderet se inde proiecisse peniteret, credo ꝙ saltum resumere nõ valeret, sed oporteret ꝙ totam longitudinem saltus mensuraret, & terram tãgeret de propinquo: Deo possibile tamen esset, illum a corporea morte saluare. Ego non credo in hoc sperandũ, qui de hoc præsumit, probet saltum, & nos expectabimus non videre miraculum, sed iudicabimus stultum ridiculum. Præterea si põderentur Augusti. verba, præsupponit ꝙ velit accipere pęnitẽtiam & accipiat in extremis & tamen non præsumit ꝙ bene hinc exeat. Quid præsumendum de illis, qui omnino immemores salutis suæ? vel quasi expectant vltimam horam, & confessio suorũ scelerum nihil aliud est, nisi ꝙ facti quasi amentes & ingrossata lingua nihil aliud habent, nisi ba bla blo, ble, han, heu, hoi, hui, hei. De hac mũdana stultitia & consummata insania, quid de eo alind restat, nisi ꝙ infernus eum expectat? Viuens, viuens, vti Psalmus ait, peccator confitebitur tibi, cupiens misericordiam consequi, & pœnam euadere sempiternam.

Psal. 6. — *Simile.*

B C D E (marginal section letters)

Tertium periculum est, quòd iusto iudicio Dei sæpe tales a Deo, & a mundo in manibus dæmonum relinquuntur. Cap. 3.

TErtium periculum est iusta a Deo & a mundo in manibus diaboli derelictio, quod maximè cõuenit diuitibus & magnatibus. Nõ audet quisquam talibus confessionem vel communionem suadere, nec etiam nominare, nisi & raro vsq; ad insensatam extremitatem. De quo pulchrè Aug. in quodam sermone ait: Mors vrget & pœna terret, ad veram vix veniet homo satisfactionem. Quando enim persona nobilis infirmatur, vix inuenitur aliquis, qui de salute animæ suæ audeat sibi loqui. Executores sollicitantur circa diuitias & thesauros: medici circa corporis medicinas, vxor, filij, amici, consolantur infirmum: & sic miser nõ permittitur de peccatis suis cogitare, nec statum & finem vitæ salubriter ordinare. Ad quantum periculũ sit primo medicis de propria & infirmorum anima non curantibus, ostendit decretalis ext. de pę. & re. c. cum infirmitas. vbi dicitur. Cum infirmitas corporalis nonnunq ex peccato proueniat, dicente Dño languido, quem sanauerat: Vade & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi cõtingat: præsenti scripto statuimus & districtè præcipimus medicis corporum: vecũ eos ad infirmos vocari cõtingerit, ipsos ante omnia moneat & inducant, vt medicos aduocent animæ: vt postq̃ fuerit infirmo de spirituali salute ꝓuisum, ad corporalis medicinæ remediũ salubrius procedatur: cum causa cessante, cesset effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, ꝙ quidã in ægritudinis lecto iacentes, cum eis a medicis suaderetur vt animarum salutem disponãt, in desperationis barathrum ruũt: vnde facilius periculum incurrunt. Si autẽ medici hoc decreto tanta seueritate ad prędicta coguntur: quanto magis parentes, fratres, filij, vxores, cæterique consanguinei & propinqui ad prætacta arctantur:

F — *Pondera quia De' suo iusto exigẽte iudicio permittit aliquẽ a Dæmone vexari tanq̃ a carnifice & ministro diuinæ vltionis.* — G — *Caueant medici ꝙ de aliquo ifirmo cu rã susceperunt.* — H

A cantur: cum cæteri etiam proximi pro loco & tempore & instãte necessitate ad hoc ex diuino præcepto obligati sint dicẽte Domino, Matth. 22. Diliges proximum tuũ, sicut teipsum. Solẽt nempe tales & maximè vxores, dicere recordantibus de cõfessione & communione infirmi: Nondum est tempus: sed vt vera glossa huic maledicto textui apponatur: Nõ est tempus: verè non est tempus, q diabolus super infirmum habeat tantam potestatem, dum mente & corpore compos est sui: sed vtiq; tẽpus est, q memoria deficiente & sensu, ingrossataq; lingua, cum nequit nescit, & quodammodo nolit,
B vel inefficaciter velit cõfiteri scelera sua: verè inquam tempus est, q diabolus ad tartarea regna animam suam portet, & eos qui de infirmi anima negligentes in tanto periculo sunt, finaliter cum eo ferat. Ponderent autẽ omnes prædicti rationem, quam ponit decretalis præallegata. Nam causa cessante, cessat & effectus. Causa infirmitatũ sępius, sicut dicitur ibi, sunt crimina & peccata, quibus per confessionem veram cessantibus, cessat effectus, s. infirmitas. Et sic liberatur infirmus, & honoratur medicus, & vxor cũ amicis & consanguineis consolatur. Si aũt infirmus ob vxoris stultitiam a pœnitentia
C cesset, non cessat infirmitatis & mortis causa, i. peccatũ, sed male deficit eius vita. Ponderent itaq; & solerti attẽtione considerẽt, qui oculos habet, quot ex medicorum vxorumq; & consanguineorum culpa hac animali insensibilitate & crudeli pietate damnentur eorum, qui absq; saltem efficaci pęnitentia moriuntur.

Quartum periculum est quòd multis diuino iudicio insperatè aufertur pœnitentiæ tempus. Cap. 4.

D Quartũ periculũ. QVartum & vltimum periculũ est tẽporis ablatio & cessatio. Sperat n. præsumptuosus peccator in extremitate temporis pęnitere. Ad quẽ Bern. Quid tibi de futuro tempore tam temerarie præsumis o miser, tanq Deus pater tempora & momenta in tua, non in sua posuit potestate? Vide peccator primo temporis preciositatem, quia modico tempore potest homo lucrari veniam, gratiam & gloriam: malè vero expensum obligat ad tormẽtum ęternum. O si talis mercantia ad infernum portaretur, solum tempus dimidiæ horæ ad pœnitendum emerent illud pro mille mundis, si possent. Tãtũ est enim thesaurus tẽporis preciosus, q vt ait Bern. non est tempus vitæ impensum, q non exigatur, qualiter sit expensum. Necnon viuens recogita secundò, infelix peccator, temporis labilitatem. Quid enim aliud est pręsens tempus, nisi quidam continuus rerum fluxus & velocissimus cursus, in quo hominis vita quasi currenti flumini simulatur: quod cum ad mare peruenerit, perdit nomen, iuxta illud Psal. Ad nihilum deuenient, tanquã aqua decurrens inten. ar. suum. s. corporeos gestus, donec infirmentur. Et Iob. 7. Dies mei velociores fuerunt cursore: & velocius trãsierunt quàm a texente tela succiditur. Recogita tertio, o peccator infelix, temporis irreuocabilitatem: propter quod Bern. ait: vocat enim irreuocabiliter tempus, nec tñ auertit insipiens, quid amittat. Pensa quarto demens peccator, temporis breuitatem. Audi Iob. 14. Breues dies hominis sunt. Et idem in eo. c. Homo natus de muliere, breui viuens tempore. Considera quinto, obstinate peccator, temporis incertitudinem. Nihil enim certius morte, nihil incertius hora mortis. Propterea Apocal. 3. in quinta Ecclesia ad talem peccatorem Dominus ait: Esto vigilans. Et subdit: Si ergo non vigilaueris, ueniam ad te tanquam fur, & nesciẽs qua hora ueniam. Sicut etiam lithargicus tandiu dormit, donec soporem morte concludat: sic malè uiuens citò æternam mortem incurrit, si uiuens citò per pęnitentiam euigilare non curat. Esto ergo euigilans, o peccator, si euigilare nolueris ad Dei misericordiam, te uocantẽm, euig ilabis ad Dei iustitiam te damnantem: de qua Dominus subdit: Si ergo non uigilaueris, ueniam ad te tanquam fur. Fur etenim ad hoc uenit, ut thesaurum indiligenter custoditum tollat. Thesaurus utique indiligenter custoditus, est preciosissimum tempus, quod merito Dominus peccatori tollit, quia illud malè uiuendo in lucro non ponit. Vnde Matth. 13. inquit, benedictus Iesus: Qui enim habet, dabitur ei & abundabit: qui autem non habet id, quod uidetur habere, auferetur ab eo. Habet utique iustus tempus, quod bene expendit: Huic tempus habenti, tempus in fine datur & spatium recogitandi & etiam purgandi conscientiã suam: & abundabit, scilicet plenitudine uera, uenia magna, gratia larga, & gloria infinita. Ille uero non habet, qui malè uiuendo amisit preciosissimum tempus: & tamen diuino iudicio & diabolico opere fit, ut sicut peccator stultè tempus dum ui-

Margin: E — Tẽporis iactura quãta sit. — Psal. 57. — F — G — Simile. — H

A ueret amisit: sic stultissime in incerto tempore mortis speret ita, quòd dum tempus pœnitendi in fine se speret habere, digno iudicio Dei per inexpectatam, vel subitaneam mortem spatium pœnitendi non valeat obtinere. Propter quod admonet nos Dominus Matth. 24. di. Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Propterea cantat Ecclesia: Emendemus in melius, quæ ignoranter peccauimus: ne fortè præoccupati die mortis quæramus spatium pœnitentiæ & inuenire non possimus. Et Apostolus
B Galat. 6. Dum tempus habemus, operemur bonum. Et 2. Corinth. 6. Tempore accepto exaudiui te. Accepto, scilicet vitæ: exaudiui te. id est exaudiam te: & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acce. ec. nunc di. salu. Propter ea omnia exclamans Augusti. ait: O vita præsens, quàm multos decipis: quæ dum cognosceris nihil es: cum videris, vmbra es: cum exaltaris, fumus es, insipientibus dulcis es, sapientibus vero amara es: qui te quærunt, non te cognoscunt: & qui te cognoscunt, non te quærunt: qui te fugiunt, ipsi te intelligunt: vera non est via, quam tu ostendis.
C fugitiua est velut somnium. Alijs ostẽdis te longam, vt perdas in fine: alijs breuem, vt dum pœnitere volunt, non permittas. alijs largam, vt faciant quæcunque volunt: alijs angustam, vt non faciant bonum, alijs tristem, vt non consolentur de bono. Hæc sunt 12. pericula, de quibus
Psal. 114. Psalmus in persona huiusmodi peccatoris ait: Pericula inferni inuenerunt me. Quod etiam potest esse thema in materia occurrenti. Ex his igitur periculis patet, quàm vigilanter, quamque solerter omnibus vi-
D uendum sit, ne præoccupati simus in his in aliquo prædictorum in hora mortis: cum etiam Dominus in verbo proposito de tali peccatore dicat, quòd fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Et Psalmus testatur hoc idem, & experientia monstrat, quòd mors peccatorum est pessima, a qua nos eripiat misericordia Iesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sæcula seculorum, Amen.

E

FERIA QVINTA POST primam Dominicam in Quadrag.

De duodecim doloribus, quos patitur peccator in hora mortis.

Sermo XIIII.

Filia mea male a Dæmonio vexatur, Matth. 15. Secundum enim sententiam Saluatoris, Ioan. 3. Qui non credit, scilicet probare pericula antedi-
F cta, sicut prædictum est, iam iudicatus est, scilicet experiri dolores, quibus peccatores in vltimo fine merentur affligi, nisi resipiscant. De quibus doloribus Psalm. in persona animæ peccatricis in hora mortis afflictæ inquit in Psalm. 17. Circumdederunt me dolores mortis. Quod potest esse aliud thema in præsenti materia. Et ad hũc moralem sensum loquitur verbum prællegatum in persona impij peccatoris in vltimo laborantis ac lamentabiliter dicentis, Filia mea male a Dæmonio vexatur. Quæ
H vero est filia hæc, nisi anima criminosi: cuius filia dicta est nõn amore gratiæ, sed instinctu naturæ. Hæc autem male a dæmonio vexatur: cum diuino iudicio permittente in fine vitæ priuata gratijs & adiutorio Dei multiplicibus cruciatibus & doloribus atque dæmonijs relaxatur. In quibus sacratissimis verbis sexta Religiositas. s. constringẽs, apertius indicatur: quia per eam arctatur homo & quodammodo constringitur ante talem finem doloribus plenum de salute suæ animæ prouidere. Duodecim igitur sunt dolores, quos communiter patiũtur impij peccatores in vltimo fine. Hos autem in tres quaternarios distinguamus. Et primo ponamus quatuor primos dolores & cruciatus graues. Primus est dolor afflictionis, secundus est dolor cogitationis, tertius est dolor priuationis, quartus est dolor separationis. Addãtur etiam quatuor alij grauiores. Quorum primus est dolor dubitationis, secundus est dolor offensionis, tertius est dolor obligationis, quartus est dolor citationis. Superaddantur alij quatuor grauissimi in supremo. Quorum primus est dolor præsentationis, secundus est dolor examinationis, tertius est dolor sententiationis, quartus est dolor damnationis.

Duodecim dolores patiẽ peccator ĩ vltimo uita.

ARTI-

A **Articvlvs Primvs.**

De primis quatuor doloribus in ultimo fine cruciantibus peccatorem. Et primus dolor est de afflictionibus, quæ cruciant eius corpus. Cap. 1.

Dolor afflictionis quis. Primus inquam est dolor afflictionis. Dolet caput, dolet corpus, dolent brachia, dolent membra cuncta, & viscera quatiuntur intra. Astat vxor, consanguinei, medici, & totus cumulus parentelæ circunstat, vnus B consolatur afflictum, alius spem porrigit sanitatis. Medelam ordinat ille, alius dat sirupos, alter addit emplastrum. Fiunt confricationes caloríque sedando, aqua rosea funditur ad manus, & per eandem pedibus refrigerium datur: & cum his nihilominus conualescit dolor, torquetur corpus, vlulat, lamentatur: heu, heu, hoy, hey, hem, hem: descendit ad vltimum strati, reascendit vnde descenderat; & de tanto tamque acerbo cruciatu ait vxor, Dominus opem ferat illi sup lectũ doloris eius vniuersum strati eius versasti. i. versare fecisti in infirmitatũ eius. Et ipse impatiens lamentabiliter ait, Ps. 17.
C Dolores inferni circundederunt me.

De varijs cogitationibus, quæ in vltimo fine cruciant peccatores. Cap. 2.

Dolor cogitationis. De dolore pnia li. 2. dis. 7 q. 1. & Gerson multa dicit de dolore, quo minuunt corpora. p. 3. tract. 2. de Cãticordo. & est dolor in sola vñe, q libero subiacet arbitrio. Secundus est dolor cogitationis. Quatuor quidem genera cogitationum infirmi peccatoris quatiunt mentem: videlicet, doloris, amoris, timoris, & spei. Hi sunt quatuor cogitationum vẽti, de quibus in mysterio Dan. 7. scriptum est: Quatuor venti pugnabant in mari magno. i. in amaricata mente magni peccatoris. Ex vna parte insurgit cogitatio dolorosa: mens enim a dolore corporeo trãsfigitur, & quassatur. Vnde Greg. ait: Ægritudine opprimeris, nihil aliud cogitare poteris, quia dirigitur tota intentio mentis, vbi sentitur uis doloris. Ex altera uero parte consurgit cogitatio amorosa: uidelicet amor filiorum, uxoris, diuitiarum, honorum, status, & eorum omnium, quæ uiuens in mundo uitiose dilexit. Vnde Ecclesiast. 34. Vir in multis expertus. s. siue malis, siue bonis, cogitabit multa: videlicet secundum ea, quæ expertus est: sed tales male viuendo non experiũtur, nisi opera mala, sic etiã male moriendo cogitant. Ex alia etiam parte insurgunt in eo cogitationes timorosæ, timet mortem, pauet infernum, seculum alterum abhorret, E ita vt vere dicere possit cum Psal. Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ. i. cogitationes tenebrosæ. Licet autem iustus naturaliter timeat mortẽ: nam etiam eam extimuit Christus: lõga tamen differentia timet eam peccator, & iustus. Sicut si duo in carcere sint, quorum vnus expectat suspẽdi, & alter liberari. Tẽpore aũt statuto cum ambo de carcere euocantur: vnus timet inde exire, alius enim egredi iucundatur. Sic vtique contingit de carcere corporali, cum inde per mortem egrediũtur iusti, & peccatores. Hinc Apostolus Philip. c. 1. ait: Cupio dissolui, & esse cũ Christo. Et Psal. inquit: Educ de custodia aĩam meam. Sed peccator timet coram iudice comparere, & conscius quidem sibi, quod expauescit expectat. Ex parte autem reliqua insurgunt cogitationes spei. Mira quidem stultitia: quia dum moritur, adhuc mortem euadere arbitratur, quod cum optat illud sperat, quod abhorret, quodammodo non expectat. Cupit viuere, credit viuere· nollet mori, non credit mori: & miratur mori, quia omnino nollet mori, & euadere cupit, euadere credit; sanitatem optat, sanitatem expectat. Similis est vrso, G qui tempore hyemis dum nullum signum pomorum apparet, eleuato capite ad arbores ait: Hoc anno erunt multa poma: hoc ideo inquit, quia sic esse vellet. Sic infelix peccator diabolo instigante, ne de aĩa sua disponat, sperat adhuc se longam habere vitam: contra quos Psal. ait: Viri sanguinũ, & dolosi non dimidiabunt dies suos. i. homines mundanas diuitias prosequẽtes, & proximis suis nocentes: non dimidiabũt dies suos. Nunquàm. n. peccator mori vellet, ideo hac spe falsa sibi spondens uitã lõgam; immo quasi sine fine uitam, & si cẽtũ annis uiuat, non dimidiat dies suos. In cuius mysterium Lu. 12. scriptum est de diuite, qui sibi spondebat longam uitam dicẽs: H Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, & epulare. Ecce, ꝙ sicut optabat in delitijs longam uitam, sic eam sibi securo animo promittebat, sed illam non dimidiauit. Vnde sequitur ibi: Dicit autem illi Deus, Stulte hac noc. animam tuam repe. a te: quę autem para. cuius erunt? Ad hoc etiam Iob 22. scriptum est. Viri iniqui sublati sunt ante tempus suum. id est, a se speratum: uel quod ꝑ falsam affectionẽ, & spem fecerant suũ. Sed nõne Eccles. 7. cõtrarium scriptum est:

Comparatio accommodata.

F *Ephes.* *Psal. 141*

Exemplũ

Psal. 54

A est: vbi dicitur, Iustus perit in iustitia sua, & impius multo viuit tempore. Ad hoc clara respōsio patet per hoc, quod dicit Psal. dies suos: nō dicit dies ætatis suæ, sed dies suos, i. quos inordinata affectione huius vitę ipsi sibi promiserunt. Considera etiam, quanta diuersitate contrariarum cogitationum huius peccatoris anima conquassatur, dolet, afficitur, timet, & sperat. Quod ergo timet, sperat: & quod sperat, timet: odit salubria, amat pericula, & damnosa. Vnde Iacobonus de Tuderto.

Quomodo intelligitur, quod vir sāguinum non dimidiabit dies suos.

Iacoponus Tudertanus Poeta.

Quattro venti muta il mare,
Che la mente fa turbare.
Lo temere, & lo sperare,
Lo dolere, & gaudiare.

Et Esa. 57. scriptū est. Cor impij quasi mare feruens. s. in cogitationibus suis, quod quiescere non potest, maxime in hoc extremo.

De anxio cruciatu malorum: cum per mortem omnibus magnificentijs, delitijs, & diuitijs, in æternum conspiciunt se priuari. Cap. 3.

TErtius est dolor priuationis. Videtur enim se priuari mundana gloria, & fastosa superbia, delitijs carnis, & substantia temporali. O quantus dolor est, quando se priuari conspicit gloria, pompa, & superbia mundiali, in quibus posuerat totam spem suam, cum videt se experiri, quod Esa. 40. scriptum est: Omnis caro fenū, & omnis gloria eius, quasi flos agri: exsiccatum est fęnum, & cecidit flos eius vere. vtique vere probat, quòd flos est marcescēs dum moritur, qui olim floruit, dum in florida ætate in florido mundo, florido corde stetit: qui flos vtique cadit, dum fęnum corporis contabescit. Conspicit etiam in se verificari, quod Psal. inquit: Mane. s. delitiæ pueritię, sicut herba transeat. i. transiuit mane. s. adolescentiæ, & iuuentutis gloriosæ floreat per mundanos fastus, & pompas, & pertranseat vespere. id est, vltima hora mortis; decidat per infirmitatem, induret per dolorosam, & obstinatam desperationem, & arescat per consumentem mortem. Cumque in extremis laborat, & omnia pallent; fatiscit spiritus, arescunt membra, oculi concauantur, lingua palato adhæret; omnes sensus, totumque exhaustum corpus clamare videtur in horū persona illud Sapiē. 5. Quid nobis profuit superbia nostra, aut diuitiarum iactāria, quid contulit nobis? transierunt hæc omnia tanquàm vmbra. O quantus etiam horror, quando conspicit se priuari delitijs carnis, dilecta vxore, amatis filijs, probatis luxurijs, consuetis solatijs, sonis, cantilenis, ludis, truffis, & iocis. Vnde Hug. lib. de anima ait: Quid profuit istis inanis gloria, breuis lætitia, mundi potentia, carnis voluptas, falsæ diuitiæ, magna familia, & mala concupiscentia? Vbi risus, vbi iocus, vbi iactantia, vbi arrogantia? de tanta lætitia quanta tristitia; post tantam voluptatem tam grauis miseria. De illa exaltatione ceciderunt in magnam ruinam, & magna tormenta. Et iuxta quod ironice dicitur Esa. Liberent te nunc congregati tui. id est, denarij. Vnde miratur Psalm. in persona iustorum, dicens: Quomodo facti in desolationem subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. Et in persona iuuenis pulchræ, delitiosæ, & vanæ, sed deformatæ propter infirmitatem, & in extremis agendis ait Iob 19. Spoliauit, scilicet infirmitas grauis gloriam meam, & abstulit coronam de capite meo. Ad literam, vel coronam vocat capillos vanos, vel cætera capitis ornaméta: destruxit me vndiq;, & pereo, & quasi auulsæ arbori abstulit spem meam, quam habebam in delitijs, & vanitatibus meis. O quantus insuper mœror, cum conspicit se priuari diuitijs mundi, quas tanto labore acquisiuit, tanto timore seruauit, & nunc tanto dolore relinquit, quas tanto amore dilexit: videt enim, quòd nihil secum portare potest, nisi peccata sua, quibus eas indebite congregauit, iuxta illud Iob 27. Diues cum dormierit, nihil secum afferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet, id est, peccatum, quod vere est nihil, quia de vero esse hominem priuat. Et alibi habetur in Psal. Dormierunt somnum. scilicet, & nihil inuenerunt omnes vi. diuiti. in manibus suis. Et iterum in Psal. Ne timueris, cum di. fac. fuerit homo: & cum multipli. fu. glor. do. eius: quoniam cum inte. non su. omnia: neque de. cum eo gloria eius. Quod iusti videntes verentur in eis iusta iudicia Dei: & roborantur in fide. Vnde in Psal. Videbunt iusti, & ti. & super eū ri. & di. Ecce homo, qui non po. Deū adiuto. suum: sed sperat in multi. di. su. & priua. in vanitate sua. Et vere præualuit in vanitate, cum tales diuitiæ cōgregatæ, nec ad corporalem vitam tenendam, nec ad victum & vestitū corpori, vel animæ conferant, iuxta illud Eccles. 5. Qui amat diuitias, fructū non capiet ex eis. Exeplum

Dolor priuationis. C

Psal. 89. D

E

F *Psal. 72.*

G

Psal. 40. Diuites huius seculi, q nimis super biunt dormiūt somnū suum, electi dormiūt somnū Chri. Cū dederit dilectis suis somnum

A plum de illo diuite, qui sibi portari fecit omnes denarios, & thesauros suos, quos dolorose alloquens dicebat: O denarij mei, o thesauri mei: en morior, iuuate me quæso; iuuate me denarij mei: relinquam ne vos dilecti denarij mei? tangebat eos, palpabat, osculabatur eos, amplexabatur eos, lamentabatur, denarij mei, heu me denarij mei. demum accepto argéteo vase in illud quasi rabidis morsibus stringens cum diabolo expirauit. Quid igitur ille secum portauit, nisi peccata sua? Et sicut dicitur Matthæi 16. Quid prodest homini, si mundum vniuer. lu. animæ vero suæ detri. patiatur?

Exemplū

B Quid portant Domini de diuitijs suis? quid Duces? quid Reges? quid etiam omnes Imperatores? Quod intelligens Soldanus magnus inter Saracenos approximans vltimo fini, sudarium quo post mortem induēdus erat ante se præsentari iussit; demumq; per ciuitatem proclamari fecit: tãtum, tantum, tantum de omnib. rebus suis Princeps magnus Soldanus portat. Insuper quid relinquunt auari, cum moriuntur? o eleemosynas largas. quid? Audi testamentum eorum: Pro eleemosyna animam dant dæmonibus, corpus terræ, & deuorantibus vermibus: diuitias vero mundo, & mundanis

Exemplū Sulthani Regis Ægypti.

C hominibus. Vides cum quanta canitate, nō dico charitate moriuntur tales, & q̄ magni eleemosynarij fiunt. Sed qđ dolorosius est tales quandoq; ipso iā seminece, & moriēte: videt ante oculos suos diuitias suas asportari ab his, quos odit: cum potius vellet, ꝙ submergerentur, vel proijcerentur in mari, q̄ ꝙ venirent ad eorum manus, vt verificetur quod dictum est per Prophetam, Relinquent ali. d. su. & sepul. eo. do. il. in eternum. Et iterum scriptum est Esa. 3. Exactores sui spoliauerunt eum. Insuper, quod his omnibus deterius est, impeditur a consanguineis infirmus, & quandoque a filijs,

D ne possit testari, & confiteri, vt non faciat conscientiam de male acquisitis volens restituere illa. Et sic iusto Dei iudicio cogatur in baratrum desperationis demergi, atque damnari.

De dolore animæ peccatricis cum separatur a carne, quam super omnia diligebat. Cap. 4.

Dolor separationis.

Quartus est dolor separationis. Crescit autem ante mortē angustia corporalis tanta, tam ardua, & tam grauis, quāta & qualis nec fuit, nec est ante conquassationem istam in præsenti vita. quod & si non in cunctis, in plurimis tamen patet: quia præ dolore magno, quo premuntur seipsos etiam cum horribili aspectu discerpunt. Ratio autem tanti doloris in lib. de spiritu, & anima, cap. 17. assignatur: vbi dicitur, Quòd anima recedens a corpore, trahit omnes potentias secum: sensum, imaginationem, rationem, intellectum, intelligentiam, concupiscibilitatem, irascibilitatem. Et ex his secundum merita afficitur ad dolorem, vel delectationem. hæc ibi. Infelix autem peccator, qui non solum naturali amore: verumetiam inordinata affectione carni suæ conglutinatus, & glomeratus, atque ligatus est, quanto dolore, quantoque horrore sentit illam fortem, & incomparabilem violentiam conquassantem, per quam nexus illi, & viscales nodi, quibus corpus, & anima naturaliter, & criminaliter iuncti sunt, disrumpuntur: fari non licet, experiri autem non potest: expectari cum timore debet, quod experiri quidem necesse est: non est vtique membrum, non articulus, non neruus, non iunctura, non denique in toto corpore locus, qui hoc inæstimabili dolore non inuoluatur: Vt bene verificetur verbum Psal. qui in persona talis morientis ait: Circundederunt me dolores mortis. Hic autem dolor tantus est, quòd aufert, & occupat omnes sensus, & arctus etiam in vno iusto. In pedibus aufert potestatem gradiendi, a manibus, & a corpore potestatem tangendi, ab oculis videndi, olfactum a naribus, auditum ab auribus, gustum a palato, ita vt verificetur illud, quod scriptum est, Hierem. 9. Ascendit mors per fenestras vestras. Iustis autem licet amara sit mors ex conditione naturæ: est tamen eis amabilis ex beneplacito voluntatis diuinæ. Credunt quòd mors sit de carcere egressus, exilij finis, terminus præsentium ærumnarum: peregrinationis quies, ad portum applicatio, oneris grauissimi depositio, egressus de ruinosa domo, liberatio ægritudinum, euasio cunctorum periculorum, debiti naturæ solutio, victoria pugnæ, reditus ad patriam, principium vitæ, & ingressus ad gloriam sempiternam. Vnde cum Psalm. dicunt. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, scilicet, carnis: & transferentur montes, scilicet, carnales sensus in cor maris, id est, in amaram mortem.

E *Infelicitas peccatoris.* F *Psal. 17.* G H *Psal. 45.*

ARTI

A

ARTICVLVS SECVNDVS.

De secundis quatuor doloribus in vltimo fine cruciantibus peccatores. Et primus dolor agitat peccatoris mentem dubitationibus, ac timoribus plenam. Cap. 1.

Dolor dubitationis

PRimus est dolor dubitationis. O quantus timor, & tremor, quando se videt peccator morti propinquum, & euadere nequaquã posse. Talis nempe secundum Chrysost. in sermone de patientia, Moriens cunctos
B salutat, donec suæ mentis dominus est: donec sua lingua loqui poterit: valete inquit amici mei, & Dominũ pro me orate. Iter enim perago extraneum, quod nunquàm ambulaui: & in regionem longinquam, quam nũquàm vidi: & in seculum alterum animarum, vnde nullus reuersus est: & in mãsiones metuẽdas; ad quas nullus me comitatur, & ante iudicem terribilem, vbi nescio, quid mihi continget. Ecce quęro adiutoré, & nõ est qui me eripiat: q̃ro q̃ me comitetur, & nullus mihi compatitur, nec de gentibus est vir mecum; vt scriptura verificetur, Deuteron. 28. Dabit cor pauidum, &
C deficientes oculos, & animam cõsumptam mœrore, & erit vita tua pendens ante te, timebis die, ac nocte. In huiusmodi etiam
Exemplũ exemplum Dominus quidam, cũ prope finem interitus esset inquit: O Domine, o Domine, quantũ contemnendus est mundus iste. Ecce ego, qui tot habeo castra, & hospitia ad hospitandum: & tamen nescio, quo hac nocte ire debeam: aut quis me debeat hospitari.

Secundus dolor de horrore peccatorum suorum, cum priusquàm spiritus a corpore separetur ante mentis oculos præsentantur. Cap. 2.

D

Dolo. offensionis.

SEcundus dolor est offensionis. Cum enim plene defatigato corpore, & viribus exhaustis caro fuerit conquassata: anima multo liberius tunc in momento videt sibi occurrere omnia quæcunque fecit, bona & mala: iusto ad lætitiam, & consolationem: peccatori in mestitiam, & confusionem, iuxta illud Apostoli Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonum: & a contrario sensu non diligentibus Deum a peccatoribus omnia cooperantur in malum. s. bona, & mala. Impio igitur õia scelera sua, & malitia peccatorum suorum ante mẽtis oculos præsentantur: videt E
peccatorum suorum multitudinem, videt turpitudinẽ, videt magnitudinẽ, videt ingratitudinẽ, videt quomodo deturpauerũt infelicis animę pulchritudinem: videt quomodo subiugata est peccato, priuata est ęterno regno, & obligata est in sempiternũ inferno. Iuxta quod Deuter. 31. scriptum est. Occurrẽt vobis mala in extremo tempore. Et Eccl. 11. In fine hoĩs denudatio operum eius. Tantus est. n. dolor ex his proueniens: & tentatio ista tam grauis, q̃ anima turbata in desperationis baratrum præcipitare se cogitur propter peccata sua mẽtis clamore F
valido lamentabiliter dicẽs: Torrentes iniquitatis contur. me. Torrens præceps flumen, & terrens dictus est, & designat peccatum; quod quidem maxime tunc pręcipitando in desperationem terret animã infelicem, dum ipsa conspicit, & intelligit infinitam malitiam eius. Vnde Greg. ait: Dormit diues, & oculos aperit: quia cum moritur id anima videre cogitur, quod dum viueret, præuidere contempsit.

Peccatũ comparaẽ torrenti.

Tertius vtique dolor est, cum mens diiudicat tormenta futura, quæ passura est in æternum. Cap. 3. G

Dolor obligationis.

TErtius est dolor obligationis, qui in anima oritur: quando iam iuste incipit diiudicare, & propter iniquitates suas vniuersa debita gehennæ tormenta in ictu oculi sibi præuidet imminere, iuxta Psal. sententiam in persona talis peccatoris loquentis, Dolores inferni circundederunt me. Et Iob 21. hoc idem testatur d. Videbunt oculi eius interfectionem, vt de furore omnipotentis bibet. s. velit nolit.

Quartus dolor est citationis, cum se conspicit peccatrix anima ante iustum iudicem per diabolum necessario aduocari. Cap. 4. H

Dolor citationis.

QVartus dolor est citationis. Præsentat se diabolus peccatoris aĩæ morientis, vt illam præsentet Domino iudicanti: clamoreq; valido vocat eam, dicẽs: Veni, compare infelix aĩa coram Deo. O quantus terror, o quantus horror, o quantus stupor, quando ab infelice aĩa conspiciũtur dæmones præparati ad escam. O anima insensata, quis te tuebitur in hora tante necessitatis? quis cõsolabitur? quis comitabitur? Audi, quid a Dño imponitur

A nitur diabolo animam coram Deo citanti, Hiere. 15. Si dixerit ad te, scilicet, animæ citatæ, per te quo egrediemur? dicit Dominus: Dices supple, o diabole infernalis, qui ad mortem, ad mortem, & qui ad gladium, ad gladium, & qui ad famem, ad famem, & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Duplex est enim mors, quantum ad præsens spectat, scilicet, spiritualis culpæ, & æternæ pœnæ. De quibus Gen. 2. scriptum est, quòd inquit Dominus Adæ, & Euæ. Quacunque hora comederitis, scilicet, de ligno vetito, morte moriemini spirituali, & æternali: spirituali per culpam, æternali per pœnam. Est insuper duplex B gladius, scilicet, conscientiæ pungentis, & conscientiæ rodentis: pungentis in præsenti seculo, rodentis autem in futuro. De primo Prouer. 12. Et qui promittit, scilicet, diabolus alliciendo: & quasi gladio pungitur, scilicet, conscientiæ anima. Alius gladius est conscientiæ rodentis, Esa. 66. Vermis eorum non morietur. Est etiam duplex fames, scilicet, fames gratiæ, & consumptio æternæ pœnæ. De prima Prouerb. 10. Non affliget Dñs fame animã iusti. De secundo Psal. Famem patientur, vt canes. Item est duplex captiuitas, scilicet, C criminalis & infernalis. Et de his duabus Apocal. 13. Qui in captiuitatem duxerunt, in captiuitatem vadant, id est, qui captiuauerunt animam per culpam: ecce prima captiuitas: captiuabuntur in anima, & corpore per æternam pœnam. ecce secũda captiuitas, quæ captiuat homines infelices. Dicit ergo Dñs, ꝙ animæ poscenti quo egrediamur, diabolus rñdeat: Qui hucusq; peruenit ad mortem spiritualem, veniat ad mortem ęternalem: & qui ad gladium pungentem animam, veniat ad gladium mordentẽ animam: & qui ad famem gratiæ, veniat ad famem deficientis naturæ: & qui ad capti- D uitatẽm culpæ, veniat ad captiuitatẽ infernalis pœnæ, vbi infelix anima in manibus dæmonum æternaliter captiuatur. Ecce desperatiuus dolor, quem cum anima citatur a diabolo, ei præcipit Dominus nunciari. Et sicut Apocal. 6. c. de diabolo scriptum est, Data est ei potestas, s. a Dño, super quatuor partes terræ, i. super quatuor vitiosas peccatoris affectiones interficere gladio, fame, morte, & bestijs terræ, i. dæmonibus. De quo euadere iustos Psal. orabat dicens: Ne tradas bestijs animas confitentes tibi: quæ quadruplex potestas diabolo animam peccatricem citanti commissa est.

Mors duplex.

Fames duplex.

ARTICVLVS TERTIVS. E

De quatuor vltimis consummatis, & exterminatis doloribus peccatorum. Primus dolor est cum peccatrix anima ante terribilem iudicem constituitur condemnanda. Cap. 1.

PRimus autẽ dolor est præsentationis. Tempore autem mortis tam boni, quàm mali cõparent corã Christo: ideo dicitur obitus, quia obuiam venit animæ Christus, & iusti suscipiunt consolationẽ, & impij confusionem, maxime erubescentes, quòd culpa sua non effectualiter redempti sanguine F Iesu Christi sunt. Vnde Apocal. j. scriptum est. Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt: & tunc plangent se super eũ omnes Tribus terræ. Cum autẽ anima peccatoris coram Domino præsentatur, confusione plena, voce terribili interrogat eam dicẽs illud Matth. 22. Cuius est imago hæc, & superscriptio. Et increpatiue addit, vbi sunt insignia præcelsæ Trinitatis? vbi insignia diuinę claritatis? vbi sunt incendia paternæ charitatis? vbi eloquia supernæ ciuitatis? Cuius est imago hęc, & superscriptio? quod est illud hospitium, quod tu cõduxisti? quod est illud precium, quod tecum attulisti? quod namq; est consortium, cũ quo G accessisti? quod illud eduliũ, quo te præmunisti? Cuius inquã est imago hæc, & superscriptio? Vbi est locus, in quo debes quiescere? vbi est cibus, quo te debes reficere? vbi est census, quo te debes redimere? vbi est cętus, qui te debet defendere?

Omnes cõparent coram Christo tã boni, quam mali.

Secundus dolor imminet animæ peccatrici, cum coram Deo examinatur, & multipliciter de suis sceleribus accusatur. Cap. 2.

SEcundus est dolor examinationis corã summo iudice. Constituta anima infelicis ad examinationem transiens a diuersis diuersimode accusatur. Accusat eam conscientia sua, iuxta Apostoli sententiam, Rom. 2. Testimoniũ reddente illis conscientia eorum, & inter se cogitationũ accusantium, aut etiam defendentiũ, in die qua iudicabit Dñs occulta hominũ. Quod etiã ipse Psal. testatur in persona conscientiæ loquẽs, & dicẽs ad aiam peccatricẽ: Existima sti inique, ꝙ ero tui similis: argu. te. & sta. te cõtra faciẽ tuã. Accusant eã sua opera mala.

H

Dolor examinationis.

A la. Vnde Apoc. 4. Beati mortui, qui in Dño moriũtur. Et additur, Opera .n. il. seq. il. Qđ verbũ exponẽs Bern. ait: Opera bona seq. bonos, sed opera mala perseq. malos. Et Ps. quoq; ait: Cognoscẽ Dñs iu. fa. i oper. ma. su. cõprehen. est peccator. Sicut interuenit Ericio, qui cũ furaret poma, fugit, ipsis sup spinulas dorsi infixis: fugiésq; cõprehendit cũ furto suo. Accusant eã dæmones infernales. Vnde Apoc. 12. Accusator fratrũ, qui accusabat illos ante cõspectum Dei nostri die ac nocte. Vnde consiliũ Eccl. 18. attente considerandũ est. Ante iudiciũ para iustitiã tibi, & anteq̃ loquaris disce. Ante languoré

Psal. 7.

Exemplũ de Ericio.

B adhibe medicinã, & ante iudiciũ interroga teipsum in conspectu Dei, & inuenies propitiationé. Aug. in sermone ait, Præsto erit diabolus, & recitabit verba ꝓfessionis nr̃ę, & obijciet nobis in faciẽ quicquid fecerimus, in qua die peccauimus, in quo loco, & quid operis tunc temporis facere debebamus: cõcurrũt ad animã cõfundendam, & rapiẽdam millia terribiliũ dæmoniorũ, oẽs cõtra illã insultantes, Dei beneficia improperantes, atq; cuncta scelera accusantes. O quantus animæ tunc tremor, o quantus timor, cum oĩa pudenda aĩæ nudabuntur. Et, vt dr̃ Iob 26. Columnæ cœli contremi-

C scunt aduentum eius. Abbas Agathon cum moreretur, mansit per tres dies immobilis tenẽs oculos apertos: ad quem fratres, Pater Abba vbi es? rñdit, in conspectu diuini iudicij. Et illi, Times pater? Ait ille, Laboraui virtute qua potui in custodiendis mandatis Dei: sed nescio si opera mea placuerint coram Deo, quia alia sunt iudicia Dei, alia hominum. Et cum vellent eum amplius interrogare ait: Nolite, quia ego occupatus sum. Quid ergo faciet infelix peccator, cum coram diuino iudicio comparebit? Vnde Augus. inquit, quòd diabolus coram Deo, & anima astans dicet, Æquissime iu-

Exemplũ Abbatis Agathonis.

D dex, iudica istum esse meum ob culpam, qui tuus esse noluit per gratiam: tuus per naturam; meus per malitiam: tuus per passionem, sed meus per obseruationem.

Tertius dolor super infelicem animam irruit, cum contra eam a Domino sententia irreuocabilis promulgatur. Cap. 3.

TErtius dolor est sentẽtiationis. s. cum terribilis illa sententia ex ore Altissimi super infelicẽ peccatoris animã fulminabit, dicente Domino Matth. 22. Ligatis pedibus, & manibus proijcite eum in tenebras exteriores. Exteriores enim tenebræ nominantur, quia existẽs in eis expulsus est a ciuitate Sanctorum. Et est dictum a simili serui, vel filij existẽtis in domo Regis, qui propter aliquam culpam expellitur, & ponitur extra in carcere tenebroso. Vnde iuxta illud Esa. Væ impio in malis, retributio manuum suarum fiet. Tunc peccatrici animæ fit, sicut perdici a canibus circundatæ, falcone super ea irruente. Vnde intellectuali cogitatione clamare cogitur illud Psal. Circundederunt me canes multi, id est, dæmones consilium malig. ob. me. In vitis patrum dicebat Abbas Helias. Tres res timeo. Vna est, quando egressura est F

E

Quare tenebræ dicũtur exteriores.

de corpore meo anima mea. Secunda, quãdo occursurus sum Deo. Tertia. s. quando proferenda est sententia. Inflexibilis est enim diuina iustitia, iuxta illud Prouerb. 6. Zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquã precibus, nec recipiet pro redemptione dona plurima. Et August. in lib. de symbolo. Ille iudex nõ gratia præuenitur, nec misericordia iam flectitur, nec pecunia corrumpitur, nec satisfactione, vel pœnitentia mitigatur. Hic igitur dum tempus habetur, agat anima per seipsam, quandiu est locus misericordiæ, quia ibi erit locus iustitiæ. G

Quartus dolor animæ peccatricis est, cum æterna supplicia experitur. Cap. 4.

QVartus est dolor damnationis. scilicet, cum anima per illam terribilem sententiam conspicit se priuari in æternum omni lætitia, & affligi omni tristitia, & dolorosa pœna. In huius mysterium Apocal. 10. scriptum est: Quòd Angelus, qui est Christus, condemnãs animam peccatricem clamat, animam. scilicet, cõdemnando, quemadmodum leo H cum rugit: de quo rugitu Amos. 3. Leo rugit. s. sententiam promulgando, quis non timebit. s. cum contra eũ talis sententia data erit. Et sequitur: Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. Septem namq; tonitrua vniuersitatẽ cruciatuũ indicant infernorum, vt generali septenario culpæ correspondeat septenarius vniuersæ pœnæ. Horum tonitruorum primum est damnum irrecuperabile, secundum pœna interminabilis, tertium dolor desperabilis, quartũ confusio intolerabilis, quintũ paupertas inexplebilis, sextũ cõsumptio miserabilis, septimum vero rebellio interna, & externa

Septẽ tonitrua.

A externa implacabilis. De quolibet prædictorũ tonitruorum Psal.ait:Etenim sagittæ tuæ transierunt:vox to.tu.in rota. Sagittæ nempe,quæ transeundo desistunt, sunt vndecim ante istum præuenientes dolores:sed vox tonitrui Christi tunc est in rota. s. cum anima peccatoris septẽ prædictis afflictionibus æternaliter cruciatur. Sagitta nempe finem,seu metam attingit. Rota uero finẽ nescit, vt per hoc ostendatur, ꝙ post dolores temporales iam præteritos superaddun tur alij æternales. Vnde Apocal.9.mystice scriptum est, Vę unum abijt: & ecce alia duo uæ ueniunt post hæc. Primum quidem B uæ,quod abijt, est afflictio cũ vndecim doloribus corporalis mortis:sed duo uæ, quæ superadduntur,sunt dolores duplices.scilicet,damni & sensus,quæ in damnatis nunquàm attingent finem. A quibus uæ nos eripiat nostri benignitas Saluatoris, qui cũ Patre, & Spiritusancto uiuit, & regnat in secula seculorum. Amen.

FERIA SESTA POST PRImam Domin. in Quadragesima.

De vera Confeßione.

C
Sermo XV.

Vrge,tolle grabatum tuũ, et ambula. Ioan.5.Spiritussancti quidem conscientiam impiam stimulantis verba sunt ista. Quis enim tam obstinatus, & durus,qui auditis periculis,& doloribus, qui in ultimis imminent peccatori,si illa repen set mente non resipiscat,atq; ad suscipiendam diuinam gratiam se habilitet,& dispo nat? Semper enim diuina misericordia ad indulgentiam est parata,nisi peccantis malitia aduersetur. Quemadmodum enim ip- *Sene.* D se Sol facile ingreditur per fenestram, nisi clausa perseueret. Sic utique uirtus radiantis gratiæ mentem ingreditur, si corde humiliato suscipiatur. Propterea Apocal. 3. scriptum est: Ego sto ad ostium.s.uoluntatis peccantis: & pulso.s.per lumen ueritatis, & bonitatis: si quis audierit vocẽ meã ad pœnitentiam,& misericordiam inuitan tem:& aperuerit mihi per cõsensum, intrabo ad eum per gratiam gratificãtem: & cęnabo cum illo per gratiam perseuerantem, & ille mecum per gratiam, uidelicet consummantem. Hoc denique modo spiritus ueritatis conscientiam impiam stimulat,& propulsat dicens: Surge, tolle grabatum E tuum,& ambula. Surge inquam,anima pigra,& nequam: relinque scelera,& peccata:tolle grabatum tuum. i. onus iniquitatũ tuarum per ueram confessionem,& in leue pœnitentię iugũ cõmutando assume:& am bula per itinera recta,quæ antea gressus secuta es per itinera tortuosa, atq; peruersa. Et in hoc septima. i.confitens Religiositas indicatur:per quã aĩa impia peccata grauia confitens,& relinquens onus amorosæ pęnitentiæ etiam assumit. De hac igitur confessionis religiositate,& maxime in confes F sione necessaria, cõtemplemur tria. Primũ confessionis præparationẽ,secundũ cõfessionis discretionem,tertiũ confessionis integrationem. Quæ quidem tria per ordinẽ Psal.tangit in Psal.75.dicens;Cogitatio ho minis confitebitur tibi. Confessionis præparationem exprimit,cum dicit,Cogitatio. Discretionem uero adiungit cum ait,homi nis; homo enim est animal per discretionẽ rationale. Integrationẽ uero subiungit, cũ inquit,cõfitebitur tibi.i.simul,& integre fa tebitur tibi,o misericors Deus. *Tria contemplãda in confessione.*

ARTICVLVS PRIMVS.

De tribus modis se præparandi ad ueram confeßionem. G

Rimo inquam contemplemur cõfessionis pręparationem. Pleriq; enim minimum seu nullum fructum de confessione reportant, quia impræparati ad illam vadunt. Cumq; ad confessionem tota vis pęnitentiæ sacramenti reducatur, valde necessarium est vt cum tota mentis pręparatione conscientia discutiatur. Difficilimũ nempè,immo quasi impossibile est, hominem in mũdialibus multipliciter intricatũ, & maxime si absq; cõfessione steterit diu,subito omnium peccatorum suorum plenariè reminisci. Sed H quod nequid fieri vigore subitæ recordatio nis,fit ingenio sollicitę recogitationis,teste Esa.qui.38.c. in verè pœnitẽtis psona ait: Recogitabo tibi omnes annos meos in ama ritudine animæ meæ. In quibus sacratissimis verbis triplex præparatio veri pęnitentis,quæ confessionem præcedere debet,per ordinem demonstratur. Prima præparatio est recogitationis ibi, Recogitabo tibi. Ex hac autem sequitur secunda, scilicet recordationis ibi,omnes annos meos. Ex hac sequitur tertia, scilicet amaricationis ibi, in amaritudine animæ meæ. *Confessionis præparatio.* *Difficultas in confessione.*

Prima

A *Prima præparatio ad confessionem fit per diligentem recordationem omnium omissorum, & commissorum.* Cap. 1.

Prima præparatio habenda in confessione.

PRima quidem præparatio est recogitationis. Ait enim, Recogitabo tibi, s. o Domine Deus meus. Notanter autem dicit, Recogitabo tibi, i. iterum, atq; iterum cogitabo. Cõtra multos vtique insensatos, qui ad cõfessionem impræmeditati accedunt, & de peccatis suis nullam, vel tenuissimam solertiã, & recogitationem videntur habere, cũ tamen in veritate illuminatæ animæ constet, B hæc maiora negocia, & debita esse, quàm quæcunque alia possit habere homo in præsenti vita. Ista sunt tam ardua opera, & negocia magna, q̃ pro eis Dei filius passus est opprobrium mortis, & diræ crucis. Sunt etiam tanto examine digna, q̃ pro illis discutiendis veniet Dominus ad iudicium cũ senatoribus terræ, vniuersam rationalẽ creaturam ad illa dijudicanda conuocabit. De cœlo Angelos & Sanctos, de mundo bonos & malos, & de inferno dæmones & damnatos. Vnde Matth. 25. scriptum est, Cũ venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc congre C gabuntur ante eum oẽs gentes. O insensata mortalium cura in vanis: cum quãta solertia, & diligentia annuatim rationes suas reuident, & præuident, & calculant, & discutiũt seculi mercatores, animæ vero suæ stolidi peccatores per plurimos annos peccatis obrutæ, ac submersæ rationes cum Dño negligunt cum tãto periculo reuidere. Duo maxime sunt recogitanda animæ, quæ vult veraciter pænitere. Primum est beneficia recepta, secundum mala commissa. Primo quidẽ recogitanda sunt beneficia recepta. s. beneficium creationis, redemptionis, reconciliationis. Item cuncta recepta beneficia D spiritualia, corporalia, & temporalia, & s̃m diuersas conditiones, & status. Naturale equidem est, q̃ recordatio, & recogitatio boni in intelligẽtia generat lumen veri: ex quib. duobus satis faciliter prouocat̃ amor ipsius boni, magisq; dilectio dantis bonũ, qui Deus est. Propterea Leuit. 6. præcepit Dñs dicens: Ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies. Quid per ignẽ, nisi ardens dilectio Dei? de quo Lu. 12. Dominus ait, Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Altare siquidem quasi alta res, altitudinẽ humani cordis aperte demonstrat. In illo semper ardere debet ignis diuini amoris, quem sacerdos, id est, rationalis intellectus conseruat, & fouet, cum ligna receptorum beneficiorũ per singulos dies recogitando quotidie magis, ac magis in amore feruescit. Secundo recogitanda sunt mala commissa, & bona omissa, & specialius, & cordialius, & attentius grauiora, exceptis peccatis delectabilibus, & lasciuis, in quorum cogitationibus nequaquam diu immorãdum est: sed cursim percurrenda sunt, ne mẽtem sua inficiant labe. Nam Ecclesiastici 13. c. scriptum est: Qui tetigerit picem, s. per tactum cogitationis morosæ, coinquinabitur ab ea. Talis nempe recogitatio peccatorum magis quotidie illuminat intellectũ ad recognitionem suarum offensionum, aperitur p̃ eam malitia dæmonum, elucescit insuper vanitas, & periculum omnium mundanorum, ex quibus omnibus odium, & detestatio vitæ præteritæ generatur. Propterea ad hoc hortabatur pœnitentem Dñs Hiere. 2. Vide vias tuas in conualle. s. mentis humilitate: scito, quid feceris cursor leuis. qui, s. tam impræmeditate curris ad confessionẽ.

Duo sunt recogitanda a vero pœnitẽte.

Altare vñ, & qd significet.

E F

G *Secunda præparatio fit per peccatorum recordationem, quam peccator septemplici discussione consequi potest.* Cap. 2.

Secunda præparatio 1 cõfessiõe. Vide de hac materia Rich. li. 4. d. 21. q 1 ar. 3.

SEcunda autem præparatio pœnitentis est recordationis, quæ bene ex recogitatione merito ortum habet. Et de hac recordatione addidit Esa. oẽs annos meos. vbi artificiosum vtiq; modum exprimit recolendi sufficienter omnium peccatorum; qui cum diu absque pœnitentia maxime vera in criminibus vitam duxerunt, hoc recolendi artificio opus habent. Septem enim ingenijs poterunt omnium peccatorum suorum, de quibus pœnitere tenentur, faciliter reminisci. H Quia enim Propheta ait, omnes annos meos: Propterea pœnitens primo discutiat vitam suam, atque discurrat diuersas ætates suas, scilicet, pueritiæ, adolescentiæ, iuuentutis, virilitatis, senectutis, &c. Secundo consideret diuersos status, scilicet, virginalem, vidualem, & matrimonialem. Tertio consideret diuersas fortunas, scilicet, prosperitatis & aduersitatis, sanitatis & infirmitatis. Quarto consideret diuersa officia, quæ plerunque exercitauit. Quinto consideret diuersas societates, cum quibus conuersatus est. Sexto consideret diuersa lo-

Quid primo dñs facere pœnitens.

ca.

A ca,ciuitates,castra,villas, domos,in quibus fuit. Septimò consideret diuersas culpas, quibus Deum offendit corde cõsentiendo, ore loquendo, & opere adimplendo. Ex his septem ingenijs satis conuenienter & competenter inueniet homo quicquid mali operatus est in omnibus annis vitæ suæ: quia,vt ait Ecclesiastes 3.Est tẽpus spargen di lapides.i.peccata in cõfessione, & tẽpus colligendi.i.peccata recordandi.

Tertia præparatio ante confessionem, fit per amaritudinem contriti cordis. Cap. 3.

B Tertia præparatio ante cõfessionem, est amaricationis. Vnde subdit Esa. in amaritudine animæ meæ: q̃ quidẽ ad ueram recordationem & recogitationẽ merito debet fieri.Hæc aũt animæ amaritudo uera contritio est, sine qua præcedente inanis & vana est cõfessio sequens. Ad hãc amaritudinem Hiere.31.c. hortabat peccatorem di.Statue tibi specula,pone tibi amaritudines,dirige cor tuum in viam rectam. Hanc autẽ amaritudinem sentiebat psal. cũ ait,Rugiebam a gemitu cordis mei.Et alibi, Fuerunt mihi lachrymæ meæ pa. die ac no.

Præparatio per amaritudinem contritionis.

C dum dixi mihi quoti. vbi est Deus tuus. Et iterum.Esa.38.in persona ueri contriti cordis ait;Ecce in pace amaritudo mea amarissima. In pace nanque est cum amaritudine mens humana, quãdo de suis offensis cum voluntaria quiete conscientiæ cruciat,atq; de præteritis culpis, cũ gaudio amaricatur: quæ primo quidem amara est ex adeptione æternæ pęnę; sed amarior ex amisfione æternæ gloriæ; sed amarissima quidem est ex impia perpetratione diuinæ offensæ.

D **Articulus Secundus.**

De discretione necessaria ad veram confessionem.

Secundum in confessione necessarium est discretio; de qua psal.subdit, hominis. Cum enim homo sit animal rationale, rationẽ discretionis esse necessariam in confessione ostendit, cum dicit, hominis;non utique animalis indiscreti, contra quosdam,qui tanquam animalia absq; ulla discretione ad confessionem accedunt. Triplex nanque discretio necessaria est uerè pęnitenti.Prima est electionis, secunda sollicitudinis,tertia modificationis.

Quanta discretione debet eligi confessor bonus,qui de tribus maxime sit ornatus,scilicet scientia,vita & auctoritate. Cap. 1. E

Prima est discretio electionis, s.vt sciat eligere necessarium, & sibi competentem confessorẽ,sm ua rium cõfitentiũ statũ.Tria nanq; sunt necessaria cõfessori,vt sufficiẽter possit confitentibus prouidere;hoc est,q sciat,uelit & possit peccatoribus in pęnitentia subuenire;aliter non est sine periculo confessoris & pęnitentis.Primũ est sciẽtia,secũdum est uita,tertiũ est auctoritas. Primo eni est ei necessaria sciẽtia: debet enim habere claritatẽ cognitionis,sicut dicit Aug.de pę.di. 6.c.j.Caueat iudex spũalis, ut sicut nõ commisit crimẽ nequitiæ, ita non careat munere sciæ. Oportet.n.q sciat cognoscer̃,quod dẽt iudicare. Iudiciaria nanq; ptãs hoc expostulat, ut qđ iudicare dẽt,discernat. Sicut.n.i lege veteri officiũ sacerdotis erat iudicare de lepra, uel nõ lepra, & de diffs lepræ: & vnus quisq; leprosus, uel immũdꝰ a lepra iudicabatur arbitrio sacerdotis, vt dr Leuit.13. Sic sacerdos euãgelicus iudicare debet de lepra spũali.i.de peccatis, & de differentijs pc̃torum.Sacerdos enim sine sciẽtia,est sicut ductor cęcus in via; qa sacerdos habet officium p̃eundi; & uiam salutis alijs ostendendi.Vnde Mat.15.Dñs ait.Cæcus si cęco ducatum præstet ambo in foueam cadunt.Vnde 2.Paral.19. præcipiẽs Iosaphat iudicibus ait.Videte, quid faciatis: nõ enim hoĩs exercetis iudiciũ,sed dñi:& quodcũque iudicaueritis,in uos redundabit; sit timor Dñi uobiscum.Aduertant omnes confessores, q nullus artẽ aliquã docere p̃sumat,nisi didicerit. Difficilior antẽ ars nulla utique est regimine animarũ, sicut ait Grego.lib.1.Pastoralis.c.1. Nulla ars doceri p̃sumitur,nisi prius intenta meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastorale magisteriũ,qua temeritate suscipit; qm ars artium ẽ regimen animarũ. Aliæ quidẽ artes liberales & mechanicę p̃sumunt doceri sine periculo aiarum & corporũ.Ars uerò medendi corporibus, etsi qñque doceri ualet sine pe riculo animarum, non tñ sine periculo & corporum detrimento. Sed regimen aiarum i cõfessionibꝰ audiẽdis ab iperitis exerceri nõ ualet sine piculo aiarũ,tã confitẽtiũ q̃ ẽt cõfessorũ.Vnde Greg.ubi sup.Quis cogitationũ uulnera occultiora esse nesciat uulneribus uiscerũ?& tñ sępe qui præcepta

Cõditiones qbus dẽt esse isegnitus confessarius. vide Scotũ in 4.et Gab. in 4 dist. 21.q. uni ca art.1. F G H

Ars artiũ di animas dicit ars artiũ.

A spiritualia non nouerunt, cordis se medi-
cos profiteri non metuunt: dumq; pigmen
torum, seu cōfessionū vim nesciunt, videri
medici cordis non erubescant. Cōfessor.n.
quotiens se ingerit ad audiendas cōfessio-
nes, totiēs se offert ad rñdēdū de quolibet;
& interdum de casibus inopinatis & alias
nō auditis, & quæstionibus valde pplexis:
qui tñ in scholis forte nō auderet rñdere de
minima quæstione: vbi si rñderet min⁹ bñ;
licet forte erubescendi causam inde habe-
ret, non tñ sibi, nec auditoribus periculum
aiarum, vel corporum immineret. Si verò
B confessiones audiēdo non verè iudicat, seu
docet, seipsum & cōfitentē in foueā perdi-
tionis inducit. Propterea plura tenetur sci
re. Primo enim sacerdos tenet̃ habere scien
tiam, & si non conuenientē, saltem tamen
competentem. Competens aūt nuncupat̃,
quæ necessaria est ad executionem ordinis
cuiuscunq;. Nam inquantum est sacramēto-
rum minister, scire tenetur quæ sit debita
materia, uel forma cuiuslibet sacramēti, &
modum rectè singula dispensandi. Inquan-
tum autem Doctor est, tenetur saltem sci-
re fidei rudimenta. Inquantum uerò in foro
conscientiæ iudex est, tenetur scire discer-
nere inter lepram & leprā, & inter non le-
pram & lepram: saltem in his peccatis, quę
sunt omnibus notoria. Secundò autē tenet̃
scire dirigere pœnitentem, per uiam neces
C sariam ad salutem ſm statum cuiuscunque
quem in confessione suscipit audire. In alijs
autem, de quibus etiam dubitant sapientes:
plerunque debet simplex sacerdos tantam
discretionem habere; ꝙ saltem sciat de hu-
iusmodi dubitare: & quòd nec proceden-
dum est in eis sine superiorum consilio, ad
quos debeat & possit remittere pœniten-
tem. Tertiò quoque debet scire, quæ sint
peccata capitalia, & quæ mortalia, saltem
in communi, & quæ venialia in genere.
Quartò insuper debet scire, secundū Host.
quæ pertinent ad dispensationes & absolu-
tiones & restitutiones illicitè acquisitorū;
ad bella principum & cōitatum & ad taleas
& exactiones eorum: & ad contractus mer
D catorum, vtrum sint illiciti uel liciti, vt per
hoc sciat vtrum prohibere debeat confitē-
tem, uel suspendere a communione: an li-
centiare; uel utrum ille teneatur ad restitu-
tionem, vel nō. Nam cum sit pręceptum, se-
mel in anno assumere corpus Christi, si cō
fessor prohibeat illum cōicare, qui pecca-
tum mortale nō habet: quia forte iudicat il
licitum esse, quod licitum est: vel si licentiat

Quæ cō fessor sci re tenea.

non licentiādū, quia fortè iudicat licitum,
quod illicitū est, tam confessor, ꝙ confitens
in foueam cadūt: nisi fortè probabilis igno
rantia excusset illum, puta quia habuit Do-
ctorem aliquem authēticū & famosum, cu-
ius innitit̃ opinioni. Ex his igit̃ patet, ꝙ si
confessor non est expertus in casib⁹, ita ꝙ p
seipsum nesciat iudicare: nec ēt nouerit du
bitare, cum expresso periculo capitis sui. i.
animæ audit in pęnitentia cōfitentes. Insup
& illi, qui sciunt imperitiam eius, cum illo
pęreunt, nisi iterato cōfiteant̃ homini, qui
in hmōi noscat cum scientia iudicare: con-
tra quosdā, qui quærunt medicos spūales. i.
confessores ignaros; vt de æterna dānatio
ne obtineant melius forum. Vnde Aug. de
pę. di. j. §. quem pęnitet, ait. Qui confiteri
vult peccata, vt inueniat gratiam, quærat
sacerdotem scientē ligare atq; soluere: ne si
negligens extiterit circa se, negligat̃ ab eo,
qui eum misericorditer monet, & petit ne
ambo in foueam cadant. Secundum enim
Alex. de Hal. in 4. Scire ligare & soluere, est
scire ostendere illi quæ requirunt̃ ad abso-
lutionem a peccato & ligare cum pœnitē-
tia competenti. Ex præmissis etiam patet; ꝙ
qui non ordinant̃, nisi ex deuotione, ut mis
sas celebrēt: sicut quidam deuoti religiosi,
qui non habent animarū curā, nec audiunt
confessiones, ad hmōi sciendum non sunt
astricti. Sed qui curam recipit aiarum, & te
netur cōfessiones audire, vel se ingerit eis,
nisi habeat scientiam competētē, ut dictum
est: mortaliter peccat audiendo confessio-
nes, & qui eum instituit, amplius peccat: &
institutum ministrare permittēs, ēt mortali
ter peccat, si sua interest hmōi prohibere:
hæc oia in sūia sentit. Durandus, & cū eo
cōiter omnes Doct. Secundo enim necessa-
ria est confessori vita, si qua uelit sine sui di
spendio alijs salubria remedia prouidere.
Tanta nempe debet habere puritatē affe-
ctionis, ut sit dignus minister Dñi nři Iesu
Christi, & fidelis dispēsator ministeriorum
Dei, vt ait Apost. j. Corin. 4. Et j. Pe. 4. Sicut
boni dispensatores multiformis græ Dei.
Debet enim confessor iustus esse multipli-
ci rōne. Primo quidē iustus esse debet mi-
nisterio, cuius iustificant̃ impij, reconciliant̃
rei, curant̃ infirmi, illuminantur cæci, mun-
dant̃ leprosi, & mortui deniq; suscitant̃. Se-
cundo autem iustus & purus debet esse, q
uicem Christi gerit, cum personam eius re-
pręsentat ī terris; qui arbiter & medius exi
stit inter peccatores & Deum: & quicquid
pronunciat in pęnitentiæ foro, claue vtiq;
non

E F G H

Hoīum cæcitas quāta, quia ignaros confessarios quęritant.

Vita probitas necessaria est cōfessori.

A nó errãte:Deus ipſe in cęli cõſiſtorio aucto
ritate ſua confirmat, ſicut ipſe Dñs Mat. 16.
teſtatur,dic. Quodcunque ligaueris ſup ter
ram,erit ligatum & in cęlis: & quodcunq;
ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cę
lis. Tertio debet eſſe confeſſor iuſtus.i.ſine
mortali crimine:aliter mortaliter peccat ſa
cramentum pœnitentiæ miniſtrando indi-
gnè,niſi prius pęniteat cum propoſito con-
fitendi q̃ citò oportunitatem habebit. Ar-
gumentũ ad hoc de pę.di.6.c.j. vbi Augu.
ait.Sacerdos itaq;, cui oĩs peccator offert,
B ante quẽ ſtatuit oĩs languor, in nullo eorũ
iudicandus eſt, quæ in alijs iudicare eſt ꝓm
ptus: iudicans tñ alium, qui iudicandus eſt,
ſeipſum condemnat. Hæc ille. Hi tales dete
riores dici poſſunt etiam Phariſæis,qui sũ-
mam ſapientiam inſidijs capere contendẽ-
tes,cum mulierem adulterã adduxiſſent ad
Ieſum,Ioan.8.& ille rñdiſſet eis: Qui ſine
peccato eſt vrm,primus in eam lapidẽ mit-
tat.oẽs ſe recognouerunt peccatores propterea nullus eam lapidare ꝓſumpſit. Quar
to inſuper debet non tm̃ eſſe iuſtus, ſed ẽt
in iuſtitia firmus & ſolidatus. Nam ex audi
tis in confeſſione, ſæpe excitant in concu-
C piſcẽtiæ motus.Nam ſm Greg. Difficile eſt
fontem nó turbari,ubi abluunt ſordes: ſed
in bonis & fortibus ſacerdotibus, ſm Alex.
de Hales, hæc ipſa turbatio meritoria eſt,
dũ uiriliter contradicũt. In malis aũt & fra
gibilibus mortifera eſt,dum mentaliter in-
quinant & atrociter vulnerãtur. Vnde Ber.
ſuper Cantica, Sermo.18.ait. Tu frater,cui
firma charitas nondum eſt, ſed a Deo tene
ra & arũdinea, vt oĩ flatui cedat, qua fron
te aliena vulnera curare,aut ambis,aut ac-
quieſcis:noli eſſe nimis iuſtus; ſufficit tibi ſi
D diligis proximum tuum ſicut teipſum. Nõ
enim ſalutem proximi debes quærere in ſa
lutis propriæ detrimentũ. Et infra. Quam-
obrem,ſi rectè ſapis, concham te exhibe-
bis, non canalem: hæc ſiquidẽ pene ſimul
recipit & effundit: illa uerò donec impleat
expectat,& quo ſuperabundat ſine ſuo dã-
no communicat. Sunt tamen plerique, qui
non conſiderantes fragilitatem & imperi-
tiam ſuam in audiendis confeſſionibus, ſe-
ipſos præcipitant ſub pallio charitatis, ſeu
vt rectius dicam,impiæ charitatis. Non eni
charitas eſt, quæ propriam deſtruit chari-
tatem; cum omnis charitas in homine inci-
piat a ſeipſo. Et ſi aliquando tales cauſa
aliorum videantur eſſe ſalutis: id quoque
facilè non credit diſcretus & doctus, ſci-
ens, ꝙ non poteſt peccatorem dirigere p
uiam ſalutis, qui illam minimè nouit. Sed E
dicet aliquis; Quid faciam, cum non repe-
riantur tales, ut dicis, cõfeſſores iuſti & do-
cti,cui confitebor,an ergo confeſſionem di
mittam?Cui de pę.diſt.j.c.ſi.pulchrè reſpõ-
det Augu.di. Qui ergo confitetur,ſacerdo-
ti meliori,quam poteſt confiteatur. Hæc il-
le. Si etiam per multa miliaria deberet ire
ad illum, quærendus eſt talis, nec amplius
negligendus eſt ſpũs, quam mortale cor-
pus,pro quo ſanando longa & grauia iti-
nera aſſumunt. Demum cũ omnis talis, ut
dictum eſt, reperiri non poſſit,tunc dicen-
dum eſt,ꝙ qñ non poteſt id fieri quod vis, F
id uelis,quod poſſis: dummodo talis eligat
confeſſor, qui ab eccleſia aliqua non ſit pci
ſus, nec ꝙ ex tali confeſſione maior ruina
ſequatur. Propterea multum cauere debẽt
iuuenes mulieres, ne confiteantur laſciuis
iuuenibus atque confeſſoribus malis:& ma
ximè cum in fœdas luxurias lapſæ ſunt,iux
ta conſilium Eccleſiaſtici 4.qui ait. Nõ con-
fundaris confiteri peccata tua: hic confeſ-
ſio ſuadet.Et addit; Et ne ſubijcias te homi
ni pro peccato.i.ne confitearis indifferẽter G
omni ſacerdoti: hic autem cautela induit.
Et iterum.37.c. A cõſiliario malo ſerua ani
mam tuam. Tertio eſt neceſſaria confeſ-
ſori auctoritas,qua poſſit abſoluere pœni-
tentes. Et licet multa hic dicenda circa hoc
eſſent; tamẽ breuitatis cauſa ſolum hoc no
tandum eſt ſemper:quod cum ſacerdos nõ
ſoluat niſi ligando ad aliquid faciendum, il
le ſolus abſoluere poteſt, qui per imperiũ
poteſt ad aliquid faciendum ligare. Ideo
oportet ꝙ homo confiteatur proprio ſacer
doti, niſi in quibuſdam caſibus, de quibus
alibi differemus. Alienus autem eum non
poteſt ſoluere uel ligare, de pę.diſt.6.pla-
cuit. Proprius uerò ſacerdos, quo ad hoc i- H
telligitur oĩs ille, qui illius ordinariam cu-
ram habet: ſicut Papa, Legatus, Eps,Paro-
chialis;ſed nec Parochialis ab omnibus ab-
ſoluere poteſt, quia excipiuntur epiſcopa-
les caſus atque Papales. Talis autem ſacer
dos proprius abſoluere poteſt ſubditum
ſuum ubique, ſiue intra territorium Paro-
chiæ ſuæ, ſiue extra:cum pœnitentia de iu-
riſdictione uoluntaria ſit. Vnde & de lo-
co nihil expreſſum eſt in c.omnis vtriuſq;
ſexus,extra de pœ.& re.hæc ſecundũ Tho.
in 4.diſt.17. Prædicatores autem & Minores olim poterant liberè audire ex priuile-
gio Benedicti.xj. quod incipit, Inter cun-
ctos, quod hodie uacat. Ad hoc ergo,
quòd nunc poſſint confeſſiones audire,

De tertio neceſſario confeſſori.

Quis proprius ſacerdos dicatur.

A ARTICVLVS TERTIVS.

Quare integra debet esse confessio penitentis ex tribus consistit.

TErtium in confessione necessarium est integratio. Et de hoc Psal. subdit, Confitebitur tibi. Confiteri est simul omnia pctã fateri. Tria si quidẽ sunt, ex quibus confessio redditur diminuta quasi triplex defectus. Primus est malitię, secundus est circunstantiæ, tertius negligentiæ.

Psal. 48.

Quòd nõ est integra confessio, cum peccator tacet aliquã mortalẽ culpam: nec illi indulget Deus, maxime ꝑpter tria. Cap. 1.

B

PRimus defectus est malitiæ: cũ. s. homo malitiose, aut ex uerecundia aliquod pctm̃ mortale sciẽter cælat. Contra talem Oseæ. 13. Absconditum est peccatũ eius, dolores parturientis, venient ei. s. torquẽtes illũ, & remordente conscientia mala. Et sicut testatur Beda: Quid prodest si tota ciuitas custodiatur: & vnum foramen, per quod hostes intrãt, relinquatur? Ferrum quidem qnãdiu in vulnere est, non ꝓsunt vnguenta. Quid enim ẽ aliud peccatum cælare, q̃ ignẽ in sinu portare. Sed vti Prou. 28. scriptum est. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui aũt confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Sed fortè miratur quisquã, quare non parcit Deus pctõri saltem pctã illa, q̃ confitetur? Cui rñdetur, ꝙ de hoc potest triplex ratio assignari. Primò videlicet rõne diuinę bonitatis; secũdo rõne diuinę puritatis, tertio rõne diuinę ueritatis. Primo qdẽ rõne diuinæ bonitatis. Nã ſm Aug. Mira Dei bonitas, veniam non dimidiat. nã aut totũ, aut nihil ꝓpitiãdo donat. Equidem summa iniquitas est ab eo, qui est bonus, dimidiã sperare veniam. Secundo rõne diuinæ puritatis. Non dimittitur mortalis culpa: nisi adueniente spũsancti gratia, quæ dignè exquirit generalem munditiã in hospitio suo: licet diabolus tãq̃ infernalis & cupidus porcus particulariter immũditia cõtentus sit. Tertio ratione diuinæ veritatis. Retinere nanque in conscientia aliquod mortale crimen, nihil aliud est, quam proditorẽ proprium retinere in domo sua, vt insperatò eum tradat in manibus inimicorum suorum. Deo siquidem displicet & abominabile est cohabitare cum proditore amicorum suorum. Vnde de talibus criminibus occulte retentis, Sapien. 4. scriptum est: Traducent eos ex aduerso iniquitates eorum. Tales vtique non confitentur, quia cõfiteri sicut dictum est, est simul omnia fateri: fatetur enim, sed non confitetur.

Confitentibus Deus dolose non indulget.

C

Cur non parcit Deus peccata quæ penitens cõfitetur.

H

D

Peccatum mortale retentũ malitiose in conscientia, qd faciat.

E

Quas peccatorum circunstantias tenetur penitens confiteri. Cap. 2.

SEcundus defectus, est circũstãtia, quãdo. s. aliqua circunstantia grauis culpæ in confessione non dicitur. Sicut enim fieri solet ignis ad comburendum non solum ex arboris trunco, sed etiam ex eius ramis: sic gehẽnali igne cremari potest anima ex circunstantijs peccatorum, sicut ex priucipalibus culpis. Sed aduertendum est, ꝙ circunstantiarum, quæ attingunt peccatum, tria sunt genera. Quædam alleuiãtes, quædam in aliud genus trahentes, quædam verò aliquo modo aggrauantes. Primæ quidem circunstantiæ alleuiantes non sunt confitendæ, nisi propter hoc, vt satisfaciat homo alienæ conscientiæ, vel inquisitioni, vel vt prouideat eius scandalo & perturbationi: vt pote si timeret cõfessorem, ex hoc accipere occasionem ad malum: vel etiam si tantum diminuat, vt sit in genere veniale: sicut propter infirmitatem in Quadr. comedere carnes: ita tamen ꝙ a latere nõ sit gulositas aliqua. Et ratio hæc est: quia in cõfessione nõ debet pctõr se excusare, sed accusare. Secundæ vero circunstantiæ sunt ĩ aliud genus trahentes. Et hæ, ſm Bonau. & Alex. de Ales, sunt de necessitate confitendæ, vt cognoscere coniugatam, uel consanguineam: tenetur enim genus peccati exprimere. Tertiæ circunstantiæ sunt aliquo modo aggrauantes. Et hæ ſm Bonauẽ. & Thom. non sunt de necessitate confitendæ, sed de bono & æquo. Sed tñ Guil. Altis. si circunstantiæ nõ sint notabiliter aggrauantes, ut scientia & ingratitudo & similia confiteri non est necesse. Si uero notabiliter sint aggrauãtes tunc debent confiteri. Non enim sufficit ei, qui mille marcas rapuit, dicẽdo; ego rapui aliena: quia posset verificari, si duos solidos rapuisset: nec sufficit illi, qui vulnerauit alium gladio, dicendo percussi proximum. Multas quidem circunstantias aggrauantes tangit Augus. de pę. dist. 5. c. 1. quæ & a Doctoribus in his tribus uersibus concluduntur. Aggrauat ordo; locus, persona, scia, tempus. Ætas, conditio, numerus, mora, copia, causa. Est modus & culpa: status altus, lucta pusilla. Quæ oĩa sic intelligi possunt. Primo aggrauat ordo, idest si est Subdiaconus, Dyacon⁹, aut Sacerdos; secundo,

Simile.

F

Circũstantiarũ genera tria.

De circunstantijs vide qua diffusa habes Rich lib 4. dist. 17 M. 5. q. 5. D. Tho. 1 2. q. 7 ar. 1. Gerson par. 2. Dialogo Sophia & natura.

Circunstãtia quæ confitenda.

Secunda circunstantia.

Vide D. Tho lib. 4. dist. 1

H.

A cundo locus si est sacer, tertio persona, hoc est si est matrimonio copulata, quarto scietia, quia non ignoranter fecit, quinto tempus. s. sacrum; sexto ætas, septimo cōditio. s. vtrum nobilis furtum fecerit; octauo nume rus. s. quotiens peccauerit in luxuria; nono mora. i. si steterit in peccato viginti annis; quia hoc dicendo simul cōfiteretur xl. peccata mortalia, quę commisit infra illud tem pus, quia non obediuit præcepto ecclesiæ de semel confitendo in anno & communi-
B cando. decimo copia. i. quantum abstulit, vtrum multum, vel parum; vndecimo causa. i. ex qua causa comedit in Quadragesima carnes; si propter gulam, aut propter infirmitatem; duodecimo est modus in culpa, si manifeste peccauit, aut in luxuria modum naturalem non seruauit; tertiodecimo status alius, idest, si religiosus, uel religiosa, vel prælatus; quatodecimo lucta pusilla: qa parua tentatione stimulatus siue nulla, sed illam præuenit.

De duplici obliuiscentia, & quando in tali casu tenetur quis iterum confiteri. Cap. 3.

C Tertius defectus in confessione, est negligentia. Ad cuius intelligentiam q̄ri potest; vtrum qui in confessione obliuiscitur alicuius peccati & ad tempus recolit illud, teneatur de necessitate iterum confiteri. Ad quod dicendum, sm Richar. in 4. dist. 17. quòd hæc obliuio culpæ, aut fuit ex diligentia, aut ex negligentia. Primò si fuerit ex diligentia: quia. s. peccator obliuiscitur alicuius mortalis culpæ, & tamen adhibuit debitam diligentiam, prout de communi lege permittit humana fragilitas, nec tamē ulterius alicuius mortalis pec cati potuit reminisci: non credo q̄ tentione necessitatis teneatur illud confiteri sa-
D cerdoti priori: obligatur tamen illud confiteri alteri sacerdoti. Secundò vero si fuit talis ignorantia ex negligentia: videlicet q̄ confitens fuit ignorans ignorantia affectata uel crassa: credo q̄ priori sacerdoti teneatur tentione necessitatis illud confiteri, si illum commode reperire potest, & non sit ab illo postea soluendi auctoritas interdicta. aut est prædictū peccatum & oīa alia mortalia priori sacerdoti confessa, prout recolere potest, confiteatur alteri sacerdoti. In dist. 27. 2. art. addit, q̄ qui per talē negligentiam obliuiscit alicuius mortalis culpæ, si hoc modo suscipit corpus Chri peccat mortaliter. Et huius finiæ est Sco. Qui er

Si quis pcūm obliuiū confiteri tenetur.

Primus casus.

E go hac p̄paratione sollicita; discretione attēta, & integratione cōpleta, sicut p̄dictū ē, veraciter confessus fuerit peccata sua spera te debet in dulcissima misericordia Dei, q̄ ab eo misericordiam cōsequetur; & veniā ex gratia, in qua perseuerans vsq; in finem ad gloriam perueniet sempiternam: Quam nobis concedat Dominus Iesus Christus, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Scot. in 4. dist. 14 Secūdus casus.

SABBATO
Post j. Dominicam in Quadr.

F

De sacra Religione.

Sermo XVI.

Ssumpsit Iesus Petrum, & Iacobū, & Ioannē fratrē eius, & duxit illos in mōtē excelsum seorsū. Mat. 17. Et in euangelio hodierno. Ex vera utiq; cōfessione non tm̄ humana mens a maculis criminum emundaē, uerum etiam ad maiora illustraē lumine ueritatis. Hinc psal. ad talem hoīem ait. Cō
G fessionem & decorem induisti amictus lumine, sicut uestimento. Hinc est, q̄ per con fessionem expurgatis maculis peccatorum induisti uirtutū & gratiarū decorē: atq; per lumen Dei abijcis atq; spernis malitias car nis, dæmonum, atq; mūdi. Hac etenim arte deludunt dæmones hoīem infelicem: nam per bona tēporalia & mūdana seducūt car nem; atque per car nē finaliter deludūt mē tem. Quod percipiēs anima per cōfessionē a uitijs emundata, mundana despicit, carnē affligit, dæmonibus uirili animo resistit, & aliqñ ad religionē confugiens, sicut ad uerē tutissimū locum, illā assumit. Vnde ad ma-
H iorē intelligentiam periculosi status mūdani, & status religionis securi: notandū est, q̄ in tribus consistit sapiētia, immo demen tia, seu malitia mūdi: videlicet in superbia, luxuria & auaritia. Prima in mente spūali, secunda in substantia corporali, tertia uerò in adminiculo tēporali. Hæc mala, sunt fundamentū totius ædificij criminosi & mundialis, teste Ioā. q. j. 2. c. ait: Oē, quod est in mūdo, aut est concupiscētia carnis; aut con cupiscētia oculorū, aut superbia vitę. Sic sūt tria his cōtraria, q̄ sunt fundamentū totius ædificij spūalis. s. obedientia; castitas, & pau pertas. Elongāt enim nos non solū a malo; sed

Psal. 103

Aīa per confessionē emundata fructus.

Aedificij spūalis fundamētū.

A sed ab omni causa mali, q̃ in illis tribus pec catis cõsistit. Hæc tria fundaméta Psal. ostẽdit, cum in psal. 67. ait. Dñs in loco sancto suo. Ostendit aũt primo castitatem dicens, Dñs in loco sancto suo est. Locus enim cõtinens est. Ecce cõtinentia, siue castitas. Hãc docuit Christus, Mat. 19. Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Secũdo subdit paupertatem dicẽs, sancto. Sanctus enim, quasi sine terra dr̃. Ecce paupertas, quæ merito dr̃ sancta, quia consistit in B abdicatione oĩs proprietatis, de qua Matt. 19. Si uis perfectus esse; vade & vẽde oĩa, q̃ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cęlo, & veni & sequere me. Et Lu. 14. Qui non abrenũciauerit oĩbus, quæ possidet: nõ põt meus esse discipulus. Tertio de obedientia Propheta subdit dicẽs, suo. Fit enim locus aĩæ verè Dei per obedientiã puram. De qua obedientia psal. inquit. Voluntariè sacrificabo tibi. De hac ẽt dñs Mat. 16. ait. Qui vult venire post me; abne. se. & tol. cru. suam, & sequaĩ me. Per obedientiã eñi C anima subijcitur Deo, vt vere dicere possit, Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Per castitatẽ caro subijciĩ imperio rõnis, ad Gal. 5. Apost. ait. Fructus autem spũs, castitas. Per paupertatem totus mundus corpori nostro subiugaĩ. Vnde Deut. 11. Omnis locus, quem calcauerit pes vester, uester erit. Calcare enim, despicere est. Religio igitur est locus, quem Dñs elegit in habitaculum suum: qui mysticè per montem transfigurationis in uerbo ꝓposito mõstratus est, cum dicit: Assumpsit Iesus, Petrum Iacobum & Ioannẽ fratrẽ eius, & duxit illos in D montẽ excelsum seorsum. In quo octaua. i. regularis Religiositas demonstraĩ. Quid ꝑ hunc mõtem excelsum, nisi eminẽtia & celsitudo religionis a limosis vallibus mũdialium eleuatæ? Hic est mons Dei, mons pinguis; mons, in quo beneplacitum est Deo habitare: in eo etenim Dñs habitabit in finem. In hunc montem assumit Dñs tres discipulos suos: hoc est tria euãgelica vota, & Dñi perfecta consilia. Primum est obedientia, quæ in Petro demonstraĩ. Petrus etiã Simon nuncupaĩ; Simon nempe obediens interpretatur. Secundum castitas in Ioãne uirgine indicaĩ. Tertium vero paupertas, q̃ designatur in Iacobo, qui supplantans festinantem interpretatur: mundus enim ꝑ tẽporalia animam nititur supplantare. Qui ergo vult diabolũ superare, sm Gregorium, vestimenta abijciat, ne succumbat. Assumit autem illos tres discipulos seorsum. i. separatim a turbis, quia hæc tria uota in locis separatis a turbis melius obseruantur. Sed rectè in Euangelio subinfertur. Rñdens autẽ E Petrus, id est, obediens verè, dixit ad Iesũ: Dñe, bonum est nos hic esse, scilicet in religione. Rationes autem & causas, quare melius est esse in statu religionis, quam seculi, exprimit deuotus Bern. cum verbum hoc ad hunc sensum exponẽs dicit: Bonum est nos hic esse, videlicet in religione: quia in ea homo viuit purius, cadit rarius, resurgit uelocius, incedit cautius, quiescit securius, irroratur frequentius, purgatur citius, moritur confidentius, & præmiatur copiosius. In quibus sentẽtijs mirabiliter breuiter & F egregiè Bern. exprimit nouẽ rationes, quare in religione melius sit esse, quam in statu seculari. Harum autem rationũ tres primæ maximè concernunt religionis ingressum & initium, secundæ tres religionis ꝓcessũ, tres vltimæ religionis terminum.

In Religione quare melius est esse.

Articvlvs Primvs.

Continens tres rationes pertinentes ad Religionis initium, quare melius sit in Religione, quam in statu seculari conuersari. Prima ratio est, quia ibi homo viuit purius & maxime propter tria. Cap. 1. G

Rima ratio, quare melius sit in sãcta religione, quam in statu seculi conuersari, est: quia homo viuit purius, & maximè ꝓpter tria. Primò propter obedientiam, secundò propter castitatem, tertiò propter paupertatẽ. Primò propter obedientiam, cum eradicat radicem cunctorũ malorũ, quæ est volũtas propria, & proprius amor. De qua radice. j. Timo. 6. Apostolus ait. Radix oĩum malorũ, est cupiditas, i. proprius amor, sm Aug. & affectio ꝓpriæ voluntatis, ex qua cũcta mala originẽ habent: sed iniquitatũ radicẽ cum suis sequelis sancta obedientia arefacit. In huius mysterium 4. Reg. 5. dicit Heliseus. i. ꝓcipiens plātus, ad Naaman Syrũ. i. ad obedientem subditum: Vade, ecce obediẽtia sancta, & lauare septies in Iordane. i. si obediens fueris, lauaberis ab oĩum peccatorũ labe, seu culparũ: Iordanis enim riuus H iudicij interpretaĩ. Ille nẽpe septies in Iordane lauaĩ, qui per luminosam & discretã obedientiã ab oĩ culpa mundaĩ. Et sequiĩ textus: Descendit ergo. i. humiliter subdit obediuit, & lauit iuxta sermonẽ hominis Dei.

Religio est status securus.

De religione in hac materia vide D. Bern.

Religioso est necessaria obediẽtia

Religio habitaculum Dei.

Dei.i.prælati, qui est loco Dei: & restituta est caro ei*, sicut caro pueri paruuli, & mũdata est a lepra. Quia per obedientiam fit homo, sicut paruulus, humilis atq; purus: propterea Dñs Matt. 18. ait. Nisi cõuersi fueritis.glo.s.ab elatione, & efficiamini, sicut paruuli.i.humiles & innocẽtes, non intrabitis in regnũ cælorũ. Secũdo uiuit homo purius propter castitatem. Castitas.n.purificat atq; pulchrificat humanã carnẽ ab omni inquinamento carnali, sicut Sap.4.c.scriptum est: Quod pulchra est casta generatio cum claritate. Tertiò viuit homo purius propter paupertatem, quæ purificat ab oib* terrenis & trãsitorijs mũdi, atq; ad simplicitatẽ columbinã adducit & ad prudentiam serpentinam, iuxta pceptum Dñi Matt. 10. Estote prudentes, sicut serpentes: & simplices, sicut colũbæ. Quòd autem p paupertatẽ mens ad ista ascendat, ostendit Aposto. 2. Corint. 8.c. qui ait. Altissima paupertas eorum abũdauit in diuitias. Ecce prudẽtia serpentina, quæ diuitem facit sensibus luminosis; simplicitatis eorum. Ecce simplicitas columbina, quæ mũdat ab omnibus criminosis. At econtra propter diuitias cumulandas multa scelera perpetrantur: Propterea Dominus, ut prædictum est, hæc tria consilia principalia dedit contra superbias, luxurias, & auaritias mundi, intelligens, quòd illecebris anima in seculo inquinatur, dum per hæc tria vota peccandi occasiones non fugit.

Castitas. *Paupertas.* C C

Secunda ratio est, quia homo in religione cadit rarius: & maxime propter tria. Cap. 2.

Secunda ratio est; quia in religione homo cadit rarius. Et maximè, quia ibi fugit tria, quę cõiter ducunt ad casum. Fugit enim primo uitiosas occasiones, secundo vitiosas conuersationes, tertio vitiosas consuetudines. Primo amplius quã i seculo fugit uitiosas occasiones, iuxta cõsilium Dñi, qui Matt. 5. ait. Si oculus tuus.i.res a te dilecta tanquam oculus, scandalizat te: erue eum, & proijce abs te. Expedit enim tibi.i.necessarium est, vt pereat vnũ membrorum tuorum, q̃ totum corpus tuũ eat in gehennam. Secundò amplius fugit vitiosas conuersationes. Hinc psal. inquit: Cum sancto sanctus eris; & cum uiro innocente innocens eris; & cum electo electus eris; & cum peruerso peruerteris. Et iterũ dicit. Si.s.in seculo uidebas furem, currebas cum eo: ecce auaritia: & cum adulteris por. tuam ponebas: ecce luxuria; quia ex habitis occasionibus multi in talia crimina ruunt. Eccle. quoque. 13.c.ait. Qui cõmunicat superbo.i.mundo, induit superbiam: ecce superbia. Tertiò amplius fugit vitiosas consuetudines.s.mentiendi, decipiẽdi, falsificandi, luxuriandi, simulandi, iurandi, & periurandi, ac de facili blasphemandi, & similium iniquitatũ, quæ in seculo fine magna difficultate euitari non possunt; quæ si nõ uelit, habebit multos aduersarios. Hinc ad conuersantes in seculo Hiere. 13.c.ait. Si potest Ethyops mutare pellem suã, aut pardus uarietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Propterea ad tales Apostolus, Ephe. 4. ait. Induite.s.in religione, nouum hominem, qui sm Deum creatus est. Et quidem in religione gratia mirabiliter operatur: vt qui hodie a mendacijs & periurijs & luxurijs & consimilibus abstinere non poterat, cras religionẽ ingressus illorum uitiorum amplius minimè recordetur; quia hæc est mutatio dexteræ excelsi: nam dextera Dñi fecit virtutem. Hinc de religione præseruante ab his tribus malis periclitantibus seculares, Eccl. 1. scriptũ est. Religiositas custodiat te.s.ab occasionibus malis: & iustificabit cor tuum, s.a societatibus prauis: & iucunditatem uid. exterius, atq; gaudium interius dabit.s.vitiosis consuetudinibus seculi a te expulsis. In seculo enim homo non potest effugere blandientes occasiones, attrahẽtes conuersatiões, nec impellentes cõsuetudines, propterea in eo ruere necesse est. Hinc de talibus Propheta ait. Fiant.i.fiunt viæ illorum tenebræ: ecce primũ, & lubricũ: ecce secũdũ, & Angelus Dñi psequẽs eos; ecce tertiũ. Sed de his latius Sermone. 50. & 62. agẽdũ est.

Religiosus fugit tria quę ducũt hominẽ ad interitũ. *Religioso viro ipsa est mala cõsuetudo.* *Psal. 17.* E *Religioso fugiendæ sunt mendacia & fallaciæ.* F *Religiosus custodit a malis occasionibus.* G

Tertia ratio, quòd in religione homo resurgit velocius, & maxime propter tria. Cap. 3.

H

Tertia ratio est, q.a in religione resurgit homo velocius. Licet tanq̃ homo qñq; cadat: tria adiutoria in religione magis, q̃ in seculo iuuant ad resurgẽdũ. Primũ est lectio, secundũ exhortatio, tertium exemplatio. Primũ ad resurgendum adiutoriũ est lectio: quotidie enĩ legunt libri sctõrum atq; doctorũ lucida documenta; quotidie audiunt in mẽsa & extra mẽsã pteritorũ resurgẽtium manifesta exempla. Hinc

In religione tria opportuna adiutoria. Primum

A Hic merito de verbis Domini Propheta ait: Declaratio sermonum tuorum illuminat.s. ad resurgendum, & intellectum dat paruulis. Secundum adiutorium est exhortatio.s. patrum,& sociorum,qui exhortantur ad resurgendum, & ad sinceritatem immaculatæ vitæ. Tanta est.n.gratia societatis bonæ, vt firmæ ciuitati merito comparetur. Hinc Salomon Prou. 18.ait: Frater,qui adiuuatur a fratre,quasi ciuitas.i.ciuium vnitas firma.videlicet,quia vnus alterum firmiter tenet,ne cadat:vel si ceciderit, adiuuat vt resurgat. Tertium adiutorium est exemplatio. Plus.n.mouent exempla, quam verba: propter B exemplum.n.bonorum patrum, ac fideliū sociorum homo cōtinue resurgere propulsatur. At econtra,sicut Eccl.4. Væ soli, inquit,quia cum ceciderit,non habebit sublevantem se.Et verè solus est,immo in maiori periculo est malè sociatus,quam solus.Et huiusmodi est, qui seculi cōsortium habet. Nam si prædicationes,ieiunia,orationes,& consimilia bona homo frequentat, plerūq; ab alijs deridetur, & hypocrita reputatur, despicitur,& pro nihilo æstimatur. Et ecōuerso,sicut Propheta ait: Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ,& iniquus benedicitur. Exhortatores multos habet ad ma-C lum,qui in hoc obsequium se præstare Deo certissimè arbitrantur. Exempla quoq; mala,& innumerabilia, atque de omni genere musicorum quotidie: immo quotidie, velit nolit,coram oculis ingeruntur.

Secundū. *Tertium.*

Articvlvs Secvndvs.

De tribus alijs rationibus pertinentibus ad Religionis processum. Prima est, q̄ in Religione incedit cautius, & maxime propter tria. Cap. 1.

D

Prima ratio est, quod in Religione homo incedit cautius, nec mirum: Nam religio est veræ sapientiæ schola, in qua discit homo sapientiam Dei, per quam cautius incedit in via sua. Propter tria enim hæc sapientia spiritualis acquiri potest, quæ maximè in religione exercitantur. Primo a Deo per orationem, secundo a proximo per instructionem,tertio a seipso per experimentationem. Primo enim acquiritur hæc sapientia ad cautius incedendum, a Deo per orationem. Nam per eam mens eleuata in Deum purificatur, serenatur, & illuminatur ad cognoscendas necessarias virtutes. E Vnde Bern. ad fratres de monte Dei: Oratio illuminat, & cōfortat. Nulli enim suam gratiam, quantum in se est, denegat Deus. Et quid est gratia in humana mente,nisi cęcitatis lumen, quod sic spiritualiter dirigit eum, sicut materiale lumen dirigit corpus: & hoc deuotè orantibus datur. Vnde Augustinus ait: Melius soluuntur dubia oratione, quam inquisitione. Hinc Tob. 4.c. ait: Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo,vt vias tuas dirigat: quod quidem quotidie in religione seruatur. Secundo acquiritur sapientia a proximo per instructionem; quia in religione quotidie homo piè F a maioribus in sapientia edocetur, sicut Eccles.18.c.scriptum est: Qui misericordiam .s.animarum habet, docet, & erudit, quasi pastor. Tertio acquirit sapientiam a seipso per experimentationem multarum tentationum,atque pugnarum. Non quidem auditu,atque narratione bellicorum gestorum, sed experientia pugnę fit homo doctus in bellica arte. Sic etiam in spirituali pugna. Vnde Eccl.4.scriptum est: Qui non est tentatus, quid scit vir in multis expertus cogitabit multa; & qui multa didicit, enarrabit,scilicet,per experientiam intellectus: G qui non est expertus, pauca recognoscit. Nulla nempe maior experientia in præsenti militia de decipulis huius mundi acquiri potest, quam in campo, & lucta religionis. Illuc enim omnes malitiæ, & versutiæ, atque virus dæmonum effunduntur. In seculo autem, quasi in Ægypto, qui tenebræ interpretatur, mentes a diuino lumine alienæ ignorantur, hincinde oberrant, in malitijs instruuntur, atque nullum experimentum sumunt, nisi operum impiorum.

In religione homo incedit cautius.

Gratia humana mēte q̄d.

H

Secunda ratio est, quia homo in Religione quiescit securius,& maxime propter tria. Cap. 2.

Secunda vero ratio est, quod ibi homo quiescit securius. Non enim molestatur a tribus periculis, quæ sicut experientia docet, infestant homines seculares, & eorum conscientias turbant, atque irremediabilibus periculis plena sunt. Primum est status & regimen seculare, secundum amor parentalis, tertium autem occupatio mundialis. Primum periculum est status & regimen seculare.O quando exprimi posset,

In religione homo quiescit securius.

A possit, quãta pp talia regimina perpetrãtur mala. Quis in talibus cõstitutus cõtinere se vult, scit, & valet, & potest, quando pro bono communitatis suæ, seu domini, in consilijs, aut in officijs contra iustitiam agatur. nemo seipsum fallat, nullus chariorem amicum fallere potest, quam seipsum, velit nolit. Huiusmodi necesse est ei iniustitiam souere, innocentes opprimere, sectas, & partialitates imitari, impios exaltare, iniquis cõdescendere, iniusta bella sectari, leges iniquas condere, vel seruare propter vsurarios publicos, sicut inf. videbitur, vel pp alia patrata contra ecclesiasticam libertatem grauissimas excõicationes subire, ac pp plura

Status secularis discrimen primum.

B de prædictis ad satisfactionẽ impossibilẽ se reddere obligatũ, vt verificetur, q Eccl. 13. scrip. est. Qui tetigerit picem, coinquinabit ab ea. Secundũ periculum est amor parentalis, maxime vxorum, & filiorum, pp quos multi, vt abundent diuitijs, iucundentur in delitijs, effundantur in luxurijs, exaltentur in magnificentijs, pro se obliuioni tradunt; non tñ vitam æternalem, sed etiam temporalẽ, vt verificetur, q Matth. 10. Dñs ait: Inimici hominis, domestici eius. Tertium periculum est occupatio mundialis, quæ multipliciter distrahit, & lacerat, atq; conquassat

Secundũ periculũ.

Tertium periculũ.

C mentem, neq; finit eam ad salutem necessaria meditari. Nunc.n. rapit eam insatiabilis spes lucrorum, nunc dolor, & mæror de amissione bonorum, nunc gaudiũ, quia obueniunt concupita, nunc timor amittendi optata, nunc decipit, nunc decipitur, nunc alienam substantiam rapit, nunc alieni rapiunt sibi suam, nunc in mundialibus exaltatur, nunc deijcitur & humiliatur, nũc torquetur suspitionibus, nunc cruciatur cõquestionibus, nunc molestatur in domo, nunc extra domum, nunc in ciuitate, nunc vero in rure, nunc ab amicis, nunc ab inimicis, nunc ex negotijs ppriis, nũc vero ex alie-

D nis, nec vnquam finitur anima quiescere ad salutem propriam exquirendam, sed semper in mundialibus cogitur fluctuare. Propterea ad eam Thren. 2. Hier. ait: Magna est, veluti mare, contritio tua.

Tertia ratio est, quia in religione homo irroratur frequentius, & maxime propter tria. Cap. 3.

TErtia autem ratio est, quia homo irroratur frequentius. Tota enim Religionis vita animam ordinat & disponit ad gratiam acquirendam. Tria sunt, quibus tota vita religiosa cõsistit, per quę mẽs

E disponitur, atq; præparatur ad gratiam acquirendam. Primum videlicet est humilitas in intellectu, secundum est puritas in affectu, tertium est veritas in effectu. Primũ est humilitas in intellectu. Totum enim religionis exercitium ad hunc properat finem, vt homo per multiplices humiliationes ad cognitionem sui ipsius peruenire cogatur. Quanto in homine maior erit cognitio sui, tanto maior infunditur gratia Dei. Vnde Iac. 4. c. ait: Superbis Deus resistit, humilib' autem dat gratiam. Sicut enim magnes attrahit ferrum, sic humilitas gratiam ad se

Tria, in quibus religiosa vita consistit est.

Exemplũ

F trahit. Vnde Lu. 1. iubilando cantat Beata Virgo: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatã me dicent omnes generationes. Secundum est puritas in affectu. Semper enim religio ad puritatem mentis & corporis elaborat, vt gratiam & gloriam mereatur adipisci visionis diuinæ, iuxta sententiam Saluatoris, Matth. 5. Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deũ videbunt. s. nunc per gratiam, demumque per gloriam. Tertium est veritas in effectu. Cum.n. mens in religione omni simulatione abiecta incedit per itinera veritatis, currit cõtinue obuiam pro munere omnium bonorum largitori, de cõdigno quodammodo cogens ad

Religio puritatẽ mẽtis, & corporis elaborat.

G gratias largiendum. Propterea Psal. ait: Veritas de terra. i. de homine adhuc peregrinante in terra, orta est: & iustitia de cœlo prospexit. s. per gratiæ infusionem. Et iterũ dicit: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Misericordia quidem ex parte Dei, vt munera offerentis, & iustitia ex parte hominis dona suscipientis.

Psal. 84.

ARTICVLVS TERTIVS.

Continens tres vltimas rationes ad religionis terminum pertinentes. Prima ratio est, q homo in religione purgatur citius, & maxime propter tria. Cap. 1. H

PRima ratio est, quia homo purgatur citius. Nemo enim in præsenti sęculo nequam immunis viuit a culpa, saltẽ veniali. Hinc 1. Ioan. 1. c. de se, & coapostolis suis ait: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: quãto magis cæteri, qui tali gratiarum

copia

A copia non sunt dotati. Quilibet ergo de culpis suis indiget expurgari. Sed qui considerat sacræ religionis statum, non solum ad merita cumulanda, verumetiam ad crimina velocius expurganda dignoscere poterit ordinatam, quia perfectionem pœnitentiæ in se comprehendit. Vnde nec est tã graue crimen, pro cuius satisfactione religionis assumptio homini non possit imponi, quia religionis status omnem aliam satisfactionem transcendit. Vnde 33.q.2.c. admonere. Astulfo, qui propriam vxorem interfecit, de ingressu religionis, quasi melius, & leuius consilium datur, alioquin ei

B durissima pœnitentia assignatur. Tria siquidem sunt exercitiorum genera in religione communiter frequentata. Quædam spiritualia, quædam corporalia, quædam temporalia. Primo enim frequentantur in religione quædam exercitia spiritualia, vtputa officium diuinum, oratio priuata, aqua benedicta, videre & adorare sæpius sacramentum, Dominica oratio, Credo, Missarum frequentatio, meditatio Christi passi, tunsio pectoris cum contritione & deuotione, intrate Ecclesiam cõsecratam, celebrare Missas, communicare deuotè, confessio sacramentalis, confessio generalis, & similia.

In religione tria exercitia cõmendãtur.

Exercitia spiritualia.

C Secundo frequentantur quædam exercitia corporalia, vtputa nõ se expoliare in lecto, ieiunia, itinera, vigiliæ, castitas, disciplinæ, in nocte surgere ad matutinum, & cuncta similia. Tertio frequentantur quædam opera temporalia, vel exercitia, vtputa lucrari industria sua victum, eleemosynas mendicare, exercere coquinam, gubernare canapam, laborare in horto, facere sacristiam, & consimilia exercitia monasterij, vel conuentus. Hæc omnia in religione fiunt amplius quam in sęculo faciliora, securiora, & vtiliora. Primo quidem fiunt faciliora, & maxime ratione societatis. Equi enim leuiori

Exercitia corporalia.

Opera tẽporalia.

D labore gradiuntur in via simul multi, quam soli. Sic in religione vnus exemplo alterius animatus in bono leuius operatur. Secundo fiunt securiora, quam in sęculari statu, quia bona operata in societate multorum, minus ab inani gloria molestantur. Nam sęcularis si bene fecerit, solus inter multos apparet virtuosus & iustus; minusq́; extra religionis castra contra aduersarios munitus est. In congregatione autem si vnus ieiunat, & cæteri ieiunant; si vigilat, siue orat, & cæteri hoc etiam operantur. Ex quo fit, vt non facile homo sibi appareat singularis, minusq́; patentem ingressum habeat ipsa

Societas mitigat laborem.

Exemplũ.

gloria vana. Tertio quoque fiunt vtiliora, **E** quia quasi omnia opera supradicta cum merito obedientiæ exercentur; propterea, sicut infra patebit, magis meritoria fiunt. Ex supradictis patenter apparet, ꝙ homo multiplici ratione in religione, quam in sæculo citius expurgatur.

Secunda ratio est, quia homo in religione moritur confidentius, & maxime propter tria. Cap. 2.

SEcunda ratio est, quia homo moritur confidentius. Hanc animæ confiden- F tiam tria præstant. Primum multiplicatio bonorum, secundum paucitas malorum, tertium raritas impedimentorum. Primo præstat fiduciam moriendi multiplicatio bonorum. s. obseruantia, non solũ præceptorum sanctorum, verumetiam perfectorum consiliorum, experientia virtutum, multiplicatio donorum, beatitudinum calor, sacramentorum fauor: societas non solum angelicorum virorum, verumetiam ipsorum Angelorum sanctorum, qui obeunti fauorabiles astant, sicut Propheta ait: Præuenerũt principes coniuncti psal. in medio iuuencularum tympanistriarum. Ibi enim continue Christi passio inconsummato a- G more, spesque de misericordia eius ad memoriam reuocatur; ibi exhortatio ad phase, idest, Pasca gloriosum cum Angelis celebrandum. Secundo præstat fiduciam moriendi paucitas malorum. Venit enim princeps huius mundi insidians calcaneo, hoc est fini mulieris, idest, animæ sponsę Christi, nec inuenit aliquam mortalem culpam in eius voluntate propter obedientiæ humilitatem; non in carne, propter purissimam castitatem; nõ in superbia huius mundi, propter sanctissimam paupertatem. Tertio præstat fiduciam moriendi, raritas impedimentorum. Religiosus enim in tali extremo non reperit se immersum, & intricatũ H. in hoc sæculo nequam, nec est alligatus vxoris tenetudine, non filiorum amore, non compassione nubilium filiarum, neque affectione diuitiarum, non testamentorum violenta dispositione, nec insuper creditorum vexatione & conturbatione. ecce quomodo moritur confidentius. Vnde in persona veri religiosi morientis Iob 29.c. ait: In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies meos. s. in gloria sempiterna.

In religione homo moriẽ confidentius, & q̃uo.

Bonorum multiplicatio præstat confidentiã moriendi.

Paucitas malorũ.

Impedimentorũ raritas.

A *Tertia ratio est, quia homo præmiatur copiosius, & maxime propter tria. Cap. 3.*

In religione præmiatio triplex

TErtia ratio est, quia homo præmiatur copiosius. Cuius præmiationis ratio triplex est. Prima ratione præceptorum, secunda ratione consiliorum, tertia ratione votorum. Primo quidem ratione pręceptorum. Nam in religione melius seruari possunt pręcepta, quam in seculo, cæteris paribus; propter quod perfectiori præceptorum obseruationi maius premium pręparatur. Secundo ratione consiliorum, quæ B maioris meriti sunt, quã seruare pręcepta. Nam præcepta separant nos ab illicitis, sed consilia a concessis. Per præceptum enim declinamus peccatum, sed per consiliũ occasiones peccandi. Item per præcepta maximè negatiua, pęnas fugimus; sed pręmiũ per consilium cumulamus. Tertio ratione votorum. Amplius enim meretur quis, cũ aliquid facit ex voto, quam si faceret sine voto. Quod quidem triplici ratione ostendi potest. Primo ratione donationis, secundo ratione multiplicationis, tertio ratione confirmationis.

Primo.

Primo quidem ratione donationis, secundũ enim Greg. super Ezech. C hoc inter sacrificium & holocaustum distat; quia omne holocaustum, sacrificium est; & non omne sacrificium holocaustum. In sacrificio enim pars pecudis, in holocausto vero totum pecus offerri consueuerat. Cum ergo aliquis suum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est. Cum vero omne, quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est. Quod quidem impletur per tria religionis vota. Per sacrificij enim oblationem, secundum antiquæ legis mandatum, pro peccatis satisfacere oportebat, sicut in Leuit. scriptum est. Vnde Psal. cum D dixisset, Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini, statim de satisfactione subinfert: Sacrificate sacrificium iustitiæ. i. facite opera iusta & recta post pœnitentiæ lamenta, vt exponit glo. Sicut ergo holocaustũ, sacrificium est perfectum: ita per hæc tria sanctissima vota anima se perfectè sacrificat Deo; cui & de exterioribus rebus, & de corpore proprio, & de proprio spiritu medullosum holocaustum offert. Sicq; astrictio hæc non solum de perfectione nõ minuit, sed culmen perfectionis inducit; quia de nostro facit diuinum, dum non solum actum, sed etiam voluntatem dedicans Deo, totum illud quod E est, offert, & redigit sub iure & dominio Dei. Hoc est enim illud sacerdotale officium omnium perfectorum, in quo nõ est distinctio Iudæi & Græci, masculi & fœminę, serui & liberi; quia omnibus volentibus perfectos esse, conuenit illud, quod 1. Pet. 2. anthonomasticè scriptum est: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes eius annuncietis, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Propterea Augustinus tractans illud Psal. Sicut iurauit Domino votum, vouit Deo Iacob, ait: Quid vouemus Domino, nisi vt simus templum Dei. F Nihil enim possumus gratius Deo offerre, quam q̃ dicamus illud Esa. Posside nos. Hæc August. Si igitur perfectius possidet, qui possidet quo ad proprietatem, & quo ad vsum, quam qui quo ad vsum tñ, perfectius Deo sacrificat, qui Deo se offert, & quo ad vsum corporis, & quo ad arbitrium voluntatis. Sic etiam patenter ostendit Ansel. in lib. de similitudinib. ponens sensuale exemplum de duobus, quorum vnus tempore suo offert Domino arboris fructũ, sed arboris retinet proprietatem: alter vero largitur vtrunque, & hoc donum secundi, & G oblationem tanquam liberalius offerentis dicit merito præferendam: ac per hoc iuxta huius similitudinem opus vouentis acceptabilius est, quam non vouentis. Ex iam dictis patere potest, quod qui facit aliquid sine uoto, dat ei solum quod facit propter eius amorem. Qui enim non solum facit, sed etiam uouet: non tantum dat ei, q̃ facit, sed etiam potentiam, qua illud facit: facit.n. se non posse, quin faciat, quod prius non facere licitè poterat.

Anthonomasia qua vtit Apostolus ad exprimendã dignitatem sacerdotalẽ.

Secundo.

Secundo meretur religiosus amplius præmiari ratione multiplicationis, siue adiunctionis. Nam quodlibet bonũ finitũ est a numeratione alterius boni maius H est. Nulli enim dubium esse debet, quin ipsa promissio boni, sit aliquod bonum. Nonne qui huiusmodi aliquid promittit, bonũ aliquod ei iam impendere se ostendit. In huiusmodi iudicium quibus aliquid promittit gratias agunt. Votum nempe est quędam facta Deo promissio, sicut patet per illud, quod Eccl. 5. scriptum est: Si quid uouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio.

Tertio.

Tertio ratione confirmationis. Ad laudem enim operis boni pertinet, q̃ uoluntas firmetur in bono; sicut utiq; ad grauitatem culpæ, q̃ uoluntas sit obstinata in malo. Est autem manifestum,

stum,

A stum, quod qui aliquid vouet, voluntatem suã firmat ad id, quod vouet; & sic cum implet, quod vouerat opus bonum, ex firmata voluntate procedit. Sicut igitur ad grauamen culpæ pertinet, quod ex proposito firmato aliquis operetur malum (est enim hoc ex malitia peccare) ita ad cumulum meriti clarè pertinere apparet, quod aliquis opus bonum operetur ex voto. Ex his tribus rationib. clarescere pôt, quod qui ex voto aliquid operatur, plus Deo donat, plura bona multiplicat, atque firmius in bono opere se confirmat, cęteris parib. plus meret, & sic per cõsequẽs in cęlesti gloria copiosius præmiatur. Hæc

Ex voto operans plus meret, quam qui absq; voto.

B autem dixisse velim de Religione, & religiosis seruantibus professionem suã, non autẽ de dissolutis & sceleratis. Ex prædictis nouem rationibus Beati Bernardi lucidissimè patet, quanta differentia sit inter vitam seculi nequam, & vitam religiosam Angelicam, & diuinam, quæ verè dici potest cęlestis vita; ac quęlibet congregatio seruorum Dei professionem suam seruantium, quodammodo parua paradisus appellari potest in terra. Hanc autem sanctam Religionẽ a longe Propheta contemplans, Psal. 132. cõgratulanter ait: Ecce quam bonum, & quã ioc. ha. fra. in vnum. quod quidem pôt esse thema in occurrenti sermone, vel in præsenti

Psal. 132

C sermone, vbi perfectio religionis quo ad eius cęlestem vitam, ac quantum ad eius triplex votum, apertius demonstratur. Primo quo ad obedientiam ibi, Ecce quã bonum. Secundo quo ad castitatem ibi, Et quam iocundum. Tertio quo ad paupertatem ibi, Habitare fratres in vnum. Quæ omnibus illa desiderantibus plenè & perfectè seruare concedat initium, caput & rector, ac præmium omnium religionum ipse Christus Dñs noster, qui cũ Patre, & Spiritusancto uiuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

Triplex votũ exprimitur in verbis Prophetæ

D

DOMINICA SECVNDA In Quadragesima.

De mane, ordo dicendorum per hebdomadam sequentem.

Sermo XVII.

Sciat vnusquisq; vestrum suum vas possidere in sanctificatione, & honore. 1. Thess. 4. c. Silua, seu viridarium Christianę Religionis, quam huc usq; ingressi sumus, iam particularius contemplantes, ad secundam occurrentem septimanam huius sanctæ Quadragesimæ feruentiori animo inflammemur. Iam enim incipiunt incalescere corda nostra, iam emulatione ferventiori animi nostri; vt uideo, ad meliora charismata reuiuiscunt: Iam.n. hyems transijt, imber abijt & recessit, flores desideriorum sanctorum apparuerunt in terra nostra, tẽpus putationis aduenit. Propterea ad feruentius inflammãdum corda, alias octo Religiositates addamus. Prima dicitur matrimonialis, ubi de honestate sacramẽtalis matrimonij. i. qd liceat, & qd nõ liceat in actu matrimonij uelari, seu abscõdi debet. Secunda pudicitialis. Tertia ponderabilis dicta est, & ibi 12. impedimenta pœnitentiæ aperientur. Quarta est clericalis, ubi Ecclesiastica dignitas declarabitur. Quinta dicitur consuetudinalis, ubi ostendemus peruersitatem consuetudinis malę, & remedia contra eam. Sexta nuncupatur iudicialis, vbi demonstrabimus, quare prospera dantur malis. Septima nominatur uerbalis, in qua detractionis malignitas describet. Octaua pęnitentialis est dicta, ubi Euangeliũ de cõuersione filij pdigi moraliter exponem.

B

F

DOMINICA SECVNDA In Quadragesima. G

In mane, de coniugij honestate. Et primo ponitur insinuatio quædam ad duos hodiernos sermones.

Sermo XVII.

Rima aũt Religiositas matrimonialis meretur dici. Et de hac vbi su. Apo. ait: *Sciat vnusquisq; vestrum suum vas possidere in sanctificatione & honore.* Quia ergo hodie tractaturi sumus de sanctimonia coniugali, cum matrimoniales actus quoquomodo in prædicatione cõtingere sciẽs nescio quandam impudentiam sonat, ideo non parum necessarium puto insinuatione prudenti opus esse, & ante ingressum sermonis huic tractatui quædam necessaria prælibare. Hæc autem tria sunt, uidelicet; Veritas, honestas, & fidelitas, hoc est dicere ueritatem, seruare honestatem, & habere fidelitatem. Prædicatori nempe opus est circa hanc materiam oportuno tempore ueritatem dicere, nec quominus necessarium ei puto in uerbis, & modo honẽstatem

H *Matrimonialis sanctimonia.*

A puellã humiliter confiteri, & deuotè assumere corpus Christi, & nuptialem benedictionem a sacerdote suscipere; propter cuius reuerentiam consilium ab Ecclesia datur, q prima nocte sequente post sacram benedictione n a carnali copula vtiq; debeãt abstinere, sicut patet 23. dist. c. sponsus. vbi dicitur: Sponsus & sponsa, cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis, vel a paranymphis offerantur, qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte, propter reuerentiam ipsius benedictionis in virginitate permaneant. Secundo in huiusmodi non excusat negligentia, cum non curent

B discere, quod eorum status scire necessariũ est, quia abutens matrimonio ignoranter, peccat mortaliter. Quod autem talis ignorantia, siue negligentia non excuset, satis apertè patet extra de iniur. & dam. da. in c. si culpa. vbi dicitur: Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, seu alijs irrogantibus opem forte tulisti, aut hæc imperitia tua, seu negligentia euenerunt super his satisfacere te oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam. Tertio quoq; & multo mi

C nus excusat eos malitia, quæ quidem manifestè apparet in illis, qui cũ prædicator pronunciat aliquo die determinato hanc materiam tractari, non solum renuunt auisati venire, verumetiam proprias vxores, vel alios multipliciter impedire conantur, nec & ipsi audiant tam necessarias veritates, quod vtinam non fiat vt licenter & absque rebellione multa possint circa hæc scelera perpetrare. Contra huiusmodi Propheta ait: Noluit intelligere, vt bene ageret. Mirantur quidam insani, & ignorãtes hoc prædicari, sed non mirantur hoc perpetrari. Qui amplius in huiusmodi inquinantur, magis has

Malitia eorũ, qui nolunt cõcionib. interesse ne arguãtur.

D tam necessarias veritates audire dedignantur, & horrent salubria dicta, & non horribilia facta; pudet ablui, & non pudet inquinari: stulta malitia, & pernitiosa nequitia, murmurare, & detrahere sermonibus veritatis, & fauere operibus prauitatis. Nonne omnia hæc, quæ tractaturi sumus, ponit & tradit scriptura sacra, & magni Doctores, non tantum antiqui, verumetiam & moderni, sicut hi, qui zelotes fuerunt salutis animarum. Non equidem despicerent auarum de stercore extrahẽtem pecuniam, & despiciunt prædicatorem de luxuriarum stercore erigentem animam. Non. n. inquinatur sol contingẽs queq; corrupta, nec mens ze-

lotis prędicatoris honestè tractantis aliqua B impudica. Possunt enim tales porcis assimilari, qui amplius delectantur in rebus cęnosis, quã in odoriferis rosis. Sic istis plus placet porcinus amor, & fętor, quam prædicationis decor & odor. Nihil nanque effrenatæ luxuriæ euidentius signum est, quam de huiusmodi sermonibus indignari, vel dedignari: vlcerosus omne, quod tangit eum, asperum putat; scabiosus rasorem horret, fur lucem, puer præceptorem, freneticus ligamentum, adultera sponsum, & obstinatus luxuriosus huiusmodi documentum. Vnde Ecclesiastici 21. scriptum est: Verbum sapiens quodcunq; audierit inscius laudabit, & adijciet, audiuit luxuriosus, & displicebit illi, & projiciet illud post dorsum suum. Cum enim equo tangitur marcidum dorsum, recalcitrat; & fugit porcus, cum ei aufertur optatus cibus. Contra tales etiam Bern. ait: Mirabilis insania, irascimur sananti, & non irascimur vulneranti. Et Gregor. Ægra mens prædicationem non sustinet, qa tacto vulnere dolet. Contra quos Prou. 12. Qui odit increpationes, insipiens est. His itaq; necessario iam præmissis ad præceptũ Apostoli redeamus. Ait enim: Sciat vnusquisq; vestrum, vas suum possidere in sanctificatione & honore. Viri vtique vas est G vxor illius, & econuerso, teste Petro Apostolo, qui primæ canonicæ suæ c. 3. ait: Infirmiori vasculo. i. vxori honorem impartientes. Tunc autem quilibet eorum suum corporis vas rectè possidet, cum illud secundũ iudicium rectę rationis fręnando regit. Sed quia Apost. 1. Corint. 7. ait: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem nõ habet, sed mulier. Quærantur ad clariorem intelligentiam tria.

Exemplũ solis, qui non inquinat, quãuis contingat turpia

Vas viri quale.

ARTICVLVS PRIMVS. H

Sub titulo quæstionis de potestate, quam habent coniuges in pari suo quo ad debitum nuptiale.

PRimo nanque quæritur, an huiusmodi apostolica sententia ita intelligatur, q vnusquisq; coniugũ teneatur compari suo debitum reddere, quotienscunq;, & quomodocũq;, & quandocunq; petierit illud, quod prima facie sic intelligendum esse uidetur. Ad qd, secundum Doc. dicendum est, q circa debitum matrimoniale tres ueritates considerandæ.

A randę sunt. s. ꝙ in eius vsu, primo debet esse temperantia moderata, secundo obedientia ordinata, tertio prudentia discreta.

Per tria frena rationabiliter refrenari debet debitum coniugale. Cap. 1.

Circa matrimoniale debitū tres veritat.s considerādę.

Rima nanq; veritas est, ꝙ reddi, vel exerceri debet matrimoniale debitum cū temperantia moderata. Tria siquidem fręna teneri circa hoc debent in rationis manu. Primum itaq; frenum est, ꝙ non solum ius

B fit ibi proprietatis, vt non nisi cum propria & legitima vxore fiat; verumetiā ꝙ stet infra limites matrimonij veri, videlicet ꝙ cū illa, vel cum alia, si non esset vxor, hoc nequaquam faceret. Nam secundum August. & Alex. de Ales: Si excedit limites matrimonij, videlicet, ꝙ etiā licet nō esset vxor, hoc idem faceret, tūc matrimonialis actus semper mortale peccatum est. Vnde Hiero. & habetur 32. q. 4. c. origo. vbi sic ait: Origo quędam honesta erat amoris. s. causa vitandę fornicationis, sed magnitudo deformis: nihil autem interest, ex qua honesta

Frenū primū in matrimoniali amore.

C causa quis insaniat. Vnde & Sixtus in sententijs: Adulter est, inquit, in suam amator ardentior. In aliena quippe vxore omnis amor turpis est, in sua nimius. Sapiens iudicio debet amare coniugem, non affectu, nō regnet in eo impetus voluptatis, nec pręceps feratur ad coitum. Nihil est fędius, quā vxorem amare quasi adulteram. Hęc Hier. Secundum frenum est, ꝙ non fiat tempore menstruorum communiter cōtingentium: quia secundum Hier. & Isid. lib. ethymol. est periculum menstruosorum cōceptuum, & vltra quandam horrendam, & quasi insatiabilem, seu incōtingendā, & merito absconendam immunditiam secum gerit; vnde

Frenū secundum.

D pręsumitur affectus tunc conuenientiū ad carnalem immunditiam nimis esse procliues. Vnde Leuit. 18. morale pręceptum datur, ad quod etiam obligamur in noua lege, vbi dicitur: Ad mulierem, quę patitur menstrua, non accedas. vbi glo. necessario tunc vtrique continentia indicitur. Et Ezech. 18. Ad mulierem menstruatam non accesseris, vbi glo. pręcipit, vt non solum in alienis, sed etiam in suis modum & tempora seruent. Vnde secundum Bonauen. in 4. distin. 32. Tempus menstruorum, aut est secundum naturam communem, scilicet semel in mense, aut pręter naturam communem,

Menstruorū tēpus.

& sic quilibet eorum potest petere, & exigere, si nimis duret, quia filij tunc non generantur, & ideo non est periculum. Si autem fit ſm naturam, aut ergo reddit violenter, aut ex ignorātia, & tūc excusat, aut red dit libēter, & petit sciēter, & tūc peccat mortaliter, quia facit contra pręceptum morale. Secundum autem Alex. de Ales, exigere scienter, est peccatum mortale; reddere autem petenti, cuius non timet probabiliter periculum, nō est peccatum mortale. Quare autem reddere debitum tunc nō sit mortale, sicut exigere, ſm Bonauen. ratio est, qa exigere est in voluntate hominis, reddere autem in necessitate viri, vel mulieris. Non enim pręcepit Deus in veteri lege nō reddere, sed exigere. Exigere autem contra diuinum pręceptum, manat a lege carnali. Reddere autem, vt prędictum est, manat ab obedientia matrimoniali. Tho. autem addit, ꝙ mulieri passionem suam non est semper tutum viro proprio indicare, & maxime si sodomitico peccato est infectus, ne exinde ei vxor abominabilis fiat, sicut talibus facile fieri solet. Si autem vxori de viri prudentia & bonitate constat, tunc ei honeste reuelare potest. Hęc autem cum multa discretione in pulpito tractāda sunt. Et prius mulieres hortandę sunt dulciter, ne erubescāt de his, quę absq; peccato ministrat natura, sed de his, quę non carent mortali culpa. Solent nanque mulieres multum erubescere talia audire, nisi multum cautè, & discretè tangātur, & sobriè. Tertium frenum est, ꝙ modus coeundi contra naturam nō fiat. Dupliciter autem fit contra naturam, secundum Tho. in 4. Primo modo, quando pretermittitur debitum vas; secundo, si pretermittitur debitus modus a natura statutus quantum ad situm. In primo quidem semper mortale peccatum est, quia proles sequi non potest, & sic totaliter intentio naturę frustratur. In secundo autem non semper est mortale, vt dicunt quidam: potest tamen qnq; est signum mortalis cōcupiscentię, & esset peccatum: tunc autem quāto amplius a dispositione naturali recedit, tanto grauius est. Qnq; ét pōt sine peccato esse, vt cum alterum modum non patitur dispositio corporalis. Eodemq; modo excusari potest, ſm Guil. si pp ęgritudinem, vel pp periculum suffocandi foetum in vtero manentem, aut pp aliam rationabilem causam fiat. Quantum autem peccatum sit cum propria vxore peccare contra naturam, ostendit Augustinus 32. quęstio. 7. cap. adulterij malum.

E F G *Frenū tertium.* H

Adulterij

A Adulterij malum vincit fornicationem: vincit autem ab incestu: peius est enim cũ matre, quàm cũ aliena vxore concumbere: sed & omnium horum pessimum est, quod cõtra naturam fit. Et sequitur: vsus, qui est cõtra naturam, execrabiliter fit cum meretrice, sed execrabilius est cum vxore. O quot indicibilibus, & execrabilibus, & quot incredibilibus modis viri abutũtur vxoribus suis: quis vnquàm exprimere honeste posset? non vtique vidẽtur copulæ coniugales, sed abusiones porcinæ, & vltra quàm bestiales. Et licet vxores quandoq; sint male contentæ: tamen quocunque modo consen-

Adulterij malum.

B tiunt, non effugiunt tam horrendum facinus, quod scelestius fit quàm peccare cum proprio patre. Potius deberẽt proprio patri cõmisceri secundũ naturam, quàm cum marito cõtra naturam, sicut ex Aug. verbis clarius patet. Pensẽt nunc mulier, quàm libenter assentiret in hoc proprio patri. Vir autem considerare debet, quantum scelus fit cum matre misceri: & grauius hoc monstratur propria vxore abuti.

Qua obedientia sunt coniuges inuicem obligati, quo ad debitum coniugale. Cap. 2.

C SEcunda veritas est, quòd reddere debitum coniugale debet esse cum obediẽtia ordinata. Duplex obediẽtia distingui potest: scilicet, regularis, & coniugalis. Regularis quidem per votum astricta est: & tamẽ nullus subditus obedire tenetur prælato suo in his, quæ sunt contra articulos fidei, vel cõtra præcepta, vel prohibitiones Dei, vel contra generale statutum, & cæt. huiusmodi. Vnde 11. q. 3. c. nõ semper. Vbi dicitur: Non enim semper malũ est nõ obe-

Obedientia duplex.

D dire præcepto. Cum enim prælatus iubet, quæ Deo contraria sunt, tunc ei obediendũ non est. vbi dicit glo. quòd inferior non solum obedire nõ debet, cum præceptum est iniustum: sed etiam cum est inhonestũ. Secunda obedientia est coniugalis: quæ quidem carnalibus concupiscentijs necessario est commixta: quapropter incredibile est, ꝙ talis obedientia strictior, & limitatior sit, ꝙ obedientia regularis. Cum obedientia euãgelica, & regularis, iuxta mẽsuram propriæ professionis propriæq; salutis limites certos habeat sibi præfixos: indubitanter prosanum est dicere, ꝙ obedientia coniugalis sit ita arctans supra omnem limitem sobrietatis propriæque salutis, quòd coniunx

Quæstio.

Solutio.

Obedientia coniugalis.

E non solum semper, sed ad semper obedire teneatur compari suo. Ac si quisquàm aperte dicat, quòd si exigat hoc compar, semper in luto degere teneatur, semperque in illo agitari, vt porca. Absit, quòd sanctitas coniugalis, & sacra coniugia populi Dei, & membrorum Christi ad talem rabiem, & sorditiem sint astricta. Quapropter tenendum est, quòd nullus coniugum obedire tenetur alteri in commercio coniugali sub quocunque modo, qui nimis fortiter nimisque aperte, & periculose disponat, & inclinet animum obedientis ad præcipitium mortalis peccati: & in notabilem,

F ac periculosam dissipationem virtualis honestatis, & pudicitiæ sanctæ spiritualisque vitæ, & charitatis in Domini præcepto habendæ. Impossibile enim est, quòd huiusmodi obedientia diuino iure transcendat limites charitatis diuinæ, aut quòd obliget ad aliquid quod contrarium est saluti animæ suæ: aut pudicitiæ sanctæ, & honestati, siue etiam spirituali, & Christianæ vitæ, qua homo tenetur carnem spiritui subiugare. Vnde sicut nemo sanæ mentis diceret, quòd vxor debeat obedire compari suo ad concubendum in sacro altari, vel in alio sancto loco: sic nec dicere debet, quòd ad concubendum die noctuque, & quasi infi-

G nities sibi debeat obedire, quia esset hoc vtique maioris impudentiæ, quàm in cane.

Qua prudentia se debent inuicem coniuges regere, quo ad matrimonij actum. Cap. 3.

TErtia veritas ẽ, ꝙ circa matrimoniale debitũ debet esse prudẽtia discreta. In oĩbus namq; officijs, & actibus virtuosis vna oĩb. nequaquã põt poni mẽsura, sicut patet in esu, & potu: quia qđ erit nimiũ vni, erit alteri parum: & cibus expediẽs vni, noxius fiet alteri. Sic vtiq; in commercio matrimoniali vna oĩb. nequaquàm poni põt mensura, sed necesse est attendere diuersas, & singulas circunstantias personarũ, & maxime quo ad tria. Primo quo ad corporales eorum dispositiones, scilicet iuuentutis, & senectutis: debilitatis, & fortitudinis: sanitatis, & infirmitatis: & sic de consimilibus. Secundo quo ad mentales eorum conditiones: hic est modestus, alter discholus: iste discretus, alter fatuus: alius temperatus, alius immoderatus: vnus rationalis, alter bestialis: vnus castus, alius luxuriosus: & sic de consimilibus.

Circa matrimoniale debitũ prudentia discreta.

Corporalis dispositio attendi in debito matrimoniali.

A Tertio quo ad diuinos gratiarum influxus, & spirituales visitationes: quibusdam enim côiugũ, sicut ego iam pluries reperi, a Deo quandoq; immittitur tantus carnalium horror: tantus deuotionũ, & gustuũ appetitus, ꝙ absq; summo horrore, & magna difficultate nequeunt debitum reddere coniugale: & tũc Deus certe in parte ad redditionem huiusmodi debiti per Spiritussancti priuatã legem, quæ communi legi præiudicat, videtur aliqualiter impedire. Ad præfigẽdum tamen in singulari mensuram huius obedientiæ, ne mens declinet per deuia latitudinis carnis, vel consciẽtiæ scrupulosæ, tres virtutes spiritualiter consulendæ sunt, quæ
B maxime pro mulieribus dici possunt tres consiliatrices, s. Discretio, Conscientia, & Charitas. Hic côsulenda est per mentis côsideratione virtus propriæ discretionis, & prudentiæ, quæ discrete consideret in se, & in corpore suo corporales, & mentales dispositiones, & gratias spirituales. Consciẽtiæ quoq; propriç ordinatus instinctus examinandus est. Charitas etiam per quendam charitatiuum sensum, tam propriæ salutis, quàm corporis sui pensanda est. Si autẽ hçc sufficere non videtur, potest præfigi discrete mensura hæc per consilia peritorum, &
C spiritualium confessorum. Peritorum dixi, quia multi sunt non periti confessores, sed inscij confusores, ipsi cæci fient cæcorũ duces, Mat. 15. c. Cçcus si cçco ducatũ præstet, ambo in foueam cadunt. Spiritualium vero dixi: quia plurimi sunt nimis fauorabiles ad consilia carnis pro eo, ꝙ de diuino spiritu, & suauitatibus eius parum, vel nihil gustãt. Nemo enim dat, quod non habet. Et sicuti Apostolus. 1. Corinth. 2. ait: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim est illi, & nõ potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Spiritualis autem omnia dijudicat. Ideo autẽ spiritua-
D libus in Dei spiritu illuminatis talia cõsilia quærenda sunt. Qui enim talium spiritualium donorum non habent experimẽtum, paruipendunt, & negligunt impedimentũ spiritualium gratiarum, & deuotionum in alligatis ad negocia carnis, & ꝓpterea plus debito stant cum consilijs huiusmodi ligamẽto, & patum pro vinculis diuini amoris. Sed dici potest illi, qui talibus consilijs credit: Amice, caro & sanguis reuelauit tibi. Contra quos Hierony. contra Iouinianum, lib. vlti. circa finem, sic ait: Semper pseudoprophetæ dulcia prędicant, & ad modicum temporis plãgẽt. Amara vero est veritas: & qui eam prædicant, replentur amaritudine. B Egregia sane vox, raro ieiunate, crebrius bibite: non enim potestis implere opera nuptiatum, nisi mulsum, & carnes, & vinum electum sumpseritis: viribus opus est ad libidinem. Et paulopost, his consilijs bubulci tui pastoribus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahunt: e qui insanientes in fœminas facti sunt: & in placẽtias suas (proh nefas) scripturarum solantur exemplis. Sed & ipsæ mulierculæ miseræ, & miserabiles præceptoris sui verba calcantes. Quid enim nisi semen requirit Deus non solum pudicitiam, sed etiam verecundiam perdiderunt: maiori- F que procacitate defendũt libidinem, quàm exerceant. Hucusque Hieronymus.

Discretio Côsciẽtia Charitas.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Sub titulo quæstionis, quando coniuges possunt, vel debent licite coniugale debitum denegare.

SEcundo quæritur propter eandẽ Apostoli sententiam, s. quòd mulier potestatem sui corporis non habet, &c. Si peccat mulier, si ad beneplacitum viri sui licet inordinatum, non reddit sibi debitum G postulanti. Nam peccare videtur propter multa. Primo, quia sibi videtur dare causam fornicationis, aut extraordinariæ pollutionis, & sic per consequens dare sibi videtur occasionẽ periclitandi. Secũdo, quia dat illi occasionem eam odiendi, & domesticæ discordiæ: ex qua sæpius nõ solum ipsi, sed totum regnum, & tranquilla pax familiæ perturbatur. Tertio, quia ipsa mariti salutem procurare, & conseruare tenetur, & non consentiendo, videt eum ruere in peiora, propter quod videtur quòd ei debeat consentire. Ad quæ omnia per tria notabilia respondendum est. H

Mulier negans debitũ viro, peccat, & quomodo

Quòd nemo in matrimonio vbi mortaliter, vel venialiter peccet, compari suo reddere debitum teneatur. *Cap. 1.*

PRimum notabile est, quòd quilibet amplius obligatur mortale peccatum vitare in se, quàm in quocunque altero. Et hoc intantum, ꝙ secundum August. in lib. contra mendaciũ. Pro nullo mortali in altero euitando debet homo scienter venialiter peccare. Et Ansel. in lib. Cur Deus homo. Potius

A tius deberet homo totũ mundum permittere perire, quàm facere minimum nutum contra voluntatem Dei. Vnde 22.q.2.c.si quis. sic inquit Aug. Si quis ad te confugeret, qui de mendacio tuo a te liberari possit, non es mentiturus. Os enim, quod mentitur, occidit animam. Et ibidem c. faciat, idem ait: Faciat homo etiam pro temporali salute hominum, quod potest: cum autem ad hoc ventum fuerit, vt tali saluti nisi peccando consulere non possit, iam se existimet non habere quid faciat. Ad hoc idem 22.q.2.ne quis arbitretur, & extra, de vsuris. c.super eo. Hoc idem sen-
B tit August. super Psal. expo. illud verbum Psal.Perdes omnes,qui loquuntur menda-
Psal. 5. cium. Et etiam Greg.exponens idem Psal. verbum in 18.Moralium, cap.2. Ex quibus omnibus patet, quòd mulier non tenetur pro vitanda fornicatione in marito ꝓprio, vel altero malo in corpore suo aliquid facere, quod sit in euidens periculum salutis propriæ, aut in euidentem offensam alicuius diuini præcepti: cum secundum Apo-
Casus. stolum,Rom.3. Non sunt facienda mala,vt eueniant bona. Nec miretur quisquàm, si viro negat,quod sui iuris esse videtur. Nam cum contra rationem debitum postulet, nõ
C quærit sibi de iure debitum, sed iniuriose quærit recipere alienum: propterea iuste, & meritorie sibi poterit denegari. Vnde sicut Domino infirmanti, vel furibunde irascenti, & ab ancilla proprium vinum, vel gladium postulanti: ab ancilla licite, & salutifere denegatur: immo etiam de talis Domini manibus aliquando licite amouetur. Et licet illi Domino tunc displiceat, tamen ad rectam rediens rationem consolatur. Sic viro petenti comparis corpus, tanquàm suum: potest & quandoq; debet in ipsius petentis contra salutem, aliquãdo pie,& licite denegari. Et tunc maxime po-
D terit fieri, quando probabiliter speratur, ꝙ nõ ex hoc in fornicatione ruet, sed potius a cõcupiscẽtiæ vitio magis,ac magis ex hoc sanabitur in futurũ: ad dininũq; amorẽ, ac spiritualium societatem cum compare suo in Deo habendam plenius producere,quãuis pro tẽpore ex suo vitio molestet. Præcipue etiam tunc salutifere licet, quãdo alter coniugum scit hoc ita discrete,& rationabiliter denegare,ꝙ modus ipse fugiendi siue negandi in altero stimulos libidinis comprimit,& castæ conscientię stilũ acuit: augetque in ipso reuerentiam in negantem, & piam deuotionem.

Quòd per triplicem prouidentiam potest quilibet coniugum effugere debitum reddere compari suo. Cap. 2. E

Secundum notabile est, quòd sicut de sanctissima Elisabet,& quibusdam alijs fœminis sanctis legimus, multis sanctis, & honestis modis possunt pudicæ, & deuotæ mulieres suorum virorum carnales aspectus,concupiscentias,& amplexus, & quoscunque concubitus prudenter subterfugere, tam pro salute propria, quàm etiã pro salute,& vtilitate virorũ suorũ: Quod quidem varijs prudentibus modis fieri po- F
test. Primo per exempla sanctitatis, & deuotionis,& omnimodę honestatis,abijciẽdo a se omnẽ ambitiosam pompam vestimentorum,& vanitatum.Nam in monstrãdo se velle honestatem cum compare suo custodire: vanitatesq;, & pompas coram alijs ostẽtare, nihil aliud est, quàm suam fictionem ostendere, & de se suo viro zelotypia generare. Secundo per multiplices sermones rationabiles,& pias suasiones,sicut quando ex eorum corde procedit noluerunt facere in optatis mulieres prudentes.Tertio per cautas,& prouidas dissimulationes:sicut vxorem surgere de mane bo- G
na hora, de sero tarde ire dormitum, & sic de consimilibus, quas cauta, & circunspecta prudentia docet. Per hos etenim modos sæpius factum est,ꝙ tales mulieres deuotæ,& sapientes,tanquàm sanctissimæ,& castissimæ a viris proprijs sunt dilectæ, & maxima reuerentia veneratæ. Sæpius etenim est probatum his modis carnalem virum per castam cõiugem sanctificatum esse,& econuerso.

Quomodo mulier licite põt fugere amplexus viri. Primo. Secundo. Tertio.

Ex quibus indicijs patet,quòd homo reddere debitum non tenetur. Cap. 3. H

Tertium quoq; notabile est,ꝙ quando alter coniugum longa experiẽtia didicit,ꝙ ex frequẽti,& prompta redditione debiti suus compar nullo modo ad meliora disponitur,nec a carnali impietate retrahit̃, nec in posterũ per hoc retrahẽdus ꝓsumit̃, quin potius semp in se perseueret durus,in proximum impius,& oĩno a Deo separatus,& alienus: nũquid castę coniugi tãtopere est curãdũ, vt semp ad votũ satisfaciat libidini indurati cordis, & obstinati. Et ꝑcipue vbi diuinorũ charismatũ vberem prouentum ex hoc sibi subtrahi apertissime experitur.Puto enim,ꝙ oĩs diuinitus instigatus,

A gatus,& accessus ad altiora dona, si in cōsimili casu talis cōiugis poneret, aliter iudicaret. Nā lucta carnalium, & pugna cum spiritu suo, & detrimentorum experientia comprobata ipsum, tunc experimentalius, & efficacius edocet. Non ex his aliquo modo intendo, quin præfatum debitum, inquantum debitum est, non debeat semper reddi.

ARTICVLVS TERTIVS.

Sub titulo quæstionis, quòd in duobus casibus mortaliter peccat, non reddens debitum compari suo.

1. Cor. 7. TErtio est quærendum propter idem Apostolicum verbum: Mulier sui corporis potestatem non habet, & econuerso: An obedientia matrimonialis actus ad comparem suum ita sit arcta, quòd omnis nutus, seu simplex petitio huius debiti, ad obediendum tanquàm ex necessitate in periculum mortalis peccati astringat? Ad quod dicendum, quòd non. Ratio huius est: quia si ad hoc astringeret, obedientia hæc longe strictior esset, quàm obedientia ecclesiastica, vel regularis, quæ solum astrin-
C git ad mortale peccatum, quando expresse manifestatur per vocem, vel literas, vel aliquod aliud euidēs, & manifestum signum. Duplex tamē potest esse causa, siue ratio de necessitate salutis obligans ad mortale, si matrimoniale debitum non reddatur.

Quòd cum discretione exactus si non reddit debitum, mortaliter peccat. Cap. 1.

PRima est exactio siue vrgens petitio, quia in petente multum differt inuitatio simplex, vel petitio a vexatione
D præceptoria, vel cogente. Vnde nisi per signa quæcunque sufficienter appareat, quòd præcise, & cogenter petens intendit debitum sibi reddi: non obligat comparem ad reddendum ex necessitate præcepti. Magna tamen est differentia inter vexationes, & præcepta, quæ obligant ad debitum reddendum vxores, & illa quę obligant viros: quia euidentiores vexationes expectare possunt coniuges, quàm mariti. Cuius triplex potest esse ratio. Primo, quia mulieres verecundiores sunt ad expetendum, quàm viri. Secundo, quia talis petitio vilior, & ignominiosior est mulieri, quàm viro: vnde secundum naturalem instinctum, & cursum

Signa qb. coniugale debitū peti, vel reddi debet.

potius habent rationem patientis, & suscipientis, quàm exigētis, & stimulātis, & rationem subditi plusquàm dominantis: & ideo petitionis improbitas maiorem impudentiam sapit, & turpius stat in eis, quàm in viris. Tertia ratio est, quia mulieres magis sunt sub regimine viri, quàm ecōuerso. E

Petitionis mutui debiti improbitas ex parte mulieris.

Quando homo non exactus tenetur reddere debitum compari suo. Cap. 2.

SEcunda causa obligans ad reddendum debitum coniugale, est euitatio imminentis periculi fornicationis, vel alterius carnalis peccati in compare suo, quia vt euidenter apparet, debet alter alteri de- F
bitum reddere, etiam nō requisitus: & maxime in hoc astringit vir vxori plus, quàm ecōuerso, propter has tres rationes immediate pertractatas. Ex prædictis igitur patere potest, quanta diligētia præceptū Apostolicum seruandum sit: vt sciat vnusquisq; 1. Tess. 4.
vestrum suū vas possidere in sanctificatione, & honore, cum sit matrimonium tantæ sanctitatis, quod obseruare per suam gratiā vobis concedat legitimus, sanctissimus, & pudicissimus animarum sponsus Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre, &
Spiritusancto viuit, & regnat in secula se- G
culorum. Amen.

DOMINICA SECVNDA in Quadragesima, infra diem.

De pudicitia coniugali.

Sermo XVIII.

SCiat vnusquisq; vestrum suum vas possidere in sanctificatione, & honore. Iterum vbi supra. Tanta quippe est necessitas, ac cōsequenda vtilitas in H
hac materia explicāda, vt & dicendi discretio audaci dilectione indiscreto, immo pnitioso silētio, silētiū ponat. Rara siquidē auis ē in terra, huiuscemodi sermo, & rarissime p̄dicatus: nec piget honestatis p̄uidos amatores, nec vtiq; supfluū putāt multa, q̄ hoc mane relicta sūt pleni' hodie explicari, cū ad notitiā horū nō indocte Apostolus iterū nos cōmoneat, & ad horū itelligētiā iterū exhortet' di. Sciat vnusq̄sq; vestrū suum vas possidere in sanctificatione, & honore. In quib. verbis solerti aīaduersione pēsandū est, q̄ omnis porcina coinquinatio in tam nobili sacramēto ex tribus causis euenire

Matrimonij inqui-

A nire solet. Primo ex ignorantia, secundo ex fragilitate, tertio ex carnalitate, & carnali voluntate. Hinc contra omnia prædicta Apostolus tria præcepta ponit. Primum contra ignorantiam dicens: Sciat vnusquisque vestrum: a quo ex varijs causis nullum eximit, quia omnes tangit, secundum tamē diuersos gradus. Secundum contra fragilitatem dicens: Suum vas possidere. Tertium contra carnalitatem ibi, in sanctificatione, & honore. Et in his præceptis secunda, id est, pudicitialis Religiositas indicata est, quæ vtique obseruatur, cum matrimoniale coniugium per sanctificationem pudicitiæ honoratur.

natio ex trib. scipue pēdet

B Propter hanc igitur Religiositatem iterum quæri potest: An exercens opus coniugale solum propter voluptatem, aut saltem principalius propter ipsam, sic tamen quod nullo modo hoc ageret, nisi cum legitima sua vxore, nec insuper modo innaturali peccet: an mortaliter peccare possit? Ad quod dicendum, quòd in matrimoniali actu etiam cum conditionibus supradictis potest interuenire mortalis culpa. Et hoc maxime propter tria. Primo videlicet propter inordinatam affectionem, secundo propter nimiam frequentationem, tertio propter circun-
C stantem conditionem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quando inordinata affectio in actu matrimoniali, propter tria signa cognosci potest.

PRimo quidem in prædicto casu potest esse culpa propter inordinatam affectionē. Cum enim Aug. regulariter diffiniat mortale peccatum, scilicet, quod est spreto incōmutabili bono, rebus cōmutabilibus ad-
D hęrere. Sequit̄, φ quicq̄d supra Deū, & plus q̄ Deus amat̄, nō careat mortali culpa. Vnde idē Aug. in lib. de bono cōiugali, inquit: Si magis in sua coniunctione diligūt, quod honestū est, q̄ quod inhonestū, i. quod est nuptiarū, q̄ quod nō est nuptiarū, hoc auctore Apostolo, eis ſm veniā cōcedit̄. Si vero ęquiparet̄, vel præferat̄ Deo, est mortale peccatū. Hoc idē p Hiero. patet in p̄dicto c. origo. 32. q. 4. Hoc idē ēt in exēplo patere potest. Sicut enim quis potest seipsum, aut suas possessiones, vel pecunias diligere supra Deū: sic ēt pōt & vxorē propriā, & carnalē pulchritudinē eius, ipsiusq; delitiositatē, & eius carnalē coitū supra Deū amare: q̄q̄ sic diligens eā ab oī aliena muliere sibi pponeret firmiter pcauere. Propterea dato, φ aliquis sibi firmiter caueat ab oī illicita contrectatione alienæ rei, & de vino pprio se īgurgitet, & inebriet: & de carnibus a se iustissime emptis p ingluuiam peccet, vel in aliqua re ppria, p excessiuā auaritiā cōquiescat, & plusq̄ i Deū inardescat, ita φ totū cor eius sit ibi: quis dubitat talē peccare mortaliter, & in æternū aīam suā dānare? Vn̄ Apost. j. Thess. 4. ait: Nō in passione desiderij, s. cōmisceri debetis. Loquit̄ enim ibi de cōmercio cōiugali. Et subdit: sicut & gentes, quæ ignorant Deum. Et iterū August. ait: De vxore non licet dicere, facio quod volo de meo, cum ipsa non sit sua, sed capitis sui Christi. Tria nempe sunt signa inter coniuges inordinatæ affectionis. Primum signum est zelotypia, secundum meretricalis ornatus, tertium absque rationabili causa dare filios alijs ad nutriendum.

Simile.

E

F

De zelotypia inter coniuges, quæ est signum inordinati affectus. Cap. 1.

PRimum namq; signū est zelotypia in altero cōiugū, vel in vtroque. Cōtra zelotē virū Ecclesiastici 9. c. ait: Nō zeles mulierē sinus tui. G
Narrat Egesyppus, φ Herodes Rex ex nimia dilectione propriam vxorem occidit: factus amens, nec credēs eā esse mortuam, alloquebatur vt viuam. De zelote etiam muliere Ecclesiastici 26. scriptū est: Dolor cordis, & luctus, mulier zelotypa. Si autē ambo sunt zelotes, adiuuet eos Deus.

De Zelotypia, quæ est animi ægritudo, agit D. Tho. 1. 2. q. 28. ar. 4. Gerson in reg. moralibus.

Quòd meretricalis ornatus in muliere inordinati affectus est signum Cap. 2.

SEcundum signū inordinati affectus est meretricalis ornatus, qui quandoq; p- H
uenit ex cōcupiscentia mulieris: q̄a tūc se feliciorē putat, cum rabidius, inordinatius, & amentius coniunx diligit illā vltra oēs limites honestatis. Ad cuius incentiuū se fucat, colorat, ornat, vanitates meretricias reperit, & sectatur. Et quod peius est, in cōfessione se palliat, dicēs se hoc facere, vt solū placeat viro suo, quasi inter cōiugē, & vxorē nequeat esse inordinatus, & criminosus affectus. Cūq; vt supflue diligant̄ a viris non sufficiunt ornatus, & fucamenta, currunt ad magas, frequentant malias: multiplicant nefanda remedia, quę quandoque

Ornatus indebitus & fucosus in muliere signum est inordinati affectus

A si innotescerēt viris, proculdubio cum animæ periculoso dispendio etiam corporaliter interirent. Ad tales etiam dementias, & peccata potissimo patrocinio fiũt matres, q̃ filias tanto feliciores putant, quãto diligũtur bestialius a maritis: idolaq; eorum fiant spreto Deo. Quandoq; etiam ex viro prouenit in vxore superfluus, & meretricalis ornatus imperioseq; dicit: Volo te fucari, falso decore ornari; & quod mirabilius risuq; dignum est, quidam vxores suas proprias (proh nefas) pingunt, colorãt, & ornant, opereq; studentes illas amittere, quas forte iam perdiderũt. Quandoq; talis inor-
B dinatus ornatus prouenit ex vtrorumq; fatuitate. Vnde Hierony. cõtra Iouinianũ, li. j. circa fi. inquit: Refert Seneca se cognouisse quendam ornatum hominem, qui exiturus in publicum cum vxoris fascia pectus colligabat, & ne puncto quidem horæ præsentia eius carere poterat: potionemq; nullã, nisi alterius tactam labijs vir, & vxor hauriebant: alia deinceps non minus inepta facientes, in quæ improuida vis ardentis affectus erumpebat.

Quando dare filios nutricibus ad lactandum sit licitum, an non. Cap. 3.

C Tertium quoq; signum inordinati affectus est, absq; rationabili causa dare filios nutricibus ad alẽdum: quod vnde habuit in plurimis ortum, atq; sequelam, clare demonstrat Aug. in c. ad eius, in 5. di. d. Praua autem consuetudo in coniugatorum moribus surrexit in filios, quos gignũt, mulieres nutrire contemnant, eosque alijs mulieribus ad nutriendũ tradun͏ᵗ: quod videlicet ex sola carnis incontinentia videtur inuentum, ꝙ dum se continere nolunt, despiciũt lactare, quos gignunt. Hæ itaque, quæ filios suos ex praua cõsuetudi-
D ne alijs ad nutriendum tradunt, nisi purgationis transierit tempus, viris suis non debent admisceri. Sed excusant se quædam dicentes, hoc facere, viros suos hoc velle, vt non lactando facilius possint alios procreare. Contra quas Aug. in prædicto c. ad eius, inquit: Ad eius vero concubitũ vir suus accedere non debet, quousque qui gignitur, ablactetur. Et licet contra hoc agẽdo non putent semper fore mortale peccatum: tamen in plurimis satis euidens est indicium Dei, vt quæ ad lactandum filios tradunt paucioris minorisque vitæ filios habeãt, quàm mulieres cæteræ proprios filios

Nutricib. dare filios ad alẽdũ, vt peregrino lacte nutriãtur est malũ.

nutrientes. Et quod mirabilius est, si viuũt, E cum fiunt filij nutriti a nutricibus vitiosis, licet habeant parentes multis donis, & virtutibus decoratos, degenerant quãdoq; in tantum, quòd alterius progeniei fore potius suspicentur. Nam nutritis lacte ouium hædis, tenerior sensim capillus efficitur: Agnis vero si caprarum lactentur, vellera duriora fieri compertum est. In arboribus etiam humorum, & glebæ prope modum maiorẽ potestatem, quàm seminis esse cõstat. Sic facile ab ebriosis nutriti, ebriosi saltem inclinatiue fiunt: a furiosis nutricibus lactati, inclinantur ad furiam: a luxuriosis educati, inclinantur ad luxuriam: & F sic de consimilibus multis.

Mala, q in lactatione filio rum alienorum accidunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Immoderata frequentatio matrimonialis actus propter tria cõtingit esse mortale.

Secundus actus matrimonialis de prætactis conditionibus potest esse mortalis propter immoderatam frequentationem: Ex qua frequentatione triplex dissipatio sequi solet. Prima est corporalis, secunda vero spiritualis, tertia autem æternalis. G

De duplici malo corporali, quod ex cõtinua frequentatione actus matrimonialis euenire solet. Cap. 1.

Prima est dissipatio corporalis. Duo. n. pericula corporalia euenire solent ex hac frequentatione effrænata. Primum infœcunditatis, secundum infirmitatis. Primum est periculum infœcunditatis. Solet vtique ex nimia frequentatione sæpe contingere infructuosi conceptus impedimentum, vel filiorum vita non diuturna, sicut Sapien. 3. scriptum est. Ab iniquo thoro exterminabitur semen. Effrænata etenim voluptas est, q̃ principali intentioni sanctissimi matrimonij anteferẽ: quæ vtiq; est procreatio filiorũ: quapropter iudicio Dei sæpe fit, licet nõ propter hoc eueniat semper, vt plus filijs careãt, qui generationis opus plus frequẽtant. Secundũ periculũ est infirmitatis. s. in alterutro coniugũ, quod iuuenib. nouo coniugio copulatis sæpe contingere solet, nisi a parentib. prudenter ꝓuideatur. Multi insuper efficiũtur amentes, sicut 2. Esdræ 4. scriptũ est. Multi demẽtes facti sũt propter vxores

Ex effræni carnis voluptate & matrimonij exercitatione duo mala occurrunt. Primum malum.

Secũdum malum.

A vxores suas. Dementia quidem cæteris infirmitatibus periculosior est, eo quòd cum corporali salute, qui hoc morbo laborat, etiam sensum perdat.

Quanta dissipatio bonorum spiritualium subsequatur ex continua frequentatione matrimonialis actus. Cap. 2.

SEcunda dissipatio, quæ sequi solet ex nimia frequentatione matrimonialis actus, est spiritualis. Dissipatur enim ex hoc omnis spiritualis virtus, & maxime quo ad tria. Primo quo ad seipsum, secũdo quo ad proximũ, tertio quo ad Deum. De
B quibus latius alibi in sermone de malis, q̃ in hoie facit luxuria. Ad p̃sens aũt sufficiat dictũ Hiero. cõtra Iouinianũ, lib. 1. in fi. sic dicẽtis cõtra nimiũ amorẽ vxorum. Amor formæ, rõnis obliuio est, & insaniæ proximus, fœdũ minimeq; cõueniẽs animo sospiti vitiũ, turbat consilia, altos & generosos spiritus frãgit, a magnis cogitationibus ad infimas detrahit, querulos, iracũdos, temerarios, s. dure imperiosos seruiliter blãdos oibus inutiles ipsi nouissime amori facit. Nam cum fruendi insatiabili cupiditate flagrat, plura tẽpora suspitionibus, lachrymis,
C & cõquestionib. perdit, odiumq; sui facit: & ipse nouissime in odiũ est. Et sequitur: Nõ iudicio ducitur, sed furoris, & vxorum pulcriũ grauissimus custos accubat. Ad idẽ quoque Bern. ait: Luxuria est sitis ebria, delectatio momentanea, amaritudo æterna, lucem odit, tenebras appetit, velamen quærit, sensus hebetat, appetitus plenus anxietate, satietas plena pœnalitate.

Quòd ex nimio vsu matrimonialis actus, quandoque pereunt in æternum filij. Cap. 3.

D TErtia dissipatio proueniẽs ex nimia frequentatione matrimonialis actus, est æternalis. Sæpe enim ex hoc effrenato, & impetuoso actu (proh nefas) filij proprij, & corporaliter, & æternaliter puniuntur, dum occiduntur in ventre matris. Contra quos Ambros. super epistolam ad Corinth. ait: Ipsa ratio cõceptus partus iuxta legẽ cessare vsum carnis his debere tẽporibus demonstrat. Ecclesiastes insuper c. 3. ait: Tẽpus est amplexandi, & tẽpus longe fieri ab amplexibus. Isidorus quoq; 32. q. 7. c. non solũ, ait: Sũt aũt quędã, quę sicut animalia absq; vlla discretione indefinẽter libidini seruiunt, quas ego nec mutis pecoribus comparauerim. Pecora enim cũ concipiunt, vltra non indulgent maribus copiã sui. Si enim omni die, vel qualibet septimana sererentur arua, nequaquam ad maturitatis peruenirent fructum. Quãdo aũt talis cõcubitus sit mortale, vel veniale peccatũ; distinguit Alex. de Ales, dicẽs: Quòd si pręsumitur vehemẽter de periculo partus, pec cat mortaliter: Si vero fiat vitandę fornicationis causa, eo q̃ in parte progreditur frã motũ libidinis, peccat venialiter. Non solũ autẽ talis immoderata frequentatio causa necis spiritualis, corporalis, & æternalis est filiorũ, verumetiã ipsorũ concubentiũ. Audiui nostris tẽporibus in notabili ciuitate Italiæ euenisse, q̃ cum iuuenis nuper vxore ducta misceretur cũ ea, inter eius amplexus extinctus est. Nec mirũ: Legimus enim Tob. 6. Angelum dixisse Tobiæ timenti Saram accipere in vxorem, eo q̃ septem eius prædecedentes viri a dæmone necati essent: Audi me, & ostẽdam tibi, qui sunt, quibus potest præualere dęmonium: hi namq; qui coniugia ita suscipiunt, vt Deum a se, & a sua mẽte excludant, & suę libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus, habet super eos dæmon potestatem. Tu ergo, cum acceperis eam, ingressus cubiculũ per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud nisi orationibus vacabis cum ea.

ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici circunstantia, per quam quis peccat in actu debiti coniugalis.

TErtio etiam cum prędictis conditionibus matrimonialis actus potest eẽ mortalis propter circunstantem cõditionem. Triplex namque circunstantia reddit mortalem prædictum actum. Primo circunstantia modi, secundo circunstantia loci, tertio circunstantia temporis.

Ex quibus modis circumstantibus culpabile redditur debitum coniugale. Cap. 1.

PRimo quidem redditur culpabilis matrimonialis actus ex circũstantia modi, s. cũ ibi cõcurrunt quidam effręnati, & libidinosi nimis, ac meretricales abusus: qui quamuis nõ sint directe cõtra naturam, non tamen erũt absq; mortali culpa. De quibus ad p̃ns tres abusionis explicemus modos. Primus est in visu,

Debitum cõiugale, quib. circunstãtijs redditũ culpabile.

Abusuũ tres ſpẽs. Prima ſpecies.

A viſu, ſecũdus i ore, tertius in tactu. Primus quidẽ in viſu, ſ. cũ nimij nimiſq; continuati libidinoſi abuſus immundorũ aſpectuum, quib. oĩa turpia, & verecũda, non dico imminẽte neceſſitate, vel caſu: ſed cũ oĩ porcina, & execrabili cõplacentia ſpeculãtur. Quædã ẽt pñt cũ honeſtate cõtingi, q̃ non pñt cũ honeſtate ſtudioſe videri. Quis dubitat effrenatũ, & inhoneſtũ affectũ vltraq; limites ſacramẽti Chriſtiani ſe velle videri, vel pati videri (pudet dicere) nudos. Hic quippe oculus, qui te ſcandalizat, a te vtiq; proijciẽdus eſt, dicẽte Dño Matt. 5. Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proijce
B abs te. Et Zach. 5. Vidit Zacharias amphorã, & dixit Angelus: Hic eſt oculus eorũ in vniuerſa terra. Numeri quoq; 15. præceptũ eſt talibus, ꝙ nõ ſequanẽ cogitationes ſuas, & oculos ꝑ res varias fornicantes, ſed magis memores ꝓceptorũ Dñi faciãt ea: ſintq; ſancti Dño Deo ſuo.

Secunda ſpecies.

Secundus abuſionis modus eſt in ore, cũ interueniũt ibi nõ ſolũ verba, & ſermones cõcubitus; & pudendorũ ſorde abominabiles exprimũtur: verumetiã abuſus oſculorũ libidinoſiſſime, & immoderatiſſime frequentatorum.

Tertia ſpecies.

Tertius abuſionis modus eſt in tactu, qñ. ſ. ibi cõcurrunt nimij, nimiſq; libidinoſi, & continua-
C ti abuſus cõtactuum: quibus non ſolum faciem, ſed etiam diuerſa corporis loca, & (quod turpius eſt, pudetque dicere) etiam pudenda impudentiſſime contractant: quæ quidem indubitanter ſunt euidentiſſima ſigna porcinæ impudentiæ, & potius ſcortorum, & meretricum, quàm in ſacro coniugio coniunctorum. Abſit quòd coniunx viro iuncta matrimonio ſancto teneatur ad huiuſmodi euidentis impudentiæ meretricia blandimenta. Sunt tamen quædam blandimentorum genera, quæ ſub debito moderamine poſſunt licite exhiberi, & præcipue vbi ad hoc potius inſtigat pietas, & ſa-
D cra coniugij charitas, q̃ libido carnalis: & vbi ab omnimoda recuſatione talium euidenter apparet coniugem in graues diſcordias, vel immunditias præcipitari. Puto etenim, ꝙ coniunx tunc contra charitatẽ cõiugi debitam faceret, niſi forſan ex frequẽtia multa, vel modo petẽdi, vel exigẽdi ad immoderantiam verterẽtur. Cum enim huius actus ad ius cõiugale nõ ſpectẽt, & de facili in plures immoderantias vergunt: plusquã qñq; talia inflammant ad malũ, q̃ ipſe cõiugalis concubitus ſine his oĩbus ſimpliciter cõſummatus. Omnis mens pudica, & caſta ſecure põt in talibus facere cõſcientiã ſtrictam. Attamen per ea, q̃ dicta ſunt, nequaq̃ E
intendo quin vxor teneaẽ viro ad caſta, & decentia ſigna amicitiæ veræ. Nam quilibet ſocij, aut domeſtici, aut cõciues: immo etiã vniuerſi fideles ſecundũ proportiones ſtatuũ ſuorũ teneneẽ ad charitatis ſigna ſibijnuicẽ exhibẽda. Sed certe charitas nõ augeri, ſed plus inſici ſolet his carnalibus blandimentis, in quibus facilime inſoleſcit.

Quo loco prohibitum ſit exercere coniugalem actum. Cap. 2.

Matrimonialis actus reddiẽ culpabilis & q̃ñ.

SEcundo culpabilis redditur matrimonialis actus ex circunſtantia loci. Nam F
ſecundum Bonauenturã, & Alexan. de Ales, cum Tho. licet debitum reddendum ſit omni tempore, ſicut iam prædictum eſt, & infra dicetur: non tamen reddendum eſt in omni loco, quia locus pollui põt, & reconciliatione indiget: non autem ſic tempus. Nunquid etiam ex ſola prolis intentione carnalis concubitus in eccleſia, vel in altari completus nõ includit mortalem irreuerẽtiam in diuina: quis enim hoc audet dubitare? Si etiam alibi fieret in oculis plurium, nõne enormem impudicitiam demõſtraret, & neceſſarium velamen debiti pudoris excluderet? Multa nempe poſſunt ho- G
neſte fieri, quæ non poſſunt honeſte videri: propterea tenendũ eſt, ꝙ debitum reddendum eſt, ſalua ſemper quæ in talibus exigitur, honeſtate. Vnde grauiter reprehenſibiles ſunt multi parentes, qui filijs, & filiabus alijſque coniunctis non longe manentibus, ſed & occurrentibus, & intelligentibus reddunt, vel exigũt (quod deterius eſt) debitum coniugale. Ex quo ſæpius multi pueri, & puellæ, licet ſe fingant non intelligere factum, tamen irritantur ad enormia, & malum exemplum, & ſcandalum inde ſumunt.

Quo tempore illicitum ſit coniuges inſimul commiſceri. Cap. 3. H

Cõiugale debitum redditur culpabile triplici tẽpore. Primo.

TErtio redditur culpabilis matrimonialis actus ex circunſtantia temporis. Triplici namque tempore illicitũ eſt exigere debitũ coniugale. Primo videlicet tẽpore orationis, ſecundo tẽpore ſolennitatis, tertio tpe cõmunionis. Primo nãq; non licet exigere debitũ tẽpore orationis. Nã in die proceſſionis, & ieiuniorũ ab eccleſia ſtatutorũ cõuenire nõ debẽt. Vnde 1. Corin. 2. Apoſtolus ait: Nolite fraudare inuicẽ, niſi forte ex cõſenſu ad tps, vt vacetis orationi.

A orationi. Nam etiam a licitis abstinendum est, vt facilius impetrari possit, quod petitur, vt dicitur in c.Christiano.33.q.4.Secūdum autem Alexan.de Hal.in 2. Qui nulla necessitate ductus, sed causa satiandæ libidinis tempore debito orationi petit instanter copulam carnalem, non causa procreationis, mortaliter peccat. Et dicitur de tempore solenniter instituto ab Ecclesia. Aliter autem esset, si peteret causa vitādæ fornicationis in se, vel in altera persona. Reddens autē tali tempore, fm eundem potest non peccare, si reddit quod alienum est, & cum anxietate animi propter illud, quod est ibi
B de morbo concupiscentiæ. Secundum autē Ray. exactus debet reddere, nisi cautè & sine periculo posset differre, fm Bonauen. in 4.di.31. Ecclesia instituit diebus processionum, ieiuniorum & solēnium festorum abstinere ab vsu carnali ad carnis repressionē & mentis eleuationē, vt fm Augu. vbi sup. facilius impetremus. Intendit autē ecclesia illis diebus vsum carnis dissuadere, sed non totaliter prohibere: & ideo illis diebus reddere cum displicentia, non est peccatū mortale: exigere autem propter carnis infirmitatē, non est mortale, sed graue veniale: exigere autē ex contemptu & cum irreuerentia temporis, peccatum mortale est: cōcor.
C *Secundo.* Ray. cum eo. Secundo non licet exigere debitum in tempore solēnitatis & diebus festiuis. Vnde Aug.33.q.4.c.quotiescūq;, ait: Dies natalis Dñi, aut reliquæ festiuitates, si aduenerint, non solum ab infideliū concubinarum consortio, sed etiā a proprijs vxoribus abstinete. Tamen de petentibus & reddentibus eodem modo tenendum est, sicut de tēpore orationis, fm allegatos Doctores distinctū est. Ad quę facit Ambr.33.q.4.c.si causa. vbi inquit: Si causa procreandorum filiorum ducitur vxor, non multum tēporis videtur concessum ad ipsum vsum:
D quia & dies festi & dies processionis & ipsa ratio conceptus & partus iuxta legē cessare vsum carnis his debere temporibus demonstrat. quæ quidem lex Leuit.12.& 18. *Tertio.* c.inuenitur. Tertio cessandum est a matrimoniali commercio tempore sacræ cōmunionis. In lege enim veteri Exo.19. quę ad tantam sanctitatem & munditiā non astringebat, sicut lex noua, iubetur a Dño talibus diebus per abstinētiam ab vxoribus sanctificari, vt dignè parati essent ad suscipienda mandata Dei, & ad videnda mirabilia eius. Iterum autem.1.Reg.c.21. Antequam Abimelech sacerdos sanctum panem propositionis dare vellet ipsi Dauid, a Saulis facie E fugiente ait: Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum: si mūdi sunt pueri, & maximè a mulieribus, mādūcent. Cui Dauid respondit: Si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudius tertius, quando egrediebamur: & fuerunt vasa puerorum sancta. Ad hæc 33.q.4.c.sciatis, vbi dicitur: Sciatis fratres charissimi, quoniam quicunq; vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere debet. Item si panis propositionis ab his, qui vxores suas tetigerant, comedi non poterat: quantomagis panis iste, qui de cęlo descendit, non potest ab his, qui coniugalibus paulo ante hæsere amplexibus, violari, atq; contingi. Verba F sunt Hiero. de conse. di. 2.c. omnis, vbi dicitur: Omnis homo ante sacram communionē a propria vxore abstinere debet tribus aut quatuor aut quinq; aut septem diebus. Verba enim sacri concilij sunt. Et licèt glo. dicat hoc esse cōsilium, non pręceptū: tamen alij secus dicunt. Vnde Guil. de Cremona, Episcopus Papiē. in 4. & in ti. de eucharistiæ sacramento, circa fi. arti. primi ait: Quod in crastinum cōmunicaturus debet ab actu matrimonij continere propter tria. Primo, quia mens multum distrahitur a deuotione debita, quæ requiritur in sacra cōmunione. Secūdo, quia talis actus multum distrahit a debita reuerētia huius, sacramēti. Tertio, quia talis actus obnubilat aciem intellectus, quæ ibi limpidissima debet esse. Præterea talis abstinet a tali actu in morte filij, & similiter patris: ergo conueniens est, quòd etiam abstineat in hoc casu non solum a petendo debitum, sed etiam a reddendo, secūdum eum. Greg. aũt 33.q.4.c.vir, ait: Si quis vero sua coniuge non cupiditate voluptatis captus, sed solummodo creandorum filiorum gratia vtitur, profecto iste siue de ingressu ecclesiæ, siue de H sumendo dominici corporis sanguinisque mysterio, suo est iudicio relinquendus: quia per nos prohiberi non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Sed quis est hic, & laudabimus eum: fecit enim mirabilia in vita sua. Examinet enim quilibet conscientiam suam, nec decipiat quisquam seipsum, quia deceptus erit. Sed de exigentibus & reddentibus debitum tempore sacræ communionis videtur dicendum, sicut de orationis tempore, & diebus festiuis a Doctoribus distinctum est circa debitum coniugale.

Susce ptu rus Sacramētū Eucharistiæ dēt se abstinere a matrim. niali debito.

Iam

A Iam igitur, Deo dante, iuxta Apostoli documentum, per ea, quæ dicta sunt, scire poterit vnusquisq; vestrum suum vas possidere in sanctificatione & honore. Quod & velle & perficere nobis concedat misericors Deus, qui in Trinitate perfecta gloriosus viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

FERIA SECVNDA POST ij. Dominicam in Quadrag.

De duodecim pœnitentiæ impedimentis.

B

Sermo XIX.

Oriemini in peccatis vestris, Ioã 8. In multis quidem errasse, diuina gratia inspirante, iam nouit charitas vestra, & maximè circa illa, quæ in die præcedenti tractata sunt, q̃ licet communiter inter coniuges grauia videri debeant: grauiora ac perniciosiora censeri habent, quando tali impudica, atq; horrẽda extra statum matrimonij facta reperiuntur: nec huiusmodi atq; alia scelera perpetrasse nosse sufficit asculC tanti, nisi condigna pęnitentia subsequatur. Solent nempe dæmones multiplici via impedire peccantes, ne ad pęnitentiam conuertantur. Quandoq; blanditijs, quandoq; malitijs, & quandoq; violentijs. Per blanditias enim inuiscant in mundialibus voluntatẽ: per malitias obtenebrant intelligentiam in peccatis: per violentias debilitant facultatem, vt per hoc infelix peccator volẽdo nolit, cognoscendo ignoret, & conando nequeat ad salutarem viam redire. In huius autem mysterium Propheta in Psal. 68. in persona talis animæ infelicis ait: Infixus sum in limo. Et in hoc vitiorum tenacitas indiD catur. Et addit, profundi. & in hoc cęcitas demonstratur. Et subdit, & non est substantia, in quo debilitas nunciatur. Quod quidem verbum pro præsenti materia potest esse thema. De his denique tribus simul, hoc est de inuiscatis, excęcatis, & obstinatis, Hierem. 23. cap. ait, Polluti sunt & in domo mea inueni malum eorum, dicit Dominus: ideo via illorum erit quasi lubricũ: ecce primum. in tenebras impellãtur: ecce secundum. & corruet in ea: ecce tertium. Ad hos ergo in proposito verbo dirigitur terribilis sermo Christi, cum ait: Moriemini in peccatis vestris: si impęnitentes supple perseuerauerint in sceleribus vestris.

Dæmones arcent homines & multiplici ter impediunt peccatores, ne ad pœnitentiam conuertãtur.

In quo vtique verbo exprimitur tertia reliE giositas, quæ ponderabilis dicta est: quia valde ponderanda sunt verba hæc, cum sint prolata ab ore infallibilis veritatis. Causa autẽ mystica, quare tales moriuntur in peccatis suis, Gen. 14. posita est, vbi dicitur, q̃ vallis siluestris habebat puteos multos bituminis. Quid per vallem siluestrem, nisi præsens sæculum nequã exprimitur: quod quidem ad similitudinẽ vallis siluestris est locus exilij, locus contagij, & locus periculi. Propterea. 1. Ioan. 2. scriptum est, Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt. Hæc quidem mundana vallis multos puteos habet bituminis: quia in ea sunt F multi & bituminati casus, in quos peccatores ruentes difficillime resurgere habent. De quibus duodecim subiungemus per ordinem, secundum q̃ duodecim sunt quæ impediunt confessionem & veram pęnitẽtiam facere de commissis. De quibus quatuor pertinent ad tenacitatem, quatuor ad cęcitatem, & quatuor ad debilitatem impenitentium peccatorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

De quatuor impedimentis pœnitentiæ, quæ impediunt voluntatem ne pœnitere velit. G

Rrimi quidem abissales putei bituminis infernalis ad tenacitatem correspondẽtes subdãtur. Primus est amor peccandi, secũdus horror satisfaciendi, tertius nimia verecundia, quartus consuetudo mala.

Primum impenitentis impedimentum, ne pœnitere velit, est amor peccandi. H
Cap. 1.

Rimus est amor peccandi. Cum enim in talibus caro spiritui dominetur: iamq̃ue sensus animæ carnales effecti subdãtur sub sensibus carnis operatione proprij amoris, qui in huiusmodi regnat. Ideo necesse est, vt amor peccandi continuo crescat, & in mundanis oblectamentis inuiscatus affectus quasi in sua beatitudine conquiescat: nec tamen huiusmodi insensati aduertunt, quòd sicut Greg. ait: Temporale est, quod delectat: æternum verò quod cruciat. Et Ecclesiastici 3. ait: Qui amat periculum, in illo

Primus amor peccati.

A illo peribit. Periculum namque est neglectis cœlestibus adhęrere terrenis, ęternis temporalia, corpus spiritui, & proprium amorem dilectioni æterni Domini anteferre. Iuxta quod Prouerb. 1. Scriptum est: Stulti ea, quæ sibi sunt noxia, capiunt. Recolunt enim miserabiles peccatores delectationum, quas in præterito experti sunt: quod quia sine illis non possint ducere vitam suam, falso & nequam iudicio imaginantur. Amant magnificentias, amant delitias, amant diuitias, retinent aliena: & sicut in his non finem habere anxiè concupiscunt, ita nequaquam se habere credunt. O infelicissimi & stolidissimi peccatores, sicut Psalm. ait: Filij hominum vsquequo graui corde: vt quid dicitis vanitates, & quæritis mendacium. De hoc enim genere erat diues ille, qui oblito Deo totum affectum posuerat in peccatis. de quo Dominus Lu. 16. ait: Homo quidam erat diues: ecce auaritia. qui induebatur purpura & bysso: ecce superbia. & epulabatur quotidie splendidè: ecce luxuria. Sed & subditur: Mortuus est diues, & sepultus est in inferno: hoc est in sathanæ cimiterio. Ecce primum salutis impedimentum, videlicet peccandi C amor: cum quo iste vixit cum eodem obediens æternaliter peremptus est. Hic est bituminis puteus primus, de quo Apocalip. 9. scriptum est. Vidi stellam, idest luciferum, de cœlo cecidisse in terram: hoc est in terrenum sensum: & data est ei clauis putei abissi: quia concessa est illi libertas propriæ voluntatis ad seipsum magis, quàm Deum diligendum: & aperuit: quia prius palam fecit puteum abyssi, idest amorem peccandi: qui merito puteus dici potest: quia sicut qui in puteum cadit per seipsum inde resilire non potest: sic qui in D peccandi amorem ruit, cum sit anima, spiritus vadens & non rediens, per semetipsum nequaquam euadere valet. Abyssi quoque puteus dignissimè nominatur, quia sine ipsa bonitate diuina amor peccandi manet, testante Iob. 28. c. qui ait: Dicit abyssus: non est in me, scilicet per gratificantem gratiam bonitas Dei.

Cathena peccati. (margin, beside B)

Secundum autem impedimentum voluntatis malè satisfaciendi est horror. Cap. 2. E

SEcundus autem puteus bituminis est horror satisfaciendi & restituendi. Facile nanque est ruere in puteum offensionis: sed in huiusmodi putei bitumine implicatus, videns satisfaciendi difficultatem, stupet & horret, & in damnationis statu animam propriam derelinquit. Audit nempe vel pensat, q si vult cõfiteri dignè, pęnitere, necesse est illi aliena restituere: sicut vsuras, rapinas, symonias & furta & omnia mala lucra. Item oportet, q satisfaciat illatis damnis, restituat ablatas famas, F indulgeat inimicis, partialitatibus renunciet vniuersis, maxime Gebellinę, & Guelfæ: sine qua renunciatione facta corde, ore & opere nullus vnquam absolui debet, vel potest, sicut in tractatu contra partialitates latius ostensum est. Iterum necesse est, quòd renunciet omnibus sectis, & omnibus officijs partialiter assumptis, vel datis. Item videt sibi necesse satisfacere emissis votis, exequi testamenta, quibus ore, hoc est promissione, siue instrumento obligatus est. Item mercantias non plus propter dilatum tempus, & terminum vendere, G quàm sine illo lucrumque iam acquisitum exinde satisfacere plene, cum sit vsura in conscientiæ foro, sicut patet extra, de vsuris, in c. consuluit. Iterum se videt obligatum satisfacere vsuras, & rapinas, aliaque iniquitatis lucra, quæ sui prædecessores sibi dereliquerunt. Insuper horrent satisfacere publice, sicut similiter publice peccauerunt, quia sic tenentur. extra, de pę. & re. cap. j. Horrent etiam, potissime mulieres, amouere a se superfluas vanitates, & vestes, sumptuosa iocalia, adulterinos capillos, diabolica fucamẽta, spectacula, & choreas, quę omnia peccatorũ occasiones sunt: quas omnino, si homo verè pęnitere vult, a se remouere tenetur. Nam, vt scribitur de pę. di. 3. circa princ. Pęnitentia est peccatorum causas excidere: nec earum suggestionibus aditum indulgere. Arcta nempe hoc tempore peccatoribus apparet via, quæ ducit ad vitam: arcta quippe nimis maximè restituere aliena: cum tamen, vt dicitur extra de reg. iur. lib. 6. Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Hic igitur satisfactionis horror & puteus bituminis est, de quo Prouerb. 23. dicitur: Puteus angustus s. aliena. s. satisfacere. Propterea Hier. 8. c. ait:

Cõtra vana ornamẽta mulierũ, vide Clemẽt. Alex. & Tertullianũ de falso ornatu mulierum. (margin)

Attendi

A attendi & auscultaui: nemo quod bonum est loquitur: nullus est, qui agat pœnitentiā super peccato suo di. quid feci, omnes conuersi sunt ad cursum suum quasi equus ad impetum suum vadens ad prælium.

Tertium impedimentum pœnitentię impediens voluntatem, est verecundia indiscreta. Cap. 3.

TErtius puteus bituminis est nimia verecundia. In hoc subiūguntur multi hypocritæ & superbi, de foris cupientes apparere hominibus virtuosi & sani, cū intus sint vitiosissimi & infirmi. Hæc verecundia est inordinata: & ne verè pęniteant plurimum mulieribus obest, maxime circa opera carnis. Sed in his & consimilibus facit diabolus peccatori, sicut fur cani, in cuius os proijcit carnes ne latret. Hæc verecundia puteus ille est, de quo Samaritana, Ioan. 4. ad Dominum ait: Puteus altus est: id est, profundus. Profunda nanque nimia verecundia est, in quam qui cadit, non facillimè euadit: quia puteus bitumine plenus: hoc est stulto rubore animam a peccatis euadere non permittit. Sed veniet vtique dies illa: veniet inquam tempus, de quo Dominus Sopho. 1. ait: In tēpore illo scrutabor Hierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in fęcibus suis. Contra quod Bernard. ait: O insania nimia hominum: pudet ablui, & non pudet inquinari: pudet sordes abstergere, & non pudet contrahere: abstergitur caliga, & contemnitur anima. Et Ecclesiastici 4. Non confundaris pro anima tua dicere verum: est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gratiam & gloriam.

B — *Exēplū.* — C

Quartum pœnitentiæ impedimentum impediens voluntatem, est malitia malę consuetudinis. Cap. 4.

D

QVartus puteus bituminis est consuetudo mala. Cum enim, Ioan. 8. Dñs dicit: Qui facit peccatum, seruus est peccati: necesse est, vt qui per consuetudinem malam diu sub iugo iniquitatum subiectus fuit, sine magna difficultate nequaquam resurgere possit. In quorum persona Hiere. Thren. 1. ait: Vigilauit iugum iniquitatum mearum in manu eius, id est consuetudinis malæ: conuolutæ sunt & impositæ collo meo: infirmata est virtus mea: dedit me dominus, scilicet permissiue, in manu, de qua non potero surgere. Hoc est iugum, de quo Ecclesiastici 40. scriptum est: Iugum graue super filios Adam. Hic est lapis, qui Ioan. 11. Lazaro suppositus erat. vbi glo. Difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit. Et hic quidem est labor, quo filij Israel duris operibus palearum, luti & lateris premebantur sub Pharaonica seruitute, sicut patet Exo. 1. Cuius rationem assignat Hug. de san. Vi. super regulam August. di. Cogitatio praua parit delectationem, delectatio consensum, consensus operationem, operatio consuetudinem, consuetudo necessitatem, necessitas cogit. & sic fit q. irremediabilis morbus. q. inossata gutta, & incurabilis lepra. De quo Ecclesiast. 1. Peruersi difficilè corriguntur. Et Hiere. 13. Si mutare potest Æthyops pellē suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Similis nanq; est mala consuetudo puteo, qui in fundo est latus, & in ore arctus, propter quod difficilius homo inde egredi potest; propterea Gen. 16. scriptum est, Quod nomen putei illius est latitudo: quia lata est via quæ ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam. Et Hiere. 48. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requieuit in fęcibus suis. Ecce quatuor bituminis putei mirabili cęcitate inuiscantes homi. voluntatem ne salubriter velit & valeat pęnitere.

De habitu inclinā te, vide q̄ habet D. Thom. in 3 sent di stinct 23. Ockā quo lib. 3. Gabriel lib. 3. dist. 23. q. 1.

E — F — G

ARTICVLVS SECVNDVS.

De alijs quatuor pœnitentiæ impedimentis, quæ impediunt intellectum ne sciat veraciter pœnitere.

SEcundo alij quatuor bituminis putei pertinentes ad cęcitatem modo subiungantur. Quorum primus est incredulitas; secundus ignorantia, tertius exemplum delinquendi, quartus spes diu viuendi. H

Primum pœnitentiæ impedimentum impediens intellectum, est incredulitas. Cap. 1.

PRimus bituminis puteus est incredulitas, siue defectus fidei. Plurimi nempe considerantes religiosorum & cleri sceleratam vitam, ex hoc vacillantes, immo multotiens deficiētes in fide, non credūt a tecto supra,

non

A non æstimantes quod illa, quæ de nostra fide sunt scripta, sint vera, sed scripta fuerint nô Dei spiramine, sed humana & deceptoria inuentione: non credentes diuinis scriptu ris, neq; Doctoribus sanctis, sicut de præsen tis temporis infidelibus Christianis propheta testatus est di. Nec fideles habiti sunt in testamento eius. Hinc etenim consequẽs est, quod clauium virtutem non credunt: ecclesiastica sacramenta despiciunt, animam esse non putant: vitia non euitant, virtutes non reputant: non horrent inferos, cœlestia minime concupiscunt, sed transitorijs cordialiter adhærentes hoc sęculũ sibi statuunt B paradisum. Omnia autem hoc ab vno infidelitatis fonte procedunt: Nesciunt nempe distinguere inter prælatorum & sacerdotũ gradum & vitam. Licet enim vita multorũ clericorum sit criminibus plena: auctoritas tamen in illis est sancta & veneranda, sicut in sermone sequenti patebit. Huiusmodi enim infidelitas est confessionẽ impediens, & propter exempla mala clericorum aucto ritatem cõtemnens, est illa plumbea massa, qua os amphoræ. i. terrenę conscientiæ obstructũ est: & mulier, quæ impietas dicitur, in amphora est cõclusa: quia impietas malæ voluntatis per impœnitentiam in conscien C tia clausa est. De quibus patet Zach. 5. c. Talis incredulitas primus cęcitatis bituminosus puteus est, de quo Psalm. ait: Tu vero Deus deduces eos. s. incredulos in puteum interitus, hoc est infidelitatis ignorantia, vnde habeant æternaliter interire.

Crimẽ sacerdotis nõ īpedit auctoritatẽ.

Secundum impedimentum impediens intellectum, est ignorantia. Cap. 2.

Secundus puteus bituminis est ignorantia cęca. Ignorat enim infelix peccator suum miserum & miserabilem statum. D Non enim intelligit, quem offendit. s. Deũ: quid commisit, s. peccatum: cui seruiuit, scilicet diabolo: quantũ tempus perdidit, quod recuperare non poterit in æternum. Ignorat & quid perdidit, quia paradisum: quantam pulchritudinẽ amisit. s. animæ suæ: quid incurrit. s. acerbissimam inferni pœnã. Sicut Prouer. 7. scriptum est. Ignorat stultus, quod ad vincula trahatur: donec transfigat sagitta cor eius. Insuper de talibus Psal. ait: Nescierunt, neq; intellexerũt: in tenebris ambulant: mo. omnia fundamenta terrę. s. in puncto suæ damnosæ mortis. Hic puteus bituminis ille est, de quo 2. Reg. 17. mysticè dictum est, quod tulit mulier & expandit velamen super os putei. Hæc mulier cęcitas est, quæ tunc velamen super os putei ponit, cũ ignorãtiam sui status in animam peccatoris inducit: Sed, vt testatur Apost. 1. Corin. 14. Si quis ignorat ignorabitur. Et Psalm. de illis prædicit: Veniat, idest veniet illi laqueus, quem ignorat. Et Prouer. 21. Impingetur ad laqueos mortis, quos ignorat. Esa. 7. Si non credideritis, non permanebitis.

Ignorãtia peccatoris q̃ta.

E

Tertium impedimentum pœnitentiæ impediens, est exemplum delinquendi. Cap. 3.

F

Tertius puteus est exemplum delinquendi. Considerat enim homo peccator, quod multi sunt qui malè viuunt, sicut & ipse, & quandoq; peius: quorum quidam sunt eo sapientiores in scientia & natura nobiliores etiam in progenie & in fama celebriores. Infideliterque interrogat & miratur di. Nunquid tot & tanti damnari debent? Contra quos Ecclesiastici 32. scriptum est: Peccator homo vitabit correptionem, & secundum voluntatem suam inueniet comparationem. Et eiusdem cap. 7. Non pecces in multitudine ciuitatis: hoc est exemplo multitudinis prauæ. Rationem vero assignat Augustinus. 2. q. 1. c. multi. di. Nam non propterea minus ardebũt, quia cum multis ardebunt: immo etiam magis: quia quãto plura in igne sunt ligna, tanto magis inualescit ignis. Quod naturali quodam instinctu intelligẽs diues ille epulo, Lu. 16. rogabat Abraham, vt mitteret Lazarum in mundum quinque fratribus suis, quos in mundo reliquerat, pœnitentiã prædicare. Et in hoc non est verum, quod dicitur: Solatium est miseris socios habere pęnatos: quia quanto plures in inferno damnantur, tãto amplius accidẽtalis pęna augmentatur eis. Hinc Prouer. 20. c. scriptum est: Pondus & pondus, mensura & mensura, id est considerare secum alios peccatores vtrumq; abominabile est apud Deum. Hoc quidam sapiens considerans ait: Si omnes deberent saluari, dempto vno: timerem ne forem ille. Et si omnes deberent damnari, excepto vno: laborarem quòd essem ille. Hic est in mystico sensu puteus ille, de quo 1. Machabeor. 7. scriptum est: Quosdam de populo mactauit, & in puteum magnum proiecit.

G

Exemplũ malũ val de afficit.

H

Quartum

A *Quartum impedimentum pœnitentiæ intellectum obfuscans, est spes longioris vitæ. Cap. 4.*

Psal. 54. QVartus puteus est spes diu viuendi. Contra quos Psalm. ait: Viri sanguinum & dolosi non dimi. di. suos. s. quia tanta est falsa spes, quod diu viuere credunt, quia sic cõcupiscunt: quòd licet centum & amplius viuerent annis, adhuc non dimidiarent dies suos, secundum Alex. de Hal. quia. s. cupiunt nunquam mori: vnde si viuerent etiam mille annis, nunquam dimidiarent terminum concupitũ. Addatur, quod

B Iaco. 4. c. ait: Quæ est vita nostra? vapor ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Et Iob 14. ait: Homo natus de muliere, breui viuẽs tempore, repl. mul. mise. qui quasi flos egre. & conte. & fu. ve. vm. & nũ. in eo. sta. perma. Et c. 20. Laus impiorum, breuis est: & gaudium hypocritæ, ad instar puncti. Si ascenderit vsq; ad cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit: quasi sterquilinium in fine perdetur. Et qui eum viderant dicẽt: Vbi est? velut somnium aduolans nõ inuenietur: transiet sicut visio nocturna. Et Psalm. etiam ait: Vidi impium superexal. & ele. sicut ce. libani: tran. & ecce

C non erat: & quæ. eum & non est inuentus locus eius. Et iterum Mar. 13. Vigilate: nescitis. n. quando Dñs veniet: sero, an media nocte, an galli cantu, an mane: ne cum venerit repẽte, inueniat vos dormientes. Hic est puteus, de quo Gen. 26. dr, quod Isaac appellauit aliũ puteũ inimicitia, quia hæc vana & falsissima spes quotidie inimicitiã iter Deũ & animã augmẽtat. In hũc puteũ ceciderat & peremptus est diues ille, de quo Lu. 12. scriptũ est, qui aïæ suę dicebat: Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, & epulare. Dixit aũt illi Deus: Stulte, hac nocte animã

D tuã repetent a te: quæ autem parasti, cuius erunt? imò tu, qui parasti, cuius eris? Hi sunt quatuor putei ad intellectus tenebrositatẽ correspõdẽtes, in quibus defixa intelligẽtia excęcat, vt nesciat ad pęnitẽtiæ viã reuerti.

ARTICVLVS TERTIVS.

De vltimis quatuor impedimentis pœnitentiæ, impedientibus facultatem peccantis, ne valeat pœnitere.

TErtio quoq; sunt alij quatuor putei bituminis pertinentes ad facultatẽ, videlicet ne quasi valeat pęnitere hominem peccatorem. Primus est pigritia, secundus timor recidiuandi, tertius præsumptio, quartus desperatio. E

Primum pœnitentiæ impedimentum, ne homo pœnitere possit, negligens pigritia nuncupatur. Cap. 1.

PRimus autẽ puteus est pigritia, s. qua homo differt de die in diẽ pęnitere & confiteri. Nil enim homini seipso vilius est, plusque seipsum negligit, quàm aliquid suorũ. Contra quod Prouer. 19. Qui negligit vias suas mortificabitur. Sunt nãq; plerIq;, qui peccatorum sarcina vel arena grauati & criminibus pleni expectant Quadragesimam. Ecce iam venit putationis tempus: iam trãsijt hebdomada prima: venit secunda, iam tertia & quarta recedit: iamq; abeũte quinta & sexta ad septimam iam veniamus. Ecce igitur iam nunc tempus acceptabile, & nihilominus ad confessionem non venit, vt verificetur quod de talibus Esa. 28. scriptum est: Manda remanda. s. tu Deus inspirationes sanctas expecta: reexpecta. s. de anno in annum, de die in diem, quod reuertatur ad pęnitentiam: modicum ibi, modicum ibi: hoc est modicum reuertuntur ad pœnitentiam extra Quadragesimã, & modicum in Quadragesima, vt vadant & cadant retrorsum. i. semper deteriorẽtur & cõterantur. s. in naturalibus bonis, & illaqueentur criminibus multis, & capiantur in ęternis supplicijs. Sunt nempe quidam similes accipitri pingui, vel satis siluestri, qui non vult venire nisi carnes rubeę ostendãtur. Sic tales negligentes & pigri ad confitendũ non vadũt, nisi die veneris sancta, quibus vtrum valeat pęnitentia illa, de qua valde timendum est: tum quia impręmeditati accedunt, tum quia multitudini tũc ad confessionẽ currẽti paucitas non sufficit confessorũ: tum quia rari sunt confessores intelligentes & zelum animarum habentes. Propterea sequitur, quod in tribus verbis peccator erit impeditus, nolo dicere absolutus & expeditus ab eis: & sic deterioris conditionis domum reuertetur peccator, quàm prius esset, cum se credat fuisse confessum, & non est: imò fortè per mortale peccatum suũ confessorẽ secum ad inferos traxit, si in tali officio negligens vel insufficiens fuit. Ecce quantum periculum secum portat negligentia ista. Hic est ille puteus, de quo Lu. 14. Dominus ait: Cuius vestrum asinus vel bos in puteum cadit, & nõ continuo,

Negligentia peccatoris. F G H *Quibus ipedimentis ligetur peccator.*

A continuo, i. sine dilatione, extrahet illum. Hinc de hoc pigro dictum est, Ecclesiastici 22. De stercore bouum lapidabitur piger.

Secundum impedimentum pœnitentiæ impediens facultatem, est recidiuandi timor. Cap. 2.

SEcundus puteus est timor recidiuandi. Dicit enim intra se insensatus peccator: Quid mihi proderit confiteri: quomodo potero in bonis inceptis perseuerare, cum arcta sit via, quę ducit ad vitam, vt dicitur Mat. 7. quomodo me potero a luxu-
B ria in posterum continere: similiter ab iniustis lucris, a mendacijs, a blasphemijs, a periurijs, ab iniurijs & vanitatibus: a laudib. choreis & gulositatibus: quomodo potero ieiunia ecclesiæ obseruare & festa: quomodo effugiam partialitates & officia data & consimilia: quomodo potero effugere versutias diaboli, cui sunt mille nocendi artes & modi, vt dicitur. 16. q. 2. c. visis. Quomodo etiam euadam laqueos mundi, qui allicit, decipit & trahit, & nos fragiles ad relapsum conducit. Nec aduertit peccator, quod ex assumpta pęnitentia hostis debilior factus est, confususq; discedit: vnde & si iterum reuertatur, minimè timędus est. Nam,
C vt Hiero. ait: Parum timędus est hostis, qui non potest vincere nisi volentem. Insuper ex depositione peccati & ex secure consciętiæ libertate homo robustior est contra insidias eius, tanquam fortis armatus & a carcere liberatus: quia pęnitętia armatura Dei est, de qua Ephes. 6. Apostolus ait: Induite vos armaturā Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, &c. Insuper adiutores habet omnem cętum iustorum: quia in mistico corpore Christi per gratiam manens particeps fit omnium aliorum mēbrorū: propheta testante, qui ait: Particeps ego sum
D omnium timentium te, & custo. man. tua. Propterea nonne etiam Dñs illuminatione & protectione, & saluatione propinquior est? Psalm. etenim ait: Dñs illuminatio mea: & salus mea, quem timebo. Dñs protector vitæ meæ: a quo trepidabo. Et Iob 17. Pone me iuxta te: & cuius vis manus pug. contra me. Et Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Hic est puteus iuramenti, de quo Gen. 46. scriptum est. Venit ad puteum iuramenti. Nam qui in hunc puteum ruit, quasi trepidando iurat per pęnitentiam nunquam reuerti: ex quo consequēs est, quòd Dominus iurat quòd si peccatorem non pœniteat, nunquam misericordiam consequetur. Iurauit Dominus, & E
non pœnitebit eum.

Quomodo quis euadere potest laqueos mundi & Diaboli.

Tertium impedimentum pęnitentiæ debilitans facultatem, est præsumptio de misericordia Dei. Cap. 3.

TErtius puteus bituminis est pręsumptio. s. de misericordia Dei: videlicet quod malè viuendo Deus misereatur & indulgeat peccatori: quod est Dominum iudicare iniustum, & per consequens quodāmodo blasphemare eum, sicut in taliū persona Psalm. ait: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Contra quos Ecclesiastici 5. Ne dicas, miseratio Domini magna est. Nam, vt Greg. ait: Misericordiā Dei debemus erubescere, si iustitiam eius nolumus formidare. Insuper Hiero. ait: Magna est misericordia Dei: imò maior quàm credis, sed non minor iustitia. Cōtra hanc pręsumptionem exclamando Ecclesiastici 37. ait: O præsumptio nequissima: vnde creata es, scilicet a Deo: q. d. non: sed es opus dæmonis, qui semper in vita malè agētibus hanc præsumptionem inspirat, ne pœniten
tiam agant. Quibus comminatur Dominus G
Lu. 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et Ecclesiastici 2. Si pęnitentiam non egerimus, incidemus in manus Dei, & non in manus hominum. Hic est puteus, de quo dicitur Gen. 26. Quòd nomen putei ab eo, quod acciderat, vocauerunt calumniam, quia magnam calumniam imponunt Deo de iniustitia taliter præsumentes.

Presumptio valde efficit ne qs assequatur peccatorum veniam.

Quartum & vltimum impedimentum pœnitentiæ impediens facultatem, desperatio est, de misericordia Dei. Cap. 4.

QVartus & vltimus bituminis puteus est desperatio, scilicet de misericordia Dei, etiam pœnitere nolendo, quod est reputare Deum impium & crudelem, sicut fecit Cayn, qui Gen. 4. c. ait: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Et Iudas, qui dum Dominum prodidisset, abijt & laqueo se suspendit, Matth. 27. Sunt etiam quidam, qui desperantes de sua propria salute, criminibus se immergunt, sicut Apost. ait, Eph. 4. Desperantes semetipsos impudicitiæ tradiderunt. Cōtra quos Psalm. ait: Misericordia Dei ab æterno & vsque

Desperatio ē vnū peccatum vel mēbrū peccati in Spiritum sanctum, qđ dr̄ irremissibile, nō qđ sit aliquod peccatū irremissibile ī hoc statu, sed qa cū difficultate remittitur: sicut febris dr̄ incurabilis, qa est difficilis curationis.

A vsque in æternum super ti.eum. Idem quoque gloriosa Virgo Maria ait: Et misericordia eius a proge. in proge. ti.eum. Et Ezech. 18. Cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam: ipse animam suam iustificabit. Et Leo Papa 26. q. 6. c. his. ait: Misericordiæ Dei nec mensuram possumus ponere, nec tempora diffinire. Hic est puteus, de quo liberari orabat Psalm. di. Non absorbeat me profundum, neq; vrgeat super me puteus os suum. Quod exponens August. ait: Puteus est profunditas humanæ iniquitatis, in qua si cecideris, nō claudet super te puteus
B os suum, si tu non claudis tuum. Satage igitur peccator humiliter pœnitere, atq; ad cor redire, ne sis de illis, quibus Dominus superius ait: Moriemini in peccatis vestris. Confitere confidenter, & cum propheta humiles funde preces di. De profundis clamaui ad te Domine, do. exau. vo. m. &c. Et sic tu, qui eras in profundo limi defixus, corde cōtrito, ore confitendo & opere satisfaciēdo mereberis misericordiam Dei impetrare, quam nobis cōcedat Dominus Iesus Christus, qui viuit & reg. in sęc. sæc. Amen.

C FERIA TERTIA POST ij. Dominicam in Quadrag.

Quanta veneratione honorari debent ecclesiastici gradus.

Sermo XX.

Vper cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum vero opera eorum, nolite facere. Matth. 23. Vbi enim grauius periculum im-
D minet, ibi maiori solertia succurrēdum est: tantoq; negotia grauius ponderanda sunt, quāto inde maius periculum cernitur posse imminere: potissimè cum malum induit pallium bonitatis, aut ignorantia serpit per itinera falsitatis. Huiusmodi autē sunt quidam, qui prædicantes vel intacta vel indiscussa relinquunt, vel peccantes populi audire renuunt: aut magnę impietatis hęc mala esse non credunt: immo ꝙ periculosius est in his, de quibus hodie agimus, sunt aliqua, in quibus grauiter offendendo quidā Deo arbitrātur se obsequium præstare: Nec aduertūt, ꝙ Dominus per Esa. c. 5. minatur di. Væ vobis, qui dicitis malum bonum, & E bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Eiusmodi esse noscuntur, qui nec sancta reputant, nec sacris deferunt, nec in multis deferendum esse intelligunt. Hinc sequitur, ꝙ hæc inter maxima & periculosissima impedimenta pœnitentiæ diffusiusq; tractanda, quàm in præcedenti sermone fecerimus, connumeranda sunt. Propterea in verbo proposito Dn̄s ait: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, &c. Ad literam enim: quia in cathedra sedent Pontifices & Doctores, quando docent & prædicant popu- F lo mandata Dei: ideo per cathedram regendi & præcipiendi, atq; docendi auctoritas designatur, quasi dicere velit Dn̄s: In hac cathedra auctoritatis ecclesiasticæ, dū Deo permittente & ecclesia clerici perseuerant, omnia quæcunq; dixerint vobis. s. ad cathedram. i. ad eorum officium spectantia, seruate. i. in corde per memoriam & voluntatem bonam: & facite. i. satagite opere adimplere: secundum verò opera eorum. s. si mala sunt, nolite facere. q. d. Auctoritati Dei, quæ in eis residet, parere curate: opera vero quæ vtiq; sunt illorum, non Dei, cum mala sunt, omnino imitari cauete, ſm ꝙ G glo. interli. ait: Doctrinam tenete, non vitam. Et de hac differentia dignitatis, seu potestatis personarum tenentium illam, Magister sen. in 2. di. vl. c. pe. discutit diligēter. Chrysostomus quoq; ait: Frequēter de homine malo doctrina bona procedit. Ecce terra vilis preciosum aurum producit. Nūquid propter terram vilem preciosum aurum contemnitur? nō: sed sicut aurum eligitur & terra relinquitur: sic & nos debemus doctrinā accipere & mores relinquere. Nam apibus herbæ necessariæ non sunt, sed flores herbarū: flores colligunt & her- H bas relinquunt. Sic & vos, flores doctrinæ colligite & cōuersationē relinquite, vbi fit inutilis herba. In quibus verbis quarta, hoc est clericalis Religiositas & auctoritas indicatur, qua fit vt ex præsenti præcepto Domini quilibet dignitati ecclesiasticæ parere debeat, quæ non peccat, clericiq; crimen fugiat, quando peccat. Ad pleniorem atque vtiliorem intelligentiam dicendorum circa venerationem sacrorum & ecclesiasticæ potestatis & dignitatis, tria ad præsens consideremus. Primo sacrum locum, secundo sacrum gradum, tertio sacrum præceptum.

Cathedra Ecclesiastica habenda est in maxima veneratione.

ARTI-

A ARTICVLVS PRIMVS.

Quanta veneratione sunt digna Ecclesiastica templa.

Rimo autem consideremus circa venerationem sacrorum ipsummet sacrum locum & templum. Quod quidem reuerentia dignum esse probatur septuplici ratione, seu respectu. Primo propter præsentiã Dei, secundo propter præsentiam Dñici Sacramenti, tertio propter assistentiam Angelorum, quarto propter diuersa beneficia ibidem nobis donata, quinto propter maiorum exempla & signa; sexto, quia sunt ibi res sacræ; septimo, quia ibi diuina officia celebrantur.

Septẽ rationibus probat quanta veneratione digna sit Ecclesia, in qua diuina celebrantur.

B

Quod Ecclesia reuerentia digna est, quia ibi est præsentia Dei. Cap. 1.

Rimo quidẽ templum Dei reuerentia dignum est pp præsentiam Dei. Relucet quidẽ in templo sancto præsentia Dñi Sabaoth, sicut Psal. testatur, di. Dñs in templo sancto suo. Et iterum idẽ ait: Deus in loco sancto suo. C Hinc omnes fideles hortatur alibi, di. Adorate Dominum in atrio sancto eius. Quod in persona fidelium id facere spopondit, di. Introibimus in tabernaculum eius: ado. in loco vbi ste. pedes eius.

Quanta sit templis Dei reuerentia exhibenda, quando ibi est præsentia Dominici Sacramenti. Cap. 2.

Secundo est templis Dei reuerentia exhibenda propter præsentiam Dominici Sacramenti. Quod quidem in hoc seculo D est super oĩa venerandũ. O charissimi, quanta reuerentia, ac modestia circunspecta ingredimur, & moramur in aulis dñorum, ac præsentia magnatorum, ne quicquam irrisione dignum agamus, seu loquamur: quantò magis in præsentia eius, qui est Rex Regũ, & Dñs dominantium. Hinc Hier. ad Pammachium, & Oceanum, in 2. epist. inquit: Timeo, ne quando per risum introimus ecclesiam, sic de nobis rideat Deus: sicut scriptũ est: Qui habitat in cę. irri. eos.: & Dñs subsan. eos. Quanta igitur indignatione turbat Dñs contra illos, qui aspectibus impudicis, & procationibus effrenatis sacra Dei templa, & ædes tanquã publica prostibula meretricum prophanant. Qua insuper iustitia E contra matres, & consanguineas irascetur seueritas Dei, quæ tãquã meretriculas exornatas prostituunt filias, & puellas corã oculis procatorũ in templis sacris: imo in conspectu Dñici Sacri, & dũ diuina misteria celebrantur. Qua deniq; snĩa punientur, quicunq; ibidem turpia, atq; sacrilega operantur. O insanum humanũ genus, contra vos, 1. Cor. 3. Apost. acerrima proclamat condẽnatione, di. Si quis templũ Dei violauerit, disperdet illũ Deus. Hinc ẽt ad literam forte qñq; huiusmodi mulieres disperduntur in partu. Contra huiuscemodi Apoc. c. vlt. scriptum est. Foris canes & venefici. Hinc minatur & indignatur per Esa. c. 1. Dñs, di. Cognouit bos possessorem suũ, & asinus præsepe Dñi sui: Israel aũt. i. populus Christianus, me, nõ cognouit, & populus meus nõ intellexit. Væ ergo genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequã, filijs scelestis. Discant igitur hoĩes insensati ab irrationabilib. creaturis, quanta veneratione sit dĩgnum Dñicũ Sacr̃m, ac cũ quanta reuerẽtia, ac tremore cõuersari debẽt in Ecclesijs, vbi continuè hr̃ hostia consecrata. Notent exẽplum de rustico quodã cupido & auaro, q cũ cuperet diuitijs abundare, maleficiũ consuluit, fiducialiter quærẽs, q̃ via ditari posset. Cui maleficus consiliũ dedit, q cũ in Pascate susciperet corpus Christi, illud secretè ex ore extractũ seruaret in manu, atq; ĩ apũ alueolo locaret, & sic cunctæ vicinorũ apes ad mellificandũ ad eius alueolũ cõuenirẽt. Quo facto, audi mirabile dictu, apes rustici antedicti cũ apibus vicinorũ Ecclesiunculam cum altari de ipsa cera sanctissimo Sacramento mirando artificio construxerunt. Extrahens itaque mella de alueolis, consummato iam tempore, venit rusticus mel quærens in eis, & vasa reperit vacua. Miransque deuenit ad alueolum, in quo posuerat Dominicum corpus. Audit apes mirabilibus melodijs circunquaque in aere resonantes. Cumque appropinquaret ad locum, vbi erat Dominicum Sacramentum, subito quodam impetu vindicandi omnes illæ apes irruerunt in eum, aculeis suis illum cunctis viribus suis affligentes. Sentiens itaque in huiusmodi Dei virtutem, subito secedit a loco. Currensque ad proprium sacerdotem aperit scelus suum, & miraculum Dei patefacit. Congregatur populus iudicio sacerdotis: currunt vndiq; gentes, & debitis solennijs concurrunt ad locũ, vbi erat locatum Dñicũ Sacramẽtum.

F

Exemplũ familiare de rustico G

H

Hac rõne Ecclesia dr̃ basilica, quasi domus Regis, qa ibi tractãtur ea, quæ digna sunt regno cœlesti.

A Quibus appropinquantibus de alueolis eleuantur apes mirabilibus melodijs, & concinentibus choris in aere iubilabant. Sacerdote itaq; reuerenter prospiciente in alueolū antedictum cernit in eo ecclesiunculam ceream cum altari miro artificio ab apibus fabrefactam, & super altare residere Dñicū Sacramentum. Stupet sacerdos, cunctiq; astantes admirati replentur deuotione. Extrahentes deniq; prædictam ecclesiam cum Dñico Sacro, & debita deuotione ad ecclesiam trāsferentes, pro summis reliquijs seruauerunt. Ex his manifestè apparet, qua reuerentia & timorosa deuotione assistere habent oēs in ecclesijs, in quibus adest Dñicū
B Sacrm. Propterea statutū est de consec. dist. 2. c. presbyter. q̄ semper ꝓ infirmis habeat Eucharistiā in Ecclesia præparatam, quam in loco honorabi locare debet cum lampade accensa semper astante. De pœnitentia utem male custodientis Eucharistiā sacrā, habetur in c. subsequenti, ibidem.

Admirandū, & dignū obseruatione portentū.

Quod veneranda sunt Dei templa, quia ibi astant multitudines Angelorum. Cap. 3.

Tertio venerāda sunt templa Dei pp assistentiā Angelorū. Hinc Apost. 1.
C Cor. 11. ait: Debet mulier velamē habere super caput suum pp Angelos. Quod tripliciter exponit Magist. sent. super hunc passum, in glo. super epist. Pauli. Primo pp Angelos. s. qa ad custodiā cuiuslibet vn⁹ bonus Angelus deputatus est. Hinc Hiero. ait: Magna est dignitas animarū, vt vnaquæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelū deputatum. Secūdo etiam propter Angelos, qui assistunt in Ecclesia Dñico Sacramento. Vnde Greg. Quis fidelium dubiū habere possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cęlos aperiri, & in illo Christi mysterio Angelorum choros adesse,
D imis summa sociari, & vnum quidem ex inuisibilibus, & visibilibus fieri. Hæc in 4. sen. dis. 11. Tertio vero propter Angelos. i. propter ecclesiasticos sacerdotes, qui Angeli nuncupantur, ne. s. ex fœminarū lasciuo aspectu scandalizentur, maxime cum occupantur in officijs sacris. Ex his manifestè clarescit, q̄ oēs Angeli in ecclesia existentes, cum viderint per mulieres coram Dominico sacramento animas sibi in costodiā datas multipliciter auferri, contra eas acriter indignantur. Similiter contra quoscūq; quocunq; modo in Ecclesia Dominum offendentes.

Mulier dēt in Ecclesia hīe velamē.

Quod Ecclesiæ venerandæ sunt; quia in eis suscipimus multiplicia beneficia Dei. Cap. 4.

Quarto sunt honoranda Dominica tēpla propter diuersa beneficia nobis in eis data. Ibi. n. primo baptizamur, & ab originali culpa curamur, ex quo efficimur dilecti filij Dei. Sed sicut Ro. 8. Apost. ait: Si filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Secūdo confirmamur. s. vt stabiliores simus in gratia Dei. Tertio quoq; ibidem per pœnitentiam & confessionem reconciliamur, & de lapsu, atq; relapsu consequimur misericordiam Dei. Quarto ēt in eisdē ad diuersa officia spiritualia ordinamur. Quinto insuper ibidē audimus diuina officia & sacra. Sexto in eisdem suscipimus multiplices indulgentias commissorum. Septimo quoq; ibi suscipimus sanctissimum Sacramentum, per qd̄ saluati, & liberati sumus. Et merito quilibet debet de tot beneficijs ibi receptis laudare Deum, & cum Propheta iubilando decātare, di. Suscepimus Deus misericordiā tuā, s. multiplicē, in medio templi tui. Ex prędictis igitur patet, q̄ merito his beneficijs indignū se reddit, qui ibidem aliquid indignū agit, hoc quoq; addendum est, q̄ quanto sanctior locus est, tanto ibi commissa grauior est offensa. E F G

Quod in nullo Christus sic feruidum zelum ostendit, sicut pro honorando Dominico templo. Cap. 5.

Quinto Dominica templa honorāda sunt propter maiorum exempla, & signa. Et vt exordium sumamus a Christo, considera mens deuota, quanta reuerentia honorauit Dñs Iesus Christus Hierosolymis templum Dei. Nam cum Hierusalem intrabat, solitus erat statim visitare templum, illudq; suis officijs & beneficijs honorabat. Ibi. n. cōiter prędicabat, ibi orabat, ibi quoq; miracula frequētius faciebat. Deniq; ad omnium nostrum inflammāda corda ad zelum diuini cultus in templis Dei, maiorē zelum ostendit contra inhonorantes Dñicū templum, quam cōtra suos crucifixores duros, aut quoslibet alios sceleratos. Nec alicui sceleri corrigendo legimus posuisse manum, nisi contra inhonorantes Deū in templo suo. Propter hoc. n. vt scribitur Matt. 21. Intrauit Iesus in templum Dei, & eijciebat oēs vendentes, & ementes in templo, & men- H

Quare tēpla veneranda.

A mensas nummulariorum, & cathedras, seu sedilia vendentium columbas euertit, & dixit eis: Scriptum est, Esa. 56. Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronum. Quod verbũ pōt in toto præsenti artic. esse aliud thema. Ioã. quoq; c. 2. scriptum est: Quod cùm Iesus fecisset quasi flagellum de funiculis, oēs eiecit de templo, oues quoq; & boues, & nūmulariorum effudit æs; & mensas vendentium columbas euertit. Et his, qui vendebāt columbas dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Scribit quoq; Oros. in chronicis suis, B quod cum Pompeius vigintiduos Orientales expugnasset Reges, semperque in rebus bellicis triumphasset, ad vltimum Hierusalem veniens, obsedit templũ, confugiesq; ad illud cepit & interemit. Alij quoq; scribunt, q̃ etiam ibi collocauerat equos. Ex quibus omnibus diuino iudicio factũ est, vt, qui ante in omnibus victor erat, post hoc infeliciter victus fuit.

Pōpeius notat irreuerētia ab Orosio

Quod dignum est honorare Domini templum, cum ibi sint multa diuina, & sacra. Cap. 6.

C SExto honorandæ sunt Ecclesiæ Dei, q̃a in illis sunt res sacræ, vtpotè reliquiæ Sanctorum, paramenta sacra, calices sacri, verba sanctissima ex ore Altissimi ꝓdita, imo de corde Christi egressa, sicut de verbis sanctissimi Euangelij patet. Hinc monuit B. Franciscus fratres suos potissimè ad reuerētiam verborum sanctorum, & maxime nominis Dei. Vnde ait: Ad insinuandã in nobis nostri altitudinem creatoris, & ipsi nostram debitam seruitutem, debemus vasa & officialia custodire, quæ continēt sanctissima verba Dominica. Propter hoc moneo fratres meos, & omnes in Christo confortō, quatenus vbicunq; inuenerint scriptā diuina verba, sicut possunt, venerentur illa, quantum ad eos spectat; & si inhonestè iacent, seu dispersa, recolligant & reponant in honesto loco, in sermonibus quos locutus est Dominum honorantes, multa. n. sanctificantur per verba Dei, & virtute verborum Christi altaris conficitur sacramētum. Propter hæc oīa ob reuerentiam sacrorum, & deuotionem antiquitus, canes & porci, aues & falcones, & quæcunq; cōsimilia dehonestantia sacra Dei, per exorcistas de Ecclesijs pellebantur. Iuxta quod Matt. 7. Dñs ait: Nolite sanctum dare canibus, & margaritas nolite proijcere ante porcos, licet iuxta altiorem sensum eijciendi potius sint canes. i. veris prædicatorib. detrahentes atque porci, hoc est i ecclesia peccatores, qbꝰ margaritę sacrarũ rerũ merito denegandę sunt.

Reuerentia exhibita locis, & rebus sacris a B Francisco.

D

E

Quod in Ecclesia fiunt officia paradisi, ideo est celebriter honoranda. Cap. 7.

SEptimo & vltimo honoranda sunt Dei templa, quia in eis omnia officia celebrantur: quæ quidē omnia officia sunt Angelorum, sicut cantare, prædicare, legere, orare, & Dñm laudare, quasi quælibet ecclesia sit paruulus paradisus. Ibi. n. sicut Propheta testatur, sunt principes cōiuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarum. Tales Principes gaudent de ecclesiasticis officijs, atq; laudibꝰ, sicut facit amorosa mater, cum audit filiolum suum cantare & balbutire. Ex oībus igitur iam prædictis manifestè apparet, q̃ iuxta sententiam Aug. Nemo in oratorio aliquid agere dēt, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Propter hæc oīa statutum ab ecclesiā emanauit extra de immun. eccl. c. decet domum Dñi sanctitudo, lib. 6. vbi scriptũ est, Decet domũ Dñi sanctitudo, decet vt in cuius pace factus est locus eius, cultus sit cum debita veneratione pacificus. Sit itaq; ad ecclesias humilis & deuotus ingressus, sit i eis quieta conuersatio, Deo grata, inspicientib. placida, quæ considerantes, vel circunstātes non solũ instruat, sed ēt reficiat. Et sequitur: Atte. dātur in locis eisdem intētis precordijs sacra solēnia, deuotis orationibus insistatur. Nullus in locis eisdem, in quibus cũ pace, & quiete vota conuenit celebrari, seditionem excitet, conculcationem moueat, impetumue cōmittat. Cessent in illis vniuersitatũ & societatum quorumlibet consilia, conciones, & publica parlamenta: Cessent vana, & multofortius fęda, & prosana colloquia: cessent cōfabulationes quęlibet. Sunt postremo quæcunq; alia, quæ diuinũ possent perturbare officium, aut oculos diuinæ maiestatis offendere ab ipsis prorsus extranea: ne vbi est peccatorũ venia postulanda, ibi peccati detur occasio, aut deprehendantur peccata cōmitti. Cessent in ecclesijs, earũq; cimiterijs negotiationes, & prçcipuè nundinarum, ac fori cuiuscunq; tumultus: oīs in eis secularium iudiciorũ strepitus cōquiescat, nulla ibi causa per laicos criminales maximè agaī. Sint loca eadē a laicorũ cōtagionibus aliena. Ordinarij locorum

F *Ecclesia Christi est veluti Paradisus.*

G

H

Ab Ecclesia Christi cessare debent q̃cũq; possunt perturbare diuinũ officium.

A hoc faciant obseruari, suadenda suadeant: interdicta huius canonis auctoritate cōpescant: ad hoc alios, qui in Ecclesijs ipsis magis assiduos & ad præmissa idoneos deputando: & nihilominus processus iudicū secularium, & specialiter prolatæ sententię in eisdem locis omnino careant robore firmitatis. hęc ibi. Quicunq; ergo omnia prædicta vel ignorauerit, vel etiam non digna animaduersione pensauerit, corde, ore, & opere attestetur, ac cū Iacob, 28. Gen. quasi euigilans fateatur, & dicat: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam: pauensq; cum eodem addat: Quia terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus Dei, &
B porta cœli.

Articvlvs Secvndvs.

In quo ostenditur septemplici ratione quanta reuerentia personæ ecclesiasticæ dignæ sint.

SEcundo cōsideremus circa venerationem sacrorum sacrum gradum. s. Sacerdotalem, & per cōsequens etiam maiorum. Licet. n. multa in præcedentibus in honorem materialium Ecclesiarum sint tacta: quæ quidem in honorem personarum ec-
C clesiasticarum satis aperte tendunt, sm ꝙ 2. Machab. c. 5. scriptum est: Non propter locum gentem, sed propter gentem locū elegit Dns: clarius tamen atq; vtilius de dignitate Ecclesiastica differamus, cum necessario hoc exposcant infęlicia tempora nostra, in quibus Hussianorum pestifera hæresis insurrexit, atque in tanto robore diuino iudicio, in tam paruo tempore vires sumpsit. Pro tuenda igitur catholica veritate firmiter tenēdum est, ꝙ quilibet Sacerdos, dum ab Ecclesia toleratur, licet non sit iustus, vt decet, debet ab omnibus honorari. Et hoc septuplici ratione, seu respectu. Primo ra-
D tione dignitatis, secundo ratione medialitatis, tertio ratione principalitatis, quarto ratione vtilitatis, quinto ratione nobilitatis, sexto ratione exemplaritatis, septimo ratione potestatis.

Sacerdos ob singularē eius dignitatē honorari debet.

Quod debent Sacerdotes honorari, quia vicem Dei tenent. Cap. 1.

PRimo. n. honorandi sunt Sacerdotes rōne dignitatis. Sunt. n. vicarij Dei in terris, vt animas Christi sanguine redemptas seruent, curent, & maximè spiritualiter pascant. In cuius mysteriū Io. 21. ait Dn̄s Petro: Simon
E Ioānis, amas me? dicit ei Petrus: Dn̄e, tu oīa nosti: tu scis, quia amo te. Dicit ei Dn̄s: Pasce oues meas. Ecce, ꝙ Petro in psona aliorū Sacerdotū cōmissa est a Dn̄o aiarū cura. Magna est igitur dignitas Sacerdotis, q vicē Dei in aiabus pascendis, atq; regēdis gerit in terris. Propterea Ecclesiastici 7. ad horū honorē hortatur, di. In tota anima tua time Dn̄m, & Sacerdotes illius sanctifica: honora Deū ex tota aiā tua, & honorifica Sacerdotes. Et cōtra spernētes, vel inhonorantes in Sacerdotibus ecclesiasticum gradū, Lu. 10. Dn̄s ait: Qui vos spernit, me spernit.

Petro in psona aliorū cōmittitur vniuersalis Ecclesia.

F Vnde recitat Magister historiarum, quòd cū Alexander capta Gaza iret Hierusalem, Iadus orabat pro gente sua: Cui Dn̄s ait, vt cōfideret, & ciuitatem sericis ornaret, & pontificalibus indutus obuiā pergeret Alexandro: quod & fecit cum Sacerdotibus, & ciuiū multitudine magna. Quem cū Alexander videret pōtificalibus indutum, & super Cidarim ianuam, in qua erat scriptū nomen Domini Tetragrāmaton, descēdit de equo, solusq; adijt, & nomen Dn̄i adorauit, atque Pontificem veneratus est. Petentibus autē, quare Pōtificē Iudæorum adorasset, ait: Nō hunc adoraui, sed Deū, cuius principatum
G sacerdotij tenet. Nam per somnium Deum in tali habitu vidi, qui mihi principatū Persarum se daturum in visione promisit.

Honorandi sunt Sacerdotes, cum habeant officium Angelorum inter populum, & ipsum Deum. Cap. 2.

SEcundo honorādi sunt Sacerdotes rōne medialitatis. Sunt enim mediatores inter populum & ipsum Deum. Cum enim Sacerdos publica sit persona, atq; totius Ecclesiæ sit quasi os. Quæ quidē vnum est corpus per vinculum charitatis. Idcirco
H non solū Sacerdotis oratio, sed & sancti Sacramēti oblatio, atq; sumptio totum corpus Ecclesiæ dicitur vegetare. Hinc Malach. 3. Angelus Dn̄i exercituū nuncupatur. Sicut. n. Angelus medius est inter Deū, & ipsam animam, seu populum: sic & Sacerdos huius medialitatis officium tenet, atq; exercere debet. Hinc dicitur Sacerdos, quasi sacrū dans: quia a Dn̄o sacra suscipere debet, quæ & ipse populo suo dispenset. Et licet ipse peccator sit: gratiam tamen in alios ipse transfundit pro suę officio dignitatis, vt ponit Magist. sen. in 4. distin. 19. c. 3. vbi Augustinus ait: Dictum est a Domino in Numeris

Sacerdos est arbiter & velut Angelus.

A ad Moysen, & Aaron sacerdotes: Vos ponite nomen meum super filios Israel: ego Dominus benedicam eos, vt gratiam traditam per mysterium ordinati transfundat hominibus, nec voluntas sacerdotis obesse, vel prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentis. Hæc ille.

Quod sacerdotes honorandi sunt, quia sunt capita populorum. Cap. 3.

B Tertio sunt sacerdotes etiam honorandi ratione principalitatis. Officium nempe capitis in populo habent, qd membris & vitam, & sensum continuè administrat. sic sacerdos, & sensum Dei, & vitam gratiæ populo suo dispensat: propter hoc dr sacerdos, quasi sacra dans, vel quasi sacer dux. Et licet verum sit, q̃ qñ caput dolet, cętera membra languent: Nhilominus incomparabiliter maius malum, & deterius est homini habere caput præcisum, quã caput vulneratum, vel fractum. Sic vtiq; incõparabiliter populis Christianis periculosius & damnosius est, licet Hussitę & hæretici contrarium dicant, non habere moderno tempore malos religiosos, & malos sacerdotes, quam illos habere, etiam si in multis

Qua rõne sacerdotes honorandi.

C iustitiæ aduersentur. Quid. n. modernis temporibus sequeretur, si cessaret i populis verbum Dei, quod hodie a multis non iustis in Ecclesia prædicatur? Quid si cessarent cõsimiles confessores, & celebrantes, cęteraq; ecclesiastica sacramenta ministrantes? Hinc 16. q. 6. c. si fortassis. dictum est. Quod etiam prælatis inutilib. sit debita reuerentia exhibenda. Nam ad membra non pertinet caput lædere, vel impugnare: sed a læsione protegere, & defensare, seq; pro eo ne lædatur exponere, læsoque sanitatem omni diligentia procurare, sicut naturaliter hoc agunt corporalia membra.

D *Quod sacerdotalis dignitas honoranda sit propter vtilitatem, quam ex ea populi consequuntur. Cap. 4.*

Quarto est sacerdotium honorandum ratione vtilitatis. Sacerdotes nanq; populum primo per confessionem a maculis purgant, & tanquam spirituales medici a varijs lãguoribus sanant. Hinc Ecclesiastici 38. scriptum est: Honora medicũ pter necessitatẽ, creauit. n. illũ Altissimus. Sed quidam tanquam frenetici contra medicos spirituales insaniunt, eosq; detractionibus dilacerant, & discerpunt. Secundo vero in gratia per sacramenta confirmant. Tertio quoq; per auctoritatem cęlum reserant, dicente Dño, Matth. 18. Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cęlis: & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cęlo. quæ vtiq; claue non errante intelligi debent, nec a tua vtilitate retrahat quorundam clericorum deformis vita, cũ non despicias in tua necessitate candelam, alios quidem illuminantem, seq; continuè consumentem. Nec insuper despicis crucẽ in capite viæ, iter tibi monstrantem, nec tamen seipsam inde mouentem: nec quoque despicitur ipsa campana ad prædicationem alios vocans, nec tamen ipsa qñq; ad prædicationem descendens. Vir vtiq; discretus & prudens a quolibet suscipit, si quod bonum exemplum præbet, impio relinquẽs impietatem suam. Q[illegible]ia, vt scribitur Prouer. 1. Frustra iacitur rethe [illegible] exemplorum malorum, ante oculos pennatorum. [illegible] ante oculatas, & virtuosas mentes hominum sensatorũ. Et ad hoc Dominus, Lu. 16. hortatur, dicẽs: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et secundum Apost. Ro. 12. Noli vinci a malo. [illegible] exemplo, sed vince in bono. i. in discreta ædificatione boni, malum scilicet proximi tui.

Cõmoda & vtilitates, q̃ proueniunt a sacerdotibus.

E

Soluere, & ligare sunt actus iudiciales

F

G

Quod nobilitas sacerdotalis gradus reddat honorabiles sacerdotes. Cap. 5.

Quinto sacerdotali gradui est reuerentia exhibenda ratione nobilitatis. Sunt etenim Reges & Regis æterni filij propter gradũ, sicut Propheta ait: Ego dixi, Dij estis, & filij ex. omnes. In cuius siquidem signum tonsuram, quasi coronam in capite gestant. Cur deniq; dici non merentur Reges, cum illi seruiant, cui seruire regnare est? Hinc autem Ecclesiastici 10. scriptum est: Super faciem scribæ. i. cuiuslibet sacerdotis imponet Deus honorem suum. Hoc lumine illustratus gloriosus Franciscus asserere solitus erat, q̃ si obuiaret Angelo simul & Sacerdoti, prius reuerentiam debitã faceret Sacerdoti, quam Angelo Dei.

Sacerdotes dicunt Reges, & quomodo.

H

Quod exemplo maiorum, & maxime respectu Christi a cunctis sunt honorabiles sacerdotes. Cap. 6.

Sexto honorandi sunt Sacerdotes ratione exẽplaritatis. Sumãt obsecro, minores exẽpla maiorũ. Legit. n. q̃ Cõstantinus fidelissim⁹ Imperator, cũ Sacerdotũ consi-

A consilium in ecclesia conuocasset, nec primum locum ausus sit tenere, nec se presbyterorum commiscere cętibus, sed sedē nouissimam occupauit. Sententias vero, quas ab eis approbatas audiuit, ita veneratus est, ac si eas de diuinæ maiestatis sensisset emanasse iudicio. Theodosius quoq; Imperator magnus, ob vnicam noxam, non tñ eatenus grauem, a sacerdote Mediola. Ambrosio a regalium vsu, & insignijs Imperij suspēsus est, & indictam sibi pęnitentiam homicidij patienter, & solenniter egit. Cur tam p multa vagamur? Nonne & Dñs Iesus Christus adhuc in tenera ætate, dum staret in medio

Sacerdotes honorādi sunt, & quare, & de duplici sacerdote vide quid scribit Gab. li. 4. dist. 19. q. vnica.

B Doctorū, & transgressorū diuinæ legis, matri eum quærenti, respondit, Lu. 2. Quid est, quod me quærebatis? nesciebatis, qa in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? In hoc manifestè ostendens, ꝙ esse in medio Doctorum, adhuc tamen licet peccantium, tenētium locum Dei i terris, amplius erat esse in his, quę patris sui erant, quam stare in cohabitatione materna: considerata figura carnalis generationis, quam mater ipsa tenebat. Voluit nihilominus etiam spiritualem affectum carnali præponendum esse manifestè docere, & ꝙ in carnali affectione nequaquam sit cultus, & reuerentia summi patris.

C

Quod sacerdotis potestas est infinita, & quod cunctorum creatorum superat potestatem. Cap. 7.

Septimo est honorandus gradus sacerdotalis ratione potestatis, quia soli habent potestatem corpus Dominicū consecrare. Quæ quidem potestas tanta est, primo, ꝙ superat potestatem dæmonū, secundo superat potestatem Angelorum, tertio superat potestatem Archangelorum, quarto superat potestatem Virginis gloriosæ, & omnium creatorum. Primo inquam supe-

Solus sacerdos habet potestatem in corpꝰ Dominicū

D rat potestatem omnium dęmonū. Qui quidem habent incomparabilem potestatē per respectum ad quamlibet potestatem huius mundi, sicut Iob 41. de dæmone testatur, di. Non est super terram potestas, quæ ei comparetur. Sed maior vtiq; est sacerdotis potestas: Nam quamuis dęmones toto studio, ac conamine nitantur per iniquitates peccatoribus claudere cęlum, sacerdotes sacramenta pęnitentiæ ministrando plus quā illi claudere possunt cęlum, cōfitentibusq;, seu pęnitentibus aperire. In cuius mysteriū cū sacerdotes ab Epo ordinantur: potestas clauium ab eisdem cum sacerdotali charactere ministrat, sicut habetur in 4. sen. di. 19.

E Secundo sacerdotalis potestas superat potestatem etiam Angelorum. Licet. n. vnus Angelus possit vnum celorum mouere, iux ta senten. Doc. in 2. senten. tñ minime potest vnum ipsorum cęlorum de cęlo ad terram tam cito transferre, sicut radius sol emittit ab ipso sole. Sacerdos vero suo ministerio transfert verissimum corpus Christi de empyreo cęlo ad ipsum altare sacrum, & hoc in tanta temporis breuitate, seu tam cito, sicut est diffusio solaris lucis, quemadmodū in 4. sent. dist. 11. perhibetur. Tertio sacerdotalis potestas superat potestatem Archangelorum. Quemadmodum. n. Archangeli

Quomodo sacerdotalis dignitas superat oēm potestatē & Angelorum.

F ad terram possunt mittere Angelos, sicut habetur de Angelica hierarchia; sic sacerdos potest eos euocare ad terras, cum Dei visibilia celebrat sacramenta, teste Greg. in Homilia Pascali, qui ait: Quis fidelium dubiū habere possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocē cęlos aperiri, & in illo Christi mysterio Angelorum choros adesse, summa imis sociari: Vnum quidem ex inuisibilibus, atq; visibilibus fieri. Quæ recitat Magister in 4. sen. dist. 11. sicut iterum ad aliud propositum allegatum est. Quarto quoq; superat potestatem Virginis gloriosæ, &

G omnium creatorum. Virgo amorosa & benedicta, excusa me apud te, quia non obloquor contra te, cum veritatem, quam dixit se esse filius tuus, fatear coram te, & sacerdotium, sicut supradictum est, in templo ip se prætulit supra te. In quatuor quidem excedit sacerdotis potestas Virginis potestatem. Primo in breuitate, secundo in maiori tate, tertio in immortalitate, quarto in replicabilitate. Primo quidem excedit in breuitate. Si quis. n. haberet clauem, quæ quinque reuolutionibus aperiret seram, nonne potentior teneretur quam ea, quæ eandem seram in octo reuolutionibus aperiret? Lingua nempè Virginis, clauis extitit paradisi,

Sacerdotis ptās in quatuor excedit B. Virginem.

H & in octo dictionibus, tanquam in octo linguæ quasi clauis reuolutionibus aperuit cęlum. Nā cum Angelo nunciante respondit octo verba. Primo ait, ecce; nec fuit cęli reserata sera, nec insuper cum secundo superadiunxerit, ancilla: nec tertio qn Dñi, ait, & sic de reliquis verbis virginalis consensus, per quæ omnia simul sumpta, & cōpleta cęli ianua patefacta est, atq; virtute illorū verborū, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sed longe maior est in hoc sacerdotalis dignitas & potestas, cum per quinq; conse-

A consecrationis verba ianuas aperiat paradisi, atq; de cęlis ad terram Christum trahat. Hæc nihilominus consecrationis verba tantæ sunt dignitatis, atque virtutis, vt silentio nunc potius quam eloquio veneranda sint. Primum & vltimū pro vtilitate fidelium referabo. Ait.n.sacerdos in consecratione corporis Christi, Hoc: Per istud verbū non aperitur cęlum, nec conficitur Dñicum sacramentum, sed ritè reliquis iam prolatis, cū vltimū superadditur, quod est, meū: tunc in instanti cęli ianua aperitur, & in manib' sacerdotis corpus Dñi cōsecratur: & sic excedit sacerdotalis potestas Virginis potesta-
B tem in breuitate, seu paucitate verborum, quia illa in octo, sacerdos vero in quinq; reserat paradisum. Secundo excedit potestatem Virginis in maioritate. Nam cum Christus in vtero Virginis venit, carnéq; assumpsit, tanta breuitate circūamictus est, vt si iā conceptus in Virgine, positus fuisset super papirum, vel palmam manus, vix eū humanus oculus percepisset, licet diuinitus, & anima & corpore, atq; oībus interioribus & exterioribus membris & lineamentis perfectè completus esset, vt verificaretur quod Esa. 10. & Apost. Rom. 9. de Christo testati
C sunt. Verbū abbreuiatū faciet Dñs super terram. Et quod in Christi persona etiam Propheta ait: Ego aūt sum vermis, & non homo. Sed ad sacerdotis prolationem verborum descendit Christus tam magnus in manibus eius, sicut in altissimo cęlo regnat. Tertio excedit Virginis potestatem in immortalitate. Nā in ventre Virginis mortalis fuit, in altari vero est impassibilis & immortalitate dotatus. Quarto quoq; Virginis potestatē antecellit in replicabilitate. Nam si Beata Virgo replicasset milies illa sui consensus verba. s. Ecce ancilla Dñi, fiat mihi secundum verbum tuū: filius Dei nunquam amplius de illa sumpsisset carnem. Nā sicut impossibile est patri producere aliud verbū pro eo, quod verbū suū genitum sit perfectissimum: totáq; potentiā generādi exhausit: in tpe ita impossibile est matri posse parere alium filiū vnigenitū Dei, cū per Christum in sua conceptione potentia concipiēdi Deum, quæ ŝm corpulentam substantiā
D ab Adam in Virginē descendit per lumbos patrum, ita exhausta sit, ꝙ impossibile esset Virginem alium Dei filium generare. Sed sacerdos totiens, quotiens, ŝm ritum quem tenet Ecclesia, consecrat corpus Christi, totiens descendit de cęlo filius Dei. Ex his, q̄ dicta sunt, manifeste apparet, ꝙ sacerdotis

De breuitate corporis Christi in vtero B. Virginis ē pōderandū, quia ſtā informat corpus in debita q̄titate dispositū, & organizatū.

potestas superat oēm aliā potestatē, cum sit infinita, quia ŝm oēs Doc. finita virtus non sufficeret ad perficiendū Eucharistiæ sacramentū. Ex quo sequitur, ꝙ potestas sacerdotis est sicut potestas personarū diuinarum, quia in panis transubstantiatione tāta requiritur virtus, quanta in mundi creatione, sicut notatur in præal. dis. 4. sen. Hāc ergo potestatem volens extollere ŝm hunc sensum Apost. 3. c. ad Heb. ait: Habemus altare, de quo edere nō habēt potestatē, qui tabernaculo seruiunt, qui sunt Angeli: cū oēs celestes spiritus simul non possent cōficere corpus Christi, quod conficere habet sacerdos. Hoc ergo considerans gloriosus Franciscus suis fratribus ait: Audite fratres mei. Si Beata Virgo honoratur, vt dignum est, quia filium Dei portauit in sanctissimo vtero suo: Si Baptista beatus contremuit, & nō audet cōtingere sanctū Dei verticē: Si sepulchrū, in quo per aliquod tp̄s latuit, tanta reuerentia veneratur: quantū dēt esse sanctus & iustus & dignus, qui iam non mortuū, sed glorificatum, & in æternū victurū, in quē desiderant Angeli prospicere, contractat manibus, corde, atq; ore assumit, & alijs quoque porrigit ad sumendū. Quapropter sicut super oē hominum genus pp hoc mysterium De' vos honorauit, ita & vos eū super oēs diligere, reuereri, & honorare curate.

B F G

Argumētū a maiori ad minus.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vbi ostenditur septuplici via quantæ culpæ, ac periculi sit detrahere personis ecclesiasticis.

TErtio consideremus circa venerationē sacrorū ipsum sacrū præceptū. s. quo præcepit Dñs personas ecclesiasticas honorari, nec quicquā detrahere illis. Hinc Exo. 22. præcepit Dñs, di. Dijs non detrahas. Dij aūt sunt sacerdotes. In cuius mysteriū 2. q. 7. §. de his. ver. itē loquit. scriptum est. & 2. Reg. 6. Quod dū arca Dñi reduceretē de Gabaa in Hierusalē, bobus recalcitrantibus, arca inclinata est. Cui dū Oza Leuites manū adhiberet, vt eam erigeret, a Dño percussus interijt. Per arcam Prælati intelliguntur: per Ozam subditi: per inclinationē arcę, casus intelliguntr Prælatorū: per illū, qui manū adhibuit, intelliguntur reprehendentes, vel accusantes vitā Doctorū, quia a Dño percussi intereunt. s. cum id faciūt detrahendo, charitātis, ac reuerentiæ ordine non seruato. Et 1. q. 1. c. multi. Greg. ait: Multi secu-

H

Per arcā quid mistice designatur.

A larium hominum, cum plus sacerdotum vitã, quã suã discutiunt, in magnũ contentionis diuinorũ sacramentorum crimen incurrunt. Magna.n. trabe vulneratos oculos habentes eamq; negligentes festucã tenuẽ in aliorum conspiciunt oculis, quã dum incautè festinant euellere, in foueam errorũ dilabuntur. Minus quidẽ considerantes, ꝙ non eos sacerdotũ vita lęderet, si ipsi humiliter bonis sacerdotũ admonitionibus aurẽ accommodarent. Sed dum hypocritarum more plus illorũ famã, quam propriam vitam, vel vitæ negligentias diiudicant, spernunt sancta monita & spiritualia dona: ꝓpterea

B præcipitur ext. de priui. c. religiosi. in clem. Quod cauẽdum est religiosis & prædicatoribus. ne in suis sermonib. & prædicationibus prælatis ecclesiarũ detrahant. qđ quidẽ dignũ merito & rationabile est. Et hoc ostẽdi pôt septuplici via. Prima est exceptuatio nullorũ, secunda exempla maiorum, tertia admonitio Sanctorũ, quarta indiscretio reprehensorum, quinta obstinatio clericorũ, sexta experientia factorum, septima deterioratio populorum.

Quod prædicator in generali reprehendere debet. Cap. 1.

C Prima nanque via est exceptuatio nullorũ, quia qñ prædicator vitia reprehendit, sicut nullũ nominare debet, nec ẽt inculpare: sic nullũ exceptuans cũ inuehit cõtra superbiã, contra luxuriã, contra auaritiã, & cætera huiusmodi de prælatis, & sacerdotib. & religiosis intelligi hẽt, sicut imo amplius, q̃ de cæteris quibuscũq;, quia maius pôdus & periculũ incũbit eis, q̃ alijs. Vñ hinc Apost. ad Gal. 6. Vnusquisq; onus suum portabit.

Prędicator q̃uo reprehende re debet.

Multiplici patet exemplo, quanta Prælati reuerentia digni sunt. Cap. 2.

D Secunda autem via est exempla maiorum. Et primo exemplo Hier. qui 16. q. 1. c. si clericatus, inquit: Non est humilitatis meę, neq; mensuræ de ministris ecclesiarũ sinistrum quippiam dicere, habent illi ordinem suũ & gradũ. Item exemplo Constantini, de quo 96. dist. c. in scripturis, reperitur Constantinum dixisse: Vere si proprijs oculis vidissem sacerdotem Dei, aut aliquẽ eorũ, qui monastico habitu circũamicti sunt, peccantẽ, clamydem meã expoliarẽ & cooperirẽ eũ, ne ab aliquo videretur. Et

Exemplũ Constãtini quanto honore & reuerẽtia affectus fuerit erga religiosos.

E 11. q. 1. c. sacerdotibus, dicitur: Ecclesiastica testatur historia, ꝙ cũ piæ memoriæ Cõstantino principi scripto oblatę accusationes cõtra Epos fuissent, libellos quidem accusationis accepit, & eosdem qui accusati fuerunt Epos conuocans in eorũ conspectu libellos quos acceperat incendit, di. Ite & inter vos causas vestras disponite, quia indignũ est, ꝙ nos iudicemus Deos. In hoc siquidẽ manifestans quanta reuerentia veritus sit presbyterorũ crimina, vel conuitia publicare. Et Chã reprobi filij maledictionẽ incurrere, qui patris verenda non texit, vt scribitur Gen. 9. Quæ facta & verba sæpe in casibus similib. Ioannes Eleemosynarius referebat. F

Quod illuminati Sancti semper induxerunt ad reuerentiam ecclesiasticæ dignitatis. Cap. 3.

Tertia via est admonitio Sanctorum. Omnes nempe illuminati spiritus, atq; Sancti ad hanc reuerentiam ecclesiastici gradus induxerũt, inter quos maxime clarescere pôt ex admonitione B. Frãcisci, qui in plerisq; epistolis suis suos admonebat fratres, ne obloquerentur contra clerũ, dũ ab Ecclesia tolerantur, di. Si contra feceritis, habebũt sacerdotes amicos & adhęrentes suos, & detrahent verbis & dictis vestris, & vbi quærebatis animarũ fructũ, atq; G salutem, totum vertetur in scandalũ, & confusionẽ. Vnde cũ esset semel in Lombardia, & a quodam hæretico accusaretur sibi sacerdos quidam, statim in conspectu hæretici coram sacerdote genuflectens manum eius osculatus est.

Dictũ B. Francisci de religiosis.

Quod sacrilegium sit, Prælatos ecclesiæ increpare. Cap. 4.

Quarta via ẽ indiscretio reprehẽsorũ. Si. n. in quolibet peccatore corrigendo charitatis & discretionis ordo H seruari debet, ẽm ꝙ Matth. 18. præcepit Dñs: multo amplius in quolibet prælato, & sacerdote, atq; religioso, quia ex tali indiscretione maiora mala sequuntur, propterea inter sacrilegia numeratur. Vnde 24. q. 3. c. nõ in perpetuum, Rabanus ait: Non in perpetuũ damnamur, cum iniustè iudicamur, dicente Psal. Nec damnabit illum, cum iudicabitur illi. Multi sacerdotum, culpam zelo Dei se persequi profitẽtur, sed dum indiscretè hoc agitur, sacrilegij facinus incurrunt, & dum præcipites quasi ad emẽdandum ruunt, ipsi quoq; multo magis in deterius cadunt.

Sacrilegiũ est reprehende re hæreticos.

Quod

A *Quòd ex indiscreta correctione non corrigitur, sed deterioratur clerus. Cap. 5.*

QVinta via est obstinatio clericorum: quia clerus sic publicè confusus contra ordinem charitatis & iuris deterioratur: & vbi secundū sniam Christi vbi sup. de fraterna correctione loquentis, correctionis finis esse debeat correctio peccatoris: hinc manifestè apparet sequi deteriorationem eius. Nam abiecto rubore tales insaniunt contra omnem manifestissimā veritatem. Et nisi prædicator sit cautus, cū a
B secularibus vt fieri solet, impingitur detrahere clero, de facili in scādalū ruet. Nā primi seculares, q ad hoc agendū impellunt, suadente eis aliquo commodo temporali, totum contrarium agent: immo ipsis sacerdotibus adhærebunt.

Discreta dēt eē correctio.

Quòd per experientiam patet, quanti periculi sit prælatos corripere indiscrete. Cap. 6.

SExta via est experientia factorū. Nā ostēdit hoc experientia manifesta: qa nunquā vidi ex tali indiscreta correctione cōiter nisi scandalum sequi & obnubilationem, immo qnq; cōfusionē veritatis & fra
C ternæ salutis. Nam cum pdicator exemerit gladium contra clerum, orta iam cōtētione & pugna, q de facili fieri solet, populi scelera ne necessitate tacere oportet. Nā cū vsurarij, sodomitæ, sacrilegi, excōicati, cæteriq; scelesti se senserint tangi: vbi primo suadebant pdicanti publicè reprehēdere clerum: ipsi primi adhærebunt clero, & sic oīno cessabit in vtrisq; Dei honor & animarum fructus. De quo expertus Hiero. ait. Frustra niti & neque aliud fatigando, nisi odia quærere, extremæ dementiæ est. Hæc ille in prologo super Esdram.

Nō dēt pdicator contra clerū statī eximere gladium.

Quod populi longe deteriores fiunt, cum prædicatores ecclesiæ prælatos redarguunt indiscrete. Cap. 7.
D

SEptima via est deterioratio populorū: Nam ex hac indiscreta pdicatione, seu detractione pdicatoris populi deteriores fiunt. Prædicet quilibet gratus verbo Dei, redarguat scelera grauia peccatorum: intonet contra errantes: fulgura emittat: cōtra graues iniquitates iterserat aliud, quod tangit clerum, statim quæ grauissimè tāgūt peccatores sceleratos, obliti sunt: Sola memoria remanet eius, quod tetigit sacerdotes: illud quasi fabula versatur in ore vulgi: illud perpetua memoria retinetur: immo, q ridiculosius est, si populus in sermone, tædio, calore, seu frigore cruciatur: & pdicator contra sacerdotes & plātos, seu religiosos verbulum proferat, aut annunciet se dicturū: statim euigilant dormiētes, affecti tædio hylarescūt, calore insup æstuātes, aut frigore cruciati in auditu talis oblocutiōis in rorem eis vertitur calor, in temperiē æstus & in veris amœnitatem horridū frigus: fames quoq; & sitis a memoria euanescunt. E

Indiscreta ad monitiōe fiūt pctōres deteriores plerumq;

Et quod deterius est, sceleratissimi pctōres respectu cleri corā proprijs oculis fiūt iusti & sancti. Hoc aūt Io. puidēs affuturum, F
Apocal. 6. in sexto sigillo, quod est tēpus psens, sicut alibi ostēsum ē, de hmōi ait. Qui dicūt mōtibus & petris, cadite super nos. Grauius si quidē est, q peccare, pctm̄ excusare: quod tn̄ cōiter fieri solet, vt quilibet cōium peccatorum pctm̄ suum excusare velit per cōparationē ad peccata superiorū. G
Quasi enim mōtes sup inferiores se cadūt cum ruinę magnorū hoīum inferiorū culpas, quasi nullas in oculis pprijs faciat apparere. Vnde Hiere. 3. c. ait. Iustificauit aīam suam aduersatrix Israel in cōparatione puaricatricis Iuda. Aduersatrix siquidē Israel ē peccatrix cōitas Christianorum, quæ Deo peccando continuè aduersatur. Hæc aūt non simpliciter iusta dr̄, nec a Deo quidē iustificata, sed seipsum iustificasse narratur in cōparatione puaricatricis Iuda. Nemo quippe coram Deo ex hoc innocētior, siue melior est: quia se peior alius inuenitur: tn̄ iustum seipsum reputat quilibet inferiorū, cum peiorem se attēdit quolibet superiorū: quorum status p præuaricationē Iuda congruè designatur. Iuda. n. cōfessio dr̄, quæ magis debet statui plātorum eo q Christum doctrina & virtutum exemplis coram multitudine cōfiteri tenetur. Sed tu, o insensate peccator, H
qua temeritate audes animam tuam exemplo sacerdotis impij, seu prælati, aut cuiuscunque religiosi mali in æternum interitū dare, qui exemplo illius nolles tuam adhuc florentem vineam vindemiare: immo nec denarium perdere. Nunquid etiam si videres physicum in interitum ire ex potione, quam tibi offerret: nūquid voluntariè sumeres illam? credo certè q non. Quomodo igitur hmōi clericorum exempla sponte sequeris in mortali in tuā perditionem æternam. Addatur quoque quòd etiā sæpe merito plebis & diuino iudicio fit, vt appareat monstrum in populo, atque ponatur in vtre veteri vinum nouum & dirumpatur,

Excusari delictū grauius est q pctm̄ pctrare.

Cōtentio cū pctōre vt in uiā veritatis redeat.

A vt impio populo eis consimilis præferatur, sicut Oseæ.c.4.ait. Erit sicut populus, sic & sacerdos. Hoc autem latius dixisse uelim, non ut per hoc maiorum crimina defendantur, sed gradus ecclesiastici conseruentur & defensentur: quibus amotis perit Christiana fides: quamquam omnino fatendum sit, ꝙ eorum exempla mala multos ignorantes & fragiles scandalizent in ecclesia Dei. Scripsi etiam latius supradicta, vt plerique prædicatores zelum quidem habentes: sed non semper, secundum scientiã a zelo præcipiti præferuentur, atque Domino operante in clero & in populo per pru-
B dentem & circunspectam discretionem vitia extirpentur, atque virtutes & gratiæ inserantur. Nemo igitur dubius esse debet, ꝙ reuerentia propter Deum circa prædicta sacra & mentem in soliditate fidei firmat, & Deo humilem atque subiectum seruat, nec non & diuinam gratiam impetrat, sicut Ecclesiastici 32. dicitur. Pro reuerentia accedet tibi bona gratia: Quam ex obseruantia prædictorum nobis largiri dignetur benignitas Saluatoris, qui cum patre, & spiritu sancto viuit & regnat in secula secu-
C lorum, Amen.

FERIA QVARTA
Post ij. Dominicam in Quadr.

De consuetudine mala, & de remedijs contra eam.

Sermo XXI.

Rincipes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt, potestatem exercent inter eos: non ita erit inter vos. Matthæi 20.

D Hesterno quidẽ sermone vtilima tractata sunt, quibus & ratio consonat, & conscientia dictat, atque ad ea omnis scriptura arctat & exhortat. Sed multa quidem prædictis præstant impedimenta, & maximè inueterata & impia consuetudo peccandi. Magnas siquidem in his & in omnibus malis suscipiunt vires crimina, cum ex consuetudine sumpserint principatum: quod etiam per uerbum propositum moraliter intellectum indicat Christus, cũ ait: Principes gentium do.eo.& qui & cæ. Per gentes nempe in tota scriptura sacra crimina & peccata: sicut per populum Dei, virtutes & gratiæ moraliter denotantur. Harum siquidem principes dominantur, *Inueterata & impia peccãdi consuetudo.*

cum in quolibet vitio hominum mala consuetudo obtinet principatum. Et quia tunc E in eos maiores exercent potestatem, cum in varia uitia ruere cogunt peruersæ consuetudines. Sed non ita erit inter vos prouidos & discretos & Christianam Religionem sectantes, ait Dominus & magister. In quibus uerbis quinta.s.consuetudinalis Religiositas demonstratur. Circa quam tria mysteria ad præsens consideremus de consuetudine mala. Primum criminosam dominationem: ibi, Principes gentium do. eo. Secundum imperiosam exactioẽ: ibi, & qui maiores sunt, potestatem exercent inter eos. Tertium virtuosam liberationẽ: F ibi, non ita erit inter vos. Ex his tribus potest exponi illud, quod scribitur in psal.6. in persona animæ lamentantis de mala consuetudine ac dicentis: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Discedite a me omnes, qui operam.iniquit. Quod in præsenti materia potest esse aliud thema. Inueteraui, idest factus sum veteris hominis membrũ, propter peccati consuetudinem: ecce primum: inter omnes inimicos meos.i.inter demones & peccata: ecce secundum. De his Baruch.3. Quid est Israel, ꝙ in terra inimicorum es? inueterasti in terra aliena; co- G inquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum. Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatẽ.i. consuetudinem malam: ecce tertium. *Psal.6.*

ARTICVLVS PRIMVS.

De septem officijs, quæ exercent in homine consuetudines malę, dum in anima dominantur. H

Rimum mysterium circa malam consuetudinem pertractandum, est considerare eius criminosam dominationem. Iuxta quod Dominus ait; Principes gẽtium do.eo. Qui.n. facit peccatum, seruus est peccati, vt dicit Dominus, Ioan.8. Ideo aduertendum est, ꝙ gradatim septem officia exercent consuetudines malæ, dum in homine dominantur. Primum enim eorum officium est animam interimere, secundum a bono retardare, tertium in culpis incathenare, quartum corda indurare, quintum diabolo subiugare, sextum hominem vilificare, septimum præscriptionem generare, *Malę cõsuetudinis criminosa dominatio.*

Quod

A *Quod propter malam consuetudinem multa venialia in mortalia conuertantur. Cap. 1.*

Rimum officium malarum ac dominantium consuetudinũ est animam interimere. Multa siquidé sunt peccata, quæ venialiter committuntur, si non consuetudinarie fiunt: sed postquàm in consuetudinem transierunt, mortaliter perpetrantur. Vnde 25. dist. c. vnum orarium. §. alias. ante medium, scriptum est: Multa enim ex deliberatione pro-
B cedunt, quæ nisi sæpius iterata, & in consuetudinem fuerint redacta, quàmuis grauent post mortem, non tamen æternaliter perdunt. Ergo ex hoc videtur, quòd si in consuetudinem transeunt, mortalia fiunt. Et de multis talibus de Augustini sentétia in eodem cap. subiũgitur: vbi ait: Quòd si ebrietas assidua sit, inter mortalia computatur. Et similiter de multis alijs minutis culpis, quas ibi enumerat dicés: Quotiens aliquis in cibo, aut potu plus accipiat, quàm necesse est, ad minuta peccata nouerit pertinere: quotiens quis plus loquitur, quàm oportet: plus tacet, quàm expedit: quotiens pau-
C perem importune petentem exasperat: quotiens cũ sit corpore sanus alijs ieiunantibus prandere voluerit, quod intelligitur de ieiunijs non præceptis. Sequitur: Aut somno deditus tardus ad ecclesiam surgit, supple nisi missa sit debita ex præcepto. Sequitur: Quotiens excepto filiorum desiderio vxoré suã cognouerit: quotiens in carcere positos tardiùs inquisierit: infirmos tardius visitauerit: si discordes ad concordiam reuocare neglexerit: si plus aut proximum, aut vxorem, aut filium, aut seruum exasperauerit, quàm oportet: seu cuiquàm personæ maiori, aut ex voluntate, aut ex
D necessitate adulari voluerit: & multa consimilia ponit, quæ ex consuetudine mortalia fiunt.

Peccata si trãseũt in consuetudinem, fiunt mortalia.

Quod mala consuetudo ad bene operandum reddit hominem ponderosum & grauem. Cap. 2.

SEcundum officium est a bono retardare. quod iuste sequitur ex præcedenti. Reddit enim hominem ponderosum, & grauem ad opera virtuosa. Hinc Hiere. 13. ait: Si mutare potest ethyops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefa. cum didiceritis malum. Vsus cito inflectit naturam, secundum Ambros. de officijs. Et de hoc satis supra sermo. 19. ar. j. c. 4. dictum est. E

Consuetudo mala in peccatis hominem ligat atque cathenat. Cap. 3.

TErtium officium eius est in culpis ligare, & incathenare, quod etiã ex pcedenti merito solet sequi. Ligatur enim homo ex mala quadam consuetudine, sicut de Sampsone, Iudicum. 16. mystice scriptum est. Qui primo septem neruiceis, & adhuc humentibus funibus ligatus est, secundo funibus nouis, tertio licio septem crinibus capitis circumplexo, & clauo in terra defixo circumligato: quarto vero post capillorũ abrasionem captus, exoculatus, vinculis ferreis cathenatus, & incarceratus ad voluendũ molam loco asini deputatus est. Sic moraliter euenit peccatori. Primo enim ligatur per recentem consensum mentis, secundo per operis nouitatem, tertio per iterationis amplexationem, quarto vero rasis capillis cogitationum bonarum intelligẽtia excæcatur, vinculis malarum consuetudinum cathenatur, ponitur in carcere obstinationis peruersæ, & ad molam frequentatarum impietatum, tanquàm bestia ligatus est. Et de talibus Psalm. ait, In circuitu malarum consuetudinum impij ambulant. De hac enim cathena Esa. 58. ait: Si abstuleris de medio tui cathenam, id est, consuetudinem malam, supple saluus eris. In idem quoque mysterium Io. 11. Lazarus quatriduanus, & fœtens institis circumligatus erat. Hinc etiam Bern. ait: Voluptas habita libenter repetitur: repetita blanditur: consuetudo ligat, ratio consopitur. Facit enim consuetudo sicut recentes nuces, quibus coinquinatæ manus multis lotionibus non mundantur. F G H

Mala cõsuetudo ligat hominẽ in peccato.

Exemplũ de mala consuetudine.

Indurat vtique corda consuetudo peruersa. Cap. 4.

QVartum officium cõsequens ex prætactis est corda indurare. Sicut enim aqua constricta gelu longa consuetudine chrystallus efficitur: sic & humana corda peccatorum gelu per longã consuetudinem constringuntur, & indurantur. Vnde Ecclesiastici 43. Frigidus ventus aquilo flauit, id est, tentatio diaboli inualuit: & gelauit chrystallus ab aqua, id est, mollia corda facta sunt dura per consuetudinem longam. Et iterum Iob 41. scriptum est:

Simile.

A est. Indurabitur cor eius, quasi lapis, s. ex cõsuetudine mala: & restringetur quasi mallea toris incus: quæ quanto plus percutitur, tãto amplius induratur. Hinc est q huiusmodi mens fit sæuior ac nequior in flagellis: & vnde ex aduersis debebat humiliari & flecti, inde in maiorem nequitiã conualescit. In cuius mysterium Apoca. 13. scriptum est. Et vidi vnum de capitibus eius occisum in mortem. i. vnum de septẽ criminalibus veniente causa emendandum. Et plaga mortis eius curata est: hoc est inemendabile esse
B conspexi. Propter hanc eandem causam psal. ait. Fiat. i. fiet ei suum. s. peccatũ ex cõsuetudine mala, sicut vestimentum, quo operitur: & sicut zona, qua semper præcingitur. Hinc Ecclesiastici 23. Indisciplinatæ loquelæ ne assuescat os tuum. Sequitur: homo assuefactus verbis improperij, diebus omnibus vitæ suæ non erudietur. s. quia induratum est cor eius, sicut lapis.

Seruum diaboli facit hominem consuetudo mala. Cap. 5.

Mala cõsuetudo reddit hominẽ mãcipiũ diaboli.

C QVintum, quod ad præcedentia sequitur, officium eius est, animam diabolo subiugare. Miseri & miserabiles homines non aduertunt, q per malam cõsuetudinem diabolus in tantam seruitutem & insaniam deducit eos, vt dicere possit eis & facere; sicut 1. Reg. 11. Naas Amonites viris Iabes, quibus ait: In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros: ponamque vos opprobrium in vniuerso Israel. Tunc eis Naas, idest diabolus, oculos dextros eruit sibi confœderatis cum intentiones, & affectiones ad dexteram æternæ gloriæ dirigentes per consuetudinem malam ad temporalia & vitiosa, quasi sinistra diuertit, vt verè licet sæpius sine merito, subiugando se dicere possint illud Esa. 28. Percussimus fœdus cum morte: & cum inferno fecimus pactum, quasi dicant. Manus nr̃as posuimus in manus diaboli, ei homagiũ facientes nunq̃ recedẽdi ab eius operib⁹: nec aduertimus nr̃am tẽporalem & æternã sub imperio talis dñi, & tam impij seruitutem.

Reddit consuetudo mala hominem despicabilem & abiectum. Cap. 6.

Cõsuetudo mala facit hominem despectũ.

SExtum officium eius consequens ad prædicta est scilicet hominem vilificare. Facit enim hominem despicabilẽ, abijciens ab eo omnem dignitatem, nobilitatem atque honorem. Vnde Ecclesiastici 41. de talibus scriptum est: Filij abominationum, fiunt filij peccatorum, idest impiarum culparum: & qui conuersatur. s. p malam consuetudinem, secus domos impiorum abominationum filij fiunt. Filiorum peccatorum peribit hæreditas, s. si malas consuetudines a parentibus sumant: & cũ semine illorum assiduitas opprobrij, scilicet ex eadem mala consuetudine erit. De patre impio conqueruntur filij: quoniam propter illum. i. per malas consuetudines, quas didicerunt ab illo, sunt in opprobrio, scilicet temporali & sempiterno. E F

Sub dominio demonum præscribitur homo ex consuetudine mala. Cap. 7.

SEptimum quoque officium eius post omnia supradicta est præscriptionẽ generare. Secundum enim quod habetur extra de præscript. c. vigilanti. Præscriptio non in fauorem malæ fidei possessoris, sed in pœnam rem suam prosequi negligentis introducta est. Inde iusto iudicio fit, vt G postq̃ homo rem aliquam pacificè possederit per longum tempus, ex diuturnitate tẽporis in perpetuum fiat sua, licet eam prius contra iustitiam possideret. Nec enim demum facilè recuperatur possessio, quã tuetur antiqua præscriptio. Sic præscriptio animarum sub dominio antiqui hostis iustè a iustissimo Deo introducta est, vt ex mala cõsuetudine longa fiat peccator in perpetuũ diaboli seruus, licet antea illum diabolus contra iustitiam possideret. In huius mysterium Exo. 5. Pharao, per quem diabolus mysticè figuratur, filios Israel. i. animas peccatorum iure præscriptionis possidere volebat, dicẽs: Nescio Dominum, & Israel nõ H dimittam.

Ex mala consuetudine hõ subijcitur imperio diaboli.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De septuplici tyrannide quam exercet in homine consuetudo mala.

SEcundũ mysterium circa malam consuetudinem pertractandum, est considerare eius imperiosam coactionem, de qua Dominus subdit: Et qui maiores sunt, scilicet ad inclinãdum ad mala: potestatẽ. s. violentam, exercent in eos. s. sibi obedientes. Per septem tyrannides, seu violentias gradatim præcipitat animam in infernum.

Consue-

Quid cõsuetudo mala facit.

A Consuetudo enim mala primo peccata grauiora facit, secundo minuit naturalia bona, tertio reddit promptum ad mala, quarto præcipitat in peccata, quinto peccare cogit, sexto in vltimam desperationem inducit, septimo æternaliterq; damnat.

Ex malorum consuetudine longa non leuiora peccata redduntur. Cap. 1.

PRima tyrannis, seu Violentia consuetudinis malę est, quia peccata grauiora facit. Auget enim crimen cõsuetudo peruersa ex
B diuturnitate longæua; sicut patet. 24. q. 1. in c. scisma; extra de symo. ca. non satis; & extra de consue. c. vlt: immo quanto longior est consuetudo irrationabilis & peruersa, tanto grauiora peccata redduntur. Irrationabilis autẽ consuetudo ab Inno. exterminatur, q̃ reprobaẽ a iure, sicut satis not. extra de consue. c. vlt. Ex hoc igiẽ patet, quod cõsuetudo caudarum in vestimentis, manicarum tanta immoderãtia amplarum, capillorum mortuorum, iocalium immoderatè p̃ciosorum, & multorum consimilium, quãto longior est, tanto nequior rationabiliter

Vestiũ vsus immoderatus.

C reputatur: immò talium non consuetudo, sed abusio nuncupanda est: nec minus quã corruptela perniciosa vitari debet, sicut patet dist. 8. cap. mala. vbi dicitur. Mala consuetudo non minus, quàm perniciosa corruptela vitanda est: quæ nisi citius radicitus euellatur, in priuilegiorum ius ab impijs assumitur, & incipiunt præuaricationes variæ, præsumptiones celerrimè non compressæ pro legibus venerari, & pro priuilegiorum more perpetuo celebrari. Et ibidẽ, cap. veritate: August. ait: Nemo consuetudinem rationi, & veritati præponat: quia
D consuetudinem ratio, & veritas semper excludit. Et c. se. Gregor. ait. Aduertendum est, quod dominus dicit: Ego sum ueritas, non dixit, ego sum consuetudo, sed veritas. Et in c. frustra. August. etiam inquit: Frustra quidam cum ratione vincuntur, consuetudinem nobis obijciunt: quasi consuetudo maior sit veritate, aut non sit in spiritualibus sequendum, quod melius a spũsancto reuelatur. Hoc planè verum est: quia rõ veritatis consuetudini præponenda est, & si consuetudini veritas suffragatẽ, nihil oportet firmius retinere. Et c. consuetudo. Beatus Cyprianus ait: Consuetudo sine veritate, vetustas errorum est. Sed de huiusmodi corruptelis & abusionibus, maxime mulierum, dicetur infra.

Quòd per malam consuetudinem paulatim consumuntur in homine gratiæ gratis datæ. Cap. 2.

E

SEcunda tyrannis est, quia diminuit naturalia bona: & maxime bonos mores: paulatimq; comedit & deuorat ac cõsumit. Propterea Ecclesiastici. 12. c. ait. Nõ est enim ei bñ, qui assiduus est in malis. Et Hierẽ. 48. c. ait. Fertilis erat Moab. s. in bonis moribus ab adolescentia: & requieuit in fæcibus suis, scilicet propter consuetudinem malam. Et sequitur: Prosternent eũ, scilicet demones & peccata eius: & vasa eius exhaurient. i. virtutes & opera gratuita atque bonos mores exhauriendo consu-

Mala cõsuetudo diminuit naturalia bona.

F ment. Hæc est quarta bestia, quæ Dan. 7. describitur: terribilis & fortis nimis; habens dentes ferreos; & vngues: quædam comedens; quædam comminuens, & reliqua pedibus conculcans: quia consuetudo mala bona gratuita tollit, atque consumit bona spũalia acquisita: vt puta scientiam & virtutes: consumitque bona naturalia, conculcat & atterit. Seu dicamus, quod comedit bona gratiæ: comminuit bona naturę, & cõsumit bona fortunæ. Hinc 1. Mach. 1. c. mysticè scriptũ est, quia Antiochus intrauit sctificationẽ in multitudine graui, & aliqua cõminuit & alia abstulit. Quid p Antiochũ, nisi diabolus infernalis cõuenientius designaẽ? Hic siqui-

G dem mentẽ ingrediẽ per cõsuetudinem malam in multitudine. s. reiteratorũ malorum. Et addit, graui: quia graue dãnum aĩæ infert & grauiter cõsciam p̃mit. Hinc Ecclesiastes 12. c. nos admonet, di. Memento creatoris tui in diebus iuuẽtutis tuæ: & anteq̃ veniat tẽpus afflictionis; & appropinquet anni, de quibus dicas: non mihi placet: anteq̃ tenebrescat sol & lumẽ & stellæ & luna & reuertãtur nubes post pluuiã. Licet enim iustificãs grã subito & tota simul in hoĩe se auertente a Deo, illi auferaẽ: dona tñ & gratiæ gra-

H tis datæ p cõsuetudinẽ malã paulatim decrescunt. Et hoc ex euidentissima dispẽsatione iustitiæ & misericordię Dei, vt ex ea parte qua per iustitiã grãæ minuunẽ: hõ ad pęnitentiam moueaẽ, atq; ex alia parte qua per miam grãæ nõdum sunt oĩno ablatæ, ad pficiẽdã pęnitẽtiã adiuueẽ. Periculosissimũ est quidẽ per malã cõsuetudinẽ senescere in pctis, sicut exemplũ de Salomone habemus: qui cũ sapientissimus esset, dũ per malam cõsuetudinẽ perseueraret in culpis, sic paulatim infatuatus est, vt idola sequeretur, sicut 3. Reg. 11. cap. scriptum est. Iuuentus

A ergo ad conuersionem & bonam vitam a-ptior reperitur, cum naturales gratiæ vigẽt atque gratuita dona, quæ per subiuncta significantur, nondum omnino sint ablata, & consummata. Quid igitur per solem, q; splendens & vigens & calens est, nisi in iuuentute anima intelligentiæ, pspicacia splẽdens, memoria vigens, atque voluntas feruens significatur? Et quid per lumen, nisi luminosa ratio demonstratur. Stellæ siquidem sunt corporei sensus in iuuentute, splẽdidi: in corpore quasi stellæ in cælo fixæ. Luna equidem est ipsa mutabilis caro, quæ sæpius in fluxu lunæ tanquam luna mutat,

B atq; modo pallescit, mõ albescit: mõ vero erubescit: mõ in pueritia est cornuta, in iuuẽtute est plena; in senectute reuertit cornuta & curua. Hæc oĩa tunc per malam consuetudinem tenebrescunt, cum in senectute inueterata vitia regnant & gratiæ reuertendi ad Deum amissæ & consumptæ sunt, Et quod periculosius est, tanto in mente cõtemptoris obscurior cæcitas generatur, q̃to præcedentium gratiarum fuerit abundantia maior. Et hæc est nubes, quæ post pluuiam reuerti dicitur: In iugibus nempe imbribus spissior, atque obscurior esse solet nubes, quæ posterior est. Sic in quanto iugiore imbre gratia irrorauerit mentẽ, tanto diuino iudicio cæcitatis nubes spis-

C sior & obscurior in homine erit, quæ contẽptam gratiam per malam cõsuetudinem subsequetur.

Quòd per malam consuetudinem redduntur homines ad mala prompti, & proni. Cap. 3.

Tertia quidem consuetudinis malę tyrannis est: quia reddit hominem p̃num, seu promptum ad malum. Ta-

D les enim sunt, sicut peluis in aqua, vel gallus supra pinnaculum domus: aut molendinum ad ventum, vel sicut sine remige nauicula est in mari: aut puluis in via, vel in platea lanugo. Sunt etiam hi similes nu-

Simile. bibus sine aqua, aut nebulis turbinibus agitatis, vel fluctibus maris: qui a quocunque tentationis agitantur impulsu, siue carnis, siue demonis, siue etiam mundi, illuc du-

Quatuor vẽti sunt quatuor affectiones. cuntur & impelluntur. Vnde per fluctuationem quatuor ventorum signantur; sicut Daniel. 7. scriptum est. Quatuor venti. i. quatuor affectiones pugnabant in mari magno scilicet humanæ mentis: quia videlicet tales animæ modo inaniter gaudent, modo

sine moderamine contristantur: modo ex- E tolluntur spe vana, modo vero inani timore vilescunt & pusillanimes fiunt. Ratio autem, quare tales sic redduntur ad malum proni: est ignorantia peccati & delectatio peccandi, quæ ex peccatorum frequentatione generari solent. Vnde Cæsarius in sermone: Habet hoc infelix consuetudo peccandi, vt quanto amplius quisque peccauerit, tanto minus ipsa peccata intelligat, & tanto plus eum peccare delectet. Vnde Isido. i synonimis: Assiduitas mores facit: magnus vsus in naturam se vertit. F

Quòd facile mala consuetudo præcipitat hominem de peccato in peccatum. Cap. 4.

Quarta tyrãnis est, quia præcipitat in peccata. Non enim animaduertit, vel ponderat homo, cum in minimo peccat, quod ex consuetudine longa decidet in maiora. Sicut Ecclesiastici 19. c. scriptum est. Qui spernit G modica, paulatim decidet. Vnde Matth. 26. habetur, q; Petrus primò Christum negauit, secundo contra Christum iurauit, tertio vero detestatus est, & iurat atq; anathematizat Dominum Iesum Christum. Hinc Ecclesiastici 23. cauet dicens. Iurationi nõ assuescat os tuum: multi enim casus in illa. Et iterum in eodem capit. ait. Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati. Sicut exẽ- *Exẽplũ rude.* plum patet de quodam bubulco, qui cum summo mane comederet pira: interrogat° a quodam religioso, si iã dixisset ad Dei laudem Pr̃ nr̃: iuramento respõdit se illud ne- H scire. Cumq; de iuramento increparet, iurabat iterum atq; iterum & sæpius, nõ iurasse. Dumque idipsum iuramento firma- *Cõsuetudo iurãdi.* ret, iurabat se non iurare. Propterea attentè considerent artifices vel mercantes, q; si in frequentatione iuramentorum & mẽdaciorum decipere proximum suum intendũt: vel si absq; tali intentione mẽdacia & iuraměta frequentant, mortaliter peccant, sm Host. cum quo concor. Rich. & Tho.

Quinta violentia consuetudo hominum quasi inuitum peccare cogit. Cap. 5.

Quinta verò tyrannis est, quia peccare hominem cogit, quasi velit nolit, secundum adeptã cõsuetudinem

A tudinem peccare necesse est illi. Secũdum enim Bern. ad fratres de monte Dei. Consuetudo secunda natura est. Quot etenim sunt, qui de plano fatentur se non posse cõtinere a contagione mulierum & consimilibus. Et vnde hoc, nisi quia hæc tyrannica consuetudo ad huiusmodi cogit: virgula tortuosa faciliter quippe erigi potest, quod in veteri ligno minimè fieri valet, sic mentibus inueteratis cõtingere solet. Hinc Hugo. de san. Vic. sicut alibi allegatum est, sup. regulam Aug. ait. Cogitatio praua parit delectationem, delectatio cõsensum; cõsensus operationem, operatio consuetudinem, consuetudo necessitatem, necessitas

Cõsuetudo est altera natura.

B autem non excusat, sed potius accusat, sicut superius dictum est. Ad hoc exemplũ patere potest de philosopho, qui ex suorũ grauitate morum electus est in regem cuiusdam nobilis ciuitatis. Cum ciues hortaretur nutrire filios sub morum debita disciplina: atque illos auertere a prauis cõsuetudinibus vitiorum: nec ciues huic virtuosæ monitioni omnino parerent: nutriri fecit duos optimos catulos ex optimis parẽtibus ortos: vnum in coquina cũ omni pinguedine & inertia corpulenta; alium verò in omni experientia laboriosarum venationum. Ad tempus vero populo conuocato

Exẽplũ notabile.

C in publico, & in supradictis moribus reiterato sermone ambobus canibus inibi præparatis in medio populi apponi fecit sartagines, parapsides, masona & consimilia coquinalia pinguedine plena, atque leporem insperato dimisit. Facto quoque signo secundum q̃ primo docuerat seruos suos, q̃ dimitterentur subito canes. Canis venationibus assuetus insultu primo dentibus leporem rapit: Alius vero canis in coquina nutritus, omnibus circunstantibus ad leporem exhortantibus eum; statim cucurrit ad perapsides pingues & ad cætera consueta. Quo quidem memorando exemplo, ipso mysterium reserante, didicerunt astantes, quantæ sint violentiæ vires consuetudinis

Exẽplũ de cane venatico.

D malæ & bonæ.

Quòd mala consuetudo in peccatorum profundum & in vltimam desperationem inducit. Cap. 6.

SExta tyrannis est; quia in vltimam desperationem perducit. Vnde Bern. li. j. de consideratione. Quid non mutat cõsuetudo? quid non assiduitate dometur? q̃d non vsui cedat? quantumcunque præ amaritudine prius exhorrebat, vsu ipso in dulce

E conuersum est. Primum tibi importabile videtur aliquid, processu temporis si assuescas, iudicabis non adeo graue, paulo post & leue senties; paulo post etiam delectabit: ita paulatim in cordis duritiam vertitur & ex illa in auersionem. Et hoc est profundum peccatorum, de quo Prouerb. 18. cap. scriptum est: Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit, scilicet propter desperatiouem, surgere a peccatis. Quod verbum exponens glo. inquit: Qui longius peccatorum tenebris inuolutus est, cum semel desperat, ex desperatione peccandi sibi frena relaxat, sed op-

Mala cõsuetudo deijcit hominem in profundũ

F probrium futuræ damnationis non euitat. Hi sunt, de quibus psal. ait. Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt. Vulnerati siquidem sunt longa consuetudine peccatorum multorum: Hi dormiunt in sepulchris conscientiarũ malarum plus quam glis, qui per sex menses dormit in foramine muri. Isti vero dormiunt per viginti, vel triginta vel quadraginta annos. Horum siquidem non est memor Deus ad miserendum; quia ipsi obliti sunt Domini creatoris sui: sicut alibi

Psal. 87.

G psal. ait. Et hæc est longinquitas, quia peccator se a Domino elongat; quia longe a peccatoribus salus: nec mirũ, cũ de manu Domini repulsi sunt. Manus enim Domini valida est & fortis, ideo quos a se proijcit, manu sua, longe repulsi sunt. Manifestissimũ signum huius longinquitatis est inuerecũda publicatio peccatorum, quæ ex consuetudine peccatorum originem habet. Vnde August. in Enchiri. 82. capi. inquit. Peccata quamuis magna & horrenda: cum in con-

H suetudinem venerint, aut parua, aut nulla esse creduntur, vsque adeo vt non solum non occultanda, verum etiam prædicanda diffamandaque videantur. Et hic est clamor, de quo Gene. 18. cap. scriptum est. Clamor Sodomorum, & Gomorreorum multiplicatus est, quia ipsi Sodomitæ scelera sua absque erubescentia, immo cum gloria publicabant. Huius impudentiæ rationem assignat Gregor. super Ezech. dicens. Frontem cordis impudentia atterit culpa frequens, vt quo magis committitur, eo minus de illa committentis animus verecundatur.

Pctã nulla videnť per malã cõsuetudinem.

Quòd

A Quòd mala consuetudo finaliter æternis cruciatibus damnat. Cap. 7.

Septima tyrannis est, quia æternaliter damnat. Hinc nos admonet spiritus veritatis, Leuit. 18. capi. dicens. Iuxta consuetudinem terræ Ægypti non faciatis, &cæt. Et sequitur: Qui fecerit de abominationibus eorum quippiam, peribit. Meritò enim perire debet, qui per consuetudinem Ægyptiacam, id est, tenebrosam se a Deo elongat. Hinc Psal. ait. Qui elongant se a te, peribunt. Licet enim
B Deus vbique sit: atque Hierem. 23. cap. dicat Deus, E vicino ego sum, & non Deus de longe: Longe tamen est ab impijs per gratiam, licet eis sit de prope per iustitiam. Vnde notanter psalm. ait: Quia ecce elongant se a te: non te a se, cum hominibus sit semper prope. Iustis per gratiam: malis autem sicut dictum est, per iustitiam, peribunt. etiam inquit: Meritò quidem perit, qui se a vera vita, per malam consuetudinem elongando recedit. Dicit etiam, Ecce; quia cito venit perditio eorum. Sapien. 6. Horrende & cito apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum fiet eis. Et quanto iuxta psalm.
C verbum, tales per longiorem consuetudinem prolongauerunt iniquitatem suam: tanto quoque quandoque propinquiorem & semper acerbiorem experientur iustitiam Dei, &cætera.

Psal. 72.

Articulus Tertius.

De septem remedijs, quibus homo a mala consuetudine liberatur.

D Tertium principale mysterium circa malam consuetudinem contemplandum, est considerare eius virtuosam liberationem. Cum Dominus subdit: Non ita erit inter vos, scilicet iustos atque prudentes: quia in vestro conamine & Dei auxilio liberamini a consuetudine mala. Septem sunt remedia, quibus cum Dei adiutorio a mala consuetudine anima liberatur. Primum est remedium prouisionis, secundum inuocationis, tertium verò elongationis, quartum abominationis, quintum despectionis, sextum oppositionis, septimum conuersationis.

Septē remedijs liberaī aīa a mala consuetudine.

Quòd in principio & maximè in iuuentute malæ consuetudini obuiandum est. Cap. 1. B

Primum enim contra consuetudinem malam est remedium prouisionis, vt scilicet in sua nouitate, & maximè in iuuentute, consuetudo mala tollatur. Tenella virgula facilè ad rectitudinem flecti potest: transplantata altas radices figit. Paruula auis ex ipso nido erepta melius quàm aliæ, domestica fieri solet. Equinus pullus cito discit deponere quædam vitia, quæ antiquus nunquam relinquere solet. F Dici etenim assolet, Asino vecchio tardi muta ambicidiera. Noua etiam plica de facili ad partem aliquam, vel contrariam verti solet, vel potest. Testa recens facilè saporem malum perdit. Sic consuetudo noua de facili immutatur, antiqua vero difficillimè, aut nunquam, nisi cum diuino quasi miraculo amouetur. Hinc Hieronymus in Græcorum historia narrat, Alexandrum orbis dominum, & moribus Leonidis pedagogi sui non potuisse carere & vitijs quibus adhuc paruulus infectus erat. G Et merito quidem, quia vbi senilis est morbus, frustra adiungitur medicina. Antiquus riuulus alueum suum de facili non dimittit. Sic accidit de consuetudine mala. Hinc Gregorius in registro: Si prauæ rei aditus antequam inualescat non clauditur, fit latior; & erit consuetudine licitum, quod ratione constat esse prohibitum. Et Bernard. in epistola ad fratres de monte Dei: Omnis animus malus priusquam induresçat malitia, emolliri potest: sed postquam indutauerit, desperandus est. Nec mirum, si iam H cœpta consuetudo mala cum difficultate aliqua remoueatur: tamen ad id toto conamine elaborandum est. Nam sicut Bernard. in quadam epistola ait. Subito procedenti de vmbra ad solem, de ocio ad laborem graue cernitur omne quod inspicitur: sed cum ab his dissuescere & ad illa paulisper assuescere cœperit, vsus tollit difficultatem: inuenitque facile esse, quod ante difficile putauit: sic vtique fiet in amotione consuetudinis malæ.

Simile.

Prouerbium.

Bernard.

Quod

A *Quòd inuocandum est adiutorium Dei atq; Sanctorum, & maxime Virginis gloriosæ ad malam consuetudinem amouendam. Cap. 2.*

Quo Sāctis nobis patrocinātur suis precibus, vide q̄ hēt Gabriel in canone lectū. 9. & 66. Alex. pa.3 q.9.

SEcundum est remedium inuocationis. Qui enim a superiori premitur potestate, quæ conatur illum in perpetuam redigere seruitutem: si prudenter agat, in suum adiutorium aduocat fortiorem. Tanta siquidem est potestas aduersarij nostri subijcere nos conantis, vt Iob 41. dicere audeat: Non est potestas super terram, quæ comparetur ei. A qua potestate cum fuerimus per malam consuetudinem pressi, cum eius potestati resistere non valemus, superior seu suprema, id est diuina potentia est inuocanda, atque fideliter ex corde cū propheta clamandum: Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina. Et iterum: Deus, in nomine tuo saluum me fac. Nam sicut Lucæ 11. ca. Dominus ait: Cum fortis armatus. id est, diabolus, custodit scilicet per malam consuetudinem; atrium suum: idest; hominem in peccatis: in pace, vtique mala, sunt ea quæ possidet: si autem fortior illo, quod est adiutorium Dei fideliter innocatum, superueniens vicerit illum: ipsum scilicet de anima expellendo, & malam consuetudinem amouendo, vniuersa arma eius, in quibus confidebat, quæ sunt iterata peccata, auferet, scilicet per pœnitentiam veram: & spolia eius, quæ sunt omnia supradicta mala, quæ ex consuetudine generantur, distribuet, scilicet per reformationem condignam & vitam immaculatam. Plurimum quoque valet aliquid vouere in honorem Virginis gloriosæ, maxime si sit contrarium malæ consuetudini suæ.

D *Quòd amouendæ sunt occasiones peccati, vt malæ consuetudines emendentur. Cap. 3.*

Amouenda est occasio peccati.

TErtium est remedium elongationis. Inter consilia enim Christi vnum celeberrimum, quasi omnis religionis fundamentum est, euitare seu fugere peccatorum occasiones. Hinc Matth. 5. c. Dominus ait: Si oculus tuus dexter scādalizat te, erue eum & proijce abs te: expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennā. Oculus quidem dexter plerunque sunt lubricis suspecta consortia, auaris parata substantia, elatis fama & gloria, gulosis delicata cibaria & magna conuiuia: & sic de singulis, quæ maxime non pugna, sed per abscisionem, separationem & elongationē ab homine separantur. Quod propheta intelligens ait: Elongaui fugiens & mansi in solitudine, scilicet vt fugerem occasiones peccandi. Hinc etiam 1. Corinth. 6. Apostolus ait: Fugite fornicationem. Mira homminum insania: Fugiunt laqueos & rethia aues, feræ pedicas, hamos & rethia pisces: & quòd mirabilius est, asinus vbi semel ceciderit, nunquam amplius cadit: Solum est insanum hominum genus post multos iteratos casus multiplicatasque ruinas, ne iterum cadat lubricos animæ pedes per remotionem occasionum stabilire & figere nescit, ignorans, quòd huiusmodi occasionibus moles malæ consuetudinis premit. Prouerbium quidem vsitatum est: Ad arca operta el giusto in pecca.

Exēplū de asino.

Prouerbium vernaculum.

Considerandа sunt omnia incommoda atq; mala quæ ex mala consuetudine veniunt, vt contra illa odium generetur. Cap. 4.

QVartum est remedium abominationis: Abominationem malæ consuetudinis suæ & peccatorum faciet, si eam inuenit homo, si seriose discutiat & ponderose examinet omnes importunitates & suspitiones: omnes fœditates, omnes angustias & labores: omnia scandala & opprobria: omnes insanias, omnia pericula atque mala: omnia peccata, omnia damna: omnes dolores atque mœrores, quæ miserabiliter patent ex consuetudine mala. Verbi gratia, vel causa. Penset, quæ de supradictis euenire solent: puta de sodomia atque quacunque luxuria: de vsura, de partialitate, de ebriositate & gulositate: de aleatum ludis, de vanitatibus, magagnonibus, laudis, fucationibus, cæterisque pompis: de blasphemijs, mendacijs, & iuramētis & consimilibus. Exemplo illius, qui Deuteron. 24. volens repudiare vxorem, omnes eius describebat importunitates & fœditates. Quæ omnia prædicator vtilis & discretus examinator per prudentiam suam discutiat diligenter.

Mala, q̄ ex improba consuetudine eueniunt.

A *Quòd per magnanimitatem, & animi nobilitatem potissime superantur consuetudines malæ. Cap. 5.*

QVintum est remedium despectionis. Nobilis atque magnus animus dedignatur cum se aduerterit huiusmodi vilissimis, non dico consuetudinibus, sed abusionibus & corruptelis tam viliter conculcari. Vnde in domino magnificans & nobilitans semetipsum, magnanimiter ac viriliter huiusmodi consuetudines abusiuas despicit & contemnit. Vnde de talibus Psalm. ait: Ipsi videntes, scilicet, *Psal. 47.*
B tales malas consuetudines incurrisse, sic admirati sunt: scilicet de imprudentia sua: conturbati sunt, videlicet contra malas consuetudines suas: tremor, scilicet diuini iudicij, apprehendit eos: quia nec talem timorem a mente remouere valent. Ibi dolores, scilicet contritionis cordialis & displicentię mentalis: vt parturientis extra, scilicet ventrem mentis huiusmodi consuetudines prauas, in spiritu vehementi, id est in virtute Dei: & in vigore Spiritus sancti a malis consuetudinibus mentem vehentis conteret naues Tharsis. Nauis plurimos gerit in aquis & transuehit de loco ad lo-
C cum & de portu ad portum. Et designat malas consuetudines, quæ per mare præsentis sęculi nequam transuehunt pereuntium multitudines ad portum æternę damnationis. Nam vt scribitur Ecclesiastici 43. Qui nauigant mare, id est, qui considerant mūdi consuetudines malas: vere enarrant pericula eius, quæ innumerabilia sunt & magna. Et sicut naues varij generis, varijs nominibus nuncupabantur: vt illæ galeæ, illæ naues, illæ bergantini, aliæ burchia, aliæ cractæ, aliæ fusta, aliæ galiones, & sic de singulis: Sic in mari præsentis vitæ contingit malas consuetudines & varias reperire. Illi *Mundus hic cōparatur mari varijs nōnibus.*
D ex consuetudine sunt mendaces, illi carnales: alij blasphematores, alij lusores: quidam vendunt terminum in mercātijs, quidam in omni verbulo iurant: alij murmurant, alij sunt gulosi: alij ebrij: alij partiales, alij detractores: Illæ fœminæ caudatæ, illæ elatæ, illæ magagnonatæ, aliæ fucatæ, aliæ capillatæ, aliæ depilatæ, & sic de singulis abusionibus mundi. Qui omnes his abusionibus & consuetudinibus impijs per vitam huius seculi nauigantes ad portum æternæ damnationis velociter currunt. O nequissima & ferocissima bestia consuetudo mala: o mundi cæcitas insana: o perditio animarum, quis ex versutijs tuis in quocunque statu & quacunq; conditione euadet, nisi qui in spiritu vehementi conteret naues Tharsis? Tharsis enim, dissipatis specula solet interpretari. Per quod apertè significatur, ꝙ qui malas consuetudines euadere cupit ne pereat, dissipare id est, dissipantia cognoscere debet, & a se remouere specula exemplorum malorum, ex quibus vt plurimum malę consuetudines generatur. Exemplo Magdale. quæ vt scribitur Luc. 7. stans retro secus pedes Domini Iesu lachrymis cępit rigare pedes eius: & capillis capitis sui tergebat & osculabatur pedes eius & vnguento vngebat. In quibus verbis apertè monstratur, ꝙ in spiritu vehementi septem, id est omnes suas confregit consuetudines malas, sicut patebit, infra sermone 38. artic. *Tharsis quid significat.* B F

Quòd ad oppositum consuetudinis malæ atque etiam ingeniose inclinare se debet homo. Cap. 6.

SExtum est remedium oppositionis, vt se homo in contrariam consuetudinem, & si non statim, saltem se paulatim inclinet: sicut solet fieri de virgula tortuosa; quæ in contrarium flectitur, flexaq; tamdiu tenetur, donec ad debitum rectitudinis reuertatur: & nisi teneatur reflexa diu in contrariam partem, impetuosius reuertitur ad curuitatem suam: sed magis ingenio & arte in longam consuetudinem quorundam natura flectenda est. Quod intelligens beatus Bern. cum quendam notabilem Cardinalem ad poenitentiam inuitabat, nec ille acquiescere vellet ait illi: Si non vis facere pacem cum Deo, saltem cum eo treugam fac. Ait ille: Quandiu: Cui beatus Bernardus: Abstine tribus diebus pro Dei amore ab omni illicito: sic autem ille fecit. Addidit beatus Bern. Tribus alijs diebus abstineas pro amore Virginis gloriosæ: quod etiam fecit. Addidit: nunc alijs tribus diebus iterum abstineas pro amore aliorum sanctorum: quod etiam ille perfecit. Cūq; beatus Bern. hoc illum reincipere vellet: tunc Cardinalis respondit: Nolo amodo cum domino treugam facere, sed veram pacem: Leue etenim mihi est & perstare de cætero abstinere a malo. Sic luxuriosis & ieiunare nolentibus & mendacibus & blasphemis consulendum est. G H *Bona cōsuetudo & habitus in bono inclinat ad bonum.*

Quòd

A *Quod conuersatio inter iustos, atque intra religionem, valet contra malam consuetudinem. Cap. 7.*

Septimum est remedium conuersationis; vt scilicet homo cum iustis & virtuosis hominibus conuersetur. Quia etiam secundum philosophum, ex conuictu formantur mores. Et iterum Psal. ait: Cum sancto sanctus eris. Et subdit. Et cum peruerso peruerteris. Nonne legitur. j. Reg. 10. Quod Saul etiam prophetaret, cum veniret in cuneo prophetarum? Nonne etiam

A boue maiori discit arare minor?

B Solet enim vitis erectæ arbori alligari, vt naturalem rectitudinem sumat, quam induratam iam relinquere nescit. Quibusdam quoque tutissimum & perfectissimum remedium est ponere se in vincula: Sicut de accipitre fieri solet; cum liber in capia clauditur, vt mutet pennas, & dum hincinde per capiam deuolat, decidunt antiquæ pennæ & in alteram quodammodo renouatur. Sic veterem hominem exuere cupientes collocare se debent in capia alicuius sanctæ Religionis ac religiosæ congregationis, vbi quasi absque labore, immo quasi sine animaduersione mirabiliter dediscet & obliuiscetur quorundam malorum morum, de quibus antea cum labore multo victoriam nunquam adeptus est. Quod intelligens Apostolus ad hoc hortabatur, Ephes. 4. cap. cum dicebat: Renouamini spiritu mentis vestræ & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Quod nobis omnibus concedere dignetur Iesus Christus, qui cum Patre & Spiritu sancto est gloriosus & benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

C

D

FERIA QVINTA post ij. Domin. in Quadrag.

Quare prospera peccatoribus a Deo tribuuntur.

Sermo XXII.

Mortuus est diues & sepultus est in inferno. Luc. 16. Sicut enim malas consuetudines habet mundus atque mundani, vt ex præcedentibus patet: sic quibusdam insanis & desperatis quasdam malas consuetudines apparet, quod habeat Deus. E Et maxime in hoc quod sepe, immo sepius peccatoribus & sceleratis prospera tribuuntur: In quorum persona Psalm. inquit: Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Et dixi: ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Contra tales in 2. cap. inuehit Malachias di. Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris in eo, quod dicitis: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini: & tales ei placent: aut certe vbi est dominus iudicij? Et 3. cap. lamentabiliter ait: Inualuerunt super me verba vestra & dixistis: vanus est, qui seruit Deo. Et quod emolumentum habemus, quia custodiuimus præcepta eius: & ambulauimus tristes coram domino exercituum. Ergo nunc beatos dicimus arrogantes. Si quidem ædificati sunt facientes impietatem & temptauerunt Deum & salui facti sunt. Nec animaduertunt huiusmodi infideles, quem finem & quàm breui tempore tales impij consequuntur. Ad quod innuendum in euang. hodier. parabolam ponit Dominus de diuite epulone, ac eius dolorosum finem demonstrans verbum propositum ait: Mortuus est diues & sepultus est in inferno: vbi contéplare Primo iudicialem sublimitatem, quia diues. Secundo institialem breuitatem, quia mortuus est. Tertio æternalem poenalitatem, quia sepultus est in inferno. In quo sexta, id est, iudicialis Religiositas demonstratur, per quam vere fideles addiscunt, quod iudicia Dei abyssus multa. Talia nempe iudicia fideles animę contemplantes & in eis stupendam Dei sapientiam speculantes diuinis spletidoribus illustrantur, atque cum ipso Psalm. quilibet eorum dicit: Cognoui Domine, quia æquitas iudicia tua. Sed quia tales animæ in talibus iudicijs iucundantur; sicut Psalm. ait: Exultauerunt filiæ Iudę propter iudicia tua Domine: Ideo Domino inspirante rationes huius iudicij ostendemus ad præsens, quare prospera dantur malis. Et ad hoc nouem possunt rationes per ordinem assignari: quarum primę tres pertinebunt ad malos, aliæ vero tres ad peiores, vltimæ vero tres hominibus pessimis poterunt conuenire.

Psal 72. — *Deus peccatoribus prospera confert.* — F — G — H — Psal. 96.

Licet omnes omnibus impijs
quadam circumincessione
possint artificialiter
adaptari.

A **ARTICVLVS PRIMVS:**

In quo per tres rationes ostenditur, quare prospera dantur malis.

PRimo siquidem prospera dantur malis propter triplicem rationẽ. Primo pro signo attractiuo, secundo pro signo satisfactiuo, ter tio pro signo exemplatiuo.

Dantur prospera malis, vt ex triplici exemplo Dei discamus cum nostris aduersarijs conuersari. Cap. 1.

B

Dat De⁹ prospera malis, & bonis aduersa infert, sed quare.

PRimo autẽ prospera dantur malis pro signo attractiuo. Cum enim tria appropriate consideremus in Deo: summam potentiam, summam clementiã, & summam sapientiam. Hinc est quòd vt ad se tripliciter trahat malos, dat eis temporalia bona. Primo videlicet, vt eos illuminet per sapientiam, secundo vt eos alliciat per clementiam, tertio vt eos flectat per potentiam. Primo vt eos illuminet per sapientiã ostendens, quòd misericorditer scit supportare
C ad tempus humanam impietatem, ac cuicunque vult nouit temporalem distribuere potestatem: quod non intelligentes huiusmodi peccatores putãt talia habere ex prudẽtia sua: & verificatur in eis, quod de quo libet eorum propheta ait: Auferuntur iudicia tua a facie eius: omnium inimicorum suorum dominabitur, licet impie viuant. *Psal. 61.* Secundo vt eos alliciat per clementiam. Vnde beneficus est etiam aduersarijs suis: Vnde Matt. 5. Pluit super iustos & iniustos. Et Iob 38. Quis est pluuiæ pater: & de cuius vtero egressa est glacies, quę scilicet in multis etiam peccatoribus vtiles sunt. Tertio
D vt eos flectat per potentiam, ostendens ꝙ ipse est qui, vt Psalm. testatur, pauperem facit & ditat, humiliat & subleuat. *Psal. 71.* De his tribus simul Matth. 5. scriptum est, quòd Deus facit oriri solem suum sup bonos & malos. & licet ad literam hoc verum sit, tamen secundum mysticum intellectũ in solis splendore sapientia, in eius calore clementia, in eius vero vigore Dei potentia denotatur: quibus bonis & malis temporalia bona dispensare non cessat, vt omnes alliciat ad seipsum. Nec tamen malorum lapidea corda per huiusmodi beneficia illũ recognoscũt, amant vel timent largitorem illorum, vt verificetur, quod Esa. 28. c. ad Dominum ait: Manda remanda, manda remanda, scilicet corporalia & temporalia bona: expecta reexpecta. s. quòd peccata relinquant & imitentur virtutes: modicum ibi, & modicum ibi. i. nihil ex hoc mali relinquunt, & nihil boni sequuntur: vt vadant & cadant retrorsum. i. semper deteriorentur & conterãtur, scilicet ex grauissimis culpis: & illaqueentur consuetudinibus malis: & capiantur, scilicet sub tyrannide dęmonis. B

Dantur triplicia bona quandoq; malis pro quorundam bonorum suorum remuneratione. Cap. 2. F

SEcundo dantur prospera malis pro signo satisfactiuo. Cum enim, secũdum Aug. Nullum bonum sit irremuneratum: vult Deus pro satisfactione quorundam bonorum, quæ impij operantur in terra, dare eis hæc terrena bona, sciens ꝙ non debeat eos æternaliter prẽmiare: q. d. tali homini illud Mat. 20. Tolle quod tuum est, & vade, s. ad incendia sempiterna. Possunt autem esse triplicia bona, quæ faciunt mali, propter quæ remunerantur a Deo. Quædam temporalia, quædam corporalia; quædam spiritualia. *Triplicia bona quã doq; dantur malis.* Temporalia bona contingit facere illos, sicut dare elemosynas de bene acquisitis: pascere famelicos, potare sitiẽtes, colligere pauperes, vestire nudos, seruire & prouidere infirmis, & visitare incarceratos & cętera his similia: propterea tales remunerat Deus temporalibus bonis. G Vnde de talibus Psalm. inquit: Erue me de manu fi. alie. quo. os locu. est va. & dex. eo. dex. iniqui. Quorum fi. fi. nouel. plan. in iuuen. sua. Prom. eo. ple. eruc. ex hoc in illud. Oues eo. fe. abun. in gres. suis: bo. eo. crasse. Non est rui. ma. neq; transi. ne. cla. in pla. eo. bea. dixe. po. cu. hoc sunt: bea. po. cuius do. De. eius. *Psal. 143.* Secundo agunt quædam bona corporalia: sicut ieiunia, peregrinationes, abstinentias, disciplinas: propterea dat eis quandoq; sanitatem, vitam longã, filios & filias, & cõsimilia corporis bona. H Tertio operant quædam bona spiritualia: sicut orationes & deuotiones, consolari tristes, docere ignorantes, consulere dubitanti, corrigere delinquentem, supportare infirmos, parcere offendenti, orare pro omnibus, & his similia. Et nihilominus sunt in mortali culpa, vel alias in mala vita, & propterea tribuit eis aliqua spiritualia bona, vt verificetur in eis quod Dominus Matth. 6. c. dicit: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

Dat

A *Dat Deus temporalia bona malis, vt ex hoc triplex sumamus ab eo exemplum. Cap. 3.*

Tertio dantur malis a Deo temporalia bona pro signo exemplatiuo. Triplex naq; exemplum de se ex hoc nobis tribuit Deus. Primum bonitatis, secundum benignitatis, tertium largitatis. Primum exemplum est bonitatis: quia, vt dicitur Mar. 10. Nemo bonus, nisi solus Deus. Et Psal. iterum ad Dominum ait: Bonus es tu, & in boni. tua do. me iusti. tu. q. d. Bonus es tu: quia licet peccatores operentur plurima mala, tribuis tamen eis temporalia bona. Secundum exemplum est benignitatis. Tanta est enim benignitas Saluatoris in largiendo malis temporalia bona, vt emolliri deberent eorum corda lapidea, nihilominus magis quotidie indurantur. Vnde contra huiusmodi hominem, Roma. 2. Aposto. ait: Ignoras, quia benignitas Dei, scilicet qua tibi bona temporalia donat, ad poenitentiam te adducit. i. adducere debet. Tertium exemplum est largitatis: quia non tantum sua bona tribuit bonis, verumetiā inimicis suis. Et tamen tales quotidie deteriores fiunt. Vnde per prophetam Dominus lamentatur di. Retribuebant mihi mala pro bonis. Hæc enim tria exempla tribuit nobis Deus, vt ex his discamus in diligendis inimicis eum imitari, qui in se perficit, quod nobis præcipit obseruandum, di. Matt. 5. Diligite inimicos vestros, benefa. his qui ode. vos, & ora. pro perse. & calum. vos. q. d. Diligite inimicos vestros exemplo meæ bonitatis: benefacite his qui oderunt vos exemplo meæ largitatis: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos exemplo meæ benignitatis. Et addit de hoc rationē di. Vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est: quia, vt ait Apost. Roma. 8. c. Si filij & hæredes: hæredes autē Dei, cohæredes vero Christi.

Triplex exēplū tribuit De⁹. *Psalm.* *Primum* B *Secundū.* *Tertium.* C D

Articvlvs Secvndvs.

In quo per tres alias rationes ostenditur quare hominibus peioribus prospera tribuuntur.

Secundo pro peioribus tres alias rationes principales possumus assignare: Nam eis prospera & temporalia bona dantur. Primo pro signo despectiuo, secundo pro signo exercitatiuo, tertio pro signo punitiuo.

Quòd prospera hominibus peioribus tribuuntur in triplex contemptibilitatis exemplum. Cap. 1. E

Primo enim talia bona peioribus tribuuntur pro signo despectiuo & contemptibilitatis exemplo. Primo, scilicet tanquam vana, secundo tanquam periculosa, tertio tanquam despecta siue deiecta. Primo dantur eis tanquam vana. Vnde Psalmus. Velut somnium surgentium Domine in ciuitate tua: imaginem ipsorum ad nihilum redige. Sicut enim cum quis somniat se esse in multis delitijs, diuitijs & honoribus: quando de somno euigilat intelligit, quod nō habebat illa in veritate, sed somnium & vanitas erant. Sic mundani prosperantes, qui modo dormiunt in temporalibus bonis, in morte percipient, quòd in veritate diuites non fuerunt, sed sicuti dormientes somniauerunt. Vnde alibi Psalm. ait: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt, &c. imaginem ipsorum, ait, id est gloriam temporalem, quæ sicut imago apparet in isto somno: sed hanc excutiet euigilatio mortis. Quis enim non despiciet diuitias temporales, cum plerunque cernatur quòd eas sectantes ex eis nullum reportent fructum? Vnde Hierem. 48. Date florem Moab, quia florens egredietur. q. d. quia in eis non habebit, nisi florem. Secundo dantur tanquam periculosa. Nam sicut 1. Timoth. 6. Apostolus ait: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueū diaboli. Quis enim exprimat pericula diuitiarum, deliciarum, & sublimitatum? quod intelligens Bernard. ait: Mundi periculum probat transeuntium paucitas, & pereuntium multitudo. Nam, vt dicitur Ecclesiastici 43. Qui nauigant mare, id est, mundana, amara & fluctuosa, enarrant pericula eius: & maxime cum in inferno æternaliter cruciantur, sicut patet exemplo huius diuitis epulonis, qui de se ait: Crucior in hac flamma. Tertio dantur tanquam despecta siue deiecta. Temporalia enim bona sunt quasi ossa conuiuij paradisi in mundum missa. Sæpe enim malis diuitibus, & magnis hominibus quasi canibus proiecta, & tamen sicut canis non daret os quod rodit pro Imperio vel Papatu: sic impius diues non daret bona temporalia pro tota gloria sempiterna. Et nihilominus,

Prospera pe or. v. ac hominib⁹ tribuūtur & quare. F *Psal. 75.* G H *Tēporalia quare d. tantur mu bu.*

A nus, iuxta sententiam Saluatoris, Matt. 16. cap. Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur: animæ vero suæ detrimentum patiatur.

Quod prospera peioribus dantur pro triplici exercitio virorum iustorum. Cap. 2.

Prospera peioribus et deterioribus dantur plerũque, vt exerceant.

SEcundo dantur pro signo exercitatiuo, id est vt per potentes malos boni exerceantur. Propterea in persona fragiliũ miratur Abachuc. c. 1. cum inquit: Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se? & facies homines quasi pisces maris: & quasi reptilia non habentia ducem: & factum est iudiciũ & cõtradictio potentior: propter hoc lacerata est lex & non peruenit vsq; ad finem iudiciũ: quia impius præualet aduersus iustum. Et Ecclesiastes 4. c. Vidi calumnias, quę sub sole geruntur: & lachrymas innocentum, & neminem consolatorem: nec posse resistere eorum violentiæ cunctorum auxilio destitutos: & laudaui magis mortuos, quàm viuentes: & feliciorem vtroq; dixi, qui nondum natus est. Nihilominus aduertendum

C est, ꝙ iusti in præsenti vita indigent tribus. Primo promoueri, secundo perfici, & tertio in eis virtutes manifestari. Propterea permittuntur iniusti regnare & potestatem super iustos habere triplici ratione. Primo ad iustos promouendum. s. in bonum. promouentur autem, cum accedunt ad similitudinem Christi. Quod quidem in viris iustis facit malorum persecutio & tribulationum multiplex quadratura. Vnde tribulator est iusti artifex in eo sculpens & formans imaginem Iesu Christi, vt mereatur in cœlesti ædificio collocari. Est optimus faber, qui ei fabricat coronam de lapide precioso. Est

Iniusti permittũtur regnare.

D quoque malleus, quo mens iusti quasi calix a Domino fabricatur, vt in eo vinum glorię collocetur. Tamen sæpe fit, vt talis malleus tandem morte subitanea & consusibili confringatur. Vnde Hiere. 50. de cõsimili ait: Quomodo confractus est malleus vniuersæ terræ. Secundo autem regnant mali ad iustos perficiendum: quia potentes mali iustos persequuntur, & ipsi in iustitia perficiuntur, sicut scriptum est Iaco. 1. Patientia opus perfectum habet: & maxime quia ad veram innocentiam perducit mentes. Non enim ex hoc verè innocẽs est quisquã eo, ꝙ declinet malum, & innocentibus nocere non velit: nec etiam si bona facit: sed

hæc vera innocentia est, si iustus declinat malum, & faciens bonum patiẽter sustinet mala & nocentibus sibi non indignetur, sicut de se Psalm. testatur: Cum his qui ode. pa. eram paci. cum lo. illis impug. me gratis, id est sine causa. Sed hæc innocentia sine prosperitate malorum minime perfici posset, qui habeant p aduersa perficere bonos. E

Tertio autem prosperantur mali ad iustos manifestandum. Cum enim habent potestates & dominia mundi exercere iustos, p illos Deus ostendit alijs bonorum humilitatem, patientiam, fidem, spem, charitatẽ; quas in tribulationibus habent etiam in eorum hostes, iuxta præceptum Domini, Mat. 5. Diligite inimicos vestros: be. h. qui ode. vos, & ora. pro perse. & calum. vos. Et iterũ in eod. c. Luceat lux vestra co. ho. vt vi. bo. ope. ve. & glorifi. pa. ve. qui in cę. est. Quomodo enim sanctos has habuisse virtutes noscere poterimus, nisi mali aduersitatibus illos tanquam vuas in tribulationum torculari pressissent. F

Iusti quare prosperantur.

Quòd peioribus prospera conceduntur, vt per eos mali tripliciter puniantur. Cap. 3.

G

TErtio dantur pro signo punitiuo. Nã Deus per potẽtes peiores punit alios malos. Iuxta quod scriptum est: Vindicabo me de inimicis meis, cum inimicis meis: sicut mysticè patet Apoc. 9. de locustis, & in c. 6. in 2. sigillo, de exterminatore. Sicut enim, vt dictum est, rex per proprium filium semper malefactores nõ punit & suspendit: quin potius conuenientius est, ꝙ ad hóc deputet aliquos viles & crudeles, seu duras & austeras personas. Sic & in proposito: Non enim decet, ꝙ Deus viros euãgelicos aut alios Sanctos, qui debent insignia summæ humilitatis & clementię, & summæ suauitatis & patiẽtię coram omnibus clarè præferre, faciat contra impios insæuire. Et ideo inferiores illis & imperfectiores sunt ad hoc merito deputandi. Fiũt tales manigoldi de Dio. i. tortores Dei. Vnde Ezech. 30. ait Dominus: Cõfortabo brachia regis Babilonis: daboq; ei gladium in manu sua, & Iob 34. Regnare facit hominẽ hypocritam propter peccata populi. Tribus nanque bonis peccatores abutuntur in contumeliam summi Dei. s. temporalibus, corporalibus, & spiritualibus. Et secũdum hoc ex guerris & aduersitatibus, quas inferunt impij malis, vt sic dicam, tria bona sequuntur H

Tribus bonis abutũtur peccatores i cõtumeliam Dei.

quuntur

A quuntur in vindictam malorum, scilicet bonum temporale, bonum corporale, & bonum spirituale, si ex aliquo respectu liceat dicere bona illa. Primum bonum est temporale. Nam denarij, quos cumulauerant quidam auari, stipendiarijs effunduntur & communicantur multis, qui vni quodammodo nociui erant: quia cumulauerat eos cupidine multa, & per multos iniquos modos: vestes superfluas & varias vel vanas, quæ in manticis erugini & tineis damnabiliter seruabantur, deprędantur stipendiarij, vel vendunt pro soluendis stipendijs: possessiones, arua, vineæ, & viridaria speciosa de-
B struuntur in vindictam impij visus earum. Domus vero de rapinis erectæ vsque ad cęlum, iusto iudicio supra domos cadunt. Vnde Esa. 1. c. Dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Sequitur: Terra vestra deserta, ciuitates vestræ succensæ sunt igni: regionem vestram coram vobis deuorāt alieni, & desolabitur sicut in vastitate hostili: & derelinquetur filia Sion vt vmbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas quæ vastatur. Secundum, quod inde sequitur, est bonum corporale. Nam occiduntur mali, & minuitur nume-
C rus peruersorum: qui si viuerent, corrumperent multos iustos: propterea iusto iudicio Dei ille suspenditur, ille mactatur: alius comburitur, alius suffocatur: quidam præcipitantur, quidam iugulantur, quidam assantur, & sic de singulis. Hæc autem nullo modo fieri poterunt per iustos viros. Tertium, quod sequitur inde, est bonum spirituale: quia pauciores damnantur ex tali aduersitate, quàm ex prosperitate: Vnde in Psalmo. Cadent, scilicet in damnationem ęternam, a latere tuo, id est ex aduersis, mille & decem millia a dextris tuis, id est ex prosperitatibus mundi.
D

Articulus Tertius.

In quo per tres vltimas rationes ostenditur, quare hominibus pessimis bona tribuuntur.

Tertio pro pessimis tres alias principales rationes possumus subinferre. Dantur enim prospera pessimis viris. Primo pro signo intricatiuo, secundo pro signo confusiuo, tertio pro signo damnatiuo.

Dantur pessimis hominibus temporalia bona, vt tripliciter mundialibus intricentur. Cap. 1. E

Primo enim dantur pro signo intricatiuo. Vnde Augu. Epistola 5. Nihil infelicius fęlicitate peccantium, qua pœnalis nutritur iniquitas & mala voluntas interior roboratur. Iudicium enim diuinæ iracūdiæ hoc permittit, ꝙ reprobi in istis inferioribus inuoluantur, demergantur, illaqueentur, & intricentur, iuxta illud Apocal. 22. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Permittuntur etenim submergi in tribus, in quibus totus mundus infectus est: In diuitijs videlicet & auaritijs, in delitijs & luxurijs, in magnificentijs & superbijs. Primo in diuitijs & auaritijs. Vnde Sapien. 14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in temptationem animæ hominum. s. mundanorum atq; periturorum: qui ex auaritia se implicant in furtis, rapinis, vsuris, simonijs, contractibus malis, & consimilibus. Secundo in delitijs & luxurijs, vt inuoluantur in eis, sicut sus in volutabro luti: videlicet in impudicitijs, in incestibus, in adulterijs, in fornicationibus, in sacrilegijs, & in sodomijs & consimilibus. Tertio in magnificentijs & superbijs, in vanitatibus atq; pompis, in tyrannijs & violentijs, in partialitatibus & diuisionibus, in sectis & consimilibus istis. Vnde ad huiusmodi hominē inquit in 27. c. Hiere. Fac tibi vincula & cathenas, & pones eas in collo tuo, & mittas eas ad regem Edon, & ad regem Moab, & ad regem filiorū Amon, & ad regē Tyri & Sydonis, &c. vt innuat, ꝙ magni viri & Domini sæpius his vinculis colligantur, & multi propter talia in inferni patibulo suspenduntur.

Nil infelicius peccatorū in felicitate.

F

G

Dantur pessimis temporalia bona, vt tripliciter confundantur. Cap. 2. H

Secundo dantur pessimis tēporalia bona pro signo confusiuo. Pessimi nanq; homines permittente Deo, vtuntur prosperitate in terra, scilicet in mundanas superbias, in mundanas diuitias, in mundanas glorias: Sed hoc permittit Deus, primo vt deijciantur, secundo vt crucientur, tertio vt confundantur. Primo nanq; permittit tales erigi in superbias & capite eleuari, vt deijciantur. Vnde Iob 15. de tali inquit: cucurrit aduersus Deum erecto collo, & pingui ceruice armatus est. Sed sicut qui

Malis & improbis dantur tēporalia, et quare.

A cum homine lucratur, eleuat eum & dat ei gambetum, vt fortius illum ad terram prosternat: sic Deus tales exaltat vel exaltari permittit, vt ex altiori loco grauius ruant & prosternantur. Vnde Psalm. Veruntamē propter dolos po. e. deie. eos, dum alleuarētur. Et 1. Machab. 2. Ne timueris a verbis viri peccatoris, quia gloria eius stercus & vermis est: hodie extollitur & cras non inuenietur: quia conuersus est in terram suā, & cogitatio eius peribit. Et iterum Psal. ait: Vidi impium superexaltatum, & ele. sicut ce. li. Transiui & ec. non erat: quæ. e. & non est inuen. lo. eius. Et iterum idem inquit:

Psal. 72.

B In ignem deijcies eos in mise. non sub. Et Hiere. 24. c. ait. Eleuati sunt ad modicum & non subsistēt. Et 20. c. iterum inquit in persona istius eleuati & consternati: Eleuasti me, & quasi super ventum ponens elisisti me valide. Secundo permittit tales in mundanis delitiari, vt grauius crucientur. Vnde Hiere. 2. cap. Obtimuit Deus confidentiam tuam, scilicet quia vis in vita præsenti facere paradisum. sequitur: Et nihil habebis prosperum. Hinc etiam Psal. inquit. Zelaui super iniquos pacem peccatorum vidēs: quia non est respectus morti eorum, idest quia nullus respicit finem eorum. Et vere pauci

Psal. 161.

C considerant illum. Tertio permittit Deus tales in mūdialibus gloriari, vt in huiusmodi confundantur. Vnde Ecclesiastici 9. Non zeles gloriam & opes peccatoris. Non enim scis, quando ventura sit subuersio illius: propterea de talibus Psalm. inquit: Perijt memoria eorum cum sonitu, idest sicut perit turpior sonus, qui de ventre hominis egreditur fętens: quia tales in morte repētina & fętenti infamia subito ab oculis hominum elabuntur. sicut patet exemplum de Aman, Hester 5. qui vocauit amicos suos & exposuit illis magnitudinem diuitiarum & filiorum turbam, & quanta eum gloria

Permittit Deus improbos tēporalibus gloriari, & quare.

D super omnes principes & seruos eius rex eleuasset: & quòd regina eum tantum cum rege ad conuiuium conuocasset. Et in 7. cap. subditur, quòd suspensus est Aman in ligno.

Dantur pessimis temporalia bona, vt tripliciter dentur damnatis in reprobum sensum. Cap. 3.

Tertio dantur prospera pessimis pro signo damnatiuo. Nam per ea mali efficiuntur primo cęci, secundo ingrati, tertio derelicti. Ideo diuino iudicio dantur eis, primo ad complementum cęcitatis, secundo ad incrementum ingratitudinis, tertio ad testimonium derelictionis. Primo dantur eis ad complementum cęcitatis. Et hoc est calidū hyrundinis stercus, quod excęcauit Tobiam, id est diuitem malum. Hinc est, quòd amittunt cognitionem Dei sui & mundi, sicut contigit illi diuiti, qui Lu. 12. dicebat: Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe & epulare. Sed audi, quod sequitur: Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te: quæ autem parasti, cuius erunt? Vnde Greg. 8. moral. quasi per amęna prata ad carcerem venit, qui per pręsentis vitæ prospera ad interitū currit. Et Prou. 5. scriptū est: Prosperitas stultorum perdet eos. Secundo dantur ad incrementum ingratitudinis. Quanto enim maiora dona reprobis dantur, si inde fiunt ingrati: tanto a Deo seuerius & iustius condemnantur. Vnde August. epistola 5. Si pollere Deus permittit iniquos prosperitate, tunc indignatur grauius: sed si impunita dimittit, tunc punit infestius. Tertio ex prædictis sequitur, quòd talia eis dantur, vt ostendantur ad testimonium derelictionis, quia a Deo derelicti sunt. Vnde Gregorius. Difficilius malum corrigitur, quod prosperitate fulcitur: eo, quod qui a Deo auertitur & prosperatur, tanto magis perditioni fiet proximus, quanto a disciplina est elongatus. Et idem: Continuus successus temporalium æternæ reprobationis certissimum est indicium. Vnde sicut fulgur tonitrua portat: ita prosperitas supplicia sempiterna prænunciat. Ex hoc patet, quòd in præsenti vita nihil sentire aduersi signum est diuini odij: & quòd summus medicus operam suam circa tales frustra expendere dedignatur: Sicut medicus prudens in desperato ægro non adhibet medicinas. Vnde in Psalmus. Desiderium eorum attulit eis, non sunt fraudati a desiderio suo. Et Oseæ 4. Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ. Et tales, vt ait Psalmus, in labore hominum non sunt: & cum ho. non fla. sed cum dęmonibus. Datur enim porco bene ad comedendum, vt pinguior fiat ad familiæ pastum: familia autem in morte eius facit magnum festum, Psalm. Lętabitur iustus, cum vi. vindic. ma. su. la. in san. peccatoris. Et Iob 21. Quare impij viuunt, & subleuati sunt: confortatique diuitijs semen eorum permanet coram eis: propinquorum turba & nepotum in con-

E Dātur reprobis tēporalia bona ad 3.

F

G

Simile.

H *Psal. 77.*

A conspectu eorum. Domus eorum securę sunt, & pacatæ, & non est virga Dei super illos: bos eorum concepit, & non abortiuit: Vacca peperit, & non est priuata fetu suo. Egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus: tenent tympanum, & cytharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad

Exemplū inferna descendunt. Vnde legitur ad hoc exemplum, Quòd Beatus Ambrosius cum pergeret Romam, atque hospitaretur cum diuite quodam, vt quidam aiunt, ad septem miliaria prope Senas, iuxta Abbatiam ad Insulam: & ille ei aperiret conditionem, & statum suum dicens: Gratias

B refero Deo, quoniam habeo filios, & filias, boues, & iumenta, domos, & prædia, & omnia mihi ad voluntatem succedunt: nullamque passus sum quandoque aduersitatem, vel tribulationem. Tunc Beatus Ambrosius ait: Multum timeo de statu tuo: nec hospitabor aliquo modo tecum. Cumque inde statim cum sua comitiua abiret, domus diuitis cum omni familia sua in profundum demersa est. Et sicuti quidam aiunt, factus est ibi lacus,

C qui ad præsens etiam astat in testimonium iudicij Dei. Non igitur miretur infidelis homo, si pro tot & tantis causis summus artifex Deus temporalia bona peccatoribus misericorditer largiatur, cum in obliuionem finaliter non sit ei iustitia sua, sicut patet in hoc diuite Epulone, de quo præmisimus, quòd mortuus est diues, & sepultus in inferno: a cuius consortio nos liberet omnium bonorum largitor Deus, qui in summa diuinitate trinus, & vnus viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

D FERIA SEXTA POST ij. Dominicam in Quadrag.

De pestifera Detractione.

Sermo XXIII.

Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes: hic factus est in caput anguli. a Domino factum est istud. Matt. 21. & Psal. 17. Hi siquidem, qui in præcedenti sermone diuinis operibus detrahebāt, mirantes quare prospera dentur malis: multo amplius detrahere proximis ex consuetudine habent, iuxta verbum Domini Matth. 12. Malus homo de malo thesauro cordis sui

E profert mala, id est, detractiones iniquas. quod quidam contra Christum faciebant Pharisæi, & Scribæ, sicut verbum præallegatum manifeste ostendit, cum dicit: Lapidem, quē reprobauerunt ædificātes: hic factus est in caput anguli, a Domino factū est istud. Lapidē, s. Christū, cuius virtus, & veritas est solida, velut lapis: quem reprobauerūt, id est, per detractiones reprobabilē ostenderunt. ædificantes, id est, sacerdotes, Scribæ, & Pharisæi. hic factus est in caput anguli: non tantum quòd Iudęos, & Gentiles in vnam ecclesiam cōgregauit: sed multo amplius, quia in vnione diuinæ gloriæ

F Angelos, & homines copulauit. Et vere a Dño factum est istud. Et in hoc septima, id est, verbalis, seu refrenabilis religiositas demōstratur: quia aliud est iudiciū, & oblocutio detractorum, quo Iudæi detraxerūt Christo: atq; aliud est iudiciū summi Dei, quasi per hoc nos admoneat Dñs, dicēs illud Sapiē. 1. A detractione parcite linguæ: quia lapidē, quē reprobauerūt ædificantes: hic factus est in caput anguli: a Dño factū est istud. Quāta aūt sit nequitia detractorū, Apoc. 9. mystice demonstratur, vbi dicitur: Vidi equos in visione: & qui sedebāt super eos habebāt loricas igneas, & iacinctinas,

G & sulphureas: & capita equorū, tanq̄ capita leonum erāt: & de ore eorum procedebat ignis, fumus, & sulphur. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominū. In quibus sacratissimis verbis circa detractoris triplex mysterium demonstratur. In primo ostenduntur eorum venenosa corda, in secundo eorum venenosa verba, in tertio eorum venenosa opera. De quibus per ordinem Propheta in Psal. 72. ait: Cōgregauerunt: ecce primum: & locuti sunt nequitiā: ecce secundum. iniquitatem in excelso, scilicet operati sunt: ecce tertium. quod potest

H esse aliud thema in præsenti materia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quòd ex multiplici culpa in cordibus detractio generatur.

Primum mysterium indicat detractorum venenosa corda. Tria namque radicalia peccata sunt, ex quibus in detractorū cordibus detractio generatur. Primum est crudelis superbia, secundum crudelis stultitia, vel amentia, tertium crudelis inuidia.

Quòd

A *Quòd radix vnde detractio habet ortum crudelis superbia est. Cap. 1.*

Rimum autem radicale peccatū, ex quo detractio generatur, est crudelis superbia: Et hoc indicat Ioan. dicens: Vidi equos in visione. Equus enim, quod est animal superbissimum, & crudele, mentem exprimit detractorum: quia ex ore crudeli, & superbia eorum detractio originem habet. Vnde Ecclesiastici 10. Initium omnis peccati superbia: & qui tenuerit illā, replebitur maledictis, id est, detractionibus impijs, & ob B locutionibus pessimis. Et sicut equi portant capita eleuata: sic superbi detractores contra Deum, & proximum corde inflantur, & eleuantur: propterea Psal. ait: Superbia eorum, qui te oderunt, ascēdit semper.

Superbia detractionis radix.

De crudeli amentia vnde detractio etiam habet ortum. Cap. 2.

SEcundum autem radicale peccatum, ex quo detractio generatur, est crudelis stultitia, seu amentia. Vnde de tali corde Prouer. 15. scriptum est: Cor fatui ebullit stultitiam: quia, s. fatuitas cordis per de C tractionem ebullit in stultitiam oris: Nam teste Domino, Matt. 12. Ex abundantia cordis os loquitur. Nec mirum, si stultitia regnat in corde detractoris, cum a dæmone, qui stultitiæ caput est, prædominetur. Vnde iusto iudicio, Zach. 3. ait Dominus: Percutiam omnem equum in stuporem, & ascensorem eius in amētiam. Et de hoc Ioā. subdit: Et qui sedebant super eos. Cum enim cætera vitia vnum dæmonem habeant in plalatum, sola crudelitas detractoris a multis dæmonibus possidetur. In cuius mysteriū, Matt. 5. dæmoniacus ille, qui morabatur in monumētis: quia sepulcrum est guttur eo D rum, legionem dæmonum in se habuisse refertur. Hinc est, quòd ex detractionibus innumera mala sequuntur, sicut ex sequentibus apparebit.

Ab amentia detractio originē ducit.

Quòd ex inuidia etiam detractio ortum habet, & quibus vitijs armantur dæmones, ne expellantur de mentibus detractorum. Cap. 3.

TErtium vero radicale peccatum, vnde detractio generatur, est crudelis inuidia: quia paruulum occidit inuidia, vt dicitur Iob c. 5. Et hæc est, quæ in detracti onem erumpit, cum tamē diabolus in homine per inuidiā regnat, facile inde per Dei verbum eijci posset, nisi alijs criminib. armaretur, & muniretur. Vnde pro tali munitione, & armatura, qua diabolus armatur in multitudine detractorū, Ecclesiastici 43. c. de Aquilone, a quo pāditur omne malū, scriptum est: Super omnē congregationem aquarum requiescit, & sicut lorica induit se aquis. Congregatio nempe aquarum, super quā requiescit aquilo infernalis: detractorum est multitudo, qui per detractionē sicut aquæ in terram dilabūtur, nec vltra rursum ad Deum per pœnitentiam reuertunt. Quod contingit in illis, qui ex propria malitia excæcati in alterius bonis decipiuntur, intantum ꝙ de illo, quod de se est apertissimum bonum: nullo modo possunt sentire bonum, quod quidem est peccare in Spiritum sanctum. Et hoc modo peccauerunt Iudæi detrahentes dictis, & operibus Christi, credentes se iustissime operari. In his malignus spiritus nō solum per potentiam, & duritiam requiescit, verū etiam eos induit quasi lorica, cum eos efficit detractionum suarum sibijpsis, & alijs excusatores, & defensores. Vnde tria sunt vitia, quæ muniūt diabolum, ne de cordibus talium detractorum expelli possit. Primum est simulatio zeli, secundum apparentia boni, tertiū abominatio odij. Et de his tribus per ordinem Ioan. subdit. Primum est simulatio zeli. Cū enim homo per turbulentam malitiam detrahendo insurgit contra fraternam gratiā, claram, & manifestam: non potest in se spiritualiter habere quietē: propterea semper pungitur aliquo stimulo internali. Hūc autem stimulum, seu remorsum, quia malitia superat talem mentem, affectio iniqua, & inordinata, totis viribus mortificat, & extinguit, & transit finaliter in simulatum zelum, quo firme, & fixe absque conscientia iniustitiam, & veritatē obloquitur, & operatur. Talis autem conscientia est illud atriū a diabolo custoditū, de quo Lu. 11. Dominus ait: Cum fortis armatus custodit atriū suum, in pace: vtique mala, sunt omnia quę possidet. Et licet tales semper sint in aliqua fatuitate, ac detrahendo loquantur stulta: semper tamen se palliant, & cooperiūt sub clipeo ardentis zeli. Et hæc ignea est lorica, de qua hic Ioan. subdit, ꝙ habebant loricas igneas. Sicut enim lorica coniunctis inuicē anulis ferreis fit munitiuum corporis indumentū: sic excusationes palliatæ aliquo iusto zelo ad excusandas excusationes in peccatis munitionē, & loricam efficiūt diabolo

Detractio ab inuidia crudeli ducit originem.

F

G *Tria vitia muniunt diabolum, ne expellatur de cordibus hominum.*

H

Atrium a diabolo custoditū quid.

A lo talium detractorũ, ne diuino lumine expellatur. Hac lorica armatus erat diabolus decipiens Iudam, cum Ioan. 12. c. detraxit Christo, & Magdalenæ, dicens: Quare hoc vnguentum non venijt trecentis denarijs, & datum est egenis? Dicuntur etiam igneæ loricæ propter igneum in apparentia zelũ, sicut de zelo Domini, Deuteron. 32. c. scriptum est: Ignis succẽsus est in furore meo. Secundum vitium muniens diabolum in mentibus detractorum, est apparentia boni, scilicet, secundum intentionem suam, quam tales quandoque suffulciunt rationibus palliatis, & simulatis: quandoq; etiam

Apparentia boni.

B scripturis sacris male vtiq; intellectis: Realiter tamen nihil habent vigoris, vel firmitatis, sicut patet in oppositionibus Iudæorum detrahentium Domino Iesu Christo. Et hoc signatur in iacinctinis loricis. Iacinctus enim cœlestis est color, per quem boni apparentia designatur. Nititur enim talis malitia proprie menti etiam videri cœlestis, cum tamen directe cœlestibus aduersetur. Alij tamen textus pro loricis iacinctinis, loricas fumeas habent. Fumus enim aspicientibus blauium colorem profert: ex quo manifeste indicat apparentiam boni. Qui autem in altum consurgit, cito ab oculis euanescit. vnde significare potest, ꝙ talis

C apparentia boni nihil in se continet veritatis, sed in nihilũ reuertitur sicut fumus. Tertium vitium muniens diabolũ in mentibus detractorum, est abhominatio odij. De non dilectis enim difficiliter bene sentimus: qa vbi regnat affectio, perit omne iudiciũ. Tãta enim odij peruersitas in quibusdam mentibus regnat contra proximi sui bonum, vt illud abominentur, tanquàm horridũ malum: quod quidem omnino fieri nõ potest, nisi ex summa peruersitate malitiæ, per quã talis homo peruertit suum proprium sensum, vt merito dignus fiat illa maledictio-

Odij abhominatio.

D ne diuina, de qua Esa. 5. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarũ. Et hæc est diaboli lorica sulphurea, atque fœtens, qua tali mente tenetur diabolus communitus, vt verificetur de illa, quod Iob 18. c. scriptum est: Aspergatur in tabernaculo illius sulphur, id est, aspersa, & repleta cõscientia tali fœtore, & horrore de verissimis bonis. Has igitur loricas immundi spiritus habere dicuntur: quia se in sua potestate, quã habẽt in huiusmodi detractorum corda, hac triplici peccati defensione tuẽtur.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

De triplici generali modo crudelis detractionis.

SEcundum mysterium reserat detractorum venenosa verba, quæ egrediuntur de eorum venenoso corde. Et de hoc Io. subdit: Et capita eorum, sicut capita leonum erant. Leo enim cum fœteat ore, atque sit vorax dente, fœtentia detractorum, atq; vorantia ora designat. Vnde de detractore, Ezech. 19. scriptum est: Leo factus est, didicit rapere prædam, & comedere homines. Et iterum de eisdem Prouerb. 30. Salomon F dicit: Est generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus. Iob quoque 19. ait: Quare persequimini me, sicut Deus, & carnibus meis saturamini. Vnde Moral. 14. Gregor. inquit: Hi sunt, qui alienæ vitæ detractione pascuntur, & alienis proculdubio carnibus saturantur. Vnde Apostolus Galat. 5. Si inuicem mordetis, videte ne ab inuicẽ consumamini. Tantæ namq; crudelitatis sunt detractores, vt nemini parcãt: nec amico, nec consanguineo: nec maioribus, nec minoribus: omnes deuorant, nec G tempori parcunt, nec gradui: in Quadragesima, seu Feria sexta, aut in aliqua vigilia Apostolorũ, vel Virginis gloriosæ. Comedunt vnico morsello vnum Episcopum, siue Archiepiscopũ, vel Cardinalem: immo quandoq; ẽt vnũ Papam, seu vnũ Conuentum Religiosorũ, aut totã vnã Religionẽ, vel ciuitatẽ. Aliquãdo ẽt patrẽ suũ, vel matrẽ. Vnde Hiere. 9. Vnusquisq; carnẽ amici sui comedet. Et Ezechiel. 5. Patres comedẽt filios suos in medio tui, ait Dominus ad Hierusalem, id est, ad quamlibet ciuitatem, vel patriã. Et sequitur: Et filij comedẽt patres suos: immo ꝙ mirabilius est, nec qnq; H parcunt detractores longo tẽpore iã sepultis: quinetiã exhument, & deuorẽt illos, dũ detrahunt eis. Nec ẽt parcunt quibuslibet iustis, nedũ carnalibus viris: propterea canibus similantur, qui non tm̃ comedũt carnes, sed insuper ossa deuorant, id est, homines sanctos, & iustos. Secũdum etiam Cassiodorum super 3. Psal. Dentes dicti sunt a demendo: Ideo pulchre linguæ detrahentium, dentes vocantur: quia sicut illi ciborum partes demũt, ita & isti opiniones hominum corrodunt: Propterea hæc omnia Prou. 23. c. Salomon admonet, dicens: Noli esse

A esse in conuiuijs potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes conferunt ad vescendum. vbi gl. Carnes ad vescendū cōferre, est in locutione derogationis vicissim proximorum vitia dicere. Ideo 44. dist. c. conuiuia. ponit gl. versus Aug. quos scripserat in mēsa sua, dicēs: Quisquis amat dictis absentū rodere vitam: Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Quidam quoq; de sanctis patribus ait: Melius est comedere carnes, & bibere vinum, q̄ vituperando comedere carnes fratrum. Quidam educauit, & domesticum fecit lupum, & illum ad ouium custodiam ordinauit. Quo dormien-
B te, venit siluester lupus, & omnes iugulauit oues. Euigilansque domesticus lupus in pugna occidit eū, & omnes iugulatas oues congregauit super caput eius. Sic quādoq; detractor totam vnam religionē detrahendo occidit. Triplex est tamen detractio venenosa, quę egredi solet ex ore detractorū. Prima dicitur dissimulatoria, secunda replicatoria, tertia exbuccata, vel effrenis, aut aperta. Et hoc ē, quod Ioā. ait, Et de ore ipsorū procedebat ignis, fumus, & fulgur.

Detractio venenosa triplex.

De crudeli, & dissimilatoria detractione, quæ decipit sub pallio pietatis. Cap. 1.

C Rima namq; generalis detractio venenosa, dissimilatoria nuncupatur: quæ fit cum homo ex pietate ostēdit se loqui, cum detrahit: aut aliquo facto, & bono zelo: aut ex aliqua causa multum consona rationi. Mollitiem nempe habere solet spina in suo ortu: tamen dum crescit induratur, & quādoq; etiam venenose pungit. Sic etiam detractor quādoq; in principio vngit, sed demum pungendo venenum detractionis in audientiū mentes infundit. Vnde Bern. su-
D per Can. sermone 24. ait: Detractores autē quodā simulatæ verecundiæ fuco conceptā malitiā, quam retinere non possunt, obumbrare conantur. Videas a detractore alta p̄mitti suspiria: sicq; eum quadam grauitate, & tarditate vultu mœsto dimissis superciliis, & voce plangēti egredi maledictionē: & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his, qui audiūt corde inuito, & magis condolenti affectu, q̄ malitiose proferri. Doleo, inquit, vehementer pro eo, q̄ diligo eum satis, & nunq̄ potui de hac re corrigere eū: & aliās bene mihi cōpertum fuerat de eo istud, sed per me nunq̄ innotuisset: at qm̄ p alterū patefacta est res, veri-
E tatē negare nō possum. Dolens dico: reuera ita est. Et addit graue damnū, vel grāde. Nā aliās quidē in plurib. valet: cæterum in ista parte, vt verū fateamur, excusari minime pōt. Et hic est ignis pestifer de ore leonū, i. detractorū procedens: hoc nēpe igne conanī ad odiū corda audientiū contra aliquos inflāmare. Ipsi vtiq; prius, atq; ardentius inflāmati, ad quos Esa. 50. ait: Ecce vos accendentes ignē accincti flāmis, &c. estis. De huiusmodi etiam Iob 41. c. ait, Ex ore eius lampades procedūt, quasi tædę ignis accēsæ: vnde assimilari pñt huiusmodi homini
F tanta dementia stulto, qui vt vacuam vicini domum comburat, suam plenam incendit.

Malitiæ sue simulatio detractoria.

De detractoribus, qui crudeliter referunt audita in proximi detrimentum. Cap. 2.

SEcunda detractio venenosa, replicatoria nominatur. Hæc quidem illorū est, qui ne os in detractione effrēnent, aliquo rubore, vel rationabili causa detinentur: sed mox vt alij detrahere cęperint, ipsi quoque diabolice symbolizant ponentes, immo potius decerpentes quil bet bolum,
G seu morsellum suū de crudis carnibus proximorum. Ex hoc autem symbolo proximi infamia dilatatur, oculi audientium excæcantur, & ad tempus veritatis notitia obfuscatur. Et hic dicitur fumus, qui de ore leonino egredi dicebatur. Sicut enim ex ore clibani, vel fornacis fumus teter egreditur, ex quo nigrescunt parietes, & in aere dilatatus obscurat illum, & finaliter euanescit: Sic ex fornaceo, & ignito, atque per odium ardenti corde detractoris egreditur teterrimus fumus, qui proximi famam denigrat, audiētes a veritatis cognitione obscurat: sed demum erit tempus, quādo talis
H infamia, atq; infamans finaliter euanescēt, sicut Psal. inquit: Quemadmodum fumus deficient. Et Esa. 65. Isti fumus erunt in furore meo. Et Oseæ 13. Erunt sicut puluis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario.

Detractor, qui egreditur de fonte igneo.

De crudeli insania apertæ, & inuerecundæ detractionis. Cap. 3.

TErtia venenosa detractio, exbuccata, vel effrēnis, aut aperta solet nuncupari. Hæc enim illorū est, qui effrontes, & inuerecūde, sicut ad buccam venit, fętorē detractionis corā audiente enomunt,

propterea

A propterea de talibus Psal. inquit: Sepulcrū patens est guttur eorum: patens enim sepulcrum paratum est ad suscipienda cadauera mortuorum. Et licet nihil recipiat, tamen de corruptione quam habet, proximum aerē inficere solet. Sic vtique detractorum fętentia ora suspenso corde, & expectanti animo, atq; patula bucca cōtinue sunt parati capere aliquod verbum, vel factum ex eo, quem odiūt, cum per illa fętorē detractionis effundant. Similes Scribis, & Pharisæis, de quibus in plerisq; Euāgelij locis est dictū, q̄ ipsi obseruabāt Christum: vnde tales ex hoc assimilātur canibus ma-

Psal. 5. Detractor sepulcro cōparatur.

B cellariorū, qui licet multæ bonæ carnes resideant in macello: nihil tñ de illis capiunt, vel asportāt, nisi aliquid fętidū, vel immūdum, aut aliquod os. De huiusmodi genere esse solent plurimi seculares, qui cum religiosis, vel sacerdotibus, vel alijs seruis Dei amplius, quàm discretio postulet, intrinsece, & domestice cōuersantes, nihil exempli boni, licet multa videāt, ex eis asportāt: sed si quid fragilitatis cōspexerint, aut ociosum verbū, vel risum, aut cōsimile factum, inde scādalizati recedūt, illud perpetua memoria retinentes: propterea prudentissimū est omnino se a cōuersatione taliū absentare.

C Præterea sicut sepulcrum patens, licet nihil recipiat: tamē aerē vicinū corrūpit. Sic fętidi detractores licet nullū malū exéplū verbo, vel facto datū sit eis: tamē eorū corda, & ora corrupta semper in detractoria verba prorumpunt. Qui habet amaram buccā, spuere nō pōt dulce. Ideo Propheta statim subiungit, Linguis suis dolose agebant: venenū aspidum sub labijs eorum, i. in corde, quorum os maledictione, & amaritudine plenum est. Talia quidem ora sunt, sicut foramina fętentia latrinarum, per quæ fętores exalant. Hinc Prouerb. 24. cap. scriptum est: Abominatio hominū detractor:

Cauenda est secularium, & mundanorū mala consuetudo, q̄ pariet contēptum, & seminat scandalū.

D propterea ericio comparatur, de quo dr̄, q̄ sic fętorem exhalat ex foramine superiori, sicut ex inferiori. Ideo de detractoribus Seneca inquit: Non refert, aut superius, aut inferius intonet: magis enim superius fętet. In huius autem mysterium Nume. 9. scriptum est: Vas, quod nō hēt operculum, immundum erit. Quia igitur ex ore detractorum tantus, & sic inficiēs mentes egreditur fetor: ideo Ioan. subdit, q̄ de ore illorum equorum egrediebatur sulphur, i. detractionū velut sulphureus fętor. Sed heu, in tantum his corruptis temporibus vbiq; detractorum inualuit fętor, q̄ non solum inter seculares, sed etiam inter multos non parui nominis regulares minime sentiat, quia cōiter omnes fętent: vnde Bern. ait: Vbi cōiter omnes fetidi sunt, vnus fętens minime sentitur. Et Hieron. ad Celantiam, inquit: Rarum inuenies, qui irreprehēsibilem vitam suam exhibere velit: vt is nō reprehendat alienam. Tantaq; huius mali libido mentes hominū inuasit, vt etiam qui procul ab alijs vitijs recesserint, in illud tamen quasi in extremū laqueum diaboli incidant. Et iterum ad eandem inquit: Nulli vnquàm omnino detrahas, & aliorū vituperatione te laudabilem videri velis: magis

B

F tuam vitā ornare disce, q̄ alienā carpere: ac semp memor esto scripturæ dicentis, Noli diligere detrahentes, ne eradiceris: pauci enim sunt, qui huic vitio renuncient. Et idē ad Rusticum monachum ait: Incongruum est corpore latere, & lingua per totum mūdum vagari. Hæ enim detractionis species, s. dissimulatoria, replicatoria, & aperta, Daniel 7. per tres ordines dentium, qui erāt in ore vrsi, congrue demonstrantur. Dicitur enim ibi, Et ecce bestia alia, s. secūda, similis vrso: in parte stetit: & tres ordines dentiū erāt in ore eius, & in dētib. eius principes tres. & sic dicebāt ei, Surge, comede car

G nes plurimas. Vrsus enim licet in quibusdā mēbris videatur homo: crudelissima tamen bestia est, commorans in abditis, inquieta, & vorax. Sic quilibet detractor crudelis bestia est, sicut ex præcedentibus patet. hic in abditis commoratur: quia sicut in Psal. inquit, Insidiatur in abscondito. s. cordis, quasi leo in spelūca sua. huiusmodi semper inquieta est mēs, & lingua, quia detractionibus assueta, modo cum vno, modo cum alio: modo de vno, modo de altero carpit morsus. Insuper vorax est, immo crudelissimus, quia deuorat amplius, q̄ infernus. Infernus aūt deuorat solum malos, detractor

Vrsi natura. Vide Plinium.

H aūt bonos, & malos. Vnde Ecclesiastici 28. de tertia lingua detractorum ait. Vtilis infernus, potius q̄ illa. Hęc autē bestia in parte stat, cū se iustū, cæteros vero iudicat peccatores. Sic faciebat detractor ille Pharisæus, Luc. 18. qui apud se dicebat orans, nō apud Deum: Gratias tibi ago Dñe, quia nō sum sicut cæteri hominū raptores, iniusti, adulteri, velut ēt hic publicanus, &c. Ecce detractio facta impie coram Deo. Tres etiā dētium ordines habet propter triplicē speciē detractionis iam dictam. Et in dentibus eius principes tres: qui sunt dæmones tres ad prædictas tres detractiones homines indu-

A inducentes, ac dicentes cuilibet detractori, Surge, per superbiam, liuorem, & odium: comede, id est, deuora carnes plurimas. detrahe cunctis, id est, deuora omnes: nullique lingua tua maledicta parcat.

Articvlvs Tertivs.

De tribus generibus audientium detractionem: quorum vnum, scilicet credentes periclitantur.

Tertium mysterium aperit detractorū venenosa opera, quia multi ex hac B peste æternaliter puniuntur. Et de hoc Ioan. subdit, Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum. Tria sunt hominum genera, quæ audiunt detractores. Primi præseruantur, secundi defensantur, tertij contaminantur.

De septemplici remedio, ne homo ex auditu detractionum contaminetur, & corrumpatur. Cap. 1.

Svnt etiam quidam audientes detractores, qui a contaminationibus loquentium præseruātur, C & detractoribus nequaquā credunt: & licet audiant corpore, obaudiunt tamen mente. Ad quod perficiendum septemplici remedio vtēdum est. Primum dr̄ contristatio, secundum elongatio, tertium reprehensio, quartum humiliatio, quintum recordatio, sextū stabilitio, septimum cōpassio. *Remedia cōtra detractionē.* Primum autem remedium, cōtristatio nominatur: Debet enim homo cum audit detrahētem, tristem ostendere vultum: vnde 6. q. j. c. ex merito, dicitur: Nemo inuito auditori libēter refert. Et Prou. 25. Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem. vbi gl. Si hilari vultu D detractorem audieris, tu illi das fomitem detrahendi: si autem tristi, discit non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri. Et Hieronymus ad Rusticum monachum ait: *Simile.* Sicut sagitta si mittatur cōtra duram materiam nonnunquàm in mittentem reuertitur, & vulnerat mittētem: ita detractor cum tristem faciem viderit audientis: immo non audientis, sed obturantis aures suas, ne audiat iudicium sanguinis, ilico cōticescit: pallet vultus, hærent labia, saliua siccatur, & per cōsequens a detractione desistit. Secundum autem remedium est elongatio, id est, a conspectu detrahentis se elōgare. Et si sine magno scandalo fieri potest, E statim abire, iuxta consilium sapiētis, Prouerb. 4. qui ait: Detrahētia labia procul sint a te. Nam secūdum Hiero. Si deest auditor, deest detractor. Et alibi idem ait: Nō minus auribus, quàm lingua fugias detractionem. Nam detractor cum videt te non libenter audire, nō facile potest detrahere. Tertium remedium est discreta reprehensio, vel si licet obiurgatio, exemplo Christi, Ioan. 12. qui contra Iudam, & alios discipulos contaminatos per Iudam, ac detrahentes contra Magdalenam, quòd fudisset libram vnguenti nardi pistici preciosi, ait Iesus: sinite illam, &c. F Item propter eandem causam eisdem, Matth. 26. ait: Quid molesti estis huic mulieri, &c. Exemplo quoque Dauid, qui de se ait: Detrahentem secreto pro suo hunc persequebar. Exemplo etiam Iob, qui in 29. cap. de se ait: Conterebam molas iniquitatis, id est, detractorum: & de dentibus illius auferebam prædam. Quartum remedium est humiliatio, per quam homo recurrat ad archana conscientiæ suæ, atque reminiscatur cogitando, quòd multa commisit, ex quibus ex gratia Dei infamiā non incurrit; vt ex cōsideratione propriorum peccatorum, quæ tangunt eū, & pungunt cōscientiam suam: peccata non ponderet, nec consideret aliena. G Vnde Isidor. Nunquàm detrahes alijs, si te bene perspexeris. Quis inquam foret, qui si acutis spinis in auribus pungeretur, attēderet detrahenti. Grauius enim debent mentem pungere patratæ culpæ, quam carnem pungentes spinæ. Vnde Ecclesiastici 28. c. præcipit Dominus, dicens: Sæpi aures tuas spinis, id est, pungentibus conscientiæ tuæ stimulis: & noli audire linguam nequam. Quintū remedium est recordatio, s. q᷑ de alio, vel de te multa fuerūt dicta: de quo certissimus es, q᷑ erat oppositum omnino, vel incomparabiliter minus malum. Sic pensandum est, q᷑ H in hoc casu similiter esse potest. Non enim parui criminis est praua sentire de rectis. Iō 1. Corin. 13. Apostolus ait: Charitas nō cogitat malum. Sextum est stabilitio, s. ne de facili homo credat. Nam, vt dr̄ Ecclesiastici 19. c. Qui cito credit, leuis est corde. Hiero. quoque ait: Si esset in nobis diligentia, ne pessimis obtrectationibus crederemus: iam oēs detrahere timerent. Isid. quoque lib. 3. de summo bono inquit: Nō solum ille reus est, qui falsum de alio profert: sed is, qui cito aurem criminibus præbet. *Reus ille est, qui criminosis detractoribus facile aurem præbet.* Septimum est compassio, qua. s. homo cōpatitur his, qui-

bus

A bus detrahitur iniuste, immo si homo certus esset de malis, de quibus proximus infamatur: compatiendum est ei. Ac per hoc homo induit viscera pietatis, ne scandalizetur ex proximorum malis. Exemplo quidem membrorum compatiendum est proximis. Vnde 1. Corin. 12. c. Si quid patitur vnum membrum, compatiuntur ei omnia membra. Et 1. Pet. 3. Estote inuicem compatientes fraternitatis amatores.

De his qui etsi non mortaliter, saltem venialiter in mente contaminantur. Cap. 2.

B Secundum hominum genus a detractoribus defensatur. Et hi sunt, qui licet detractoribus nihil determinate, & temere credant: aliquo modo in fide vacillat, & aliqualiter infirmatur circa illos, quibus detrahere audierunt. Non tamen omnino credendo iudicant illos: aliqua tamen de illis suspitio mentem eorum ingreditur. Hinc, secundum gl. super illud. 1. Corint. 4. Nolite ante tempus iudicare, & si suspitiones vitare nō possumus, quia homines sumus: iudicia tamen, i. detractiuas sententias continere debemus: atq; cum suspicio pulsauerit, orandum est cum Propheta, qui ait: C Amputa opprobrium, in quod suspic. sum, quia iudicia tua iucunda: licet enim homo non credat mala, quæ audit: peccatū tamen est veniale saltem, & graue libēter accommodare aures est ad audiendum de proximo suo malum. Posset tamen tanta esse in detractione complacentia, quòd posset esse peccatum mortale, & saltem magnum periculum est: tamen, vbi non concurrit mortalis culpa, in hoc secundo genere hominum connumerari potest. D

Quòd in participatione detractionis homo triplicitèr peccat: & quòd ex detractione innumerabilia oriuntur mala. Cap. 3.

H

Audiens detractionem, & verba detractionis quæ est denigratio aliena famæ, peccat tripliciter.

Tertium genus hominum est, qui ex detractionibus contaminantur, & pereunt. Tripliciter quidem peccare potest audiens detractorem. Primo si taceat, secundo si delectat, tertio si inducat. Primo inquam audiēs detractorem, peccat si taceat. Potest tamen contingere, q homo tacet ex triplici vario respectu. Primo ex timore, secūdo ex negligētia, tertio ex verecundia. Propter has enim causas non reprimere detrahenté, peccatum est: nihilominus multominus, q̃ detrahere, & plerūque est veniale. Potest etiā hoc eē mortale propter tria, maxime Primo quia alicui incumbit ex officio, seu gradu corrigere detrahentem, nec hoc facit. Cōtra quos Bern. Non licet tacere, cui ex officio incumbit vitia redarguere. Secundo propter aliquod periculum, quod ex illa detractione subsequi pōt. Tertio propter radicem, qua timor humanus quandoq; pōt eē mortale peccatum, sicut alibi patet. Propter hæc tria scriptū est, 86. dist. c. faciētis. Non caret scrupulo cōcessionis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Secūdo autem modo peccat homo, si delectat, s. audire detractionē: & hoc ꝓpter odiū eius, cui detrahitur. Et talis non minus peccat, q̃ ipse detractor: & quādoq; ēt magis propter maiorē delectationē. Vnde Bern. ad Eugeniū: Velle audire, & detrahere, quid horū dānabilius sit, nō est facile diffinire. Et iterū idē ait; Detractor, & detractorum libens auditor, vterq; diabolum hēt: ille in lingua, ille in aure. Ex quo quodāmodo pōt sequi, q quot detractores audis, tot in auribus dæmones recipis. Et Aug. Nō accommodes aures tuas ad percipienda verba detrahentis, ne accipias mortē in aīa tua. Detrahēti enim, & audiēti aīę, vtriq; esca mortis est detractio. Et 11. q. 3. c. nō solū. scriptum est: Non solū ille reus est, qui falsum de alijs profert: sed ēt qui aurē cito criminibus præbet. Et Hiero. Nō licet tibi vituperationē alterius patiēter audire, qa nec ab alijs optas recipi tuā. Alius quoq; ait: Quē delectat audire turpia, loqui prouocat. Hiero. etiam ad Nepotianū inquit: Caue ne linguā, vel aures hēas prurientes, aut alijs detrahas, aut alijs audias detrahētes. Tertio quoque peccat homo, si ad detractionem inducat. Et talis plerunq; amplius, q̃ detractor peccat, vel offendit, qm̄ ex maiori iniqtate, vel malignitate ꝓcedit. Et talis omniū malorū, quæ ex causa ab eo data ꝓcedūt, corā Dn̄o habet reddere rationē. vnde extra, de iniur. & dam. da. c. si culpa. scribitur: Qui occasionē dāni dat, damnū dedisse videtur. Omnes igitur, qui mortaliter, & impœnitenter ex auditis detractionibus peccāt, tertia sunt pars, de qua hic Ioan. ait; Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum. Quanta autem sit hæc tertia pars, ostēdit gl. super illud Prouerb. 24. Cū detractoribus ne cōmisceantis, qm̄ repente cōsurget proditio eorū. Vnde ait, hoc specialiter vitio periclitatur totum pene.

E *Vide D. Tho. 2. 2. q. 73. art. 4. Ans. p. 2. ti. 8 c. 3 summa.*

F

G

Peccat, qui ad detractionē inducunt.

A pene genus humanũ. Hæc est illa tertia maledicta lingua, de qua Ecclesiasticus 28. c. ait: Lingua tertia, i. detractorũ, quæ tertia nuncupatur: nõ tñ propter causas in alio Quadragesimali, sermone 29. expressas: sed etiã quia tertia est ab illo, cui loquit, & de quo detrahit. multos cõmouet, s. ad credulitatẽ malorũ auditorũ. & dispersit illos de gente in gentẽ: ciuitates diuitum destruxit, & domos magnatorũ effodit. virtutes populorũ, s. ei credẽtiũ, cõcidit, s. vinculum charitatis soluẽdo: & gẽtes fortes dissoluit, s. ab obedientia superiorũ. Lingua tertia mulieres veritas, i. verecundas. Et dr veritus, tã, tum, a

B vereor, ris, quasi verecũdiã habẽs. Alij libri habent viratas eiecit, s. de domibus virorũ suorũ, & priuauit illas laboribus suis: quia respexit illam. s. ei credendo: non habebit requiem, nec amicũ in quo requiescat. Flagelli plaga liuorem facit, s. exterius: plaga linguæ minuet ossa, i. virtutes, quia vulnerat mentem interius. Secundum igitur rectum iudicium rationis: qui bene cõsiderat, omnia mundi scelera, omnes iniquitates, & quasi omnes hæreses, scismata, & impietates, ex tertia lingua originẽ habent: O igitur lingua nequam, lingua tertia detractoris: o crudelitas infernalis, o impia odij, & innidiæ proles: o pestifera lepra, tu es quę discordias seminas, tu sola conculcas bo-

Aduersus detractores, q sũt membra Diaboli.

C nos, diffamas iustos, paris scãdala, periuria, testimonia falsa, occasiones iniquas multiplicare nõ cessas. Tu lingua sæua punis insontes, inter coniuges scandala ponis, infamas viduas, defloras virgines: tu plas, & sacras religiosas confundis, simplices consciẽtias turbas. Tu rancores, tu iurgia: tu liuores, & iras: contentiones, & rixas, & contumelias: & scissuras suscitare nõ cessas: diuisiones, & partialitates nutris, & lactas. Tu sola proditiones generas, incendia fones, homicidia patras: Tu fratricidia, patricidia, matricidia, & cæteras crudelitates vi-

D rulenta impietate committis. Tu sola fœdera frangis, in cõiurationibus occuparis, separas amicos, multiplicas inimicos: Tu sola dissipas ciuitates, destruis regna, confones tyrannias: Tu charitatẽ extinguis, deprimis iustos, magnificas impios, fidẽ destruis, spem quoque frangis: cæterasque virtutes impia crudelitate persequeris. Tu omnia scelera viuificas, & extollis. Quid plura? tu Angelos, in Dæmones conuertisti: atque de cœlesti regno in æterna supplicia deiecisti, & profundasti: primosque parentes nostros, ac cum eis totum genus humanum de paradiso deliciarum ad temporales, & æternas miserias destinasti: De

E mumque Dei filium tu sola in crucis patibulo affixisti. Sed lapidem Christum, quem reprobauerunt: per hãc detractionem ędificantes Scribæ, & Pharisæi: hic velit nolit, factus est in caput anguli, id est, super omnes in gloria sempiterna: Cum quo regnare nos faciat ipse benedictus Deus: trinus, & vnus, qui viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

SABBATO POST SECVNDAM Dominicam in Quadragesima.

F

De filio prodigo, vbi moraliter Euangelium declaratur.

Sermo XXIIII.

Ater, peccaui in cœlum, & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus. Luc. 15. Sicut enim ait Chrysost. in Homil. Omnis malitia confunditur aliquotiẽs ratione veritatis: corrigitur autem nunquãm, maxime eorum, qui proposito malo, & non ignorantia peccant: sicut sunt pessimi detractores, de quibus in præcedẽti sermone plenius dictum est. Qui autem

G ex ignorantia peccant, leuius misericordiã cõsequũtur, sicut de se. j. Timot. 1. Apostolus ait: Misericordiã cõsecutus sum, qm ignorans feci, s. persecutionẽ Ecclesiæ Dei, & nõis Iesu Christi. Similiter filius pdigus ex fragilitate ignorãtiæ peccãs, misericordiã adeptus est, cũ ad patrẽ reuerti humiliter dicẽs: Pater, peccaui in cęlũ, & coram te: iã non sum dignus vocari filius tuus. Sic moraliter, cũ peccator ad cor reuersus humiliter coram Dño se prosternẽs ait: Pater misericordiarũ, & Deus totius consolationis, peccaui in cęlũ, pter cõtẽptũ tuę ma-

H iestatis oĩb. psidẽtis: & corã te propter cõtẽptũ tuę veritatis oĩa speculãtis: iã nõ sum dignus vocari filius tuus, pter contemptũ tuę bonitatis oĩb. puidẽtis. Et in hoc octaua, i. pñalis Religiositas aperit: p quã hõ peccator penitens humiliter petit, & impetrat misericordiã Dei. Sed qa in occurrenti Euãgelio moraliter intellecto hæc mirabiliter demonstratur: tota præsentis sermonis series in eius expositione, & declaratione decurrat. In quo Euangelio tria mysteria per ordinem declarantur. Primũ ruinãtis culpę, secũdũ resurgẽtis gratiæ, tertiũ indignantis inuidiæ. De quibus Propheta in

Ex Euangelio tria mysteria colliguntur.

A in psal.48. homo cum in honore esset non intellexit cōp.est iu.insi.& si.fa.est illis.hęc via sancta ipsis:& pos.in ore suo complacebunt. Primum ruinantis culpæ tangit ibi, homo cum in ho. e.non intel. cōpa.est iu. insi.& si.sa.est illis. Secūdū resurgētis gṙę ibi,postea i ore suo cōplacebūt. Tertiū indignātis inuidiæ ibi,hęc via illa scā ipsis.Et pōt esse in præsenti materia aliud thema.

Articvlvs Primvs.

B *De triplici peccatoris statu, vnde per nouem gradus descendit in peccatorum profundum.*

Rimum mysteriū est ruinātis culpæ. Nunquam enim plenariè anima per culpam ruit, nisi omnib' suis viribus,i.intellectu,volūtate & memoria a bonorū oium largitate se auertat, & ad mūdi vana & transitoria se cōuertat. Quod & fecisse hunc filiū prodigū, per quem peccator pęnitens designatur, ipsa euangelica series manifestat. Nā gradati C descendit peccatoris anima per tres status. Primus est mundanæ excęcationis,secūdus vanæ delectationis, tertius diuinæ obliuionis.Primus pertinet ad initium,secūdus ad processum, tertius ad terminum pcōrum. Quos status per ordinem psal.exprimit dicens:Homo cum in honore esset, nō intellexit,s.propter mundanam excæcationem: comparatus est iumentis insipientibus', s. propter vanam delectationem : & similis factus est illis, scilicet propter diuinam obliuionem.

Quòd per tres cæcitates anima peccatoris a Deo incipit separari. Cap. 1.

D

De triplici cæcitate aiæ.

Rimus est status mundanæ excæcationis:& hoc pertinet ad initium peccādi.Et habet tres gradus, ſm ꝙ in tres cæcitates anima ruit. Primus gradus est libertatis ambitio,quod quidem omnium peccatorum est initium.Et de hoc Dn̄s ait : Homo quidā.i. Deus, habuit duos filios.s.iustos & peccatores:& dixit adolescētior ex illis,i.deuiās per peccatum. Pr̄,da mihi portionem substātiæ,quæ me cōtingit.Hæc substantia pr̄is Dei est omne bonū,quod habet hō, siue naturæ,siue gr̄æ. Bonum tn̄ naturæ est, quod tam iustis q̄ peccatoribus contingit & daṫ. Talis nanq; petitio nihil aliud est q̄ dicere, Dimitte me secundum propriā voluntatē E meis naturalibus vti,de tua gr̄a nihil curo. Secundū eñim Alex. de Ales, talis substantia ad min' in q̄nq; consistit,quæ omni hoī tanquā necessaria concessa sunt. Primū est ratio ad cognoscendū bonum, secundū est *Substantia bou in quo consistit.* tempus ad perficiendum bonū , tertium est potestas faciendi bonū , quartum materia se exercendi in bono, quintū est instrumentum,quod est corpus,per quod operaṫ bonū. Et hęc sunt quinq; talenta, Mat.25.quæ *Ratio.* ibi ponunṫ per ordinē.Proue.5.vbi dr̄, Ne des alienis honorē tuū, ecce primū: & an- F nos tuos crudeli;ecce secundum. Ne fortè repleanṫ extranei laboribus tuis ; ecce tertiū : & labores tui sint in domo aliena; ecce quartū:& gemas in nouissimis , q̄ñ cōsumpseris carnes tuas & corpus tuū;ecce quintū. Et sequiṫ.Et dicas,cur detestatus sum disciplinam & increpationibus non acquieuit cor meū ? quasi dicat volui sequi voluntatem meam. Secūdus gradus est libertatis *Libertatis acceptio.* acceptio. Et de hoc sequiṫ,Et diuisit substātiā.Ad literā,dedit illi possessiones , armēta,supellectilia,denarios & consimilia.Moraliter aūt diuisit illi substantiā: quia , vt dr̄ Ecclesiastici. 15. Deus ab initio constituit G hoīem, & reliquit eum in manu cōsilij sui. Et sequiṫ.Ante hoīem vita & mors,bonum & malū:quod placuit ei,dabiṫ illi.Et Hiere. 21.Dominus ait. Ego do coram vobis viā vitæ & viam mortis. Tertius gradus est libertatis executio , & de hoc subditur, Et *Libertatis executio.* non post multos dies, scilicet a libertate arbitrij: congregatis omnibus:ad litteram, idest in denarios omnibus reductis & coadunatis armis,equis, liureris, giorneis,socijs,famulis emptis & procuratis . Moraliter congregatis omnibus , scilicet viribus suis & supradictis naturalibus bonis in illis confidens , adolescentior filius peregrè profectus est . Non locum mutando extra Deum,qui vbique est, sed animum separādo.Vnde glo. Quanto in primo opere plus delinquit , tanto a Dei gratia plus recedit. H Vnde psal. ait. Longe a peccatoribus salus: in regionem longinquam , id est , viam latam & spatiosam præsentis seculi nequā, *Psal.118* quæ homines a Deo elongat & finaliter hominem damnat . Vel regio longinqua , est ignorantia Dei & sui. Nam sicut propheta ait : Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Iter autem huius regionis sunt diuitiæ & deliciæ & magnificentiæ mundi , per quarum abusum homines excæcantur.

A *Quòd per tres gradus prauæ delectationis prolabitur anima in multitudinem peccatorum. Cap. 2.*

SEcundus est status vanæ delectationis, & hic pertinet ad peccandi processum: qui etiam tres alios habet gradus ad descensum in peccatorum profundum. Primus videlicet gradus est vilis carnalitatis, secundus vilis paupertatis, tertius vilis insatiabilitatis. Primus gradus est vilis carnalitatis. Et de hoc subditur, & ibi, viuendo luxuriosè. Ad litteram in sonis, iocis, choreis, hastiludijs, comessationibus, mere-
B tricibus, seu scortis, curialitatibus, & societatibus, festis & solatijs. Moraliter autem luxuria exhaurit & eneruat omnes corporis & animæ vires, sicut testatur Iob 31. cap. dicens, Ignis est scilicet luxuria vsque ad perditionem deuorans & omnia eradicans germina. Secundus gradus est vilis paupertatis, de quo subditur, Dissipauit omnem substantiam suam, id est, quinque prædicta bona, scilicet rationem, tempus, facultatem, materiam, & corpus, cum quibus fiunt bona. Vel dissipauit om-
C nem substantiam suam, scilicet rerum, mébrorum & morum, sicut Prouer. 19. scriptũ est, Qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: qui autem nutrit scortũ, perdet substantiam. Et in eius persona lamentabiliter propheta inquit, Infixus sum in limo ꝓfundi, & non est substantia. Tertius gradus est vilis insatiabilitatis: vnde subditur, Et postquam consummasset. s. tam naturalia quam corporalia: hmôi abutendo, facta est fames. Ad literam & etiam spũaliter valida. Ité penuria & defectus omnium bonorũ operũ & virtutum & insatiabile desiderium luxu-
D riæ creuit in regione illa, s. exilij & dissimilitudinis & vmbræ mortis, sicut commina bat Dñs Amos. 8. c. dicens: Mittam famé super terram, & ipse cæpit egere: sed ét deterius indigebit. Et meritò, quia vt dr̃ Prouerb. 9. Anima dissoluta esuriet. & 12. iterum ait. Egestas & ignominia ei, qui deserit disciplinã: quod ét ad literam intelligi habet.

Quòd per tres gradus descendit anima in profundum diuinæ obliuionis. Cap. 3.

TErtius est status diuinæ obliuionis: & hic pertinet ad peccandi terminũ. Et tres etiam habet gradus, qui omnes inducunt & indicant in anima Dei obliuionem. Primus gradus est miserabilis subiectionis, secundus miserabilis occupationis, tertius miserabilis defraudationis. E
Primꝰ aũt gradꝰ est miserabilis subiectiõis. Et de hoc subditur, Et abijt, s. sponte: & adhæsit. s. ciam illaqueatus vni ciuium regionis illius. Quando enim famelica concupiscentia cum appetibilium insufficientia & penuria peccãtis cor vehemẽtissimè angit, tunc violenter impellit & præcipitat eũ, vt cum quibusdam principibus, vel diuitibus huius mundi illa sibi quærat atque ꝓcuret: ꝓpter quod se eis seruiliter subijcit & deseruit. Et quia tunc quocunq; modo ꝓcurãdi, quantumcunque criminoso se mãcipat: ideo tunc dominio & subiectioni diaboli, qui est caput & primas ciuiũ regionis illiꝰ, F
singulariter subiecit semetipsum. Secũdus gradus est miserabilis occupationis. Et de hac subijcitur, Et misit illum. s. tanquam seruum & mancipiũ in villam suam. i. mundi voluptatibus subiugauit. Vnde Luc. 14. Vnꝰ de vasallis demonis ait, Villam emi & necesse habeo ire & videre illam. Et subdit, vt pasceret porcos. i. demones, animam propriam dando eis in cibum: quod quidé tũc G
fit, cum voluntas eorum in omnibus adimplet. Sicut enim cibus Christi est, vt faciat voluntatem patris, sicut ipse ait, Ioan. 4. ita cibus demonum est, omnem voluntatem sui principis adimplere. Vnde glo. ait, porcos pascit, cum ea quibus immundi spiritus gaudent, omnia operatur: vel vt pasceret porcos. i. porcinos homines, seu porcinos sensus, vt verificetur in illo, quod Sap. 15. scriptum est, Luto vilior est vita illius, atq; factus est vt sus in volutabro luti: sicut ait Pet. in 2. canon. c. 2. Tertius gradus est miserabilis defraudationis: vnde subditur, Et H
cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci comedebant. Siliquę enĩ, secundum glo. Ambro. sunt quoddam genus leguminis sonoris follibus & vacuis: quod magis ventrem onerat quam reficiat. *Siliqua quid.*
In quo denotatur ventosa, ac onerosa vacuitas appetibilium huius mundi. Vnde glo. Nihil satis est prodigæ voluntati: quia voluptas semper famem sui habet. Ideo sequitur, & nemo illi dabat: quia quanto amplius dantur, tanto amplius desiderantur. Vnde de auaro dicitur, Ecclesiastici. 5. Auarus non implebitur pecunia. Sic etiam nec lubricus luxuria. Vnde Hieron. Libido trãsacta semper relinquit pęnitudinem: nunquam satiatur, & extincta semper reaccenditur. Similiter & ambitiosus non satiatur seculari gloria. Hinc Galat. 5. hortatur Apostolus dicens: Non efficiamur inanis

A nis gloriæ cupidi: quia, vt dicitur Esa. 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri: exiccatum est fænum, & cecidit flos, quia spiritus Domini insufflauit in eo.

Articulus Secundus.

De triplici gratia, cum qua per nouem gradus reconciliatur Deo anima peccatoris.

B SEcundum mysteriū est resurgētis grę. Per triplicem enim grām Dei gradati resurgit homo de profundo lacu & de luto fęcis oium peccatorum suorum. De q bus Berna. in libro de grā & libe. arbit. ait. Prima dr̄ grā præueniens, secūda grā consequens, tertia vero grā subsequēs. Deus tria hæc.s. bonam cogitationem, velle & perficere, operatur in nobis. Primum sine nobis, secundum nobiscum, tertium propter nos facit. Si quidem immittendo bonam cogitationem nos præuenit, inspirādo etiā bonam voluntatē, nos sibi per cōsensum cō iungit: Ministrando ēt cum cōsensu facultatē, seu facilitatē foris per apertum opus no C strum interius opifex innotescit.

Quòd per gratiam præuenientem tria in peccatorum anima ingeruntur, & inspirantur. Cap. 1.

Grā præueniēs qd.

PRima autem grā, qua mens resurgit de miseria peccatorum, dicit gratia præueniens: & per hanc illuminatur ratio, vt cognoscat conscientia statum suum: hoc lumen mentē colligens ad seipsam continuè ingerit illi il lud euāgelicū, Mat. 6. Intra in cubiculū tuū, anima mea: & clauso ostio.s. ne per aliena D vagetur ora. i. sursum subleua oculos mētis tuæ ad montes illos æternitatis, vnde tibi auxilium porriget. Talis gratia tria facit repensare, videlicet quasi sint tria officia ipsi⁹ gratiæ præuenientis. Primum mala quæ cō misit, secundum bona quæ omisit, tertium damna quæ incurrit. Primo enim eius officium est, quia cogitare facit mala quæ com misit. Et de hoc subditur, In se autem reuer sus. i. respiciens & rediens ad considerationem interiorū suorum, quod maxime prodest animæ peccatrici, vt reuertat ad Dn̄m, propterea Esa. 26. c. omnes consimiles peccatores hortat̄ dicens: Redite prævaricatores ad cor. Quod si assenserit mēs humana,

Grā præueniens tria facit.

paratus est Dn̄s illi lumen infundere veritatis. Vnde de tali anima Osee. 2. promittit Dn̄s dicēs: Ecce ego lactabo eam.s. per peccatorum displicentiā & virtutū cōplacētiā, & ducam eā in solitudinē. i. reducam illam ad considerationem peccatorum suorum. Vnde cum diuina grā sua, conscientia solitaria facta est: & loquar ad cor eius, quasi di cat, dicam illi: Anima mea dilecta, quid tibi & huic fętido mundo? quid tibi & vili luto? cur delectaris in vanis, me spreto? In quo delectaris, bonū est momētaneū: meū aūt est æternum: hoc uile, meū nobile: hoc est modicum, meum vero magnum: hoc est commune animalibus, quia sensuale; meū commune Angelis, quia spūale: hoc est plenum tribulationibus, meum est plenum cō solationibus: hoc est periculosum & dubiū, meum vero securum & certum: hoc potest tolli, meum aūt nunq̄ pōt auferri: hoc i mū do dimittit, meum vero in altero seculo pficitur: hoc finaliter damnat, meum verò æternaliter saluat. Quid igitur anima mea in amore huius seculi moraris? quid quæris? quid concupiscis anima mea dilecta? Cur in hac vilissima peccatorum fęce amplius perseueras? Tu autem fornicata es cum amatorib⁹ multis: tñ reuertere ad me, & ego suscipiam te. Ego misericors Deus: Reuertere, reuertere Sunamitis: reuertere, reuertere vt intueamur te. Cōsidera dilecta aīa mea, q̄ dulcissime te inuito, amantissime te desidero, benignissime te expecto: vlcisci omnino contra scelera tua dissimulo: vt ad me redeas te affligo, dulcedine te attraho, amaritudine te ipello, gaudēter te susci pio, redeuntem admitto, magno desiderio te expecto, omnem offensam tibi dimitto, grām liberaliter dono, ipsam multiplico & conseruo, & finaliter vitam æternam promitto. Quid igitur amplius immoraris? qd aliud quæris? cur aliud diligis anima mea di lecta? Secundum eius officium est: quia per eam recogitat omnia bona quæ amisit. Et de hoc subdit, ꝙ dicit, in se reuersus: Quanti mercenarij in domo patris mei abundāt panibus. hoc autem cum quodā suspirio le gendū est. Mercenarios aūt uocat illos, qui pro remuneratione mercedis æternæ seruiunt Deo, quasi dicat, quanti mercenarij, vel qui futuræ mercedis intuitu digna satagunt operari, abundant panibus, idest spiritualibus sacramentis & refectionibus sanctis vel fide, spe & charitate: de quibus panibus Luc. 11. Amice accommoda mihi tres panes. Tertium eius officium est,

B (right margin); *Pia cohortatio ad animā fidelem.*; F; G; H

A quia animam considerare facit damna, quæ incurrit. Et de hoc subditur, Ego autem hic fame pereo. Ponderandum est quodlibet verbum. Vnde secundum Chrysosto. Ego autem non alienus, sed filius boni patris & frater vtique obsequentis. Ego liber & generosus factus sum miserior mercenarijs, quasi dicat. Ego fulcitus diuitijs & nutritus delicijs: sed nunc lapsus in tantis miserijs. hæc ad literam, scilicet in miserabili loco inter porcos & pulices: in loco siluestri, solitario, fœtido & cœnoso, & omni solatio destituto: fame, scilicet intrinseca, non
B tantum miseria extrinseca: pereo, non tantum crucior: quasi velit dicere illud Tren. 4. Melius fuit occisis in gladio, quàm interfectis fame. quæ omnia ad spiritualem intelligentiam applicanda sunt. Nam considerans diligenter pctòr oia mala & dãna, quæ incurrat dolens corde & rugiens ore cum propheta inquit, Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam, idest rugiui & rugio a gemitu cordis mei.

Quòd per gratiam consequentem tria bona in anima generantur. Cap. 2.

C Secunda enim gratia releuans a peccatis, gratia consequens nominatur. Et hæc illuminat & inflammat ad Dei cognitionem & dilectionem. Nemo vtique ex se habet, vt ad diligendum Deum conuertatur, nisi ab ipso Deo suscipiat gratiam, qua eius dilector fiat. Propterea Ioan. 15. Christus suis discipulis ait: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Si enim peccator ex seipso conuerteretur ad Christum, prius ipse elegisset Christum, quàm Christus elegisset eum: sed hoc peccator sine gratia habere non potest, vt fiat dilector Christi: ideo per gratiam Christus prior elegit eum, vt postea ipse per dilectionem conuertatur ad ipsum & eligat eum. Tria autem bona per hanc gratiam bonæ voluntatis in anima generantur. Primum Dei cognitio, secundum cordis contritio, tertiũ mentis humiliatio. Primum enim bonũ, quod per talem gratiam in anima generatur, est Dei cognitio. Nemo enim cognito suo malo ac cordialiter spreto, posset in diuinam misericordiam sperare, nisi per gratiam suam Dominus ad suæ bonitatis cognitionem peccatorum animam illustraret. Vnde Ecclesiastici. 24. c. sapientia Dei ait. Illuminabo omnes sperantes in Domino, id est illuminatione mea faciam, vt in

Gra consequẽs vel releuans.

D

Tria bona generãtur in aia.

E Domino sperent omnes, qui suam misericordiam & Dei misericordiam cognoscunt. Hoc lumine illustratus peccator ait: Surgam, quia iaceo in peccatis: & ibo, quia longè recessi: ad patrem meum, quia principi tenebrarum adhæsi. Ad literam: quòd varijs & contrarijs cogitationibus mens huius miserabiliter conquassatur: hinc desperationis dolor, illinc redeundi ad patrem timor: inde amor paternæ & fraternæ dulcedinis, aliunde spes benignæ receptionis: ex altera parte verecundia mundi; ex alia timor, scilicet ex inedia & necessitate moriendi. Hinc longitudo itineris, F
illinc debilitas famis: quæ omnia indicant multiplices rationes & cogitationes, quibus peccatoris anima anxiatur redeuntis ad Deum, vt verè cum Iob, cap. 20. dicere possit, Cogitationes meæ variæ succedũt mihi, & mens mea per diuersa rapitur. Tandem de misericordia Dei cõfidens ait, Surgam & ibo ad patrem meum, s. pro misericordia impetranda. Secundũ autem bonum, quod per hanc gratiam generatur, est cordis contritio. Et de hac subdit, Et dicã illi. s. quem tantum offendi: Pater, a cuius generositate per peccatum recessi. Peccaui in cęlum, quod amisi peccati amore. Vnde psal. Quid enim mihi est in cęlo & a te: quid. i. quam vile & transitoriũ volui super terram. Peccaui in cęlũ, quod impleui peccati clamore, Gen. 18. Clamor Sodomorũ & Gomorreorum multiplicatus est. Peccaui in cęlũ, quod infeci peccati fętore. Apoc. 9. Ascendit fumus putei abyssi, sicut fumus fornacis magnæ. Et hoc non quasi te absente vel non vidente, sed coram te. Tertium bonum, quod per hanc gratiam generatur, est humiliatio. Et de hoc subdit, Iam non sum dignus, post tanta mala, vocari filius tuus. Ideo fac me sicut vnum de mercenarijs tuis quasi dicat. Adhuc vtique maximum donum est, ꝙ hoc agere digneris. Peto tamen vt sim saltem de vltimis familiæ tuæ, quasi cũ propheta dicat, libera me quia egenus & pauper ego sum.

G

Psal. 72.

H

Quòd per gratiam subsequentem tria bona in anima generantur. Cap. 3.

Tertia autẽ est gratia subsequens, qua menti concedit vt non frustra velit. Qui enim quod vellet nõ posset opere adimplere, inanis & vana esset voluntas & desiderium eius. Sed bona voluntas a

Deo

A Deo data hoc etiam meretur ab eo, vt subsequens grã condonetur, per quam benefaciendi facultas adimpletur. Pro gratia enĩ bonæ voluntatis datur a Deo grã virtuosæ facultatis, sicut Ioã. 1. c. ait. De plenitudine eius omnes accipimus, gratiam pro grã, i. ꝑ grã præuenienti gratiã consequentem: & pro grã consequenti grãm subsequentem. Per hanc enim gratiam tria bona opera in anima generant. Primum est opus resurrectionis, secũdum est opus confessionis, tertium est opus satisfactionis & emendationis. Primò enim ex hac subsequenti gratia generatur in anima opus resurrectionis, s. cum effectu. Et de hoc subditur. Et surgẽs, scilicet per effectum operis virtuosi, venit

Per grãm subsequẽtẽ tria bona in aĩa generant.

B ad patrem suum. Cum adhuc longe esset vidit illum pater ipsius. Ad literam, squalidum, pallidum, scabiosum, emortuum, macilentum, consumptum, discalciatum, pilosum, seu hirsutum, claudum, vesteque dilaceratum, & quasi nudis membris, & capite inclinato, vultu mæsto, confusioneq; ꝑfuso gradientem, gressu nutãtem & vix arundine sustinere se valentẽ omninoque a propria effigie alienatum, ab omnibus prætereuntibus incognitũ. Videns inquam illum p̃r ipsius. s. tam miserabilem & afflictũ, tam vilissimum & abiectum, tãta miseratione condignum, misericordia motus est: Et

C accurrens cecidit super collũ eius, & osculat⁹ est eũ. O magnitudo dulcedinis Dei, o suauitas misericordiæ eius; o inenarrabilis pietas, quam benignissime Domine, supereffundis super animam redeũtem ad te, inuisceras illam in te, pascis illam de te, ac tranquillas & pacificas illam in te, qui es delectatio & pax exuperans omnem sensum. Moraliter autem tria sentimenta de ipso dulcissimo Deo dantur tunc animæ peccatrici. Primum est sentimentum fidei illustrantis; secundum est sentimentum spei roborantis, tertium est sentimentum charitatis certificantis. Primum autem sentimẽtũ

Tria sentimẽta dãtur animæ peccatrici.

D fidei illustrantis est, qua anima credit Deũ illam misericorditer per approbantem prædestinationem videre. Et de hoc subditur, Cum autem adhuc longe esset, id est, cum propter peccata sua recognosceret se longinquum esse a Deo: vidit illum, scilicet oculo prędestinationis, pater ipsius, idest per fidem intellexit sibi gratiam & gloriam misericorditer præparatam: qua misericordia motus est: non quidem ꝙ sit motus in summo Deo, qui stabilis manẽs dat cuncta moueri: sed quia fit in animã a Deo motus feruentis fidei, vt digna fiat compassione &

E subuentione & gratificatione ac susceptione diuina. Secundum est sentimẽtum spei roborantis, qua homo peccator sentit per vigorosam spem sibi dominum occurrere ad misericordiam largiendum. Et de hoc subditur, Et occurrens, i. per feruidam festinantiam spei, cecidit. s. per profundam & humillimam condescensionem suam, super collum eius, id est, super robusta & prægustatiua desideria eius, dando ei quoddam nouum sentimentum familiaris condescẽtiæ suæ ipsum sibi suauiter astringentis. Ter

F tium est sentimentum charitatis, s. certificãtis. Et de hoc subditur, Et osculatus est eũ. Super quo verbo Beda in glo. ait. Rediens osculum charitatis a patre accepit. Vnde per gratiam certificatur de indulgentia, id est dedit ei altius sentimentum & gustum suæ reconciliationis & familiaritatis pacis: immo quod est ponderandum, sicut Petrus Rauennas ait: non dicit, vnde venis? vbi fuisti? vbi sunt quæ tulisti? quare tantam gloriam in tantam turpitudinem commutasti? sed statim indulget, & suscipit: & po-

G stea stola indui iubet. Secundum autem opus gratiæ subsequentis est opus confessionis. Vnde subditur, Dixitque ei filius, Pater peccaui in cęlum & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus. Nec addit sicut proposuerat ante, Fac me sicut vnum de mercenarijs tuis: quia secundum glo. suscepto osculo patris sumptaque fiducia, iam dedignatur mercenarius fieri, cum iã videat se in filium dulcissimum & dilectissimum restitutum, licet tanta gratia reputet se indignum. Propter quod adhuc dicit, Iam non sum dignus vocari filius tuus. Volens se per gratiam facere dignum, dum

Petrus Chrysologus in expositione parabole prodigi.

H per meritum fatetur se indignum. Et in hoc manifestè apparet, quòd præfata condescensio Dei minimè ad superbiam inflat, sed potius illuminat & accendit ad suæ iniquitatis & indignitatis pleniorem recognitionem. Tertium opus gratiæ subsequentis est opus satisfactionis & emendationis. Quod quidem moraliter tria perficiunt. Primum est nuptiale ornamentum, secundum nuptiale conuiuium, tertium nuptiale canticum. Primũ, quod perficit satisfactionis opus, est nuptiale ornamẽtum. Et de hoc subditur, Dixit autem pater ad seruos suos, id est ad Angelos suos. Cito proferte stolam primam, i. præcipuam innocentiam & immortalitatem per peccatum amissam, & induite illum. i. secundum

Primum nuptiale ornamentum.

A glo. certificate eum de immortalitatis hæreditate, & date ei anulum. i. fidem, per quẽ Christo anima desponsatur, in manu eius, idest, docete ꝙ in eo per opera clarescat fides & per fidem opera confirmentur: quia sicut. 2. c. Iac. ait. Fides sine operibus mortua est: & calciaméta in pedes: quæ sunt Sãctorum exempla, vel regularium statuta, quæ sic se habent ad affectus atque processus humanos; sicut se habent calciamenta ad pedes: quæ sic vtique pedes arctant, quòd tamen eos ad iter expeditiores reddunt, muniunt atque ornant. Secundum,

B quòd perficit satisfactionem, est nuptiale conuiuium: & de hoc subditur, Et adducite vitulum saginatum; id est Christum virtutibus fortem & gratijs impinguatum: & occidite, id est occisum pro illo, vt intelligat, satagite & studete atque ad sumendum dominicum sacramentum inducite. De quo vitulo non tantum redemptus homo, sed etiam Angelorum cætus cum tota Trinitate edunt & epulantur. Et propterea subditur, Et manducemus & epulemur; sicut. 1. Corinth. 5. hortatur Apostolus, Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur. Ad hoc conuiuium hortatur Dominus Can. 5. cap. di. Comedite amici mei & bibite & inebriamini charissimi. Et huius conuiuij rationem adiũgit dicens: quia hic filius meus mortuus erat, scilicet per peccatum. Et reuixit per pœnitentiam: perierat, scilicet per amissionem iustitiæ: & inuentus est. Et iuxta præceptum patris cœperunt epulari. Vbi nota, secundum Bedam, quòd non solum filius, pro quo vitulus est occisus, reficitur: sed etiam pater & serui eius; quia refectio Dei & Sanctorum est salus peccatorum. Tertium, quod perficit satisfactionis opus, est nuptiale canticum, scilicet symphonia & chorus. Et de his subditur secundum euangelij textum in parte tertia principali. Est enim symphonia, secundum glo. collectio & concordantia quorumcunque sonorum: & designat lætitiam, quæ prouenit ex concordia Christianorum, sicut Act. 4. capi. scriptum est: Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna. Chorus autem est collectio vocum: & signat lætitiam, quæ venit ex concordia vocum & verborum, in prædicando & laudando Deum, iuxta illud psalm. Laudate Dominum in tympano & choro.

Secũdum nuptiale sacramentum.

C

Tertium nuptiale conuiuiũ.

D

ARTICVLVS TERTIVS. E

De inuidia arrogantium iustorum contra magnos peccatores, cum conuertuntur ad Deum.

Tertium est mysterium indignantis inuidiæ, scilicet maioris fratris redeuntis de agro. Circa quód tria cõsideremus, primo amaram inuidiationem, secundo molestam indignationem, tertiò paternam satisfactionem.

F

De tribus occasionibus, vnde talis inuidia ortum habet. Cap. 1.

Primo consideremus huius senioris filij amarã inuidiationem. Ex tribus enim occasionibus hęc inuidia orta est. Primo ex labore sublato, secundo ex gaudio audito, tertio ex bñficio paterno. Primo habuit ortũ ex labore sublato. Et de hoc subditur, Erat autem filius eius senior in agro, scilicet circa negocia rei familiaris sollicitè occupatus, & maxime circa ruralia, quæ vt plurimum grauiora sunt. Secũdo habuit ortũ ex gaudio audito, vnde subdit, Et cum veniret & appropiquaret domui, audiuit symphoniã & chorũ. i. multiformẽ concordiam spũalium cõsolationum & iubilationum inter quosdã, qui iam erant deuij peccatores. Tertio habuit ortum ex paterno beneficio. Et de hoc additur, Et vocauit vnum de seruis & interrogauit, quæ hæc essent, i. qua de causa fierent. Ideoque dixit illi, Frater tuus venit. s. per humilitatem pœnitentiæ: & occidit pater tuus vitulum saginatũ, s. per refectionẽ gratiæ gratis datæ: quia saluũ illũ recepit. s. per recuperationem gratificantis iustitiæ.

G

H

Tres causæ palliatæ, quare arrogantes iusti contra dominum indignantur. Cap. 2.

Secundo consideremus huius senioris filij indignationem. Et de hoc subditur, Indignatus est autem & nolebat intrare, scilicet in patris domum & ad charitatis conuiuium: quod manifestissimum signum est cordis inuidi & animi indignati. Hinc vtique factum est, ꝙ pater illius egressus cœpit rogare eum. Egreditur autẽ ad homines Deus pater per oĩa illa, per q̃ eis suas voluntates & monita manifestat. quando

Animi inuidi malignitas.

A quando enim eius manifestatio eis se offert vt piam & inductiuam & benigne persuasiuam, tunc rogare dr̄ Deus. Demum subiũgitur. At ille rn̄dens dixit patri suo, vbi cõsidera quòd tres causas assignat indignationis suæ. Prima causa est sua iustitia, secunda patris nequitia, tertia fratris luxuria. Primam causam suæ indignationis assignat per propriam iustitiam. Et hoc secundum duas partes iustitiæ principales, quæ sunt facere bonum & declinare a malo, iuxta illud psalm. Declina a malo & fac bonum. Quæ duo more præsumptuosi & superbi collocat in summo. Prima autem iustitiæ pars est facere bonum. Et de hac addit patri, B Ecce tot annis seruio tibi, quasi dicat iam multis annis semper ab initio seruio, scilicet tanquam laboriosis & seruilibus obsequijs, quasi mancipium occupatus tibi, non mihi, nec meis obsequijs, vel commodis, sed solum tuis. Secũda iustitiæ pars est declinare a malo. Et de hoc subdit, Et mandatum tuum nunquam præterivi, quasi dicat omnia plenissime adimpleui. Secundam causam assignat patris fuisse nequitiã. Et de hoc subdit, Et nunquam dedisti mihi hædum, ne dicam vitulum saginatum, vt cum amicis meis epularer, quasi dicat, nec hoc fecisti mihi propter me, nec propter amicos, idest nec aliqua ex causa minimam C consolationem mihi dedisti. Et in hoc aduertendum est, quòd ipsa præsumptuosa æmulatio dum se iactat, seipsam confundit, & vilificat: cum se ostendat semper fuisse ab omni consolatione diuina vacuam & inanem, & per hoc æstimare patrem non sibi fuisse liberalem & pium: sed valde tenacem & durum: Dumque minorem pro tẽpore præterito vituperat, ipsum pro statu præsenti vehementer laudat & commẽdat dicens, ꝙ ad patrem venit & summum gaudium & festũ recepit. Et vere hæc est natura seculi inuidẽtis: quia illum, cui inuidet, D extimat se superiorem & feliciorem, & ꝓpterea de illius felicitate torquetur. Tertiã causam subdit fuisse fratris luxuriam: vnde subdit. Sed postquam filius tuus, hic considera cum quanta nausea & displicentia de fratre loquatur. Nam nec illum suum fratrẽ nominare valet. Sed ait, filius tuus hic, quasi dicat, quem propter sua flagitia in fratrẽ nolo, qui deuorauit substantiam suam cũ meretricibus: & sic esset ira ac punitione dignus, tanquam prodigus, fœtidus & immundus venit: occidisti illi vitulum saginatum, id est dedisti per deuotionem gu-

Prima causa.

Psal. 33

Duę iustitia partes declinare a malo & facere bonum.

Secunda causa.

Tertia causa.

stare Christum & alias consolationes habere, sicut filio prodigo Apostolo Paulo diuino munere concessum est, qui de se Gal. 2. cap. ait, Quod autem viuo, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & dedit semetipsum pro me. E

Tres rationes, quare arrogantes iusti gaudere & exultare debent de peccatorum conuersione. Cap. 3.

Tertio consideremus patris satisfactionem: vbi ad placationem ipsius tres rationes assignat, quòd debet gaudere. Primo propter cordialem vnionem, se F cundo propter vniuersalem dominationẽ, seu possessionem, tertio propter visceralẽ compassionem. Primam rationem assignat propter cordialem vnionem: vnde subdit, At ipse dicit illi, Fili tu semper mecum es, quasi dicat. Pro summo habere debuisti, ꝙ meam præsentiam & omnia mea exhibui tibi tanquam filio & hæredi, & quantum ex me est reexhibeo me de præsenti. No. ad literam, quanta redoleat hæc responsio dulcedine charitatis. Non enim arguit filium de sua indignatione superba, aut de sua inhumanitate proterua, ne amplius perturbetur: G sed piè blanditur ac perturbatum animum eius lenit, iuxta illud Prouer. 15. Responsio mollis frangit iram. Secunda ratio est propter vniuersalem dominationem. Et de hoc addit, Et omnia mea tua sunt: in tãtum ꝙ si in præterito hoc petisses, dedissem tibi: & nunc darem, & in futuro paratus sum dare: quod quidem longè amplius est, quam ꝙ huic fecerim fratri tuo. Et vere secundum intellectum moralem omnia sunt cuiuslibet iusti, vel in re vel in spe. Nã cum non sint nisi tria genera rerum. s. superiora, æqualia, & inferiora. Superiora sunt viri iusti, vtique ad finem; sicut Propheta H ait: Deus cordis mei & pars mea Deus in æternum. Æqualia sunt viri iusti ad adiuuã dum, sicut angelici spũs. Hinc Heb. cap. 1. Apostolus ait. Omnes sunt administratorij spũs in salutem. Inferiora sunt viri iusti ad vtendum & dominandũ, sicut psal. ait. Omnia subiecisti sub pedibus eius, &cæt. Tertia ratio est propter visceralem cõpassionẽ; vnde subdit, Epulari aũt & gaudere oportebat; qa hæc charitas facit, iuxta illud Apostoli Rom. 12. Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Facit etiam non vri de scandalo, iuxta illud. 1. Cor. 11. Quis scãdalizat, & ego non vror? Similiter ẽt facit lætari & refici de alieno remedio. Proptẽ-

Tres rões assignant.

Prima ẽ cordialis vnio.

Rerum tria gña.

A rea subdit, quia hic frater tuus mortu' erat, scilicet Deum deserendo: & reuixit, s. pęnitendo: perierat, per mortalem culpam, & inuentus est, per Dei gratiam. Aduertēter aūt considera, quanto pondere in hac responsione singula verba sint a patre expressa; vt ad fratris compassionem animum ei' emolliat & reflectat. Ait enim: epulari autem, quod est delectabile: & gaudere, quod est desiderabile, oportebat, quia iustitiale. Et rationem ostendens addit; quia hic, demonstratiuè, & impressiuè super dilectiuè: tuus, transformatiuè: mortuus erat, compassiuè: & reuixit, congratulatiuè: perierat,
B afflictiuè: & inuentus est, iocundatiuè, vt quodlibet cum admirabile & efficaci sensu dictum esse intelligatur. Et meritò quidem gaudere oportet: qa, vt dr̄ Luc. 15. Gaudiū est pastori de ouicula reinuenta, & gaudiū est mulieri de inuenta dragma: Et gaudiū est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Cum quibus nos æternaliter epulari & gaudere faciat Dominus noster Iesus Christus; qui cum patre & spiritu sancto est & futurus est consummatum gaudium omnium beatorum, per infinita seculorum secula, Amen.

C DOMINICA TERTIA in Quadragesima.

De manc ordo dicendorum, per totam septimanam.

Sermo XXV.

D *Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Luc 21.*

Fauēte Dn̄o Iesu Christo, qui Christianæ vitæ dux est & via; veritas & magister, præmium ac vita; modus viuendi ipsius Christianæ religionis; non tm̄ intelligentijs vestris prudentibus, & discretis est conformis atque gratus, vel consonus: verumetiam affectibus & desiderijs omnium vestrum, vt cerno, quotidie feruentius incalescit. Suscipienda & humiliter amplectāda est igitur gratia vobis data: atque elaborandum est, vt iuxta voluntatem Dei quotidie suscipiat incrementū. Quod quidem, vt melius fieri possit, alias octo Religiositates addamus. Primaautem est religiositas vnionis. Et de hac isto mane de impijs partialitatum fructibus disseremus. Secunda est religiositas cōsignationis, in qua declarabitur nouæ idolatriæ cultus, qui in insignijs, quæ partialitaté distinguunt, a partialibus celebratur. Tertia est religiositas remotionis, in qua ostendē tur xij. rationes, seu impedimenta, quare homines veræ fidei non credunt & lumini veritatis. Quarta est religiositas dimissiōis: in qua declarabitur, quantum quilibet omnes dimittere iniurias obligatur & libenter parcere inimicis. Quinta est religiositas honorantis, in qua palam fiet; in quibus & quomodo debent parentes a filijs honorari. Sexta est religiositas reformationis: in qua declarabitur, quantam reformationem in anima peccatoris diuini timoris gratia operatur. Septima est religiositas veræ locutionis, in qua aperiemus quanta sit mendacij pernicies venenosa. Octaua est religiositas rectitudinis, vbi de duplicitate impia differemus. E F G

Contra Guelphos & Gebellinos, & quascūque alias diuisiones & partes.

Mne regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Iterum vbi supra. Fraterni odij cōsiderantes impietatem & diræ partialitatis destructiones rememorantes: & quas nostris temporibus prospeximus, ac pertractauim' crudelitates & mala, flere potius cogimur, quam aliquid dicere. Quis enī tāta duritie cor lapideū absq; lachrymis cōtinere valeret; si quę vidimus, quæ audiuimus, quæ certa notitia experti sumus in regionibus Italiæ, & maximè in partibus Lombardiæ nouisset? Quis fari posset, quot impietates, crudelitates, incēdia, proditiones, homicidia, & his similia in paucis temporibus patrata sunt? Quis denique peruigili oculo damna rerum, corporum & animarum, quæ ex dissentionibus partium subsecuta sunt absq; lachrymis & cordis singultu pensare posset? vt verè iam docente experientia, quilibet nr̄m sciat, q̄ vera sit sententia, Iesu Christi in pal legato verbo, Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domū supra domū cadet. Quæ sententia omnia indicat atque clamat, & clausis oculis manifestat primam H

Habuit sētūs iste vir & maxime in partibus Lōbardia multas cō ciōes & ꝑ sertī Bergomi & Mediolani ad compōnēda pacis fadera, vt nos adnotauimus ĩ nostris Cronicis.

A primã Religiositatem, quæ dicitur vnionis, esse inter Christicolas amplectendam, tenẽdam, seruandam, omniq; conamine perquirendã: quod quidem perficiendum experimentalis nequitia malorum, quæ ex partialitatibus subsequuntur, apertissime manifestat. Quid.n.aliud est partialitas nequam, nisi iustitiæ interitus, guerrarum suscitatio & fomentum, destructio patriarum, stultitia summa & consummata, iniqua crudelitas, pestilens malum, multiplicatio scelerum, fidei abnegatio, & proditio contra Christũ, impœnitẽs culpa, damnatio sempiterna, priuatio ecclesiasticæ sepulturæ, & silentium
B ecclesiasticarum orationum? In qua quidem descriptione impiæ partialitatis 12. amarissimi fructus notari possunt, vt de partialitatibus manifeste verificetur, quod Matth.7.c. Dñs ait: A fructibus eorũ cognoscetis eos. quod verbum potest in præsenti materia esse etiam aliud thema. Hos autem 12. fruct⁹ per tres quaternarios distinguamus: Et quilibet fructus in quandam conclusionẽ apertius inducatur, & declaretur.

ARTICVLVS PRIMVS.

C *In quo quatuor partialitatum fructus impij declarantur: & primus est, q; vbi partialitas regnat, rectitudo iustitiæ nequaquam seruari potest. Cap. 1.*

Rimus autem fructus partialitatis est iustitiæ interitus. Hinc eliciatur conclusio: In terra partiali, cũ sit ibi extincta, nequaquã potest recta exerceri iustitia. Ratio quidem est, quia propter partialitates affectio mutatur, & ratio excæcatur. Mutari autẽ a recto affectus solet quadruplici affectione mentali, quæ sunt amor & odium, spes & timor.

Partialitatis fructus primus.

D De his Dan.7. scriptum est: Quatuor venti pugnabant in mari magno.i.mentis iudicis partialis. Difficile quidẽ est, q; cuius interest iustitiam recta lance tenere, q; aliqua istarũ affectionum ad iniustitiam non flectatur. Nam amor affectum trahit ad suum cõpartialem & amicum: odium ab aduersa parte repellit. De dilectis enim difficulter male sentimus, sicut de non dilectis difficulter bene. Offendit amicus, culpa magna æstimatur parua: delinquit aduersarius, offensa parua sentitur magna: seruit dilectus, supra sidera exaltatur, fidelisq; plenis faucibus prædicatur. Alter contrariæ partis maxima præstat commoda, impendit magna seruitia, paruipenditur eiq; detrahitur. Ex quacunq; E
causa patratur crimen, pro suo partiali quilibet supplex orat, culpam minuit, aut ipsum negat, aut pro misericordia instat. Pars vero aduersa offensam grauat, iustitiam postulat. Adest spes suæ parti inhærens & timor contrariam partem pauens. Iudicantis intellectus his mentis turbinibus conquassatus discernere verum nescit, vix vult: & si fas est dicere, nequaquam potest. Inde consequens est, quod reus iustificatur, innocẽs condemnatur: vnus habetur pro spurio, alter pro legitimo: bonus dicitur malus, malus dicitur bonus: verum dicitur falsum, fal- F
sum verum dicitur, vt misericordia pro iustitia, & iustitia pro misericordia impijssime computetur. Vnde Isid.de summo bono, & habetur 11.q.3.c.quatuor modis. vbi dr: Quatuor modis humanum iudiciũ peruertitur: Timore, dum metu potestatis alicuius veritatem loqui pertimescimus. Cupiditate, dum prœmio alicuius animũ corrumpimus. Odio, dum contra quemlibet aduersarium molimur. Amore, dum amico, vel propinquo præstare contendimus. Sequentiq; c.scrip.est, Quicunq; autem cõsanguinitate, vel amicitia, vel hostili odio, vel G
inimicitijs in iudicando ducitur, peruertit iudicium Christi, quod est iustitia, & fructũ illius peruertit in damnationis amaritudinem. Iterum Amos 6. his iniuste iudicantibus Dominus dicit, Conuertistis in amaritudinem iudicium, & fructum iustitiæ in absinthium. Item Esa.59.c. Qui recessit a malo, prędę patuit. Si ergo velit iudicare recte, non potest. Vnde Amb.ait: Inter duos inimicos nemo potest esse fidelis. supple licet sciat & velit. Et sic patet, q; partialitas est iniustitiæ pabulum.

Humanũ iudicium quatuor modis peruertitur.

Secundus fructus est, quia ex partialitatibus guerræ sæpius suscitantur. C. 2. H

SEcundus fructus est guerrarum suscitatio & fomentum. Conclusio sit, q; talis terra diu non potest habere pacẽ. Cuius ratio est, quia quanto sunt homines nequiores, tanto sunt ad inferendum iniurias promptiores: tantoq; minus patientes ad sustinendum iniurias sibi illatas. Insuper impossibile est homines seculares in pręsenti seculo nequam insimul cõuersari, quin se offendant, vel extiment se offensos, siue ex ignorãtia, siue ex iustitia, aut ex malitia, seu etiam ex fragilitate humana, & ex quacũq;

Guerrarũ fomentum est partialitas.

tamen

A tamen causa proueniat, moleste feruntur offensæ a quolibet criminoso: inde generantur odia, intumescunt corda pro tẽpore, si sunt secreta: non tamen taliter occultatur nequitia, quin liuor mentis aliquo modo pandatur verbis, vel signis. Crebrescunt offensæ, inualescunt inuidiæ, iam patescunt inimicitiæ, vtraq; pars ex altera suspitiones & insidias suspicatur. Interim alia multiplicantur mala, scelera, iniquitates: vindictã alta voce clamant ad Deum innocẽtes, oppressi vocem emittunt ad Deum, dicentes, Vsquequo Domine sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra. s. partiali, Apoc. 6. Demũ, B quia a tot infestationibus irritata patientia Dei, abscondita eius iudicia patefiunt: datur patria in dæmonum potestate, suscitantur rumores, regimina prosternuntur, mutantur dominia, inferuntur & sustinentur damna, fiunt proditiones, homicidia increbrescunt, odia inualescunt, & cætera mala, quæ ex guerris oriri solent, multipliciter cumulantur. Sed, quod periculosius est, secundum quod ait Chrys. in lib. de compunctione. Si inimicitiæ semel occupauerint homines, omnia quæ fiunt, quæ dicuntur, quæ audiuntur, ita accipiuntur, & intelliguntur, vt C ad maiores & longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni dicatur de inimico, non creditur: si quid autem mali, hoc solum creditur, hoc confirmatur. Hinc liquidẽ est, quod si quando inter huiusmodi partiales pax fiat, nõ vtique est pax vera, quia radices partium remanserunt in cordibus partialium peccatorum: sed potest parti tali dici, sicut Ezech. 13. testatur, Pax, pax, & non erit pax. Cuius rationem Esa. 48. c. ponit, di. Non est pax impijs, dicit Dominus. Qua enim ratione pacem habere potest remanens partialis in corde, cum continuè cum omnipotente D habeat guerram, cui super caput continuè pendet euaginatus gladius iustitiæ Dei, qui in domo conscientiæ litem habet, & qui onus diaboli, quod est secretus habitus odij, continue portat: quem etiam cætera vitia quasi spinæ continuæ pungunt & lacerant. Psal. 13. Contra quos Psal. ait: Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum. s. cum diuisiones cordis non abijciant, & cætera crimina, quibus repleti sunt, non relinquant. Ideo contra tales zelans Propheta dicebat, Psal. 37. Zelaui super iniquos pa. pec. videns. s. & intelligens, quod non erat pax illa vera, sed simulata & ficta, atq; modico tempore duratura: quia, vt dicitur Prouer. 13. Inter superbos, sicut sunt partiales, semper sunt iurgia. Sed solum, vt Psal. testatur, Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Nam, vt dicit glo. Col. Pax sine charitate esse non potest: immo quod mirabilius est, cum multi dæmones i vno dæmoniaco in pace simul & quiete morentur, sicut Mar. 5. de dæmoniaco legianario dicitur, & etiam quotidie per experientiam patet: non seipsos pellunt, vel sicut inter seipsos non bellant, neq; pro loco etiam tam arcto pugnãt. Stupenda quidem res est, quod duos partium principales vna terra, vel vna ciuitas, & patria simul non poterit in pace continere, quinimo vnus alterũ F de terra & de patria expellet. Insuper enim, si fas est, per necem de toto seculo propulsabit, vt vere ex hoc detur intelligi, quod tales huiusmodi homines, quia sunt dæmones incarnati, ipsis dæmonibus sunt peiores. Et sic clarissime patet, quod partialitates sunt guerrarum suscitatio & fomentum.

Tertius fructus est, quia ex partialitatibus sæpius terrarum, & patriarum exterminatio sequi solet. Cap. 3.

G TErtius fructus est destructio patriarũ. Cuius conclusio sit, quod talis terra, vel patria diu sine magno exterminio non potest stare. Ratio huius ex præcedentibus satis patet. Nam partibus incipientib⁹ ebullire, peccatis exigentibus, diabolo operante, & diuino iudicio permittente, vna pars alteram pellit. Prædantur illius bona, ædificia destruuntur, silutscunt arua, vineę precidunter & consumuntur, quiescũt artes & mercantię, pecora & cætera animalia diuersi generis & armenta vorant. Adolescentuli cũ parentibus pulsi egestate compulsi vadunt ad soldum, efficiuntur fures: hic suspenditur, ille necatur: hic perit in bello, alius altera infelici morte miserabile vitam finit. Iuuenes pulsi non sumunt vxores: sed cum præcedẽtibus similem vitam sortiuntur & finem. Puellæ nubiles manent innuptæ, vel per mundum vagæ fiũt meretrices. Adulti autem viri inedia, paupertate, tristitia, & multiplici miseria cõtabescũt, & miserabiliter hincinde vagantur. Deficit inde in religiosis obseruantia regularis, in clericis modestia clericalis, in iuuenibus & doctis scientiæ disciplina. Fiunt patriæ latronum speluncæ, profanantur templa, destruuntur monasteria, populantur, impij H

ex

A ex coniugatis viduas faciunt, & cuncta temporalia bona, simulq́; cum corporalibus & spiritualibus flebili miseria destruūtur. Sed nondum malorum est finis. Adhuc restant alia quinq;. Nam cum purgata fuerint crimina expulsorum, & expellentium fuerint scelera consummata, fit tonitruus iudicij Dei in mundani status versatili rota. Et redeuntes expulsi regnantes pellunt, crudeliq́; sæuitia vindicantes, pro omnibus receptis iniurijs vicem reddunt, & si quid remanserat destruendum, ad suæ consumptionis properat finem. Tunc quidem Domini vera sentētia reperit, qua Lu. 11. dicit, Omne regnū in seipsum diuisum desolabitur,
B & domus supra domum cadet. Et iterum Esa. 28. Manda, remāda: expecta, reexpecta: modicum ibi, modicum ibi, vt vadant & cadant retrorsum & conterantur & illaqueētur & capiantur. Mandat enim expellendo pars vna partem alteram, illaq; reuersa demum remādat alteram propulsandam. Expulsus antem expectans expectat, si possit reuerti domum, sic etiam postmodum altera pars expulsa. Demum vero de bono temporali, aut corporali, seu spirituali, modicū ibi. s. ex parte vna, & modicum ibi. s. ex parte altera. Et sic semper vadunt & cadunt retrorsum,
C de male in peius vtraq; pars rueudo, ita vt finaliter conterantur supplicijs, miserijs, & tormentis, & illaqueentur semper grauioribus culpis, & capiātur in morte infernalibus pœnis, vt vetificetur, quod scribitur Hiere. 46. Fortis impegit in forte, & ambo. s. modis prædictis pariter corruerunt. Gallos duos quandoq; vidi dura, longaq́; pugna bellantes, ore se, & vngulis sanguinantes, & vndiq; discerpentes. Cumque pugnandi in vtroq; defecisset vigor, nō defecerat, sed creuerat indignationis ardor. Sic noui partiales multos, vt sic dicam expenaritos, qui cum propter partes consum-
D pserunt omnia bona sua, nihil eis remansit, nisi rabies partis suæ.

Exemplū

Quartus fructus, quanta stultitia sit partialitates impias sequi. Cap. 4.

QVartus fructus partium est stultitia summa & consummata. Pro quo conclusio sit, quod non videtur esse sub cœlo gens stultior illa. Ratio, quia huiusce modi scelus est in appetitu stulti, & damno sui mali. Delectatur quis in operibus carnis, & gulæ: damnabiliter quidem errat. Oblectatur quis in turpi lucro, & insatiabili cupidine rerum: errat E
absque dubio in mortali. Alter insuper intumescit in pompis, & glorioso statu lætatur, nec dubitatur quin criminaliter peccet, & sic de multis consimilibus culpis. Sed omnes isti errant, quidam tamen in appetitu boni transitoria delectatione illecti & decepti, & ex finali impœnitentia condemnandi sunt hi partiales. O dementia stulta & insensata, tales inquam peccant ex appetitu, & desiderio mali, dum partem & diuisionem affectant, deponentes in periculo propriam substantiam temporalem, corpus, filios, parentes, consanguineos, & amicos, & illorum temporalia bona: imo F
quandoque est totius patriæ ad discrimen. Quid. n. boni ex partialitate lucrantur, penitus ignoro: nisi forte putent lucrum hæc pericula experiri, & cum his æternis supplicijs cruciari. Vnde de partiali stulto Ecclesiastici 22. scriptū est, Super plumbum quid grauabitur? & quod illi aliud nomen, quā fatuus? Arenam & salem & massam ferri facilius est ferre, quam hominem imprudentem & fatuum & impium: quæ omnia continet partialis stultus. Propterea possunt frenetico comparari, qui ratione priuati pericula omnia sibi & alijs patrant. Similes etiā G
sunt cuidam stulto, qui cum baculum gestaret in via, & ante ipsum præcederet vmbra sua, putauit alterum hominem vmbrā suā. Currit stultus post vmbram, quasi cum homine pugnaturus, fugit illa sequentē: contினet stultus gressus, stat insuper vmbra. Alter agit contra illam insultum. Iterum fugit vmbra: demumq́; cum diuerteret a via, & vmbra quasi homo cum similitudine baculi videretur erigi versus murum, videns stultus timuit: postea audacia maiori resumpta rapido impetu impingens in murum, caput fregit. Sic partiales stulti pugnantes cum vmbra nominis partialis, finaliter animæ & corporis frangunt caput. Ecce stultitię summæ fructus. H

Partialitas quanta nobis mala inferat.

Exemplū familiare.

Articvlvs Secvndvs.

De secundis quatuor perniciosis fructibus nequissimę partis, & primus de horrendis crudelitatibus, quæ ex partialibus fiunt. Cap. 1.

PRimus fructus est iniqua crudelitas. Cuius cōclusio est, quod non est gens saltem inter Christianos magis impia & crudelis. Ratio huius est, quia habitū odij semper habēt contra.

A tra omnes contrariæ partis cognitos & incognitos: contra præsentes & præteritos & futuros: aduersus infantes & senes, & sæpius aduersus consanguineos & parentes. Insuper aduersus eos, qui sibi & suis multipliciter sæuierunt. Vnde dici potest horum omnium homicida, sicut 1.Io.c.3.scrip.est: Qui odit fratrem suum, homicida est. Hi autem odium partialitatis prohibitum in corde ferunt, sicut in alio tractatu, vbi agitur de cordis consensu ad partes, latius visum est. Sed vltra hoc odium cordiale, quis exprimere valeat sæuitias, & immanes crudelitates, quas contra aduersarios operant. Non parcunt ætati, non sexui, non consanguinitati,
B non genti, non amicitiæ, non fidei, non religioni, vel sanctitati, sed vsq; ad deuorationem Christianæ carnis: proh dolor, scelerata crudelitas impiorũ, & in alias incredibiles sęuitias profundantur. Propterea merito rabido cani poterũt comparari, sicut in Quadragesimali de Seraphin contra detractores, sermo.29. latius visum est: de cęteris crudelitatibus satis vbi supra est tactum, sermo 25. cum agitur de operib' partium, circa sermonis finem.

Secundus fructus, quòd pestiferum malum sit diuisio partialis. Cap. 2.

C SEcundus vero fructus est pestilens malum. Cuius conclusio est, quod nullum est magis pestiferum malum, quam diuisio partialis. Occasio huius multiplex esse potest. Cum enim homo sit animal irascibile, offensusq; & indignatus naturaliter se vindicare appetit, & inimico nocere conetur, nisi ratio iram frenet, & timor mentis in partialibus sit obstaculum rationis: ideo in se hac peste corrupti secum alios côuersantes inficiunt, adiuuante natura inclinata
D ad iram, & culpa obscurante intelligentiam vtrisque. dumque inter homines ex aliqua occasione oriuntur offensæ, sanguis currit ad cor, & iræ, atq; furoris accéditur ignis: fouetur hic ignis quasi aridis lignis multitudine peccatorum. Animi ex conuersatione quodammodo confricantur, & dæmones ad scandala tentationes vndiq; sufflant: flammescit iracundia, igniuntur corda, flammescunt verba, igniti monstrantur nutus & opera, & quasi quadam spirituali simul & corporali pestilentia aer cum tota patria cõtaminatur, sicut Apoc.9. c. scriptum est de partialibus. Quod de ore eorum procedebat ignis, fumus, & sulphur, & ab his plagis occisa est tertia pars hominum. i. impœnitentes, sicut supra de detractoribus declaratum est. Ideo Ecclesiastici 13. scriptũ est, Qui communicat superbo, induet superbiam: & qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea. Nam, vt testatur Ezech. 2. Partiales increduli & subuersores sunt, & cùm scorpionibus habitas. s. tu, qui cum partialibus conuersaris. Et 1. Corinht. 5. Modicum fermenti totam massam corrumpit. Insuper Ecclesiastici 7. Discede ab inimico iniquo & partiali, & deficient mala abs te. Et Psal. de se testatur. Cum hominibus operantib' iniquitatem, sicut faciunt partiales, & non communicabo cum electis eorum. i. cũ Capitaneis partium. Et alibi, Non adhæsit mihi prauum, sicut vtiq; partiale, declinantem a me malignum. i. partialem non cognoscebam. s. tanta conuersatione elongatus morabar ab illo. Et alio loco ait: Cum peruerso. s. partiali, peruerteris a parte, maxime si imperfectus & fragilis eris. Nam, vt testatur Greg. super Ezech. Homil. 9. Infirmi prauorum debent societatem declinare, ne mala, quę frequenter aspiciunt & corrigere nõ valent, imitari delectentur. Et huiusmodi exemplum addit, q; sicut aer malus assiduo flatu tractus inficit corpus, ita peruersa locutio continuè audita inficit animam, Apostolo testante, 1. Corinth. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Cui Bernar. addit, multo magis opera praua. Sed in terra partiali non solũ sunt verba, sed ẽt opera ex partialitate peruersa: propterea quasi impossibile est in terra partiali, & cum partialibus conuersari, quin homo aliquo modo inficiatur. Propter quod omnino fugiendi essent, cum omnia sua videantur infecta, & pestilentiale virus alijs communicare probentur: imo tactus, visus, halitus, sermo, vestigium, vmbra, domus, & partialium cuncta videtur pestifera & infecta: ideo in tali non deberet homo bibere cum eius ciato, nec dormire in eodem lecto: imo nec commorari sub eodem tecto, nec habitare in par tiali terra: tantoq; sollicitius fugiendus est aer partialis, quam pestilentialis, quãto partialitas est non solum pestilentia corporalis, sed etiam temporalis, & spiritualis, vbi pestis solummodo est corporalis. Forte mirantur quidam, quod tam acerrime loquor cõtra huiusmodi partes: quibus respondet experientia ipsa, pestis sæua ingreditur ciuitatem, obeunt plurimi, sed remanent multi: imo pro maiori parte euadunt. Pars autem Guelphalis, aut Gebellina, aut quæcunq; altera

Animi hominũ ex conuersatione quõ se habẽt

Partiales sunt increduli.

Exẽplum

Contra Guelphos & Gebellinos.

E F G H

A tera ingreditur ciuitatem: mirum nempe maximum erit, si poterit euadere quisquã, qui saltem lapsu temporis parti non adhæreat vel adhærere putetur: sicut ego stupés & dolens experientia certus sum; immo quod flendum est, & qui videntur timere Deum, ita efficiuntur amentes & insensati maxime circa partem Guelpham & Gebellinam, quòd in eisdẽ ita secure viuunt, quasi hoc sit perfectio sanctitatis; similes generis Loth: qui vt patet Gen.9. ita insensibiles in Sodomia facti sunt, quod Loth prædicanti & suadẽti recessum credere noluerunt: sed videbatur eis quasi ludens loqui, vt dr ibi. Ideo cum cæteris perierunt: B propterea Apocal.18. Zelantibus salutem animæ suæ vtique dictum est: Exite de illa populus meus, ne participes sitis delictorum eius: & de plagis eius accipiatis; quoniam peruenerunt peccata eius vsq; ad cęlum. Et Ecclesiastici.13. Si cõmunicabit lupus agno aliquando: sic peccator, scilicet partialis, iusto. quę communicatio sancti hominis ad canem, scilicet partialem. Ex his satis patet, quam pestilens malum sint impiæ partes.

C *Tertius fructus de multitudine scelerum & malorum, quæ ex partialitatibus subsequuntur. Cap. 3.*

Tertius fructus est multiplicatio scelerum. Conclusio vera est ista, quod nullũ peccatum est, de quo tot scelera oriãtur, sicut de partium impietate. Ratio autẽ ponitur Iob.31. quod partialitas ignis est vsque ad consummationem deuorans & omnia eradicans genimina. Inde enim oriuntur temporalia, corporalia, & spũalia mala. Primo temporalia, sicut sunt saccomanna, rapinæ, incendia domorum, agrorum & sacrorum destructio, prædiorum desolatio, ciuitatum, terrarum & patriarum extinctio, scientiarum & artium & D animalium, & consimilia multa. In quibus omnibus pensanda sunt scelera & peccata, quæ inde sequunt. Secundo mala corporalia: sicut sunt virginum deflorationes; mulierũ violationes; horrenda homicidia, puerorum crudeles neces, carcerationes sæuæ, tormẽta omni immanitate plena. Quidam occidunt fame; alij comburunt igne: quidã in stercore suffocant humano; alijs præcidunt membra, lingua, digiti, & verenda: & infelices homines ipsimet cogunt comedere illa; præcipitantur per altissimas turres,

Ex partialitatib' plurima mala oriuntur.

quidam alij fluminibus persummunt. Alij dantur canibus ad vorandum; alij mortui relinquuntur lupis. Quidã affant viui, & ad odorem illorum aliqui comedunt panem doloris: venduntur homines sicut boues, & multa consimilia. De quibus in Seraphin, Sermone.25.art.3. prætactum est. Tertio mala spũalia; o quis enumerare sufficit, quanta ex his omnibus peccata fiũt, tum in operãdo, tum in consentiendo, tum in fauendo, in præcipiendo, in non obstando, in impatiẽter illata damna ferendo, in participando, verbisque multipliciter offendendo, & cõsimilibus. Propterea glo. præallegata. 1. Corint.11. ait: Ex dissentione omnia mala oriuntur: vbi enim dissentio est, nihil rectum est. Ideo clamat contra partiales Esa. c.1. Vę genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis. Ecce multiplicatio scelerum & iniquitatum. B F

Quartus fructus est fidei abnegatio, & proditio contra Christum: quia esse partialem, est negare fidem, & prodere Christum. Cap. 4.

G

Qvartus fructus est fidei abnegatio & proditio contra Christum. Conclusio est, quod oẽs partiales Christiani sunt renegati & proditores contra Christum, & per consequens proditores Christianorum, Cuius ratio est: quia licet forte ex partialitatibus oriantur: immo licet omnes propter originale peccatum nascamur filij iræ: nihilominus in baptismo renunciamus malitijs diaboli & omnibus pompis mundi: patrinique illos suscipientes de sacro baptismatis fonte, hæc pro illis spondent, & quodammodo tunc scribuntur ad soldum & ad militiam Christi, de quo, de consecr. distin.4. c.prima. Adulti autem facti tenentur ad ea, quæ pro ipsis offerentes spoponderunt. de cõse. distin.4.cap. paruuli. In confirmatione vero præparatur homo ad pugnam, pro fide Christi, de conse.dist.5. c. spiritussanctus. Alapa percutitur, vt discat quod per patientiam vincitur militia Christi. In fronte inungitur, vt a recipiente fides Christi sine erubescentia prædicetur, de conse.dist.5.c. nouissime. Cum autem in baptismate partibus homo renunciauerit, & demum ad vomitum redit: prodit Christum fidemque illius negat, Domino ipso testante, qui Luc.11.ait. Qui non est mecum, scilicet H

Partiales sunt proditores.

A in militia mea: aduersum me est, quia in militia diabolica est. Et qui non colligit mecum.s. spiritualia, temporalia, & corporalia bona, disperget videlicet illa in præsenti seculo, & in futuro. Qui autem in Domino extiterit infidelis, quomodo suis proximis potest esse fidelis? Ex hoc partiales facilè fiunt proditores.

ARTICVLVS TERTIVS.

De vltimis quatuor amarissimis fructibus nequissimę partis. Et primus est, quod partialitas impęnitens malum est, cum B *rari corde, ore, & opere partialitati renuncient sicut debent. Cap. 1.*

PRimus fructus est impęnitens culpa, vel malum. Ad hoc conclusio est, quod nullus partialis absolui potest, nisi corde, ore, & opere renunciet partialitati. Ratio est, quia consentire partibus corde, vel se partialem confiteri ore, & multo amplius partialitatis opera exercere, mortalia sunt, sicut latius patet in Quadragesimali de Seraphin, sermo. 25. & 26. Et licet quidam confiteantur, quod par-
C tialitates exercuerunt opere: rarissimos vnquā vidi, & quasi nullos sensi, qui doleant & confessi sint se fuisse partiales corde, & ore. Ideo non pęnitent verè, quia vera pœnitentia est perpetrata mala plangere, & plangenda nó perpetrare, de pęn. dis. 3. §. 1. Falsæ autem pęnitentiæ nunquam venia datur, sicut patet vbi sup. §. siue, in fi. imo falsa pęnitentia irritat Deum. Propterea caueant confessores, qui publicos partiales Guelphos, & Gebellinos, vel qui pro defensione & fauore partis dant, vel suscipiūt iuramenta, siue alios partiales absoluunt: quia, teste Domino, Matth. 15. Si cęcus cœ-
D co ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.s. infernalem. Vnde antequam eos absoluant, faciant quod huiusmodi renunciēt omni parti pleno corde, aperto ore, & efficaci opere, idest, quod disponant se nunquā nominare partiales, neq; officium pro parte assumere, vel aliud opus vnquā partialiter exercere, quia tales partiales cęci nunquā faciunt de talibus conscientiam: imo, sicut expertus sum in quibusdam, qui bene vidētur sapientes & timentes Deum, saltem partialitatem cordis, & oris non possunt intelligere esse mortale: propterea merito est impœnitens culpa.

Consiliū datur Cōfessoribus quid agere debeāt cum partialibus.

Secundus fructus, quod rari partiales consequuntur salutem, licet apparenter pęnitentiæ signa demonstrent. E *Cap. 2.*

SEcundus fructus est damnatio sempiterna. Terribilis conclusio fit, quod rarissimi partiales, etiam si apparent in fine confiteri saluantur, maximè si vsque in finem perseuerauerunt in partialitate iniqua. Ratio est, quia adhuc multa habent impedimenta. Primum ignorantia, quia, vt prætactum est, multi ignorant, quod partialitas cordis, & oris sit peccatum. Sed ignoran- F tia iuris diuini de dilectione fraterna cordis, oris, & operis; & de alijs, quæ necessaria sunt saluti, non excusat adultum, & ratione vti valentem, secundum Alex. in secundo. 50. q. Alia quoq; impedimenta prætacta sunt in præcedenti 19. sermone.

Partiales plurima habēt impedimenta, ne salutem consequantur.

Tertius fructus, quod publicus partialis sine signis pęnitentiæ decedens, priuatur ecclesiastica sepultura. Cap. 3.

TErtius fructus est priuatio ecclesiasticæ sepulturæ. Conclusio est, quod nul- G lus in mortali peccato decedens, si notorium est, debet ecclesiastica sepultura sepeliri, sicut patet prohibitum 13. q. 2. quibus. & c. non extimemus. & c. pro obeuntibus. Et hoc intelligēdum est, nisi fuerit ecclesiæ reconciliatus, vel ostenderit pœnitētię signa, ext. de sepul. parochiano. Excipiūtur publici raptores. ext. de rap. c. super eo, vel moriens in torneamento. ext. de tornea. c. ad euidentiam. qui nisi ēt signū pęnitentiæ ostenderent, sicut alibi dicetur, debent ecclesiastica sepultura carere. Partiales H cum sint notorij si decedunt absque pœnitentiæ signis, qui sepelit eos in loco sacro mortaliter peccat, quia facit contra prædicta ecclesiastica iura. Ecclesiæ autem nō obedire peccatum ariolandi & paganitatis est. 81. dist. si qui. Ex his etiam prohibitionibus satis patet, quod partiales, qui in partialitatum fauoribus occiduntur, sicut canes ad fossam proijci debent, iuxta Propheticum vaticinum, Hier. 22. Sepultura asini sepelietur, .s. impęnitens partialis, qui signum pęnitentiæ non ostendit in fine. Et si aliter ibi sepeliantur, ad cumulum est damnationis eorū, 13. q. 2. cū grauia. & c. quibus. imo si ibi sepulti

Partiales nō sunt sepeliēdi in sacris, si nō ostendūt signa pœnitentiæ.

A pulti sunt, omnino sunt exhumādi, vbi eorum corpora possunt ab alijs secerni. ext. de sepul. sacris canonibus est institutum. & cimiterium, siue ecclesia est reconcilianda. ext. de conse. eccl. c. consuluisti. Ratio horū est, quia officium deuotę sepulturæ, est bonæ fidei testimonium, 13. q. 2. non extimemus, ante fi. Propterea ne clerici sint falsi testes impio partiali, & cuicunq; in mortali notorio impęnitéter decidenti. ext. de rap. c. 2. sancitum est, ne talium intersint sepulturæ, nec tūc suscipiant eleemosynam eius. Et hoc satis euidenter colligi potest, ꝙ qui partialem impœnitentem tradit, vel tradere facit ecclesiasticę sepulturæ, vel ad hoc B præbet auxilium, vel fauorem, a labe falsi testimnonij non est immunis, iuxta illud Prou. 19. c. Testis falsus non erit impunitus.

Quartus fructus, quod non debent orationes, & oblationes fieri pro partiali, qui sine signis pœnitentiæ iam decessit. C. 4.

Neq; pro eis fiant oblatiões, nisi ostenderint pœnitentię signa.

QVartus fructus est silentium orationum ecclesiasticarum. Conclusio sit, ꝙ pro partiali impęnitenter decedente orationes & oblationes non debent fieri, quia mortale est. Rationem autem huius secundum Bonauen. in 2. dist. 43. ponit 1. Ioan. 5. d. est peccatum ad mortem, non C dico vt pro eo quis roget. Peccatum ad mortem est finalis impęnitentia, qua iusto iudicio Dei sæpe plectuntur partiales. Vnde peccat, qui dicit, vel dicere facit scienter Missas, aut officia, siue aliqua ecclesiastica bona pro illius partialis anima, ac si quis hoc faceret pro impio Iudęo, vel Saraceno. ext. de sta. mona. c. 1. & c. super quodam. ext. de fur. c. 2. & 13. q. 2. pro obeuntibus. In quibus omnibus locis ab ecclesia inhibetur, ꝙ pro impęnitente defuncto orationes non fiant, siue oblationes. Vnde in my-

Casus notabilis.

D sterium Matth. 2. scriptum est: Vox in Rama, idest, in excelso, audita est: Rachel, id est, plorans filios suos. s. partiales in peccato defunctos, & noluit consolari. s. orationibus Christianorum pro ipsis orantiū: quia non sunt. s. in statu salutis, sed æternæ damnationis. Ex prædictis ergo patet dilectissimi fratres, quanto odio abijcienda, abhorrenda, & persequenda sit crudelis, & criminosa diuisio partialis, & corde, ore, & opere renuenda, & omnino a toto populo extirpanda, vt illa fraternali, & amarosa vnione gaudearis, de qua in Psal. Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum. Quam nobis concedat corda in E vera charitate copulans, & conseruans Dominus Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA
In Quadragesima.

Infra diem contra insignia distinguenda inter partes.

Sermo XXVI.

F

C*Vm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet. Lu. 11.* Magna quippe res est, & periculis plena, ignorantia veritatis. Nam sicut Isid. ait, mater est & nutrix omnium vitiorum. Quid sit damnum culpæ non sentit insipiens, quotidie peccat & ignorat. Et iterū 38. di. scriptū est in c. ignorantia. Ignorantia mater est cunctorum errorum, & c. qui ea, Greg. in moral. ait: Qui ea, quæ Dei sunt sapiunt, a Domino sapiuntur: & qui ea, quæ Dei sunt, nesciunt, a Dño nesciuntur. Apostolo testante, qui ait: Si quis ignorat, ignorabitur. Hinc quoq; idem Greg. ait: G Quicunque stultus est in culpa, sapiens erit in pœna. s. per pœnam sempiternam: vel sic. s. pęnam sustinendo sempiternam. Et iterum Esa. c. 5. Captiuus ductus est populus meus. s. ad supplicia æterna, quia non habuit scientiam. Ignorata etenim culpa minimè emendatur, quemadmodum ignoratæ infirmitati remedium adhiberi nequaquam potest. Et in hoc cæteris vitijs ignorantia deterior & periculosior est. Sed sicut initiū mortis animæ est ignorantia de peccato, finis vero gloriatio in peccatis: sic salutis initium peccati cognitio est, finis vero confusio de peccatis. Magna quippe pace quiescit diabolus in corde peccantium, quando per ignorantiam patratur culpa. Vnde Iob 40. de tali dæmone scriptum est, Sub vmbra, scilicet ignorantiæ, dormit, scilicet pacificus & quietus, in secreto talami, id est, in mente vacua lumine veritatis & plena ignorantię cæcitatis: in locis humentibus. i. pronis ex ignorātia ad quemcumq; casum. huiusmodi enim sunt omnes, qui partialitatum insignia tenent in domibus, vel super ostia domorum, aut in męnijs altis & turribus, aut palatijs suis, aut in ciuitatum

Ignorantia damnosa.

H

A tatum portis, vel quarumcunque terrarum. Quod quidẽ manifestissimũ signum est, ꝙ diabolus partium caput, qui Apoc. 9. exterminator dictus est, in locis illis & in malis conscientijs inhabitantium ibi pacificè commoratur. Et hoc manifestè indicat infallibilis veritas, Christus Iesus, in verbo preallegatō, cũ ait. Cum fortis ar. cu. a. s. in p. sunt omnia, quæ possidet. Quis est enim hic fortis armatus, nisi diabolus, de cuius fortitudine, Iob 41. Non est potestas super terram, quæ comparetur ei. Huiusmodi autem arma, quibus armatus est, sunt cõcathenationes & cõfęderationes cordium cunctorũ, B qui partialitates sectant. Vnde de aquilone, de quo pandetur omne malum, idest, de exterminatore prædicto, Ecclesiastici 41. scriptum est, Super omnem congregationem aquarum requiescit, & sicut lorica induit se aquis, idest, partialibus populis, qui labuntur, vt aquæ, & facile tanquam aquæ a dæmone diuiduntur. Atrium vero eius, quid conuenientius indicat quam locum & domum, in qua talia insignia partialium collocantur? Hunc nempe locum, vel potius partiales habitantes in eo, dæmon omni vigilantia custodit, & maxime a lumine veritatis, sicut Dominus ait, Io. 3. c. Qui C malè agit, odit lucem. Cum autem a tali lumine anima custoditur, tunc in pace sunt omnia, quæ possidet. s. dæmon, eo quod nullo remorsu conscientię de talibus molestatur: quia tanta cęcitate obscurat, & obscuritas seruat mentes hominum habitantiũ ibi, & diligentium illa, vt non intelligant, ꝙ talia insignia sint arma, & manifestissima signa, quod loca illa cum talibus habitatorib. a Deo sunt tradita in dæmonum potestate: & quod ab exterminatore pacificè possidentur. Habet enim aduersarius noster quosdã modos seminãdi, seu simulandi opera Dei, vt quod Deus operatur in bonum, & in ani D marum salutem, dæmon ipse operetur in malum, & in animarum perniciem. Didicerat, quod Apoc. 7. scriptum est: Vidi alterum Angelum. i. Christum, ascendentem ab ortu solis. i. a luminosa & solari doctrina, habentem signum Dei viui. i. gratiam gratificantem in Iesu nomine designatam, qua suos signat, & saluat electos, sicut Matth. 1. c. sanctissimo Ioseph Angelus ait, Vocabis nomẽ eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. De qua gratia in electorum persona Psal. ait: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: dedisti lætitiam in corde meo. Et statim Ioã. addit, Et clamauit imperans. s. quatuor Ange- E lis, quibus datum est nocere terrę, & mari. i. in prosperis, & aduersis, dicens, Nolite nocere terrę & mari, neque arboribus. i. bene agere incipientibus, proficientibus, & perfectis, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus. i. mentibus eorum. Et iterum Ioan. subdit: Et audiui numerum signatorum centum 44. milia signati: per quẽ numerum omnes electi mysticè designantur, sicut alibi ostensum est. Sic ex aduerso diabolus inuenit signũ reprobationis æternæ, quorum reproborum cętus apertius, & euidentius per insignia partium consignentur, quod & ipse Propheta prævidit in spiritu, cum in 73. Psal. ait: Posuerunt signa sua F signa: & non cognouerunt, sicut in exitu super summum, quod esse põtest aliud thema. Et idem est, quod dicere, Cum for. ar. cu. a. su. in p. s. o. q̃ possidet, sicut ex iã dictis, atq; dicẽdis clarescere põt. Perprædicta igit secũda Religiositas indicat, q̃ Religiositas cõsignationis est dicta, per quã fideliũ animæ amotis & rasis insignijs impiarum diuisionum saluantur, & Iesu nomine consignantur. Ad quod perficiendum, iuxta sensum Dñi nostri Iesu Christi per tres conclusiones verbum Propheticum declaretur. Prima conclusio est, quod partialitatum in- G signia sunt manifestæ idolatriæ signa. Et de hoc Psal. ait: Posuerunt signa sua signa. Secunda conclusio est, ꝙ habere partialium signa, est continuè & impęnitenter ad inferos properare. Et de hoc tangit Psal. di. Et non cognouerunt, sicut in exitu. Tertia cõclusio est, ꝙ tenere insignia partium, est cõtinuè animas secum ad æternum interitum trahere. Ideo subdit Psal. super summum. Propter hæc tria ter clamat aquila volans, & dicit Apoc. 8. Væ, væ, væ habitantibus in terra. s. partialib. Et potest esse etiam aliud thema.

Diabolus partiũ, & diuisionũ caput.

Idolatriæ signa sũt partialiũ insignia.

H

ARTICVLVS PRIMVS.

Quod tenere insignia partium distinctiua, sunt manifestæ idolatrię signa.

PRima conclusio est, ꝙ partialitatum insignia sunt manifesta idolatriæ signa. Ad cuius intelligentiam consideranda sunt tria signa, quæ ostenduntur per ista partialitatis insignia. Primum est imitationis, secundum adorationis, tertium vero vindicationis.

Quod

A *Quod malitia dæmonum antiqua idolatria in partialitatum insignijs renouatur. Cap. I.*

Primum autem signum per hæc insignia demonstratum, est signum idolatriæ imitationis. De prima idolatriæ adinuentione, Sapien. 14. scriptum est. Idolum maledictū est ipsum, & qui fecit illud. Similiter sunt Deo odio impius, & impietas eius. Acerbo. n. luctu dolens pater cito sibi rapti filij fecit imaginem: & illam, qui tunc quasi homo
B mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit & instituit. Inde orta sunt inter seruos sacra & sacrificia. Deinde interueniente tempore, & conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditur, & tyrannorum imperio coluntur figmenta, hos quos in palam homines honorare non poterant, propter hoc, quod longe essent, elonginquo figura eorum allata, euidentem imaginem Regis, quem honorare volebant, fecerunt, vt illum qui aberat, tanquam præsenté colerent sua sollicitudine, & multa mirabilia ibidé circa hoc. Et de his plenius supra sermo. 10. dicta sunt. Hæc
C aūt idolatria postquam cœpit, ita incrementum sumpsit tantum, quod per orbem terrarum diffusa est vsq; ad Christum, ꝙ nunquam potuit deleri etiam in solo populo Iudæorum. Et postquam Euangelium Christi per vniuersum orbem Apostolorum prædicatione diffusum est in vniuerso orbe, error idolatriæ expulsus & exclusus manifeste apparet; in tantum ꝙ nunc licet multa hominum genera aberrent in cultu vnius Dei: tamen quasi nulla gés repetitur in orbe, quæ nunc propriè idolatriam imitetur, quod ab initio legis vsq; ad Christum nus-
I quam legitur esse factū. Prædicantibus igi-
D tur Apostolis & discipulis sāctissimū nomé Iesu Christi, ex idolis dæmonia fugiebant, in puluerē redigebantur simulacra, per Sanctorum martyria omnis abolebatur idolatriæ pestifer cultus. Sed eadem inuidia, qua introiuit mors in orbé terrarum, frigescente fide in cordibus Christianorum, eadem idolatria, sed occultiori modo inter eos, maxime in Italia reuocata est, quasi i despectum Christi, & Ecclesiæ suæ, vt vbi regnabat Romanum Imperium, & principaliot mundi idolatriæ fauor, & ibidé oráte Christo facta est non deficiens sedes Petri, ibi operante diabolo reuiuiscat idolatriæ cul-

Idolatria incrementum sumpsit. & quomodo

tus, quod quidé fit in partialium insignijs. E Ideo Apostolus hoc ait in spiritu præuidés, in mysterium Romanis scribens, qui sunt in Italia, & Italiæ caput, & Petri sedes, Rom. 1. c. ait de tempore innouatæ idolatriæ, qđ nunc est: Cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationib. suis, & obscuratū est insipiens cor eorum, dicétes enim se esse sapientes, stulti facti sunt: & mutauerunt. i. mutabunt gloriam immutabilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum. Præterea sequitur: Hæc autem quantum ad literam, quod sint F vera, ipsa experientia manifestat. Nam pro insignijs distinguentibus inter partes, quidam habent hominem partis suæ caput, quem plusquam Deum imitantur & colūt; & se pro illo, quod nequaquam pro Christo agerent, promptissime morti tradunt: & tale caput non equidem homo est, sed similitudo imaginis corruptibilis hominis. i. diabolus incarnatus. Volucres etiam quidam pro insignijs habent, vt aquilas diuersi coloris, siue alias aues diuersas distinguentes partes, quas vt idola nutriūt viuas. Quidam vero imagines quadrupedum pro insignijs, & idolis suis portant. Hi habent leo- G nem natiui coloris, ille album, iste rubeum, hic vero pardum, & sic de alijs. Alij serpentes colunt, non tamen quod nobilium & communitatum, inquantū non distinguūt partes, arma vel insignia damnem: quia taliter insignia vel arma ferentes possunt nō peccare si ordinata charitate ament illa. Sed magna pars talium vertitur in abusum, propter quod vel fiunt, vel reputantur partiales: sicut exempli causa, Aquila inquantum dignitatem notat Imperialem, Gebellina nequaquam est, & tamen in Italia pro Gebellina reputatur. Propterea quidam in I Gebellina parte cordialiter affectati, vel vt H verius dicam, infernaliter & bestialiter insaniti, super arma expansam aquilam portant. Secus autem si in terra sua arma, vel iuncta n cum eis gestant, quia priuilegium Imperij esse solet. Insuper insani quidam Ecclesiam autumant esse Guelpham, & similiter Reges Francorum. Et sicut experiētia docet Guelphi contra Ecclesiam, & Gebellini contra Imperium, si necesse fuerit, septies in die pro commodo proprio aduersantur. Nam, teste Apost. Phil. 2. Omnes tales quærunt, q̄ sua sunt, non quæ Iesu Christi; imo quod non solum dementiæ est, sed

Varia idolatria insignia.

Aquila cur in Italia reputatur pro parte Gebellina.

A risu dignum, aliquẽ Sanctum faciunt Guelphum, & alium Gebellinum. Sed etiam, qđ execrabile & horrendum est etiam audire, Dominum Deum maiestatis Regem gloriȩ & æternæ pacis constituunt partialem: quasi cum nequiuerit sathanas per dæmones partialiter regnare in cęlis, quia a Michaele expulsus est, conetur per diabolicos partiales reacquirere celeste regnum. Sed mentita est iniquitas sibi, quia vtriq; æternaliter damnabuntur. Addunt etiam quidam stulti alias insanias risu dignas, inter arbores ponentes partes, inter oliuam & quercum, salicem, & alias arbores, inter rosas albas, & B rubeas, inter ciatos in partitione alei, piri, persici, & consimiliũ fructuum. Et ne multis immorer, tales tenẽtes se esse sapientes, consimiles dementias innumerabiles habent. Excedit tamen illorum sapientia, & eorum defectum omnino supplet, quia tales partiales distinctiones in pane, in vino, in carnibus, in caseo, & consimilibus nequaquam ponunt: quod quidẽ optabile esset, ne talibus vterentur. Ecce dæmonum cultus in renouata idolatria immutatus.

Quòd tenere insignia partium distinctiua est corde, & opere Diabolum adorare. *Cap.* 2.

C SEcundum autem signum per hæc insignia demonstratum, est signum idolatriæ adorationis. Vnde de hoc Sap. 15. scriptum est. Sed & animalia misertimi colunt, & adorant. Secundum enim ethymologiam adorare, est toto corde adhærere. Nam tunc adoramus Deum, cum toto corde adhæremus Deo. Adoratur vtiq; idolũ, cum totũ cor idolo applicatur. Nemo quidẽ amplius Deo corde adhæret, quam qui pro eo libenter corporalem mortem sustinet: teste Dño, qui Ioã. 15. c. ait: Maiorẽ hac D dilectionẽ nemo habet, quã vt animã suam ponat quis pro amicis suis. Quod & sancti Martyres ardẽtissime pro Dño impleuerũt. Sed heu, heu, & iterũ dico heu: quia in tm̃ corde hærent partiales insignijs suis: immo dæmonibus, qui sunt in eis, ꝙ Christiani labijs tm̃, sed facto idolatræ pessimi: qui minimã alapã nõ sustinerent pro Christo, audacissime, & promptissime mortẽ sumãt pro insignijs, & noie partis, vt dæmonibus qui in talibus insignijs regnãt, & exterminatori q capitaneus est eorũ: vere dicere possint illud Psal. quod martyres Christi solebant dicere Deo, Propter te mortificamur tota

Adorare quid sit, & quid significat.

die, ęstimati sumus sicut oues occisionis. Et E ecce maior adoratio, quæ possit fieri Deo, vel aduersarijs eius. Prætereo libamina, & sacrificia, quæ huiusmodi insignijs, & habitis victorijs fiunt: sicut balneare vino in simulacris ora leonũ, & cõsilia multa. Quòd aũt habere talia insignia sit diabolũ adorare corde, ore, & opere, per exemplũ patet: Anulus in mulieris manu signũ ostendit, ꝙ promissam fidẽ vult tenere marito corde, ore, & opere. Signũ militiȩ idem velle age re pro patria sua hominem indicat. Signũ quoq; Theologiȩ ostẽdit ẽt Theologũ corde, ore, & opere velle defensare fidẽ. Sic ẽt partialitatis insignia signũ manifestũ sunt, F ꝙ corde, ore, & opere ab homine diabolus adoretur. Hinc merito contra tales Psal. ait: Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis.

Habere partialitatis insignia est tacite, & interpretatiue diabolũ adorare.

Simile.

Quòd modernis temporibus vindicant Dæmones se de expulsionibus eorum olim ex idolis factis in insignijs partialium idolatriam renouantes. *Cap* 3.

TErtium quoq; signum per hæc insignia demonstratum, est signum diabolicæ vindicationis. Vindictã vtiq; sumunt Dæmones aduersum Christum, & G sequaces eius ex truffis, & contumeliosis iniurijs, quas in primitiua ecclesia in eorũ expulsionibus, & idolorum confractionibus susceperunt. Quod futurum prævidens Dominus in Euãgelio hodierno, cum præmisisset, Omne regnum in semetipsum diuisum desolabitur, &c. demum subdit: Cum immundus spiritus exierit ab homine, id est, a simulacro, & idolo hominis: ambulat per loca inaquosa, id est, per Paganorum corda: quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui, id est, in insignia, & simulacra, ex H quibus sui expulsus. Et cum venerit, inuenit scopis mundatam: quia ablata videtur ex insignijs spurcitia idolorum; & ornatã, consuetudinario, & affectionatu cultu: & vadit, per odiosum affectum; & assumit secum, ad omnis mali complementum, septẽ alios spiritus, id est, vniuersam malitiã Dæmonũ, nequiores, id est, occultiores, & crudeliores se: & ingressi per consuetudinem habitant ibi per criminosam ignorantiam, & malitiam, & sunt nouissima illius hominis, id est, simulacri diaboli exterminatoris, peiora prioribus. Quòd autem homo pro Dæmone appelletur de diabolo superseminante

A seminante zizania, Matt. 13. c. scriptum est: Inimicus homo hoc fecit. Quòd etiam in talibus insignijs habitent Dæmones multis prioribus peiores, indicat Dominus, qui Matth. 7. ait: A fructibus eorum cognoscetis eos. Qui autem sint hi fructus, & quanto ipsis martyrijs primitiuæ ecclesiæ sæuiores sint, tetigi in præcedenti sermone: & ipsa experientia nostris temporibus in partibus Lombardiæ habita manifestat. Nunquã etenim legi, quod martyrum tempore ipsorũ martyrum carnes crudas, vel coctas quiquã tortores sicut lupi vorarent, sicut per partiales in Lombardia nostris tẽporibus nouimus esse factum. & multa consimilia, quę causã breuitatis omitto. Ex his tribus signis patere potest, quid in pallegato Psal. Propheta intendat dicens: Posuerunt signa sua signa, s. huius triplicis significati: videlicet idolatriæ imitationis, diabolicæ adorationis, & dæmoniacæ vindicationis: vel quasi dicat: Posuerunt ipsi partiales signa sua, nõ Dei: licet ibi quãdoq; ponant signum crucis: quod cum factum fuerit, si per eam distinguunt partes, non crux Christi, sed diaboli, & illa sinistri latronis iudicanda est. Nec insuper dicit signum in singulari, sed in plurali ait, Posuerunt signa sua signa: quia multiplicibus signis intẽti sunt partiales ad distinguendum partes. Et hoc est primum Væ, quod Aquila volans ait.

Auctor testatur mala, & tristia, quæ suo tempore ex partialitatib. acciderũt

Psal.

C

Articulus Secundus.

Quòd tenere partialium insignia est continue impœnitenter ad inferos properare.

Secunda conclusio est, quod tenere partialitatum insignia, est continue impœnitenter ad inferos properare. Et de hac Psal. subdit, Et non cognouerunt sicut in exitu. Quid enim est, & non cognouerunt, nisi quia de hoc in vita cæci fuerũt? Et ideo ad inferos impœnitenter continue cucurrerunt: Non cognouerunt inquit, s. in vita, sicut in exitu, i. in morte, supple cognoscũt, vel cognoscent. Nec immerito, quia in vita vixerunt cæci: sed in morte aperiuntur eis oculi, & mala, quæ ex partialitatibus ex talibus signis fecerunt, cum pœnitere nõ possunt: tunc intelligunt, & cognoscunt, sicut talibus comminatur Dominus Deuter. 30. dicẽs: Occurrent vobis mala in extremo tẽpore. Et tunc quidem territus per experiẽtiam talis dicet, Torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Nec hic excusantur per ignorantiam, quia talis ignorantia est supina, & crassa, & affectata. Propterea de hoc Propheta ait: Noluit intelligere, vt bene ageret. Et Sap. 2. ratio huius excęcationis apertius declaratur: Excęcauit eos malitia eorum. Impœnitentiam autem eorum Ioã. Apoc. 9. clare demonstrat, dicens: Neq; pœnitentiam egerũt de operibus manuũ suarum, vt non adorent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lignea, & lapidea, quæ neq; videre possunt, neq; audire, neq; ambulare. & non egerunt pœnitentiam ab homicidijs suis, neque a veneficijs suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis. In omnibus ostendit tria genera hominum impœnitentium ex his partialibus signis æternaliter damnandorum, quorum primi sunt operatores, secundi adoratores, tertij vero imitatores.

Psal.

D

B

Psal.

E

Contra artifices quæcunque insignia partialium impœnitenter sculpentes, pingentes, vel aliter operantes. Cap. 1.

Primi impœnitentes sunt operatores, hoc est qui pingunt, & sculpunt, & alio modo faciunt talia signa, sicut sunt pictores, aurifices ex ligno, vel ex lapide, vel ære, vel alio modo sculpentes, qui cum omnium malorum, quæ ex talibus signis sequuntur occasionem præstent, de omnibus culpabiles fiunt, sicut patet extra, de iniu. & dam. da. cap. si culpa. vbi scriptum est: Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur. Considerent quoque qui hæc operantur, quæ & quot mala inde sequantur, & in omnibus illis se participes cognoscant. Sed quia rari hoc animaduertunt, vel credunt: ideo nunquàm de his pœnitent. Et propterea Ioan. de talibus ait: Neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, quæ scilicet sunt talia insignia. Et licet vere possint dici opera manuum suarum: attamen altiori sensu veriorique, si licet dici intelligentia, opera manuum suarum, non Dei appellari possunt. Nam sicut bona opera, non nostra, sed Dei sunt, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate, vt dicit Apostolus Philip. 2. c. Sic & mala opera, sicut sunt talia insignia, vtique hominum opera dici debent: quia talia diabolus per eos nunquã efficere posset, nisi eis tales voluntarie consentirent.

G

H

Simile.

A *Contra nouos idolatras impœnitenter Diabolum in insignijs partium adorantes. Cap. 2.*

Secundi impœnitentes sunt adorantes, qui in talibus insignijs, tanquàm in idolis malignos spiritus colunt. Et de hoc dicit, vt nō adorent dæmonia, sicut ex præcedentibus patet, & simulacra aurea, argentea, ærea, lignea, & lapidea, quæ omnia ad literam a pictoribus, & sculptoribus, & consimilibus operarijs fiunt, tuncque adorantur talia, cum ab impia mente, plusquàm Deus amantur, & venerantur.
B Signum autem huius adorationis manifestum est: Nam si percuteretur imago Christi, vel Beatę Virginis, vel alterius Sancti, de hoc satis negligens, aut nulla inquisitio fieret. Si autem percuterētur huiusmodi idola dæmonum, hoc est insignia partiū, ciuiū, vel dominorum: tanta diligens offendentis perscrutatio fieret per dirupta montium, & concaua vallium, per flumina, & maria; ciuitates, & castra, vsq; dū captus, & cruciatus morti irreuocabiliter traderetur. Et ꝗa tales hæc insignia colentes, eis similes fiūt. Ideo subditur, quæ neq; videre pñt ab effectu, quia taliū adoratores fiunt cæci, nō habētes scientiā veritatis, sicut Psal. ait, Oculos, s. sicut simulachra habēt, & nō videbūt: neq; audiēt, quia surdi fiūt per inobediētiā, sicut Propheta ait: Aures habent, & nō audient: neq; ambulare pñt, nec dicit, ꝙ sint claudi, sed ꝙ nō pñt ambulare, quasi exprimere velit, ꝙ fiūt immobiles ꝑ boni operis inefficaciā. propter quod Propheta ait, Fiēt immobiles quasi lapis. Vnde Apostolus Roma. 1. cum prius dixisset, Et mutauerunt gloriā incorruptibilis Dei in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, & volucrū, & quadrupedū, & serpentium. Post in eodem cap. ait, Propter quod tradidit illos
C *Psal.*
D Deus in reprobū sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia: plenos inuidia, homicidijs, cōtentione, dolo, malignitate: susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cum iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt: quoniam qui talia contemptibilia adorāt, & cætera hic enumerata agūt, digni sunt morte: & non solum qui faciunt ea, sed qui consentiunt facientibus.

Contra impœnitenter partialibus capitibus partium adhærentes. Cap. 2. E

Tertij vero impœnitentes sunt imitatores, qui partialibus principalioribus adhærent, sicut iam dicetur. Et de his Ioan. subdit: Et non egerunt pœnitentiam ab homicidijs suis, quę pro alijs ad literam patrauerūt: neq; a veneficijs, s. quibus domos suas impleuerunt impie. Nam quos horum peccatorum tempestiuo tēpore noluit pœnitere, diuino iudicio tanto amplius indurantur, quanto diutius in eisdem voluptatibus delectantur. Et horum omnium Psal. ponit rationem. Quia nō cognouerunt hoc in vita, sicut in exitu mortis vtique comprehendent. Ecce secundum Væ, quod aquila volans clamat habitantibus in partiali terra. F *Psal.*

ARTICVLVS TERTIVS.

De multitudine eorum, qui damnantur ex partialitatum insignijs.

Tertia conclusio est, ꝙ tenere insignia partium est continue animas secum ad æternum interitum trahere. Et de hoc subditur a Psal. super summum. Quod pōt exponi ſm triplicē intellectū. Vnus est lralis, secundus moralis, tertius est spūalis G

De triplici malo, quod sequitur ex aspectu insigniorum distinguentium inter partes. Cap. 1.

Primus est literalis, super summū: ad literam, quia in summis palatijs, & turribus, & portis, & mœnijs ciuitatum, & castrorum, atque villarum ponuntur, vt a pluribus videri, & conspici possint: vnde tria mala inde solent trahi. Primum, quia talia conspicientes insignia nō intelligētes, quid designēt, sicut ignorare solēt cōiter pueri, vel forenses, ex auditu, vel interrogatione huiusmodi discūt, & cōiter mēte inclinanť vni⁹, aut alterius partis amore ex visis signis. Vñ sicut imagines Christi, & Sāctorum eius, ab ecclesia introductæ sunt ad aię excitationē: quia ꝑ eas intellectus excitatur ad taliū reꝑsentatorū cōsiderationē, affectus ad eorū deuotionē, & memoria ad eorū recordationē: Sic Diabolus adinuenit hæc idola noua, vt nescientium intellectus excitentur ad partes, affectus applicentur ad illas, & memoriæ irreuocabiliter adhæreant illis: H *Aspectus insignium partialitatum malum suscitat. Primum malum.*

corde

A corde quoque per affectionem, ore per collocutionem, & opere per malorum patrationem, semper in partialitatibus perseuerent. In cuius mysterium Exo. 32. Cum Aaron conflasset populo aureum vitulū, & altare fecisset, dixerunt Israelitæ: Isti sunt Dij tui Israel. Et sic, secundum Apostolum. 1. Corinth. 15. Corrūpunt bonos mores colloquia praua. Ad hoc etiam 6. q. 1. c. ex merito. Vbi dicitur, deteriores sunt qui vitam moresque bonorum, corrumpunt his, qui substantias aliorum prædiaque diripiunt. Ecce iam datum scandalum ignorantibus: ex quo fit, quòd pueri vix egressi de cuna-
B bulis, in terris vbi talia signa vigent, iam corde, ore, & opere afficiuntur ad partes.

Secūdum malum. Secundum malum, quod inde sequitur est: quòd si quis videt insignia partis, continue habituat sibi partem, habitumque fomentat, & nutrit, vt induratus nunquàm deleri, vel saltem difficillime possit: Ad quos Hierem. 13. ait: Si mutare potest Æthyops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum.

Tertium malum. Tertium malum, quod sequitur inde est, quòd aspicientes talia signa sibi aduersa, intrinseco odio, & quandoq; despectiuo verbo, & facto in partialitatum igne
C fouentur, & nutriuntur. Vnde ad superbū hominem, vel populū, qui hæc insignia nutrit, per Hiere. 51. c. ait Dominus: Ecce ego ad te mons pestifer, qui corrumpis vniuersam terram, scilicet tuis partialibus signis. Et digne superbia talium signorum mons pestifer nuncupatur: Nam, sicut longa experientia didici, ciuitas, vel patria nulla est, in quibus illa partialia insignia regnent, quin ibi crudeliori modo pestilētia vigeat: immo si quandoque videatur extincta, leui causa, & auxilio insigniorū, diabolo insufflante, & Dño permittente, subito reuiui-
D scunt: & econtra vbi talia signa nō patent.

De inflata superbia eorum, qui in altioribus locis ponunt, quasi vexilla Dæmonum partialia signa. Cap. 2.

Secundus intellectus est moralis. Summum est superbia partialis, super quam ponunt insignia, quasi vexilla Dæmonum. Nec mirum: Nam Propheta ad Dominum ait: *Psal.* Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper: quia non solum sunt signa superbię, sed secundum vulgare nostrū sunt signa archisuperbię: Sicut sunt quidam, qui non solum se vocant Guelphos, sed etiam, Archiguelphos, i. vltra q̄ valeat dici Guelphos. Et hoc est dicere super summum, videlicet q̄ talia insignia sunt superbiæ summa: licet quidam in eis glorientur, quasi in regali corona, ad quos loquitur Esa. 28. c. dicens: Conculcabitur corona superbiæ filiorum Effraim: & erit flos decidens gloriæ exultationis eius, qui est super verticem vallis pinguium. E

De superba, & abusiua insania, & temeritate eorum, qui etiam super quæcunque diuina insignia partium ponere non verentur. Cap. 3. F

Tertius quoq; intellectus est spiritualis. Summus quidē est Dñs Deus noster, de quo Psal. ait: Quis sicut Dñs Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in celo, & in terra. Super hūc summum est dementia indiabolata. Super hunc inquam summum in ecclesijs, & calicibus, in paramētis, in altaribus, in palatijs, & cōsimilibus locis constituunt hæc diabolica signa, quasi partiales diabolo audaciā præstiterint, quòd præsumat ascendere supra Deūm, qui ante ruinā suam contentus erat esse æqualis Deo. Vnde Esa. 14. cap. Sathanas ait: In cœlū super alta cœli, i. super Angelos, exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis: G ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Partiales autem pro Sathana amplius, quàm ipsemet operari conātur, quia arma diaboli, & ipsum diabolū constituunt super summum. Sed audi quid in Esa. immediate sequitur: Veruntamen ad infernum traheris in profundum laci: tu, s. cum partialibus tuis. Ex his, quę dicta sunt, satis patere potest, quòd hæc talia partialitatum insignia tenere, vere sint manifesta idolatriæ signa, quia posuerunt signa sua signa. Quodque hoc fit continue impœnitenter ad inferos properare, quia non cognouerunt, sicut cognoscent in exitu. H Sicut etiam continue secum animas propter corruptiuum exemplum ad æternum interitum trahere, quia super summum. Quapropter videte dilectissimi fratres, videte periculum, considerate peccatum, pensate, & timete diuinum iudicium, & omnino amouete vndiq; hoc scandalum. Radantur hæc diabolica signa de muris, de sepulcris, de ecclesijs, de domibus, & de portis, sicut Deuter. 12. c. scriptū est. Idola comminuite, vt postq̄ verificatum est in malum quod *Auctoris exhortatio ad partiales.*

A Dominus ait: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet: sic verificetur in bonum: quod statim subdit. Si autem fortior illo, sicut ipse est Dominus noster Iesus Christus, & nomen eius, superueniẽs vicerit eũ, vniuersa arma eius, id est, omnia insignia supradicta aufeset, in quibus confidebat, s. posse regnare ꝑ illa in partialium animabus: & spolia eius, i. animas iam partialitates sectantes, distribuet, s. varijs confessoribus, qui de præteritis illos absoluãt, & de futuris illos admoneant: Semperque sonet in auribus Christianorum vox illa terribilis volantis aquilę

B per medium cęlum, ac dicentis; Væ, væ, væ habitantibus in terra, s. vbi sunt talia signa: Væ substantijs, væ personis, væ animabus æternaliter cruciandis. A quibus væ nos liberet destructor malorũ, & mortis triũphator Dominus noster Iesus Christus, qui viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

FERIA SECVNDA POST iij. Dominicam in Quadrag.

Ponuntur duodecim occasiones, seu impedimenta, quare homo non credit.

C

Sermo XXVII.

Vanta audiuimus facta in Capharnaum: fac & hic in patria tua. Ait autem, Amẽ dico vobis: nemo Propheta acceptus est in patria sua, Luc. 4. Prona quidem est humana natura ad lapsum: paruoque obstaculo impeditur, ne ad salutaria dirigatur: & maxime in his, quæ sunt magis necessaria ad salutem, sicut sunt opera fidei orthodoxæ. Ecce compatriotæ Domini nostri Iesu Christi, qui ei plus cæteris credere tenebantur, ex infidelitate, & ani-

D mo contradicendi, & detrahendi, & contẽnendi dicunt ei, Quanta audiuimus facta, s. a te, in Capharnaum: fac & hic in patria tua: quasi dicere velint, nisi aliqua magna mirabilia feceris, fama tua videtur falsa: & ideo non tibi credemus. Ad literam enim multa miracula in Capharnaum operatus est: Nam ibi liberauit dæmoniacum, curauit Centurionis seruum, Matth. 8. sanauit Reguli filium, Ioan. 4. & Petri socrum, Luc. 4. De ore piscis soluit denariũ, & multos oppressos a varijs languoribus curauit, & liberauit. Ait autem, Amen dico vobis, quia nemo Propheta acceptus est in patria sua. Nam & Ioseph, Gen. 37. a fratribus venundatur in Ægypto, & ab Ægyptijs honoratur, Gen. 41. Moyses quoque a Maria, & Aaron contumeliam patitur, Nume. 12. atque 1. Regũ 25. de Dauid despectiue est dictum, Quis est Dauid, & quis est filius Ysay? Sed quomodo verum est verbum Christi, cum Moyses, & Esaias fuerint in magno honore, & culmine apud suos? Et similiter multi alij Sancti, vt Beatus Franciscus apud Assisium: & magnus Antonius in Ægypto, atque Sanctus Hylarion in Palestina? Ad quod dicendum, ꝙ verbũ Christi, vt frequentius, intelligendũ est, & forte in principio, quãdo Sãcti, & Prophetę surgunt, contẽptibiles reputantur: & maxime si in principio fuerunt de simplici statu, vel gente. Est tamẽ aduertẽdum, ꝙ noĩe patriæ hic potius intelligiť domus, & familia, cũ qua est homo familiariter nutritus, & cõuersatus, q̃ terra, vel gens, in qua homo est natus, sed minime cõuersatus: licet etiã sæpius de patria verificeť sñia Christi. Ex his patet, ꝙ multis Sãctis Prophetis, quib. edidit Deus sacra mysteria, & eloquia sua: immo ipsi filio Dei Iesu Christo in patria sua multi nõ crediderũt, nec ẽt nũc multi credere volunt, cũ ipse sit via, veritas, & vita, atq; admirãter infideles interroget. d. Io. 8. c. Si veritatẽ dico vobis, quare non creditis mihi? Quod etiã põt esse thema in materia sequẽti, si ꝑ Dominica de passione hoc dicere necessitas postularet. Quid igiť mirũ, si ea quę de partialitate tractata sunt in ꝑterita die, & multa cõsimilia, q̃ quotidie legũtur, & prædicanť, quidã minime credũt? Si quis aũt mireť, & quærat, quare & ex q. bus causis talis infidelitas in hominib. perseueret: possumus respõdere, ꝙ multæ sunt causæ. Et vt fructuosior sit sermo noster, ꝑ ordinẽ distinguamus duodecim causas, seu impedimenta, quare hoies fiunt hæretici, vel aliter infideles: atq; nõ credunt his, quæ veræ fidei sunt, sicut sacris scripturis, sanctis doctrinis, ecclesiasticis sacramentis, articulis fidei, ecclesiæ institutis, diuinis præceptis, & cæteris, quæ de necessitate salutis quilibet credere obligatur. Et in hoc demõstratur tertia Religiositas, quæ remotionis religiositas nuncupatur: Per quam impedimenta, & causæ, quare aliqui non credunt a quolibet desideroso salutis cognosci poterunt, vt toto conamine euitentur. Distinguamus autem in tres quaternarios has duodecim infidelitatis causas, siue fidei impedimenta.

E F G H

Causæ xij explicantur, quib. hoies fiũt hæretici. Vide etiã Alphõsũ a Castro, de iusta hæreticorũ punitio ne. præter ea q̃ hẽt B. Aug. in lib. de hæresibus.

ARTI-

A ARTICVLVS PRIMVS.

In quo ponuntur quatuor prima causæ, seu impedimenta, quare homo non credit ea quæ sunt de necessitate salutis.

PRimo ponuntur quatuor primæ causæ, seu impedimenta, quare homo nõ credit ea, quæ sunt necessaria ad salutem. Prima causa est ignorantia, secunda subtilitas, tertia distantia, quarta malitia.

B *Causa prima, quare homo non credit, est ignorantia, quòd parua sit mensura intelligentiæ, & capacitatis humanæ. Cap. 1.*

Prima causa. PRima quidem causa, siue impedimentum est ignorantia mensuræ, & capacitatis intellectus humani. Qui enim intellectum suũ omnia capere existimat, credit ex necessitate non esse quicquid in intellectu suo nõ venerit: Quemadmodum si quis crederet infra circulum, vel cœlũ Lunæ esse omnia, necesse haberet credere non esse quicquid intra ipsum non inueniret: Sicut etiam qui C credunt nõ posse esse scientiam de magnitudine Solis, & Lunæ, & Stellarũ, & similium, quia ipsi non habent illam. Hęc igitur causa est, propter quã quicquid intellectus eorum non capit, non esse credunt. Tu ergo diligẽter aduerte, & crede intellectũ humanum mẽsuratum, & limitatum in sua capacitate a Deo creatore suo, qui posuit ei terminos, quos transire non potest: tribues ei, quæ & quot, & quãta capacitate sua capiat naturali, multa sibi reseruãs secreta reuelanda, cui & quando suæ placuerit voluntati. Ad horum igitur ignorantiam confundendam, Ecclesiastes 11. ait: Quomodo D ignoras, quæ sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnãtis: sic nescis opera Dei, qui fabricator est omniũ. Quia ergo intellectus humanus i huiusmõ di rebus, tanq̃ cæcus, & omnino inscius est: & qui eo duce in his ambulare contendũt, cæcum sibi ducem statuerunt: propterea non est mirum, si in errorũ profunda præcipitia ruunt. Similiter qui ipsum consulunt de his rebus Domino reseruatis, cum horum omnino inscius sit, insipientissimũ in periculosissimis rebus consiliarium inde habent, & ducem. Merito ergo perniciose errant, & pericula eorum errorum non

Comparatio.

Capacitas intellectus humani a Deo limitata est.

euadunt, sicut Dominus Matth. 15. c. ait: E Cæcus, s. intellectus, si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.

Quòd subtilitas credendorum in causa est, quare a turbidis oculis non videantur, & non credantur. Cap. 2.

Secunda causa. SEcunda causa est subtilitas, s. credẽdorum, quæ turbido mẽtis oculo, & grosso intellectui visibilia non apparent. Quemadmodum enim est quãdoq; aliquis visus adeo grossus, & turbidus, vt eo pilus nequaq̃ possit videri: atq; est visus quo pilus ex pilo grossius videri faciliter valet. Sic & intellectibus hominum similem differentiam, & comparationem esse contingit. Nec etiam capit visus humanus, quod capit intuitus aquilinus. Quemadmodum igitur homines grossi, & turbidi visus pilũ non videntes vbi est, & contendunt, & iurant ipsum ibi non esse, propter eius subtilitatem, & gracilitatẽ ipsum non videntes: & de ipso videntibus credere nolentes: Sic ea q̃ ex fide quã diximus, credenda sunt pp sui subtilitatẽ, grossities, & turbiditas intellectus vulgarium, & indoctorum hominũ non capiens ea non esse, & credit, & contendit, & quandoque deierat. Contra quos G Esa. 7. c. ait: Nisi credideritis, non permanebitis. Ad hoc quoque 24. q. 1. cap. non turbatur. vbi in fine dicitur, Licet mens nequeat humana plene rationis inuestigatione comprehendere: fidei tamen plenitudo complectitur: quia, s. illa supplet, quod humana ratio non comprehendit.

Simile. F

Imperitia, & inexercitatio in credendis in causa est, quare multi non credunt. Cap. 3.

H TErtia causa est distantia, i. longinquitas mentis ab ipsis credendis rebus. Hæc autẽ longinquitas imperitia est, & inexercitatio in eisdem. Nam, sicut etiã Aristo. attestatur, imperiti veluti longe distantes speculantur. Qui enim in sensibilibus versantur, aut in alijs quæ longe sunt a credendis assidue commorantur: longe vtique sunt ab illis. Propterea illa videre nequaquam possunt, quia nec studio, nec exercitatione ad illa proximant, vel propinquant eis. Sed sicut cæcus est corpore, qui Solem illum corporeum, atque visibilem videre non potest: sic cæcus est corde, qui intelligibilem Solem corde videre non

Tertia causa.

Simile.

A prævalet. Cæci ergo intus in corde sunt, quantum ad spiritualia, omnes huiusmodi erronei, & infideles, quia non aliter de spiritualibus disputant, vel loquûtur, quàm de visibilibus coloribus cæci: qua propter omnis assertio, & contradictio eorum de spiritualibus bonis, assertio, & contradictio est cæcorum de varietate colorum. Propterea & Bern. sup Can. ait: Quomodo lux incassum circũfundit oculos clausos, vel cæcos: sic animalis homo nõ percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Et iterũ Aug. ait: Deus lux est non corporum, sed mentium. Hanc aũt lucẽ qui non videt, est quasi cæcus in Sole. Ad
B hoc aũt Greg. 24. q. j. c. quia. vbi dicitur: Nisi quis fidei soliditatẽ tenuerit, diuinã pñtiã non cognoscit. Et in 4. Dialogo. tali infidelitati remediũ præbẽs, iterum ait: Quisquis incredulitate inuisibiliũ solidus nõ est, debet proculdubio maiorũ dictis fidẽ præbere, eisq; per Spiritũ sanctũ inuisibiliũ experimẽtũ habẽtib. credere. Nã stultus ẽ puer, si matrem existimat de luce mentiri: quia ipse nil aliud, quàm tenebras carceris nouit.

Quod multi minime credunt, vel credere valent: quia auertunt mentis oculos a credendis. Cap. 4.

C *Quarta causa.* Quarta causa est malitia, qua homo malitiose auertit intellectũ ab his, quæ credẽda sunt. quemadmodum ei, qui oculos auersos habet ab eis, quæ videnda sunt: & conuersos ad alia non videnda: videre non potest in ista auersione: sic qui intellectum auersum habet ab eis, quæ credenda sunt: & cõuersum ad alia non credenda, credere non potest in ista auersione. Hi sunt, qui tanto amore amplectũtur fantasias, errores atq; opiniones suas, & sectas, vt de contrarijs nedum audire, vel ẽt cogitare velint: tãtoq; odio auersi
D sunt a contrarijs errorum suorum, vt ea nec respicere quodãmodo possint: sed idem est cogitare, ꝙ corde sine intellectu intueri, atque respicere. Et quia etiam amor est conuersio ad amatum: & odium est auersio ab eo, quod oditur: ideo hac malitia auersionis imbuti lumen veritatis nequaquam suscipere possunt, quod & ipse conuersiones, & auersiones corporales indicant, & demonstrant, velut vmbræ, & similitudines quædam interiorum, scilicet spiritualium conuersionum, & auersionum. Manifestum est igitur propter quid huiusmodi homines ea, quæ credenda sunt, credere, seu videre non possunt. Non enim hominibus datum est se videre post tergum, neque videre E sine intuitu, vel aspectu: vnde hi sunt, de quibus Psal. ait, Noluit intelligere vt bene ageret. Nolunt tales audire, vel credere dictis Doctorum, vel scripturæ sacræ, quæ omnia sunt verba Dei. O infelix malitia, & cæcitas proterua, & insensata, a cæco de via creditur catulo, & de profunditate fluuij baculo, & de animarum salute non creditur Christo, & Deo.

ARTICVLVS SECVNDVS,

Continens alias quatuor causas, quare homo non credit, quæ sunt credenda. F

Adduntur aliæ quatuor causæ, seu impedimenta, quare homo credenda non credit. Quarum prima est negligentia, secunda curiositas, tertia culpa, quarta superbia.

Non credit homo, quia negligit quærere adiutorium ad consequendum fidem. Cap. 1.

Prima causa est negligentia, s. quia tales diuinũ adiutorium ad ista credẽda nõ requirunt, seu quodcunq; aliud, quod diuinæ gratiæ G viam ostendat: sicut scripturæ, prædicationis, doctrinæ, consilij, & consimilium. Merito nempe iustissimoque iudicio Dei adiutorium perdit, qui illud negligit obtinere. Merito etiam lumen diuinæ gratiæ ad illustrandum cor illius non ingreditur, qui fenestras eius, & ostia, & alios introitus negligit aperire. Est enim talis negligentia quidam contemptus: Contemptoribus aũt nũquàm Deus largitur spiritualia, & sublimia dona: cõtemnens enim summe abijcit ea, & ab eis se elõgat. Propterea illa suscipere nõ meretur. Fides enim nõ naturale, sed H gratuitũ donũ est, & ex electione bonitatis diuinæ, vt dr̃ de cõsec. dist. 4. c. gratia. nõ est liberi arbitrij tm̃, sed donũ Dei. Si enim fides naturalis esset, eadem esset apud omnes, & vbique. In eis, quæ naturaliter fiunt in hominibus, non inuenitur diuersitas, nec contrarietas. Quia igitur tanta est circa fidem dissensio, tanta circa eam contradictio, tanta demum est ignorantia pene in maiori hominum parte, quia nondum venit ad largissimam barbariem occidentalem, & aquilonarẽ, cum casu esse nõ possit: manifestum est ipsam esse ex diuinæ bonitatis

Negligentia quoq; inducit hæresim.

A tatis electione, & ipsius Dei gratuitũ donũ datum quærentibus eũ. Ideo solertera Deo petenda est fides, sicut Mat. 7. & Lu. 11. scriptũ est: Petite & dabitur vobis: sicut faciebat ille, qui Mat. 1 ?. ad Dñm ait, Credo Domine, adiuua incredulitatẽ meã. Et ad Eph. 2. c. Apost. ait, Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Ideo et c. 5. dedit vobis sensum vt cognoscatis Deum vestrum: sicut enim sol nõ videtur nisi ex lumine suo, sic sol intelligẽtiæ Deus non videtur nisi in radio lucis suæ. Non. n. omnibus candelis in toto mundo accensis sol materialis videri posset: sic nec oẽs humanæ scientiæ Deum ostendere valent, sed
B solũ fidei lumen à Deo nobis infusum. Sed si fideliter inquiratur Deus. infundit fidem, sicut Sapien. 1. c. attestatur di. In simplicitate cordis quærite illũ, qm̃ inuenitur ab his, qui non tentant illum. Infunditur autem sæpius mediante auditu verbi Dei, sicut Ro. 10. Apost. ait: Fides aũt est ex auditu, auditus autem per verbum Christi. vnde Hiere. 4. c. Dominus ait: Quærite si inueniatis virum quærentem fidẽ, & propinquus ero ei. Sollicitè ergo & deuotè & vigilater ac perseueranter audiendũ est verbum Dei, quia facile p illud aĩa radiosam cõsequitur fidẽ.

C

Non credunt quidam, quia sunt curiosi quærentes de fide probationem. Cap. 2.

Curiositas plerũque inducit hæresim.

Secunda causa est curiositas. s. in inquisitione probationum. Ad intelligentiã tamẽ horum distinguit Hug. de S. Vic. lib. 1. c. 24. q̃ circa credenda quædam sunt ex ratione necessaria: quędam secundum rationẽ, vt probabilia: quędam supra rationẽ,
D vt mirabilia: quædam contra rationem, vt incredibilia. Duo extrema fidẽ non capiũt. Quæ. n. sunt ex ratione, omnino nota sunt, & credi non possunt, qm̃ sciuntur: quæ aũt sunt contra rationẽ, similiter credi nõ possunt, quia eis ratio nõ acquiescit. ergo quæ s̃m rationẽ sunt & supra, tãtummodo fidẽ suscipiunt. Et in primo quidẽ genere fides adiuuatur ratione: ratio fide percipitur, qm̃ s̃m rationẽ sunt quæ creduntur: quorũ veritatẽ & si ratio non comprehendit, fidei tñ illorũ non contradicit. In his aũt, quæ supra rationẽ sunt, non adiuuatur fides rõne vlla: qm̃ nõn capit ea rõ, quę fides credit: sed ex diuina reuelatione prodita sunt: hæc ille. His igitur prænotatis aduertendum est, q̃ aliter quęrere curiose probationes, impedimentum maximũ ad fidem præstat. Tales. n.

Duo extrema fidem non capiunt.

B probationes veluti scala sunt, quibus attingitur ad probata. Quia vero ad ea, quę fidei sunt, scala huiusmodi pertingunt: qm̃ nõ habent aliquas probationes, aut quales vtique vellẽt: ideo deficit eis scala oĩno: vel eis talẽ altitudinis, quę huiusmodi res attingat. Hi ergo tanq̃ deficiẽte scala altitudine ascẽdendi incõparabiliter breuiori ad eam nullatenus pertingere possunt, eo q̃ solas probationes scala quæ illuc contingat ascẽdero opinantur. Sed ni vtiq; errant: quia s̃m Damascenũ, lib. 4. c. 3. Fides est non inquisitus vel scrutatus cõsensus. Manifestũ est. n. qm̃ non solum sol in lumine suo, & ex lumine qđ infundit a videntibus vr̃, sicut prædictũ est: sed ois alia res & quantum ad eius exteriora, & quantũ ad intellectũ materialẽ: q̃to fortius necesse est vt iustitiæ atq; intelligentiæ sol non videatur, nisi in lumine & ex lumine, quod ipse videntibus superinfundit: & hoc gratuita atq; liberali infusione: non irrationabili atq; naturali, qualis est effectus luminis a sole, & caloris ab igne: quorũ potẽtiæ irrationabiles atq; seruiles merito nominantur. Irrationabiles quidẽ, quia absq; discretione & distinctione æque bonis & malis & ad bona & ad mala operantur. Sol enim æque illuminat, ęque lumẽ suũ effundit rapientibus & occidẽtibus cæteraq; maleficia perpetrãtibus, sicut pie agẽtibus. Seruiles vero, quia natura operatur per modũ seruientis, cuius nõ est aliter vel aliud facere q̃ acceperit in mãdatis. Nõ. n. habet ignis in potestate vt alicui ab adustione pereat, vel vt vnũ, vel aliud magis aut minus calefaciat, sed totũ operatur ex necessitate naturæ: nihil autem propria libertate: vtrunq; ab altissimo Deo longe & in vltimo elongationis. Et propter hæc omnia bona, quæ ex ipso sunt, nobis donata sunt largitate ipsius, non ex curiositate humana.

Exẽplũ naturale de sole.

G

Q̃ñ sol naturaliter illuminat.

H

Non potest homo credere, & intelligere, quæ fidei sunt propter multitudinem peccatorum, & malam vitam. Cap. 3.

Tertia causa est culpa, seu impia vita. Merito nempe lumen diuinę gratiæ, quæ est fides, cordã illorũ ad illustrandum non ingreditur, qui obicem illi opponunt multitudinẽ peccatorũ. Quemadmodum. n. proprijs manibus lumen visibilis solis quidã quandoq; ab oculis suis abscõdũt: Sic vtiq; peccatores suis operibus malis radios inuisibilis solis, hoc est gratiarũ dona,

Mala vita inducit tenebrosum.

atq;

A atque virtutum, a cordibus suis declinãt atque auertunt. Quod enim sunt manus interpositæ inter solem & oculos ad eos obturandos: hoc sunt opera mala inter solem intelligentiæ atque iustitiæ & cordis oculos ad eos obumbrandos. Vnde Iob 24. de talibus scrip. est. Ipsi rebelles fuerunt lumini, scilicet fidei veræ. Sicut enim terra & nubes vel luna interposita inter aspicientem & solem non cõtingit aspicientem ad solem videre nisi interpositum: sic & omnes huiusmodi erronei & infideles, cum inter eos & salutarem veritatem interposita sint infidelitatis suę mendacia, aliaq; peccata, ideo nõ

B est possibile eos videre nisi illa. Interpositis enim prohibentibus nõ peruenit aspectus eorum ad ipsam veritatem, sicut testatur Salomon Prouer. 18. di. Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius. Et quoniam impossibile est ab intellectu materiali, atq; passibili aliquid videre seu cognosci, nisi irradiatione sua super illum & apparitione formæ suæ in illo: quoniam ipse est velut speculum intelligibile & nobile omnium formarum intelligibiliũ, hoc est in quo resultare & pingi quodammodo habent omnes formæ intelligibiles resultatione & pictura sibi conuenientibus: Ideo manifestum est consequenter, quoniã nec incrassato intellectui,

C nec indeclinato, nec per interpositionem prohibito lumen fidei illucescere potest, quemadmodum nec in speculo dispositionum seu comparationum istarum. Manifestum est ergo, ꝙ intellectu hæretico & decepto cum loco trisionis & puritatis habeat crassitudinem & immũditiam, loco directę oppositionis ad veritatem salutarem habeat declinationem ab ea, & contrariã conuersionem, loco liberę vię, seu transitus habeat interpositum prohibens ab eo irradiationem ab ipsa veritate salutari. Hinc

Simile.

D clarius elucescit, ꝙ impossibile est in huiusmodi intellectu fieri descriptionem, seu apparitionem huiusmodi veritatis.

Superbia, & tumor mentis ne homo credat, magnum præstant impedimentum. Cap. 4.

Superbia & D. August. sefle idacit hæresim.

QVarta causa est superbia, qua s. homo non vult credere expertis & probis viris. Hęc superbia interioris faciei quidam tumor & inflatio est. Vnde Augu. 7. confes. de seipso ait: Tumore meo separabar a te: & n.mis inflata facies claudebat oculos meos. Et Bern. super cant. Superbo oculo veritas non videtur. Et iterum Greg. Tumor mentis obstaculum est veritatis. Et Hiere. 49. Superbia tua & arrogantia cordis tui decepit te. vbi glo. Omnis hęreticus arrogans, quia superbia facit hæreticum, non ignorantia. Et iterum August. Superbia meretur illudi. Abac. quoq; 2. c. scriptum est. Quomodo vinum potantem decipit, sic erit superbus vir. Et Greg. Tanto a Dei luce longe sunt, quanto apud se humiles non sunt.

E

ARTICVLVS TERTIVS.

F

In quo continentur aliæ quatuor causæ, seu impedimenta, quare homo non credit.

SVbiungamus vltimas quatuor causas, seu impedimenta, quare homo credenda non credit. Quarum prima est stultitia, secunda insania, tertia est bestialitas, quarta est affectio inordinata.

Non credunt quidam, quia stulte horrent, & fugiunt videre fidei solem. Cap. 1.

Rima causa est stultitia. Assimilãtur huiusmodi homines vespertilionibus & omnibus auibus lucifugis: quę quidem solem videre contemnunt & ipsum totis viribus fugiunt, dum neq; eius ortum expectant: neque ante eius occasum euigilant. Sic vtiq; isti solem intelligentiæ & iustitiæ Deum ex omni parte fugiunt & abhorrent. Ortum siquidem eius non expectant, dum nec miraculis, nec sacrorum eloquiorum testimonijs, nec sacrorum Doctorum persuasionibus: quibus omnibus velut quibusdam radijs illucescere potest, eisdem attẽdere nolunt: immo ab ipsis tãquam a iaculis fugiũt, sicut & omnes lucifugæ aues solem. Sic sol iste luminosissimus a tempore suæ infidelitatis eis occidit. Propterea frustra eum videre contendunt post suum occasum: qui quidẽ non est, nisi casus eorũ, donec eis illucescat dies, & oriatur eis iustitiæ lumen, cuius ortum continue fugiunt & abhorrẽt.

Stultitia quo inducit heresim.

G

H

Quòd quidam credere non valent, quia tanquam insani per tenebras quærunt videre lumen. Cap. 2.

SEcunda causa est insania: quia huiusmodi infideles & increduli per tenebras volunt videre lucem. Quemadmodũ enim

Insania.

A enim lumen visus solummodo est ad visibilia cognoscenda: ad ea verò, quæ per ipsum cognosci nō possunt, idē visus tenebra est: sic humanus sensus & intellectus ad ea, q̃ per ipsos cognoscibilia nō sunt, tenebrę dici possunt. Cum igitur ea, de quibus loquimur pro parte magna per sensum & intellectū humanum cognosci non possunt: huiusmodi vero erronei non aliter, quàm per sensum & intellectum humanum volunt ea cognoscere vel videre. Ideo manifestum est, ꝙ per tenebras solas volunt illa cognoscere. Hæc est igitur eorum mira insania, vt cum talia eis proponuntur intelligenda
B vel cognoscenda, ad solas tenebras humani sensus & intellectus recurrant, vt cum eis ea videant & cognoscant, quod nihil aliud est quàm clausis oculis velle cum calcaneis iudicare de sole, aut de varietate colorum.

Quòd quidam non credunt, quia bestialiter quęrunt fidem. Cap. 3.

Bestialitas. TErtia causa est bestialitas. Assimilantur etenim tales his, qui videre volunt de nocte solem: vel qui solem non esse contendunt pro eo, quòd nun
C quam est exortum eis, id est, quia nunquam illum viderunt. Sed quemadmodum nox est, vbicunque iste sol visibilis non relucet: sic vtique nox spiritualis est, vbicunque sol intelligentiæ, qui est fides, non refulget: & in omnis cordis regione, quam non illustrat: quemadmodum igitur non ante possibile est videre solem intelligibilem, id est fidem, quàm nox infidelitatis a mente recedat: & sicut hi soli vident solē, apud quos illucescit: sic soli vident intelligibilem fidei solem, quos dies spiritualis sua propria fidei illuxione & irradiatione illu-
D strat. Hæc igitur & alia multa, sunt insania & stulta, hæreticæ prauitatis & brutalis infidelitatis deliramenta: ex quo magis ridenda & irridenda apparet eorum bestialitas, quàm disputatione sit digna: cum in eis, quæ Dei sunt, omnino sint bestiales. Propterea animaliter seu brutaliter & bestialiter de ipsis latrantes & puerorum insanientium more, aut ægrorum aliena loquuntur ad instar cęcorum, vt dictum est de his, quę nunquam viderunt, delirantium somniant fantasias.

Quòd varię affectiones inordinatæ in causa sunt, quare homo non potest fidem rectam habere. Cap. 4. E

QVarta causa est affectio inordinata: cum enim deueniunt ad statum, ꝙ vt Psalm. ait, transierunt in affectū cordis, omnia credunt, ad quæ transit affectus eorum: nihilque credunt, cui illorum affectio contradicit. Palam faciamus per practicam, quæ communiter tangit multitudinem peccatorum. Septem quidem affectionibus ad contraria fidei plurimi attrahuntur. s. amore, odio, desiderio, spe, timore, gaudio & dolore. Nam cum res transit in affectum, perit omne iudicium. Prima affectio impediens fidē est inordinatus amor sęculi huius. Nā amor diuitiarum impedit, ne homo credat, ꝙ in mercantijs vendere terminū, & alios contractus vsurarios operari, sit peccatum: imò plurimi nec intelligere nec capere possunt, quare vsurarū prauitas tantum sit detestabile scelus. Et sic de his, qui habent satisfacere testamenta, vel sunt hæredes raptorum vel vsurariorum, licet tales in male lucrando non fuerint in culpa: & sic de alijs. Amor delitiarum etiā fidei non parum præstat impedimentum. Facit enim, ꝙ mulieres vanę non valent intelligere, nec credere, ꝙ vanitates sint tam graue scelus, & ꝙ inde tot crimina causentur. Nec credunt peccatum esse matrimonij abusionem, & sic de alijs. Amor magnitudinum & altitudinum, similiter mētem excęcat, ne homo partialitates Guelphorum & Gebellinorum & cæterarum partium, & sectarum credat esse damnabile crimen, & sic de alijs mundi fastibus & superfluis pōpis. De his & consimilibus Prouerb. 13. & 24. c. scriptum est, lucerna impiorum peccatorum. s. auaritiæ & luxuriæ & superbię extinguetur. Vnde Ioā. 5. Dominus ait. Quomodo credere potestis, qui gloriam ab inuicem recipitis. glo. & gloriam, quæ a solo Deo est, non quæritis. Hi omnes vti Psalm. testatur, oculos suos sta. de. in terram, nō in cęlum, ideo eis lumen fidei oriri nō potest. Secunda affectio est odium, sicut de prelatis manifeste patet. Sunt nāq; pleriq;, qui propter odium quod habent contra illos, Deo non homini obediendum putant. Et propter eorum vitiū quodcunq; indiscrete Dei despiciunt gradum, iustificantq; seipsos in comparatione defectuum clericorum, sicut Hier. 3. c. de talibus scrip. est. Iustificauit animā suam aduersatrix Israel in cōparatione præua-

Affectio inordinata. F G H *Secunda affectio, quæ dr̄ odiū.*

A praeuaricatricis Iuda. Tertia affectio est desiderium: facile enim vbi desiderium regnat, credit & sperat homo, quod optat. Et sicut propheta de Domino ait. Desideriũ eorum attulit eis, & non sunt fraudati a desiderio suo. Ideo nisi ꝙ optant, nihil aliud credere valet. Quarta affectio est spes.s.psumptuosa, de misericordia Dei vel cõmodi temporalis.s.honorũ, delectationũ, lucrorũ, diuitiarum, & cõsimiliũ. Et de talibus Psal. ait: Non crediderũt in Deo, nec sperauerunt in salutari suo: sed in fine dicetur cuilibet tali: Ecce homo, qui non posuit d.ad.su. sed spera.in multi.diu.su.& praeua.in vanitate sua.

Tertia affectio.

Quarta affectio.

B Quinta affectio est timor. hic népe multos retraxit credere in Christũ, eo ꝙ hi qui illi credebant, extra synagogã fiebant, vt scribitur Io.c.9.atq; cõtemnebantur. Sic plurimę mulieres nõ abijciũt põpas & vanitates, s. timẽtes despici a maritis, &c. Sed iuxta sententiam Amb. dum metuunt maritale iudiciũ, perdiderunt suũ. Sexta affectio est gaudiũ. s.temporaliũ, quibus intantũ afficitur mens humana, vt saepe non credat aliã esse vitã, & ex hoc praesens seculũ sibi constituit paradisum. Vt iuxta illud Iob 21. Tenẽt tympanũ & cytharã & gaudent ad sonitũ organi, & ducunt in bonis dies suos, & in

C puncto ad inferna descendunt. Septima est dolor. s. infirmitatũ & maliarũ sibi factarũ vel facturarum. Propterea recurrũt ad incãtatrices & ariolos & diuinos, non tantũ p se, sed & pro filijs atq; alijs consanguineis suis: & cũ repreheduntur & eis opponitur scriptura sacra, cuncta despiciũt. Sed audiãt quid contra eos scribitur Prouer. 30. Oculũ qui subsannat patrẽ.i. Deum: & qui despicit partũ matris suae.i.determinationẽ ecclesiae & Doctorũ, suffodiant.i.suffodient.s.p infidelitatẽ, corui de torrentibus.i.dęmones infernales, & comedant.i.comedent, eũ filij

D aquilae.i.post praesentẽ vitã ad dęmonibus aeternaliter perimẽtur. Qui ergo cõcupiscit catholicae fidei adhaerere & in illa pseuerare, ĩfidelitates & errorũ fomẽta & causas a se repellat, oppositisq; adhaereat: quia sicut ait Aug. de verbis Dñi, nullae maiores diuitiae, nulli thesauri, nulli honores, nulla hui9 mundi est substantia maior q̃ fides catholica, q̃ peccatores saluat, cęcos illuminat, infirmos curat, cathecuminos baptizat, fideles iustificat, pęnitẽtes reparat, iustos augmentat, & martyres coronat. Cũ quibus p hanc sanctissimã fidem nos saluos faciat Dñs Iesus Christus, qui cum Patre & Spiritussancto viuit & regnat in secula seculorũ. Amẽ.

FERIA TERTIA post iij. Domin. in Quadrag.

Quòd quilibet tenetur indulgere, seu dimittere inimicis.

Sermo XXVIII.

Domine, quotiens peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsq; septies? dixit illi Iesus, Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Matth. 18.

F Mira siquidem est benignitas Saluatoris, quae semper nouis periculis noua remedia, ne periclitẽtur animę, prouidere nõ cessat. Plurimi enim hesterno sermone intellexerunt causas, quare in multis infidelitatibus permanserunt. Iãq; crepusculum diei & luminis apparet in eis. Iamq; nox recedit & dies incipit propinquare, nec tamen eis verus sol iustitiae exortus est: sed tamẽ in tenebris ambulant rancorum, & odiorum, nec parcere volunt inimicis & aduersarijs suis. Corde supplici quidam orant ad Dñm, vt dimittat eis errores suos atque alia scelera sua: nec tamẽ aduertũt, ꝙ offensoribus suis dimittere nolunt etiam quãdoq; minimas

G offensiones suas. Hinc miratur Sapien. Ecclesiastici 28.c. Homo homini seruat iram, & a Deo quaerat medelã: in hominem similem sibi non habet misericordiã, & de peccatis suis veniã deprecatur. Ipse cũ caro sit, seruat irã & propitiationem petit a Deo. Propterea praecipit Dñs Lu. 6.di. Dimittite, & dimittemini. Quod potest esse aliud thema in praesenti materia. Hac imperitia adhuc laborabat Petrus, cum Dño ait: Dñe quo.pec.in me fr.me. & di.ei. Quod verbũ legit Hiero. sub duplici interrogatione, di.

H primo.n.quaesiuit, Quotiens pec.in me frameus & di.ei. Et post interrogationẽ pfert sententiã, d.vsq; septies. Primo.n.quaesiuit, an totiens quotiens siue semper dimitteret ei? secundo, an vsq; septies dimitteret ei? dixit illi Iesus: Nõ dico tibi vsq; septies, sed vsque septuagies septies. Per quod ẽm oẽs intelligitur, ꝙ semper seu infinities homo debet parcere proximo suo. Est.n.modus loquẽdi exaggeratiuus, quo & in consimilibus vulgariter solemus vti. Et in hoc quarta Religiositas, quę dimissionis Religiositas nominatur, ostenditur. In qua clarius innotescet, quanta necessitas cogat in se peccantibus indulgere. Circa aũt dimittendi Religiosi-

A giositatē triplex lex, seu regula ostendatur. Prima, ꝙ si proximo tuo non dimittis, nec Deus dimittet tibi. Secunda est, ꝙ si proximo tuo dimittis, & Deus dimittit tibi. Tertia est, ꝙ quanto largius proximo tuo dimittis, tanto largius Deus dimittit tibi.

Articulus Primus.

In quo ostenditur, quanta sit necessitas dimittendi & indulgendi, & quòd ad hoc tria nos inducunt.

Prima lex est seu regula, ꝙ si proximo tuo non dimittis, nec Deus dimittet tibi. Plane dominus noster hac certa nos conditione & sponsione constringit: vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundum ꝙ ipsi debitoribus nostris dimittimus. Scientes impetrare non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa peccatores nostros paria faciamus. Vnde etiam August. In manibus nostris & in nr̄o arbitrio posuit Deus, vnde saluemur & damnemur: Dimitte, & dimittetur tibi. Si non dimiseris, nec Deus dimittet tibi: ineffabilis est Dei clementia, C quæ neminem vult perire, viāq; breuē salutem inueniendi ostendit. Et Cyprianus: excusatio enim nulla tibi est in die iudicij, cū secundum tuam sententiam iudiceris, & quod feceris, hoc ipse patieris.

Tria inducunt, & cogunt ad remissionem offensionum. Cap. I.

Tria nos inducunt ad remittendas iniurias.

Si aūt quæratur, q̄ ad hāc indultionē nos inducūt. Dicendū, ꝙ tria ad hoc nos arctāt. Primo præceptio diuinalis, secūdo retributio æternalis, tertio offensio fraternalis. Primū est honestū, secundum est vtile, tertiū est de D lectabile. Primo ad dimittendū inducit præceptio diuinalis, quia hoc Deus præcepit. Propterea est honestū Dn̄o obtēperare iubenti. Vnde Mat. 6. Dn̄s ait: Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Quod cōsiderans Aug. ait: In peccatis dimittendis & si non moueat nos amor offendentis, saltē vel moueat auctoritas admonentis: Quod grauis censuræ suo rigore puniat non parcentes, ostendit ipse, Matth. 18. in seruo, qui post dimissum sibi a Dn̄o omne debitum in carcere religatur, quia indulgere noluit cōseruo suo: & quod sibi a Dn̄o indultum fuerat, amisit, dicente Dn̄o, Serue nequā omne E de. di. ti. q. roga. me. Nonne ergo op. & te mise. cōser. t. sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dn̄s eius tra. e. tor. quo adusq; red. vniuersum debitum. Sic & pater meus cœlestis fa. vo. si nō remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris. Secūdo ad hoc nos inducit retributio æternalis: & quandoque imò sæpius & temporalis: & hoc est vtile: Vtile quidē est, ꝙ si dimittis, Deus tibi dimittet. Vtile est ex hac dimissione gloriam consequi sempiternam. Vtile insuper est, ꝙ homo pacifice viuat, ne grauius offendat, quia vindicari desiderans & vindictā exquirens, spirituale, eternale & tēporale damnū F & sui & suorū incurrit. Ac econuerso, fm Bedā, Si proximū nos offendentem placamus, Deum nobis recōciliamus: sic ꝙ pro malo, quod leuiter dimittimus, magnū bonū a Deo largiter recipimus. Et si quis stultus de hac dimissione te deridet, cogita præceptum, cogita cōmodum: & econtra si nō seruaueris, cogita damnum. Memorq; esto, ꝙ Prouerb. 13. c. scrip. est, detestantur stulti eos, qui fugiunt mala, & p cōsequens noli credere stultis. Tertio ad hoc inducit nos offensio fraternalis: quia sæpius alterutrum offendimus, & p consequēs tu qui parcere G non vis, multos etiam offendisti, si veniam optas, & veniam postulas. Vnde Hiero. Si quis te offenderit, facile dimitte ei: cōscius enim tibi es, ꝙ & alios multotiēs offendisti. Et Gregorius. Nos contra nos illata citius in corde relaxamus, si nostra contra proximos errata cognoscimus. Vnde per Salomonem Ecclesiastes 7. cap. dictum est: Cunctis sermonibus, qui dicuntur ne accommodes cor tuum, ne forte audias seruum tuum maledicentem tibi: scit enim conscientia tua, quia & tu crebro maledixisti alijs. Dum ergo pensamus, quales contra alios fuimus, esse contra nos tales alios minus dolemus: quia aliena iustitia in H nobis vindicat, quod in se iuste nostra conscientia accusat. Et sic indulgere efficitur delectabile.

Quàm vtile sit iniurias remittere.

Si homo non indulgendo peccat vel non, quando dicit orationem Dominicam. Cap. 2.

Circa hoc autem potest secūdo quæri, An non indulgens proximo iniuriā sibi factam, peccet in oratione dicendo, Dimitte nobis deb. no. si. & nos di. de. nostris. Et videtur quòd sic. Primo, quia Deum

Si qs nõ remittit iniurias proximo dicẽs orationẽ dominicã cõtra seipsũ facit.

Quõ intelligitur illa petitio.

Dimitte nobis debita nr̃a. Vide Ioã. Chrysost. sup Mat.

A Deum contra se prouocare videtur, cum dicit, dimitte mihi, sicut ego dimitto alijs. Secundo etiam Aug. ait. Si non dimittis iniuriam, quæ tibi facta est: non orationem pro te facis, sed maledictioné super te inducis, cum dicis, Dimitte nobis debita nostra, &c. Ad quod dicendú, ꝙ hæc petitio potest tripliciter sumi. Primo cõmunicatiue, secũdo causatiue, tertio satisfactiue. Primo modo põt sumi cõmunicatiue, vt sit sensus, ꝙ dũ orans hæc dicit, peccat non quia dicit, sed alio peccato. Et hoc modo omnis pseuerãs in aliqua mortali culpa peccat, dum dicit & facit aliqua bona: non quia illa dicere vel fa- B cere sit sibi peccatum, sed quia non recedit a peccato, a quo tenetur exire: & ẽt ad semper & pro tempore, pro quo habet sufficiẽtem vsum liberi arbitrij ad inde & exinde exeundum. Secundo modo sumi potest causaliter seu causatiuè: tunc nõ peccat hõ: quia hoc non dicit nisi pro quãto aliqua circunstantia specialis diuini cõtemptus ex ipsa dictione vel suboritur, vel in ipsa formaliter includitur. Primo dicendo suboritur: cũ ex eo, ꝙ talia dicendo rememorat, datur sibi stimulus vel occasio faciendi, quę dicit & negligit vel contemnit sequi illum stimulum seu occasionem. Secundo dicen- C do includitur, cũ propter peccatum, in quo est indignus solemne officium orãtis in ecclesia sibi assumere, sicut facit sacerdos officiando in choro vel in altari, & consimilia faciendo. Tertio autem si quis orat satisfactiue. i. vt soluat orationis debitum, ad quod tenetur, & non sunt illi contemptus prædicti: tunc nõ peccat, immo meretur, quia per opus quod Deus fieri mandat, se disponit ad bonum tam humiliando se Deo, quàm quærendo dona gratiarum, quàm incitãdo cor suum ad hoc bonum amandum, quod orando dicit & petit: quamuis hoc meritũ non sufficiat ad salutem, si hoc dicit in mor- D tali culpa.

Vtrum homo plus mereatur, vel demereatur, dicendo Dominicam orationem, cum se offendenti non parcit. Ca. 3.

SI vero tertio quæratur, An quando est sibi aliquis prędictorum contemptuum peccet plus, vel mereatur, dicendo vel non dicendo? Potest dici, ꝙ si bona suæ orationis præponderant cõtemptui sibi annexo, tunc plus meretur sic orando. Si autem plus, tenetur tam ad soluendum hanc orationem, quàm ad vitandum illos contemptus: tunc plus peccat nõ dicendo quàm dicendo. Aliter est econuerso. Et hæc distin- E ctio habet locũ in omnibus ex bono & malo commixtis. Ad ea, quę in contrarium ponuntur in præcedenti capitulo, dicendum est. Ad primum, ꝙ cum dicit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: non intendit petere ꝙ si ipse non dimittit, Deus sibi nõ dimittat. Aut ꝙ Deus non plenius sibi dimittat, quam ipse alijs dimittit: sed solum insinuare formam dimittendi, & indulgẽdi, quam Deus exigit a nobis: Ad hoc ꝙ Deus indulgeat debita nostra nobis, intendit etiam alia, quę superius dicta sunt. Ad secundum, scilicet ad dictum August. dicendum, ꝙ illud intel- F ligitur esse verum, scilicet, ꝙ hoc petens inducit super se maledictionem, non benedictionem, pro quanto sunt ibi contemptus, de quibus supradictum est. Si etiam quæratur, an liceat demere illud verbum, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & solum dicere, Dimitte nobis debita nostra: quod & de facto quidam insipientes nolentes parcere amouent. Dicendum ꝙ hoc facere licet illis, qui credunt insipientia sua sapientiam Dei circumueniendo decipere. Sed quidam adhuc insipientiores nolentes parcere forte Dominicam orationem non G dicent: quod erit signum stultitiæ & malitiæ consummatæ.

Ad hoc vt Deus dimittat debita nostra qd facere opus sit.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quòd qui proximo suo indulget, & Deus indulget sibi.

SEcunda regula seu lex a Domino constituta est, ꝙ si proximo tuo dimittis, & Deus t ibi peccata dimittit. Ad clariorem intelligentiam huius legis tria possunt quæri. H

Vtrum Deus indulgeat indulgenti. Cap. 1.

PRimo, quomodo est verũ, ꝙ indulgenti Dominus indulgeat: cũ multi iniurias sibi factas remittere possunt, cum tamẽ ipsi nequaquam sint constituti in charitate? Ad quod dicendum, ꝙ tam hic, quàm alibi est regulariter obseruandum: ꝙ propositiones seu leges, q̃ de actibus virtutum seu vitiorũ dãtur, semper sunt sub debitis circunstãtijs intelligendæ & assumendę. Vnde hæc prædicta propositio est intelligenda de indulgente

A gente alijs propter Deum, & sic ꝙ propter eum grauia crimina vitet: alias non est verũ, nisi de congruo & dispositiue. Nã absq; dubio tenendum est, ꝙ in mortali existens indulgendo alijs multum ad se trahit misericordiam Dei, & seipsum ad charitatem vehementer præparat & disponit.

Deus indulget indulgenti.

Quare indultio peccatorum, qua Deus peccatoribus parcit, plus isti indultionis actui attribuatur, quàm cæteris actibus virtuosis. Ca. 2.

B SEcundo quæritur, quare hoc plus attribuitur actui isti indultionis, quàm cæteris actibus alijs virtuosis. Nõne magis hoc debet attribui actui orationis, vel cuiq; actui charitatis Deo immediate vnitiuo? Dicendum ꝙ licet charitas per respectum ad omnes actus sibi necessarios hanc remissionem impetret, seu hominem viuificet: Christus tamẽ ei attribuit per respectum ad prædictæ misericordiæ actum. Et hoc triplici ratione, sicut patet sermone 6. ar. 3. cap. 6.

Quibus & quando licet repetere sua. Cap. 3.

C SI autem tertio quęratur, quando licet, vel non licet repetere sua. distinguere possumus ſm Cãthuariẽ. qui sic distinguit, di. Sunt quidã perfecti, quos cõtẽplatiuos dicimus: qui omnibus oĩno postpositis nudi nudũ sequũtur Christũ: & est summa perfectionis eorũ habere mortẽ in desiderio & vitã in patria. Itẽ sunt alij pfecti. s. prelati maiores, quorũ summa pfectio est paratos esse mori, si necessitatis articulus superueniat, anteq̃ periclitetur fides subiectorũ. Sũt & alterius modi perfecti minores. s. sacerdotes ĩ sacris ordinibus cõstituti, quorũ summa perfectio est votum continentiæ
D seruare. Sũt & perfecti coniugati, quorum summa perfectio est reseruare sibi necessaria & superflua pauperibus erogare. Notãdũ rursus, ꝙ in lege erat talio beneficiorũ, & talio iniuriarũ. Dñs ergo prima fronte excludit talionẽ iniuriarum: reseruat vero talionẽ beneficiorũ. Et ad cumulũ docet & præcipit cumulare beneficia: vt. s. iniurias laessiti beneficia reddamus. Iniuria autẽ est triplex. s. cordis, oris & operis. Et iniuria operis diuiditur in iniuriã proprij corporis, & iniuriã rerũ necessariarũ, & rerũ superfluarũ. Iniuria ergo cordis est odiũ, cui debeť dilectio cordis cũ exhibitione beneficij
E exterioris. Et hæc tria tam perfectorum, q̃ imperfectorũ fieri habent: quia tam pfectus q̃ imperfectus propter odiũ inimici nõ debet cessare ab exteriori beneficio. Alij intelligunt hoc de imperfecto nõ simpliciter sicut de perfecto, sed loco & tẽpore. Iniuria oris ẽ detractio siue cõuiciũ, cui debet duo perfectus, benedictionẽ & orationẽ, vt desistant a malis. Iniuriæ autẽ corporis debetur patiẽtia sine vltione quantũ ad primitiuos perfectos, ad quos spectat illud Lu. 6. Qui te percusserit in vnã maxillã, præbe illi & alterã: & ab eo qui aufert vestimentũ tuum & tunicã noli prohibere. Omni autẽ petẽti
F te tribue: qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Perfectis autẽ huius tẽporis, vt dicunt, licita est vltio iniuriarum proprij corporis: Alioquin minime permitteretur hoc Templarijs & Hospitalarijs, qui sunt viri religiosi. Sed indistincte hoc intelligere de quolibet pfecto, valde videtur difficile. De iniuria rerum superfluarũ nemo perfectus potest aliquẽ impetere. De iniuria rerum necessariarum adhærẽdum est verbo Apostoli dicentis, Omnia mihi licent, sed nõ omnia expediunt. Cum itaq; nullus hodie sit perfectior Apostolo, omnibus generaliter licet
G sua repetere, sed quibusdam non expedit. sic ergo distinguunt pfectis minoribus. s. sacerdotibus coniugatis, licet sua repetere sub iudice & expedit: tamen non cum lite & contentione prelatis licet repetere sua etiam sub iudice, sed non expedit. Potius enim debent vacare instructioni subditorum & contemplationi: Speculatiuis licet sua repetere, sed non sub iudice, nec eis ita expedit. Ita distinguit Canthuariensis.

In lege erant duo talionum genera.

ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici latitudine, seu gradu indulgendi inimicis. H

TErtia lex seu regula est, quòd quanto largius proximo tu dimittis, tanto largius Deus dimittet tibi: dicẽte Domino, Lu. 6. Eadem mensura, scilicet charitatis, qua mensi fueritis, remetietur vobis: charitas, scilicet æternalis. Nam charitas præsentis temporis funiculus est distributionis, in terra distributionis, id est, in gloria sempiterna. Potest autem triplex gradus, hoc est triplex indulgentia assignari. Prima est larga & bona, secunda largior & melior, tertia largissima & optima.

Indulgentiarũ, atque remissionũ duplex latitudo.

De

A *De indulgentia seu dimissione, quę est sufficiens ad salutem. Cap. 1.*

Prima indulgẽtia. PRima inquam indulgentia est larga & bonam tantum, ꝙ est sufficiens ad salutem. Et hæc est, cum offensus, si ei indulgentia requiratur, libere & lætanter indulget corde, ore & opere. Sed quid si aliquis consentit indulgere corde & omnino aduersario suo in arcta necessitate dispositus est subuenire opere, non tamen vult cum inimico colloqui ore. Et ad clariorem intelligentiam huius & consimilis actus, quæritur, an omnes teneantur ad signa dilectionis inimicis B exhibenda. Et videtur ꝙ sic, quia Christus Matth. 5. ait: Si salutaueritis fratres vestros tantum; quid amplius facietis? nonne & ethnici hoc faciunt? vbi velle videtur, quòd hoc non sufficit ad salutem. Ad quod dicẽdum, ꝙ est aliquod signũ, sine quo non potest exterius innotescere actus dilectionis, etiam illius ad quam omnes tenemur: quia in eius oĩmoda negatione ꝑtenditur signũ iræ seu odij cordialis. Huiusmodi autem signum videtur salutatio, aut ad aliqua interrogata aliqualis responsio. vnde qui omnino inimico suo negaret verbum, aut qui in C eius præsentia semper auertit faciem, vel subito fugit: signum ostendit odij cordialis atq; mortalis, nisi ex causa valde rationabili hoc agat, aut probabiliter timet ex hoc aliquod peius accidere: quanquam etiã rationem & intentionem facti sui debeat intuentibus propter vitationem scandali propalare, si bono modo hoc facere potest. Ad reliqua vero signa non tenetur, nisi in casu necessitatis.

De quadruplici gradu pacificæ conuersationis, qui in dimissione libera terminatur. Cap. 2.

D *Secũda indulgẽtia.* SEcunda indulgentia largior est & melior ac magis meritoria ad salutem, videlicet cum offensus subito corde, ore & opere inimico & iniurianti sibi indulget, licet ab eo indulgentia minime requiratur. Hinc Hugo de claustro animæ, lib. 1. dicit. Viro bono necesse est quatuor habere. Primum est, vt omnes sibi amicos faciat: secundum, vt si non potest amicos facere, non faciat inimicos: tertium, vt si id non suppetit, discedat: quartum, vt si quis discedentem persequitur, non vindicet se. Vnde Apostolus Rom. 12. c. Si fieri potest, quãtum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes: si autem hoc fieri E non potest, non discordias faciatis. Ideoq; addit, Non vos defendentes charissimi. tertiũ vero, vt discedamus, tãgit cũ dicit, Date locum iræ. quartum, vt vindictam Deo committamus, tangit vbi ait, Mihi vindictam & ego retribuam, s. tibi indulgenti.

De triplici perfectissimo signo amorosę dimissionis, & diuersis gradibus eius. Cap. 3.

TErtia indulgentia largissima & perfectissima est, cuius perfectionis euidẽ F tia gradatim patet per triplex signũ. *Tertia indulgẽtia.* Primum videlicet est perfectum & magni meriti: secundum est perfectius & maioris meriti: tertium est perfectissimum & excellentissimi meriti. Primum quidem signum *Primum signum.* largissimæ indulgentiæ & magni meriti est, ꝙ offensus non expectet ꝙ ab offendente indulgentia requiratur, sed præueniat offendentem & ab eo humili corde & ore & humili genuflectionis signo veniam postulet. Et de hoc Chrysost. inquit: Quæris, si tibi iniuriatum est a fratre, vtrum debeas eius amicitiam quærere? Et respondeo ꝙ sic, vt duplicem gloriam consequaris. s. quia iniu- G riam passus es & indulsisti: & quia prior rogasti. Sed nunquid, qui proximum suum secrete in corde odio habuit, tenetur ei veniã postulare? Ad hoc respondet Chrysost. sup Matt. regulariter di. Qualis autem offensio præcessit, talis debet sequi reconciliatio. Si cogitatu offendisti, cogitatu reconciliare: Si opere offendisti, opere reconciliare: Si verbis offendisti, verbis recõciliare. Omne peccatum quomodo committitur, eodẽ modo & de ipso pęnitentia agatur. Et in hoc plurimi errant, qui cum solo corde odiunt hominem, veniam ab eo postulãt, illud imprudenter manifestantes ore, quod erat occultum corde. Secundum signũ atq; perfectius H & maioris meriti est, si dimittis substantiã. *Secundũ signum.* Nam debitores sunt non solum qui fecerũt iniuriam, sed etiam qui nobis intulerunt damnum, vel damni occasionem, vel pecuniam, vel aliam substãtiam abstulerunt: Nã si perfectus es, & velis dimittere illi qui hoc tibi petit, magni, immo maioris meriti est apud Deum. Si aũt es imperfectus, iuste repetere potes, si ille vnde restituat, habeat. Si autem ad hoc impotens est, ei dimittere obligaris, secundum Alex. In illatis autem damnis, secundum Nico. de Lira duo pensanda

A fanda sunt.s. iniuria & offensa. Iniuria quidem, quia contra proximum peccat, qui occasionem scandali ei præbet. Et hoc dimittere proximo suo oino necessarium est ad salutem, quia oēs charitate diligere obligamur. Offensa cōsideratur in re ablata, & hoc vt dictum est, licet dimittere non sit necessitatis, est tñ supererogationis & maioris meriti & perfectionis. Hanc perfectionē seruauit quidam senex, cuius monasterium quidā latrones ingredientes dixerunt ei: Oia, q̄ in cella tua sunt, tollere venimus. At ille ait: Quantū vobis videt, filij, tollite. Tulerūt ergo quicquid inuenerūt in cella, & abierunt. Obliti aūt sunt sacculū, qui abscōditus erat

B in cella, quē senex tollens secut⁹ est eos clamans, & di. Filij, tollite quod obliti estis in cella. Illi vero admirantes patientiā eius, restituerunt oīa, & pniam egerunt, di. hic est homo Dei. Idē iudicium in multis casib. hři pōt de ablata fama. Glo. aūt Matt. 25. distinguit, q̄ in trib. aliquis iniuriā sustinet. Primo cruciatū corporis, de quo dicit Dñs Matt. 5. Si quis te percusserit in dexterā maxillam, præbe ei & alteram. Sed si quis obijciat, q̄ Christus in passione hoc operē nō seruauit, cū maxilla percussus est. Rñdet Aug. super Io. Homil. 48. Dñs in passione sua percussus

C in gena, nō præbuit aliam, demonstrans illa magna præcepta patientiæ, non in ostentatione corporis, sed in cordis præparatione facieda. Secūdo in damno rerū, de quo Dñs subdit: Et ei, qui vult tecū in iudicio cōtendere, & tunicā tuā tollere, dimitte ei & palliū. Tertio in angarijs. Et de hoc Dñs dicit: Et quicunq; te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo. Tertium signū est perfectissimū & meriti maximi, qd̄ est, si maximè vltra prædicta iniuriantē corde diligis, ore gratiā pro eo a Dño deposcis in oratione, & opere etiā extra necessitatē vtiliter ei

Tertium signum.

D deseruis, iuxta consiliū Dñi, Matth. 5. cū ait, Diligite inimicos vestros, benefacite his, q oderunt vos, & orate pro persequentib. & calumniantibus vos. Vbi contra tres actus inimicitiæ ponit tres actus charitatis. Primo cōtra inimicitiā ponit dilectionem, di. Diligite.s. cordiali affectu, inimicos vestros, non eorum vitia, sed naturam. Et maxime propter tria. Primo pp Deum, quia oia diligenda sunt, nō tm̄ filij, sed etiam canes. Secūdo pp seipsos, quia filij Dei sunt, licet insani, & infirmi: quapropter magis debēt diligi. Tertio propter nos: quia Deus est faber, & ipsi sunt mallei, siue limę, vt nos in charitate dilatent, & a rubigine peccatorū

Diligendus proximus pp tria.

purificent. Secundo contra odium ponit beneficentiam, di. Benefacite his, qui oderunt vos. Ad qd̄ Bern. ait: Amare amantem, naturæ est: non amantem vero beneficij cogere ad amorem.s. per seruitia & opera bona, perfectionis est Christi. Tertio propter maleficentiam, seu apertam violentiam ponit orationem, di. Et orate pro persequentibus.s. aperte. & calumniantibus vos.s. occultè. vel persequentibus.s. factis, & calumniantibus verbis. Cōbinat aūt Dñs hos tres actus per hunc ordinem duplici ratione. Primo, quia ordināndo actus ad inimicum, primo voluit ponere illos, per quos magis absolutè fert in eum: & vltimo illum, per quem pro eo accedit ad alterū rogādum & supplicandū. F Act⁹ vero oppositos enumerauit ſm cōem ordinē exitus sui: quia sicut ex actu amoris sequitur actus boni desiderij, & hic pōt dici actus operis beneficij: sic per oppositū in oppositis. Secundo, vt innuat, q̄ ad oēs act⁹ oppositos nobis, debemus omnes actus charitatis exercere: propterea diuersimodè combinat illos. De hac ergo indulgētia, seu dimissione distinguens Bern. ait: Est homo pacatus, qui bona pro bonis reddens, quantum est in se, nemini vult nocere. Est alius patiens, qui non reddit mala pro malis, potens est ēt sustinere necessitatem. Est & pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu habet prodesse nocenti. Primus, quantū est in ipso, pacem habet: secundus pacem tenet: tertius pacem facit. Primus paruulus est, & facile scandalizatur: secundus in patientia possidet animā: tertius malorum animas lucrifacit. Et iterum in sermone, Quid retribuam, idem ait: Vide quid facias proximo, & quid ille tibi. Si ille tibi bonum facit, & tu illi bonum reddis, malus non es. Si ille tibi malum facit, & tu illi malum reddis, malus es. Si ille tibi malum facit, & tu illi bonū reddis, bonus es. Aliter tamen distinguit hos tres gradus Chrys. super Matt. Primus est non incipere iniuriam, secundus postquā incępta est ęquanimiter tolerare, & non vindicare: tertius nō facere vexanti hæc q̄ passus est, sed quiescere: quartus est tribuere seipsum in patiēdo mala: quintus est amplius tribuere quā ille vult, qui facit: sextus est odio nō hře eū, qui operatur hęc: septimus est diligere: octauus est benefacere: nonus est Deū ꝓ ipso orare. Ad hāc igiť dimissionē & pacē hortať Greg. Nazian. di. Cęlū, terra, mare, & elementa, donec inter se in pace sunt & qete, naturę suæ terminos seruant, nec vnū aduersus alterū insurgit,

G

H

Tres gradus dilectionis.

A stat mundus, & pulchritudine sua, ac decore præfulget, nec quicquam aliud exequi potest, q; splendori eius æquari queat. Si autē a pace, vel a quiete destiterit, protinus etiā mundus esse desistit, & ex ipsa elementorū seditione soluetur. Nunc ergo intuere totius mundi ordinem pacis, quo cœlum aeri lucē, & terræ præstet calorem: aer vero imbribus terram fęcundet, & se animantibus cunctis vitam tribuat respiratus: terra vero fructus & victus super eam viuentibus materno quodā præbet famulatu. Quid aliud ergo oportet ex his intelligi, nisi q; pax & vnanimitas per hæc omnia humano generi prædicentur, vt corde, ore, & opere, seu signo dulcissimi amplexus, & osculo pacis
B quilibet præsens, & absens omnem offensam parcat, omnē iniuriam dimittat, omne damnum indulgeat, misericordiam, & indulgentiam a proximo suo deposcat, pacem reddat, pacem teneat, in pace viuat, & pacē diligat: Quam nobis concedat Rex pacificus, & æternæ pacis, & gloriæ dispensator, Dñs Iesus Christus, qui cum Patre, & Spirituśancto vi. & reg. in sec. secu. Amen.

FERIA QVARTA

C Post iij. Domi. in Quadr.

De honore parentum.

Sermo XXIX.

Onora patrem tuum & matrem tuam, & qui maledixerit patri, aut matri, morte moriat. Mat. 15. Exo. vero 20. sicut patet in Prophetia hodierna, tex. ait, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longęuus super terram. quod potest esse aliud thema. Cum.n. Dñs intendat hortari
D ad hoc præceptum Dominicum obseruandum, vt ostendat quantum diuina lex huius præcepti exaggerat trāsgressores, subdit pęnam, quam statuit ad hoc Dominus. s. Leuit. 20. c. di. Et qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur: vt discant rebelles filij, quanta seueritate a diuina iustitia plecti debent, si parentibus suis humiliati non fuerint, postqum æterna punitione damnātur, qui se offendentibus, sicut hesterna die patuit, non indulgent. Ait ergo Dominus, Honora patrem tuum & matrem tuam. In quo præcepto, secundum Alex. de Ales in 3. dis. 24. Omnis honorationis necessitas cuilibet exhibenda generaliter continetur. Et in E hoc apparet quinta Religiositas, quæ honorationis religiositas est dicta. De qua tria cō sideremus ad pręsens. Primo obiectum pręeminentiæ, quod est patrem tuum & matrē tuam. Secundo actum reuerentiæ, de quo dicit, honora. Tertio pręmium vitæ, cum addit, vt sis longęuus super terram.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quare quilibet secundum statum suum honorandus, & de septem parentibus honorandis.

F

PRimo cōsideremus circa hoc pręceptum obiectum præeminentiæ, quia dicit, patrem tuum & matrē tuam. Circa quod est notandum, secundum Alexan. de Ales vbi supra, quod *Honor qd sit.* honor est protestatio præeminentiæ in aliqua exhibitione illi, qui honoratur. Quia igitur honor debetur respectu præeminentiæ in illo, qui honoratur, septem dici possunt patres, qui digni honore sunt, qui diuersis respectibus præeminentias habent. Quorum primus dicitur cœlestialis, secundus corporalis, tertius spiritualis, quartus temporalis, quintus doctrinalis, sextus an- G tiqualis, septimus virtualis. Ad quorum intelligentiam, secundum Alexand. vbi su- *Pręeminētia duplex.* pra, duplex est præeminentia, increata, & creata. Prima autem attenditur, secundum præeminentiam principij sapientiæ, *Prima.* bonitatis, principij creantis, sapientiæ gubernantis, & bonitatis conseruantis. Et hęc præeminentia excedit in infinitū quālibet præeminentiam creaturæ. Inde est, quod primus honor debetur primo patri, qui est cœlestialis, cui conuenit infinitus honor, qui est honor latriæ, qua homo protestatur Deum, sicut suum conditorem. De hoc patre, Matth. 6. Pater noster, H qui es in cœlis. Et Matth. 23. Vnus est pater noster, qui in cœlis est. Et 32. c. Deuter. Ipse est pater tuus, qui possedit, & fecit, & creauit te. Et ad Eph. 3. A quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. *Secunda.*

Secunda præeminentia est creata, quę ex triplici participatione originem habet, videlicet ex participatione principij, & sapientiæ, & bonitatis Dei.

Quod

A *Quod ex participatione diuini principij parentes corporales, & spirituales, atque domini temporales honore sunt digni.*
Cap. 1.

Prima participatio.

Inter participationes prima est participatio principij. Huius autem tres sunt participationes. Prima ad esse naturale, secunda ad bene esse spūale, tertia vero ad bene esse temporale. Primus nāq; est participans ad esse naturale, & sic est corporalis. Nam, vt dicit glo. Eph. 6. Sicut Deus principium est ho
B minis primario, sic & pater secundario. Et ratione istius præeminentiæ est pater corporalis honorandus. Vnde Hiero. de honore parentum. Honorandi sunt parentes, qa nobis primo sunt causa nascendi. Item Ecclesiastici 7. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuę ne obliuiscaris. Memento, ꝙ nisi per illos non fuisses. Ecce quod a parentibus maximum bonum recipimus .s. esse, quod est fundamentum omnis naturæ, gratiæ, & gloriæ, sicut melius alias ostendetur. Secundus participans est ad bene esse spiritualę. Et ratione istius participationis prælatus est honorandus .i. quilibet spiritualis
C pater. Multi nāque dicuntur spirituales patres, vt sancti Patriarchę, & patres veteris testamenti. Ioan. 8. Si filij Abraæ estis, opera Abraæ facite. Item Apostoli sancti, 1. Corint. 4. Apost. ait: Nam si decem milia pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Item Papa, qui dicitur amabilis pater. Item 16. dist. sexta Synodus. Patres dicuntur Episcopi: necnon & sacerdotes parochiales, qui etiam dicuntur patrini, quasi paruum a patribus minus. Insuper qui tenet ad baptismum, qui vnus solummodo debet esse, sicut patet de cōse.
D dis. 4. c. non plures. & si plures sunt, omnes sunt compatres, sicut patet ext. de cogna. spiri. c. quamuis. lib. 6. Et idem de confirmatione, sicut ibi patet. Ad quid autē teneantur tales, vide de conse. dist. 4. c. vos ante omnia. vbi scribitur: Vos ante omnia tam viros quam mulieres, qui filios in baptimo suscepistis, moneo vt vos cognoscatis fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere. Ideo semper eos admonete, vt castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant, ante omnia symbolum, & orationem Dominicam, vt vosipsi tenete, & illis quos excepistis ostendite: & sunt August. verba. Idem E
etiam dicit Hugo, de sacramentis, lib. 1. par. 6. c. 12. Prædicator etiam & confessor, & quilibet sacerdos pater est. 1. Timot. 5. Presbyteri duplici honore honorandi sunt, scilicet spirituali, & temporali. 11. q. 1. sacerdotibus. Tertius quoq; participans est ad bene esse temporale. Et ratione istius participationis est honorādus prelatus temporalis, vt Rex. Et similiter quilibet alius Dominus regimen temporale habens secundum diuersos gradus. Vnde 1. Pet. 2. Deum timete, Regem honorificate. Et talis dicitur pater temporalis.

F

Quod ex participatione diuinæ sapientiæ docti, & senes sunt honorandi.
Cap. 2.

Secunda participatio.

Secunda autem participatio est sapientiæ, ratione cuius honorandus est primò quilibet Doctor, siue in theologia, siue in iure canonico, & aliquando in medicina, aut in quacunq; alia scientia, & doctrina licita & honesta, vt puta in Grammatica, Logica, Rhetorica, & consimilibus. Et quilibet talis dicitur pater doctrinalis, de quo glo. super illud Leuit. 19. Honora personam senis .s. ætate, sapientia: Omnis enim sa- G
pientia a domino Deo est, vt dicitur Eccl. 1. Secundo honorandus est senex, quia vt dicitur Iob 12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Nam in eis multa experientiæ discretio est. Vnde Deut. 32. scriptum est. Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi maiores tuos, & dicent tibi. Et Psal. Quanta audiuimus & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis. Et talis est pater, qui dicitur antiqualis, de quo Dominus præcepit Leuit. 19. Coram cano capite consurge, & honora personam senis.

H

Quod ex participatione diuinæ bonitatis iusti, & quodammodo mali honorandi sunt. *Cap.* 3.

Participatio tertia.

Tertia est participatio bonitatis, ratione cuius honorandus est vir iustus & sanctus. Et hic est pater, qui dicitur virtualis. De quo Apost. Philip. 2. Necessarium autem existimaui Epaphroditū fratrem meum, & cooperatorem & commilitonem meum, vestrum autem Apostolum & ministrum necessitatis meæ mittere ad vos. Et subdit, Excipite itaq; illum cum

A omni gaudio in Domino: & eiusmodi cũ honore habetote, quoniam propter opus Christi vsq; ad mortem accessit tradens animam suam. Insuper etiam aduertẽdum est, φ etiam ratione participationis bonitatis, secundum Alex. vbi sup. omnes honorandi sunt. Est tñ duplex participatio bonitatis. Vna ſm actum, sicut debemus ęstimare in bonis, & quemlibet bonum debemus æstimare nobis meliorem, iuxta illud Apostoli Phil. 2. Superiores sibi inuicem arbitrãtes. Secunda est ſm potentiam, qua mali possunt fieri meliores, quam nos sumus. Ratione cuius possibilitatis, & fortè diuinę prædestinationis ad perfectionem maiorẽ etiã illi, qui mali sunt, honorantur. Propterea 1. Pet. 2. scrip. est: Oẽs honorate. Et c. 12. Rom. Honore inuicem præuenientes. Et sic patet, quod secundum vtrũq; participationẽ, seu præeminentiam honorare oportet.

Participatio duplex.

B

Articvlvs Secvndvs.

De secundo honore, quo corporales, & spirituales parentes honorandi sunt: & de septem obligationibus filiorum.

C

SEcundo principaliter cõsideremus actũ reuerentię: quia dicit, honora. Duplex autem est honor, qui debetur parentibus corporalibus, & spiritualibus. f. corporalis & spiritualis. Vnde super illud Eph. 6. Honora patrem tuum & matrem tuam, inquit glo. Honorare patrem, est ei reuerentiã exhibere, & necessaria ministrare, qđ probat Alexan. vbi supra. Primo de patre corporali, di. Quamuis filius accipiat esse corporale a patre, efficitur tamen ex hoc in debito duplici. Secundo, quia illud corporale, qđ accipitur, est de corpore patris sumptum & transfusum virtute animæ & operatione: ideo filius efficitur debitor honoris patris, tum ratione corporis paterni, tum ratione animæ, quia anima & corpus concurrunt in patre, vt sit principium filij. Ratione ergo corporis paterni est debitum sustentationis proprię: ratione animæ debitum reuerentiæ. Nam anima non indiget sustentatione, & corpus non est reuerendum. Secũdo vero de patre spirituali specialis ratio reuerentiæ est pręeminentia potestatis. Vnde ad Rom. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus sybdita est. Ratio vero sustẽtationis est dispensatio instructionis. Vnde

Honorare patrẽ qd.

D

Gal. 6. Apost. ait: Communicet is, qui catechizatur verbo ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Amplius etiam debetur honor reuerentiæ & sustentationis patri cõrporali & spirituali. Nam quia vterq; principium est, ideo debetur reuerentia: quia vero vterq; indigens est, debetur sustentatio, quia quęlibet res diligit salutẽ sui principij. Vnde homo per rationem ordinatam tenetur ad sui principiũ: propterea si indigeat, quæcunq; pertinent ad salutem procurare tenetur. Parentibus ergo corporalibus & spiritualibus simul iunctis in septem obligationibus tenẽtur filij exhibere honorẽ, quarum quatuor pertinent ad reuerentiam spiritualem, & tres vltimæ ad sustentationem corporalem. Primo enim tenentur illos diligere, secundo eos timere, tertio illis obedire, quarto eos reuereri, quinto consolari, sexto seruire, septimo subuenire.

E

F

Obligationes filiorũ ad parentes.

Quantum filij parentes suos diligere obligantur. Cap. 1.

Rima obligatio est, quod prædicti filij parentes tenentur diligere exemplo Christi, qui Ioan. 14. de se ait: Vt cognoscat mũdus, quia diligo patrem. Et Hiero. de honore parentum, filio de parentibus dicit: Sit tibi grata vita ipsorum, quibus carior est vita tua, quã propria. Redde amoris vicem colendæ pietatis. secundum enim Alexã. de Ales, amor patris in filios, totus est gratuitus, quia filij sunt a parentibus, & intẽditur amor ille per naturam sensualitatis. Vnde Hiero. de honore parentum: Memento parentum esse, quod talis es, quorum manibus incrementa suscepisti. Amor autem filiorum in parentes maxime debitus est, quia accipiunt a parẽtibus esse & educationem, propterea debent se illis. Vnde Hierony. Exolue fili, quod debes, & debita officia qualicunque exhibe famulatu, quia parentibus nemo potest reddere, qđ debet. Et huiusmodi amor intenditur per viam rationis, non sensualitatis. Si autem quæratur, quare non est mãdatum de amore filiorum, sicut de honore parentum. Dicendum, φ natura satis inclinat ad hoc. De quo Chrys. exemplum ponit de arbore, di. Humor ascendit de radice ad ramos, sed a ramis ad radicem non flecti tur. Sic naturaliter amor a parentibus ad filios ascendit, & non reuertitur. Propterea ad amorẽ parentũ inclinare debet ratio excitata p consideratione debiti & præcepti. Simi-

G

Prima obligatio' filij ad patrem.

Vide Th. post Ale. 22. q. 129. ar. 3. Ale. in 3. par. sum. q. 33

H

Exẽplum naturale.

A Similiter non est præceptum de amore sui, quia ad hoc sufficienter natura inclinat: sed de amore proximi. Potest et alia ratio subiungi, quia omnis honor theologicus est respectu præeminentiæ, sicut ex prædictis patet. Pater autem eo ꝙ est principium filij, præeminentiam hēt respectu illius, & non econuerso. Si autem vlterius quæratur, si pp necessitatem parentum dimittendus sit ingressus religionis. Respondet Alex. vbi sup. Quòd aut filius pōt secure manere in seculo sine detrimento salutis: & in tali casu dicunt quidā, ꝙ non debet intrare, sed patri ministrare. Aut videt sibi imminere periculum salutis, & lapsum in peccatum: & in tali casu non tenetur. Vnde Hier. ad Heliodorum. Si pater in limine iaceat, si mater vbera, quib. te lactauit, ostendat; percalcatum perge patrem, percalcatam perge matrem, & siccis oculis ad vexillum crucis euola. Summū genus pietatis est, in hac re te esse crudelē. Vnde Matt. 8. & Lu. 9. reprehendit Dñs iuuenem, qui non statim eum volebat sequi intuitu sepulturę paternę: poterat. n. vt Chrysost. ait, per alios sepeliri. Lu. et 14. c. Dominus ait, Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorē, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Aduertendum tamen est, ꝙ cum hoc præceptum de honore parentum sit morale, & de lege naturæ, & consistat in plurib. non soluitur obligatio exhibitionis honoris per introitum religionis, sed soluit obligatio quo ad debitum sustentationis, quia quo ad illā solutionē moritur q̄ morit mūdo. Sed exhibitio spiritualis in reuerēdo, in cōsolando, in orando, non soluitur, immo sub obedientia magis augetur. hæc Alex.

De timore, quem debent habere filij erga parentes suos. Cap. 2.

D SEcundo debent filij parentes timere, quod vt efficere possint, pater diligentia sollicite obseruabit, ne dissoluta lætitia ex inordinato affectu conuersetur cū illis, cum iam grandiusculi sunt, sed reuerēda maturitate, & timoroso amore, ac grauitate discreta & exemplari semper sit ante eos. Insolentes etenim fieri solent filij ex nimia lætitia, & leuitate parētum, perdūtq; erga eos reuerentiam & timorem. Cumque iam ceruicem erexerint cōtra patrem & matrem, franguntur flagellis, deterioresq; fiūt q̄nq; ex disciplina. Sapiens ergo pater plus aspectibus oculorum & verbis & venerandis exemplis, quam diuersis disciplinis filiū in tenera ætate erudit. Plus timere facit sapiens pater filios proprios per suos aspectus, quam stultus filios suos per flagellorū ictus. Vnde Eccl. 11. In filijs suis agnoscitur vir. Et si necesse est, debet filium suum castigare, non illi in criminibus suis arridere. 5. q. 5. c. non osculetur. Ecclesiastici 7. Filiæ tibi sunt, serua corpus illarum, & non ostendas faciem tuam hilarem ad illas. His moribus nutritur filius ad patrem in amore pariter & timore: iuxta quod Hiero. de honorandis parentibus, hortatur di. Præbeatur parentibus amore mixta formido. E

Aspectus viri probi quantum prosit.

F

In quibus filij parentibus obligantur obedire. Cap. 3.

TErtio debent filij parentibus obedire. Ideo Apostolus Ephes. 6. c. ait: Filij obedite parentibus vestris in Domino. hoc enim iustum est exemplo Christi, qui Ioan. 15. de seipso ait, Ego præcepta patris mei seruaui. Et ad Philip. 2. de Christo Apostolus ait: Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Sed quæritur, in quibus debet filius parentibus obedire? Respondet Alexan. vbi supra, quod secundum gradum superioritatis est modus obeditionis, quia sicut Roma. 13. c. Apostolus ait: Omnis potestas a Deo est: & omnis anima potestatibus sublimioribus subdita esse debet. Est autem triplex superioritas constituta, in spiritualibus, in temporalibus, in familiaribus. In regimine spiritualium præest spiritualis prælatus. In regimine temporalium, quantum ad rem publicam, prælatus secularis est Rex, vel Princeps. In regimine familiarium, quantum ad propriam familiam, pater. Sicut ergo determinatur obedientia prælati in his, in quibus præest. s. in spiritualibus: & prælati secularis in temporalibus rei publicę: sic reuerentia debita patri in dispositione rei familiaris. Et secundū hoc dicitur, ꝙ filius patrisfamilias tenetur obedire patri in oīb. probabiliter pertinentibus ad necessitatem, vel vtilitatem rei familiaris. Et sic intelligendum est dictū Apostoli ad Col. 3. Filij obedite parentibus vestris in omnibus. s. pertinentibus ad dispositionem rei familiaris. Et Hugo de sanc. Vic. Parentes nostros honorare debemus, obediendo eis in omnib. exceptis his, in quibus patris Dei dilectio offendatur. Item tenetur

Superioritas triplex constituta.

G

H

A netur filius patrisfamilias obedire patri in disciplina morum, & maxime in his, q̄ sunt necessaria ad salutem, videlicet in confitendo, in audiēdo Missam, in præceptis, in cōicādo, in audiendo verbū Dei, & cōsimilib.

De reuerentia, quam debent filij parentibus exhibere. Cap. 4.

QVarto tenentur filij parentes reuereri. s. assurgendo, & consimilia faciendo. Hoc.n. modo accipitur honor, Rom. 13. vbi sup. Cui honorem, honorem. vbi glo. reddite, vel assurgite, & huiusmodi, supple quæ sunt signum honoris exēplo
B Christi, qui Io. 8. ait, Ego honorifico patrem meum. & non solum patrem æternalē, sed putatiuū & temporalem. Vnde Lu. 2. scrip. est, Et erat subditus illis. Quod exponens Amb. inquit, Filius Dei honorauit Ioseph, non debito, sed pietatis officio. Ex his, quæ dicta sunt, patet, q̄ filij in his quatuor obligationibus tenentur spiritualem honorem parentibus exhibere, in affectu illos amando & timendo, in effectu illis obediendo, in signo eos reuerendo.

Filius in quot, & quib. tenetur obedire parentibus.

C *Quibus modis debent filij consolari parentes. Cap. 5.*

QVinto obligantur parentes consolari. s. verbis. Ad quod hortatur Ecclesiasticus 3. c. di. Fili suscipe senectā patris tui, & non contristes eum in vita illius, si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eū in virtute tua. Ponderāda sunt pluri mū hęc verba. Primo dicit, suscipe. s. amoroso affectu, dulcoroso affatu, gratioso aspectu, & gaudioso osculo & amplexu, quę omnia in tua pueritia tibi tradidit pater tuus & mater. Itaq; redde illis in senectute sua,
D iuxta consilium Ecclesiastici c. 7. qui ait, Retribue illis quomodo & ille tibi. Secundo subiūgit, senectam. Multum siquidem alijs; sed amplius sibi laboriosam, tædiosam, dolorosam, & suspitiosam, Tob. 5. vocat filiū suum baculum senectutis suæ; quia in senectute filius debet esse baculus patris sui. Tertio addit, patris tui: non canis, nō extranei, non inimici, sed patris tui, nutritoris tui, instructoris tui, & cordialis dilectoris tui. Vnde Hier. de honore parentum: Foueatur parentū senectus, & factis eorū vicissitudo reddatur: videant liberi vestri, quid faciant vicem vobis similē reddituri. Quarto etiam apte subinfert, & non contristes eum in vita illius. Non inquam contristes factis, nō signis, non modis, non insuper verbis. Vnde E
Hiero. vbi sup. Nec patrem asperis verbis lædat, affectum sonet quicquid lingua dixerit filiorum. Hæc omnia loquantur, quæ parentes delectat audire. Quinto etiam dicit, & si defecerit sensu. i. non recte fecerit aliqua, vel dixerit ridicula, siue puerilia, siue iracunda & stulta, veniam da, non improperium, non ignominiam, non vindictam. Vnde Hiero. vbi sup. Habet enim quandam senectus infantiam. q. d. Recole puerilia infantiæ tuæ, & recole in eis patientiam, immo gaudium genitorum tuorum. Sexto concludit, & ne spernas eū in virtute tua. Multas nempe naturales virtutes iuuentus habet, quę inexperta malis illos, quos sibi con F
cessis bonis priuatos conspicit, facile despicit, & contemnit. Propterea dicit, Et ne spernas eum in virtute tua. Ne spernas tu iuuenis illum senem: tu sanus eum infirmum, tu fortis illum debilem, tu iucundus illum tristem, tu delicatus illum immundum, tu vigens sensibus illum cęcum, surdum, fętidum, & priuatum sensibus & dentibus, quia Ecclesiastici 8. c. præceptum est, Ne spernas hominem in sua senectute. Et Prouer. 16. Corona dignitatis senectus.

Quomodo filij parentibus seruire debent. Cap. 6. G

SExto tenentur filij parentibus seruire in omnibus eis necessarijs & opportunis, iuxta quod Ecclesiastici 3. c. scriptū est. Qui timet Deum, honorat parentes: & quasi dominis seruiet eis, qui se genuerunt in sermone, & opere, & patientia. Examinanda sunt verba hæc. Ait enim primo, Qui timet Deum, non solum morigeratus secun dum modum honorat parentes, scilicet maxime seruitiorum honore. Secundo subdit, H
Et quasi dominis seruiet eis, qui se genuerunt. Et notanter quasi dominis dicit: Nam, sicut superius patet, parentes ita sunt domini suarum domorum, sicut domini Principes & Barones suorum dominiorum in modo regendi. Qui ergo cupit parentib. dignè seruire, cōsideret qūo seruiant famuli dñis suis. Tertio subdit triplicē modū. s. operis, oris, & cordis. Primo quidem operis. In omni opere dicit, vnde Hier. vbi sup. Exolue fili quod debes, & officia debita qualicunq; exhibe famulatu, quia parētibus nemo pōt reddere, quod debetur. Propterea discat filius parentibus esse obsequiosus. Primo nanq;

Quō filij parentib. seruire debent.

A namq; in mane, cum de lecto surgit pater: consideret si ei aliquid necessarium est, vel sit, s. calefacere ei in hyeme panos, si alget: siue senex, siue inualidus est, induat, iuuet: subleuet, & sustentet, si opus est: patre autē egredienti domum filius ex latere se iungat, intrantemq; ecclesiam comitetur, maxime diebus festiuis. Cū illo assistat missis, & officijs sacris, pariterque attentus, morigeratus, & grauis: limpido intellectu, patuloq; affectu suscipiat verbum Dei: tenaciq; memoria saltem aliquid reseruet sibi, quod cum parentibus conferat humilitate seruata. Si autem pater domum reuertitur

Quid facere dēat filius erga patrē suum.

B balneatus, pedibusq; lutosis, lassus, sudoribus madefactus, siue algore frigescens, inter filios filiasq; felicior fit, qui alijs citius occurrit madefactis pedibus, siccis vestibus sudoribus, vel frigoribus subuenire. Si tempus refectionis instat, solliciti sint filij, licet etiam intersint famuli, parentibus præparare mensam, haurire vinum, manibus ministrare aquam, coramq; mēsa erecti, & morigerati illis tanquàm dominis deseruire. Cum vadit dormitum pater, filij minores discalciēt illum. Cumq; res exposcit, ei calefaciant lectum: lauent, radant, & purgent pedes, vngulas tondant: vel, si vult equitare

C pater, sint prope illum filij sollicito famulatu, semperq; in prædictis, & in consimilibus parentes suos plusq̄ dominos putent. Filiæ autem in omnibus laboribus iuuent matres, & tanq̄ famulæ seruiant illis: caput lauent, vestesq; dissutas, & laceratas discāt resarcire: gaudeant scopare domum, purgare pannos, lauare, & fasciare infantes. Non pudeat frequentare coquinam, vel lauare scutellas, supellectilia ordinare, & cætera rei familiaris discreto ordine dispēsare: lætētur etiam si diuitum, & magnatorum filiæ sint, in prædictis solerti prudentia, & quadam æmula concertatione famulas su-

Filia qd facere tenea tur erga matrē suam.

D perare: multoque amplius matres, maxime cum grauidæ sint. Secundum modum seruiendi parētibus, qui est oris, Ecclesiasticus 25. subdit, dicens, & sermone. Debent enim filij ad interrogata parentibus respondere, dulciter loqui, reuerēter affari, illos dominos nominando, dicēdo: Domine sic, Domine nō, tanq̄ serui dominis suis, vt decet, iuxta illud 1. Regum 3. Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Et exemplo Pauli Act. 9. Domine, quid me vis facere. Exemplo etiā Ioseph: cui cum diceret pater suus Iacob, veni mittam te ad fratres tuos, ait, præsto sum, Gen. 36. Tertius modus subditur, & omni patiētia, s. cordis. Hoc enim est dicere, ꝙ in multis seruitijs parentibus superimpensis impatientia nō frangantur: reprehensionibus, improperijs, iniurijs, & disciplinis eorum nō turbentur, non dedignentur: immo contra se turbatos parentes humili patientia repacificare contendant. Sic enim facere erga dominos serui solent, sicut Prouer. 25. scriptum est, patientia lenitur Princeps. Turbatus est pater, vel mater suauitate verborum placantur. Nam, vt dicitur Prouerb. 15. Responsio mollis frangit iram: & lingua zucharis in bono homine abundabit. E

F

In quibus filij tenentur parentibus subuenire. Cap. 7.

Septimo obligantur filij parētibus subuenire, videlicet in necessitate, in infirmitate, & in antiquitate. Primo quidem debent illis subuenire in necessitate, s. eis alimenta, & alia necessaria ministrādo. Ipsi nempe receperunt a parentibus nutrimentum, & specialiter a matre, in quo non possunt æquiualens parentibus ministrare. Nā parētes nutrierūt filios de propria carne, & de ꝓpria substātia; filij vero de substātia aliena. Propterea Amb. sup illud Lu. 18. G Honora patrē tuū, & matrē tuā ait: Si panes ris matrem, nō reddidisti ei cruciatus, quos pro te passa est: non obsequia, quibus te gestauit: non alimenta, quę tribuit tibi: non pietatis affectū immulgens labijs vbera: nō famē, quā pro te ipsa tolerauit: ne quicquid tibi noxiū eēt comederet: ne quid, quod lacti noceret hauriret. Tibi illa ieiunauit, tibi manducauit, tibi illa cibū quē voluit, non accepit: tibi quē noluit cibū sumpsit: tibi vigilauit, tibi fleuit. Et tu illā egere patieris? illi debes, ꝙ es. Propterea qui in necessitatibus parentibus non subuenit, mortalissime peccat: non minus q̄ qui eos iniurijs molestāt. Hinc Prouer. 28. c. scriptū est: Qui subtrahit aliquid a patre suo, & a matre, & dicit non eē peccatū: particeps homicidij est. Secūdo debēt parentib. subuenire in infirmitate, maxime tēpore pestis. Nulla nempe ingratitudo maior, nulla nequior, nulla deniq; diuina vltione dignior, q̄ peruersorū filiorū, quādo parentibus post tot subiecta beneficia, post tot diuina præcepta, post tot multipliciū legū; s. naturæ, & scripturæ, & gratiæ strictissima vincula, in tam arctis necessitatib. nō succurrūt. Contra quos. 1. Timoth. 5. Apostolus ait: Si quis suorum, & H

Filij in quibus tenentur subuenire parētibus.

A maximè domesticorum, curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Vis. n. videre, cui seruire debes, ne perdas seruitiũ cum amico? Conspicias iuuenem parentib. suis ingratum, multo amplius erit tibi: maiora nempe suscepit a parentib. quam a te, quibus si est ingratus, amplius erit tibi, teste Domino, qui Luc. 16. c. ait, Qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus erit. Dñs. n. Matth. 25. c. contra eos, qui extraneis in suis necessitatibus nõ subuenerũt, dicit, Discedi te a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Esuriui .n. & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi bibere: hospes eram, B & non col. me: nudus, nõ cooper. me: infir. & in carce. & non visitastis me. Quæso igitur, quid dicturus est filijs ingratis, semini nequam, & crudelibus in parẽtes. Quid inquam dicet his, qui parentibus famescentibus panem claudũt, & cibum negant. Quid his, qui sitibundis parentibus potum vetat. Quid his, qui de proprijs laribus pellunt, & nudos frigore mori sinunt: infirmosque veluti canes interim derelinquunt, & in carcere diu cruciari permittunt? Tertio debẽt filij parentibus subuenire in antiquitate. Natura. n. nostra in principio & in fine, hoc est in infantia & in senectute, debilis est & multis infirmitatib. & miserijs, atq; necessitatiC bus plena. Quapropter quod parentes illis faciunt in ætate puerili, hoc idem filij debẽt facere eis & impendere in ætate senili. Solerti igitur animaduersione nutriant illos, electis cibis. & potibus foueant eos: melioresq; stratus, atque delicatas, sufficientes & mundas vestes subministrent illis. Discant a ciconijs diligentes filij, quæ secundũ Amb. in Exameron, Homil. 5. parentes senes nutriunt in nido, proprijsque pennis parentes nudatos tegmine alarũ suarum dulciter eos fouent: quapropter Romanorum vsu, auis D pia vocata est. Et sic patet, quomodo filij parentibus exhibere debent corporalem honorem in tribus, scilicet verbis consolando, corpore seruiendo, & substantia subueniendo.

Filij in quibus debẽt parentibus obedire.

Articulus Tertius.

De præmio honorantium parentes suos.

Tertio consideremus præmiũ vitæ, ꝙ scilicet parentes honorantibus a Domino nunciatur, cum additur, Vt lõgæuus sis super terram. Hæc siquidem longæuitas non tantum promittitur in præsenti, sed etiã in futuro. Hinc 1. Timot. 4. Apostolus ait: Pietas. s. quæ in parentib. demonstratur, ad omnia valet: promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Vt ergo E hanc duplicem vitam quibet vestrũ certius consequatur, coram parentibus suis, etiam si canus esset, humiliter genuflectens de irreuerentijs, inobedientijs, & iniurijs erga parentes ostensis cum emendationis proposito dicat lachrymabiliter culpam suam, eorumq; parentes tales filios sic humiliter postulantes veniam corde, ore, & opere suscipiant, & amplexentur in viscerib. charitatis, & in osculo dulcissimæ pacis: imo si parentes sepulti essent, qui eis extiterunt rebelles, & inobediẽtes, dum ipsi parentes vi F uerẽt, coram sepulchris ipsorum se prosternant, ab ossib. & cineribus eorum cum irriguo lahrymarum veniam postulantes, vt omnes per hanc humilitatem consequãtur a parentibus veniam, a Deo gratiam, & in futuro gloriam sempiternam: Quam nobis cõcedat pater misericordiarum, & Deus totius cõsolationis, qui cũ Filio & Spiritusancto viuit & regnat in secu. seculorũ, Amen.

FERIA QVINTA
Post iij. Domi. in Quadr, G

De timore Dei.

Sermo XXX.

Tans super illam, imperauit febri, & dimisit illam. Luc. 4. Sæpe. n. ex vna gratia cum humilitate suscepta dignaẽ misericordia Saluatoris, & illam multiplicare, & alias superaddere, vt vndiq; cognoscatur affluere bonitas dulcedinis eius. Vnde Io. 1. c. ait, De plenitudine eius oẽs accepimus gratiã pro gratia. Hinc est, ꝙ in hu H militate hesterno die suis parentib. filij dixerunt culpam suã oino in posterum eis humiliter obedire. Iam ampliorib. gratijs diuinitus visitati, & adornati, in alteram vitam a præterita transferuntur. Confirmet hoc Deus, quod operatus est in multis, & multiplicet gratiam suam benignitas eius. Quod quidem efficere solet, & maximè per timorem, cum per eum conscientiæ imperare videtur, ꝙ ab ea cuncta crimina expellantur. Quod & verbum propositum moraliter indicare videtur, cum de Dño Iesu, & febricitante socru Beati Petri, Euangelista dicat, ꝙ stans

A stans super illam, imperauit febri. Quid per febrem, nisi crimina & pctã conuenientius designant? Per socrum Simonis consciẽtia ægra significari pôt, super quam tanq̃ dñs Imperator stat misericors Deus, atq; per timorem imperat febri, i. criminibus & peccatis, quæ per veram contritionem dimittunt illam. Et in hoc sexta Religiositas indicatur, quæ religiositas reformationis est dicta: per quam, sicut prædictum est, diuino imperante timore anima febricitans liberaĩ. Tripliciter enim, quasi triplici febre, corrumpitur omnis vita modesta & actio virtuosa. Primo per audaciam, secundo p̃ ignorantiam, tertio per stultitiã. Primo eni corrumpitur per audaciam, qua scilicet peccator mala contra conscientiam suam audet perpetrare, ac per hoc summum opificem ad iustitiam irritare. Hinc Iob 15. cap. Currit aduersus Deum erecto collo. Quid per erectum collum, nisi audacia & superbia peccantium designatur? per quã aduersus Deum temerarie currit, qui eum audacter offendere non metuit. Secundo autem corrumpitur per ignorantiam, scilicet diuinorum. Plerique etenim sunt, qui eo audacius peccata multiplicant: quia diuinæ circunspectionis & iustitiæ ignari sunt. Hinc 1. Corint. 15. Apostolus ait. Euigilate iusti, & nolite peccare. Ignorãtiã enim Dei quidam habent. quasi Apostolus innueret: velir, q̃ idcirco plurimi audacius peccant, nec tamen peccando ad iustitias euigilant: quia ignorantiam Dei habent. Tertio vero corrumpitur per stultitiam, quã peccator habet in propria actione, nesciens discernere a malo bonum. Sicut igitur audacia corrũpit volũtatem, & ignorantia Dei aufert intellectum: sic & stultitia peruertit actionem & opus bonum. Hi sunt, contra quos Esa. 5. c. ait: Væ vobis, qui dicitis malum bonũ, & bonum malum: hoc dicit, quantum ad actionem. ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: hoc dicit quantum ad mentis cæcitatem. ponentes amarum dulce, & dulce amarum: hoc dicit quantum ad volũtatis corruptionem & subuersionem. Triplici nanque timore febricitantis, id est, peccatoris anima infirmatur. Primus dicit timor consciẽtialis, secũdus vocatur timor iustitialis, tertius vero nuncupatur timor iudicialis. Hoc nanque triplici timore inducit diuina gratia animam ad statum salutis. Vnde Ioan. 16. cap. ait. Cum venerit ille spiritus veritatis, arguet mundum de peccato, quod peccator admisit; & de iustitia, quam homo non timuit: & de iudicio, quod non expauit. Quod digne etiam potest esse thema in occurrenti materia. De his tribus timoribus Apoc. 10. mysticè scriptum est: Vidi Angelum fortem descendentem de cœlo amictum nube, & Iris in capite eius: & facies eius erat vt sol, & pedes tanquam columna ignis. Et habebat in manu sua libellum apertum: hoc pertinet ad timorem primum. Et posuit pedem suum dexterum supra mare, & sinistrum super terram: & hoc quo ad timorem secundum. Et clamauit voce magna, quemadmodum leo cum rugit. Et hoc quo ad tertium.

Febris mystice quid significat.

Triplici febre corrũpitũ oĩs vita modesta.

Primo. *Secundo.* *Tertio.*

Aĩa triplici timore infirmatur.

C D B F

ARTICVLVS PRIMVS.

De conscientiali timore, per septemplicem gratiam animam reformante.

PRimus quidem timor animã peccatoris reformans, est timor conscientialis. Cum peccator diu in sceleribus perseuerat, adeo peccatorum caligine excæcatur, vt ad propriã conscientiam recurrere non valeat, & videre in quo Deum offendat. Est quidem mẽs humana, vt dicitur in psal. Spũs vadens. s. per seipsum in peccatum, & nõ rediens, ad gratiam videlicet a seipso. Et ideo primum opus gratiæ præuenientis, est humanæ mẽti pandere sua mala, vt ex his Deum peccati vltorem timere incipiat, & illius seueritate tremere. Hic est, vt ait Domin⁹, spũs veritatis, arguẽs mundum de peccato. Septẽ nanque gratias secum portat hic cõsciẽtialis timor ad conuertendum animã peccatoris, ne per audaciam pereat. Prima est gratia firmans, secunda gratia humilians, tertia est gratia lachrymans, quarta est gratia timorans, quinta est gratia serenans, sexta est gratia inflammans, septima est gratia declarans. Quæ gratiæ in serie huius Angeli manifestantur. Quid per Angelum, nisi hic cõscientialis timor, per Angelum ministratus a Deo, cuius officium est in ipsam conscientiam introire, omnemque angulum intellectuali lumine visitando timorare.

Septẽ grẽ timoris cõscientia.

G H

De gratia, quæ animam firmat, ne vlterius prosequatur in malis. Cap. 1.

HVius igitur Angeli prima dicitur gratia firmans, & malos gressus animæ, ne vlteri⁹ in crimina ruat sistens. Duæ nanq; sunt iustitiæ partes,

A partes, quasi duo aię pedes, s. declinare a malo, & facere bonum, Psal. attestante, qui ait. Declina a malo, & fac bonum. A mali nanque declinatione iustitia initium sumit: vt pes, qui ante huius gratiæ aduentum faciliter ruebat in scelera. Post eius aduentum anima ad semetipsam reuersa figat, & firmet gressus: proponat vltra nõ adijcere mala, stabiliq; proposito se disponat ante mortẽ subire, quàm mortaliter offendere creatorem. Et ideo dicitur hic Angelus fortis, eo quòd mentem roboret, & fortificet cõtra cognita mala, ne iterum committantur: Vnde Io. ait. Vidi Angelum fortem.
B Hic est ille fortis armatus, de quo Luc. 11. scriptum est. Cum fortis armatus, idest, diabolus: custodit atrium suum, id est, conscientiam peccatoris: in pace sunt omnia, quæ possidet, a diuino timore non propulsatus. Si autem fortior illo, sicut est conscientialis timor: superueniens vicerit illum. s. diabolum, vniuersa eius arma auferet, in quibus confidebat: quæ sunt ignorãtia Dei & amor sui, mũdi, consuetudo mala, consumptio gratiarum, amissio temporis, malitiæ criminum, cæteraque cordis, oris, & operis contra Deum, contra proximum: insuper & aduersus propriam hominis animam impietates. Et spolia eius
C distribuet, quia animas de potestate Dei auulsas, per varia gratiarum merita ad diuersos iustitiæ status adipiscendos distinguit.

De gratia, quæ mentem illuminans humiliat ad veram sui cognitionem. Cap. 2.

Secunda est gratia humilians. Hæc est gratia, quæ inter humanæ mentis tenebras lucem præstat, vt in consideratione & vera cognitione criminum com-
D missorum & clara conscientiæ discussione humilietur anima coram Deo. De huiusmodi humiliationis occasione, Mich. 6. ca. ait. Humiliatio. i. occasio humiliationis tuę, in medio tui, id est in conscientia tua, multis sceleribus irretita. Cum autem peccator coram Deo humiliter intelligit culpã suam: dignatur Dominus in eum infundere multipliciter dona sua, beato Iacobo teste, qui. 4. cap. canon. suæ ait. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Propterea de hoc Angelo subdit Io. Descendentẽ de cælo: eo quod de cælo superbiæ mentẽ descendere faciat per veritatis lumen in abyssum suarum offensionum. E
In huius mysterium Exo. 3. c. scriptum est, quod Dominus ait, Vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto. & post pauca. Et descendi, vt liberarem eum de manibus Ægyptiorum. Ægyptij nempe in seruitio luti & lateris populum Dei premẽtes, sunt dæmones, qui dura seruitute peccati Dei gratiam in quolibet opprimunt peccatore. Quam afflictionem durissimam diuina misericordia de cælo prospectans ad animæ peccatricis liberationem, hoc lumen illuminantis gratiæ mittit: quo lumine illustrata egrediatur Ægyptum, i. despiciat mũdũ, intret pœnitentiæ desertum & manna cælico, id est diuina gratia nutriatur. F

De gratia, quæ ad veram contritionem & lachrymas inducit. Cap. 3.

Tertia autem est gratia lachrymans. Cum enim humana mens hac gratia visitatur, ad cælum oculos leuat, considerans bonitatem, benignitatem, largitatem, longanimitatem, & patientiam Dei miratur, compũgitur, dulcoratur & lachrymabiliter lamentatur, cum psal. dicens. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicit mihi quotidie, vbi est Deus tuus, s. quem sic impiè offendisti, mirabiliter impugnasti, & stultissimè subiecisti, propter hoc dicit Ioan. istum Angelum amictũ nube. Nubes nanq; naturaliter pluit. Quid per nubem, nisi mens humana de tenebris suorum peccatorum per hanc gratiam illustrata? Nam paruæ gratiæ lumen est intelligere se nescire, & Dei, suique & mundi se cognoscere ignorantem. Ex hac nube lachrymæ fluunt, cum ex dolore tantæ ignorantiæ lachrymæ inundant, sicut de Magdalena, Luc. 7. scriptum est, ꝙ stans retro secus pedes Domini lac. cę. ri. pe. eius, & cap. ca. sui ter. & oscu. pedes eius & vnguento vngebat. Sed notanter aduertendum est, ꝙ ait hunc Angelum nube esse amictũ. Quid nanque per hunc nubeum amictum, nisi habitus huius lachrymantis gratiæ demonstratur? has lachrymas non ficta & cogens violentia premit, non hypocrita ostentatio fundit, non naturalis inclinatio spargit: sed habitus huius gratiæ ad veras gratias irretentibiliter cogit. De his lachrymis ait Dominus, Matth. 5. Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Hac gratia visitatus cũ psal. dicere potest: Lauabo per singulos noctes, id est, per singula peccata: lectũ meũ, id est,

Gratia lachrymans.

G

Nubes qd significat.

H

A id est, voluntatem meam, sicut lauatur sordida cutis: vel lectum meum, idest consciētiam meam: lachrymis meis stratum meum rigabo, id est, cumulum peccatorum meorum, per lachrymarum imbrem rigabo, vt inde crescat noua messis virtutum, id est, gratiarum.

De gratia, quæ timere facit hominem etiam de omissis. Cap. 4.

Gratia timoris. Quarta est gratia timorans. Timor nēpe verus, non solum timet ex malis commissis, sed etiam ex bonis o-
B missis. Vnde Ecclesiastici 1. scriptum est, Sapientia, s. quo ad relinquendum mala, & disciplina, s. quo ad faciēdum bona: timor Domini. Et idem c. 7. ait: Qui timet Deū, nihil negligit. Et cap. 15. inquit: Qui timet Deum, faciet bona. De hac gratia Beatus Ioan. subdit, Et iris in capite eius. Iris, arcus cælestis est, per quem timor moraliter demonstratur. Vnde Gene. 9. ait Dominus ad Noe, & ad filios eius: Arcum meum ponā
C in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram. Arcus in nubibus Dei timor est in humanis mentibus, quod pro eo signum fœderis nuncupatur: quia quandiu in humanis mentibus timor Dei viguerit, tandiu a diluuio diuinæ vltionis tutus erit. Iris ergo in capite, est hæc gratia timorans, regnans in humana mente.

Quod gratia, qua conscientia serenatur, totam hominis apparentiam a prioribus mutat. Cap. 5.

Gratia serenans. Quinta est gratia serenans. Mira quidem lætitia testimonium bonæ conscieniiæ est, ita vt quodammodo di-
D ci queat participatio paradisi, Apostolo teste, qui 2. Corinth. 1. ait, Gloria nostra hæc est, testimonium consciētiæ nostræ. Ipsa equidem reformata, tota hominis conuersatio reformatur, mutatur hominis gestus, variatur sermo. Ipsa insuper vox, vultus, incessus, aspectus, intuitus, elatus vertex, cæteríque corporis actus, in aliū & nouum hominem transformantur, iuxta sententiam Saluatoris, Matt. 12. dicentis: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Quis autem est hic thesaurus bonus vel malus, nisi conscientia bona, vel mala? Ex quibus extra per exemplū, vel signum ea proferuntur, quæ possidentur interius. Serenata nanque conscientia E serenatam extra ostendit vitam. Inde hortabatur Titum Apostolus. 2. c. dicens. In omnibus teipsum exhibe exemplum bonorū operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Et Dominus, Matt. 5. c. præcepit, sic luceat lux vestra, &cæt. Quid nanque hi præceptores in his præceptis intendunt? Nunquid extrinsecam vel hypocritalem ostentationem, & non magis conscientialē ædificationem, vnde demum exemplū bonum prorumpat? Propterea Ioan. de hoc F Angelo subdit, Facies eius erat vt sol. Quid nempe facies hominis, nisi apparentiā eius apertius monstrat? Per faciem principalius cognoscitur vir: vnde merito apparentiam notat. Tunc autem facies hominis est, vt sol, quando per exemplum bonum relucet sapientia viri in fidei splendore, in spei vigore, & in charitatis Dei & proximi ardenti calore. Propterea Prou. 17. c. scriptū est, In facie prudentis relucet sapientia. psalm. quoque testatur dicens. Qui timent te, videbunt me & lætabuntur. Super quo Magister in glo. inquit: Prior videns lupus, vo- G cem aufert: basiliscus si prius videt, occidit: si prius videtur, occiditur. Quæ ergo virtus in oculis iusti, qui cum fide videtur: qui cū sit imago Dei, ab omnibus honoratur: qui vtique oculorum radij virtutem quandam videntur infundere his, qui fideliter eum desiderant. Est enim insitum bonis, vt virtutes suas in alijs ament. Perfectioribus ergo iusti aspectus lætitia, plerisque vero correctionis admonitio est. Verba sunt Aug. vnde & Malach. 4. dictum est: Orietur vobis timentibus nomen meum, vt sol iustitiæ. Ecce quod iris, id est, Dei timor præcedit in mente, quasi Dei signum spūalis serenitatis in corde, vnde demum sequatur splēdor H solaris exemplaritatis in conuersatione.

De gratia, quæ humanas affectiones ad diuinum amorem inflammat. Cap. 6.

Sexta est gratia inflammans. Quoniam autem anima in qualibet parte corporis est, ideo necesse est, vt amor mentis redundet totaliter in affectionis ardore, vt non solum sit ardens per dilectionem, sed etiam constans per fortitudinem: vnde de illo Angelo subditur: Et pedes eius, tanquam columnæ ignis. Pedes siquidem spirituales, sunt quatuor affectiones, videlicet timor, spes, gaudium, & dolor. His anima, quasi animal Dei de statu ad statum proficiscitur: Gratia inflāmās quid.

sicut

A sicut de loco ad locũ pedibus ambulamus: vnde sicut post pedes remanent vestigia: sic post affectiones, quibus in bona vita anima promouetur, remanet virtutum & gratiarum exempla. Hi sunt pedes, quos sanctissimus Iob, ca. 29. optabat butiro lauari. Quis mihi, inquit, tribuat, vt iuxta mẽses pristinos. Et post: quando lauabam pedes meos butiro. Tunc nanque pedes butiro lauantur, quãdo affectiones deuotionis vbertate impinguantur. His pedibus, Matth. 15. c. currebat deuota Cananea post Christum. Et Io. 20. Petrus & Ioannes, & illa feruentissima Magdalena visitare sepulchrum. Hi
B pedes sunt tanquam columna ignis, vt in columna, quæ firma & sursum erecta est; constantes affectiones, & in Deum directæ denotentur: & feruor amoris demonstretur in igne.

De gratia, cuius lumine liber conscientiæ aperitur & declaratur. Cap. 7.

Gratia declarãs. SEptima est gratia declarans. Vnde a Io. subditur, q hic Angelus habebat ĩ manu sua libellum apertum. Quid per librum apertum, nisi illuminata conscientia designatur? Sicut enim in libro multæ sunt
C chartæ & columnæ: sic in conscientia clarent peccata in multis annis & temporibus operata. In vno eodemque libro sæpe distincti sunt varij libri varijs materijs subdistinctis. Sic in conscientia patent peccata scripta diuersarum ætatum, pueritiæ, adolescentiæ, & iuuentutis: diuersorum statuũ, virginalis, vidualis & matrimonialis: diuersæ fortunæ, prosperæ & aduersæ, infirmitatis & sanitatis: diuersorum officiorum, quæ in vita homo exercuit: diuersarum societatum, in quibus fuit. diuersorum locorũ & patriarum, quas frequentauit: diuersarum
D offensionum, quas patrauit, scilicet corde, ore, & opere. Habet igitur Angelus hunc conscientiæ librum apertum in manu sua, quia in libertate hominis est, Domino inspirante & mentem illuminante, in quibuscunque Deum offendit, se digna discussione examinare. Ex his ergo septem gratijs formatur in anima hic primus conscientialis timor, scilicet, qui mundum, id est, mundanam conscientiam, arguit de peccato, scilicet multipliciter in ea comperto.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

De timore seueræ iustitiæ Dei, quo etiam timorantur conuersi.

SEcundus animæ timor iustitialis dicit. Cum enim conscientia diuino lumine illustrata se conspicit Deum tam grauiter offendisse, & ex hoc cæperit iam timere: tunc ad diuinam iustitiam maiori lumine irradiata mentales oculos leuans lucidius incipit contemplari, quomodo a Deo vnicuique redditur secundum opera, vt dr Matth. 16. & ad Rom. 2. Propter quod licet F sit reformatus, tamen maiori quam prius timore concutitur. In hoc statu mens varijs procellis fluctuat & quassat. Hinc desperationum turbines, inde præsumptionum cogitationes mulcentes, inter Scyllam & Caribdim mens posita est. Instant pericula magna, tentationes insurgunt, insidiatur aduersarius noster ad extrema compellens. Tunc pura & seruenti oratione est opus, sicut Matt. 24. præmonuit Dominus dicens. Orate, ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbatho. G Hyeme quidem a Deo fugit, qui considerata seueritate iustitiæ suæ nimio terrore concussus in desperationis baratrum ruit. Fugit autem sabbatho, qui nimis de Dei bonitate præsumit. Sed misericordia & veritate obuiantibus simul animæ periclitanti succurrit Deus ei dicens, per psal. Spera in Domino, & fac bonitatem. Et hoc est, q Ioan. de Angelo subdit, Et posuit pedem dextrum super mare, & sinistrum super terram. Pedes quidem, vt prædictum est, affectiones sunt bonæ, quibus anima in Christo de virtute in virtutem proficit. Omnes autem illæ affectiones ad has duas meritò reducuntur, videlicet spem, & timorem. Iuxta quod H intelligi potest illud psalm. Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Locus siquidem pedum Christi, conscientia bona est: quæ ex vna parte Christi timet iustitiam, & ex alia parte sperat consequi Dei misericordiam. *Locus pedũ Christi.* In hoc igitur solum veri adoratores adorant Christum in spũ & veritate, vt dicitur Ioan. 4. quando, s. in tali cõscientia Deus colitur & amatur. Pes autem dexter huius Angeli, spes de misericordia Dei est, qua peccator promouetur in bonum. Vnde Lu. 15. filius prodigus hac spe misericordiæ motus ait: Surgam & ibo ad patrem meũ, & dicam ei: Pater peccaui in cælum, &c. Pes autem sinister est timor de iustitia, quo retrahimur a peccato. Propterea hoc timore ti-

A re timēs Dauid dicebat. Cogitaui vias meas, & conuerti pedes me.in te.tua: vt.s.dextro pede huius Angeli, i.spe Dei, peccatoris desperatio conteratur: & eius sinistro pede, hoc est Dei timore temeraria psumptio cōprimatur. Et hoc est, quod Io. subdit: Hunc Angelum posuisse pedē dextrū sup mare, sinistrū sup terrā. Quid nanq; per mare, potius amarum, procellis & turbinibus agitatū conuenientius designatur, nisi amaricatū cor, quasi timore & desperatione confractū? Ad quod loquēs Hier. Thrē. 2. c. inquit:
B Magna est velut mare contritio tua. Quid etiam per terram, nisi terreni homines terrena amātes, & de cælestibus præsumptuose sperantes denotantur? De qua terra intelligi potest, quod scribitur. Esa. 66. Cœlum mihi sedes est, & terra scabellum pedū meorum. Deus in spūalibus viris, qui cœlum dicuntur propter mentis claritatem & vitæ altitudinem, requiescit: qui tū terrā, i. terrenos affectus, & de Domino præsumentes timore suæ iustitiæ premit. Congruè ergo Angelus iste dextrū pedem sup mare ponit: qui quoslibet de Dei misericordia desperantes spe diuinæ misericordiæ cō
C solatur. Pedem vero sinistrū super terrā cōstituit, qui de diuina misericordia præsumētes timore diuinæ iustitię moderatur. De his duobus Esa. 50. scriptum est: Quis ambulauit in tenebris, s. peccatorum, & nō est ei lumen. s. tremendæ iustitiæ Dei: speret in nomine Dñi, & innitatur super Dnm Deū suum Psal. quoque ait, Spera in Dño: hoc contra desperantes: & fac bonitatem: hoc contra præsumentes inquit.

Articulus Tertius.

Quanto timore mens etiam iusti concutitur, ne cum aliqua culpa graui
D *inueniatur in vltimo fine.*

Timor iudicialis. Tertius quidem timor iudicialis appellatur. Cum enim mens Deū offendisse grauiter se conspicit, licet pœnituerit, lachrymas fuderit, & consciētiam suam omni diligentia sua lauerit: tamē iudicium extremæ mortis considerans terrore concutitur, timens ne seueritas æterni iudicis tunc aliquid in conscientia cernat, qđ oculos suę maiestatis offendat. Vnde Io. 31. c. scriptū est in persona hois. Semp enim quasi tuētes fluctus super me timui Deū, & pōdus eius ferre nō potui. Propterea a Io. subdit, Et clamauit voce magna. s. Angelus, queadmodū cum leo rugit. Angelus au
E tem iste nunc verè Chrs est, qui vtiq; clamauit in vita, clamauit in morte, clamat etiam nunc consecuta victoria & triumphali resurrectione.

Quibus clamoribus viuens Christus terruit peccatores. Cap. 1.

Primo enim in vita clamauit, cum apparens in humana carne circūibat diuersas partes Israelitici regni: ad hoc tm, vt volūtatē pa-
F tris oibus in salutē publicè nūciaret. Vnde Matt. 4. scriptū est: Circūibat Iesus totā Galileā, docens in synagogis eorū, & pdicās Euangelium regni. Sic pcōres excitans ad salutē, vt ab eis audiret clamabat, Io. 7. c. docens in tēplo, Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Et Luc. 8. clamabat, Qui habet aures audiēdi audiat. Quis enim dissimulare poterit terrorē illius clamoris, quē Chrs ad passionem uadens emisit, Luc. 23. di. Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super uosmetipsas flete, & super filios vestros. Hoc dicebat Iesus, vt illas & cæteras p eas
G in timorem mitteret futurorum malorum. Inter quæ mala, quædā tēporaliter, & quædam æternaliter ventura esse prænūciauit. Vnde de tēporalibus subdit: Qm ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & uētres qui nō genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt. Tempore nanq; uenictiū turbationum, & spāliter in mundi fine, felix est unusquisque comparatiue loquēdo: qui nec filium, nec filiam, nec aliquem sic propinquum habet, vt per eū dupliciter cruciet. Vnde qui solitarius fuerit, simplex miseria erit illi. Mox de malis æternalibus, quæ peccatoribus imminent, subiungit, dicēs. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Appa
H rente autem iudicio Dei, quod peccatoribus imminebit, unusquisq; pcōrum uellet tunc psidiū uniuscuiusq; uel minimi beatorū, quos i hoc mūdo oderat, meruisse: ut p merita eorū tunc ualeret a facie Dei latere. Vnde & signū de se pponit eis, q̄ horribilis Dei ira sup pcōres tunc imminebit. dic. Quia si in uiridi ligno. s. Chro, hoc faciunt, cuius foliū nunq defluxit: hoc est ociosum uerbum nunquā dixit: & tū talis innocens sustinuit passiones: quid peccatores, quid flagitiosi, quid etiam scelesti, qui sunt quasi aridum lignum ignibus æternis aptissimum, pro operibus suis merito sustinebunt? Ecce clamores horribiles & pauēdi, *Nullum verbum ociosum egressum est ab ore Christi.*

A di, quos impij peccatores, nisi omnino surdi sint, timere debent & a peccato cauere, ne incidant in illud tremendum iudicium Dei: qui proprio filio suo innocentissimo agno pro alienis criminibus nō pepercit.

Quòd suo clamore moriens Christus terruit totum vniuersum. Cap. 2.

IN morte quoque, quod mirabilius est, clamauit voce magna: debilitauerant autem & lassauerant corpus Iesu, qui passus iam fuerat torméta innumerabilia: B sanguineus sudor in horto & agonia stupéda, vinculorum duræ ligationes, rabidæ attractiones & percussiones, assitudines itinerum, sputa, alapæ, barbæ & criniū auulsiones, corona spinea vsque ad cerebrum penetrans, flagella durissima, onera crucis, in via, angustia & agonia materni aspectus, tota in illa nocte nulla sumpta requies, clauorum diræ affixiones, & vitalis sanguinis quasi totius effusio, & totius corporis pendentis in cruce continuus mortalis dolor: & tamen tam terribili, ac magna voce clamauit, ꝙ vt tradunt Euangelistæ, ad clamorem eius dicentis, Deus meus, Deus meus, C vt quid dereliquisti me, terra mota est, petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt, cōuersus est latro, sol obscuratus est, cœlum est apertum, infernus quoque, quos captiuos tenebat, ad eius imperiosam vocé non est ausus tenere.

Quòd terribili clamore in puncto mortis Dominus Iesus Christus condemnet animam peccatoris. Cap. 3.

D QVo igitur clamore & voce magna clamabit nunc viuus, gloriosus & triumphans in cælis, super aures animæ peccatricis in pūcto mortis: cum non solum voce magna, sicut in vita: nec solum clamore valido, sicut in morte: sed etiam quemadmodum leo cum rugit. i. resuscitatus in gloria, potestaté habens cæli & terræ & infernorum contra animam peccatricem sententiā æternæ dānationis leonino rugitu & quasi tremendo & terrendo tonitruo promulgabit dicens: Discedite a me, maledicti in ignem æternum. Ad ignem æternum, ad ignem æternum, ad ignem æternum. Ideo Esa. 30. de Domino tunc contra animam furenté ait. Ardens furor eius & grauis ad portādū: q̄tūtātū vtiq; quātū grauis est ad portandū ignis æternus. Vnde Heb. 10. Horrendum E est incidere in manus Dei viuentis. Ecce ꝙ clamor Angeli, id est, Christi, tunc leonis rugitui comparatur. Cum nanque leo rugit, omnes audientes bestiæ timent & tremunt. Sic omnis anima peccatoris tremorem istum, quem in puncto mortis patietur, iam pertimescere debet. Vnde Amos. 3. c. Leo rugiet, quis non timebit. Ex iam dictis patet, ꝙ triplex est timor Dei, quo tota anima reformatur, videlicet conscientialis, iustitialis, & iudicialis, propter hoc ergo veniens in mundum spūs veritatis arguit mundum de peccato, cum timore primo: de iustitia cum timore secundo: & de F iudicio cum timore tertio. Per hos igitur tres timores Dominus in conscientia impe rat febri criminosæ vitæ & dimittit illam, reformans eam per gratiam in præsenti & per gloriam in futuro: Quod nobis conce dat ipse Dominus Iesus Christus, qui cum patre & spiritu sancto, viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

FERIA SEXTA. post iij. Dñicam in Quad.

G

De mendacio execrando.

Sermo XXXI.

HVnc quem habes, non est tuus vir. Hoc vere dixisti. Ioā. 4. c. Vulgariter dici solet, ꝙ qui verum dicit, non laborat. At ecōtra de médacibus euenire necesse est, sicut experientia docet, & doctores illuminatissimi attestantur. Vnde Greg. 12. morali. ait. Qui relicta veritate mentiri desiderat, vt audientes fallat, magnum H laborem subit, custodiendo sollicité ne eius fallacia deprehendi queat. Ponit quippe ante oculos, quid sibi a scientibus veritatem imputari queat: & cum magno cogitatu ptractat, quomodo per argumenta falsitatis documenta veritatis superet. Hinc inde se circumtegit, & contra hæc, vbi depræhendi poterit, veritati similem responsionem quærit. Qui si vellet dicere verum, vtique sine labore posset. Plana quippe est veritatis via, & graue est iter mendacij. Vnde Hiere. 9. docuerunt linguam suam loq̄ mēdaciū, & ut iniquè agerent, laborauerunt. Quia igitur hesterno timore animus correctus est, iam consueta mendacia derelinquit:

A quit; iam in mendacijs sicut sollicitus erat laborare renuit: iamque per plana itinera veritatis se incedere disponit: exemplo huius Samaritanæ, quæ abiecto rubore veritatem fatetur dicens, Non habeo virum. Cui Dominus ait: Benedixisti, non habeo virū: quinque enim viros habuisti: & hic, quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti, in ea commendans facilem & liberam veritatem. Et in hoc exponetur septima Religiositas, quæ veræ locutionis nūcupata est.

B Pro qua affectualiter assumenda, vt in amplexum omne veritatis curramus atque omne mēdacium detestemur, de ipso mendacio disseramus, vt cognita execrabili malitia eius, & derelicta longeque abiecta, veritatem sectemur: illi adhæreamus, atq; eam omni solertia & totis visceribus diligamus. Tria igitur mysteria, siue tres considerationes, de ipso mendacio distinguamus. Primam videlicet de illius criminali variatione, secundam de illius radicali corruptione, tertiam de illius generali punitione. De quibus omnibus in 5. psal. propheta ait ad Dominum. Perdes omnes, qui loquuntur mēdacium. Cum enim ait, omnes qui loquuntur, ponit mendacij criminalem variationem:

Tria mysteria siue tres consideratiões.

C cum vero addit, mendacium, tangit eius radicalem corruptionem: cum vero dicit, perdes, exprimit eius generalem punitionem. Quod verbum potest esse in præsenti materia thema.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quòd triplex mendacium variatur.

PRimum igitur mysterium seu consideratio circa mendacium est de illius criminali variatione, secundum Alex. de Ales, triplex mendacium distingui potest. Primum est mendacium oris, secundum est mendacium operis, trium est mendacium criminis.

D

De differentia, quæ est inter falsitatem mentiri & mendacium. Cap. 1.

PRimum est mendacium oris, & sic mendacium propriè sumptū est. Aduertendum tamen est, quòd differunt inter se ista tria. s. falsitas, mentiri, & mendacium. Nam falsitas est solum in ore, mentiri solum in corde, mendacium vero vtrunque complectit, quia & ore & corde pperatur: quod nos, iuxta vulgare dicimus, mentiri per guttur. Primo enim est falsitas, quando solum verbum est falsum, sed non dr̄ intentione fallēdi. Non enim omnis dicens falsum mentitur, sicut manifeste ponitur. 22. q. 2. c. is autem, & c. beatus, & c. si quilibet. §. Abraam. Et ad hoc patet exemplum de illo, qui numerat ad damnum suum. Et de scriptore, q errat in scribendo etiam proprium nomē. Quando autem talis falsitas fit peccatum, distinguendum est: quia si homo adhibuit debitam diligentiam, non peccauit. Si autē

E *Falsitas, mētiri, & mēdaciū.*

F non, tunc si sine damno proximi vel iniuria Dei falsitas afferatur, veniale est: quia, vt dr̄ 22. q. 2. c. homines, ream linguam non facit, nisi rea mens. Si autem cum iniuria Dei, vel offensa proximi proferatur, tunc mortale est, quia in perniciosum mendacium transit. Secundo autem mentiri est, quod dr̄ cōtra mentem: quia iuxta Ethymologiam vocabuli, mendaciū est contra mētem ire, licet etiam homo dicat verum, sicut patet, si quis contra mentem dicat, In tali loco ista nocte pluit, quod tamen non credit, & nihilominus verū est: vel dicat, talis est in domo: quod quidem non credit, & tamen est ibi: Talis semper peccat, G vt ponit Aug. 22. q. 2. c. is autem. Quando aūt mortaliter, vel venialiter peccet, distinguendum est: quia si ex tali mendacio Dei iniuria, vel proximi subsequatur, mortale est: sin autem, est veniale. Bern. autem sup can. sermone. 17. In hoc etiam distinguit, dicens. Est qui dubiè profert mendacium, nec mentitur: & est qui veritatem affirmat, quam nescit, & mentitur. Nam & ille non quidem, quod non est esse, sed quod credit, credere se dicit: & verum dicit, etiā si hoc ipsum verum non est. Verum nō dicit, etiam si verum sit, qui quod nescit asserit. Igitur nec manifesta debent adduci in H dubium, nec dubia temerè affirmari. Ex his igitur patet, quanta differentia sit inter mētiri & dicere falsum. Nam sicut Greg. 8. moral. ait. Nonnunquam peius est mendacium meditari, quam loqui. Nam loqui plerunq; præcipitationis est: meditari vero studiose prauitatis. Claret etiam ex prædictis, quòd omnis mentiens dicit falsum, sed non ecōuerso. Tertio autem est mendacium, quod quidem committitur, cum corde & ore cōtra veritatem dicit: sicut si tu mutuasti cuidam centum ducatos ad terminum vnius anni: præterito autem anno tibi denegat illos, mendacium dicit. Et secundū hunc sensum. 22. q. 2. c. ille ergo. mendacium sic diffinitur ab Aug. Mendacium est falsa significatio

Mētiri, & dicere falsum.

A catio vocis cũ intentione fallendi. Hugo et lib. 1. parte. 12. c. 12. et superaddit, dicens. Mendacium est falsa significatio vocis, cum voluntate fallendi: vel quæ præsentialiter adest, vel postea aduenit. Nam si quis promittit: postea vero mutata voluntate dare non vult, mendacium est: non quia in promissione cor duplex fuerit, sed qa promittẽs cor postea duplicauit: hæc ille. Pôt etiã clarius dici, q̃ propter duo contingere pôt, q̃ homo promissa non seruat. Primo, quia promittit aliquid alicuius importantiæ, & non intendit seruare id, seu posse adimplere. Et hoc siquidem est perniciosum mendacium & mortale: sicut quotidie facere solent artifices & mercatores, qui promittũt

Mẽdaciũ quid.

Simile.

B aliquid facere vel soluere & satisfacere in termino tali, quod tamen adimplere posse non credunt, nec id seruare intendunt. Pôt tamen res promissa, tam vilis esse & innocua illi, cui promissio non seruatur, q̃ non erit mendacium mortale, nisi fortè ꝓpter scandalum, vel malum exemplum. Secũdo modo, cum promisit cum intentione implẽdi: & tunc dicendum, secundum Tho. 2. 2. q. 11. q̃ talis non mentitur, quia non loquitur contra id, quod egerit in mente. Si autem non faciat, quod promittit: tunc infideliter agit per hoc q̃ animum immutauit. Potest tamen dupliciter excusari. Primo

C si promisit id, quod est manifestè malum: Nam. 22. q. 4. c. in malis. Isido. inquit, In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum. Secundo modo si conditiones mutatæ sunt: Nam ſm Sen. de benefici. Ad hoc q̃ homo teneatur facere, quod promisit: requirit q̃ omnia immutata ꝑmaneãt. Vnde ſm glo. 2. Cor. 1. Paulus dicens se venturum Corinthum, non fuit mentitus, licet

In turpi voto muta sandũ decretum.

H non venerit: quia non erat de intentione sua, eum illa dixit, aliter facere. Idem. 22. q. 2. c. beatus Paulus. Ex prædictis igitur patet, q̃ quodcunq; mendaciũ semper est peccatum, sicut ponit. 4. q. 1. in fine. Sed quando fit mortale vel veniale, in Quadragesimali de amore, in sermo... monstratũ est.

De mendacio operis, & inter mendacium oris, & operis, quæ differentia sit. Ca. 2.

D

Secundum mendacium est operis: & sic mendacium sumitur pro peccato duplicitatis & simulationis, seu hypocrisis, scilicet cum vnum in mente, & aliud malitiosè sumatur in opere. Vnde propheta de talibus ait. Mendaces filij hominum i

Mendaciũ operis quid.

E stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Mendaces nempe sunt tales in stateris, quia plus eorum opera ponderare videtur, quam in veritate ponderis habeat. Sed aduertant huiusmodi, quod Prouer. 15. scriptum est, Spirituum ponderator est Dominus. Et ad talem mendacem Dan. 5. c. dictũ est, Appensus es in statera, & inuentus es minus habens. Quare autem sint tales i stateris mendaces, subditur, vt deci. ipsi de vanitate in idipsum. i. in eo q̃ mentiuntur se habere æquam stateram. De hoc igit̃ mendacio operis. 22. q. 5. c. cauete, Ambro. ait: Cauete fratres mendacium, quia omnes, q̃

F amant mendacium, filij sunt diaboli: Non solum in falsis verbis, sed in simulatis operibus mendacium est. Mendacium nanq; est Christianum se dicere, & opera Christi non facere. Mendacium est, episcopum, sacerdotem vel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari. Et secundũ glo. in prædicto. c. trahitur argumentum, quòd factis mentimur, sicut & verbis: & factis negamus Christum, sicut & verbis. 11. q. 3. c. æstimant. Hinc etiam Augu. de vera religione, inquit: Ille mentitur, qui vult videri quod non est. His igitur consideratis mu-

G lier vana, in qua a planta pedis vsq; ad verticem omnibus sigillatim consideratis nihil nisi simulatũ reperiri potest: quid reputari debet, nisi mons, seu cumulus mendaciorum & falsitatum? Si consideretur etiã quodlibet exercitium siue ars in quolibet statu, in quolibet gradu, & in quolibet sexu, totum mundũ duplicitatibus & his mẽdacijs repertis plenũ, ita vt nulla alia mercantia maior hac in mundo decurrat, vel valeat reperiri. Si aũt quæraĩ, quod grauius pec

H catum sit, mentiri facto vel verbo. Dicẽdũ, ſm Thomam in Quolibeto, q̃ cum eadem intentio sit fallẽdi facto vel uerbo, i vtroq; vterq; peccat æqualiter: verbũ. n. & factũ, vt instrm fallendi, assumit ab hoie. Propterea nihil refert, quantum ad pctũm mẽdacij, vtrũ verbo vel scripto vel nutu, aut quocunq; alio facto aliquis mentiat: sicut quãtum ad pctũm homicidij nihil refert, vtrum aliqis interficiat hoiem gladio, vel securi. Potest etiam dici, & non indoctè, q̃ periculosius est mendacium in simulatione bonę vitæ, q̃ in verbo falsæ doctrinæ: vnde primum mendacium secundum includit. Creditur enim falsæ doctrinę propter apparentiam bonæ vitæ. Vnde Apostolus. 2. Cor. 11. periculum in falsis fratribus, connumerat inter pericula grauiora.

D. Tho. in Quolibetis.

Quod

A *Quòd omne peccatum, mendacium est. Cap. 3.*

Mendacium criminus. Tertium autem mendacium, criminis est: & tunc mendaciũ sumitur cõmuniſſimè, ſicut dicit glo. ſup illud Pſal. delectaſti me Dñe, in factura tua. vbi ait: Omne mendacium eſt peccatũ, quia eſt cõtra legem & veritatem: quod quidem pro tanto dicitur, quia a vero bono elõgat & veram delectationem, quam promittit, nõ donat. Sic autem ſumitur Ioan. 8. diabolus dum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur: quia mendax eſt & pater eius. ſ. mẽdacij, ſm glo. Nam ſicut Gen. 3. c. patet: Ipſe fuit qui primus mendacium adinuenit, B cum Euæ inquit: Nequaquam moriemini. Et iterum Pſalm. ait: Omnis homo mẽdax, id eſt, peccans: propterea omnis peccator, filius diaboli eſt. Hinc Ioan. 8. Iudæis Dominus ait. Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Et iterum Greg. ait: Omne mendacium, iniquitas eſt: & omnis iniquitas, eſt mendaciũ: quia profecto ab iniquitate diſcrepat, quicquid a veritate diſcordat. immo ſicut Anſelmus in de ſimilitudinibus inquit: homo plerunque plus loquitur facto quàm verbo: ſicut patet exemplo medici, cum herbam quãdam *Exẽplũ.* C diceret ægroto ſalutiferam eſſe, nec ex ea comederet: aliam vero mortiferam eſſe & ipſe ex ea guſtaret: plus enim ei actu quam verbo diceret: quia ei plus hanc actu, quàm illam verbo conſiderandam ſuaderet. Cum igitur quippiam quis agit, vel dicit, vel cogitat, ſic eſſe agendum, dicendum & cogitandum quidem cæteris monſtrat: quod ſi ita eſt verum actu, mente verboque loquitur: ſi vero non eſt eiſdem omnibus econtra mentitur: vnde omne mendacium peccatum eſſe probatur: quia non niſi cogitatione, locutione & operatione peccatur, D quibus quotiens peccamus, Deo & hominibus mentimur.

Articvlvs Secvndvs.

De ſeptem cauſis, quare mendacium nunquam aliquo caſu licet.

Secundum myſterium ſeu conſideratio circa mendacium, eſt de illius radicali corruptione. Circa quod quæri poteſt, vtrum aliquo caſu liceat dicere mendaciũ? Ad quod dicendum, ſecũdum Auguſtinum libro de mendacio, ꝙ nullo modo, nullo fine, nulla diſpenſatione humana vel diuina poteſt licitè mendacium dici. Et in hoc communiter cõueniunt omnes Doctores. E Ratio autem, quare non liceat vnquam, eſt quia eſt peccatum in ſe, & ſecundum ſe. Ad cuius intelligentiam notandum eſt, ꝙ dupliciter dicitur aliquid eſſe malum: aut ex genere ſeu ex malitia actus & operis, aut ex deprauata intentione. Primo quidem ex genere, ſeu ex malitia actus & operis dicitur aliquid eſſe malum: & hoc cum actus ſuper materiam indebitam tranſit. Contingit autem tranſire actum ſuper materiam indebitam dupliciter. Primo reſpectu Dei, ſecundo proximi. Primo quidem F tranſit ſuper materiam indebitam reſpectu Dei: & ſic dicitur eſſe malum in ſe, & ſecũdum ſe: nec aliquo modo poteſt bene fieri: ſicut Deum odire, blaſphemare, periurare & conſimilia. Secundo modo vero tranſit ſuper materiam indebitam reſpectu proximi: vt nocere proximo: & ſic eſt malum in ſe, non tamen ſecundum ſe: vnde poteſt aliquo fine bene fieri, quia poteſt ibi recta intentio ac bona ſuperuenire: ſicut contingere poteſt officiali, qui hominem ad mortem condemnat propter iuſtitiæ debitum atque zelum. Secundo poteſt eſſe aliquid malum ex deprauata intentione: & ſic ſiue ſit reſpectu Dei, ſiue reſpectu proximi, eſt ſimpliciter malum: & nullo mo- G do poteſt fieri bene, quia dicit priuationem debiti finis. Tale autem eſt mendacium: quia non tantum dicit malum ex hoc quòd tranſit ſuper materiam indebitam, ſed etiã quia habet intentionis malitiam. Hinc Rabanus ſuper Leuit. ait: Mendacium, quia iniuſtum eſt, ideo prohibitum eſt: non ideo eſt iniuſtum, quia prohibitum. Ex his igitur patet, quòd mendacium eſt malum in ſe, & ſecundum ſe, & quòd nunquam alicuo caſu licet. Cuius etiam ratio poteſt ſumi ex ſeptuplici reſpectu. Primo ex reſpectu ad exemplar primum, ſecundo ex reſpectu dicentis, tertio ex reſpectu dicti, quarto ex reſpectu audientis, quinto ex reſpectu ad commune pactum, ſexto ex reſpectu voluntatis ad ſuum actum, ſeptimo ex reſpectu ad conuerſationem cõmunem ſeu communionem hominum quoruncunque.

Malum aliqd dupliciter dicitur.

Actus ſuper materiã indebitã tranſit dupliciter.

Mẽdacij mala conditio.

Mẽdacij natura, et malitia ſeptuplicire ſpectu declaratur.

A *Non licet homini aliquo modo mentiri, cum primo exemplari, quod est Deus, teneatur continue conformari, & illi inseparabiliter adhærere. Cap. 1.*

Respectu ad exemplar declaratur mendacij malitia.

PRimo mendacium est omnino illicitũ, quod potest ostendi ex respectu ad exemplar primũ, quod est veritas prima & summa: de quo impijssima foret blasphemia dicere vel sentire, ꝙ ipsum ẜm se esset in aliquo mendosum vel falsum: aut ꝙ eius verbũ aut quicquam contentũ in ipso verbo mendose seu
B falsè exprimeretur: immo tam mirabiliter diligit Deus veritaté.i. seipsum, qui veritas est, ꝙ ẜm glo. 1. Cor. 15. horrendum est aliquid falsi dicere de Deo, etiam si ad laudem eius videatur prouenire: quia non minori, sed maiori fortassis scelere in Deo laudatur falsitas, q̃ vituperetur veritas, cum Iob 13. c. dicat, ꝙ Deus non indiget nostro mendacio. Constat autem, ꝙ rationalis, seu intellectualis creatura, in quantum talis est eius imago, & omnis eius expressiua significatio, est imago illius verbi facta & creata, ad hoc vt primam veritatem, cuius imago est, semper attendat, semper in se transcribat,
C atq; interius & exterius semper exprimat, & ẜm illã regulam in omnibus semetipsam dirigat atq; omnia faciat: ab eadé nullatenus deuiando, sed eam in omnibus considerando, amando, seruando, venerando, laudando & magnificando. Sed mendaciũ nõ est aliud q̃ macula, infectio, corruptela & deprauatio omnium prædictorum. Ex quibus patet, ꝙ mendacium ex se & ẜm se peccatum est. Hinc ẜm Anselmũ, Deus potest facere ꝙ furtum non sit peccatum: sed de mendacio non potest, quia Deus non potest recedere a veritate, cum sit ipse veritas. Sed de furto potest dispensare ꝙ non sit peccatũ, quia Domini est terra & plenitudo eius.

Furtum quis secũdũ suã rationẽ formalẽ semper sit peccatũ si tñ succedat ipe necessitatis nõ debet dici furtum sed potius subuẽtio: vnde excusatur.

Quòd nunquam licet dicere mendacium, quia in eo nequiter voluntas hominis deprauatur. Cap. 2.

SEcundo ex respectu dicẽtis ad obiectũ volitũ & intentũ. Constat enim, ꝙ mẽtiens vult falsitatem & alterius deceptioné a se manare. Sed voluntas cõformatur suo formali obiecto seu volito: ergo est infra ipsum vis, seu defectus illius falsitatis & fallaciæ, ita ꝙ verè potest dici voluntas fallax, & falsitatis amatrix seu volitrix. Falsum autem in quantũ falsum, contradictionem includit, quæ prætendit rem esse aliter quam ipsa sit: ergo ipsa est auxiliatrix falsitatis & discohærentiæ. Sed hoc est contrariũ rationi & æquitati naturalis legis: ergo omnis mentiés scienter eam applicat & cõglutinat falsitati & cõtradictioni mẽdacij. B

Falsum in quãtũ falsum.

Quòd in mendacio abutitur homo verborum signis. Cap. 3.

TErtio ex respectu dicti, seu verbalis signi ad suum directum vsum: rectitudo etenim signi in quãtum signũ, atq; eius rectus vsus, est significare verum: F
ergo qui eo vtitur ad significandum falsum scienter, ipsum obliquat a rectitudine sua. Obliquitas autem in moralibus idem est, ꝙ peruersitas. Cõstat autem ꝙ voluntaria significatio actus est moralis: & hoc intãtum ꝙ suũ esse accipit a voluntate & intentione signantis. Hinc 22. q. 2. c. is autem, Aug. ait: Verba propterea sunt instituta nõ vt per ea se inuicem homines fallant, sed vt eis quisque in alterius notitiam cogitationes suas proferat. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod sunt instituta, peccatũ est. Hęc ille.

G

Quòd quilibet naturaliter appetit a nemine mendacijs falli. Cap. 4.

QVarto ex respectu audientis quilibet naturaliter habet appetitũ nũquam velle falli, sed semper velle sibi dici verum: quod & Aug. asserit lib. 10. Confessio. di. Multos expertus sum, qui fallere vellent: qui autem falli, neminem: ergo omnis mentiens semper facit contra naturalé rectitudinem voluntatis audiẽtium, ac per consequens & suæ, inquantum est audiés, aut aptus natus audire.

Mendaciũ cõtra naturalẽ rectitudinis.

Quòd mendacium est contra communem institutionem signorum a communitate hominum institutam. Ca. 5. H

QVinto ex respectu ad cõmune pactũ, seu ad communem legem & institutioné signorum. Infringere. n. commune ius, aut communé legem & pactũ, illicitũ est, saltẽ illi qui est subditus illi pacto, & illi cõmunitati. Quantũ autẽ lex & peccatum maioris est firmitatis, conradicabilitatis, necessitatis & vtilitatis: tãto peius est infringere illud. Sed pactum signorum, de quibus nunc loquimur, est huiusmodi. Ex

quadam

A quadam enim naturali & communi inspiratione atque concordia gentium manauit ius idiomatum & linguarum.

Quòd dicere mendacium, nunquam licet cum voluntas in eo sit contraria actui significandi. Cap. 6.

SExto ex respectu volũtatis ad suũ actũ significandi, seu formandi signum sub ratione signi. Constat autem, ꝙ omnis defectus per se manãs a causa, potius est in causa à qua manat, q̃ in suo effectu: sed falsitas significationis per se manat a mentiēte: imò vix potest esse aliquid reale in signo B merè voluntario, sed solum in significante: ergo aut ipsa mendositas significationis est in ipso mentiente, aut alia maior illa: ergo mentiens est formaliter mendosus & causa mendacij. Sed neutrum horũ potest habere rationem boni, aut rectè volibilis. ergo quicunq; hoc vult, non solum est mendosus, sed ẽt peruersæ voluntatis. Propterea Mat. 12. Dñs ait: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, & malus homo de ma. the. cor. sui profert mala. Vnde manifestissimum signum bonæ voluntatis est, abstinere se a mendacijs, a iuramentis, a blasphemijs: sicut econtrario frequentatio C prædictorum, malæ voluntatis indiciũ est.

Abstinere àmēdacio argumentũ bonæ mētis.

Quod tota communicatio hominum ex mēdacio suscipit corruptelã, & de innumerabilibus malis, quæ ex mendacio subsequuntur. Cap. 7.

SEptimo ex respectu ad cõuersationem communem, seu ad communionem hominum quorũcunq;. Constat nẽpe, ꝙ tota communicatio hominum instrumẽtaliter consistit in actu significationis. Nullus enim potest alteri cõmunicare aliquid sui D cordis, nisi per aliquod intermedium signũ. In quibus signis vox obtinet principatum: ergo corruptio significationis, quæ ex mendaci lingua ꝓcedit, est corruptio totius cõmunicationis humanæ. Vnde videmus ex hoc sequi, ꝙ ex multitudine mendaciorum & hominũ, qui sunt mendaces, nullus quasi alteri credit, iuxta illud Hiero. Mendaces faciunt, vt vera dicentibus nõ credantur. sine mutua autem credulitate nulla est fidei societas, nulla in aliquo fides, nulla spes & cõfidentia firma, nulla amicitia vera, nulla pietas, nullum fœdus vel pactum, nulla cõcordia, nulla pax, nulla deniq; in aliquo bono E firmitas esse potest: ergo mendacium causa est innumerabilium scelerum & malorũ. Nam est radix omnis illegalitatis, omnis fraudis, omnis iniustitiæ, omnis duplicitatis, omnis detractionis & murmurationis, omnis falsi testimonij, omnis periurij, omnis iniquæ accusationis, omnis hypocrisis, omnis proditionis, & innumerabiliũ aliorum malorum. Tolle mendacium, & cessabunt omnia supradicta, & regnabit in mundo veritas pura, fides clara, firma spes, charitas mutua, simplicitas sancta, societas bona, amicitia vera, concordia certa & pax atque tranquillitas inconcussa, & inter homines vita immaculata. F Ex quibus apertè patet, ꝙ mendaciũ facit de mundo Dei, mundum diaboli.

Mēdacis pœna.

ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici punitione, qua a Domino puniuntur mendaces.

TErtium mysterium, seu consideratio circa mendacium, est de illius generali punitione. Triplici namq; punitione a iusto iudice Deo puniuntur mendaces. Primo punitione spirituali, secundo punitione corporali, tertio punitione æternali. G

Mendaciorũ & mētientiũ pœna.

Quòd mendaces puniuntur etiam in præsenti, spirituali pœna. Cap. 1.

PRimo puniuntur mendaces punitione spirituali: quia sicut decipere quærunt, sic deceptos & H inanes se inueniunt: Vnde Ecclesiast. 34. Vana spes & mendacium insensato viro. Et iterum contra eos, qui per mēdacia ditari quærunt, Oseæ 12. cap. ait. Effraim, qui crescens. s. in diuitijs interpretatur. Pascit ventum. & sequitur æstum. s. in calescentis cupiditatis. Vel etiam ad literã. Tota die mendacium & vastitatem multiplicat. Et de fructu talium Prouer. 10. cap. scriptum est. Qui innititur mendacijs, hic pascit vẽtos. Propterea Ecclesiasti. 20. c. ait: Opprobrium nequã in homine mendaciũ. sequitur, Potior est fur quàm assiduitas viri mẽdacis. Et addi potest, ꝙ etiam potior est homo luxuriosus, q̃ homo mendax. Vnde Eps quidam ait: Mallē habere nepotem luxuriosum, quàm mēdacem: quia mendaciũ cum senio crescit, luxuria vero decrescit.

Pulchrũ dictum.

A Sæpe enim plura mendacia multiplicabit vna sexagenaria vetula per vnum diem, quàm puer 10. annorum per integrum annum. Propterea admonet Ecclesiastes 4. c. di. Non contradicas verbo veritatis vllo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere. Nam, vt dicitur Sapien. 1. Os quod mentitur, occidit animam.

De corporali punitione & morte, qua puniuntur mendaces. Cap. 2.

SEcundo puniuntur mendaces punitione corporali, sicut patet de Anania & B Saphyra, Act. 5. Nam dixit Petrus: Anania, cur tentauit Sathanas cor tuum mentiri te Spirituisancto, & fraudare de precio agri? non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & expirauit. Factum est autem post spatium quasi horarum trium: ecce vxor eius, nesciens quod factum fuerat introiuit. Cui Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? Quæ ait, etiam tanti. Cui Petrus: Quid vtiq; conuenit vobis tẽtare Spiritum sanctum Domini. Quæ confestim cecidit ad pedes eius, & expirauit. Idem quoque ponit Clemens 12. q. 1. cap. dilectissimis. C Dan. quoq; 13. scriptum est, quòd duobus senibus luxuria rabidis inique accusantibus sanctissimam Susannam, ac mendaciter testificantibus contra eam, Daniel primo ait: Dic, sub qua arbore videris eos colloquentes sibi? qui ait, sub cino. Dicit autem Daniel, Rectè mentitus es in caput tuum. Et illo amoto iussit venire alium, & ait: Dic, sub qua arbore comprehenderis eos colloquentes sibi? qui ait, sub pino. Et ait Daniel: Rectè mentitus es in caput tuum. Veritate denique patefacta in zelo populi lapidati sunt.

Qua pœna puniãtur mendaces.

Exempla varia ex sacris literis illorum.

D *De supplicijs & confusione, quibus mendaces cruciabuntur. Cap. 3.*

TErtio puniuntur mẽdaces punitione æternali. Nam sicut Prouer. 20. scriptum est, Suauis est homini panis mendacij, scilicet in præsenti: postea, i. in altera vita implebitur os eius calculo, id est durissima punitione. Et iterum Apoc. 21. Omnibus mendacibus pars illorum in stagnum ignis & sulphuris. Ignis denotat aduersitatem & iram, iuxta illud Deuterono. 32. Ignis succensus est in furore meo. Sulphur terra vrens & fętens est: & denotat prosperitatem & concupiscentiam, vt E innuatur, quòd sicut in præsenti mendacijs vsi sunt, vt euaderent aduersa, & acquirerent prospera: ita in inferno duas patientur ex hoc afflictiones & pœnas, scilicet ignis, qui correspondeat aduersitati: & sulphur, qui correspondeat prosperitati. Quanta autem confusione in die iudicij replebuntur mendaces, ostendit propheta Psalm. 58. Execratione & mendacio annũciabuntur in consummatione, in ira consummationis, & non erunt, & scient quia Deus dominabitur Iacob. Ait enim de execratione, quam sæpe super ipsos iudiciali ter inuocabant, dicendo: Si res ita se non F habet, maledicar ego a Deo: vel diabolus habeat animam meam: & mendacio, quo alios deceperunt, annunciabuntur, idest omnibus notabiliter apparebunt, scilicet quando, vt dicitur 1. Corinth. 4. veniet Dominus, qui scilicet lumine veritatis suæ illuminabit abscondita tenebrarum, id est mendacia & mendaces: & manifestabit consilia cordium. id est omnes duplicitates & simulationes: in consummatione, id est in fine mundi, in ira consummationis, id est, in consummata & plena iracundia Dei. Dicitur autem ira consummationis ad differentiam iræ purgationis, De qua Mich. 7. G cap. dictum est, Iram Domini portabo. Ira namque purgationis portari potest, sed non ira consummationis. vnde in persona damnatorum idem propheta ait, Defecimus in ira tua. Propterea hic subdit, Et non erunt, quia non poterunt sustinere, & tamen sustinere necesse erit. Erit enim ibi defectus sine defectui sicut Augustinus ait: Et scient tunc tales execratores & mendaces, quia Deus dominabitur Iacob. id est, veracium luctatorum: qui scilicet in præsenti sęculo continuè in lucta erant a dextris & a sinistris, ne propter prospera, vel aduersa mendacium loquerentur: & fi- H nium terræ. id est, eorum, qui cum iustis finibus & terminis dilexerunt transitoria & terrena, nec voluerunt mendacis vti, ne amitterent, vel lucrarentur temporalia & mundana: Inter quos hostes mendacij & veritatis zelotes nos connumerabiles reddat ipsa diuina veritas, Christus Iesus hic per gratiam, & in futuro per gloriam, in sæcula sæculorum, Amen.

Mẽdaces multa supplicia manent.

Psal. 58.

SABBA-

A

SABBATO post iij. Domin. in Quadrag.

De duplicitate.

Sermo XXXII.

Oc autem dicebant tentantes eum vt possent eum accusare, Ioan. 8. Mira est enim malitia iniquorum, vt quemadmodum fluuius seu lacus; si vna ex parte exitus obstruatur, ex altera quidem parte erumpat. Si enim mēdax esse conuincitur, aut in mendacio deprehendi timet homo perniciosus, audito in præcedēti sermone, quanta sit mendacij corruptela; ad duplicitatem refugium habet. Ecce Scribę & Pharisæi mendacijs & malitijs plenum commentum fingunt, duplicitatibus communitum, atque retia expandunt, vt dominū capiant in sermone. Nā sedente eo in templo coram simplicium turba, vt illos doceret de regno Dei, adducunt ipsi Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio, scilicet populi, ad magis Christum confundendum, si reprehensibiliter respōderet. Et dixerunt ei, culpam illius exaggerātes: Magister, hæc mulier modo. s. recenter, quasi dicerent; Non est verisimile, ꝙ de hoc pœnitentiam egerit: deprehensa est. s. de facto, quia non potest aliqua tergiuersatione celari: in adulterio: quod execrabile est. In lege autē Moyses mandauit, scilicet ex præcepto Dei huiusmodi lapidare: atq; illum ad præcipitiū prouocantes aiunt: Tu ergo quid dicis? hoc autem dicebant tent. eum, vt pos. eum accusare, scilicet si diceret contra legem: Videbant enim supra modum eum mansuetum & pium & publicanis & peccatoribus condescensiuum, propterea duplicitatem machinati sunt intra se dicentes: Si illam dixerit absoluendam, accusabimus eum coram populo & Pontificibus nostris tāquam hæreticum & contrarium legi: Si autem assereret illam lapidandam, reddemus eum populo odiosum, & quasi de mendacio notabimus eum, quia se mendosè & fictè simulauerit mansuetum & pium. O malitia nequam: Insequitur peruersitas rectitudinem, falsitas veritatem, stultitia sapiētiam, corruptio integritatem perfectam, atq; duplicitas simplicitatem diuinam. Sed mentita est iniquitas sibi, cum de ipso propheta decantet, Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam, & de.te mira. dextera tua. Nam & veritatem protulit, & piam mansuetudinem demonstrauit, & iustitiam non offendit, quia fuit veritate clarus, & mansuetudine pius, & iustitia rectus. Et in hoc octaua Religiositas comprehendi potest: quæ quidem rectitudinis dicta est, per quam duplicitas radicitus extirpatur, & amor rectitudinis complantatur. Ad hanc igitur Religiositatem mentibus inserēdam, triplex duplicitas distingui potest. Prima est cordis, secunda oris, tertia operis. Et quælibet communiter prohibetur, sicut scriptum est, Omnis duplicitas est peccatum. Quod etiam potest esse aliud thema in materia occurrenti, quæ etiam tripliciter distingui potest.

Simile. B C D E F

Articulus Primus.

De triplici cordis duplicitate.

Rima namque est duplicitas cordis, quæ est triplex. Prima committitur erga Deum, secunda erga seipsum, tertia vero erga proximum. G

De duplicitate cordis, quæ committitur erga Deum. Cap. 1.

Rima cordis duplicitas est erga Deum, contra quod consulit Ecclesiasti. 1. dicens, Non sis incredibilis timoris Domini, & ne accesseris ad illum duplici corde. Et 3. Reg. 18. Vsquequo claudicatis in duas partes? si Deus est dominus, sequimini eum: si autē Baalim, sequimini eum: quia, vt dicitur Matth. 6. Nemo potest duobus dominis seruire. Baalim interpretatur ascendentes, habentes & deuorantes. Et designat mundanos, tria principalia vitia imitantes. Nam sunt ascendentes per superbiam, habentes per luxuriam, & deuorantes per auaritiam. Et tamen inani, imò potius stulta fide Deo placere quærunt. H

Prima cordis duplicitas.

De cordis duplicitate, quæ committitur erga seipsum. Cap. 2.

Secunda duplicitas cordis est, quæ committitur contra seipsum. Homo enim, qui vult placere, vel parere

Secunda.

A mundo & Deo, nunquam bene in aliquo prosperatur. Vnde Ecclesiastici 30. Cor ingrediens duabus vijs, nō habebit successus. Tales enim in omni opere suo, vel Dei, vel mundi, inconstantes sunt atq; inanes. Vnde Iaco. 1. Vir duplex animo inconstans est in omnibus vijs suis. Propterea ibidē, c. 4. ad tales ait: Purificate corda vestra, duplices animo. Et Ecclesiastici 2. c. inquit, Væ peccatori terrā ingredienti duabus vijs, s. mūdi & Dei.

De duplicitate cordis, ad proximum suum fallendum. Cap. 3.

B *Tertia.* Tertia duplicitas cordis est erga proximum. De qua propheta ait, Loquuntur pacem cum proximo suo. s. pacificè salutantes: & quædā exteriora dilectionis signa præmonstrantes: mala autē in cordibus eorum, quia ferè quilibet proximum suum decipere concupiscit & quærit. Hinc Hiere. c. 9. ait: In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Propterea in eodem c. præmonens omnes inquit: Vnusquisq; a proximo suo se custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplātabit: & omnis amicus fraudulenter incedet.

C Tales maximè sunt adulatores & blanditores. *Adulatores quibus cōparant.* Vnde Greg. ait: Radices spinarum molles sunt, sed ex ipsa radice proferunt, vnde pungunt. Et huiusmodi sunt omnes adulatores. Et iterum Hieronymus inquit: Ille demum in audientibus aculeū relinquere potest, qui non pungit, sed vngit. Et de tali adulatore propheta ait: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De triplici duplicitate oris, & per quæ possit cognosci mystica, & sancta duplicitas ab iniqua.

D *Duplicitas oris.* Secunda est duplicitas oris. Circa quam prænotandum est, ꝙ duplicitas semper de se in malum sonat. Includit enim in se mendacium cum quadam imagine veritatis prolatum: vtitur enim verbo simplicis sensus ex intentione fallendi, ita ꝙ plus intendit falsum sensum quàm verum, quod communiter cadit in exceptione audientium. Ad intelligentiam tamen dicendorū notandum est, ꝙ ad hoc ꝙ prolatio sermonis æquiuoci, siue multiplicis sensus, in se habeat rationem duplicitatis prædictæ, regulariter aduertenda sunt quinque. Primū est intentio, secundum affectio, tertium vtilitas seu necessitas, quartum auctoritas, quintum etiam modus.

E *Ad rōnē duplicitatis quinq; requiruntur.* Quando enim primo intentio est duplex, non simplex & recta: secundo affectio est carnalis, & peruersa: tertio fit absque vtilitate seu necessitate: quarto fit absque auctoritate eius, qui habet auctoritatem mutandi communem sensum & communem acceptionem verborum seu signorum: quinto, quando status proferentis, aut vita, aut gestus non exhibet homini aliquam imaginē, aut dubietatem prædictæ mutationis signorum, seu significationum, tunc est plena duplicitas.

F Aduertendum est tamen, ꝙ quocunque alio modo intersint aliqua de prædictis, duplicitas etiam dici debet. Quando autem omnia prædicta his quinque contraria, non duplicitas, sed actio seu locutio figuratiua, vel prophetica aut mystica appellatur. His igitur iam præmissis triplicem oris duplicitatem distinguamus. Prima dicitur sancta vel inspirata, secunda permissa, tertia vero prohibita.

De mystico mendacio Sanctorum, ubi mendacij Iacob profundum mysterium declaratur. Cap. 1.

G

Mystici mēdacii quid. Prima autem oris duplicitas dicitur sancta vel inspirata, seu mystica & figurata, licet impropriè duplicitas dici possit. Et talia fuerunt mendacia multorum Sanctorū, & maximè veteris testamenti, in quibus semper concurrebant omnia prædicta quinq;. Quæ vt clarius elucescant, exemplum ponamus de vno notiori mendacio inter alia, quod fuit illud Iacob, de quo 22. q. 2. c. si quęlibet, & Gen. 27. scrip. est, ꝙ Isaac patri suo interroganti & dicenti, Quis es tu fili mi? Respondit Iacob: Ego sum Esau primogenitus tuus.

H *Dubitāt Doctores, an Iacob simulans se Esau peccauerit, cū omne mēdaciū in sacris literis improbet. Quidā dicūt, quod nō pecca-* In quo sancto & mystico mendacio notandum est, ꝙ Iacob primo motus est intentione simplicissima, cū adhuc iuuenculus esset & purus atq; de simplicitate & mētali quiete ante prædictū verbum in textu fuerit multū laudatus. Secundo etiā motus fuit affectione spirituali & diuina. In cuius testimonium pater illius, postquam de hoc pependit, contra ipsum non est scandalizatus, nec turbatus, nec benedictionem infregit, quā ei dederat: sed cōfirmauit, & a Deo cōfirmatā asseruit, di. Benedixi ei, & erit benedictus. Si. n. se a Iacob illusum vidisset,

tan-

nit, quia fuit Esau dicũt ĩ spiritu, Alij dicũt peccasse, neq; id mirum cuiquã uideri dẽt, quia Sci auctore B. August. ĩ hoc corpore cõstituti peccauerunt. Sed meli⁹ ut dicam⁹ hoc mendaciũ fuisse mysticum.

A tanquam illusorem maledixisset. Et esto ꝙ hoc non fecisset, hoc tamen fecisset iustissimus Deus. Tertio motus est ex necessitate obedientię, quia Dei voluntas innotuit sibi per sanctissimã matrem suã, & per internũ lumen atq; instinctum sibi facta est nota. In cuius mysterium etiam in principio ipso conceptionis suæ in præsagio concertationis Iacob & Esau diuinitus est ostensum, ꝙ minor maiori diuinitus est prælatus. Spiritualis quoq; vtilitas proximi, quam ex hoc opere Deus eligere intendebat, mouit etiã eum. Quarto motus est ex auctoritate Spiritussancti, qui potest vti licite locutionibus translatis seu figuratis, cum ipse non alligetur legibus idiomatum, nec statutis aut pactis humanis, sicut nec etiam Christus. Vnde Matt. 11. de Ioanne Baptista ait: Ipse est Helyas. vbi accipitur Helyas non pro persona, sed pro communi officio & virtute: Io. autẽ accipitur pro persona. propterea ipse Ioan. ait, Non sum Helyas: vnde simul erunt verę istę propositiones, Nõ sum Helyas, scilicet in persona. Et ipse est Helyas, s. secundum officium. Similiter, ẜm August. quandocunq; in veteri testamento dicitur Dominum fuisse locutũ Moysi, vel alteri cuicunque; non loquebatur Dñs, sed
C Angelus loco eius: & tamẽ Angelus dicit, Ego sum Dominus. Nec mentiebatur, quia non dicebat se esse personam Dei, sed solũ gerentem vicem Dei. Sic Iacob vere dicit se esse Esau, non ẜm personam, sed iure & dignitate primogenituræ sibi diuinitus traditæ; & etiam sibi prius sacramentali emptione promeritæ. q. d. Ego sum ille, cui debetur primogenitura ex diuina electione. Huius sententiæ est Aug. 16. de ciui. Dei. c. 37. vbi dicit, ꝙ hic fuit dolus simplicitatis, & fictio non mẽtientis, & profundum mysterium veritatis. De hoc etiam vide 22. q. 2. c. quæritur. §. sed opponitur. Quinto mo-
D tus est hoc agere sub modo licito & honesto. Cum enim eius vita & status talis esset, ꝙ statim post hoc factum scriptura enarret, quomodo Iacob fuit ab ipso Deo claris apparitionib⁹ & promissionibus singulariter directus & visitatus & vsq; in finẽ etiã prosecutus. Hinc est, ꝙ hoc plene attẽdens atq; discernens poterit apertè perpẽdere, ꝙ vir sic sanctus & simplex, nullatenus hoc attẽtasset, nisi sub certa regula virtutis & solidę veritatis. Aliter. n. si hoc non fuisset factũ inspiratione prophetica & auctoritate diuina, non solũ nõ posset excusari a simplicitate mendosa & proditiosa in propriũ fratrẽ, sed etiã sacrilegium cõmisisset in Deũ: quia E
in Dei sacramentis scienter immiscere aliquod falsum, est sacrilegium & profanum. Constat autem, ꝙ datio & susceptio huius benedictionis erat sacramẽtale opus. Alias quilibet pater potuisset benedictionẽ filijs suis æqualis virtutis & vtilitatis conferre: immo alias superstitiosum & auguriosum fuisset credere, ꝙ propter benedictionem primam vel paternam solum humanitus factam obtineret quis in futurum bona temporalia vel æterna. Præterea, cum hæc benedictio sola fide daretur, facile erat intelligere ꝙ in hoc casu dolus apud Deum nihil valuisset, sed potius obfuisset. Plurimum qui- F
dem omnia prædicta confirmant, ꝙ Iacob vnus de tribus est, qui tanto pręconio exaltatur. Hi enim tres. s. Abraã, Isaac & Iacob, intantum per totam sacram scripturam præconizantur, vt Exo. 3. Deus se glorietur in æternum vocari Deũ Abraã, Isaac & Iacob: Moyses quoq; vbicunq; vult Deũ fortiter adiurare, hos tres assumit in adiutoriũ suũ, sicut Exo. 32. dicit: Recordare Abraã, Isaac & Iacob: & insuper seruorum tuorum, quibus iurasti, &c. Atq; idẽ fit in alijs prophetis. In Psal. quoq; his tribus singulariter pręnominatis, tãquam Dei specialibus amicis, subditur: Non reliquit hominem nocere eis G
& corripuit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in prophetis me. no. malignari. Hos etiã Christus singulariter commendat, Lu. 13. & 16. & Matt. 8. & Ioan. 8. Et similiter Apost. ad Hebr. 11. vbi inter cętera ait: Non cõfunditur Deus vocari Deus eorum: parauit enim eis ciuitatẽ. Prædicta igitur quinque in generali semper sunt attendẽda in omnibus scripturę locis, in quibus prophetæ Dei videntur mẽdose aut dupliciter esse locuti. Hoc autem latius dixisse velim contra quosdam delusores puræ simplicitatis & sanctæ scripturæ, qui dice- H
re assolent, ꝙ nos a mendacio & peccato excusamus, quos volumus: & quos volumus, accusamus: non intelligentes, ꝙ non ex nostro sensu, sed potius ex verissimo sensu scripturæ has solidas veritates atque intelligentias suscipimus & probamus.

Quando oris duplicitas in quibusdam casibus est licita, & permissa. Cap. 2.

Secunda oris duplicitas.

SEcũda oris duplicitas est permissa, quia est licita & honesta, & quãdoq; etiam debita. Veruntamen pro huiusmodi clariori intelligentia potest quæri, an vadẽs

A in aliquem locum, vt ibi aliqua cum aliquo tractet: & ad hoc cęlandum vult ibi orare, vt scilicet si interrogetur, possit dicere, Ego iui illuc causa orandi: an scilicet talis dicendo hoc mentiatur, & prohibita duplicitate vtatur? Et dicendum, ꝙ absq; duplicitate & mendacio vere hoc fieri & dici potest. Et præcipuè, si hoc fit intētione sancta & diuina, ne detur pestiferis causa malignādi: vnde sub tali modo loquēdi licitum est occultare innocentem, ne impiè occidatur. Et hoc quidem triplici ratione probari potest.

Triplex ratio assignatur.

Prima est, ꝙ principalis causa & finalis potest verè & licitè subticeri. quod probatur: B Nam nullus dicti sui tenetur semper exprimere omnem veritatem, & præcipuè illam quam debet valde celare, sicut tenetur cęlare innocentem, qui quęritur ad necem: quē si sic leuiter ne mentiretur in tali periculo reuelaret: licet diceret veritatem, quādoq; reus homicidij foret: quia, vt dicitur 86. di. c. facientis. Non caret scrupulo cōcessionis occultę, qui manifesto sceleri obuiare. Secunda autem ratio est, quia causa non finalis, verè causa dici potest: huius enim ratio est, quia sunt multa genera causarū, quibus vere competit nomen causę: vnde verè dicitur, ꝙ ignis conflans fuit causa campanæ: & similiter ꝙ modulus fuit causa eius:

Secunda ratio.

C & tamē neutrū horum fuit principalis causa eius, sed solum instrumentalis. verè etiā dicitur metallum fuisse causa eius: & tamen non fuit causa efficiens, sed materialis. Causa autem secundaria verè dicitur causa, licet non sit causa prima. Tertia ratio est, quia qui in dicto extimat significari causam principalē, ipse seipsum fallit potius quàm fallatur. Nam si ex virtute mei dicti, aut ex sola subticentia alicuius veritatis meo dicto annexę: attamen non ex debito iure dicendo quis fallatur, non fallitur per se, sed solum per accidens a prædictis: quia nullū secundum, in quātum secūdum, habet per se

D fallere. Vnde ille potius fallitur ab effectu suæ extimaturæ, per quam ęstimat aliud cōtineri in dicto quàm cōtineatur. Nā præter directum & principale significatū locutionis, multa sunt ipsi per consequētiam significata, & consequētia non est aliquando necessaria, sed solū probabilis. Et ideo si quis tunc sumat probabilem pro necessaria: aut tale significatum pro primo & proprio significato, seipsum fallit potius, quàm fallatur. Patet etiam hoc exemplo Sanctorum, immo etiam ipsius Dei. Cum.n. Deus nihil præcipiat mēdosum, cum ipse veritas sit, & mendacium vbiq; prohibeat, nihilq; approbet duplex & fraudulentum: tamen, vt dicitur 1. Reg. 15. misit Samuelem in Bethleē ad inungendum Dauid in regem, & dixit ei ꝙ sacrificaret ibi, & ꝙ postmodum diceret se ad sacrificādum venisse, ne Saul posset scire ꝙ iuisset illuc propter Dauid inungendum. Item Exod. 5. dicitur, ꝙ Moyses & Aaron dixerunt Pharaoni: Hæc dicit Dominus Deus: Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto. Et paulo post, Deus Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudine, & sacrificemus ei, ne fortè accidat nobis pestis, aut gladius. Constat autem, ꝙ ipsi non intendebāt solum ire in desertum, aut p solas tres dietas, nec causa principalis recedēdi ex Ægypto fuit vbi sacrificarēt: sed potius vt absq; reditu in terrā promissionis irent. Sed Deus noluit primum pro causa eundi reddi, ne Pharao crederet ꝙ absq; reditu de Ægypto vellent exire. Si quis autem obstet contra prædicta dicens: Id, quod nullo addito dicitur, est simplex: sed iste absq; additione alicuius determinationis dicit se iuisse, vel ire causa orandi: ergo ex modo dicendi signat, ꝙ hoc fuit simpliciter & principaliter causa orandi: hoc est falsum, ergo mētitur. Ad hoc dicendum, ꝙ non omne quod simpliciter dicitur de aliquo, dicitur summè & principalissimè de illo: alias quicunq; diceret, ego video ens, nō posset hoc verè dici, nisi de summo ente. Causa ergo secundaria potest dici causa simpliciter, quamuis respectu principalis non sit ita simplex causa, sicut illa. Secundo etiam si quis obstet, ꝙ illud quod nullo modo mouit voluntatem illius ad eundum: immo subsecutum est post plenam voluntatem eundi, & per eam subintroductū ad cęlandū causam eundi, nō fuit causa eundi: ergo mentitur, qui scienter dicit hoc esse causam eūdi. Ad quod dicendū primo, ꝙ voluntas eundi nō fuit plena, nec plene mouēs ad eundum absq; causa secūdaria subintroducta, sicut patet in exemplo de Samuele, qa ipse timebat ire vsquequo habuit causam secundariā. Istud autem habet locū congruentiorē & magis ordinarium, quando causa secundaria fm rectū ordinē habuit primo poni in opere ad causam finalē principalē debitè efficiendam. Et sic fuit in pręmissis exēplis Samuelis & Moysi. Nam Dauid congruentius est inunctus in Regem sacrificio præeunte, quàm absq; sacrificio. Populus etiā Israel debuit p solēnia sacrificia Deū colere in deserto & Dei

F G H

legem

A legem suscipere, & per illā à multis periculis liberari antequàm promissionis terram ingrederetur. Secundo etiam dicendum, q sicut ead. cōclusio potest credi duplici ratione. Prima necessaria, & altera probabili: aut per duas probabiles, aut per duas necessarias, & vtraque absque altera potest reddi pro causa credendi conclusionem: sicut est de duabus causis finalibus, seu de duabus rationibus motiuis. Sciendum etiam, quòd quando dicitur, ad sacrificandum Domino veni: Non oportet intelligi, quòd hæc fuit causa veniendi: sicut nec dum dicitur, ad locum istum B veni, potest esse simpliciter veni, & sic quòd meus aduētus processit ad hoc opus, cum hæc significatio non est sic propria, sicut prima. Tertio posset etiam quis obstare, dicens: Commune,& simplex vulgus, communem & simplicem intentionem verborum accipit: sed in tali locutione commune vulgus simpliciter intelligeret illud fuisse causam absolutam, & principalem, & aliam significationem reputaret duplicitatem,& fraudulentiam, & cum arte versutæ calliditatis dictam: ergo, &c. Ad quod dicendum, quòd commune vulgus habet aliquid simplicitatis puræ & re- C ctę, & aliquid fatuæ & asininæ. Et vbi fit contra primam, male fit: sed non contra secundam. Et quando ex hac secunda indicaret aliquid callide, & male fieri, quod fit per rectam, & cautam discretionem eorū stolidæ fatuitati cōtrariam: potius debet argui, q fit prudenter & rectè, q̄ q fiat maliciose,& dolose. Ex tali namque duplicitate prudenti, & veritas præseruatur, & innocentia defensatur, sicut latius est ostensum in tractatu de Seraphin, sermone . . ar. . vbi septem ponuntur remedia, quibus homo licite,& debite vti potest pro liberatione innocentis, si quæratur ad mortem.

Tertia dubitatio

D

De duplicitate oris, quæ propter tria culpabilis est. Cap. 3.

TErtia duplicitas est prohibita, quia semper peccatum est, & hoc si habet aliquod horum trium. Primo, si fit ex consuetudine: secundo, si fit ex causa leui: tertio, si fit dolose. Primo, si fit consuetudinarie: quia hoc manifestum indiciū est, quòd mens iam induit habitum duplicatum, iuxta illud Prophetæ. Fiat ei sicut vestimentum quo operitur: & sicut zona, qua semper præcingitur. Secundo, si fit ex causa leui: quia signum etiam est, quòd talis mens duplicitatibus plena est, quando tam facile duplicitatem euomit, dicente Domino, Matt. 12. Malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala. Et Luc. 6. Ex abundantia cordis os loquitur. Tertio, si fit dolose, puta ad fallendum in mercantia, & in quocunq; contractu, s. vt iuxta sententiam Prophetæ decipiat ipsi de vanitate in idipsum: ad fallendum in iudicio, vel ad subticendum veritatem, quam ibi dicere obligatur. Insuper in quocunque alio negocio. Ideo admonet Apostolus. 1. Thessal. 4. Ne quis circumueniat in negocio fratrem suū, quoniā vindex est Dominus. De hoc triplici vsu duplicitatum Propheta ait: Tota die iniustitiam co.lin.tua, sicut noua. acuta fecisti dolum. Primo enim, cum dicit, tota die, ostendit consuetudinem duplicitatum. secundo, cum addit, iniustitiam cogi. lingua tua: vt ex coniunctione istorum duorum, s. cordis, & oris exprimat, quòd quam cito cogitatio oritur in corde, tam cito exprimitur ore, sicut de talibus Ecclesiastici 21. scriptū est, In ore fatuorū cor illorū. Et iterū. 19. idē ait, A facie verbi parturit fatuus. Tertio vero, cū subdit, sicut nouacula acuta fecisti dolū: notat duplicitatis dolositatē. Et equidē pulchre. Nā sicut nouacula inter alia hēt tria. Primo enim abscondit aciē in manubrio, secundo affilatur super lapidē oleo vnctū, tertio leuiter secat, & radit. Sic etiā lingua dolosa: Primo occultat malitiā prauę intētionis. In cuius mysteriū. 2. Regum 20. Ioab, qui inimicus interpretat̄, tenuit manu dextera Amasæ mentum, quasi osculans eum. Porro Amasa non obseruauit gladiū, quem habebat Ioab, qui percussit eū in latere: & effudit intestina eius in terram, & mortuus est. Secūdo autē affilatur super lapidē oleo vnctū, cū ante dolū præcedit adulatio quædam, iuxta illud propheticū, Molliti sunt sermo.e. super oleum, & ipsi sunt iacula. Tertio leuiter secat, & radit, s. temporalia bona: vñ quasi cōtinue malitia cordis suggerit menti prauæ illud Ezech. 5. Sume tibi gladium acutum, radentem pilos.

Duplicitas oris tripliciter est cōdemnabilis.

Psal.

E

F

G

Simile.

H

ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici operis duplicitate, quando est licita, & quando illicita.

TErtia est duplicitas operis, quæ etiā simulatio appellatur. Et hæc etiam triplex est: Prima cautelæ, secunda doctrinæ, tertia fallaciæ.

Quòd

A *Quòd simulatio cautelæ, quandoque licita est. Cap. 1.*

PRima est simulatio cautelæ, sicut fuit in Iehu, qui se finxit cultoré Baal, vt habetur 4. Regum, 10. c. & 22. q. 2. vtilem simulationem, & in tempore assumendam Iehu nos docet exemplum, qui sacerdotes Baal interfecit se fingens idola velle colere. Et Dauid mutauit faciem suam coram Rege Geth. 1. Regum 21. Sed, secundū Alex. & Bonau. Hieronimus. large vtitur noīe simulationis, p̄ quacunq; fictione: nec oportet Iehu excu-B sare a culpa, vel mendacio: quia fuit malus, vtpote ab idolatria Ieroboam non recedens: laudatur tamen, & temporaliter remuneratur a Deo, non pro simulatione, sed pro zelo, quo Baal cultum destruxit.

Quòd quandoque ad doctrinam simulatio licite potest fieri, quando sunt ibi quinque. Cap. 2.

SEcunda autem simulatio est doctrinæ. Ad huius intelligentiam notandū est, ꝙ quando fictio habet in se, & ex se hæc quinque. Primo veritatem altā & vtilē C in sua significatione, secundo summam sinceritatem & intentionem, tertio auctoritatem celebrem in actione, quarto pietatē in affectione, quinto alias decentes congruentias in modo agendi, tunc decentissime currit, & ipsimet cui fit, miro modo cōplacet, cum sibi postmodum innotescit. Et hoc modo fuit in præsagiosis operib. Prophetarū, iuxta regulam superius in principio. 2. ar. in 5. declaratā: quia sicut ibi de duplicitate verborum, ita hic de duplicitate operum idem iudicium est. Ipse quoque Deus simulauit se voluisse immolationem Isaac, quā præceperat, & postea prohibuit, D sicut patet Gen. 21. & 22. q. 2. c. si quælibet. Sicut enim verba figuratiua habent veritatem pro sensu, pro quo fiunt, non quem faciunt, sicut de Iacob prædictum est: Ita facta figuratiua habent mirabilia pro sensū, pro quo fiunt. Talis autem simulatio fuit in Christo, Luc. 24. qui finxit se longius ire. Si autem quæritur, quare Christus hoc fecerit: potest duplex ratio assignari. Prima propter honestū, ne importune, & improbe se videretur ingerere hospitio, & comestioni illorum: simulque vt pauperibus daret formam se non improbe ingerendi. Secunda propter meritum, vt illi per inuitationem fierent digni eius receptione, & E taudem clariori manifestatione. Vnde & potest esse, ꝙ Christus decreuerat non intrare cum eis, nisi ipsum tanquàm pauperé misericorditer inuitassent. Et si hoc fuit, tunc fictio illa minus habuit de ratione fictionis. Tertia propter exemplum hospitalitatis, docens ꝙ hospites sunt trahendi, atque cogendi: atque per hoc ostendatur, ꝙ per opera misericordiæ peruenitur ad pleniorem, & familiariorem notitiam Dei, & sapientiæ suæ. De hac simulatione doctrinæ ait Aug. in quæstionibus Euangeliorū. Quando fingimus illud, quod nihil significat, mēdacium est: cum fictio autem nostra significat aliquid, nō est mendacium, sed figura veritatis. Et dat prædictum exemplū de Domino fingente se longius ire, ad designandum, ꝙ ipse erat longe ab eorum fide, vt Greg. ait. Gen. quoq; 22. dicens Abraam famulis. Postquàm adorauerimus, reuertemur ad vos. secundum Amb. prophetat, qđ ignorabat: quia per eum Dn̄s locutus fuit. *Hospitalitas.* F

De simulatione fallaci, & mala, quæ tripliciter fieri solet. Cap. 3.

TErtia est simulatio fallaciæ, seu malitiæ. Et hæc habet rationem mendacij, & non fit sine peccato: tantoque G grauior culpa est, quanto proximis infertur grauius damnum, atque peruersior est fallendi intentio. Tripliciter enim in tali simulatione intētio deprauatur, quæ triplex intentio dici potest. Prima est intentio vana, secunda est intētio cupida, tertia est intentio dolosa. Prima est intentio vana. Et hac duplicitate, & simulatione a capite vsque ad pedes plenæ sunt quælibet mulieres vanæ, quæ quot vanitatibus indebite abutuntur, tot duplicitatibus onerantur, quod maxime in magnis solēnitatibus seruare solent cōtra preceptum Domini, Hierem. 17. qui ait, Nolite pondera portare in die sabbati. Ad talem enim mulierēm, vt ait Aug. 4. de doctrina Christiana, Ambr. ait: Quem iudicem, o mulier, veriorem requirimus deformitatis tuæ, q̄ teipsam, quæ videri times? Si pulchra es, quid abscondêris? si deformis es, cur te formosam mentiris? nec tuæ conscientiæ, nec alieni gratiam erroris habitura. In talibus mulieribus omnis corporis locus, & membrum supra rationem o rnatus continue mentitur. Quid dicemus de duplicitatibus, & suffulturis, de quibu simbuunt matres filias suas, vt eas nuptui *Intentio vana, quę* H

nuptui

A nuptui tradant, & aliquem iuuenē decipiāt in pretiosissima mercantia, id est, in muliere, vel vxore capienda? Et, quod deterius, ac nequius est, cū de vxore deceperint aliquem iuuenem, nedum conscientia cōpungatur, immo putant magnum obsequiū se præstare Deo. Cū his associari possunt oēs hypocritæ, & virtutē, quā non habēt simulates, qui vt dr̄ Matth. 23. Omnia opera sua faciūt, vt videātur ab hoibus. Et in eodem contra eos Dn̄s ait: Væ vobis, qui similes estis sepulcris dealbatis: intus autem pleni estis ossibus mortuorū, & omni spurcitia. Et Iob 8. Spes hypocritæ peribit: Non pla-

B cebit Deo verecūdia sua, sicut telæ aranearum fiducia eius innitetur super domū suā, & non stabit: fulciet eā, & non consurget.

Secunda intentio. Secunda est in duplicitate intentio cupida: hæc duplicitas, & fallacia cōmittitur in falsitate ponderū & mensurarū, in cōmixtione rerū sanarū & corruptarū, in permixtione viliū & pretiosarū, & in consimilibus

Tertia intentio. mēdacijs, quibus plenus est mūdus. Tertia intentio est dolosa, quæ quandoq; etiā fit sub pallio, & apparentia zeli, & æquitatis: cōtra quod Aug. super Psal. Simulata æquitas, nō est æquitas, sed duplex iniquitas, & simulatio. Et iterū 22. q. 1. c. certe. idem ait:

C Malum est cadere a proposito, sed peius est simulare propositū. Hac ēt intētione dolosa fiūt omnes proditiones iniquæ, vnde tot innumerabilia mala sequuntur. Ex p̄dictis igitur patet, quæ sit duplicitas cordis, oris, & operis: atq; quæ licita, & quæ illicita sit, vt quilibet iam cauere possit omnē duplicitatē, & simulationem iniquā, cū omnino aduersetur veritati, ac bonitati diuinæ; atq; verā rectitudinē cordis, oris, & operis amplexetur: cum Can. 1. scriptū sit, Recti diligunt te: quam rectitudinem omni conatu, toto nisu, ac viribus totis cōplecti nos fa-

D ciat rectissimus Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

DOMINICA QVARTA in Quadragesima.

Ordo dicendorum per septimanam sequentem.

Equebatur eum multitudo magna. Io. 6. c. & in Euāgelio hodierno. Inter cætera, q̄ ad Chrianā Religionē necessaria dinoscūtur, hoc apprime necessarium extimatur, videlicet restituere aliena, sine quo omnis Christiana Religio, atque

E omnis pœnitentia, inanis & vana reputanda est. Vnde 14. q. 6. c. si res. Aug. ait: Si res aliena, propter quā peccatum est, reddi post, & non redditur: pœnitentia non agitur, sed simulatur. Si autem veraciter agitur, nō remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Quæ sentētia pro regula statuitur, extra de reg. iur. lib. 6. peccatū. Vt ergo disponere vos possitis oēs ad verā pœnitentiā, & ad sacrā cōmunionē, in præsenti septimana de alienorū restitutione agemus. De qua 8. Religiositates principaliter considerare necesse est. Primo, quis restituere obli-

F gatur: secundo, quid: tertio, quantum: quarto, quādo: quinto, quibus: sexto, quo loco: septimo, quomodo: octauo, quare restituēdū sit, vt in 8. qq. hæc materia distinguatur plenius. Nec tamen curabimus in septimana præsenti seruare talem ordinem, q̄ quolibet sermone, & die Religiositas vna tractetur, cum grauitas aliquarum earum maturiorem, & longiorem postulet discussionem, aliqua verò breuiorem, & leuiorem.

De restitutione alienorum, in Dominica antedicta de mane: & primo quis restituere cogatur.

G

Sermo XXXIII.

Equebatur eum multitudo magna. Iterū vbi supra. Primo enim considerare necesse est, quis restituere cogaī. Licet enim multi multipliciter auferant aliena: si saluari volunt, sicut prædictū est, iuxta posse restituere obligantur: nihilominus maior est numerus eorum, qui cum principalibus damnificatoribus ad restitutionem participes fiunt, quàm sint hi, qui iniuste obtinent aliena: Vnde de quolibet,

Quis restituere cogatur.

H qui male adeptus est substantiam alienam, atque de illis, qui cum eo participes fiunt: intelligitur verbum præallegatum moraliter intellectum, cū dicitur: Sequebatur eū, s. rerum malum damnificatorem, & acquisitorem. multitudo magna, i. cum illo participantiū in impie acquisitis. Ad horū tamen intelligentiam p̄mittenda est prima hæc regula generalis, quæ talis est: Omne damnum, quod quis dat, aut causa efficiēs est q̄ detur, satisfacere obligatur. Ex qua quidem regula elici potest, q̄ tria sunt hominum genera, quæ concurrere possunt in alienis iniurijs, siue damnis. Primo sunt

quidam

A quidam offensores, secundò sunt quidam consentientes, tertio sunt quidam participantes. Vel aliter dici potest, quod primi sunt qui dant offensionem, secundi qui dant offensionis occasionem, tertij qui dant offensionis causam efficacem. De quibus omnibus Psal. 44. Propheta ait: Si videbas furé. Ecce offensores: currebas, s. cum voluntate ad furtum. Ecce consentientes. Et subiungit, cum eo. s. dando ei ad furtú causam efficacem. Ecce participantes. Quod verbum potest eé in præsenti materia de restitutione aliud thema. Pro furto enim exprimitur omne illicitum acquisitum, quia Exo. 20. c. omne tale in decalogo prohibetur, cum dicitur, Non furtum facies, sicut habetur 14. q. 5. c. pœnale. vbi Aug. ait: Furti enim nomine bene intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ. Et cum hac sententia omnes Doctores concordant.

Psal.

B

Articulus Primus.

De his, qui principales sunt ad inferendum temporalia damna.

C Primi igitur, qui inferunt damna, offensores possunt nominari. Et ad præsens de triplici genere disseramus, sub quibus omnes alij consimiles comprehendantur. Primi sunt raptores, secundi sunt fures, tertij sunt vsurarij. Et hi omnes, secundum regulam superius datam, de illatis damnis satisfacere obligantur, quia ipsi principaliter inferunt damnum.

Quomodo raptores satisfacere obligantur: & quid faciendum de inuentis rebus Cap. 1.

D Primi autem sunt raptores, inter quos connumerari possunt incendiarij, prædones, atque piratæ, cunctique consimiles: qui quidem deteriores sunt, quàm ipsi fures, sicut patet 14. q. 5. c. pœnale. vbi August. dicit: Pœnale est, occulte auferre: multo maioris pœnæ visibiliter eripere. Tales autem quicquid in bello iniusto rapuerunt, vel combusserunt, aut depopulati sunt, seu aliter detraxerunt, vel damnificauerunt, restituere obligantur. Idemque habetur in l. duobus. §. si quis iurauerit, ff. de iureiurau. & in l. si te. C. quod metus causa. Inter raptores autem, inuentores aliquarum rerú numerari possunt. vnde 14. q. 5. c. si quid. Aug. ait: Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti fecisti, quia non plus inuenisti. Qui alienú negat, si posset tolleret: Deus cor interrogat, non manum. & in c. multi. Hieron. inquit: Multi sine peccato putant esse, si alienum quod inuenerunt, teneant, & dicunt, Deus mihi dedit, cui habeo reddere: discant ergo hoc peccatum esse simile rapinæ, si quis inuenta non reddat. Vnde ff. de furt. l. falsus. §. qui alienú. qui alienú qd iacens in terra lucrifaciendi causa sustulit, furti obstringit, siue scit cuius sit, siue ignorauit. Et hoc quidem rationabile est: quia ex quo scit rem esse non suam, supponere debet eam de iure ad alium pertinere, vt L. 1. C. de thesau. lib. 10. De rebus tamen inuentis distinguendum est, secundum Richar. & Tho. 2. 2. q. 66. Nam quædam sunt, quæ nunquàm in bonis alicuius fuerunt: sicut lapilli, & gemmæ, quæ sunt in litore maris, & non domesticę aues, & pisces maris, & similia: & alia, quæ iure naturali statim inuentoris fiunt. Ideo ab occupante licite retinentur. Eademque ratio est de thesauris sub terra antiquo tempore occultatis: quorum non est aliquis de iure possessor, nisi quòd secundum leges ciuiles inuentor medietatem tenetur dare domino agri. Intellige, si inuenit in alieno non data opera: sed si data opera illud inuenit, tunc totum reddere domino obligatur, Institut. de rerum diui. §. item lapilli. & §. thesauros. & C. de thesau. lib. 10. ff. de acquir. rerum domi. l. si is, in princ. Quædam vero res inuentæ fuerunt de propinquo alicuius hominis: & tunc si quis accipiat eas non animo retinendi, sed restituendi domino, cuius erant: non committit rapinam. Aliter sic, sicut patet in capitulis superius allegatis. Concordat Alexan. de Ales in 3. in 7. præcepto. Et ideo dicit Bal. in rubrica. ff. de rerum diuisio. quòd si aliquis in fundo suo repetit pecuniam in forma thesauri, vt repositam in quodam vase sub terra absconso: tunc habet locum illud, quod dicitur, quòd acquirit sibi, vt l. 3. C. de thesauris. Secus si reperit pecuniam sparsam, quia tunc tenetur illam indistincte restituere. Sed quid faciet inuentor huiusmodi? Dicendum quòd talis, secundum Scotum, rem inuentam alicui publicæ personæ custodiendam tradere debet: Et siue aliqua fictione competenter operam dare, vt reperiat eum, qui rem amisit: vtputa per præconem faciendo publice

E

F

G

H

Scotus in 4. dis. 15.

A blice proclamari, vel aliter, sicut expediens est. Et si illum reperiat, & ꝙ illius fuerit per circunstantias certus fiat, restituet illi. Sed si talis non reperiatur, debet secundũ quosdam, ab inuentore pauperibus erogari pro anima illius, cuius res fuit: quia, secundum Sco. cui non potest temporaliter reddi, debet ei spiritualiter satisfieri: vel si ipse indigẽs foret, eam rem retinere potest. Et hoc, secundum quosdam, auctoritate pœnitentiarij, vel diœcesani, si forte sibi retinuerunt auctoritatem talia dispensandi.

Vbi supra

B *Quomodo tenentur satisfacere fures: & quando liceat homini furando satisfacere sibijpsi.* Cap. 2.

SEcundi sunt fures, qui restituere obligantur iuxta omnem modum, secundũ ꝙ raptores obligati sunt, sicut in præcedenti capitulo de raptoribus dictum est. Sed quid de eo, qui nõ potest rehabere rem suam, & debitum suum: vel quia impotens est contendere cum maiore: vel quia non potest sua iura probare: aut quia in iudicio ei iustitia minime ministratur, seu quacunque alia causa non possit homo rehabere sua: Nunquid poterit sibijpsi soluere per C occultum furtum? Ad hoc respondet Henricus de Gandauo in quolibeto suo, dicens, quòd talis non peccat, nec in modo recuperandi, nec in retinendo rem sibi recuperatam: quia licet ita regulariter propulsare iniurias, & compellere ad restitutionem non debeat fieri per personam singularem, sed per publicum iudicem, quando bono modo potest per eum fieri: in casu tamen quòd hoc minime fieri posset per iudicem tali modo singulari personæ intelligitur esse concessum, tanquàm ministro legis, & iudici regulari. Et sic in tali casu licet singulari personæ iniuriã propulsare, & per seipsum rem suam recupe- D rare. Et quia sic est in proposito: quia ponitur iste propter potentiam detinentis per mysterium alicuius iudicis non posse recuperare rem suam: ideo nec in recuperando, nec in retinendo peccare videtur. Et huius sententiæ Augustinus esse videtur, qui 14.q.5. c. non sane, ait: Non sane quicquid ab inuito sumitur, iniuriose aufertur. Nam plerique nec medico volunt reddere honorem suum, nec operario mercedem suam: nec tamen hæc, quæ ab inuito accipiunt, per iniuriam accipiunt. Idem sentire videtur Innocen. in cap. olim. extra, de

Henrici Gandauẽsis opinio.

restitutio. spoliat. in secunda opin. in glo. in verbo, vim. Licet enim prædicta possint aliquo modo saluari: possunt tamen circa hoc plura pericula imminere. Propterea discretius, & cautius, & securius, secundum alios, dicendum est, quòd is cui debetur in duobus casibus de rebus debitorum sibijpsi restituere potest. Primo, quando rerum ipsius debitoris efficitur dispensator. Secundo, quando res aliqua debitoris, vel sua ad ipsum per aliam viam licite venit: vtputa cum fur deponat rem furtiuam apud eum, a quo illam abstulit: vel quia casu illius aliquam rem inuenit. Aliter autẽ minime sibijpsi satisfacere potest. Et maxime propter quinque pericula, & mala, quæ inde superuenire possunt. Primo propter periculum scandali fraterni: quia proximo innocenti pro furto imponi posset. Secundo propter periculum propriæ infamiæ: quia quis fur de facili posset credi. Tertio propter periculũ propriæ personæ, vel vitæ: quia si hoc per testes efficaciter probaretur, tanquàm fur iuste puniri posset. Quarto propter periculum animæ: quia si daretur sibi iuramentum, si habuisset rem ablatam, aut sciret, qui eam clanculo recepisset: de facili periurium incurrere posset. Quinto quoque illicitum est propter preceptũ iuramenti positiui manans ab ordine diuini iuris: quia talis sibi vsurpat publicam potestatẽ. C. ne quis in sua causa propria. l. 1. Propter quatuor enim, ne quis satisfaciat sibijpsi iustissime inhibitum est. Primo enim, ne liceat vnicuique raptori, vel furi dicere: ego non rapui: sed quod mihi debebatur, tãtummodo mihi solui. Secundo, ne discordiæ nascerentur, si præter ordinariũ iudicium superioris, de rebus alterius vnusquisq; sibiipsi soluere posset. Tertio, quia vnusquisque in sibi soluendo precium rei sibi debitæ plus debito de facili æstimaret. Quarto etiam faciliter æstimaret minus debito precium rei a se acceptæ, de qua satisfaceret sibi. Propterea Deuteronom. 16. scriptum est. Iuste, quod iustum est, persequeris. Talis autem licet iustum faciat tantum accipiẽdo, quantũ erat sibi alius obligatus, nõ tñ hoc exequitur iuste. Si quis aũt dicat, ꝙ etiã in duobus prædictis casibus nõ possit homo satisfacere sibi: cum lex generaliter dicat, ꝙ nemo sit iudex in causa sua. Dicendum est, quòd talis lex intelligenda est primo respectu iudicij ordinarij, & cõmunis, secũdo in dubijs vbi merito superioris sententia

B E F G H

Quinque pericula accidunt plerumq; in restitutione alienæ rei.

A sententia requirenda est. Sed quādo dispēsator alicuius domini suæ rei soluit sibijpsi, sicut & alijs debita, quę suus dñs sibi debet, non facit hoc tanq̄ impius dispensator. Is vero, ad quem licite res deuenit, facit hoc tanquàm detentor, vsquequo suum debitū reddatur sibi. Si quoq; instetur, ꝙ dispensatori probabiliter constat, dñm dispensationē solutionis talis debiti minime sibi cōmisisse: Dicēdū, ꝙ nisi ei illā interdicat expſſe, pōt ex cōi iure pręsumere, & sentire sibi eē commissam, ex quo certus est, ꝙ ex diuino iure, atq; humano res soluēda sibi debetur a dño suo. Aduertendum est tamē, ꝙ sic re-
B cipiens cauere debet, ne sibi, vel suis hæredibus iterū restitutio fiat. Propterea informare oportet de hoc hæredes suos, ne recipiant quicquàm, si pro tempore vellet, qui obligatus fuerat aliquid eis dare. Conclusionaliter igitur tenendum est, ꝙ in septem casibus nemo sibijpsi satisfacere potest. Primo, quādo realiter, vel iuridice pōt rehabere suū. secūdo in iudicio ordinario, & cōi, in quo nemo pōt iudex eē in propria cā: & similiter in casu sequēti. tertio in dubio, in quo superioris sentētia est merito requirēda. quarto si verisimile est, ꝙ ex hoc ꝓximo innocēti scandalū oriat̄. quinto, si immine-
C ret periculū propriæ famæ. sexto si immineret periculū propriæ ꝑsonæ, vel vitæ. septimo si immineret periculū propriæ aīæ, & mortalis culpæ. Sed quid si homo hoc non cōsiderās sibijpsi soluit, vtrū peccet, an restituere obligetur? Dicēdū, ꝙ nisi in prædictis duobus casibus homo sic sibi satisfaciens semper peccat, ar. de cle. ex. mini. c. illud. & de tali peccato pęnitentiā facere debet: satisfacere aūt nō tenetur, nisi sibi plus debito exoluisset: vel nisi in satisfaciendo vnum, vel plura de quatuor prædictis periculis imminerent, ar. ad hoc extra, de ope. no. nunc. c. cum ex iniūcto. §. super eo. Ra-
D tio prædictorum est, quia qui sic retineret, vel contra proximum, vel contra seipsum, peruerteret iustitiam naturalem: cum propter rem temporalē postponeret rem maiorem, scilicet, famam, vitam, & animā suā.

Quòd vsurarij satisfacere obligantur, & quando liceat retinere fructum, qui ex fructibus fęnoris suscipit incrementum. Cap. 3.

TErtij sunt vsurarij: & hi restituere obligatur quicquid ex impietate vsuraria extorserunt. Sed nunquid tenentur restituere quicquid ex rebus vsurarijs lucrati sunt? Ad hoc autem dimissis E varijs opinionibus dicendum est, ꝙ res ab *Quomodo vsurarij tenent̄ ad restitutionem.* vsurario pro vsuris recepta, aut est de sui natura lucrosa, aut non est lucrosa. Primo, si res recepta est lucrosa: sicut domus sūt vineæ, agri, & consimilia: tunc non tantum res ipsæ, sed etiam eorum prouentus restituendi sunt, ſm Sco. & Richar. Ratio est, q̄a tales fructus sunt fructus rerū, quarū alius dñs est: potest tamen inde deducere expēsas, & forte etiā suas operas moderatas. Secundo autē si res pro vsuris soluta non est lucrosa, quia scilicet fuerunt denarij, frumentum, vinum, vel oleum, & similia: tunc F sufficit restituere, quod receptum est. Vnde ſm Alex. Lomb. & Tho. & Ray. si vsurarius ex pecunia vsuraria negociatus est, & lucratus, vel inde prædia emit, & frūctus percepit, nō tenetur hæc restituere. Et hoc maxime propter tria. Primo, quia tale lucrum non est pecuniæ fructus, sed humanæ industriæ actus: atque possessio de tali pecunia empta ementis est, & non eius a quo vsura accepta fuit, licet sit ei debite obligata. Secundo etiam: quia cum ius pecuniæ per vsuras extortæ, vel possessionis inde emptæ, semper de iure ad periculum vsurarij currat, & inamissibile sit ei, qui soluit vsu- G rā. Hinc est, ꝙ totum lucrum, quod ex tali inamissibili capitali procedit, & cui sublata pecunia fuit modo vsurario proueniens est. Tertio, quia si vsurarius cum denarijs illis nihil fuisset lucratus, nō tenentur nisi ad illud, quod ex vsuris peruenit ad eum, non autem amplius eo. Distinguit tamen circa hoc Alex. Lomb. quia damnum, quod accidit iniuriam passo, dupliciter euenire pōt. Primo per se & directe; secundo ꝑ accidēs, & indirecte. Primo modo, cū per se & directe datur ab vsurario damnū iniuriā passo: tūc vsurarius satisfacere obligatur. Verbi gratia: Passus est aliquis damnū propter H pecuniam per vsurā sibi ablatā, quia ex ea volebat emere sibi necessaria pro sustentatione naturæ, vel soluere debita siue empta. Et in expoliatione talis pecuniæ incurrit damnum, quia necesse fuit sibi vendere possessiones, vel accipere ab alio pecuniam sub vsuris: vel quia domum suam propter hoc vilius vendidit, aut aliam conduxit, & consimilia. Tunc in tali casu vsurarius hoc damnum restituere obligatur. Cōcor. cum hoc Tho. Sco. & Ray. Ratio huius est, sicut *D. Thomas, Scotus, Ray.* infra in 3. ar. apparebit: quia vsurarius damno illius efficacem causam pręstat. Secundo modo

A modo dat vsurarius damnum iniuriã passo per accidẽs, & indirecte, s. quia nõ cõsecutus est homo lucrũ, quod ex pecunia intendebat, vel cõsequi potuisset. Et tale damnũ restituere nõ tenet, quia pecunia de sui natura nõ hẽt pactũ. Quibusdã vero non imprudẽter vr aliter esse dicendum, ne facilis aditus præbeat ad fœnus. Nã cũ solutio pro vsuris non fiat cõmuniter, nisi de rebus infructuosis: sicut sunt denarij, vinũ, frumentum, & similia: Si lucrũ proueniens vsurario ex vsurario lucro, non sit restituendum, multi conabuntur lucrari per vsurariã prauitatem. Cumq; cumulauerunt magnũ lu-
B crum, artem fœnoris dimittẽtes: cum denarijs ex fœnore acquisitis conabuntur lucrari per licitas mercationes, & artes sperãtes paulatim satisfacere vsuraria lucra, & sic diuites remanere, & animã suã saluare, vel potius multis deceptionibus, & periculis irretire. Constat enim, quantum fieri põt, *Hæc diligẽter perpendenda* eẽ periculis obuiandũ. Solet etenim ecclesia nõ solũ peccata cõmissa punire, sed etiã cõmittẽdis aditũ prohibere, sicut patet 22. q. 5. hoc vñ. 23. q. 4. ipsa pietas. extra, de cogna. spirit. c. tua. Hinc etiã cõtra delinquentes per leges apponuntur pœnæ, vt peccandi audacia reprimatur. Propterea tutius di-
C cendum est, ꝙ si res pro vsuris soluta non est lucrosa: & cum tali vsurario lucro lucretur vsurarius per alios cõtractus licitos, & honestos, de tali lucro tres debẽt fieri partes: quarum prima remanet apud vsurariũ, alia autem detur ei, qui soluit vsuras: tertia vero tanq̃ incertum pauperibus erogetur. Prima inquam pars vsurario detur propter industriã, & laborem suũ secundũ iudiciũ boni viri, quemadmodum si lucratus fuisset cũ pecunia aliena: dignus est enim mercenarius mercede sua. Secunda vero pars deẽ ei, qui soluit vsuras: & hoc ratione sui quodãmodo interesse: quia res sua detenta est,
D vnde potuisset lucrari. Tertia vero tãquàm incertum pauperibus dispẽsetur. Cuius ratio est, quia apud vsurarium remanere non debet propter rationem ostensam. Nec ei, qui soluit vsuras, restitui debet, cum ei quasi modo vsurario proueniret. Restat ergo, ꝙ sit pauperibus dispensanda: cum regulare sit, ꝙ quandocunq; restitutio fieri debet, nec reperitur, cui debeat fieri, habet pauperibus dispensari. ad hoc extra, de vsur. cum tu. Licet autem hæc opinio satis prouida videatur: tamen contra eam, secundũ quosdam, plurimum obstat cõsuetudo communis: quia nunquàm vidimus, aut legimus vsurarios ad restituendum compulsos, nisi E vsurarium incrementum. Præterea licet pactum de danda vsura sit de se, & absolute inuoluntariũ ex parte mutuum accipientis: nihilominus ex cõditione voluntarium dici potest. Propterea non simpliciter ab vsurario accipitur, & tenetur cõtra voluntatem illius. Et ideo ad nullum damnum sibi proueniens, præterquàm ad solam vsurã restituendam, vsurarius obligatur. Ratio est etiam, secundum Sco. vbi supra, quia recipere fructum prouenientem de pecunia sua per industriam alterius, vsurarium est. Propterea tutius mihi videtur, ꝙ iste qui dedit vsuras, nihil recipiat vltra pecuniam suam: F & præcipue, quando ille qui dedit vsurã, ex hoc non esset damnificatus. Si autem notabiliter damnificatus esset ex carentia talis pecuniæ, quam alius sibi restituit: non video quin vsurarius ille teneatur ad interesse. hæc Scotus. Et hæc sententia verior esse videtur. *Hæc sñia videt̃ tutior, quia ꝗcquid ac cedit sorti vsura est.*

ARTICVLVS SECVNDVS.

De his, qui sunt fauorabiles malo lucro, sed non dant ad hoc causam efficacem.

SEcundi principales in proximorũ of- G fensione sunt ipsi consentientes, s. qui dant offensionis occasionem, licet non efficacem. Et hi etiam in triplici genere distingui possunt. Primi sunt, qui dant occasionem rapinis: secundi sunt, qui dant occasionem furtis: tertij sunt, qui dant occasionem vsuris: de quibus per ordinem subiungamus.

De his, qui sunt participes in rapinis, non tamen dant in eis causam efficacem, atque de his subditis, qui suis dominis obediunt in iniusto bello. Cap. 1. H

PRimi autem offensores dici possunt, qui dant occasionem rapinis: nihilominus etiam sine illo fauore committeretur rapina, vt cum quis gaudens de destructione aduersariorum: licet bellum non sit iustum, ostendit lætitiæ signum de malis, quæ inferuntur illis, obloquitur, commendat impietates, & crudelitates, incendia, & rapinas, atque in communi colloquio ad huiusmodi exhortatur. Nihilominus verisimile est, ꝙ maius damnum fit illis illatum: hi tales licet mortaliter peccent, non tenentur tamen ad satisfa- *Quid de illis, q dãt occasionẽ rapinis.*

A satisfactionem temporalem, licet ad satisfactionem spiritualem merito obligentur, sicut de hoc in sermone 36. ar. j. atque in cap. 2. plenius apparebit. Quid si multi ad rapiendum concurrunt, nec aliquem habent capitaneum supra se: neq; vnus alium amauit magis, quàm alius eũ, sed simul cõueniunt ad rapinam? Ad hoc dicunt quidã, quòd quilibet solum pro parte sua satisfacere obligatur, ita tamen quòd eorum æstimatio habeatur: vt qui magis strenuus fuit ad malum, & maiorem aduersarijs incussit timorem, intelligatur amplius obligatus. Secundum autem Hostien. tutius, atque verius est, quòd quilibet insolidum obligatus

Quid de multis cõplicibus, q ad rapinã cõcurrũt.

B intelligatur, quia ad rapinã concordes fuerunt. Sed vt hoc clarius innotescat, distinguendum est, secundum Aug. & Ray. quòd subditus mouens bellum pro domino sibi mandante: aut credit bellum esse iustum, aut iniustum, aut dubitat. In primo casu, cum credit esse iustum, quia habet rationẽ hoc credendi: nõ tenetur restituere ea, quæ accepit ab hostibus, nisi secũdum edictum domini sui: neque peccat, nisi habeat corruptam intentionem, s. per cupiditatem, odium, vindictam, & similia, quæ ponuntur 23. q. 1. quid culpatur. In secundo vero

C casu, cum scit, vel probabiliter credit: quia rationem credendi habet bellum esse iniustum, restituere obligatur, quia tenetur plus Deo, quàm hominibus obedire. In tertio autem non tenetur: excusatur enim propter obedientiæ bonum, licet forte peccet dominus contra Deum. 23. q. 1. quid culpatur, vbi bene de hoc Aug. ait. Secundum autem Rod. si subditus a suo domino vocatur ad bellum contra suum hostem mouendum, cõtra quem non licet propria auctoritate pugnare: si dubitat verũ dominus eius auctoritatem habeat ab eo, qui potest ei tribuere potestatem: obediens excusatur

D propter obedientiæ bonum, sicut Aug. in prææalleg. c. ait. Et similiter de alijs causis, ex quibus bellum est iustum, siue iniustum. Secundum tamen Hostien. tunc talis subditus excusatur, quando quantum potuit, inquisiuit, & peritiores cõsuluit, & tamen semper dubius in se remansit. Alioquin tanquàm affectator ignorantiæ, sicut nec expers scientiæ punietur, extra, de clandest. despon. cum inhibitio. §. si quos vero. Neq; excusatur timore incurrendi aliquod temporale damnum. 32. q. 5. ita ne. Cum etiam auctoritas iuris, vel iudicis requirat ad hoc, ꝙ bellum sit iustum: merito dici põt, ꝙ vbi auctoritas iudicis habetur: ẽt si iudex errauerit, ad pugnãtis tñ cõscientiã satis est: & in hoc casu põt hẽre locũ dicta distinctio in cõsciẽtiæ foro. Secus in cõtentioso, vbi error detegeretur tẽpore suo. Hęc Hostien. Sed sicut ait Rod. non sic excusantur stipendiarij, siue cognati, siue amici iniuste p̃dicto modo indicentes bellum, cũ non sint subditi eius. Neque excuset eos obedientiæ bonum: neque se committere debent discrimini in præiudicium alterius partis. 14. q. 5. denique. vbi Ambros. ait: Deniq; si nõ potest alij subueniri, nisi alter lędatur: commodius est neminem iuuari, quàm grauari alterum. Sed quid de mercatore in Francia existente: qui Venetias malitiose scribit, ꝙ merces quædam longe plus ibi, quàm Venetijs valeant: cum tamen mendacium scribat, vt venientes literæ ad manus mercatorum aliquorum, quos ipse odit, cũ damno eorum illuc suas transmittãt merces: Quod illi verum esse credẽtes, cum multo damno suo illuc transmittunt eas: Nunquid talis deceptor in conscientiæ foro satisfacere obligatur, cum quodammodo det occasionem proximi sui damno? Dicendum, ꝙ talis mortalissime peccat, non tamen obligatur ad satisfaciendum. Cuius ratio est, quia tales illius literas recipientes eis credere minime tenebantur: immo iniuste egerunt recipientes literas illas, si directę non erant eis. Alij tamen dicunt, & forte melius: quòd tales restituere obligantur.

E

F *Casus.*

G

De his, qui furti diuersimode participes fiunt: licet ad hoc non dent causam efficacem, & de his, qui aliorum impediunt futuram utilitatem, uel fructum. Cap. 2.

Secundi quoque offensores etiam dici possunt, qui furti occasionem præstãt, de quibus idem dicendum est, sicut in præcedenti capitulo, de raptorum fautoribus dictum est. Sed quid si ego impedio aliquem, ne aliquod beneficium consequatur? vel si cuidam empturo equum, vel castrum, ego dissuasorijs verbis antequàm facta sit, impedio huiusmodi emptionem? Aut si alicui, cui testator vult sua bona, vel eius partem legare, vel dare, impedio legare, vel dare, nunquid teneor ex hoc aliquid restituere sibi: quamuis etiam hoc a me malitiose sit factum, cum videar quasi furtiue proximo meo damni prestare occasionem. Ad quod dicendum, secundum Thomam, 2. 2. quæstio. 66. quòd aut talis impe-

H *Quid de impediente aliquẽ ne beneficiũ aliqd̃ cõsequat.*

A impediuit eum iustè: vt si intendens honorem Dei, vel vtilitatem ecclesię procuret ꝙ detur alicui digniori: & tunc in nullo tenetur. Aut impediuit iniustè: puta si intédebat nocumentū illius propter odiū vel vindictam & hmôi: & tunc si impedit, ne deẽ digniori, dico ꝙ anteꝗ firmatum sit, ꝙ deẽ ei, tenetur quippe ad aliquā recompensatio nē pensatis conditionibus personarū atq; negotiorū. Non tñ teneẽ ad æquale, quia ille nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si vero impedit ne deẽ, postquā iam determinatum est ꝙ deẽ, procurans indebitè reuocari, teneẽ ad restõnem æqualem, ſm suam facultatem. Et idem iudicium est de eo, qui impedit aliquem a cósecutione cuiuscunque muneris, quod honestè reciperet. Hæc Thom. Richar. quoque in 4. distin. 15. circa hoc distinguit: quia aut homo facit hoc intentione damnificandi alium, aut consulendi propriæ vtilitati. Primo autem si hoc facit intentione damnificandi alium: tunc quāuis non teneaẽ ad restituendum valorem beneficij eo, ꝙ nō est æqualis valoris habere bonum in actu, & esse propriè habere: maximè qñ impediri

Distinctio obseruanda, q̃ omni difficultati tollit.

B

C pôt. teneẽ tñ ad interesse ipsi damnificato ad arbitrium boni viri. Secundo autem si hoc fecit intentione consulēdi propriæ vtilitati, non tenetur ad aliquam restõnem, si beneficium illud procurauit pro se per viā licitam & honestam: quod quidē exemplo patere potest. Nam si præscindo venas in fundo meo, per quas deriuabatur aqua ad alterius puteū, & hoc intentione sibi nocédi: teneor sibi ad restõnem illati damni. Si autem hoc absq; fraude intendens consulere vtilitati meæ: vt puta quia mihi multum vtile est facere murum, nec potest fundamentum cōuenienter fieri sine prædictarū venarū præcisione: tunc non teneor ad ali-

D quam restõnem, quia tunc iniustè non damnifico, eo ꝙ ius habeam faciēdi vtilitatem meam in fundo meo. ff. de aqua pluu. ar. l. si in eo. & l. Proculus. in fi. ff. de dam. infec. ff. de noui ope. nunc. l. 2. Et sicut dr̃ de reg. iu. nemo damnum facit, nisi qui id facit, quod facere ius non habet. Iste habet ius procurandi sibi beneficium seruatis circūstantijs iustis atque honestis. hui⁹ sententiæ est etiā Scotus, eadem distinctione. Alij autem dicunt pro regula tenendum esse, ꝙ damnificatio in eo ꝙ nondum erat suum, aut sui iuris, non est illud sibi necessario restituendum. Cuius ratio est, quia per hoc non abstuli sibi aliquid suum, nec feci auferri: multo etiam minus teneor ei, quem impediui, B ne sibi præbenda ecclesiastica traderetur: Aut cui eā absque falsi criminis impositione feci iam datam auferri per eum, per quē secundum iura canonica & diuina verè sibi potuit auferri; sicut per Papā, vel alios, qui super hoc habeant potestatem. Nam pro futuro tempore, pro quo sibi aufertur, nondum sic erat sua, vel etiam sui iuris; quin saltem diuino iure posset sibi auferri. Propterea ius illud potius est spirituale atque commune & a superioris potestate dependens, quam sit corporale & restituibile atque proprium possidentis. Si vero in- F stetur, quod rusticum detinens violenter, ne suas operas exequatur: tenetur ad salarium, quod amittit: & similiter impediens piscatorem, aut aucupem a captione pisciū & auium, quæ sunt communis iur s: nisi ratione ripæ vel terræ, quæ sunt spiritualium dominorum, seu communitatum tenetur eis ad damnum datum. Dicendum quòd hæc non sunt similia casibus antedictis. Cuius ratio est, quia hoc casu aufer- G tur rustico & aucupi suus proprius vsus, qui erat vtique sui iuris. Aufertur etiam fructus in eorum vsu causaliter & quasi seminaliter contentus. Impediuntur etiam ab his, quæ eis competunt de communi iure. Huius sententiæ est Giraldus Odonis. Si quis verò arguat, quòd qua ratione dans causam prædictorum damnorum tenetur restituere damna: eadem ratione abscindens alicui manus, vel pedes, tenetur ei restituere omnia temporalia, quæ ex vsu prædictorum membrorum acquisisset, si sibi non fuissent abscisa. Ad quid enim amplius tibi teneor restituere fructus, quos ex tuo habuisses agro, nisi me cooperante illos perdidisses iniustè: quam- H uis ego illos non receperim fructus? Ad hoc quidem potest ex consideratione duplici responderi. Primo, quia in his, & consimilibus multum est attendēda approbata consuetudo omnium preteritorum atque præsentium & præcipue factorum: nam consuetudo talis magnam vim causalitatis habet in humano iure. Nam sicut distinct. 12. cap. diuturni, scriptum est: Diuturni mores, nisi legi sint aduersi, consensu vtentium approbati legem imitantur. Non etenim reperitur, quòd damna lucri, quod fecissent trūncati & excæcati, sic fuerint restituta, & debere restitui iudicata: sicut reperitur de superioribus datis damnis.

Sco. in 4. dist. 15.

Instātia.

Solutio.

Giraldus Odonis.

A Secundo, quia truncatio membrorum non aufert immediatè causam lucri propinquã & quasi actualem: sed potius causam remotam & magis potẽtialem, quam actualem. Et ideo detruncator membrorum potius aufert posse, seu potentiam ad lucrandum, q̃ auferat lucratiuum actum, seu actualiter causam lucri, nisi solum pro quanto actus non actualiter, sed potentialiter continebatur in membris. Sicut autem rapiens pecuniam, seu equum, non tenetur restituere qc quid dominus per illa posset esse lucratus: sed solum ea, quæ per hoc probabiliter lucratus esset, ex eo ꝙ iam erat actualiter ad

Casus.

B lucra huiusmodi ordinatus & dedicatus, sicut supra. 3. c. ar. primo, dictũ est. Sic nec in proposito restituere obligatur ea, quæ posset esse lucratus. Si vero dicas, ꝙ ille truncatus iam erat lucris mechanicis & officijs mancipatus: tunc oportet dicere, ꝙ truncator ei restituere obligatur, quantũ ponderat probabilitas talis lucri. Aut ꝙ sicut antea dictum est communis consuetudo ipsum de hoc restituendo excusat. Talis nãq; consuetudo fortè propterea introducta est: quia vt frequentius huiusmodi probabilitas pro tota vita truncati est nimis incerta:

C tantique ponderis, seu precij, quòd vix restitui posset saltem a vulgi communitate. Ad quid autem alicuius membri truncator remaneat obligatus, dicetur infra sermone. 36. art. 2. c. 2.

De his qui aliquos ad fœnerandum inducunt, vel ad hoc eis denarios præstant. Cap. 3.

TErtij autem offensores insuper dici possunt quidam, qui vsurarijs aliquod patrocinium præstant: non tamen dant eis ad vsurarium lucrum causam

D efficacem. Verbi gratia: Quidam consuluit cuidam amico suo, vt fœneraretur, nihil ei gratis pecuniam mutuauit, vnde ille exercet vsuras. Ad hoc dicendum, quòd de huiusmodi casu sunt diuersæ opiniones, secũdum Alex. Lom. & Vuil. Quidam enim dicunt, ꝙ qui alios ad fœnerandũ inducunt, q̃ fœneraturi alias non fuissent: insolidum restituere obligantur. Si aũt alias fœneraturi erant: tunc minimè obligantur, nisi inquãtum peruenit ad eos. Alij autẽ & rõnabiliter moti dicunt, ꝙ in neutro obligantur casu, nisi inquãtũ ꝑuenit ad eos. Nec insuper in duobus alijs casibus: vt putà cum quis societatem contrahit cum aliquo ad exercen-

De malis consultoribus.

dum fœnus: vel cùm quis vsurario pecuniã dat pro lucro percipiendo. Monent autem tales ad hoc sentiẽdum propter differẽtiã, quæ est inter rapinam & furtũ ex vna parte, & vsuram ex alia parte, & penes voluntariũ & non voluntariũ. Ex qua quidẽ dr̃ia ortũ habet: quia in his casibus potior est cõditio vsurarij, q̃ raptoris vel furis. Nã in rapina & furto restituere obligaẽ, qui præstat ad hoc aliquo modo causam efficacẽ, etiam si nihil perueniret ad eum, sicut de hoc in sequẽti articulo plenius apparebit. Et hoc, quia rapina & furtũ contra volũtatem Dñi perpetrantur. Non sic aũt in vsura, vbi interuenit voluntariũ mixtũ. Propterea in rapina & furto iura spoliatis tribuũt actionẽ contra eos, qui rapinæ & furto dederunt causam efficacẽ, licet ad eos nõ peruenerit quicq̃ de tali impietatis lucro. Ex prędictis igitur patet primus articulus & secundus: vbi sufficienter ostensum est, ꝑ prædictos duos articulos, quis restituere obligatur. Quod intelligere nobis, memoriter retinere atq; opere adimplere largiri dignetur Dominus noster Iesus Christus, qui cũ patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus in secula seculorum, Amen. E

Quis tenetur restituere i rapina & furto.

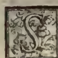
F

DOMINICA
Infra diem.

G

Quis etiam restituere obligatur, & specialiter de his qui in alienis damnis præstant causam efficacem: & quomodò quilibet eorum in solidum restituere obligatur.

Sermo XXXIIII.

Equebatur eum multitudo magna. Iterum Ioan. 6. cap. H

Iã igiẽ sufficiẽter pertractatis duobus principalibus articulis huius primę Religiositatis, quæ est, quis restituere obligaẽ. Iã ad discutiendũ tertiũ descendamus, qui talis est ſm regulam in principio præcedẽtis sermonis datã: Quod sunt quidã, qui in dãnis dant causam efficacẽ, i. sine qua verisimiliter pſumi põt, ꝙ tale dãnũ nõ cõtigisset. Iuxta qđ scriptum est, extra de iniu. & dã. da. c. si culpa. vbi dr̃. Qui occasionem damni dat, dãnũ dedisse videẽ. Quod verbũ, ſm prędictũ sensum intelligendum est: & ſm hunc intellectum

A lectū oēs tales cooperatores taliter præstā-tes causam efficacem, insolidum restituere obligantur. Tenentur inq̄, nisi per aliquos cooperatores iuxta propositionem suę cooperationis restitutio fiat. Et si tota fiat ab vno. s. de omni damno, incommodo, expensis, & interesse: tunc f̄m Scot. & Host. quilibet alius cooperator tenebitur ei ad tm̄, q̄tum sua partialis cooperatio partialiter, & proportionaliter satisfacere obligabat. Item f̄m Tho. si principalis in facto soluit, oēs alij. s. qui fuerūt ab eo inducti ad faciendum damnum, liberati sunt. Insuper notandum est, q̄ si homo nō est cooperatus in totum, sed solum in aliquam partem, non tenetur restituere, nisi tātummodo illam partem. Et f̄m Raymun. ille, cui sit satisfactum, quantum ad conscientiæ forum pōt & debet cedere actionem illi, qui totū soluit: nō qdē vt ab vno exigat totū, nisi forte a principali damnificante: sed vt a singulis partialiter & proportionaliter petat. Host. autē huic suię in aliquo contradicit, & bene: q2 ex tali cessione agi non posset, cum sit secretum. Sed alij cū ei sint obligati, sunt efficaciter inducendi, q̄ satisfaciant illi, cū negotiū eorū vtiliter fuit executus. Et sic iterum intelligi pōt verbū præallegatū. s. Sequebatur eū. s. auaritiæ, vel exterminij dæmonū multitudo magna, videlicet currētiū ad infernū, nisi pœnitentiam agant: quia. s. in dānis dāt causam efficacem. Multipliciter aūt possunt hoies in damnis cooperari dando causam efficacem rapinę, furto, atq; vsuræ. Sed dimissis his, qui dant causam efficacem vsuræ pro sermone sequenti solum de his, qui solum præstant causam efficacem rapinæ, & furto, diuersos quaternarios distinguamus.

Qui sunt cā damni Scot. vbi sup.

B

C

Qui rapinis & furtis dant causam efficacem. *Cap. I.*

D PRimus quaternarius sit de his, qui dant cām efficacē rapinis & furtis. Primo auxilio, siue facto, secundo scripto, tertio cōsilio, quarto statuto. Primo quidē auxilio, siue facto: vnde si quis rapinam dissuasit, nec aliud rapuit: sed tm̄ cū raptoribus iuit, vt personas rapientiū liberaret: Talis inq̄ restituere non tenetur, nisi forte raptor nullatenus iuisset, si comitatū alterius non habuisset. Nā in casu isto sp̄ tenetur, quia & si verbo dissuadeat, tm̄ facto & auxilio opē prętat: hoc f̄m Inno. & Host. ext. de homic. sicut dignū. in prin. Idem quoq; si multi concomitati sunt aliquos ad rapinam, seu deuastationem bonorum, siue ad defendendum eos, ne lædi possent, vel ibant vt aduersarios compescerent, si vellent prohibere rapinā, seu vastationem. Tales inquam, f̄m Inn. & Host. vbi sup. in foro conscientiæ non tenentur, nisi de ea rapina, quā quilibet fecit, vel quæ eorum auxilio facta est. vnde si multa alij raptores principales rapuerunt & destruxerunt sine istorum auxilio, licet hi cum illis concomitati sunt: in nullo tā isti tenentur, quia nec ipsorum facto, nec consilio rapinā vel statum principaliter fecerunt: nec tenentur inquam, nisi de illis damnis, quæ facta non essent, si tales non iuissent cum eis. Nā tunc tenentur in virilem portionem, si eorum fauore alij rapuerunt. Et in hoc apparet diuersitatis ratio inter auxilium & consilium: quia auxilium restringitur solum ad illa, quibus auxilium datur: consilium vero extenditur ad omnia damna, quæ vigore talis consilij data sunt. Tenentur etiam, si aduersarij crederent, q̄ illi in auxiliū raptorū venissent: & propter hoc rapinam defendere non auderent. Idē quoq; de illis, f̄m eos, vbi sup. dicendum est, qui pacificandi causa vadunt, nisi hoc significent aduersarijs: q2 alias rapinæ viderentur pręstare causam efficacem, cum illi timore eorum suas res nullatenus defendere ausi essent. Quæri etiam potest, vtrum ille qui habet iustum bellum, satisfacere teneatur damna, quæ aduersarijs suis per incendia fecit, aut effracturas, aut p arborum & vinearum incisiones, & consimilium? Ad quod dicendum, q̄ talis de illis damnis non tenetur, quæ intulit bona fide, a quibus commode non potuit abstinere secundum industriā & cōsuetudinem patriæ pugnantium bona fide. Si quis tamen crassandi animo & malitiose intulit, seu fecit: cum alias sibi cōmode consulere posset, tenetur & computabuntur illa damna cū damnis sibi & suis datis & hostibus eius vsq; ad quantitates concurrentes: & de eo, q̄ super excreuit, tenetur satisfacere illis, quibus intulit damna. Secundo autem dat quis dāno proximi cām efficacē scripto: vt puta si propter falsum testimonium, seu aliqd̄ instrumentum, vel propter aliam scripturam falsam, seu falsificatum in libris mercantiarū, seu aliorum factorum quis damnificetur iniuste: ille qui scripturā falsificauit, in solidū satisfacere obligat̄, vt in l. 1. ff. de magistra. cōuenien. & l. qui tabulas. ff. de furt. Tertio quoq; dat quis causam efficacem cōsilio: vt cū quis præstat cōsilium ad rapinā & furtū.

B

F

Notandū est latissimū discrimen inter auxilium & consilium.

G

H

De eo, q̄ dat cām efficacem consilio.

A Aut cum quis dat consilium ꝙ homo non restituat aliena, vel quocunq; alio modo in confessione, seu in iure ad proximi damnū consilium præstat, sine quo cōsilio talia nō fiebant, similiter insolidum satisfacere obligatur, ar. a simili, extra de sen. excōm. c. nuper. in glo. concor. Richar. potissimè quoq; obligantur insolidum, qui aliqua quæ veniunt in proximorū damnum deliberanda consilijs anteponunt: si non sint cōsilia dominorū, seu ciuitatū, seu aliquorum officiorum. Quarto etiam dat quis causam efficacem, & hoc statuto de facientibus statuta

B grauia, siue leges iniquas. Aduertēdum est, ꝙ si sint cōtra ius naturale, quod in lege & in euangelio continetur, ipso iure non tenent, dist. 8. qui contra mores. 32. q. 7. flagitia. vt de vsuris non repetendis, vel iuramētis non seruandis. extra de iureiur. contingit. & c. se. lib. 6. Innoc. extra de immu. eccl. quia plerique. in fi. Tales etiam conditores talis statuti vel legis: & eorum hæredes, secundum durandum, tenētur ad totum id damnum, quod scilicet ex illis statutis & legibus damnificatis contingit. Similiter om

C nes prædicta statuta & leges seruantes, secundum eum, tenentur restituere omnia illa, quæ occasione obseruationis earum factæ per eos alij iniustè grauati sunt. Idem est si laici talia statuta condant in præiudicium ecclesiarum, extra de constitu. quæ in ecclesiarum, & c. ecclesia. & obligantur insolidum illi, qui induxerunt conditorem ad talem legem confirmādam statutarij, & eorum hæredes, consiliarij, scriptores, iudicātes & ea seruantes, vel exequentes, & delere tenentur, extra de senten. excommu. nouerit. & c. grauem. & de vsur. ex graui. in clem. Obligantur etiam vicarij & alij offi-

D ciales, quando ipsorum Potestas & Capitaneus aliquid iniustum facit, nisi ipsi contradicant, aut resistāt, vt l. quoniā. la. 2 C. de appella. & Bal. hoc ibi firmat. Idem etiam est, si fiat contra ius positiuum ad pauperes opprimendos & iustitiam impediendam. extra de immu. eccle. quia nonnulli, & c. qm, & se. Hæc Raymund. & Hostien. in summa de condentibus leges iniquas. Item omnes condentes statuta contra ecclesiasticam libertatem & scriptores eorum, & Potestates, Consules, Rectores, & Consiliarij locorum, vbi talia statuta, siue consuetudines, editæ sunt, vel obseruatæ, & qui ea fecerint obseruari, & qui iudicauerint secundū ea, vel in publicam formam redegerint iudicata, ipso facto excommunicati sunt. extra de

Condentes statuta contra libertatē Ecclesiæ.

sen. excomm. nouerit. & c. grauem. Satis ad hoc faciunt, quæ dicuntur infra sermone. 35. art. 2. cap. 2. §. 3. & 4. Contra autem huiusmodi leges cōdentes, Esa. 10. proclamat, dicens. Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitias scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes: & vim facerent causæ humilium populi mei, vt essent viduæ præda eorum, & pupillos deriperēt, & cætera mira. E

Secundus quaternarius de eodem. Cap. 2.

Secundus quaternarius est de his, qui etiam damnis aliorum dant causam efficacem. Primo iussione seu præceptione, secundo comminatione, tertio detractione, quarto adulatione. Primo quidem iussione, seu præceptione. Ille nempe, qui iubet fieri: prior & principalior causa est, q̄ executor præcepti, & per consequēs plus influit: ex quo quidē plus obligatur & fortius. Ad hoc. 11. q. 3. c. Iulianus. & cap. si is, qui præest. Secundo comminatione, s. cum quis verbis & modis comminatorijs inducit aliquem ad inferendum damnum, quod aliter non dedisset. Tertio detractione vel diffamatione: vt puta cum quis dicit aliquē spoliatione dignum, & consimilia, atque detractione inducit tyrannos, siue regentes, siue potentes, aut quoscunque alios ad inferendum alteri damnum, sine qua detractione non fuisset illatum damnum: tales inquam satisfacere obligantur. Quarto adulatione, scilicet sine qua tale damnū non fieret: vt cum quis laudat malefactorem, quasi strenuum, propter quod ille ad damnificandum mouetur: talis inquam ad nocumentum præstat causam efficacem, quia vim habet cuiusdam consensus. ad hoc. 93. distin. si inimicus est ipse, circa medium.

F

G

H

Tertius quaternarius de eodem. Cap. 3.

Tertius vero quaternarius est de his quoque, qui dant causam efficacem aliorum damnis. Primo falsa aduocatione seu procuratione, secūdo falsa sententiatione, tertio falsa accusatione seu denūciatione, quarto falsa testificatione. Primo quidem falsa aduocatione, seu procuratione, cum. s. aduocatus vel ꝓcurator causam iniustā defendit. Vnde ſm Raym. tenet ad restōnem oium, quæ illi cōtra quos aduocabat, ꝓpter illius patrociniū iiustè amiserunt,

Aduocatus falsus, & iniqu.

A ferunt, seu damnificati fuerunt. Vnde si propter cauillationē suam abstulit aduersario causam bonam vel ēt si ipsum grauauit, superfluam dilationē petendo: vel allegando falsum contra consciētiam, vel faciēdo cauillosam positionē: aut instruēdo falsum teste sine instruēdo cliētulum de negando veritatem, aut ꝓcaci vociferatione impediēdo processum, quod quidem fieri potest, sicut patet. 5. quæst. 4. in loco. 3. q6. 7. si quis adeo. In omnibus his & consimilibus aduersario tenetur ad interesse non solum æ-
B ris, sed ēt iuris: nam tenetur ponere partem iniustè oppressam in statu sui primi iuris. Aduertēdum tamē, secundum S. Tho. 2. 2 q. 71. ꝙ aduocato defendēti causam iustam, licitum est prudēter occultare ea, quibus impediri posset processus eius: non tamē est licitum ei vti aliqua falsitate. Secundo falsa sentētiatione. Talis tamen sentētiatio tripliciter fieri contingit: aut malitia, aut ignorantia, aut metu, sicut patet. 11. q. 3. c. quatuor. 2. q. 1. in primis. Primo fit ma-
C litia: puta per cupiditatē, odium, vel amorem: & tunc si causa est ciuilis, tenetur ad restitutionē damnorum, & punitur in triplo. Si autē est criminalis, restituit damna & confiscationē patitur totius substantiæ suæ, vt in Auth. vt litigan. in exord. lit. iurēt. §. si quis autem. Secundo per ignorantiam, vel imprudentiam: tunc punitur ex quasi delicto arbitrio iudicis, sed non insolidū. l. fina. ff. de var. & extraordi. cog. & Insti. de oblig. quæ ex quasi delic. in prin. & hoc ponet Io. An. in c. cum æterni tribunal. in verbo, condemnamus. extra de sen. & re iud. in 6. Tertio fit per metum: & tunc si cadat in constātem virum, peccat mortaliter: sed non tenetur ad restitutionem, nisi tempore accepti officij, vel commissionis dubi-
D tasset de inserendo metu: quia tunc non excusatur a restitutione damnorum. Nam si quis timore, cupiditate, vel odio, vel amore, vel alias iniquam sententiam tulit, ad plenariam restitutionem faciendam tenetur læso. 11. q. 3. quatuor. & 2. quæst. 1. in primis. Sed quid de illo, pro quo iniustè sententia lata est: nunquid restituere obligatur? Dicēdum secundum omnes Doctores, ꝙ si habuit malam conscientiam, dum pendebat litigium restituere obligatur: neque sententia eum defendit, sicut dicitur de præscriptione, extra de præscrip. c. fi. vel si per falsos testes, vel falsa instrumenta, vel falsas allegationes scienter obtinuit, tenebitur in perpetuum, vt habetur in l. 1. C. si propter. fal. alleg. Sed si ante sniam non E habuit consciētiam malam, sed postea, & non appellauit: snia ipsum defendit, vt notat Hostien. in summa de sentent. excomm. c. 2. in fi. Et idem de præscriptione completa dicunt Bernard. & Hostien. extra de præscript. vigilanti. nisi haberet consciētiam remordētē, quam remouere non posset, quia tunc restituere obligatur, extra de simo. ꝑ tuas. il 2. Theologi vero dicunt, & bene: ꝙ etiam post præscriptionem, vel sniam, si habet vel incipit habere conscientiam, quòd res fuerit aliena, restituet obligatur, de quo per Bar. in extrauaganti, ad reprimendum, in verbo, per denunciationē, & per Bal. in F auth. ad hæc. C. de vsur. Et hoc exp̄sse ꝓbatur Inst. de excep. §. item si in iudicio, & hoc tenet Inn. extra, de immu. eccl. q̄a pleriq;. Sed ibi distinguit de ꝑscriptionibus, an sit exceptio odiosa, vt in Macedoniano, ff. ad Mace. l. 1. tunc tenet restituere: aut fauorabilis, & tunc nō tenet. Tertio falsa accusatione, seu denunciatione: de quibus quidē tenendū est, ꝙ si calūniosè hoc operati sunt, tunc tenent ad damni dati restitutionē: & sunt grauiter puniēdi, vt notat extra de calū. c. vlt. Sed & tenent penitentiam agere, G si ad hoc ex odio processerunt: quia ex charitate hoc procedere deberet. 23. q6. 5. prodest. Quarto falsa testificatione: si enim per dictū falsorū testium aliqua pars amiserit causam suā, tenet restituere totum dānum ei, qui damnificatus est, ar. 17. q. 4. si quis in atrio. 14. q. 5. non sane. 2. q. 4. notū fit. Quidam tñ circa hoc distinguunt, dicētes, ꝙ si testes fuerunt diligenter examinati, & falsum testimonium scienter & voluntariè tulerint: tenentur, sicut dictum est. Si autem non fuerint diligenter examinati: licet mortaliter peccauerint; quia fecerunt contra præceptum Dei, & insuper quia H sunt periuri: tamen ad restitutionem non obligantur, quia si diligenter examinati fuissent, fortè dixissent veritatem, vel eorum falsitas patuisset.

Theologorū opinio.

Quartus quaternarius etiam de eodem. Cap. 4.

Quartus Quaternarius.

Quartus quoque quaternarius superaddendus est de his, qui etiam alienis damnis dant causam efficacem. Primo non defendēdo, seu præseruando, secundo nō obuiando, tertio nō manifestādo, quarto iniustè grauando.

A Primo inquã non defendendo: vnde si quis ex officio suo tenetur a damno alterum defensare vel præseruare, non tantum si ex malitia, verumetiam si ex notabili negligétia, vel incuria, aut imperitia officio suo notabiliter indebita contingit illum damnificari, cui sic tenetur, totum illud damnum restituere obligatur: Verbi gratia, sunt quidam, qui ex assumpto officio tueri tenentur pupillos & viduas: huiusmodi etiã sunt Domini, qui cum redditus dominij habeant ex officio, tenentur subditos suos tueri. Stipendiarij etiam, qui ex officio obligantur defendere eos, a quibus in bello iusto stipendium habent. Medici & corporum & animarum, & maximè confessores ignari & negligentes: notarij, qui nesciunt condere instrumenta: vnde multi pdunt iura sua: Iudices & assessores, qui ex ignorantia vel incuria iniustas proferunt sententias: Procuratores & aduocati, qui ex eisdem causis amittunt causas iustas, atque consilia dantes, his etiam possunt annumerari: In super nautæ & architectores & consimiles omnes. Tales inquam, si ex eorum imperitia, vel negligentia quidem damnificantur, satisfacere debent. Cuius ratio triplex est. Prima, quia tenentur talia præcauere: Secunda, quia vnusquisque C tenetur sufficienter scire & exequi diligéter artem, quam profitetur: maximè quãdo vergit in periculum alterius error suus. Tertia, quia eorum imperitia & negligentia habent quandam efficacem causalitatem damnificationis illorum, iuxta modum quo priuatio est causa priuationis: ꝙ etiam talis ignorantia, seu negligentia nõ excuset, patet extra de iniur. & d. m. da. c. si culpa. & 1. q. 1. quicquid. Quid etiam de custodibus, qui etiam eos non accusant, quos reperiunt per ciuitatem euntes contra statutum post campanæ sonum: qui scilicet condemnandi essent ad solum eo- D rum verbum? Dicendum, quod si tales hoc iurauerunt, & transgressores negligunt accusare, periuri sunt, & grauissimè peccant: quia iustum erat statutum. Non tamen tenentur soluere statutam pœnam, quam transgressores incurrere merebantur. Ratio est, quia nondum contra offendentes erat sententia lata: cum nullus soluere obligetur sententiam antequam in se sit lata de iure, sicut latius dicetur in sermone. 37. art. 3. cap. 2. Si vero tales custodes aliquid inde lucrantur, tenentur pauperibus erogare. Si tamen videant fieri damnum & non reclament, potissimè quando E de tali custodia salarium habent: de suo ꝓprio satisfacere obligantur: & si a damnificãte aliquid acceperunt, debent pauperib⁹ dispensare. Idem per omnia dicendum est de his, qui ex officio positi sunt ad custodiam vinearum, atque possessionum, & eorum officiũ prædictis modis iniuste agunt. Secundo non obuiando, scilicet malis, & proximorum damnis. Et hoc, quando homini de iniuria constat, & obuiare potest, & sibi ex officio competit & incumbit, sicut competit dominis & multis officialib⁹: & secundum Sco. tale obuiare intelligi habet, quando esset ad bonum rei publicæ, & sine periculo propriæ personæ. Tales in- F quam non obuiantes insolidum restituere obligantur. Vnde 86. dist. c. facienti, scriptũ est: Negligere, cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quam fouere: nec caret scrupulo concessionis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Si tamé ad hominis officium non spectat: & malis seu aliorum damnis, cum possit, non obstat: licet mortaliter peccet, quia non diligit proximum sicut seipsum: non tamen satisfacere obligatur. Insuper quamuis ad hois officiũ ptineat obuiare, & vergeret ad rei publicæ malum, seu euidens propriæ personæ periculum immineret: tunc non obuians, G nec satisfacere tenetur, nec insuper ex hoc peccaret, si obuiare in corde paratus esset, quando prædicta non impedirent. Insuper est notandum, ꝙ si quis Capitaneus multos stipendiarios habet ad restitutionem tenetur, de omni damno, quod inferunt iniuste subditi sui si obuiare potest & non facit, vt tenet Cy. in l. quoniam multa facinora. C. ad l. Iul. de vi. Tertio non manifestãdo. Et hoc secundum Sco. cum quis requisitus in iudicio, vt sententialiter res furto sublata, vel aliter iniuste detenta posset restitui Domino suo: & tamen veritatem dicédo H non imminet sibi periculum status, seu personæ suæ: talis inquam non manifestando, omne damnum quod inde sequitur, læso satisfacere obligatur. Ad hoc extra de fur. c. qui cum fure. & 11. q. 3. quisquis. Ex his patet, quod negans in iudicio testimoniũ perhibere in alterius detrimentum, ei ad restitutionem recepti damni obligatus est. Vnde secundum Bal. in l. presbyteri. C. de epis. & cler. non solum falsus testis est ille, qui loquitur falsum: sed et & qui veritatem nouit, tacet, cum interrogatur: quod optimè in textu dictæ l. probatur.

Quarto

De his q. defendere tenent & non defendunt.

Exẽplum ecce.

Ex negligẽtia dã nificãtes tenent ad restõnem.

Casus notabilis.

Secũdo dãnũ infertur & quõ.

Sco in 4. dist. 14.

Alius casus notabilis.

Tertio dãnũ inferi.

A Quarto non iustè grauando: vt puta quidam Dominus, seu communitas committit cuidam ciui imponere quandam certam collectam super subditos suos, secundum cuiuslibet facultatem: hic autem alleuians quosdam amicos suos, reliquos iniustè grauare necesse est. Talis inquam, qui scienter alleuiat eos citra valorem rerum suarum, tenetur de illo damno satisfacere læsis, si eos reperire potest, & quicquid inde lucratus est, pauperibus dispensare. Si autem reperire non potest læsos, debet omnia prædicta pauperibus

Quarto dānū infertur.

B erogare.

Quintus quaternarius ad idem. Cap. 5.

Quintum quoque quaternarium subiungamus, scilicet etiam de his, qui dant furtis & damnis causam efficacem. Primo receptatione, secundo conseruatione, tertiò ne reddatur impeditione, quarto emptione. Primo autem, quando quis prædictis dat causam efficacem receptatione, scilicet quando damnificans recursum habet ad illum, sicut ad præstantem patrocinium, ad proximi nocumentum & damnum, quod aliter non daretur. Ad hoc. 11. quæst. 3. qui consentit, vbi dicitur: Qui consentit peccantibus, & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum & homines, & corripietur increpatione seuerissima. Et subditur. Si quis peccantem defendit, acrius quam ille qui peccat, coerceatur. Secundo furti vel rapinæ conseruatione, vbi scilicet ex tali conseruatione res sua à Domino rehaberi non possit: quia tunc talis conseruans tali Domino dat causam efficacem, & per consequens satisfacere obligatur. Tertio furti vel rapinæ, ne reddatur impeditione. Quod maxime contingere solet vxoribus raptorum & furum, quando immoderatis expensis vltra receptas dotes maritos ad restituendum faciunt impotentes, & sic de cõsimilibus. Quod intelligi habet, sicut patet infra sermone. 39. artic. 1. cap. 2. circa principium, vbi loquitur de rebus habitis abusurario. Quarto furti, vel rapinæ emptione. Circa autem talium emptionē distinguendum est: quia aut homo ea emit mala fide, aut bona fide. Primo autem si emit mala fide, etiam est iterum distinguendum: quia aut sciebat & credebat esse rapinam, aut non probabiliter credebat esse rem iustam, aut de hoc nihil cogitauit. Primo autem si sciebat & probabiliter credebat esse rapinam: tunc sex modis grauatur emptor. Primo, quia semper rem restituere obligatur, neque liberatur vendendo, vel qualitercunque alienando: neque amissione, vel morte rei, neque si auferatur violenter, aut inscienter, de vsu cadat, seu quocunque alio interueniēte casu, quin restituere teneatur precium, sicut infra patebit: vnde emens furtum, semper tenetur de casu fortuito, nisi in vno casu: puta si rem Domino tempore & loco congruo obtulisset: & ille recipere noluisset: tunc quidem emptor purgasset moram. ff. de condi. fur. in re furtiua. Secundo, quia tenetur restituere omnes fructus perceptos: & qui intermedio tempore percipi potuerant, extra de restitu. spolia. grauis. Et secundum Raymund. intellige fructus, qui supersunt deductis expensis illis, quæ fiunt gratia fructuum quærendorum, congregandorū & cõseruandorum, quæ deducuntur tam a malæ, quam a bonæ fidei possessore. ff. de peti. hære. l. si a patre. Tertio, quia restituenda est res, secundum optimum eius statum: puta si tempore suæ emptionis vel venditionis, sine intermedio tempore plus valuit, iuxta illud precium restitui debet. extra, de restitutio. spoliato. grauis. vbi de hoc. & ff. de condi. fur. in re furtiua. ff. de rei vendi. l. si nauis. §. generaliter. & ff. de furtis, in re furtiua. Hoc tamen intelligendum est, secundum quosdam, quando res non habetur. Sed si res habetur, dicunt sufficere quod restituat æquè bonam, sicut erat, quando fuit ablata. Item secundum Raymun. si res melior facta est, postquam illam alteri vendidit, tenetur etiam ad restitutionem plurimi. ff. de condi. furt. l. in re furtiua. Et hoc intellige de secundo, tertio ac vltimo emptore malæ fidei. Quarto, quia non potest a domino rei repetere precium, quod de re dedit, postquam deprehendit rem esse ipsius. C. de fur. l. inciuilem. Neque potest se defendere ratione statuti super hoc editi, cum tale statutum sit contra Deum. 8. distin. qui contra. 22. q. 7. flagitia. Quinto, quia non potest agere contra venditorem de precio sibi dato: obstat enim sibi turpitudo sua, & hoc nisi expressè caueret. 10. q. 2. hoc ius. C. de rei vendi. si mancipium. Secundum tamen Alexand. de Ales, in 4. talis potest rem emptam restituere vendenti, vt recipiat precium, quod de illa dedit. Magis enim potest sibi prouidere, quam alij: debet

De diuersis dānificantibus.

C D H D

E *Primo quō sit restitutio.*

F *Secundo quō sit rei restitutio.*

G

H *Quarto quō sit restitutio.*

Alex. in 4. diff. 24.

A bet tamen inducere furem ad hoc, vt restituat eam vero Domino rei. Sexto, quia, perdit expensas suas voluntarias: nam talis contrectando rem alienam, furtum committit, & fur semper in mora est. C. de fur. l. 2. & ff. de condi. fur. l. si pro fure. Et secundum hoc, equus furto sublatus, quantuncunque & quantiscunque expensis a fure melioratus, restituendus est. Quibusdam tamen & satis discrete apparet, quòd licet in forinseco iudicio & ciuili, sicut dictum est, equus talis est taliter restituendus: tamen de quidditate naturalis iuris & B conscientiæ bonæ videtur dicendum, quòd iste restituere debeat interesse rationabilium expensarum, per quas equus melioratus est, nisi pro quanto ciuile iudicium esset inflictum furi illi in pœnam. Idem quoque de consimilibus dicendum esse videtur. concordat Raymund. Secundo autem, si rapinæ emptor non probabiliter credat rem esse iustam cum præcedentibus in prædictis sex sociandus est. Verbi gratia: Fuit ductus ignorantia iuris, vel ignorantia facti. Ignorantia iuris, scilicet, quia licet tunc crederet esse raptam, non tamen credebat, quod illam emere C esset peccatum: & talis ignorantia non excusat. Nec etiam excusat ignorantia facti crassa & supina: vt puta cum quis tempore belli emit a quodam stipendiario calicem & missale vel paramenta & consimilia: Propterea omnes tales in foro conscientiæ restituere obligatur, arg. extra de cle. excommu. mini. apostolicæ. 12. q. 2. quæ etiam humanis. 16. quæst. 1. si cupis. Tertio autem si de hoc nihil cogitat: & hoc propter fatuam ac temerariam simplicitatem, in foro conscientiæ etiam satisfacere debet. Hæc secundum Raymun. & Hostien. Idem quoque dicendum est, si de hoc du-D bitabat: quia securior pars eligenda est, secundum Alexand. de Ales. Secundo autem si emptor emerit bona fide, & tunc est etiam distinguendum: quia aut prædictam emit, vt eam Domino satisfacere posset, aut scilicet pro commodo suo haberet. Primo inquam, vt eam Domino redderet, scilicet recepto precio & interesse suo, cum alias Dominus rem eam nullo modo recuperare posset, vel saltem non tam faciliter rehaberet: tunc cum vtiliter gesserit negotium Domini rei: ideo totum poterit recuperare pretium & interesse suum: & si res sine culpa sua amittatur, vel perire contingat, tunc non tenetur. Et breuiter quicquid sibi adest ex illa re, vt pensio, merces, fructus, vel simile, restituere obligatur. Et quicquid sibi abest, vt precium moderatæ expensæ, repetere potest: vel cum eo, quod ex ipsa re sibi aduenit vsque ad concurrentem quantitatem, poterit merito compensare. Si autem talis emptor postquam fecit diligenter inquiri, non potuit reperire, cuius res erat: tunc quicquid res illa valet, vltra id quod emptori ipsi debetur, pro anima illius, cuius extiterat, res pauperibus eroganda est. Consulendum est ei, secundum Raymun. quòd hoc publicè fiat, vt omnis suspitio euitetur, & sic liberatus est, quia in hoc illius negotium vtiliter gessit, arg. 12. q. 2. quatuor. Satis concordant Hostien. & Raymund. Secundo autem modo rapinam emit, scilicet vt pro commodo suo haberet: & tunc si probabiliter non credebat rem illam fuisse raptam: vt quia omnes vicini, vel maior pars, ita credebant, neque aliud verisimilirer extimari debebat: tunc hæc bona fides quatuor sibi confert. Primo, quia durante bona fide & conscientia non decepta, rem illam restituere non tenetur. Sed si postea nouerit rem illam fuisse raptam, quia bellum credebat iustum, & reperitur iniustum: tunc restituere obligatur, C. de fur. l. 2. Tenetur etiam extantes satisfacere fructus: de consumptis autem non tenetur propter bonam fidem, vt l. fructus, & l. si ex diuerso. §. fin. ff. de rei vendi. Secundo, quia potest rem vendere & alienare, bona fide durante. Sed si aliquod lucrum ex venditione rei consecutus est, debet illud restituere Domino venienti. ff. de condi. indeb. l. nam & hoc natura. Tertio, quia non tenetur restituere in fortuito casu, durante scilicet bona fide: si enim interim pereat sine culpa sua, in nullo tenebitur Domino respondere. Quarto, quia post restitutionem rei, si eam fecerit iudice sententiāte: de precio, quod dedit contra venditorem, agere potest, vt ipsum seruet indemnem. 14. quæstio. 2. Vulteranæ. Aliter enim minime posset: vnde dicat emptor domino rei, quod ipsum ad iudicium trahat: & postquam citatus fuerit, denunciet venditori quod compareat atque defendat rem ipsam: & si res tunc ab eo euincitur, venditor tenebitur de euictione, nisi tempore dandæ sententiæ emptor per contumaciam fuisset absens, vel nisi per iniuriam iudicis fuisset sententia lata, extra de empt. & vendit. c. si. Si autem ad sacerdotis præce-

E F G H

Qui restituere tenētur ī foro cōsciētia.

Aliud casus notabilis.

Resolutio

In restitutione proficit bona fides.

A praeceptum hoc fecerit in conscientię foro: in eodem quoq; foro venditor inducēdus est, vt ipsum conseruet indemnem, arg. ext. de emptio. & vendi. c. si. Si quis etiam plenius de talibus emptionibus licitis & illicitis satisfaciendis, vel non satisfaciendis, intelligere cupit: decurrat ad ea, quae dicta sunt sup. ar. 2. c. 1. in distinctione de subdito ad iussionem Domini sui, iuste, vel iniuste bellante: quia in bello iusto habita licite vēdi, & emi possunt, quamuis tutius & meli' sit, cęteris paribus, non se de talibus impedire. Sed quid si quis dubitat, vtrum res sit de rapina? Dicendum, sm Alex. de Ales in

B 4. hoc de alienis rebus semper regulare esse, q homo talem rem restituere obligatur, qn conscientia dictat, q sit aliena, seu cū esse dubitat alienam, siue obtinuerit per dationem, siue per emptionem: debet autem illā restituere dño cum conscientia furis, qui eā furatus est, scilicet vt liberetur vterq;.

Alexā. in 4. vbi supra.

Sextus quaternarius ad idem tendit. Cap. 6.

C Sextum quaternariū cum prędictis addamus, de his quoq;, qui dant causam efficacem damnis alienis. Primo signo indicatiuo, secundo modo inductiuo, tertio dicto incitatiuo, quarto facto animatiuo. Primo quidem signo indicatiuo, sicut saepe contingere solet in proditionibus & in guerris iniustis, quando aliquis statuitur in certo loco, vt dato fumi, vel capucei, aut alterius rei signo, gentes paratę ad praedam currant, ingrediantur & praedentur ciuitates, vel castra. Secundo modo inductiuo, s. cum aliquis aliquid operatur, vt proditio, vel aliquod malum perpetretur in ciuitate, vt puta cum ignem in aliqua domo accēdit, vt cum gentes ad ignem extinguendū currunt, proditio consequatur effectum: aut

D cum vnus in capta ciuitatē, vel terra ad saccomanum incipit ponere vnam domū, vel eā incendit: Vnde idē operari. i. accēdi alij inducuntur, & sic de similibus. Tertio dicto incitatiuo, sicut saepe contingere solet, quando gentes deficientes animo, non audent quaedam impia perpetrare, & aliqua damna dare, nisi ab aliquo verbis incitatiuis inducantur. In talibus autem, sm Host. & Inn. incitationis efficacia consideranda est. Nam quanto in aliquo fuerit efficacior inductio ad malum, tanto amplius satisfacere obligatur. Quarto facto animatiuo, sicut euenit his, qui in guerris iniustis, instrumētis bellicis solent vti. Nam si tubae & alia instrumenta in talibus nil valerent, ad quid portarentur ad illas? & quia plurimum valent ad animandum, & ad dirigendum equos & gentes: propterea non immerito vtens in iniusto bello talibus instrumentis, tantum restituere obligatur, quantum ad malum efficacem dedit occasionem. E

Septimus quaternarius etiam de eodem. Cap. 7.

Septimum quaternarium superaddamus de his etiam, qui alienis damnis dant causam efficacem. Primo tacēdo, secundo consentiendo, tertio obuiando, quarto participando. Primo quidem tacendo: verbigratia, quidam videt proximum damnificari iniustè, & credit, quod solo verbo sine periculo suo auxilium praestare posset iniuriam patienti, & tacet: talis quidem homo satisfacere damnum obligatur, si tali modo obstare, & obuiare ex officio tenebatur. Vnde Prouer. 24. c. scriptum est: Erue eos, qui trahuntur ad mortem: & eos, qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Si autem talis ex officio non tenetur: licet mortaliter peccet, non obuiando malis, sicut dictum est, non tamen restituere obligatur. Ad clarius veritatem percipiendam ponantur in practica casus. In quadam ciuitate tractatur de imponendo collectas, seu taleas clericis, seu aliquid consimile contra ecclesiasticam libertatem, proponitur hoc in consilio deliberandum: quibusdam displicet hoc tanquam iniustè factum: & licet non consentiant, non tamen audent contradicere manifestè, sed tacent: quid ergo iuris? Dicendum, quod si non timent periculum vitae, vel status sui, aut alias incurrere aliquod grande malum, publicè contradicere obligantur. Quod si fecerint, licet eorum contradictio nullum sortiatur effectum, sed collecta clericis imponatur: tunc non tenentur restituere, nec etiam peccant: non tamen propter leuem timorem excusabiles fiunt, sed tunc quando magnum periculum imminet, & potest grauare multos. Si vero homo ex pusillanimitate non audet publicè obuiare: nec cęteri ciues ciuitati & statui eum reputent infidelem si tali iniustitiae non consentit, licet mortaliter peccet, non tamen sm quosdam satisfacere obligatur, Alij vero & probabilius dicunt, hoc verum F G H

Praecedētiū declaratio.

Decisio.

A rum non esse in his, qui prohibere possunt, & non prohibēt. Neq; in his, quibus ex hoc prouenit commodum singulare, seu bursale, quia tunc efficaciter consentire videtur. Secundo consentiendo, quod intelligi habet, quando sine tali consensu talis damnificatio subsecuta non esset. Ad hoc enim, 2. q. 1. c. notum sit. in fi. vbi scriptum est, quod facientem & consentientem par pœna cōstringit. Quod scriptum est ex sententia Pauli 1. c. ad Rom. vbi dicitur: Non solum eos, quia talia agunt, sed consentiunt facientib. Quod tamen intelligitur de consensu, de quo loquuntur humanæ leges, vbi cooperationis affectus in opere demonstratur, secundum Innoc. & Host. Idem quoq. dicendum est, si aliquod damnum illatum sit nomine tuo: & tu hoc sentiens habes ratum, insolidum obligaris, secundum Raymun. 11. q. 3. qui cōsentit. & duob. c. seq. & ext. de restitu. spo. cum ad sedem. in fi. quia secundum Scot. talis dictus est consensus interpretatiuus. Tertio obuiando. s. ne homo acquirere possit, quod acquirere expectabat, & erat in via habendi. Talis autem ad restitutionem tenetur, non tamen ex æquo: quia minus est habere in potentia, & esse in via ad habendum, quam habere in actu. Vnde damnificans hominem de seminato agro, puta semina fodiendo: non tenetur restituere totum valorem futuræ messis: quia nunquam nisi in potentia fuit habita. Et dubium erat, qualiter fructificasset ager: tenetur igitur tantum restituere, quantū fructus agri in illo dubio potuissent vendi. Hoc sentit Alex. Lombar. & Tho. Idē quoque dicendum est, ꝙ tenens mutuum, aut aliud debitum vltra legitimum tempus a domino præconcessum, tenetur ad totum interesse damni ex tunc creditori propter hoc prouenientis. Non tamen ad totum lucrum, quod ex tunc illi probatur prouenisse, si id habuisset: immo debet ei subtrahi tantum, quantum dubietas perditionum in mercationibus, vel emptionibus contingentium rationabiliter est pensanda, & peritorum iudicio probabiliter æstimanda. Ad hoc tamen interesse dico illum taliter obligari, vbi defectus ipse soluendi proueniat ex culpa sua: qui vero absq; omni culpa sua impotens sit ad soluendum, non sic strictè loquendum est. Insuper est notandū, ꝙ si creditor ex illa pecunia nil fecisset, nec supponitur fuisse facturus, vnde lucrum aliquod consequi potuisset: vtpote quia pro certo supponitur, ꝙ eam simpliciter expen-

Commodū pecuniæ.

B

Cōsensus interpretatiuus secundum Scotum.

C

D

E disset, vel seruasset in arca: tunc ad nullum interesse lucri sibi obligaretur. Sed quid de notarijs, qui precio, siue prece testamenta destruunt, siue occultant: vnde non soluuntur legata ad pias causas, nec alia debita, neq; fiunt restitutiones de male ablatis certis, siue incertis? Dicendum, ꝙ quando a notarijs, seu a quibuscunq; alijs testamenta taliter destruuntur, ꝙ nunquam reperiri possunt: tenentur ad restitutionem omnium prædictorum. Si autem solum occultant illa, seu occulte conseruant, grauissimè peccant: neq; absolui possunt, nisi illa publice, vel priuate reuelent. Tamen nō credo, eos ad restitutionem teneri, cum hæredes creditoribus & legatarijs semper remaneant obligati. Quod autem dixi de talibus testamētis, idem quoq; intelligendum est de quibuscunq; alijs scripturis, siue mercatorum, siue vsurariorum libris, & consimilib. Quarto participando. i. qui de rapina edunt, vel dono, aut aliter recipiunt, omnia restituere obligantur. Quod tamen intelligēdum est, secundum Host. nisi consumpta essent antequam intelligerent illa de rapina fuisse. C. de rei vendi. l. certum est. His septem quaternarijs sufficienter ostensum est, ꝙ qui rapinæ & furto præstant causam efficacem; restituere obligantur, vt merito quilibet nosceres possit qualiter a prædictis caueat in futurum, & de præteritis sufficiat iuxta posse. Quod & velle & perficere nobis concedat misericordia Saluatoris, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Præcedētiū declaratio.

F

G

FERIA SECVNDA

Post iiij. Domi. in Quadr.

Quis etiam restituere obligatur, vbi declarantur quinque quaternarij hominum, qui vsurarijs dant causam efficacem.

H

Sermo XXXV.

Vm fecisset quasi flagellum de funiculis, oēs eiecit de tēplo. Io. 2. c. Iam in præcedenti sermone declaratū est, qui sunt hi, qui rapinis, atque furtis dant causam efficacem, & quomodo restituere obligantur. Nunc autem in præsenti sermone tractandum est de his, qui secundum regulam in principio 33. sermonis datam, vsuræ præ-

A præstant causam efficacem, & in quo etiam obligantur. Vnde ad præsens non de ipsis vsurarijs: sed tantum de his, qui prædictam causam efficacem vsurarijs præstant, vt verificetur verbum prææallegatum, quod Io. ait, Cũ fecisset.s. Dominus Iesus Christus, quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de tẽplo: vt mystice innuatur, ꝙ omnes tales de regno cœlorum, quod est templũ, nisi conuertantur ad Deum, eijciendi sunt in tenebras exteriores, & in incendia sempiterna. De talibus autem distinguere possumus dicentes, quod triplex est hominum genus præstantium vsuræ causam efficacem. Primi
B sunt vsuræ adiutores, secundi eius reacquisitores, tertij eius retentores, seu ne restituatur impeditores.

Articvlvs Primvs.

De his, qui vsuris præstant causam efficacem ad lucrum vsurarium adiuuantes.

Primi autem sunt vsuræ adiutores, scilicet qui ad acquirẽdas vsuras præstant causam efficacem. i. sine
C qua non acquireretur tale vsurarium lucrum: & de hoc duos quaternarios distinguamus.

De quatuor primis generibus hominum, qui ad lucra vsurarios quandoq; efficaciter iuuant.

Cap. I.

Hominũ qui vsurarios iuuãt quatuor sunt genera.

Primus autem quaternarius quatuor genera hominum, qui vsurarios iuuant, in se comprehendit. Quorum primi sunt ad vsurã mutuum accipientes, secundi sunt ipsi sensales, tertij vero sunt scribę, seu tabelliones, quar
D ti autem vsurarum testes. Primi ad vsuram mutuum accipientes. Circa quod aduertendum est, ꝙ duo necessaria sunt ad hoc, ꝙ sine mortali culpa homo tale mutuum suscipere possit. Primo, ꝙ qui hoc mutuum pręstat, non inductus ab alio, sed a seipso ad tale mutuum dandum paratus sit. Secundo, ꝙ qui mutuum suscipit ad hoc ob legitimã causam ex necessitate cogatur, vno istorum deficiente semper accipiens mutuum vsurarium mortaliter peccat, de quo potest ratio assignari. Primo, quia homo dat illi, qui iniustè minime accipere potest, & cooperatur mutuanti ad iniustitiam exequendam, cum

Qũ homo mutuum suscipere queat duo sunt necessaria.

tota vis cõtractus ex vtriusq; concordi con E
sensu manifeste procedat. Secundo, quia velle ꝙ proximus mortaliter peccet, vt ipse suam expleat inordinatam affectionẽ, prauum & impium esse videtur: & maxime si ad hoc illum instantia sua inducat. Nam & si homo non esset in necessitate extrema, mortale peccatum esset, aliquem renitentem inducere dare mutuum ad vsuram: immo potius liceret necessaria pro conseruanda vita illi rapere violenter, quam illum inducere ad tale mutuum exhibẽdum. Cuius ratio est, quia extrema necessitate omnia cõ munia sũt. ff. ad leg. Rhod. de iac. l. 2. §. cũ in eadem. in tex. & in glo. propterea taliter ac- F
cipiens minime peccat: sed taliter inducere ad mutuum dandum sine mortali culpa non potest fieri: Ideo potius tenetur homo velle inedia mori, quam proximi velle animam interire. Quare autem in huiusmodi hominibus cum duabus prædictis conditionibus hoc licitum sit, potest probari ratione, auctoritate, atq; exemplo. Primo ostenditur ratione. Nam sicut eadem ratio respectu agentis potest vtique esse mala, & respectu patientis & consulentis bona & meritoria, quando. s. non consulit eam, nisi inquantum est bona, vel propter bonum: sic recipere mutuum ad vsuram potest esse licitum, li G
cet præstare sit malũ. Potest enim recipienti per se & absolutè displicere illa vsura: & potest consentire in illam solam eius redditionem absq; hoc, quod consentiat in acceptionem vsurę, in quantum videlicet est vitiosa. Et tunc licet contractus talis mutui fiat ex vtriusq; consensu: non est tamen a consensu istius, in quantum est vitiosus, nisi per accidens solum. Secundo quoq; auctoritate probatur. Nam teste Aug. aliud est bene vti malo, aliud est male vti bono. Bene itaq; vti malo non est peccatum, sed bonũ: cum hoc etiam Deus agat, dum permittit H
committi mala, & inde elicit iustitiæ bonũ: sed male vti bono peccatum est. Quapropter bene vti vsurarij malo, bonum est: vtitur autem homo illo bene, dum pro sua necessitate mutuum quærit, & absque vsura habere non valet; non illius vitio delectatus, sed solum sua necessitate coactus. Pro quãta autem necessitate hoc licitũ sit, non facile diffinitur, cum id plus doceat vnctio charitatis & conscientia bona, quam ars, seu scientia acquisita: non tamen necesse est expectare extremam necessitatem. Ex hoc autem manifeste apparet, ꝙ cum tale mutuum suscipitur ad voluptates explendas

Quando cũcta oĩa.

Eadẽ rõ potest esse bona, & mala diuersimode.

A *De secundis quatuor generibus hominum, qui vsurarios ad lucrum efficaciter iuuant. Cap. 2.*

Vsurã faciẽtiũ & cõmittẽtiũ sũt genera quatuor.

SEcundus quaternarius, quatuor alia hominum genera continet, qui ad lucrandum vsuras etiam efficaciter operantur. Primi sunt socij vel factores, secundi sunt famuli vsurariorum, tertij sunt seruitores eorum, quarti sunt tutores filiorum vsurariorum. Primi autem socij ad vsuram, vel factores instantes ad mutuum dandum in vsurariorum persona, ita quod apud eos residet quasi principalis auctoritas dominorum suorum: & tales, nisi principales restituant, satisfacere obligantur, secundum Girard. Odo. & hoc, quia ad hoc efficacem causam prǽstant. Secundi sunt famuli vsurariorum, seu mercatorum, qui pro eis in mercantijs & contractibus vendunt tempus: vel alias pro eis male lucrantur: & hi etiam ad restitutionem tenentur: & hoc secũdum Rodo. si in persona principalis id agunt, cũ huic impio lucro prǽstent etiam causam efficacem. Tertij sunt seruitores, qui. s. ad solam actualem & manualem traditioné mancipati sunt, ita quod ipsi non taxant preciũ vsurarum, aut contractuum impiorum, neque cum eis pactum contrahitur de vsura, quamuis ipsis præsentibus & pecuniam tradentibus fiat: Tales inquam, semper in his mortaliter peccant: tamen restituere non tenentur, nisi solum illa, quę sibiipsis de vsuris retinuissent. Istos autem intellige non teneri, si absque omni inductione tradunt ipsam pecuniam ad vsuram, nec postea coacti exigunt eam: aliter autem tenerentur, sicut infra ar. 2. in fi. primi capituli apparebit. In hoc conueniunt Girar. Odo. & Vuil. Quarti sunt tutores & curatores, vel matres, & quicunq; alij, qui sine mandato gerendo negotium alienum pro alijs fœnerantur: tales inquam ad restitutionem tenentur, secundum Alexand. Lombar. & Rodo. quia talium contractuum fuerunt ministri & auctores: & sic ad tale lucrum præstiterunt causam efficacem. Potest etiam hic quæri, nunquid pupillus potest dicere tali tutori, tanto tempore habuisse pecuniam meam: propterea peto pro ea licitum lucrum: vsuras autem nolo, sed interesse meum: tamen prædictum lucrum dicit se retinere velle cum protestatione præfata: nunquid hoc licite potest fieri? Dicendum, quod talis pupillus facta protestatione prę-

Primi.

B

Secundi.

Tertij.

C

Quarti.

D

dicta restituere non tenetur, sed tutor, nisi vsuraria quantitas excederet moderatum lucrum interesse. Tunc enim superfluum lucrum retinere non posset, sed illud restituere deberet tutori, qui tutor restituere debet vsuras, & sibi imputet imprudentiam suam. Si autem pupillus recipiat prędictas vsuras sine protestatione præfata, prædictas vsuras restituere obligatur. Sed contra tutorem agere potest, ac ab eo petere interesse. Si vero tutor pecuniam pupillo restituat: nihilque illi dicat, quod lucrum prædictum vsurarium sit: demumque lapso temporis pupillo dicit illud fuisse vsurarium lucrum: tunc pupillus ei credere non tenetur, neque illud restituere obligatur, secundum quosdam. Ratio est, quia pupillus non approbauit, quod ille fecit, nec de vsuris aliquid dixit tempore, quo debebat. propterea tutor ipse tale lucrum restituere obligatur. Sed nunquid omnes prædictæ quatuor generationes, scilicet socij, vsurariorum famuli, seruitores, & tutores, atq; quilibet alij, vt puta filiusfamilias, qui pro patre vsuram fecit: & alia quatuor hominum genera, de quibus in sequenti capitulo patet: & consimiles, possunt inuitis illis accipere pecuniam ad quantitatem acquisitæ vsuræ, & restituere his, qui habere debent? Dicunt quidam quod sic: quia tales non committunt furtum, cum pecunia illa vsuraria non sit illorum. Sed cum per efficacem causam prædictorum. s. sociorum & consimilium, & per intermedium illorum tale iniustum lucrum deueniat ad manus vsurariorum, & ad restitutionem obligati sint ipsi mediatores iustum esse videtur, vt quæ causa illorum iniuste ablata sunt de lege naturæ, iuste licentiam habeant illa satisfacere, ne ipsi de proprio satisfacere teneantur. Quod etiam videtur sentire Chrysost. qui extra de reg. iu. c. 1. ait: Vnumquodque per quascunq; causas nascitur, per easdem dissoluitur. Propterea prædicti dicunt, quod ad hoc agendum prænominati tenentur: & in hoc agunt vtilem curam suam, atque illorum, qui iniuste detinent illa. Hæc autem credo intelligenda in conscientiæ foro, & vbi nullum de alijs inconuenientibus subsequetur: de quibus in sermone 33. artic. 1. cap. 2. plenius dictum est.

E

F *Casus legalis.*

G

H

A ARTICVLVS SECVNDVS.

De his, qui vsuræ præstant causam efficacem, dum scilicet pro vsurarijs reacquirunt fœnus.

Secundi vero, qui ad fœnus præstant causam efficacem, sunt vsuræ reacquisitores: qui licet etiam non fecerint cötractus vsurarios: tamen vsuras per litigia coactiua, vel aliter diuersimode reacquirunt. Et de his duplicem quaternarium subiungamus.

B *De primis quatuor generibus hominum, qui ad reacquirendas vsuras vsurarijs efficacem causam præstant. Cap. 1.*

Rimus quaternarius, quatuor hominum genera comprehendit. Primi sunt tutores, secundi sunt viduæ matres, tertij sunt vsurarios sociãtes, quarti sunt vsurariorũ famuli, vel factores. *Primi.* Primi sunt tutores & curatores, qui licet non fecerint ipsi contractus C vsurarios pro pupillis; tamen pro eis accipiunt vel exigunt vsuras. Tales inquã, quia huic impio lucro præstiterunt similem causam efficacem, secundum Alex. Lombar. restituere obligantur: si ille, cuius nomine acceperunt, non est soluendo, vel non vult satisfacere. Hoc etiam sentit Bar. Brix. in c. sicut non suo. 46. dist. vbi ostenditur, ꝙ sicut prohibetur homo vsuras accipere nomine suo, ita & nomine alieno. Huius etiam ratio est, quia facientem & consentientem par pœna constringit. 2. q. 1. notum. in fi. immo quod grauius est, si tutor nomine pupilli exigit prædictas vsuras; etiam post depositũ officium, potest agi contra ipsum. 46. distin. D sicut nõ suo. in tex. & glo. Sed qd faciet tutor, qui a communitate arctatur tutelam suscipere cuiusdam pupilli, qui multa habet suscipere de vsuris? Dicendum quod coram Episcopo ciuitatis & Potestate protestari debet, quod a debitoribus non exiget, nisi capitale, & de vsura se non intromittet: & de hoc faciat fieri publicum instrumentum. *Non solũ q faciũt, sed qui cõsentiũt facientibus. Rom. 1.*

Secundi. Secundi sunt viduæ, quæ pro se, vel pro filijs recipiunt vel exigunt in iudicio vel extra iudicium, maritorum suorum vsuras, aut lucrum contractuum impiorum. Istæ quoq; restituere obligantur, cum tali iniusto lucro efficacem præstent occasionem. *Tertij.* Tertij sunt socij impiorum lucrorum, sicut venditores E terminorum & consimilium, qui etiam restituere obligãtur, non tantum ea, quæ pro se acquisierunt, verumetiam quicquid in iudicio vel extra iudicium pro socijs suis exigunt, vel recipiunt, cum in his etiam præstẽt causam efficacem. *Quarti.* Quarti sunt factores, vel famuli, qui per litigia coactiua vsuras exigunt, vel lucra contractuum impiorum. Tales enim omniũ, quæ opere eorũ de talibus acquiruntur ad restitutionem tenẽtur, quia in talibus efficaciter cooperantur.

De secundis quatuor generibus hominum, qui etiam ad requirendas vsuras efficaciter fauent. Cap. 2. F

Secundus quaternarius comprehendit alia quatuor hominum genera, qui etiã ad reacquirendas vsuras præstant causam efficacẽ. Quorũ primi sunt aduocati, & ꝓcurat. secundi mutuũ gratuitũ impedientes, tertij sunt cõmunitates ad vsuram mutuantes, quarti Reges & Principes vsuræ fauorẽ dantes. *Procuratores, & Aduocati fauentes vsuris.* Primi sunt aduocati & procuratores, quorum patrocinio & fauore scienter vsuræ in iudicio vel extra iudicium reacquiruntur: & licet scripturæ, quæ eis porriguntur, appareant iustæ & non de contractibus vsurarum: tamen quia de talibus G fallacijs sunt, & esse debent experti & auisati: ideo in talibus eorum conscientia requirẽda est. Nam si cum sciant, ꝙ tales sint cõtractus vsurarij, huiusmodi lucris fauent, seu ad talia reacquirenda, seu defendenda cum effectu laborant, restituere obligantur, quia ad hoc dant operam efficacem.

Quicquid agunt homines intentio iudicat omnes.

Hoc sentit Innoc. & Host. in c. Michael. ext. de vsur. & Archid. in c. si quis oblitus. 14. q. 4. *Impedientes.* Secundi sunt impedientes, scilicet cum sunt aliqui, qui cuidam volunt mutuare pecuniam gratis, & alij hoc impediunt H & inducunt illam dari mutuo sub vsuris, seu est aliquis, qui vult cõtractum facere cũ quodam & licito modo: tertius vero hoc impediens reducit factum ad contractum vsurarium & iniustum. Tales inquam impedientes, secundum Rodo. restituere obligantur, quia impediunt indebite proximi vtilitatem impediendo, ne mutuum gratis detur, aut ꝙ contractus licite fiat, & sic in talibus præstant causam efficacem ad impium lucrum. Tertij vero sunt ciuitates & terræ, seu quæcunq; collegia, quæ recipiunt vsurarum

A rarum emolumentum & fructum. De quibus quærit Hostię. in summa de pęnitent.§.fi.versi.quid de ciuitatibus, vtrum ad receptarum vsurarum singuli teneantur? & dicit quod sic, licet vniuersitatis causa non sit singulorum.12.q.2.qui manumittitur. Ratio huius est, quia quantum pertinet ad delicta, omnes hi qui sunt consentientes & agentes puniuntur & singulariter obligantur: non quidem tanquam vniuersitas, quæ animam non habet, neq; tanquam vniuersi, sed tanquam singuli, ext.de vsur.conquest⁹.7.q.1.sicut vir.24.quęst.3.si habes.ff. quod met.cau.l.metum.§.animaduertendum. Et

Ciuitates, quæ suscipiunt vsurarũ fructum.

B hoc intellige verũ in his, quibus hoc placet ratumq; habent, atq; consentiunt, vel prohibere possunt & nõ faciunt, de sent.excom. quantæ. Hoc tamen intelligunt quidam de regentibus & prohibere valentibus: secus autem de alijs non principalibus gubernatoribus, vel alijs ignorantibus non prohibere valentibus, nisi participauerint commodum singulare, siue bursale, quia tunc efficaciter consentirent. Idem quoq; Archidiaconus in c.2.46.dist.sentire videtur, dicens, quòd omnes singulares personæ tenentur, quarum consensu atq; auctoritate id factum est, & in statu damnationis sunt. Idem quoque dicendum est, si collegium aliquod ac-

C cepit pignus in casu non concesso, extra de vsur. conquestus.ar.7.q.1.sicut vir.24.q.3.si habes.ff.quod met.cau.l.metum. Idem quoque sentire videtur Ioan.post Ala.in d.cap. conquestus. Cum his etiam concordat Raymundus, & alij plures. Quarti sunt Reges & Principes, atque alij terrarum domini, de quibus extra de vsur. post miserabilem. scriptum est, Iudæos ad remittendas Christianis vsuras per Principes & Potestates compelli præcipimus seculares. Alex. tamen Lomb.ait, q̃ tales Domini, qui in terris

D suis vsurarios tenent, licet mortaliter peccent: tamen nihil obligantur restituere, si nihil ad eos de bonis eorum peruenit. Neque est simile de auctoribus mali, qui efficacem causam præstant. Et de his, qui sunt mali causa per accidens: puta quia tale malum in patria conseruant, vt liberè fiat. Si autem prædicti Domini cogunt debitores dare vsuras, secundum Rodo. tunc ad restitutionem tenentur, etiam si nihil ad eos peruenit: tamen de hoc in fine sequentis articuli plenius differemus. Sed forte meli⁹ sentit Vuil. di. quod tales, qui cum possint, non compellunt ad restituendum vsuras: tenentur etiam si nihil peruenit ad eos. Cuius ratio potest esse, quia sicut supradictum est, E habet hoc ab ecclesia in præceptum saltem de Iudæis, quod si non obseruant, cum ex eorum officio incumbat eis, interpretatum consensum se habere demonstrant, iuxta illud: Non caret scrupulo concessionis occultę, qui manifesto facinori desinit obuiare. ext.de homi.c.sicut dignum.§.3.

Articulus Tertius.

De his, qui præstant causam efficacem ne vsuræ valeant satisfieri.

Tertij vero, qui causam efficacem pręstant fęnori, sunt vsuræ retentores, F seu ne restituantur impeditores, qui scilicet modis varijs efficax præstant impedimentum, ne fęnus satisfieri possit, de quibus diuersos quaternarios subiũgamus.

Primus quaternarius impedientium, ne vsura valeat satisfieri. Cap. 1.

Primus quaternarius quatuor genera hominum in se comprehẽ- G dit, qui impediũt ne satisfiat vsura. Primi sunt vsurariorum vxores, secundi vsurariorum filij & familia, tertij vsurarij nupta filia & maritus eius, quarti sunt vsurariorum hæredes. Primi sunt vsurariorum vxores, de quibus distinguẽdum est: quia aut mulieris maritus est soluendo, vel non. Primo autem si est soluendo, secundum Alexan.Lombar. tunc si sint ibi aliqua bona de iusto, & separata sunt, de illis expendere, seu viuere potest. Si autem sunt ibi aliqua bona de iniusto, sed ita mixta cum impie acquisitis, quod discernere minime potest: adhuc de illis expendere potest, dum tamen in mente habeat H viuere de iusto. Concor.Rodo. Idem etiam addit, quod & si talis vxor de oue & boue, siue de quacunque alia re habita de vsuris comedere non possit vltra casum necessitatis, sicut infra patebit, si tamen res sit empta de vsura, possit inde comedere etiam sine casu extremæ necessitatis. Cuius ratio est, secundum quosdam, quia cum in vsura dominium transferatur, non est necesse restituere rem habitam pro vsura, sed solum vsurarium ad satisfaciendum non facere impotentem. Secundo autem, si vsurarius non est soluendo; puta quia nihil habet, nisi

Vsurariorum vxores.

A de vsuris, vel quia omnia bona sua pro vsuris restituendis merito obligata sunt, licet de bene acquisitis habeat quædam. tunc secundum Girard. Odo. etiam distinguendũ est. Quia si talis vsurarius habet aliqua, quæ non sunt empta, vel habita de vsuris, & dos vxoris ibi fuit prius quam prædictæ vsuræ, potest & debet inde solui, etiam dato, ꝙ vir eius non habeat sufficientiam ad soluẽdum vsuras. Si vero non sunt ibi, nisi empta vel habita de vsuris, atque prædictæ vsuræ ibi primo fuerunt quam ipsius vxoris dotes: tunc ipsa restituere cogatur, quicquid pro victu, seu quocunq; alio modo accipiet inde: quia ei ad non restituendum præstat efficacem causam. Sed omnia supradicta intellige, nisi in casu dum causam expoliatorum agit. s. mouendo & inducendo ꝑ posse ad restituendum, quia tunc non tenetur de his, quæ expendit, seu consumpsit eo tempore, quo circa eius emendationem fideliter laborauit, etiam si restitutio non sequatur, ar. 11. q. 3. quoniam multos. ext. de sen. exc. inter alia. Nam qui vtiliter alterius negotiũ gerit etiam absentis & ignorantis, licite recipit expensas: non tamen secundum Rodo. de talibus potest viuere per totum annum propter vnam admonitionem, vel etiã propter duas, sed quandiu continue instat

De vsuris egregie agit Alex. p. 3. q. 66. a quo Auctor multa accepit & ponit quatuor casus, in quib. vsura est permissa, sed clarius de clar. ut Scotus 4. di. 18 q. 2. et reducit clarius ad duos casus generales.

C oportunis horis. Concordat in hoc etiam Host. Si autem de correctione vsurarij non remaneat spes & in vxorem suam crudelis est, & de impie acquisitis viuere eam cogit: Quid habet agere talis vxor? Dicendum, ꝙ triplex remedium habere potest, secundum Raymun. Primum, ꝙ sibi aliunde victũ procuret, vel ab amicis, vel a cõsanguineis suis, aut proprijs manibus laborando, siue alio modo honesto, si oportet etiam mendicare, dummodo sine inhonestatis periculo fieret.

Vsurarij coniunx quid agere dēt de impie & iniuste acquisitis.

Primũ remedium.

Secundum, vt denunciet his, qui prodere possint, vel etiam si probabiliter potest, denunciet episcopo, vt compellat eum pascere vxorem suam de iusto. 2. q. 1. si peccauerit. ext. de iureiu. quemadmodum. 22. q. 5.

Secundũ remediũ.

D hoc videtur. Sed secundum Hostien. hoc remedium inane est, si talis mulier habet maritum crudelem, vt patet ext. quod met. cau. cap. 1.

Tertiũ remedium.

Tertium remedium, vbi aliud non possit agere: nec per eleemosynas honestè quærere, neque alio modo licite inuenire: ex quo ita arctata est, poterit inde comedere & non tenetur, quia tempore tantæ necessitatis, ẽt a furto excusaretur in totum. Necessitas enim non habet legem, de conse. distin. 1. sicut. & distin. 5. discipulos. ext. de reg. iur. quod non est. Si autem periculum E mortis non immineat manifeste, aliquod peccatum committere videretur; propterea aliqua pęnitentia ei ad cautelam iniungenda est, ar. ext. de fur. si quis per necessitatem. ext. de homici. cap. 2. Quicunq; tamen talia sumit, cũ magna parcitate sumere obligatur, & in tantum dolere debet, atque proponere in mente sua, quod si vnquam & quam cito poterit restituet quicquid inde expendit, & hoc satis securum est.

Quartum remed.

Quartum remedium potest addi, ꝙ talis vxor res domus modo licito augmentet, atq; conseruet, quia hoc etiam cedit in creditorum vtilitatem. F

Quintum remed.

Quintum quoque superaddatur, ꝙ si vir eius habeat plura incerta, vbi sufficiat ad satisfaciendum certis: potest tali vxori per episcopum prouideri. Omnibus autem supradictis remedijs potest vti vxor vsurarij, si de vsuris mulier habeat dotem, & vir nihil habet, nisi restitutioni obligata, sicut prædictum est. In omni tamen casu prædicto tenetur vxor reddere debitum viro suo, & econuerso, nisi subsit aliud impedimentum. 33. q. 5. si dicat. Concordat etiam his Hostien. & plures alij.

Filij & filia vsurarij.

Secundi sunt filij & filiæ & familia vsurarij, qui viuunt de vsuris. De quibus est distinguendum, secundũ Girard. Odo. quia aut vsurarius est soluendo, G vel non. Primo autem si est soluendo, & habeat alia vltra ea, quæ soluere & satisfacere obligatur: de illis uiuere possunt cum distinctione in principio huius capituli de illicite aduenientibus habita de vxore. Secundo autem si non est soluendo quicunque de familia eius, quicquid pro suo uictu, uel quomodocunq; acceperint satisfacere cogantur: quia illum ad satisfaciendum faciunt impotentem, & ad hoc præstant causam efficacem. Excusari autem tales & consimiles possunt propter quinque. Primo propter procurationem, secundo propter recompẽsationem, H tertio propter restaurationem, quarto propter ignorantiam, quinto propter necessitatem.

Excusãt filij vsurarij quinq; rationib.

Primo inquam excusari potest homo in hoc propter procurationẽ, hoc est si causam spoliatorum agit, id est, dũ procurat fideliter, quod eis restitutio fiat, sicut de uxore supra in hoc cap. dictum est. Secundo propter recompensationem, quia scilicet ei tantum restituit, quantum de suo accepit, sicut contingit in emptionibus, in opibus mercennarijs, in commutationibus, & consimilibus: & de hoc in sequenti cap. §. 3. latius dicetur. Tertio propter restaurationem, idest, si se restauraturum proponat.

A nat: & ad hoc facultatem se habiturũ probabiliter credat. Quarto propter ignorantiam, quia scilicet nesciat homo rem esse talem, nec causam habeat hoc sciendi, illum videlicet esse talem. Quinto propter necessitatem, puta quantum ad hoc: quia filioli, atque filiolæ in tali ætate sunt, quòd aliter commode viuere non possunt. Vltra prædicta potest etiam quæri: Si dum viueret Titij pater expendit trecentas libras in studio pro filio suo, vt Doctor efficeretur, cum nihil nisi de vsuris haberet: cumque de vsuris habuisset mille, post mortem non dimisit filio, nisi

Quæstio.

B quinquaginta libras. Quæritur, vtrum de illis trecentis Titius ad restitutionem sit obligatus? Ad quod dicendum, quòd si pater Titij non erat soluendo, quando filium in studio nutriebat: tunc distinguendum est: nam si Titius credebat quòd pater suus sibi de bonis licitis prouideret ratione bonæ fidei: de rebus iam consumptis satisfacere non tenetur, sed solum de extantibus. Si autem nouit suum patrem ex vsuris omnia possidere propter conscientiam læsam, quam habebat in vtendo alienis rebus, debet illas trecentas libras restituere, secundum diuinum ius. & sic de

C consimilibus idem iudicium fieri potest. Tertij sunt filia vsurarij, atque maritus eius. De quibus notandum est, quòd si quis accepit filiam vsurarij in vxorem, qui nihil tunc temporis habebat, nisi reddendum: Tunc secundum quosdam, dotem quam inde accepit cum filia reddere non tenetur: si non crassa, sed probabili ignorantia ductus fuerit: quia scilicet probabiliter credebat socerum non esse vsurarium, aut præter illam dotem habere sufficientiam ad soluendum. Secundum vero Giral. Odo. aliosque solennes Doctores, talis gener ex quo scit quòd dos accepta,

Responsio quorũdã.

D quando eam accepit, erat necessaria ad soluendum, & iam alia debita reddi: non potest talem dotem cum bona cõscientia retinere, si certi sunt hi, quibus primo talia debebantur. Cuius ratio est, quia de aliorum rebus nullatenus, secundum Deum illa potuit dotari. Sed tamen si vsurarij filia talem dotem vult restitui, & eius maritus obstat: culpa erit mariti, non vxoris. & hoc si illa proponat dotem illam satisfacere, si vir eius ante illum obiret. Si autem econuerso vir eius vult illam restitui, sed vxor eius obsistit, nec patitur illam reddi: tunc forte sufficit illi, quòd ipse non percipiat de bonis illis, & proponat quando posset restituere illam. Si vero vterque in satisfaciendo ex mala voluntate concordant, ambo in statu damnationis viuunt. In remedium tamen periculi dici posset, quòd si pater talis vxoris, siue eius hæredes haberent sufficientiam ad satisfaciẽdum certa: tunc talis dos, si parua est, in totum: si autem magna, in partem de incertis diœcesanus posset cum tali muliere secundum discretum iudicium dispensare. Consulendum est etiam tali mulieri de bonis vsuræ certis habenti dotem, cum sibi non potest aliter prouidere: quòd si contingeret eam præmori viro, debet in fine vocare virum, & filios, si illos habet: ac eis protestari dotem suam de vsuris fuisse, obsecrans, & obtestans, quatenus restituant eam, quia illam nullo modo possunt licite retinere: quod si non fecerint, non ei, sed illis imputabitur. Sed quid si pater vsurarius dotauit filiam suam eo tempore, quo etiam remanebat soluendo: & per consequens non propter dotes illas factus est impotens ad soluendum? Dic, sicut patet in sermone 39. artic. 1. capit. 2. circa principium. Quarti sunt vsurarij hæredes, de quibus secundum Archidiaconum, & alios Canonistas, est dicendum, quòd licet aliter secundum leges distinguatur: tamen de iure canonico hæredes tenentur ad omnia debita defunctorum, in quorum loca succedunt: siue hæres sit filius, siue extraneus: siue raptoris, siue alterius: Siue talia debita fuerint ex contractu, siue ex maleficio, vel quasi: siue res peruenerit ad hæredem, siue nõ. 16. q. 6. si Episcopum. extra, de pigno. ex præsentium. in fi. de solutio. cap. 1. de vsur. tua nos. de rapto. in literis. de sepul. c. fi. vbi plene de hoc. & de senten. excom. a nobis. & hoc intelligas, si hæreditas sufficit. Si autem hæreditas non sufficit ad omnia debita persoluenda, secundum Ray. in iudicio animæ: etiam si hæres non fecit inuentarium, nisi quantum sufficit hæreditas, non tenetur. Secus autem in foro iudiciali, secundum Ioan. And. in nouella. vbi dicit, quod si fecit inuentarium, non tenetur vltra vires hæreditarias. Quo autem ad iudicium animæ, illud indistincte affirmat. Ad hoc quidem addendum est, quòd talis hæres vltra hæreditatem tenetur in iudicio animæ ad omnia, quæ prædictus vsurarius pro eo expendit, si illa suscepit mala fide. Ratio est,

E F G H

A quia ad non restituendum præstitit causam efficacem. Et hoc intellige, si talia habuit eo tempore, quo erat vsurarius non solue-do. Sed quid si de duobus heredibus vsurarij, alter factus est non soluendo? Dicendum, secundum Hostien. quòd alter insolidum obligatur, & hoc vsque ad quantitatem, quæ ad eum de hæreditate peruenit. Ratio est, quia succedit in crimine, & etiam quia omnes res hæreditariæ obligatæ sunt, extra de vsur. cum tu. §. fi.

Secundus quaternarius eorum, qui etiam efficaciter impediunt, ne satisfiat
B *vsura. Cap. 2.*

SEcundus quaternarius etiam quatuor genera hominum comprehendit in se, qui efficacem causam præstant, ne vsura valeat satisfieri. Primi sunt vsurariorum famuli, secundi vsurariorum consanguinei, tertij vsurariorum seruitores & mercenarij, quarti sunt vsurarijs denarios mutuantes. Primi sunt vsurariorum famuli, qui scilicet non ad exercendum fœnus, sed in domo, vel in alijs negocijs seruiunt eis. De quibus dicendum est, sicut de vxore vsurarij in hoc artic. & cap. j. dictum est.
C Quia si vsurarius non est soluendo, nullo modo de bonis vsurarij viuere possunt. Neque insuper salarium suum ab eis suscipere licet, nisi duo ibi concurrant. Primum, quòd ibi sit aliquid de licite acquisitis, non autem empta, vel habita de vsuris. Secundum, quòd tale salarium prius fuerit, quàm vsuræ. His autem duobus concurrentibus prædictum salarium suum, secundum aliquos, suscipere possunt, etiam dato quòd vsurarius non haberet sufficientiam ad soluendum vsuras: de bonis autem illius viuere eis nequaquam licet, aliter darent ei ad non soluendum causam efficacem, vbi
D vsurarius non est soluendo. Secundi sunt consanguinei, seu amici domestici, socij & quicunque alij, qui de bonis ipsius vsurarij comedunt, bibunt, siue dono, siue quocunque alio modo recipiũt, vel in alienos vsus conuertunt. De quibus notandum est, quòd si vsurarius non est soluendo, quòd omnia bona quæ habet, non, aut vix satisfactionem sufficiunt, licet habeat aliqua de licite acquisitis. Tales inquam, quicquid prædictis modis susceperint, satisfacere obligantur: quia etiam ad non satisfaciendum præstant causam efficacem. Si quis autem de hoc dubitat, & res adhuc extat: satisfacere obligatur, ne pro re temporali in discrimine animam suam ponat, secundum regulam Alexan. supra sermone 32. qui est præcedentis sermonis artic. 3. & in fi. 5. cap. datam. Tertij sunt vsurarijs seruientes, & mercenarij: de quibus dicendum est, quòd si vsurarius quæcunque habet obligata sunt pro vsuris, seu non est soluendo: tunc distinguendum est: quia aut illis seruiunt in rebus licitis, & honestis: & tunc si propter diminutionẽ substantiæ vsurarius non fiat magis impotens ad soluendum, licite possunt suscipere condignam mercedem: & hoc quia vtilitas, quam inde consequitur vsurarius talis ex illorum opere cum mercede merito compensatur: & propter mercedem mercenarijs datam pauperior minime dici potest, cum loco mercedis habeat commodum operum. Idem quoque dicendum est de his, qui vendunt vsurario suas merces: quia si recipiunt denarios de vsurario lucro, ipsi quoque eiusdem valoris rependunt merces: vnde nisi alia causa subsit, non faciunt eum ad satisfaciendum amplius impotentem. Solet etiam dici, secundum Alexan. Lombar. quòd illi, quibus debetur aliquid ex contractu, vel quasi; aut ex maleficio, vel quasi, possunt recipere, quod sibi debetur ex huiusmodi rebus, dum tamẽ rem vsurariam, furtiuam, vel raptam nõ recipiant in specie sua. quod quidem in vsura est verum, secundum illos, qui tenent quòd in vsura dominiũ non transfertur. Cuius opinionis fuerunt Alexan. de Ales, Bonauen. Richar. Sco. in 4. distinctio. 15. Hugo, & Ray. in titulo de decimis. Contrariæ vero opinionis fuerunt Goffre. in titu. de decim. & Bernar. extra, de deci. ex transmissa. licet hoc non dicat expresse. & glo. 14. quæst. 4. in cap. si quis. & Tho. Secundum vero primam opinionem non debent recipi res vsurariæ in spẽ in solutionem: quia potest debitor, qui eas dedit, & contradicere, & illas repetere creditori. Aut tales seruitores seruiunt vsurario in illis, in quibus eum ad satisfaciẽdum, dum recipiunt salarium, faciunt impotentem: Et tunc licet si seruiant ei in rebus licitis, & honestis, nõ peccent: immo quandoque apud Deum plurimum mereantur: tamen salarium, seu precium suscipere minime possunt, cum ex hoc ad eum satisfaciendum faciant impotentem, atque ad hoc pręstant causam efficacem. Huiusmodi sunt medici, barb tonsores, & varij consimiles. Et licet tales ab vsurario salarium accepta-

Marginalia: E; Vsurarijs seruiẽtes.; F; G; D. Bon. Alex. de Ales Sco. in 4. d. 15; H; Vsurariũ salarium.

A re nõ possint, tamen in extrema necessitate illi subuenire tenentur amore Dei ex ipsa lege naturæ, & ex ipso Dei præcepto, Lucæ 10. vbi ait, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Quarti autem sunt denarios vsurarijs mutuantes: de quibus distinguit Vuil. quia aut bona fide creditor vsurario pecuniã mutuauit, vt ex ipsa commodum suum faceret, & licite lucrando forte ex ea se liberaret: & tunc recipere potest, quod liberaliter mutuat, etiam si aliàs ille nõ sufficeret ad soluendas vsuras. Aut alia, & non iusta causa illam mutuo ei dedit: puta ad ludendum in alea, aut ad meretrices, vel hystriones, & ad consimilia dispergendum: & tunc non potest debitum ab illo recipere, qui alias non est soluendo.

Vsurarijs denarios mutuãtes

B

Tertius quaternarius etiam de his, qui efficaciter obuiant, ne reddatur vsura. Cap. 3.

Tertius quaternarius de eodem subdendus est. In quo primi sunt vsurariorum eleemosynas acceptantes, secundi oblationes recipientes, tertij parochiales, quarti autem sunt prælati subscribentes. Primi sunt eleemosynas acceptantes: de quibus distinguẽdum est, quòd si vsurarij propter hoc efficiantur non soluendo, & hoc intellige de certis: tunc qui recipit, restituere obligatur. Secus autem si habent aliqua alia, quæ non sunt de vsura, seu per hoc ad satisfaciendum vsuram impotentes non fiant. Concordat Vuil. Insuper est notandum, quòd etiam si vsurarij essent non soluendo, excusantur Religiosi, & Prædicantes, qui vadunt vt ad pœnitentiam, & ad satisfaciendum illos inducant, si comedant de vsuris. & hoc maxime, si apud alios commode inuenire non possunt, siue inducant illos prædicatione generali, siue etiam persuasione speciali, extra, de senten. excõmu. cum voluntate. §. 1. Quod quidem, secundum Raymundum, verum est, si de correctione spes probabilis habeatur, & si etiam propter eorum expensas non subtrahatur vsurario restituendi facultas in toto, seu in magna parte, ar. 2. quæst. 6. anteriorum. §. illud. Concor. Raymun. Archidiac. & Hostien. Secundi sunt oblationes recipientes. Nam qui recipit eas ab vsurarijs manifestis: & quod accepit restituere obligatur, & donec satisfecerit ad arbitrium Episcopi sui ab officij sui maneat executione suspensus: extra, de vsur. quia in omnibus. in fi. Caueat igitur, ne interim celebret: aliàs fieret irregularis. hæc est sententia Hostien. Sed secundum Archidiac. decretum illud non est latæ sententiæ, sed ferendæ. Raymundus autem dicit, quòd si sunt vsurarij manifesti, ipso iure sunt excommunicati, quantum ad ea, quæ ponuntur in dicta decretali, quia in omnibus. §. ideo. Sed cui talis oblatio reddenda est? Dicendum secundum quosdam, quòd Episcopo debet dari, vt secundum prouidentiam eius illi restituatur, a quo est habita, si inueniatur: alioquin pauperibus dispensetur, arg. 14. q. 5. immolans. Secundum vero Alexan. Lombar. & Vuil. restitui debet illi, qui eam dedit. Et hoc primo in opprobrium sui. extra, de homicid. cap. sicut dignum. §. eos. Secundo, vt illi satisfacere possit, a quo accepit. ar. extra, de vsur. cum tu manifestos. & hæc sententia melior esse videtur. Qui autem sint vsurarij manifesti, secundum Hostien. dupliciter demonstratur. Primo per notorium iuris, secundo per notorium facti. Primo quidem per notorium iuris dicuntur vsurarij manifesti, quando sunt per Episcopum in ecclesia publicati. secus autem si ab Episcopo tolerantur. Secundo autem per notorium facti, id est, per euidentiam manifestam, scilicet cum tenent paratam mensam ad pecuniam mutuandam cuilibet sub vsuris, sicut meretrix in prostibulo cuilibet stat parata. ita habetur in l. palam. ff. de verborum sig. & per Bar. in l. 2. ff. de fur. Si autem sunt solum manifesti per famam, non tamen notorij, secun. Gar. hanc pœnã non patiuntur. Tertij sunt parochiales, quibus in curam plebs concessa est, & de animabus curam vsurariorum habere debent, atque illos monere, & corrigere obligantur, sicut plenius in sermone 53. articu. 1. cap. 3. disseremus. Quarti sunt prælati, qui subscribunt, atque sigillant cedulas vsurariorum: de quibus secundum Hostien. dicendum est, Quòd si prælatus non legit tenorem, vel etiam si legit, & vsura non appareat ibi: quia forte maior quantitas ibi posita est, quàm fuerit mutuata: atque ipse prælatus non diligenter consideret, fatue facit, sed tamen in veritate non consentit. Si vero legit, & percipit veritatem, particeps est peccati, & non commodi vsurarum: nam subscriptio in multis probationem inducit, extra de senten. & re iudi. cum inter vos. Idem quoque Goffre. sentit.

Vsurariorum eleemosynas acceptantes.

C

Apud usurarios manẽtes pdicatores & cibo acceptando excusantur si alia desit occasio

E

F

G

Parochiales versus vsurarios quomodo se habere debent.

H

A *Quartus quaternarius adiungatur etiam de his, qui efficaciter operantur, ne de vsura satisfactio fiat. Cap. 4.*

Quartus insuper de eodem quaternarius subiúgatur. Primi quorum sunt domos ad exercendum fœnus locantes, secundi manifestos vsurarios ad confessionem indebite admittentes, tertij sunt notarij & testes vsurariorũ testimonijs indebite assistentes, quarti autem sunt manifestos vsurarios sepelientes. Primi sunt domos ad fœnus exercendum locantes, vel quomodocunq; accommodantes, seu vendentes. Vnde extra, de vsur. vsurarum voraginem, lib. 6. grauissima sententia lata est, vbi præcipitur quòd nullum collegium, vel vniuersitas permittat aliquos alienigenas, vel aliquos non oriundos de terris eorum, qui publice vsuras exercere volunt ad hoc domos in terris eorum conducere, aut alias habitare: sed omnes huiusmodi manifestos vsurarios infra tres mẽses de terris suis expellant. Nemo illis ad exercendum fœnus domos locet, vel alias quocunque titulo concedat. Qui contra fecerit, si personæ

B *Domos ad fœnus exercẽdũ accommodantes.*

C sint ecclesiasticæ, Patriarchæ, Episcopi, vel Archiepiscopi, suspensi sunt: inferiores autem his personæ singulares excommunicati sunt: Collegium, vel vniuersitas alia interdicti sententiam ipso facto incurrunt, quam si per mensem sustinuerint indurato animo, terræ eorum quandiu ibi vsurarij commorantur ecclesiastico subiaceant interdicto. Si autem laici fuerint per suos ordinarios per censuram ecclesiasticam cõpescantur. Circa hoc tamen aduertendum est, quòd recedentibus vsurarijs illis cessabit interdictum, secundum Ioan. Andr. Sed nunquid hi, qui vendunt eis domos,

D incurrunt hanc pœnam? Dicendum, secundum Archidiac. Vuil. & Ioan. Andr. quia ibi dicitur, quocunque titulo, ergo nec locare, nec precario concedere, nec eis vendere potest. Sed quid si ad fœnus non conducunt illas, sed ad alia opera sua? Dicendum, hoc non esse prohibitum. In dubio autem præsumitur ad hoc conducere illam, si consueuerunt exercere vsuras. ff. de actio. & oblig. si cui. Quæri etiam potest, si restituere tenentur lucrum pensionis, qui locant ad fœnus vsurarijs domos? Et dicẽdum, quòd licet participes sint omnium peccatorum, quæ in ea ex fenore perpetrantur: nihilominus ratione contractus locationis, in quo lucro transfertur dominium in locantem, possunt tale lucrum non illicite retinere, nisi vsurarius tunc impotens esset restituere acquisitas vsuras, quia non posset recipere pensionem, nisi prius debuisset habere. Secundi sunt manifestos vsurarios ad cõfessionem indebite admittentes, siue absoluentes. de quibus extra, de vsur. cap. quamquam. lib. 6. scriptum est: Nullus manifestorum vsurariorum testamentis intersit, aut eos ad confessionem admittat, siue ipsos absoluat: nisi de vsuris satisfecerint, vel de satisfaciendis pro vsurarum viribus facultatum præstent, vt præmittitur, idoneam cautionem. Testamenta quoque manifestorum vsurariorum aliter facta non valeant, sed sint irrita ipso iure. Sed nunquid ad salutem sufficit vsurario, qui restituere habet in periculo mortis existens, quòd condat testamentum super restitutione malorum ablatorũ? Dicendum, secundum Alexand. Lombar. omnino, quòd non. De quo duplex ratio potest dari. Prima, quia testamentum est vltima sententia voluntatis nostræ de eo, quod post mortem suam quis voluit fieri. Cum enim testans hoc voluit fieri post mortem, & post mortem locus pœnitentiæ nullus sit, sine qua nullus vsurarius absolui potest: restat quòd solum tale testamẽtum condens in statu salutis minime possit esse. Propterea oportet, quòd in vita restitui velit, aliàs non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, sicut dicitur de regulis iuris, lib. 6. Secunda ratio est, quia iustitia Dei requirit, vt ille satisfaciat, qui peccat. Vnde sicut vsurarius est, qui offendit: sic ipse debet satisfacere, in quo offendit. Non vtique hoc facit, si relinquit in testamento, quòd per alium fiat. Si igitur satisfacere cupit ita, quòd ei remittatur peccatum, quatuor eum obseruare oportet. Primo, si pecuniam habet vnde restitutio fieri potest, priusquã moriatur restitutionem illam exponat per fidelem amicum. Secundo, quòd sub voce præconia faciat se solenniter præconizari, quòd omnes a quibus per se, vel per alium pecuniam extorsit, plenam, & integram satisfactionem veniant recepturi. Et hoc quidem: tum vt qui debẽt habere plenius innotescat, & venire possint repetere sua: tum vt scandalum, quod in publice exercendo vsuras multis ab eo exhibitum est, hoc quasi in publica pœnitentia deleatur,

Quæstio. *Solutio.*

E F *Vsurariorum testamenta.* *Prima ratio.* G *Secunda.* H *Vsurarius quæ obseruare debet ad hoc, vt plene satisfaciat.* *Primo.* *Secundo.*

A deleatur, & emendetur: quia vt dicitur extra, de pœniten. & remissio. cap. j. manifesta peccata, non sunt occulta purganda correctione. Quod si talis vsurarius non publice fecerit, secundum Alexan. Lombar. non debetur ei sacramentum, nec ecclesiastica sepultura. *Tertio.* Tertio, si vsurarum habet aliqua instrumenta: ex tunc ea casset per publicum instrumentum, vel redigat ad debitum veritatis. Quarto si aliquid deficit explicandum, vel debite obligandum, faciat sibi fieri publicum instrumentum, atque debitam cautionem, sicut exprimitur, scilicet, lib. 6. de vsur. in dicto ca.
B quamquam. Et secũdum Magistros, vtriusque iuris Doctores, eius fideiussor integraliter, & insolidum obligatur ad restitutionem omnium vsurarum certarum, & incertarum: ac etiam male ablatorũ per vsurarium extortorum, quantum vires prædictæ hæreditatis se extendunt. Et hoc habito respectu ad tempus prædictæ cautionis. Nam licet tempore præstitæ cautionis principalis esset soluendo: demumque eius facultates exhaustæ essent aliter, quàm in restitutionibus prædictis: nihilominus fideiussor remanebit ad omnia obligatus. Et licet prosit inopiæ exceptio principa-
C li: non tamen fideiussori eius in dicto casu. *Quæstio.* Ad hoc etiam quæri potest de eo, qui se sponte obligat ad vsurarum restitutionem, credens bona vsurarij ad hoc sufficere, & quòd non sufficiunt postea adinuenit: nunquid satisfacere teneatur de proprio suo? *Solutio.* Dicendum enim, quòd aut promisit, & obligauit se distincte, puta si tantum haberet de bonis defuncti, & tunc non obligatur, nisi pro tanto, quantum inuenit de bonis eius. Aut obligauit se indistincte: & tunc si opus est, tenetur de suo supplere ita, quòd integre soluat. Ratio huius est, quia seipsum proprijs ver-
D bis illaqueauit. Sed si hoc in intentione habuit, nec tamen id verbis expressit: nunquid excusatur? *De vsurarij voto, & intentione.* Dicendum quòd non, quia statur magis obligationi expressæ, quàm intentioni occultæ: tamen quia explicite non expressit, sibi imputet: quia non debent propter stultitiam suam creditores suo fraudari iure. *Altera quæstio.* Item quæri potest, vtrum qui recepit per publicum instrumentum cautionem de restituendis vsuris, & male ablatis, ad voluntatem suam possit sine peccato isti relaxare hanc promissionem, & instrumentum cautionis reddere, vel cassare? *Solutio.* Dicendum quòd si ille, qui se obligauit, compos est suæ mentis, B & hoc postulet importune, cum salus eius esse debeat in manu sua, neque teneatur homo salutem animæ suæ cum suo scandalo procurare: nec insuper propter hoc a vinculo debitorum remaneat absolutus, potest sine peccato huiusmodi instrumentum obligationis cassare. Contrarium vero dicas, si talis obligatus prælato suo esset. Insuper aduertendum est, quòd si vsurarius non potest habere fideiussorem, nec pignora, secundum Ioan. And. iuret se facturum, quod cauet, & sufficit, maxime si hoc verisimile est, extra de donatio. inter virum, & vxorem, cap. per literas. His F igitur præmissis detur ei pœnitentia, & non prius, sicut præcipitur in supradicto cap. quanquam. Et si aliter quis absoluerit eum, thesaurizat super se iudicium Dei, & animam illius præcipitat in profundum: neque ignorantia excusat, sicut patet extra, de iniur. & dam. da. cap. si culpa. Neque video, quare a satisfactione excusetur possibili: cum sicut ex præcedentibus patet, ipse sit causa efficax tantorum malorum. Tertij sunt notarij, & prædictorum vsurariorum testes, qui contra prædictam decretalem, quamquam, interfuerunt testamentis: nam quicquid notarius inde lucratus est, restituere obligatur. G Et propter inobedientiam peccant omnes tali testamento consentientes, & animam vsurarij, & suas in infernum demergũt. Quarti sunt manifestos vsurarios sepeliẽtes. Tales enim eadem pœna plectuntur, sicut de recipientibus eorum oblationes in præcedenti cap. dictum est. Et vltra hoc, ipso facto sunt excommunicati, per clemen. j. extra, de vsur. Sed quid de his, qui non sepeliunt vsurarium, sed illum simulant sepelire: puta quia in secreto ponunt capsam cum honorifico apparatu, ac si ibi talis vsurarij esset corpus. *De non vere sepelientibus vsurarium.* Dicendum, secundum H Ioan. And. & alios Doctores, quòd subiacent illis pœnis. Omnes igitur tales prædictis modis sepelientes non possunt absolui, nisi prius ad arbitrium Episcopi satisfecerint competenter, quocunque priuilegio non obstante, extra de sepul. eos qui. in clem. In his etiam includuntur mulieres.

A *Quintus etiam quaternarius superaddendus est etiam de impedientibus, ne satisfiat vsura. Cap. 5.*

QVintus, & vltimus quaternarius est subiungatur de eisdem, qui impediunt, ne vsura valeat satisfieri inter eos. Primi sunt testamentorum vsurariorum executores, secũdi hæreditatum vsurariorum defensores, tertij vero sunt piarum domorum gubernatores, quarti rei emptæ de pecunia fęnebri retentores. Primi sunt vsurariorum testamentorum executores. Sæpe enim contingere solet, vt relicta vsurarij bona non plene sufficiant ad satisfaciendum debita certa: & nihilominus, ne vsurarij funus careat ecclesiastica sepultura, cum Episcopo de certa quantitate pecuniæ pro incertis conueniat executor: qua quidem parte amota, reliqua vsurarij bona non sufficiunt ad satisfaciendum plenarie certa. Executor igitur talis cum det causam efficacem, quod qui debent habere certa de bonis vsurarij, non possint rehabere de proprijs in solidum satisfacere obligatur. Sed de hoc plenius in sermone 39. artic. 3. cap. 1. Secundi sunt hæreditatum vsurariorum defensores, impedientes scilicet, ne satisfiant vsuræ: sicut procuratores, & aduocati, & quicunque sint alij. Omnes inquam tales in totum satisfacere obligantur, ad quod ne redderetur dederunt causam efficacem. Tertij sunt piarum domorum gubernatores, siue rectores, siue religiosi, & ecclesiasticæ personæ, siue seculares sint: qui quandoque sub pallio pietatis, atque communis, & maioris boni passim vsurariorum bona, seu hæreditates suscipiunt, impedientes, & efficacem causam dantes, ne certa certis valeant satisfieri: propterea totum id, ad quod talem causam præstiterunt, satisfacere obligantur. Quarti sunt rei emptæ de pecunia fęnebri retentores. Pone, ꝙ vsurarius de vsuræ pecunia emit equum, siue prædium, aut domum, & hoc alteri donat, demum efficitur non soluendo: tunc secundum Ray. debitor, qui vsuras soluerat, rem illam potest emere a possessore, & ille eam satisfacere obligatur. In tali nempe casu res loco precij succedit, sicut econuerso precium loco rei. ff. de petit. hæredi. l. si rem. extra, de vsur. cum tu. vbi præcipitur vendi possessiones, quæ emptæ fuerunt de vsuris. Hoc tamen secundum Vuil. verum esse intellige, quãdo rem talem habuit ex causa lucratiua. Secus, si emisset, vel alia non lucratiua causa, & bona fide habuisset, cum hoc concord. Goffre. & Hostien. Et addunt, quòd si res illa ex causa lucratiua postea ad alium ex simili causa prouenire contingat, & iste vltimus fuit ille, qui vsuras soluerat, seu repetere poterat ille, cui prius res data fuit liberatus est, vt contra eum non possit agi. ff. de actio. & obliga. l. omnes debitores. Secundum etiam Hostien. si res empta de pecunia fęnebri per tertiã personam peruenit ex causa lucratiua ad eum, qui dedit vsuras: vsurarius minime liberatur. ff. de verb. oblig. inter stipulantem.

Marginalia: *Vsura ne satisfiant, impedientes qui.* — *Primi.* — B — *Secundi.* — C — *Tertij.* — D *Quarti.* — E — F

De quibusdam qui non solum vsuras satisfacere obligantur, sed etiam maiorem excommunicationem incurrunt, eo quòd vsuris efficaciter faueant. Cap. 6.

VOlo etiam vltra omnia, quæ in præcedenti sermone dicta sunt, attentius annotari, & pro vltimo capitulo superaddi: quòd sunt quidam, qui super omnes prædictis tribus modis fauentes vsuris culpabiles æstimantur, grauiorique pœna plectuntur, quàm ipsi pessimi vsurarij. Nam grauioris culpæ ecclesia sancta determinauit esse efficaciter authenticare vsuras, quàm rapere per vsuras: vnde ecclesia vsurarios excommunicat excõmunicatione minori. extra de vsur. in plerisque capitulis. efficaciter autem authenticantes vsuras excommunicat excommunicatione maiori. proinde extra de vsur. c. ex graui. in clem. sex ponuntur excommunicationes maiores contra prædictos efficaciter authenticantes vsuras. Nam sicut ibi dicitur, excommunicati sunt Potestates, Capitanei, Rectores, Iudices, Consiliarij, Consules, & quilibet alij officiales, qui delinquunt in casibus infrascriptis. Primus est, si statutum decætero facere, scribere, vel dictare præsumpserint, quòd vsuræ ab vsurarijs exigi possint. Secundus vero est, si ad soluendum vsuras debitores compellunt. Tertius est, si quis iudex quòd vsurarijs soluantur vsuræ, præsumpserit iudicare. Quartus est, si de prædictis quis dederit operam, quòd solutæ vsuræ non repetantur. Quintus est, si statuta hactenus edita in vsurarum fauorem, qui hoc facere possunt infra tres menses non deleuerint de libris communitatum. Sextus est, si ipsa statuta, seu consuetudines effectum vsura-

Marginalia: G *Vsuras authenticare grauius est culpa, quàm rapere per vsuras.* — H *Primus casus.* — *Secundus* — *Tertius.* — *Quartus.* — *Quintus.* — *Sextus.*

A vsurarum habentes, præsumpserint obseruare: & licet istæ excommunicationes secundum iudicium ecclesiæ grauissimæ culpæ, & pœnæ sint: tamen secundum iudicium seculare omnes in præfato capitulo prætacti, qui secundum triplicem modum in tribus articulis huius sermonis ostensum, offendunt, grauius puniuntur, cum obligētur ad satisfactionem omnium vsurarum, quas ipsi vsurarij sunt lucrati: nisi ipsi vsurarij restituant prædictas vsuras, sicut de hoc plenius in præcedenti sermone, cap. j. circa finem patet. Mira quidem insania populorum, qui in blasphemiam B diuinæ, ac ecclesiasticæ legis impossibile putant esse populos stare sine vsuris publicis, & a communitatibus, & a Dominis authentice probatis: cum manifeste clarescat, sicut ex prædictis apparet, quòd vsuras efficaciter approbantes grauius puniuntur, & ad restitutionem grauius, quàm ipsi vsurarij obligantur, cum restituere teneantur, sicut prædictum est, quæ non ipsi, sed vsurarij occasione eorum rapuerunt impie. Patet igitur ex prædictis, quomodo diuersimode plurimi vsurarijs præstant causam efficacem, & qui restituere obligantur, ac qua pœna plectuntur, vt merito ipsum C vsuræ scelus omnibus inhorrescat, & ad restitutionem illi obligati satisfacere se disponant, vt & animam suam liberent, & diuitias sempiternas acquirant, per misericordiam filij Dei Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritusancto coæternus, & gloriosus vi. & re. in secula seculorum, Amen.

FERIA TERTIA
post iiij. Domin. in Quadrag.

D *Quid & quantum homo restituere teneatur.*

Sermo XXXVI.

Olite secundum faciem iudicare, sed iustum iudicium iudicate. Ioan. j. cap. In præcedentibus tribus sermonibus satis sufficienter visum est, quis satisfacere obligatus sit. Iam ad secundum, & tertium principale, scilicet quid, & quantum restituendum, dirigamus sermonem. Sed attēte circa hoc cōsideranda sunt verba Domini admonentis, & dicentis: Nolite secundum faciem iudicare, scilicet quid, & quantum restituendum sit: Sed iustum B iudicium iudicate: scilicet sicut inferius est declaratum. Vnde cum ambæ simul istæ duæ Religiositates communiter concurrãt, de ambabus insimul differamus. Ad quarum intelligentiam insinuãda est etiam regula in principio 33. sermonis annunciata, quæ talis est: Omne damnum, quod quis dat, aut est causa efficax, quòd detur, satisfacere obligatur. Ex qua regula elici potest, quòd triplex est damnum, quod proximo inferri solet. Primum est damnum spirituale, secundum damnum corporale, tertium vero damnum temporale. E

Damnũ triplex, quod pxi mo inferri solet.

Articulus Primus.

De triplici damno spirituali, quod proximo solet dari.

Rimum damnum, quod proximo inferri solet, est spirituale. Secundum enim Sco. in 4. distinct. 15. quæst. 27. nullus potest in naturalibus bonis animæ alteri inferre damnum, cum ipsa naturalia bona sint incorruptibilia. Sed potest homo damnificari in bonis morum, vel acquisitis: cuiusmodi sunt gratiæ, & virtutes, quæ corrumpi valent: vel acquirendis, quia per bona opera acquiri debent, quorum acquisitio facile impeditur. Per peccata enim, & vitia iam acquisitæ virtutes corrumpuntur, & tandem vitia generantur, & quæ debent ex bonis operibus generari, impediuntur. In his quoque non potest aliquis aliquē damnificare directe: cum enim gratia, & virtutes non perdantur, nisi per vitiosos actus: nec etiam earum acquisitio, nisi per eosdem valeat impediri. & peccatum, atque vitium adeo voluntarium est, secundum August. de vera religione, quòd si non fit uoluntarie, non est peccatum. Nullusque possit directe in actum alterius uoluntatis, & per consequens nec in peccatum eius: ideo consequens est, quod nec ablatio horum bonorũ quisquãm directe facere, nec etiam per consequens alium in his damnificare ualet. Indirecte autem, & dispositiue potest quis aliũ damnificare, scilicet inducendo eum ad uitiosos actus, quibus, & uirtutes corrumpuntur, & uitia generantur. Quantum autem malum sit animas inducere ad peccandũ, satis patere potest consideranti differētiam inter

In natura lib. aīa bonis nõ pōt quis lædi, G

H

Inducere animas ad peccãdum non leue malum.

A inter bona spiritualia, corporalia, atque terrena. Ad hoc autem. 6. quæst. 1. cap. ex merito, dicitur: Deteriores sunt qui vitam moresque bonorum corrumpunt, his qui substantias aliorum prædiaq; diripiunt. & ead. quæst. cap. sunt plurimi. Gregorius ait, Multum damna morum a damnis temporalium distant. Concor. Richar. Talis autem inductio ad peccatum tripliciter potest fieri. Primo scandalizando, secundo ad malum inducendo, tertio malum exemplum dando.

B *Quòd tripliciter homo proximum scandalizat. Et quomodo restituere obligatur. Cap. I.*

Scandalizat homo tripliciter Primo quidem indirecte proximo infert homo spirituale damnum, eum scandalizando. Tripliciter autē potest homo proximum scandalizare. Primo verbo, secundo facto, tertio signo. Primo quidem quis scādalizat verbo, & licèt multipliciter fieri possit, tamen ad præsens differamus, cum fit hoc verbo iniurioso, sicut patet Matth. 5. vbi Dominus ait: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo Racha, reus erit consilio: qui autem dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis. Primus est actus iræ interior, nullo signo exteriori expressus, & hoc scandalizare non potest, cum minime videatur. Secundus est idem actus confuso signo expressus: sicut dare interiectiones solemus, cum sumus infirmi, & quando emittimus gemitus, & vlulatus confusos. Et pro hoc dicitur, Qui autem dixerit fratri suo Racha. Racha est, secundum August. interiectio significans iræ, siue indignationis motum, & contemptum eius, in quem

Tripliciter qs scādalizat decipiendo, vt qs scidat aliquod dānū, secundo affligēdo ipsum, vt blasphemet Deū, tertio, quādo aliqs pbet exemplū mala vitæ.

Racha quid.

D irascimur: & hoc quidem quandoq; scandalizare potest audientes. Tertius est actus manifeste declarās proximo iniuriam dici: & hoc etiam magis proximum scandalizat, quia manifeste demonstrat proximi sui contemptum, cum Fatuus nominatur. Fatuus enim dicitur, qui neque quod ipse, neque quod alij fantur, intelligit. His tribus tres pœnas correspondentes gradatim annectit: quia secundum August. iudicio adhuc datur locus defensioni: ad consilium prolatio sententiæ pertinere videtur, quando scilicet iudices inter se conferunt, quo supplicio reus dam-

Fatuus quid.

nandus sit: In gehenna ignis damnatio certa est: & si hæc tria iræ, & odij pleno consensu fiant, semper peccatum mortale est. E Proferre etiam in proximū verbum iniuriosum ex subita ira, mortalis etiam culpa iudicatur. Tales inquam quandocunque contra proximum supradicta iniuriosa verba protulerint, satisfacere obligantur per se, vel per interpositam personam, dicendo humiliter culpam suam, atque veniam postulando. Secundo contingit proximum scandalizare facto, id est, opere iniurioso, siue corporali, siue temporali. Nam secundum Nicol. de Lyra, in illatis damnis duo sunt pensanda, scilicet offensa, atque iniuria. Offensa autem fit in rei corporalis, seu temporalis ablatione. Iniuria vero in damni spiritualis occasione, scilicet, cum quis ex dato damno iniuriato impatientiæ, & odij, atque scandali materiam præstat: vnde damnum inferenti non sufficit ad salutem satisfacere de offensa restituendo aliena: sed ei necessarium est iniuriam, & scandalum amouere: quod fit cum ab eo, cui datum est per se, vel per interpositam personam veniam humiliter vult postulare, & hoc expresso, vel suppresso nomine illius personæ, secundum quòd qualitas negocij id exposcit. Vnde qui ex impossibilitate de primo absolutus est, nisi etiam ex impossibilitate cogente non absoluitur a secundo. propterea si quis in corporalibus, seu in temporalibus proximo damnum dedit, si illa satisfacere non valet, saltem postulare ei, vt dictum est, veniam debet. Concord. Thom. secunda secundæ, quæstio. 62. artic. 6. Quidam etiam dicunt, ꝙ qui damnum est passus, si ignorat qui illud dedit: si offendēs damnū offensæ satisfacere non potest, non veniam, seu remissionem postulare, nec de offensa, nec de iniuria tenetur: quia quo ad diuinum iudicium non est in mora, & facile nouum scandalum oriri posset. Tertio quoque scandalum proximo præstatur signo. Sunt enim aliqua signa, sine quibus non potest exterius innotescere interioris dulcedinis actus, etiam illius ad quam omnes de necessitate tenemur: quia in omnimoda negatione eorum manifestum signum iræ, & cordialis odij demonstratur. Inter huiusmodi signa videtur esse salutatio, aut ad aliqua interrogata aliqualis responsio. Vnde Matthæi. 5. cap. Dominus ait: Si salutaueritis

F

G

H

Scandalū signi.

Signa qb. interiora cognoscūtur.

tis

A tis fratres vestros tantum: quid amplius facietis? nonne & ethnici hoc faciunt? Vbi manifestè ostendit, hoc non sufficere ad salutem. Qui suo inimico negat verbum, aut qui in eius præsentia semper auertit vultum, vel subito fugit: cordialis odij atque mortalis signum manifeste ostendit: nisi hoc ex causa valde rationabili agat: vtpote si probabiliter timet ex hoc aliquid deterius euenire: & tunc rationem & intentionem facti sui debet intuentibus propter vitationem scandali propalare, si bono modo id fieri potest. Qui ergo prædictis & consimilibus B signis suum proximum scandalizat, sicut prædictum est, satisfacere obligatur. Hinc pro omnibus tribus prædictis modis scandalizandi Dominus, Matth. 5. cap. ait: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offer munus tuum. Ait enim: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus: nomine fratris omnes exprimit homines, maximè tamen quemcunque fidelem, habet aliquid aduersum te. Secundum Augustinum, tunc habet aliquid aduersum C nos, si nos eum in aliquo læsimus. Nam nos aduersus illum habemus, si ille nos læsit. relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, scilicet ab eo veniam postulando: & tunc veniens offer munus tuum. Sed nunquid ad literam hoc seruari debet? Dicendum, secundum Augustinum: quòd si frater sit præsens, non hoc differre diutius debes, cum iubearis munus tuum ante altare relinquere. Ad literam autem hoc dicit, vt innuatur, quòd talis satisfactio præmittenda est omni operi quantumcunque D spirituali & vtili: sicut est deuotæ oblationis donum vel sacrificium; & vt ex hoc etiam demonstretur, quòd oratio vel sacrificium nihil prodest, nec dignè exercetur ab illo, qui pro posse & secundum quod debet, non satisfecit ei, quem læsit. Si autem proximus non est præsens, vtputa quia est vltra mare: absurdum est credere, secundum Augustinum, munus relinquendum, quod post maria peragrata offeras Deo. Propterea dicit, quòd in simili casu motibus animi ad recôciliationem proximi pergendum est, vt scilicet humili affectu te prosternas in conspectu Dei tui,

Scandalizans proximũ tenetur ad satisfaciẽdũ et qũo.

Fratris noĩe quid intelligit.

An fratri recõciliãdũ sit ad literam.

Prædicto rũ declaratio et satisfactio.

munus tuum oblaturus. Est igitur sententia Augustini, quòd vbi bono modo proximus potest adiri, exterior satisfactio præire debet: vbi vero non est oportunitas adeundi, potest differri. Et interim sufficit sibi affectu humiliari & reconciliari cum proposito id opere adimplendi quamcitius fieri poterit bono modo. E

Quod tripliciter inducet proximum suum homo ad malum: & quomodo restituere obligatur. vbi simul ostenditur, quæ sunt licitæ, & illicitæ artes. Cap. 2. F

SEcundo autem infert homo indirectè spirituale damnum proximo suo, eum ad malum inducendo. Tripliciter enim inducit homo proximum suum ad malum. Primo locutione, secundo operatione, tertio vero nouitatum inuentione. Primo quidem inducit homo proximum suum ad malum locutione, & hoc quidem multipliciter. Primo docendo, secundo flectendo, tertio contaminando, quarto corrumpendo, seu spiritualiter venerando: quinto retrahendo. Primo quidem docendo, scilicet cantiones carnales & ad lasciuiam prouocantes: vel docendo fucare vultum & se ornare & consimilia operari. Secundo autem flectendo ad mala: puta ad vsuram, ad furtum, ad rapinam & ad partialitates. Et hoc quidem in consilijs iniquis vel suasionibus falsis, aut comminationibus sæuis, seu præceptionibus impijs & consimilibus. Tertio vero contaminando, scilicet in carnalitatibus per lasciuias, cantilenas & cantus. Vnde 92. distinctio. cap. in sancta, scriptum est: Deum moribus stimulat, qui populum vocibus delectat. aut per inhonestos dictatus & libros. Item in sodomijs per pestiferas blanditias & seductiones. In luxurijs per impias vetulas & mediatores. In sacrilegijs per diabolicas & profanas superstitiones: de quibus scriptum est. G H

Moritur arreptus monacha quicunq; potitur.

Quarto corrumpendo, seu spiritualiter veneniando, scilicet detrahendo seu detractiua prædicatione vel heretica, seu contaminata doctrina: siue docendo infirmitates curare, dęmones inuocare, seu per incantationes furta & amissas bestias recuperare,

Inducit homo proximũ suũ ad malũ, tripliciter.

A vel recipere: siue breuibus & alijs augurijs & sortilegijs atque consimilibus fidem dare. Quinto retrahendo scilicet, ne homo restituat aliena, vel ne amoueat superfluitates & vana, ne prædicationibus & doctrinis credat salutiferis, seu ne per ingressum Religionis mundum relinquat. Circa hoc vltimum notandum est, secundum Scotum in 4. dist. 15. q. 2. quod qui subtrahit a Religione aliquem iam obligatum professionis voto tenetur pro viribus laborare, vt ad Religionem redeat, vt hoc modo tam sibi, quàm religioni plenariè satisfaciat. Si autem ille intrare noluerit, secundum Giral. Odo. videtur, quòd qui eum religioni subtraxit, si sit idonea persona & habilis religioni ad intrandum, quòd ipse eam intrare tenetur, vt sic intrando satisfaciat ordini & bene viuendo, & orando pro alio laboret ad eius conuersionem. Si autem non subtraxit aliquem sic obligatum, sed volentem intrare tantum: tunc etiam distinguendum est, quia aut animo hoc fecit nocendi ipsi religioni, & tunc obligatur ipsi religioni. Sed quia multum interest intereffe in religione, & prope esse: non tantum obligatur, sicut in primo casu, sed tenetur ad aliqualem restitutionem, puta ad aliquam inductionem alterius aliqualiter æquiualentis ad ingressum illius religionis. Aut fecit animo consulendi sibi: puta quia erat magister suus, & in studio cum eo vigilabat: Et tunc si sine fraude hoc fecit, non credo eum illi religioni in aliquo obligatum: tenetur tñ in primo & secundo casu personæ subtractæ in persuasionibus, & alijs spiritualibus bonis ad æquiualentiam bonis illis, in quibus retrahendo illum damnificauit. Concor. Giral. atque Richard. cum Scoto. Qui vero alijs quinque prædictis & consimilibus modis aliquem corrupit & ad peccãdum induxit, secundũ Scotum, tenetur modo possibili restituere damnum. Et hoc tripliciter. Primo eum de veritate docendo, seipsum de prædictis accusando, atque illum ad pœnitentiam & ad virtuosos actus efficaciter inducendo. Secundo autem, si sola inductio sufficere non videtur: quia facilius est hominem peruertere, quàm conuertere: tunc tenetur pro eo orare & aliorũ orationes sibi fideliter procurare, quibus a Deo sua conuersio procuretur. Tertio quoque debet per alios efficaces suasores procurare eius conuersionẽ, dum tamen illius peccatum occultum non prodat. Ex his autem manifestè apparet,

Scotus i 4 dist. 15. q. 2. & bene ppẽde.

B

C

D

Tripliciter qs tenet restituere dãnum quia aliquem subtraxit a Religione.

quantum periculum sit ad malum sollicitare quenquam & inducere ad peccandum: quia vix potest restituere dignè, cum ad voluntatem iam ad peccata illectam vix possit persuasionibus & alijs multiplicibus vijs inducere ad virtutem. Addatur quoque, quod secundum Augustinum libro retractationum dicitur: Cum virtutum bona maxima sint: plus damnificat, qui in istis damnificat, quam in quibuscunque alijs: & per consequens plus secundum iustitiam obligatur ad restituendum proximo tale bonum, quantum sibi possibile est. Hæc est sententia Scoti, Giral. Odo. & Richardi. Secundo inducit homo proximum suum ad malum operatione, id est, illicita exercitatione & arte. Quærunt Doctores, quid de his, qui faciunt vel vendunt venenum aut toxicum, balistas, arcus, sagittas, carellas, lanceas & similia ad homines occidendos? vel faciunt decios vel tabularia ad ludẽdum ad fortuitos ludos, vel faciunt machaguones pro capitibus mulierum, vel fucamenta ad ornandum, seu faldandum vultum earum vel aurifigia, rachamaturas, seu bordaturas, coronas floridas ad lasciuiam prouocandum: picturas vanas atque lasciuas in cameris & lecticis & quibuscũque alijs locis, & cuncta consimilia, quę nihil valẽt ad vtilitatem humanam, sed tantum ad interitum animarum? Videtur enim quòd nullus labor, nec aliquod officium debeat approbari, nisi valeat ad commodum humanæ vitę. Cum Gen. 3. dicat Dominus, In sudore vultus tui vesceris pane tuo. quasi dicere velit, Non labores, ne desudes, nisi in opere illo, quod valeat ad faciendum panem tuum, hoc est ad sustentationem vitæ tuæ. Ad quod dicendum, quòd in triplici genere debent distingui artes & manuales operationes. Primo sunt quædã necessariæ, secundo quædam indifferentes, tertio quædam pernitiosæ. Primo enim sunt quædam artes necessariæ ad humanum vsum: licet homines illis abuti possint & sępius abutantur: sicut sunt agriculturę, lanificia, ars architectorum, sutorum, textorum & consimilium. Secundo sunt quædam artes, quæ multum sunt indifferentes: quia his vt plurimum abutũtur quidam, & quidam vti possunt eisdem bene: sicut sunt gladij, lanceæ, balistæ, sagittę & similia, quibus homines vtuntur ad bellum iustum atque iniustum. Similiter etiam quędam venena, quibus homines ad sanitatem corporis vti possunt: insuper etiam ad hominis necem.

E

F

Quæstio vtilis.

G

Tria sunt artium genera.

H

Prima.

Secunda.

A necem. Itẽ fieri possunt aurifigia & rachamaturæ & consimilia ad mundi vanitates, & ecclesiastica ornamenta. Similiter tabernæ & hospitia ad perniciem & necessitatem & sic de alijs. In omnibus supradictis in primo & secundo casu & consimilibus eis ad intentionem facientis & vendentis recurrendum est. Et in huiusmodi distinguendum est, quia quandoque homo non peccat, quandoque peccare potest, quandoque autem peccat. Primo enim si homo credat hoc alicui necessarium fore vel vtile: vel animum habuit indifferentem, seu de hoc nihil cogitabat, quia ratio-

B nem cogitandi non habebat, non peccat, etiam si illo talis abutitur. 23. q. 5. de occidendis. vbi Augustinus ait: Absit vt ea, quæ propter bonum & licitum facimus aut habemus: si quid propter hæc præter nostram voluntatem quicquam mali acciderit nobis imputetur: alioquin nec ferramenta domestica aut agrestia sunt habẽda, ne quis ex eis vel se vel alium interimat; nec arbor est plantanda, ne quis in ea se suspendat. Secundo autem homo peccare posset, si ei conscientia dictaret, quòd ille hoc ad abusum acquireret, vel hoc dictare deberet ratione requirentis personæ, ad hoc 5. q. 5.

C non omnis, Augustinus ait: vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligebat, quàm esurienti panis frangitur, vt iniustitiæ seductus acquiescat. Tertio vero manifeste mortaliter homo peccat, si hoc scienter facit vel vendit, vel quomodo cunque aliter alienat, vt alius abutatur & omnia mala, quæ inde sequuntur, imputantur ei. 2. q. 1. notum. 11. q. 3. præcipuè. 15. q. 6. ca. 1. ad fi. vbi scriptum est: Non tantum attendenda sunt quæ fiant, quantum quo animo talia fiãt: amplius respicit Deus ad cogitationes & spontaneas voluntates,

D quàm ad actus qui per simplicitatem, aut

Tertia. per necessitatem fiunt. Tertio autem sunt quædam artes perniciosæ, quæ ad nullum vsum humanum vtiles sunt, nisi ad perniciem corporum & animarum: sicut sunt quædam venena mortifera, & ad nullum vsum humanum vtilia. Facturæ autem superfluæ & sumptuosæ cortinarum & linteaminum & camisiarum, quæ in decuplo plus valent, quàm tota camisia. Decij, tabularia, tabulæ, carticellæ seu narbi, maghaguones, seu mitre pro capitibus mulierum, fucamenta earum, coronæ floridæ, & lasciuæ picturæ ad vanitatem, seu luxuriam concitantes & consimilia, tunc mortalissi-

me peccant talia exercẽtes faciendo, tenen E do, vendendo, donando vel quomodocũq; alienando, & oĩa peccata & mala, q̃ perpetrantur illarũ rerũ occasione, eis imputantur, & omniũ animarũ pereuntiũ occasione rei sunt apud Deum, extra de iniur. & dam. da. c. fi. Ad hoc etiam facit optime lex distinguens inter venenum bonum & malum, d. ꝙ flagitiosæ rei, quæ nullo modo ꝑ adiectionem alterius rei siue materiæ potest esse vtilis vsui humano: nec emptio, nec mandatum, nec societas valere potest. ff. de contrahen. emptio. qui venenum. His concor. Ray. Innoc. & Hostien. extra ne clери. vel mona. c. 1. immo si quando, licet raro F contingat, ꝙ aliqua prædictarum aliquis ad licitum vsum inducere possit: tamen secundum Chrysosto. vt refert Tho. 2. 2. q. 142. arti. 2. in fi. tales artes non sunt tolerandæ. Vnde si operibus alicuius artis, vt pluries aliqui male vterentur, quamuis de se non sint illicitę, sunt tamen per officium Principis extirpandæ a ciuitate secundum documenta Platonis. Non est autem necesse extirpare a ciuitate ea, quæ venialia sunt: sed quæ sunt in animarum & populi detrimentum: sicut diuersi fortuiti & perniciosi ludi, superfluæ vanitates, curiosæ inuentiones & similia. Nec supradicti per ignoran- G tiam excusantur, ex quo sciunt ꝙ communiter ꝑ maiori parte homines talibus abutuntur. Propterea quilibet obligatur scire de arte, cum qua victum lucratur, vtrum sit licita, vel econuerso. In hoc quoque debet multum vigilare Confessor, cum pœnitens venit ad eum: si in tali exercitio vel officio, siue arte sit, in quo possit saluare animam suam: aliter ex ignorantia, vel negligentia non excusatur ipse confessor, si pęnitentem per absolutionem reddit securũ, cum exerceat artem, cum qua anima sua periclitatur. extra de iniur. & dam. da. si culpa. Vnde am H bobus accidit, quod Dominus Matt. 15. ait: Cęcus si cęco ducatum præstet, ambo in foueã cadunt. Tertio inducit homo proximũ suum ad malum nouitatum inuẽtione. Vnde Tho. 2. 2. q. 169. in fi. 2. arti. ait, quòd artifices ornamentorum peccant inueniendo aliqua superflua & curiosa. Vnde Chrysost. super Matt. Homil. 49. inquit: Ab arte calceorũ sutorũ & textorũ, multa rescindere oportet: etenim plura ad luxuriam deduxerunt necessitatem eius corrumpentes, aut malæ arti commiscentes. cum hoc concor. Alexan. de Hal. Quomodo autem & quę fieri debeat restitutio omnium, quæ in

Artifices ornamentorũ peccant inueniendo curiosa.

præsenti

A præsenti capitulo dicta sunt, non potest sigillatim facile diffiniri, sed iudicio boni viri atque iudicio confessoris discreti in quolibet particulari casu prudenter determinanda est. Nec minus spiritualia, quàm temporalia & corporalia damna æstimanda sunt, sicut superius in principio primi articuli præsentis sermonis demõstratũ est.

Tripliciter homo, per malum exemplum proximum scandalizat, & de illorum restitutione condigna. Ca. 3.

B Tertio infert homo indirecte proximo suo spirituale damnum, ei malum exemplum dando. Vnde lamentabiliter de talibus Dominus per prophetam ait: Factus sum tanquam vas perditum, quoniam audiui vituperationem multorũ commorantium in circuitu. Ait enim de Ecclesia Christus: Factus sum tanquam vas perditum. id est, perforatum: quasi dicere velit, Nullus vult per spem se iam proijcecere in me: immo & qui de corpore meo erant de mea effluunt fide: sicut in vase perforato nullus liquorem reponere iam confidit, & quicquid ponitur intus, subito foras fluit. Prædictorum autem rationem

Malum exemplũ quantum obsit.

C & signum subdit, quoniã audi. vi. mul. cõmo. in circuitu. In circuitu nempe commorantur hæretici, Gentiles atq; Iudęi: nec ad centrum Dominum nostrũ Iesum Christum, qui in medio est Ecclesiæ, propter mala exempla accedere volunt. Istorum nempe vituperationem audire Christus nõ cessat, quia propter multorum Christianorum mala exempla Christi fideles a prædictis cõtinuè blasphemantur: vnde & multi ab ea retrahuntur: & quod deterius est, multi qui iam crediderant, retrocedunt & ad vomitũ reuertuntur. In circuitu quoque commo-

D rantur, qui suis malis exemplis proximum suum scandalizant, mundo dediti & a via veritatis alienati. Iusti enim in hoc circuitu mundanorum & transeuntium temporalium morantur, dum de terrenis tantum necessaria sumunt. Mali etiam si pauperes rebus sint, in eis corde, ore & opere manẽt. De tribus enim principalioribus malis tales maxime proximum scandalizant. Primo de auaritia, secundo de luxuria, tertio de superbia. Primo nanque impij per malum exemplum proximum scandalizant de auaritia. Huiusmodi sunt vsurarij manifesti, scelerati & aperti lusores: lusorum in logijs & alijs locis manifesti receptatores, impijssimi raptores & consimiles. Quanta au-

Impij qd.

E tem detestatione digni sint, qui lusoribus receptacula præstant, ostendunt etiam humanæ leges, cum ff. de aleę lu. & aleato. l. 1. in princip. scriptum est: Si quis eum, apud quem alea lusum esse dicetur, vulnerauerit, damnumue ei dederit, siue quid eo tempore furto subtractum est, iudicium non dabo in eum. In qua lege, secundum Bartol. de Saxoferrato, aperte notari potest, φ tempore ludi, qui retinet ludum, sine tẽporali pœna verberari potest. Fur quoq;, si probauerit quòd furatus sit ab eo, qui re-

F tinebat ludum in domo, atque eo tempore quo ludebatur, impunis erit. Publici atque obstinati raptores, secundum Can. etiam multiplici plectuntur pœna. Primo enim raptor excommunicatur ab illo Episcopo, in cuius diœcesi rapinam fecit. extra de rapto. c. 1. 6. quæst. 3. placuit. Secundo vero, nisi ablata restituat vel plenam securitatem de reddendo dederit, si habeat vnde possit, pœnitentia ei denegatur. Tertio autem, si restituere posset, sed noluit satisfacere & distulit pœnitentiam vsque ad mortem: si tunc minimè satisfacere potest, si pœnitentiam & viaticum petit dabuntur

G ei: tamẽ priuabitur ecclesiastica sepultura, nisi hæredes seu propinqui pro eo satisfacere velint. quod quidem statutum est ad aliorum terrorem. Si vero impœnitens ipse decedat & viaticum ei non dabitur & priuabitur ecclesiastica sepultura: presbyteri vero, qui contra fecerint ipsum sepeliendo & huiusmodi, ab officio deponendi sunt. Omnia supradicta habentur extra de rap. in c. super eo. & in c. in literis. Secundo autem impij per malum exemplum proximum scandalizant de luxuria, sicut publici peccatores atque mulieres ornatu meretricio incedentes: & maxime cum in sacris

Impij per malũ exẽplũ scandalizant.

H templis huiusmodi profana faciunt, quorum fœtor & horror ascendit vsque ad nares Domini Sabaoth. In horum autem mysterium extra de iniur. & dam. da. c. si egressus. & sumitur de Exod. 22. cap. vbi ait: Si egressus ignis apphrehenderit aceruos frugum, siue stantes segetes in agris: reddet damnum, qui ignem succendit. quod verbũ si ad literã obseruare quilibet obligatur, quãtomagis si hæc succensio fit in segete animarũ. Nonne de vobis, o mulieres vanæ, Esa. 50. cap. ait: Ecce vos accendentes ignem flammis accincti: quia dum vanitatibus vestris in hominibus luxuriæ ignem accenditis, vosmetipsas eisdem flammis accin-

A accingitis & comburitis? Quis autem ita insanus est, vt non credat esse peccatum preparare venenum ad homines occidendos? & si culpā existimas occidere corpora moritura: quanto grauius censere debes animas occidere Dei imagine insignitas, & perpetuo duraturas? Sed de hoc in sermone 46. & 47. plenius differemus. Nec sufficere video, quòd talis mulier satisfaciat condecenter amouendo superfluas vanitates, si prædictas gesserit animo ad luxuriam & concupiscentiam sui prouocandā: sicut nec sufficit homines vsurarios cessare ab impio lucro, nisi restituant impiè acquisita. B vt ergo talis satisfaciat plenè, necesse est ei tanta honestate fulgere, quòd qui ex sua occasione scandalizati sunt, ex eius honesta conuersatione reddantur ædificati. Manifestum quoque exemplum malum de luxuria præstant in publica fornicatione, seu adulterio commorantes, & quælibet publicæ meretrices: & quod horrendum est etiam audire, quidam sunt publici sodomitæ, quidam etiam puellarum & puerorum, seu mulierum raptores atque violatores. Tertij verò impij propter malum exēplum proximum scandalizant de superbia, inter quos connumerari possunt tenentes inimicitias, nolentesque parcere inimicis publice partiales, & qui inter partes capita C se faciunt insignia inter partes distinguentia manifestè tenentes, se partiales publicè profitentes, publici homicidæ. Similiter etiam lætantes de malis, quæ fiunt in iusto bello, atque laudantes ea publici incantatores. Similiter etiam hi, qui per incantationes quærunt, vel requirunt furta, & publice faciunt consimilia mala. Omnes autem supradicti & consimiles eis, qui per opera auaritiæ, luxuriæ, & superbiæ proximum scandalizant, tantum bonum exemplum de sua conuersione perhibere D tenentur, quòd qui de eorum malis exemplis scandali habuerunt occasionem, de eorum conuersione sumant contrariam ædificationem. Nam sicut dicitur extra de pę. & remissio. cap. 1. Manifesta peccata non sunt occulta correctione purganda: immo secundum glo. ibi, qui publicè peccant, publieè corrigantur. 2. quæstio. 1. si peccauerit. & de conse. distin. 2. ego Berengarius, in fi. & hoc siue sint grauia, siue leuia, vt sedetur scandalum populorum, publicè fieri debet.

Preparare venenū ad occidēdum homines malum.

Quō malis offendunt per malum exemplū.

Quid de mulierib' carminatricibus.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

De triplici corporali damno, quod proximo inferri solet, & de debita satisfactione illorum.

SEcundum autem damnum, quod proximo inferri solet, est corporale. quod secundum regulam superius datam, etiam restitui debet. Tripliciter autem tale damnum dare contingit. Primo vulnerando, secundo mutilando, tertio occidendo. Et licet homo restituere non possit membrum vel vitam: ad restituendum tamen alia bona necessario obligatur compensata F qualitate læsi, & quantitate damni atq; possibilitate lædentis, secundum Richar. & Sco. in 4. distinct. 15.

Damnū corporale triplex.

Scotus in 4. di. 15.

Ad quid satisfacere obligatur, qui vulnerat proximum suum. Cap 1.

PRimo quidem homo infert damnum, proximum vulnerando, & hoc scilicet irremediabili modo: & talis in restituēdo ad tria remanet obligatus. Primo quidem tenetur ad expensas in medicos, quas ille in suorum vulnerum sanatione fecisset. vnde extra de iniur. & dam. da. cap. si rixati. G & simitur Exod. 21. Si rixati fuerint homines & percusserit alter proximum suum, & ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lecto: qui percusserit operas eius, scilicet amissas, secundum glo. & impensas in medicos restituat. Secundo tenetur ad illa, quę vulneratus occasioen talis læsionis amisit: puta si homo deditus erat alicui labori corporali. Vnde verisimiliter credi potest, ꝙ inde fuisset lucratus, ad talem satisfactionem obligatus est, sicut dicit in præællegato c. glo. Tertio ad satisfactionem H tenetur & placationem ipsius læsi de iniuria data. Cum enim honor inter exteriora bona sit maximum bonum, non videtur, quòd inferiori possit aliter iniuria fieri, per quam deijcitur multum, quin illi obligetur ad talis honoris restitutionem. Certum est enim, quòd talia alicui inferre est notabiliter illi iniuriari: secundum enim Thom. 2. 2. quæstio. 63. articulo 6. qui percutit aliquem, tenetur recompensare iniuriam passo, quamuis nihil remaneat apud ipsum, & hoc ad arbitrium boni viri.

Qui uulnerat proximū, ad qd tenet.

De

A De satisfactione illorum, qui mutilant proximo suo aliquod membrum. Cap. 2.

SEcundo autem homo infert damnum, proximum mutilando: quod quidem irremediabile damnum est: puta, quia ei abscidit manum, seu truncauit pedes, aut hominem excęcauit. Pro tali offensione, secundum Sco. in 4. di. 15. q. 3. communiter in ecclesia, nisi restituitur pecunia, restitutio non reperitur statuta. ad hoc tamen talis mutilās, secundum eum, obligatur. Primo ad expensas in curatione illius, sicut dictum est supra in c. si rixati. Secundo ad satisfactionem impediti lucri pro toto futuro tempore, quo vsurus erat illo membro, quo abscisus est, secundum quod dicitur, s. sermone 33. artic. 2. & c. 2. plenius est declaratum. Tertio ad satisfactionē afflictionis illius mutilati, quę sibi perpetua est: cum viuere sine oculis aut sine manu tristabile sit & maximę pœnæ. Propterea tenetur ei ad aliqua alia superimpendenda: ex quibus onera & tristitias, quas ex tali læsione incurrit, consolabilius atq; leuius ferre possit. Ex vno tamen respectu plus ponderanda est mutilatio pauperis, quàm diuitis, si magis egebat parte abscisa ad necessariū victum: quia vsus fuisset plus parte illa ad necessaria procuranda. Ex altero vero respectu in diuite est alia conditio ponderosa, scilicet dignitas ipsius. Sed hoc nihilominus parum est, quo ad primum respectum. Quarto autem truncator diues tenetur alere a se trūcatos, si alimonijs egeant. Quinto obligatur ad satisfaciendum etiam consanguineis illius mutilati: puta si ille, scilicet cui manus est ablata, se & suos alebat & vxorē, filios, patrem & matrem, vel alios, quod nunc implere non potest. talis damnum inferens ad æqualia obligatur, secundum iudicium boni viri.

Scotus vbi supra. (B) (C) (D)

De his, quæ restituere obligatur homicida impius. Cap. 3.

TErtio vero infert homo damnū proximo, occidendo. Tali autem occisori, secundum Sco. in 4. dist. 15. tria necessaria sunt. Primo enim ei expedit, ꝙ exponat vitam suam in causa iusta: vtputa contra inimicos ecclesiæ, vel contra hęreticos & alios infideles & hoc ordinādo laborem & periculum suum in satisfactionem illius, quem ipse occidit: vt cui non potest in corporalibus, satisfaciat in spiritualibus bonis. Quòd si nec tantam satisfactionem facere velit, vel restitutionem, nō potest omnino a restitutione esse immunis: contra quosdam fatuos confessores, homicidas leuiter absoluentes, non attendentes eis restitutionem necessario incumbentem, quasi facilius transire possit impius homicida, quàm vt ita dicam, canicida vel bouicida. Nam si quis occidisset bouem proximi sui, vel canem, non absolueretur sine restitutione, & tamē leuiter absoluitur de impio homicidio perpetrato. Quantum autem homicidium Deus detestetur, manifeste patet: quādo Dauid, qui occiderat iuste, quia multi humani sanguinis effusor fuerat, templū sibi ædificare prohibitus est a Deo. si ergo occisor iustus non acceptatur ad cultum diuinum: iniustus occisor vbi parebit? Huius sententiæ est Sco. Secundo autem secundum Giral. Odo. obligatur, si prædicti casus non occurrerēt, homicida totam vitam suā in oratione & pęnitētia ordinare ad illius vtilitatem, quē ipse occidit. Tertio quoq;, secundū Sco. & Giral. si interfectus aliquos sustentabat, scilicet patrem vel matrem, vel alios sibi propinquos seu pauperes: obligatur talis interfector omnibus illis ad tātam restitutionem, quantam illis abstulit per interfectionem illius. Ratio enim horum est, quia damnum passo est restitutio facienda. Ex his elici potest, ꝙ si quis reipublicæ necessarius erat, si ex huiusmodi morte damnum est passus, occisor ad dignam recōpensationem ei redditur obligatus. Seruus etiā domino suo occisus debet restitui sibi per alterius serui æquiualentis dationem, vel emptionem vel per precium cōpetens emptioni. In omnibus igitur in toto hoc secūdo articulo dictis, in quibus damnum neq; in se, neq; in ęquiualenti restitui potest per recompensationem fiendam, arbitrio boni viri restitui debet, ſm Richar. Tho. &c.

Occisori tria sunt necessaria pro satisfactione. (E) (F) (G) (H)

Articvlvs Tertivs.

De temporali damno, quod proximo datur. Et ad præsens sufficit agere de triplici famæ restitutione secundum quòd homo tripliciter diffamatur.

TErtium autem damnum proximo inferri solet, s. temporale: quod quidē restitui debet iuxta principalem regulam superius datam. Inter omnia autē temporalia

A poralia bona bonum nomen & bona fama obtinet principatum, sicut Prouer. 22.c. scriptum est: Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ. Propterea pro præsenti sermone, cæteris prætermissis, de famæ restitutione, quasi quodammodo rebus spiritualibus adhærētes, plenius disseramus. Maius autem bonum est, quod est in nobis, quàm quod est extra nos. Temporalis nanq; substantia extra nos est, bona fama intra nos. Vnde 6.q.1.c. deteriores. Anacletus ait: Deteriores sunt, qui bonorum vitam moresq; corrumpunt his, qui substantias aliorū prædiaq; diripiunt. Ipsi enim ea, quæ extra nos B sunt, licet nostra sint, auferunt: nostri quoq; detractores & morum corruptores nostrorum, siue qui aduersus nos armantur, proprie nosipsos decipiunt. Tripliciter enim, secundum Sco. in 4. dist. 15. homo proximū suum diffamat. Primo manifestando occultum, secundo denegando verum, tertio imponendo falsum.

Bonū nomen excellit īter oia bona tēporalia.

Quòd satisfacere obligatur, qui proximum diffamauerit manifestando eius occultum malum. Cap. 1.

De satisfactione, vide q̄ copiose hēt Scotus in 4. dist. 15. q. 1. et Gabriel in 4. dist. 16. q. 2. ar. 1. et q. 1. ar. 3. dub. 4.

C PRimo autem homo proximū suū diffamat, manifestādo occultum malum, scilicet cum non seruato ordine iuris, peccatū illius in publico prodit. Talis inquā licet grauiter peccet: tamen verbū suū, quod in publico proposuit, retractare nō debet: quia hoc faciēdo criminaliter mentiretur, cum sciat quod proposuit esse verum. Nec enim mentiri tenetur propter quodcunq; bonum proximo suo reddendū: cum s̄m Apostolū, nō sunt facienda mala, vt eueniant bona. Tenetur tamen alio modo licito reddere sibi famā, vtpote per talia & consimilia verba dicendo, ꝙ nō credat hūc hominē esse talē, male dixi, fatue dixi. Et hęc quidem vera sunt, D quia talia proposuit non seruato ordine iuris: proposuit enim in publico, quod nō est verum publicum. Consimilis quoq; persuasio est, si dicat ꝙ non reputat eum esse malum: bonus est enim, quia quilibet præsumēdus est bonus, donec probetur contrarium, ext. de scrutinio in ordine fac. c. vnico. Humana enim fragilitas illum, quem indignū esse non nouit: dignum debet æstimare. Nō enim est probatus malus coram istis, propterea non est ab eis æstimādus malus. Hoc est ergo persuadere eis, ꝙ non reputent eū indignū neq; malum. Et s̄m Rich. & Tho. tenetur sibi ad aliquam recompensationē, E ad arbitrium boni viri, si non potest ei restituere famam prędictis modis.

Quòd satisfacere debet, qui negat verum occultum crimen, publicè sibi impositum. Cap. 2.

SEcundo autem modo homo proximū suum diffamat, negando verum, s. cum crimen verum, sed occultum, in publico tamen sibi impositum negat: quia in hoc negans notat in iudicio de calumnia imponentem, eo ꝙ accusator vel denūciator falsi criminis est infamis, sicut patet per ea, quæ F dicuntur extra de calum. c. 1. & 2. Tamē aliter negans nō tenetur retractare negationē suā, quia non tenetur in iudicio confiteri se reū nondū conuictus. Tenetur quidē quasi per quedā sobria verba, sicut in præcedenti c. dictū est illi accusanti restituere famam, quā notauit de calum. indirectè: vtputa dicendo, non habeatis eū pro calumniatore, quia fortè proponendo habuit bonā intentionem: vel fortè credidit se probare intentum suum, sed deceptus fuit. Sed circa hoc tria dubia, seu difficultates remanere videntur. Prima aūt est, an qui tale crimen in publico sibi impositum negat mortaliter peccet? G videtur. n. ꝙ sic. Primo, quia mētitur & in mendacio reipublicæ pernitioso. Nā respublica propter mendaciū eius publicū impeditur a punitione eius iusta. Secūdo, quia nocet personæ accusanti, cū per hoc de calumnia infametur. Dicēdū ergo ad primū, sicut Deuter. 16.c. scriptum est: Iuste, quod iustū est, exequeris. Nequaquam. n. respublica omnia mala punire debet, sed quæ cum hoc sunt puniēda, & talia Potestas iustè potest punire. Talia aūt sunt, quæ coram iudice reipublicę possunt sufficienter probari: propterea non lęditur respublica, si diuinū iudiciū excedat iudiciū eius, vt. s. aliqua reseruentur iudicio Dei, super quo nō potest reipublicæ iustū iudicium esse: quia sicut 1. Reg. 16. habetur, Homo videt ea quę patēt: Deus aūt intuet cor, & sic patet resp. ad primū. Secundo autē cum dr, ꝙ tale mendaciū est pernitiosum contra accusantem. Dicendum, ꝙ non est pernitiosum cōtra accusantem eū, sed ipse sibi pernitiosus est, dum eo modo proponit, quo minimè proponere debet: quia cum deberet nō proponere, sibi imputetur si aliqua infamia ei subsequatur, cū ipse de hoc causa sit, non aūt iste negās. Nam defendit innocētiam suā in publico, vbi

Quō tenet retractare negationē, & qū.

Quō mēdaciū est pernitiosum cōtra accusantem.

vbi

A vbi equidē nō est nocens: nec habēdus est ꝓ nocēte, donec fuerit ipse cōuictus. Scđo etiā remanet difficultas, si talis peccat mentiendo pro se: Primo.n. videtur durū, ꝙ quilibet ab vno in publico accusatus teneatur de necessitate salutis id, de quo est accusatus, in publico confiteri statim: & sic statim in iudicio sanguinis patibulo se exponere. Secūdo etiā habēdo oculum non tantū ad pœnā, sed ad honestum & inhonestum, nō videtur, ꝙ iste honeste, & sm rectam rationem debeat corā tali iudice confiteri, quia ipse plusquam quicunq; alius singularis accusans sibijpsi auferret famā, quia in iudi- B cio confitenti creditur contra se. Quid igitur faciendū? Respondeo, ꝙ tunc danda est responsio Iuristarū: nego proposita, vt proponuntur. Et hoc quidem in proposito fine mendacio dici possunt: quia proponuntur in publico, vt publica & vt publicè probāda: sic autē ea negare potest quis, quę scit in publico non posse probari. Quòd si iudex vrgeat eū, vt propositū fateatur, vel vt publice neget. Respōdere vtiq; potest, ꝙ ipse ad accusationē sufficienter respondit. Et sic est moris respondere Iurisperitis: nec declinare vult ab illa responsione. faciat iudex erga accusantē, quod iuris est. Tertio quoque C etiā remanet difficultas, s. si talis prædicta negans intendat tantū negare illud, vt propositum est ibi, videlicet vt publicum: sicut facit sacerdos de confesso dicens, nihil mali scio istum fecisse: quia loquitur vt in publico, audiuit autē in alio foro. Nūquid iste negans de illa negatione pęnitere tenetur? dicendum ꝙ bonarum quippe mentium est etiam ibi culpas agnoscere, vbi culpa non est, sicut in c. ad eius. 5. dist. August. ait: Multo quidem amplius, vbi dubitatur an sit in culpa: & qualis etiam culpa bonæ mentis est culpam agnoscere. Propterea in tali casu tutum est post talem negatio- D nem pœnitere indistinctè. De hoc tanquā de tali, quale est, vtputa sub tali distinctione, si mortale tanquam de mortali, si veniale tanquam de veniali.

Confiliū.

Quòd restituere obligantur hi, qui proximum suum infamant falsa imponendo, aut audita narrando.

Cap. 3.

De his, qui infamāt proximum.

Tertio quidem homo proximum suū diffamat, imponendo sibi falsum, scilicet crimē. Et hoc dupliciter cōtingere potest. Aut narrando malum a se in E uentum, aut narrando malum ab alijs auditum. Primo quidem narrando malum a se inuentum: Talis nempe debet restituere famam, retractando simpliciter verbum suū, & quod sibi imposuit, & hoc ita in publico, sicut publicè diffamauit, alias non seruat iustitiā, scilicet reddendo proximo suo, quod suum est. Talis autem famæ restitutio, secundum Richar. taliter fieri debet, scilicet ꝙ vbi homo cōtra proximum suum dixit per se, vel per alium: vel per cantilenam, aut per libellum famosum, vel per detractionem & oblocutionem & in locis alijs, vbi sentit illum diffamatum: dicto suo vel facto F recognoscat suum errorem, & dicat quòd mentitus est per guttur suū, ar. ext. de purga. can. inter solicitudines. §. ꝑcipias. Qđ quidem intelligendum est, nisi ex tali recognitione aperta, infamata persona magis infamaretur. Non dicet ergo: Ego de tali facto infamaueram talem, specificando peccatum: sed sic dicat in generali: Ego diffamaueram talem de re, de qua inter vos diffamatus est: Sciatis, quòd ego inueni, & mendacium est, quicquid de hoc dixi: Non dicat illud fuisse falsum, sed mendacium, eo quòd contra mentem dicebat proximū G diffamando, & tamen potest esse verum, quod ipse dicebat. Et nisi rationabilis causa obstet, secundum Ray. & Hostien. tenetur talis infamans ab infamato veniam postulare, ar. 14. q. 6. cap. 1. 5. q. 1. quidam. Videat ergo quilibet, quantum difficile sit restituere ablatam famam: & quàm rari reperiantur, qui hæc seruent, & nihilominus innumeræ quotidie grauissimæ infamiæ sine satisfactione imponuntur. Si obijcitur, ꝙ homo magis tenetur pro propria, quàm pro aliena fama zelare, nec possit proximo suo reddere famam suam in retractando verbum suum, nisi seipsum turpiter dif- H famaret. Dicendum secundum Sco. vbi supra, quòd sicut dicetur in sermone 38. artic. 2. ca. 2. bona corporis atque exteriora minime negligenda sunt, nisi in ordine ad animæ bonum & ad ipsum Deum. Hoc autem non est, nisi vt iustè competere possit ipsi, scilicet diligenti. Propterea, sicut ibi de dilectione corporalis vitæ suijpsius dicetur: ita dico hic proprie de dilectione famæ, quòd cuilibet cui competere potest fama, magis debet sibi diligere illam iustam, quàm alteri cui non potest competere, nisi iniustè. Si autem talis sibi fama non potest cōpetere, nisi iniustè, alteri vero iustè: ma-

Melior ē iusta fama, quā iniusta infamia.

gis

A gis debet illam diligere, cui competit iuste. Et sic est in proposito nostro. Facile enim de crimine accusato iuste competit fama: sibi autem post talem accusationem fama non conuenit iuste: non solum, quia in accusando mentitus est, sed quia publice mentitus est, in quo seipsum sufficienter & radicaliter diffamat directe. Igitur postea ostendés innocentiam alterius, cui tenetur in hoc & indirecte innocentiam sui, non tunc proprie se diffamat, sed & amouet tantum a se laudem falsam, quam post accusationem mendacem indignus est. Pateat hoc per exemplum. Quidam tribus videntibus fornicatur: illi postea accusantes crimen, non

Casus notabilis.

B vtique diffamant illum, sed ipse in publico illo facto seipsum diffamat: quia publice committendo quodcunque crimen læsionem suæ dignitatis incurrit: & sic quantum est in se, famam suam amittit: nec preterea publico illa per quam talis læsio nota fit aufert sibi famam, sed tantummodo facit magis in publico deuenire illud, quod tamen prius ex natura commissi actus simpliciter publicum erat. Secundo autem homo proximum suum diffamat, narrando malum ab alijs auditum. Verbi gratia: Qui-

C dam non imponit alteri in publico tale crimen; sed de illo secundum audita murmurat, vel indiscréte cuicunque vel coram multis alicubi narrat, non tamen tanquam sibi certum, sed sic audisse testatur: nunquid talis restituere obligatur? Dicendum, quod rara fides, ideo quia multi multa loquuntur: propterea dicens se tantum audiuisse, nisi ex modo ipso dicendi aliquam maioré certitudinem, quam ex communi relatione ostendat ex natura actus in illorum opinione, non aufert isti famam: quia si firmiter illi concipiant eum, de quo est sermo, fore criminosum, leues vtique sunt, sicut Ecclesiastici 19. scriptum est: Qui cito credit, le-

D uis est corde. verùtamen quia a scandalo pusillorum cauere necesse est, iuxta illud Apo sto. 1. ad Corinth. 8. Si proximum scandalizarem, non manducarem carnes in æternū. Et multi sunt tales pusilli leues ad cito credendum mala, ideo periculosum est valde ex aliorum relatu eis audita talia referare. Quod quidem si fit aliquo malo animo lædendi illum, de quo est sermo, non est facile excusare, quin contra charitatem fiat, & per consequens mortalis sit culpa. Si autem referatur non ex intentione lædendi, sed solum ex quadam inconsideratione, & ex improuiso fiat: durum est quod exeat genus

venialis, cum humana lingua in lubrico posita sit: & sicut Iac. 3. scrip. est: Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir. Ex his igitur, quæ prædicta sunt in præsenti sermone: patet quid restitui debet de damnis illatis, siue spiritualibus, aut corporalibus, aut temporalibus quo ad famam, quæ licet grauia videantur: tamen suauissimus amor Dei per gratiam hoc seruare volentibus faciet onus leue considerata fęlicitate æterna, ad quam properare creati sumus, vt regnare possimus in ea cum Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit & ibi triumphaliter regnat, in secula seculorum, Amen. E

F

FERIA QVARTA

Post Domi. iiij. in Quadr.

De restitutione temporalium rerum, quod comprehenditur sub quid, quod, & quantum restituendum sit.

Sermo XXXVII.

G

Enit nox, quando nemo poterit operari. Ioan 9. c. Dignum nempe est, & animaduersione attenta, verbum Domini Saluatoris, maxime his, qui aliena restituere obligantur: Ait enim, Venit nox. scilicet corporalis, & forte improuisæ & subitaneæ mortis, quando nemo poterit operari, scilicet pęnitentiam debitam & restitutionem condignam: quasi etiam alio sensu dicat, Restituere satage, dum sanus es, dū vales, dum hoc lumen conscientiæ tibi dictat: quia veniet nox, scilicet excæcationis mentalis, quando nemo potest operari. Et hoc patet, quia excęcabit te malitia tua, & indurabit cor tuum iniquitas tua. Vt ergo quilibet vestrum, dum viuit, debitam restitutionem opere adimplere possit: peractis his, quæ ad restitutionem famæ pertinere videntur, cum sit corporale bonum: nunc de reliquis tēporalibus bonis tē restituendis differamus. De quibus possumus distinguere triplex debitum, quod restitui debet. Primum dici potest iniustum, secundum autem turpem, tertium vero illicitum, siue alienum.

Nox corporis.

H

A ARTICVLVS PRIMVS.

Quod omne temporale, quod iuste teneri non potest, restituendum est.

Rimum quidem debitum, quod re stitui debet, dici potest iniustum; quia iniuste est habitum, vel iniu ste detentum. Pro quo talis regu la est danda: Omne alienum, vel quod de iure alteri debetur, siue licite, siue illicite ha bitum, restitui debet. Ad cuius regulæ in tellectum notandum est, quod quatuor re stitui debent, quãtum ad hanc regulam spe ctat. Primo omne alienum licite acquisitũ,
B secundo omne alienum non licite acquisi tum, tertio omne licite acquisitum quod al teri debetur, quarto omne nõ licite acquisi tum, quod alteri etiam debetur.

Quatuor restitui debent.

Quod omne alienum, licet sit licite acquisitum, restitui debet. Cap. 1.

Rimo quidem restitui debet om ne alienum licite acquisitum: hu iusmodi sunt res datæ in vltima voluntate ad pauperibus dispen sandum, vel ad quascunque causas pias ad
C conseruandum recommendatæ. Res quoq; obliuioni traditæ restitui quoq; debent, om nia mutuata, omnia debita cõtracta, omnia iuste promissa, omnia deposita: quæ quidem si subtrahantur sine recipientis culpa, satis facere non tenetur. Secus autem si cum sua magna culpa amitteret depositam rem, se cun. Tho. 2. 2. q. 62. art. 6. Pone autem secun dum Sco. ꝙ quidam, qui mercatur in Fran cia cum alterius pecunia, existẽs ibi muruũ accipiat nomine dñi sui, ignorãte tamen do mino eius, & lucretur de tali pecunia: Quæ ritur quid iuris? Dicendum ẽm eum, ꝙ tene
D tur reddere fructus dño principali, sicut de pecunia propria. Nam eodem modo trãsit dñium vsus talis pecuniæ mutuo acceptę in dñm principalem, sicut etiam pertinet ad eũ dñium vsus de pecunia propria. Tenetur ta men dñs principalis prouidere sibi de indu stria sua, atq; de alijs laboribus suis. Talis ta men rõ intelligi habet, quando omne dam num talis mercationis in detrimentum ce deret dño principali. Puta qñ ille, ꝙ mutuo accepit, pauper esset, & non posset restitue re creditoribus, si perderet illam pecuniã. Sed quid si esset diues, & non intenderet ex damno proueniente damnificari dominum principalẽ: sed propterea accepit mutuum sub nomine domini sui, quia sub nomine E suo tale mutuum minime reperiret. Tunc dicendum, ꝙ in tali casu restituere non obli gatur, quia tunc vsus talis pecuniæ nõ tran sit in dominum principalem, nisi tantũ no mine, & non re. Hæc Scotus in quodam tra ctatu suo.

Casus quẽ ponit Sco. in 4. di. 15

Quod restituendum est omne alienum non licite acquisitumt. Cap. 2.

SEcundo restitui debet omne alienum non licite acquisitum. Huiusmodi sunt vsuræ, furta, rapinæ. Ad hoc etiam ob ligantur rodentes monetas, vel ipsas busto nantes. Quod quidem fit cum a leuioribus F exigunt grauiores, vt eas fundant, vel plus campsoribus, vel fusoribus vendant. De his etiam sunt, qui mercantiarum terminũ vendunt crescentes in eis precium propter terminum prolungatum. Et qui eas multo plus quam sit iustum precium, vẽdunt, vel minus emunt, vel diuersis fraudibus in ar tibus & mercantijs vtuntur falsis ponderi bus: & in malis mensuris, in mendaciter numeratis, & diuersimode falsificatis, aut fraudulenter commixtis, & in contractibus vsurarijs habitis. Si autem in talibus con- G tractibus homo quærat quantum satisfacere obligetur? Dicendum, ꝙ in considerando quantum reddi debet, seu quanta in contra ctu, seu mutuo fuit vsura, semper recurren dum est ad tempus, in quo fuerunt facti cõ tractus illi, prout refertur ad tempus solu tionis, pro quo. s. facta est. Verbi gratia: In Pascate tradidi tibi modium bladi secundũ precium, quod valebit in Pentecoste, & pro babiliter creditur plus valiturum. Tunc si quidem quicquid plus accepero vsurario modo, quam valuerit tempore traditionis, reddere debeo, & nõ amplius, neq; minus; & hoc siue plus quam accepero valeat, siue H minus valuerit in ipsa Pentecoste.

Quod restitui debet omne licite acquisitum quod alteri debetur. Cap. 3.

TErtio restitui debet omne licite ac quisitum, quod alteri debetur: sicut sunt instrumenta, vel chartæ scriba rum, vel aliorum testamenta, libri merca torum: similiter quæ relicta, vel data sunt pauperibus, aut ecclesijs, monasterijs, ho spitalibus, & puellis nuptui tradendis, seu pro quibuscunq; alijs dispensanda, aut quæ cunque alijs de iure succedunt. Item debet restitui,

A restitui, atque dari decime & tributa, seu exactiones debitæ & honestæ: dicente Domino, Matth. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & q̃ sunt Dei Deo. Sed de his, & maxime de decimis, alias amplius differemus.

Decima, & tributa.

Quod omne non licite acquisitum, quod alteri debetur, restitui debet. *Cap.* 4.

QVarto autem restitui debet omne nõ licite acquisitum, quod alteri debetur: sicut sunt bona, quæ alteri succedunt de vsuris, furtis, atq; simonijs, rapi-
B nis & consimilibus: quia licet tales nõ sint illi, per quos sunt talia impie acquisita: quia tamen ad eos res illæ iniuste peruenerunt quodammodo plus quam hi, qui male illa acquisierunt, restituere obligantur: cum bona illa ad eos transire videantur cum onere peccatorum, & sæpe cum obligatione diuersarum promissionum. Tamen circa hoc Io. And. & Host. Inno. & alij pleriq; Doctores, extra de vsur. c. tua nos. quęrunt, an tales hęredes restituere teneãtur ex persona illorũ, quibus succedunt, an ex persona propria? Ad quod distinguendo respondent, quod si
C tales in extremis pœnitentes, & absoluti decesserunt, tenentur ex persona illorum: sed si decesserunt impœnitentes, tenentur ex parte sua de eo tantum, quod peruenit ad eos. Ad hoc etiam facit, quod no. Ioan. And. ext. de sepul. c. parochiano.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De multiplici turpi lucro, & quod restitui debet, vel non.

SEcundum autem debitum, quod restitui debet, dicitur turpe lucrum. Ad in-
D telligendum autem, quid sit turpe lucrum, secundum quosdam notandum est, ꝙ contractus potest esse dupliciter vitiosus & nullus: aut in sua materia, aut in sua forma. Primò enim contractus est vitiosus & nullus in sua materia, seu causa motiua vel effectiua: non tamen in sua intrinseca forma, sicut meretricium solutarum, hystrionatus, lenocinium, duellum, exercitiũ pugnantiũ in arena, & consimilia. Secundò autem est vitiosus contractus in sua forma, sicut patet in contractibus vsurarijs confectis sub titulo & pallio depositorum, emptionũ, seu cõmutationum aut locationum & consimilium contractuum licitorum. In prædictis
E igitur & consimilibus aduertendum est secundum quosdam: ꝙ non omnis vitiositas contractus obligat ad restitutionem, sed solum quæ aufert ius adinuicem contrahendi: Sicut patet in eo qui clandestinè vel ex praua intentione, vel voluntate contrahit coniugium, vel homagium cum aliquo Rege. Alij vero dicunt, ꝙ duplex est turpe lucrum: vnum, in quo competit repetitio: secundum in quo repetitio minime cadit. Primum est in quo competit repetitio & dominium non transfertur, sicut in rapina, in furto & consimilibus: vel transfertur dominium, competit tamen repetitio eius, sicut
F secundum quosdam in vsura contingit. Similiter competit repetitio, licet forte dominium transferatur in his, quæ homo lucratur in emptionibus & vẽditionibus, & alijs contractibus per mendacia, periuria, circũuentiones, & falsas commixtiones, siue lucrantur cum ponderibus & mensuris falsis, & consimilibus. Nã regulare est, ꝙ qñcũq; ex parte accipientis tantum est turpitudo restitutio competit. ff. eo. tit. l. & si. & talia restituẽda sunt eis, quibus illatum est damnũ si res alicuius valoris sunt. De minimis antem fieri debet, sicut dicetur in primo c. sub sequenti. Secundum vero est turpe lucrum,
G in quo non competit repetitio, & transfertur dominium, sicut patet in meretricio, lenocinio, & consimilibus. Nam etiam regulare est, ꝙ qñcunq; tam ex parte dantis, quam ex parte recipientis, turpitudo cadit, non competit repetitio. Sed de hoc plenius in sermone 39. art. 2. cap. vlt. dicemus. In his igitur, in quibus non competit talis repetitio, distinguunt quidam, quod aliqua sunt prohibita, quia mala: aliqua vero sunt mala, quia prohibita, in cap. ex parte. de offic. deleg. Principaliter vero in his, quæ sunt
H prohibita, quia mala, etiam distinguendum est: quia quædam sunt, quę puniuntur a iure ciuili in forma iudicij sola infamiæ pœna: quædam vero grauius puniuntur a iure. Primo enim sunt, quæ puniuntur a iure ciuili in forma iudicij sola infamiæ pœna, sicut hystrionatus, exercitium illorũ, qui in arena pugnant, siue etiam in duello, & opus meretricum solutarum, & consimilium. In talibus autem turpiter acquisita retineri possunt in acquirentium vsum. Secundo sunt quædam, quæ grauius puniuntur a iure, scilicet per corporalem pœnam, vel per extorsionem ipsorum turpium lucrorum, sicut contingit in azardis. Et taliter

Cõtractus potest esse dupliciter vitiosus.

Duplex turpe lucrum.

Prohibita quę dicũtur, & q̃ puniũtur a iure.

A ter acquisita retineri non possunt, sed in pios vsus eroganda sunt, nisi forte iam resti tuta sint, vel restituere velit eis, a quibus ha bita sunt. Secundo autem sunt quædam ma. la, quia prohibita: sicut sunt torneamenta. extra de torneamen. per totum. Negotiatio, quæ est clericis interdicta. extra ne cler. vel mona. cap. 1. & de vi. & honest. cler. c. dioe- cesanis. in cle. Item notandum, quod secundum Aluarum, vendere carius quam ematur cupiditatis causa, dicitur turpe lucrum, 13. q. 4. quicunq;. propterea debet pauperibus erogari. Et idem secundum quosdam, mercari in locis sacris. 88. dis. eijciens. & lucrum aduocationis, vel medicinæ in casi- B bus non concessis. extra in tit. de postu. per totum. Emere bladum, vel vinum ab eo, qui hoc non habet pro sua arte: sed quandoque hoc agit, vt postea carius vendat. Facere & vendere fucamenta, quibus vanæ mulieres iniuste se ornant: & etiam quæcunque alia, quæ prohibentur per iusta statuta ciuitatum, sicut mulierum pompæ, atque ornatus. Item lucrum emptionum, & venditionum tempore interdicto & feriato, secundum quosdam est turpe lucrum. extra de fe. c. 1. & fi. Totum igitur lucrum omnium prædictorum secundum quosdam, est C pauperibus dispensandum. Quid autem faciendum sit de turpiter acquisitis, & quibus restituenda sint, copiosius & seriosius vide in sermone 39. art. 2. per totum. His igitur iam de turpi lucro præmissis, ad clariorem etiam intelligentiam prædictorum ponamus quatuor dubia circa materiam istam. Primum de commutationibus & alijs contractibus: secundum de meretricibus: tertium de lusoribus: quartum de vsurarijs mentalibus.

Aluarus de planctu Ecclesiæ.

Vendere fucamenta mulierum malum, quia prohibitum.

D *De restitutione eorum, quæ quotidie in commutationibus, & in alijs contractibus turpiter lucrantur modicum minus vendendo, vel minus emendo.* Cap. 1.

Rimum quidem dubium est de commutationibus, siue alijs contractibus. Circa quod quæri potest, vtrum quod communiter aliquid diminuit, siue excedit pretium, sit secundum Deum, seu diuino iure illius, a quo fuit illicite acquisitum, aut restitui sit necesse. Dicendum, secundum Girard. Odo. & alios Doc. quod non omnis excessus, seu diminutio iusti precij est illius, a quo est habitus & acceptus, nec potest vendicari a dante. Et E hoc quia non aufert ius adinuicem contrahendi. 14. q. 5. non sane. Quod quidem ad præsens quadruplici ratione probari potest. Primo ratione pacis & saluationis, secundo ratione diuinæ condescensionis, tertio ratione mutuæ concordationis, quarto ratione humanæ æstimationis: Primo quidem ratione pacis & saluationis. Quod enim ex consensu & statu communi pro communi omnium vtilitate procedit, eo ipso obtinet æquitatem & robur communis iuris: sed communis consensus, ac recta & discreta consuetudo, vult quod non omnis excessus in talibus restitui sit necesse. Quod quidem F dupliciter probari potest, quia expedit primo temporali paci, secundo spirituali saluti. Primo autem expedit temporali paci, quia alias infinitæ querimoniæ & litigia & huiusmodi orirentur. Secundo spirituali saluti. s. communitatum & partium eius: quia cum difficilimum sit ab huiusmodi contractuum excessibus se totaliter depurare, & maxime in hominibus imperfectis inhiantibus lucris, ex quibus, & in quibus maior pars cõitatis hominum consistit: periculosissimum omnibus esset, si nihil huiusmodi concessum sibi védicare & retinere liceret. Secundo rõne diuinæ cõdescensionis. Pro- G uidétia. n. Dei humanæ infirmitati post lapsum primi hominis in pluribus condescendit, nec exigit ab ea quicquid est perfectę & integerrimę, ac rectissimę æquitatis. Recta. n. ratio docet, quod aliter est regendus, ac docendus infirmus & aliter sanus. Et hoc est φ oẽ vitium in huiusmodi Deus non reputat mortale. Cõstat aũt ex decalogo & alijs diuinæ scripturæ locis, φ oĩs rapina & furtum, & oĩs electiua & deliberata vsurpatio alienæ rei inuito dño nobis est mortalis cul pa: ergo oĩs excessus in huiusmodi precijs vere non est rapina, vel furtum, seu vsurpa- H tio alienæ rei. Tertio ratione mutuæ cõcordationis. Propria naq; forma & ratio cõmutatiui cõtractus ex vtriusq; partis libero, ac pleno consensu inchoatur & ratificatur, ita φ emptor vult sibi plus rem emptã, quã pre ciũ & venditor econuerso. vterq; ẽt ex pleno consensu alienare a se intendit propriũ dñiũ rei suę, illud totaliter in alterũ transferendo. Et si in aliquo pręter intentionem & æstimationem propriam defraudatur, citra tamen excessum enormé, lege diuina, vel humana prohibitum: vult nihilominus con tractum mutuũ esse ratũ & firmum, etiam si libere & expresse omni tali legi renũciaret pro

Quadruplex ratio assignat.

A pro quanto sua tẽporali indemnitate id facit: aliter sibi nihil inde reddere obligatur, quia iam non est enormis, immo forte nec vllus excessus: quia sicut potuit absque omni precio donare, sic potuit pro se in pleno precio vendere, vel donare. Quarto ratione humanæ æstimationis, quæ quidem incerta est ad mere iusta precia prætaxanda, & ad præcise discernendum excessus, & defectus precij iusti. Propter quod licet in aliquo precium diminuatur, vel excedat, nihilominus nulli proprio, aut communi iudicio censetur, aut censeri debet pro enormi, nec sic respectu iudicij nostri
B recedit a moderantia precij iusti sub competenti latitudine mensurandi, quin infra ipsum aliqualiter includatur: sicut mustum, vel vinum acerbum, seu aliqualiter acetosum non recedit sic a specie vini, quin includatur in ipsa. Propterea etiam secundum Scot. in 4. distinct. 15. q. 2. Æqualitas commutationũ, & contractuum non consistit in indiuisibili medio: imo in medio illo, quod commutatiua iustitia respicit magna est latitudo: & intra illam latitudinem non attingendo indiuisibilem punctum æquiualentiæ rei, & rei in quocunque gradu citra extrema fiat iuste sit: quia quo ad
C hoc commorantes, & contrahentes attingere medium indiuisibile, quasi impossibile esset. Quæ autem sit ista latitudo, & ad quantum se extendat, dupliciter patet. Primo ex lege positiua, secundo ex consuetudine approbata. Primo enim ex lege positiua, quia contractum rescindit, vbi contrahens decipitur vltra medietatem iusti precij: nihilominus infra illud, si ex alio appareat iniustitia, secundum conscientiam debet fieri restitutio correspondens. Secũdo ex consuetudine approbata, ex qua relinquitur quandoque ipsis commutantibus non pensata mutua necessitate reputant si-
D bi dare mutuo æquiualens hinc inde accipere. Durum est enim inter homines contractum esse, in quibus contrahentes non intendant aliquid de illa indiuisibili iustitia remittere sibi mutuo, vt pro tanto omnem cõtractum aliqua donatio concomitetur. Et sic iste est modus commutantium, quasi fundatus super illud legis naturæ, hoc facias alijs, quod tibi vis fieri. Satis probabile est, ꝙ quando mutuo sunt cõtenti remittere sibi volũt quicquid defuerit ab illa iustitia requisita. Hæc Scotus. Si quis autem obstaret, & diceret, ꝙ quicquid in cõtractibus est illicitum, & peccatum: cõtra ius diuinum esse videtur, & sic nullum robur ab
E eo obtinere meretur: immo potius oppositum, propter quod nullus illicitus excessus precij potest a iure diuino acquiri peccanti in illo. Dicendum, ꝙ in huiusmodi contractibus sunt duo præcipue attendenda. Primo intrinseca affectio, secundo extrinseca actio, seu operatio. Primo enim attendenda est intrinseca affectio pro quanto vult scienter in proximum aliquam inæqualitatem: vt scilicet in huiusmodi contractibus meliorem partem habeat, quàm ille, pro tanto aliquid de iustitia habet: quæ si non est mortalis, sufficit tamen per contritionem, & pœnitentialem satisfactionẽ,
F & purgationem, aut per purgatorij ignem, sicut & cætera venialia expiari. Secundo autem attendenda est extrinseca actio, seu operatio, & commutatio: licet secundũ veridicam æstimationem precij sui contineat aliquantulam æqualitatem: in respectu tamen ad cõmunem statum, & ad condescensiuam Dei legem, & ad liberum consensum contrahentium, non habet inæqualitatem: immo potius benignam, & condescensoriam, ac salutiferam æquitatẽ. Et ideo quantum ad hoc, tam diuino, quàm humano iure robur obtinet firmitatis. Aliter omnis huiusmodi excessus precij esset in acquirẽ-
G tibus mortalis culpa: quia eẽt vsurpatio rei alienæ, inquãtum alienæ. Teneretur etiam quilibet vẽditor, siue emptor omnem talẽ excessum restituere: & sic omnes, qui hoc non restituerent damnarentur: quod quidẽ nequissimũ, & durissimũ est pensare. Verũtamen propter prauitatem humani affectus ad hæc temporalia inclinati, ac propter inæqualitatem talium cõmutationũ securius, atque iustius esset omnem talem excessum scienter factum, si alicuius quantitatis appreciabilis foret, satisfacere fraudatis: aut si parui valoris est, pro animabus illorũ pau-
H peribus erogare: quia in hoc plus proficeret fraudatio, nisi cum ipse graui inopia laboraret. Hæc tamen prædicanda sunt cum magna discretione, quia populi ad dilatandam conscientiam proni sunt.

Hæc oĩa exponit Doc. subtilis in 4. dt. 15. q. 1

In contractib. duo pręcipue attẽdẽda. Primo.

Secundo.

De turpi lucro per meretricium acquisito, & consimilibus illi. Cap. 2.

SEcundum autem dubium est de meretricibus solutis, vtrum restituere obligentur? Ad quod dicendũ, ꝙ quãuis in cõtractu mercedis ꝓ meretricio sit materia meretricij vitiosa: & volũtas ad meretriciũ & ad

De mercede meretricis, an sit conueniens, vel iusta. Vide pro hac re Phil. Hebreū, qui rem hanc egregie tractat in tract. de mercede meretricis reponenda in sacrario.

A & ad contractū suæ mercedis mouens: forma tamen contractus habet in se aliquid veri iuris: quia meretrix concedit lenoni corpus personaliter, & naturaliter, ac ciuiliter suum. Sic etiam ille pro carne meretricis sibi concessa dat aliquid vere suum. Si autem mihi licitum est dare rem meam gratis: multo magis licitum est mihi dare aliquid pro alio mihi concesso, quamuis mihi illud impie concedatur: & maxime ex quo aliqua temporalitas, siue vere, siue secundum eius iudicium & beneplacitum inde proueniat danti. Si vero iure diuino aut humano non aufertur alicui iurisdictio, vel potestas dandi aliquid meretrici pro locatione sui corporis, aut hystrioni pro suo hystrionatu, & sic de alijs: non oportet ex alijs superanne xis vitiositatibus sui iuris, quandam æqualitatem & licentiam annullari. Huic etiam

B concordat Tho. in 4. di. 15. d. Quod aliquid est illicite acquisitum: non quidem quia illa acquisitio illicita sit, sed quia illud ex quo acquiritur illicitum est. Et hic trāsfertur dominium & repetitio minime cōpetere potest: sicut in eo, quod mulier per meretriciū lucrari solet. Et tex. habetur de hoc in l. 4. §. 1. ver. sed quod meretrici. ff. de condi. ob tur. cau. Et hoc quidem nūcupatur proprie

C turpe lucrum. Talis enim mulier turpiter agit & contra legem: sed in eo, quod accipit, non agit iniuste, nec contra legem, propterea qđ accipit & retinere potest & eleemosynas pauperibus dispēsare: oblationem autem publicam ad altare minime offerre potest. Quando autem restituere obligatur, & cui, vide in sermone 39. art. 1. c. 1. circa med. & art. 2. c. 3. vltra medium.

De restitutione eorum, quæ quis lucratur in ludis. *Cap. 3.*

Ludorum quidā ad missi causa animi, quidam prohibiti.

D TErtium vero dubium est de lusorib⁹. Circa quod aduertendum est, secundum Richard. de media villa in 4. dist. 15. q. 8. quod ita sunt prohibiti quidam ludi, quod tamen restitui non præcipiuntur quæ lucrantur secundum legem illius ludi, sicut sunt torneamenta & similes ludi, qui non innituntur fortunæ, sed tamen prohibiti sunt. Propterea qui in tali ludo lucratur, licet peccet, cum faciat contra prohibitionem ecclesiæ, non tamen restituere obligatur. Sunt etiam alij ludi prohibiti: ita quod etiam lucrum eorum ex præcepto debet restitui: cuiusmodi sunt ludi taxillorum & alearum. Quod autem tales ludi prohibiti sint, patet dist. 35. episcopus. ff. de E aleato. per totum. in Auth. de sanctis. episc. §. interdicimus. ext. de vi. & hone. cleri. clerici officia, in tex. & glo. Non tamen prohibitum est ludere, si non fit ex cupiditate: vt cum fit pro communi conuiuio faciendo: quia sicut dicitur. ff. de aleato. l. vlt. q. in cōuiuio vescendi causa ponitur in eam rem familia ludere permittatur: hoc tamen nō est prædicandum considerata in hominibus pronitate ad malum, ac visis impietatibus, quę sequuntur exinde, sicut patet in 42. sermone. Quod etiam lucrum taxillorum, ludi & alearum, ac similium innitentium ipsi fortunæ homo restituere obligetur, secun- F dum quod prohibitum habetur dist. 35. episcopus. in glo. Tamen circa hoc quadruplex opinio reperitur. Prima est dicentium, iura prædicta & glo. ad satisfactionem arctare eos, qui ad satisfactionem per iudicem cōpelluntur. Si autem per sententiam iudicis non arctantur, restituere non tenentur. Ratio est, quia talis restitutio præcepta est in pœnam lucrantium tali lucro. Nec iura ad hoc allegata dicunt, quod tales teneantur restituere ipso iure. s. quod ab eis de iure repeti potest. Quandoq; enim homo aliquid licite retinere potest antequā per sententiam reddere compellatur: quod tamen G per sententiam iuste latam satisfacere necesse est. Electio enim excommunicati excommunicatione minori non est irrita ipso iure, est tamen irritanda. ext. de cleri. excō. ministran. si celebrat. Interficiens quoq; hominem contra iustitiam, iustè præter sententiam hæreditate priuari potest: sed tamē ante sententiam non tenetur dimittere eā, sicut plenius in sequenti artic. 2. apparebit. Secunda autem opinio est communior & securior. Hæc autem tenet pro eo modo, quo ludus taxillorum & alearum prohibitus est: eodem tenetur ipso iure homo ad re H stituendum, quod ex eo lucratur: quia non tantum prohibetur ludus talis, sed etiā eius lucri acquisitio. Tertia quoq; est opinio eorum, qui probabiliter dicunt, q̃ quia talis restitutio præcepta non est per ius canonicū, sed tantum per ius ciuile, non videtur quod ad hanc restitutionē sint de necessitate astricti, nisi qui de iure legibus imperialib⁹ sunt subiecti: nisi alicubi sit restitutio per consuetudinem approbata. Quarta autem opinio & probabilior est & vera, iudicio meo, q̃ talis restitutio implicite in iure canonico prę cepta est: quia leges imperiales non contrariantur iuri diuino; nec per ius canonicum,

A cum, aut per rationabilem contrariam consuetudinem abrogatas eas obseruandas iura canonica decreuerunt, sicut di. 10. de capitulis, & c. quis autem, & duobus capitulis immediate sequentib. patet. Sed de restitutionibus acquisitorum in ludo plenius agemus in sermone 42. art. 3. c. 1.

De restitutione turpis lucri mentalis vsuræ. Cap.

Qvartum vero dubium de vsuris mentalibus. Quidam enim dicunt triplicem esse vsuram. Primam videlicet animi, secundam vero signi, tertiã quoque pacti. Prima quidem vsura est animi: quæ scilicet contingit, cum homo dat mutuum principaliter propter spem lucri, non autem si secundario: puta quia ei mutuat principaliter propter charitatem; secundario autem, quia se illi sentit naturaliter obligatum, vel sperat alias in sua consimili indigentia subueniri. Talis, qui principaliter mutuat propter spem lucri, in iudicio animæ restituere obligatur, sicut testatur Vrbanus, extra de vsur. consuluit. vbi ait, quod tales in iudicio animarum, vt restituant inducendi sunt: quia faciunt contra legem Christi, Luc. 8. dicentis mutuum dantes, nihil inde sperantes. quod verbum exponit glo. sicut prædictum est. Quidam tamen, inter quos fuit Scotus in 4. & Alexand. Lombar. in tractatu suo de vsuris. Dixerunt talem vsuram animi & mentalem, licet cum culpa mortali fiat: nihilominus ad restitutionem minime obligare. Ad quod probandum adducunt exemplum de furto, dicentes: Quod si aliquis gratis & liberaliter in domum recipit, quod affectabat, & intendebat furari: quamuis talis furetur mente, non tamen opere: ita quod ad restitutionem merito obligetur: ergo a simili, si quis lucrari intendit ex mutuo, quod concedit: & tamen a debitore nihil exigit, nec eum per aliquod pactum compellit, sed gratis & liberaliter ab eo aliquid recipit, quãuis sit vsurarius mente, nõ tñ censendus est vsurarius opere, ita qđ satisfacere teneatur. Ad quod respondet Ioan. And. in mercurialib. & super regula, peccatum, dicit, quod inter casum furti & mutui maxima dissimilitudo esse probatur. Nam licet donatarius in casu furti habuerit intentionem corruptam ad furtum, non tamen donatio causatur ab eius facto nec annexa est illi intẽtioni corruptę, cuius contrarium in mutuo cadit: quia cum ex bono charitatis gratis deberet fieri, fit specialiter ex spe lucri: cui quidem vitiosę spei effectus consequitur, quod est lucrum, & ideo talis ad restitutionem tenetur. Ratio huius, secundum quosdam, potest esse, quia sicut datum, quod traditur ex intentione donandi, sortitur veram rationem doni, & amittit rationem mutui: vt si mutuetur ex intentione & spe lucri, amittit eo ipso rationem mutui gratuiti, & sortitur rationem mutui vsurarij. Ex quo patet, quod lucrum tali intentione receptum, vsurarium est, & restitui debet. Et hæc opinio est vera, secundum Innocen. Hostien. Ioan. And. Archidia. & Ray. Sed cui restitui debeat: vide in sermone 39. art. 2. cap. 1. Secunda vero vsura est signi, cum videlicet non expressum interuenit pactum, sed quædam sunt manifesta signa, vt puta cum mutuans insinuat per aliquod verbum, vel signum, quod actualiter non mutuaret, nisi inde haberet aliquod lucrum: seu cum post mutuum negat terminum, vel denegat relaxationem iuramenti ei, qui iurauit non se absentare & his similia. Talis enim non tantum restituere tenetur, quod inde accepit: verum etiam videtur quod restituere debeat ei, qui mutuum tali modo recepit, nisi aliquid obstet, sicut ponetur in sermone 39. artic. 2. cap. 3. in 3. casu. Huius ratio est, quia non refert quid ex æquipollentibus fiat, & an verbo, vel signo, seu demonstratione, vel circumlocutione aliquid ostendatur, extra de consangui. & affini. tua nos. ff. si cert. pet. l. certum. Tertia autem vsura est pacti, scilicet cum fit pacto expresso de acquirendo lucro vltra sortem. Et hæc omnino prohibita est tam in lege naturæ, quã in lege scriptę, quam etiam in lege gratiæ, sicut alibi plenius ostendi habet. Propterea omne eius lucrum restitui debet, sicut in sermone 39. art. 2. c. 3. dicetur. Circa aũt vsurã animi, de qua dictũ est superi', iterum quæri potest, Verum si non fuit intentio creditoris aliquid ex mutuo recipere, sed debitor postea aliquid dat, an ad restitutionem creditor teneatur? Ad quod dicendum, quod ex parte remunerantis, idest, debitoris in remunerando creditorem, triplex intentio distingui potest. Prima est timorosa, secunda gratiosa, tertia amorosa. Primum autem dicitur intentio timorosa, quia scilicet debitor, vel timet displicere creditori, vel credit illum remunerari,

Margin notes: B — *Vsura aĩo cõmutũ.* — C — *Alex. de Lomb.* — D — F — *Vsura signi qđ sit* — G — *Vsura pacti quid.* — H — *Dubitatio* — *Solutio* — *Intẽtio tri morosa, gratiosa, & amoro sa qđ sint, & qũo pendũtur in contra ctibus.*

A nerari, aut timet ab eo sibi mutuum auferri, seu timet ne indiscretus existimetur in tantum, quod illum, vel alium non reperiret de cętero mutuantem, & si qua alia con similis concurrat causa: in huiusmodi casibus si creditor hoc credit, vel verisimiliter credere debet, restituere obligatur: tamen restituere non tenetur bona fide consumpta, secundum Vuil. Magnum est nihilominus argumentum pro creditore; quod debitor mere, & liberaliter donat, si tempore quo aliquid vltra sortem soluitur, debitum sortis extinctum est alio non dato. sed si durabat: præsumitur metu repetitionis sortis id actum esse. Secunda dicitur intentio gratiosa, quæ est quando in B remunerante aliquis respectus interuenit recompensationis: non tamen principaliter propter illud, sed magis id ex gratia facit: extunc si creditor hoc credit, restituere non tenetur. Tertia est intentio amorosa, quia ex sola charitate debitor donat aliquid creditori: vnde si creditor taliter datum credit, restituere non tenetur, etiam si contrarium post receptionem muneris propaletur. Nam vsura, secundum Goffred. est quicquid accedit sorti intentione præcedenti, vel pacto: hoc non interuenit hic, nec etiam tempore receptionis, nisi talis credulitas prima crassa & supina foret.

Vsura secundum Goff. vide de Euag. ater. i tra ctatu de vsuris.

C

Articulus Tertius.

Quod multa restitui debent, quæ licet non semper sint illicitè acquisita, tamen illicitè retinentur.

D Tertium autem debitum, quod homo restituere obligatur, lucrum illicitum, siue alienum dici potest: quia scilicet illicitè detinetur, cum alienum sit. Quadruplici enim ratione, quantum ad præsens spectat, tenetur homo satisfacere tale illicitum lucrum. Primo ratione erroris, secundo ratione condemnationis, tertio ratione donationis, quarto ratione incertitudinis.

Homo tenetur satisfacere illicitũ lucrũ, q̃ probatur quadruplici ratione.

Quod acquisita per errorem restituenda sunt. Cap. 1. E

Primo enim tenetur homo satisfacere illicitum lucrum, seu alienum ratione erroris. Pro quo talis regula danda est. Omne acquisitum a dante per errorem personæ, cui datur restitui debet. Pro cuius declaratione notandum est, q̃ triplex est error, qui obligat ad reddendum. Primus est error personæ, secundus est error fortunæ, tertius est error conditionis appositæ. Primus est error personæ, scilicet quia dans credit alteri dare: tunc illud restituendum est danti, vel illis ad quos dantis intentio referebatur: vt puta si solis infirmis hospitalis Sancti Antonij, siue alterius loci: siue personæ intendebat dare, non autem quæstoribus, est illis infirmis & pauperibus restituendum. Veruntamen quia nullus tenetur proprijs stipendijs militare, nec etiam gerere causas aliorum ad expensas suas: dico quod tales viuere possunt super quæstis, quas faciunt, & potest eis moderatum salarium deputari. Si tamen tales quæstuarij dicunt se esse sacerdotes, & non sunt, & per impias deceptiones, promissiones, & mendacia lucrati sunt: tunc aut emunt quæstam illam pro certa pecuniæ quantitate: & tunc quia id, quod illis impijs modis lucrati sunt, est turpe lucrum: totum debet pauperibus erogari. Aut sunt sub obedientia hospitalis, pro quo quærunt: & tunc dominus hospitalis nihil eis dimittere debet, præter communem victum aliorum confratrum, sed totum debet vsui pauperum applicare, & si aliter facit ipse dominus peccat. De his etiam tres prudentiæ maxime necessariæ sunt in modo restituendi. Prima in periculis, secunda in remedijs, tertia in indulgentijs. Pro prima prudentia talis regula danda est, quod quandocunque debitum non potest reddi domino ipso sciente absque magno periculo: tunc sufficit quod ei reddatur inscio illo. Quæ autem sunt pericula illa, sermone trigesimooctauo, articulo secundo patebunt, scilicet periculum infamiæ, grauis scandali, plurium vel paucorum, aut mors corporalis, seu culpę moralis, quando scilicet vnum, vel plura istorum &c. Secundus est error fortunæ: vt puta quia is, cui datur a dante, pauper æstimatur, cum tamen sit

Triplex error obligat reddere acq̃sita

F

G

H

In modo restituẽdi tres prudẽtiæ adhibentur.

A sit diues. Talis autem id reddere debet dāti, vel alicui pauperi, nisi interim ille pauper fiat: quia tunc illud retinere potest. Vnde Scotus ait: Videant trufatores illi, qui scilicet diuites existentes tanquam egeni eleemosynas recipiunt, ne iniustè omnia huiusmodi recipiant: quia non est ibi in dante voluntarium propter conditionis ignorantiam, quam respicit in donando. Tertius est error conditionis appositæ: vt puta cum is, cui datur, creditur esse sanctus vel bonus, cum tamen non sit: aut missam celebraturus, cum non fac'a'. Tunc
B si receptori constat de præcisa intentione dantis: quia scilicet nullo modo aliter daret, ad reddendum obligatur, secundum quosdam. Aut ad sufficienter supplendum per se, vel per alium, secundum dantis intentionem. Quorum ratio est: quia cum res in illum non transeat, nisi eo modo quo dans transferre intendit, si conditio non existit, in ipsum res minimè trāsferri potest. Alij vero dicunt, quod ex quo illi personæ simpliciter dat, & dare intendit, quamuis non subsit causa, propter quam dare intendit: nihilominus donatio manet, nisi causa illa non solum esset causa motiua, seu finalis, sed etiam con-
Opiniones diuersa circa q̄ones propositas.
C ditio dandi: vt sit sensus: Do tibi, si tu es bonus, vel si facis hoc, aliter non: sicut de missis a secularibus communiter fieri solet. Probant hi hoc per simile, vt puta si quis daret Petro centum marchas, quia credit ipsum esse, vel fuisse amicum suum, vel patris sui, qui secundum veritatem non sit, vel non fuerit: non tenetur Petrus restituere illas, & tamen teneretur, si dans diceret, do tibi eas, si tu es vel fuisti amicus meus & non aliter. Prædictis concordat Gyrald. Odon. Primi autem dicunt hoc non esse simile: quia in primo casu dans intendebat dare Domino & cultui eius potius, quàm homini. Intende-
D bat etiam per hoc sibi vel suis procurare spiritualia bona, a quibus quidem fraudatur iniustè vsquequo illa bona spiritualia sibi suppleantur, seu restituantur. Secundum autem Innocent. & Hostiensem, hypocrita, qui sub nomine boni ac deuoti viri multa quæsiuit, restituere obligatur, quia illa bona per fraudem adeptus est. 14. quæstione quinta, ca. fina. Sed fortè non tenetur restituere his, qui illa dederunt: quia iam suam mercedem consecuti sunt. Sed debet ea alijs deuotis viris, seu alijs pauperibus dispensare. De hoc etiam in sequenti iij. cap. E tangetur.

Quod condemnationes & pœnæ iustè a iudice sententiatæ solui, siue restitui necessario debent. Cap. 2.

SEcundo tenetur homo satisfacere lucrum illicitum, siue alienum ratione condemnationis: quia scilicet fur & raptor & quilibet similis, non tantùm tenetur satisfacere malum ablatum, sed etiā F condemnationem ex illo debitam. Pro hoc igitur potest talis regula dari: Omnis pœna a iudice iustè sententiata sub restitutionis debito soluenda est. Quæ intelligenda est, quòd non est soluenda, quando non est sententiata, nec antequam sit sententiata, nisi ex aliqua causa deberetur. Aut nisi iure esset simpliciter statutum eam solui, quamuis a nullo speciali iudice sententia esset lata. Aliter enim pœnæ positiui iuris non intelliguntur simpliciter esse inflictæ, sed solum ordinatæ, vt per iudices iudiciario ordine infligantur. Alias G quilibet homicida, quantumcunque occultus, mortaliter peccaret non restituendo curiæ omnia sua, & non offerendo se iudici ad supplicium, quod leges statuunt homicidis. Et circa hoc aduertendum est, secundum Raymun. quòd in hoc casu pœna vnius non liberat alium. 12. quæstio. 2. cum deuotissimam. Ex hac igitur regula elici potest, quid dicendum sit in diuersis casibus. Verbi gratia de homicida quidam enim homicidium perpetrauit. Primo enim contingere potest, quòd ipse non est captus, nec etiam bona sua. Secundo autem euenire potest, q̄ ipse est captus, sed nondum contra eum sententia iuridicè lata est. Tertiò accidere potest, quòd contra eum & omnia sua iuridicè sententia, H data est. Primo enim contingere potest, quòd talis homicida fugiens non capitur, nec sua bona. Talis enim licitè fugere potest & bona sua alienare, seu alibi asportare, si contra eum, aut contra sua bona sententia data non fuit. Secundo autem, si talis homicida, iam captiuatus est propter hoc: tunc distinguit Anton. de Butr. quia aut peccatum est occultum, aut manifestum. Primo, si est occultum, fugiendo non peccat: quia nulli dicendum, quòd se prodat. Secundo autem si peccatum est manifestum, tunc mortaliter peccat

Pœna iuste a iudice inflicta solui dēt.

Pena vnius nō liberat aliū q̄ō intelligi.

A cat fugiendo: pro hoc facit glo. 1. dist. in c. iusgentium. Quæ dicit illum captiuũ peccare, qui fugit a Domino suo, si bellum est iustum. licet autem fugiendo peccet: tamẽ minimè se restituere obligatur, quia iuxta prædictam regulam, sententia contra eum nondum est lata. ff. de donat. l. post contractum. & l. donationes. §. vlt. Tertio vero si contra eum & cõtra sua bona sententia data est: tunc nec se defendere, nec fugere potest, nec sua bona alienare a manibus iudicantis: quod si fecerit, illa bona temporalia satisfacere obligatur ipse & quicunque B auferret ea. Ratio autem prædictorum est, quia licitum est iudici ei resistentem impugnare. 23. q. 5. non putes, cum sequentib⁹. ca. Relinquitur ergo, ꝙ ex parte iudicis sit iustum bellum, & ex parte homicidæ iniustum. Hinc ad Rom. 13. Apostolus ait: qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & ipse sibi damnationem acquirit. 11. q. 3. qui resistit. Et licet homo naturaliter inclinetur ad resistendum inferentibus ei mortem: tamen quia data est ei ratio, vt ea ad q̃ natura inclinat, non passim, sed secundum ordinem rationis executioni demandet: propterea non omnis defensio sui licita C est, sed quæ fit cum debito moderamine rationis. Hoc sẽtit Bal. de Perusio in l. vt vim, ff. de iusti. & iu. Quidam etiam credunt, ꝙ iustè condemnatus ad mortem, si fugit, seipsum restituere, & in manibus iudicis se tradere obligatur. Quod quidem satis durum esse videtur. Ad hoc autem probandum allegant Apostolum & decretum, sicut prædictum est: pro hoc etiam facit glo. in c. pastoralis. de senten. & re iud. in clem. quæ dicit, ꝙ si captiuus ad pœnam, vel ad periculum mortis relaxetur de redeũdo ad carcerem præstito iuramento: tunc distinguendum est, quia aut mors erat iniuriosa, aut non. In primo casu non tenetur redire, quia iuramentum est contra legem naturæ & contra bonos mores, in regula, non est, de reg. iu. lib. 6. Quisquis ergo firmauerit iuramento aliquid se facturum, quo spiritualis, seu corporalis adimatur salus, vel cum quo vtraque salus reparari, vel conseruari non possit, fidem prohibetur seruare promissam. In secundo casu dicit glo. quòd redire tenetur: eadem enim ratione cogere videtur sententia iustè lata, sicut licitum iuramentum, per rationem præallegatam, & per dictum Apostoli & decreti, sicut superius patet. Licet autem ei non liceat resistere mortem taliter inferenti: tamen secũ-

D *Distinctio adhibẽda in pmissis.*

dum Thom. & Archidiacon. non tenetur facere id, vnde sibi sequatur mors. Propterea si quis sic damnatus est, ꝙ moriatur fame: non peccat, si cibum sibi occultè ministratum sumat, quia non sumere, est seipsũ occidere, qđ vtiq; minimè licet. 23. q. 5. ca. si nõ licet. Hæc est sententia Archid. 23. q. 5. in c. cum homo occidit. Et Tho. 2. 2. q. 69. Archidiaconus quoque in dicto. c. cum homo. 23. q. 5. de homine condemnato etiam aliter distinxit: Quia aut est damnatus iniustè, & tunc fugere licet, nisi scandalum oriatur: aut iuste, & tunc fugere minimè licet, tamen de debito redeundi nihil dicit. Ex hac regula patet, ꝙ iustè condemnatus ad mortem, se redimendo per pecuniam corrumpendo iudicem mortaliter peccat: tamen si se emendare proponit, atque promittit, ante latam sententiam cum accusante poterit concordare. Patet etiam, ꝙ si procurator vel aduocatus & quicunque alius per cautelas & malitias iuuet malefactorem, ne condemnetur: licet mortaliter peccet: tamen si nondum sententia est lata, satisfacere non tenetur: quia vsquequo sententia data est, communitati non acquiritur ius: immo post sententiam restat dãnato beneficium appellationis vsq; ad tempus prætaxatum a iure. Post autem illud tempus liberans malefactorem, cõitati satisfacere obligatur, & quicquid inde accepit pauperibus erogandum est. Ex hoc etiam patet, ꝙ si quis cõdemnatur pro furto, seu rapina, siue pro quocunque alio malo, non tantum ablata restituere obligatur, verùm etiam cõdemnationem pecuniariam & pœnam, quam sibi iudex iustè infligit, & hoc postquam sententia lata est. Hoc ẽm Tho. 2. 2. q. 62. art. 3. Ratio autem, quare pœnæ siue damna non debent solui, nisi postquam sententiæ latæ sunt, secũdum quosdam est, quia prædictæ pœnæ non sunt ex diuino iure, sed ex humana institutione.

E F G H

Quod restitui debet omne acquisitum a dante non habente legitimam authoritatem dandi. Cap. 3.

TErtio autem tenetur homo satisfacere lucrum illicitum, siue alienum, ratione donationis. Pro quo etiam talis regula potest dari. Omne acquisitum a dante, non habente legitimam auctoritatẽ dandi, restitui debet. Ratio huius regulæ triplex est: quia ẽm Scotum, non est iustitia, si donans

Acquisitũ a dãte restitui debet qui nõ hẽt ptãtẽ dandi.

A donans non iure liberaliter donat: atque nullus potest trăsferre ius in alterum, quo ipse caret. Et ad hoc multa reduci possunt, quæ liberam donationem impedire videntur. Et maximè tria. Primo, cum donatur ex ignorantia: secundo, cum donatur ex violentia: quia sicut patet ex 3. Ethy. ignorantia & aliqualis coactio excludit voluntarium. tertio, cum donatur prohibente iure. Primo autem, cum donatur ex ignorantia: Non enim mere liberaliter donat, qui ex
B ignorantia donat: sicut donant furiosi, frenetici, mentecapti, morti propinqui, scilicet cum non iam regnat in eis liberum arbitrium. Et tamen opere & malitia alicuius condit testamentum: quod quidem coram Deo nullum obtinet robur. Ex hoc sequitur, secundum Scotum, ꝙ deceptus de eo, cui donat, quantum ad illam rationem, pro pter quam donàt, non simplicitet donat. Et ideo si alicui tanquam propinquo donat, qui tamen non est propinquus, non simpliciter donat. Similiter si alicui vt egeno, qui non est egenus, sicut de hoc supra in præsenti articulo, & 1. c. dictum est. Se
C cundo cum aliquid donatur ex violentia. Non enim liberè id donatur, quod contra voluntatem alicuius, a quo dependet in do nando donatur, sicut patet in casu primo, de quo extra de censib. exigit, lib. 6. vbi præ cipitur restitui, quod visitationis causa inin stè receptum est. Neque etiam illa donatio valet, quæ ex quacunque necessitate & non a mera, grata & gratuita voluntate ꝓcedit. Tertio autem non valet donatio, quæ fit prohibente iure: ideo non potest do nare furiosus, quia comparatur infanti. 15. q. 1. merito. extra, de homicid. si furiosus. in clem. Similiter nòn valet, quod donat seruus, aut filiusfamilias, qui non habet peculium castrense, vel quasi. ff. ad Macedon. l. si lius. ff. de pecu. l. filius. Neque valet, quod
D donat vxor, quæ nõ habet res paraphernales. ff. de dona. inter vir. & vxo. l. Quintus. Neque quod donat monachus, vel claustralis, ar. 12. q. 1. nolo. & c. non dicatis. & extra de statu monach. cum ad monasterium. Neque quod donat bonorum ecclesiasticorum administrator, vt bona ecclesiastica moderatè donet, & personis honestis, quia pauperum bona sunt. 16. q. 1. c. si. aliter raptor est. Neque quod donant, qui minores sunt vigintiqnque annis, C. si maior fac. ra. ha. l. si. Et multominus, si donat pupillus, qa alienare nihil potest sine auctoritate tutoris. ff. de acquir. rer. dom. l. pupillus. Neque quoque valet donatio prodigi. ff. de cura. E furio. l. Iulianus. Omnia igitur supradicta & consimilia a talibus habita & donata restitui debent, nisi probabiliter præsumatur, quòd talis donatio placeat illis, qui super hoc habent potestatem. Cum his concordat Scotus.

De restitutione incertorum, secundum varias opiniones. Cap. 4.

F

QVarto tenetur homo satisfacere lucrum illicitum, siue alienum, ratione incertitudinis. Sunt enim quædam incerta & vaga, quorum non reperiūtur, etiam si diligenter quærantur expoliati, seu ignorantur omnino: & talia in pias cau sas distribui debent: & maximè in alimonias pauperum, & in redemptionem miserabilium captiuorum. Rationem quoq; hu ius ostendit Scotus dicens: quod cui nō po test temporaliter reddi, ei spiritualiter satisfaciat. Redditio autem spiritualis maximè fit, cum pro illo pauperibus dispensatur, & in hoc omnes concordant. Sed per quem hæc dispensatio fieri debeat, est triplex opinionum varietas inter Doctores. Prima opinio est Raym. & Hostien. qui dicunt, ꝙ hoc fieri debet de consilio & auctoritate il G lius episcopi, aut penitentiarij, vel capellani, in cuius diœcesi habita illa sunt. 88. dist. episcopus. 12. q. 2. concesso. & c. quatnor. 6. q. 3. c. si. extra de rap. c. 1. Hostien. etiam ait: quia restitutio male ablatorum est vnus de casibus ad episcopum pertinentibus, sicut patet per eum, extra de iud. cum sit, & extra de vsur. cum tu. vbi latè prosequitur ma teriam istam. & etiam in summa. de pœ. §. vlti. iuxta fi. & facit ad hoc. 12. q. 1. præcipimus. Addunt etiam ad hoc alij rationem: quia cum huiusmodi incerta sint pro animabus eorum, quibus debentur, fideliter di spensanda, ac per consequens sunt eo ipso ad diuinum cultum & ad subuentionem H pauperum ordinata: Solus autem ecclesiasticus prælatus fit auctor & moderator diuini cultus & pater pauperum & dispensator rerum diuino cultui ordinatarum, sicut 87. dist. c. diuinæ, & multis alijs causis supe rius cum prædictis capitulis allegatis. ideo secundum eius iudicium sunt incerta debita dispensanda per eum. Insuper addi potest, ꝙ hodie ex communi consuetudine Papæ & episcoporum, videtur hoc esse iuris positiui præceptum, seu statutum. Propterea nullus cōmuniter se intromittit de incertis

De restit. ne vide q̄ bēt copiosè D. Bon. et D. Thomas in 4. dis. 15. q. vlt. & 2. 2. q. 61. vi de Astes. lib. 5. titu. 19. c. 1.

A certis absque commissione episcoporum. Et ideo secundum Ioan. An. æqua videtur esse ordinatio episcoporum, qui communiter per statuta sua in incertis sibi reseruant non solum absolutionem peccati, verumetiam dispensationem ipsorum. Secūda est opinio Archidiac. qui ait, sententiam Raymun. & Hostien. esse veram in hoc casu, & in alijs, quando nullus deputatus est, qui hoc exequatur. 12. q. 2. de laicis. in fi. & notatur extra, de verbo. signi. cum intro. in glo. quæ incipit, Non intelligas. Sed vbi certa persona a testatore deputata est, illa nō pe exequi debet, vt in dicto. c. de laicis. & C. de episco. & cler. l. nulli. & extra de test. tua. & c. Ioannes. immo credo, ꝙ ipse raptor bona incerta, quæ debent dari pauperibus, sine licentia episcopi, vel alterius iudicis ecclesiastici potest dare, sicut satis bene colligitur, extra de vsu. cum tu. §. 1. ver. his. Hoc quidem innuit satis clarè extra de homi. c. sicut dignum. §. eos. in glo. quia non. Nec ob. extra de Iudæ. cum sit. Nam decretalis illa non loquitur de Christiano, sed de Iudæo, cum auctoritas & dispensatio quo ad pauperes Christianos ab ecclesia merito suspecta habetur. Et ideo iustè dicit, secundum prouidentiam diœces. & etiam, quia ad hoc ille arctatur inuitus. Talis autem suspicio in Christiano fideli merito quidē cessat. Et sic non dubito, ꝙ episcopus non habet se intromittere de talibus, nisi in defectum, vel nisi vbi ageretur in iudicio contra nolentem pauperibus dare. Huius sententiæ est Ioann. An. in c. quamquam. de vsur. lib. 6. Hæc etiam clarè innuit Innocen. extra de immu. eccle. quia plerique. Si autem illicitas negociationes faciat, vel alias iniustè aliquid quærat, Sacerdos iniungere debet ei, vt in bonos vsus expendat: puta pauperibus erogando, vel ecclesiæ, seu in alijs causis pijs. ar. 14. q. 6. si quis Romipetas. Potest etiam hoc ratione probari. Nam licet, sicut superius dictum est, in plerisque c. decretorum prælati dispensatores sint rerum datarum pauperibus: non tamen sequit̄ propter hoc, ꝙ dispēsatores sint omnium, quæ secundum Deum sunt in diuinum cultum & pauperibus eroganda. Et hæc sunt pro tanto ordinata in diuinum cultum: nam secundum hoc essent dispensatores omnium illorum superfluorum, quæ diuites ex diuino præcepto tenentur pauperibus dispensare, & iterum omnium, quæ quis apud se nouerit pauperibus erogare, quod quidem a nullo concessum est. Scotus autem in 4.

Certa persona a testatore deputata.

B (at "ptor bona incerta")

C (at "sat. Et sic non dubito")

D (at "cretorum prælati")

dist. 15. q. 2. non longè a fine ait: Si quæras, per manus cuius debeant talia pauperibus dispensari? Respondeo, ꝙ non inueni, quis necessario determinatus sit mediator i ista pauperibus dispensando. Quidam autem Doctor ait, quia confessor, vel aliquis alius ea dispensare debet, de cuius fidelitate ille confidat. Mihi autem videtur, ꝙ talis per seipsum consilio nihilominus boni viri potest hoc pauperibus erogare, quia tali mediatori ad dispensandum tribui posset, de cuius fidelitate præsumeret: & tamen sibi ipsi appropriaret, vel in alios vsus conuerteret, quam deberet: vnde vbi lex diuina, seu ecclesiastica personam non ligat, sequēda est ratio naturalis. Illa autem dictat, ꝙ homo qui ad hoc tenetur, magis restituat pauperibus per seipsum, quam per alium: non excludendo tamen arbitrium boni viri, sed potius includēdo. Hæc est snia Scot. Tho. quoque. 2. 2. q. 62. inquit: Si ille, cui restitutio debet fieri, sit omnino ignotus, debet homo ei restituere, sicut potest: scilicet dando ei eleemosynas pro salute eius, siue sit mortuus, siue viuus: præmissa tamen diligenti inquisitione de persona illius, & ibi de auctoritate episcopi nihil dicit. Tertia quoque opinio est ambas præcedentes quadam prudenti discretione connectens, ꝙ dicit, ꝙ episcopus habet dispensare incerta illa, in quibus dominium non transfertur vel si transfertur, competit repetitio eorūdem. Insuper & in his incertis, in quibus nullus ad eorum dispensationem deputatus est. Ad declarationem vero huius opinionis examinanda sunt verba ista. Dicit enim primo, ꝙ episcopus habet dispensare incerta illa, in quibus dominiū non trāsfertur: sicut sunt rapina, furtum & consimilia. Secundo etiam addit: vel si transfert, competit repetitio eorundem: sicut est vsura, secundum eos, qui dicunt ꝙ in vsura dominium transfertur. Tertio quoq; subdit, & in his incertis, in quibus nullus ad eorū dispensationem deputatus est. At econtra primo in illis malè ablatis & incertis, in quibus trāsfertur dominium: sicut sunt ea, quæ mercatoriè homo lucratur in aliquantulum plus vendendo, & minus emendo, sicut in præcedenti art. & 1. c. dictum est. Similiter & lucrum iudicis vendentis iudiciū iustum, & testis vendentis testimonium verum, & fæneratoris mentalis, meretricis, & hystrionis, de quibus. 9. qō. 5. non sanè. In talibus inquam Archid. & sequentium vera sententia est: quia sine auctoritate episcopi ab

E (at "dist. 15. q. 2.")

F (at "teret, quam deberet")

Sco. opin.

D. Thom. opinio.

G (at "quoque opinio")

H (at "minium transfertur")

A pi ab eo, qui forefecit in pias causas dispēsari potest. Ratio est, quia in talibus ius dominij habet, licet iniustè: propterea potest facere de suo per se, vel per alium, velle suum, in pias causas dispensando, sicut dicit dictum c. non sanè. Cum hoc concord. Ioan. An. in c. 2. de testa. lib. 6. Secundo autem in illis, in quibus dominium nō transfertur, sicut in rapina & furto: & si transferatur, competit tamen repetitio eorundē, sicut in vsura contingit: In illis inquam est sententia vera Hostien. atque sequentium
B eum, scilicet quod talium dispensatio pertineat ad episcopum. Ratio est, quia tūc forefactor non habet ius domini super illa: vel si habet, non tamen perfectè habet, sicut in vsura patet, quia in illis competit repetitio spoliato vel hæredibus suis. Propterea volunt iura, ꝙ si tales expoliatores, vel eorum hæredes nō reperire contingat in pias causas pro eorum anima dispensare: hoc quidem non per eum, qui ad restitutionem tenetur, cum sit suspectus: atque in hoc extraneus ab eo, cui debebat restitutio fieri: nec non a paupibus, quibus illa distribuenda sunt. Sed talis dispensatio fieri
C debet per episcopum, qui est pater pauperum & ordinarius iudex diœcesis suę, sicut supradictum est. Et secundum hanc distinctionem sensisse videtur Ioan. An. dum dicit in 2. c. de testa. lib. 6. ꝙ vtraque opinionum prædictarum, scilicet primæ & secundæ, continent æquitatem. Et ibi addit rationes. Secundum etiam quosdam, licèt hæc distinctio vera sit: tamen si forefactor non seruata prædicta distinctione iam de facto restituit certa certis, & incerta diuino cultui mancipauit, prout animabus eorū, quibus debebantur, expediens erat: non tene-
D tur iterum restituere illa, nec potest ad hoc cogi per confessorem, vel per alium superiorem, nisi quatenus potest ab eis pro peccato suo digna pœnitentia imponi: quæ tamen propter id, quod præmissum est, non debet hic amplius pecuniaria esse, quàm in cæteris culpis, scilicet auaritiæ vel homicidij, aut consimilium peccatorum. Potest tn̄ prælatus cogere sic restituentem, vt certificet eum de debita restitutione certorum & incertorum, per eum facta. Et hoc si forefacta illius publica erant: alias in foro sacramentalis confessionis, seu conscientiæ contra se, vt pro se confitenti credendum est. Tertio autem in illis incertis, in quibus nullus dispensator deputatus est communiter, secundum omnes Doctores Episcopus di-

Prælatus ad possit.

E spensandi auctoritatem habet: & ad eum illa pertinet dispensare, sicut Archidiacon' superius probat. Insuper, sicut ibidem subdit, episcopus se intromittere habet, vbi est restitutionis defectus, vel vbi debent executores, & etiam vbi in iudicio ageretur contra nolentem talia dispensare. In quo autem loco talia incerta habeant dispensari, dicetur in sermone 40. artic. 1. c. 3. in fi. Satis igitur ex prædictis patet, quid & quātum homo restituere obligetur. Et per diuersas distinctiones, & casus quilibet discere potest, quibus luminibus circa hanc materiam in salutis viam dirigi debet, vt F
& voluntas bona restituendi iuuetur luminibus veritatis: & facultas, immo & omnia ad id perficiendum fulciantur auxilio diuinæ largitatis, donante hoc & omnia alia bona Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto, in trinitate perfecta regnat per infinita secula seculorum, Amen.

FERIA QVINTA G
post iiij. Dn̄icam in Quad.

Quando homo restituere obligatur.

Sermo XXXVIII.

Dolescens, tibi dico, surge. Luc. 7. c. Festinantiam ad restituēdum indicant hæc sacratissima verba, cum adolescenti, qui naturaliter tenacitatem & auaritiam nescit, dominus ait: Adolescens, tibi dico, surge, scilicet ad aliena restituen- H
dum. Quanto igitur ex obliquo redarguēs incitat frigidos & tenaces senes, quorum corrupta & vitiosa natura, quanto plus deficit & paucioribus opus habet: tanto amplius transitoria concupiscit. Et quanto propinquior est vno instanti cuncta relinquere, tanto tenaciori affectu temporalia stringit. Omnes igitur in hac quarta Religiositate, quæ est, quando homo restituere obligatur, admonet: etiam omnibus comminatur, ne restōnis transeat debitum tempus. Propterea visis iam tribus principalibus, s. quis obligatur ad restituendum, & quid, & quantum restitui deberet: Iam quartū principale videndum est, videlicet quando homo restituere obligatur. Ad cuius declarationem triplex regula ponenda est.

ARTI-

A ARTICVLVS PRIMVS.

Quod non licet rem alienam inuito domino aliquo tempore detinere, nisi in aliquo casu.

Rima autem regula pro primo articulo, secundum Sco. vbi sup. ponatur, quæ talis est. Non licet alienum inuito domino aliquo tempore detinere, nisi circa hoc dominus in
B iudicio erret. Circa hanc regulam, vt melius capiatur: tria notabilia subiungamus. Primum de acquisitis iniustè, secundum de acquisitis iustè, tertium de necessitate licentiæ.

Quod valde strictè quilibet obligatur statim satisfacere alienum illicite acquisitum. Cap. 1.

Rimum autem notabile de acquisitis iniustè, tale est. Quod debita acquisita ex impio lucro, mox pro posse soluenda sunt. Huius-
C modi enim sunt rapinæ, furta, vsuræ, simoniæ & consimilia. De hoc enim potest triplex ratio dari. Prima quidé respectu Dei, secunda respectu proximi, tertia respectu sui. Prima autem ratio est respectu Dei,
Prima r8. qui scilicet hoc præcipit. Secundum enim Thom. Alexan. Lombar. & Sco. licet affirmatiua præcepta Dei non obligent ad semper: tamen ad hoc obligant præcepta negatiua: quamuis etiam præceptum de restitutione facienda secundum formam videatur affirmatiuum: tamen secundum veritatem implicat negatiuum, quo quis prohibetur detinere alienum. *Precepta affirmatiua ad qd obligant, & quo.* Et ideo, secundum Scotum, sicut auferre alienum est contra præceptum Domini negatiuum; Non furtum facies: ita & tenere alienū. Et ideo sicut necessarium est seruate negatiua præ-
D cepta; ita necessarium est non tenere aliena domino suo inuito, & per consequens vel actu statim reddere vel statim reddere velle, cum fuerit opportunum. Secunda
Secunda ratio. ratio est respectu proximi: quia secundum Alexand. Lomba. eadem iniuria est, & rem alienam inuito domino retinere, sicut eā inuito domino auferre. extra de resti. spol. c. sæpe. vbi glo. inquit, quòd iura reputant pro eodem auferre & detinere iniustè, ar. ad hoc. 15. q. 3. de crimine. Tertia ratio
Tertia r8. est respectu sui. Nam secundum Sco. vbi supra, vt hominem verè pœnitere possit, statim cessandum est ab actu cuiuscunque mor- E
talis culpæ: non tantum exteriori, sed etiam interiori, iuxta illud Ecclesiastici. 21. Quasi a facie colubri fuge peccatum. Aliter secundum August. extra de reg. iur. in lib. 6. in regula, Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum, &c. Tenetur autem homo se ponere in tali statu iuxta posse, quod sibi remittatur peccatū. Vnde sicut tenens adulteram, non est capax pœnitentiæ, sed irrisor: & si talis ad pœnitentiam venit, peccatum peccato addit, secundum Sco. vbi supra. Sic & detinens alienum voluntariè & de facto, pœnitentiæ non est capax. Hinc. 14. q. 6. c. si F
res. Augu. ad Macedo. ait: Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit, & nō redditur: pœnitentia non agitur, sed simulatur. Et in fine. c. addit: Nolentes autem reddere, quos nouimus & malè abstulisse: & vnde reddatur habere arguimus, obtestamur, increpamus: quosdam clam, quosdam palam, sicut diuersitas personarum diuersam videtur posse & velle medicinam accipere. Ratio etiam prædictorum est, quia qui habet de impiè acquisitis & restituere non vult, cum possit, semper augmentat peccatum. G

Quod debita ex licitis contractibus facta debito tempore discrete tamen interpretato restitui debent. Cap. 2.

SEcundum notabile est de acquisitis iustè. In quibus quidem restituendis attendendæ sunt circunstantiæ contractuum, vel pactorum, aut interuenientium iuramentorū præfigētium certum tempus. In talibus enim non sic strictè debitor obligatur vsque ad necessitatem extremam, seu mox omnibus expoliare vēdēdo 100. pro H
25. vel 10. sicut obligatur in primis. Nam secundum Sco. vbi supra, vbi restitutio nimis notabiliter est damnosa, non tenetur homo ad statim restituendum, sed sufficit q̄ saltem affectu restituat statim. *Scotus vbi supra.* Ratio huius est, quia non est præsumendum q̄ benignitas iuris & æquitatis impiè velit interpretari, ac nimium durè mutui vel emptionis cō tractus & consimilium negociorum, quæ pro vtilitate mutuum recipientis, aut pro vtrisque contrahentis communi commoditate ordinata sunt. Si autem obijciatur, q̄ restituere est actus negatiui præcepti in nō tenendo scilicet alienum: & ad obseruationem negatiui præcepti semper & ad semper quilibet obligatur, sicut superius est dictum.

A ctum. Dicendum, quòd ad hoc respondebitur in fine sequentis capituli, secundum Sco. In his tamen regulariter tenẽdum est, ꝙ par necessitas vel damnificatio creditoris pari vel minori necessitati, seu damnificationi debitoris semper præferenda est. Hoc enim dictat atque exigit beneficij & gratitudinis ratio: quæ quidem benefico,
B seu benefactori debetur: & etiã dictat hoc æquitas, qua vtique iustum est ex suis & sibi debitis dominum potius atque prius sustentari, quam alium ex eisdem.

De triplici licentia, quæ necessaria est his, qui non debito tempore restituunt alienum. Cap. 3.

Tertium quoque notabile est de necessitate licentiæ. Triplex nanque est differentia debitorum. Quidã licet possint satisfacere aliena: tamẽ pro leuiori gra
C uamine suo solutionis terminum vellent. Quidam vero cum magna difficultate partem debiti soluere possunt. Quidam quoque absque magno scandalo satisfacere minime valent. Sic autem secundum hanc triplicem differentiam debitorum, triplex licentia necessaria est. Prima dicitur obtẽta, secunda autem quæsita, tertia vero interpretata denominatur, vt hæ tres licentię prædictis tribus debitoribus per ordinem habeant respondere. Prima autem licentia primis debitoribus correspondens dicitur obtenta: quia hi, qui habent vnde debita soluant, nisi eis prolongandi notabiliter vltra tempus debitum libera licentia a creditoribus petita concedatur: solutionem & satisfactionem talis licentiæ differre non possunt: quia iuxta præfatam regulam Scoti
D non licet alienum inuito domino aliquo scilicet notabili tempore detinere. Si vero quæras, quæ licentia libera censenda sit? Dicẽdum, quòd illa verè libera dici potest, quæ his quatuor caret. Primo timore, secũdo pudore, tertio desperatione, quarto vero spe. Primo timore, id est, ꝙ talis licentia non detur ex timore. Secundo, ꝙ non detur ex pudore, id est ꝙ non detur ex verecundia atque per medium alicuius, cui creditor contradicere, seu illam erubescat negare. Tertio non detur desperatione, scilicet ꝙ aliter creditor non possit rehabere suum. Quarto vero non detur spe, scilicet alicuius seruitij temporalis. Quomodo autem debitor noscere possit, si absque his, seu absque aliquo eorum a creditore ei libera licẽtia tribuatur, vide in sermone. 40. ar. 2. c. 3. Quia sicut ibi illa intelliguntur de vera indulgentia liberè debitoribus facta, ita hic intelliguntur eadem de licentia libere acquisita. Secunda vero licentia secundis debitoribus correspondens nuncupatur quæsita. Nam hi, qui cum magna difficultate partem debiti satisfacere possunt: dilationis licentiam petere debent, si quod possunt propter incommoditatem statim soluere nollent. Pone casum, quòd debitor multum indigens est: & creditor etiam non est diues: nec tamen vult concedere dilationem quæsitam. Quid igitur faciendũ
F est? Tunc, secundum Alexan. Lombar. distinguendum est: quia aut creditor plus quam debitor indigens est, aut creditor & debitor æqualiter sunt indigentes, aut creditor non multum indiget. In primo, & secundo casu restituere obligatur sine dilatione, quia nullus debet facere profectum suum de re aliena cum damno eius, cuius est inuito domino. In vltimo autem casu, si
G debitor tantum indiget, quòd si creditor indigentiam eius sciret secundum rectam rationem & charitatem fraternam, nõ deberet sibi claudere viscera pietatis: sed eadem charitate deberet ei dare dilationem, seu facere ei remissionem in toto, seu parte cum consilio boni & discreti viri. Debitor restitutionem differre potest, etiam si creditor dilationem solutionis negaret. Ratio huius est: quia tunc habet dilationis licentiam interpretatam, sicut infra patebit. At econtra, si debitor non tantum indiget: ꝙ si creditor sciret talem indigentiam eius ex fraterna dilectione non teneretur sibi dare di-
H lationem in toto, seu in parte: quia indigẽtia non est tanta, ꝙ non possit ei restituere in toto vel in parte: i tali casu si creditor debitori negat dilationem solutionis, ipse debitor tenetur ei soluere statim. Et quamuis alij aliter dicant, hæc tamen videtur sententia vera. Si autem sunt plures creditores, & vnus non vult dare dilationem, sed petit quòd debitor cedat bonis: tunc secundũ Raymun. standum est maiori parti. Maior autem pars dici debet, vbi maius & forti* debitum est. Si vero par sit debitum, maiori creditorum numero standum est. Si autem omnia paria sunt, clementior sententia eligi debet, scilicet de danda dilatione. C. de cessio. bono. l. fi. Tertia autem licentia tertijs debitoribus correspondens, nominatur interpretata. Nam hi, qui absque magno

Debitorũ differentia triplex.

Prima licentia.

Secunda licentia.

Tertia licentia.

A magno inconuenienti satisfacere non possunt: dum tale inconueniens imminere videtur differendi satisfactionem, licentiã habent interpretatam. Si tamen habent voluntatem restituendi, quando opportunitas erit. Nam secundum Scot. vbi supra, in casibus aliquibus quandoque licet differre restitutionem exteriorem, posita tamen interiori causa, scilicet voluntate restituẽdi, cum occurrerint circumstantiæ opportunæ. Illi autem casus, secundum eum, sub B hac maxima continentur, Licet retinere rẽ alienam, quando ille eam detineri rationabiliter debet velle: & hæc propriè dicitur licentia interpretata. In tribus autem casibus non debet homo velle sibi statim reddi rem suam, quando scilicet resultat in notabile damnum sui, vel populi, aut proximi. Primo, quando resultat in euidens & notabile damnum sui, sicut patet de illo, qui habet gladium ab eo, qui in furiam versus est: cui tunc gladium satisfacere nõ tenetur: licet debeat esse paratus in animo illum reddere in tempore opportuno. Simile contingit de muliere honesta, quæ C licet marito reddere debitum obligetur: tamen quando id petit inordinatè, & non tãtum contra animam suam, sed etiam proprij corporis sanitatem, satisfacere non tenetur: immo grauiter peccaret, si ei in illo pareret. Sed de hoc latius dictum est, sup. sermone. 17. art. 2. per totum: & ide n de similibus dicendum est. Secundo, quando statim restituere alienum resultat euidens & notabile damnum populi. Secundum ẽt Sco. vbi sup. & Gyral. Odon. Si debitor est persona notabilis & reipublicæ necessaria multum, & creditor potest sine re illa trãsire: talis debitor pro tunc rem illam satisfacere non tenetur, licet obligetur restituẽdi voluntatẽ habere quam cito poterit absque reipublicæ damno. Si autem status ille, ad quem conseruandum res ista necessaria est, reipublicæ necessarius non videtur: D credo φ statim restituere teneatur. Insuper si ille, cuius res est, sine illa transire nõ possit. credo eam fore restituendam, dato φ esset alij necessaria ad conseruandum statum vtilem & necessarium reipublicæ. Et tunc debet talis ad rem publicam recursum habere, vt statum suum conseruet, ex quo ei necessarius est. Tertiò, quando statim restituere alienum resultat euidens & notabile damnum proximi: quia scilicet ex hoc euidenter aliquot, vel plura istorum quatuor eueniunt ei, vel suis: videlicet aut

In tribus casibus nõ dẽt hõ uel le sibi statim reddi rem suã.

Vide Sco. vbi supra.

Quæ hẽt Sco. in 4. dis. 15 vide qa ibi pulchra. & resoluta.

infamia grauis, seu scandalum plurium vel B paucorum: siue mortis periculum aut mortalis culpæ. Ratio autem, secundum Scot. quare talis differre potest, est: quia huiusmodi creditor debet magis velle, φ maximum incommodum restituentis proximi euitetur in illa modica restitutionis dilatione, quam modicum incommodum suum, vel nullum. Si autem objiciatur, quòd restituere, sicut superius dictum est, actus est negatiui præcepti, quia non debet retinere F alienum & ad obseruationem negatiui pcepti semper & pro semper quilibet obligatur. Dicendum, secundum Sco. φ alienũ iniustè & inuito domino retinere simpliciter prohibetur: propterea semper & pro semper isto modo id necesse est non retinere. Sed quando quis habet voluntatem restituendi pro tempore opportuno, ex tũc licet domino rei volente, id est, velle debente. Vult autem hoc Dominus rei & si non actu elicito, tamen actu debito & honesto: quia velle debet, quòd qui suum habet, id teneat quousque possit restituere opportunè. Si iterum dicas, Dominus rei hoc agit inuitè: quia non vult, quòd per quantumcunque tempus teneatur suum. Dicendum etiam, secundum Sco. φ Domino malè & inordinatè volente statim rehabere G suum, & per consequens contra rectam rationem volente proximum tenere suum: tamen tenens non est detentor iniustus: nã & depositum, de cuius redditione strictissima lex habetur. l. fin. C. deposi. inuito Domino voluntate inordinata potest licitè retineri.

Articulus Secundus.

Quod homo tunc aliena satisfacere non teneatur, quando res temporalis non potest restitui absque euidenti periculo dãni incomparabiliter præualentis. H

SEcunda autem regula pro secundo ar. hæc est. Quandocunque res temporalis non potest restitui absque euidenti periculo damni debitæ rei incomparabiliter præualentis: tunc homo restituere non tenetur. Ratio huius regulæ est, quia secundum Apostolum ad Roman. 3. non sunt facienda mala, vt veniant bona: sic multominus facienda sunt bona, vt ueniãt mala. Bonum quidem est restituere aliena: sed vbi creditori, vel reipublicæ, aut debitori incõparabiliter

A parabiliter præualés sequatur malum: recta ratio non exposcit, ꝙ tunc talis restitutio fiat. Quia enim superius in præcedenti c. mentio facta est, ꝙ satisfactio licitè differri potest concurrente licétia interpretata: Ad præsens, iuxta prædictam regulam dicendũ est, ꝙ eadem licentia semper perseuerante homo restituere non tenetur: quod est dice re, ꝙ semper durãte graui periculo infamię grauis, seu scandalo plurium, vel paucorum sine periculo mortis aut mortalis culpæ, sicut superius dictum est, homo ad satisfaciẽdum rem temporalẽ nõ obligatur. Sub hac igitur regula multi obscuri & periculosi casus possunt satis faciliter declarari, de quibus triplicẽ differentiã subiungamus. Quidam principaliter pertinent ad vitandum damnum temporale, & maxime infamiam & scandalum: Quidam autem ad vitandum periculũ corporale & maxime casum mortis: Quidam vero ad vitandum periculum spirituale, scilicet mortalis culpæ.

An homo teneatur restituere i eï casu.

B

Quòd homo non tenetur restituere res temporales, quando ex hoc verisimiliter sibi, vel suis magna infamia, vel graue scandalum orirettur. Cap. 1.

C

PRimo quidem ſm præfatam regulam homo rem temporalem satisfacere non tenetur, vbi ex hoc sibi vel suis graue scandalũ seu infamia verisimiliter oriatur. Propterea si quis ex falsa accusatione, vel testificatione fecit aliquem perdere pecuniam, siue agrum, & non habet bona vnde satisfacere possit: nec pot cõtrariam testificationẽ potest illi reddere sua, quin apertè subeat periculum magnũ: aut quin inde graue scandalum paucorũ vel plurium subsequatur, nõ mortaliter peccat hoc non faciẽdo. Solum

D enim plene doleat de commisso: & insuper de hoc, ꝙ nõn habet facultatẽ idoneam ad restituendum, & firmiter proponat satisfacere, si vnquã possibile erit. Idem quoq; iudiciũ est de eo, qui nõ potest restituere omnia sine notabili periculo prostitutionis filiarũ suarũ, aut euagationis latrocinię filiorum omnibus circũstantijs morigerationis eorũ diligentius cõpensatis. Talis.n. iudicio & moderamine sapientis, & boni viri põt aliquid cũ dolore animi retinere. Sed talis casus non est populis prædicandus, sed in consilijs dandis sæpe necessarius est, & cùm multa discretione prædicari debet.

Quòd rem temporalem homo satisfacere non tenetur si ex eo ipse, vel sui verisimiliter incurrunt mortem, vel corporis notabilem læsionem. Cap. 2. E

SEcundo iuxta præfatam regulam, in casu homo satisfacere non tenetur rem temporalem, quando ipse vel sui ex hoc verisimiliter incurrerent mortem, vel corporis notabilem læsionem. Verbi gratia: Pone quòd si debitor satisfaciet, fame peribit: Et fortè idem contingeret in creditore, nisi sibi reddatur suum. Quid igitur faciendum? Distinguendum est, secundum Richar. & Sco. vbi supra, quia ad extremam necessitatem aut prius deuenit debitor, aut ad extremam necessitatem prius deuenit creditor, aut simul deueniunt vterque. Primo si ad extremam necessitatem prius deuenit debitor, & creditor habet alĩ qua citra extremam necessitatem: tunc res illa fit debitoris iure poli, quo iure ad prouidendum sustentationi naturæ in extrema necessitate detentis via omnibus est concessa: nam extrema necessitas omnia cõmunia facit. ff. de lege Rhod. l. 2. §. cum in eadẽ, in tex. & glo. Et iterum ad hoc ext. de verb. signi. exijt qui seminat. lib. 6. Nec etiã rẽ illam tenetur debitor reddere creditori, durante illa necessitate extrema, etiã si creditor ad eandem necessitatẽ deueniret interim, quia cessauit dñium eius in re illa, & facta est debitoris iure poli. Secundo si ad extremã necessitatẽ creditor deuenit, prius debet ei duplici iure reddi. Primo, quia a natura erat suum: Secundo, quia iam ex necessitate ista iterum factum est suum: Tertio autẽ, si ad extremam necessitatem ambo & debitor & creditor deuenerunt: tũc creditori restitui debet, quia nũquam cecidit a dñio rei suæ. Si autem obijcias, ꝙ quilibet magis se diligere debet, quàm proximũ suum, & per consequens magis vitam corporalẽ propriã, quàm proximi sui: & consequenter rem istã simpliciter necessariã sibi potius retinere, quàm proximo dare. Dicẽdum, ꝙ quilibet magis debet vitam suã diligere ordinatè, sicut dirigibilis est ad vitã æternã: & ita magis conseruationẽ vitæ suę iustã, quàm conseruationem iustam proximi sui: non tamen magis diligere debet vitæ suæ cõseruationem iniustã, q̃ conseruationẽ vitæ proximi iustã. Sic enim debet magis latro suspendiũ sustinere, quàm vt euadat occidere suspendentem. Ratio est, quia

F G *Quomodo plur. iure pot reddi alienum sublatũ.* H

A dilectio corporalis vitæ custoditę iniuste nõ est ordinata dilectio: quia non est ad dilectionem animæ, nec Dei. Istius autem debitoris in vltimo casu in re aliena custoditio vitæ est iniusta: Et cum hoc etiam est homicida, quia iniuste occidit alium, cum subtrahit ei necessarium, quod ei debetur. Hæc Sco. vbi supra.

Quòd non tenetur homo restituere rem temporalem, si verisimiliter ipse, vel sui incurrunt mortalem culpam: vbi declaratur quid consulendum sit mulieri filium sibi de adulterio generanti, vel partum alienum supponenti. Cap. 3.

B

TErtio quoq; secundum regulam datam homo rem temporalem satisfacere non tenetur, si ex hoc verisimiliter incurreret ipse vel sui damnum spiritualem i. mortalem culpam: quæ quidem ex inuolutione multorum periculorũ quasi semper euenire solet: sicut verbi gratia, sæpe cõtingit de vxore, cuius adulterinus filius de bonis mariti nutritur & hæreditatur: Cui consuli nequaquam debet, quod id reuelet marito suo: immo potius inhiberi potest. Et hoc propter septem pericula a Doctoribus assignata. Primo propter periculum infamiæ, secundo propter periculum scandali, tertio propter periculum mortis, quarto propter periculũ improbabilitatis, quinto propter periculum maioris confusionis mariti, sexto propter periculum maioris damni eius, septimo propter periculum ruboris legitimæ prolis. Primo propter periculum infamiæ, s. mulieris: quia hoc taliter reuelando, cum esset antea bonæ famæ seipsam pessimè ac turpissimè diffamaret: quod quidẽ magnum est periculum mulieri. Nã, secundum quod Prouerb. 22. c. scriptũ est, melius est nomen bonũ, quàm diuitiæ multæ: licet intelligatur de viris: tamen turpius & periculosius inhonestatis infamia mulieribus ingerit notam. Secundo propter periculum scandali. scilicet viri & consanguineorum, atq; amicorum eius, si illis hoc innotesceret malum. Nam non solum apud se turbarentur ex eo, sed vix ex tũc possent cum ea amicitiam & pacem, ac concordem societatem habere: immo fortè maritus dimitteret eam, & non valentes forsitan continere, vterq; adulterium perpetraret, & sic innumerabilia & irrecuperabilia inter eos orirentur mala. Tertio propter periculum

Si mulier nouit concepisse filiũ ex adulterio, an debeat reuelare viro suo. & q̃d nõ tenet Scotus ĩ 4. & vide pericula septẽ q̃ hic ex ĩd. c. sen su Docto. assignauĩ.

Infamia discrimẽ.

Scãdalũ.

D

mortis. s. & vxoris & spuriæ prolis, atque adulteri sui. Nam probabiliter timere posset, ꝙ occideretur a viro, siue ab aliquo propinquo eius, siue amico: immo etiam contingere posset, ꝙ eius maritus seu quicũq; alius, dum occidere quęreret alium, necaretur. Propterea, ẜm Sco. vbi sup. concurrentibus tribus prædictis periculis, quæ videntur probabilia & in pluribus euentura, non debet talis mulier suo coniugi reuelare, & propter bonum incertum restituendæ hæreditatis talibus periculis se exponere manifestè. Quarto propter periculum improbabilitatis: nam nec vir, nec filius, nec etiã publicus iudex mulieri hoc reuelanti credere obligatur, nisi probet dictum suum per infallibilia signa, aut per violentas probationes, siue per idoneos testes. Nã ex solo eius dicto non potest exhæredare talem filium suum, maximè in terris, in quibus primogeniti ex consuetudine in toto, vel in parte in hæreditate succedunt. Insuper, ẜm Sco. vbi supra, in talibus terris, si pater crederet in hoc vxori suæ, nõ posset tamen a spurio auferre hæreditatem, nisi in publico foro eũ probaret talem: & tunc oporteret mulierẽ non tãtum apud maritum, sed apud totam patriam diffamari. Quinto propter periculum maioris cõfusionis mariti. Valde ignominiosum est viro, ꝙ sibi vel alteri reueletur, vxorem eius prolem de adulterio concepisse: vnde longè honestius & honorificentius, ac gloriosius ei est, ꝙ hoc omnino celetur etiam sibijpsi. Sexto propter periculum maioris damni ipsius mariti, qui longè amplius dãnificatur in isto, quàm in nutriendo & hæreditando filium non suum, quem extimat esse suum. Constat enim, ꝙ huiusmodi extimatio paternitatis & filiationis, maior & propinquior causa est colligationis & amicitiæ, aut complacentiæ & gaudentię patris ad filium & econuerso, quàm sit sola corporalis generationis virtus absq; tali extimatione: nã tali extimatione omnino amota: sic per omnia se habet pater ad filium suum, sicut ad extraneũ & ecõuerso. Dẽtur deniq; duo viri, quorum vnus firmiter credat, atq; credatur esse pater dicti filij & non est: alter vero nõ credat, nec credatur, & tamen est: Nunc quæritur, quis illorum duorũ plus boni & gaudij & præsidentiæ, ac iuris habebit in præfato filio? Et indubitanter veraciter experimur, ꝙ incomparabiliter plus habet putatiuus pater, quàm verus: nam & filius etiam ẜm Deum nõ tenetur obedire ac filiationis reuerentiam exhibere

E *Periculũ mortis.*

Improbabilitas.

F

Confusio mariti.

G

Periculũ maioris damni.

H

A bere patri vero, sed putatiuo. Neq; insuper pater verus filium talem diligere obligatur, nec eum habere pro filio suo: putatiuus aũt ad huiusmodi obligatur. Vides igitur, quãtum bonum vxor reuelãs proprium crimẽ auferret putatiuo patri: vtiq; ferè tantum quantum si auferret, sibi verũ filium, & pro vero filio reputatum. Septimo propter ruboris periculum legitimæ prolis. Multum nempe illi ex hoc detraheretur, cũ infamia matris plurimum vergat in infamiam prolis. Sed circa hoc etiam quæri potest, si vnquam marito, vel alijs extra confessionem debeat mulier reuelare? Dicendum ꝙ sic, si hæc tria concurrant simul. Primo, si apud maritũ, & alios primo super hoc grauis & fortis suspicio impressa esset & occasio taliter suspicandi. Secundo, si ex certis & sufficientibus causis potest & debet vehementer & valde probabiliter credi, ꝙ nihil de primis tribus periculis supradictis, hic subsequeretur aut cresceret, sed potius minueretur. Tertio, si firmiter præsumatur, ꝙ filius bonis mariti voluntariè cedet. His autem tribus concurrentibus reuelare deberet & posset: sed vix ista cõcurrunt, & rarissimè præsumendum est, ꝙ concurrant. Insuper dici posset, ꝟm Vuil. ꝙ etiam reuelare potest, si non timet maritum vel aliud imminere periculum. Sunt vtiq; quidã viri scienter vxorum adulterium sustinẽtes, vel etiã consentientes: immo quandoq; ad hoc vxores suas arctantes: vel quia proprios filios non possunt habere, vel alia quacunq; pudenda occasione. Sed nunquid mulier talis debet reuelare crimen suum filio spurio, & inducere eũ ad dimittendũ hęreditatem vero hæredi? Ad hoc dicẽdum, ꝟm Sco. vbi supra, ꝙ aut filius crederet matri, aut non. Si autem crederet, non tamẽ probabile est, ꝙ propter hoc dimitteret dictam hęreditatem: nam paucos reperire cõtingit, qui ita perfecti sint, ꝙ propter conseruandam conscientiã in foro Dei dimittant magnas possessiones, quas retinere possunt iure exteriori & velint spurij reputari. Nec hoc mater præsumere potest, nisi antea multum fuisset experta de bona voluntate filij sui: ñon igitur debet se exponere certo periculo diffamationis apud filium propter incertam correptionem illius. Si vero non crederet, tunc sequeretur inde duplex malum. Primum, quia ipsa diffamatur: secundum, quia ab eo hæreditas sicut antea possideretur. Si quis obstet, ꝙ tali filio debeat reuelari, ne fortè ignoranter copularetur per matrimonium sorori suæ, aut alteri suæ propinquæ, seu alia faceret, quæ a iure spurijs prohibita sunt. Dicendum, ꝙ talis ignorantia, dum perseuerat, omnino excusat, cum sit ignorantia facti. Si quando tamen factũ veniret ad lucem, tale matrimonium dirimendum esset. Si vero quæratur, an dato ꝙ talis filius ex verbis matris se spurium credat, teneatur satisfacere bona, quę habuit a marito matris, cæteris filijs, aut alijs hæredibus prædicti mariti? Dicendum, quòd si hoc indubitanter credit, & rationem id credendi habet, tenetur secundum Deum, nõ tamẽ humano iure. Si tamen nõ habet sufficientem causam, & rationem credendi, tunc reddere non tenetur, ex quo per se vel per alterum sibi claret, ꝙ non habet sufficientem, seu condignam rationem credendi. Sunt autem inter cætera quatuor signa, quæ reddunt suspectam talem matrem, ita quòd hoc ei de facili non debet credi. Primum est amor, secundum est odium, tertium stultitia, quartum incertitudo. Primum est amor. id est, si prædiligit aliam prolem viri sui. Secundum est odium: videlicet, si præsumitur ipsum vel eius vxorem odire. Tertium est stultitia: quia scilicet mulier fatua, ac leuis est, sed pertinacis sensus. Quartum est incertitudo: cum non constet ipsam esse, vel fuisse certam, quòd hunc concepit de adultero aut de viro: nõ enim hoc cum omni potest semper adulteræ esse certum. Sed quod remedium debet tali mulieri exhiberi? Dicendum quòd ei, secũdum Sco. vbi supra, triplex remedium dari potest. Primum est, quòd inducat filium intrare religionem: & tamen talem, ꝙ possit professionem suam seruare, ne scilicet incidat in Scillam cupiens vitare Charibdim. Secundum est, quòd clericus fiat, vnde valeat tamen secundum Deum ecclesiastica beneficia acceptare: & his quasi sufficientibus merito iam contentus dimittat hæreditatem alteri fratri laico in sæculo remanenti. Si tamen per nullam persuasionem honestam cor talis filij mater flectere potest, vt hæreditatem dimittat: non videtur, quòd se debeat prodere illi: cum certæ non sit, quòd talis ab ea impersuasibilis in alijs tam licitis & honestis flecteretur ex illo, immo fortè tenacius retineret, nè spurius putaretur, cum talem notam multum caueant malè nati. Tunc demum tertium remedium est addendum, scilicet quòd saluo iure humano, & absque infamia sua potest & debet de sua dote, & cęteris bonis & labo-

Marginalia: B, C, D, E, F, G, H; *Ruboris discrimẽ.* *Quatuor signa reddũt suspectam matrem.* *Remediũ triplex cõtra prædicta dari potest.* *Remediũ tertium.*

A laboribus, ac sudoribus suis indemnem facere virum & legitimam eius prolem. Obligatur enim satisfacere viro de consumptis ab illegitimo filio. Sed talis filius satisfacere non tenetur, quæ consumpsit quamdiu bonæ fidei fuit. De hæreditate autem mulier obligatur hæredibus viri ab intestato, vel hæredibus scriptis: vel quibus verisimiliter creditur, quòd reliquisset hæreditatē, quod si nescitur, debet pauperibus erogari. Tenetur inquam secundum correspondentiam iustitiæ: non enim dico quòd teneatur ad restituendum æquiualens totius hæreditatis: quia sicut superius dictum est,
B plurimū quidem differt in habere & prope esse habere. Sed quia iste legitimus hæres nunquam habuit hæreditatem, licet secundum iustitiam fuerit prope. Propterea minus, quàm æquiualens hæreditati sibi sufficit pro restitutione fienda: illud autem minus determinetur, secundum arbitrium boni viri. Videtur tamen, quòd ei debeat prouidere de victu ac vestitu honesto, si fuerit hæreditas pinguis vt sufficere possit hæredi ad duplum, siue ad triplum istius. Quod si neque hoc etiam fieri potest, pro tunc non obligatur. Tenebitur tamen, cum peruenerit ad pinguiorem fortunam. extra de solu. c. Odoardus. Si vero talis mulier non habet
C vnde restituere possit: tunc sicut in articulo sequenti apparebit, ex impotentia excusatur, si habeat satisfaciendi propositum, cum deuenerit ad pinguiorem fortunam. Insuper attentè notandum est, quòd ea quę dicta sunt de adultera quo ad restitutionē, eadem dicenda sunt de adultero, secundum quosdam. Cuius ratio esse potest, quia ad prædicta damna cum adultera præfata dedit causam efficacem, quam qui dat, semper restituere obligatur, sicut in sermone 34. in principio patet de supponente sibi alienum partum. Idem dicunt Doctores
D de adultera, quæ filium de adulterio generauit: nam vbi talia pericula euenire contingit, prædicta remedia adhibenda sunt, & iuxta superius dicta, restitutio est facienda. Nec est tali mulieri pœnitentia deneganda, sed debita satisfactio iniungenda: sicut nec etiam prædictæ mulieri filium de adulterio generanti. de pę. & remis. officij. Inquo capitulo mulier supponens alienum partum, in hoc sociatur cum muliere filium de adulterio generante.

ARTICVLVS TERTIVS. E

De varia difficultate restituendi.

Tertia autem regula pro tertio articulo ista est, quòd ad impossibile nemo tenetur. Possumus tamen distinguere triplicem impossibilitatem. Prima est vera, secunda est imperfecta; tertia vero est ficta, seu falsa. *Impossibilitas restituendi triplex.*

Quòd omnimoda impossibilitas restituendi hominem omnino excusat. Cap. 1.

Prima impossibilitas satisfaciendi est vera: quia verè nullo modo homo satisfacere potest, scilicet rem spiritualem, seu corporalem, siue temporalem. Vbi aduertendum est, quòd omnimoda impossibilitas restituendi hominem simpliciter excusat, iuxta illud, quod extra de solu. cap. Odoardus. & de restitu. spolia. c. 2. scriptum est: Inanis est actio, quam inopia debitoris excusat. Tamen requiritur de necessitate salutis, quòd homo habeat plenum & firmum propositum de reddendo, si posset, & statim cum posset. 14. q. 6. si res. C. de cessi. bo. l. 1. F *Prima impossibilitas restituendi.*

G

Ad quid obligatur, qui vsque ad quoddam tempus restituere non potest. Cap. 2

Secunda vero impossibilitas dicitur imperfecta. s. quando ad tempus homini prædicta tria, seu aliquod eorundem restituere impossibile est. Et talis impossibilitas ad tempus excusat, scilicet cum præfato proposito restituendi statim cum possibile erit. Et sic intelligenda sunt, quæ dicuntur, supra sermone 38. articu. 1. cap. 3. & infra sermone 40. art. 2. c. 1. *Secunda impossibilitas.* H

De his, qui in satisfaciendo licet possint plene non restituunt aliena: tamen secundum varios gradus, aliqua restituendo misericordiæ diuinæ appropinquant. Cap. 3.

Tertia autem impossibilitas ficta, seu falsa merito nominatur, eo ꝙ homo ex inordinata affectione ad temporalia bona fictè, seu falsè iudicat non posse satisfacere id, quod potest, & quantū pōt.

Tales

A Tales semper in statu perditionis manent, dum non restituunt iuxta possibilitatem suam, nisi habeant illam licētiam primam, de qua dictum est supra in sermone 38. articu. 1. c. 3. Tamen ne tales in baratrum desperationis se demergant, moralis similitudo notanda est. Quia enim in tali hominum genere diuersi sunt gradus huius cæcitatis, ac per consequens grauioris periculi vnius, quàm alterius est status, ad grauiora discrimina euitandum possunt tales assimilari quinque hominibus transeuntibus in nauicula magnum & solitarium, rapidum ac periculosum flumen. Dumque improuidè ęque inconsideratè transeunt illud, subito casu nauicula in fluuium reuoluta est, & ipsi omnes pariter in aqua submersi sunt: Inter eos autem vnus natandi scientia gnarus, ad ripam veniens, euadit periculum mortis, totusq; madefactus egreditur flumen. Secundus vero ignorans natandi artem, dum ducitur impetu aquæ applicat se arido ligno, quod in flumine casu reperit. Ibique clamans nullumque conspiciens, auxilium celitus præstolatur: interim transit quidam fortuito casu & nauicula liberat eum. Tertius vero fluminis impetu tractus, nunc in aquam descendēs, nunc vero reascendens, difficillimè ramusculo arboris tandem applicare se putans petit liberatorem dari: & magnis clamoribus postulans & expectans, interim casu quidam transiens inde audito clamore currit & longam lanceam inde porrigens ad litus eum attrahit liberatum. Quartus insuper a flumine raptus longoq; spatio ductus & iam quasi neci propinquus, rubo natura se iuuante adhæret sæpe sæpius fluctibus submergendus: Tandem casu inde transeunte cum canibus ouium multarum pastore, ex latratu canum & murmure atq; lamentis demersi hominis didicit ipse pastor hominem demersum in fluuium iam morti propinquum: statimque ad illum proiecto fune, & illo se ei applicante: submersum trahit liberatum ad ripam seminecem, & aquæ nimietate plenum, ac modis omnibus, quibus valet, in eo valet udinem reparare contendit. Quintus vero omni auxilio destitutus superatus ab impetu aquæ violenta morte necatur. Hi omnes diuersos indicant status hominum valentium, sed non ad plenum volentium restituere aliena. Quidam autem annuatim restituunt bonam partem: quidam vero minorem: alij autem adhuc minorem: iterum alij minimam portionem. Quidam vero nihil restituere volunt. Hi nempe vltimi tanquam desperati viuentes nullum sibi remedium pro mortis hora relinquunt: Vnde diuino super eos iudicio irruente, palam coram oculis omnium in hora mortis manifesta signa ostendunt ad incendia sempiterna se damnatos. Quatuor vero præcedentes illos ostendunt, qui & si plenè non restituunt, quæ de necessitate salutis tenentur: tamen quanto amplius satisfaciendo aliquid debito iustitiæ appropinquant, tanto amplius diuinam misericordiam eis se appropinquare demonstrāt, sicut Iaco. 4. scriptum est. Appropinquante Deo, & ipse appropinquabit vobis. Quod & vobis, & nobis concedere dignetur Dominus noster Iesus Christus, qui est benedictus in sæcula sæculorum, Amen.

Simile. B C D E F

FERIA SEXTA post iiij. Domin. in Quadrag.

Cui homo restituere obligatur. G

Sermo XXXIX.

Oce magna clamauit, Lazare veni foras, Ioan. 10. c. Homo in alienis implicitus in retinendi duritie obstinatus, de vsuris, rapinis & furtis multipliciter diffamatus, in Lazaro mortuo, manus & pedes institis alligato, in sepulchro lapideo tumulato, atq; olenti fętore quatriduano mysticè designatur. Cui clamore valido & lachrymis opus est, vt restituendo aliena per gratiam a morte culpæ resurgat. Sed quia ad talem resurrectionem, nec homo sine Deo, nec Deus sine homine operatur: H Ideo ex parte Dei donatur ad hoc veritas, quæ illustrat: charitas, quę inflammat: & potestas, quæ roborat animam peccatricem. veritas monstratur in voce, charitas demōstratur in magna: sed potestas in clamore valido prædicatur. Ex parte autem peccatoris, vt a culpa resurgat & restituat aliena, necessaria est societas, scilicet cum voluntate Dei, viuacitas in propria anima, & nouitas in spirituali vita. Societas in Lazaro, qui interpretatur adiutus: viuacitas in veni: sed nouitas in foras, spiritualiter demōstratur: vt innuatur esse verum, quod ait Aurelius Augustinus: Qui creauit te sine te, non

A saluabit te sine te. Ad hanc resurrectionem Deo irradiante, vt ostendamus viam, quintam Religiositatē declaremus ad pręsens, q̃ est, cui homo restituere obligatur: ne dādo cui non debet dari, hęc restitutio inanis fiat. Vt ergo clarius intelligatur, cui omne debitum, siue iustè, siue iniustè acquisitum sit, restitui debeat, tria in ipso debito restituendo consideranda sunt. Primo scilicet titulus, secundo peccatum, tertio vero tēpus.

Articvlvs Primvs.

B *De triplici titulo, quo omnia temporalia possidentur.*

Primo nempe in debito restituendo considerandus est titulus. scilicet, quem habet Dominus in re sibi, vel alteri restituenda: qui ēt potest tripliciter distingui. Nam dominiū rei quidam habent cum iusto titulo, & recto: quidam cum iusto titulo & non recto: quidam vero nec cum iusto titulo, neque cum recto.

C *Quibus restitui debent res habitæ ab his, qui eas iusto & recto titulo possident.* Cap. 1.

Qui habent iustū titulū dominij. Primo enim sunt quidam, qui in rei dominio habent iustum titulum atque rectum, sicut haberi solet in rebus iustè acquisitis ab his, quibus restitui debent. De quibus triplex varietas, quæ eis contingere potest, consideranda est. Nam in re, quæ restitui debet, aut ipse verus est dominus, aut solum est dispensator, aut legitimus hæres. Primo si ipse est verus dominus rei a quo D res fuit habita vel sublata, semper sibi restitui debet. 3. q. 1. reintegranda, & ferè per totam quæstionem. & de homi. cap. sicut dignum. §. eos. Et hoc, nisi iusto bello, seu iusto edicto imperiali, siue ecclesiastico ille, cui res est sublata, iure rehabendi priuaretur simpliciter, vel ad tempus. Nam quando contingeret hoc, puta quando tanquam hæreticus condemnatus esset: posset solutio tunc differri simpliciter, vel ad tempus, extra de hære. excommunicamus. in §. si vero, & de homi. pro humani. li. 6. Ex hoc etiā *Casus notabilis.* sequitur, quòd si fur ingreditur domum meam atque persecutus fugit, & pallium suum dimittit: ratione sui delicti priuatur iure suo, quia in damnum alterius veniebat. Et licet hoc non debeam retinere, tamen possum id pauperibus erogare, siue furem illum agnoscam, siue non. Insuper est notandum, quòd si dominus rei non habet sensum, & auctoritatem dispensandi res suas, tunc restitui debet tutori illius, aut cuicunque incumbit in hoc casu gerere curam eius. Secundo autem si est solummodo dispensator, scilicet principalis, sicut sunt dispensatores hospitalium ecclesiasticorum bonorum & aliarum piarum domorum & consimiles: tunc si viuit, sibi restitui debet, aut suo legitimo successori. De prælatis autem notandum est, secūdum Alexan. Lombar. & Tho. 2. 2. q. 62. artic. 5. quòd possunt res Ecclesiæ surripere tribus modis. Primo, si prælatus surripit rem Ecclesiæ non sibi, sed alteri deputatam: vtputa si Episcopus sibi rem capituli vsurparet, & tunc vtique planum est, quòd illam rem restituere debet, eam ponēdo in manus eorum, ad quos de iure pertinere videtur. Secundo modo, si persona ecclesiastica rem Ecclesiæ suæ custodiæ deputatam in alterius dominium transfert: puta consanguinei vel amici, seu meretricis, mimi, vel hystrionis, vel consimilium personarum. Et tunc si propter fauorē sæculi aut propter peccatum, quod committit, seu propter carnalitatem hoc facit, mortaliter peccat. 86. dist. donare. Et vltra hoc si proprium habet, æquipollentem rem in vtilitatem Ecclesiæ restituere debet, aut sub sua cura habere, vel alterius securioris, vt peruenire possit ad successorem. Hi autem, qui taliter acceperunt, omnino restituere obligantur. 14. quæstio. 6. cap. 1. Et tenentur illa, tamen sine scandalo dantis restituere successori vel eius superiori, qui expendat in vtilitatem Ecclesiæ. arg. 17. quæstio. 4. si quis in atrio. extra de offi. ordi. cum vos. Sed aduertendum est, quòd si hi qui receperunt, restituunt sciente eo, qui dedit: ipse dans restituere amplius non tenetur. Si verò causa eleemosynæ, seu sustentationis naturæ eis tribuat, non peccat: quia vitium non est fouendum, sed natura est sustentanda: nec tunc restituere obligatur, dummodo ab eorum abstineat culpis. 86. distinct. pasce. 12. quæstio. 2. & si illi. & c. gloria. Et maximè licet hoc hospitalitatis causa, quando talis casu fortuito superuenire contingit, neque alias ad comedendum faciliter inueniret; arg. 42. di. quiescamus. 11. quæst. 3. quoniam multos. in fi. Idem dicendum, q̄ si erant bene meriti & honesti viri, præsertim qui iam

Margin letters in right column: B (top), F (beside "bar. & Tho."), G (beside "facit, mortaliter"), H (beside "est, quòd si hi").

Res Ecclesiæ possunt surripi tribus modis.

A iam Ecclesiæ seruitium impenderent defendendo, seu patrocinium in eam præstando, aut eleemosynas conferendo, & hoc quia talibus tenetur Ecclesia signis gratuitis respondere. 12. quæstio. 2. quicunque. & c. ecclesiasticis. Tertio modo potest prælatus, seu ecclesiasticus alius rem Ecclesiæ surripere animo solo, dum scilicet recipit animo possidendi rem illam vt suam, & non Ecclesiæ nomine, & sufficit talem rem restituere animum deponendo. Tertio vero si est legitimus hæres, sibi bona præcedentis domini restitui debent. 3. quæstio. 1. c. reintegranda, & fere per totam q. & extra de

B restitu. spolia. ferè per totum. Et secundum Ray. si hæredes sunt plures, vnicuique secundum proportionē suæ hæreditariæ portionis restituenda sunt. Si autem hæres in aliqua determinata quantitate constitutus sit: puta in campo, vel in domo, & non plus: tunc restitutio non debet fieri hæredi, sed illi vel illis, quibus testator reliquit dispositionem bonorum suorum. Insuper aduertendum est, quòd si defunctus in morte legauerit pauperibus, vel alijs pijs locis oīa bona sua: tūc sicut per virtutem testamenti prædictis pauperibus, seu alijs pijs locis, quibus legata sunt, acquiritur ius in

C bonis ipsius defuncti præsentibus & paratis: ita quoq; illis acquisitum est ius in his, quæ iure debentur ei quocunque iure: & ideo in hoc casu personis, quibus omnia sua legat, debet fieri restitutio.

Quibus debent restitui res habitæ ab his, qui illas possidebant iusto titulo, sed non recto. Cap. 2.

Qui i[n] dominio habēt iustū titulū, sed nō rectū.

Secundo sunt quidam, qui in dominio rei habent iustum titulum, sed non rectum, sicut contingit in vsurario, qui in tantum super acquisita per vsuram habet titulum verum, inquantum ei voluntariè voluntate tamen coacta exhibita est: sed

D propterea non habet rectum, quia satisfacere obligatur. Si igitur res quædam ab vsurario habita fuit dono seu quocunque alio modo lucratiuo, de quo vsurario constat, ꝙ quicquid habet, est de vsuris, & quasi totū est necessarium ad soluendum: tunc dicendum, quòd si id habitum est, quando satisfacere potēs erat: & postea impotēs est effectus, nō tenetur recipiens satisfacere, quod recepit: quia cum vsurarius dedit, verus dominus erat, & sine ipsa satisfacere potens erat: propterea non dedit ei recipiens ad non restituendum efficacem occasionem: si

E autem impotens postea factus est, non est culpa recipientis. Idem quoque de dotibus mulieribus assignatis, cum tali distinctione dicendum est, & intelligi habet de talibus dotibus, vt superius dictum est, 35. sermo. artic. 3. cap. 3. Si autem tale datum restituendū est, restitui debet eidem, nisi per superiores iudices res illius essent restitutioni iam sententialiter iudicatæ. Quidam tamen de rebus vsurarij distinxerunt dicentes, quòd si res habita per vsuram extat adhuc eadē specie, atq; numero apud eum, cui ab vsurario tradita est: puta equus & simile: quia tūc nō debet eā reddere vsurario, sed ei cu-

Res vsurarij dupliciter est siderari possunt.

F ius illa res fuit, si illum nouit: si vero non est eadem numero, debet vsurario reddi. Huius opinionis sunt hi, qui tenēt quòd in vsurario dominium non transfertur. Primę tamen sententię potius adhęrendum puto: & hoc propter triplicem rationem, secundum quam vsura differt a rapina & furto. Primo ratione voluntarij, secundo ratione mutui, tertio ratione experimenti. Primo quidem ratione voluntarij. Nā quod in vsura accipitur vltra sortem, nō est simpliciter violētum, nec per vim factum dño rei: nec est omnino etiam voluntarium, sed volun-

G tarium mixtum. Non sic aūt in rapina & furto: nam quod accipitur per violētiam, accipitur & contra voluntatē domini eius: propter quod iure poli equus furatus semper restituendus est idē numero in cuiuscunq; manus transierit. Non sic autē de equo habito per vsuram; quia sufficit ꝙ tantum precium eius restituatur. Secundo ratione mutui, quod quidē concurrit in contractu vsuræ: sicut enim contingit in mutuo, quia necesse non est, quòd accipiens mutuum reddat mutuanti eadem numero, sed sufficit ꝙ restituat æquiualens precio: sic eodem modo videtur esse in excrescentia; quæ ratione mutui contingere solet: quia necesse non

H est, quòd recipiens lucrum, idem numero reddat, sed sufficit, quòd reddat ęquiualens precio. Tertio ratione experimenti: quia si ille, a quo vsurarius rem habuit per vsurā, eam sibi reacciperet sola auctoritate propria, puniretur hodie tanquam fur, siue raptor, quod non fieret, si non transferretur dominium in vsura. Si tamen contrarium ius vel contraria consuetudo esset in regione vel regno: tunc præfato vsurario nō est restituenda, sed illi a quo habuit eam, si sciretur vel inuestigari posset. Si quis autem obstet, ꝙ si vsurario restituatur, fortè nun-

A quam satisfaciet, sed fortè eā dabit alijs ad vsuram, & sic damnificabitur ille, qui soluit eam, & vsurario dabitur occasio quædā de linquēdi: & hoc modo sequitur duplex malum. At si nō vsurario restitueretur, sed illi qui eam sibi soluit: Tunc duplex inde sequitur bonū. Primū, quia vsurarius erit ab illa restitutione alleuiatus & liberatus. Secundū, quia ille qui prius vsurario soluit, erit de tali satisfactione iustissimè recreatus. Dicendū, ꝙ si quis talē vsuram satisfaceret ei qui illam soluit & hoc cū conscientia & licentia vsurarij præfati, vt a tali satisfactione se nosceret liberatum prudēter & charitatiuè pro vtroq; agere videtur iudicio meo: B Tamē quia si non fieret cautè, fortè repeteret vsurarius præfatus pecuniam, seu rē suā in foro & iudicio sęculari: Et sic bis restituere cogeretur, qui incautè taliter reddidisset. Propterea vt tale periculum euitetur, pōt talis restituens adire episcopū, qui valet vsurarios ad restituendum arctare: & de licentia & obedientia sua restituat id, quod habet his, qui damnificati sunt ab vsurario. Et tunc si talis restituens ab vsurario de prædicto molestaretur coram iudice sæculari, episcopus mandare poterit, ꝙ de hoc iudex se non intromittat, quia iam fecit negotiū de C hoc in foro suo, dum mandauit tali restituēti restitutionē præfatā. Sed pone, ꝙ aliquis talem vsuram creditoribus reddiderit, non timens ab vsurario iterū cogi: nunquid iterum restituere obligatur? Dicendum ꝙ nō: quia quamuis eo inuito tamen vtiliter causam suam & etiā sine sua ratihabitione vsurarius de illa quantitate absolutus est: & si non a culpa, quia non cōteritur de peccato. Prædicta autem de vsurario quo ad titulum, eodem modo intelligēda sunt de quocūq;, qui ſm humana iura rationabiliter edita iustum titulum dominij habet in rebus, licèt non rectum: quamuis tantum vel amplius D debeat inde alijs. Verbi gratia: quidā, cuius est quædam domus secundum rectam rationem, molestatur in iudicio pro illa domo a quodam qui prætendit se habere ius super illam, tandem per allegata & probata in iudicio ipse molestans recepit illam domum iusto titulo, sed non recto: cum secundum veritatem domus erat illius, qui eam ante possidebat: sed quia in probationibus defecit, vel quia aliud impediens superuenit: possidens amisit in domo illa ius suum: demum locatur cuidam, qui de hoc veritatē nouit: Quæritur nūc, cui iste secundum rectam conscientiam de pensione tenebitur respondere? Dicendum ꝙ illi, qui iusto titulo, licet non recto possidet eam. Ratio est E quia ab eo iusto titulo possidetur: licèt ſm conscientiam rectam talis possidens hoc titulo domum, possessionem vel pensionem, non tantum, sed ipsam domum restituere obligatur. Et sic de consimilibus dicendū est. Hæc est sententia Innoc. in c. ꝙ sicut, extra de elec. De illo autem, qui iusto titulo, sed nō recto acquisiuit in iudicio domū, vide in sermone 34. c. 3. ante medium, &c.

Ex restitutione vsurarij duplex erit bonum.

Casus notabilis, & obseruatione dignus.

Quòd bona habita ab his, qui in eis non habent iustum titulum, nec rectum, non eis, sed veris dominis restitui debent. Cap. 3. F

TErtio autem sunt quidam, qui in dominio rerum nec habent iustum titulū, nec rectum: quia in eis non transfertur dominium. Sicut sunt raptores & fures, simoniaci, & consimiles, qui nullo iure in rebus titulum iustum, nec rectum dominium consequuntur. Vnde res habitæ a prædictis non sunt eis restituendæ, sed vero illarum domino, cuius erant, excepta simonia: de qua dicetur in articulo sequenti. c. 3. in fi. qua excepta, secundum quosdā, G cuicunque illorum, siue furi, siue raptori, homo restituat, minime liberatus est. Si autem vero domino restituatur per personā religiosam, vel aliam, cautè fieri debet suppresso nomine furis, ita ꝙ qui furtum fecerit, non intelligatur.

Qui i dominio rei nec iustū titulū habent, nec rectum.

ARTICVLVS SECVNDVS:

Quibus restituenda sunt, quæ cum peccato dantur siue accipiuntur.

SEcundo autem in debito restituendo H considerandum est peccatum, scilicet quod interuenire contingit in lucro. Quod quidem, secundum Alexan. Lombar. tripliciter distingui potest. Nam res ipsa turpiter malè accipitur: aliquādo cum culpa accipientis & non dantis: aliquando autem cum culpa dantis & non accipientis: aliquando cum culpa vtriusque, scilicet dantis & accipientis, vt sic triplex turpitudo dicatur. Et de hoc est textus in l. j. ff. de condictio. ob turp. cau.

Cui

A *Cui restitui debet res, quæ cum culpa, & turpitudine accipientis, & non dantis habita est.* Cap. 1.

PRimo enim res restituēda aliquādo accepta fuit cum culpa, & turpitudine accipientis, & non dantis, sicut patet in rapina, furto, & vsura: & tunc restituenda est illi, cuius res fuit: quia non amisit dominium suū. Vnde 14. quæstio. 5. ca. non sanè. in fi. dictum est: Qui vero contra ius societatis humanæ furtis, rapinis, calumnijs, oppres-
B sionibus, inuasionibus aliqua abstulerunt, reddenda potius, quàm donanda censemus, Zachei publicani exemplo, qui dicit Lucę 19. Si quē defraudaui reddo quadruplum. Tamen quandoque contingere posset, quòd dans amittit dominium rei datæ: Propterea eam minime rehabere debet, nec tamen accipiens retinere potest. Et de hoc subdamus aliquos casus. Primus est de illo, qui mutuat nummos cuidam cum pacto, quòd ille teneatur ire ad suum molendinum, siue furnum, aut ad scholas suas, & aliter non mutuaret. Talis enim, secundum Doct. vsuram com-
C mittit, quia ex pecunia commodum suscipit, & vtilitatem, quæ potest pecunia æstimari. Non tamen dico de præmio, quod talis mutuans consequatur ex labore, sed de commodo quod consequitur, quia & molendinum, & scholæ, &c. maiorem habent concursum, creditum, & sequelam, quæ possunt, & debent pecunia æstimari iudicio boni viri. Hoc sentit Ioan. Andr. in regula, peccatum. extra, de reg. iuris. in 6. Si vero, cui tale restituendum restitui debet, quæratur? Dicendum, quòd debet pauperibus erogari. Ratio huius est, quia qui iuit ad molendinum, non contulit ali-
D quod lucrum intuitu mutui, quod non antea illi, seu alteri contulisset. Et ideo non potest se reputare grauatum, ac per consequens nihil sibi restitui debet: & ille, cuius est molendinum aliquod appreciabile commodum ratione mutui consecutus est, quod tamen retinere non potest, propterea est in pias causas dispensandum. Secundus casus est de vsurario mentali. Nam & illi, qui dedit mutuum principaliter propter lucrum mentalé vsuram commisit. extra, de vsur. c. consuluit. Propter quod ea, quæ exinde recepit, retinere nō potest, quia contra Domini legem fecit, qui Lucæ c. 6.

Diversi casus.
Primus.
Secundus

ait: Date mutuum, nihil inde sperantes. Insuper & ille, qui propter mutuum præmiū dedit, rehabere non debet: quia id a se voluntarie abdicauit, propterea pauperibus erogandum est, ad hoc extra de homic. cap. sicut dignum. & de vsur. cum tu. & in cap. non sanè. 14. q. 5. E

Cui restituenda res est habita cum culpa, & turpitudine dantis, & non accipientis. Cap. 2.

SEcundo vero restituenda est res, quando fuit accepta cum culpa, & turpitudine dantis, & non accipientis, puta F
quia mala intentione dedit, tamen accipiens bona intentione accepit, sicut sæpe contingit de furibus, & raptoribus, & vsurarijs, qui ex vanitate, & pompa faciunt eleemosynas, & constituunt, & dotant capellas, & consimilia de impiè acquisitis certa non satisfaciendo certis, &c. De huiusmodi autem datis distinguendum est. Nam si id, quod extitit datum, fuit in potestate dantis, qui scilicet dans habens potestatem dandi dedit pro luxuria, vel alia causa impia: sed accipiens recepit intentione bona: tunc recipiens retinere potest. Si autem non: quia alienum dedit, vel id G
super quo non habuit potestatem dandi, tunc reddendum est illi, cuius est, vel illi qui habet potestatem in eo, quod datum est. Qui autem sint illi, qui donare non possunt, dictum est supra, sermone 37. artic. 3. cap. 3. & ibi etiam videre potes, quibus tunc res restitui debet: Hoc semper intelligendo, quòd id sine scandalo dantis fiat. Quòd autem taliter acceptum reddendum sit, patet per August. in prædicto cap. non sanè. 14. q. 5. in fine. & ibidem in cap. forte. iterum dicit, forte aliquis cogitat, & dicit: Multi sunt Christiani diuites, auari, cupidi: Non habeo peccatum, si illis abstulero, & pauperibus dedero: vnde enim illi nil boni agunt, mercedem habere potero: sed huiusmodi cogitatio ei diaboli calliditate suggeritur. Nā si totum tribuat, quod abstulerat, addit potius peccatum, quàm minuat. Et iterum in cap. nolite, August. de verbis Domini inquit: Nolite eleemosinas facere de fęnore, & de vsuris. & in c. immolantis, Augusti. idem iterum asseuerat. H

Res mal debet restitui acquisita cū turpitudine.

Cui

A *Cui restitui debet res habita cum culpa, & turpitudine dantis, & accipientis. Cap. 3.*

Tertio autem restituenda est res aliquando accepta cum vtriusque culpa, & turpitudine, scilicet dantis, & accipientis. Vnde regulariter tenendum est, quòd nulli ex impia causa aliquid danti, quod ab eo cui datur licite retineri non potest: debet id ipsi satisfieri, si ei cui dedit, impietas innotescat. Ratio huius est, quia sua impietas reddit, & ostendit ad id

B eum indispositum, & indignum. Tale igitur datum cum vtriusque culpa dupliciter contingere potest, aut sine iniuria aliena, aut cum iniuria aliena. Primo autem acquiritur res cum vtriusque culpa, sed sine iniuria aliena. Et de hoc subdamus aliquos casus. Primus casus est, cum iudex, seu assessor habens certum salarium vendit iustum iudicium, & testis verum testimonium: & sic aliquid datur, quod non debet dari. Vnde August. 14. quæstio. 5. cap. non sane, ait: Non ideo debet iudex vendere iustum iudicium, quia vendit aduocatus iustum patrocinium, & iurisperitus verum consilium: illi enim inter vtranque partem ad examen exhibentur, isti ex vna

Varij casus in re proposita.

C parte consistunt. Talis igitur iudex, vel testis, seu assessor, quicquid inde accepit, restituere obligatur: quia ratione sui amisit ius acquirendi dominium in tali dato, sicut ostendit August. in prædicto cap. non sane. ar. etiam de hoc, extra, de vita, & honestate cler. cum ab omni. Sed alij inferiores officiales, puta nuncij, seu missi & huiusmodi, siquidem extorqueant iuxta morem illius terræ, vtputa denarium, seu obolum, vel aliud certum quid per moderatam improbitatem, ad restitutionem non obligantur, nisi certum recipiant salarium. 23. quæstio. 1. militare. Sed debent illa pau-

D peribus erogare, vt in prædicto cap. non sanè. Hoc autem notat Ioan. Andr. & Archidiac. in illo cap. non sanè. 11. quæstio. 3. qui recte. & Innocen. extra, de immun. eccles. quia plerique. insuper & Ray. & Hostien. in summis eorum. Sed quibus satisfacere debet iudex prædictus, seu assessor? Dicendum, secundum Alexand. Lombar. quòd aut dans illa dat cum bona intentione: vt scilicet ius sibi, & æquitatem conseruet: & tunc ipsi danti reddi potest. Aut eo animo dat, vt animum iudicis corrumpat, & sibi inclinet: Et tunc sicut dictum est, E nec recipiens retinere potest, quia ratione delicti amisit ius acquirẽdi dominium: nec etiam restituenda sunt danti, qui quantum in se fuit, rem datam a se voluntarie abdicauit. Hinc in præfato ca. non sane. August. de dante ait: Ille tamen solet male sibi ablatam pecuniam repetere, qui iustum iudicium emit, quoniam venale esse non debuit. Et subditur de recipiente circa cafinem. Isti facilius ea, quæ isto modo acquisierunt, tanquàm sua pauperibus largiuntur, quàm eis a quibus accepta sunt, tanquàm aliena restituantur. Ex quo patet, quòd hæc pauperibus debent dari, seu F illi in cuius iniuriam data sunt, si iniuste fit iudicatum. Secundus casus est de his, qui pecuniam recipiunt ab accusatis de crimine Potestati, seu ab alijs carceratis, antequàm contra eos sententia proferatur: & Potestas ad eorum intercedentium preces liberat eos. De quo dicendum, quòd si tales accusati, vel carcerati sunt innocentes: Tunc etiam distinguendum, quia aut illi intercessores sunt officiales salariati a communitate, vel domino, & tunc non possunt recipere eam: sed si receperint, tunc illis a quibus receperant restituere obligantur. Si vero tales intercessores non sunt officiales G salariati: tunc possunt tenere eam, nec satisfacere obligantur: immo si hęc cum charitate, & pietate fecerunt, merentur etiam apud Deum, quia obseruant, quod Prouerb. 24. cap. præceptum est: Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare non cesses. Forte enim tales non poterant aliter adiuuari, cum haberent aduersarios potentes, & diu in carceribus perstitissent, & plura insuper expendissent, ac multas alias vexationes fuissent passi: vnde ei & suam vexationem licebat redimere, & intercessores pro suo labore commodum reportare. Insuper ta- H les intercessores pro huiusmodi dominis obligantur pro tali obligatione benigna. Si autem tales accusati, & carcerati culpabiles sunt, & merito condemnandi: tunc huiusmodi intercessores talem pecuniam retinere non possunt, sed est pauperibus dispensanda: quia illi culpabiles iniuste dederunt, & intercessores turpiter acceperunt: & vltra hoc grauissimum peccatum ab eis perpetratum est, quia iustitiam impedientes, eam quodammodo persequuntur. Tertius casus est de his, qui recipiunt mutuum sub vsuris: aut propter causam malam,

De his, qui pecuniam recipiunt ab accusatis.

De his, qui recipiunt mutuum sub vsuris

A malam, non quidem propter necessitatem, sed vt ludant, luxurientur, & cætera similia operentur: vel vt magis ditentur, aut nolentem mutuum dare sub vsuris ex conscientia, vel mundano rubore inducunt illum eis sub vsuris mutuum dare. Ambobus istis concurrentibus, seu altero eorundem lucrum de mutuo iam acceptum non debet restitui eis, sed pauperibus dispensari: & hoc, quando mutuanti innotescit taliter mutuum fuisse acceptum: quia vbi talia non aperte sunt nota, lucrum de mutuo dantibus illud restitui debet. Ex hoc patere potest, quòd si mercator mutuum B suscipit sub vsura a vidua muliere, seu ab altero ciue, & eis innotescit, quia id accipit, vt amplius ditetur: aut innotuit eis, quòd rogati ab eo, atque precibus coarctati tale vsurarium mutuum concesserũt, qui aliter ad hoc minime dispositi erant: Tunc habitum lucrum ab eo ex mutuo datum ei satisfacere non tenentur, sed est pauperibus dispensandum, tum quia ambo turpitudinem operati sunt, tum quia mercator dedit, quod potuit dare, tum quia eius impietas promeretur, & exigit id non sibi reddi. Et tamen qui id recepit, restituere non potest, cum sit vsura, C propterea est in pias causas cõuertendum: & sic de similibus casibus dicendum est. Si autem plenius intelligere vis, quando sit peccatum mutuum recipere sub vsuris: & per consequens, quando lucrum de mutuo sit debitori, vel alteri restituendum: vide in sermone 35. artic. 1. & cap. 1. Idem quoque dicendum est de dante aliquid alicui, vt faciat testimonium falsum, aut vt iniustam causam, seu aduocationem pro eo ducat, aut iniustum duellum faciat, seu iocum, vel bellum. Nil enim horum, vel consimilium potest licite retineri, nisi retineatur propter aliquam causam iustam: D vtputa propter pauperiem propriam subleuandam: & hoc de licentia sui confessoris. Neque tamen reddendum est danti, sicut dictum est, sed pauperibus erogandum, eo quòd cum vtriusque culpa sit datum. Secundo acquiritur cum dantis, & accipientis culpa res ipsa, atque cum iniuria aliena. Et tunc regulariter tenendum est, quòd quicquid in iniuriam, vel damnum alterius datur, & in cuius iniuriam datum est, restitui debet, sicut ostendunt multa iura inferius allegata. Potest tamen cum alterius iniuria aliquid tripliciter dari: videlicet aut cum iniuria vnius, aut

Potest aliquid cum alterius iniuria dari.

cum iniuria plurium, aut cum iniuria alicuius ecclesiæ. Primo cum iniuria vnius: E vtputa cum vxor committit adulteriũ propter pecuniam, debet secrete hæc mulier talem pecuniam restituere viro suo, cum etiam dotem perdat, & viro applicanda sit. extra, de diuor. olim. Si etiam aliqua soluta mulier scienter recipiat pecuniam pro adulterio ab alterius marito: talis pecunia restitui debet vxori, in cuius iniuriam data est. Si vero & vir, & mulier ambo matrimonio sunt astricti: & propter pecuniam in adulterium cadunt, qui pecuniam recipit illam compari suo satisfacere obligatur: quia plus iniuriatur compari suo, quàm alieno, licet in F hoc vterque iniuriam patiatur. Item si quis hominem pro pecunia occidit, talis pecunia hæredi interfecti restitui debet. Secundo autem recipitur cum iniuria plurium, sicut contingere solet de officiali alicuius domini, seu communitatis, cui si certum salarium statuatur pro administratione officij sui, & contra statuta domini, seu communitatis aliqua recipit, restituere debet ipsi domino, seu communitati, quia in eius iniuriam talis pecunia recepta est. Verbi gratia: Communitas ipsa Senarum emit totum ciuitatis frumentum, statuens personas, quæ ipsum frumentum vendant, ponens precium frumento, & salarium ipsi vendenti, modo vendens precium auget: Quæritur, cui tale lucrum restitui debet? Dicendum, quòd communitati Senarum, quæ rei venditæ domina est, cui & damnum & lucrum prouenire debet; & ille qui vendit, limitatum mandatum habet, vnde non potest tale lucrum sibi retinere, nec aliter dispensare, sed communitati restituere debet, a qua salarium habet pro suo labore: insuper qui & ipsi communitati iniuriam facit. Nec est simile de sensali, H cui trado librum, vel vestem meam ad vendendum pro decem libris: ipse vero pro duodecim vendidit: datque mihi decem libras, pro se vero reliquas tenet. Differentia autem & similitudo in his casibus patet: quia vendens frumentum, merus nuncius est, & habet a domino limitatum mandatum non vendendi plus, vel minus, & hoc communiter iurat. Venditor vero vestis limitatum a domino mandatum habet, non vendendi minus, quàm decem, vnde rem quasi pro vendita habet. Propterea in toto intentionem domini

Casus. G

Nota differentiã.

A mini implet, qui dat rem pro precio ab ipso posito, & statuto: sed non habet mandatum, quòd non accipiat plus, si potest habere. Similiter si aliqui alliciant animum alicuius per fraudem, & commentum auaritia ducti, vt monasterium intret, quamquam eius bona in iniuriam monasterij sint accepta. Tamen quia in hoc defraudantur hæredes, qui potiores erant post illum, ideo hæredibus debent reddi: & sic intelligitur can. constituit. 20. quæstio. 3. Tertio quoque contingere potest, quòd res accipitur cum iniuria ecclesiæ tantum, & non alterius: Et tunc
B distinguendum est: quia si pecunia data est pro ingressu monasterij: & ille, qui dedit vult vitam mutare in melius, sed non potest sine auxilio pecuniæ, vel rei datæ: tunc debet restitui ei, qui simoniace dedit Abbati, vel Abbatissæ: & hoc vt ad monasterium intrare possit, vt qui habet onus, habeat emolumentum. extra, de simo. cap. veniens. Si tamen talis vellet in seculo remanere, sibi restitui non deberet, sed in pias causas extra monasterium illud dispensandum est. Si vero in ecclesiæ iniuriam data est, tunc illi ecclesiæ dari debet, in cuius iniuriam est rece-
C pta. extra, de simo. de hoc. vbi mandatur, pecuniam dari ecclesiæ simoniace receptam. Idem quoque probatur ibidem in cap. audiuimus. & cap. consulere. item 27. quæstio. 4. si quis in atrio. 27. quæstio. 1. si quis rapuerit. Secundum autem quosdam, qui accedunt ad infidelium ciuitates tempore guerræ, seu tempore treugæ cum mercibus prohibitis, quia peccauerunt cōtra Christianam religionem: lucrum, quod inde habuerunt, restituere tenentur. Et secundum quosdam, in pœnitentia iniungendum est eis, quòd id distribuant in subsidium eorum, qui inter infideles captiui
D sunt, vel in subsidium eorum, qui pugnant pro fide: aut ipsimet impendant in subsidio eodem, si ad hoc idonei sunt corporaliter laborare, ar. 17. quæstio. 4. si quis matrici. Tamen secundum alios, hoc consilium est, non præceptum, scilicet, quòd talia taliter dispensentur, licet restituere teneantur, s. tale lucrum conuertendo in pias causas.

Quorundā opinio

B

ARTICVLVS TERTIVS.

Quando res vni prius, quàm alteri restituenda est.

Tertio vero in restituendo debito cōsiderandum est tempus. scilicet, quādo prius vni, quàm alteri restituendum est. De quo sunt tres regulæ declarandæ. Prima est de incertis, secunda vero de certis, tertia autem de ipsa prioritate temporis.

F

Quòd prius certa, quàm incerta restitui debent. Cap. 1.

Prima regula est de incertis, quæ talis est. Prius, quàm restituantur incerta, restitui debent certa. Quod probari potest tripliciter. Primo ratione successionis, secundo ratione obligationis, tertio ratione similitudinis. Primo ratione successionis: quia non succedit pauperibus ipse Christus, nisi quando non reperiuntur personæ certæ, quibus restitui debeant certa, vt quasi per substitutionem succedere videatur: ac si diceret ipse testator, facio meos hæredes tales, & tales: & si eos reperire non contingat, substituo mihi Christum in pauperibus suis. Secundo ratione obligationis: quia pauperibus non tenentur hæredes, nisi vnica ratione: videlicet in foro Dei: sed creditoribus certis tenentur triplici ratione, scilicet in foro Dei, & in foro mundi, quia hæredes possunt a creditoribus in iudicio conueniri. Tertio ratione similitudinis. a simili enim considera de ipso simplici voto, quod quidem non obligat quo ad Deum, sicut id quod est solenne. Nam solenne votum non solum impedit matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit iam contractum: simplex autem votum solum impedit cōtrahendum, sed non dirimit iam contractum. Et ratio huius est, quia in simplici voto vnum vinculum solum ligat, in solenni autem duplex: sic in proposito dici potest. Ex hoc autem colligi habet error, qui quotidie practicatur contra restituendas vsuras, seu rapinas. Ad cuius intelligentiam ponatur casus, & detur vnus, q decem millia habuit de vsuris, vel de rapinis: inter quæ quinque millia reperiuntur certa, & quinque millia incerta sint, tamen in morte de bonis istius non

Certa prius quā incerta debent restitui, & restitutio est pars satisfactionis.

G

Votum solenne.

H

In voto simplici.

Casus.

A non inueniuntur, nisi tria millia, & sic non sufficiunt ad satisfaciendū solummodo certa certis: tunc manifeste apparet, quòd si quid pro satisfactione incertorum accipitur, vt pauperibus, seu in pias causas dispensetur, totū noua rapina est, & est quodammodo facere raptorem Christum in pauperibus suis. Propterea quicunque hoc intelligit, atque nouit, licet pauper sit, vel pauperibus dispēset, si quicquam inde accepit, & rapinam committit, & satisfacere obligatur his, qui debent habere certa, quod tamen contrarium quotidie intelligimus fieri: quia quod restitui debet certis personis,
B non potest pauperibus dispensari. extra, de homic. in c. sicut dignum.

Quòd male ablata prius, quàm alia debita restitui debent. Cap. 2.

Secunda regula est de certis, quæ secundū Alex. Lombar. talis est. Male ablata certa, priusquàm alia incerta restitui debent. Ad intellectum tamen regulæ huius notandum est, ꝙ secundum triplicem voluntatem creditoris contingit debitorē habere substantiam eius. Prima est voluntas violentata, secunda cōditionata, tertia vero dicitur conformata. Prima autem voluntas concurrit in rapina, furto, & similibus: secunda vero in vsura, tertia in reliquis cōtractibus iustis. Et secundum hunc triplicis voluntatis gradum homo varie prius, & posterius restituere obligatur. Prima autē est voluntas violentata: hoc autē contingit, quando auferuntur homini sua contra voluntatem suam, vt dixi, per rapinam, & furtum: propterea talia prius restituenda sunt, quā vsura, & cætera debita alia. Quod propter tria contingit. Primo propter offensionem, secundo propter expropriationem, tertio propter compulsionem. Primo
D inquam prius restitui debet certa rapina, & furtum, quàm vsura, & alia debita iusta, & hoc propter offensionem. Nam in eis maior infertur iniuria, quia illa penitus sunt inuoluntaria: vsura vero in aliquo est voluntaria, scilicet voluntate conditionata: propter hoc de sui natura minorem iniuriā in proximum sapit. Alia vero debita sine iniuria fiunt, quia voluntaria sunt: Et ideo rapina, & furtū prius restitui debent, quàm ipsa vsura, & alia debita licito modo contracta: ac eadē ratione prius rapina, quàm furtum restitui debet, quia etiam grauior in rapina, quàm in furto violentia, & iniuria

Debitor habet substantiam creditoris secūdum triplicem voluntatem creditoris.

proximo irrogatur. Secūdo propter expropriationē: Nam in rapina, & furto, secundū omnes Doctores, dominiū non transfert: E
maxime si extāt habita illis modis. Et ideo talia nunꝗ sunt taliter possidentis: in vsura vero, secundū Doctores multos, dominiū transferri videtur. Tertio propter compulsionem. Magis enim debitor cōpellitur, & arctatur a iure restituere, quę extorsit per rapinam & furtum, ꝙ quæ habuit per vsurā: Nam ad restituendum vsuram compellitur diuino, & ecclesiastico iure: sed ad restituēdum rapinam, & furtum arctatur diuino, ecclesiastico, & humano, siue iure ciuili. Et insuper aduertendum est, quòd si debitor F
non in solidum restitueret, quod extorsit per rapinam & furtum, & etiam quod habuit per vsuram, tenetur in solidum restituere prius, quod habuit per rapinā & furtum, quàm quòd habuit per vsuram. Et hoc maxime ostenditur duplici ratione. Primo ratione voluntatis concurrentis, secundo ratione iuris coarctantis. Primo ratione voluntatis concurrentis. Nam ille, qui per vsuram spoliatus est, sicut supra diximus, sua voluntate spoliatus est: qui autem spoliatus est per furtum, atque rapinam, contra voluntatem suam dicitur spoliatus. Sed restitutio illius, qui spoliatus G
est omnino contra voluntatem suam, impediri non debet per restitutionem illius, qui spoliatus est consentiente voluntate sua. Secundo ratione iuris coarctantis: aperte nempe conspicimus, quòd a iure ciuili homo compellitur ad restitutionem in solidum rapinæ & furti, non obstante, quòd per hoc talis non potens reddatur ad plene restituendum vsuras. Hæc est sententia magistri Geral. de Senis, de Ordine Fratrum Eremitarum. Secundo autem voluntas dicitur conditionata, quæ cadit scilicet in vsura. In hac igitur, quia non cadit voluntas libera, sed quadam conditione coarctata: ideo prius tenetur homo restituere, quæ habuit per vsurā, quàm H
quæ habuit per alios contractus voluntarie factos. Huius autem ratio est, secundum Alexan. Lombar. quia in restitutione debitorum solum iustitia obseruatur: sed in restitutione vsuræ, & quorumlibet male ablatorum non solum iustitia seruatur, sed etiam iniuria Deo facta & proximo amouetur. propterea talis restitutio præferenda est. Si quandoque tamen contrariū obseruetur, quia & talia debita iusta in satisfactione præponantur male ablatis: Aduertendum,

A tendum, quòd in duplici casu hoc fieri potest. Primo scilicet, quando debita sunt clara & manifesta, & restitutiones vsuræ, & male ablatorum non sic: sed sunt vtique inquirendæ, quia obscuræ sunt. Sed sicut in præcedentibus patet, clarum semper præcedit obscurum in humano iure. Secundo, quando res quæ debetur, determinata est: verbi gratia quinquaginta, vel centum, & male ablata restituenda non sic sunt determinata, sed in iure determinatum indeterminatum pręcedit, in quantum huiusmodi, sicut etiã ex præcedentibus patet. Hic enim ordo, de quo nuper hic diximus, in restitutione multotięns nõ seruatur: quia nõ sem-
B per præponitur clarum, & determinatũ obscuro & indeterminato: q̃a quod iuris est, a paucis obseruatur. Tertia autem voluntas dicitur conformata, quia in licitis cõtractibus voluntas contrahentium insimul conformatur: propterea habita cum tali voluntate post pręcedentia restitui debent. In restitutione autem talium aliqua prius restituenda sunt: nam prius restitui debẽt quæcunque certa debita, quàm quæcunque ad pias causas relicta, atque donata. Cuius ratio est, quia donatio, & legatorum ad pias causas largitio, sunt ex supererogationis cõsilio, vel sunt forte bona incerta. Restitutio
C autem male ablatorum, seu aliorum debitorum certorum, sunt ex obligationis præcepto: prius enim restitui debẽt secundum necessitatem præcepti, quàm quæ sunt supererogationis consilij. Huic sententię cõcord. Archid. in c. non sanè. 14. q. 5. Hinc & Ray. ait, quòd si creditores, vel legatarij simul veniant ad hæredem, primo est creditoribus satisfaciendum: sed si venerint separatim, liberabitur heres soluẽdo per ordinem cuilibet venienti, siue creditori, siue legatario, dum tamẽ nihil in dolo, vel fraude operetur. Veruntamen si legatarij præ-
D ueniunt creditores, & accipiunt, vel posteriores creditores priores, & potiores in iure præueniunt creditores postmodum venientes, hæredem inquietare non debent, nisi de hæreditate remanserit ei, vnde possit adhuc illis satisfacere, sed habent tanquàm potiores ius suum saluum contra legatarios, qui primo acceperunt: similiter & creditores antiquiores contra posteriores, qui acceperant primo. Idem quoque ait Vuil. & addit, quòd si hæres credit, vel scit hæreditatem vltra debita non extendi, siue ex contractu, vel quasi: seu ex maleficio, vel quasi, nihil legatarijs debet dare. Si vero quantitatem debitorum nescit, debet creditoribus satisfacere primo. Et si legatarij prius, vel simul cũ creditoribus legata petant, etiã creditoribus potioribus prius est fauendum. Si autem nihil de hæreditate remanet, solutis debitis legatarij non tenentur. Si vero hunc ordinem mutauerit hæres: primo. s. soluendo legatarijs, secũdo secundis creditoribus, priusquàm prioribus in foro conscientiæ minime liberatur, nisi hoc faciat ignoranter, reputans scilicet hæreditatem sufficere ad omnia soluenda, vel nesciens hunc creditorem esse potiorem. His autem concordat etiam Hostien. B

Tertia uoluntas.

E

Circa contractus licitos, cui homo prius restituere obligetur. Cap. 3.

Tertia regula est de ipsa prioritate tẽporis, quę talis est. Quòd cæteris paribus, qui prior est tempore, potior est in iure, vt in c. qui prior. extra, de reg. iu. in 6. Huius regulæ ratio est ex prioritate obligationis, & debiti, quamquam posteriora debita in soluendo anterioribus, quãdoque præferuntur aut propter pignus a creditore habitum, aut propter actionem priuilegiatam, quod debetur ratione tutelæ, vel depositi prius soluendum est, quàm id quod debetur ex alijs actionibus nõ priuilegiatis: vbi autem sunt priuilegia paria, scilicet personarum, vel actionum insimul, & æqualiter satisfaciendum: nisi ex aliquo illorum probetur, ꝙ alteri præferendus sit secundum legem pacti, seu scripti, vel vsus approbati. Hæc aũt notari solent. C. de bo. auct. iu. pos. l. pro debito. Ad pleniorem aũt intellectum prædictorum ponatur talis casus. Campsor quidam, qui cambij tenebat tapetum, rupit & aufugit, qui etiam mercator erat. Modo autem veniũt deponentes, & petunt deposita: veniunt vendentes, & petunt venditos pannos, aut precia eorundem: veniũt hypothecarij, & petunt se pręferri: veniũt pro dotibus vxores, & nurus: veniunt alij simplices chyrographarij, oẽs isti veniunt simul. Quæritur modo, quo ordine, & quibus prius satisfaciẽdum est? Dicendum est, secundũ Bal. de Perusio in d. l. pro debito. ꝙ talis ordo seruandus sit. Primo enim satisfacere debet dñis rerũ: verbi gratia, deponenti, si extat depositũ, vt ff. de priuil. cre. l. fi. & l. ventri. §. in bonis. eo. tit. Secundo satisfacit mercium vẽditori, si extẽt merces: hoc est ipsę merces ei restituãtur, tanquàm singulariter pro precio obligatæ.

Regula iuris, et eius declaratio.

G

Casus.

H

A gatæ. Si autem plus valerent, id plus reddetur ad commodum aliorum creditorum, vt ff. de acti. empti. l. Iulianus. §. offerri. Si istæ merces non extant, sed venditæ sunt, & loco earum aliæ subrogatæ, nõ redduntur loco earum, quia nõ sunt pro precio obligatæ, vt ff. de in rem verso. l. quidã. vbi de hoc notabilis tex. Huius autẽ ratio assignatur, quia precium ex re illa redactum obligatum non erat: ergo nec etiam res, quæ emitur & habetur ex eo. Idem quoque in permutatione dicẽdum est: quia vbi species in obligatione est, nõ succedit alia loco illius, vt notatur ff. de verb. sig. l. Labeo. & C. de

B rei ven. l. mater. Tertio cæteris paribus præfertur vxor, quia hypothecam habere cẽsetur: ideo præfertur nedũ præcedẽtibus personalẽ obligationẽ, sed etiã præcedentibus tacitã hypothecam habẽtibus. l. assiduis. C. qui po. in pig. ha. Non tamẽ præfertur creditoribus anteriores, & expressas habentibus hypothecas. Fiscus quoq; simile priuilegiũ habet cũ muliere. C. de priuil. fi. quãuis. de hoc etiã habetur extra de pigno. ex literis. in gl. quoniã mulier. Quarto post hypothecas veniunt deponentes, s. si non extat depositũ. ff. depos. l. si hominẽ. §. fi. Hoc

C aũt priuilegium depositi datur propter frequẽtiam contractuũ depositorũ: cum sicut in l. prædicta patet, tali priuilegio non gaudẽt, q̃ sub nomine depositi, vel colore mutuant ad vsuram: hypotheca aũt potior est, quia pertinet ad rẽ ipsam. ff. de pact. rescriptum. Quinto veniũt simplices priuilegiati, i. habẽtes priuilegia personalia, non realia. Sexto & vltimo veniunt omnes chyrographarij pro rata, non obstante prioritate contractuum, quia licitum est debitori propter cumulum creditorum facere deteriorẽ causam priorũ creditorum, nõ tamẽ dominiũ, neq; hypothecã, nec priuilegiũ habentium, vt ff. de separati. l. 1. §. cõtrario. Et

D ista est ratio, quare in chyrographarijs creditoribus non attẽditur tẽpus: quæ quidem ratio notanter mẽti recõmendanda est. Itẽ secundũ Ray. notandum est, q̃ ante omnia hæres deducere põt expensas, quas fecit in necessarias causas hæreditatis suæ, siue in funere, siue in testamẽto, vel inuentarij cõfectione, vel similium. Et breuiter sicut debitis totam hæreditatẽ exhauriẽtibus a lucro debet esse immunis, ita & etiã a grauamine: probatur hoc C. de iure deli. l. sancimus. §. & si præfatam, & ver. sequẽti. Idem dicunt Vuil. & Hostiẽ. Hæc breuiter de hac quinta Religiositate sunt dicta, vt quilibet

E sufficienter noscere possit, cui satisfacere debet, & cognitum valeat opere adimplere: Quod ex munere suo cuilibet vestrum restituere obligato largiri dignetur misericordissimus Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

SABBATO POST QVARTAM Dominicam in Quadragesima.

Quo loco, & quomodo, & quare aliena restituenda sunt.

Sermo XL.

F *SI ego iudico, meum iudicium verum est, quia solus non sum*, Ioan. 8. c. Ardua quidem forte aliquibus videntur, quæ in materia præsenti dicta sunt, atq; dicẽtur. Quod quidẽ in plerisq; efficere solet difficultas virtutũ, & facilitas vitiorũ, quia facile est recipere, s. dãniũ: & difficile valde restituere aliena; & ad hoc mãmona iniquitatis operã suã p̃stat. His siquidẽ, quib. hoc vr̃ difficile, p̃ me rñdet veritas ipse Christus, qui i verbis p̃positis ait: Si ego iudico, ĩ materia ista; meũ iudiciũ verũ est, in talia iudicando: quia solus non sum, sed multitudo solẽniũ Doctorũ, atq; veracium est mecum. Vel, vt verius ego pro meipso G dicã, imitator sum ego solẽniũ Doctorũ, a quibus (vt patet) & dicta, & dicẽda habita sunt, atq; p eos, s̃m cõem opinionẽ, veritas Christi locuta est. Iuxta ergo præostensum ordinẽ ad tres vltimas Religiositates simul dirigamus sermonem, de quibus vidẽdum est. Primo, quo loco res alienæ restituendæ sunt: secundo, quomodo: tertio vero, quare, scilicet restitui debent.

ARTICVLVS PRIMVS.

De loco, in quo res alienæ restituendæ sunt. H

PRimo autem vidẽdum est, quo loco alienũ restitui debet. De quo triplex obseruanda est discretio. Prima in precio, secunda in consilio, tertia in incerto.

Quid faciendum sit, cum ille cui res restitui debet, longe distat. Cap. 1.

PRima discretio obseruanda est in precio, s. quod pro rei restitutione ponendum est. Circa quod est sciendum, q̃ si ille, cui res restitui

debet,

A debet, tantum distet q reddens plus expẽderet in faciendo rem deportari, q̃ valeret: ita q res finaliter non perueniret ad illum, cui debetur: tunc non oportet eam mitti: & maxime si vnum, vel plura de his tribus cõcurrant. Primo, si res reddenda parui precij sit: secũdo, si p viã licitã fuit habita, vel accepta: tertio, si debitor nõ fuit in culpa reddẽdi sine mora. Sed si cõtra hec tria, vel aliquod eorũ factũ sit, aliter ẽm diuersitatẽ casuũ dicendũ est. Si aũt ẽm primũ modũ esse cõtingat, triplici remedio tuto restituẽs põt vti. Primũ est, q expectet persona, cui res restitui debet, si qñ credatur haberi, vel

Quid faciendũ sit in casu, quãdo debet fieri restitutio.

B si spes est, q per nunciũ possit ei trãsmitti, etiã expectãdũ est. Secundũ remediũ est, q interim dũ expectatur prædictus, rẽ illã sigillatã apud alium a se in aliquo loco tuto deponat: vtputa apud parentes, seu apud alios suos amicos reddendam illi, si venerit, aut remittendam, si sine immoderatis sumptibus ei trãsmitti poterit. Hoc autem pro tanto tutius est, pro quãto homo apud seipsum, & etiam apud proximũ suum certior sit, q absq; dolo, & fraude firmũ, & indilatum propositum habet ad id reddendũ: ita q quantũ est ex se, satisfaciendi nullatẽnus est in mora. Pensandæ sunt tñ circũstã

C tiæ rei. Nã ẽm Vuilitã parua posset eẽ quãtitas illius rei reddẽdæ: & tam diues, & largus ille, cui restitui debet, q ei trãsmitti nõ oporteret, sed pro illius anima pauperibus dispensanda. Tertium remediũ est, q quando multũ probabiliter creditur, creditorem nõ esse amodo redditurũ, nec de cætero cẽ amplius opportunitatẽ mittẽdi, seu reddẽdi: debet pauperib. dispensari pro salute ipsius, vt postq̃ non põt sibi reddi bonũ temporale, reddatur ei iam conuersum in spirituale. Et hoc ne reddẽs timeat, q si creditor ipse rediret, posset in foro iudiciali ab ipso id repetere, & rehabere. Si tamen creditor

D propinquos habet, debet res illa satisfieri eisdem, secundum Sco. quia præsumitur lege naturæ, q talis magis vellet restitutionem propinquis suis, quàm alijs fieri.

Cuius consilio mittens rem alienam stare debet, atque quas circunstantias circa hoc pensare debet qui de talibus consilium præstat. Cap. 2.

Secunda discretio obseruanda est in cõsilio. Nam ad cõsilium boni, & discreti viri standum est de his tribus, quãtum ad præsens spectat. Primo, quis occurrẽtes expensas in mittendo facere obligatur: secundo quantitas. tertio vero si nullas. Primo inquam dans in hoc consilium, pensare debet, quis in mittẽdo expensas facere debeat. Nam fur & raptor, dum se absentat a loco, & a persona, a qua substãtiã rapuit, ip se in culpa est: propterea suis expensis, rem furto, vel rapina sublatã, vel eius valorem trãsmittere obligaẽ, arg. ex̃, de rap. c. 1. & c. super eo. De vsurarijs aũt distinguendũ est: Nã si vsurarius se absentauit a loco, in quo exercitauit vsuras, tunc suis sumptibus vsuras illas trãsmittere obligatur creditoribus suis, secundũ Hostiẽ. & Ioã. And. in c. cum

E

F tu. extra, de vsu. Si vero tales creditores se transtulerunt de loco, vbi soluerunt vsuras, ad habitandum in alio loco: tũc sumptibus creditorum debent ad eos tales transmitti vsuræ: & sic intelligitur glo. in supradi. c. cũ tu. Secundo pensare debet, quantas expẽsas teneaẽ quis facere promittẽdo. Circa quod põderare, ac pensare dẽt, maxime hæc tria. Primo proportionẽ rei, secũdo quãtitatem futurarũ expẽsarũ, tertio probabilitatẽ occurrẽtiũ, seu verisimiliũ periculorũ. In hoc tñ iudicio, qñ creditori differtur solutio rei suæ, semp pferre dẽt eius damnificationẽ, & incõmoditatẽ dãnificationi, & incõmoditati debitoris, quã secuturus est in faciẽdis expẽsis. Tertio aũt talis cõsiliũ præstans pẽsare debet, si nullæ expẽsæ in talibus faciẽdæ sunt. Nã si ex cõmuni iure, seu priuato pacto nõ obligatur homo rẽ, vel cẽsum reddere, nisi in tali castro vel terra, tũc non tenetur id lõgius mittere ad suas expensas.

Attendẽda est rei proportio.

G

De loco, in quo incerta dispensari debent, & de triplici genere incertorum. Cap. 3.

Tertia discretio obseruanda est in incerto. Circa hoc quæri põt, an debita incerta quo ad personas, seu hęredes earum, non aũt quo ad loca ipsorũ, vnde fuerũt rapta, vel aliter habita, dẽant pauperibus dari, seu ecclesijs, aut monasterijs, siue alijs pijs causis solũ in illis locis? Et dicendũ, q triplex põt esse incertũ. Primũ dr̃ cõmunale, secũdũ criminale, tertiũ vero particulare. Primũ autẽ dicitur cõmunale: Nam si res captæ erãt cõmunitatis illius loci, quodãmodo psona scitur, quia talis cõitas gerit vicẽ quasi personæ certæ. Ex hoc aũt patet, q falsificantes monetas, seu grossiores nummos a debilioribus eligentes, vt eos fundant: aut plus fusoribus, vel campsoribus

H

Incertorũ genus triplex. Primum.

A possoribus vendant, reipublicę satisfacere obligantur damnum, quod inde euenit ei. Si autem nescitur, ꝙ inde cõitas sit damnificata: pauperibus erogandum est pro cõi bono, aut diuino cultui mancipandũ. Tales aute falsarij dici possunt & tanq̃ falsarij puniendi sunt. Secundũ aũt incertum dr̃ criminale: quia si res raptæ ad singulos singulariter spectabãt & pertinebant sic, ꝙ oẽs vel maior pars loci illius fuerunt dãnificati, sicut in saccomãno totius ciuitatis, vel maioris partis & consimiliũ, si nõ reperiãtur personę, quarũ res illę fuerũt, adhuc cõ

Secundũ.

B munitati restitui debẽt: nã cõitas cõsistit in toto vel in parte maiori: ac per talẽ discretum modum res iustius restitui põt. Tertiũ vero incertũ dr̃ particulare. Nã si tale incertũ sic ad singulos spectabat, ꝙ restituendo cõitati, quasi aut nihil aut modicũ ipsis ꝓdesse præsumitur, aut eorum hæredibus: tũc licitẽ sit congruum dari pauperibus in pijs causis in loco illo pro salute illorum, non tamen est necessarium, vbi æquè bene, aut melius & certius dari potest alibi pro salute illorum, quin potius si alibi datur plus

Tertium.

C aiabus illorũ ꝓdest, melius est alibi q̃ i illi᷒ loco ꝓprio dare: licet quidam aliter dicãt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De discreto atque prudenti modo aliena restituendi, vt sine scandalo fiat.

SEcundo autem considerandũ est, qũo restitui debeat alienum. Et quia angelus tenebrarum q̃nq; se transfigurat ĩ Angelum lucis: ideo prudenter agendum est hoc tam necessarium restitutionis bonum: quia non sufficit bonum agere, nisi be

D ne agatur. Igitur tres prudentiæ maximè necessariæ sunt in modo restituendi. Prima in periculis, secunda in remedijs, tertia in indulgentijs.

In modo restituẽdi tres prudẽtiæ adhibẽri debẽt.

Quid faciendum sit, quando imminet aliquod periculum in aliena restituendo. Cap. 1.

PRima prudentia vtendum est in periculis. Pro qua prudentia talis regula danda est, quod quãdocunq; debitũ non potest red di dño, ipso sciente absq; magno periculo: tunc sufficit ꝙ ei reddat inscio illo. Quę autem sunt pericula illa, superiori sermo. 38. art. 2. patet. s. periculum infamiæ, grauis scandali plurium vel paucorum, aut mors corporalis, seu culpæ mortalis: quando scilicet vnum vel plura istorum periculorum immineret in reddendo: hoc tamẽ habet intelligi, secundum ea quæ dicta sunt, sup. sermone 38. art. 3. cap. 2.

E

De multiplici remedio, quo homo vti debet, vt in restituendo scandalum vitet. Cap. 2.

SEcunda autem prudẽtia vtẽdum est in remedijs. Nã si reddendo prædicta quatuor pericula vitari non pñt, triplici remedio in restituendo homo vti põt. Primo remedio põt vti. s. satisfacere per seipsum: videlicet ponẽdo in creditoris capsam vel domum caute & prudenter rẽ sibi ablatã, vel tñ de suo quãtũ expostulat satisfactio iusta: ita tamen ꝙ verisimiliter credatʼ, ꝙ nõ veniat ad alterius manus. Secũdo remedio vtendum est. s. satisfacere per intermediũ, ita tñ caute ꝙ creditor nõ sciat debitorem, nec ẽt causam pro qua id sibi restituatʼ: talis autem intermedius põt esse cõfessor, q̃a crimẽ est sibi in confessione detectũ, si tñ est fidus. Nam si debitor illa restituẽda tradiderit alicui, de cuius fidelitate ꝓsumat, vt ea restituat creditoribus suis, & tñ ille non restituit, sed sibi retinet illa: debitor talis G non est absolutus: nã dãnificatus semper remanet dñs rei sibi ablatæ: propterea suũ est de sua re ordinare, non aũt debitoris, qui rẽ abstulerit: vnde tãdiu obligatio manet, q̃diu res nõ est reddita debitẽ damnũ passo. Hinc quidem multũ cauendũ est, ne tales restões incautẽ committantʼ, sed taliter prudẽter fiat, ꝙ in talib᷒ debitor sciat, q̃d de illis agatur: hoc sentit Geral. Odon.

F

Remedio triplici vti possum᷒ in restituendo.

Hic autem notãter aduertendũ est, ꝙ si verisimiliter ꝓsumeretʼ ꝙ questores, seu por H titores eleemosynarum, q̃ portantʼ infirmis pauperibus hospitalis Sancti Antonij, vel alicuius alterius: tales eleemosynas nõ red derent ꝑdictis pauperibus, quibus sunt datæ: tutius est ꝙ eleemosynę per furtum vel aliã viã pauperib᷒ ꝑstatis sublatæ & debitæ, per alios fideles nũcios trãsmittantʼ: q̃a q̃stores vel portitores non sunt sic generales & positi dispensatores eleemosynarũ illarum, sicut sunt rectores ecclesię super res ecclesiasticas: vel sicut abbas super res monasticas. Ideo standum est præfixæ intentioni dantiũ eleemosynas illas: & etiam standũ est quæstorũ voci, qui non q̃runt illa sibi dari, sed infirmis pauperibus talis hospi-

A talis, quamuis pro quanto in hoc fideliter pro pauperibus labores portent: possunt inde sibi sumere necessarium victum, nõ tñ vltra mẽsurã sui laboris, aut dãtis regulatã intẽtionem. De hoc ẽt plenius, sup. sermo. 37. ar. 3. c. 1. Tertio remedio vtendum est, quod est satisfacere per donum, sic tñ ꝙ ex modo ipso donandi debitor nullam gratiam inde reportare intendat, quin potius si aliter posset, præeligeret id reddere per modum solutionis. Aliter enim non sufficit ei satisfactio talis doni.

B

Quot requiruntur necessario ad hoc, vt male ablatorum liberatio valeat coram Deo. Cap. 3.

Tertia prudentia vtendum est in indulgentijs. Circa quam pro regula aduertendum est, ẽm quosdam, quod oẽ debitũ, quod a creditore libere ĩdulgetur, vel daẽ, pro reddito vel soluto habetur. Ex quo patet, ꝙ si tales indulgẽtiæ non habẽt circũstantias debitas, nihil valẽt. Septẽ

C igitur requirunẽ ad hoc ꝙ remissio & indulgentia de rapinis, furtis atq; vsuris, & consimilibus grata sit apud Deũ. Quorum tria sunt ex parte indulgentiã postulantis, & quatuor ex parte indulgentiã largiẽtis. Primo enim ex parte indulgẽtiam postulãtis hęc tria necessaria sunt. s. ꝙ iuxta posse creditori satisfaciat corde, ore & opere. Primo, ꝙ ei satisfaciat corde. i. dẽt cordialiter iuxta posse satisfacere velle: nã & cor, qđ grauatur ex volũtate aliena habẽdi & possidendi vel retinendi, alleuiaẽ ex uoluntate aliena satisfaciendi, sicut Chrysosto. ext. de reg. iu. 1. c. ait: Omnis res p quascunq; causas nasciẽ, per easdẽ dissoluiẽ. Secũdo, ꝙ ei satisfaciat ore. i. per se vel interpositã personã apertè se offerat satisfacere iuxta posse. Tertio, ꝙ ei satisfaciat opere. i. iuxta pos

Ex parte debitoris qs fieri debet.

D se & sine aliqua fictione rẽ restituẽdã ponere debet in manibus creditoris. Sed pone, ꝙ vsurarius siue fur, aut raptor offert opere totam pecuniã in manibus creditoris, ostẽdẽs plenã habere voluntatẽ satisfaciendi, cum tñ in veritate non habeat, qa si crederet ꝙ ille acciperet non offerret: creditor tñ cum non videat voluntatem eius dimittit ei liberaliter magnã partẽ vel totũ: nunqd talis satisfecisse dicet? Dicẽdum, ẽm Egidiũ in quolibeto, ꝙ talis a pcõ rapinæ non dr̃ absolutus, quia pc̃m per pęnitẽtiam & confessionem delet. De absolutione autẽ a debito satisfaciendo distinguendũ est: Nã si creditor libera volũtate dimisit, amplius

E restituere non teneẽ, quia satisfecit proximo, sed non Deo. Et ideo postea sufficit sibi sola cõtritio, vt satisfaciat Deo. Si uero talis creditor aliter est deceptus, seu ꝑpter vnũ de alijs quatuor sequẽtibus principaliter ad remittẽdũ est motus, talis remissio nõ valet: hoc tñ pro occurrẽtibus casib⁹ & cõsilijs potius est noscẽdũ, q̃ sit in publico ꝑdicandum. Pone ẽt, ꝙ post ꝑdicta remissionẽ vere & libere factã vsurari⁹ mãdat ĩ testõ suo reddi vsuras: nunqd quod semel remissum est, restitui debet? Dicendum, ẽm

F Fredericum de Senis, in opere suo cõsi. 70. in fine: quòd circa hoc distinguẽdum est: qa aut talis testator locutus est per verba trãsferẽtia se ad factũ: vtputa quia iubet vsuras restitui his, quibus dẽt restituere eas, & qui probarẽt se eas soluisse: & tunc non obstãte remissione tenebiẽ satisfacere hæres: & hoc casu loquiẽ c. ad nr̃am. extra de iureiu. Aut loquiẽ per verba se ad ius transferẽtia, nõ ad factum: vtputa quia iubet eas restitui, quibus debet: & tunc secus dicendum est. Secundo aũt, quia qñq;, immo vt plurimũ remissiones & indulgẽtię tales fiũt coactè,

Frederici Senensis opinio.

G seu inuitè, & ideo nihil valẽt. Propterea ad hoc ꝙ liberè fiãt & valeãt apud Deũ, quatuor sunt necessaria ex parte indulgẽtiam largientis, seu remissiõnẽ facientis. Primo, ꝙ non fiant ex metu: secundo, ꝙ non fiant ex verecundia: tertio, ꝙ nõ fiant ex desperatione: quarto, ꝙ non fiãt propter aliquam tẽporalem spẽ. Primo, ꝙ non fiant ex metu: sicut indulgere ac remittere solẽt subditi terrarũ dñis, aut quibuscunq; potẽtibus, quis creditores formidãt, si ad petitionẽ eorum eis non remittant debita sua. Secũdo,

Ex parte indulgentiã facientis quatuor sunt necessaria.

I ꝙ non fiãt ex verecũdia, sicut plerũq; vsurarijs fieri solet. Nam ipsi vel alij mediatores vel confessores sub pietatis ac discretionis ꝑtextu creditoribus talibus vtunẽ verbis,

H vel modis, ꝙ illi ex verecundia moti atq; coacti, nõ ex libera voluntate partẽ, vel totũ remittũt, quod corã Deo vtiq; nihil valet. Tertio, ꝙ non fiant ex desperatione: nã pleriq; indulgent & remittunt partẽ vel totum, quia de satisfactione & solutione desperant. Quarto, ꝙ non fiant ꝑpter aliquã tẽporalẽ spẽ, vtputa quia ab eo cui remittitur, speratur ꝑstari aliquod mutuũ simplex vel vsurariũ, vel aliquod aliud tẽporale seruitium sibi fieri. Vt igitur debitor sit apud Deum de hmõi remissionibus bene tutus, debet sic solutionem exequi, quantum. s. est ex parte sua: aut se ad illã ita disponere ꝙ sibi

A sibi constet tã de suo firmo ꝓposito ad reddendum, si creditor remittere nollet: vel de debiti vera & gratuita remissione, seu datione facta ab eo, cui debet. Et ad hoc clarius intelligendum & cognoscẽdum quinque modi, ſm quosdã, danẽ. Primus est, cũ sine malitia & fictione libere ponit pecunia in manib⁹ creditoris: & talis perfect⁹ ẽ mod⁹ atq; securus. Secũdus est, cũ hõ pecuniã habere nõ possit, si sufficiẽtia pignora tradat. Tertius vero est, cũ nec pecuniã, nec pignora conuenientia habens instr̃m obligatorium & cautionem condignã facit, vt i posterum tã ipse q̃ sui hæredes ad satisfactio-

Quinque modi assignan in restõne p. ter ea quæ memorata sunt,

B nem debitam compelli possit, qñ venerit ad pinguiorem fortunã. Quartus est, cum mediãte sacerdote vel aliqua religiosa persona fit voluntaria ac libera cõcordia inter debitorem & creditorẽ, ita ꝙ nulla de p̃cedentibus quatuor cõditionibus assit: ꝓpterea talis mediator semper creditori ostẽdere debet posse & velle liberũ debitoris. Quintus, cũ aliter debitor reddere nõ possit de consensu & libera voluntate creditoris ponit aliquã possessionẽ in manib⁹ alicuius honesti viri, vt ex eius fructib⁹ ꝓcessu temporis oĩa debita persoluantẽ, ac postea possessio redeat ad hæredes, vel ita remaneat in perpetuũ, si debitor voluerit ꝓ in-

C certis. Licet aũt p̃dicta a plerisq; Doctoribus asserant, tamen ſm magistrum Gerald. de Senis de ordine Eremitarum, seu Sãcti August. in aliqb⁹, licet quasi ad idẽ redeat, aliter dicendum est. Cuius opinio est, ꝙ habẽs mala ablata per viã remissionis, vel per aliã viam, a sua obligatione nõ põt liberari, nisi reddat aut sufficientẽ præstet cautionem. Vnde ſm eum probari potest ꝙ talis obligatio non põt tolli. Primo per viam remissionis, secundo nec per viam satisfactionis, tertio nec per viã liberationis, quarto

D nec per viam translationis, quinto nec per viã donationis, sexto nec per viã renũciationis, septimo nec per viã cõuenientiæ & discretionis. Primo enim ꝓbaẽ, ꝙ talis obligatio sine redditione vel debita cautione non põt tolli per viam remissionis. Rõ est: quia illud, quod necessario tollit anteq̃ remissio fiat, non põt tolli per viam remissionis: alioqn necesse esset dicere, ꝙ remissio tolleret anteq̃ esset, quod quidẽ impossibile est. Nec ẽt obligatio illa, cũ talis alienorum detentor satisfacere obligaẽ, necessario tollitur anteqũ remissio ei fiat: quia tali obligatione adhuc stante non põt talis detentor veram recipere remissionẽ, ergo non põt tolli per remissionis viam. Confir-

E mo aũt rõne: qa nullus remissionis est capax, nisi prius a peccato desistat: talis autẽ habẽs rem malẽ ablatã, quãdiu ad eam reddẽdã obligatus manet, tandiu non dr̃ desistere a pcõ: ergo stãte tali obligatiõe, talis nõ est capax huius remissionis, ac per cõsequẽs obligatio sua tolli nõ põt per viam remissionis, sed tollit necessario per aliquam aliã viã præuiam remissioni: & hic vr̃ proprius esse intellectus istius regulæ Aug. extra de reg. iu. lib. 6. q̃ dicit: Nõ dimittit pcm̃ nisi restituaẽ ablatũ. Nã sicut ex verbis hui⁹ regulæ patet, restõ per quã obligatio amouet, remissioni quidẽ p̃uia est, ꝓpter quod non vr̃ remissio fieri, nisi per restõnem pri⁹ dicta obligatio tollatur. Propterea notanter regula ait; Non dimittitur, &c. Si enim remissio in malẽ ablatis posset præcedere obligationis remotionem, quemadmodũ

Qũo resti gñ. non dimittiẽ peccatũ, nisi restituaẽ ablatum.

F fit econuerso: tunc vtiq; sicut ait, ꝙ non remittitur peccatum, ni. resti. abla. ita etiam econuerso dicere posset, ꝙ non restituitur ablatum, nisi remittatur peccatũ, quod patet esse falsum. Et ideo concludo, ꝙ dicta obligatio non potest tolli per viam remissionis. Secundo etiam non potest tolli per viam satisfactionis: nam satisfactio minimẽ fit, nisi cum decidiẽ vel dimittitur ipsum peccatum. Vnde de pę. dist. 3. circa principium scriptum est, ꝙ satisfactio est, dum peccati

G causa exciditur, & eius suggestionibus aditus non aperitur. Constat enim, ꝙ vsurpatio & detentio alienæ rei, causa est peccati: propterea nisi causa ipsa peccati. s. detentio rei alienæ decidaẽ per oppositũ suum. s. per redditionem & restitutionem, non vr̃ posse satisfactio fieri, quantumcunq; creditor ipse acceptet. Et confirmo etiam rõne: quia cum satisfactio sit quædam emendatio, necesse est ꝙ per eam reparet non solum proximi amicitia, sed etiam ęqualitas & iustitia. Æqualitas autem & iustitia reparari non possunt, nisi prius hoc quod fuit inæqualitatis causa & iniustitiæ auferatur.

H Et quia acceptio alienæ rei in aliena auferente, est causa inæqualitatis & iniustitiæ: ideo necessariũ est hanc causam per suum oppositũ tolli. s. per restitutionem & redditionem, si habeat, & per satisfactionẽ iustitia & æqualitas reparari. Ex quo immediatẽ apparet, ꝙ ad satisfactionem pro re aliena malẽ ablata non sufficit acceptatio creditoris sine redditione & restitutione debitoris. Nam reparatio æqualitatis & iustitiæ, quæ fit in hmõi satisfactione, non per

A ipsum creditorē fieri debet, sed per ipsum debitorem, qui æqualitatē & iustitiam violat. Tertio quoq; non potest tolli per viam liberationis. Nam sicut habetur extra, de regu. iu. capit. 1. Chrysostom. ait: Omnis res & omnis obligatio per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur. Nunc autem obligatio talis iniusti detentoris per solam eius deprauatam nascitur volūtatem, scilicet in vsurpādo vel detinendo rem alienam; ergo dissolui non poterit, nisi per eandem voluntatem rectificatam in reddendo. s. & restituendo iniu-

B stè ablata, siue iniustè detēta. Et ex hoc immediatè manifestè apparet, ꝙ voluntas illius, cuius restitutio fieri debet, ad soluendum talem obligationem sufficiens non videtur, quia nullo modo ipsius causa fuit. Quarto insuper non potest tolli per viam translationis & acquisitionis dominij. Dicamus primitus de vsura, tenendo opinionem quòd in vsura dominium non trans-

Vsurarius feratur: Nam vsurarius in vsura ante ipsam restitutionem dominium minimè acquirere potest, ac per consequens nec ille, cui debet restitutio fieri, potest in vsurariū tale dominium transmutare. Quod autem

C vsurarius non potest acquirere dominium in vsuris, antequam reddat, seu restituat eas, leuiter patet. Nam antequam ipsas vsuras reddat, iniusto titulo possidet eas, & ideo nō potest per dominij acquisitionem iustus titulus sibi aduenire, nisi prius auferatur iniustus titulus per vsurarū redditionē. Et ex hoc manifestè apparet, ꝙ dicta obligatio non potest tolli, nisi per vsurarū redditionē. Ex his igiť talis regula formari valet. Nulli potest in re detinenda iustus titulus aduenire, nisi prius iniustus titulus auferatur. Nā i iustus titulus potest tolli absq; eo, ꝙ iustus titulus acquiratur & econuerso. Idcirco erit alia actio, per quam iniu-

D stus titulus tollitur, & per quam iustus titulus acquiritur. Nulli ergo aduenire poterit titulus iustus per aliquam actionem, nisi ei auferatur iniustus titulus per aliam actionem. Sed illi, qui acquirit dominium in re detinenda, aduenit iustus titulus per dñij acquisitionem: ergo si prius habuit in iustū titulum p rei alienæ illicitam vsurpationem & detentionem: oportet ꝙ dictus titulus auferatur per eiusdem restitutionē ante dñij acquisitionem. Et ex hoc immediatè apparet ꝙ quantumcunq; iste, cui debet restō fieri, velit transferre dñium vsurarum in vsurarium: quia ille non est capax ta

lis dñij antequam eas reddat, ideo non potest per hoc dissolui obligatio sua. Si autem hoc in vsura non potest fieri: multo minus possibile est in rapina & furto, in quib⁹ fm omnes Doct. dominium non transfertur. Quinto insuper non potest tolli per viam donationis: Ratio est, quia nec ille cui debet restitutio fieri, donare potest priusquā ipse sit restitutus: nec ipse iniustè detinens aliena antequam ea restituat certificari potest de tali donatione, vtrū sit donatio vera. Ad cuius probationem suppono, quòd nisi donatio libera sit, non est donatio vera, vt ff. de adimen. leg. l. rem legatam. Iste autem, qui taliter donat antequam restitutus sit, non liberè donat: quia illud solum, quod quis liberè habet, liberè donare potest. Ille nempe, qui non est liberè restitutus, non liberè habet id, quod sibi restitui debet: ergo nōn potest liberè donare illud. Si autem dicatur, quòd restituendus liberè potest donare, quia alienorum iniustus detentor paratus est reddere: talis instantia non valet, quia restituendus certificari non potest, quòd talis habens malè ablata sit paratus ad ea restituendum, nisi ea statim dum potest, reddat: vel pro eis reddendis sufficientem cautionem faciat. Nā & si videantur aliqua signa, per quæ appareat esse paratus ad faciēdum restitutionē, illa quidem ad propositum minimè sufficere comprobatur: quia quibuscunque talibus signis ita potest vti ille, qui non habet intentionem restituendi, sicut qui ad hoc rectam habet intētionem. Per eandem quoque viam apparet, quòd talis detentor rerum alienarum iniustus, cum talis donatio fit, ante restitutionem non potest eam vt veram donationem, cum bona conscientia acceptare: quia certificari non potest, vtrum ei liberè fiat, siue non: quia eisdem signis atque eisdem verbis vtitur iste, qui non liberè donat, & ille qui liberè donat. Et ex omnibus his potest regula dari, scilicet: Vbi non potest esse libera donatio, ibi non potest tolli obligatio per viam donationis: sed antequam restitutio fiat non potest iniustè detinenti libera donatio fieri, sicut ex præcedentibus patet: & sic manifestè patet, quòd talis obligatio ante restōnē non potest tolli per viam donationis. Sexto quoque tolli non potest obligatio talis per viam renunciationis. Ratio est: quia vbi renunciatio esse non potest, ibi obligatio non potest tolli per viam renunciationis.

Dñia inter rapinā & furtum. E F G H

Sed

A Sed antequam malè ablatorum restitutio fiat: non potest ille, cui restitutio fieri debet, renunciare: ergo obligatio detinentis aliena iniustè, per viam renunciationis nō potest tolli. Maior enim est vera: minor autem probatur. Nam renunciatio prima, quæ fit a spoliato ante restitutionem si
B bi factam, decernitur esse nulla, sicut patet. 3. quæstio. 1. Episcopus. & extra, de restitu. spolia. c. sollicitæ. Et hoc quidem rationabile est, quia renunciatio libera debet esse: illa autem, quæ fit ante restitutionem, præsumitur non libere fieri. Propterea Papa Alexan. in prædicto. c. ait: quòd non est verisimile quòd sponte iuri suo renunciauerit, qui renunciat spoliatus. Sic ergo in proposito videtur dicendum esse, quod si quis renunciat vsuris & alijs malè ablatis, quæ ei restitui debent: non videtur sponte renúciare, sed coactus. Nam eo ipso quòd talis
C renúciatio fit ante restitutionem, potest ꝓuenire ex vna, aut ex pluribus quatuor causarum, siue ex metu, siue ex verecundia, &cæt. sicut supra in præsenti c. dictum est. Ex quibus manifestè apparet, ꝙ talis renunciatio non potest libera iudicari. Septimo eadem conclusio probatur vera, per viam conuenientiæ & discretionis. Suppono enim per supradictam regulam, de regu. iur. lib. 6. ꝙ non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: propterea obligatio illa, qua iniustus alienorum detentor obligatus est ad restituendum, necesse est ꝙ vel tollatur per viam restitutionis, vel per aliam viam, quæ restitutioni possit æqui-
D pollere, seu æquiparari. Quæritur ergo, quæ sit illa via, quæ restitutioni valeat æquiparari, & quæ obligationem tollere possit? Si autem dicatur, quòd talis via sit ipsa remissio, seu donatio: de quibus maximè videtur, quòd sic, cadimus in quatuor inconuenientia magna. Primum inconueniens est, quia sequeretur quòd non solum habens vnde restituat, sed etiam non habens vnde restituere possit: quod quidem patet esse falsum per id, quod habetur. 14. quæst. 6. c. si res. Nam sicut ibidem patet ꝑ August. Restitutio necessaria est ad remissionem peccati, vbi reddere possibile est: sed ei, cui non est possibile restituere, non possum dicere ꝙ restituat, secundum Augusti. ibidem. Ex quo relinquitur manifestè, ꝙ solum habens, vnde reddat, restituere potest: & tamen constat, ꝙ ita consequi valet ille remissionem, qui vnde restituat non habet, sicut qui habet vnde reddat. Si ergo re-

Restiõ est necessaria ad remissionẽ pctĩ, cum restõ fiat ad satisfactio nẽ. Vide Scot. in 4. dist. 15.

missio, quæ fit ante restitutionem æquipollet restitutioni: videtur necessario sequi, ꝙ etiam non habens vnde reddat, restituere valeat: quod est omnino absurdum. Secundum inconueniẽs, quod inde sequitur est, quòd dici potest aliquis restitutus, & tamẽ in possessione minime positus: quod quidẽ potest esse falsum. ff. de verb. sig. l. plus est. Dicitur enim ibi, ꝙ restituere est non solú præsentiam rei præbere, sed etiam possessorem facere fructusque reddere. Quapropter nullus videt̃ restitutus esse, nisi in possessione fuerit constitutus: & tamen constat quòd remissio, quæ fit ante restitutionem, æquipollet ipsi restitutioni, quod etiam nō positus in possessione dicitur restitutus, quia talis remissio non ponit creditorem in possessione. Tertium quoque inconueniens sequitur inde, quia exhibitio maiorem efficaciam, quam restitutio obtineret: quod quidem patet esse falsum per l. superius allega. ff. de verbo. signific. vbi dicitur, quòd plus est in restitutione quam in exhibitione. Si tamen ponatur, quod remissio, quæ fit ante restitutionem, æquipolleat restitutioni, sequitur ꝙ plus fit in exhibitione, quàm in restitutione: quia maiorem efficaciam habet illa exhibitio, quam remissio, quæ ponitur restitutioni æquipollere. G
Et ꝙ ita sit, manifestè apparet: constat nãque quòd remissio uel donatio, quæ fit ante restitutionem, non est actus illius, qui restituere debet: immo est actus illius, cui restitutio debet fieri. Exhibitio autem esse habet actus illius, qui restituere debet, ac per consequens potest esse magis satisfactoria exhibitio, quà remissio, quia satisfactio debet esse actus illius, qui restituere obligatur. Si autem exhibitio magis est satisfactoria, quam restitutio, sequitur necessario quòd habeat maiorem efficaciam, quod est absurdum. Confirmo hoc etiam ratione. Nam si eatur ad intentionem legis præallegatæ, videtur, ꝙ restitutio se habeat ꝑ ad- H
ditionem ad exhibitionem. & ideo fieri debet per restitutionem bonum, quod fit ꝑ exhibitionem, & adhuc aliquid plus. Per exhibitionem autem præbetur rei præsentia, cui exhibitio fit, sicut patet in prehabita lege. Ergo per restitutionẽ, & per consequens per remissionem, quæ ei æquipollet, præberi debet præsentia rei restituẽdæ ei, cui restitutio fieri debet. Insup debet aliquid fieri plus, & tamẽ constat quòd remissio quæ fit sine restitutione, non præbet ei rei restituẽdæ pſentiam: quia non est actus

Nullus vr restitutus nisi fuerit in possessiõe.

A illius, qui rem illam habet & tenet eam, nec habet quidem recipere eam. Si autem remissio non præbet præsentiam rei restituendæ, multominus facit id plus, quod addit restitutio super exhibitionem. Quartũ etiam inconueniens sequitur inde: quia talis remissio, quæ fit sine traditione rei restituendæ, magis satisfactoria esset, quam sit solutio ipsa. Quod quidem posset esse falsum: quia remissio non est vtique creditoris actus, cui debet satisfactio fieri: solummodo autem est actus debitoris, ad quem B pertinet satisfacere. Propterea talis remissio est, vel nullo modo satisfactoria, vel saltem minus est satisfactoria, quam solutio ipsa. Si tamen ponatur, quòd remissio talis possit talem debitorem iniustum ab ipsa obligatione liberare, sequitur quòd ipsa apparens sit. Videmus nanque ꝙ solutio illa, per quam creditor non ponitur in plena possessione, non liberat debitorem, sicut patet. ff. de solu. l. qui sic soluit. Dicitur enim ibi, ꝙ ille qui sic soluit vt recuperet, non liberatur: quod quidem non videt C esse propter aliud, nisi quia per talem solutionem creditor non ponitur in plena possessione. Cum ergo remissio, quæ fit sine rei restituendæ traditione, nullo modo ponat redditionem, quæ possit liberare detentorem iniustum: necessario sequitur ꝙ ipsa magis satisfactoria fit, quam solutio ipsa: quod tamen euidenter est falsum. Ex omnibus rationibus istis patet, ꝙ quicunque habet rem malè ablatam, liberari non potest ab illa obligatione, qua obligatus est ad eam restituẽdam, nisi antea illam restituat, si pótens est, vel bonam pro ipsa reddenda faciat cautionem. Posset etiam circa hoc quæri, vtrum in pacibus ciuitatum atque terrarum possint relaxari illata damna ex D vtraque parte? Ad quod dicendum ꝙ sic, quantum ad bona laicorum. Nec etiam obstat, si consensus oĩum non concurrat: quia tantum est bonum pacis, ꝙ eam facere possunt Dñi Epi, seu Regentes terras cum consensu maioris partis. Sed de damnis illatis clericis minimè remissionẽ facere possunt sine consensu eorum, quia non sunt de eodem foro: possunt tamen hoc facere maiores prælati, scilicet Episcopi ciuitatum, vel maiores, & hoc de consensu cleri, qui ex guerra sustulit damna. Intelligitur tamen relaxatio talis de damnis datis in rebus cõsumptis. Sed res stantes, sicut sunt arma, equi, libri, panni & consimilia, illis satisfacere obligãtur, quorum prius fuerunt, & hoc si eos reperire possunt. Si autem eos E non potuerint reperire: debent tales res siue valorem earum pauperibus erogare p salute animarum eorum, quorum res illæ fuerunt. Insuper est notandum, ꝙ supradicta remissio postquam liberè facta est, secũdum Ray. postea ex pœnitentia reuocari non potest. Quid etiam, si guerra inter duos principes fuit, vnde hincinde multa sunt illata damna, & inter eos concluditur pax cum remissione damnorum: nunquid remissio hæc extenditur ad subditos eorũdem? Dicunt quidam, quòd non, nisi de F consensu eorum pax illa sit facta, arg. C. de transact. l. 1. & l. transactionis. & extra, de maior. & obedien. ca. fin. Vel nisi forsitan aliter pax reformari non posset, cum vtiliter pacis negotium, pro vtraque parte geritur, ff. de pact. conuentionum. Aliter domin⁹ suis subditis satisfacere teneretur: quia non potest ius sui subditi remittere, sicut non posset ab eo tantum extorquere sine commissione rapinæ.

Remissio.

Obiectio.

Solutio.

Articvlvs Tertivs.

G

Quare sit homo aliena restituere obligatus.

Tertio & vltimo considerandum est, quare alienum restituendum sit. De hoc tria videnda sunt, vt clarius possit intelligi, quare hoc debeat fieri. Primo obligationes, secundo deceptiones, tertio inductiones, seu ad restituendũ suasiones.

Quod ad restituendum obligat principaliter lex diuina. Cap. 1.

H

Primo enim videndæ sunt obligationes, scilicet, quare alienum restitui debet: & de hoc satis supra, sermone 38. artic. 1. & c. 1. dictum est. Sed nihilominus vltra illa aduertendum est, secundum Sco. vbi sup. ꝙ non est talis restitutio necessario facienda. Primo tanquam pars generalis satisfactionis, secundo etiam non tanquam pars satisfactionis specialis, tertio modo tanquã obligatio diuinalis. Primo inquam nõ est talis restitutio necessario facienda tanquã pars satisfactionis generaliter: nam satisfactio generalis accepta reddit æquiualẽs ei, in quem peccatur. Non sic autem restitutio ista: quia absque omni redditione, pro pec

Lex diuina obligat ad restitutionem.

cato

A cato posset reddi proximo, quod suum est, sicut in mutuis redditur creditori absque omni satisfactione pertinente ad peccatorum reconciliationem, & sic de cõsimilib' contractibus euenire potest. Secundo autem nõ est talis satisfactio necessario facienda, tanquam pars satisfactionis spũalis, quę scilicet est tertia pœnitentiæ pars: quia de cõgruo requirit restõ ante omnem pœnitentiæ partem, siue voluntate vel actu, siue facto cessatio a peccato. Sed satisfactio, quæ est tertia pœnitentiæ pars, non requirit ante alias pœnitentiæ partes: immo sequitur contritionem & confessionem, nisi sit iniuncta a sacerdote. Tertio modo bene necessario arctat, scilicet tanquã obligatio diuinalis. Nam restõ non iniungitur a sacerdote, sed a diuina lege, sicut latius patet sup. in præallegato sermone 38. artic. 1. c. 5. Simile quoque est in alijs culpis: nam si quis tenet fornicariam magis vero adulteram restituendo eam viro suo: nõ est aliud nisi cessare a culpa, seu a transgressione huius præcepti, Non mechaberis: & huius omnem partem acceptæ pœnitentiæ antecedit, & sic de alijs.

C

De nouem deceptionibus, quibus demones excæcant eos, qui aliena restituere obligantur. Cap. 2.

Nouẽ deceptionib' Diabolus illaqueat ptõres. Secundo vero sunt vitandæ in restituendo aliena deceptiones. Nouem nempe deceptionibus illaqueat diabolus peccatores, ne faciant restitutiones cõdignas. Prima dicitur prolongatiua, secunda inflatiua, tertia placatiua, quarta excæcatiua, quinta diminutiua, sexta distributiua, septima defraudatiua, octaua retributiua, nona damnatiua.

Prima deceptio. Prima autem deceptio dicitur prolongatiua: Nam quidam & si intendunt restitnere aliena, tamen restitutionem illam differunt quantum possunt, auctoritate ppria dilationem sibi accipientes. mira ignorantia volunt absque mora aliquam gratiam D eis ablatam sibi reddi, & tamen pauperi restituere nolunt id, propter quod gratia sunt priuati: cum tamen prius pauperem spoliauerint substantia temporali, quam spoliati fuerint gratia spirituali.

Secunda deceptio. Secunda autem deceptio dicitur inflatiua: Nam debitores, qui per illicitos contractus atque vsuras aliena occupauerunt, vbi de culpa sua debuerunt humiliari & de iniuria illata creditoribus veniam postulare: econtra E quidem inflati arrogantia dum iacent in lecto infirmitate grauati dicunt eis: Si ego nõ fuissem, perisses tu & familia tua fame: sed si Deo placuerit, cito conualescam, quasi dicere velit, Si me liberare Deo placuerit, faciam ꝙ ei grauiter displicebit, scilicet ꝙ nunquam restituam aliena. Immo quidam mente inflati ad iniuriam sibi deputant, ꝙ creditores eorũ in vita, seu in vltimo mortis repetunt sibi restitui sua: quibus gratias agere deberent immensas tanquam his, q' sunt adiutores salutis suæ, dum repetunt F sua. Tales, qui iniustè retinent aliena, similes sunt ei, super quem cecidit magna moles, qui cum se iuuare non potest, pro auxilio amicos suos vocat. *Explũ.* Sic tales omnes amicos vocare deberent, vt ad molem alienorum amouendam & restituendam auxilium eis præstarent.

Tertia deceptio. Tertia vero deceptio dicitur placatiua. Hac fallacia decepti sunt hi, qui cum debeant restituere aliena, pacificant solum clamores exteriores: de clamore autem conscientiæ propriæ, qui *Fallacia & multorũ abusus.* eis propinquior est, & illos sequitur vsque ad iudicem sempiternum nil curantes: si quando tamẽ de alienis remordeat eos conscientia sua, ex quo creditores nihil ab eis petunt illis satisfacere minimè curant. G

Quarta deceptio. Quarta insuper deceptio excæcatiua denominatur. Sunt nanq; pleriq;, qui cum grauiter infirmantur, proponũt restituere aliena, si contingat eosdem mori, non autem si a morte euadant: huiusmodi enim taliter pacem cum Deo inire volunt, ꝙ si eos mori contingat, amplius eum nõ infestare intẽdunt: secus autem si euaderent. Sed tales, pro certo noscant, ꝙ Deus sine moriantur, siue viuant, cum eis minime facit pacem, sicut Esa. 48. c. testatur Dominus: Non est pax impijs, dicit Dominus.

Quinta deceptio. Quinta quoque deceptio diminutiua nuncupari potest. H Nam sunt nonnulli, qui iuxta posse creditoribus non soluunt integrè, quod tenentur, sed certam summæ pecuniam præfigunt: vnde eorum malè ablata restituantur aliter quam Zacheus, qui Luc. 19. Domino ait: Si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.

Sexta deceptio. Sexta deceptio, distributiua dicenda est. Magna quidẽ insania est quorundam, quibus non sufficit ꝙ cum multitudine peccatorum aliena sumpserunt, vel rapuerunt, sed cum multis alijs ei lpis illa relinquere, sanctissimum, ac pijssimum arbitrantur: dum illa, quæ certis personis restituere obligantur, volunt in pias ca-

A sas dispensare, vel erigendo & dotando capellas, cum insignijs suis, vel multiplicando calices vel planetas, seu nuptui tradendo pauperes puellas. Quod quidem nihil aliud est, quam præteritis culpis perpetratis in vita velle quodammodo addere etiã perpetuitatem culparum perpetrandarum post mortem, & quodammodo peccare in Spiritum sanctum, dum ad impossibilitatem restituendi debita certa quadam inani gloria, seu pompa se arctant. Contra quod Ecclesiastici. 34. capit. scri-
B ptum est: Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Sed de hoc plenius, supra, sermone 7. atque articu. 2. cap. quarto, dictum est. Septima vero deceptio, defraudatiua nuncupari potest.

Septima deceptio. Sæpe enim contingere solet, quòd malè ablatorum hæredes non curent satisfacere illa, eo quòd ab eis non sunt impiè acquisita. Vnde notanter aduertendum est, quòd non sufficit ad salutem alteri committere restitutionem ei, qui potest satisfacere septemplici ratione. *Non suffi cit ad salu tẽ cõmitte re alteri restitũ. ei qui põt sa tisfacere.* Primo propter proprietatem, secundo propter inutilitatem, tertio propter tepiditatem, quarto propter infidelitatem, quinto propter dolositatem, seu improbabilitatem, sexto propter cupiditatem, septimo propter crudelitatem. *Primo.* Primo inquam propter proprietatem: quia sicut supra, sermone 35. articu. primo, cap. primo, dictum est: ille per se ad restitutionem tenetur, qui intulit damnum. *Secundo.* Secundo propter inutilitatem: quia cum restitutio ad satisfactionem præambula sit, non est verè & sufficienter pœnitens, nec absolutus, qui potest eam facere & non facit. *Tertio.* Tertio propter tepiditatem: quia quòd alteri cõmittat, cum & facere per se possit: aut est ex ficta & falsa voluntate restituendi, aut est ex defectu & imperfectione atque voluntatis tepiditate: cum quando exire possit in actum sibi debitum & ne-
D cessarium & non exit: talis igitur non habet veram voluntatem restituendi: immo apertè clarescit, quòd si plus viueret, adhuc est in habituali proposito retinendi rem illam, alias statim se expediret.
Quarto. Quarto propter infidelitatem, quia constat hæredes & executores esse ad hæc, vt plurimum infideles, neque curant de hoc post testatoris mortem: immo longe plus zelant vario ex respectu viuentium & remanentium prosperitatem prolis, vel sui, vel etiam aliorum, quibus illa bona remanere debent quam animam ipsius defuncti. E Ex quo patet, quòd talis exponit se periculo manifesto, quòd nunquam restitutio fiet. *Quinto.* Quinto propter dolositatem: quia multi modi dolositatum, per quos talis aliena acquisiuit iniustè, & multæ personæ, quæ hoc probare non possunt, sibi soli plenius noti sunt: de quibus certus est, quod per executores & hæredes nunquam ad elucidationem venietur, cum tales quærant testificationes & probationes, quas in huiusmodi fraudibus frequenter est impossibile dari: ergo talis scienter videns hoc periculum, manifestè contemnit salutem animæ suæ. F Item contingere potest, quòd multi sunt pauperes, qui probare non possent, nec crederetur eis: ergo infideliter contra animam suam agit, qui restitutionem suam hæredi, vel executori dimittit, quando eam potest facere per seipsum. Non enim credibile est, quod alius sit ei fidelior quam ipsemet. *Sexto.* Sexto propter cupiditatem: quia tales executores sunt quandoque valde cupidi & auari ad sibi talia retinendum, vel leuiter aliquo superficiali modo, cum his, quibus restitutio fieri debet, pertranseundum vel saltem protelandum & differendum & ad e- G xasperandum & repellendum pauperes, qui restitutionem petunt. Igitur cogitent insensati parentes, quam incompassionem ac duritiem habituri sunt filij erga eos post mortem eorum: vix enim semel in anno eorum memores erunt ad anniuersarium celebrandum. Pensent vtique in seipsis, quod pauca bona fecerunt pro parentibus suis, & simile non dubitent sibi fieri, sicut Mat. 7. Dominus ait: Eadem mensura, qua mẽsi fueritis, remetietur vobis. immo recipient multominus: quia, teste Domino Matth. 24. cap. Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. H
Septimo. Septimo propter crudelitatem: quia hæc est verè deceptio damnatiua, scilicet, sui ac hæredum suorum. Sæpe enim contingere solet, quòd malè ablatorum hæredes non curant satisfacere illa, eo quòd ab eis non sunt impiè acquisita. *Octauo.* Octauo etiam deceptio retributiua, seu restitutiua dicenda est. Sunt nempe quidam homines taliter ex cupiditate insensati, quòd filios suos vel alios relinquunt, restitutores malè ablatorum suorum, cum per seipsos restituere possint. Et sic in hoc manifestè apparet, quòd tales plus amant

A amant diuitias, quam propriam animam
suam. Quę igitur amentia erit credere, quod
filij, vel hæredes eorum non plus dilecturi
sint eas diuitias, quam animam alienam, il-
lam maledictionem incurrentes, qua dici-
tur: Maledictus homo, qui partem suam fa
Nona. cit deteriorem. Nona enim deceptio dam-
natiua .s. sui, ac hæredum suorum: quia talis
substantia filijs derelicta nō tantum est cau-
sa suę damnationis, sed etiam filiorum suo-
rum, sicut Osee 9. ait, Effraim, qui interpre-
tatur crescens, ducit ad interfectionē filios:
nimis nempe insipiens dici potast, qui non
B potius aliqua pecunia vitam æternam sibi
procuret, quam hæredibus suis supplicia
sempiterna.

Quod septem sunt, quæ inducunt hominem satisfacere aliena. Cap. 3.

TErtio videndæ sunt suasiones, seu ra-
tiones, & inductiones .s. ad satisfa-
ciendum ipsam restitutionem. Se-
Restituenti aliena, septem ei restituuntur. ptem nempe restituuntur homini aliena in-
iuste detenta restituenti, quę inducere de-
bent ad aliena restituendum. Primo enim
restituitur ei Deus, secundo anima sua sibi,
tertio restituūtur ei merita sua, quarto om-
C nes spirituales fratres, quinto ecclesiastica
bona, sexto restituitur sibi bona fama, septi-
mo acquiritur ab eo regnum gloriæ sempi-
ternum. Primo .n. tali debite restituenti re-
stituitur sibi De⁹. Propterea diabolicæ sua-
sioni minime credere debet, qui suggerit si-
bi dicens: Si aliena restitues, eris pauper &
mendicus. Quomodo .n. pauper esse potest,
qui Deum habet, & vere nimis auarus est,
cui non sufficit Deus. Aug. etenim ait: Satis
diues est Christiana religio, quæ in possesso
re Deo omnium omnia possidet. Quia, sicut
Propheta ait: Domini est terra & plenitudo
D eius: orbis terrarum & vniuersi, qui habi-
tant in eo. Qui .n. habet Deum, habet oīa, quæ
sunt Dei. Secundo restituitur sibiipsi anima
sua, imo etiam totus ipse. Propterea saltem
tantum restituere debet, quantum dimitte-
ret, si captus esset a suis capitalib⁹ inimicis.
Cum etiam in nequioribus manibus com-
prehensus sit, quia in virgulis dæmoniorū.
Tertio restituuntur ei merita sua, quæ ante
vsuram, vel rapinam lucratus est. Nam bona
facta in gratia mortificantur per consequen
tem culpam: sed requiescunt per recupera-
tiuam gratiam, sicut scriptum est,
Sæpe reuiuiscunt, quæ mortificata fuerunt.
Quarto restituuntur ei omnes spiritua-
les fratres, quos quidem amiserat, dum iniu E
ste retinuit aliena. Vnde Ecclesiasti 13. c. ait,
Quæ .n. communicatio sancto homini ad ca
nem? vere vtiq; canis est iniuste rapiens &
detinens aliena. Propterea non habet com-
munionem cum aliquo viro Dei: sed cū re-
stituit iniuste detenta amici Dei, fiunt illi di
lectissimi fratres. Quinto restituuntur sibi
ecclesiastica bona, quia particeps fit omniū
bonorum, quæ in ecclesia sancta fiunt, sicut
in persona talis Propheta ait, Particeps ego
sum omnium timentium te, & custodien-
tium mandata tua. Sexto restituitur sibi bo-
na fama, quæ supra multas diuitias æstiman
da est, sicut Salo. Prouer. 22. c. testatur, di. F
Melius est nomen bonum, quā diuitiæ mul-
tæ. & sic aperta & clara facie & absq; rubo-
re, postquam restituit aliena, potest non tan
tum coram Deo, sed etiam coram omnibus
hominibus comparere. Septimo autē requi
ritur regnum gloriæ sempiternum, vbi sunt
diuitiæ multæ, & infinitę, ac æternaliter du-
raturę. Diuitię etenim temporales, si nō re-
stituuntur etiam in præsenti, per mortē saltē
semel relinquendę sunt: & tunc verificatur,
quod Eccl. 10. c. ait, Cum morietur homo,
hæreditabit serpētes, bestias, & vermes. Ista
etenim tria diuidunt sibi bona occupantis
impie aliena. Primo serpentes, sunt malitio G
si consanguinei, seu amici, qui serpentina
malitia bona temporalia impie acquisita si-
bi multipliciter, & maxime in morte diuitis
occupare conantur. Et hi merito serpentes
nuncupantur: quia sicut serpēs comedit ter-
ram, & malitiosum animal, Gen. 3. Serpens
erat callidior cunctis aīantibus terræ. sic ta-
les per malitiosam auaritiā incorporant si-
bi talia bona tēporalia. Secundo aūt bestiæ,
quę a vastando nominatæ sunt, dicuntur dæ
mones infernales, sicut Ps. ad Dñm aūt, Ne
tradas bestijs animas confitentes tibi. & hæ
bestiæ rapiunt illius mali diuitis animā. Ter H
tio vero vermes rodunt, atq; consumūt cor
pus: & quilibet horum trium partem suam
pro alijs duabus partibus nunquam daret.
Igitur, sicut Mat. 16. c. Dñs ait, Quid .n. pro-
dest homini, si vniuersum mundum lucre-
tur, animę vero suę detrimentum patiatur.
Diligenter ergo prudens Lector aduertat,
quę circa restitutionem dicta sunt .i. quis re-
stituere obligatur, quid, & quātum, quādo,
quibus, quo loco, & quomodo, necnon &
quare restituendum sit, vt pro sua & aliorū
salute necessaria, cognita veritate, se & a-
lios dirigat in tam graui materia per iti-
nera saluationis æternæ: quam in mise-
ricor-

A ricordia sua nobis donare dignetur ille, qui omnium prædictorum luminum extitit inspirator, omnium sanctarum voluntatum est dispensator, omnium actionum bonarum est operator, sine quo nullum lumen illustrat, nulla voluntas bona inflammat, nulla iusta operatio perseuerat: qui demũ omnium bonorum præmium dat, benedictus Dominus Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Explicit Restitutionum tractatus pulcherrimus, ac perutilis, qui materia septimanæ præcedentis fuit: vbi speculari Christianis
B permaxime necessarium existimandum est: præsertim his, qui ad restitutionem alienorum sunt obligati: quo vinculo fere totus mundus immersus est. Saluti igitur multorum suffragabitur in eo vehemens consideratio.

DOMINICA QVINTA
De Passione.

C *De mane ordo dicendorum per septimanam sequentem.*

Aemonium habes. Ioan. 8. Mira nempe est in largitate misericordia Dei, quę quãto eius dona suscipiũtur auidius, acceptantur humilius, atq; gustantur suauius: tanto copiosius elargitur, iuxta illud Ioan. 1. de plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia. Pro gratia enim feruentis voluntatis, quæ data est nobis, gratiam subsequentis operis dignabi
D tur Dominus misericorditer ministrare: atque occurrentis Septimanæ futuri sermones, operante Domino, misericordiam & auxiliũ præparabunt: propterea alias octo
Religiositates octo Religiositates subdamus. Prima autem Religiositas dicitur blasphemata: in qua de horribili blasphemiæ peccato intendimus pertractare. Secunda dicitur lapidata: in qua de malitijs ludi, quibus Dominus lapidatur, & a populo de patria propulsatur, hodie tractandum est. Tertia dicitur de inamorata, vel sitibunda. i. affecuta: in qua tractabimus de anxia siti diuini amoris. Quarta dicta est ostentata: vbi contra mundi pompositates, curiositates, vanitates, & superfluitates sermo dirigendus est: & quid vnicuiq;
E statui in talibus licitum & conueniens sit. Quinta nominabitur periurata, vbi de periurio disseremus. Sexta dicitur ruinata, in qua de multitudine peccatorum, atq; malorum, quæ ex vanitatibus ortum habent, tractandum est. Septima deformata debet merito nominari: in qua contra mensuram vanitatis capitis mulierum, & caudarum, & ceterarum earum vanitatum aperiendus est sermo. Octaua dicitur reformata: in qua de Domina honesta. i. honestate Christiana, omni vi. tute decora, moraliter describetur.

F

DOMINICA QVINTA
In Quadragesima.

De horribili blasphemia, & de impietatibus eius.

Sermo XLI.

Aemonium habes. Iterũ vbi sup. Secundum August. triplex est blasphemia contra Deũ, quarum
G prima dicitur affirmatiua, secunda negatiua, tertia vsurpatiua. Affirmatiua est, cum Deo attribuitur, quod ei non conuenit. Et in hoc, secundum Alex. de Ales, laudatur falsitas, quod est contra misericordiam. Negatiua est, cum a Deo remouetur, quod ei conuenit: & in hoc vituperatur veritas, quod est contra iustitiam. Vsurpatiua est, cum creaturæ attribuitur, quod Dei est: & in hoc falso attribuitur creaturæ, quod solius est Creatoris, quod est contra maiestatem diuinam. Affirmatiua ergo blasphemia est, cum Deo attribuitur, quod ei non conuenit, sicut verba despectiua contra Deum, vel verba maledictionis,
H siue qualibet contumelia contra eum. Et maxime cum quis iratus vindicare se de Deo volens, vel de Virgine matre nostra, aliqua verba inhonesta profert, vel aliqua membra nominat inhonestè, vt viscera, & quędã alia, quæ etiam cogitare horrendum est. Idem quoq; iudicium est, si hæc dicantur de Sanctis. Nam, secundum Alex. de Ales: oĩs blasphemia dicta est in Deum, quia blasphemia facta in Sanctos, siue in creaturas, etiã contra Deum fit: quia in illis blasphematur Deus conditor creaturæ, & sanctitatis earum dator. Subdit etiam, directe vel indirecte omnis blasphemia est in Deũ. Cuius ratio

Blasphemia triplex contra Deũ.

Charitatiua *Deo attribuere quod ei nõ conuenit, Th. 2. 2. q. 13. art 4.*

A ratio est, quia si blasphematur aliquis Sanctus, maxime gloriosa Virgo, blasphematur etiam in ipso Sácto Deus, qui in eo est, qui maxime est in Virgine. Non enim potest blasphemari homo, quin blasphemetur anima, quæ in eo est. Dimissis pro núc blasphemia negatiua, & vsurpatiua.s.secunda, & tertia: de hac, quę prima est.i.affirmatiua, tractandum est, de qua in verbo præalleg. Ioan. ait, Quod Iudæi blasphemátes Dominum Iesum Christum, dixerunt, Dæmoniú habes. In quo verbo prima Religiositas, q̃ dicitur blasphemata, quia Dominú blasphemauerunt, merito demonstratur. Sed audi,
B quid contra eos Psal. 20. ait: Fructum eorú de terra perdes, & semen eorum a filijs hominum: quoniam declinauerunt in te mala. Quod potest esse aliud thema. In quibus verbis tres maledictionum species annunciat Propheta omnibus blasphematoribus ex ore Dei. Prima est maledictionum æternalium, ibi: Fructú eorum de terra perdes. Secunda maledictionum temporalium, ibi: Et semen eorum a filijs hominum. Tertia maledictionum spiritualium, ibi: Quoniam declinauerunt in te mala. quæ omnia propter hoc ad literam super Iudæos misit
C Deus. Iuste enim tales, & consimiles scelesti homines, tot maledictionibus replentur a Domino: quia, vt dicitur in glo. super illo verbo, Esa. 18. ad populum terribilem: Omne peccatum blasphemiæ comparatum, leuius est. Vt autem horrendæ impietatis huius peccati manifestæ sint, distinguamus eius duodecim horribilitates in tribus quaternarijs. Et primo ponantur primæ quatuor. Prima est horribilis intentio, secunda horribilis delectatio, tertia horribilis comprehensio, quarta horribilis offensio. Addantur aliæ quatuor. Prima horribilis malignatio, secunda horribilis vilificatio, tertia horribilis ingratitudo, quarta horribilis di-
D stinctio. Superaddendæ sunt aliæ quatuor. Prima horribilis stupefactio, secunda horribilis maledictio, tertia horribilis punitio, quarta horribilis obligatio.

Duodecim horribilitates blasphemia.

Articvlvs Primvs.

De quatuor primis horribilitatibus blasphematorum. Et primo de impia intentione eorum. Cap. 1.

Ponamus primas quatuor horribilitates, quarum prima est horribilis intentio. Operatio enim humana deprauata & mala reditur, maxime ex mala intentione, iuxta il- E
lud Matt. 6. c. Si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Per oculum enim intentio designatur: quæ si nequam est, totú corpus.i.opus, tenebrosum est. Sed in omnibus alijs peccatis, quæ fiunt maxime contra proximum, nullus intendit diuinam offensam, neq; intendit se vindicare de Deo, siue committat homicidium, siue furtum, siue adulterium, aut aliquod simile crimen: imo potius cuperet homo huiusmodi operari, ita quod nó offenderet Deú. In blasphemia autem intendit homo directe offensam Dei, & de ipso se vindicare, qui nullam commisit, neq; committere potest culpam. F Est tamen in intentione blasphemiæ varietas duplex. Nam quædam est impia, quædam impijssima. Impia intentio in blasphemia est, cum homo ex subito impetu iræ Deum blasphemat, vel aliqué Sanctum. Et hæc proprie appellatur blasphemia, quæ.s.ex lapsu linguæ blasphemat. Qui vero ex consuetudine mala & habitu impietatis blasphemat, blasphematoris sortitur nomen: qui merito designatur per coccineá bestiam, de qua Apoc. 17. scriptum est: Vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemię. Hęc G
mulier impijssima blasphematoris intentio est, quæ malitiæ habitu super talem sedere dicitur. Coccinea autem dicta est propter blasphemiæ crudelitatem. Merito etiam nominibus blasphemiæ dicitur esse plena, propter blasphemandi continuum vsum & impium.

In blasphemia varietas duplex.

De impia delectatione blasphemorum, & quando blasphemia est peccatum. Cap. 2.

Secunda est horribilis delectatio. Peccatum enim tanto maius & grauius est, H quanto minus motiuum habet. Si iuuenis & senex adulterium perpetrant, plus in hoc peccaret senex. Et sic de consimilib, in q̃bus minus motiuú sit. In cæteris aút peccatis aliqđ est motiuum ad peccandú inducens, sicut in superbia, excellentia sublimitatis, in luxuria delectatio carnis, in gula delectatio gustus, in auaritia delectatio pecuniæ, & sic de alijs. In blasphemia autem nullum est motiuum, quia nulla est ibi delectatio ad blasphemandum inducens. Propterea Rich. de San. Vic. ait: Sceleratissimú genus peccati est, quando quis in Dei vituperium

Blasphemia grauitas ĝta.

A perium delectatur. Quid est aliud spiritus blasphemiæ, nisi affectatio & desiderium vituperationis diuinæ? Ponunt autem Doctores differentiam inter blasphemiam, & spiritum blasphemiæ. Vnde Alexã. de Ales inquit, Quod blasphemia aliquãdo fit ex coactione, aliquando ex deceptione, & aliquando ex malignitate. Cum autem fit ex coactione, tunc peccatur in Patrem: cum autẽ ex deceptione, tunc peccatur in Filium: vtroque autem modo habet in se aliquam causam excusationis, licet insufficientissime. Et hoc dicitur peccatum remissibile, quia secũ habet illam annexam causam motiuam misericordiæ Dei ad remissionem. Cum pecca

Quo fit blasphemia.

B tor ex malignitate, vel ex certa scientia & amore blasphemiæ Dei blasphemat, dicitur spiritus blasphemiæ: quod peccatum irremissibile nuncupatur, non quia non possit remitti, sed quia nõ gerit secum causam motiuam ad remissionem. Et de hoc spiritu blesphemiæ loquitur Christus, Matth. 12. Omne peccatum & blasphemia remittetur homini, spiritus autem blasphemię non remittetur. Et quicunq; verbum contra Filiũ hominis dixerit, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritumsanctum verbũ, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futu-

C ro. Propterea Vgo de San. Vic. de hoc peccato loquens ait: Eo quod hoc malum nihil habet in se excusationis, non meretur habere executionem remissionis.

Quod blasphemia mala multa in se comprehendit & superexcedit.

Cap. 3.

Blasphemia multa sub se mala cõprehẽdit.

TErtia est horribilis cõprehensio. Comprehendit enim in se multa & horribilia mala. Sicut enim bonum tanto melius est, quanto plura bona in se comprehendit. Bonum enim est in se esse, sed meli⁹

D est esse & viuere; & adhuc melius, si additur & sentire. Sic ex opposito est in malo: quia malum tanto deterius est, quanto in eo plura mala concurrunt. Sed in blasphemia pręsumitur infidelitas, quod est maximum peccatorum, quia tollit fundamentum ædificij spiritualis. Propterea Ioan. 3. Dominus ait: Qui non credit, iam iudicatus est. Sed blasphemia super infidelitatem addit detestationem voluntatis, secundum Tho. 2. 2. q. 13. Addit etiam super hæresim. Nam hæreticus ita de Deo dicit, quod vera esse credit, quamuis in fide erret. Sed blasphemus dicit, quæ scit omnino non esse vera, neq; dicenda. Deteriores etiam sunt ipsis Iudæis, quibus ex consuetudine erat, quod audita blasphemia sibi aures obturabant. Vnde super illud Act. 7. Continuerunt aures suas: Interlinearis dicit, ne. s. blasphemiam audiret. In signum quoq; doloris scindebant vestimẽta sua, cum audirent blasphemantẽ. E

Quod blasphemia immediatius quam cætera vitia offendit Deum.

Cap. 4.

QVarta est horribilis offensio. Opus. n. tanto grauius peccatum est, quanto immediatius offendit Deum. Deus enim, secundum S. Thom. a malis, varijs modis offendi solet. Primo quantum ad suas creaturas. s. in homicidijs, furtis, adulterijs, & consimilibus. secundo quantum ad suam familiam spiritualem. tertio quantum ad personam velatam. quarto quantum ad naturam assumptam. quinto quantum ad naturam diuinam. Qui enim furatur, fornicatur, vel etiam homicidium patrat, quantum ad suos subditos & seruos offendit Deum: & omnia ex suo genere mortalia sunt pecca F

ta Qui autem occidit Martyres, Apostolos, & alios Sanctos, qui Deo per gratiam familiarissimi erant, grauius peccauit. Qui vero corpus Christi acciperet, & pedibus cõculcaret, adhuc grauius Deum offenderet, quã præcedentes. Qui vtiq; Christum crucifixerunt, omnibus præcedentibus scelestius crimen commiserũt. Sed qui offendũt Deum, quantum ad naturam diuinam grauissime peccant: quod quidem faciunt ipsi blasphemi. Nam blasphemia est peccatum immediate in Deum commissum: & ideo in grauitate cætera peccata in hoc excedit, & per consequens excedit homicidiũ, cum ponatur in secundo gradu: blasphemia vero in G

Blasphemia quo est peccatũ immediate in Deum.

primo. Quod autem grauior culpa sit, quã homicidium, expresse declarat Thom. 2. 2. q. 13. de quo ponit rationem, di. ꝙ blasphemia, quæ est peccatum directe contra Deũ, præponderat homicidio, quod est peccatũ in proximum. Alexã. de Ales in 2. sic etiam dicit: Peccatum blasphemiæ est cõtra præceptum primę tabulæ: peccatum vero homicidij est contra præceptum secundæ tabulæ. Sed maius est præceptum primæ tabulæ, quam secundæ: ergo maius est peccatũ blasphemiæ, quam homicidij. Secunda ratio reddi potest, quia saltẽ spiritus blasphe- H

mix

A mię est peccatum in Spiritum sanctum: homicidium vero non. Tertia ratio, quia homicidium quandoq; licet, sicut iudici occidere delinquentem, &c. blasphemare autem nunquam aliquo modo licet. Ex prædictis igitur patet, q grauе est blasphemare Deũ, cum illum blasphemando lingua blasphemantis efficitur quasi gladius cor Dei pene trans, & ensis vtiq;, vel vndiq; Deum scindens. Nã si Deus scindi posset, tot vicib' gladiaretur, quot vicibus blasphematur. Propterea Psal. ait: Et gladius in labijs eorum, qm quis audiuit. Et quamquam Deus sit immortalis, nihil ominus ex parte malitię eorum non deest causa & conatus ad occidendũ Deũ, & gloriosissimã, atq; dulcissimam

Blasphemãtis lingua quasi gladius Dei pene trans.

B Virginẽ, & Sanctos, quos tam impie & iniquè blasphemando dilaniant. De quib. Psal. ait: Filij hominũ, i. dæmoniorũ: dentes eorũ arma & sagittæ & linguę eius gladius acutus. Vnde glo. super illud Esa. 18. ad populũ terribilem ait: Nihil horribilius blasphemia quę ponit os in celũ. O si possent quidã nequissimi eorũ i celũ ponere manus, & Deũ & Beatã Virginẽ suis scindere manib. sceleratis & maledictis, hoc vtiq; attentarent, sicut manifesta indicia clamant in percutientibus Crucifixũ, & vulnerantibus dulcissimã matrem nostrã Virginem gloriosam, &

C effodientibus oculos eius. O rabidi canes, & diabolici hoies, o incarnati dæmones, o animę maledictę, o proditores & occisores maiestatis diuinæ & Virginis matris Dei. Quis docebit vos fugere a ventura ira? O Reges terræ, & Principes orbis terrarum: o Domini ciuitatum, & terrarum vniuersi Rectores, vbi iustitia? vbi fides? vbi iusiurandum, vel zelus honoris vestri, non dicam Dei? vulneratur figura Christi & Beatæ Virginis: extrahuntur cũ tanta confusione fidei Christianæ eorũ oculi, & aliorum Sanctorum, & nulla de hoc immani scelere inquisi

Contra blasphemos dura reprehensio.

D tio fit. O incredibilis vesania, & insensibilitas maledicta. O nescimus quis hoc fecerit, vellemus vtique hoc nosse, sed ignoramus. Ignoratis vtiq;, quia de Christo nõ curatis, nec de Virgine. O si percuterentur insignia & arma vestra, o quot inquisitiones, quot examinationes, quot perscrutationes & subtiles coiecturationes fierent, si marc; si alpes, vel Germanicas, vel Hybernicas trãsisset oras, duceretur in lucem, vt inueniatur Dominus testis verus, Mat. 6. q vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

E ARTICVLVS SECVNDVS.

Vbi aliæ quatuor horribilitates blasphemantium superadduntur. Et primo quanta malignitas in blasphemantibus regnet. Cap. 1.

Subdamus alias quatuor horribilitates blasphemorum. Quarum prima est horribilis malignatio: hoc enim scelus est in cęlestem Patrem, & ideo dignum ęterna morte, sicut Mat. 15. c. scriptum est: Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Sunt autem blasphemi illa generatio, de qua Prouer. F 30. c. scriptum est: Est generatio, quæ patri maledicit: propterea blasphemator assimilatur impio Cham, filio Noe, qui verenda patris fratribus ostendit, Gen. 7. c.

De despectiuo contemptu blasphemorum, & blasphemia directa, & interpretata. Cap. 2.

Secunda est horribilis vilificatio. Tanto .n. maior est vilificationis culpa, quanto maior est persona, in quam committitur hęc offensa, sicut patet in Domino tem G porali. Offensa quidem est conuitium facere in ciuem vnius Regis. Sed maior est, si fit in aliquem militem eius nobilem. Amplius grauius est, cum in aliquem consiliarium eius: grauius insuper cum in filio Regis: sed grauissima cum fit in eius propriã personam. Sic in proposito est in peccato blasphemiæ: in alijs peccatis contra proximum fit conuitium aduersus creaturam, sed blasphemia fit conuitium in ipsum creatorem: sed quantum creator excedit alias creaturas, tantum blasphemia excedit alia peccata. Propterea dicitur extra de hære. cap. vergentis. Longe grauius est æternã, quam temporalem lædere maiestatem. Vnde Ec- H clesiastici 12. Mittens lapidem in volatilia deijciet illa, sic & qui conuitiatur amico, dissoluet amicitiam ad amicum: & si produxeris gladiũ, ne desperes: est enim regressus ad amicum. Si aperuerit os triste, ne me tuas: est enim concordatio, excepto conuitio, & improperio, & superbia cum mysterij reuelatione: multo amplius in conuitio facto in omnium creatorem. Est autẽ aduertendum, q hic conuitiosa blasphemia dupliciter solet fieri: videlicet directe & interpretatiue. Directe videlicet, cũ quis mala

Quo blasphemia fit conuitium in ipsum creatorẽ.

A Deo appropriat, vti in præcedentibus dictū est. Interpretatiue, cum quis crucem Christi contractat irreuerenter. Nemini enim licet signum Saluatoris in terra, vel in silice, vel in marmoribus humi positis insculpere, vel pingere, ne pedibus conculcetur. Qui autem in terra posuerit, vel positum non leuauerit, morte moriatur. C. nemini lice. l. 1. Sed quid dici potest de puellis nouiter coniugatis, & de parentibus earundem, quę die earum nuptiarum, cum procedunt ad côiugis domum, in calceamentis suis portant denarios quosdam, in quibus sæpe est crux sculpta, & Sancta Virgo Maria: vel aliqua nomina Dei, vel sculptura alicuius Sancti,
B quæ omnia velut sues conculcant pedibus in earum pessimam horam, maledictā diē, in indicium mali anni, & inter ipsas & viros infęlicissimam semper vitam. O blasphematores; immo, quod horrendum est dicere & audire, conculcatores crucis sanctissimę & Sanctorum omnium Dei, & gloriosissimę Virginis matris Dei, & aliorum Sanctorum. O nefandissimum scelus: o initium, & materia annorum malorum huius matrimonij maledicti, & in nomine centum milium dæmoniorum initiati. Quid mirum, si innumerabiles infęlicitates inter viros &
C vxores obueniunt, cum initium sumpserint nuptiarum in Dei blasphemijs & Virginis benedictæ, & in nomine dæmonis maledicti. Væ vobis, væ vobis, væ iterum dico vobis, o insensati & fascinati parentes, qui non solum hæc & similia agentibus consentitis, sed hoc & nefandiora proprias filias edocetis. Sed ad alia transseamus.

Quanta sit blasphemorum ingratitudo. Cap. 3.

Tertia est horribilis ingratitudo. Ingratitudo enim videtur esse illud peccatum, propter quod redeunt iterum
D peccata dimissa, iuxta verbum Domini, Matt. 18. dictis ad ingratum: Serue nequā, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: Nonne ergo oportuit & te misereri côserui tui, sicut & ego tui misertus sum? & iratus Dominus tradidit eum tortoribus. f. propter ingratitudinem: & hoc quousque redderet vniuersum debitum. Est enim ingratitudo, ventus vrens & desiccans fontem pietatis & fluenta gratiæ Dei. Sed quis magis ingratus est Deo de beneficio specialiter sibi collato, præ cæteris creaturis. f. loquela & lingua, quam blasphemator nominis Dei? Qui cum debeat dicere cum E Propheta: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo: Dominū suo ore fętido maledicit. Omnes etenim creaturæ & quælibet suo modo sollicite laudant Deum, & benedicunt potentiam, sapientiam, & clementiam Saluatoris. Sic omnes spiritus beati, aquæ cœlestes, Sol & Luna, cęli, virtutesq; cęlorū, imber, grando, glacies, nix, pruina, & omnes venti, lux & tenebræ, noctes & dies, terra & omnia, quæ in eā producuntur germina, montes & omnes colles, fontes & maria cum piscibus suis, volucres cęli & bestiæ terræ, homines & aliæ creaturæ, nunquam cessant a laude creatoris, excepto maledicto blasphematore, qui omnibus alijs creaturis repugnat, F linguam suam iniquam contra Deum relaxat: Ingratus etiam de immenso beneficio incarnationis. Nam membra illa humanę infirmitatis, quæ pro salute nostra assumpsit Dei filius, blasphemus nominat ad contumeliam eius dicens, Per viscera, per anteriora & posteriora Dei, &c. quasi non satis afflictus fuerit Christus pro sua & aliorum salute ab impietate Iudaica: propterea complead contumelias eius. Ex quo Iudæis nequior efficitur. Primo, quia illi eum occiderunt, & contumelijs affecerunt mortalem G & infirmum & in statu humilitatis: sed iste immortalem & regnantem in cœlis. Vnde August. Non minus peccant, qui blasphemant Christum regnantem in cœlis, quam qui crucifixerunt ambulantem in terris. Cuius rationem assignat Alex. de Ales, dicens, quod sit maior iniuria ratione maioris status: status autem regnantis in cœlis, est maior ipsius regnantis in terris. Secundo, quia hoc Iudæi fecerunt ex ignorantia, iuxta illud Apost. 1. Corint. 2. Si cognouissent, nunquam Dominum glorię crucifixissent. blasphemus autem iam credens, hoc perpetrat ex malitia. Tertio, quia Iudæi non pro- H miserunt ei fidem: blasphemi autem iam in baptismate promiserunt, & in chrysmate cōfirmauerunt. Propter qđ contra eos inuehit Esa. c. 1. dicens, Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis, dereliquerunt Deum, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. De his Ecclesiastici 29. Bona verba repromissionis. f. in confirmatione sibi ascribit peccator, & ingratus sensu derelinquit liberantem se.

Quælibet creatura laudat Deum.

In blasphemia cōmittitur crimē ingratitudinis.

Quod

A *Quod ex blasphemia filij diaboli cognosci possunt.* Cap. 4.

QVarta est horribilis distinctio. In hoc enim distingui possunt filij Dei a filijs dæmonum. Nam veri filij Dei tolerare non possunt, quod verus pater eorum immaniter a blasphemantibus sagittetur, de quo filij diaboli minime curant. O cor lapideum & ferreum, immo durius omni durissimo adamanti, tolerare posse blasphemias Domini Dei? Vis nosse hanc distinctionem filiorum Dei, & diaboli, audi exemplum ad hoc propositum valde nota-
B bile. Habuit quidam ex propria vxore, iuxta quod extimabatur, filios tres. Quadā autem die cum viro suo mulier conturbata in contumeliā eius inquit: Ex his tribus filijs, quos putas esse tuos, duos habui ex altero viro, & vnus tantū est tuus. Requisita autē mulier a viro, quis illorum trium erat suus proprius, nullo modo voluit indicare. Casu moritur mulier, veritate non patefacta: post paruū temporis vir infirmatus ad mortem de cætero nesciens cui tanquam legitimo illorum filiorū deberet relinquere sua: fecit testamentum indeterminate relinquēs vni illorum trium, qui erat legitimus filius
C suus. Mortuo patre oritur contentio inter fratres, quilibet se asserit legitimum illum filium suum, quem pater derelinquit suum hæredem: fit ante iudicem contentio magna. Prudens iudex præcepit eorum patrē ad arborem alligari, & quod quilibet eorū fratrum sagitta impeteret patrem, vt noscere posset ex iactu, qui verus filius eius esset: fuit forte memor iste prudentię Salomonis 3. Reg. 3. de meretricibus coram eo contendentibus tā mirabiliter ex vinculo amoris naturalis veritatem coniecturantis & iustissime iudicantis. Primus illorum fratrum sagittam iacit rectissime, quantum sapit in ca-
D dauer patris defuncti. Secundus toto conamine nititur superare primum. Cum ad tertium peruenitur, concutiuntur viscera eius, titubare incępit animus ei⁹, & cor tremuit: negat natura filij vulnerare propriam carnem patris, horret facinus, pauet vulnus, stupet spiritus, & demum ipsius naturę vinculo tractus, pręeligit potius hæreditate patris naturalem dilectionem, quam eius substantiam temporalem: Aitq; iudici, Date hęreditatem cui dare licet, quia potius eligo illam amittere, quam meum, licet mortuū, vulnerare patrem. Nescitur rei veritas, palam fit per naturam, quod abscōditum erat

Exēplum quo filij cognosci possunt.

Prudētia iudicis.

per culpam. Manifestatur hic esse filius verus, & tota hęreditas eius in manibus relaxatur. Sic in proposito. Quis vnquam filius E
verus pati potest blasphemias & contumelias æterni patris? Quis deuotus Virginis fili⁹ sufferre pōt tot opprobria, quot a scelerratissimis linguis hominum impiorum per illa spurcissima ora contra gloriosissimam Virginem fluunt? quis corde sensatus & in Dei zelo viuus, cum sentit Deum, vel Virginem blasphemari, non confodiatur gladio doloris intrinsecus, & si nō valet manu vlcisci Dominum, non clamet corde & ore, clamore valido & lachrymis vsq; ad cęlū, dicens, tanquam, imo vere ex blasphemia F
vulneratus in corde, Heu me, heu me, heu me: Cum quotidie per Hiere. Thren. 3. c. cō queratur Dominus, dicens: Posuerūt me, sicut signum ad sagittam, dicit Dominus.

ARTICVLVS TERTIVS.

De vltimis quatuor horribilitatibus blasphematorum. Et primo, quod ex blasphemia agnoscuntur infernorum ciues. Cap. 1.

SVperaddamus vltimas quatuor G
horribilitates blasphematorum, quarum prima est horribilis stupefactio. Solet namq; homo, ex qua patria sit, ad loquelam cognosci. Tres autem regiones possidet Deus. s. cęlestialē, mūdialem, & infernalem. Quælibet autem illarum habet linguagium suum, vnde cognosci possit. Regio cęlestialis habet pro linguagio semper Deum benedicere & laudare, teste Propheta, qui ait, Beati qui habitant in domo tua Domine: in seculum seculi laudabunt te. Vis aūt noscere, quis sit iā in terris cœlestis ciuis? Considera hominem in angustijs positum, paupertate, penurijs, in- H
firmitatibus, & alijs aduersitatibus cōquassatum, & in omnibus semper laudantem & benedicentem Deum: hic cęlicus ciuis est, sermo indicat, lausque Dei manifestat, teste Domino, Mat. 12. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. s. Dei gloriam & honorem. Mundialis autem regio suos etiam ciues habet ex sermonibus cognoscendi. Superbi enim loquuntur de fastu seculi & de honoribus mundi: Luxuriosi de vanitatibus, & lasciuijs, & carnalitatibus: Auari de lucris & thesauris & consimilibus, teste Io. 1. cano. suæ 4. c. De mundo sunt,

Facile cognoscitur blasphemus ex qua regione sit.

A fiunt, ideo de mundo loquuntur. Et Ioannes 3. Qui de terra est, de terra loquitur. Infernalis autem patria etiam nunc in mundo multos conciues habet. Sermo infernalis nihil aliud est, quam blasphemiæ & maledictiones Dei, & Virginis, omniumq; Sanctorum, sicut Apocalip. 16.c. scriptum est, Blasphemauerunt Deum cœli præ doloribus & vulneribus suis. Et Esa. 8. Cum esurierit irascetur & maledicent Regi suo & Deo suo. Blasphemi igitur, quia iam scripti sunt in lib. æternę perditionis: iō iam assuescunt loquelæ officio, quod facturi sunt in inferno. Cognoscuntur Gallici ex loquela sua, Alemani ex sermone suo, & Italici
B ex idiomate suo. Sic & reprobi homines ex blasphemijs suis. O homines infernales, o tartarei ciues, o consocij inferorum: cuilibet vestrum dici potest, quod Matt. 26. dictum est Petro: Vere tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit. Omnes nanq; blasphemorum linguæ dæmonum fistulæ, vel ora sunt. De quibus Psal. ait, Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.

De duodecim maledictionibus, quæ blasphe-
C *matoribus dantur.* *Cap.* 2.

Secunda est horribilis maledictio, quā per os Psal. infligit Dominus, sicut patet in Psal. Saluum me fac Deus, quoniam intra. aquæ vsque ad animam meam. Et subdit blasphemis duodecim maledictiones: quarum prima est, Fiat mensa eorum .i. cibus & potus transeuntes per illud maledictū os & gulam, coram impijs, in laqueū .s. suffocationis & culpæ. Secūda, & in retributioné .i. creaturæ oēs eis maledicent .s. terrestres, cęlestes, & infernales, insensibiles, sensib. & rationales: quia .s. hi suo creatori maledixerunt maledicto ore. Tertia,
D in scandalum, scilicet commensalium suorum, vel omnium cœlestium, qui indignātur & scandalizantur, quod cibus, vel potus, qui sunt creaturæ Dei, transeunt per illud iniquum os. Quarta, obscurentur oculi eorum ne videant, scilicet spiritualia cęci mente, neque corporalia cæci corpore. Quinta est, & dorsum, vbi renes & affectus eorum sunt, semper in curua, hoc est in peccatorum ruinam. Sexta, infunde super eos iram tuam, videlicet sicut effunditur super porcos aqua feruens, vt euellantur pili, vel radantur. Et alibi in Ps. Effunde iram tuā in gentes, quæ te non nouerunt: & in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt, sed B blasphemauerunt. Septima, furor iræ tuæ comprehendat eos, quia scilicet sicut fur comprehendentur. Vnde Ecclesiastici 23. Quasi pullus equinus fugabitur: & vbi non sperauit, comprehendetur. Sicut enim pullus equinus, dum pullus est, libere vagatur quocunq; vult: Sic blasphemi viuunt, sed subito morientes, vbi non sperauerunt, cōprehendentur, scilicet inter angustias desperatæ mortis: sicut pullus inter murorum angustias. Vnde Thren. 1.c. Omnes persecutores eius comprehenderunt eam, scilicet blasphematoris animam inter angustias, quasi inter duos muros. Sunt autem F
isti muri, murus peccatorum & murus infirmitatis. Murus peccatorum arcet eum ab ingressu cœli: murus vero infirmitatis arcet eum ab hoc mundo, siue a corpore. Et in hac angustia comprehendunt eam dęmones & in infernum demergunt. Octaua, fiat habitatio eorum deserta. Ad literam, quia moriantur & relinquant alienis domos, & diuitias suas. Nona, & in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet: quia scilicet morientur filij, & omnes generis sui. Et horum causas reddens subdit. Quoniam, quem tu Domine percussisti, scilicet G
in passione, iuxta illud Esa. 53. Propter scelus populi mei percussi eum, dicit Dominus: Persecuti sunt, scilicet blasphemijs & super dolorem vulnerum meorum addiderunt, videlicet vt prædictum est, grauius offendendo quam Iudæi, quia isti blasphemant Deum iam in cœlis regnantem, vbi illi occiderunt eum in terris peregrinantem. De quibus ipse quasi conqueritur, Iob 16. Conscidit me vulnere super vulnus. Decima, appone iniquitatem super iniquitatem eorum, idest, permitte Domine, vt veniat de iniquitate ad iniquitatem, & de blasphemia in blasphemiam, & de malignitate in malignitatem, sicut alibi Psal. H
ait: Fiant viæ illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini persequens eos. Vndecima, & non intrent in iustitiam tuam .i. amittant omnia bona spiritualia. Duodecima, deleantur de libro viuentium .i. deleti appareat in cęlo de libro vitę, & cum iustis non scribantur.

A *De septemplici punitione blasphematorum.* Cap. 3.

Blasphemi qbus, & qualibus pœnis plectãtur.

Tertia est horribilis punitio. Septem punitores contra blasphemiam ordinati sunt. Primus est legalis, secundus Imperialis, tertius municipalis, quartus spiritualis, quintus infidelis, sextus diuinalis, septimus infernalis. Primus quidem punitor est legalis. Vnde Leuit. 24. Educ blasphemum extra castra, & imponent illi qui audierunt, manus suas super caput eius: & lapidet eum omnis populus. Secundus punitor est tempora-
B lis, seu Imperialis. Nam secundum leges decapitandus est, vt in Authent. vt non luxu. contra nat. circa medium. Tertius punitor est municipalis. Leges enim municipales, & Communitatum statuta contra blasphematores multipliciter ordinata sunt, sed in executione hodie consopita videntur. Quartus est spiritualis, extra de maledic. cap. statuimus. vbi Gregorius IX. ait: Statuimus, vt si quis contra Deum, & aliquem Sanctorum suorum, & maxime contra Beatam Virginem, linguam in blasphemiam publice relaxare præsumpserit, per Episcopum suum pœnæ subdatur
C inferius annotatæ: videlicet, vt septem diebus dominicis præ foribus ecclesiæ in manifesto, dum aguntur missarum solennia, blasphemus existẽs vltimo eorum die Dominico pallium, & calciamenta non habeat, ligatus corrigia ad collum, sextis septem præcedentibus ferijs in pane ieiunet, & aqua, ecclesiam nullatenus ingressurus: quolibet quoque prædictorum dierum tres si poterit, alioquin duos reficiat pauperes, siue vnum. Et si nec eius suppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur: cui etiam, si renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam prædictam, ecclesiæ in-
D terdicatur ingressus, & in obitu ecclesiastica sepultura careat. Per temporalem præterea Potestatem coactionẽ si necesse fuerit Episcopi diœcesani adhibitam contra eam blasphemus si diues fuerit quadraginta solidorum, alioquin triginta, siue viginti: Si ad id non sufficit, quinque solidorum vsualis monetæ pœna mulctetur, nullam in hoc misericordiam habiturus. Quintus est infidelis, Daniel. 3. Nabuchodonosor viso miraculo trium puerorum, scilicet, quòd in fornace non fuerunt consumpti, decretum edidit, quòd quicunque locutus fuisset blasphemiam contra Deum eorum disperiret, & domus eius E
deuastaretur. Idem 9. distin. cap. quicunque. Machometus infidelissimus canis in suo Alchorano præcepit, quòd quicunque Deum, & Christum, & etiam Beatam Virginem blasphemaret, medius diuideretur. Retulit mihi quidam Frater de Ordine, & socius noster, vnum Saracenum in Terra sancta grauiter fuisse punitum ab officiali Pagano, eo quòd verbum inhonestum cõtra Virginem protulisset, ad barbam officialium & aliorum infidelium Christianorum. Sextus huius peccati punitor, est diuinalis, quia Deus punit spiritualiter. Nam, vt dicitur Matt. 12. Spiritus blasphemiæ non remittitur, id est, vix remittitur, F
ideo vocatur peccatum ad mortem. Vnde 1. Ioan. 5. Est peccatum ad mortem, non dico vt pro eo quis roget. id est, quilibet: quia necesse est vt magni meriti sit, qui huius sceleris remissionem impetrare valet. Cuius ratio est: quia in tanta cæcitate obtenebratur mens talis, maxime iudicio Dei in puncto mortis, quòd peccatum suum nullo modo cognoscere potest, vnde ad veram pœnitentiam peruenire possit, teste Leuit. 20. cap. qui ait: Qui maledixerit patri, id est Christo & Deo; vel matri, i. Virgini, vel gloriæ, vel ecclesiæ triumphanti: extinguetur lumen eius in medijs tenebris. id est, in puncto mortis. Septimus punitor est infernalis. Refert Gregor. in 4. Dial. quòd Romæ quidam puerulus quinque annorum blasphemijs assuetus, maxime cum aliquid eius obstaret animo, cum tenere diligeretur a patre: quadamque die eius in brachijs teneretur, cœpit clamare dicens: Mali homines veniunt, qui me tollere volunt, quo dicto nomen Domini blasphemauit, statimque Diabolus eius infelicem animam rapuit, & in incendia æterna submersit. Quia, secundum Hostiẽ. tanti intellectus, & sensus extitit, quòd rationis vsum habuit, vnde demereri poterat, & mereri. Miles quidam in diœcesi Remensi, cum quadam die ludendo in cœna blasphemaret Deum: statim percussus caduco morbo coram astantibus cadens, per totamque sequentem diem horribiliter se discerpens, & ad terram allidens, & ex ore spumam euomẽs, miserabilem animam expirando Diabolo recommendauit. Nauta quoque, qui blasphemauit Deum, cum in natando expertus esset, subito submersus est: quem frater eius inuenit in litore illæso corpore, sed radicitus auulsa

Machometus Turcarũ Impator, quid præceperit in suo Alchorano.

G H

Exemplũ admirandum, quo discere deberent blasphemiæ reprimere insultationes i Deũ, et Sãctos.

A lingua, & consumpta. Iuxta quod Sapien. 11.cap. scriptum est, Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Alius quoque in diuersis Virginem Gloriosam blasphemans membris, & membra illa in corpore suo amittens, demum desperatus ventre crepuit, & sic infelicem animam in manus Diaboli exalauit. Patet etiam in hoc punitor infernalis. Nam iudicio Dei nostris quoq; temporibus plures a Diabolo in anima, & corpore ad inferos abrepti sunt, sicut de aliquibus exponam in sequenti sermone contra aleatores.

B *De illis, qui in peccatis blasphemiæ participes fiunt.* *Cap. 4.*

Quarta est horribilis obligatio. Non enim solù blasphemi prædictis modis pluribusque alijs sunt culpabiles apud Deum: sed etiam illi, qui cum possint, & teneantur huic sceleri contradicere, & obuiare, non curant, sicut extra, de homic. cap. sicut dignum. §.3. scriptum est: Non caret scrupulo concessionis occultę, qui manifesto facinori desinit obuiare, & 86. distinct. cap. facientis. dicitur: Facientis proculdubio culpam C habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Scriptum quippe est, Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt, participes iudicantur. Et sequitur: Negligere, cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est, quàm fouere. Et subditur, Primus innocentiæ gradus est odisse nefanda: propterea blasphemorum in culpa socij iudicari possunt. Primo blasphemantium genitores, qui non corrigunt filios, os in tantam iniquitatem laxantes. Quos si quandoque Dei iudicio perdunt, nil mirum, cum eos nutriant ad vtrorumque perditionem, cum eos non corrigant D in huiusmodi sceleribus delinquentes. Secundo sunt in hoc participes, blasphemare in domo propria permittentes. O nefanda crudelitas, creatorem nostrum, & Dei matrem in laribus proprijs sinere illis linguis maledictis sic crudeliter laniari. Quis namq; sapiens, ac timens Deum, permitteret cum perturbare posset, alicui sancto viro contumeliam fieri in propria domo? quanto minus Deo, & Saluatori nostro, & Sanctis, cum Christo iam beatis. Quis inquam, sustinere posset quòd coram eo aliquod conuitium, vel vituperium contra proprium patrem impingeretur? Non enim possunt proprios dominos E diligentes de eis aliquid audire sinistrum: quanto minus sustinere debent de Domino dominorum, & Rege regum. Tertio participes sunt prælati, & animarum rectores, qui si in correptione huius sceleris sunt negligentes, Iudæis sunt deteriores, qui audita blasphemia lapidabant blasphemantem. Qui si hoc agere nòn poterant, aures obturabant, & in signum cordialis doloris propria scindebant vestimenta. Quarto in hoc scelere participes sunt Domini, & regimina ciuitatum habentes, de correctione huius vitij non curantes. Quid enim si in terra sua idolatriam F sustinerent: nonne æstimaretur horrendum? & tamen blasphemia in hoc deterior est, quia idolatria honorem suum Deo aufert: sed vltra hoc blasphemia contumeliam Deo infert. O quot denarios lucrari possent puniendo blasphemos, cum Dei & sui magno honore, & lucro sanctissimo & benedicto. Teneo namque certissima fide, quòd nullum temporale lucrum in eorum manus obuenit gratius, quàm ex sollicita, & iusta punitione huius sceleris. Nam si non obuiando cum possint, quilibet eius criminis participes fiunt, vti probatum est: quare non econuerso in obsta- G culo tanti mali non tantum merentur apud Deum in bonum, quantum in permissione eius demerentur in malum? Non enim minoris precij est iustitia in proximo procurata, quàm culpa in damnum de eius malitia consentita, & sustentata. Dignum est enim, vt iustitia non sit minor in bono, quàm nequitia in suo genere sit in malo. Ponderent igitur Domini illi damnum in huius peccati permissione, & lucrũ in prohibitione. Quinto fiunt in hoc participes ciuitatum, & terrarum Rectores, & Potestates, qui statuta terrarum obseruare promittunt, & iurant. In quibus communi- H ter statutis statuitur pœna contra Deũ blasphemantes, & Sanctos: quapropter totiés periuri sunt contra Deum, quotiens negligunt huiusmodi extirpare, vel refrenare peccatum. Quod si fecerint, sicut de Dominis dictum est, ex hoc honorabiliores, & famosiores redduntur apud Deum, tam copiosè merentur: credo plusquàm Dominicum adire sepulchrum, denariosque ex parte eorum benedictos copiosè lucrantur. O sanctissimi denarij ex huius sceleris punitione acquisiti. O stabile lucrum, & a tota cœlesti curia benedictum. O denarij

Participes in culpa, & consortes fiunt in pœna.

A narij iusti, per quos tota iniustitia, & iniquitas refrænatur: qui si commisceantur nummis per iustitiā acquisitis, iniusti propter iustos a iusto Deo quodammodo cōseruantur. Iuste quidem pensari potest, quòd Gloriosa Virgo, cæterique Sancti cęlestes apud Deum pias effundant preces pro solerti Officiali contra blasphemos, cum tantum horreant Deum, & sua nomina blasphemari. propterea denarij, quos ex punitione blasphemorum Officiales lucrātur māmona iniquitatis nuncupari possunt. Ad quos lucrandū hortatur Dñs, Lucæ 16. dicens: Facite vobis amicos. id

B est, cœlestes Sanctos: de mammona iniquitatis. id est, condemnate blasphemos, vt vobis denarios ex sua patrata iniquitate dent. Nec mirum, si, vt dictum est, ex Sanctorum orationibus horum substātia conseruatur, cùm quod maxime est eis necessarium, quodammodo æterna gloria promittatur: quia a Dño subinsertur, vt cum defeceritis, scilicet per corporalem mortem, recipiant vos superni ciues in æterna tabernacula regni cœlorum. Sexto participes fiunt in hoc blasphemantibus assistentes, si non obuiant huic sceleri, quantum possunt licite, & quantum

C expostulat regula discretionis, & charitas correctionis. Vnde Hierony. in epistola quadam ait: Sicut ad proprias iniurias patientes esse debemus: ita si aliquem viderimus erga Deum ore sacrilego blasphemantem, illic tenere patientiam non debemus, sed resistere sacrilego, & os blasphemum veritatis responsione damnare. Ponderet igitur quilibet tanti criminis immanitatem, & obligationem suam, ne de tanto scelere particeps fiat: A qua participatione nos liberet, & ab omnibus malis magnificus, & laudabilis, ac amabilis liberator Dominus Iesus Christus, qui cū

D Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SVPRADICTA infra diem,

Contra alearum ludos.

Sermo XLII.

Vt erūt lapides, vt iacerēt in Iesum, Ioan. 8. Magna siquidem iniquitas impiorum, quibus non sufficit de malo thesauro cordis sui per ora euomere crudelissima verba, sed eorum impiæ manus properant execrabilia opera perpetrare. E

Ecce mansuetissimi Iesu famam, Iudęorum turbæ, & Principes Sacerdotum non tantum blasphemijs, sicut in præcedenti sermone prædictum est, maculare & etiam infringere satagebant: verumetiam, & lapidibus eius vitam extinguere conabantur, sicut Ioan. in verbo proposito manifeste ostendit, dicens, quòd tulerunt lapides, vt iacerent in Iesum. Harum nempe impietatum crudeles imitatores, proh dolor, se fore manifeste ostendunt alearum lusores, quorum opera nequàm nil aliud prorsus merito æstimanda sunt, nisi lapides, quibus Dominum maiestatis, F

& gloriæ, & gratiæ largitorem lapidare, atque eius fidem, & mores de mentibus fidelium propulsare contendunt. Propter ea secunda hæc Religiositas, lapidata merito nuncupatur, quia per ludi impietates, quasi omnes Christiani mores contaminātur, & corrumpuntur. Propterea ad ludi alearum, & taxillorum maiorem detestationem, triplex mysterium distinguamus. Primum est mysterium inuentionis, secundum offensionis, tertium vero obligationis. De quibus Propheta 25. Psal. ait, in persona Dei: odiui ecclesiam: ecce G

Ludus alearū, & taxillorū.

primum. malignantium: ecce secundum. & cum impijs non sedebo. scilicet, per placatam misericordiam, sed erectus ero per paratam, & rectam iustitiam. ecce tertium, quod in præsenti materia videtur esse aliud thema.

ARTICVLVS PRIMVS.

De ecclesia malignantium, quæ est lusorum, atque de ludi diabolica inuentione.

H

Rimum autem mysterium est de ludi inuentione. Inuentor omnium malorum Lucifer infernalis, humani generis inimicus, nocendi cupidus, atque de animarum perditione solicitus, nouitate impietatū Christianæ fidei semper, & indefesse procurat destructionem. Vnde machinationem, quā diu cogitauerat, opere adimplere desiderans, conuocatis tubicinis suis iubet per eos ante se vniuersos Dæmones conuocari sub pœna placita suæ terribilissimæ ma-

Lucifer inuentor omnium malarum artium.

A iestati. Qui statim obedientes, per orbem vniuersum circumquaque diffusi citant coram Principe tenebrarum omnes spiritus infernales: currunt omnes concito gressu, turmatimque coram superbi regis conspectu se præsentant. Quibus ille loqui exorsus est. Dilectissimi superbiæ filij, inferni principes, & cæteri milites, & satellites tenebrarum, rebelles Dei, & aduersarij Christi: Nouit iam diu impietas vestra, meæ naturæ, ac officij esse nouas malitias inuenire, vt animas possim deducere ad tartara regna nostra. Quapropter cum impietate mentium vestra-
B rum conferam, quæ in Dei offensionem, & in animarum perditionem nuper excogitaui, vt vestro auxilio vestroque conatu perficiam hoc admirabile impietatis opus, & iniquitatis. Noui enim relatu vestro aduersarium nostrum Christum vnam ecclesiam iustorum constituisse in terris in salutem animarum: At ego cogitaui ecclesiam malignantium ordinare in animarum perniciem. Et quæcunque ille ordinauit in ecclesia sua in bonum, ego deordinabo in ecclesia mea in malum. Sed quia delectabilia magis alliciunt hominum men-
C tes, quàm quæ prima fronte aspera æstimantur: Ideo sub nomine, & titulo ludi, cogitaui animarum innumerabilium stragem per incredibilia scelera procurare. Et vt nequius per inordinatum ordinem res ipsa procedat, tria vestro consilio, & auxilio de ipsa malignantium ecclesia, quæ est lusorum, per nostram consummatam malitiam ordinentur. Primum officia & beneficia, secundum ecclesiastica instrumenta & paramenta, tertium missarum solennia. Cunctis Dæmonibus sermo placuit, anxioque affectu postulant excogitata opere adimpleri, se offerentes omnem suam impietatem executioni
D mandare.

De officijs, & beneficijs a Sathana lusoribus datis. Cap. I.

PRimo quidem in nomine meo, & omnium vestrum, exordium sumam ecclesiæ meæ officia, & beneficia dispensare; assumamque ego libens, tanquam omnium impietatum origo, & caput officium summi pontificatus, atque dignitatis Papalis, vt super omnium lusorum, & iniquitatum eorum dominus, & magister: Cætera vero secũdum nequitias vestras ordinabo vobiscum, si placet irreuerentiæ vestræ. Omnibus deniq; immundis spiritibus respondentibus magno clamore, Placet, Sathanas ad cætera se disponit. Rursum & Cardinales, tanquàm dilectissimos fratres meos mecum volo habere, qui per vos, atque per homines sceleratos meas impias sanctiones executioni demandent. Nec digniores valet mea consumpta nequitia reperire, quàm dominos, & officiales, atque quoslibet magistratus. Ipsi enim potestatem habent scelera approbandi, defensandi, & impunita seruandi, eisque potentatu fauendi. Ipsos igitur meos dilectissimos cum iniquitatum auctoritate mearum, atque vestrarum ex nunc eligo Cardinales. Ex latereque legatos constituo per præsentes ad vendendum barratarias, ac ad exemptiones impunitatis, & libertatis blasphematoribus, & operantibus impietates misericorditer, & libere concedendum. Episcopatus, & meas ecclesias cathedrales in ciuitatibus, villis, & castris statuo fore nostras sacratissimas barratarias: quæ quanto nequius fieri potest statuantur iuxta catholicas ecclesias, & maxime cathedrales, & principales, atque secus meos Episcopatus more sanctarum ecclesiarum, quæ canonicos habent, prostibula statuantur cum meretricibus, & ruffianis, quorum sacri labores, ac sudores a prædictis meis Cardinalibus precio venundentur, more distributionum ecclesiarum suarum. His meis Episcopatibus, & ecclesijs ementes barratariarum tabernas Episcopos præpono, & statuo, atq; statutos denuncio per præsentes, quorum vicarij, atq; suffraganei opere vestro constituantur per eos lusores fallacissimi. Plebanos aũt ecclesiæ meę statuo eẽ tabernarios: ecclesias vero tabernas, seu loca, vbi fiũt ludi, & acceptantur lusores: Cameræ vero, & cubicula secreta, altaria sunt: iubeoq; eẽ ibi diuersi generis gulosos, & maxime assatos bolos, siue morsellos, tanquàm incẽsum in odorem suauitatis, quorum fragrantia, & odore plebs mea gulosa accendatur, & inflammetur ad gulam, dehinc ad accidiam, luxuriam, rixam, &c. hac tamen conditione adiuncta, quòd nunquàm prædicationem audiant, nec aliqui intersint aduersarij nostri Christi, alias priuatos tali plebe esse iubeo. Proclamatorem, seu denunciatorem

Marginal letters (right column): E (Persuasio Sathanæ.), F, G, H.

A torem vini, & portitorem virentis rami per ciuitatem, necnô & seminatorem pulueris rubei, ecclesias parochiales cum animarum cura, & cum iustitiæ incuria statuo esse patentia receptacula quædam, vbi congregantur nobiles ad ludendum, & maxime diebus festiuis, quibus præpositos, & curatos statuo omnes tales domos habentes, & huiusmodi lusorum receptatores, eisque pro seruitio mihi impenso æternę damnationis stipendium repromitto. Ecclesias sine cura iubeo esse quorumcunque ciuium domos, in quibus maxime in Natali ad maius dedecus nati
B Christi parentes, & amici, pueris, & puellis encenia, seu denarios donent, atque cum eis tempore tali missas meas celebrent, hoc est ludant in contumeliam Dei. Hinc auxilio vestro, dilectissimi, fraudes sumunt exordia, & deuiationes puerorum, & puellarum, & impudicitiæ multæ. Oratoria autem esse volo barbironsorum, & quorundam aliorum artificum apothecas, vbi clam iuuenes congregati per ludos, in multa enormia ruant. His denique meis ecclesijs profanis, & maledictis iubeo per vos procurari maio-
C res, ac feruentiores populorum concursus, quàm sint in ecclesia Iesu Christi.

De ipsius ecclesiæ malignantium instrumentis, & paramentis.
Cap. 2.

SEcundo autem per ordinem disponamus ecclesiastica instrumenta, & paramenta. Vnde sic volo, sic iubeo, quòd altaria ad liberius celebrandum tobaleis non parata in ecclesijs meis sint tabularia ad ludendum, vbi ex latere in quolibet fiat vacuitas quædam ferrea se-
D ra, ac claue munita ad recondendum quasi reliquias in altari sacros lusorum nummos. Missale vero taxillum, seu decium esse volo: qui quidem, & tractabilior, & durabilior, atque continentia non erit minor, quàm sit missale ipsius Christi, cum in eius missali solum alphabetum, hoc est viginti vna literę comprehendantur, ac totidem puncti in decio concludantur. Sed quia in Christi missali diuersæ sunt per anni circulum Sanctorum missæ in eorum gloriam, & triumphum, ideo ne videar mihi omnia arrogare: diligo enim vos, ex abundantia charitatis meæ multis de vobis impertior quasdam solennes missas, si per vestras nequitias de illis E
potueritis triumphare. Tibi Diabolo, qui diceris Testa, concedo vnam: Sbatalio aliam, Sbaralio aliam, Minoreto aliam. Tibi, qui Sequentia nominaris, aliam superaddo: aliam quoque concedo tibi, qui Spagnolo riuerso, vt plurimum nuncuparis: tibi vero adhuc Badolos aleam dono, tibi quoque Rapello aliam præsto. Missam quoque de zozo volo esse omnium Dæmonum communem missam. Missam vero de zarro, quasi dominicalem pro mea impia maiestate reseruo. Antiphonaria vero volo esse in ecclesia mea pro missis, & officijs cantandis, & F
discantandis, quæ iubeo esse aleas tali artificio ordinatas, quòd possint quasi libri aperiri, atque claudi, & hincinde vsque ad villam deportari. Habentque tabellas, quasi in cantu notas, quarum hincinde mutatio, atque sonus sit in nostris missis, & officijs cantus, atque discantus. Nec deficere volo officijs meis Breuiaria, & Diurna, quæ esse iubeo charticellas, seu naibos, in quibus variæ figuræ pingantur, sicut fieri solet in Breuiarijs Christi, quæ figuræ in eis mysticam malitiam præfigurent: vtputa dena- G
rij auaritiam, baculi stultitiam, seu caninam sæuitiam; calices, seu coppæ ebrietatem, & gulam, enses odium & guerram, Reges atque Reginæ, præualentes in nequitijs supradictis; Milites etiam inferiores & superiores luxuriam, & sodomiam aperta fronte proclament. Et idem de consimilibus fiat. Presbyterorum, & presbyterarum innumerabilem multitudinem esse volo: vnde admittantur pusilli & magni, & fœminæ & masculi, periti & ignari, sapientes & stulti. Sed quanto erunt nequiores, tanto erunt mihi chariores. Horum autem Sa- H
cerdotum ordinatores, sint eorum ad ludos ordinatores: sed super omnes parentes filios ludere edocentes erunt mihi gratiores. His Sacerdotibus, quando tempore, & loco retro missarum nostrarum sacra solennia celebrant, Ceroferarios omnes cum luminaribus adesse volo, quos esse statuo omnes ad ludum lumina circunferentes. Cantantes vero in choro sint suasores, & denarios præstantes in ludo. Populos vero ad nostra solennia concurrentes, esse decerno omnes lusoribus assistentes, & ludum aspicientes, atque sceleribus lusorum communicantes. Sacer-

Impia Diaboli instrumẽta.

A dotalia paramenta sic esse statuo per præsentes: amictus, qui superponitur capiti sacerdotis in signum, quod velatos oculos in passione habuit Christus, ignorantia fit omnium malorum, quæ ex ludo oriri solet. Alba, fit ex ludo perdendo omnia remanēs infeliciter in camisia. Cingulum lumbos stringens, fit inordinata affectio ad ludum trahens, cogens, & tenens. Manipulus in sinistra manu, captio fit in furto ex auaritia: voloque illum habere stolam, id est, capistrum, quo suspendatur per gulam. Casula aut planeta, ex vtraque parte patula, & aperta, fit gloriatio in ma-
B lis apertis, quæ ex ludo sequuntur. vel ad literam, fit ipsa ribaldorum giornea.

De ordine missæ impijssimi ludi.
Cap. 3.

Tertio autem ad missarum solennia transeamus. Sacerdotale quidem officium cum incipit Introibo, cum clerico respondente fit ipsorum lusorum inductio, & concordia ad ludendum. Introitus per cantum alte pronunciatus, fit ludentium strepitus, atque rumor. Kyrie eleison pluries replicatum, contentio
C ludentium fit, atque execratio quædam, qua alternatim afferant, atque dicant, Rénego ego Deum, si non sic est. Cantus Gloria in excelsis, fit execrandum scelus blasphemiæ contra Sanctos, & amplius contra excelsum Deum: Virginis autem Gloria, fit eius sæua blasphemia. Pro Dominus vobiscum: zara, quod interpretatur oriens, a meo sacerdote populo nuncietur, vt nomen meum clarius sit, sicut Esaiæ 14. cap. me vocant dicentes, Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et licet mihi improperet casum illum, tamen intelligo non fuisse iustum.

Ordo impijssimi ludi.

D Oratio alte pronunciata, sint alta suspiria de corde euulsa. Initium epistolæ taliter nuncietur: Incipit epistola boni pabuli ad ebrios: Charissimi: Ebrij estote, & manducate. Graduale fit ex ludo gradatim ruere in peccata. Euangelium, quod bonum nuncium, scilicet pro nobis interpretatur fit, cum dicitur a lusore, perdo: & socius, quasi clericus dicit, vinco. Credo, fit in lusoribus credere, nunquàm mori. Offertorium, atque hostiæ consecrandæ fint in ludo oblatio argenteorum grossorum. Aurea vero patena fint ducati, vel floreni in copia. Calix aureus fit crater splendide lotus, & optimo mero plenus. E
Oratio vero fit in lusoribus intrinseca rodens ira. Cruces in missa mea sæpius iteratæ, fit manus in taxillorum percussione, & iracundiæ furore. Præfatio vero fit, cum videlicet in ludo perdens lamentabiliter ait: Heu mihi, iam tantum perdidi. Alter respondeat, proficiat tibi. Hostiæ, ac vini transubstantiatio, fit substantiæ vnius in alterum translatio. Hostiæ ad populum ostensio, fit taxillorum eleuatio. Pro præsentia Angelorum, qui astant Christo consecrato, fit præsentia Dæmoniorum, qui astant cuicunque lusori scelerato. Tres partes hostiæ, est perditio corporis, animæ, & substantiæ. Communicatio fit denariorum imbursatio. Communionem annunciare, fit ad tabernam post ludum inuitare. Post communio, fit crapula, & inebriatio. Benedicamus Domino, fit ex desperatione Dei, & Sanctorum maledictio. Vel si dicatur, Ite missa est: intelligitur, ꝙ anima cuiuslibet ludentis in nostris manibus data est. Meritū astantium missæ nostræ fit cumulatio peccatorum. Crux omnibus astantibus in fine fiat, vt clarius innuatur, ꝙ omnes ludentes, atque astantes, si impœnitenter decesserint, æternis cruciatibus dam- F
nabuntur. Hæc igitur, & omnia iubet mea G
tremēda maiestas a vobis omnibus per totam Christianitatem disseminari, atque per vos sub pœna meæ indignationis inuiolabiliter obseruari. Hæc ait: Et statim omnes Dęmones infernales se promptos corde, ore, & opere ad obedientiam obtulerunt, ac factis efficaciter compleuerunt. Ex his ecclesia malignantium, id est, lusorum exordium sumpsit, atque successum obtinuit contra ecclesiam Christi. Propterea in persona Domini Propheta ait, Odiui ecclesiam malignantium. Et hæc de primo mysterio principali.

H

Articvlvs Secvndvs.

De quindecim malignitatibus impijssimi ludi.

Secundum circa ludum est mysteriū offensionis: nam lusores, malignantes a Propheta denominantur. Quindecim enim malignitates egrediunt de ludo, quæ oēs sunt mortales culpæ. Concor. Alex. de Ales, in 4. vbi ponit 9. primas, de quib. primo ponantur 5. Prima est desiderium aliena lucrādi, secunda volūtas spoliādi, tertia

vsura

A *Malignitates ludi* vsura maxima, quarta multitudo mēdaciorū, quinta blasphemiæ fons, atq; periuriorū. Addantur aliæ quinq;. Prima est corruptio, & deuiatio iuuētutis, secūda scandalū iustorū virorū, tertia cōtēptus ecclesiasticæ prohibitionis, quarta amissio tpis, quinta fraudes, & falsitates. Etiā aliæ quinq; supaddant. Prima est irę & rixæ, secūda desperationes insanæ, tertia adoratio stulta, quarta ocij nutrimentum, quinta infamis & turpis vita.

De primis quinque malignitatibus. Cap. 1.

B PRimo ponātur quinq; primæ malignitates. Quarū prima est desiderium lucrandi, atq; vincendi. *Desiderium lucrandi.* Tanto nempe quandoq; per ludum ad auaritiā desideriū flagrat, atq; tanto ardore cor ludentis accenditur ad ludēdum, vt incredibiles stultitias, & impietates patret, vt denarios habeat pro desiderio suo. Didici namque a fidedigno relatore, quēdam dum cætera amisisset in ludo quodam, lusisse, & perdidisse dentes, atque sibi extrahi cum patientia sustulisse. Aliū quoq; bis in ludo lusisse, & perdidisse vxorē: illam C quoq; voluisse tradere vincēti, nisi custodita fuisset a quibusdā mulierib. timore Dei. Nec mirū, quòd tales demētias ex cupidine operētur, cū Apostolus 1. Timot. 6. c. dicat. Radix oium malorū est cupiditas. Et ad hoc *Secunda malignitas.* idē 40. dist. c. bonorū. Secunda malignitas est voluntas spoliādi. Ecce rapina, sed domestica quidē. Nā si ad prædones clamaretur, nullus lusor fugeret, quia est domesticus prædo: quia, vt verum dicā, proditorie hæc perpetratur rapina: nam sæpe bibēdo, & comedēdo, quādoq, cōmitti solet. Quāta autē crudelitate cōmittatur rapina talis, ludētis intētio manifestat, & sæpius ipsum D opus. Conatur enim lusor socium spoliare vsq; ad camisiā, atq; bracas, quod nō facerent ipsi prædones: vnde quo ad Deum, qui scrutator est cordiū, atq; renū, rapina reputatur. Vnde 14. quæst. 5. c. si quid. vbi dicitur: *Tertia.* Deus interrogat cor, nō manū. Tertia malignitas est vsura maxima, quæ non solum attēditur in anno, vel in mēse, sed ēt in eodē die. vnde extra, de excess. prælat. c. inter dilectos, condēnatur quidā, qui vndecim denarios ꝓ duodecim mutuat in ludo. Quar- *Quarta.* ta vero malignitas est multitudo perniciosorū mendaciorū, & ociosorū verborum, atq; nugarū, quæ in talibus ludis frequentantur, de quibus in pūcto mortis, & in die E iudicij ludentes habent reddere rationem. Quinta autē malignitas est, quia ludus est *Quinta.* blasphemiæ fons, atq; periuriorū. O quot, & quàm impiæ blasphemiæ egrediūtur de maledicto ludentiū ore cōtra Deū, & cōtra Beatā Virginē, & alios iā Beatos. quot etiā sæua periuria, quot etiā execrāda opera ad percussionē, & exclamationē imaginū Iesu & Matris, & aliorū Sāctorū. Ex quo ludus hæresis dici pōt, cū sit ars, seu opus, in quo illud exercitantes in hæc scelera ruunt. Ad hoc extra, de maledi. c. statuimus. Quid igit est barrateria, nisi becaria, in qua frustatim illius cædūtur mēbra, qui proprio sangui- F ne nos redemit, ac dulcissimæ Matris eius, omniumq; Sanctorū? Propterea deteriores sunt Iudæis, qui Christū crucifixerunt: quia illi saltē corpus eius integrū seruauerūt, isti autem totū corpus lacerauerūt. Quantum autem scelus sit blasphemia, in præced. sermo. monstratum est. superat enim homicidium, vt ponit in suis quolibe. Tho.

De alijs quinque malignitatibus, quę oriuntur ex ludo. Cap. 2.

SEcundo addantur de ludo aliæ quinque malignitates. Quarum prima est corruptio, & deuiatio iuuentutis, & etiā aliorum indiscretorum, qui ad ludum inspicien- G *Aliæ ludi malignitates.* dum ex mala consuetudine assunt. Propterea in omnibus, in quibus lusores corrupti sunt, & ipsi similiter corrumpuntur: quia sicut 1. Corin. 15. Apostolus ait: Corrumpūt bonos mores colloquia mala. Cui Bernar. addit, multo magis opera praua. Et 6. q. 1. c. ex merito. scriptum est, deteriores sunt qui vitam moresque bonorum corrumpūt his, qui substantias aliorum prædiaq; diripiūt. Secunda est scandalum virorum iustorum, quod. s. ex præcedentibus, & sequentibus malignitatibus euenire contingit. Contra H quod Matth. 18. Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credūt, expedit ei, vt suspendat mola asinaria in collo eius, & demer. in profundū maris. Ad hoc idem de renū. c. nisi. §. pro graui. Tertia est cōtemptus prohibitionis Sāctæ matris ecclesiæ, cui quidē nō obedire, peccatū ariolandi, atq; paganitatis sentit, quisquis dum Christianum se asserit sedi Apostolicę obedire contemnit. Hæc ibi. Quòd autem ludi taxillorum, & alearum prohibiti sint, habetur 35. distin. c. Episcopus. extra, de vita, & honesta. cler. c. clerici. in tex. & in glo. & de

A alea. per totum. in Authent. de sanctissimis Episcopis. §. interdicimus. Ludus autem aleę communiter intelligitur omnis ludus, qui innititur fortunæ vicibus, secundum Rodonensem. Quarta est amissio temporis, atque omnium bonorum, quæ illo tempore facere posset. Nec aduertit talis temporis preciositatem, breuitatem, & irreuocabilitatem. Tanta est enim preciositas temporis, quòd paruo in tempore lucrari posset homo veniam, & gratiam & gloriam. Propterea Bernar. ait: Maxima est iactura temporis: dum illud, o homo perdis, quod ad diuinam gratiam promerendam, augmentandam, & conseruandam miseratio diuina tibi concessit.

Amissio temporis est i ludo.

B Et addit, quòd sicut nec capillus de capite, ita nec momentum peribit de tempore; de quo scilicet non oporteat reddere rationem, sed sicut Iob 24. ait: Dedit homini locum pœnitentiæ Deus, in pręsenti, & ipse abutitur eo in superbiam: breue siquidé est tēpus præsentis vitæ. Vnde Iob 14. Breues dies hominis sunt: tam vtique breues, quòd minus quàm instans videtur fuisse in morte. Vnde August. Omnia tempora æternitati comparata, quasi punctus sunt. Irreuocabile est tempus, quia tempus, quod est præteritum, transit & iam

C vltra in perpetuum non redibit. Ergo, iuxta illud Apostoli, Gal. 6. Operemur bonum: non dicit ludum: dum tempus habemus. Quinta est fraudes, & falsitates, sicut maxime patet in barris, de quorum quolibet, & similium, Hierem. 9. cap. ait: Pacem cum proximo suo loquitur, & in occulto ponit ei insidias. Inuitant ad tabernam & potum, vt inebriati spoliati denarijs suis fiant. Contra quos Abacuc 2. ait: Væ qui potum dat amico suo miscens fel. Alter alterum circunuenit, vel decipit, vel falsam monetam ponit,

D quæ omnia mortalia iudicantur. 25. distin. §. criminis. & extra, de fur. per totum. Plurimi quoque ludunt cum falsis taxillis. Contra quos extra, de cri. fal. c. super eo. & c. ad audientiam. propterea Hiere. 9. cap. merito ait: Vnusquisque a proximo suo se custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam.

De vltimis quinque malignitatibus nequissimi ludi. Cap. 3. E

TErtio subdantur aliæ quinque malignitates de ludo. Quarum prima est iræ & rixæ, & inde sæpius homicidia subsequuntur. Nam primo incipiunt inter eos iræ, rixæ, verba, ex quibus sæpius sequuntur verbera: demum inde veniunt homicidia, sicut relatu fide digno discurrendo per Italiam diuersis in locis sæpius audiui. Secunda est desperationis insaniæ. quot autem audiuimus ex ludo etiam nostris temporibus desperatos. Et vt de multis aliqua subdam. F

Ira & homicidia ex ludo plerumq; oriuntur.

In Mutina, quæ est ciuitas Lombardiæ, tria mirabilia audiui a quodam fide digno sacerdote, qui hæc omnia per experientiam nouit. Retulit enim mihi nouisse virum vnum, qui ex illa amissione denariorum in ludo, ter semetipsum suspendit: sed primis duabus vicibus quibusdam sibi succurrentibus mortem euadens, in tertia suspensione damnatus est. Alium quoque se vidisse ait, qui ex eadem causa desperatus misit de sero dormitum vxorem cum filijs, & filiabus suis: demumque in inferioribus domus suæ lignorum multitudinem congregans posuit ignem, vt vxorem, & filios, & filias, & omnem substantiam domus suæ, atque se cum eis simul concremaret, sicut demum confessus est. Quod & factum fuisset, nisi casu viro quodam transeunte per viam ad remedium totam viciniam conuocante contra ignem, diuina misericordia succurrisset. De alio quoque dixit, quòd cum ex desperatione consimili casu animam Diabolo tradidisset, paucis iam elapsis diebus missus est vno sero, iuxta patriæ morem & ciuitatis, vt muros ascenderet ad custodiam ciuitatis. H Qui cum iussa implere curaret, & ad pedem scalæ murorum iam appropinquaret: subito adest ei Dæmon in griffonis effigie, atque terribili insultu arripiens eius scapulam, eam crudelibus vngulis transforauit. Territus igitur, ac tremens a Domino auxilium postulabat, nec gratiam impetrabat. Demum recolens, quòd ex desperatione animam Diabolo tradidisset, dolens, & gemens, & ex hoc misericordiam petens, quòd eum Dæmon dimitteret, a Deo misericordiam impetrat. Statimque adiens sacerdotem, qui hæc mihi

Exemplū quod Mutinæ præclara Lōbardiæ vrbe accidit G

A mihi retulit: rem sibi per ordinem patefecit. In cuius testimonium scapulam a dæmone nuperrimè vulneratam ac importabili fetore olentem, ei non modicum miranti ostendit. Subitoque confessus inde ad duos dies de hoc mundo migrauit. Tertia vero malignitas est idolatria stulta. lusor ludum facit Deum suum, eo quòd illum in amore præponit ipsi altissimo Deo. Nam illud ab homine colitur, quod in amore pre cæteris honoratur, secundum glos. super illud Apostoli ad Philip. 3. Quorum Deus venter est. Plus insuper honoris defert lusor tribus taxillis quàm ossibus Iesu B Christi, qui in ludo sæpius vituperando blasphemat. Propterea per Psalmum, Dominus de talibus lamentabiliter ait: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. scilicet varijs contumelijs afficiendo. Vis lusoris stultitiam rationabiliter ponderare? considera, quòd largitur ad præceptum taxilli, quod non largiretur ad præceptum Dei: ferventiusque paret decij iussioni, quàm paruerit beatus Martinus Christi petitioni. Nam vbi beatus Martinus pro Christo dedit pallij medietatem, iste ad decij iussionem tribuet pallij integritatem, quandoque etiam C tunicam & camisiam, & omnem aliam suam facultatem, & nudum dominum suum diabolum sequitur nudus. Et quod mirabilius est, largitur etiam quandoque quod non habet, scilicet mutuum sub vsuris suscipiendo, vel furando, vt ludat: dans etiam aliquando vxorem, vt ex præcedentibus patet. Quis ergo pro Domino æternali, vel temporali tot & tanta etiam tam faciliter largiretur? Vis etiam audire dementiam stultiorem: cum se reputat sapientem, voluntariè iudicio eius se subijcit, qui nunquam iustè iudicare nouit. Taxillus enim alteri illorum lusorum tribuit, D quod hominis illius esse nesciuit. Nec tantum lusor iudicio ac sententię Ioan. An. aut alterius cuiuscunque famosi Doctoris sine appellatione staret, quantum iudicio ac sententiæ domini decij paret. Vis etiam audire stultitiam consummatam? ad totam demẽtiam lusor venit, quod postquam malitiam dei & domini sui nouit, vbi debuit illum relinquere & omnia bona sua penitus abnegare: deum suum verum potius negat, qui nihil nocuit ei: immo omnia bona dedit, atque de illo se vindicat, qui peccare non nouit. Quarta malignitas est ocij nutrimentum. Sub pallio quidem ocij fugiendi, lusores ocium imitantur & E fouent, secundum Richar. de media villa, in 4. Multam enim malitiam docuit ociositas, sicut Ecclesiasti. 33. cap. ait, Et Prouerb. 12. cap. scriptum est: Qui autem sectatur ocium, stultissimus est. Et Ezechiel. 16. cap. Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, abundantia ipsius & ocium eius. Est enim quasi omnium malorum præcedentium radix. Quinta & vltima malignitas est turpis & infamis vita, quæ ex ipsa experientia patet. Efficiuntur enim tales, sicut Psalm. ait, opprobrium hominum & abiectio *Psal.* plebis, quia scilicet fiunt ribaldi & poltrones atque infames: & per consequens est F eorum vita turpis, ex quo læditur primum præceptum iuris, scilicet honestè viuere, Rex pacificus. §. ideoque.

Articulus Tertius.

De duodecim generibus hominum, qui participant impietates ludi.

Tertium quoque mysterium superadditur, quod est obligationis. Duo- G decim enim sunt hominum genera, quæ diuersimodè obligantur ex impietatibus ludi, cum quibus Dominus, nisi eos dignè pœnituerit, misericorditer non sedebit, sed illos erectus per iustitiæ rectitudinem condemnabit, sicut Psalm. superius ait: Et hi per triplicem quaternarium distinguantur. Et primo ponantur primi quatuor obligati ex ludo. Primi enim sunt ipsi lusores, secundi lusorum parentes, tertij filij & vxores, quarti domos & loca ad ludendum accommodantes. Alij quatuor subdantur. Primi autem sunt participantes ex aleis, secundi ex taxillis vel tabularijs, tertij ex charticellis seu naibis, quarti ex denarijs mutuatis. In- H super vltimi quatuor subiungantur. Primi sunt ludi inspectores, secundi barratarias vendentes, tertij barratarias ementes, quarti vero ludere permittentes.

A *De quatuor primis participantibus ludi impietates. Cap. 1.*

Infelicissimi lusores.

PRimo autem declaremus quatuor primos. Primi nanq;, qui obligatur ex ludo, sunt ipsi infelicissimi lusores: nam ad duo grauissima obligantur. Primo ad verè pęnitendum & satisfaciendum de ipsis malignitatibus iam prædictis, secundo ad satisfaciendum de impijs lucris in ludo factis. Circa quod aduertendum, secundum Bonauen.
B Innocen. Hostien. & Ray. quòd circa restitutionem eorum, quæ venerunt ex ludo, distinguendum est: quia aut lusor voluntarie & ex cupiditate lusit: & tunc si amisit, repetere nequaquam potest: si autem lucratus est, saltem in iudicio animæ satisfacere obligatur. Aut lusit inuitus, & tractus per vim & nimiam alterius importunitatem factam verbis vel factis, siue facta fuerit in principio vel medio ludi, cum ille desistere vellet, secundum Azo. & tunc si amisit potest repetere: si autem lucratus est, non tenetur perdenti restituere, eo quòd restitutio non competit illi, & in vindictam peccati, sed
C pauperibus erogare, ar. ad hanc distinctionem 14. q. 5, non sanè. & extra de simo. dilectus. Nec obstat, si lusor dicat: licet ex cupiditate luserim, non tamen iniuriam proximo feci, quia ipse hoc idem fecit & voluntarius accessit, cum certum sit, quod ipse inuitus & dolens amisit. Dicitur autem homo, secundum quosdam, id vicisse ꝙ in fine cuiuslibet ludi secum recedendo reportat. Si autem altero die vel altera vice cum eodem, aut cum altero id, quod vicerat ludendo amittit, non minus quod erat dandum pauperibus etiam dari debet, quia ille non bona pauperum, sed sua amittit luden-
D do. Insuper aduertendum est, ꝙ ille qui fraudulenter ludit, restituere obligatur, secundum Tho. Et intelligas, siue fraudem commiserit ante: puta quia fingebat se inscium in ludendi arte, quasi hominem qui de facili decipi posset: licet tamen cum intentione decipiendi veniret, sicut faciunt barri. Siue commisit fraudem in ipso ludo, sicut submittendo taxillos falsos, seu etiam veros, malè tamen, & fraudulose iactando, seu mendaciter dicendo, quòd obtinuisset, seu malè pecuniam numerando, & sic de alijs. Prædictis addendum est, quòd ille qui vicit ei, qui rem alienare non poterat, restituere obligatur, quia contra ius diuinum lucratus est. Huiusmodi autem, ẜm Tho. & Ray. sunt furiosi, prodigi, minores E
25. annis: & maximè pupilli, mentecapti, surdi, muti, cęci, morbo perpetuo languidi: quia tales rebus suis præesse non possunt, propter quod dandi sunt eis tutores quantum ad pupillos, vel curatores quantum ad alios supradictos. Idem videtur de seruis, de contractis & claustralibus & filijsfamil. qui non habent peculium castrense: vel de vxore, quæ non habet paraphernalia: & de administratoribus ecclesiasticarum rerum, quæ sunt pauperum, & sic de consimilibus. Qui igitur talibus vicit, restituere obligatur: non tamen ei, qui illam perdidit, sed tutori, curatori, domino, monasterio, patri, F
marito, vel ecclesiæ. Si tamen ille, qui rem pdidit, correctus esset, & rationabiliter crederetur in vsus debitos expensurus: illi restituenda esset ad scandalum euitandum, quod etiam semper in casibus supradictis euitandum est. Secundo autem qui in ludo atq; in eius malignitatibus participes fiũt, sunt lusorum parentes: & maximè si in eis concurrunt tria. Primo si sunt permittentes & non prohibentes, secundo si sunt participantes, tertio si sunt impatiẽtes. Primo inquam, si sunt permittentes & non prohibentes, cum sint obligati filios a sceleribus cohibere: aliter de eorum culpis participes fiunt, sicut scriptum est. 86. dist. c. facientis. vbi dicitur: Non caret scrupulo concessionis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Sed nedum obuiant illis, immo ad hoc eos inducunt, & eis in natali denarios tribuunt ad ludendum. Secũdo si sunt participantes, vt fieri solet. Nam quandoque ꝙ filij in ludo vicerunt, in vsus expendunt familiæ & parentum, qui cunctorum scelerum, quæ in tali ludo patrantur, participes fiunt, & bona participata restituere obligantur, iuxta illud quod scribitur extra de iniur. & dam. da. c. si culpa. vbi dicitur: H
Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur. Tertio si sunt impatientes. Solent enim filij lusores & malè nutriti parentes multipliciter infestare & cruciare, & multotiens verberare. Auferunt eis bona, vt ludant: cumq; perdiderint, redeuntes domum quandoque ad tantam insaniã ex turbulentia rapiuntur, vt etiam non vereantur sceleстes manus mittere in parentes. O impietas abhorrenda, o iniquitas punienda, o temeritas execranda, o genimina viperarum: quis docebit vos fugere a ventura ira? De quibus omnibus si parentes fiunt impatientes, perdũt ex culpa

Parentes ludũ permittentes non carẽt calumnia tribus concurrentibus.

A pa sua præsentem vitam pariter & futuram. Tertij vero ludi mala participantes, sunt filij & vxores, quæ vel nutritos non monent vt a ludo abstineant: vel de ludo participant & non restituunt, vt tenētur: vel quia verberibus & molestijs maritorum lusorum fiunt impatientes. Secundo participāt filij: tum quia imitantur parentum mores, tum quia participant illa iniqua lucra: vel si ad inopiam veniunt ex impio parentum ludo cogente paupertate vel furantur: & finaliter suspenduntur, vel ad stipēdium currunt, & sæpius perimuntur. Tertio vero in magna pericula ruunt lusorum filiæ in B felices, tum ex participatione talis impij lucri, tum quia ex inopia coguntur effici meretrices, quæ omnia ipsa experientia authenticè probat. Quarti vero omnes malignitates ludi participantes, sunt domos atque loca ad ludendum accommodantes, qui omnium malignitatum, quæ ibi fiunt, causa efficacissima dici possunt. Quod attestantur ipsæ iustissimę leges, quas ediderunt zelotes Imperatores in pœnam eorū, per quos ad ludos domus accommodantur. Nam hospes lusores tenens priuatur actione iniuriarum: vnde ff. de alea. l. 1. statuitur, C φ si quis per eum, apud quem in alea est lusum, verberauerit & damnificauerit: siue ei aliquid quādo ludebatur subtractum a fure fuerit, iudicium non datur. Quod secundum Azo. intelligi habet de eo, qui consueuit lusores aleæ causa sui emolumēti retinere: secus si incidēter apud aliquē luderetur. O igitur fons tot iniquitatū periuriorū & blasphemiarū maledicta barrataria. O domus profana & omni scelere plena. O nūmi impietaris & consummatæ iniquitatis, quæ ex tua locatione procedūt, quæ horrenda iudicia præsentia & futura tuis locatoribus præparantur.

D

Alij etiam quatuor participant ludi malignitates, Cap. 2.

SEcundo quoq; superaddātur alia quatuor hominum genera, quæ obligantur ex ludo. Primi sunt, qui ex tabularijs participes fiunt. Nam & facientes & vendentes, accommodantes, atque illa donantes, omnium scelerum quæ vnquam cū illis homines operantur, efficacem causam præstant, & in tremendo Dei iudicio satisfactiuam habent reddere rationem. Nam, sicut prædictum est, qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur. Quę enim & quanta culpa putaretur, si quis scienter gladium fabricaret, aut venderet, seu accommodaret, seu donaret, vt per aliquos malos, innocentes vel iustissimi viri occiderentur iniquè? Quanto autem incomparabiliter maius scelus reputandum est huiusmodi operari in tabulario, cum quo innumerabiles contra Deum & Sanctos & proximos blasphemiæ & impietates in toto durabilitatis suæ tempore committentur. Et idem est iudiciū sicut de tabularijs, ita etiam de tabellis. Secundi vero participantes sunt, qui fiunt participes ex taxillis: quia omnes eos facientes, vendentes, accommodantes, seu illos donantes, siue ad F faciendum eos ossa vendentes ex causis de tabularijs assignatis omnium malorū, quæ de taxillis egrediuntur, efficiuntur causa efficax & reputantur. O infelix & miserabile lucrum pro tam vili precio perdere cęlum: dum tale opus exercitatur, nil egreditur nisi malum. Quis enim taxillorum fructus, nisi blasphemiæ, periuria, scandala & cæteræ malignitates superius annumeratæ? Ergo sicut Dominus Matth. 7. c. ait, A fructibus eorum cognoscetis eos. Tertij autem participantes sunt, qui fiunt participes ex naibis seu charticellis, de quibus in- G numerabilia mala egrediuntur. Propterea ex eisdem causis iam prædictis omnes & illas facientes & vendentes & quocunque alio modo alienantes: omnium malorum, quæ inde egrediuntur, participes dici debēt. Et idem iudicium fit de omnibus alijs instrumentis, quæ exercitantur in ludis, in quibus fortunæ homines innituntur, quia omnes huiusmodi ludi ex legibus prohibentur, & per consequens instrumenta, cum quibus fiunt. Quarti vero participantes verissimè dici possunt omnes ad ludum denarios mutuantes, vel alio modo ludo fauentes, sicut sunt vendentes vel præstan- H tes lumen & consimiles omnes, qui sicut ex præcedentibus patet, ad prædicta mala causam efficacem præstant.

De vltimis quatuor participantibus malignitates ludi. Cap. 3.

SVperaddantur quatuor vltima hominū genera, qui participant ludorum mala. Primi autem sunt ludi inspectores. *Ludentiū inspectores.* Quis enim erit proximus igni, qui non caleffiat? Ait enim Ecclesiastic. 13. c. Qui tetigerit picē, inquinabitur ab ea. Et addit: qui communicat superbo, induit superbiam. Quis enim aspiceret fornicantes, & mortaliter

A liter non inquinaretur?Quis dubitat, ꝙ gra
uiora inquinamenta incurrat,qui tales nefa
rios inspicit ludos, quàm qui respicit car-
naliter commiscẽtes,cum omnia ibi scelera
perpetrata transformentur in circumstan-
tes,sicut propheta ait, Cum peruerso per-
uerteris. Quod aduertens Tob. 3. cap.ait:
Nunquam cum ludentibus me miscui:neq;
cum his,qui in leuitate ambulant, partici-
pem me feci vel præbui. Argumentum au-
tem ad hoc, ꝙ ludi inspectores mortaliter
peccent,habetur in Auth.de sanctissi.episc.
§.interdicimus. vbi ponitur,ꝙ clerici inspe
ctores ipsius ludi tribus annis a ministerio
B arceri debent.Secundi autem sunt barrata-
rias vendẽtes,siue hoc per se, siue per alios
fiat : vtrique enim sunt tot scelerum effica-
cissimi fautores, quot in illis execrabilibus
habitationibus fiunt,iuxta verbũ sępius al-
legatum, qui occasionẽ damni dat, damnũ
dedisse videtur. Satis hincinde repẽso, nec
hucusq; reperire noui in seculo isto lucrũ
tot impietatibus ac maledictionibus ple-
num,sicut illud, quod Domini ac commu-
nitates ex venditis barratarijs lucrãtur. Iu-
das enim vendendo Christum ex proditio-
ne vna triginta argenteos lucratus est: Isti
autem vendendo barratarias videntur satis
C pro viliori foro tot impietates & blasphe-
mias venundare, quot in prędictis barrate-
rijs perpetrantur impune: nec videtur vna
horrenda blasphemia pro vno solido ven-
Inuectio cõtra ludum. di. O denarij infernales, o lucrum maledi-
ctionibus plenum,o tremenda iudicia pro-
pter tales denarios super vniuersa illorum
bona iustissime præparata: sicut ego in qui-
busdam , docente experientia, vidisse cre-
do, quæ sunt testimonia credibilia facta ni-
mis. Tertij sunt barratarias ementes.O mi-
serabile hominum genus, o pernicies ani-
marum,o impię & sæuæ mentes: quot ini-
quitatum vos statuit loco sui diabolus au-
D ctores . Nunquid finem habebit scelerum
multitudo,quam pro miserabili lucro quo-
tidie procuratis ? Quot animas sanguine
Christi redemptas a Dño rapientes inex-
plicabilibus vitijs ꝓ diabolo laqueatis ? cũ
sitis illorum scelerum fautores, atq; illius
proditionis operatores? Quando de vestris
sceleribus per vos fient sufficientes pęnitu-
dines ? Quando in vobis erit tantorum sce-
lerum satisfactio iusta ? cum omniũ iniqui-
tatum,quæ in barrataria patrantur, consti-
tuitis vos emptores, & per consequens ad
inferos coram diabolo portitores ? Quarti
& vltimi sunt omnes ludere ꝑmittentes &
prohibere ac castigare valentes : Sicut sunt E
omnes Dñi ac Ciuitatum Rectores & Po-
testates , & omnes qui vel ex officio vel ex
iuramẽto siue ex altero debito tenentur pu
nire lusores & remouere ludi occasiones ,
postquã inde tot scelera oriuntur . Scriptũ
est.n. 86.di.c.faciẽtis. Faciẽtis proculdubio
habet culpã , qui quod potest corrigere ne-
gligit emendare. Et additur: Negligere,cũ
tu possis deturbare peruersos , nihil aliud est
q̃ fouere:& probat odisse se vitia, qui con-
demnat errantes. Et subditur:Nihil prodest
alicui non puniri proprio, qui puniẽdus est
alieno peccato. Et si tantorum scelerũ præ-
dicti non puniendo culpabiles fiunt:quanti F
essent meriti apud Deũ huiusmodi punire
& refrenare volentes?Non.n.minoris gra-
tiæ est iustitiæ zelus per correctionẽ exerci-
tatus,q̃ criminosus sit iustitię torpor ex in-
sensibilitate subortus. Quapropter perspe-
ctis ludi malignitatibus, & quot & quanta
mala ex illo sequantur : Vos Dñi & officia-
les, ad quos pertinet de talibus prouidere :
excitate intelligentias,& statuite pęnas nõ
solum contra lusores , sed ẽt contra oẽs ta-
bularia , taxillos & charticellas & cõsimilia
facientes, vendẽtes & tenentes,& diligẽti
executioni contra talia mandentur iustissi-
mæ sanctiones.Et vt tantũ bonũ melius sor G
tiatur effectũ, ex gratia ab omnibus vobis
pro munere peto, mihi per nuncios fidos
transmitti oĩa talia instrumenta cõsueta ad
talẽ fortuitũ ludũ:sicut sunt tabularia,taxil-
li & charticellæ, siue naibi, & cõsimilia,ita
vt adunata insimul,cũ licentia Dñi Epi mi-
hi concessa publicẽ cõburantur . Quod qui
fecerit, participẽ esse volo omnium missa-
rũ, quas in toto ꝓsenti anno dicturus sum :
nec quisquã se ab hoc iustissimo opere re-
trahere debet.Et hoc maximè triplici respe
ctu . Primo respectu Dei,secundo respectu
sui,tertio respectu ꝓximi . Primo respectu
Dei,vt videlicet sicut in talibus instrumẽtis H
ludi ac ꝑ eius malignitates publicè cõfusus
est Deus:sic per eorum concrematiõẽ pu-
blicã ludus & crimina eius cum suo inuen-
tore diabolo confundantur, sicut scriptum
est,ext.de pęni.& remis.c.1.Manifesta pec-
cata nõ sunt occulta correctione purgãda .
Scdo respectu sui, s.vt ludendi occasiones,
q̃ sunt instrumẽta eius remoueantur: quia,
vt dicitur ext.de pęniten. & remis.c.cũ in-
firmitas. remota causa,remouetur effectus.
Tertio respectu proximi , vt videlicet sicut
per ludos atq; per ludi scelera , mediãtibus
talibus instrumentis , cõtaminatus & scan-
dalizatus

A dalizatus est proximus: ita p ludi & instrumentorum eius combustioné & cõfusioné proximus ædificetur & contra ludum inanimetur. Nec ex auaritia debet quisquã aliquid horum, & maxime tabularia reseruate, suadente diabolo ꝙ in aliquam domus vtilitatem talia conuertantur, cũ verus pœnitens ac rectus peccati horror abominetur cuncta, per quæ diuina immensitas est offensa. Nec probat se dilexisse patré, qui libenter seu patienter gladio vtitur, cũ quo pater eius peremptus est. Per prædicta igitur ecclesia malignantium destruetur, lusores diuina fauente gratia corrigentur, & ludi scelera cum eorum dæmonibus confundentur: & sic virtutes & gratiæ in populo suscipient incrementum. Quod nobis concedere dignetur misericordia dulcissimi Saluatoris, qui cum Patre & Spiritu sancto in Trinitate perfecta viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

B

FERIA SECVNDA post Dominicam de Passione.

De mandato diuinæ dilectionis.

C

Sermo XLIII.

Si quis sitit, veniat ad me & bibat, Ioan. 7. c. Larga est misericordia Dei, quæ neminem spernit, neminem respuit, neminem adiuuare contemnit; omnes aduocat, omnes desiderat, omnes illum saluare delectat. Propterea Ioannes ait, In nouissimo die magno festiuitatis stabat Christus Iesus. Et vt mentes audientiũ excitaret, totus amore feruens clamabat dicés, Si quis sitit. s. me toto corde amare: veniat, scilicet currendo affectibus amoris: ad me, fontem diuini amoris: & bibat, atque rebibat, & tantum bibat ꝙ omnino inebrietur.

D

Inuitat omnes iustos & peccatores, inuitat meretrices atq; lusores: inuitat deniq; oés. Fortè se vocare Magdalena peccatrix in téplo tunc ad literã audiuit; propterea sicut in futura quinta feria ostendetur, ad fonté amoris sicut ouis sitibunda cucurrit, bibit atq; rebibit & vsq; ad ebrietaté puenit. Forte ét hanc inuitãtis vocé publicanus & forsitan lusor audiuit ad literã: atq; anxia humilitatis siti ad bibendũ currẽdo peruenit, cum Luc. 18. ait, Deus: ecce fons viuus amoris, propitius esto: ecce anxia sitis, mihi peccatori: ecce anima sitibunda: tantũq; bibit, ꝙ iustificatus remansit. Venite ergo o lusores & cęteri peccatores ad fontem viuentis aquę. Oés sitientes venite ad aquas, vt dicitur Esa. 55. Bibite & inebriamini charissimi, vt dicitur Cant. 5. Quia omnes vos vocat dñs noster Iesus Christus, cum in verbo præall. ait: Si qs sitit, veniat ad me & bibat. In quo verbo tertia Religiositas demõstratur, quæ inamorata vel sitibunda vocari potest. Pro cuius pleniori intelligentia præceptum de hac potatione exponamus, sicut Deuter. 6. c. scrip. est. Diliges Dñm Deum tu. ex to. cor. tu. & ex to. ani. t. In quibus sacratissimis verbis tria in hac potatione necessaria per ordiné exprimuntur. Primum dilectionis præceptũ: ibi, Diliges. secundũ dilectionis obiectum: ibi, Dñm De. tu. tertium dilectionis modus: ibi, ex to. cor. tuo, & ex tota anima tua, & ex to. fortitu. tua. E F

ARTICVLVS PRIMVS.

Quòd mandatum de diuina dilectione dicitur maximum.

Primo insinuat dilectionis. i. potationis præceptũ, dum dicitur, Diliges. Vbi notandũ, ꝙ mãdatũ de dilectione Dei dicitur maximũ mandatorũ. Vnde Mat. 22. cũ Dñs dixisset, Diliges Dñm Deũ tu. ex to. cor. t. & ex to. ani. t. & ex to. men. t. statim subiũxit, Hoc est maximũ & primum mandatum. Dicitur aũt hoc præceptũ maximũ mãdatorũ triplici rõne. Prima rõne excellentiæ, scdo rõne efficaciæ, tertio ratione indeficientiæ. G

Quòd dilectio Dei in tribus cæteras virtutes excedit. Cap. 1.

Primo enim de dilectione maximum mandatum est ratione excellentiæ, quia excellit oés alias virtutes ,ppter tria. Primo, quia est actus nobilissimus: secũdo, quia est actus sufficientissimus: tertio, quia est actus suauissimus. Primo enim diligere Deum, est actus nobilissimus: quia dilectio vita est, q est actus nobilissimus. Et de hac vita intelligi potest, quod Deuter. 30. c. scrip. est. Elige tibi vitã, vt & tu viuas, & semen tuũ, & diligas Dñm. Vñ Hugo de S. Vict. Scio anima mea, quia amor est vita tua: propterea quĩ caret dilectione, vita spirituali caret: quod 1. Ioan. 3. c. testatur. Qui non diligit, manet in morte. Secũdo autem diligere, est actus suffi- H

Dilectio I tribus cęteras virtutes excedit.

A ſufficientiſſimus. Et hoc quidem in tãtum, ꝙ de plenitudine eius virtutes accipiãt vniuerſæ, & de abundantia & diuitijs eius in cæteras copioſiſſimè effluat & infundat. Iuxta quod Rom. 13. Apoſtolus ait: Plenitudo ergo legis, eſt dilectio. Et 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar & Angelorũ, charitatem aut non habeam: factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et iterũ Gal. 5. Fructus ſpiritus, eſt charitas. vbi glo. ſine qua cæteræ virtutes nõ reputantur eſſe virtutes: quia ſicut Greg. dicit: Non habet aliquid viriditatis ramus boni operis, ſi nõ manet in radice charitatis. Tertio enim diligere, eſt actus ſuauiſſimus: quoniam dilectio ita cor amantis quadam indicibili delectatione reſpergit, ꝙ animam facit liqueſcere in ſeipſa. Vnde Can. 5. Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. Et quid mirum? cũ vox illa ſit omni dulcedine plena, ſicut experiebatur Pſal. qñ ait: Quã dul. fau. me. elo. t. ſuper mel ori meo. Non ſolum eſt illis in voce dulcis, ſed totus deſiderabilis in perſona. Propterea cor amantis ſic vendicat ſibi totũ, vt non libeat ei iam amplius vacare alteri, quàm ipſi diuino amori. Vnde

Qũo dilectio eſt actus ſuauiſſimus.

C Bernar. ait: Quem tuus amor inebriat, nouit quid illud ſapiat. Felix guſtus, quem ſatiat non eſt vltra quod cupiat. Et Diony. de diuin. no. c. de amore, ſic ait: Eſt amor diuinus extaſim faciens, & non ſinens ſuijpſorum eſſe amatores, ſed amandorum. Propter quod Paulus, magnus in continentia diuini amoris factus, diuino ore participãs ait ad Gal. 2. c. Viuo autem iam non ego: viuit vero in me Chriſtus, tanquam amati viuens vita valde diligibili. Hæc Dion.

Quòd dilectio Dei, in tribus, cæteris virtutibus efficacior eſt. Cap. 2.

D SEcundo Dei mandatum de diuina dilectione dicitur maximũ ratione efficaciæ: quia præ cæteris virtutibus efficax eſt in tribus. Primo plus roborat ſubiectũ, ſecundo plus eleuat affectũ, tertio plus attingit obiectũ. Primo. n. plus roborat ſubiectũ: quia dilectio eſt ſicut cibus intrinſecus, & ſicut refectio mẽtis, quę non diffundit ſe exterius, ſed penetrat interiora humani cordis, atq; ad intima ſe profundat: oẽs virtutes animæ recolligens interius, vt eo ſint fortiores, quo magis reperiuntur vnitæ. Et forte eſt ratio illius verbi, quod conſueuit cõmuniter dici, Nihil impoſſibile eſt amãti: nã veri amãtes robuſtiſſimè operantur. Propterea Io. 14. c. Dñs ait: Si quis diligit

Dilectio Dei in trib9 cæteris virtutib9 eſt efficacior.

Primo.

B me, ſermo. me. ſeruabit: i. operibus adimplebit & cõprobabit. vbi Greg. ait: Amor Dei nunquã eſt ocioſus. Operatur. n. magna, ſi eſt: ſi vero operari renuit, amor non eſt. Sũt etiã validiſſimi ad patiendũ, ſicut in martyribus patet, qui ꝑro nihilo torm-neta ducebãt. Vnde Bern. ait: Magna vis prorſus amoris animas martyrũ rapuerat, qua ita tormẽta corporũ contẽnere valuerunt. Secũdo dilectio plus eleuat affectũ, qui licet ſit recuruus per naturã, factus obliquatus ꝑ culpã, ſemper, quantũ eſt de ſe, ad inferiora deflectitur & dilabitur ad terrena. Sed dilectio Dei cũ ſit ad ſuperiora, ſemper erigit ad ſu-

Secundo.

F perna. Propterea qui diligunt, nihil quærũt niſi Deũ. Vnde Cant. 3. ſponſa inquit: Num quẽ diligit anima mea vidiſtis? Nam cũ ad votũ ſponſę quærẽtis dilectũ in lectulo ſuo per noctes ſe dilectus nõ permitteret inueniri, vt magis in ea deſiderium creſceret, & eius probaretur affectus, & negociũ exerceretur amoris: impatiens de dilecti abſentia, & ſe amplius continere nõ valens, prorupit exterius in clamorẽ di. Nũ quẽ diligit anima mea vidiſtis? Sic & Io. 20. Magdalena, q̃ circa ſepulcrũ quærebat dilectum, &

G amoris eius igne ſuccẽſa cũctis recedentibus nõ recedebat, di. illud Cant. 5. Adiuro vos filiæ Hieruſalẽ, ſi inueniretis dilectum meũ, vt annuncietis ei, quia amore lãgueo.

Io languiſco per l'amore
Di Gieſù mio Redentore:
S'io non ſento il ſuo dolcore
Tutta quanta delinquiſco.

Tertio dilectio plus attingit obiectũ: quoniã cũ reliquę virtutes viuant ſuis obiectis ſm ſpẽ, hæc autẽ viuit ſm rem: quia vt ſcribitur. 1. Cor. 6. Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt. Adhæſio aũt fit per dilectionẽ, quæ eſt virtus vniens cohærentia vehementi &

Dilectio facilius attingit obiectum.

H indiſſolubili cordis adhæſione. Propterea Cant. 3. ait ſponſa: Inueni quẽ diligit anima mea: tenui eum, nec dimittã. Et iterũ in perſona eius Bern. inquit: Sequar quocunq; ieris: mihi tolli non poteris, Ieſu laus noſtri generis, cũ meũ cor abſtuleris. Et hinc eſt ꝙ Apoſt. Ro. 8. ait: Quis nos ſeperabit a charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia: an ꝑſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Et ſequitur: Certus ſum, ꝙ nec mors, nec vita, nec Angeli, nec principatus, nec virtutes, nec inſtantia, nec futura, nec fortitudo, nec altitudo, nec profundum, nec creatura aliqua poterit nos ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro glorioſo & benedicto.

Quòd

A *Quòd in regno cælorum dilectio cæteris virtutibus permanentior est in tribus. Cap. 3.*

Mādatū de diuina dilectione dicit maximum.

TErtio dicitur mandatum de diuina dilectione maximū ratione indeficientiæ: quia deficientibus quasi cæteris virtutibus sola dilectio remanebit in patria. Et maxime quo ad tria. Primo quo ad habitum, secundo quantum ad actum, tertio quantum ad modum. Primo enim dilectio Dei quantum ad habitum perpetua remanebit. Vnde 1. Corinth. 13. Charitas nunquā excidit, scilicet in præsenti sæculo, neq; in
B in futuro. Nam hic incipit, sed illic perficitur. Propterea Esa. 31. cap. scrip. est. Viuit Dominus, cuius ignis in Sion: & caminus eius in Hierusalem. Nam si credendo & sperando diligimus Deum, quē non videmus, nec tenemus: quanto fortius amabimus eum, quem facie ad faciem cognoscemus, & possidebimus in æternum? Huius autem charitatis in Sion præsentis vitæ ignis est: sed in Hierusalem supernæ patriæ fornax est. Ratio durabilitatis diuini amoris est, quia cum dilectio, secundum Augu. sit vita amantem copulans cum amato, vbi maximè copulabimur Deo, maxima erit hęc copula. Hæc autem erit in patria, quādo sicut
C Apostolus ait. 1. Cor. 15. Deus erit omnia in omnibus, scilicet gloriosis. Secundo remanebit dilectio Dei in patria continua quantum ad actum, quoniā affectus noster tunc sine interruptione amoris indesinētis feretur in Deū: sicut nec erit amoris interruptio illius ad nos. Et licet ipse sine motu affectionis amet nos: tamen cum affectione amabimus incessanter, & continuè sine motu affectionis amabimus eū. Vnde Cāt. 7. Ego dilecto meo & ad me couersio eius. Et ideo Bernar. ait: Tua Iesu dilectio grata mētis refectio, replens sine fastidio, dans
D famem desiderio. Tertio remanebit in patria continua Dei dilectio perfecta quātum ad modum. Modus autem huius præcepti, secundum Aug. in hac vita impleri non potest. Huius ratio est: primo ex parte cognitionis, secundo ex parte affectionis. Ex parte quidem cognitionis, quoniam cum nihil diligatur nisi cognitum: sicut non nisi ex parte cognoscimus, ita non nisi ex parte diligimus, sicut di. magister in 3. sen. dist. 37. Secundo ex parte affectionis, quoniam quandiu in hac mortali vita sumus, lex fomitis repugnat legi spiritus, vt non ex toto feratur in Deum.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

Ratio triplex, quare mandatum de diuina dilectione seruari debet.

SEcundo principaliter ostēdit dilectionis, seu potationis obiectum: cum dici tur, Dominum Deum tuum. Ex quibus elici potest triplex ratio, quare hoc mandatum debeat seruari. Prima est punitionis: ibi, dn̄m. secunda est spes retributionis: ibi, Deū, tertia est vtilitas impletionis: ibi, tuū.

Mādatū ę dilectione dr̄ maximū triplici rōne.

Quòd timendus est Dominus propter tria. Cap. 1. F

PRima ratio est timor punitionis: quia dicit, Dominū, quod est nomen potestatiuū, cuius est delinquentes punire, ne per impunitę transgressionis exēplar cęteri prouocentur ad noxā. Propterea de Dn̄o Psal. ait: Deus vltionū Dn̄s. Et Esa. 47. Vltionem capiam, & non resistet mihi homo. Et iterū Naū. 1. Deus æmulator & vlciscēs Dn̄s: vlciscēs Dn̄s & habens furorem: vlciscens Dn̄s in hostes suos. vbi exprimit triplex vlciscendi verbū. Primum, vt vindictam timeamus, sicut in persona huius timētis Abachuc 3. dicebat: Audiui & conturbatus est venter meus. Se- G cundū, vt de vindicta Domini non dubitemus. vn̄ Deuter. 32. dicitur: Reddam vltionem hostibus meis, & his qui oderunt me retribuā. Tertium, vt vindictam nobis non vsurpemus. De quo Deuter. 32. vbi s̄m Nicol. de Ly. trāslatio nostra habet: mea est vltio & ego retribuam eis in tēpore. Hæc Nico. de Ly. super epistola ad Rom. c. 12. Mihi vindictā, & ego retribuā. Et iterū Deuter. 5. Ego sum Dominus Deus tuus: Deus æmulator & reddēs iniquitatem patrū in filios. Timor autem, qui in hac consideratione ge- H neratur, in anima amorem gignit. Eccle siasti. 25. c. scriptū est. Timor Domini initiū est dilectionis. Propter tria enim timendus est Deus. Primo, quia est infallibilis: secundo, quia est inflexibilis: tertio, quia est infugibilis. Primo enim timendus est, quia est infallibilis. Quis enim potest eius fallere sapientiā, cū sit inextinguibile lumen eius, vt dicit Sapien. 7. Ideo, vt dicitur Esa. 29. peribit. n. sapientia a sapientibus eius. s. in iudicio. quoniā, vt dicitur Iob 12. ipse nouit & decipientē & etiā eū, qui decipitur. Secundo, quia ipse inflexibilis est. Quis enim pôt eius flectere iustitiā? Vn̄ Prouer. 6. scrip. est,

Zelus

A Zelus & furor viri.i. Christi, non parcet in die vindictę, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec recipiet pro redemptione dona plurima. Tertio, quia infugibilis. Quis.n. potest eius fugere vindictam, cum nullum malum ab eo sit impunitũ, & ipse omnipotens sit ad puniendum. Vnde Matt. 3. Ioan. Bap. ad perseuerantes in peccatis ait: Quis vobis monstrabit fugere a ventura ira, scilicet iudicis perturbati? Et Iob 9. c. Deus, cuius iræ nemo resistere potest.

Tria sperare debent diligentes Deum, quæ ab illo promissa sunt. Cap. 2.

B Secũda ratio est spes retributionis, quã subdit, cum dicit, Deum, cuius est promissa fideliter & stabiliter obseruare. Vnde Num. 23. Non est Deus vt homo, vt mẽtiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Propterea sollicitè & discretè pensandum est, ꝙ Deus tria promisit diligẽtibus se. Primo videlicet amotionem omniũ malorũ, secundo associationem omnium sanctorũ, tertio impletionẽ omniũ desideriorũ. Primo enim promisit amotionẽ omniũ malorũ. Vnde Apoc. 7. Non esurient, neq; sitient amplius, nec cadet super illos sol. s. in tremẽdo iudicio. Et sequitur: Et absterget Deus omnẽ lachrymã ab oculis eorum. Absterget inquam ab illis, quos gaudij & fęlicitatis suæ securos reddet. Ideo Ioã. 10. dicit Dñs de ouibus suis. Oues meæ vocẽ meã audiunt. Et post: Ego vitã æternam do eis, & non peribunt in æternum, nec eas rapiet quisquam de manu mea. Secundo promittit associationẽ omniũ sanctorum: quam promissionẽ considerans propheta exultando dicebat, Psal. 132. Ecce quam bonum & ꝙ iocun. ha. fra. in vnum. Tertio promittit impletionẽ omnium desideriorum in seipso, qui fons est & finis omniũ bonorũ: tantũq; est bonũ, quod excedit oẽm petitionẽ, omne desiderium, oẽm æstimationẽ: & nos tãto bono dignos reputat, si diligamus super omnia & propter se. Vnde ad Titum. 1. In spæ vitæ æternæ, quã promisit Deus, qui non mentitur. Et Esa. 66. dicitur: Gaudete cum ea vniuersi, qui lugebatis, vt & suggatis & repleamini ab vberibus cõsolationis eius, vt mulgeatis & delitijs affluatis ab omnimoda gloria eius.

Deus tria promisit diligentibus se.

C D

De triplici vtilitate, quam anima consequitur in cœlis ex diuina dilectione. Cap. 3.

Tertia ratio est vtilitas impletionis, quæ additur cum dicit, tuum. Quod vtique est possessiuum pronomen, per quod apertè significat, ꝙ Deus seipsum dabit in possessiuum prẽmiũ gloriæ sempiternæ his, qui diligunt eum. Propterea Gen. 15. Dñs ait: Noli timere Abraam, ego protector tuus sum: & merces tua magna nimis. Quod exponens August. ait: Dominus omnino me non satiaret, nisi seipsum promitteret. Dñe promisisti oia bona, si amẽ te: da te solũ & sufficit mihi. Oculus non vidit, Deus absq; te, ꝙ præparasti diligentibus te. Et quid est illud, Pax pax super pacem indeficiens exultatio, flumen letitiæ, torrens voluptatis diuinæ. Et quid dicimus? fide nõ attingitur, spe non cõprehenditur, charitate non capitur, desideria & vota transgreditur, acquiri potest, æstimari non potest. In tribus.n. consistit vtilitas ista. Primo in Dei visione, secundo in Dei possessione, tertio in Dei dilectione. Primo.n. videbimus eũ, sicut est, vt 1. Io. 3. dicitur. Secũdo possidebimus certè, propterea nos hortatur Apost. 1. Cor. 9. d. Sic currite, vt comprehendatis. Tertio diligemus perfectè. Vnde Iob 22. c. ait: Tunc super omnipotentẽ delitijs afflues. Sed de his latius in sermo. 62. ar. 3. agendum est.

E *Triplicẽ vtilitatẽ ex diuina dilectione consequiẽ anima.*

F

Articulus Tertius. G

Quòd Deus dulciter, prudenter, & fortiter amari debet.

Tertio ostenditur dilectionis, seu potationis modus, cum dicitur, ex toto corde tuo, & ex to. ani. t. & ex to. for ti. t. quia scilicet, tria debet ex corde nostro habere amor noster ad Deũ, vt sit quasi triplex fons diuini amoris. Vnde Richar. sup cant. & hoc idem Bern. Disce Christiane a Christo amare Christũ. Ama dulciter, ama prudenter, ama fortiter: dulciter, ne allectus: prudenter, ne deceptus: fortiter, ne depressus ab amore Domini auertaris. Primo enim debet esse dulcis, secundo prudens, tertio fortis. Et hoc triplici bibendi modo anima tota inebriatur.

H I

Quòd ex consideratione trium dulcescit in anima amor Dei. Cap. 1.

Primo debet esse amor dulcis, hoc est diligere Deũ ex toto corde. Et ad hanc dulcedinẽ possunt trahere animã nostrã tres considerationes. Prima indulgentiæ, secũda gratiæ, tertia gloriæ. Primo consideranda est indul-

Amor debet eẽ dulcis et quõ ꝓbat hoc triplici cõsideratione.

A indulgentia: quia sæpe, immo sępius dimisit Dominus peccatorum nostrorũ magnitudinem & turpitudinẽ. Hinc Psal. 144. ait: Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super oĩa opera eius. Et idem dicit psal. 118. Misericordia Domini plena est terra. Itẽ etiã Lu. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, qm̃ dilexit multum. Secundò consideranda est gratia. s. beneficiorum temporalium & spiritualium, quę Deus contulit & confert continuè nobis: & omnia talia, sicut psal. ait ad Dominum psal. 144. Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabũt & iustitia tua exultabunt. Tertiò cõsideranda est gloria, hoc est gloriosum regnũ celorũ, de quo ad Dñm propheta ait, psal. 144. Regnum tuum, regnũ oĩum seculorũ. Inde enim dabitur nobis triplex gloria. s. substantialis, consubstantialis, & accidẽtalis. Gloria enim substantialis consistit in p̃mio animę, sicut in p̃cedenti cap. dictum est. Gloria consubstantialis cõsistit in p̃mio corporis, quod ornabitur luciditate, impassibilitate, subtilitate & agilitate. Nam erunt corpora nostra tanq̃ sol, qui has quatuor conditiones, seu dotes in se cõtinere apparet. Vnde Dominus Matth. 13. fulgebunt iusti, sicut sol, in regno patris eorum. Gloria verò accidẽtalis cõsistit in gaudio, quod de ꝓprio & communi actiuo & passiuo amore inter beatos æternaliter generatur. de qbus omnibus latius agetur in sermone 63.

Psal. 144

B

C

Quòd triplici prudentia indiget qui concupiscit diligere Deum. *Cap. 2.*

SEcundò debet amor esse prudens, qđ est diligere Deũ ex tota anima. In tribus enĩ amor debet esse prudẽs, quasi tres prudentiæ sint necessariæ in amore. Prima videlicet insidias preuidere, secunda insidias euitare, tertia est in his strenuè ꝑseuerare. Prima prudentia est insidias prędere, quas nobis præparant aduersarij nostri, dæmones scilicet, caro & mundus. Et hoc videlicet per concupiscentiam carnis, per concupiscentiam oculorum, & per superbiam vitæ nobis laqueos innumeros tendentes. Vnde psal. 141. In via hac, qua ambulabã. s. p̃ntis vitę, abscon. laque. mihi. Et 2. Corin. 2. Vt non circumueniamini a sathana: non enim ignoramus cogitationes eius. Et Cant. 7. Nasus tuus, id est, discretio: sicut turris Libani. Turris custodia est: Libanus candor interpretatur: hoc est custodia munditiæ & candoris, quæ respicit contra Damascum, id est, contra insidias diaboli. Damascus enim potus sanguinis interpretatur: & significat diabolũ, qui semper sanguinem, id est, carnalem & mundialem delectationem in peccatoribus optat. Vnde mascaris seu strigis immitit sitibundam rabiem bibendi sanguinẽ puerorum, quod & se facere credunt, licet minimè verum sit, sicut sacrum cõcilium attestatur. 36. q. 5. cap. episcopi eorum. Ideo diabolus & tales demoniacę meritò assimilantur draconi, qui multum humanum sanguinem sitit. Et hic est draco a nobis illudendus, de quo propheta ait, psal. 103. Draco iste, quem formasti ad illudendum ei. Secũda prudentia est insidias. s. quæ iam pręuisę sunt, euitare vel p̃cauere. Vnde Prouerb. 20. Rex, id est, intellectus rationalis, qui sedet in solio iudicij, id est, qui tranquillè & luminosè prospicit varios tẽtatores: dissipat omne malum intuitu suo, id est, per rationem omnes tentationes, a quibus cuncta oriuntur mala, superat & effugat. Et eod. c. Salomon ait: Dissipat impios, id est, malos motus: Rex sapiens, id est, ratio mentis illuminata per prudentiã circumspectam. Tertia prudentia est in duobus p̃dictis strenuè perseuerare. Vnde Sap. 8. c. Sapientia vincit malitiam: attingit a fine vsq; ad finem fortiter & disponit omnia suauiter.

D

In amore tres prudẽtiæ necessariæ.

Psal. 141.

E

Psal. 103

F

G

Quòd triplici fortitudine indiget amor Dei. *Cap. 3.*

TErtiò debet esse amor fortis: & hoc est diligere Deum ex tota fortitudine. Triplex enim fortitudo necessaria est ad Deum diligendum. Prima, quę expellat timorem: secunda, quæ expellat laborem & dolorem: tertia, quæ expellat pudorem. Prima autem fortitudo, quæ vincat & expellat timorem, scilicet mundi, mortis & inferni. 1. Ioan. 4. Charitas foras mittit timorem. Et psal. 26. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dñs protect. vi. meæ, a quo trepidabo? Si cõsistant aduersum me castra, non time. cor meũ. Et Iob 17. cap. ad Dñm in hmõi persona ait: Pone me iuxta te, & cuiusuis manꝰ pugnet contra me. Secunda fortitudo, quæ vincat & appetat laborem & dolorem, scilicet corporis, mentis & mortis: exemplo prophetæ, qui de se ait, psal. 37. Ego autem in flagella paratus sum. Et Iob 6. Quis det, vt veniat petitio mea, & quod expeto tribuat mihi Deus: & q̃ cępit ipse me cõterat,

H

In amore triplex fortitudo necessaria.

Psal. 26.

A solvat manum suam & succidat me. Et hęc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore non parcat, nec contradicam sermonibus sanctis. Et Cant. vlt. Fortis est vt mors dilectio: dura sicut infernus emulatio: lampades eius, lampades ignis atq; flammarum. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Tertia fortitudo, quæ vincat & repellat seu non fugiat pudorem. Vnde de hoc Psal. ait: Propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Vide igitur anima mea huius dilectionis, seu potationis pręceptum, obiectum & modũ. Et considera præceptum, quod est honestũ: obiectum, quod est delectabile & dulce: &
B modum, qui vtilis perhibetur. Et bibe de hoc dilectionis fonte: tantumq; bibe, ꝙ in præsenti inebrieris per gratiam & in futuro per gloriam: quod nobis largiri dignetur ipse fons vitæ, qui ad bibendum nos vocat, Dominus Iesus Christus, qui cum patre & spiritusancto vi. & reg. in sec. secu. Amé.

FERIA TERTIA
Post Dominicam de Passione.

Contra mundanas vanitates & pompas.

C

Sermo XLIIII.

Anifesta teipsum mundo. Ioan 7. Mira quidé est pugna in præsenti peregrinatione, vt quédmodum a Superis, sicut in præsenti sermone patet, vocamur & inuitamur ad amorem: sic ab inferis incitamur ad amoré mundi. Spiritus quidem ex desiderio naturali superiora petit: caro verò ad inferiora trahit, sicut Prouerb. 25. scrip. est. Cęlum sursum, & terra
D deorsum. Cęlum. i. zelans spiritus: sursum, scilicet tẽdit: & terra. i. caro, de terra facta: deorsum ruit. Spiritum iuuant superiores, carnem verò inferiores. Spiritũ iuuãt viri sancti, carnem verò carnales amici & propinqui. Caro ad carnalia carnem trahit, spiritus ad spũalia menté rapit. Hinc Matt. 16. c. Dominus ait: Spiritus quidem promptus est, caro aũt infirma. Et ad Gal. 5. cap. Apostolus ait: Caro concu. aduer. spi. & spi. aduer. car. Hęc enim sibijnuicem aduersantur: videte quanta carnali & mundiali affectione ad mundialia trahere conabãtur sui cõsanguinei ipsum filium Dei Christũ, cũ dicunt: Manifesta teip. mun. i. fac opera tua in E manifesto, vt sic possit tua magnificẽtia nota fieri vniuerso mũdo. Mundani erãt, mũdana diligebãt & ad mundanã gloriã induebãt. De his cõsimilibus totus repletus est mundus. Seculum ad secularia trahit: vix in hoc inuenit amicus fidelis, vix consanguineus, vix confessor vel cõsiliarius fidus. His malis tẽporibus oẽs, & maximè cõsanguinei, proximo dicũt: Manifesta teipsum mũdo. i. q̃re fastus, sectare pompas: dilata gloriæ tuæ famã, vt verificet, qđ Matth. 10. cap. scrip. est, Inimici hominis domestici eius. Et in hoc quarta Religiositas, quę ostentata dicitur, demonstratur, ꝙ oẽs carnales amici & ꝓpinqui, insup & filios suos parentes ad mundanos fastus incitant & inuitãt. Sed viri docti & iusti hoc despiciẽtes, alios ad cõtemptum taliũ consilijs & documẽtis inducunt: intelligẽtes in quantũ Dei odiũ ꝑcipitent talia vanas mẽtes, sicut Psal. testat̃, dicẽs: Odisti seruantes vanitates supuacuè. Quod põt esse aliud thema. In quibus sacratissimis verbis ostenditur triplex odiũ Dei contra triplicẽ põparum & vanitatum culpam. Primum odium est contra mundanas curiositates: ibi, odisti obseruantes, id est, curiosos inuentores vel sectatores. secundum contra mundanas vanitates: ibi, vanitates. tertium contra mundanas superfluitates: ibi, superuacuè. i. superfluè. F G

Articulus Primus.

Contra tres curiositates, quas Dominus odit.

Rimũ odiũ est Dei cõtra mundanas curiositates. Ideo propheta ait: Odisti obseruãtes. Non enim de quocunq; peccato hoc scriptũ est, licèt omne peccatũ sit odium Dei. Grauior vtiq; culpa est, de qua sic scriptura hoc testat̃ ad Dñm, dicẽs: Odisti obser. vani. Ob seruare qđé in malũ sumptũ, nihil aliud est, q̃ cũ solerti & vigilãti attẽtione vel intẽtione vanitatibus inseruire: sicut ecõtra in bonũ, ad Phil. 3. Apostolus ait: Imitatores mei estote & obseruate eos, q ita ambulãt sicut habetis formã nr̃am. Sumit̃ aũt hic in malum, cũ dr̃: O Dñe tu odisti oẽs obseruantes vanitates. Tres quidem in viris & mulieribus circa ornatus curiositates obseruatę sunt ab eis, quas Dominus odit. Prima est curiositas in materia, secunda in forma, tertia in diligentia. *Deus odit tres curiositates.* H

De

A *De triplici prudentia, qua homo discrete iudicare potest, quę ornamenta conueniant secundum statum suum.*

Cap. 1.

PRima curiositas est in materia, cũ scilicet in vestibus est preciositas magna: quia sunt sericæ vel deauratæ vel de scarlato, nec talia cõpetunt statui vel psonę. Sed pleriq; allegant in huiusmodi consuetudines patriarũ, nescientes distinguere inter cõsuetudinem & abusum. Vnde pro clariori intelligentia oium, quæ dici possunt circa materiã istam & curiositatũ & vanitatũ & superfluitatum atq; oium consimiliũ, notandum est, q̃ qui volunt rectè discernere & iustè iudicare in materia ista: & quãdo talia sint cõsuetudo siue corruptela atq; abusus: aut quando in talibus sit culpa mortalis vel nõ mortalis, ante oculos mentis suæ ponant tria, quasi tria specula ad cognoscendũ lucidam veritatem per prudentiæ lumẽ. Primũ speculum ostendat pteritum, secundũ ostẽdat pręsens, tertiũ verò demonstret futurũ. Primũ speculum demonstret pteritum. Et in hoc respiciat peccator vanus, cõfessor fidus & pdicator verus: & videat si talia indumenta & pciosi ornatus sint de illicitè acquisitis & de sanguine pauperum, atque per malos contractus, rapinas, vsuras, furta, simonias & consimilia mala. Talis vestis inquam, est illa vestis leprosa, quę Leuit. 13. concremari iubetur. Et Isa. 9. c. scrip. est. Vestimentum admixtum sanguine peccati erit in combustionem, & cibus ignis inferni. Audite o vos, qui fertis amplas manicas & pciosas vestes de illicitè acquisitis. Ad quẽlibet talem Hiere. 2. c. ait: In alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperũ. Hęc est vestis coccinea, qua illusus est Christ⁹. Nec à mysterio vacat, quod Lu. 16. de damnato diuite scrip. est, quòd induebatur purpura & bysso. Purpura inquam, quæ sanguine solet tingi, quæ fortè de sanguine pauperum facta erat & de impio lucro. Secundum speculum ostendat tẽpus pręsens. i. si talia preciosa vel curiosa & vana conueniãt statui personæ, quæ vtitur illis. Nam sicut. 1. Cor. 15. Apostolus ait: Stella a stella differt in claritate. Sic vtique, quòd vni conuenit, alteri nequaquam licet: nec ex superbia & falsa extimatione se decipiat quisquã, quia Deus non irridetur, taliterque deceptus decipit charioiem amicum, quẽ hr̃e possit in mundo, id est, seipsum. Nec dicat, hoc requirit

Quo speculo cognoscitur prudẽtia lumen.

Secundũ speculũ.

B C D (margin letters)

statũs meus, si de impiè acquisitis factus est diues & potens: quia talis nõ status, sed potius casus dicẽdus est. Atq; talẽ per prophetam increpat Deus dicẽs, psal. 51. Quid gloriaris in malitia, qui potes in iniqui. Ex tali nẽpe extimatione, qua quisq; se reputat nobiliorẽ & digniorem alijs, se & vxorẽ & filios in pompis extollit, vt in talibus nullus sit terminus, nullus finis nisi quẽ expendẽdi impossibilitas ipsa cogit: immo q̃ demẽtius est, quidam pro se & vxore sua & filijs pciosis vestimentis adornandis in suæ dispẽdium vltimum domus, mutuo denarios accipiunt ad vsuram. Et in hoc apertè apparet, quòd excedunt statum suũ. Tertiũ speculum respiciens ad futurum est considerare, ad quas futuras expensas & per consequens ad quæ mala lucra tam pciosa ornamenta & vestes inducant: immo quasi necessariò cogunt talia facientes, ferentes atque tenentes: quia sicut psal. testatur: Abyssus abyssum inuocat. Psal. 41. Abyssus malarum expensarum, inuocat abyssum malorum lucrorum. Oportebit nãq; cum instabili atq; variabili mundo vestium & ornatuum atq; cęterarum vanitatum consuetudines variare, mutare, addere, destruere, cũ damno vẽdere & cum pereunte seculo per iniusta lucra atq; rapinas aĩam suã, quasi ex necessitate in baratrum æternę damnationis præcipitare. O infelix stultitia mundanorum, o cęca amentia vanitatum, o inconsiderata dementia propter hoc pereuntium animarum: inter quas vtinã, vtinam, & iterum vtinã pleriq; non sint participes confessores & alij ignorãter vel carnaliter cõsulẽtes & prædicantes, nõ intelligẽtes, nec aliqui eorum intelligere volentes, quæ intelligũt Doctores de mulierum ornatu, iocalibus atque vestitu; cum dicunt, q̃ licet mulieri se ornare, vt placeat viro suo, & tãquam imprudentes nõ cõsiderant, nec rectè ponderãt prædicta tria: de talibus Dominus Matth. 15. c. ait: Cæci sunt & duces cęcorum. Cæcus si cęco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Hæc tria specula considerans illuminatus Apostolus. 1. Timoth. 2. c. ait: Volo mulieres ornare se in habitu honesto, cum verecundia & sobrietate ornãtes, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pciosa: sed qđ decet mulieres promittentes pietatem per bona opera. Cõsidera diligenter, quid ꝑm specula tria pdicta phibeat, & qđ cõcedat. Et Pet. in 1. cano. c. 3. hoc eodem lumine illustrat⁹ ait: Mulieres subditæ sint viris suis.

Tertium speculũ.

E F G H (margin letters)

A Et sequitur: Quare non sint extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti, vestimentorum cultus, sed qui est absconditus homo cordis & incorruptibilitate modesti & quieti spiritus. Super quē locū Cyprianus in glo. ait: Fœminę serico & purpura indutæ non possunt Christum induere. Auro aut margaritis aut monilibus exornatę ornamenta cordis & corporis perdiderūt. Quorum omnia dicta, sunt ad tria prædicta specula referēda, & cum magna animaduersione pensanda, & spiritualiter, nō carnaliter ruminanda, ne sub pallio consuetudinis corruptela sumatur, & abusio obtineat principatum.

B *De varijs abusionibus curiositatum vanarum.* Cap. 2.

SEcunda est curiositas formæ, quę non conuenit honestati & statui talia deferentis, sicut hodie sunt giorneæ, quæ sunt habitus ꝓpriè militares: nec sine mortali culpa conuenit mulieribus, prohibente Domino Deut. 22. Non induetur mulier veste virili. Et iterum 30. dist. cap. si qua mulier. vbi scrip. est, Si qua mulier suo proposito, scilicet malo, vtile iudicans, vt virili veste vtatur, & propter hoc viri habitum sumat, alias imitetur, anathema sit. Hę autem giorneę non tantum sunt viriles vestes, sed stipēdiariorū & meretricum eorum: immo qbuslibet meretricibus sunt inhonestę. nec

Forme tāna natura curiositatum.

C conueniunt etiā statui mercatorum & moralium ciuium, cum sint vestes saccomānorum & armigerorum. De incisuris autem & frappis tam immoderatis & magnis tantarum expēsarum & ꝓciosorum pānorum, cum de ꝓciosioribus pannis fiāt: sicut moderno tpe currunt, saluo meliori consilio, sentiendum credo, q̄ mortaliter peccent, & illas facientes, portātes & prohibere valentes, cum ibi manifesta appareat perditio & destructio tantorum ꝓciosorum pānorū atq; dānosa prodigalitas & curiositas vana. Nam nullus absq; graui culpa posset in ignem proijcere duo, vel quattuor, vel viij. vel xij. brachia panni ꝓciosi, licet proprius esset & suus, cum sint vtilia & cōmoda, & quodāmodo quandoq; necessaria humanæ vitæ: multiq; sint indigentes & pauperes, quibus talis pānus vel eius valor necessarius esset. Vnde 47. dist. c. sicut, in fi. Amb. ait: Nudorū indumentū est, quod tu recludis: miserorū est redēmptio & absolutio, pecunia, q̄ tu in terra fodis. Tantorum te ergo scias inuadere bona, quātis possis pstare, qđ

D *Pulchra ratio.*

nolis. quantō magis displicet Deo & grauior est offensa tātum pannū tot inutilibus incisuris confringere & oīno inutilē reddere, nisi q̄ valet ad offensas Dei multiplicandas, cum cōuertatur ad vanitates & lasciuias, ad corruptionem & scandalū aliorū. Et si prohibuit Dñs, Iohel 2. c. Scindite corda vr̄a, & non vestimēta vestra: quia illa hypocritalis scissura vestiū in veteri testamēto culpa erat: quātomagis in nouo ꝓhibetur diuino iure hæc multiplicata abusio, quæ non ad modicū tēpus, sicut illa, sed cōtinuè: non illa cū tanta corruptione lasciuiarū & multarū aliarū culparū, de quibus infra dicetur, sicut ista. Nō cū tanto dispendio vtilis rei, sicut hęc fiebat. Cōsimilis abusio & deformitas inoleuit in manicis suffultis vario aut syndone ꝓciosa, quibus alis nō ad superos, sed ad inferos gētes volant. Quid ēt dicemus de fastidioso opprobrio caudarū, quas trū dilatauit diabolus ꝑ Italiā tpe meo, vt neque vilissima muliercula iā sit, quę non erubescat, si absq; cauda incedat. de quo tpe Merlinus ꝓphetauit dicēs. Mulieres incessu serpentes fient, & oīs gressus earū superbia replebitur. Renouabuntur castra veneris, nec cessabunt sagittæ cupidinis. De quib⁹ caudis credo, q̄ oēs & portātes & portari faciētes, atq; nō impedientes, si ad eos pertineat, mortaliter peccent, nisi fortè excusaret eos altitudo status sui, sicut forsitā excusantur vxores magnorum Dominorum & Principum, atq; per consequens & maiorum. Sed de his caudis latius dicemus infra. Consimilis etiā abusio inoleuit, vt omni tertio die aliqua noua vanitas & vana nouitas a mundana spurcitia reperiatur in vestibus, in caligis, in caputijs, & alijs vestituris vel vestimentis, vt iā apertè verificetur, qđ per prophetam Dñs ait, psal. 80. Dimisi eos secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinuentionib⁹ suis. In talibus autē adinuentionibus felix putatur, qui maiorē ac bestialiorē adinuenerit vanitatē, quæ oīa apertissimū signū sunt, q̄ sapientissimus medicus Dñs Iesus Christus de talium infirmitate diffidit, cum s̄m desideria sua eos dimittat. Sed veniet, veniet inq̄, in p̄senti tpe tēpus, cum verificabitur, qđ Dñs per Sopho. c. j. minat, dicens. Visitabo super Principes & super filios regis & super oēs, qui induti sunt veste peregrina. Quæ enim sunt huiusmodi nouitates, & tam curiosę adinuentiones & vanitates, nisi quædā euisceratio & vomitus carnalis & mundani affectus, q̄ his corruptis

E F G H

A ruptis temporibus in hominibus inoleuit? dicente Domino, Matth. 12. Malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala. Secundum enim, ꝙ vanum & carnale est cor, sic extra in corporis amictu ꝓfert thesauros vanitatis. Nam plerumque homines extimant de signis signata, de circulo tabernam, & de signo furis æstimant furem. Meretricius habitus signũ est meretricij actus: sicut habitus monialis, monialem ostendit, & sic de alijs. Contemplare hominem, siue mulierem ab extra, & satis clarè intelliges, quid communiter sit ab intra, teste Ecclesiastico, qui 19. c. ait: Amictus corporis & risus

Meretricius habitus.

B dentium & incessus hominis, indicant de illo. Harum omnium adinuentionũ vanarũ curiosiores & culpabiliores inter alios sunt sutores & alij artifices consimilia adinuenientes & facientes, qui cupidine lucri atq; sequelæ in huiusmodi vigilant tota mente quotidie nouas adinuentiones reperientes & innouantes: qui omnes culpabiles & participes fiunt omnium mortalium peccatorum, quę ex talibus subsequuntur, sicut scriptum est, extra de iniur. & dam. da. cap si culpa, vbi dicitur: Qui occa. dam. dat, dã. de. vi. Sed de hoc satis ter. 5. dicetur. Aduertant autem populi cęci & insensati, quanta per-

C ditio & diuitiarum atq; terrarum & ciuitatum ex hac sępe reiteratione variata & variatione iterata vestium & vanitatũ destructio & dispendium subsequatur, de quibus potissimè in causa sunt sutores in vestibus saltem, & alij secundum varias vanitates: & reperient si hoc diligenter pensent, ꝙ tantum perdunt de vestibus iã in populo vsitatis propter nouam inuentionem, ꝙ illud extimare mirabile esset. Addatur, ꝙ nouitatibus iam inuẽtis aliæ subitò subsequuntur, vt in cumulum spiritualis & temporalis dispendij verificetur, quod Leui. 26. scriptum

D est, Nouis supuenientibus, vetera ꝓijcietis.

De stupenda diligentia & curiositate exterioris cultus & negligentia ornatus interioris. Cap. 3.

Tertia curiositas.

TErtia est curiositas diligẽtię. O quãta mundi diligentia circa exteriora, & quanta negligentia erga interiora resonat oculis, qui lumẽ habent temporibus istis. Considerentur capita vanarum mulierum, quanta diligentia decorentur. Transeamus iteratas sæpius ablutiones: qs exprimat quanto labore, quantoq; sudore quędã destruunt sibi caput in ęstiuo calore: sępe sæpius in die quibusdã aquis & liquoribus directo capite erga solem sibi balneãdo verticem & capillos: ipsosq; in nocte cã lamistro apposito contendunt reddere anulatos & crispos, quasi conentur confundere Christũ infallibilẽ veritatem, qui Matt. 5. ait: Non poteritis facere capillum vnum album, aut nigrum. & ipsa conatur non tantũ vnum capillum, sed omnes capillos capitis sui dealbare. Contra quas ait Cyprianus, vt refert August. 4. de doctrina Christiana: Dominus tuus dicit, non potes facere capillum vnum album, aut nigrum: & tu ad vincendam Domini tui vocem, vis te esse potiorẽ audaci conatu & sacrilego contemptu capillos tuos infici malo pręsagio futurorum. Capillos iam tibi flammeos auspicaris. Ex quo Alexander de Ales arguit & cõcludit, hoc esse mortale peccatũ, sicut in sermo 47. apparebit. Sed in talibus grauius quàm alij peccant matres, quæ ad hoc & consimilia filias inducunt, vel cum patientia portant. Præterea solertem diligentiam, quam vanæ fęminæ habent circa capitis ornamenta, de quibus diffusius in sequentibus sermonibus dicturi sumus. Sed consideremus, quãta diligentia vestimẽta curantur, animaduerte diligẽtiã in cõponẽdo, rugãdo, deplumãdo, depilãdo, discutiẽdo ad aerẽ recentẽ, maximè in die Sancti Ioãnis, ne rodãtur a tineis, dilatando, vẽtilando. Considera, quanta custodia obseruantur, ne oleo & quacunq; macula inficiãtur. Si casu, ꝙ Deus auertat, incaustum vel quodcũq; aliud turpe, ꝓciosum sordidauerit vestimentũ: o quãtus dolor & męror & quãta tristitia cordis ad remedium currũt pedes veloces, & delicatæ ad purgãdum ꝑparanẽ manus: Tota animaduersione cor apponit vt absq; macula tedeat vestimẽtũ, nisi purgatũ esset, nõ auderet inter hoĩes cõparere. O quãta diligentia erga exteriora, o insensata mortalis cura, o inconsiderata dementia circa interiora. Sordidat aĩa multitudine peccatorũ, inficitur multitudine criminũ, & multiplicatione horribilium scelerũ quotidie inquinatur: & de remedijs nulla est cura, nulla remedia, nulla memoria, nulla deniq; hic aĩ aduertentia põderat, neq; aliqua verecundia vel timore erubescit corã cęlesti Rege & vniuersorũ Dño cõparere. Sed q hãc supfluã & fastidiosam diligẽtiã hñt circa indumẽta exteriora, interiorib⁹ ornatibus iã neglectis, audiant Dñm Matt. 6. hmõi arguẽtẽ de vestimẽtis: q d solliciti estis? q. d. nihil, q a ornamẽta aię neglexistis & ꝑdidistis, sicut & btũs Hermes testa-

E

F *Ornatus van⁹ mulierũ vel est mortali, vel nõ est sine mortali.*

G

H *Quomodo sordidatur anima multitudine peccatorum.*

A tur, dicens: Vanum cor vanitatis notam libenter corpori ingerit. Exteriorum superfluitas, interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta molliciem animæ indicant. non tantum quæreretur corporis cultus, nisi neglecta esset mens inculta virtutibus. Et glo. super illud Lu. 16. de diuite Epulone, induebatur purpura & bysso. Si cultus preciosarum vestium culpa non esset, sermo diuinus non tam vigilanter exprimeret, quod diues purpura & bysso indutus apud inferos torqueretur.

Articulus Secundus.

B

De triplici ratione, quare Deus odit vanitates.

Secundum Dei odium est contra mundanas vanitates. Propterea psal. de Domino inquit, Odisti vanitates. Triplex est ratio vel causa, quare mundanas vanitates æternus Deus odit: Quarum prima respicit vanitatum principium, secunda medium, tertia verò terminum. Primò ratione intentionis, secundò ratione habituationis, tertiò ratione conclusionis odit Dominus vanitates.

De vanitatibus & mala intentione, propter quam Dominus illas odit. Cap. I.

C

Rimò enim odit Deus mundanas vanitates ratione intentionis: & hoc respicit vanitatũ principiũ. Sicut enim Augustinus testatur: Quicquid agant homines, intentio iudicat omnes. Et Dominus Matth. 6. Si oculus tuus, scilicet intentio: simplex fuerit, totum corpus tuum, scilicet opus lucidum erit. Et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Sed quia plerũque vanitates & superfluitates atque curiositates, ne appareant vitiosæ multiplici cæcitate & fallacia ac iustitiæ honestate in vanis

D mentibus pallientur: Ideo prouida circunspectione ad prædicta tria specula recurrendum est, ne quisquam suo proprio laqueo suspendatur. Quod si contra prædictorum speculorum regulas aliquis deuiare cernatur, facilè conuinci potest de vanitatum intentione: licèt ab eo, qui est a vanitate delusus, hoc non queat intelligi, vel comprehendi. Et contra tales Grego. ait: Nemo preciosam vestem, nisi ad inanem gloriã quærit: videlicet vt honorabilior cæteris videatur. Nemo vult ibi preciosis vestibus indui, vbi a nemine potest videri. Sunt tamen pleræq; mulieres: quæ licet cum alienis peccare nolint, tamen ab alijs desiderant concupisci. Quod quidem mortale esse per Aug. manifestè apparet, qui ait, quòd non solum appetere, sed etiam appeti velle criminosum est. Et sunt aliæ quædam, quæ vanitatibus abutuntur, vt in pulchritudine superent cunctas, vel non in pulchritudine ab alijs superẽtur, aut quadam inani gloria, scilicet, vt de pulchritudine laudentur. O impietas viperarum, quis docebit vos fugere a ventura ira, quæ tãta cupidine vanæ laudis obcæcatas geritis mentes, vt non compatiamini infelicibus animab. Christi precioso sanguine redemptis, dum magis concupiscitis vanæ laudis nomẽ, quàm multarum animarum salutem? Sunt & aliæ plures, quæ ad excusandas excusationes in peccatis, dicunt se hoc agere vt placeant viris suis, ne in alia detestabilia ruant, vt quasi quodam rethe vanitate vtãtur ad proprios retinendos viros, ne ab alijs cupiditatibus capiantur. Sed quæso, responde mihi, o mulier habitaculum vanitatis, quare hoc rethe ibi expãdis, vbi nõ est vir tuus? Cur potius te exornas, cum in publicum prodis, quàm cum a viro tuo in secreto thalamo de propinquo videris? ibi quasi quædam Regina compares: hic verò quasi quoddam carnis priuiuj monstrum appares. Ibi nequaquam licet velle alteri viro placere, hic verò licitum est cum moderamine honestatis ob legitimam causam mariti gratiam quærere. Sed similis es quibusdam, qui dum se fingunt siluestres columbas & aues capere velle; domesticis, vt eas capiant, insidias ponunt. Sed si mulier timeat perdere virum suum, cur vir eius timere magis non habet amittere vxorem? Plerumq; murilegus pulcher & pelle & pilo decorus amplius furto patet, quàm quicunque deformis. Sunt etiam aliæ plures, quæ dicunt, sic vult, vel sic præcipit cõiunx meus, parere necesse est. Quibus rationabiliter re- H spondetur, quòd si hoc placet, o mulier, viro tuo, non placet tamen hoc Domino Deo tuo. Audi beatum Petrum, qui Act. 5. dicit: Oportet magis placere Deo quàm hominibus. Sed & audi tu vir vanus & excors: si non vis cõiugem tuam esse meretricem, cur vis illam meretricem videri? si fortè autem illã amittere cupis, placeat Deo tuo, quod iam illam non amiseris: cum certum sit, quòd ex hoc illius & tuã & aliorum multorum animas perdis, sicut Ezech. 13. cap. scriptum est: Vident vana & deuiant, scilicet a tramite honestatis.

Quòd

A *Quòd propter multa vitia quæ mentes induunt ex crimine vanitatum, odit Dominus vanitates. Cap. II.*

SEcundo odit Domin' vanitates ratione habituationis. Sicut enim dura & & aspera magnum & virilem nutriunt spiritum, & delicata & mollia habent spiritum eneruare: sic curiosa & vana mentem induunt habitum vanitatis & a bono proposito frangunt. Propterea. 1. Reg. 12. admonet spiritus veritatis dicẽs: Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, scilicet, sed mentem efficient vanam & vi-
B tijs plenã, sicut psal. testatur dicẽs, psal. 108. Fiat, id est, fiet ei, scilicet mens, sicut vestimentum vanum, quo operitur: & sicut zona, scilicet vana, qua semper pręcingitur. Et
Psal. 144 Psal. 144. Homo vanitati, scilicet quam diligit & frequẽtat, similis fact' est. dies eius, sicut vmbra prętereunt: quia tales mentes fumo vanitatis obtenebrantur, & in criminibus viuunt. Hic est fumus, qui mentes vanas erigit in tumorẽ elationis, sicut Iob 11. attestatur dicẽs: Vir vanus erigitur in superbiam, nec tantum officiunt huiusmodi vanitates vtentibus eis, verumetiam videnti-
C bus & adhęrentibus illis. Mens enim iuuenilis ex ipsa natura fragilis & inconstans, quæcunq; leuia & vana viderit, imitari cõtendit, & sic alter alterum in populo ad casum trahit, sicut ipse Psal. testatur dicẽs: Vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Et Hierem. 2. Ambulabunt post vanitatem, scilicet alter post alterum, & vani facti sunt. immo ꝙ mirabilius & abominabilius est, quędam vetulæ resarcitæ vel rafazonatę tãto habitu vanitatis imbutæ & inductæ sunt, vt rugatam faciem medicaminum curis & totum corpus curiosissimis vestituris iã curuatæ, iam decrepitę & dentibus priuatę, cũ quotidie animo iuuenescant, contendunt
D licèt nequeant, decorem ostendere puellarem. Ex talium vanitatum igitur vsu mẽtes ciuium inanes & vanę, virtutibus vacuę replentur vitijs & superbijs, partialitatibus, ambitionibus & tyrannijs ac multiplicibus sceleribus imbuuntur. Cumq; Dominus ad tempus tales vanas ciuitates & patrias sustulerit patienter, & per prædicatores suos correxerit clementer & sapienter, in exterminium pestium & guerrarum ac diuersarum afflictionum in potestate demonũ tradit illas, iuxta illud psalmographi, psal. 138. Accipiet i vanitate ciuitates suas, nõ meas. Meas quidem per donorum multiplicationem: sed suas demum per ingratitudinem E
& vanitatum abusionem. Et tunc vanitates, quas Dei verbum per amorem non emendauit, inuitus mundus violenter diabolo, seu diuino iudicio operante relinquit, cum ad iracundiam concitatus fit Dominus ex vanitatibus & ex multitudine peccatorum, quæ inde sequuntur, sicut 3. Reg. 16. scriptũ est: Prouocantes Deum, scilicet ad iracundiam in vanitatibus suis.

Quòd odit Dominus vanitates propter infelicem exitum siue finem, ad quem cogunt animas peruenire. Cap. III. F

TErtiò odit Dñs vanitates ratione cõclusionis. Mens enim insensata & cęca & vanitatibus assueta, finem mundanorum vanitatum non pensat, nec considerat, ꝙ sunt veluti fumus, vmbra & spuma, & sicuti vapor ad modicum parens: & quòd sicut 1. Ioan. 2. dictum est, transit mundus & cõcupiscẽtia eius. Vnde idẽ ibidẽ clamãdo admonet dicẽs: Nolite diligere mundum: neque ea, quę in mundo sunt. Et iterum Psal. 89. ait: Mane sicut herba transeat, G
mane floreat & trãseat: vespere decidat induret & arescat. Mane, scilicet pueritiæ in *Mane qd significet.*
vanitatibus enutritæ, transeat sicut herba, quæ auulsa citò arescit atque sine fructu & inutilis est. Mane, scilicet adolescentiæ vaniotis & vanissimę iuuentutis floreat: scilicet vanitatibus plena, & transeat sicut flos, qui aduenięnte pruina deficit & marcescit, nec fructum etiam facit. De talibus enim permissiuè Dominus demonibus ait: Date florem Moab, quia flores egredietur, scilicet de vita pręsenti, dum est in florida vanitate & iuuentute. Et de iam mortuis in tumulo vanitatum, Esa. 18. cap. ait: Ante messem totum effloruit, scilicet per durãm infirmita- H
tem, & immaturã perfectio germinabit, scilicet fructum in morte damnationis æternę: hoc fuit in mane. Sed aduerte, quid in vltima senectute sequatur. Vespere, scilicet frigidę senectutis: decidat, scilicet per mortem, id est, deorsum cadat in baratrum infernale. Mens in vanitatibus inueterata induret corpus in cadauer, & arescat in puluerem: siue induret, scilicet spiritus per æterna tormenta, & arescat gehennali igne & pœna æterna. Hæc omnia sunt completa in diuite epulone, Lucæ 16. Floruit quippe in mundo, quia induebatur purpura &

A byſſo: veſpere decidit, quia mortuus eſt diues & ſepultus eſt in inferno: indurauit & aruit, cum ad refrigerium aquæ guttam petijt, nec aliqualiter impetrauit. De talibus Pſal. ait: Defecerunt in vanitate dies eorum & anni eorum cum feſtinatione. Sed quia cum mulier infirma grauiter decubat in lecto, proponit ſe emendare: Ideo Pſal. ſubdit: Cum occideret eos, quærebant eum. Demum vero ſanata oblita eſt Domini creatoris ſui: propterea idem addit, Et dilexerunt eum in ore ſuo, ſcilicet tantum: & lingua ſua mentiti ſunt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius. Propterea Eſa. 40. cap. ait: Vox Domini facta eſt mihi prædicatori dicés, Clama. Et dixi, quid clamabo? Omnis caro ſœnum, & omnis gloria eius quaſi flos agri: exiccatum eſt ſœnum & cecidit flos. O vetulæ mulieres, quæ totum tempus in vanitatibus conſumpſiſtis: quem fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? nam finis illorum mors eſt, vt ait Apoſtolus 6. cap. ad Roma.

Pſal.

B

Articvlvs Tertivs.

Quòd propter tria Dominus ſuperfluitates odio habet.

C

Tertium Dei odium eſt contra mundanas ſuperfluitates. Et de hoc Pſal. ſubdit ſuperuacuè, id eſt, odiſti omnes obſeruantes ipſas ſuperfluitates. propter tria ſuperfluitates Dominus odit. Primò propter additionem, ſecundò propter abuſionem, tertiò propter multitudinem ſeu multiplicationem.

Odit Dominus ſuperfluitates propter eorum falſas additiones. Cap. I.

D

Primò odit Deus ſuperfluitates propter additionem, ſcilicet eorum, quæ ſecundum rectum iudicium non conueniunt ſtatui mulieris, ſicut in prima parte ſermonis dictum eſt. Conſidera vecordem, vagam & multiuolam mulierem breui decurſu, & a vertice vſque ad plantam pedis nullum in ea reperies ſignum niſi ſui & ſuorum perditionis æternæ. Intuere primò caput & contemplare, quanta ſint ibi additamenta, non naturæ, ſed culpæ. Ibi ſæpe plurium mulierum emortuarum ſeu ſuorum quos reſpuit ipſa natura proſpicies arte deauratos crines & coronas aureas fabrefactas omni artificio & decore. Mitras vel maghaguones ſeu veſicas inflatas & magnas & ſerico & mira arte depictas: diſcriminalia, girlandas floridas & iocalia precioſa ſeu gemmas ſuper faciem, aut frontem pendentes: Circinos ad tempora & inaures precioſas. In facie intuere frontem minus latam, ſubtractione pilorum artificialiter dilatatam. Supercilia arte extenſa & iuncta ſorpice ſeparata & in tenuem deducta gyrum, atq; perpetua nigredine tincta. Dentes verò caſu ſublatos ebore reformatos, & fuſcatos pigmentis & gummis in albedinem priſtinam reuocatos. Exili vitro, quos aliàs nouacula capere nequit e facie ablatos pilos, cutiſque groſſitiem, arte multiplici delinitam: decoloratam faciem & pallentia labia venuſto rubore atque candore mutata, tranſparenti atque tenuiſſimo velo paululum in auram dimiſſo arteque neglecto vultum reſpicies inſignitum: vt his & conſimilibus additamentis fœmina, quam natura formoſitate priuauit, quaſi in alteram Venerem diabolum videas reformaſſe. Proſpice collum, & conſidera ibi diuerſarum vanitatum varietates. Nunc perlarum circulos, aut aureos torques ſeu catenas: nunc murenulas vermiculatas argento: nunc aureos pater noſter, ſiue ambreos colorum varietate diſtinctos, quibus non ad Deum, ſed quaſi ſimia diaboli ad ſathanam mulier preces fundat. His omnibus & conſimilibus talis anima demens, ſicut fur qui ſuſpenditur fune nouo, inaniter gloriatur. Scapulæ quoque & meretricia vbera palliolo & ſyndone atque monili pudicitiam mentiuntur. Pectus riuulis, rachamaturis ſeu bordaturis laſciuis & precioſis iocalibus diuerſiſque vanitatibus decoratur. Brachia quaſi alas ad inferos præuolantes, manicas gerunt innarrabiliter perforatas, & multiplici vanitate atque carnalitate depictas. Quid aliud manus illæ multitudine precioſarum armillarum & anulorum depictæ obſariolo & ſudariolo, atque cum tempus adeſt, curioſiſſimis chyrothecis munitæ, niſi luxuriam clamant? Quid erit talium corrigias ſpeculari, tergo quandoque verſas, amplas, ſericas, argenteas, deauratas, coloribus variatas, figuris, cælaturis, ſculpturis & mira arte fabrili confectas? Stultum quidem eſt ventrem, ſaccum ſtercorum, tot ſumptibus honorare: nec

E

Superflui tates.

F

G

H

A re: nec laudabilior erit asinus tuus, si zona aurea fuerit cinctus. Quid est videre i mu liere caligas soleatas, & quãdoq; saccamãn norum more diuisas, & ad nates longas & tractas? Sotulares rubeos, aureos, perforatos, rostratos, decorticatos, atque colorum varietate depictos? Quid amplius facient meretrices de altissimis trampalis, seu cipellis mira arte ac duplicitate & simulatione confectis? quid dicemus? Nonne mirabiles expensas vestibus addunt, dum de longitudine & latitudine tanto plus addere sit necesse? Nonne talibus abutentes ex certa scientia cum intentione
B fallendi corporis magnitudinem mentiuntur, atque in errorem inducunt? Quod quidem esse mortale, testatur Alex. de Ales, sicut in serm. 47. apparebit. Prætereo in prædictis additionibus multa, quæ diligens indagator poterit reperire. Sed in supradictis satis est sufficienter addiscere, q̃ in mercãtia mulieris vanæ incomparabiliter maior & fortè melior est additio, quam nummata sicut nostro vulgari dici solet: maggior è la gionta che la derata.

C *Quod Dominus odit superfluitates multiplicium abusionum, quibus vtuntur ciues in domibus.* Cap. 2.

SEcundo odit dñs superfluitates propter abusionem. Quanta nanq; abusio non tantum in palatijs magnatorum, sed et in ædibus communium ciuium reperiatur, quis facilè exprimere posset? Ingredere eorum aulas triumphales, & vtinam non de pauperũ cruore constructas: intuere picturas & monstra, quæ oĩa vanitatẽ, abusionẽ & luxuriam clamant. Non singula perquiramus, intra eorum thalamos & cubicula, &
D contemplare ibi non solum lecticarũ triũphalium structuras atque tarsias: verũetiã picturas manifestissima signa carnalitatis, & luxuriæ præsignantes. Considera lectorũ magnitudinem atq; molliciẽ: ibi reperies linteamina serica vel byssina auro atq; miro artificio circundata. Coopertoria preciosa electo pendentia stupenda arte cõtexta, vel acu consuta, depicta & ad luxuriam inductiua: puluinaria pparata vndiq; ĩ lecto iacentia, pciosis picturis, rachamaturis aureis, texturis, suturis, atq; lapidibus pciosis ornata. Cortinarũ deauratarũ atq; pictarũ pciũ & valorẽ, qs exprimere posset? O altitudo & aspitas crucis Chri, o pęnalitas crucifixi, o insipiẽtia filij Dei, quare oportuit E pati Dñm Chrm, & sic intrare in gloriam suam: si hoĩes serui cũ tot delitijs, cũ tot vanitatibus atq; cum tot lasciuijs ingredi poterunt gloriam alienam? O quãta cõplacentia quiesceret Deus cum filijs hoium, si cũ tanta diligentia cubile consciẽtiæ exornarent, atq; cum ppheta per singulas noctes lectũ suũ lauarẽt. O sepulchrũ, cubile, & lectus præmeditãdus, q̃ amara est memoria tua: vbi iuxta illud Ecclesiastici. 10. Hõ hæreditabit serpẽtes, bestias & vermes: Vbi qui pridie fulgebat in aula, hodie iacet in tũba. Et qui heri gloriosus splẽdebat in palatio: hodie decoloratus iacet in tumulo. Et q̃ heri tot vescebaẽ delitijs in cubiculo, hodie F deuoraẽ a vermib⁹ in sepulchro. O horrendũ cubiculũ infernale, q̃ amara erit experiẽtia tua. O delicata caro delitiosi viri vel mulieris & anima in tot delitijs enutrita: considera lectum, qui te expectat: licet hoc nequaquã credas, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, sicut Iob 10. attestatur: vbi pro elatis magnificentijs vilitas confusibilis: vbi pro effrenatis delitijs pœnalitas interminabilis, atque pro cumulatis diuitijs paupertas insatiabilis tribuetur, sicut Esa. 14. c. scriptũ est. G Detracta est ad inferos superbia tua: concidit cadauer tuum subter te: sternetur tinea & operimentum tuum erunt vermes. Væ ergo vobis, qui dormitis ĩ lectis eburneis: & lasciuitis in stratis vestris, vt scribitur Amos. 6.

Abusiões & superfluitates abhorret Deus.

Contra multitudinem superfluitatum, quibus vtuntur ciues, quos Dominus odit. Cap. 3.

TErtiò odit Dominus superfluitates p pter multitudinẽ, seu multiplicationem. Circũspice thalamos prædictorum: contemplare ibi superfluitates vestiũ H virorum & mulierũ. Ibi pro feriatis dieb⁹; ibi p mediocribus festis, ibi p maiorib⁹ solennitatibus, ibi pro celebrioribus cũctis: Quarũ pciosiores in mãticis cõsumunẽ: & qñq; a mulieribus insensatis p filiab⁹ & filijs inaniter, immo criminaliter reseruanẽ. Ibi reperies vestiméta serica, q̃dã aurea, q̃dã viridia, quædã rubea & scarlatina: q̃dã grisea, q̃dã rigata, quædam depicta & rachamata, quædã celestina, quædã rosata, q̃dam frappata, q̃dã æstiua, sicut teristria subtilia atq; stricta: quædã hyemalia, q̃dam ruralia, quædam ciuilia, q̃dã pluuialia, quædam niualia,

A ualia, quædam diurna, quædam nocturna, quædam retorta, quædam distorta, quædam stricta, quædam lata, quædam curta siue breuia, quædam longa, quædam cũ alis magnis, quædam cum manicis strictis, quędam sine manicis vllis: quædam clauduntur ante, quædam retro: quædã a latere, quædã sicut in iuuenum fantasijs patet, tanta abominabili breuitate curantur, vt supra nates & supra vmbilicum ascendant: dumq; æstiuo tempore superiora indumenta deponunt in propria domo vel alibi anteriora
B & posteriora iuuenculis atq; alijs more canum ostendunt. Quot mutatoria reperies ibi, quot camisias sericas vel byssinas, vel tanto sumptu & arte consutas? ꝙ tales facere vel tenere ampliusque illas gestare, Doctores determinant esse mortale. Quot alia linea & superflua paramenta, quæ raro vel nunquam ducuntur in vsum? Quot vasa argentea & deaurata & arte mirabili fabrefacta ad gloriam & ad pompam seruata? Hæc & consimilia considera in deauratis & preciosis manticis reseruata. Circunspice cubiculi parietes carnalitatis multiplici actu sæpe depictos, vt uerificetur in
C omnibus talibus, quod Ecclesiastes. 1. cap. ait: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Et quia omnia talia multitudine atque cõfusione in confessoribus, prędicatoribus & consiliarijs minus doctis, minusque rectis, ac minus considerantibus tria specula antedicta discretum iudicium liciti & illiciti obruunt & confundunt: plerique peccatum mortale in talibus esse non putant, sed quodlibet horum cuicunque libet illi omnino licet, illique non licet, qui ad hoc marsupium plenum vndecunque non habet, cum talibus sit lex pro ratione volun-
D tas: Propterea sequitur, quod Matth. 15. cap. Dominus ait. Cæci sunt & duces cęcorum. Cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Sed, vt dicitur Ecclesiastici. 15. Qui timet Deum, faciet bona: & qui continens est iustitiæ, apprę hendet eam, scilicet moderatam, & obuiabit illi, quasi mater honorificata hic per gratiam, & in futuro per gloriam: Ad quam nos perducat benedictus Iesus, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Multitudo superfluitatum despicabilis.

E

FERIA QVARTA post Dñicam de Passione.

De iuramento & periurio.

Sermo XLV.

Non periurabis in nomine meo, *Leu. 19. c.* Et in prophetia hodier. Cogit me charitas, vrget necessitas, & zelus diui-
F ni honoris me coarctat: vt postquam elapsis diebus cum tanto animarum fructu blasphemia de cordibus vestris propulsata est, etiam periurium effugetur, cum ex illo mala innumerabilia oriantur. Tanti enim periurium criminis est, vt ſm Tho. in quoli. videatur homicidium superare. Ait enim: sicut Apostolus in 7. c. 6. c. ad Heb. Hoies p maiores suos iurãt, & oĩs cõtrouersiæ eorũ ad cõfirmationẽ, finis est iurm. Frustra aũt in homicidij causa iurm controuersiæ finis esset, nisi homicidiũ superaret. Præsumit enim, ꝙ qui maiorẽ culpã. s. homicidij, perpetrauit, minorẽ: s. periurij cõmittere minimè vereret. Propterea ex hoc ipso, ꝙ in cã cuiuslibet culpę iurm
G deseri, manifestè mõstrat ꝙ periuriũ ꝑ maxima culpa habendũ est: nec immerito hoc æstimandũ est, cũ periurare in noie Dei, q̃dã diuini nois negatio iudicet. Vnde ſm lõcũ post idolatriã, pcm periurij tenet: quod quidẽ, patet ex ordine pceptorũ. Quod aũt homicidiũ in ecclesia grauius puniat rõ ẽ: quia grauius nocumentũ, interdũ hoibus infert ẽt culpa minor, apud tñ iudiciũ Dei grauior culpa grauius punieẽ. Quia igitur periurare tã grauis culpa est, ideo in verbo proposito pcipit Dñs dicens, Non periurabis in noie meo, in quo quinta Religiositas
H indicat, quæ dr peiorata. De qua Religiositate tria ad præsens consideremus. Primo iuramenti discretionem, secundo iuri abusionem, tertio iuramenti punitionem.

De iurõ vide Sco. lib. 3 dist. 39. & D. Tho. 2. 2. q. 89. ar. 4 Vide D. August. de uerbis Domini & Ioã. Gers. de cognitione pcõrũ par. 2.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quomodo prohibitum vel licitum sit iurare, & de duplici specie iuramenti.

Rimo inquam consideremus iuramenti discretionem. Triplex discretio habenda est circa ipsum iuramentum. Prima prohibitionis,

Circa iurm discretio triplex.

A hibitionis, secunda permissionis, tertia distinctionis.

Quomodo prohibitum sit iurare. Cap. 1.

Prima discretio circa iuramentum habenda est prohibitionis. Prohibet enim Dominus iurare, Mat. 5. Audistis, quia dictum est antiquis: Non periurabis: reddes aût domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis? Non iurare omnino, neque per cœlũ,
B quia thronus Dei est: neq; per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia ciuitas magni Regis est: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit aût sermo vester, est, est: non, nõ. Quod autem ab his abundantius est, a malo est. Et Iaco. 5. Ante omnia fratres mei, nolite iurare omnino. Quod potest esse aliud thema. Et additur, Neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcunq; iuramentum. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: vt non sub iudicio decidatis.
C

Quomodo licitum sit iurare, & quomodo intelligitur prohibitio facta de iuramento. Cap. 2.

Secunda vero discretio circa iuramentum habenda est permissionis. Permittitur enim in multis casibus iuramentum. Propterea notandum est, quòd verba Christi, Matth. 5. & Iaco. 5. superius allega. Licet videantur iuramentum taliter prohibere, ꝙ nullo modo iurare licitum sit: simpliciter tamen loquendo, hæc prohibitio vniuersalis non est ita, ꝙ in nullo casu licitum sit iurare. Sed secundum Bonauen. sensus verborum est, Iurate, sed non pro qualibet causa: sed tantum pro licita & honesta. Propterea pensanda sunt verba prohibitionis prædictæ, & tria ibi intelligenda sunt. Primum, ꝙ sunt in aliquo præceptoria: secundo, ꝙ sunt in aliquo permissoria: tertio ꝙ sunt in aliquo consultoria. Primo sunt in aliquo præceptoria & prohibitiua; quia non licet pro qualibet causa vel re iurare propter periculum sæpius periurandi. Propterea Ecclesiastic. 23. c. ait. Vir multum iurans, replebitur iniquitate. i. periurijs, & per consequens multis alijs malis.

D Tho. in 4 dist. 39.

D

Ideo illicitum est iuramentum sæpius iterare. Secundo quoque verba prædicta sunt in aliquo permissoria: nam talis modus prohibitionis non est vniuersalis, sed particularis, si feratur illud non, ante hoc aduerbiũ omnino. Vnde cum Dominus dicit; Ego autem dico vobis, Non iurare omnino, id est nolite iurare in quolibet casu, ergo in aliquo casu licet. Plerunque enim ponitur a Christo locutio talis, tamen non est vniuersalis ad omnem materiam. Verbi gratia, Matth. 5. Dominus ait, Omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio: & tamen non intelligitur de ira contra vitium, quæ est per zelum, quæ etiam fuit in Christo. Vnde Mar. 3. scriptum est de Domino. Circunspiciens eos cum ira: contristatus est super cæcitate cordis eorum. Ex hoc patet, ꝙ iurare non prohibetur in omni casu, sed in aliquo casu licet. Quod autem liceat, exẽplo patet. Primo exemplo Dei, qui in multis locis inuentus est iurasse. Vnde ad Heb. 7. volens Deus ostendere immobilitatem consilij sui interposuit iuramentum. Et c. 7. etiam dicit, quòd iurauit Dominus & non pœnitebit eum. Et per Hierem. 4. docens Dominus iustum iurandi modum ait, Iurabis, viuit Dominus in veritate, & in iudicio & in iustitia. Secundo exemplo Apostolorum & Prophetarum, qui in scripturis crebro iurasse leguntur. Tertio exemplo ecclesiæ sanctæ, quæ vtitur iuramento propter illius multiplicem necessitatem & vtilitatem: vtputa pro veritate firmãda vel declaranda, pro decisione litigiorũ & causarum, pro amicitia contrahenda, pro pace fienda vel reformanda, pro fidelitate seruãda, pro obedientia recognoscenda, pro calumnia sopienda, pro infamia purganda & pluribus alijs, de quibus latius Al. & Arch. tractant. Tertio quoque verba Christi & Iacobi, sunt in aliquo consultoria, sine ex iurandi frequentia in periurium decidam⁹. Vnde Ecclesiasticus. 23. c. ait: Iurationi non assuescas os tuum: multi enim casus sunt in illa. Hinc quoque August. 19. contra Faustum, circa medium, inquit, Quod periurare, graue peccatum est: iurare autem, sicut iurare verum, nullum. Longius autem remotus est a falsum iurando, qui nec iurare consueuit quam qui verum iurare. Maluit Dominus nos non iurantes non recedere a vero, quam verum iurantes appropinquare piurio. Itaq; Apostolus in sermonibus, quos habuisse narratur, nunquam iurauit, ne iurandi consuetudine in periurium laberetur.

E (margin) F (margin) G (margin) H (margin)

A beretur. Aliquando vero nescius. In scripturis autem, vbi est consideratio propésior & maior, pluribus locis iurasse inuenitur, ne quisquam putaret etiam verum iurando peccare. Hæc August. Et alibi in lib. de mendacio ait: Dicit Dominus, non iurare omnino, ne. s. iurando ad facilitatem iurandi perueniatur: & ex facilitate ad consuetudinem: & a consuetudine in periuriũ decidatur. Et Isido. 2. de sum. bo. c. 31. Sicut mentiri non potest qui non loquitur: B sic peierare non potest, qui non iurat. Cauéda est igitur iuratio, nec ea vtendum est, nisi in sola veritate. Non est contra Dei pceptum iurare: sed dum vsum iurandi facim⁹, periurij crimen incurrimus, nunquam ergo iurat, qui peierare timet.

Quod duæ sunt vniuersales species iuramentorum. Cap. 3.

TErtia autem discretio de iuraméto habenda, est distinctionis duæ enim iuramentorum species a Doctorib⁹ distingui solent. Prima assertorium, secun- C da promissorium nuncupatur. Primum autem pertinet ad tempus præteritum, secundum vero respicit ad futurum. Assertoriũ etiam licet sit principaliter de præterito, sic factum esse, vel non esse: potest esse nihilo minus de præsenti & de futuro. s. asserédo sic esse, vel non esse, vel iurando ꝙ cras pluet vel ninget, & sic de alijs. Promissorium autem fit propriè de futuro, cum quis iurat aliquid se daturum, vel facturum, vel dicturum, seu econtra. Assertorij quoque iuramenti debita materia est verum & non D falsum. Promissorij est bonum & nõ malum. Qui igitur iurat malum, obligatur quidem ad peccatum malè iurãdo: sed nõ obligatur ad id, quod malè iurauit implendũ, sicut latius infra patebit. Et in his duabus speciebus iuramentorum omnia iuraméta & periuria concluduntur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De secundo periurandi modo.

SEcundo consideremus iuramenti abusionem. Septem enim sunt iuramenta corrupta & abusiua, in quibus, scilicet Dei nomen vituperatur. Primum dicitur diminutum, secundum falsum, tertium coactum, quartum fractum, quintum incautum, sextum dubium, septimum E inductum.

Quod tres comites de necessitate habere debeat iuramentum. Cap. 1.

PRimum dicitur diminutum. vt enim integrum, non diminutũ iuramentum fiat, tres comites habere debet. s. veritatem, iudicium & iustitiam. de quo Hiere. 4. Iurabis, viuit Dominus in veritate & in iudicio & F in iustitia. extra de iureiu. c. & si Christus. & 22. q. 2. animaduertendum. vbi Hieron. ait. Animaduertendum est, ꝙ iusiurandum habeat hos comites, veritatem, iudicium & iustitiam. Si ista defierint: nequaquã iuramentum erit, sed periurium. Alexã. vero de Ales, sequens glo. 2. interl. super prædicto verbo Hiere. ait: Veritas enim debet esse in conscia iurãtis, vt ita esse credat, sicut iurat, vt in iuro assertorio; & ita facere pro ponat, sicut iurat, vt in iuro pmissorio. Iustitia esse debet ex parte eius, quod iurat, videlicet vt sit licitum & honestũ: Iudicium G vero esse debet ex parte circũstantiæ vtriusque, videlicet vt diligenter attendat & cã, pro qua iurat, & modus. Si. n. desit causa, deest iudiciũ discretionis in circũstantijs iuramenti. Hoc est, ꝙ iurm sit verũ cõtra falsitaté: cautum & discretũ contra temeritaté & leuitatem. Insuper & iustũ, ne sit de re illicita, nec fiat ad ponendã iniquitaté. Horũ rõnem ponit Bona. in 3. dist. 39. super literã, dicés. Iurm enim comparat ad tria. Primo ad veritaté, a qua procedit: & sic debet sibi iudicium. Secũdo ad ré, de qua fit: & sic debet sibi veritas, vt sit adæquatio sermonis & rei. Tertio ad causam, pro qua fit, & sic debet sibi iustitia, vt. s. p causa iusta fiat. Et quia oẽ iurm hos tres habet respectus: H ideo oẽ iurm hos comites habere debet. Sermo enim nr dubius est. Vnde Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ & incertæ puidentiæ nostræ. Ideo vt sermo nr per diuinam veritatem confirmetur, indiget comitibus ipsum regentibus, ne sit dissimilis veritati. Hæc Bonauent.

D. Bon in 3. dist. 39.

Quod iuramentum tripliciter dicitur esse falsum. Cap. 2.

SEcundum iuramentum dicitur falsum, quod est contra primum iuramenti comitem, quæ est veritas. Quod quidem tripli-

A tripliciter fieri contingit. Primo; cum quis
iurat falsum fine intentione fallendi: se-
cundo, cum iurat falsum cum intentione
fallendi: tertio, cum quis iurat verum cum
intentione fallendi. Qui tres modi ponun-
tur ab Augu. 22. q. 2. c. homines. Primo qui
dem est iuramentum falsum, cum quis iu-
rat falsum sine intentione fallendi; quia ip-
se fallitur credens dicere verum. Et tunc se
cundum Pet. distinguendum est: quia si ad-
hibuit debitam diligentiam in iuramento
assertorio, tunc non est periurus: quia, vt dr̄
in fi. dicti c. hoies. Ream linguam non facit
B nisi rea mens. Similiter & qn̄ iuramentum
est promissoriū, si impleri omittitur ꝑpter
legitimum impedimentū excusat saltem a
mortali: Sicut etiā accidit Apostolo. 2. Co-
rint. 1. qui promittens Corinthijs ad eos
ire, legitime impeditus non seruauit ꝑmis-
sum. Sic etiam secundum Hosti. si debitor
creditori iurauit se in certo termino solu-
turum, credens se posse soluere in prædi-
cto termino: tandem rationabiliter impedi
tus non potest, non est periurus. Si aūt nō
adhibuit debitā diligētiā, & occasionē nō
habuit hoc credendi, tūc periurus est, quia
defuit vnum de comitibus iuramenti. s. iu-
C diciū, quia temere iudicauit, sm̄ Augu. vbi
sup. Ad idem. 22. q. 5. qui periurat. Secūdo
est iuramentum falsum, cum quis iurat fal
sum cum intētione fallendi: quia. s. falsum
est, & falsum esse putat quod iurat: sicut, qn̄
debitor iurat soluere creditori in certo ter-
mino: & tn̄ quando iurat non credit posse
soluere, vel non habet causam ꝓbabilē cre
dendi: tunc; sm̄ Host. in vtroq; casu peierat:
quia in primo deest veritas; in secūdo autē
iudicium. Contra quod Aug. vbi sup. vide
te, quàm ista sit detestabilis belua, & de re-
bus humanis exterminā da. Hic enim nō so
lum periurus est, sed ad oēm satisfactionē
illati damni tenetur, ext. de iniur. & dā. da.
D c. si culpa. vbi dr̄: Qui occasionē dāni dat,
damnum dedisse vr̄. Secundum aūt Bona.
Iurm̄ triplex. & Rich. triplex est iuramentum. Primum,
quod est deliberatum & solennizatum, si-
cut qn̄ testes iurant super sacrosancta euan
gelia in præsentia iudicis. Secundum, quod
est deliberatum, sed non solennizatum. s.
quando quis iurat in occulto, & iurat ali-
quid ex deliberatione intendens illud per
diuinæ veritatis testimonium comproba-
bare. Tertium autem est, quod nec est deli-
beratū, nec solennizatū: sicut qn̄ quis iurat
in cōi sermone, non attēdens quē inuocat
& ad quid, sed ex quadā consuetudine. Et
sm̄ hoc periuriū tripliciter cōmitti pōt. Pri E
mo modo, cū homo deliberat de dicto cō-
firmando & de iurō, per quod cōfirmat &
periurat solēniter in p̄sentia iudicis: & tūc
periurus non tm̄ mortaliter & enormiter
peccat, sed etiam si ꝑ tali periurio feratur
snīa diffinitiua cōtra eū in cā accusationis,
est infamis. 6. q. 1. infamis. Et ꝙ horribili
est, cū tres digitos supra sancta imponit,
oīa sua in ptāte diaboli ponit. s. animam,
corpus & omnem substantiam, & quasi hō
magiū diabolo facit. Vnde Prouer. 6. Defixi
sti apud extraneū manum tuā. Secūdo mo F
do fit iurm̄, nec deliberatū, nec solenniza-
tū: & sic non est pcm̄ mortale, sed veniale,
eo ꝙ lingua in lubrico posita est. Tertio ēt
modo fit iurm̄ deliberatum, sed non solē-
nizatum. In quo distinguendū est: quia aut
deliberat de dicto & de iuramento, vtrum
sit dictum verum, & vtrum iurō firmādū:
& tunc si peierat, mortaliter peccat, cū ex-
pressè faciat contra Dei p̄ceptum, Leui. 19.
Non periurabis in noīe meo. Aut delibe-
rat de dicto tm̄, vtrum sit verum, non tn̄ de
iuramento superaddito: Et tunc pōt esse ve
niale pctm̄, sed graue veniale, & multū ap-
propinquat ad mortale, & ideo oīno fugiē
dum. Tertio fit iuramētum falsum, cū quis G
iurat verum, tn̄ cum intētione fallēdi, quia
credit esse falsum, quod iurat. Vnde exēpli-
ficat Aug. vbi sup. Pluit in illo loco, inter-
rogas aliquem, & dicat pluisse, & ad nego
tium illius competit, vt dicat, pluit, sed pu
tat non pluisse, periurus est. Ad hoc. 22. q.
1. c. 1. Ex hoc triplici iuramento, secundum
August. breuius concludi potest: quia aut
est falsitas ex parte iurati tm̄, & hoc est pri
mum: Aut ex parte iurantis, & hoc est ter-
tiū: aut ex parte vtriusq;, & hoc est secūdū.

Quod obliget iuramentum coactum. Cap. 3. H

TErtium iuramentū est coactum. Vnde
multotiens cadit homo in piurium,
quia deficit iustitia in eo. Circa quod *Quæstio.*
quæri potest, vtrū iurm̄ coactum sit obliga-
toriū? Rn̄det Bon. in 3. dist. 39. ꝙ hæc qō nō *Solutio.*
habet locū in iurō assertorio, quia illud nō
obligat ad aliquid faciendū: sed si falsum iu
ratur, bene obligat ad peccatū, quantūcūq;
sit coactū, quia nulla coactione est malū fa
ciēdū. Verbi gratia, Si aliquis asserit falsum
esse verū: sed locum habet in iuramento ꝓ
missorio: non quidem illicito, quia illud ēt
si fieret spontaneū, nō esset obligatoriū, ex.
eo.

A eo.c.si vero.& ꝙ metus causa. c.ad audientiam. Tamen qui sic iurauit, potest ab episcopo petere vt illum cogat absoluere a iuramento.extra eo.c.1.Si hoc impetrare nõ potest, soluat & postea repetat: quia licet iurauerit soluere,non tamen iurauit nõ repetere.ext.eo.debitores.& in dicto c.ad audientiam. Quod etiam si iurauerit non repetere,tunc denunciet ecclesiæ, secundum formam euangelicam, vt ecclesia ad restitutionem compellat. Si vero iurauerit,quòd non denunciaret,tale iuramentum est illicitum,& non tenet,nec est seruandum,extra eo.c.quemadmodum. Hæc secundum
B Innoc. Ray. & Bern. Si enim iuramentum promissorium licitum est: tũc aut talis coactio est, quæ in constantem virum cadere potest, vt metus mortis & seruitutis, vel corruptionis, & hoc i persona propria, vel in liberis proprijs:aut non. Si non: tunc dicendum,ꝙ hoc iuramentum est obligatorium quo ad iudicium poli & quo ad iudicium fori. si sic : tunc non est obligatoriũ, quo ad iudicium fori, ne quis de sua malitia reportet lucrum. Sed tamen seruandum est iure poli, quia minus malum est
C sustinere damnum temporale,quam fidem frangere. Et cum voluntas non possit cogi, Deus imputat talem obligari. Dicitur tamen in remedium huius, ꝙ superior requisitus potest & debet auctoritate canonum relaxare hoc iuramentum. Si autem quæratur,quis in hoc iuramento vel ĩ alijs habeat dispensare? Respondeo, secundum Thom.2.2.q.89. Ait enim, ꝙ illud quod cadit sub iuramento promissorio, aliquando est manifestè peccatum, vel maioris boni impedimentum: & tale iuramentum dispensatione non indiget. Aliquando autẽ est dubium, an sit licitum vel illicitum : ꝓficuum vel nociuum:aut simpliciter,aut in aliquo casu. Et in hoc potest quilibet Episcopus dispensare. Aliquando etiam pro-

D.Tho. 2.2.q.89.

D mittitur sub iuramento , quod est manifestè licitum, vtile & honestum. Et in tali iuramento mutatio vel dispensatio non videtur habere locum, nisi aliquid melius occurrat faciendum ad vtilitatem commu nem. Et hoc maximè pertinere videtur ad potestatem Papæ, sicut patet. 15.qõ.6.cap. alius. Similiter ad eum pertinere videtur iuramenti absoluta relaxatio. Nam ad vnumquemque pertinet iuramentum irritare,quod a subditis factum est circa ea, quæ subduntur eius potestati. Sicut pater potest irritare iuramentum puellæ: & vir vxoris, si non potest impleri sine præiudicio viri, vt dicitur Numeri. 2. & 23. qõ.5. manifestum. & Dominus iuramentum, seruidist. 54. si seruus. & Abbas monachi.20.quæst. 4. monachum. E

Quod quadrupliciter iuramentum frangitur. Cap. 4.

QVartum est iuramentum fractum. Vnde in periurium cadit, vbi deficit etiam ibi iustitia. Quod quidem contingit quatuor modis fieri.Primo, F cum iuramentum est de re licita: secundo, cum fit de re illicita: tertio , cum fit de re, quæ de sui natura nec est licita, nec illicita: quarto,cum de re partim licita & partim illicita. Primo enim iuramentum dicĩt fractum, cum fit de eo, quod de sui natura licet. Sicut cum quis iurat talem eleemosynam dare, peregrinari vel ieiunare, &cæt. tunc peccat homo mortaliter, si non seruet, legitima causa non obstante. Qui autem ex impotentia vel impossibilitate trãsgrederetur, a peccato immunis esset; sicut patet extra de iureiur.c.querela. 5.q.1. quicunque. Secundo fractum dicitur iuramentum, cum fit de re illicita, vt cum quis iu- G rat occidere hominem,se vindicare, & similia:vel cum iurat se non facturum,quod fieri debet,vel de sui natura bonum est, sicut dare eleemosynam,ire ad ecclesiã, &c. vel iurat nullum festum custodire, vel non ire ad prædicationem, vel non parcere inimicis,&c.Tales ipso facto ꝙ iurãt, periuri sunt, & seruando tale iuramentum mortaliter peccant , nec peccant contrarium faciendo. Vnde Isido. vt habetur. 22.q.4.c.in malis. In malis promissis rescinde fidem, & in turpi voto muta decretum. Et iterũ 22.q.4.c.1.2. & 3.Sed quid si quis iuret, ꝙ H superfluè comedet, vel verba ociosa dicet, & hoc seruat? Ad hoc Hug. notauit.22.q.4. si aliquid, ꝙ mortaliter peccat, quia facit contra c.illud, in malis promissis rescinde fidem,&c. Sed melius dicendum, secundum Roden. quòd peccat venialiter, quia illud c.in malis, &c. si intelligatur extendi quo ad venialia, quantum ad illa non est præceptum,sed consilium. Tertio dicitur iuramentum fractum,cum iuramentum fit de re, quæ de sui natura nec licita, nec illicita est: vt cum quis iurat ꝙ nolit ludere ꝓ poculento vel esculento, & sic trãsgrediẽs hoc iuramentum mortaliter peccat. Insuper secundum Tho. 2.2.q.98. non excusatur a

Quadrupliciter iurm frãgitur.

D.Thom. 2.2.q.98.

A tur a culpa mortali, qui iocosè periurat, q̃a non euitat diuinam irreuerentiam: immo quantum ad aliquid auget. Item secundum eundem, vbi sup. qui ex lapsu linguæ iurat, si aduertit se iurare & falsum esse quod iurat, a mortali non excusatur, sicut neque a Dei contemptu. Si autem hoc non aduertit, intentionem iurandi non videtur habere: & ideo a crimine periurij excusatur. Quarto dicitur iuramentum fractum, cum fit partim de re licita, partim de re illicita: sicut cum meretrix iurat se seruare fidem

B suo leccatori: quia in tali iuramento, secundum Bonau. duo sunt. s. vnum, ꝙ adhærebit suo leccatori, & hoc est malum & nõ seruandum: Alterum vero, ꝙ non alteri, & hoc est bonum & seruandum: vnde in hoc frangendo iuramentum grauius peccat, quam seruando: quia dum seruat ꝑeccat fornicando, sed non peierando. Sed dũ adhæret alteri, peccat vtroque modo. Et hoc est, quòd Augustinus dicit, quòd meretrix, quæ iurat se seruaturam fidem leccatori: mala est ei adhærendo, sed peior fidẽ non seruando.

C

Quod tripliciter fit in cautum iuramentum. Cap. 5.

QVintum est iuramentum incautum: quod ideo in periurium vergit; q̃a deficit ibi iudicium, cum sæpe vergat in exitum malum, vel in exitum minus bonum. Circa quod dicẽdum, secundum Bonau. in 3. dist. 39. quod tripliciter iuramentum dicitur incautum esse. Primo, cum iuratur aliquid quod simpliciter vergit in detrimentum salutis: vt cum quis iurat aliquid se facturũ, quod obseruatum in se includit mortale peccatum. Et isto modo iuramentum nõ est licitum, nec obligatorium: immo qui ipsum obseruat, peccat. 22. q. 4. cap. 1. 2. & 3. & c. si aliquid. vbi dicitur: Si aliquid fortè nos incautius iurare contigerit, quod obseruatum peius vergat in exitum: liberè illud salubriori consilio mutandum nouerimus ac magis instante necessitate peierandum nobis, quam pro vitando periurio in aliud crimen grauius esse diuertendũ. Secundo modo dicitur incautum iuramentum, cum q̃s iurat aliquid, quod vergit in salutis suæ dispendium & profectionis impedimentum: vtputa cum quis iurat se nunquam intraturum religionem, vel ꝙ nõ fiet clericus, &c. In quo casu peccat quidem iurando, quia

D. Bon dist. 39.

Iurm dr tripliciter incautũ.

D

ponit obicem spirituisancto: tamen ipsum obseruando, non est peccatum: multo tamen melius est non implere. Nam quæ mala sunt, vel maioris boni impeditiua: sub iuramento cadere non possunt. Tertio modo dicitur incautum iuramentum, cũ quis iurat aliquid in omnem euentum, quod vno casu contingente vergit in salutis dispendium & alio in profectum: vt cum q̃s iurat se nunquam prælationem recepturũ. Et tunc in illo casu, in quo vergit in salutis dispendium: puta si bona vtilis est sibi & alijs: isto modo illicitum est & non obligatorium. Si autem vergit in salutis ꝑfectum, quia est persona inutilis: tunc licitum est & obligatorium. Huiusmodi generis fuit iuramentum Herodis, Matth. 14. qui puellæ iurauit se daturum, quod postulasset. Poterat enim a principio esse licitum intellecta debita conditione. s. si peteret, quod dare liceret. Sed impletio iuramenti omnino illicita fuit. 22. q. 4. contra officium. Concor. cum illo Tho. F

Quod tripliciter in periurium vertitur dubium iuramentum. Cap. 6.

SExtum est iuramentum dubium: i quo etiam sæpe contingit esse periurium, quia deficit ibi iudicium. Quod quidẽ interuenit, cum quis iurat, de quo dubitat, ac si verum sit. Et hoc tripliciter contingere potest. Primo, cum quis iurat esse verũ, quod dubitat, & ex deliberatione hoc facit & ex proposito. Et hoc quidẽ mortale est: quia secundum Scot. Asserere verum esse, quod homo dubitat, mendacium est. Sed hic superadditur iuramentum. Nam secundum magistri diffinitionem in 3. sen. Periurium, est mendacium iuramento firmatum. Secundo, cum quis iurat dubium solenniter in conspectu iudicis: & tũc grauius est mortale. Tertio, cum quis iurat incautè & ex iocosa leuitate: & tunc si ex consuetudine mala hoc facit; mortale est, quia nõ euitat irreuerentiam Dei. Si autem nõ ex consuetudine, tunc est veniale. G H

Periuriũ quid.

Quanti periculi sit alijs ad periurandum dare occasionem. Cap. 7.

SEptimum dicitur periurium occasionarum. s. cum quis inducit & occasionẽ dat proximo periurandi. De quo distingue, secundum Bonauent. in 3. dist. 39. & Tho. 2. 2. q. 98. ꝙ hoc tripliciter potest fieri.

Primo,

A Primo, quando persona priuata non publica recipit sacramētum, & hoc facit quia nescit, sed dubitat de veritate. Et sic ſm Aug. non peccat, sed tantum humana tētatio est: hoc enim ex infirmitate naturæ humanæ procedit. 22. q. 5. qui exigit. Secundo, qn̄ scit vel probabiliter credit, eum falsum iuraturū & cogit iurare, homicida est. Nam secundum Aug. in serm. de periurijs. 22. q. 5. c. qui exigit. dr̄ infra. Ille enim suo periurio interemit, sed iste manū interficiētis & pressit & impressit. & 22. q. 5. ille, apertius decla-

B rans ait: Ille, qui hominem prouocat ad iurationem, & scit eum falsum esse iuraturū: vincit homicidam, quia homicida corpus occisurus est, ille animam: immo duas aīas, & eius quem iurare prouocat, & suam. Scis esse verum, quod dicis, & falsum quod ille dicit, & iurare cōpellis? Ecce iurat, ecce piurat: ecce pit: tu qd iuenisti? imo & tu pisti, qui de illius morte satiari voluisti. Tertio modo, qn̄ exigit iuramentū tanquam psona publica, secundum ꝙ exigit iuris ordo. Talis enim non videtur esse in culpa: siue sciat esse verum, quod iurat: siue falsum,

C quia non videtur ipse exigere, sed potius ille, ad cuius instantiam exigit iuramentum. Si tamen esset persona publica, quæ non vt persona publica, sed vt priuata vel contra ordinē iuris exigeret iuramentum, grauiter peccaret, ar. ad hoc. 22. q. 5. c. ille qui. Sed quid de illo, qui audit aliquem falsum iurantem, & scit & tacet? vr̄ enim ꝙ peccet. Primo, quia Leuit. 5. scriptum est. Anima, q̄ audierit animam iurantis falsum testisq; fuerit, ꝙ aut ipse viderit, aut cōscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatē suā. Secundo, quia dr̄. 86. dist. facientis. Nō caret scrupulo consensionis occultæ, qui ma

D nifesto facinori desinit obuiare. At econtra peccare videtur manifestādo. Primo, quia secundum Aug. 2. q. 1. si peccauerit. Qui crimen occultum pandit, non errorē corrigit, sed prodit. Secundo, quia si prodiderit eū, forte ille punietur in corpore, vel occidetur a iudice, vel etiam a parentibus illius, contra quem periurate volebat: vel etiam ille proditor periculum mortis de facili incurrere posset. Dicendum, ꝙ hanc quæstionem dicit August. esse valde difficilem, & perplexam. Nihilominus sic eam soluit dicens, ꝙ ex quo Moyses in prædicta auctoritate Leuit. non expressit personā, cui hoc indicandum esset: sufficit illi vt se absoluat ab hoc peccati vinculo, si indicet talib9, qui magis possent prodesse periuro q̄ obesse, siue eum corrigendo, siue Deum pro eo placādo, vt sunt sacerdotes, vel discreti & honesti parentes. B

ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici punitione, qua puniuntur periuri.

TErtio principaliter cōsideremus periuri punitionem. Triplici nanq; punitione puniun tur piuri. Primo punitione spirituali, secundo punitione temporali, tertio punitione æternali. *Periuri triplici punitione puniuntur.*

F

De triplici spirituali pœna, qua periuri puniuntur. Cap. 1.

PRimo nanq; puniuntur punitione spirituali. Triplici nanq; pœna spirituali plectuntur periuri. Prima pęna est odiū Dei. Vnde Zach. 8. c. Iuramentum mendax ne diligatis: hoc enim odit Deus. Iosue quoque. c. 9. Ne cōtra nos ira Dn̄i concitet, si periurauerimus eis. Secunda pœna est derelictio in manu diaboli. Est enim nomen Dn̄i refugium omnibus inuocantibus eum, sicut Iohel. 2. scriptum est. Omnis quicunq; inuocauerit nomen Dn̄i, saluus erit. Et iterū psal. ait, Protegā eum, qm̄ cognouit nomē meum. Prouer. quoq;. 18. Turris fortissimā nomen Dn̄i, ad ipsum recurrit iustus & exaltabitur. Hinc est, ꝙ piurus, q in nōie Domini periurat, iusto Dei iudicio diuina protectione priuatus in diaboli relinquit potestate. Tertia pœna est ruina peccati. Vnde Ecclesiastici. 23. Vir multum iurans replebitur iniquitate. Experientia certa didicimus, tria maximē esse virorū bonorū signa, scilicet verbū blasphemiæ in nullo casu proferre: uerbū sine mēdacio: & assertio sine iurō, nisi vrgēte necessitate, sicut pdictum est. At econtra qui hæc solerti cura nō vitat, necesse est vt sine culpabili vita nō trāseat, teste Dn̄o, qui Matth. 13. c. ait: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona: & malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala. Ideo Ecclesiastic. 23. c. ait. Iurationi non assuescas os tuum. Sunt enim multi casus, in illa, sed potissime periurium, quod facile inde sequitur: sicut accidit de bubulco summo mane comedēte pira: qui interrogatus si reficiebat ita tempestiuē animam cum pater noster, sicut corpus cum pirisiurādo rn̄dit p euāgeliū iurās, Ego nescio Pr̄ nr̄. Et reprehēsus G H

de

A de iuramento, iurabat quod non iurabat: iterum atque iterum redargutus de iusiurādo, semper amplius iurabat se non iurare.

De triplici foro, in quo puniuntur periuri. Cap. 2.

SEcundo puniunt̃ periuri punitione tēporali. Et hoc in triplici foro. Primo in foro pęnitētiali. Nā pęna periurij est, velut pena homicidę. 22.q.4. inter cętera, licet circūspectis circūstātijs magis vel minus aspera sit pęnitētia imponēda. Scđo in foro iudiciali. Nā ſm iura periuri sunt infames.

Periuri in triplici foro puniuntur.

B 6.q.j.quicunq;. Nec pmittuntur ad ordines ascendere, sicut ibidē patet. Nec admittunt̃ ad testimoniū 6.q.j.quicunq;. 22.q.5. paruuli. Non obstāte ꝙ egerint pęnitentiā. ext. de testi. testimoniū, & de pſump. c. literas. Tertio in foro diuinali. Vñ Zacha. 5. Leuaui oculos meos, & vidi: & ecce volumē volās, & dixit ad me, Quid tu vides? Et dixi, Ego video volumē volās, longitudo eius 20. cubitorū, & latitudo eius 10. cubitorū. Et dixit ad me: Hæc est maledictio, q̃ egredieẽ super oēm faciē terræ, qa oīs fur, sicut ibi scriptū

C est, iudicabitur. Et ducā illū, dicit Dñs exercituū, & veniet ad domū furis & ad domū iurantis in noīe meo mendaciter. Et cōmorabitur in medio domus eius & consumet eā, & ligna eius & lapides eius. Refert Orosius lib. 5. ꝙ cū Romani misissent legatos ad diuersas gentes, quas ibi denominat, ipsęque eos recepissent in pace, & data fide firmassent pacē: subita seditione & proditione irruētes ī eos in suis ciuitatibus occiderunt. Factū est autē in periurij detestationē, & pp fidei violationē, ꝙ sanguinē p scissuras panis ab eis fractus emisit: aīalia domestica & inter hoīes assueta mugētia & miserabiliter vlulātia ad montana & siluas fugerunt, cōuersationē hoīum quodāmodo ab-

D horrentia. Canes cū latratibus lachrymosis hoc idē facientes, queadmodū lupi p siluestria oberrabāt. Dicti autē populi ꝓditores diuino iudicio, suo cū Imperatore Alucio & Pōpeio: oēs in cāpo victi & occisi sunt, exceptis quatuor milib⁹, qui accumulati ad iugū & altum mōtis confugiētes, Dei iudicio nō euaserunt: Nā ad modū lapidis cōgelati & īmobiles facti, ita obriguerūt ꝙ erecti stantes videbātur viui dētibus & oculis ab eis decidētibus super terrā, vt verificet̃, qđ Sap. 5. scriptū est: Pugnabit cū illo orbis terrarum cōtra insensatos. Legit̃ ēt de quoda vsurario, qui in fine pœnitentia ductus vocauit duos amicos suos, rogans ꝙ essent sui fideles & veloces executores, ab eis exi- E gens iuramētum, ꝙ illi de suo restituerent quicquid ille habuisset de iniusto lucro, qui iurātes & iuramentū terribili imprecatione firmātes, diuinū iudiciū ſup se inuocauerūt, dicēte vno, ꝙ nisi hoc adimpleret, gehēnali igne succenderetur: alio vero subdente, ꝙ nisi fidē promissam seruaret, ꝙ irremediabili lepra cruciaretur. Cum autē eo mortuo pecuniā retinerent, nec vt iurauerant obseruarent: veluti sibi imprecati sunt, diuino iudicio percussi miserabiliter perierunt.

Quòd æterna pœna periuri puniuntur a Deo. Cap. 3. F

TErtio puniuntur periuri punitione æternali. Hinc Ezech. 17. cōtra periurum Dñs ait: Iuramentū, quod spreuit, ponam super caput eius, ſ. cum in hora mortis ex periurio æternis supplicijs & manifestissimis signis damnabo eum. In cuius exēplum in historia Caroli magni, lib. j. c. j. scriptū est, ꝙ cum Carolus hospitatus esset apud Balenā procedens ad impugnandum G Saracenos: Quidā miles nomine Romerius reliquit bonę fidei cōmissarium consanguineum suum sub præstito iuramēto, suumq; equum dimisit illi clericis & pauperibus dispensandum, cuius precium cētum librarū erat. Cumq; ita promisisset se esse facturū, & eo iam mortuo nihil egisset: post dies 30. apparēs ei cōsanguineū increpauit, ꝙ dictā pecuniā sicut iurauerat, non erogasset, asserens ꝙ propter hoc per 30. dies steterat in tormētis. Insuper scito inquit, ꝙ cras vidētibus cunctis, qui tecū erunt, a dæmonib. rapieris: ego autē ad cęlestia euolabo. Cum autem mane totus territus visa & audita retulisset, supra se in aere cępit audire leonū rugitus & luporū aliorūq; animalium & ferarum multiplices vlulatus: statimq; raptus de medio sociorum per dies quatuor requisitus nusquam inuentus est. Post dies octo iter faciente exercitu per terram Nauernie H extinctus & præcipitatus est de supercilio montis, iuxta sanctum Facundum repertus est. Merito ergo prohibet Dñs in verbo ꝓposito, periuriū perpetrari, atq; iuramētum ēt verū leuiter frequētari, cū ex tali frequētatione periurium sępius cōmittatur, ac demū tot duris punitionibus a iusto iudice puniatur. A quibus oībus nos eripiat misericordia dulcissimi Saluatoris, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat ī sę. sę. Amē.

Exemplū de Romerio milite.

A

FERIA QVINTA post Dominicam in Passione.

De multitudine malorum, quæ ex vanitatibus subsequuntur.

Sermo XLVI.

De vano & de vanitate, vide D. Bonau in 3. dist 39.

Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. *Lu. 7.* Naturale siquidẽ est, vt ad q̃ mẽs humana per dilectionẽ reflectitur, siue terrena, siue diuina: per eadẽ multiplicet merita, seu culpas
B atq; dilectionis radice remota, illius etiã remoueanť effectus: imò si ab vno dilectionis extremo ad oppositum deducatur, extremitatis suæ generat fructum, sicut de transitu boni ad malũ testatur Apost. ad Hebr. 6. d. Impossibile. i. difficillimũ est. n. eos, qui semel sunt illuminati: gustauerunt ẽt donum celeste & participes facti sunt Spiritussancti: gustauerunt nihilominus bonũ Dei verbũ, virtutesq; vẽturi seculi, & ,plapsi sunt, s. in graue scelus: rursus renouaturi ad pœnitentiã. At econtra si a mundana dilectione fiat verus & magnanimus transitus ad diui
C nã, miro inebriatur amore, teste Apostolo, qui ad Ro. c. 5. inquit: Vbi abũdauit delictũ, superabundauit & gratia. Hoc aũt euenisse in Maria Magdalena, euãgelij hodierni testatur historia: & idẽ per verbum iam propositũ demonstratur, cũ Dñs de illa ait, Remittũtur ei pec. mul. quo. dile. mul. Quæ nã fuerunt illius peccata multa ex multa dilectione dimissa, nisi curiositates superbæ & superfluæ vanitates, quibus p malum exẽplum & pluriũ corruptelã multa perpetrauerat mala? Ignorant siquidem multi, sicut prius fecerat illa impietates innumerabiles, quæ ex his sequuntur: ignorant propterea
D pœnitere. Ex quibus necessariũ est, ꝙ eorũ ignorẽt misericordiã cõsequi delictorũ. Et in hoc merito ostenditur 6. Religiositas, q̃ dr̃ ruinata, quia ex taliũ ignorantia grossa hodiernis tẽporibus, heu, pene tota Christianitas in dãnationis baratrum ruit. Propterea ad Dñm propheta Psal. 30. ait: Odisti obseruantes vanitates superuacuẽ. Quod ẽt põt hic poni pro themate. Et licet superius dictũ sit, quas curiositates & vanitates ac superfluitates Dñs odit: nihilominus ostẽdamus ad pręsens mala, propter quę talia Dñs odio habet, vt visis vanitatũ odibilibus malis exemplo sanctissimæ Magdalenæ amor
E van⁹ atq; vacuus in dilectionis plenitudinẽ cõuertat. Tria vtiq; sunt malorũ genera, q̃ ex vanitatibus & superfluitatibus sequi solẽt, ex quibus cõtra eas tale Dei odiũ generatur. Prima sunt mala particularia, secũda sunt mala specialia, tertia sunt mala gñalia. *Ex vanitatib⁹ tria malorum genera oriuntur.*

ARTICVLVS PRIMVS.

De quatuor primis generibus hominum, qui damnantur ex vanitatibus mulierum.

Rima quidem mala, propter quæ vanitates mulierum Dñs odit, sunt mala particularia. Particulariter enim ex huiusmodi vanitatibus quatuor hominum genera varium F
suscipiunt detrimentum. Primi sunt parentes, secundi sunt coniuges, tertij artifices, quarti adiutrices.

Quòd multipliciter damnantur parentes ex vanitatibus filiarum. Cap. 1.

Rimo inquã talis vanitas atq; aliç mulierũ superfluitates nocẽt parentibus, s. vtentium illis. Et vt a G
matribus sumamus exordium, quot crimina perpetras, o mater infelix, vt filia tua placeat aspicientibus cunctis? quãta solertia inuigilas, vt vltra illa formosa, quæ filię tuę natura cõcessit, alia tua industria superaddas? quodq; ignoras, cõsulis in hac arte peritas: mira sagacitate in illa resecans, q̃ naturæ vitio superflua esse videntur, atq; industria stupenda resarciẽs naturæ defectus. Nã nimia macilentia tenuẽ puellã trahis in grossiorẽ: in macrã pinguẽ: in rectã aduersa contractione dirigis curuã: humeros demissos extollis deprimisq; superbos: distra his collũ remissum: lentigines vultus & ma H
culas oculorũ atque alios corporales defectus Galieno nec Hyppocrate vocato ad formositatẽ decoras: doces illã ornare caput, pingere vultũ, cõponere gressum, nouitates in vestibus inuenire, choreas ducere, & amorosas canere cantilenas. Quid multis immoror? Tuipsa ad tuã filiã in oĩ mũdi vanitate es docta magistra, & de pulchritudine eius animæ nihil curas. O demẽtia consumata. Sed te, o pr̃, te inq̃ alloquor: quanta affectione ditaris, quot furtis, vsuris, rapinis & alijs impijs lucris satagis substantiã cumulare, vt filias oĩ vanitate & sumptibus plenas nuptui tradas, vt amplè dotẽtur, vt altè *Ex vanitatibus filiarũ dãnantur parentes.*

A altè locētur. Sed ꝙ nequius est in parētibus: si filiā suā maritāt, minimè pēsant si vsurario tradant, seu raptori: sed in hoc tantummodo student, vt diuiti detur, vt ornatiorē atq; gloriosiorē videant illā. O parētes demētes iam ꝑꝑ filias ad interitū dānationis æternę currentes, atq; illas vobiscū trahentes. O genitores carnis & peremptores animarū vestrarū atq; illarū. Audite Io. Chrysost. in ser. de filijs Zebedęi, vbi de matre illorū ait: Nō sentiebat illa, sicut cæterę mulieres, q̄ corpus natorū suorū amāt, animā autē contēnunt. Desiderāt. n. illos valere in seculo isto, & non curāt quid sint passuri in
B alio. Alij militias filijs prouidēt, alij honores: & nemo filijs prouidet Deū. Perditionē illorum cum magno precio cōparāt, & salutē illis, nec dono accipere volunt. Si. n. viderint illos pauperes, tristātur & suspirāt: si autē viderint illos peccātes, nemo tristat, vt ostendāt quia corporū sunt parentes, nō animarū. Hæc ille. Imò si casu mater ꝑspexerit filiā, cui maritus vel cōsciētia ductus vel paupertate arctatus seu ex modestia moderatus non satisfecerit pompis, non se euiscerauerit in procurādis vanis: de pace orit guerra: nunquā cessabit pugna, nisi infęlix iuuenis satisfecerit suæ coniugis matri. O
C parentum ad filios immoderatus amor, quot parentes præcipitas in infernum?

Quòd tripliciter nocent maritis vanitates vxorum suarum. Cap. 2.

SEcundo nocent hę mulieres cū vanitatibus suis proprijs viris. Et hoc in oib⁹ bonis. s. in bonis aiæ, in bonis vitæ, in bonis tēporalis substātiæ. Primo nocēt illis in bonis aiæ, eo ꝙ suis delitijs, imò suis demētijs, atq; fucationibus vanis ad adulterinum amorē cōtrahentes illos spiritualiter
D interimūt. Vñ Hiero. 32. q. 4. c. origo. sic ait: Origo qdē amoris erat honesta, sed magnitudo deformis. Nihil autē interest, ex qua honesta causa quis insaniat. Vñ & Sixtus in sentētijs. Adulter est inquit, in suā amator ardentior: in aliena quippe vxore ois amor turpis est, in sua nimius. Et sequitur: Nihil est fędius q̄ vxorē amare, quasi adulteram. Hæc Hiero. Sed ad hunc amorē ꝑcipitāt su perflux vanitates. Quot ēt viri ꝑꝑ vxores suas, vt illis satisfaciāt in pōpis & vanitatibus suis, per vsuras, rapinas atq; alia iniusta lucra ꝑcipitāt animas proprias in infernū? Scđo nocēt maritis suis in bonis vitæ. s. corporalis: pleriq; nāq; ꝑꝑ inordinatum amo-

Sixtus.

Amare vxorē tā quā adulteram nil fœdius.

rē ad suas vxores, eo ꝙ sit immoderata vanitate lasciuæ, grauiter infirmanť: imò quidā ꝑꝑ illas amētes fiunt. Vñ 2. Esd. c. 4. ait: Multi dementes facti sunt ꝑꝑ vxores suas. E
Tertio nocent maritis in bonis substātię tēporalis. Mulier nāq; vana & vaga in ornamentis & pōpis, lupa famelica insatiabilis est, multis ꝑciosis vtitur ad ornatum: cunq; naturaliter talis multiuola sit, vel inuenit vanitates, vel vtiť adinuentis & substātia, q̄ in mercātijs & artibus atq; possessionib⁹ & alijs negocijs posset esse lucrosa tanq̄ inutilis, & mortua, imò cū magno detrimēto seruatur, imò destruiť, sicut j. patebit. Ex ꝑdictis igiť patet, q̄ frustrata sit in talibus vxoribus vanis intētio Dei. Ait. n. Dñs, Gen. 2. c. cū hominē iā formasset: Nō est bonū hominē esse solū, faciam⁹ ei adiutoriū simile sibi. In adiutoriū inqt. s. spirituale, corporale & tpale. Sed diabolus talē ꝑ vanitates defor mat ad viri detrimentum in omnibus istis. F

Quòd artifices vanitatum multipliciter peccant. Cap. 3.

TErtio nocent tales mulieres vanitatibus suis artificibus laborātibus illas. Est. n. in sacra Theologia & in iure canonico regula genealis, ꝙ oē dānum quod quis proximo suo facit, aut causa efficax est ꝙ fiat: satisfacere obligať. In qua regula no: ꝙ dicit, ꝙ omne damnū qnod quis proximo suo facit, siue spirituale, siue corporale, siue tēporale sit illud. Nā si homo obligať satisfacere tēporale dānum, quāto amplius spirituale, sicut aperte ꝓbat Sco. in 4. di. 15. q. 2. Ipsa quoq; ratio aperte demonstrat. & 6. q. j. c. sunt plurimi. manifeste probať, vbi dr, multum dāna morū a dānis rerū tēpora liū distāt. & c. ex merito. iterū scrip. est. Deteriores sunt, qui vitā moresq; bonorū prauis moribus corrūpunt, quàm qui substantias aliorū ꝑdiaq; diripiūt. Subdiť quoq; in regula, ꝙ qui efficax causa est, ꝙ dānū quod libet ꝑdictū fiat, satisfacere obligať. Efficax aūt causa tunc merito nūcupať, cū sine illa non fiebat id malū, nec dabať illud dānum. Ex quibus aperte patet, ꝙ qui efficacē cām dat aiarū ꝑditionē: tot mortib⁹ dignus est, quot animabus perditionis efficacē causam ꝑstat. Prestāt. n. efficacē causam mulieribus in vanitatibus suis, earū vanitates & vana opera facientes vel vendentes, vel qūomodolibet alienantes, sicut sunt qui faciunt ꝑ mulieribus giorneas, vel magnas frappas aut caudas, vel manicas nimis magnas, ra- G H

A chamaturas vanas, magagnones magnos seu vesicas, altos trāpalos, vel capillos mortuos vendunt, aut ad faciem dealbandā, vel colorandā, aut decorandā aliquid cōficiūt: & omnium consimiliū operatores & quomodocunq; alienatores. Sed maxime taliū & consimilium inuētores, quorum omniū inexplicabilis est multitudo. Pro qbus omnibus dant Doctores regulam generalem, Quòd quicunq; talia facit, vel quomodocū que alienat tradēdo illa alicui, quem credit talibus abusurū, semper mortaliter peccat atq; reus est omniū malorum, quæ inde sequuntur: quia vt s. dictum est, Qui occasio-
B nem damni dat, dā. de. vi. ext. de iniu. & dā. da. c. si culpa. §. sanè. Ex his igitur patet, q̄ mulier sicut recipit efficacem causam à prædictis: sic efficax causa est pditionis omniū, qui faciunt aut vendunt aut aliter alienant, quibus vtitur ī vanitatibus: de quibus quasi nihil dicimus, sed prudentibus mentibus relinquimus multa consimilia cogitanda, atque ad prædictam regulam deducenda.

Quòd adiuuantes huiusmodi mulieres earum culparum participes fiunt. Ca. 4.

C QVarto nocent tales mulieres adiutricibus suis, sicut & ipsę eis dum efficacem causam præstāt illis in vanitatibus earundē. Sicut sunt illę, quæ fucant vel vanè ornant alias mulieres, seu docent illas se fucare, aut vanitates inuenire, vel imitari: sicut solent esse sorores aut propinquę, sociæ vel vicinæ aut quæcūq; sint aliæ. Ratio huius ex præcedentibus patet.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De alijs quatuor generibus, quibus nocent mulieres cum vanitatibus suis.

D SEcunda principalia mala, propter quæ odit Dominus vanitates, sunt mala specialia. Nocent enim alijs quatuor generibus hominum, primo sociantibus, secūdo iuuenibus, tertio mulieribus, quarto creditoribus indigentibus, vel deuoratis.

De peccato associantium mulieres vanas. Cap. 1.

Rimo inquā nocent tales mulierū abusus sociātibus illas, quia inuicē sunt sibi causa culpæ huiusmodi: sicut sunt illi vel illi qui sociāt illas ad spectacula & ad lasciuias, solēnitates & festa & ad consimilia, vbi non tm̄ peccāt mulieres prædictæ vanæ, sed sicut aperte patet ex iam dictis, & magis etiā patebit ex dicēdis: culpabiles sunt oīum malorū, q̄ procedūt ex vanitatibus suis hi associātes: quia furātur dn̄o multitudinē aīarum. s. concupiscētium illas, vel quæ scādalizantur ex illis. Ad hæc pnitiosa furta ꝑpetrāda atq; faciēda cū muliere vana currunt oēs illā ad talia associātes: ꝓpterea ad quālibet eius sociā ait propheta, Si videbas furē, currebas cū eo & cū adulteris. s. cōcupiscētibus illā portionē tuā ponebas. i. participē te reddebas. Secundū. n. oēs Theol. & Iurist. qui ad furādū rem temporalē sociat furem, absq; qua societate fur nō cōmisisset furtū: nontm̄ particeps est peccati, verumetiā si ille qui fecit furtū non satisfecerit, illū associās satisfacere obligaṫ, iuxta regulā pdictā, Qui occa. dā. &c. Quātomagis qui sociat furē spiritualē, vnde tāta mala sequuntur, sicut j. patebit. Nec obstat si qs obijciat di. Nō socio illā cū tali intētione, quia postquā intelligis q̄ si non sociares eā, nec illa illud perageret, nec tantorū malorū causa foret: tu associans illā, vti pdictū est, efficax cā es tantorū malorū. Si aūt sine te, siue cum altera societate iret: culpa esset tunc nō tua, sed sua & sociātium illā. Ex his igiṫ patet, q̄ talis mulier secum trahit ad inferos oēs suas vanitates faciētes eā in vanitatibus adiuuātes atq; so ciātes. O mulieres spirituales filias ꝓprias siue alias vanas associātes, notate verba, signate mysteria, atque ex hoc æterna supplicia expectate.

E

F

G

Quòd huiusmodi vanitates sunt hominum fragilium incentiuum. Cap. 2.

SEcundo specialiter nocēt iuuenibus, & oibus, quicunq; propter tales vanitates in earum cōcupiscentiā inardescūt. Vñ Hiero. Gladius igneus est species mulieris, H de quo gladio Prouer. 5. scrip. est. Fauus distillās labia meretricis & nitidius oleo guttur eius: nouissima autē eius amara, quasi absinthium: & acuta lingua eius quasi gladius biceps. Biceps autē gladius dicta est, quia interimit seipsam mulier & iuuenē, seu qa occidit corpus & animā. Et Ambr. in lib. de Cayn & Abel, iterū de tali muliere meretricia vanitate ornata sic ait: Illa meretricio procax motu & fracto p delitias incessu, nutātibus oculis & ludētibus iaculans palpebris retia portat, quibus preciosas iuuenum animas capit. Oculus enim meretricis est laqueus

Vanitates fuus ī cētiua, & fomenta hoib' carnalibus.

A laqueus peccatoris, quęcunq; viderit sensu dubio ꝑtereũtẽ in angulo transitus domus suæ sermonibus adurit gratiosis, faciẽs iuuenũ violare corda, domi inquieta, in plateis vaga, oculis ꝓdiga, pudore vilis amictu diues, genis picta. Etenim quia verũ decorem habere nõ potest, adulterinis fucis affectatæ pulchritudinis lenocinatur aspectũ, non veritatẽ. Hæc ille. Et iterũ Aug. In mulieribus tãtus est apparatus & põpa vestiũ, tam subtilis & inexcogitata tricatura criniũ, tam mirabilis varietas ornatuũ, vt incentiuũ cõcupiscẽtiæ hauriant decepti oculi inspicientiũ
B siue intuentiũ. Itaq; dolosi & astuti sub aspectus earũ tam fraudulenti, & fallaces sunt incessus earũ, vt mẽbra quæ castitati seruire debuerant, incestus periculũ videantur cõiurasse. Hæc ille. Sæpe nãq; iuuenis simplici intẽtione ecclesiã adit, vel aliter gradit itinere suo: sed, vt dicitur Prouer. 7. Ecce mulier occurrit illi in ornatu meretricio, prepa rata ad capiẽdas animas. Propterea tibi adolescenti Ecclesiasti. 9. dictũ est, Auerte faciẽ tuã a muliere cõpta. Et iterũ in eo. c. Ne respicias mulierẽ multiuolã, ne incidas in laqueũ illius. Expãdit. n. libẽter rete vanitatũ suarũ, vbi auiculæ. i. iuuenes conuersanť: &
C cũ viderit iuuenẽ delicatũ, in corde suo ait illud Ezec. 17. Expandã rete meũ super eũ, & capieť in sagena mea. Sed forsitã dicet: Nõ hac mala intentione me orno: Deus est mihi testis & cõscientia mea. Ad quã ego: Statuamus hoc verissimũ esse, nõ tñ ex hoc excusabilis es apud Deũ, nec ẽt apud mundũ. Si aliquis nõ prudenter præcauens lapides ꝓijciẽs hominẽ interfecerit: nõne reus mortis a legibus iusto iudicio condẽnatur? Nõne fodiẽs cisternã, nec ẽt ꝓcauens, si bestia in illã ceciderit, iuste exoluet pœnã? Sicut Exo. 21. in mysteriũ præceptũ est, Si qs aperuerit cisternã, & non operuerit eã: ce-
D ciderítq; bos vel asinus in eam, reddet Dñs cisternæ preciũ iumẽtorũ. Cisterna quippe, q̃ aquas hẽt in remediũ sitientis, occasio tñ ruinæ icautis esse põt. Sic vtiq; tu, o mulier vana, q̃ viro tuo remediũ esse potes fragilitatis humanæ: alteri incaute ꝑparata occasionẽ præstas dãnationis æternæ. Sic vtique vxor viro, Prouer. 5. c. nuncupatur, vbi dr: Bibe aquã de cisterna tua. Sed talis cisterna incaute aperitur, qñ mulier cultu meretricio exornatur. In illã vtiq; non opertã bos vel asinus cadit, qñ occasione indebitæ vanitatis aliquis ꝑ cõcupiscẽtiã ruit: In quo casu eius aia de mulieris vanę manib⁹ reqreť, cũ det ad hoc efficacẽ cãm nõ ꝑcauẽdo ruinã.

Quòd ex vanitatum exemplis cæteræ mulieres ad similia prouocantur. Cap. 3. E

Tertio specialiter nocẽt alijs mulieribus: quælibet. n. mulier ad vanitatem est naturaliter prona, similisq; oui, quia si se pręcipitat vna, aliã in idẽ ruere necesse est. hæc inuidia mota licet generis sit minoris huic se in ornatu æquiparare contendit. Quæ aũt æqualis est diuitijs aut natu, si non superat illã in vanitatibus, nunq̃ mẽte quiescit, nec vnq̃ maritũ in pace permittit. Alia aũt nobilioribus orta natalibus, F sublimis diuitijs, mẽte inflata, corpore elata: si cũctas nõ superat in immẽsum, magnã iniuriã se æstimat facere creatori, inuentiones & vanitates reperit nouas. Marit⁹ qñq; plusq̃ inanis & vanus, illi in oĩbus fauet, deprędari, si opus est, desiderat cũctos, vt satisfaciat ei. Si casu maritus talibus vanitatibus vel ꝑp indigentiã seu propter auaritiã, aut propter conscientiã nõ assentit, non satisfacit, oĩno nõ fauet. O intolerabile bellum, o diurna nocturnaq; insuperabilis pugna, o lachrymę omni tristitia satiatæ. Lugẽs itaq; lamẽtationibus plena est: Heu me infelicẽ, nuptui tradita sum, maledicta hora: illa ornatior procedit in publico: Ta- G lis de ignobili genere honoratur ab oĩbus: Ego misella, heu heu, despicior in cõsortio fęminarũ. Deniq; tot molestijs maritus deuictus & tædio, si debet illi satisfacere: non tñ ex suis, sed ẽt ex visceribus Iesu Christi est necesse illi cõdescendere postulatis: mutuo accipere, sub vsuris debita subire grauia. Si demũ mulier his molestijs obtinere nõ põt, cũcta mariti bona decimat, de oĩb⁹ q̃ sunt in domo furať, cumulatq; denarios vt satisfaciat vano desiderio suo, mẽdacioq; parentũ, & suo operit furtũ. Sed qđ doloro- H sius est, qñq; obtinent ab amasijs, qđ inficiť a maritis. Ecce quot malorũ inter coniuges talis imoderata vanitas occasio ẽ. Tãta igiť ad vanitates in mulieribus ꝓnitas est, & ad hoc ẽt diabolus operať: vt si vnasola ĩ quadã magna ciuitate sit vana, oẽs ꝑ illã trahũtur ad immoderantiã vanitatũ. Facit. n. auceps infernalis de muliere in vanitatibus obcæcata, sicut fieri solet colũbæ, q̃ consutis oculis poniť ab aucupe intra rete: cũq; alię colũbæ ꝑ illã tractæ cũ ea intra rete fuerint cõgregatæ, vno funiculo tracto cũctę ab aucupe capiunť. Sic diabolus ꝑ vnã cum vanitatum rete quasi totam ad se ciuitatem trahit, sicut de eo Iob 40. c. scriptũ est. Absor-

A bebit fluuium & nō mirabitur: habet enim fiduciam quod Iordanis influat in os eius. Fluuius a fluendo dictus, denotat fluidas mulieres, quas diabolus tunc absorbet, quando vna post alteramp vanitates in diaboli guttur ruit. Iordanis aūt riuus iudicij interpretatur: & confessores atque prædicatores manifestè demonstrat: qui riui luminosi & gloriosi iudicij esse debent, vt mentes carnales rationib⁹ luminosis refrigerēt ab æstiuo calore carnalium vanitatum. Sed heu, quia cum absorbeat fluuium, iā in plerisque fiduciam tenet, qui non solida veritate, sed tenebrosa carnalitate cōem cōsuetudinem excusabilem putant, quæ est abusio manifesta: Non prospicientes tria specula, quæ in sermo. 44. art. 1. c. 1. posita sunt. Sed væ cæcis ducentibus cæcos: quia, vt ait Dominus Matth. 15. Cæcus autem si ceco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.

Fluuius unde.

B

De sæua impietate in pauperibus, quæ ex vanitatibus sequi solet. Cap. 4.

Quarto nocent pauperibus derobatis & deuoratis: quibus illa, quæ expendūtur in pompis, & iocalibus atq; vanitatibus suis restitui deberent. Deuorauit enim illos pater suus siue maritus per vsuras, rapinas, furta, simonias, aut perquascunque concussiones. Peteunt illi fame, frigore & nuditate: nubilesque puellæ expoliatorum clausæ, & innuptæ retinentur in domo, laceratis vestibus vix carnes operiētes, verecundæ & timidæ, vix coram aliquo comparentes. Paruuli panem petunt, nec est qui tribuat illis. Infirmi iacent in lecto parentes eorum, aut in carcere cruciātur: nec de propria substantia sua subueniturillis. Et tu vanitatis insatiabilis lupa, sanguinem pauperum cum cauda per terram trahis, fastuosas pompas iactanter ostentas, alasq; magnas & sanguine plenas fastidiosa vanitate dilatas, ostendens quanta velocitate ad infernum volas. Propterea de te Hiere. 2. cap. ait. In alis tuis inuentus est sanguis pauperum animarum. Audi etiam quod Ecclesiastic. 34. cap. ait: Panis egentium, vita pauperum est: quæ defraudat illum, homo sanguinum est. Hæc autem non cogitat mulier vana, sed tantum vt satiet effrenatam concupiscentiam vanitatum.

C

D

Articulus Tertius.

E

De multiplicibus generalibus malis, quæ veniunt ex vanitatibus mulierum.

Tertia principalia mala, propter quæ odit Dominus vanitates, suntmala generalia. Quatuor generalium malorum & damnorū genera veniūt ciuitatibus & patrijs ex multitudine vanitatum. Prima mala spiritualia, secunda mala corporalia, tertia mala tēporalia, quarta mala iudicialia.

F

De multitudine malorum spiritualium, quæ ex vanitatibus ortum habent. Cap. 1.

Primò ex vanitatibus veniunt mala spiritualia. s. innumerabilis peccatorum excessus & multitudo. Quod satis in Seraphin, sermo. dictū est, atque ex his, quæ iam dicta sunt, patet si considerentur, quot peccata propter filias exornandas parētes committāt: quot faciant viri in impijs lucris & concupiscentijs effrænatis propter vxores suas, quot etiam committant in vanitatibus laborantes, mulieres ornantes, & illa talia edocentes & sociantes, quot concupiscētijs incendantur homines illas aspicientes, quot patrent & mulieres propter malum exemplū alias attrahentes & sanguine pauperum abutentes, quot repleantur criminibus hi omnes, quis exprimere posset? Sed fortè dicet aliqua: Quid vis nos agere? petis, aut quæris, nos omnes facere moniales aut bizochas? Respondeo: Intelligo errorē tuum, quia non monialis, neque bizocha es: putas tibi licere quicquid suggerit carnalis vita & impudica affectio vanitatum. Sed recordate, quia non tantum Christianam dicis te, verumetiam honestam atque pudicam vis ab alijs reputari. Propterea audi Aug. ad consimilem tui scribētem in li. de vi. Chri. atque dicentem: Quis tā vanus & miser est, qui se aduocatum, cum literas nesciat, audeat profiteri? Quis tam insanus & excors, vt profiteatur se militem, quę nesciat arma gestare? Nemo enim quodcūque nomen sine causa sortitur. Sutor vt dicat, necesse est vt calciamēta conficiat: quis faber vocetur & artifex nisi qui peritiam artis & nouit & facit? Negocians nuncupat, qui quod vilius emit, carius distrahit. Et subdit: Talibus exemplis agnoscimus nullū nomen

G

H

A nomen sine actu, sed omne nomen ex actu causari. Ergo tu quomodo Christiana diceris, in qua null' Christi actus apparet: Christianus iustitiæ bonitatis, integritatis, patiẽtiæ, castitatis, prudentiæ, humilitatis, innocentiæ, & pietatis est nomen. Ergo tu, quo hoc nomen tibi defendis & vendicas, cui de tam pluribus rebus nec pauca subsistũt. Hæc Aug. Sed adde: Vis dici honesta? Cur inhonestatis & indecentiæ prætẽdis signa? vis nuncupari pudica? cur impudicitiæ & effrenatæ luxuriæ monstras exempla? Nonne publici prostribuli meretricem in lasciuijs & inhonestis vanitatibus superas? O infeli-
B cia tempora nostra, o periclitata in lasciuijs & vanitatibus generatio nostra, o Babylonica vita. Quãta admiratio, quãtus horror mentibus pudicis atq; honestis, videre eas, quæ honestatis & pudicitiæ volunt habere nomen, in lasciuijs & vanitatibus meretrices publicas superare? Sed audiat quælibet talis, quod dicitur Apoc. 18. Quantum glorificauit se & in delitijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum.

Quòd propter superfluitates vanitatum cesset plurimum multiplicatio populorum. Cap. 2.

C Secundò ex vanitatibus veniunt mala corporalia. O quot filij nascerent, quorum generationem, & ortũ impediũt vanitates. Nam multi propter maximas expensas, quas in vxoribus requirit vanitatũ abusus; vxores vel non capiunt, vel tardius suscipiunt eas, cũ sæpe quasi omnes dotes & quandoque amplius deuorent tales expensæ. Similiter multi parentes, quæ nõ valent immensas dotes tradere filiabus: in domo steriles non propter Deum retinent illas, & vt virgines & pudicas. Et quod crudelius est, si quĩ tres vel quatuor filias habẽt, ad vota non valentes dotare: illas vnam vel duas formosiores cũ dotibus maximis nu-

Parẽtes, qui nõ valent immẽsas dotes tradere.

D ptui tradunt: reliquas vero distortas, claudas, seu cæcas, siue quocunque modo deformes, quasi spumam vel vomitum seculi monasterio tradunt: illas vtinam Dño, & non diabolo dedicantes. Ex his omnibus manifeste apparet, ꝙ cessat generatio filiorum: sed vtinam hoc modo cessaret. Dimissis tamẽ fœminis iudicio Dei & sui, ad mares dirigatur sermo. Solutis iuuenibus atq; viris nec propter prædictas causas coniugio copulatis puellisque grandæuis in domib' ma le seruatis, quot enormia sequantur, potius eligo operire silẽtio, quam aperire sermone. Non solum puellæ, sed nec relinquitur vidua, neq; nupta, quin vexetur molestijs, crucietur angustijs, & importunitatibus opprimatur ab his, qui perseuerant innupti. E Quid inde sequatur trãseo: vnum superest, ꝙ pauci filij manifestè apparẽt. His morib' corrumpuntur iuuenes, atq; deuiant a moribus virtuosis, nec facilè a deuijs diligunt vxores, licet in matrimonio eis copulẽtur. Sed super omnia prædicta horrenda atque detestãda sodomia ex his generatur, nutrit atque suscipit terribile incrementum. Iuuenes enim lasciui & delitijs nutriti, fragiles & indisciplinati & immodesti, nec Deum timentes: dum insimul conuersantur, in quot F impudicitias ruant, in quot immunditias, in quot nefandas spurcitias, diabolo suggerẽte, præcipitẽtur, quis exprimere posset? Cũque capti fuerint iuuenes hac pestifera labe vix vnquam curantur, vix & tardè vel nun quam coniugio se copulari permittunt. Si casu vxorem suscipiant, vel illa abutunt, vel non diligunt eam. Propterea non generant filios, vt verificetur quod Sap. 3. scrip. est. Ab iniquo thoro exterminabitur semẽ. Ex his omnibus clarius palpari potest, quot quotidie inualescant pestes, & hoc propter lasciuias, vt infra patebit: nec propter vani G tates filij in multitudine generentur, atque iam nati subitò moriantur, ꝙ necesse est mini gentes, sicut his temporibus, in quibus tantum vanitates creuerunt, manifestè apparet. Et sic patet, quanta mala corporalia ex vanitatibus sequantur.

Quòd diuitiæ temporales in patrijs ex superfluis vanitatibus multipliciter minuuntur. Cap. 3.

Tertio ex vanitatibus veniũt mala tẽporalia. Nam qui diligẽter aduertit, ex multitudine expensarum, quæ in vanitatibus fiunt, primo cessant iusta lucra, secundo crescunt temporalia damna, tertio H cogunt ad hæc prædicta continuanda. Primo quidem cessant iusta lucra. Nam pecunia, quæ expenditur in superfluis indumentis, in iocalibus, in anulis, in coronis, in lapidibus preciosis, atq; in superfluis alijs ornamentis, mortua pseuerat, quæ quidẽ posset esse lucrosa i mercãtijs, in possessionib. in animalib. in artib' & in alijs quibuscũq; lucrosis, & sic p consequens ad temporalẽ vtilitatẽ ciuitatis, & toti' patriæ redũdaret. Secundo crescunt tpalia damna: Nam pciũ,

 quod

A quod in talibus vanitatibus possidetur, communiter semper diminuitur: siue per têporalium vanitatum vsum, seu abusum, aut nô vsum. Nam sæpe vanitatû mutatione rerû têporalium preciû minoratur: immo indumentum, quod hodie fit, cras sine minoratione precij non poterit vendi, & sic de singulis. Addatur, q iuuenes deuij non solum cessant a iustis lucris, sed etiâ in scortis consumunt iusta & iniusta lucra, sicut Prouerb. 29.c. scrip. est: Qui nutrit scortû, perdit substantiâ. Tertio cogût ad hæc supradicta côtinuanda: Nâ postquâ homo prædicta emerit, vnde cessant lucra & crescunt damna:
B non tantum vendit vel derelinquit illa, verum etiam ad consimilia & correspondentia coarctatur. Inde sæpius oriuntur vsuræ, rapinæ, & cætera turpia & iniusta lucra.

De varijs flagellis, quæ patriæ patiuntur propter superfluas vanitates. Cap. 4.

QVarto ex vanitatibus superueniunt sæpe mala iudicialia, quæ sunt Dei flagella: cû. 1. Io. 2. c. scrip. sit: Omne, quod est in mundo: concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorû, aut superbia vitæ. Sicut ex præcedêtibus patet, in
C vanitatibus tria ista omnia comprehendun tur: Nâ nihil aliud est vanitas, quàm superbiæ fumus. Et ex illa omne luxuria suscipit incrementum atq; fomentû: & ad se quoq; ex necessitate auaritiâ trahit. Ideo propter vanitates Dñs miro modo ad iracundiâ ꝓuocatur, sicut 3. Reg. 16. c. scrip. est, Prouocantes Deum in vanitatibus suis. Vnde miserans Dñs populorum vanorum, mittit ad eos veritatis prędicatores, vanitatum repræhensores, increpatores, detestatores, atque illarum acerrimos confusores: necnon ad honestatem & modestiam miros exhortatores, illuminatores & suasores, vt reuer-
D tantur ad Christum. Sed quando non proficiunt verba, Dominus procedit ad verbera: & vanas & vanos & vanitates atque mala, quæ inde procedût, occultis suis iudicijs iuste flagellat: tantoq; maiora multiplicat mala, quanto abundantius de vanitatibus cumulantur peccata, sicut Deuter. 25. c. scrip. est, Pro mensura peccati erit & plagarû modus. Tria sunt flagella, quibus Dñs castigat hmôi peccatores, s. guerræ, pestilêtiæ, & saccomâni, vel fames: rectè cômêsuratæ culpis côdignæ pęnæ. Primo nanq; flagellat vanitatum superbiâ per guerras. Vnde Esa. 47. ad talê ciuitatê vel terrâ vanam, atq; lasciuâ

Tria flagella, quibus Dominus castigat peccatores.

ait: Audi hęc delicata habitans côfidenter, E quæ dicis in corde tuo: Ego sum, & non est pter me, amplius nô sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem. venient tibi duo subito in vna die sterilitas & viduitas. Sequitur: Et dixisti in corde tuo: Ego sum & præter me non est altera: veniet supér te malû, & nescies ortû eius: & irruet super te calamitas, quâ nô poteris expiare: veniet super te miseria repente, quâ nescies. Et Ioel. 1. Dñs inquit: Expergiscimini ebrij & flete & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniâ perijt. i. peribit ab ore vestro. Gens enim ascendet super terrâ meâ fortis & innumerabilis: dentes eius vti dentes leonis. F Hæc est gens equestris: & molares eius vt catuli leonis. Hæc est gês pedestris: posuit. i. ponet vineam meam. i. ciuitatem in desertû: & ficum meam. i. delitiositatem pomparum, decorticauit. i. expoliauit. Secundo flagellat vanitatum lasciuiâ per pestilêtias. Vnde Naû. 3. Væ ciuitati sanguinum. i. carnalium lasciuiarum & vanitatum. Et sequitur: Corruent in corporibus suis propter multitudinê fornicationû. Tertio flagellat vanitatû auaritiâ ꝑ saccomânos & fames & sterilitates & côsimilia. Vñ Abachuc. 2. Væ qui côgregat auaritiâ malâ domui suæ, vt sit in excelso nidus eius: & liberari se putat de G manu mali. Et Esa. 33. Vę qui ꝑdaris: nonne & ipsæ prædaberis? Cunq; his tribus plagis ciuitas fuerit flagellata, verificabitur illud Hiere. 49. Omnis qui transibit per eâ, stupebit & sibilabit super plagas. Ergo iuxta consiliû Spiritussancti Apoc. 18. Ne participes sitis delitiarû eius, & de plagis non participabitis. Quia si non egeris pęnitentiam, o terra vel ciuitas vana: tibi iudiciû, quod Deuter. 28. c. scribitur, quidê præparatû est. Nâ mittet super te Dñs famê & esuriê & increpationê in oia opera tua. Sequitur: Opprimeris violêtia, nec habebis q te liberet: H vxorê accipies, & alius dormiet cû ea: ædificabis domû, & nô habitabis in ea: plâtabis vineâ, & nô vindemiabis eâ. Bos tuus immolabitur corâ te, & non comedes ex eo. Oues tuę dabunẽ inimicis tuis, & nô erit q adiuuet. Filij tui & filię tuę tradenẽ alteri populo vidêtibus oculis tuis & deficiêtibus ad côspectû eorû tota die. Erit formido in manu tua: fructus terrę tuę & oês labores tuos comedet populus quê ignoras. A qbus oîbus vos eripiat misericordia dulcissimi Saluatoris, tribuês vobis i ꝑsenti cû peccatrice Magdalena côuersionis & dilectionis grâm, & i futuro cû illa gloriâ ꝑ infinita sęc. sę. am.

FERIA

A

FERIA SEXTA post Dominicam de Passione.

Contra se fardantes, & capillos adulterinos portantes: atque contra fœminas caudatas.

Sermo XLVII.

Vanitatū malitia, et indignitas.

Os nescitis quicquam,neq; cogitatis. Ioā. 11. Multa nempe est malitia vanitatum, tantaque labe inficit humanas mentes, vt cum transierint in affectū, B omne rationis iudicium perturbetur. Hinc tanta mentis cæcitas, hinc tanta mundo ad vana lubricitas; hinc etiam tanta ad illa, Diabolo impellente, in mundo creuit fragilitas, vt maledictio illa iusto iudicio de cœlo super populos cecidisse clausis oculis videatur. de qua Propheta ait: Fiat via illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini persequens eos. Propter hoc enim Hiere. 23. de talibus populis plus pollutis, & vanis conqueritur Dominus dicēs: Polluti sunt & in domo mea, & in ecclesia sancta inueni malum eorum, dicit Dominus. Idcirco via illorū erit quasi lubricum, & in C tenebris impellētur, & corruent in ea. Sed quia ceci peccatores hec non cogitant, atq; minime recognoscunt: ideo talibus in verbo ꝓposito Dominus ait: Vos nescitis quicquā, neq; cogitatis, s. quanta sit propter vanitates deformitas animarū. In quo septima Religiositas, quæ dr̄ deformata, apertius demonstratur. Vt ergo talis tenebrosa cęcitas expellatur, & quanta sit deformitas animarū vestrarū accuratius cogitetur, assumam figuram mysticā Ioā. Euāg. Apocal. 12. vbi ait: Signum magnū apparuit in cęlo, Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus D eius, & in capite eius corona stellarū duodecim. Quod potest eē in præsenti materia aliud thema. Olim nempe visum est signū prædictum a Ioanne, cum cōsiderata est in cœlo anima militantis ecclesiæ omnib. virtutibus ornata, s. quia describit eam amictā Sole charitatis, & habere sub pedibus Lunā mundanæ vanitatis: & in capite habere coronam stellarum intellectualis luciditatis. Sed heu, hodie visum est aliud mirabilius signum, sicut scribitur in noua Apocalypsi, 1. in reuelatione experientiæ manifestæ, c. 6. i d est, 6. tēpore ecclesiæ sanctæ, vbi vtique scriptum est: Signum magnum apparuit in cœlo. Mulier infardata colore, B & cauda sub pedibus eius, & in capite eius corona stultitiarum duodecim. In quibus quidem veridicis verbis triplex mysterium per ordinem declaratur. Primum mundanæ offensionis ibi, Signum magnum apparuit in cœlo mu. infar. co. secundum mundanæ abusionis ibi, & cau. sub pe. eius. tertium mundanæ confusionis ibi, & in ca. ei. co. stul. duodecim.

Articvlvs Primvs.

Quòd mulieres se fardantes, aut adulterinos crines portantes propter tria mortaliter peccant. F

Primum quidē mysteriū est mundanæ offensionis. Ait enim: Signum magnum apparuit nō in cœlo, sed in cęno. i. in mundo: qui quidem omni spurcitia immundus est, & cęnosus. Et quod sit illud signum, commode subinfertur: Mulier infardata colore, non amicta Sole. Quærit enim Alexā. de Hal. in 4. distinct. in tractatu de eucharistiæ sacramento: Vtrum infardantes se, aut adulterinos crines, seu viuorum, seu mortuorum, ad ornatum sibi vsurpantes, debeāt accedere a sacram communionem? G Et respondet, ꝙ tales mortaliter peccant, & indignas se efficiunt sacra communione. Et hoc esse dicit maxime propter tria, quæ inde sequuntur. Primo offensio Dei, secūdo offensio ꝓximi, tertio offensio sui.

Quòd ex vanitatibus offenditur Deus. Cap. I.

Primo enim inde sequitur offensio Dei. Vnde Cyprianus, vt ponit Aug. in 4. de doct. Christ. ait: Nū sinceritas perseuerat, & veritas, quando quæ sincera sunt polluuntur, H & colorū adulterijs, & medicaminum fucis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit, Matth. 5. Non potes facere capillum vnum album, aut nigrum: & tu ad vincendam Domini tui vocem vis te esse potiorem? Audaci conatu, & sacrilego cōtemptu crines tuos inficis, malo pręsagio futurorū capillos iam tibi flammeos auspicaris. In quibus verbis non solum sinceritas summi opificis impugnatur, verum etiam verbum Dei contemnitur, & infirmatur.

Quòd

A *Quòd ex vanitatibus offenditur proximus. Cap. 2.*

SEcundo sequitur inde offensio proximi, scilicet fictio, & mendacium inducens errorem ex certa scientia. Unde Ambros. sicut refert Aug. vbi supra. Quem iudicem, mulier, veriorem requirimus deformitatis tuę, quàm teipsam, quę videri times? Si pulchra es, quid absconderis? si deformis, cur te formosam esse mentiris? nec tuæ conscientiæ, nec alieni gratiam erroris habitura.

B *Quòd ex vanitatibus peccat homo in seipsum. Cap. 3.*

TErtio sequitur inde offensio sui, quia iniuriatur proprię naturę. Unde Ambros. vbi supra. Quanta hæc amentia effigiem mutare, naturę picturam quærere: Et dum vere ntur maritale iudicium, perdidere suum. Prior enim de se pronunciat, quæ cupit mutare, quod nata est: ita dum alij studet placere, prius ipsa sibi displicet. Et sequitur: Ac licet vilis mulier non alteri tamen, sed sibi peccat: tolerabiliora pro-
C pemodum in adulterio crimina sunt. Ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. Propterea dicendum est, quòd siue sint solutæ, siue coniugatæ, mortaliter peccāt huiusmodi abutentes abusionibus. Non tamē nego, quin permissum sit cōiugatis, ornare se honesto ornatu vestium propter maritos: dum tamen nihil falsitatis, aut adulterinæ picturæ, aut capillaturę vsurpent. Sed dices, Hoc faciunt, s. quia se fucant, & capillis talibus abutuntur, vt placeant maritis suis. Dicendum, ꝙ voluntas hæc placendi maritis suis, seu ipsa placentia, non excusat eas a peccato mortali: quia modus, per quem placent,
D seu placere intēdunt, nec Deo placet, vt ex dictis patet, nec maritis. Unde August. de consecr. dist. vlt. c. fucare. sic ait: Fucare figmentis quo vel rubicundior, vel candidior, vel verecundior appareat: adulterina fallacia est, quia non dubito etiā maritos se nolle decipi, quibus solum permittendæ sunt fœminæ ornari secundum veniam, non secundum imperium. Nam verus ornatus, maxime Christianorum: non tantū est nullus fucus mendax: verum nec auri quidem, vestisq; pompa, sed mores boni sunt. Quidam tamen dicunt, ꝙ si fœmina soluta, vel coniugata morfeam aliquam, seu maculam haberet in collo, vel in facie, quam peplo velaret, ne scilicet deformis appareret: aut E si fluxum capillorum patitur, & tumorem, aut gilbum, quem capilli facere solebant: aut panniculis, aut stuppis suppleret absq; intētione corruptæ: sed ne deformitas eius apparens risum videntibus, aut marito scandalum faceret, non peccaret mortaliter. Similiter si coniugata nō vt laudetur de pulchritudine, vel prouocet alios ad sui cōcupiscentiam, aut alia corrupta intentione: sed tātum ne maritus eius propter eius deformitatem scandalizatus exhorrens eam adulteriū incurrat, aut tincturis aliquibus vteretur, aut capillis alienis, non mortaliter peccaret. Et hi dicunt, ꝙ Cyprianus, F & alij hanc abusionem detestantes, intelligunt de illis, qui huiusmodi faciunt intentione corrupta. Ista autem diffinitio mihi vr̄ melior, & certior. Hæc Alex. vbi supra.

Exemplū de D. Cypriano.

ARTICULUS SECUNDUS.

Vbi ponitur descriptio caudarum, & de duodecim abusionibus caudarum.

SEcundum mysterium est mūdanæ abusionis. vnde subditur: Et cauda, non G Luna sub pedibus eius. Quanta autem sit abusio, quæ nostris temporibus, maxime in Italia inoleuit in multiplicatione fastidiosarum caudarum, quis enarrare sufficiat? Sed vt melius intelligatur, quid caudæ, quas hodie portant mulieres, significēt & importent, accipe caudæ descriptionem. Quid est enim cauda mulieris, ipsa experiētia attestatur: ꝙ nihil aliud est, q̄ multiplicatio expēsarum malarum, similitudo bestiæ, in hyeme lutosa, in ęstate puluerata, scopa stultarum, thuribulū infernale, pauo in luto, domus blasphemiæ, superba rapacitas, serpens inferni, quadriga Dæmonum, & Diaboli gladius cruentatus. In qua de- H scriptione duodecim caudarum abusiones per ordinem demonstrantur.

Cauda mulierū, quid præseferans.

De primis quatuor abusionibus caudarum. Cap. 1.

PRimo aūt ponanť quatuor primę. Prima abusio est multiplicatio malarum expensarū. Pondera, o caudata infelix, quot expēsę multiplicantur ex caudis tuis. Primo, qa maior est expēsa ex lōgitudine vestis. Secundo, qa caudę cōiter fiūt in vestibus pciosis, laneis, vel sericis: nō in vilissimis pānis, qa mūdo quædam

Mulier caudata.

A quædam deformitas esset. Tertio, quia propter puluerẽ, vel lutũ in excutiẽdo, vel cõfricãdo, ac purificãdo cõsumit̃ vestis. Quarto ex puluere, qui ꝑ totã vestẽ diffundit, & incorporat: atq; ex cauda, q̃ ꝑ terrã trahit̃, destruit̃ quãcitius vestimentũ: Vt tales caudas trahẽtes, potissime cũ sunt de male acquisitis, & sanguine pauperũ, trahãt sup se maledictionẽ, de qua Esa. 5. Væ qui trahitis iniquitatẽ in funiculis vanitatis. Præterea amissionẽ tpis; & ꝑditionẽ aiæ in ꝑdictis; de quib. tales nihil recogitãt. Secunda abusio est similitudo bestiæ: homo. n. atq; mulier sine cauda a Dño creati sunt. Nã cũ sit sine cauda Chrs, & mater eius: voluit summus opifex ad eorũ imaginem hoiem for-
B mare. Sed Diabolus, quia hoiem fecerat, ꝑ inobediẽtiã, vt iumẽtum in memorialẽ victoriç suç gloriã caudatis aialib. hoiem toto conamine nitit̃ cõformare. Caudãq; posuit mulieri, vt ꝑ hoc manifeste clarescat, ꝙ vir & mulier Dei similitudinẽ perdiderũt, & aialitati quadrupedũ similes facti sũt, sicut Propheta ait: Homo cũ in honore eẽt, nõ intellexit: cõparatus est iumẽtis insipiẽtib. & similis factus est illis. Sed mirabile ẽ, ꝙ vir & mulier & aialia in cauda ꝓcellunt: cũ illa nõ habeãt nisi vnã: hi vero, maxime
C mulier, habent quatuor, vel septẽ, vel q̃nq; ẽt vltra bis septẽ. Propterea inter monstra tales pñt annumerari, cũ nec retineãt similitudinẽ Dei, nec quadrupedum seruẽt formã, cũ bipedes sint, & faciẽ erectã portẽt. Vnde mulieribus, q̃ caudas deponere nolunt, nec volunt videri monstra, nihil aliud necesse est, nisi manibus & pedibus reptare sup terrã: & non iã monstra, sed caudata aialia apparebunt. Tertia abusio in hyeme lutosa. Mirabile quidẽ est, ꝙ cũ Deus mulierẽ creauerit delicatã, ipsa semetipsam contra naturã efficiat imbrodatã: cum. n. Deus creauerit hoiem de limo terræ, vt dr̃ Gen.
D 2. mulierem tñ formauit de costa viri: Vide quãta differẽtia fuit ĩ vtriusq; formatione, in huius indiciũ, ac mysterium. Si mulier ac vir diligẽter se lauerint manus, & iterũ subito lauerint illas, & separatim lotionis aqua recollecta diligenter consideretur, in coæquali lotione viri, & mulieris, mũdior apparebit lotura mulieris, q̃ viri. Sed quod ipsa natura cõcessit, sibi vanitas denegauit, cũ immũdã se efficiat ꝑ caudã imbrodatã; vt iã verificet̃ quod 2. Pet. 2. Apostolus ait: Quasi sus lota ĩ volutabro luti. Quarta abusio in æstate puluerata. Dũ enim mulier in æstate caudã trahit, puluis quasi nubes exin

Abusio quarta.

de cõsurgit. Ex hoc. n. nõ tm̃ cõsumit̃ vestis E Dñæ caudatæ, sed ẽt oium sequẽtium illã. Nec hoc solũ inde sequit̃ malũ, sed ẽt sui & sequentiũ ex puluere oculi excęcant̃, & ex respiratione puluere plena pectora claudũtur. Vñ si est antiqua mulier, q̃ sociat illam, vel alia est pectore arcta, grauius infirmat, tussit, spuit, molestaque fit oib. domus suæ. Propterea discant maxime vetulæ, vel illas nõ sociare, vel tpe pulueris caudatã ꝓcedere, & tpe luti cũ purgauerit viã, seq. per viã.

De secundis quatuor abusionibus prædictarum caudarum. Cap. 2.

F

SEcundo addant̃ aliç quatuor abusiones, quarũ prima est Scopa stultarũ, q̃ amẽtia tali pciosa scopa puluerẽ scopant, & lutũ. Preciosa quidẽ est scopa ista, sed immũdũ est offiñ eius, magisq; immũda credẽdã est aia gerentis illã. Saltẽ hoc ad literã euidẽs est, ꝙ dũ mulier scopa hac alia purgat, seipsam infardat. Pannorum lineorũ scopa mulier clibanũ purgat, vbi coquitur panis; fornariã se ostẽdit, q̃ caudã trahit. Hac igit̃ caudę scopa iubẽte Dño, a Diabolo ĩ inferno scopabit̃ vultus dñę caudatæ, sicut testat̃ Esa. 14. c. dicẽs: Scopabo eã in scopa terẽs, dixit Dñs. Secunda abusio thuribulũ infernale. Cauda quidẽ thuribulũ est ecclesiæ ĩfernalis, in qua ecclesia clericę a Sathana ordinant̃ feminæ, quæ caudas portãt, siue trahũt. Hæ quidẽ dũ per puluerẽ vadũt, incẽsum infernale narib. eas sequẽtiũ tradunt. Tertia abusio Pauo in luto. Natura quidem culparũ est se q̃nq; simulare virtutes. Sed dũ ex vna parte mẽtiẽdo se eẽ virtutes demonstrãt, inspetato ex altera parte malitiã, & stultitiã suã aperte ondũt. Scriptũ est. n. In populo graui laudabo te. Ecce virtus grauis modestię laudanda. Hanc grauitatẽ mulier caudata in incessu mẽtit̃: tñ dum ex vna parte indicat grauitatẽ, ĩ altera discooperit leuitatẽ. Sic ẽt pauo, cũ est in luto, qui H dũ gloriatur caudã leuat, retro turpitudinẽ suã mõstrat. Sic mulier caudata, dũ per lutũ trãsiẽs vestẽ, & caudam ne inficiat, exaltat vnã manũ ante, alterã ad nates retro necesse tenere hẽt. Qui quidẽ leuitatis, & modestiæ actus, quid aliud clamat, nisi ꝙ talis mulier vndiq; luto fętido circũdat̃? Et licet talia audiẽdo q̃nq; ẽt graues auditores nõ leuitatis cã, sed veritatis ꝓuocent̃ ad risũ, quisq; sapiẽs nõ miret̃. Hierem. enim. 10. c. ait; Vanũ ẽ opus, & risu dignũ. Quarta abusio, Domus blasphemiæ. Plerũq; tales Dñę cauda-

Abusiones quatuor ex caudis vestimentorum muliebrium, quæ hodie in Italia sunt in maximo usu vel frequentia.

A caudatæ, qñ redeũt domũ cũ cauda lutosa, seu impuluerata officiũ statuũt famularum suarũ illã a luto, & puluere depurare. Illæ aũt sæpe ex hoc quotidiano exercitio affectæ tædio, imbutæ odio, turbatę fastidio, impatiẽtes animo, dũ hoc officiũ implẽt, continue blasphemare nõ cessant. Vnde ẽt qñque cõtingit, vt quot dant caudæ excussiones, tot ingeminẽt Dñę suę maledictiones. Trãseo de blasphemãtibus pauperibus, cũ in hyeme frigore cruciant, lutũq; cõspiciũt indui vestibus preciosis: carnesq; suas, & filiorũ & filiarũ sæua impietate, & dura incõpassione caudarũ, algore, frigore, fame,
B & siti torqueri. Aperi aures tuas, o Domina caudata, audi diligenter o mens obtusa, ausculta & attẽde o anima surda, & audies voces lamentantiũ, & vindictã clamãtium ad Deũ suũ. Rarã reperies mulierẽ caudatã & vanã, erga pauperes gestare viscera pietatis. In cuius mysteriũ Ezech. 16. c. scriptũ ẽst: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ superbia, saturitas panis, abũdantia, & ociũ ipsius, & filiarũ eius: & manũ egeno, & pauperi nõ porrigebãt. Vñ Bern. Clamãt nudi torquentur frigore laborãtes, atque famelici. Inueniunt curiosi oculi quo delectentur, & non inueniunt miseri quo sustenten-
C tur: immo reperit lutum, quod non quærit opetimẽtũ: & nõ inuenit pauper quod clamore perquirit sustẽtamẽtũ, & indumẽtũ.

De ultimis quatuor abusionibus caudarum. Cap. 3.

Tertio, addantur aliæ quatuor abusiones. Prima est superba rapacitas. Nõ oĩa conueniũt cuicunque: Nã quod vni statui decẽs est, alteri ad vitiũ reputatur. Nec oĩa corpora æqualia creauit Deus: neq; pari formositate ornauit illa, sicut patet in cœlis, & elemẽtis. Et stella differt a stella in
D claritate, sicut 1. Corin. 15. Apostolus ait. Et quod mirabilius est, hæc oĩa nulla æmulatione naturã mutare cõtẽdũt: nec cõtra naturã conatẽ vnus alterũ superare, nec se superiori ęquiparare. Terra deorsum, & cęlũ sursum, & Dñs permanet in æternũ. In cęlo quoq; sunt hierarchici gradus, qui in secula perseuerãt. Cur itaq; est tanta superba rapacitas in qualibet muliercula vili, vt se velit æquiparare in cauda vxorib. Imperatorũ, vel Regum, aut quorumcũq; magnorum Ducũ? Quid est hoc, nisi superbia mõstruosa? Nonne si auris, aut nasus oculi locũ surriperet, abominabile monstrum esset?

Item aliæ abusiones

Nonne tales magnę Dñæ inhonorantur, dũ E earum status surripitur? contra Apostolum dicentẽ ad Rom. 12. Honore inuicẽ præueniẽtes. Secunda abusio serpens inferni. De Lucifero Apocal. 12. scriptum est, ꝙ cauda sua traxit de cœlo tertiã partẽ stellarum, & misit eas in terrã. Sed mulier caudata intẽdit non tantum serpenti se cõformare, sed ipsum etiam superare, dũ ille vnã, hæc vero quatuor, aut octo, qñque duodecim vel plures caudas hẽt. In cauda serpẽtis maxime virus regnat: & cauda mulieris in ea maxime culpã mortalẽ causat, cũ tot abusiones, quæ ex cauda causãt, nõ possint eẽ sine mortali culpa, nisi forte in mulieribus F Regũ, vel Ducũ, aut Baronorũ, seu Dominorũ magnorũ, vt dictum est. Propterea de hoc tẽpore, in quo quælibet vilis muliercula caudã portat, prophetauit Merlinus, dicens: Mulieres in incessu serpentes fient, & oĩs gressus earũ superbia replebitur. Renouabuntur castra Veneris, nec cessabunt sagittæ Cupidinis. Tertia abusio est quadriga Dæmonũ. Sicut enim boues, vel equi, qñq; quadrigã trahũt, qua ferũtur hoĩes vel Domini, maxime tẽpore lutoso, & pluuiali, ne luto inficiantur: Sic Dæmones quasi magni talium mulierũ domini super caudã, quasi G super quadrigam ferũtur, vt vere tales mulieres quadrigæ Dæmonum dici possint, sicut patet exemplo Sancti Zenonis Episcopi Veronensis, qui cũ esset Beati Ambrosij clericus, & adolescẽtulus sanctus, & purus, Beatũque Ambrosiũ sequereẽ per ciuitatẽ: cũ eẽt morũ grauitate maturus, insolita leuitate risum fecit: quod cũ aduerteret Sanctus Antistes, & miraret, cãm leuitatis qñuit. Cui innocẽs adolescẽtulus ait: Vidi pater, Dęmonẽ super caudam illius mulieris, quæ nos antecedit dormiẽtẽ. Dumq; illa ne in transitu illo lutoso inficeretur, caudã leuaret, Dæmon dormiens in lutũ deuolutus est, totũq; coinquinatum prospicite. Quod H cõsiderãs Sãctus Ambros. mũditiã cordis, & perspicaciã intellectus in clerico suo cognoscẽs, Deo gratias egit, seq; talẽ perspicaciã in vidẽdo Dæmonẽ nõ habuisse, humiliter recognouit. Sed neq; tales mulieres tñ vnũ Dæmonẽ super caudam habẽt, sed quot impietates deuoratis pauperib. iniustis lucris factæ sunt, vel pietates neglectæ, tot Dæmones trahunt secum super caudã. Quarta abusio Diaboli est gladius cruentatus. Cõsidera o anima cęca, quot animæ sæpius hoc gladio caudæ perimuntur. Primo occidit anima tua, secũdo anima viri tui, ꝙ impe-

Diligẽter attende.

A imperat, vel consentit, vel nõ prohibet. 86. dist. facietis, &c. Tertio sutoris anima, qui illa facit. extra, de iniur. & dam. da. c. si culpa, qui occasioné dãni dat, damnũ dedisse vr. Quarto animæ parẽtũ, quia sæpius taliũ superfluitatũ cã sunt, vel quia genitas suas nõ corrigũt. Quinto animæ aliarũ mulierũ, quarũ altera alterã imitat. Sexto animæ virorũ suorũ, qui molestijs vxorũ suarũ caudas poscẽtiũ cõdescẽdũt, sæpiusq; de sãgui ne pauperũ illas emunt. Septimo corpora pauperum, qui hyeme nuditate, & frigore cruciant, quorũ corpora, & qñq; ẽt ossa ad Dñm vindictã clamãt, dicẽtia illud Apoc. 6. cap. Vsquequo Domine sanctus, & verus B non iudicas, & vindicas sanguinem nostrũ de his, qui habitant in terra, id est, cum ipso corde per iter per lutum caudam trahunt, nec memores sunt necessitatis nostræ.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vbi describitur vana mulieris caput, & de duodecim stultitijs ipsorum vanorum capitum mulierum.

TErtium mysterium est mundanę cõfusionis. Vnde subditur: Et in capite eius corona stultitiarum duodecim, C nõ stellarum. Hæ duodecim stultitiæ sunt, p quas describi põt vanitas capitis mulieris. Vnde si quærat, quid est caput ornatum mulieris vanæ? Respõderi põt, ꝙ tumor superbiæ, Babylonica turris, vexillũ Diaboli, derisio Christi, luxuriæ signũ, duplicitas cordis, sãctificatio criminis, lucifuga animarũ, laquei demonum, diabolicũ monstrum, sedes Sathanæ, & remuneratio passionum. In qua descriptione duodecim stultitiæ vani capitis mulieris per ordinem describuntur.

Quæstio de ornato capite mulierũ. Responsio

D *De primis quatuor stultitijs capitum mulierum.* Cap. 1.

PRimo ponant quatuor primæ. Prima stultitia dr tumor superbiæ. Propterea tam altam, & magnã, atq; inflãmatã, & ornatã vesicã, seu magagnonem in capite portãt. Nec aduertit mulier supba & vana, ꝙ sicut fumus in altum erigit, & dilatatur, atq; in vltimo deficit: sic tumor, & superbia capitis sui in breuissimo tẽpore euanescet, & ad spurcitiã fętidã deducet. Vnde Iob 20. inquit: Si ascẽderit in cœlum superbia eius, s. mentis, & caput eius, s. corporaliter, nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur. Et E quod deterius est, quanto formosior esse apparet: tanto vanior, & fastuosior esse studet, sicuti quidam ait,

Fastus inest pulchris sequiturq; superbia formã.

Vnde 1. Corinth. 11. Apostolus ait: Non est creatus vir propter mulieré, sed mulier ꝑpter virũ. Ideo dẽt mulier velamẽ hẽre super caput suum propter Angelos Dei. Vbi Ambrosius, vt ostendatur mulier subiecta, quia ꝑuaricatio per eã incẽpit: iõ dẽt eẽ humilitatis, nõ superbiæ signũ. Magna igitur abusio est, ꝙ mulier de signo humilitatis, & seruitutis suæ corde, & corpore itumescat, ac si gloriaretur fur de signo suæ deprehensionis: sicut de bursa, quæ ad collum eius, cũ F ducit ad patibulum, suspensa est. Propterea Greg. ait: Euidẽtissimum signum reproborum superbia est, sicut humilitas electorũ. Secunda stultitia dr Babylonica turris. Sicut enim Nemroth ædificãs illam magnam turrim, erigi aduersus Dñm conabatur, sicut scribitur Gen. 11. sic tales mẽtes eleuatæ quidé vidẽtur se extollere, & cõtra Dominum rebellare, dum caput muniunt contra eum: In hac quidẽ turri propugnacula sunt, & balisteriæ prõptæ; supra fulgur capillorum auri, & sericum, atq; lapides preciosi. Ante, s. visus, & oculorũ artificiosus, & diabolicus risus. In genis candor, & fucus: In fronte splendor inuerecundus, sicut G Hiere. 3. scriptum est: Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Os compositum cum lingua perniciosa in cantilenis, cuius verba sunt sagittæ potẽtis acutæ cum carbonibus desolatorijs. Ad tẽpora circini, id est, capilli pẽdentes, vel artificiose contorti. Retro varius ornatus, & decor. Propterea ad talem mulierem, Ezechiel. 16. c. Dominus ait: Habens fiduciã in pulchritudine tua fornicata es, ad omne caput viç ędificalti signum prostitutionis tuę. Sed audiant Esa. qui 3. cap. ait: Decaluauit H Dominus verticem filiarum Sion, s. omnia auferendo: & Dominus crimen earum nudabit, s. in morte. Tertia stultitia dicitur vexillũ diaboli: quasi super capitis turrim. Displicet nempe seculari Domino, si videt vexillũ inimici sui in aliqua ꝓpria illius terra, vel castro: sed magis odio habet si prospicit illud in ciuitate propria: sed in immensum horret, si amoto suo videt illud super proprium fortalitium ciuitatis: intelligens inde, quòd de illo de quo magis cõfidebat, proditio facta sit. Sic vtiq; displicet summo Deo, cum in castro, siue fortalitio capitis

A capitis mulieris conspicit vexillum Diaboli, quod quidem vana superbia est: atq; vexillum humilis pœnitentiæ, quod equidem suum est, fuisse amotum. Hoc equidem signum Dei, s. sanctæ crucis in fronte suscipimus, cum in capite confirmamur, & baptizamur, & in capite ieiunij nostra capita cinere asperguntur. Vnde Apocal. 7. cap. clamat Angelus ascendens ab oriente quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari, dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et Ezech. 9. Signa thau super frontes viro-
B rum gementium, atque dolentium. Hoc autem signum salutis amouet mulier vana, signumque perditionis apponit in fronte, & in capite suo. Quarta stultitia derisio Christi. Mirabile equidem videretur, si mulier in morte sponsi, vel patris ad missam pergeret, caput floribus adornata. Multo quidem mirabilius est, si mulier sanguine Christi redempta, summi patris filia, ac sponsa, ad missam vadit cum capite, non tãtum floribus, sed auro, & lapidibus preciosis, fuco ac falsa capillatura ornata, cum quęlibet missa celebretur in memoriã Chri-
C sti passi. Cumque corpus, & sanguis Domini eleuatur a sacerdote, eleuatio Christi in cruce continue memoretur. O vanitas mulieris, quæ caput ornas tanta multitudine vanitatum. Recordare illius diuini capitis, quod est Angelis tremebundum, quod pro tua vanitate purganda tanta spinarum densitate vsque ad cerebri teneritudinem configitur, & sanguine cruentatur, dum configitur spina, tuum vero quocunque vales decore ornatur. Caput illud coronatur spinis, tuum vero ornatur gemmis. Capilli eius sanguine cruentantur: capilli vero tui, immo alieni, artifi-
D cio dealbantur. Genę illius sputis, sanguine, ac liuoribus deturpantur: genæ autem tuæ fuco, ac picturis varijs colorantur. Oculi illius decori, quos contemplabantur Angeli Dei, morte acerbissima obscurantur: oculi vero tui ardorem libidinis, & flammas luxuriæ scintillare videntur. Caput illud verendum, immo & Angelis venerandum pro te tanta confusione deijcitur: tuum vero contra illud tanta elatione erigitur. Inclinatur illud ad pacis osculum porrigendum, tuum vero armatur ad prælium inferendum. Ille inuitat ad fletum gratiæ, tu vero illudis illud per risum culpæ.

De secundis quatuor stultitijs capitum mulierum vanarum. Cap 2. E

SEcundo addantur aliæ quatuor stultitiæ. Quarum prima est, quòd sunt luxuriæ signum. In domibus magnatorum, vbi intendunt magnum accendere ignem, ac nutrire, magnus fumi exitus solet fieri, & illud quidem magni ignis futuri indicium est. Quid enim nostris temporibus aliud clamant tanta capita mulierum in ornatibus inflata, & multiplicatio vexicarum, nisi quòd in cordibus aliquarũ earum carnalitatis, & luxuriæ magnæ viget ardor? Hæ tamen luxuriæ flammæ maxime F in oculis comprehenduntur, sicut Ecclesiastici 25. ait. Fornicatio mulieris in extollẽtia oculorum, & in palpebris eius agnoscitur. Sed forte dicet quædam, Non sic in veritate, non sic: sed cum his omnibus intẽdimus honestatem, & castitatem. Quibus merito respondemus. Si castę, & honestę cõcupiscitis esse, cur indicia carnalitatis, & luxuriæ præmonstratis? Amouete luxuriæ signum, & cessabit carnalitatis indicium. Maiora & efficaciora signa sunt exempla, quàm verba: verba fatẽtur castitatem, opera prætendunt carnalitatem. Si in domo G tua non venditur vinum, cur ibi ostendis circulum, quod est tabernarij signũ? Secunda stultitia dicitur duplicitas cordis. Nã talis duplicem ostendit faciem, vnam naturę, alteram vero culpæ. Natura ostendit faciẽ nigram, decoloratam, rugatam: Culpa verò faciem dealbatam, decoratam, atque politam, contra præceptum Ecclesiastici 4. Ne assumas faciem contra faciem tuam. Faciem contra faciem sumunt, quando ante ex natura apparẽt vetulæ, retro vero ex arte iuuenculæ: sic Psal. ad tales fœminas ait: Facies peccatorum sumitis. Quidam enim a tergo videns mulierem quandam valde H ornatam, credens illam decoram esse puellam, concupiscentia ductus est præcedere illam, vt eius vultum posset delectabiliter cõtemplari: Quam cum prospiceret, nouit esse vxorem suam; illique subridens ait: Es tu illa vetula resarcita? Tales nempe similes pelliparijs sunt, qui volentes vendere pelliceas veteres, vt rusticos ignaros deciperent, aliquo colore dealbant eas: sed postquàm per aliquot dies fuerint deportatæ, manifeste apparet vetustas earũ. Sic & huiusmodi vetulæ resarcinatæ, infarcinatæ, & ingessatæ. Tertia stultitia dicitur sanctificatio crinium: sicut enim Sanctæ canonizatæ

Stultitia mulierũ.

habent

A habent diadema decoris, s. gratiæ, & gloriæ: quia in mundo portauerunt Christi galeam, & nunc possidét in cœlo Christi gloriam, iuxta Apostolum. 2. Tim. 2. c. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Sic istæ habent diadema horroris, s. immensæ culpæ, & æternæ pœnę, quasi portent galeã contra Christum, & sanctificatæ sint in inferno per æternum supplicium. Quarta stultitia est bubo, siue lucifuga, aut ciuecta animarum. Sicut enim omnib. auibus lucifugis concurrunt aliæ aues, maxime ciuectæ, cum residet circa viscum, cócurrunt libenter auiculæ paruę, quasi de capite illius tam
B magno mirátes, nec tamen aduertunt quoadusq; fuerint inuiscate, demum ab aucupe captę, & deuoratę. Sic huiusmodi mulieres cũ grosso capite, quasi vesica inflata, & multipliciter adornata, iuuenes quasi simplices auiculas post se artificiose attrahunt, vsque dum illarum libidine inuiscati capiuntur a Dæmone, & deuorantur æterna damnatione. Vnde Prouer. 7. ecce mulier occurrit illi, s. iuueni in ornatu meretricio præparata ad capiẽdas animas: garrula, & vaga, quietis impatiens, nec valet in domo consistere, pedibus suis, núc foris, nunc in plateis, núc
C iuxta angulos insidians. Sequitur in textu: Statim eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam: & quasi agnus lasciuiés, & ignorat, quòd ad vincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta iecur eius: velut si auis festinet ad laqueum, & nescit, quia de periculo animæ illius agitur. & multa similia ibi. Et Ecclesiastes 7. dr̃, Qui placet Deo effugiet illã: qui aũt peccator est, capief ab illa.

De vltimis quatuor stultitijs capitum mulierum. Cap. 3.

D Tertio aliæ quatuor stultitiæ subnectantur. Prima est, ꝙ talia capitis ornaméta sunt laquei Dæmonum. Solent enim in quibusdam partibus pueri cõponere laqueos de caudis equorum ad auiculas capiendas. Sic Diabolus laqueos facit de capillis mulierum ad capiẽdum animas leues. Primoque capit ipsas mulieres adulterinos capillos portátes, seu proprios nimio studio adornantes, & flauescere facientes: suspenditq; illas, sicut suspẽsus est Absalon ad arborem quercus capillis suis, sicut scribitur 2. Reg. 18. Signum autem manifestum, ꝙ sic teneantur est: quia cum infirmantur pro recuperanda sanitate, cõsentiunt medicis proprios capillos abradi. Pro

Ornamẽta capitũ mulierũ, vi. p Tertullianũ, et Clemẽtem Alexandrinũ de ornatu mulierũ. Capillatura mulierum.

recuperanda autem spiritus sospitate prędicatoribus, & confessoribus consentire nolũt alienos capillos a capite remoueri. Propterea muscipulis sociantur, siue similantur, quæ difficiliter in capite decoriantur. Quot igitur vanitates mulier portat in capite, tot laqueos habet Diabolus in eius corde. Ideo in quolibet amouendo difficilem se reddit, cum confitetur, quia continue a Diabolo per illum tenetur. Sed veniet tẽpus, cũ verificabitur, quod Abachuc 2. dicitur. Subito consurgent, s. Dæmones, qui mordeant lacerantes te. Secunda stultitia dicitur diabolicum monstrum. Sicut enim Christus vnicũ habet caput, iuxta illud Apostoli. 1. Corinth. 11. Caput Christi Deus: sic tantum vnum caput homini fecit. Sed quia omne simile appetit suum simile, cum Diabolus Apocal. 7. septem capita habere perhibeatur: Iõ quasi emendans Deũ, & sibi mulierem conformans: conficit sibi capita septẽ, vt varijs tẽporibus, & diebus diuersa capita draconis monstret. Non autẽ aliud in præsenti tempore iam restat, nisi ꝙ mulieres portẽt cornua decem, sicut Apocal. 12. draco perhibetur habere: iam enim in quibusdam partibus ad binarium numerum in mulieribus cornua deuenerũt, cum iam portent cornua sicut animalia bruta. Iã tota Italia caudatis mulieribus plena est: nihil iam restat agendum aliud, vt completa animalia videantur, caudas, & cornua habẽt: vt quod Dominus mulieri creãdo negauit, Diabolus superadiunxit: vt vbi Deus hominem præfecit animalibus cunctis, Diabolus eis subiecit illum multiplicatis innumerabilibus culpis. Tertia stultitia dr̃ sedes Sathanæ: plurimæ namq; sedes tres habẽt pedes, illas vtiq, sustinentes. Sic nẽpe humana mens cum trib. virib. suis sedes merito dici potest, vbi residet, vel Deus per gratiã, vel Diabolus per hoĩs culpam. Deus enim quiescit in anima, quasi sedens cũ anima, non solũ amat bonũ per bonam volũtatẽ, & scit verum per lucidã veritatẽ: sed ẽt inter spiritũ, & carnẽ pax cõscientiæ regnat per mentis trãquillitatẽ. Et sic quasi in trib. pedibus, i. animæ potẽtijs: anima sic mẽs efficit sedes Dei, Psal. teste, q. ait: Cęlũ mihi sedes ẽ. Diabolus aũt humanã mẽtẽ vẽdicat sibi sedem cũ volũtatẽ primò ad malũ iclinat, deinde ad opa iniquitatis peccatorẽ inducit, nec adhuc in tali anima Diabolus cõquiescit, si adhuc lumẽ veritatis, ac patrati criminis in intelligẽtia regnat. Terreẽ enim Diabolus in humano corde quiescere,

E F G H

A sccere, veritatis lumine ꝑpulsatus. Propterea veritatis lucernā toto conamine conat extinguere, vt ꝑ hoc in baratrū cęcitatis, & ignorātię possit mentē humanā pcipitare: Tūc nēpe in anima quiete sedet, cū eā nulla lux veritatis ꝑpulsat. Et de hac sede Apocal. 2. c. scriptū est: Scio vbi habitas, vbi est sedes Sathanæ. Et Iob 40. c. de Diabolo in tali mente obscura quiescente scriptum est: Sub vmbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus. in vmbra cæcitas, in calamo mali operis vacuitas, & praua ac carnalis voluntas. in locis humentibus demonstratur, in quibus omnib. requiescit, & dor
B mit serpens Diabolus. Hæc aūt oīa se hēre prætendit mulier, quæ moderno tēpore altum cimerium, seu amplā vesicam, ac multipliciter decoratam in capite, quasi triumphalem sedem, & thronū Sathanæ portat: cum talia non solum in ea carnalem voluntatem, & opera carnis esse ostēdāt: verumetiā cęcitatē suæ carnalis vitæ manifeste ꝑtendāt. Quarta stultitia dr̃ remuneratio passionum, s. quib. propter peccata capitis puniūtur, sicut Sap. 11. scriptū ē: Per quæ quis peccat, per hæc & torquet. Peccauerūt quidē dealbādo ad Solē, vel cū sulphure i capi
Alia stultitia mulierum.
C te crines, seu fucauerūt faciē cum sublimato, vel argento viuo, & alijs fętidis, & abominabilibus emplastris: Aut in capite portauerunt magagnones, seu inflatas vesicas, siue morticinos capillos: Aut gemmas, & lapides preciosos in capite, vel in fronte pendentes, & consimilia multa. Propterea merito puniuntur, in quibus antea deliquerunt. Dolent dentes, & fętent, & decidunt, siue nigrescunt dentes, anhelitus olet, cecutiunt oculi, tussiunt, & spuunt tales abūndante catharro: rugātur illarum genæ, pallescit in facie cutis: iamque senescente vultu earum corda, & desiderio, & studio quotidie iuuenescunt.
D Demū dolore, vel alienatione capitis cōquassantur. Fiunt impatiētes, & molestæ proprijs viris, & toti domui inquietæ redduntur. Demū abominabiles viris, maxime si sunt Sodomitæ. Diabolusq; scptēpliciter oīa abominabilia hæc multiplicat in oculis, & naribus maritorum, vt verificetur, quod de tali muliere, Ezech. 16. c. scriptum est: Abominabilē fecisti decorē tuū. s. cum tuis vanitatibus, & multiplicibus infardaturis, propter quas corpore, & mente iam in pręsenti incipias participare infernū. Ecce quæ pariūt caudarū, & capitū, atq; totius corporis vanitates. Quæ igiť mulier tāta dementia laborabit, vt velit ꝑpter hoc æternaliter interire, & in pręsenti ēt incur-
E rere talia iudicia Dei? Ne igitur hęc honestę mulieres incurrāt, comburant mortuos crines, vniuersæ caudæ abscindantur, manicæ vestium restringantur, vascula tincturarum talium vnctionum in latrinam proijciātur, frangantur specula, comburantur vesicę, & magagnones: pater noster vani, & preciosa iocalia distrahantur. Emendetur vanarum mulierum vita: velint esse, atque videri veræ Christianæ, pudicam & honestam, sicut Christianæ ducant conuersationem, vt in præsenti Dei mereantur habere gratiam, & in futuro gloriam, ad quam nos perducat
F Dn̄s Iesus Christus, qui cum Patre, & Spū̄scō viuit, & regnat i secula seculorū, Amē.

SABBATO
post Dominicam de Passione.

De Domina Honesta.

Sermo XLVIII.

Olumus Iesum videre, Ioan. 12. Non est peccator tam impius, qui si in veritate ad pœnitentiā reuertatur, respuat a Deo. G
ecce mulieres, quæ in tot vanitatibus, sicut elapsis dieb. patuit, olim immersę erāt: auditis, & creditis illarū grauissimis culpis, ad vitę honestatē ꝑpositū mutauerūt. Et q̄ iā prius Deū, ac diuina spernētes nihil desiderabāt, nisi mūdū: iā nūc earū ītelligētia illustrata anxio desiderio poscūt, & dicunt, Volumus Iesum nos videre, s. in gloria sempiterna, i. volumus nos saluari. In qb. gratiosissimis, & desiderosissimis verbis octaua Religiositas, q̄ dr̃ reformata, clarius demonstrat, qa p eā aīa reformari pōt. Vt ergo talis reformatio huius saluationis desiderio plena in corde taliū mulierū efficacius inardescat, ipsa Dn̄a Honesta. i. qua H
honestate fulgere dēat honesta mulier, & qb. ex causis a cōsorte suo amāda sit, ꝑ ordinē describat. Pro quo recto ordine, nō vtique supinato, sicut in sermone hesterno, verba Io. Euāg. assumā, Apoc. 12. Vbi Dn̄am Honestā describens ait: Mulier amicta Sole, & Luna sub pedib. eius, & i capite eius corona stellarū 12. In qb. sacratissimis verbis describit Dn̄a Honesta, & tripliciter figuratur. Primo virtutibus adornata ibi, mulier amicta Sole. Scdo modestijs honorata ibi; & Luna sub pedib. eius. Tertio gratijs coronata ibi, & i capite eius corona stellarū 12.
Domina Honesta tripliciter figuratur

ARTI-

A ARTICVLVS PRIMVS.

Quòd Domina Honesta virtutibus theologicis est ornata.

Primo inquã describit Dña Honesta virtutibus adornata. Ait enim Ioannes Euãgelista: Mulier amicta sole. Habet enim sol splẽdorem, vigorẽ & calorẽ, vt indicet eã virtutibus theologicis ornatã, vt dignè dicer possit cũ pheta, Dñe pstitisti decori meo virtutẽ. Primo nãq; habet splendorem fidei: dicitq; cũ Apost. 1. Cor. 13. Charitas oĩa credit, licet non oĩbus credat: tñq; credit, q̃tum veritas cõtestat: dicitq; cum Paulo. 2.

Sol tria habet.

B Tim. 1. Scio cui credidi. huic autẽ mysticè dicit Dominus, Matt. 15. O mulier, magna est fides tua. Fides tua saluam te fecit, Luc. 7. Habet etiam secundo vigorem spei: ideo dicit illud. 2. Reg. 25. In Domino sperans non infirmabor. Et psalm. in eius persona inquit, In te Domine speraui, non confundar in æternum. Et iterum ad idem ait: Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas. Iterum tertio habet charitatis calorem. Flammescit nanque tota in Dei

C amorem & deuotionem, & quasi altera Magdalena lachrymis rigat pedes Iesu. De hac Ecclesiasti. 26. c. scriptum est, Mulieris bonæ beatus vir.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quod Domina Honesta vanitates mundi contemnit.

Secundo describit Dña Honesta modestijs honorata, quia luna sub pedibus eius. Nam mundana vanitas sub pedibus eius, i. sub affectibus conculcatur. Quid per lunam, nisi mundana vanitas dignius exprimi potest? Habet enim luna tria, primo luciditatem, secundo frigiditatem,

Luna tria habet.

D tertio habet mutabilitatem. Primo nanque luna ostendit luciditatem: sic mundana vanitas, & maximè quæ mulieres molestat in pulchritudine vestibus & ornatu. De quo Ecclesiastes. 1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Hæc autem luciditas tantum oculos inspicientium trahit, vt præponant eam pulchritudini animæ & gloriæ paradisi, nec non & formositati superadmirabili ipsius Dei: propter quod admiranter propheta de talibus ait. Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? E

Secundo habet luna frigiditatem. Sic quidem mundana vanitas frigida est, frigidãq; & omni charitate vacuam mentem facit. Vnde Hiere. 25. scriptum est: Ambulabũt post vanitatem, & vani facti sunt. Propterea ad Roman. 6. Iam decrepitas & rugosas interrogat Apostolus, dicens: Quẽ fructum habuistis tunc in illis, s. vanitatibus, in quibus nunc erubescitis, videlicet inuenientes vos vacuos omni diuina dilectione? Tertio habet luna mutabilitatem, sic & vanitas mũdi. Vnde Iob. 13. c. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs: qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & F nunquam in eodem statu permanet. Et iterum Propheta ait: Mane, scilicet pueritiæ, sicut herba transeat: mane, scilicet adolescentiæ, floreat: & transeat: vespere, scilicet virilitatis, decidat, induret in senectute, & arescat, videlicet in vltima decrepitate.

ARTICVLVS TERTIVS.

De duodecim gratijs, seu stellis, quibus Domina Honesta honoratur & decoratur. G

Tertio describit ipsa Dña Honesta gratijs coronata. Vnde Io. ait, Et in capite eius corona stellarũ. xij. quæ sunt xij. stellares gratiæ, quibus Domina Honesta moraliter exornatur, vt uerificet quod de tali muliere Prouerb. 12. scriptum est: Mulier diligens, corona est viro suo. Et quia secundum naturales tria sunt appetibilia bona. s. honestum, delectabile & vtile. Ideo, vt mulier virtuosius diligatur a viro suo, ostendemus ꝙ quatuor primę stellæ pertinent ad honestũ, quatuor aliæ ad H delectabile, vltimæ quatuor pertinent ad vtile. De quibus tribus bonis propheta, psal. 127. ait, Vxor tua: ecce honestum. Sicut vitis: ecce delectabile. Abundans: ecce quod vtile est. Quod in his xij. stellis potest esse aliud thema.

De quatuor stellis primis, quæ pertinent ad honestum. Cap. 1.

Quatuor sunt bona in sancto matrimonio, quæ pertinent ad honestum, quia psalm. dicit, vxor tua. Primũ diuinaliter ordinata, secũdũ sacramẽtaliter despõsata, tertiũ exẽplariter

A pliter amata, quartum virtualiter appreciata.

De excellentia sancti matrimonij in veteri & nouo testamento ostensa. Cap. 1.

Rimum bonū in vxore honestū est, quia diuinaliter ordinata, de quo in veteri testamēto conside rādum est de sancto mrīmonio. Primo, a quo fuit ordinatum: Secūdo, vbi fuit ordinatum: Tertio, qñ fuit ordinatum: Quarto, quare fuit ordinatum. Primo enim fuit ordinatum a Deo. Vnde Gen. 2. c. Non est bonum hoīem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Secundo fuit ordinatum in nobiliori totius mundi loco. s. in paradiso terrestri, sicut Gen. 2. c. patet. Tertiò vero fuit institutū ante lapsum: suisset nanque tunc in officium, nunc aūt post lapsum est in officium & in remediū, vt patet. 32. q. 2. sicut. §. his. Quarto fuit ordinatum ad implendum paradisum. Vnde Gen. 2. scriptum est: Crescite & multiplicamini, & replete terram. In noua autem lege matrimonium commendatur etiam quadrupliciter. Primo ex sententia euangelica. Matth. 19. Quod Deus coniunxit, homo nō separet. Secundo ex doctrina Apostolica. j. Cor. 7. C Apostolus ait: His, qui in matrimonio coniuncti sunt: præcipio non ego, sed Dñs, vxorem a viro non discedere. Tertio ex præsentia auctentica. Vnde Io. 2. Nuptiæ factæ sunt in Chana Galileę, & erat mater Iesu ibi, vocatus est autem Iesus & discipuli eius ad nuptias. Quarto ex operatione miraculosa: quia, vt scribitur Ioan. 2. Dominus in nuptijs aquam in vinum conuertit.

Matrimonii a quo fuerit ordinatū in veteri testamēto.

Matrimonii quadrupliciter cōmēdat in noua lege.

Primo. *Secundo.* *Tertio.* *Quarto.*

De triplici fide ad quam coniuges inuicem obligantur. Cap. 2.

D

Secundum bonum honestum in coniuge est, quia sacramentaliter desponsata. Quæ quidem fides in hoc attendit, quia nec vir cum alia, nec mulier cum alio misceatur. In huius mysterium a viro vxori anulus datur, vbi cōcurrunt tria. Primum, quia anulus non excedit, nec exceditur, sed ei adæquatur, vt designet quod Apostol. 1. Cor. 7. c. ait: Mulier potestatem sui corporis nōn habet, sed vir: Et vir potestatē sui corporis nō habet, sed mulier. Et ideo post copulam carnalem, nec religionem potest alter eligere altero inuito, nec continentiam profiteri, sicut patet. 33. qō. 5. c. 1. 2. 3. & 4. Secundum qa alium digitū capere nō E potest cum quo positus est: sic nec ille aliā mulierem, nec illa alium virum altero eorum viuente suscipere potest. Tertium, qa anulus ponitur in digito, in quo est vena quædam sanguinis ad cor vsq; perueniēs, sicut dicitur. 33. q. 5. ca. fœminæ. in fi. quod fit propter mutuæ & cordialis charitatis signum: vel propter id magis, vt eodē pignore eorum corda iungantur, quasi in desponsatione concurrat triplex fidei signū. Primum cordis, sicut patet de anulo dato in digito, vbi est vena cordis. Secundū oris, F quia ore vel signo capitis, vbi est os, exprimitur cordis consensus. Tertiū operis, qa anulus ponitur in manu, per quam in scriptura sacra exprimitur opus: quæ signa ostendunt, quòd quilibet eorum alteri obligatur triplicem fidem tenere, s. cordis, oris, & operis, quorum quilibet violatur, cum in quocunque eorum cor consensu, vel os affatu, aut corpus aliquo sensu, cum altero a consorte carnaliter maculatur, teste Domino, qui Matth. 5. c. ait: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

Secūdum in coniuge bonum.

Pulchra anuli cōsiderā q in mrīmonio datur.

De digito anulari q ali'nōie dr medicus.

Quod vxor a viro diligi debet, sicut a Christo ecclesia sponsa eius. Cap. 3. G

Tertium bonum honestum in coniuge est, quia exemplariter dilecta vel diligenda, scilicet exemplo Christi. Vnde Apostolus ad Ephesi. 5. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret. Et in fi. c. subdit: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in ecclesia. In hac similitudine duo comprahendi possunt. Primum, quòd vir salutem vxoris desideret & procuret omni instantia & labore: quia Christus pro sponsa sua ecclesia in Cruce mori dignatus H est, vnde 1. Pet. 2. Christus passus est p nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Secundum, quòd si adulteretur, demumque pœniteat, cum misericordia suscipiat eam. Vnde Oseæ. 3. Diligite mulierem dilectam ab amico & adulteram, sicut diligit Dominus filios Israel: & ipsi respiciunt ad Deos alienos. Et Hier. 3. c. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.

Viri, diligite vxores, quō intelligitur.

Quanto

A *Quanto precio estimanda est vxor bona. Cap. 4.*

Q Vartum in coniuge honestum bonum est, quia virtualiter appretiata. Plures vidi venerabiles & appretiabiles, honestas, pudicas & pulchras mulieres ab ingratis maritis esse despectas; Virosq; earum factos amētes & insensatos ex vitiosissimis & turpissimis fœminis. Contra quos Prouer. 5. c. Lætare cū muliere adolescentiæ tuæ. Quare fili mi se duceris ab aliena, & foueris in sinu alteri⁹?
B Et Ecclesiastici. 7. Noli discedere a muliere sensata & bona, quam fortitus es in timore Dñi: gratia enim verecūdiæ eius sup aurum. Et Ecclesiastici. 26. Gra super grām, mulier sancta & pudorata. Tanta nēpe est gratia mulieris bonę, vt nullū ornamentū tēporale posset esse in domo viri, quod cōparet illi. Non vasa argentea, non familia plurima & ornata: non supellectilia pulchra, & alia quæcunq; decora. Nā oia ista sunt quasi stellæ & luna in eius domo: sed eius virtuosa coniunx est quasi sol, teste Ecclesiasti. 26. Sicut sol oriēs mundo, sic mu
C lieris bonæ species in ornamētū dom⁹ suæ: immo vir, cui talis est mulier, Rex vtiq; dici potest, cuius corona est ipsa mulier.

De secundis quatuor stellis, quæ ad delectabile spectant.

S Vnt & alia quatuor bona in matrimonio, quæ ad delectabile spectant: propter quæ vir tenetur diligere vxorem. De quo delectabili propheta subdit: Sicut vitis, quæ vtique arbor delectabilis est. Primum bonum naturalis dilectio, secundum maritalis consolatio, tertium parentalis separatio, quartum spiritualis dele-
D ctatio.

Quod inter vxorem & virum naturalis est amor. Cap. 1.

Mrimonij primū bonū delectabile.

Rimum bonum delectabile est naturalis dilectio, quia naturaliter vir inclinatur ad vxoris delectationem. Propterea non fecit Dominus Euam de limo terræ, sicut hominē: sed de costa viri formata est & de ei⁹ carne, vt vir eam amaret sicut seipsum. Quod intelligens Adam, Gen. 2. ait. Hoc nunc os de osse meo, & caro de carne mea. Quod & declarans Apostolus, ad Ephe. 5. ait: Qui vxorem suam diligit, seipsum diligit. Adde sq; præceptum in eodem c. ait. Vnusquisque vxorem suam, sicut seipsum diligat. E

Quanta consolatio sit viro vxor bona. Cap. 2.

Maritalis cōsolatio.

S Ecundum delectabile bonum est maritalis cōsolatio. Cum enim fecisset Dominus Adam solum, Gen. 2. c. ait: Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. s. vt sit in consolatiuū adiutoriū ei⁹. Quia, vt dr̄ Ecclesiastes.
4. Væ soli: quia si ceciderit, nō habet subleuantē se. Nō enim sunt soli illi, qui cū Deo nobile cōtraxerunt mrimoniū: quorū aiæ p virginitatē vel purā castitatē sp̄uali cōnubio ei cōtinuè copulatæ sunt. Sed bñ solitarij sunt & derelicti a Deo, qui in ædib⁹ suis publicè tenēt cōcubinas. Nā cum tales suas cōspiciunt meretrices, desolationē vident potius q̄ solamē: vident enim cōtinuè gladiū, quo diabolus interimit eos: vident destructionē famæ suæ: destructionē domus suæ & substantiæ suæ. Nam, vt dr̄ Prouerb. 14. c. Sapiens mulier. i. vxor, ædificat domū suam. Insipiens autem, id est, concubina, constructam manibus destruet. F G

Quod amore viri vxor relinquit omnes propinquos suos. Cap. 3.

T Ertium delectabile bonum est parētelæ separatio. Dulcis quippe in coniuge amor ad virum suum: admirabile vinculum charitatis & appretiabile nimis, puellam derelinquere lares suos, obliuioni tradere fratres, sorores, patrē, matrē, & sæpe aliam parentelā. Quandoq; egreditur de terra sua, & de cognatione sua: solaque & quodammodo peregrina inhabitare venit domum mariti sui. Quanta igitur charitate & humanitate suscipienda & amplectanda est talis puella, in huiusmodi persona Hierem. 2. c. ait. Recordatus sum tui miserans adolescentiam tuam & charitatem desponsationis tuæ, quando secuta me es in deserto, in terra, quæ non seminatur. H

Quanta consolatio spiritualis, sit inter coniuges. Cap. 4.

Q Vartum delectabile bonum est spiritualis delectatio. Sunt nempe q̄dam, quibus Dñs delectaẗ, sed non mundus, sicut sunt gratiæ & virtutes.

A virtutes. Sunt & alia, quibus mũdus & demonia delectantur, & non Deus: sicut sunt vitia & peccata. Sunt quoque & aliqua, quæ & mundo & Domino bñplacita sunt, sicut Ecclesiastic. 25. c. testatus est, dicens. In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus: concordia fratrum, & amor proximorum: & vir & mulier bene sibi consentientes. Et merito ait, sibi bene consentientes, vt omnem inordinatum consensum excludat, & sic econuerso. Ex his tribus contra-
B rijs offensa Dei & scandalum proximi semper oriri solet.

De vltimis quatuor stellis, quæ ad vtile respectum habent.

Alia insuper quatuor bona in sancto matrimonio ad vtile spectãt. Ideo psal. inquit, abundans. Primum est fructus pretiositatis, secundum defensio fragilitatis, tertium subuentio charitatis, quartum vnio contrarietatis.

Quod preciosus est matrimonij fructus. Cap. 1.

C

Primũ bonũ vtile.

Primum vtile bonum est fructus pretiositatis. O quàm preciosus fructus est filium vel filiam procreare, quibus cœli palatium repleatur: propter hoc enim principaliter cõtrahendum est, vt dicitur 32. quæstio. 2. ca. pudor, dicente Domino, Gene. 1. Crescite & multiplicamini, & replete terram. Cognoscitur nempe arbor ex fructus nobilitate. Quæ nanque est arbor, quę patri ꝓducit & Deo totique progeniei filium vel filiam, nisi vxor fętu abundans? O fru-
D ctus benedictæ arboris super omnes alias pretiosus: o fructus tam mirè a Deo dilectus: o inquam fructus, pro quo redimendo filius Dei est Cruci affixus: nec omnes diuitiæ mundi vni filio vel filiæ comparantur: propterea, sicut Matth. 7. testatus est Dominus, A fructibus eorum cognoscetis eos. Valde est ergo talis amanda, quæ tam pretiosum producit fructum: dulciter regenda, amicabiliter supportanda. Mirum equidem est. Gallina pluries frãgit vasa domus, stercore deturpat mẽsam: clamat ptur batq; domũ, cũ fecerit ouũ: & tñ sustentat amore inanis fructus. Et vxor, q̃ facit ita ꝑtiosum fructũ, si vltra beneplacitum viri dixerit verbum, tota domus furore turbatur.

Exẽplum gallinæ.

Quod matrimonium in remedium fragilitatis datum est post lapsum. Cap. 2. E

Secundum vtile bonũ est defensio fragilitatis. Vnde 32. q. 2. c. sicut. §. proximo, scriptum est. Prima institutio cõiugij in paradiso facta est, vt esset immaculatus thorus & honorabiles nuptiæ, ex quibus sine ardore conciperẽt, parerent sine dolore. Secundo propter illicitum modũ limitãdum extra paradisum facta est, vt infirmitas ꝓna in ruinam turpitudinis, honestate exciperet coniugij. Vnde Apostol. 1. Cor. 6. ait: F Propter fornicationem vnusquisq; habeat suam vxorẽ, & vnaquæq; virum suũ hẽat. Ex hac itaq; causa fit, vt coniugati se inuicẽ debeant, nec se sibi negare possint. Vnde Apostol. eo. c. ait. Nolite fraudare inuicẽ, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt expeditius vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos sathanas; hoc autem dico propter incontinentiã vestram. hæc vbi sup. Ecce, ꝙ vxor in ea parte idest, in carne, in qua vir infirmior est, i eiꝰ defensionem venit: dicente Dño, Matt. 26. Spũs quidem prõptus est, caro aũt infirma.

Matrimonij secũdũ bonum vtile.

Multũ in matrimonio debitum.

Quòd officium vxoris est in omnibus necessarijs suo coniugi subuenire. Cap. 3. G

Tertium vtile bonum est subuẽtio charitatis. Charitatiuè nanq;, & amãter quidem, mulier adiuuat virum suũ in prolis procreatione: in eiusdẽ prolis laboriosa educatione: iuuat virum in hospitij diligenti gubernatione: in bonorũ conseruatione & multiplicatione. propterea Ecclesiastici. 36. c. scriptum est: Qui possidet mulierẽ bonã, inchoat possessionẽ: adiutoriũ ſm illum est & colũna & reqes. Adiutoriũ quidẽ in tpalibus: colũna aũt in corporalibus: sed requies in bonis temporalibus viro suo est. Adiutorium nempe est in temporalibus rebus. Considera mulieris bonæ H in totius substãtia domus solertiã, diligẽtiã & sollicitudinẽ. Hæc nanq; blãda & frumẽta ordinat & gubernat, tuetur oleum: salitas carnes in domo esse procurat, & intactas a vermibus seruat. Telas lineas, & q̃que pro familia laneas ordiri & perfici operat: pãnos laneos ne rodant a tineis vẽtilat, lineosq; lauari ꝑ necessitate ꝓcurat: dissipata & quasi cõsumpta resarcit: quęq; minima cunctaque residua ad domus vtile trahit. Quid plura? peruigiles oculos mentemque

Matrimonij tertiũ bonũ vtile.

Mulier q̃uo & in qbus ẽ adiutoriũ viro suo.

A temq; prudentem ad oẽm substantiã dom⁹ habet. Colũna insuper viro & familiæ suæ ĩ corporalibus est. Infirmat̃ in domo quisq; solerti vigilantia medicis & medelis die noctuq; pro infirmi sanitate laborat. Si casu maritus languet, cum infirmo grauius infirmat̃: cibũ non sumit, somni oblita quietẽ nescit: mæsta, lãguida, anxia, lachrymosa, totaq; angustiosa, omnes viri sui dolores sentit & passiones. Necnõ & requies est viro ĩ spiritualibus bonis. Est nempe tota deuota Deo & ecclesiasticis sacramentis, tota pia pauperibus & egenis: erudit filios, totãque familiam in timore Dei docet compositos mores, honestatẽque vitæ & omne bonitatis exemplum. Denique sagaci puritate cõuersabilis cum bonis & malis. Graui iocunditate affabilis cunctis, honestaq; maturitate amabilis vniuersis, Deo & hoibus grata est. At econtra videas inuxoratorũ nõ dico cunctorũ, sed talium qualiũ solutorũ dissolutorũ domos, raro vel nunq̃ ibi accẽdit̃ ignis, parapsides & incisoria vix semel lauãtur in mẽse: ollas & frixoria lauãt lingẽdo canes, nunquã scopat̃ domus: Coquina, totaq; domus araneis & immũditijs plena ẽ. Purgamẽta fructuũ q̃nq; in angulo cumulant̃, & muscarũ fomentũ est. Tobaliæ nũquàm de mẽsa mouentur: ibiq; parapsides & incisoria quadã porcina, & festina sine aq̃ lotione, immo ex fricatione purgant̃: lectus linteaminibus ibi vsq; ad vltimã consumptionem dimissis foueã & canum cubiculũ paret, fracto vase a canibus funditur oleũ, nesciẽte viro. Frumẽtũ murib⁹ & passeribus, vermibus vel pluuia perit. Effundit̃ vegete vel in ea putrescit vinum. Pãnamẽta linea vel lanea, labe vel tineis cõsumuntur. Nescit ostiũ qua hora debeat expectare dñm: media nocte, an gallicatu, siue diluculo, vel ipso meridie, quia nescit rediens seruare tempus. Infirmatur denique iudicio Dei: O quis exprimere posset, quot & quibus calamitatibus & miserijs crucieẽ. Pauperes etiam ab ostio effugantur, vt verificetur quod Ecclesiastici. 26. scriptum est: Vbi non est mulier, ingemiscit ęger vel egens. Dei aũt opera & mandata moresq; virtutũ ita ab hmõi æde exculsa sunt & alienata, vt iudicare vix valeas, an. s. Christiani, an pagani sit domus. Et vt in breui cuncta cõprehẽdam, in temporalibus & in corporalib⁹, necnon & in spiritualibus cunctis talem hmõi miseram & miserabilem vitã ducũt, vt non hoium, sed aialiũ mores meritò dici possint. Si autem ĩ horum remedium ibi tenetur scortum: audi nõ me, sed quod scriptum est, Prouer. 29. c. Qui nutrit scortum, perdet substantiam: non solum spũalẽ, quæ sunt gratiæ & virtutes, verũetiam corporalem & tẽporalem. Nã expectans quotidie pelli, paulati cõsumit domũ frequẽtia furti.

Adiutoriũ mulieris viro suo ĩ spũalibus.

B C D E

Quod sæpe matrimonium est causa magnę pacis. Cap 4.

Qvartum vtile bonũ est vnio cõtrarietatis: nã ꝓpter maritale coniugiũ non solum cõsanguinitatis amore multorũ aĩ mutua iungunt̃ dilectione, verũ etiã plurimi inimici & q̃nq; vnũ regnũ vel patria magna ad pacẽ & concordiam reducunt̃. Vnde merito indecẽs est ꝙ cõiuges, qui aliorũ sunt causa pacis, sint iter se ipsos quodãmodo discordes, ꝓpter ꝙ hortat̃ Apostolus cõiugatos ad pacẽ, ad Ephe. 4. c. dicens, Sollicite seruare vnitatẽ spũs in vinculo pacis. Et 2. Corint. vlt. Pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum, nunc & in secula seculorum, Amen.

Quartũ bonũ vtile.

F

DOMINICA

In ramis palmarum.

Ordo dicendorum per sequentem septimanam.

G

Sermo XLIX.

Esus Nazarenus Rex Iudæorũ. Io. 19. Quia iã ad gloriosum diẽ palmarũ cũ aĩarũ ꝓfectu atq; ardẽti affectu pduxit nos gra Saluatoris: Nunc tpe tã sacrato & tã deuoto, q̃tum est septimana occurrẽs, remotis omnibus mundanis & distractiuis, soli Deo & animarũ saluti vacãdum est: quia verè de occurrenti septimana. 2. Cor. 6. Apost. ait: Ecce nunc tẽpus acceptabile, ecce nũc dies salutis. Hoc est. n. totius Quadra. immo totius anni, & fortè quibusdã totius vitæ suæ tempus vindemiæ atque messis. Ecce quod nũc verificat̃, quod Dñs Io. 4. c. ait: Leuate oculos vestros, & videte regiones quæ albescũt iam ad messem, & q metit. s. in cõfessionib⁹ mercedẽ accipiet, & cõgregat fructũ. s. aĩarum in vitã ęternã, vt & qui seminat in prædicationibus, simul gaudeat, & qui metit. s. in confessionibus, seu in cõuersionibus a via mala ad viam iustitiæ & salutis. Ad messem igitur vberem colligen-

H

Vindemia totius anni.

A colligendam totam hanc vltimam septimanam ad deuotionem fructiferã ordinem⁹. Propterea vltimas octo Religiositates subdamus. Prima dr̃ religiositas nominis magnificati. Nam hodie incipit ecclesia agere memoriam passionis, & in euãgelio missę, Matth. 21. dr̃, Osanna. i. obsecro, salua nos: Benedictus, qui venit in noĩe Dñi. Quod etiam potest esse aliud thema. Insuper quia hodierna die in epistola ad Philipp. 2. cap. Apostolus ait: In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum. Ideo propter hæc omnia agemus hoc mane de titulo triumphali sacratissimę Crucis, in quo nomen Regis Iesu triumphaliter exaltatur & gloriosissimè commẽdat. Secunda est Religiositas mundi contẽpti, seu vilificati, in qua agemus de contemptu mundi. Tertia est Religiositas spũs illustrati, vbi tractabimus, quanta fecit Deus animæ nostræ. Quarta est Religiositas Angeli destinati, vbi angelica salutatio. i. Aue Maria, per ordinem exponetur. Quinta est Religiositas animi obligati, vbi differere intẽdimus, quomodo quis obligat̃ tripliciter ad Dñicum sacramentum. Sexta est Religiositas fructus multiplicati, vbi ostendemus 12. fructus sanctissimi sacramenti. Septima est Religiositas Christi passionati, vbi explicabimus Dominicam Passionem. Octaua & vltima erit Religiositas cordis præparati: in qua demonstrabimus modos, quibus quilibet se præparet in die Resurrectionis Domini ad suscipiendum sanctissimũ sacramentum.

Religiositates octo. B C

De titulo triumphali sacratissime Crucis in quo nomen regis Iesu triumphaliter exaltatur & gloriosissime commẽdatur.

D

Esus Nazarenus Rex Iudæorũ. Io. 19. Ad laudem & gloriã noĩs Regis Iesu tractaturi de titulo triumphali tria circa hæc ante oĩa prænotemus. Primo titularem occasionem, secũdo literalẽ variationem, tertio diuinalem dispensationem. Primo autem prænotemus titularem occasionem: varijs enim ex causis tituli antiquitus formabantur. Hinc beatus Hieron. exponens illud psal. Eripe me de inimicis meis Domine, triplicem titulum ibi distinguit. Primum memorialem, secundum p̃conialem, tertium triumphalem. Primus autẽ memorialis dictus est, sicut sunt epitaphia posita super tumulos mortuorum, q ideo memorialis dr̃, quia fit in memoriam eorum, qui ibi sepulti sunt, vt oretur ꝓ eis. Secundus vero præconialis titulus nuncupatur: & hic scribi solet in portis ciuitatũ, seu in liminibus domorũ in laudẽ & præconiũ ciuitatis vel domus, sicut Esa. 19. scriptum est: in die illa erunt quinque ciuitates in terra Ægypti. Et sequitur. Ciuitas solis vocabitur vna. Similiter de domib⁹, Domus Virgilij, & sic de alijs. Tertius vero titulus dicitur triumphalis: & hic continet ordinem & causam triumphi. Talis autem titulus antiquitus scribi solebat in quibusdam arcubus ciuitatum, sicut et̃ adhuc patet in Roma. descriptio igit̃ causæ & ordinis illius triumphi, dicebatur titulus triumphalis. Talis aũt fuit titulus iste, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, qui fuit positus a Pilato, de quo titulo Esa. 19. prophetatũ erat. In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti. idest crux in medio habitabilis mũdi, & titulus Dñi iuxta terminum eius. Et licet principalius dici debeat titulus triumphalis, pōt et̃ nihilominus dici titulus memorialis & p̃conialis. Primo. n. dici pōt titul⁹ memorialis, tãq̃ nobis memorãs Chr̃i mortẽ cum cã sua, vt sit sensus: Iesus crucifix⁹ est, quia Rex Iudæorũ erat. Et quia mirabili vita & doctrina cõprobauit se esse super mundanũ Regẽ oĩum illũ confitentium esse Deum, Secundo dici p̃t præconialis, quia laudem cõtinet suæ dignitatis & regiæ p̃tãtis & floridæ sanctitatis. Tertio quoq; pōt dici triumphalis, quia de diabolo, morte & mundo triumphans regnum æternum pro omnibus confitentibus & laudantibus sanctissimũ Iesu nomen victoriosissimè acquisiuit. Secũdo cõsideremus literalẽ variationem. Secũdũ enim Io. in p̃dicto. c. hic titulus erat scriptus Hebraicè, Græcè & Latinè propter tria. Primo propter singularẽ eminentiam, secundo ꝓpter specialem notitiam, tertio propter generalem victoriã. Primo enim factũ est hoc ꝓpter singularẽ eminentiam. Nã s̃m Augus. super Io. Hæ linguæ in mundo singulariter eminebãt. Hæbraica quidẽ propter Iudęos in lege Dñi gloriantes: Græca vero ꝓpter gentiũ sapientes: Latina propter Romanos tũc ferè oĩbus gentibus imperãtes. Secũdo ꝓpter spãlem notitiã, vt s̃ mõstraret̃ q̃ legis mysteria, mundi sapiẽtia, & mũdana potentia atq; omniã mundi regna ei seruitutã erant. Primum in Hebraicis, secundum in Græcis, tertium vero in Latinis literis designat̃. Tertio vero ꝓpter generalẽ victoriã, vt innueret̃ q̃ sic Christus tũc ꝓ oĩbus patiebatur,

Psalmographi. *Primus titulus.* E *Titulus secundus.* *Titulus tertius.* F *Titulus memorialis.* G H *Diuersi idiomate conscript⁹ est titulus Crucis Chr̃i & quare.*

A tiebatur, sic pro oibus triũphabat in cruce. Et sic verificaret, quod 2.c. ad Phil. Aposto. ait. Omnis lingua confiteat, quia Dñs nr̃ Iesus Chr̃s in gloria est Dei p̃ris. Tertio.n. cõsideremus diuinalẽ dispensationẽ. Occulta enim, puidentia & sapiẽtia Dei multa i gloriã suã facit per eos, qui eius gloriã nõ intendunt. Nã mirũ equidẽ est, qua intẽtione Pilatus talẽ titulũ voluerit scribere & supimponere Cruci Chr̃i, & quare sic trib⁹ solẽnioribus linguis: licet.n. ip̃alis eius intentio non oino sit nobis nota siue certa: apertissimè tñ constat, ꝙ hoc factũ est ordinatione diuinæ ad gloriã Dñi Iesu Chr̃i. Et quantũ ex dictis & factis Pilati cõprẽhendi põt,
B
videt ꝙ quædã grandis, licet cõfusa æstimatio Christi fuerit mẽti eius impressa, ex qua ipsum multotiens liberare conatus est, ex qua ẽt tã nobilẽ titulũ sibi solenniter scripsit, & ex qua ad quãcunq; instantiam Iudæorũ aliud scribi petentium, quod scripserat noluit retractare, nec in aliquo variare. Vnde Io. 19. subinfert: Dicebãt ergo Pilato põtifices Iudæorũ, noli scribere Rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorũ. Rñdit Pilatus: quod scripsi, scripsi. Quasi dicere velit, sicut scriptum est, sic stabit.i. indelebilẽ titulum apposui, quia indelebilis erit memoria eius, sicut Prouer. 10. scriptum est: Memoria iusti cum laudibus; & nomẽ impiorũ putrescet. Est igit̃ diuina dispensatione sancitum, vt hic titulus triumphalis super crucem Domini poneretur, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. In quo titulo tota spes nostræ salutis insinuatur, secundum quod triplex est spes nostra. Prima veniæ, secunda gratiæ, tertia gloriæ. Prima spes veniæ indicatur cum dicitur, Rex Iudæorum, id est confitentium. Secunda spes gratiæ ponitur cum dicitur: Nazarenus; qui floridus interpretatur: flos enim spem fructuum euidenter designat. Tertia vero spes. gloriæ demonstratur in hoc sanctissimo nomine Iesus, qui saluator interpretatur. Ipse enim solus saluat in se sperantes. Et hoc titulo prima Religiositas, qua dicitur nominis magnificati, apertius demonstratur. In qua quidem ostenditur nomen Regis Iesu dulcorosum, gratiosum & gloriosum. Dulcorosum propter spem veniæ, gratiosum propter spẽ gratiæ, gloriosum propter spem gloriæ.

In titulo Crucis triplex spes nr̃a constituta est.

D

IESVS quid significat.

ARTICVLVS PRIMVS. E

De quadruplici dulcedine, quæ acquiritur in spe nominis regis Iesu.

PRimo quidem nomen Regis Iesu dulcorosum est propter spem veniæ: quia sicut prædictũ est, Rex Iudæorum, i. confitentium & pœnitentium nuncupatur. Quadruplex.n. dulcedo propter spem veniæ de noĩe Regis Iesu ab anima pœnitentis sentit̃. prima est dulcedo remissionis, secunda est dulcedo renouationis, tertia est dulcedo consolationis, quarta est dulcedo defensionis. F

Dulcedo quadruplex.

Quod propter virtutem nominis Iesu, peccatori crimina relaxantur. Cap. 1.

PRima autem dulcedo est remissionis. Magna quippe dulcedo est animæ peccatrici in hoc sanctissimo noĩe Iesu sentire tantam esse virtutem, vt in illo remittantur sibi omnia peccata sua. Audiamus hoc, attestãte Ioanne Apostolo. 1. Io. 2. Scribo vobis filioli, qm̃ remittunt̃ vobis pctã ṽra, ꝑpter nomen eius. Sicut enim grauiter æstuãti, & longo sitis ardore succẽso, fons frigidus salubris & gratus efficit: sic mentibus iniquitate depressis nomẽ Iesu culpæ grauedinẽ & pc̃ti mœrorem expellit. Dr̃ enim Act. 22. Baptizare & ablue peccata tua inuocato noĩe Iesu. Dic ergo aĩa peccatrix: Et ego Dñe Iesu nomẽ tuũ inuoco, propter quod mihi peccatorũ adsit remissio. Oro Dñe Iesu, vt adimplere digneris prophetiæ præconiũ: quia si hoc feceris propter nomen tuũ Dñe propitiaberis pc̃õ meo: multũ est enim & ẽt copiosum. Sic enim habemus in alia translatione conscriptũ. Verè multum per omnẽ modum: cui & si non parcere debeas rõne meriti mei, sed propitiare obsecro propter sanctitatem nõis tui. Et verè copiosum est peccatũ meũ, quod cursu tẽporis, defectu corporis, progressu ætatis non minuitur, sed augetur: & nisi tua subueniat bonitas, mea semper augebitur iniquitas. Et iterũ. 1. Ioan. 2. idem Apostolus ait: Filioli, hoc scribo vobis, vt non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est ꝓpitiatio pro peccatis nostris. O consistoriũ mirabili ordinatione sancitum: peccator pœnitens plorat: plorans postulat, filius

G

De hoc noie Iesu vide Ger. par. 1. ser. de Circũ. Vide Biel serm. de Circũ. & lib. 3. sen. dist. 6. q. vnica ar. 3. dub. 4.

Simile.

H

A impetrat pater cōdonat & spiritus sanctus mentem lætificat. Sed hoc pro certo noscas tunc de peccato veniam percepisse, quando post culpæ detestationem & gemitus, cor tuum nequaquam sensis vitiorū illecebris & imaginatione perstringi: vnde quidam prudenter ait: Tunc demum nobis præterita vitiorum contagia remissa credenda sunt, cum fuerint de corde nostro præsentium voluptatum desideria pariter passionesque depulsæ.

B *Quod ex virtute nominis Iesu in hominibus renouantur mores. Cap. 2.*

SEcunda est dulcedo renouationis, quæ remissionem sectatur. Nimia nempe vetustate sordentes peccatores fuerūt Corinthij, quibus. 1. Corinth. 6. proponebat Apostolus dicens: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi. Macula quidem deformauit animam vestram, sed abluti estis: libido contraxit immunditiam magnam, sed sanctificati estis. Reatus obligauit ad pœnam sempiternam, sed iustifi-
C cati estis in nomine Dñi nostri Iesu Christi. quilibet extitit liber a malo. alibi dicit, a reatu liber. Et vos, dilectissimi ciues & amantissimi fratres, depositis mēdacijs, periurijs, blasphemijs, alijs pompis & nefarijs ludis: partialitatibus & luxurijs, rapinis & vsuris, & cæteris operibus malis: atque oīno mētibus renouatis induimini Dñm nostrum Iesum Christum, vt Christianā conuersationē in vestris moribus ostēdatis: Induimini inquā Dñm nostrū Iesum Chrm, sicut lana colorē, sicut aer lucē, sicut ferrū ignē: lana exterius tingitur, aer interius penetrat: ferrum vero in ignis naturā interius & exterius quodāmodo trāsformat. Colo-
D rem Christi repræsentate in conuersatione, lucem in fidei cognitione, ignem in dilectione. Sicut enim ferrum in ignē missū magis ignis efficitur quàm ignitum: sic viri feruentes charitate vel induti, dixerim vel imbuti: caritas esse videntur potius, vt emphaticè loquar, quàm charitate succensi. Sic renouatos vos opto in virtute Dñi nostri Iesu Christi dilectissimi fratres, ꝙ omnes videam vna dilectione cōiunctos, vna charitate ligatos, & vno amore ī virtute Domini nři Iesu Christi vnitos, promittente Domino Matt. 18. vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.

De consolatione, quam recipiunt mentes ex deuotione nominis Iesu. Cap. 3. E

TErtia dulcedo est consolationis: vbi enim est peccati remissio & renouatio vitæ, necesse est vt spiritualis consolatio subsequatur. Tanta enim est consolatio animæ quæ lætatur in Christo, vt paupertas pro diuitijs, asperitas pro delitijs, & vilitas pro honoribus reputentur: cunctaque supplicia pro nomine eius illi dulcia fiant, plus ei cathena placet quàm regius honor aut corona: propter hoc enim, vt dr Act. 5. c. Ibant Apostoli gaudētes a cōspectu concilij, qm̄ digni habiti sunt pro F
noīe Iesu cōtumeliā pati. Igiť si mentē tuā tristitiæ caligo demergit: si grauis imminerat aut ꝓcellosa tēpestas: si perniciosus īgesserit se turbo ventorū: si maria terrificum mugitū & horrendū deprimant: si quatianť litora maris: nauicula quoq; fluctibus īpleatur: Iesum inuoca, qui in nauibus dormire putať: ipsum, qui nec dormit, nec dormitat, & plena fide dic ei: Exurge Dñe Iesu, quare obdormis Dñe, vel es similis dormienti? Exurgens proculdubio Iesus vēto cōminabiť & dicet mari, tace, & obmutesce: venti consugiento, & complanabunť tumidæ vn- G
dæ, fluctuum colles æqualitatis ꝓpriæ terminos nō excedēt. ꝓcella cōuerteť in aurā, & tēpestas cōmutabiť in serenū. Sed hi, qui vt dr Prouer. 2. lętanť cū malefecerint, & exultant in rebus pessimis, hęc de noīe Iesu sentire non pňt. Rō enim est, qa delectatio est cōiūctio cōuenientis cū cōueniēte: quia. n. Iesus est pax ꝙ exuperat oēm sēsū, *Non sapit superbo, q. semper iurgia quærit.* Quia est munditia summa, non sapit luxurioso, qui semper mente & corpore quærit in luxuria delectari & inuolui, sicut sus lota in volutabro luti. Quia est summa libe- H
ralitas, non sapit auaro, qui affectu tēporalium insatiabili cupidine flagrat. Quia est summè mitis, non sapit turbulento & iracundo. Quia est summa lætitia & hilaritas sempiterna, non sapit accidioso & spiritui tristi, qui desiccat omnium virtutum ossa. Quia vero est charitas consummata, nō sapit inuidioso. Quia quoq; est temperantia summa, non sapit ingluuiei dedito, cuius Deus venter est. Sapit enim animæ mundę, animæ sanctæ, animę charitatis feruidæ: qa talis cum propheta Abachuc. 3. c. dicere potest, Ego autem in domino gaudebo & exultabo in Deo Iesu meo.

Quod

A *Quòd ex virtute nominis Iesu animæ a dæmonibus defensantur. Cap. 4.*

QVarta est dulcedo defensionis, quia nomen Iesu consolatos defensat. Falleris, qui putasti nomen Iesu ad tutelam non habere virtutem, sed diuinam virtutem & fortitudinem exinanitam per carnem fuisse. Non est virtus in carne fragili liquefacta, sed potius occultata. Ibi abscondita est fortitudo eius, vt non tantum carneus esset Ysachar, sed osseus. Alioquin ad eius imperium demonia de obsessis cor poribus non exiuissent: nec superbæ pote-
B states, nisi superuenisset fortior, exclamassent Matth. 8. Quid nobis & tibi Iesu fili Dei, cur venisti huc ante tempus torquere nos? Et vt maiorem hoc nomen ad tuam defensionem potestatem habere comprehendas: non voluntatis fuit illa confessio, scilicet demonum, quæ remunerat bonos; sed necessitatis extorsio, quæ coarctat inuitos. Veluti si fugitiui serui Dominum suum post multum temporis videát, nil aliud nisi pro verberibus differendis exorant. Igitur si constipentur acies, si cõsistant castra, si exurgat aduersum te prelium, non formides periculum: nomen Iesu sonet in corde
C deuoto, nomen inuoca virtuosum: quia vt dicitur Exo. 15. cap. Omnipotens nomen eius currus Pharaonis & exercitũ eius proijciet in mare, & sic liberatus est populus Dei. In huius quoq; mysterium Iesus Naue successor Moysi fortis in bello iã nominis Iesu virtute nõ propria de hostibus triumphabat, vt scribitur Iosue 10. Ad hoc exhor tandũ audi prælij ducem concrepantem in spiritu. 2. Thimo. 2. dicentem. Fili mi confortare in gratia, quæ est in Christo Iesu. quasi dicat, Arma tua ne reijcias ex timore. Sequit, labora sicut bonus miles Iesu Christi, quia vt idem. 2. Tim. 2. cap. ait. Non co-
D ronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Si igitur viribus renouatis & anima consolatione repleta alacrius ad pugnam regrederis, inuocato nomine Iesu fugiunt partes aduersæ. Nequeunt damnata tartareæ noctis fantasmata tanti nominis lucem, tantamque odoris fragrantiam spurcissimi spiritus illi atque tantam potestatem Iesu Christi nominis sustinere. Propterea. 10. c. Hiere. ad Dominum ait: Magnus tu, & magnum nomen tuum in fortitudine.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

De quadruplici gratia, quæ effunditur per nomen regis Iesu.

SEcundo principaliter nomen regis Iesu est gratiosum propter spem gratiæ: quia dicitur Nazarenus, sicut prædictũ est. i. floridus. Sicut enim mare omnium aquarum est principiũ originale: cuius affluentia procedens de plenitudine sua rigat abundantius vniuersum, nullum in se sentiens detrimentum, sed semper effluẽs, semper remanet plenum: sic in vno Domino Iesu Christo accipere debes eius gratiæ plenitudinem, scit effluere, non deficere: nouit distribui, non destitui: non ad defectus inopiam, sed ad profectus copiam exhauriri. Propterea Ioan. 1. c. scriptum est: De plenitudine eius accepimus omnes & gratiam pro gratia. Quadruplicis enim gratiæ spem animæ experitur in nomine Iesu Christi. Prima est gratia illuminans, secunda est gratia inflammans, tertia est gratia roborans, quarta est gratia liberans. *Comparatio.* F *Gratia quadruplex.*

Quòd per radiosum nomen Iesu intellectus in secretis celestibus illuminatur. Cap. 1. G

AD spem primæ gratiæ subleuat nomen Regis Iesu, quia dicitur gratia illuminans. Illuminatur enim intellectus ad deuotam inuocationem nominis Iesu Christi: quia, vt scribitur Zacha. 6. c. Oriens nomen eius, id est veluti sol irradians humanam mentẽ. Sicut enim sol iste materialis diffundens radios suos ostendit ea, q̃ in mundo sunt, dum materialẽ exhibet claritatẽ: sic solare nomen Iesu mentes irradiat, vt videant ea, q̃ sunt in Deo secundum perspicuam veritatem. Non enĩ illuminat hoc nomẽ in superficie tñ, falerisq; verborum & viridantiũ voluptate vernula foliorum: sed medullis sensuũ, sed claritate rõnum, sed veritate sniarum. Vnde in principio Apoc. habet: Apocalypsis Iesu Christi, quẽ dedit illi Dñs palã facere seruis suis. Apocalipsis enĩ reuelatio interpretat, q̃ per Iesum Christũ facta est in morte Dñi scisso velo. Vnde Io. 9. Cecus illuminatus mysticè ait: Ille homo, qui dr̃ Iesus, lutũ fecit & vnxit oculos meos & dixit mihi: vade ad natatoria Syloe, & abij & laui & vidi. visio. n. ptinet ad cognitionẽ, vnctio verò ad exultationem. Nouimus enim dici, H *Exẽplum naturale.*

A dici, quoniam si quis oleum in ore tenuerit & ad aquarum profunda descendens illud exsufflauerit: reddit aquæ superficiem clariorem & abscõdita producit in lucem. In tenebris vsq; adhuc sumus. Caligat oculus, cespitat gressus, attrectat manus, nec recedit nubilum: non nobis manifestatur occultum, non recipimus visum, nisi Iesus suæ fulgentię lumine radioso, vel radio luminoso notum faciat in cordibus nomen suum. Lumen est enim nomen Iesu, quod in æthere cordis nostri mystica referat, sicut lumẽ solis materialia manifestat. Vnde Bernar. Nonne huius nominis luce Deus vocauit nos in admirabile lumen suum: dictio-
B num connexio mihi ministratur exterius p sermonem: sed nisi Iesum docentem interius habeam, vocis occultam ignoro virtutem. Nam sicut scribitur Ioan. 1. Ipse est, qui illuminat omnem hominem veniẽtẽ in hunc mundum. Et quid mirum, si doceat liber vitæ, si reuelat magister discipulis arcana sapientiæ? in quo secundum Apostolum ad Colossen. 2. sunt omnes thesauri absconditi sapientiæ & scientiæ Dei. In hoc siquidem libro illi patres antiqui per meditationem & contemplationem sic studebant, ꝙ diuinis mysterijs eruditi litteris
C mortuis & palpitantibus non egebant. Tu verò quãto magis a terra subtraheris & ad alta sustolleris, dum ad Iesum conuertis intuitum mẽtis, recipis lumen verum. Nam, vt dicitur Matth. 17. Apostoli ad montis supercilium iam assumpti, & in mentis specula iam cõstituti, leuantes oculos nemine viderunt, nisi solum Iesum. Propter hoc erat olim in gloria populus Iudæorum, qa notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Nunc verò quia perdiderunt Iesum, cęcitas perseuerat in eis. nunc intuentur solam faciem Moysi claritatem, solam habent superstitionis superficiem, non sa-
D pientiæ veritatem: aridi lumine veritatis solum imbuti littera, quæ occidit.

Quanta charitate inflammatur anima ex dilectione nominis regis Iesu. Cap. 2.

SEcundam gratiam sperare debet anima in nomine regis Iesu, quę nominatur inflammãs. secundũ.n. Bernar. per nomen Domini venitur ad rem nominis: quia per cognitionem sui nominis, venitur ad dilectionem & fruitionem sui nominis. Hinc psal. ait: Confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est. Super quo ait E
Augustinus. Nomen Domini bonum est, quia ipsum bonum est, quo boni sumus, vt ipsum diligamus & totũ cor ponamus ad eum laudandum & amandum. Hinc etiam Cant. 1. cap. scriptum est: Oleum effusum nomen tuũ, iõ adolescẽtulę dilexerũt te nimis. Qđ exponens Orige. ait: Planum est, ꝙ ad effusionem olei sequitur loci impinguatio, in quo facta est olei effusio. Sic necessarium est, vt cordibus in quibus fuerit nomẽ Domini frequentatum, pinguis deuotio subsequatur, quæ adolescentulas. i. nouas animas in pęnitentię labore ad currendum post dilectũ ardẽtissime excitet in amore. F

Quanto roboratur vigore humana mens ex virtute nominis Iesu Christi. Cap. 3.

TErtiam quoque gratiam in nomine Iesu anima sperare debet, quæ roboratio appellatur. Roborat enim spiritus in virtute huius nominis ad omnia aspera perferenda. In cuius mysteriũ Act. 21. Propheta Agabus tulit zonam Pauli, & alligans sibi manus & pedes dixit: virum, cuius zona hæc est, sic alligabunt in Hierusalem Iudæi & trahent in manus gentium. Tunc respondit Paulus & dixit: Ego non G
solum alligari, sed etiam mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu. ecce cohortis humanæ centurio. Dux christianæ militiæ, non fractus periculo, nõ superatus prælio, virtute dimicans, non furor cedit gladijs, sed magis hostibus dat pauorem. Sic despicit vniuersa supplicia, sicut solet herba putrefacta contemni: & sicut adamas ferri despicit sectionem: minas & verbera tyrãnorum ludum extimat puerorum. Quoniam præmium erat ei, dissolui & esse cum Christo & in carne permanere certamen. Stans igitur miles inuictus de- H
posito animæ & corporis torpore, fragilitatem nostram consolidat & prouocat pro nomine Iesu ad viriliter dimicandum, vt membra quæ sunt voluptatum ocio permollita patientiæ exercitio roborentur, & sui ducis prouocentur exemplo de victoria iam securi. Hinc ad Roma. 8. ait: Certus sum enim, quòd neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neq; virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domi-

Nomine Iesu Christi corroboratur mens humana.

A Domino nr̃o. Hic est equus, qui terram vngula fodit, exultat audacter, in occursum pergit armatis, contemnit pauorem, non metuit vulnera, non discrimina, neque sanguinem, neque mortem: alacri ac securo corde pericula subit armatus nomine Iesu Christi. Simili ardore nominis Iesu Christi flagrabat in corde ille pusillus grex duodenarius ecclesiæ primitiuæ. Vnde virtute illius tot fregit & vicit genera bestiarum; quod iugo nominis Iesu Christi subdidit differentias nationum. Verè bellatores inclciti, quia flecti non poterant, sed occidi p̄hibentes testimonium verbo Dei & testi-
B monium Iesu Christi cum propheta dicentes, In nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

Quòd ad deuotam inuocationem nominis Iesu Christi homines a grauibus periculis liberantur. Cap. 4.

Qvarta autem gratia speranda in nomine dulcis Iesu, liberans dicta est. Scimus enim, quòd impossibile est mentem diuersis cogitationibus non propulsari: sed in nobis est pro parte maxima
C cogitationum diuersitatem sub disciplinæ regula reformare. Si enim memoriter nomen Iesu tenuerimus in mente: iam penè spirituales effecti tam faciliter noxia non euagabimur cogitatione: Semper enim de tanti suauitate nominis aliquid memoriæ commendandũ, quod ruminatum iugiter pascat auidius appetitum. Et licèt ipsum nomen Iesu sub effectibus varijs imprimere memoriæ valeamus, scio ꝙ multum expedit & iuuat ipsum imprimere sub triumphali titulo & bñficio passionis, vt iuxta Apostolum ad Heb. 12. Aspiciamus in autorem
D fidei & consummatorẽ Iesum: qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem omni confusione contempta. Aliqua saltem diei hora recogitem dominicę passionis insignia, ad fruendum suauiter in cõscientia, recondendum fideliter in memoria, prosequendum firmiter actionis industria. Prorsus tãtæ pietatis exhibitæ satis est impium obliuisci, cum peregrinantis atq; recedẽtis amici pręsentiam sub memoria cuiusdam signi teneamus. Ad hoc ergo nomen cordi efficacius imprimẽdum, ait Apostolus ad Colossen. 3. Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere: omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite. Ex hoc enim E
mens imbuta atque habituata sancto nomine Iesu Christi in omni subitaneo casu atque instanti periculo eructabit verbum bonum, atque inuocabit nomen Domini nostri Iesu Christi: ipso Domino teste, qui Matth. 12. ait: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Sicut experientia docente videmus, ꝙ qui nomẽ diaboli aut blasphemias ex consuetudine frequentat in ore: occurrẽte repẽtino aut periculoso casu idipsum euomit ex cõsuetudine, dicente Domino vbi supra, Malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala: quia ex abundantia cordis os loquitur, vt idem Matth. 12. c. attestatur. Ex habitu er- F
go abundantis thesauri nominis Domini Iesu mens in repentino periculo inuocans nomen eius in adiutorium sentiet sibi Iesum esse præsentem, scriptura attestante, quæ Exo. 20. c. ait: In omni lcco, in quo fuerit memoria nominis mei, veniam ad te. Hinc in persona huiusmodi propheta ait: Tribulationem & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui. Et in persona Domini idem inquit; Inuoca me in die tribulationis: eruam te & honorificabis me. Et vt verba Cassiodori senis & monachi venerabilis inseramus, hic prophetæ versus, Dirupisti Domine vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini G
inuocabo: tantum virtutis creditur habere, vt non nullis diceretur posse hominibus peccata dimittere, si eum quis in fine vitę suæ interna confessione deuoto corde congeminet.

Hominis Iesu inuocatio.

Cassiodorus monachus.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quòd nomen regis Iesu ex quattuor maxime ostenditur gloriosum.

Tertiò principaliter nomen Regis Iesu est gloriosum propter ipsam spẽ glorię, quia ponitur ibi Iesus: qui sicut prædictum est, saluator vel salus interpretatur. Quia vt dicitur Act. 4. Non est in alio nomine salus. propterea, iuxta illud Apostoli, Glorificetur nomen Domini nostri Iesu Christi: quatuor enim ostendunt nomẽ regis Iesu mirabiliter gloriosum. Primò, quia est nomen desiderabile: secundò, quia est nomen delectabile: tertiò, quia est nomen admirabile. quarto, quia est nomen venerabile. H

Quartum

A *Quantum desiderabile sit nomen regis Iesu. Cap. 1.*

Iesus nomen desiderabile.

Rimò enim nomen Iesu est desiderabile. Nisi enim desiderium in anima prouocaret, Esa. 26. non affirmaret dicens: Domine nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ meæ. Et iterum scriptum est: Anima mea desiderauit in nocte. s. in secreto cubili, & in quiete mentali. Et iterum in persona talis feruētis animæ Propheta ait: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarū, ita desiderat aīa mea ad te De⁹.
B Sitiuit aīa mea ad Deum fontē viuum: quādo veniā & apparebo ante faciē Dei? Ceruus nempe inardescenti desiderio sitibundus serpentes naribus attrahit, & veneno hausto fontem aquarum celerrimè petit, & aqua dulcissima & purissima satiatus serpētis venena deponit. Quid mirum, si nos q̃ veteris serpentis venena hausimus: qui vitijs quotidie inflammamur: qui saltem peccati fomite cōtinuè ad illicita inclinamur ad Iesum, qui vt dicitur Ioan. 4. fatigatus ex itinere cum muliere Samaritana loquēs super fontem sedet, cordis inardescēti de-
C siderio currimus & venimus? Verè enim est fons viuus, fons aquarum multarum: fons cuius non deficiunt gratiarum aquæ Iesus Christus Dominus Deus noster, semper irriguus, semper plenus: fons vnde largissimæ fluunt aquæ gratiarum atq; fluenta & cordis nostri ariditatem reficiunt, sicut Esa. 12. cap. scriptum est. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Iesu: vel sicut alia littera habet, saluatoris. De tuo siquidem nomine dulcissime Iesu Christe, vbertate semper irrigua funduntur aquæ copiosissimæ salutares: quæ non solum sitim temperant peccatorum, sed magis prouocant deside-
D rium, & æstuare faciunt ad fruitionem dilecti, donec inuenerint quod requirunt.

De supernaturali suauitate, quam deuotæ animæ experiuntur in nomine regis Iesu. Cap. 2.

Secundò verò nomen Iesu est delectabile. Quis enim ignorat, quòd si desiderium in Iesu nomine impleatur, delectat animam? Propterea psal. ait: Psallite nomini eius, quoniam suaue. Tanta est enim suauitas nominis Iesu Christi: qua p̄ interni gustus experientiam palatum cordis afficitur, quod oris labijs non profertur. Vnde Apoc. 2. cap. Angelo tertiæ Ecclesiæ scriptum est. Vincenti dabo manna absconditum: & dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen nouum scriptū, quod nemo scit, nisi qui accipit. Manna q̃dem absconditum, est Iesus, qui pęnitentes & agozinantes in solitudine mundi, & in certamine carnis prælibatoria quadam & dispositoria suauitate reficit & oblectat. Quod quidem absconditum ideo dictum est: quia dulcedinis illius plenitudinem, quę solos beatos remunerat: in hoc exilio nullus expectat. Sed quod modo nobis est absconditum, fiet completa victoria manifestum. Datur quoque calculus candidus p̄ Iesum: lapis preciosus, quem carbunculū vocant. Lucet enim in tenebris cōstitutus, sicut carbo succensus. Et in calculo nomen nouum scribitur, cum nominis Iesu notitia & dulcedo interiora penetrans, labijs cordis infunditur. Quod quidem per solā experientiam gustus spiritualis agnoscitur: quia virtutē huius nominis nemo scit, nisi qui accipit. Vnde Esa. 42. cap. scriptum est. Vocabitur tibi nomē nouum, quod os Domini nominauit. Sed aduertendum est, q̄ G hanc suauitatē in duobus expressit. s. in dulcedine cibi olim patribus dati: & in candore calculi: quoniam totam animam replet & interna lętitia ac spiritualium suauitatū influentia quantum ad affectum, & diuinarum theoriarum refulgentia quantum ad intellectum. Hoc autem fit, quando mens in sublimi contemplationis apice constituta transcendens humanam & angelicā hierarchiam ad diuinas theorias ascendit: vbi super splendētibus vnita radijs rationes rerum considerans illuminatur imperscrutabili abysso sapientiæ Dei: & tandē præ nimio claritatis excessu veluti alter Moyses H in montis vertice cum Deo in nubila caligine diuini luminis absorbetur. Ibi est suauitas in affectu, quæ ministrat deuotionis pinguedinem: ibi gratia cognitionis internæ, quæ ministrat pabulum & alimoniam refectionis æternæ, sicut psal. 88. scriptum est: Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabūt tota die. *Psal. 88.* Ait enim, Domine in lumine tuo: Ecce cognitio. Ambulabūt: Ecce cōsolatio. Æqualitas enim & conformitas in pedum ambulatione, mulcebritatem affectionum designat, quæ est in spirituali consolatione. Et in nomine tuo. Ecce deuotionis expressio. Exulta-

Psal. Nominis Iesus suauitas.

E F

A Exultabunt tota die. Ecce suauis refectio. Sed horum omnium, secundum Aposto. ad Rom. 7. causa est gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Cum igitur ad nomen Iesu feruenter afficeris, eius dulcedine affluenter reficeris, & præsens futuræ gloriæ fructum iam dulciter experiris: Quoniam, vt ait ps. Gloriabuntur in te. s. per participationem gloriæ, omnes, qui diligunt nomen tuum.

Quanta admiratione sit dignum ex sua virtute nomen Iesu. Cap. 3.

B Nomē Iesu admirabile. TErtio autem est nomen Iesu admirabile. Quod maxime ex delectatione dependet. Notanter autem Esa. c. 9. dicit: Nomen eius admirabile. Iesus enim admirabilis vocatus est, vbi verbum caro factum est. Tria nanq; trahunt animum in excelsum, cum fuerint simul ista: Deus & homo: mater & virgo: fides & cor humanum. vt quantumcunq; protendas purissimā oculorum aciem: si non habueris per gratiam organi suauitatem, videre non poteris excessiuam improportionabilis luminis claritatem. Si enim in ortu solis, cum effulget super emisperium nostrum claritatem radio-C rum eius nequis aspicere: sed reuerberaris lumine orientis: quomodo solis iustitiæ, splendorem videlicet nominis Iesu per vniuersa climata mundi rutilantis, quis poterit comprehendere? Propterea Gen. 32. c. in huius mysterium colluctanti Iacob dicit Angelus magni consilij Iesus Christ[us]: Cur quæris nomen meum, quod est admirabile, stupet cœlum, tremunt Angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit, ratio nō agnoscit incarnationis mysterium, & nominis Iesu incomprehensibile sacramentum, quod pacem in terris, gloriam in celis, salutem perditis, vitam mortuis inextimabili D pietate dispensat. Verè igitur nomen mirabile, quod verbis mirificatur & signis, quod sub modio latere non potuit, sed superefful sit: licet renitentibus gentibus & Iudæis, qa virtute magna reddebant Apostoli testimonium Iesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis, Act. 4. c. Gratia magna, quæ vniuersam infunderet creaturam, omnem ostenderet medicinam, dicente Domino, Matth. vlt. Signa autem eos, qui in me crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si mortiferū quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & bene habebunt. Lon- E gum quippe esset prosequi mirabilia & miracula, quæ in hoc noīe facta sunt, etiā temporibus nostris, quotidieq; fiunt. Memoriā fallunt, sermonem excedunt, & in mirandis mirabilibus tanti nois ois lingua vel Angelica, vel humana reperitur penitus inæqualis. Vnde Propheta volens, nec valens explicare mirabilia eius, quasi subsistens in illo noīe, pedemq; retrahens ait: Dñe Dñs noster, quam admirabile est nomen tuū in vniuersa terra. Nam in terra viuentiū mirabilis huius nominis gloria: & in terra morientium & pereuntium mirabilis huius nominis iustitia, vt iuxta Apost. ad Phil. 2. In no- F mine Iesu oē genu flectat, cęlestium, terrestrium, & infernorum: Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris.

Quanta veneratione sit dignum nomen Domini Iesu, quadrupliciter demonstratur. Cap. 4.

QVarto est nomen Iesu venerabile: & merito propter omnia supradicta. G Verè enim venerabilis reuerentia, Nomē Iesu venerabile. & veneratio veneranda, siue reuerenda, vt dignitas tanti nominis honoretur in terris: quod phalanges hierarchicæ venerantur in cęlis. Propterea Origenes ait: Nomen Iesu, nomen est gloriosum omni cultu dignissimum. Tam singularis reuerentiæ est nomē Iesu, q ab eius venerabili laude nullus excipitur status, nullus excluditur locus, nullū præscribitur tempus, nullum remouendum est opus. Primo enim nullus excipitur status. Vnde Propheta ait: Reges terræ, & omnes populi principes & iudices terræ: iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen Dñi, quia exaltatum est nomē eius solius. Confessio eius super cęlum & H terram. Reges terrę se regentes, & voluptatibus corporum imperantes dicuntur. & populi, quicunq; sunt in vnū ad honorandum nomen Dñi Iesu Christi in veritate fidei cōgregati. Principes & iudices, Angelici ciues sunt, principantes per potentiam, iudicātes per sapientiā. Iuuenes, sunt charitate feruentes. Virgines castitate fulgentes. Seniores, a voluptate deficientes, & libidine refrigescentes. Iuniores, sunt balbutientes. Laudēt inquit: nomen Domini, vt nullus status, nō dignitas, nō sexus, nō ætas ab eius laude intelligatur excludi. Quia exaltatū est nomē ei[us] solius, iuxta illud Apostoli ad Phi. 2. Dedit

A dit illi nomen, quod est super omne nomē. Confessio eius super cœlū & terram: hæc autem confessio laudem illam designat, quæ tanto nomini perhibetur in terris, quæ celebratur in cœlis: tamen non immerito super vtranq; consistit: quia nec cœlestia, nec terrestria possunt illis laudibus æqualia reperiri. Secundo, ab eius laude nullus excluditur locus. Vnde Esa. 24. c. scriptum est: In doctrinis glorificate Deum, & in insulis maris nomen Dei Israel. vbi est enim locus, vbi non sit diffusum nomen dulcis Iesu? vt verificetur, quod scriptum est Can. 1. c. Oleum effusum, nomē tuum. Propterea Apostolus præco gloriosi nominis Iesu, diffundebat B hoc venerabile nomen vbi non fuerat nominatum, ne fundamentum construeret super ædificium alienum, iuxta quod Domin⁹ Act. 9. dixit de Paulo ad Ananiam: Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meū coram gentibus & Regibus & filijs Israel. Inde est, quod vel tibi Domine Iesu possumus cum propheta testimonium perhibere dicentes: Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ. Sicut enim in toto orbe terrarum tui nominis reuerentia dilatatur, sic in ecclesia, quæ per totum mundū distēditur ipsi deuotio laudis offerē & ministratur.

Nominis Iesu dilatatio.

C At si forte calumnieris, hoc nō fuisse impletum, quia necdum pio nomini Iesu fidei cultu subiectum videas genus humanum? saltem confitearis colendum, iuxta prophetæ sententiam: Omnes gentes quascunq; fecisti, venient & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum. Et ne locum aliquem credas exclusum, audi eundem prophetam dicentem: A solis ortu vsq; ad occasum laudabile nomen Domini. Tertio ab eius laude nullum præscribitur tempus. Nam sicut nec localiter circunscribitur, ita nec temporaliter diffinitur. Propterea sit nomen Domini benedictum ex hoc D nunc & vsq; in seculū, vt in hoc seculo prædicetur nomen, quod in æternitate vberius laudatur. Et sicut ipse æternus est, quem omnes in vnum creaturę laudāt & cōmendāt, ita & laus eius nominis perseuerat, sicut ps. inquit: Sit nomen Domini benedictum in secula: ante solem permanet nomen eius. Quid enim est ante solem, nisi ante omnem mutabilem creaturam? Nam sicut scriptum est, Ioan. 1. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum. & verbum caro factum est. Et iterum Luc. 12. Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in vtero conciperetur. est igitur nomen, quod permanet in æternum. E Quarto ab eius laude nullum remouēdum est opus. Vnde Apost. ad Colo. 3. ait: Omne quodcunq; facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite. Optimus enim ordo est, vt totius vel verbi, vel operis a nomine Iesu nobis origo & initium sumatur, & in Iesum consumatio referatur. Nam & per Dominum nostrum Iesum Christum orationes ecclesiæ terminantur. Quare si dormitum accedis, si inde resurgis: si cibum vel potum sumere incipis, aut desinis: si scribis, vel legis, seu aliquid aliud operaris, nomen Iesu, seu Iesu Christi reuerentialiter interponas, exēplo Pauli, qui hoc seruabat. F Vnde Act. 9. c. scriptum est: Disputabat autem Paulus in synagoga per omne sabbatum interponens nomen Domini Iesu: suadebatque Iudæis & Græcis hoc nomen in vsu. O igitur nomen Iesu exaltatum super omne nomen; o triumphale nomen, o gaudium Angelorum, o lætitia iustorum, o pauor inferorum: in te omnis spes veniæ, in te omnis spes gratiæ, in te omnis spes gloriæ: o nomen dulcorosum, tu peccatoribus veniam præstas, tu mores renouas, tu mentes diuina dulcedine reples, tu fantasma pellis: o nomen gratiosum per te alta mysteria reuelantur, per G te ad diuinum amorem animæ inflammantur, roborantur in pugna, & a cunctis periculis liberantur. O nomen gloriosum, nomen desiderabile, nomen delectabile, nomen admirabile, nomen venerabile. Tu dulcissimum nomen Regis Iesu sic paulatim ad cœli fastigia per gratiarum carismata mentes fidelium sursum rapis, vt omnis, qui ad deuotionem huius nominis intrant, virtute eius gloriam inueniant & salutem, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui cū Patre & Spiritusancto gloriosus regnat in secula seculorum, Amen.

Nominis Iesu encomium.

H

DOMINICA OLIVARVM
Infra diem.

De contemptu mundi.

Sermo L.

Cce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, Mat. 21. Tria etenim solent homines maxime affectare, opes, voluptates, & honores. De opibus praua, de voluptatibus turpia, de honoribus

Tria solēt hoīes præcipue affectare.

A noribus vana procedunt. Propterea 1.Io.2. clamat Apostolus admonens & dicens: Nolite diligere mundum, neq; ea, quæ in mundo sunt. Quod potest esse aliud thema. Et causam subdens ait: Omne, quod est in mũdo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. primũ pertinet ad luxuriam, secũdum ad auaritiã, tertiũ vero ad superbiam adaptatur. Hinc ad contemptum mundi, vt Dominus omnes suo hortaretur exemplo, fecit quod verbum propositum ait: Ecce Rex tuus venit tibi mãsuetus, sedens super asinam: vbi secunda Religiositas demonstratur, quę dicitur mundi B contempti, seu vilificati. In qua Dominus ad triplicem mundi contemptum exemplo suo hortatus est. primo ad contemptum diuitiarum ibi, Ecce Rex tuus. secundo ad contemptum delitiarum ibi, venit tibi mansuetus. tertio ad contemptum magnificentiarum ibi, sedens super asinam. Vere enim cõtemnendus est mũdus, si consideretur mundanorum, primo natura, secundo culpa, tertio pęna, eo quod eius natura est fugibilis, eius culpa odibilis, & eius pęna horribilis.

ARTICVLVS PRIMVS.

C *De triplici mundanorum natura, propter quam contèmnendus est mundus.*

PRimo quidem contemnendus est mundus, si consideretur mundanorũ natura fugibilis. Considera enim primo naturam diuitiarũ, secundo naturam delitiarum, tertio naturam magnificentiarum.

De triplici natura malarum diuitiarum, propter quam contemnendæ sunt. Cap. 1.

D

In diuitijs tria reperiuntur.

PRimo enim considera naturam diuitiarum. In eis reperies tria, scilicet laborem, timorem, & dolorem: laborem in acquirendo, timorem in possidendo, & dolorem in relinquendo. Primo inuenies laborem in acquirendo. Semper enim proditor mũdus quietem promittit post diuitias acquisitas, & nihilominus semp cruciat in labore & erumna, in vigilijs plurimis, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate, in mortibus frequenter, prę ter illa, quæ extrinsecus sunt instantia, quotidiana sollicitudo possessionũ, anxietas lucrorum, & cum his omnibus insatiabilitas terrenorum, sicut Ecclesiastes 5.c. scriptum est, Auarus non implebitur pecunia. B Sæpe enim ad literam contingere solet, quod Ecclesiastes 4. ait: Vnus est, & secũdum non habet: non filium, non fratrem: & tamen laborare non cessat. Nec tamen satiatur oculi eius diuitijs, nec cogitat, dicẽs, Cui laboro & fraudo animam meã bonis? Hinc Eccl.2. de auaro dictum est: Cũcti dies eius pleni sunt laboribus & erumnis. Propterea Prouer.23.c. Salomon admonet, di. Noli laborare, vt diteris, sed prudentiæ tuę .i. prudenti sollicitudini impone modum, scilicet mensuram. Cum labore quietem F promittebat proditor mundus illi, de quo Dominus Luc.12.cap. parabolice ait: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se, di. Quid faciã, quod non habeo, quo congregem fructus meos? Et dixit, hoc faciam: Destruam horrea mea, & maiora horum faciam, & illic congregabo omnia, quæ nata sunt mihi & bona mea, & dicam animæ meę: Anima mea habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, & epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte hac nocte animam tuam repetam a te; quę autem parasti, G cuius erunt? Et sic dimissis diuitijs & nõ habita requie, quam sibi promittebant, damnatus obijt infęlix, nec post hanc cogitationẽ de bonis suis comedit. Secundo inuenies timorem in possidendo, licet promittant securitatem. Expositus est mundus periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus. Hinc Seneca ait: Diues, quem tu fęlicem cunctis admirantibus credis, sæpe dolet, sępe suspirat: multi illum comitantur, mel muscę sequuntur, cadauera lupi, frumentũ for- H micę, prędam sequuntur turba ista, non hominem. Diues enim quotidie potentũ violentiam timet, suspectam habet semper familiarium fidem, semper imminentes pauet insidias exterorum, cum retinet, maledicitur: cum tribuit vanis & adulatoribus irridetur. Et mens conscia non minus irrisione sua, quam maledictione aliena offenditur: semper acerba, semper tristis, semper pusillanimis, semper pręsentium cura oppressa, & timore futurorum anxia. In bonis præsentibus non confidens, sed semper mala imminentia timens. Tertio inuenies dodolorem in relinquendo, licet mundus longam

A gam promittat vitã in possidendo. O quantus dolor, o quantus mœror, quando diuitiæ perduntur: maior satis, cum tolluntur: Sed amaritudo est amarissima, cum per finem vltimum relinquuntur. Vnde Iob 27. Diues cum dormierit, nihil secum auferet. Aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Et iterũ Propheta ait: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Cum enim canis vnus per viam sequitur duos, cuius illorum duorum sit, apparere non potest, donec illi ab inuicem separentur. Sic diuitiæ temporales, nõ apparet cuius sint, hominis, aut mundi: Sed cum mundus ab homine separatur, tũc ma-
B nifeste apparet, quod proditor mundus illas non dedit, sed mutuauit. Sed dolorosius est, quod Propheta testatur: Relinquent alienis diuitias suas. Hinc quoque Ecclesiastic. 6. ait: Vidi malum sub sole, & quidem frequens apud homines: vir, cui dedit Deus diuitias & substantiam & honorem, & nihil deest animæ eius ex omnibus, quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem, vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud. Propterea Dominus vt contemnendas esse diuitjas demonstraret, cum esset Rex orbis terrarum, quia in propria venit & sui eum non
C receperunt, licet cum tanta gloria fuisset receptus, & Rex Israel, Ioan. 12. acclamatus, tamen in sero non reperit, qua hospitaretur in domo. Vnde Chrys. Hinc intelligendum est, quod Dominus tantæ fuit paupertatis, & ita nulli adulatus fuit, vt in vrbe maxima nullum hospitem, nullam inueniret mansionem: sed in vico paruulo, apud Lazarum, sororesq; eius habitaret.

De triplici natura delitiarum, propter quam contemni debent. Cap. 2.

D SEcundo considera naturam delitiarum, & reperies, quod decipiunt, fastidiunt, & transeunt. Primo enim decipiunt: *Delitiç decipiunt.* semper namque satietatem promittunt, & esuriem tribuunt, iuxta sententiam Christi, Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterũ. Sæpe enim cadit musca in mundi ferculum præoptatum: nunquam enim in præsenti vita tota prospera fortuna venit. Esto quod pecunia quis abundet, sed sanguinis vilitas eum plene gaudere non finit. cecidit ibi musca. Alium nobilitas generis clarum facit, sed paupertas eum premit: Ignotus mallet esse quam notus. cecidit ibi musca. Est alius vtroq; prædictorum ornatus, sed orbatus liberis, alieno censum nutrit heredi. E
cecidit ibi musca. Est & alius, q & si multitudinem habeat filiorum, rebelles & iniquos ferre non potest. cecidit ibi musca. Ducit qs vxorem forma decoram: magna fit lætitia; magnus ibi ornatus & apparatus multus: sed inter illos animorum concordia quã rara sit, quis ignorat? immo sæpe contingit, q̃ matrimonium, quod concordiam generare debuerat, odij & discordiç fomitem subministrat. Et tanto iam intolerabilius simul viuere incipiunt, quanto & discordes ab inuicem separari non possunt. Hinc rixæ quotidianæ & iurgia crebrescunt: post dura verba, dira sæpe verbera subsequuntur. Neuter alterũ effugere potest: vna domus, vna mensa, vnus lectus, & quo nihil durius est, nec concordem socium, nec hostem separatum habere possunt. Nam sicut his, quibus in charitate mens est vna, nihil obstat, etiam si corpore separati sunt: ita magnum tormentum est his, qui corporaliter sociati sunt, si animo conuenire non possunt. cecidit ibi musca: & sic in omnibus mundi ferculis musca cadit. Secundo fastidiunt, licet promittant *Delitiæ fastidiunt.* delectationem. Nonne fastidiunt & nauseam prouocant delicata cibaria, ornata indumẽta, quæcũq; luxuria, & omnia mundi oblectamenta? Propterea Ecclesiastes 2. c. G
ait: Dixi in corde meo, vadam, & affluam delitijs & fruar bonis: & vidi, quod esset vanitas. Et iterum Iob 30. c. de hoc rationem assignans ait: Esse sub sentibus delitias computabât. Tertio trãseunt, licet stare promittant. Vnde 1. Ioan. 2. c. clamat Apost. discoo periens proditorem mundum, di. Transit mundus & concupiscentia eius. Sunt enim delitiæ sicut fumus, aut vapor: seu velut spuma, vel vmbra. Hinc ad delitijs deditos ait, *Delitiæ transeũt.* Iohel. 1. c. Expergiscimini ebrij, & flete, & vlulate oẽs, qui bibitis vinum in dulcedine, qm̃ perijt ab ore vestro. Ebrij etenim H
sunt lasciuijs & delitijs dediti, qui se inebriant de calice Babylonis, & in dulcedine vinum secularis iucunditatis bibunt. Quod quidem ideo ab ore eoru perijt, quia anteq̃ vsq; ad satietatem perueniunt, iucunditatẽ temporalẽ amittunt. De hoc quoq; delitiarũ vino. c. 23. Prouer. scrip. est: Ne respicias vinũ, cũ flauescit, cum splenduerit in vitro color eius. Vitrum quippe est fragilis vita præsens, quæ cito frangitur & perit delitiarũ vinũ. Et iterum Amos 6. c. Væ vobis, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de armenti medio: qui canitis

A nitis ad vocem Psalterij, sicut Dauid. Putauerunt se habere vasa cantici bibentes in phialis vinum, & optimo vnguento delibuti: & nihil compatiebantur super contritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrationis, & auferetur factio lasciuientium. Et iterum Propheta ait: Mane, scilicet delitiosæ adolescentiæ, sicut herba transeat. In transitu autem breuitas: in herba vero infructuositas, siue inutilitas demonstratur. herba enim inutilis est sine fructu. Et subdit, mane, scilicet floridę iuuentutis floreat. Et tamen post florem non fructum
B faciat, sed transeat. Vespere, scilicet senectutis decidat a delitijs mundi. Non voluntarie tamen, sed inuitus relinquat eas. Induret, scilicet præteritis culpis, & arescat per vltimum finem mortis. Vt ergo ostenderet Christus per mansuetudinis patientiam despiciendas esse delitias, cum in mane cum tanta gloria susceptus fuisset, ac per totum diem in prædicatione, & in alijs bonis operibus laborasset circunspectis omnibus, cum iam vespera esset hora, exijt in Bethaniam cum duodecim, sicut Matth. 11. cap. dicit: Nec inuenit Hierosolymis, qui sibi guttam aquæ offerret. Propterea, vt proditorem ostenderet esse mundum in delitijs suis, vt sic
C dicam, mundi delitias fessus, & famelicus aufugit. Et sic suo exemplo delitias contemnendas esse ostendit.

De triplici magnificentiarum natura, propter quam merito spernendæ sunt. *Cap.* 3.

De malis qui proueniũt a magnificẽtia

Tertio considera naturam magnificentiarum, & in eis reperies seruitutem, dolorem & timorem. Primo enim inuenies in eis seruitutem, licet promittant libertatem. O quot subiectionibus subditi sunt Domini, & ma-
D gnates, quot condescensionibus, licet conscientia renitatur: quot etiam supportationibus, & dissimulationibus, licet mens eorum displicentia repleatur. Ergo, sicut Seneca ait: Minor est quàm seruus, qui seruos timet. Et propterea sedit Dominus hodie super asinam subiugalem, afflictam & inhonoratam, vt aperte insinuaret, quòd magnificentia mundi asina est. Subiugalis, propter vilissimam seruitutem, quia quo super plures ambitiosus satagit dominari, eo necesse habet pluribus subiugari. Est afflicta propter angustias, maxime cordiales, quas E
velit nolit necesse est ei pati. Est etiam in honoribus inhonorata, quia sæpe tales a personis etiã vilissimis despecti sunt, vt verificetur quod Propheta ait: Opprobrium hominum, & abiectio plebis. Et iterum cap. 30. Esa. ait: A fiducia vmbræ Ægypti, id est, tenebrosi mundi, erit ignominia. Et merito, sicut Bernar. ait: Homo natus est ad laborem, non ad honorem. Secundo reperies in magnificentijs dolorem, licet gaudia, & hilaritatem promittat. Offert enim mundus magnatibus cantica, & choreas in tympano, & choro: in cordis, & orga- F
no. Tamen quot dolores, quot mærores, quot angustiæ sæpe occultæ in talium corde vigent, sicut Prouerbio. 14. cap. scriptum est. Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat. Propterea ne mens in tali vano gaudio euanescat, consulit Ecclesiastic. 4. cap. dicens: In die bonorum, ne immemor sis malorum, vt sic gaudium temperetur. Vnde & Dominus hodie, vt doceret esse mundanam lætitiam contemnendam, & mundanam tristitiam post lætitiam a proditore mundo expectandam, cum hodie populus decantaret, & ei mundanam lætitiam demonstraret, amarè fleuit. Vnde G
& Lucæ 9. ait: Videns Iesus ciuitatem, fleuit super illam dicens: Quia si cognouisses & tu, scilicet, sicut & ego, fleres. Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo: & circundabunt te, & coangustabunt te vndique, & ad terrã prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidẽ. Ex his igitur patet, ꝙ licet plerunq; in taliũ ambitiosorum exaltatione honores magni impendãtur, & fiãt festa, & gaudia magna: H
Attamẽ eueniet eis sicut de puerorũ ludo. Nã qñq; in platea accenso palearũ igne lætãtur & saltãt, ludũt & tripudiãt, dũ ignis hilaritatẽ, vigorẽ, atq; feruorem pretẽdit. Tandẽ eo deficiente mingunt super ipsum; saltant super eum, pedibus conculcant, dissipant, & consumunt. Tertio reperies timorem, & pericula, licet promittant securitatem: proditorie suadet mundus, dicẽs: Quære sublimitatẽ, quia quanto eris sublimior, tanto eris securior. Et tñ quãto in sublimiori hominẽ collocauerit gradu, tanto

A eum maiori timore cruciat, & molestat, sicut de ipso mundo prodente Psal. ait: Posuisti firmamentum eius formidinem. Et iterum Iob 15. de tali exaltato ait: Sonitus terroris semper in auribus illius: & cũ pax sit, semper insidias suspicatur. Vnde Seneca inquit: Peius est dominis, quàm seruis: illi vniuersos, hi vero singulos timent. Est etiam quandoque mundus similis Iudæ, qui salutando & osculando suis inimicis ad necem tradidit Saluatorẽ: sic proditor mundus magnates quandoq; in manus inimicorum suorum prodit sub osculo tranquillitatis, & pacis, dicẽs: Quẽcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eũ,
B & ducite caute. In cuius mysterium dum populus Christum Regem clamabant, Pharisæi eius mortem tractabant, sicut Io. 12. demonstratur. Ex his igitur patet, quòd magnificentias suo exemplo contemnendas esse monstrauit.

Articvlvs Secvndvs.

De triplici mundanorum culpa, propter quam mundus contemni debet.

C Secundo cõtemnendus est mundus cõsiderata mundanorum culpa odibili. Cõsidera enim primo culpam diuitiarum, secundo culpam delitiarum, tertio culpam magnificentiarum. Non quòd ista possint habere culpam, sed amatores earum ex inordinato affectu.

De triplici culpa diuitiarum, propter quam contemnendæ sunt. Cap. 1.

Diuitiarũ abusus in anima

Primo considera culpam diuitiarum. Tres enim culpas in anima operatur abusus diuitiarum. prima est obcęcatio, secunda est
D inquinatio, seu corruptio: tertia est obliuio. Prima pertinet ad intellectum, secunda ad affectum, tertia ad memoriam. Prima culpa obcæcatio nuncupatur. Excæcatur enim intelligentia propter diuitias, cum intellectus a Deo se auertens flectitur ad terrena. Et de talibus Propheta ait: Repleti sunt, qui obscurati sunt, terræ domibus iniquitatum, id est, iniquitatibus, & ponit genitiuum pro ablatiuo more Græcorum. Qui obscurati, id est, excæcati sunt, domibus terræ, id est, propter domos terrenas, ac terrenis, & transitorijs bonis plenas: quasi dicat, propter acquirenda terrena, ac propter inordinatum affectum eorum obscurati sunt, & excæcati, & peccato repleti. Rationem vero huius alibi demonstrat dicens, Oculos suos statuerunt declinare in terram. Et Esa. 45. Accinxisti te, scilicet temporalibus bonis, & non cognouisti me. Secunda culpa est inquinatio. In qualibet enim mortali culpa inquinant diuitiæ fragiles peccatores. Primo in superbia, vnde Ecclesiastici 21. Domus, quę nimis locuples est, annullabitur superbia. Et iterum Propheta ait: Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Secundo in ira. Vnde Hiere. 1. Vox belli in terra, id est, in hominibus, qui dediti sunt terrenis. Vnde Gen. 13. c. de Loth, & Abraam scriptũ est, Quòd erat substantia eorum multa, & non quibant habitare cõmuniter. Vnde & facta est rixa inter pastores gregũ, Loth & Abraã. Tertio in inuidia. vnde Prouerb. 28. scriptũ est: Qui festinat ditari, & inuidet alijs, ignorat quòd egestas ei superueniet. Quarto in accidia. Vnde Hiere. 48. cap. ait: Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requieuit in fęcibus suis. Quinto in gula. Exemplum de diuite Epulone, de quo Lucæ 16. Dominus ait: Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Sexto in luxuria. Hinc Hierem. cap. 5. ait: Saturaui eos, scilicet, diuitijs, & mæchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur. Septimo in auaritia, sicut Ecclesiastici 13. scriptum est: Qui tetigerit picem, id est, substantiam temporalem inordinate dilexerit, coinquinabitur ab ea. Ad quod ostendendum mira sapientia Dei in preciosis metallis apertius demonstrauit, quando statuit quòd argentum, cæteraque metalla se contingentes etiam corporaliter inquinarent. Propterea Ezech. 7. etiam ait: Aurum eorum erit in sterquilinium. Sterquilinium quidẽ dispersum vtile est: agros enim vberes reddit. Congregatum vero non tantũ est inutile, magis autem inquinat, & fætet: Sic diuitiæ dispersæ fructiferum reddunt agrum humani cordis: congregatæ vero amatorem suum inquinant. Tertia autem culpa est obliuio: inducunt enim diuitiæ ad Dei obliuionem. In cuius mysterium Gen. 8. Effraim, & Manasse dicuntur germani fuisse fratres. Effraim quidem frugifer, seu crescens interpretatur, per quem crescens in diuitijs significari potest. Manasse autem interpretatur obliuio, vt merito

Effraim, et Manasse, quid significant.

(Marginal letters in right column: E, F, G, H.)

A to indicetur, quòd diuitiarum mũdialium incrementum, & Dei obliuio insimul sociantur. Propterea Dominus per Oseam 13.cap.ait:Adimpleti sunt,& saturati sunt: eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei. Propter has ergo multiplices culpas diuitias Dominus suo exemplo contemnẽdas demonstrauit,dum proprium suum regnũ, cum a populo Iudaico esset electus, & acclamatus Rex,noluit acceptare.

De triplici culpa delitiarum, propter quam spernendæ sunt. Cap. 2.

Ex delitiarũ abusu tres culpæ generãtur in aĩa nostra.

B SEcundo considera culpam delitiarum. Tres enim culpæ generantur in anima ex earum abusu. prima est pronitas,seu fragilitas: secunda est carnalitas, tertia est insensibilitas. Prima culpa est pronitas, scilicet ad malum,seu fragilitas. Eneruant enim delitiæ mentales vires, sicut Deuter. 33.c.mistice scriptum est. Dan fluet largiter ex Basan.Dan enim causa, & Basan pinguedo interpretatur: quia ex causa, quam dant delitiæ, & temporalis pinguedo, homo largiter in peccata fluit, id est, facit incedere per viam latam,quę ducit ad mortẽ, de qua Matth.7.c.Dominus ait:Spatiosa est via,quæ ducit ad perditionem, & multi in-
C grediuntur per eam. Arcta est via,quæ ducit ad vitam,& pauci sunt, qui inueniũt eã. propter hanc etiam abundantiam delitiarũ in bonis deficiunt, & in malis proficiunt multi. Defectum autem bonorum ipsa rerũ natura ostendit:nam ad maturitatẽ non venit nimia fęcunditas fructuum, & pomorum: segetem ẽt nimia pinguedo destruit. Profectus etiam malorum patet: quia propter eam multæ quoque patrantur iniquitates. Hinc Psal.ait, Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum: trãsierunt in affectum cordis. Et iterum Hiere.2. c. scriptum est: Impinguati sunt,ditati,& pręterierunt ser-
D mones meos pessime. Hinc Deuteron.32. cap.scriptum est. Incrassatus est dilectus,& recalcitrauit. Incrassatus,impinguatus,dilatatus. Dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo. Secunda culpa est carnalitas: luxuriant enim rebus plerumq; fęcundis: ex abundantia pluuiæ putrescunt blada. O quot opera carnalia ex delitiarum abundantia generantur, quot fornicationes, quot adulteria, atque incestus, quot etiam sacrilegia, & sodomiæ, sicut Ezech. 16. cap. scriptum est: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ: superbia,sa-

Delitiarum abũdãtia plerũq; obest

turitas panis, & abundantia, & ocium ipsius, & filiarum eius. Tertia culpa est insensibilitas. Fiunt enim homines animales ex delitijs multis: nec sensum habent virtutum, nec horrent aliquod vitium, nec alliciuntur præmijs æternorum bonorum:supplicia etiam non perhorrescunt infernorum, Deum non timent, nec homines reuerentur. Vnde de talibus.1.Corin.2.Apostolus ait: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim illi est, & non potest intelligere,quia spiritualiter examinatur: hi contemptores sunt omnium inspirationum,omnium correctionum, & omnium prædicationum, ac sermonum Dei, insensibiles, & despectores facti omnium donorum eius. Ad tales ait Dominus, Hierem.22.cap. Locutus sum ad te in abundantia tua. Dixisti, Non audiam. hæc est via ab adolescentia tua, quia non audisti me. Similes nempe sunt illi gallinis, quæ messis tempore in paleario facta fouea quærunt, & cibum inueniunt, seu pascuntur in vinea maturis vuis. Tales enim cum ad domum a domina sua, id est, a diuina sapientia euocantur intentę pascuis non audiunt. Sic tales intenti, immo immersi delitijs mundi: aures habent, & non audiunt. Hinc Salomon, Prouerb.30. Deum orabat, dicens: Tantum victui meo tribue necessaria, ne forte satiatus alliciar ad negandum, scilicet, quòd sit altera vita illectus, & deceptus ab ista. Propterea vt Dominus suo exemplo contemnendas esse delitias demonstraret, per totam hanc diem infatigabiliter laborauit: licet mundus delitias illi offerret, sicut Matth.21. cap.scriptum est: Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via: Alij autem cædebant ramos de arboribus,& sternebant in via.

E

F

Exemplũ

G

De triplici culpa magnificentiarum, propter quam despici debent. Cap. 3.

H

TErtio considera culpam magnificentiarum. Commune enim prouerbium est, Honores mutant mores. Et maxime propter tria mala, quæ ex vsu earum generantur in anima. primum est distractio, secundum inebriatio, tertium infatuatio. primum ad intelligentiam, secundum vero ad voluntatem, tertium ad memoriam dinoscitur pertinere. Primò enim ex honoribus, & magnificentijs di-

Prouerbium.

A ſtractio generatur. Diſtrahuntur enim tales circa hæc temporalia, & in multis: quãdoque etiam ſub pallio diuini honoris, vel proximi pietatis. Scriptum eſt enim, Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus. in glo. extra, de cler. coniuga. diuerſis fallacijs. Mentes enim, quæ non ſunt multis virtutibus habituatæ, & roboratæ, cito deficiunt ex multa diſtractione. Propterea conſulit Eccleſiaſtic. 11. dicens, Fili, ne ſint in multis actus tui. Nam ſicut Gregorius ait: Quos multiplex actio occupat, a ſemetipſis alienos eſſe demonſtrat. Diſtrahuntur ab adulatoribus, qui

Primum malũ ex diuitiarũ magnificentia.

B circunſtant. Nemo talium magnatibus aperit veritatem, nemo ſinit eos cernere peccata ſua, ſed in illis laudantur & commendantur, ſicut Propheta ait: Laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur. Et iterum Oſeæ 9. de talibus ait: Memphis ſepeliet eos. Memphis enim interpretatur ex ore: & recte adulatores deſignat, quia peccatum hominum, & maxime magnatum ſepeliunt adulationibus ſuis. Ex hoc ſequitur, quòd ſic a ſe, & a ſuis ſunt multipliciter diſtracti, quòd in ſuperbiam eriguntur, & excæcantur, ſicut de quolibet tali Iob 5. cap.

C ſcriptum eſt. Operuit faciem eius, id eſt, cognitionem illius: craſſitudo, id eſt, tumentis elario ex oleo adulatorum procedens. Secundum autem malum ex his magnificentijs ſequens, eſt inebriatio. Inebriatur enim anima tumens ex pompa & faſtu, ſicut homo ex immoderato potu. Vnde de talibus Propheta ait: Aſcendunt vſque ad cœlos, ſcilicet per gloriam, & honorem: & deſcendunt vſque ad abyſſos, per multiplicationem grauium peccatorum. Atque rationem ſubiungit, dicens: Anima eorum in malis tabeſcebat, id eſt, in peccatis reſoluebatur: quia fa-

Secũdum

D cti ſunt ſicut ea, quæ turpiter dilexerunt. Vnde ſubditur, Turbati ſunt & moti ſunt, ſicut ebrius & alienatus, & omnis ſapientia eorum deuorata eſt, ſcilicet, naturalis, moralis, & ſpiritualis, quam habebant, deperdita eſt. Tertium malum, quod ex magnificentijs ſequi ſolet, eſt infatuatio. Infatuatur enim mens ex abuſu earum, atque perditur memoria, & iudicium veritatis, ſicut de tali Eccleſiaſtic. 34. ait: Quaſi qui apprehendit vmbram, & ſequitur ventum, ſic qui attendit ad viſa mendacia. Et iterum Propheta inquit: Homo cum in honore eſſet, non intellexit, ſcilicet, qualis fuit, qualis eſt, & qualis futurus ſit. Comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. comparatus eſt inquam iumentis inſipientibus. ecce infatuatio. Quorum ſicut & iumentorum, Deus venter eſt. quemadmodum ad Philippen. 3. Apoſtolus ait: Et ſic ſimilis factus eſt eis, ſcilicet terrena ſapiens, non diuina, ſecundum illud Apoſtoli ad Rom. 8. c. Qui enim ſecundum carnem ſunt, quæ ſunt carnis ſapiunt. Sed tandem ſequitur, quod Propheta ſubdit: Hæc via illorum ſcandalum ipſis, i. talis honorata, & infatuata vita eis occaſio eſt ruinæ, ſicut alibi Propheta ad Dominum ait: Decidiſti eos, dum alleuarentur. Has igitur deſpiciendas magnificentias Dominus demonſtrauit, cum ſuper aſinam ſedit: oſtendens quòd mundi magnificentiæ aſinum ſtolidum in diuinis efficiunt. In cuius myſterium quidam figurantes fortunæ rotam inferius ſtatuunt hominem integrum & perfectum: in aſcẽſu autem anteriorem partem aſinum, reliquam vero virum: in ſublimi gradu perfectus aſinus collocatur, qui fiſtulam pulſat: in deſcenſu autem anteriorem partem hominem, ſed aſinum ponunt poſteriorem.

Tertium malum.

E

F

Rota Fortunæ.

G

Articvlvs Tertivs.

De triplici ſpirituali, & culpabili pœna, quam exhibet, maxime in fine mundanorum.

Tertio cõtemnendus eſt mundus cõſiderata mundanorũ pęna horribili. Et loquor ad pręſens de pęna, nõ de illa qua plectuntur mundani per tẽporalia flagella, aut per ſupplicia ſempiterna: ſed tantum de illa, quæ nõ tantum eſt pęna, ſed culpa & pęna, quam ſeculi peccatores, maxime in fine vitæ, ſpiritualiter patiuntur: de qua in Pſal. 68. in perſona huius flagellati Propheta ait, Infixus ſum in limo profundi, & nõ eſt ſubſtantia. In quibus ſacratiſſimis verbis mũdani peccatoris, quaſi in lecto cubantis, & corporaliter magisq; ſpiritualiter infirmati, ac per longam conſuetudinẽ obſcurati, & in profundum peccatorũ demerſi, deſcribitur triplex ſpiritualis pœna. prima eſt pœna tenacitatis ibi, Infixus ſum in limo. ſecunda tenebroſitatis, vel cæcitatis ibi, Profundi. tertia debilitatis ibi, Et non eſt ſubſtantia. Prima retinet

Quomodo contẽnẽdus eſt mundus.

H

Et nõ eſt ſubſtãtia, i. gratia.

A tinet voluntatem, secunda obtenebrat cognitionem, tertia debilitat facultatem, ita vt peccator infelix in diuitijs implicatus, in delitijs inquinatus, & in magnificentijs profundatus, volendo nolit, cognoscendo ignoret, & conando nequeat resurgere a peccatis, & ad viam salutis redire.

Quomodo mundana, ne homo velit pœnitere, per affectum tripliciter animam retinet in peccatis. Cap. 1

B PRima spiritualis pœna, tenacitas nominatur. Ruens nempe in aquam, inde vel natando, vel eundo, vel aliquo alio facili modo egredi potest. At non sic peccator iste, qui de se lamentabiliter ait: Infixus sum, propterea me mouere non possum: quia in limo, scilicet, mundanarum affectionum. Tria enim continet in se limus. Est tenax, turpis & sterilis. primo est tenax per auaritiam, secundo turpis per luxuriam, tertio sterilis per superbiam. Vnde de his tribus mystice per ordinem per Esa. 24. dicitur: Formido & fouea & laqueus super te, qui habitator es terræ. Et erit qui fugerit a facie formidinis, cadet in foueam: & qui se

Limus in se cõtinet tria.

C explicuerit de fouea, tenebitur laqueo. Quid enim per formidinem cõuenientius, quàm diuitiæ designantur? Ipsæ enim semper timere faciunt, sicut patet ex præcedentibus. Et iterum Seneca ait: Videt pauperem, & suspicatur furem: videt diuitem, & æstimat prædonem. Quid per foueam, nisi luxuria designatur? propterea Prouer. 23. dicitur, Fouea profunda est meretrix: quia qui in illa cadit, non facile de ea egrediendo resurgit. Quid enim conuenientius per laqueum, nisi superbia figuratur? Sicut enim laqueus aues pennatas capit, sic superbia quandoq; pennatos vir-

D tutibus decipit. Hinc August. ait: Superbia bonis operibus insidiatur, vt pereant. Ex his igitur patet, in quanto periculo ponat abusus harum temporaliũ rerum: quia maxime in tempore periculi mortis animam, ne pœniteat, retinet in peccatis. Sed vt etiã difficilior appareat infixio hęc in mundanorum limo, subdit Esa. Et qui fugerit a facie formidinis. id est, auaritiæ, cadet in foueam luxuriæ. Et qui se explicuerit de fouea, tenebitur laqueo. id est, superbia. Et vere sic ad literam euenire solet: quia multi vitant formidinem auaritiæ, qui cadunt in foueam luxuriæ. Multi vitant luxuriam, qui tenentur laqueo superbiæ, vt E verificetur quod Ecclesiastic. 3. cap. inquit: Qui amat peccatum, i. periculosum mundum periculis plenum, peribit in illo.

Quòd ex mundanorum studio, atque cura tripliciter conscientia impeditur, ne pœnitere sciat. Cap. 2.

SEcunda spiritualis pęna, tenebrositas, aut cæcitas appellatur. Ne autem credatur, quòd tales infixi in prædicto limo, splendore, calore, & vigore gratiosi luminis perfruantur, id est, in conscientia ad iustitiam illustrentur, inflammentur, & F vigorentur, superaddit profundi. Quid enim hoc profundum designat, nisi peccatoris mundani conscientiam in mundialibus profundatam? Est igitur profundus locus, tenebrosus, amaritudine plenus, & desperatus, vt per hoc innuatur quòd talium conscientia est primo obcęcata, secũdo amaricata, tertio est desperata. Primo enim est obcęcata, vt licet Deus lumen in talem mentem ex sua misericordia inspirare non cesset: tamen sicut cęco Sol exortus non lucet: sic tali intellectui obcęcato ex inordinato mundi affectu lumen veritatis non splendet. Vnde Propheta ait: Super- G cecidit ignis, s. mundani amoris, & non viderunt Solem. Secundo est conscientia amaricata, propterea Iob 38. cap. interrogat Dñm dicens, Nũquid ingressus es profundum maris? id est, conscientiæ in peccatis amaricatæ: quasi dicat, non. Et hoc propter multitudinem peccatorum, & renitentem impietatem, siue malignitatem impiæ voluntatis. Tertio est conscientia desperata, sicut Prouerb. 18. scriptum est: Impius cum in profundũ peccatorum venerit, contemnit, s. resurgere. Et subdit: Sed sequitur eum ignominia, & opprobrium. quia videlicet nunquã inde resurgens ęter- H naliter confundetur, sicut Psal. ait: Erubescant impij, & deducantur in infernum, muta fiant labia dolosa.

Mundanorũ studio, tripliciter conscĩetia impeditur.

Psal.

Quòd mundana tantum aggrauant in peccatis, quòd conscientia propter tria pœnitere non valet. Cap. 3.

TErtia spiritualis pœna, debilitas nũcupatur. Ne autẽ æstimetur ꝙ in talibus sit mũdanĩ affectus, ac peccatorum finis, Propheta in huius persona subdit: Et nõ est substantia, s. vt subsistere pos-

A sim. Nam sicut in profundo limo, & fluido continue profundius in peccatis infigor, propterea Propheta talibus maledicēs ait: Fiat, id est, fier, via illorum tenebræ, & lubricū, & Angelus Domini persequens eos. Viator nempe, cui hæc tria cōcurrunt, non corruere minime potest. Qui enim incedit per tenebrosam noctē, & per lubricā viā, atq; a persequēte fortiter impulsus est, nequaquàm subsistere valet. Hæc etenim tria de meritis peccatorum suorum mundanis deditis maxime in fine vitæ diuino iudicio infliguntur. Incedunt enim per ignorantiæ caliginosam noctē: propterea ait Propheta, Fiat via illorum, id est, via talium mūdanorum, tenebræ. sicut alibi idem Propheta

B ait: Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, gradiuntur per lubricam viam. Ideo subinfertur, Et lubricum. Vnde ad tales Thren. 4. Hiere. ait: Lubricauerunt vestigia vestra, in lubrico platearum vestrarum a diabolo impelluntur. vnde adiungitur, Et Angelus Domini persequens eos. Quis namque Angelus iste est, nisi diabolus? qui ideo Angelus Domini appellatur, quia velit nolit imperio Dei subiectus est, sicut Iob 4. ait: Ecce qui seruiunt ei, nō sunt stabiles. Hic nempe permittente Deo persequitur peccatores, vt impellens in infernum deijciat eos, sicut Esa. 19. cap. in per-

C sona Domini testatur, dicens: Concurrere faciam Ægyptios aduersus Ægyptios, id est, Dæmones aduersus mundanos & impios peccatores, vt lubricantes ad infernum trahant eos. Sicut enim pastor solet persequi oues, & importune impellere & propulsare, vt ad caulas deducat eas: ita diabolus ad caulas infernales impellit suos, in quorum persona Thren. 3. dicitur: Me minauit, & adduxit in tenebras, & non in lucē: tm̄ in me vertit, & cōuertit manū suam tota die. De his tribus simul Hierem. loquens in persona Domini de pollutis a di-

D uitijs, & delitijs, & magnificentijs mundi, 33. cap. ait: Polluti sunt, scilicet, in prædictis: & in domo mea, scilicet in ecclesia sancta. inueni malum eorum, dicit Dominus. Idcirco via illorum erit quasi lubricum, in tenebris impellentur, & corruent in ea. Ex his igitur, quæ dicta sunt, satis potest percipi, quæ sint mundi proditoris naturæ, quàm graues sint eius culpæ, ac quàm periculosæ sint eius speciales pœnæ. Pro quibus omnibus August. lib. de symbolo ait: Ecce tot calamitatibus repleuit Deus mundum. Ecce amarus est, & sic amatur. Ecce sic ruinosus est, & sic habitatur. Quid faceremus, si stabilis & dulcis esset? O munde immunde: & tenebras pariens si transiens sic detines, quid faceres si maneres? Si amarus sic decipis, quem non deciperes si dulcis esses? Propterea Bern. ait: Sapiens negociator videns in diuitijs pœnalitatem, in voluptatibus fœditatem, in honoribus vanitatem: facit sarcinam de contemptu mundi, & fugit, iuxta consilium Hiere. 51. qui omnes hortatur dicens: Fugite de medio Babylonis, id est, mundi, vt saluet vnusquisque animam suam: Quod nobis opere adimplere concedat ille, qui hodie exemplo suo do F cuit contemnere mundum, Dominus Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit, & regnat gloriosus in secula seculorum, Amen. E

FERIA SECVNDA post Dominicam Oliuarum.

De animæ dignitate, & de altissimis beneficijs a Deo sibi collatis.

Sermo LI.

Omus impleta est odore vnguenti. Ioan. 12. Triplex est enim G odor, qui hierarchico ordine suam fragrantiam spirat. primus videlicet Dei ad cor humanum, secūdus hominis ad Deum, tertius hominis ad proximū. Odor enim Dei, ad cor humanum est quædam tenuis diuinorum inuisibilium, & superintellectualiū experimentalis cognitio per inspirationē, non per visionem facta: quemadmodum cū odorabile gignit odorem, cum quadam fumali euaporatione sentitur. Odor autem hominis ad Deum operis meritorij acceptio est. Nam sicut odor bonus delectat, atque confortat cerebrum, quod eminet in H homine: sic opus meritorium altissimo placet. Odor autem proximi ad proximum sequitur ex prædictis. Et hic est quædam bona fama, per quam homo cognoscitur, qui non videtur: sicut de re odorabili contingere solet. De his tribus odoribus. 2. Corinth. 2. Apostolus ait: Odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco. Ecce primū. Quia Christi bonus odor sumus Deo. Ecce secundum. Alijs quidem odor mortis in mortem, alijs odor vitæ in vitam. Ecce tertium. Primus igitur odor, vnde duo alij originem

Odor triplex redolens.

A originem habet, fragrat de vnguēto, quod fit in vasculo humani cordis de diuinis beneficijs animæ nostræ collatis, pistillo crebræ meditationis. Ex odore enim huius vnguenti tota domus humanæ mentis, tunc vere repletur, cum de beneficijs a Deo sibi collatis plenius illustratur, & suauitate repletur, sic vt Prou. 27. mystice scribitur, Vnguento & varijs odoribus delectatur cor. Et sic verificatur, quod prædictum est, Domus impleta est ex odore vnguenti. Et hæc quidem est tertia Religiositas, quæ dicitur spiritus illustrati, quia ad cognitionem dignitatis suæ anima illustratur. Vt ergo re-
B pleatur domus animæ nostræ tali fragranti odore, tria beneficia animæ collata, & præparata attentius contemplemur. Primo beneficium creationis, secūdo beneficium redemptionis, tertio autem beneficiū glorificationis. De quibus tribus Lucæ 15. mystice scriptum est: Congratulamini mihi, quia inueni ouem quam perdiderā. vbi notatur primo creatio, quæ significatur in oue: quia homo a Deo creatus est ouis per naturam, sed errauit per culpam. vnde in Psal. dicitur: Erraui sicut ouis, quæ perijt. Secūdo beneficium redemptionis in inuētione. Et licet ouem istam carissimo pre-
C cio redemerit, iuxta illud, 1. Corint. 6. Empti estis precio magno: hanc tamen emptionem reputat inuentionem, quasi nihil æstimans quicquid dedit pro eius inuentione. In hoc ostendens immensum amorem, quem habuit ad hominē, iuxta illud Cant. vlt. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Tertio glorificatio, quæ notatur in congratulatione. Et potest esse thema pro Dominica tertia post Penthec. Et iterum pro hac materia in Psal. 65. Propheta ait: Narrabo vobis omnes, qui timetis Deum, quanta fecit Deus animæ
D meæ. Quod verbum potest in præsenti materia aliud esse thema.

Tria animæ beneficia contemplari possumus

ARTICVLVS PRIMVS.

De triplici modo, per quem homo potest ad cognitionem dignitatis animæ peruenire.

Creationis beneficium.

Primo consideremus beneficium creationis: quia secundum Bernar. sermone 49. super Cāt. Quo anima melius cognoscit suā originem, eo amplius erubescit vitam habere degenerem. Tria enim auxilium animæ E præstant, vt peruenire possit ad tanti beneficij sensum, & implere domum mentis ex ardore huius preciosi vnguenti. primum est Doctorū instructio, secundum est creatorum speculatio & ascensio, tertium est diuina illustratio. De quibus tribus Cant. 1. Salomon ait: Si ignoras te, o pulcherrima mulierum, egredere, & abi post vestigia gregum, & pasce hædos tuos iuxta tabernacula pastorum. Primum auxilium præstat Doctorum instructio. Vnde ait: Si, pro quoniam, ignoras te: o anima pulcherrima mulierum. id est, quæ excel-
lis in pulchritudine omnes creaturas irrationabiles, egredere de abysso ignorantiæ tuæ. Egredere inquam per attentam considerationem eorum, quæ dicta sunt per Doctores, qui merito vocantur pastores: quia cum de dignitate animæ loquuntur, pascunt intellectum, & reficiunt humanum affectum. Horum quidem tabernacula sunt eorum scripturæ & opera, iuxta quæ animæ sunt pascendæ, quia doctrinis eorum adhærendum est, ne homo oberret, cum illustrati Spiritusancto locuti sint. Secundum auxilium est creaturarum ascensio. Et de hoc dicit, Et abi post vestigia gregum. Quid enim sunt greges, nisi diuersarum creaturarū species, quas Dominus tanta multitudine dilatauit tāta virtute dotauit, ac tanta pulchritudine decorauit? Quid enim eorum vestigia, nisi cognitiones earum, per quas intelligentia subleuatur ad cognitionem animæ, vt capax fiat altissimæ dignitatis, in qua Dominus eam per creationem locauit? Ait igitur. Abi post vestigia gregum, id est, considera corporeas creaturas: & te cognosce super omnes adeo in dignitate locatam, vt tanto beneficio cognito tuum diligas creatorem. Tertium auxilium est diuina illustratio, quæ ex præcedentibus solet sequi. Per hanc enim diuino lumine illustratur anima, vt non solum suam dignitatem cognoscat: verumetiam toto affectu, omnique spirituali sensu percipiendo delectetur, & exultet. Et hoc est animæ pascere hædos. Hædus enim cum in tenebris videat, & in die libenter lætetur & saltet, fidei intelligentiam notat cum exultatione affectus, quæ merito in anima venire solet ex consideratione sublimis doni creationis. Et his tribus modis, seu auxilijs domus mentis tota repletur ex odore vnguenti.

F (margin)

Anima, quomodo egreditur per considerationē

G (margin) H (margin)

A *Quòd doctrina Doctorum sacrorum, auxilium præstat ad cognoscendum animæ dignitatem. Cap. 1.*

Ad cognoscendam animæ dignitatem auxilium Primum.

PRimum autem auxiliũ ad cognoscendum animæ dignitatem est Doctorum instructio, & eruditio. Dimissis autem multis, quæ a magnis Doctoribus de anima, & eius excellentia, atque natura dicta sunt, ad præsens pro primo satisfaciat nobis auctoritas August. qui non longe a principio libri, qui de cognitione veræ vitæ intitulatur, diffiniendo animam ait: Anima est B substantia incorporea, corporis sui vita, inuisibilis, sensibilis, mutabilis, illocalis, passibilis: nec quantitate mensuræ, nec qualitate formæ, vel coloris susceptibilis, memorabilis, rationalis, intellectualis, immortalis. Et hanc suam diffinitionem declarans subdit: Vel ne hæc diffinitio vacillet, ratio eam pro omnibus roboret. Anima est spiritualis substãtia, omne quod alijs vitam subministrat, ipsum est necesse, vt subsistat. Sed anima vitam corpori tribuit, ergo anima realiter subsistit. Hanc vero vitã corporis esse ipsamet probat, dum præsentia sua corpus viuificat. C Hæc quidem nobis inuisibilis, sed spiritibus est visibilis. Hanc etiam sensibilem esse constat, dum oculis colores, vel auribus sonos, manibus aspera, vel lenia sentire præstat. Est quoque mutabilis. Omne enim, quod melioratur & peioratur, mutabile est: sed anima vitijs peioratur, & virtutibus melioratur: ergo mutabilis est. Est autem illocalis. Omne, quod loco includitur, altitudine, vel latitudine, vel longitudine aeris circunscribitur. Et hic locus est. Sed ratio docuit animam incorpoream esse, nec corpus, nec aliquod mem- D brum habere: igitur constat illocalem esse. Non enim spatium aeris occupat, vt corpus: nec corpus, vt aqua vtrem implet. sed vt calor illocaliter toti igni inest: ita anima illocaliter totum corpus possidet. Ignis quidem est visibilis, sed calor inuisibilis: tamen sensibilis, & quodammodo ignem viuificans. ita anima inuisibilis, sed sensibilis, & visibile corpus quadam vi sensificat, & viuificat. Hæc est quoque passibilis. Omne enim quod mœrore afficitur, passibile est: sed dum suæ voluptatis compos non efficitur, dolore mœstitiæ afficitur: igitur passibilis conuincitur. Ab hac quantitas excluditur, dum nec altitudine, nec latitudine, nec longitudine E metitur, nec circunstantias, scilicet, ante, retro, deorsum, sursum, sinistrorsum, & dextrorsum se includere patitur. Qualitas eius formæ, vel coloris ab hac secernit, dum nulla forma humani corporis, vel vllius coloratæ rei ascribitur illi. Hæc est memorabilis, quia præterita recolit. Est rationalis, quia præsentia decernit. Est intellectualis, quia futura intelligit. Hanc non mortalem esse hinc constat, quòd memoriam sui apud posteros perenniter durare laborat. hæc ille. Potest etiam addi, secundum Doctores, quòd anima est creata perfectibilis, sed imperfecta: perfe- F ctissima tamen quantitatem habens. Simplex, vita perpetua, libero arbitrio, potentijs, habitibus, decorata, atque affectionibus, magna, recta, & bona. Quæ quidem sic intelligi habent, quòd anima creata est perfectibilis, sed imperfecta, quantum ad scientias & virtutes. Perfectissima tamen, quantum ad potentias naturales: quantitatem habet, secundum August. non dimẽsiuam, sed potestatiuam, & virtualem. Simplex est anima. propterea nec augumenti, nec decrementi susceptiua est: quia nec in corpore maiori maior, nec in corpore minori minor reperiri contingit, secundum G eundem. Est vita perpetua, quia nunquàm habebit finem: libero arbitrio decorata: quia habet facultatem rationis, & voluntatem, qua bonum eligere potest gratia assistente, vel malum eadem desistente. Est etiam decorata potentijs, scilicet, intellectu, voluntate, & memoria. Est etiam ornata habitibus, vel infusis, vel acquisitis. Infusis primo, sicut fit quotidie paruulis in baptismo, & pœnitentibus in confessione: vel habitibus acquisitis, sicut patet in scientia, & politicis virtutibus, qui ex frequentia studij, & bonorum a- H ctuum acquiri solent. Affectionibus etiam ornata est, quæ sunt gaudium, & spes: quæ de concupiscibilitate dolor, & timor, quæ de irascibilitate, secundum August. originem habet. Hi autem affectus, secundum eundem, omnium sunt vitiorum, atque virtutum, quasi quædam principia, & communis materia. Eo enim est magna, quo capax est æternitatis. Eo recta, quo est appetens bonitatem. Eo est bona, quo est particeps deitatis. Patet ergo ex 13. dignitatibus, quas ponit de anima August. & ex 12. quas ponunt Doctores, in quanta sublimitate creauerit eam Deus.

Quòd

A *Quòd per corporeas creaturas poteſt anima conſcendere ad cognoſcendum ſeipſam. Cap. 2.*

Secundū auxiliū. SEcundum auxilium ad cognoſcendum animæ dignitatem eſt creatorum ſpeculatio & aſcenſio. Tanta enim eſt dignitas animæ, vt excedat omnes corporales creaturas, etiam ſimul ſumptas. Vnde Auguſti. de ciuitate Dei, cap. ait. Omni corpori præfertur animę natura. Sed quia anima oculis corporeis non valet videri, docet B Apoſtolus ingenioſum modum, quo ſaltem oculis mentis dignitas & formoſitas eius comprehendi poſſit, dic. 1. cap. ad Roma. Inuiſibilia enim Dei, ſicut eſt anima, a creatura mundi, id eſt, ab homine, per ea quæ facta ſunt, id eſt per corporeas creaturas, intellecta conſpiciuntur. Vt igitur mens aſcendere poſſit ad cognitionem ſui ipſius, de omnibus corporalibus poteſt ſibi ſtatuere ſcalam, quibus conſcendere valeat ad apprehenſionem dignitatis ſuæ. Et vt hoc melius perficere poſſit, conſiderare oportet creaturarum corporalium, primo ordinem, ſecundo magnitudinem, tertio pulchritudinem, ſiue virtutem. Primo conC ſidera mens deuota creaturarum ordinem: vide mirabilem ordinem, quem pro te poſuit creator in creaturis. Cuilibet enim dedit locum ſibi correſpondentem. Imperfectiora enim ſtatuit in inferioribus locis, perfectiora vero in ſuperioribus ordinauit. Nam primo terram & terrena, grauia & vilia, caduca & corruptibilia in domicilio ſuo, quaſi ſtabulum fimo plenum a paradiſo longinquum, & inferno propinquum myſtice, ac ſapientiſſime collocauit. Secundo in ſuperiori loco tanquam leuiores & nobiliores ſuper grauiſſimam terram locauit aquas: ſtatuens eis terD minum, ne ſuperent terram, ſicut propheta ait: Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram. Tertio autem altiori ſitu leuem aerem collocauit. Quarto vero ſuper aerem collocauit ignem, elementum ſiquidem miræ actiuitatis atque caliditatis: propterea illum longè fecit a nobis. Quinto quoque eminentiori loco ſtatuit lunam. Sexto Mercurium. Septimo Venerem. Octauo Solem. Nono Martem. Decimo Iouem. Vndecimo Saturnum. Duodecimo cœlum ſtellatum, quod dicitur firmamentum, cum 12. ſignis, & quaſi cum 72. conſtellationibus & innumerabilibus ſtellis. Decimotertio cœlum criſtallinum. Decimoquarto & vltimo loco ſtatuit cœlum empyreum, tanquam nobilius corpus & conueniens tanto Regi ac filio & ſponſæ eius, inſuper & omnium multitudini beatorum. Ad hunc autem locum, vt gloria frueretur ęterna, Deus animam noſtram formauit: per hoc aperte demonſtrans, quòd omnibus ſe inferioribus nobilior eſſet, vt admiranter anima cum propheta clamet & ad Dominum dicat: Omnia in ſapientia feciſti, impleta eſt terra poſſeſſione tua. Secundo vero conſidera anima mea, creaturarum corporalium magnitudinem. Magna quippe eſt terra, ſed in decuplo, ſecundum quoſdam, aqua excedit eam: tantundem aer excedit aquam: aer quoque tantundem ſuperatur ab igne. Spera autem Lunę tantundem ſuperat ignem: ſpera Mercurij tantundem ſuperat ſperam Lunæ: ſpera Veneris ſperam Mercurij: ſpera Solis ſperam Veneris: ſpera Martis ſperam ſolis: ſpera Iouis ſperam Martis: ſpera Saturni ſperam Iouis. Firmamentum. id eſt, ſtellatum cœlum, in decuplo ſuperat Saturni ſperam. Cœlum criſtallinum tantundem ſuperat ſidereum cœlum. Empyreum vero tantundem ſuperat criſtallinum. Tanta ſiquidem eſt magnitudo cœlorum, quòd ſi de nouo crearet Deus huiuſmodi magnitudinis tot terrarum orbes, quot grana arenæ maris, adhuc non impleretur empyreum cœlum, vel criſtallinum, vel etiam ſtellatum. Vnde ſecundum quoſdam, ſi plumbea mola a cœlo ſtellato deſcenderet vſque ad terram, vix in quingentis annis compleret deſcenſum ſuum. Tertio quoque conſidera, anima Dei imagine inſignita, creaturarum corporalium pulchritudinem, & virtutem. Et vt ab inferioribus & vilioribus ad ſuperiora & nobiliora gradato ordine procedamus, initium ſumamus a terra. Rimare terram & contemplare, quanta virtute polleat ac quanta pulchritudine decoretur. Niſi enim haberet arcana omnino nobis ignota, non produceret tot colores, & in tanta varietate & tam varia pulchritudine flores & lilia atque roſas: e viſceribus virtutis & nobilitatis ſuæ egrediuntur omnia genera metallorum, ex quibus fiunt tot innumerabilia inſtrumenta cum tanta varietate ſonorum, ſicut ſunt organa, tubæ, cymbala, campanæ, & ſimilia inſtrumenta ærea. Ex ipſa quoq; producuntur ligna, ex quibus

Ordo mirabilis in ſtructura vniuerſi.

E F G H

A quibus fiunt fistulę, cytharæ, sambucę, symphoniæ, tybiæ, harpæ, liræ, cornamusæ, psalteria & alia genera musicorum. Et quis exprimere posset, quàm suauissima & admirabili armonia iubilat quodammodo & iubilare facit humanas mentes infima & vilissima terra? Tanta enim suauitate trahebatur mēs prophetica ad psalterij cantum, vt eius spiritus raperetur in cęlum. Nonne reconditos ostendit in se odores fragrantiæ quodammodo infinitę, dum illos participat iam mirabiliter in paruis garofanis, cānella, cynamomo & croco, zinzibare, balsamo & muscat o, cęterisq; odoribus vnguentorum & aliorum odoriferorum? Quot insuper
B suaues & delectabiles sapores participat in plurimis de prędictis & alijs multis, sicut in malis punicis alijsq; communibus, in ficubus, vuis, in cerasis, piris, amigdalis, psicis, nucibus, auellanis, dactilis, volemis, cedris, & innumerabilibus alijs? Quot genera producit virtuosarū & innumerabiliū herbarum? Quot genera lanarum & linorum? quot genera bladorum? quot genera radicum vtilimarum? quot genera arborum siluestrium & domesticorum? quot genera lapidum preciosorum & non preciosorū? quot insuper genera metallorum & minerarum? quot etiam aliorum bonorum, quæ exprimi nequaquam possunt. Omnium ani
C malium est terra mater & nutrix, omnium auium sollicita est adiutrix, omnium hominum est serua & consolatrix. Magna est ergo terræ nobilitas: Magna nēpe vltra quàm dici possit, & nihilominus vilior facta est omnibus superioribus creaturis: Et vtique tam vilis, ꝙ eā pedibus conculcamus, quicquid putridum atq; corruptum est, in terrā proijcimus, in terram conuertitur, & in terram incineratur. Si purgantur corpora hominum, si animalium, si etiam auium: id inquam superfluum quod ab eis respuit ipsa natura, in terram proijcitur & mutatur. Ec
D ce ꝙ tam vilem talia nobis illam prædicant & ostēdunt, vilissimam creatorum omniū, stabulum animaliū Dei, purgamentum omnium superiorum, sentinam miseriarum. Et tamen infelix anima, quæ nobilior cunctis corporalibus ad sempiterna creata est, aliud quàm terrena, vilia & transitoria non affectat: aliud non desiderat, aliud non quæritat. Illa speculatur, illa sectatur: In illis delectatur, in illis beatificatur: Et quod mirabilius est, spreto incommutabili bono, non curat pro eis æternaliter cruciari. O insensata mortalium cura, o cæcitas consummata, o dementia admiratione cœlestiū & terrestrium digna, quærere stabulum, & dimittere cęlum; quærere mundum & amittere paradisum: amare transitorium & perdere sempiternum: non diu possidere creaturā, & in eternum amittere creatorem. Si igi-
E
tur in hac vilissima terra, tāta est nobilitas, tanta formositas, tanta etiam concupiscibilitas: licet ad ipsam anima non sit creata; sed ad æterna: quāta erit aquæ nobilitas, quę non tantum est superior terra, sed etiam in decuplo superat eam? Quanta erit nobilitas aeris, qui in decuplo superat aquam? Quanta erit nobilitas ignis, qui in decuplo superat aerem? cum superiora quantum inferiora in magnitudine, tantum in nobilitate ac F
virtute superare noscantur. Sed dices, terrenorum nobilitatem cerno: illa concupisco, quia concupiscibilia nosco, altiora non capio, pp ista ad æterna non trahor ignorans magnificentiam rerum. Cui ego: Nō mireris inquam, si nobilitatem ac virtutem superiorum ignoras, cum manifestiora naturæ etiam maximi naturales non noscant, quomodo ergo intelligunt altiora? Triginta etenim annis Philosophus quidā ruminatus est intelligere naturam apis: nec eius naturæ notitiam adeptus est. Tāta est enim nobilitas cuiuscunque vilissimæ creaturæ, vt puta pili, paleæ, & cuiuscunq; etiam vilioris, ꝙ tota philosophātium peritia omnem G
eius perfectionem, quā in illa creauit Deus, compręhendere nō valeret. Quod & ideo fecisse videtur sapientia Dei, vt in eo quòd creaturæ suæ nobilitatem ostendit & dignitatem, ad superiora alliciat & trahat affectum, atque in hoc ꝙ notitiam etiam minimæ creaturæ occultat, humiliet intellectū, vt ex his duobus quasi duobus fidei pedibus, mens humana nihil hæsitans, nihilque amans inferius ad superiora conscendat. Nonne creaturæ suæ notitiam aperit, cum solis pulchritudinem monstrat? Nonne etiam creaturæ suæ nobilitatem occultat, H
quādo & quosdam planetas soli superexaltat? & tamen nobilitatem, in qua solem superant, non nisi superioris situs inditio plenius manifestat, vt omnia nota animam trahant & inflamment ad supernorum spem atque dilectionem, & cuncta ignota atque occulta inclinent spiritum ad humilem fidem. Sed quod cęperamus, sequamur. Si tanta erit nobilitas ignis, quanta erit nobilitas lunæ, quæ in decuplo superat ignem? Eodem modo ascende speram Mercurij, scande Venerem, transcende ad solem, pro-

Rerū varietas, & virtus.

Studium Philosophi in ruminanda natura apis.

A progredere ad Martem, veni ad Iouem, conscende ad speram Saturni: Considera magnitudinem firmamenti, in decuplo etiã superantem Saturni speram. O quis non stupeat ex ipsa etiam natura rerum? Ascende superius ad cristallinum cœlum, in fide ambulare oportet. Huc non cernit oculus, non bene ingenium nouit, sed plenius fides monstrauit, firmamentum etiam in decuplo superare, & sic per consequens in virtute. Veni vltimo ad empireum cęlum, ad sedem vtique Dei, sicut ipse per Prophetam ait: Cœlum mihi sedes est: & Eccle-
B siasti. 24. Ego in altissimis habito. Docet enim fides de illo maxime tria. primo magnitudinem, secundo virtutem, tertio pulchritudinẽ. Primo docet eius magnitudinem. Cum enim, secundum magnos Theologos & Doctores, minima stella maior sit tota terra: Quid est firmamentum, cum excedat quasi in infinitum quamlibet stellã? Quid empyreum cœlum, cum sicut prædictum est, centies superet firmamentum? Hinc admiratur Baruch 3. cap. dicens: O Israel, quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius: magnus & nõ habet consummationem. Secundo docet
C fides illius virtutem, quia dicit illum a sensu remotissimum, per hoc docens incompręhensibilitatem virtutis eius. Nam sicut ex præcedentibus patet, secũdum quòd est maximum mole, ita est perfectissimum virtute, & maxime influentiæ super corpora sibi inferiora. Tertio docet eius pulchritudinem: nam secundum Doctores, illud cœlum habet dotes ac pulchritudines & conditiones, quasi corporis gloriosi. Ideo Ecclesiast. 43. c. de illo scriptũ est: Species cœli in visione gloriæ: quia lucet, quasi sicut corpora beatorum. Si igitur est tanta empyrei cœli magnitudo, virtus & pulchritudo, quantum in his excedet anima, pro
D qua factum est habitaculum illud? Primo enim quis poterit compręhendere, quæ sit animæ magnitudo: secundum enim magnitudinem contenti magnitudo vasis potest compręhendi: in immensum maior est anima, quam ipsum cœlum. Nam sicut 3. Regum 8. Salomon ad Dominum ait: Cęlum & cœli cœlorum te capere non possunt: & tamen anima tantę magnitudinis est, vt quem milia cœlorum non possent capere, anima ipsa compręhendat. Vnde Augustinus in libro de quantitate animæ, inquit: Omnia, quæ anima cogitat, intra quantitatem animæ continentur. Clare etenim constat, quòd anima & Deum co- E
gitare potest: & quod in infinitum est maius, potest illum in sempiterna gloria videre, possidere & frui. Secundo etiam quis posset animæ naturales explicare virtutes? cum quantum anima in magnitudine excedit cœlum, tantum superat illud in virtute. Tertio quoque, quantum ea superat cœlum in magnitudine & virtute, tantundem etiam illud superat in pulchritudine, sicut in sequentibus plenius apparebit. Hæc autem omnia confirmantur per August. qui sermone 71. super Ioan. ait: Nihil potentius, aut sublimius mente rationali. Quicquid super eam est, creator est. Per hoc manifeste declarans, quòd si quasi infiniti empyrei cœli & illius nobilitatis crearentur a Deo, adhuc anima eis celsior ac nobilior remaneret. F

Quòd per diuinam illustrationem, vera excellentia animæ cognosci potest.

Cap. 3.

Vera animæ excellentia.

TErtium auxilium ad cognoscendum animæ dignitatem, est diuina illustratio. Non quidem sufficit ad cognoscendum animæ dignitatem creaturarum speculatio & ascensio, sed diuina illustratio necessaria est. Non enim superat anima pulchritudinem cœli milies, non mille milies, nec milies mille milia: sed quodammodo infinities excedit. Vnde si formarentur tot empyrei cœli, quot sunt aquarum guttæ, quot sunt grana arenę maris, quot sunt etiam stellæ cœli, omnis pulchritudo eorum simul sumpta non posset æquari pulchritudini vnius animæ, tanta est excellentia eius. Et hoc quidem probari potest triplici luminosæ fidei via. primo via rationis, secundo via exempli, tertio via auctoritatis. Primo quidem via rationis, scilicet ipsius fidei luminosæ. Ratio quidem est, quia infiniti cœli tantæ pulchritudinis, quantæ est prædictum cœlum, non possent intelligere Deum, nec diligere, nec possidere Deum, quemadmodum rationalis anima potest. Hinc 1. Corinth. 2. Apostolus ait: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum. Secundo autem ostenditur via exempli. Detur q; Deus crearet quandam mulierem tantæ pulchritudinis, quantæ secundum ordinatam potentiam illam creare

(G and H side letters in margin)

A creare posset. Insuper crearet pictorem talis peritiæ in arte pingendi, quantæ secundum prædictam potentiam formare valeret. Addatur etiam, quòd prædictus pictor totum ingenium suum poneret, vt quandam imaginem pingeret ad similitudinem mulieris prædictæ, nec adhuc aliquod impedimentum haberet: quæso, quanta esset illius imaginis pulchritudo, vtique tãta, quòd formosior minime pingi posset, cum ad hoc haberet plenarium scire, velle & posse. Pictor enim atque creator animæ, ipsa sapientia Dei est: cuius sapientiæ non est numerus. Hinc Prophe-
B ta ait: Deus scientiarum Dominus est. Ad creandum autem hominem infinita potentia vsus est, de qua Genesis 31. ipse ait: Ego sum Deus omnipotens. Et iterum Sapien. 1. dictum est illi: Subest tibi, cum volueris posse. Voluit ergo eadem infinita potentia & sapientia sua formare animã ad imaginem & similitudinem suam. Mensura ergo pulchritudinem Dei, ad cuius imaginem anima facta est: Mensura & potentiam, qua potuit: sapientiam, qua nouit: & voluntatem, qua voluit sic eam creare, & intelliges pulchritudinem eius. Tertio potest ostendi via auctoritatis. Dicitur enim Gen. 1. quòd creauit Deus hominem
C ad imaginem & similitudinem suam. Secundum enim quosdam, imago dicit aptitudinem ad amandum: similitudo vero ipsum actum amandi. Ad cuius intelligentiam notandum est, quòd sicut dicitur 1. Io. 4. Deus charitas est. scilicet increata, infinita & immortalis. Ab hac enim charitate quidam infinitus & purus actus amoris procedere comprobatur. Anima ergo ad imaginem Dei creata dicitur: quia sicut Deus charitas est, sic & ipsa habet ex proprio esse suo, cum in vsu liberi arbitrij est, quandam innatam aptitudinem ad aman-
D dum, sine qua esse minime potest. Necesse est enim ei aut diligere bonum incommutabile, quod est Deus: aut bonum commutabile, quod est mundus, ipsa per libertatem arbitrij in medio constituta. Ad similitudinem vero Dei ideo creata monstratur, eo quòd sicut a charitate procedit actus ille amoris: sic in anima ab ipsa aptitudine ad amandum quidam actus amoris prolixus, & velox, cum in vsu liberi arbitrij est, ꝙ procedat est opus. Secundo etiam dici potest, secundum Bonauen. in Centiloquio, quòd imago nominat conformitatem in quantitate: Similitudo vero conuenientiam in qualitate.

Imago et similitudo differunt.

D. Bonauentu ra in centiloquio.

Tertio modo, secundum Alexand. de Hales, Imago est in naturalibus, similitudo in gratuitis. Hinc de imagine trinitatis in anima figurata, Propheta ait: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo. Similitudo enim Dei tunc in anima esse dicitur, cum habet virtutes charitatis formatas, ex quibus aperte patet, quòd similitudo perficit imaginem sicut gratia perficit naturam. Quarto Vgo de S. Victore in summa de diuini. etiam ait, vt enim in facie cognoscitur homo, ita & ipsa ratione tanquam in sua facie cognoscitur Deus. Homo itaque imago Dei est per rationem. vnde Apostolus 1. Corinth. 11. Vir enim imago & gloria Domini est: Et ad similitudinem Dei factus est homo, quia non est ei vsquequaque similis. Filius est imago patris, non ad imaginem: quia quicquid habet pater, totum habet filius per naturam. Homo vero est ita imago de, quòd ad imaginem: quia nõ per naturam, sed participatione vel imitatione habet ea, quæ deitatis sunt. Hæc ille. Quinto, secundum August. de spiritu & anima. Sicut Deus est vbique, sed præcipue dicitur esse in cœlo: sic & anima tota in toto suo corpore est & in qualibet parte tota, tanquam in quodam suo mundo, sed intensius est in corde. Non tamen secundum suam essentiam est in toto corpore, sed in parte corporis determinata, & tamen virtutem influit toti corpori. Et ad hoc Cassio. de aranea exemplum ponit, quæ in medio telæ suæ residens sentit quemlibet suum motum interius siue exterius in tela factum. Eodem modo anima in centro cordis existens, sine sui dissensione totum corpus sibi vnitum sensificat, viuificat atque mouet. Sexto sicut Deus simplicissimus est in sua natura, sic & anima etiam simplex est. Vnde Augustinus de spiritu & anima: Anima in essentia est simplex, in officijs multiplex. Septimo sicut Deus est essentia rationalis, ita homo est animal rationale. Octauo sicut Deus est spiritus, Ioan. 4. Deus spiritus est: sic & anima spiritus dictus est. Nono sicut Deus est vnus in toto seculo, Deuteron. 6. Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est: sic & anima in toto suo corpore vna est. Decimo sicut Deus non continetur ab vniuerso, sed continet illum: sic secundum Damascenum, lib. 1. cap. 18. anima non continetur a corpore, sed continet illud, sicut ignis ferrum, & in ipso existens

E

Psal.

F

Cõparatio ex D. Augusti. inter Deũ & animã rõnalem.

G

H

A existens suas operationes operatur. Vndecimo sicut Deus implet totum mundum, quemadmodum ipse Hierem. 23. ait: Cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus: sic & anima implet totum corpus humanum. Duodecimo sicut Deus habet viuere & intelligere sine mundo: sic & anima habet viuere & intelligere sine suo corpore. Decimotertio sicut Deus in mundo omnia videt & non videtur, sicut Exo. 33. ait: Non videbit me homo & viuet: & Ioan. cap. 1. Deum nemo vidit vnquam: sic anima videt & non videtur. Decimoquarto sicut Deus non inficitur sordi-
B bus orbis, quamuis totum impleat orbem, velut sol qui non inficitur sordibus luti: sic anima non inficitur corporea sorde, quantumcunque sordescat caro. Decimoquinto sicut Deus quamquam nõ audiatur minime dormit, iuxta illud Psalm. Ecce non dormitabit, neque dormiet: sic anima in corpore nunquam dormit, licet dormiat corpus. Decimosexto sicut Deus in mundo aliquam partem nobilius, quam alteram ornat, sicut patet in sole & luna, stellis, auro & lapidibus preciosis & consimilibus: sic anima in corpore vnum membrum nobilius, quàm alterum decorat.
C Decimoseptimo sicut Deus causa est in mundo incrementi in plantis, herbis & arboribus, floribus, fructibus & consimilibus cæteris: Sic anima causa est in corpore augmenti cuiuslibet membri. Decimooctauo sicut Deus regit & gubernat orbem: sic anima vegetat, conseruat, viuificat, regit, & gubernat corpus. Decimonono sicut Deus vnitam sibi humanam naturam primo habuit passibilem, & postea gloriosam: sic anima primo iuncta est carni passibili, demum est glorificanda in cœlo. Vigesimo sicut Deus est immortalis, teste Apostolo 1. Tim. 1. Regi seculorum immortali & inuisibili, so-
D li Deo honor & gloria, in sæcula sæculorum, amen: sic est anima immortalis, atque si iusta erit, cum Deo victura in sęcula sæculorum, amen.

E ARTICVLVS SECVNDVS.

Quòd per beneficium redemptionis, cognoscit quantum Deus dilexerit animam.

SEcundo vt cognoscamus erga nos Dei dilectionem, consideremus beneficium redemptionis, de quo Lucæ 15. cap. Dominus mystice ait: Quis ex vobis homo, qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis, nonne dimittit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam,
F quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens. In quibus sacracratissimis verbis triplex mysterium circa animæ redemptionem demonstratur per ordinem. Primum est mysterium incarnationis, secundum est mysterium peregrinationis seu conuersationis, tertium est mysterium passionis, vt verificetur, quod Ioan. 3. scriptum est: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, scilicet incarnatum, peregrinum, & passum.

De dilectione, quam Deus ostendit animæ per carnis assumptionem. Cap. 1. G

PRimum est mysterium incarnationis, de quo Dominus ait. Quis ex vobis, idest aliquis ex vobis homo: quia ex nobis est verus homo Iesus Christus, qui habet centum oues, id ē homines & Angelos, iuxta illud. Nos autē populus eius & oues pascuę eius. Ipse est enim pastor, sicut ipse Ioan. 10. ait: Ego sum pastor bonus. Vnde glo. Diues est pastor, cuius oues nos centesima portio sumus. Angeli quidem & homines propter innocentiam, in qua creati sunt, oues merito nuncupantur: sed centum: quia secundū glo. numerus centenarius perfectus est. Et H si perdiderit vnam ex illis, scilicet animam, siue naturam humanā ex vno homine propagatam: quod vtique factum est, quando pascua vitæ homo peccando reliquit. Et ouis vna, scilicet natura humana, idest quęlibet anima totaliter perdita fuit, quia omnes in Adam peccauerunt, sicut dicitur ad Rom. 5. c. Hinc Psalm. ait: Erraui sicut ouis, quæ perijt: quære seruum tuum Dñe. Nõne dimittit nonaginta nouē in deserto? Per nonagintanouē natura angelica designat, q̃a per nouē choros determinata est. Nõ tantū designatur

Singularis dilectio Dei in animam.

A designatur simpliciter per numerum nouenarium, sed per illum ductum per denarium. Denarius enim numerus perfectionem demonstrat, vt in denario perfectio gratiæ & gloriæ, & in nouenario naturæ distinctio mystice denotetur. In deserto nempe, id est in cœlo, angelica natura relicta est, quod quidem desertum fuit a peccante multitudine angelorum. Et vadit ad illam, scilicet animã, quæ perierat: venit quidem, assumendo humanam naturam: quia verbum caro factum est, vt dicitur Ioan. 1. De quo Propheta admirans ait: Domine, quid est homo, quòd memor es eius:
B aut filius hominis, quoniam visitas eum? Magno quidem precio æstimata es, o anima, pro qua requirenda a summo cœlorum Dei filius descendit in vterum Virginis. Quis sapiens pro requirendo obolo itinere centum dierum voluntarie laboraret? Ergo magna quidem res es, anima mea, pro qua requirenda Deus in mundum descendere dignatus est.

De dilectione, quam Deus ostendit animæ per Christi peregrinationem, seu conuersationem. Cap. 2.

C Secundum est mysterium peregrinationis, seu conuersationis: de quo subditur, donec inueniat eam, scilicet quęrit illam. O quanto labore & quàm feruenti amore quæsiuit animam amorosus Iesus: Virginis vterum vix egressus est, & dilectam animam more infantium vocat A, A, A. id est Anima mea, anima mea, anima mea, te quæro, pro te inueniendo hanc peregrinationem assumo. Media nocte frigore cruciatus ac pro te ditanda, paupertate vallatus iam laboriosam pro te viam aggressus sum. Octaua die pro te anima mea circunciditur puer, ac vulnus dolorosum iam dignatus est pro te pati, iam incipit pro te effundere sanguinem sacrum.
D Cõsidera anima mea paruulum Iesum præ vulneris dolore clamãtem ac dulciter quęrentem, dum vagiendo ait, A, A, A. quasi infantiliter animam tuam vocans. Decimotertio autem die fulgore radiantis stellę ab oriente triplicem animæ potentiam trahit, in mysterium trium regum. Non post multos hos dies apparuit Angelus Ioseph, & propter futuram persecutionem Herodis ipsum cum paruulo & matre eius iubet fugere in Ægyptum. O anima mea, quàm tempestiuam persecutionem incipit pro tę

Dilectio Dei erga animã per Christi peregrinationem.

pati filius Dei Iesus. Nec passus est pro te E anima puerilem infantiam suam, etiam inter vbera matris suę esse tutam, quin a sęuo tyranno quæreretur ad mortem. Nec quoque ad ciuitatem vicinam sua terminata est fuga, sed ad gentem barbaram ac multarum dietarum diuisionẽ longinquam itinere vastæ solitudinis per desertum, vbi cibi & hospitij atque vmbraculi inopia habebatur. Denique Virgo beata perueniens in Ægyptum, in præteriti laboris solatium paupercula peregrina pauperculum conducens tuguriolum, de labore manuum suarum & sancti Ioseph pauperrime victitabat. Talibus stipendijs anima mea, pro F peccatis tuis acceptis puer Iesus cum suis parentibus septennium in Ægypto peregit. Quibus completis iterum Angelus Domini monet Ioseph, puerum & matrem eius, mortuo iam impio Rege, ad terram iterum redire Israel. Contemplare nunc anima mea, grauiorem laborem in reditu septennis Iesu, quàm fuerit in primaria fuga. Tunc enim vt paruulus infans poterat baiulari, grandiusculus nunc factus nec commode portari poterat, nec adhuc tenellus valebat per tantum viæ spatium ambulare. Factus autem annorum 12. remansit puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt parẽtes eius: sed quærentes eũ inter G cognatos & notos post triduũ inuenerunt eum in templo sedentem in medio Doctorũ, audientem illos & interrogantem eos. Sed de quo quæso, erat inter eos sermo? de quo interrogabat illos, nisi de animæ nobilitate, creatione, lapsu, reparatione, glorificatione & consimilibus? Trigesimo autem consummato iam anno, vt animę demonstraret omnis iustitiæ viam, in Iordane a Ioanne voluit baptizari: confestimque ob animæ dilectionem deserti aggreditur campum, vt de ea contra diabolum triumpharet quadraginta diebus, & qua- H draginta noctibus pro tua obtinenda victoria anima mea, ieiunauit. Post durum pro te cõgressum gloriosumque de hoste triumphum, deserta loca relinquens, discipulos vocat, circumiens ciuitates & castra, sollicite quærens quam perdiderat ouem. Quanta autem perpessus fuerit pro te benedictus Iesus anima mea, dum benefaciendo hincinde transiret, quis exprimere posset? Quot odia? quot detractiones? quot blasphemias & improperia? quot etiam iniuriosa opera voluit pro te pati? Operatur pro te miranda, pellit dęmones, mundat

Christi labores, & vigiliæ pro salute & acquisitione animæ.

A mundat leprosos, illuminat cæcos, erigit claudos, soluit mutos, aperit surdos, curat idropicos, sanat paralyticos, liberat lunaticos, expellit febres, erigit curuos, extendit contractos, purgat sanguifluos, suscitat mortuos. Et quis enarrare valeret, quot miracula operatus est amorosus Iesus, vt te animam inueniret? Hinc Matth. 6. scriptum est: Quocunque introibat Iesus in vicos, aut in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerēt, & quotquot eum tangebant, salui fiebant.

B

De dilectione, quam Deus ostendit animæ per Christi passionem.

Cap. 3.

Tertium mysteriū est passionis. Quia vt te mortuam suscitaret, pro te mori voluit anima mea: propterea in parabola subinfertur. Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens. In quibus verbis tria ostenduntur de Christo, quæ operatus est pro anima redimenda. Primum est ardentissimus amor, secundum patientissimus labor, tertium iucundissimus dolor. Primo ostendit amorosissimus Iesus pro oue inuenienda arden-

Tria Christus operatus est pro aīa redimenda.

C tissimum amorem: propterea dicitur, Qui cum inuenerit eam, scilicet ouem errantem, idest animam in statu damnationis periclitantem. Sed vbi quæso, inuenit illam? Audi quæso, vbi quæsiuit illam: & disces in quo loco inuenit illam: per totam enim illam vltimam septimanam in miro labore consumptam, venit Iesus ad cœnam, vbi pro te anima mea magnæ nouitatis dedit exemplum in lotione pedum. Magnæ charitatis dedit edulium, dum tibi

D semetipsum dedit in cibum. Magnæ benignitatis ostendit signum, dum totus pro tua charitate euisceratus fecit sermonem vltimum. Demum egressus trans torrentem Cedron, animam quærens ingreditur hortum: orat, laborat, & sudore sanguineo madefactus in angonia supplicat æterno patri animam inuenire sine calice diræ mortis, contentus tamen de voluntate diuina. Ecce iam appropinquat bellum, vallatur turba malorum amorosus Iesus & offerens semetipsum pro te anima mea, capitur, ligatur, trahitur, deluditur, conspuitur, vultu velatur, colaphizatur, & bestiali furore illi scelesti insaniunt contra eum. Deniq;

in domo Pilati, pro te anima mea, propria E veste nudatus atque ligatus truculentis manibus impiorum illa caro sanctissima flagellatur & laniatur & vsq; ad effussionem sanguinis sacri, totum illud sanctissimum corpus crudelissime laceratur. Et quod horribilius est, pro te anima mea, caput illud Angelis tremebundum duris spinarum aculeis coronatur, sacrū effundit sanguinem, dum configitur spina crebra arundinum percussione vsque ad cerebrum profundata: sic vilificatus perducitur coram populo portans spineam coronam & purpureum vestimentum, vultu velatus, sputis deturpatus, genis ac tota facie tumefactus. Condemnatur ad mortem æterna F vita pro te viuificanda, anima mea dilecta: & baiulans sibi crucem venit in Caluariæ locum, vbi inuenit quam perdiderat ouē. Secundo quoq; portauit amorosissimus Iesus patientissimum laborem: propterea in parabola subditur, Et imponit humeris suis, scilicet inuentam ouem. Humeri Christi, secundum Ambro. brachia crucis sunt. Contemplare anima mea, quòd in terra posita cruce nudatus immaculatus agnus, vt imponeret super humeros suos ouem super crucem extenditur, recepturus mortem pro anima redimenda. Configitur in G dextera primus clauus: vique tracta alio configitur clauo reliqua manus. Trahuntur pedes mortali crudelitate, & reliquo clauo configuntur in Cruce. Eleuatur a terra lignum Deo taliter insignitum: diuellunt & lacerant Domini Iesu carnem durissimi claui corpore ponderante. Fluit sanguis pro te abluenda, anima mea. Apertæ sunt cataractæ cœli, vt inundet diluuium gratiæ ad animæ crimina suffocanda. O quis tantæ duritiæ est, quòd ei non scinditur cor: vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. O amor pro me H indignissimo passus. O genus humanum, expergiscere a tuo letargico somno, & vide, quia ad Orientem vertit faciem suam Christus, ad meridiem dextram manum, ad Occidentem plantas pedum sanctorum, ad Septentrionem alteram manum, omnes vocat, omnes desiderat, omnes visitat, omnes inuitat, atque clamans ait: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Ab Oriente vocat adolescentes, a meridie vocat magnates, ab occasu vocat senes, a septentrione vocat pauperes. Omnes sitientes venite ad aquas. Tertio quoque portauit iucundissimum

Meditatio ad Christū.

A ſimum dolorem, quia ſubditur, gaudens. O cum quanto gaudio voluit pro te mori, anima mea, Chriſti charitas conſummata. Ecce ſecundum Auguſti. pro impio pietas flagellatur, pro ſtulto ſapientia deluditur, pro mendace veritas necatur: damnatur iuſtitia pro iniquo, miſericordia affligitur pro infideli, pro miſero repletur ſinceritas aceto, inebriatur ſelle dulcedo, moritur vita pro mortuo. Et omnia hæc cum gaudio pro te, anima mea, tulit. Demumque vt morte ſua animę vitam daret, in manus paternas ſpiritum commendauit.

B ARTICVLVS TERTIVS.

De beneficio glorificationis, ex diuina dilectione animæ præparato.

Tertium quoque beneficium animæ conferédum eſt glorificationis. Tãto namque amore dilexit ab æterno Deus animam noſtram, vt ei pararet gloriã ſempiternam. Vnde ad Ephe. 1. Apoſtolus ait: Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in C conſpectu eius: in cuius conſpectu eſſe nihil aliud eſt, quàm æternis gaudijs perfrui. Nam ſecundum Auguſtinum, cum anima erit in conſpectu Dei: Deus ab ea ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Et iterum Bernar. ait: Ibi Deus erit rationi omnis plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, memoriæ continuatio ęternitatis. Et iterum idem dicit: Merces Sanctorum tam magna eſt, quòd non poteſt menſurari: tam copioſa, quòd non poteſt finiri: tam precioſa, quòd non poteſt æſtimari. Conſidera igitur anima, dignitatem tuæ creaD tionis: charitatem tuæ redemptionis, atque benignitatem tuæ glorificationis, vt grata ſis de creatione, gratior de redemptione, gratiſſima ſias de obtinenda glorificatione: Quam nobis concedere dignetur dulciſſimus Ieſus Chriſtus, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſæcula ſeculorum, amen.

E

FERIA TERTIA post Dominicam Oliuarum.

De Salutatione Angelica, quæ per ordinem declaratur.

Sermo LII.

Cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio. Lu. 1. c. Quia Dominus Ieſus Chriſtus matrem ſuam ſibi habet cæteris Sanctis propinquiorem & chariorem, ac ad F interpellandum pro nobis apud ipſum potentiorem: propterea vult ipſam a nobis vltra omnes Sanctos prædiligi, præhonorari, ſalutari, & venerari. Nam ipſam & virtutes eius attentiſſime contemplari, & ad eas ardentiſſime affici in ſummo affectu inflammat, & ſubleuat, ac irradiat intellectum ad ſummas virtutes Chriſti, & ad ipſum Chriſtum. Simpliciter nempe melius & vtilius eſt oratione & deuotione pro adiutorio ad matrem Chriſti recurrere quam ad alios Sanctos inferiores. Quapropter ad excitandam deuotionem & veſtram inflammandam affectioné erga Virginem matrem, diſpoſui ipſa adiuuante, G Salutationem Angelicã declarare, vt oſten datur quarta Religioſitas, quæ eſt Angeli deſtinati. Pro qua ſumo verbum Lu. cap. 1. qui de eadem ſalutatione ait: Cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio. In quibus quidem verbis oſtenditur hæc ſalutatio eſſe plena. Primo admirabilis conſiderationis: ibi, cogitabat. ſecundo admirabilis commendationis: ibi, qualis eſſet. tertio admirabilis ſalutationis: ibi, iſta ſalutatio. Primo autem oſtenditur plena admirabilis conſiderationis, quia cogitabat, ſcilicet Beata Virgo, vt videlicet eius exemplo diſcamus huiuſmodi ſalutationis myſteria ponderare. H Et, vt clarius eluceſcant alta myſteria eius, tria in ea cogitanda, ſiue cõſideranda ſunt. Conſidera primo virgineum ſtatum, ſecundo Angelicum exemplum, tertio mirificũ lucrum. Primo conſidera in hac ſalutatione virgineum ſtatum. Eſt enim regina miſericordiæ, templum Dei, habitaculum Spiritusſancti, ſemper ſedés ad dexteram Chriſti, in gloria ſempiterna, ſicut propheta ait: Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu deaurato, circũdata varietate, ſ. omnium Beatorum. Ideo veneranda, ſalutanda ac adoratione

Angelica ſalutatio, eſt plena omni virtute.

In ſalutatione angelica tria conſideranda.

A tione hyperduliæ adoranda. In cuius exemplum 3. Reg. 2. in figura Christi Salomō surrexit de solio in occursum matris, & adorauit eam. Ideoq; ad dexteram Regis sedet, vt quotiens adoras Regem Christum, adores etiam Christi matrem. Propterea hac salutatione est frequenter adoranda. Secundo cogita Angelicum exemplum. Si enim Angeli salutant eam, quanto magis hoc tenetur homo, vnde Lu. 1. Ingressus Angelus ad eā dixit: Aue gratia plena, &c. De qua Bernar. ait: Quæ est hæc virgo tam nobilis, vt salutetur ab Angelo? tam humilis, vt desponsata sit fabro? Disce ergo ab Angelo salutare Mariam. Tertio considera mirificum lucrum: quia cum homo deuote salutat Virginem,

Figura & typus B. Virginis.

Angelicū exemplū.

Lucrū mirificum.

B resalutatur ab illa. Est enim curialissima Regina, gloriosa Virgo Maria, nec potest salutari sine resalutatione miranda. Si mille Aue Maria dicis in die deuotè, millies a Virgine resalutaris. Propterea in mysterium huius hortatur Apost. ad Rom. vlt. c. di. Salutate Mariam. Et sic patet quantum hæc salutatio est admirabilis considerationis, quia cogitabat. Secundo apparet esse admirabilis commendationis: Ait enim, Qualis esset. Commendatur enim hæc salutatio ex tribus. primo ex altitudine, secundo ex dulcedine, sic

C ue ex dulcitudine: tertio est gratitudine. Commendatur. n. primo ex altitudine, quæ in hac salutatione cōtinetur. Tota enim mysterijs mirabilibus est plena, quæ omnia redolent & redundāt dulcedinem salutis nostræ. Quis enim tam ignarus & tam insipidus erit, qui non sæpe per hanc salutationem tecolat principia nostrę salutis? Aue inquit, gratia plena, Dominus tecum. Omne verbum altis mysterijs plenum est, sicut infra patebit. Secundo commendatur ex dulcedine. Hanc igitur gustans & sapotans Propheta inquit: Quā dulcia faucib⁹ meis eloquia tua super mel ori meo. Ideo Ecclesiast. 24. ipsa ait: Spiritus meus super mel

B. Virginis commendatio & encomiū.

D dulcis, & hæreditas mea super mel & fauū. Hæreditas enim gloriosæ Virginis est salutatio sua, quam apud homines deuotione hæreditauit, vt iam Aue Maria, sicut Pater noster, cuilibet Christiano libeat frequentare. Tertio commendatur ex gratitudine. Magna nempe ingratitudo est tot suscipere beneficia a Domina nostra gloriosa Maria, & non recognoscere donatricem, nec sibi salutando regratiari. Vnde contra talem ingratum, Ecclesiast. 41. exprobratiuè scriptū est: Erubescite a salutationis silentio. Tertio ostenditur esse admirabilis salutationis, quia subditur, Ista salutatio. In tota nanque E serie huius Angelicę salutationis triplex principale mysterium per ordinem declaratur. Primum est salutationis ibi, Aue Maria. Secundum est commendationis ibi, Benedicta tu. Tertium est supplicationis ibi, Sancta Maria, mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, Amen.

ARTICVLVS PRIMVS.

De triplici excellentia gloriosę Virginis Mariæ. s. naturæ, gratiæ, & gloriæ.

F

Primum mysterium est salutationis. In qua salutatione triplex Virginis excellentia demonstratur. prima est naturæ, secunda gratię, tertia gloriæ.

Quod Beata Virgo excedit multipliciter omnes alios in natura. Cap. 1.

Prima est excellentia naturę. Triplici nanque modo in Aue, hæc G natutæ excellentia demonstratur. Primo modo Aue. i. sine vę. Et hoc triplici quidem modo, cui subiacet totum fęmineum genus. s. pudoris, laboris, & doloris. Fuit. n. sine vę pudoris in conceptione, sine vę laboris in gestatione, sine vę doloris in parturitione. Nam teste Bernar. fuit sine corruptione fęcunda, sine grauamine grauida, sine dolore puerpera. Ratio autem, quare fuit sine vę pudoris est, quia eius conceptus fuit sine corruptione: non humano semine, sed mystico spiramine: Angelo illi dicente, Spiritussanctus superueniet in te. Fuit etiam sine vę laboris: quia pondus amoris & grauedinis leuis virtus Spiritussancti obumbrabat. Insuper non habuit vę doloris, quia partus sine læsione, H quia ei Angelus subdidit: Quod. n. ex te nascetur, sanctum vocabitur filius Dei. Soli. n. Principi porta illa seruata est, quam nō violauit egrediens, sicut nec etiam ingrediens, sicut mysticè ponit Ezech. 44. c. Hac triplici maledictione in nulla muliere immunis natura fuit, nisi in sola Virgine benedicta. Vnde Euæ, Gen. 3. c. dictum est: Multiplicabo erumnas tuas & conceptus tuos, in dolore paries filios tuos. Secundo etiam modo in Virgine per Aue naturæ excellentia denotatur, qa ab alio triplici vę immunis fuit. s. cō-

Aue quid significat.

A cupiscentiæ, culpæ, & pœnæ. De quo triplici væ, Apoc. 9. clamabat aquila volas, væ, væ, væ habitantibus in terra. Fuit enim B. Virgo sine primo væ, hoc est sine tyranno concupiscentiæ, peccati originalis: quia sine eo concepta est, sicut teste Salomone Can. 4. didicimus, q. ait: Tota pulchra es amica mea, & macula. s. originalis culpæ, non est in te. Aut omnino in ea fuit extinctum per Spiritussancti sanctificationem: propterea Psal. ait: Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. i. Beatam Virginem, in qua Dñs Iesus Christus nouem mensibus habitauit. Fuit sine secundo væ. s. culpæ & mortalis & venialis. Vnde

B. Virgo fuit absq; originali plaga.

B Aug. Excepta B. Virgine Maria, de qua cum de peccatis agitur, nullam volo fieri quæstionem propter honorem Dñi. sed post hanc ergo virginis exceptationẽ si Sancti & Sanctæ congregari possent, & quæreretur ab eis, an peccatum haberent: quid responderent, nisi quod Io. ait: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Fuit sine tertio væ, .s. pœnæ, quæ in separatione animæ & corporis, quæ est incineratio, & corporis dissolutio. Nam sicut non dedit Dominus Sanctũ suum videre corruptionem. i. Christum: sic nec Sanctam suam, de qua natus est Sãctus, sed corpore & anima in cœlum assumpta

Virgo anima & corpore in cœlũ assumpta.

C est. Tertio insuper modo per Aue in Virgine, naturæ excellentia demonstratur: quia .s. fuit sine alio triplici væ. s. carnis, mundi, & diaboli. Siue tria ei defuerunt, de quibus 1. Io. 2. Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Auaritiam nanq; exclusit per paupertatem, luxuriam per virginitatem: diabolum vero, vel superbiam per humilitatem: quia has virtutes perfectissimè in se habuit, merito ergo ei ab Angelo dicitur Aue. Ab vsu enim ecclesiæ immediatè subiungitur Mariæ nomen, cum dicitur,

D Aue Maria: quod tamen ab eodem Euangelista Luca præmissum erat, cum dixerat: Et nomen Virginis Mariæ. Et merito quidẽ nomen Mariæ adesse debet. Nam Maria interpretatur maris stella. Amarum mare, Domina, & illuminata. Est enim stella nauigantibus hoc mare magnum & spatiosum manibus, in quo reptilia, quorum non est numerus. Sed maxime stella est, quia emisit per natiuitatem filij Dei radium mentis nostræ irradiatiuum. Amarum etiam fuit mare, qñ in passione gladius a Simeone prædictus, Lu. 2. eius animam pertransiuit. Dña equidẽ facta est in sua assumptione, qñ exaltata est super choros Angelorum ad cœlestia regna, & facta est Regina cœlorum & Dña Angelorum. Sed illuminata mirabiliter fuit in animæ suæ in corpus infusione: Mirabilius tamen in filij Dei conceptione: Sed mirabilissimè in sua assumptione & glorificatione, vbi vltra omnes beatos Angelos & animas simul iunctas diuina visione manet irradiata. Ecce prima excellentia virginalis, quia excellit omnes alios in natura.

E

Quod Beata Virgo multipliciter omnes alios in gratia superexcellit. *Cap. 2.*

F Secunda excellentia est gratiæ, de qua Angelus subdit, Gratia plena. Hoc enim triplicem intellectum exponi potest. Primus est, gratia plena. Gratia inquam. s. corporali, spirituali, & singulari: Nam gratia corporalis fuit gratia virginitatis in carne: vnde Can. 4. Hortus conclusus, fons signatus denominatur. Gratia spiritualis fuit abundantia virtutum in mente: propterea etiam Can. 4. Anima eius dicitur fons hortorum, & puteus aquarum viuentium. Gratia singularis fuit præsentia filij Dei in ventre. Ideo Can. 7. scriptum est, Venter tuus, sicut aceruus tritici. i. plenus illo grano tritici, atq; frumenti, qui de se ait, Io. 12. Nisi granum frumenti cadens in terram. i. in beatã

Beata Virgo triplici gratia fuit plena

G Virginem per incarnationem, mortuũ fuerit per passionem, ipsum solum manet, &c. Secũdus intellectus, Gratia plena. Nam fuit in ea vacuitas, siue profunditas humilitatis, puritas virginitatis, & soliditas charitatis, qa has virtutes plenissimè habuit & in summo. Ad hoc. n. q vas impleatur & teneat liquorem bonum, ista tria requirũtur. s. quod vas sit vacuum, siue profundum: q sit purũ, quodq; sit solidum, siue firmum; quæ omnia fuerunt in Virgine matre. vnde Cant. 6. admirantes de ipsa Angeli quærunt, Quæ

Humilitatis profunditas in Virgine.

H est ista, quæ progreditur quasi aurora cõsurgens? Pulchra vt luna, propter virginitatẽ: lunæ nanq; corpus frigidum est. Electa vt sol, propter feruentissimam charitatem. Terribilis vt castrorum acies ordinata, propter profundissimam humilitatem, qua nihil dæmonibus terribilius est. Tertio insuper intellectus, Gratia plena. Omnis nempe gratia, quæ huic seculo communicatur, triplicem habet processum. Nam a Deo in Christum, a Christo in Virginem, a Virgine in nos ordinatissimè dispensatur. Primo nanq; omnis gratiæ Deus & Dominus donator est:

A est: iuxta quod Iacob. 1. scriptum est: Omne datum optimum & omne donum perfectũ desursum est, descendens a patre luminum. Secundo procedit a Domino Iesu Christo, in quantum est homo. Ipse nanq; in præsenti seculo viuens meruit nobis omnem gratiam, quam Deus ab æterno disposuerat dare huic mundo, sicut Io. 1. scriptum est, De plenitudine eius accepimus omnes, & gratiam pro gratia. Tertio processus est a Virgine benedicta. A tempore enim quo concepit Deum in vtero suo, quandam (vt sic dicam) iurisdictionem, seu auctoritatem habuit in omni temporali processione Spiri-B tussancti, ita q nulla creatura aliquã a Deo recipit gratiam virtutis, nisi secundum dispensationem ipsius Virginis matris. Cum enim Christus sit caput nostrum, a quo omnis influxus diuinæ gratiæ in mysticum corpus fluit, Beata Virgo est collum, per quod hic fluxus pertransit ad corporis membra, sicut Salomon Can. 7. testatus est de Christo, prædicens: Collum tuum, quod est Virgo beata, sicut turris eburnea. Vnde Bernar. Nulla gratia venit de cælo in terram, nisi C transeat per manus Mariæ. Merito ergo dici potest gratia plena, a qua omnes gratiæ manant in ecclesiam militantem: Figurata in fonte illo, de quo Gen. 2. Qui de terra ascendens irrigabat vniuersam superficiem terræ. Et iterum Psal. ait, Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, idest, ecclesiam militantem.

Quod Beata Virgo Maria multipliciter omnes in gloria superexcellit.

Cap. 3.

D Tertia Virginis excellentia, est gloriæ: de qua per Angelum subinfertur, Dominus tecum. Non tamen tecum, sicut cum alijs, cum quibus est per participationem gratiæ, sed tecum singulariter, in qua est per communicationem naturæ: quia in vtero Virginis natura nostra vnita est naturæ diuinæ. quod quidem fuit in Virgine gloriosa singularis. Vnde de ipsa Prouer. 11. scriptum est: Mulier gratiosa .i. plena gratia, inuenit gloriam. Illa nanq;, de qua Prouer. 10. Gloria patris, filius sapiens, qui est Christus. Ait ergo, Dominus tecum; qđ tripliciter exponi potest. Primo modo Dominus tecum. Dominus enim est Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritussanctus. Tecum Dominus Pater, quia tu sponsa Patris.

Dominus tecum.

E Tecum Dominus Filius, quia tu mater Filij. Tecum Dominus Spiritussanctus, quia tu Spiritussancti thesauraria comprobaris. Et tamen non tres Domini incarnati in te, sed vnus est Dominus, scilicet Filius incarnatus: quia in te Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, Ioan. 1. c. Secundo etiã Dominus tecum. tecum autem ante vterum, tecum in vtero, tecum post vterum. Ante vterum te præsignans in multis figuris & prophetijs. Vnde Gen. 6. c. Fac tibi archam de lignis leuigatis, &c. Ecce figura. Et Esa. 7. c. Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Ecce prophetia. In vtero te sanctificans, Ps. Sanctificauit tabernaculum suum Altissim9. F Post vterum te fœcundans. Vnde Luc. 1. Ecce concipies in vtero, & paries filium. Tertio quoq; Dominus tecum. Tecum enim in mente, tecum in ventre, tecum in potestate. Tecum nanque in mente per virtutũ abundantiam. Vnde dictum est supra, Aue Maria gratia plena. Tecum in ventre per suam præsentiam, Luc. 1. Ecce concipies in vtero, & paries filium. Tecum in potestate, propter peccatorum indigentiam, cum de Deo pro nobis facias quicquid tuæ placuerit charitati. G In cuius mysterium, 3. Reg. 2. c. dicit Salomon ad matrem, idest, Christus ad Virginem: Pete mater mi, neque enim fas est vt auertam faciem tuam. Propterea culpa eius esset, si eum nollet placare nobis. Ideo deuotus Bernar. ait: Securum habes, o homo, accessum ad Deum: ibi habes matrem ante filium, filium ante patrem. Mater ostendit filio pectus & vbera: filius ostẽdit patri latus & vulnera. Nulla ergo poterit esse repulsa, vbi tot sunt charitatis insignia. Ecce dulce tecum, quod vtinam sit semper mecum, necnon & vobiscum. H Et sic ex his, quæ dicta sunt patet primum mysterium. salutationis Virginis matris.

Articvlvs Secvndvs.

De triplici benedictione, quæ in salutatione Angelica demonstratur.

Secundum mysterium est commendationis, vbi triplex commendatio per ordinem declaratur. Prima est de benedicta Matre, secunda vero de benedicta prole, tertia autem de benedicto nomine.

A *Quod Beatà Virgo benedicta in mulieribus tripliciter declaratur. Cap. 1.*

Prima commendatio est de benedicta Matre. Vnde subditur, Benedicta tu in mulieribus. Quod potest exponi s\~m triplicem intellectũ. Primus intellectus est, Benedicta tu in mulieribus. i. super omnes mulieres: quia peruenisti ad tertium benedictionis gradum in genere muliebri, ad quẽ alia mulier nunquam attigit, vel attingere potest. Primus gradus est, quod fœcunda, sed non virgo: secundus, quod virgo, sed non fecunda: tertius, quod virgo simul & fecunda. Duo nẽpe primi communes sunt cæteris mulierib. tertius vero solius Mariæ proprius est. Propterea Lu. 10. c. scriptum est: Mariam optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Bona quippe pars, quod fecunda: melior autem, quod virgo: sed optima, quod virgo & mater, quod soli Mariæ datum est. Simulque considera circa hoc tria inaudita super omnes mulieres in Maria gesta. Fuit. n. simul in vnum parens & virgo, mater & filia, plena & vacua, filio Dei plena, semine hominis vacua. Vnde Lu. 1. iubilãdo cantabat Virgo beata dicẽs: Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius. Et psal. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Secundus intellectus, Benedicta tu in mulieribus. i. inter mulieres. Et hoc insuper triplici ratione, quia benedictionem participauit cum omni statu & genere mulierum. Fuit enim cum virginibus virgo; cum coniugatis fecunda, cum viduis continens & casta. propterea ei, Ecclesiast. 24. c. dictum est: In Iacob inhabita, & in Israel hereditare, & in electis meis mitte radices. Iacob enim interpretatur luctator, per quem status coniugatorum significatur. Israel autẽ ab Angelo suscepit nomen, quãdo emarcuit femoris eius neruus, ideo continentiã præfigurat. Electi nempe merito virgines nuncupantur, quia hi sequuntur agnũ quocunq; ierit, vt dicitur Apoc. 14. Tertius etiã intellectus, Benedicta tu in mulieribus. i. a mulieribus. Et hoc quidem propter triplicẽ benedictionem, quam mulieres per ipsam obtinuerunt contra tria mala, a quibus liberatæ sunt per Virginem benedictam. Primũ malum fuit verecundia Euæ, secundum maledictio legis, tertium deiectio naturæ. Primum autem malum fuit verecundia Euæ. Quæ nanque mulier fuisset ausa apparere, cum per mulierem fuerit perditum totum genus humanum? propterea in signum huius datur eis in capite velum. At mulier benedicta Maria de hac confusione ipsas redemit, dum per ipsam genus humanum saluatum est. Vnde glo. super illud, Missus est Angelus Gabriel, &c. inquit, Mulier a diabolo seducta mortem intulit: econtra mulier ab Angelo edocta, salutem edidit. Secundum malum erat maledictio legis, per quam maledicta erat omnis mulier, quæ non producebat semen in Israel, Deuter. 22. c. Dura necessitas, & graue quidem iugum super omnes filias Euæ: Nam si pariunt, cruciantur: si non pariunt, maledicuntur. Sed hoc maledictum benedicta Maria virginum primiceria aboleuit, dum prima suam virginitatem Domino consecrauit. Ideo Psal. de ipsa ait: Adducentur Regi. s. Christo, virgines post eam; idest, post Reginam, quæ prima summo Regi dedicauit virginitatem. Proximæ eius, idest, viduæ & continentes, quæ virginibus proxime iudicantur, offerentibus tibi, scilicet Christo. In huius mysterium, Exo. 15. sumpto tympano, idest, carnis mortificatione a Maria egressæ sunt omnes mulieres post eam cũ tympanis & choris, &c. Tertium malum est deiectio naturæ, seu conditionis. Naturaliter autem deiecta & infirmata est conditio muliebris. vñ Prouer. vlt. Mulierem fortẽ quis inueniet? Sed ecce præsto inuenta est, cuius precium procul & de vltimis finibus, quod est Christus de sinu Dei patris; quæ sua fortitudine diabolum supplantauit, sicut Gen. 3. de ipsa mystice scriptum est, Ipsa conteret caput tuum. propterea cessauit abiectio mulierum. Vnde Iudith 15. c. ipsi Iudith in persona Virginis dictum est de his tribus, Tu gloria Hierusalem, contra verecundiam Euæ. Tu lætitia Israel, contra maledictum legis, pro quo liberatæ lætantur. Tu honorificentia populi nostri, contra abiectionis opprobrium.

De benedicto fructu vteri virginalis. Cap. 2.

Secunda commendatio est de benedicta prole, de qua subditur: Et benedictus fructus ventris tui. hæc sunt verba Elisabeth ab ea dicta, quando a Virgine visitata fuit. Quæ verba Ecclesia cum salutatione Angeli Virginem salutando commiscet, vt ex vtroq; choro. s. Angelorum, & hominũ, veneranda & salutanda gloriosa Virgo mõstretur: Ait enim Elisabeth, Et benedictus fructus

A fructus ventris tui: & merito nempe, quia quintupliciter benedictus. Primo benedict⁹ in flore. s. vnde processit, quia superius dictũ est de Virgine, Benedicta tu in mulieribus. Secundo benedictus in decore. Vnde in ps. Speciosus forma præ filijs hominũ. & Sap. 7. Candor est. n. lucis æternæ, & speculũ sine macula. Et iterum Cant. 5. Dilectus me⁹ cãdidus & rubicũdus electus ex millib. &c. Tertio benedictus in odore, Cant. 1. Trahe me post te: curremus in odorem vnguentorum tuorũ. Et Gen. 27. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Quarto benedictus in sapore, Psal. Gu-
B state & videte, quoniam suauis est Domin⁹. Et Cant. 2. c. Sub vmbra illius, quem desideraueram sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Quinto benedictus i valore, quia fuit redemptio generis humani. Vnde 1. Cor. 6. Empti estis precio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro.

De tribus excellentijs nominis Iesu. Cap. 3.

Tertia commendatio est, de benedicto nomine, quod est Iesus, de quo ad præsens solum tria cõsiderare suf-
C ficiat. s. breuitatem, immensitatem, & suauitatem. Primo nota breuitatem in dicto: qa non sunt nisi duę syllabę, vt non laboraret homo in dicendo, & frequenter nominãdo hoc sanctissimũ nomẽ. Vñ ad Ro. 9. & Esa. 10. Verbum breuiatum fecit Dñs. De verbo abbreuiato est nomen Iesus de Dei filio incarnato. Secundo considera immensitatem in virtute, Act. 4. Non est aliud nomen sub cœlo datum hominib. in quo oporteat saluos fieri. Et Phil. 2. Donauit illi nomẽ, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cęlestium, terrestrium, & infernorum. Propterea ad reuerentiam & gloriam huius sanctissimi nominis, decreta
D lis ab ecclesia emanauit, ext. de immu. eccl. c. decet domum Dei sanctitudo. li. 6. vbi dicitur: Conuenientes ibidem. s. in ecclesia, nomẽ illud, quod est super omne nomẽ, a quo aliud sub cęlo non est datum hominibus, in quo saluos fieri credentes oporteat: Nomen videlicet Iesu Christi, qui saluum facit populum suum a peccatis eorum, exhibitione reuerentię specialis attollant: Et quod generaliter scribitur, In nomine Iesu omne genu flectatur, singuli singulariter in seipsis implentes, præcipuè dum aguntur Missarũ sacra mysteria, gloriosũ illud nomẽ qñcũq; recolitur, flectãt genua cordis sui, quod vel
E capitis inclinatione testentur. hæc illa. Ergo vt ex his patet, quando dicimus, Aue Maria, & venimus ad hoc nomen, Iesus, saltem caput inclinare debemus. Tertio propterea considera in hoc nomine suauitatem in sapore. vnde Bern. ait: Iesus mel in ore, melos in aure, iubilus in corde. Et alibi iubilosè cantando ait: Dulcis Iesus memoria, dãs vera cordis gaudia: sed super mel & omnia, eius dulcis præsentia. Nil canitur suauius, auditur nil iucundius: nil cogitatur dulcius quam Iesus Dei filius, &c.

Nominis Iesu celebritas.

ARTICVLVS TERTIVS. F

De tribus, quæ ponuntur in fine Salutationis Angelicæ.

Tertium mysteriũ est supplicationis, quæ in fine salutationis, & commendationis in Aue Maria solet a fidelib. frequentari. In qua supplicatione tria facere solent. primum inuocare, secundum laudare, tertium postulare.

Quod beata Virgo in omni necessitate inuocanda est. Cap. 1. G

Primo nanque a fidelibus inuocatur, cum dicitur, Sancta Maria. Et merito quidem: Cum enim Maria interpretetur maris stella. nocte siquidem transeuntibus nobis p hoc mare magnum & spatiosum, opus est hanc stellam notare, quæ cardini celi Iesu propinquissima est, vt nõ solum eius corusco splendore possimus dirigere cursum nostrũ cum salute, verum etiam in quacunq; necessitate nostra possimus eam cum omni fiducia inuocare. Vnde Bern. In periculis, i angustijs, in rebus dubijs Mariam cogita, Mariam inuoca: Non recedat ab ore, non recedat a cor- H
de. Et vbi impetras eius orationis suffragiũ, ne deseras conuersationis exemplum: ipsam sequens, non deuias: ipsam rogans, non desperas.

Quanta sit dignitas esse Virginem matrem Dei. Cap. 2.

Secundo a fidelibus laudatur, cum dicit Mater Dei. Tãta nẽpe est laus, quã ei tribuim⁹, cũ dicimus Mater Dei, q̃ nec in psonis creatis, vt Angelis, vel hoib. nec i psonis icreatis reperit hæc icogitabilis dignitas,

A tas, scilicet quod habeat Dei filium, nisi in vna persona diuina, quæ est Patris: & vna persona humana, quæ est Matris. Insuper maius est hoc donum, quod sit Mater Dei, quam quod sit Domina creaturarum Dei, quia hoc dependet ab illo, sicut ramus a radice: propterea ei potius dicimus Mater Dei, quam Domina mundi, vel vniuersi.

Esse matrē Dei.

De postulatione, quæ in fine Angelicæ salutationis poni solet. Cap. 3.

Tertio & vltimo postulatio subinfertur, cum dicitur, Ora pro nobis peccatoribus. Quanto enim mediator inter peccatores, & Deum ad intercedendum est promptior & vehementior, &
B ad impetrandum dignior & reuerentior & gratiosior: tanto cęteris paribus est vtilius eum habere pro mediatore. Sed quęnā comparari poterit supplicationi maternæ? Astat enim pro nobis supplex a dextris filij vera Regina, quia summi Regis mater: per generosam conceptionem: quia summi Regis filia per gratiosam adoptionem: quia summi Regis sponsa per gloriosam assumptionem. Astat inquam talis Regina pro deuotè
C postulantibus ad intercedendum cōtra indignationem iudicis, ad excusandum defectum nostræ infirmitatis, ad subueniendum accipiens pro nobis plene influxum diuinitatis, quam nobis infundat hic per gratiam, & in futuro per gloriam ipse filius Dei Iesus, qui cum Patre & Spiritusancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

FERIA QVARTA Post Domin. Oliuarum.

De his, quæ male se habent circa Dominicum sacramentum.

D

Sermo LIII.

Ab altitudine diei timebo: Ego vero in te sperabo. Psal. 55. Quia iam instat sacratissimū tempus, quo quilibet præparare se debet ad sumendū Dominicum sacramētum: Ideo vt cuilibet innotescat, quid ei necessarium est: considerare oportet, quod tria sunt hominum genera, qui male se habent ad sacratissimum corpus Christi. Primo sunt quidam, qui illud non suscipiunt: secundo sunt quidam, qui male suscipiunt: tertio sunt quidam, qui male eijciunt. primi malè, secundi peius, tertij pessimè operantur. primum est peccatum cæcitatis, secundum fragilitatis, sed tertium iniquitatis. Contra hæc tria in persona veri fidelis Propheta ait, Ab altitudine diei timebo: ego vero in te sperabo. In quibus sacratissimis verbis ostendit contra tria prædicta tres esse necessitates circa hoc sacramentum, ad quas homines obligantur. prima est amoris, secunda est timoris, tertia est vigoris. Prima est amoris obligantis contra non suscipientes ibi, ab altitudine diei. Secunda est timoris retrahentis contra male sumentes ibi, timebo. Tertia est vigoris stabilientis & perseuerantis contra male illud eijcientes ibi, ego vero in te sperabo. Et in his quinta Religiositas, quæ dicitur animi obligati, insinuatur: quia quilibet ad has tres necessitates obligatum se intelligere debet.

Tria hominū generaq̄ malè se habēt ad corpus Christi.

E

F

ARTICVLVS PRIMVS.

De septem obligationibus, quibus homo diuersimode obligatur erga Domini sacramentum.

G

Rima necessitas est amoris obligantis, & hoc contra quosdam, qui hoc non suscipiunt Sacramentum. Et de hoc Propheta ait, Ab altitudine diei. Ad literam vocat diem altam, resurrectionis Dominicæ diē: quia tunc incipiunt iam magni dies, atque solis calor fortius inualescit. Alta quoque dies allegoricè dici potest feruens dilectio Christi, qua sic ardenter dilexit nos, quod nobis in cibum tradidit semetipsum, vt in se per charitatem totaliter transformaret. Spiritualiter tamen & specialiter resurrectionis dies ab affectu alta merito nuncupatur: quia ex sacra communione, quæ in tali die a fidelibus sumi debet, quasi in alto feruore solis spiritualis, & intelligentia illustratur, & affectio inflammatur, & humana facultas in Domino roboratur. Circa autem hanc necessitatem septem obligationes subdistinguamus. prima est communionis, secunda inductionis, tertia expulsionis, quarta priuationis, quinta orationis, sexta confessionis, septima dilationis.

Dies alta quid.

H

De

A *De obligatione ad communionem, & quadruplici vario tempore huius obligationis. Cap. 1.*

Rima obligatio est communionis. Cum.n. principaliter duplex sit modus sumendi hoc Sacramentum.s. spiritualiter, & sacramentaliter. Omnes de necessitate salutis tenentur saltem spiritualiter mâducare, quia hoc est Christo incorporari, vniri, & in eũ tanquam legitimũ membrum per gratiã transformari. Talis nempe manducatio spiritualis percipiendi hoc sacramentum obligat & includit desiderium, seu votum. Propterea B sine voto percipiendi hoc sacramentũ non potest homini esse salus. Sed frustra quoq; esset votum, nisi opere impleretur, qñ oportunitas adueniret. Et ideo obligatur, atq; tenetur homo hoc sacramentum sumere, etiã si de hoc preceptum aliter ecclesia nullum daret, cum hoc ipsum a Dño sit præceptũ, Io. 6. Nisi mâducaueritis carnem filij hois & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam ĩ vobis. Et Mat. 26. Hoc facite in meã commemorationem. Et cum hoc concor. Tho. Aliter tamen dicit Bonau. Ex hoc ni- C hilominus Christi præcepto varia statuta & consuetudines in Dei ecclesia sunt exorta. *Primo.* Primo.n. in ecclesia primitiua, qñ feruor Dei flammescebat, & deuotio sanguinis Iesu Christi recẽter effusi in fideliũ mentibus bulliebat: statutum fuit, ꝙ fideles quotidie sumerent Dñicum sacramentum, sicut patet Act. 2. & de conse. dist. 2. c. peracta. dicit Papa Calixtus, Peracta consecratione oẽs côicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus: sic.n. Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet ecclesia. hæc ille. *Secundo.* Secũdo aût tpe iam seruore diminuto, côicabãt quidam quotidie, & quidam quolibet die Dominico, sicut patet in libro de ecclesiasticis D dogmatib. & habetur de conse. di. 2. c. quotidie. vbi satis innuit August. hoc etiam suo tempore a multis obseruatum, di. Quotidie Eucharistiæ côionem accipere, nec laudo, nec vitupero: oibus Dñicis diebus côicandũ hortor. *Tertio.* Tertio vero tempore adhuc magis frigescente deuotione fidelium præceptum est, vt ter in anno quilibet catholicus sumeret Dñicum Sacramentum, sicut patet de conse. di. 2. c. & si nõ frequentius. vbi Papa Fabianus ait: Et si non frequentius, saltẽ ter in anno hoies côicent, nisi forte quis maioribus criminib. impediatur: in Pascha videlicet, in Pentecoste, & in natali Dñi. Et

Varia consuetudo de sũptione sacramenti.

ex concilio Agathensi, ead. dist. c. seculares, E præceptũ est. Seculares, q. in natali Dñi, Pascha, & Pentecoste nõ côicauerint, catholici non credantur, nec inter catholicos habeantur. Et idẽ in c. ois homo. ea. di. Soter quoq; Papa dixit, in cęna Dñi esse côicandũ. ea. di. c. in cęna Dñi. Sed hoc erat consiliũ, nõ pręceptũ. *Quarto.* Quarto aût tpe frigescente charitate multorũ, pp abundantiã iniquitatũ, statuit Innocentius III. ꝙ saltem semel in anno. s. in Pascha, fideles côicent, sicut patet ext. de pęn. & remis. c. ois vtriusq;. Et qui saltem semel in anno nõ côicat, obduratur in corde, sicut patet 82. dis. pręsbyter. in medio. Con- F cor. Richar. in 4. dis. 12. in fine pen. quęst. Et Bonauen. vbi sup.

Quod parentes & curam habentes familiarum, tenentur reducere filios & subditos suos ad sacram communionem, & qua ætate sit communicandum. Cap. 2.

Secunda obligatio est inductionis. Quilibet.n. pater & mater: imo quilibet paterfamilias ex præcepto diuinæ & fraternæ charitatis tenetur, non dico cogere, sed rationabiliter inducere quemlibet de familia sua ad sacram côionem sumẽdam, sal- G tem semel in anno: & filios & filias, & famulos & famulas, & alios quoscunq; habet in cura familiari. Ratio huius est, quia debet diligere proximum suum, sicut seipsum, sicut Luc. 10. præceptum est. imo non solum ex hoc præcepto tenetur ad hoc inducere illos: sed etiam ꝙ diebus præceptis audiant Missam, sanctificent festa, confiteantur, & ieiunent, sicuti obligantur: vnde præcipit Ecclesiastic. 7. c. dicens: Filij tibi sunt, erudi illos, & incurua illos a pueritia illorum, ne quos non incuruasti cum potuisti, merito incuruare nõ possis, cum velis. Et Ecclesiast. 30. Qui docet filium suum laudabitur in illo, & in medio domesticorum, in illo glo- H riabitur. Si aût quæratur, qua ætate debent induci pueri ad hoc sacramentum suscipiendum. Dicendum, ẽm Alex. de Ales, ꝙ iuxta iudicium boni viri pensanda sunt in puero tria. primum est ætas, secundum est discretio, tertium est deuotio. Primo quidem côsiderãda est pueri ætas. s. 10. vel 11. annorũ, ẽm Alex. & Tho. & Pet. de Tharantasia. Secundo consideranda est eius discretio. i. cũ est doli capax, sicut dicit glo. c. ois vtriusq; sexus. ext. de pę. & remis. tunc. n. peccare potest. ext. de delic. pue. c. pueris. quod quidẽ ante prædictam ætatem etiam euenire contingit.

Discretio cõsideranda in sũptione sanctissimi sacramẽti.

A tingit. Sed postquam pueri peccare possunt, immo communiter peccant: ideo remediū debet suscipere peccatorum, quod est, hoc suscipere sacramentum. de conse. dist. 2. ante benedictionem. vbi dr: Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum. vbi glo. venialium, vel etiam mortalium: de quo latius in sequenti feria dicturi sumus. Nisi. n. puer discretionis iudicium habeat, & maxime ꝙ discernat drīam inter hoc sacramentum, & communem panem, nondum est inducendus suscipere sacram cōionem: licet quidam Græci cōtrarium faciant propter hoc, ꝙ Diony. e. 2. ecclesiasticæ Hierarchiæ, dicit baptizatis esse sacram cōmunio-
B nem dandam: non intelligentes, ꝙ Dionysius de baptismo loquitur adultorum. Nec tamen aliquod detrimentum patiuntur ꝑꝑ hoc, ꝙ Dñs inquit, Io. 6. Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Quia dicit Aug. Bonifacio scribens: Tunc vnusquisq; fidelissimè corporis & sanguinis particeps fit spiritualiter, qñ in baptismo membrum corporis Christi efficitur. Hęc est sententia Thomæ. Tertio consideranda est pueri deuotio. Nam si in eo apparet, quod cum
C deuotione suscipiet sanctam communionē, inducendus est ad illam.

Quod expelli debet de ecclesia, vel excommunicari, qui admonitus semel in anno non suscipit sacramentum. Cap. 3.

Tertia est obligatio exclusionis. Quicunq; enim taliter obligatus semel in anno ad minus in Pascha noluerit suscipere sacramentum, ab ingressu ecclesiæ arcendus est, sicut patet ext. de pę. & re. c.
D omnis vtriusq; sexus. & de conse. dist. 2. c. si quis. vbi dicitur: Si quis intrat ecclesiā Dei, & sacras scripturas audit, & pro luxuria sua auertit se a communione sacramenti, & in obseruandis mysterijs declinat constitutam regulam disciplinæ: istum talem proijciendum de ecclesia catholica esse decernimus, donec pęnitentiam agat, & ostendat fructū pęnitentiæ suæ, vt possit communione, percepta indulgentiā promereri. Secūdum autem Aug. Greg. & Host. si præsbyter habet aliquem parochianum peccatorem, qui nolit confiteri, neq; pœnitere: primo illum arguat opportunè. s. monendo, secundo importunè. s. suspendendo & interdicēdo, tertio autem crescente contumacia excōicandus est, vel superiori denunciandus, arg. ad hoc 32. q. 5. c. præceptum. Qui autem sint illi, qui hoc ordine puniendi sunt, declarat, 6. q. 1. c. illi qui. vbi assignantur omnes illi, de quib. Apost. ad Gal. 5. c. ait, Manifesta sunt opera carnis, &c. Inter quos sunt publici fornicatores, seu adulteri, venefici, tenētes odia & inimicitias, cōtentiosi, ęmulatores, irosi, rixosi, ponentes dissensiones & sectas, inuidiosi, homicidæ, & his similes: sicut sunt periuri, vsurarij, incantatores, blasphemi, lusores, partiales, raptores, & consimiles omnes, qui per prælatos & per parochiales prædicto ordine corrigendi sunt, & excommunicandi, si incorrigibiles fiant. Ad hoc 12. q. 1. prædicandum. 24. q. 3. itaq;. & c. tam sacerdotes. 2. q. 1. multi. nam ad ecclesiā pertinet decernere de peccato & corrigere delinquentes. ext. de iud. c. nouit. hæc quasi omnia notat glo. in c. ad audientiam, extra de sponsa. Si autem non posset hoc commode fieri propter multitudinem, vel propter potestatem hominum, eos verbis quantum potest sacerdos vel prælatus moneat & terreat, & quantum in se est, quicquid potest faciat, & sic animam suam saluet. F

E *Quid facere debet Parochus aduersus eū, qui se a mensa Christi iniquè abstinet.*

G

Quod qui semel in anno non suscipit corpus Christi, priuandus est ecclesiastica sepultura. Cap. 4.

Quarta obligatio est priuationis: quilibet enim, qui ad minus non cōicat in Paschate si sine signis pęnitentiæ decedit, priuatur ecclesiastica sepultura, sicut patet in præall. c. omnis vtriusq; sexus. Sed tales tanquam bruta animalia sepeliri debent in cymiterio asinorum, sicut Hier. 22. c. scriptum est. Sepultura asini sepelietur. Imo si ecclesiastica sepultura sepelitur, ad cumulum est eius damnationis. 13. q. 2. cum H grauia. & c. quib. Ac etiā si sepulti sunt ibi, oīno sunt exhumandi, qñ eorū ossa ab alijs secerni pñt. ext. de sepul. facris est canonibus institutum. & cymiteriū, seu ecclesia reconcilianda est. ext. de conse. eccl. consuluisti. Ratio horum est, quia deuotę sepulturæ officium, bonæ fidei testimonium est. 13. q. 2. non æstimemus, ante finem. Propterea ne clerici sint falsi testes animæ impęnitenti, sancitum est ne taliū intersint sepulturę. extra de rapt. c. 2. Ex quo satis innuitur, ꝙ qui talem impęnitentem scienter sociat ecclesiasticę sepulturæ, a labe falsi testimonij nō est immunis.

Quod

A *Quod & pro illo qui non suscipit dominicum sacramentum in illo anno si decedit sine pœnitentiæ signis non orandum, nec oratio porrigenda est. Cap. 5.*

QVinta obligatio est orationis, s. quia nullus orationes vel oblationes potest facere pro illo, qui ad præceptum ecclesiæ intra spatiũ vnius anni noluerit suscipere Dñicũ sacramentũ, si absq; signis pœnitentiæ decedit. De hmôi impœnitente, sm Bonau. in 2. dist. 14. dicit Ioã. 1. cano. sua, c. 5. Est peccatum ad mortẽ, nõ dico vt pro eo quis roget. Et iterum hoc idẽ perhibetur extra de sta. mo. c. 1. & c. super quodam. ext. de fur. c. 2. & 13. q. 2. pro obeuntibus, & 13. q. 2. placuit.

B *Orõ non porrigit̃ p illo qui se maliciose abstinet a sacro altaris.*

Quod sine proposito communicandi semel in anno confessio facta non valet. Cap. 6.

SExta obligatio est confessionis. Nã qui confessus est semel in anno, & cũ obligaretur suscipere corpus Christi, tunc non fuit dispositus statuto tempore sumere illud: confessio eius non valet, & iterum confiteri & satisfacere obligatur, licet de hoc sint variæ opiniones. Est enim snia diuersorum Doctorum, & maximè Host. & Ray. & plurium aliorum Doctorum, q̃ qui confitetur cũ ꝓposito nõ abstinẽdi in posterũ: vel qui vult abstinere ab vno pctõ, & nõ ab ali o, sicut hic supradictus, qui ab inobedientia ecclesiæ non proponit abstinere, ipsum teneri iterum confiteri & satisfacere, cùm talis confessio non fuerit facta in charitate; remanente in eo mortali culpa, impossibile fuit pctm̃ sibi dimitti. Ergo si nõ fuit dimissum, debet iterũ cõfiteri & satisfacere. Vnde Aug. Scio Dñm inimicum omni criminoso: quomodo ergo, qui vnũ crimen sibi reseruat, de alio recipiet veniã? & de pœ. dist. 3. c. sunt plures, vbi Aug. inquit: Quædam impietas infidelitatis est, ab eo qui iustus est & iustitia, dimidiam sperare veniam. Sed talis reseruat sibi peccatum inobedientiæ ecclesiæ sanctæ, quod est idolatrare. 81. dist. si qui. Non enim est dispositus suscipere corpus Christi, secundum quòd præcipitur in præalle. c. omnis vtriusque sexus. Præterea existens sine mortali membrũ efficitur corporis mystici Iesu Christi: sed membrum sustentari debet alimento corporis Christi veri, alioquin aridum necesse est fieri, sicut & corporeum membrum, ad quod corporalis cibi non transmittitur nutrimentum. Itẽ quod grauius est, talis maledictionem incurrit, de qua Ecclesiastes quarto cap. dicitur, Væ soli: quia si ceciderit, non habet subleuantem.

C

Nota diligenter ne contingat error.

D

E

Quod ex pluribus causis sacra communio est differenda, vel deneganda. Cap. 7.

SEptima obligatio est permissionis, vel dilationis: non tñ quilibet peccator, licet pœnitens, potest statim suscipere corpus Christi: sed dilatio quandoq; debet ex diuersis rõnabilib9 causis a cõfessore discreto pœnitentibus dari. Circa hoc aũt aduertendũ est, q̃ diuersimodè debẽt aliqui abstinerẽ a sacra cõione. Quidã per aliquod breue tẽpus, quidã per triẽnium, quidã nũquã debent cõicare. Primo. n. quidã de sui discreti confessoris consilio ob aliquã rõnabilẽ causam, ad tẽpus a cõione abstinere dñt, sicut patet in pallegato c. oĩs vtriusq; sexus. Et merito: nã nulli notorio & manifesto infami dãda est statim Eucharistia post eius cõuersionẽ, sicut patet de pœn. dist. 1. in actiõe. Debet enim primo apparere aliqua emẽdatio pctõris ante cõionẽ. Hmôi sunt histriones, incãtatores, seu magi, & publicę meretrices, lusores, ruffiani, publici vsurarij, publici fornicatores, adulteri, homicidæ, partiales, & cõsimiles. Fit autẽ hoc propter tria. primo propter reuerentiam sacramenti, secundo vt probetur eius cõuersio, an sit vera vel ficta: tertio, ne proximus scãdalizet, qui intima cordis non videt. Posset tñ talibus cõmunio sine dilationę administrari, vbi necessitatis articulus cogeret, seu aliqua pietas suaderet: puta, quia intrat religionem. hæc secundum Richar. in 4. dist. 9. q. penult. Secundo sunt quidã alij, qui abstinere debent per tres annos, licet pœnitẽtiã agant, sicut matricidæ: maximè si notorij sunt & manifesti, sicut patet. 33. q. 2. c. latorem. Et idem intellige de patricidis: potest tñ episcopus suadẽte feruida pœnitẽtia delinquentis mitius relaxare pœnitentiã, sicut in fine c. patet. Tertio vero sunt quidam, qui longiori tẽpore. i. per plures, hoc est ꝑ quatuor annos, debent cessare a sacra communione: sicut sunt, qui per horridum sacrilegium ecclesiam scandalizantur: sicut fuit ille, de quo. 12. q. 2. c. de viro. Quarto etiam sunt, qui licet pœnitentiã agat, tñ vsque

F *Debẽt aliqui abstinere a sacra cõione & quare.*

Primo.

G

H *Secundo.*

Tertio.

Quarto.

A vsque ad vitæ finem carere debent sacra cõmunione:sicut sunt vxoricidæ, maximè si sunt notorij & manifesti, sicut patet.33.q.2.admonere. si tamen intraret religionem posset ante communicare,sicut satis innuitur in præalleg.c.admonere. Nam cum ibi detur illi vxoricidæ consilium de religionis ingressu, & quælibet religio habeat præcepta de communione sumenda, satis videtur indultum, quòd sicut cæteri illius religionis possit communicare. Item si professa monialis contrahit matrimonium manifestum, nunquam suscipere potest corpus Christi, nisi in vltimo fine, vel nisi defunctus fuerit,cui nupsit,sicut dicit glo.27.
B q.1.de filia. Cuius ratio est, quia præsumitur esse in mortali. Sed credo, quod communicare posset, si separetur ab adulterio, & veram pœnitentiam ageret de commissis. Regulariter autem tenendum est, quòd in fine vitæ omnibus verè pœnitentibus hoc sacramentum est dandum, sicut dicit glo. extra de rap.c.super eo.Item colligitur,eo. tit.c.quod in te.& 26.q.6.si quis.& 50.dist.
Quinto. pœnitentes.Quinto nulli obstinato & impœnitenti etiam in fine vitæ aliquo modo sacra communio exhibenda est, quia tanto sacramento omnino indignus est. Nam
C sicut 1.Corinth.11.scriptum est: Qui manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.i.secundum glo. ac si Christũ occiderit punietur. Et qui tali hoc sacramẽtum ministrat, mortaliter peccat,cum det illi occasionem æternæ damnationis. Sed de hoc latius sabbato futuro in vlt.c.secundi artic.

Articulus Secundus.

Quòd ex peccati occasione tripliciter fit homo indignus sumere corpus Christi.

D

Secunda necessitas est timoris retrahentis,& hoc contra malè sumentes, qui communicant in mortali.propterea in persona discretæ animæ propheta subdit, timebo, & merito:quia sicut 1.Corint.11. Apostolus ait: qui enim manducat & bibit
Pctõ indignũ reddit sacra cõione tribus modis. indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Tribus etenim modis peccatum indignum reddit hominem sacra communione. primo,quando est in habitu: secundo, quando est in actu: tertio,quando est in proposito,seu in affectu.
Primo. Primo, quando peccatum est in habitu:vt puta, quando quis accedit non contritus, nec confessus de præterita culpa. E
Secundo. Secundo, quando peccatũ est in actu: vt quando quis habeat præsentiam sacramenti & irreuerẽter pertractat illud: vtputa, quia ad illud accedit sine conscientiæ discussione, secundum Bona. Et de hoc plenius in sabbato futuro, artic.3. & maximè, ca.1.5.& 7.
Tertio. Tertio, quando peccatum est in proposito,seu in affectu: vt quando quis habet in futuro voluntatem peccãdi, seu a peccato non abstinendi. Quanti autẽ periculi sit quolibet prædictorum modorum suscipere corpus Christi,sabbato futuro, in fine secundi artic.latius apparebit, vbi ponuntur. 12.maledictiones malè sumentium corpus Christi. F

Articulus Tertius.

Quòd tripliciter periculosum sit iterum recidiuare post communionem assumptam.

Tertia necessitas est vigoris stabilientis & perseuerantis & contra tantum sacramentum a se male eijcientes. Plerique etenim post sacram communionem redeunt subitò ad vomitum præteritarum culparum, & contumeliosè eijciũt G
a se Dominum Iesum Christum. propterea vigor stabiliens assumendus est. Sed ne quis ex pusillanimitatis timore de recidiua inaniter timens ab hoc sacramento se retrahat, vel de se ipso confidens de sua firmitate ac stabilitate præsumat, conuenienter Propheta subdit:Ego vero in te,non in me: sperabo,confidens quòd ad vomitum
Tria mala Icurrit, qui post sumptam cõionem a pctis se nõ custodit. non reuertar. Tria etenim mala incurrit, qui post sumptam communionem a peccatis se non custodit. primum est peruersionis,secundum proditionis, tertium cõfusionis. Primum est malum peruersionis, quia videlicet ordinem honestatis peruertit: venturo enim reuerentiam præbet,pręsenti vero iniuriam offert. Secundum malum est proditionis. Talis nanque similitudinem gerit Iudæ, qui postquam cũ Christo cænauit, ipsum suis prodidit inimicis. Vnde de talib⁹,sicut de Iuda,Io.13.ait dñs: Qui manducat panem meum, leuabit calcaneum suum contra me. Tertium est malum confusionis,quia confundunt Christũ ad priora scelera redeuntes. Sed verum est prouerbium,quod dici solet.

Turpius eijcitur,quam non admittitur hostis.

Tales

A Tales similes sunt populo Iudæorum: qui, vt dicitur Matth. 21. & Io. 12. cum oliuarũ, & arborum ramis in Hierusalem Dominum susceperunt: Sed vix paucis elapsis diebus eum de Hierusalem contumeliosè eijcientes in cruce crudeliter affixerunt. Qui igitur per recidiuam iterum cum diabolo, carne & mundo pacem resarcire tentant, sumant similitudinem de muliere, cui cum interemptus esset maritus, conseruatam, laceratam & sanguinolentam camisiam eius

Simile.

Exēplum pulcherrimum

B filio semel, bis & tertio multorum suasione volenti pacificari cum interfectorib⁹ patris, ante oculos expandebat filio dicēs: Vide fili mi, quam causam habes inire pacem cum his, qui sic atrociter patrem tuum iter fecerunt. Quam camisiam filius videns, licet pluries de pace fienda esset rogatus, nũquam nihilominus acquieuit. Mater tua est ecclesia sancta, quæ camisiam laceratam & sanguinolentam Christi patris tui nũc expandit ante oculos, quando figuram Crucifixi ante oculos cunctorum in ecclesijs ponit, vt visa iniuria & morte crudeli eius

C cum interfectoribus suis, qui sunt diabolus, caro & mundus, nunquam pax, sed cōtinuè bellum a filio legitimo fiat. Ex prædictis igitur patet, ꝙ tam mirificum sacramentum ex charitate suscipiendum, cum puritate amplectendum, & cum fidelitate conseruandum est: vt per illud anima nostra in præsenti vita in gratia perseueret, & tandem per virtutem eius non sub accidentibus panis, sed reuelata facie gloriam Domini contempletur, qui in trinitate perfecta viuit & regnat Deus in secula seculorum, amen.

D

FERIA QVINTA
In Cœna Domini.

De duodecim fructibus ligni vitæ, sanctissimi sacramenti.

Sermo LIIII.

Rit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Psalm. primo.

Iam appropinquamus mysterijs sanctissimi sacramenti: appropinquemus ei quoque deuotione, & fide. Sumamus exemplum magni & illuminati Prophetæ, qui ab hoc sacramento longo tempore distans, fidei adhæsione propinquus erat. Vnde illud in spiritu videns, ac nobis communicandum prænuncians ait: Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suũ dabit in tempore suo. In quibus sanctissimis verbis describitur sanctissimum sacramentum sub triplici mysterio contemplandum. primo sub mysterio ligni gratiosi ibi, Erit tanquam lignum. Secundo sub myste-

F rio ligni amorosi ibi, Quod plantatum est secus decursus aquarum. Tertio sub mysterio ligni fructuosi ibi, Quod fructum suũ dabit in tempore suo. Hæc autem tria, quæ psal. prænunciat esse futura, Ioan. Euangelista in principio vlt. ca. suæ Apoc. nunc esse præsentia manifestat, cum dicit: Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferēs fructus duodecim per menses singulos reddēs fructum suum. Quod verbum potest in ꝓsenti materia esse aliud thema. Primo contemplandum est hoc sacratissimum sacramentum sub mysterio ligni gratiosi. propterea psalm. inquit, Et erit tanquam lignum. Quod tamen Io. apertius manifestat, cum illud nominat lignum vitæ. Et quidē hoc sacramentum lignum vitæ appellatur, quia in præsenti vita gratiam præstat, siue vitã gratiæ: & in futuro gloriam vitæ, siue vitã gloriæ donat, sicut infra latius apparebit. Secundo contemplandum est sub mysterio ligni amorosi. Et de hoc psal. subdit, Quod plantatum est secus decursus aquarum. Quid enim significant aquæ, nisi multitudinem electorum? qui sunt vtique membra Christi, sicut Apoc. 17. c. scriptum est, Aquę multæ, populi multi. Harum quidem decursus aquarum est labilis vita præsens, q̃ continuè labitur sicut aquæ fluminis. Secus au-

Psal. 1.

Prima cō̃téplatio.

Secũda cō̃téplatio.

H tem istas aquas plantatum est lignum vitæ, id est sanctissimum sacramentum: quia in præsenti vita electis donatur in cibum, vt verè, iubilatiuè ac regratiatiuè dicere valeamus illud Deute. 4. Non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis Deus noster. Sed quod psal. de mystico corpore ait, Ioan. de suo capite inquit, Ex vtraque parte fluminis. Quid per flumen, nisi Christus conuenienius designatur? cum per ipsum, i. per merita eius a datore cunctorum bonorum Deo tanquam ab originali aquarum fonte in electos in præsenti omnis gratia, & in futuro omnis gloria deriuetur & fluat,

teste

A teste propheta, qui de vtrisque ait, Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Ex vtraq; autem parte huius fluminis est vtiq; lignũ vitæ: quia in hoc sacramẽto, quod verus est Christus, deitas & humanitas simul fideliter reperitur. Nam, sicut dicitur Ioã. 1. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. scilicet in hoc sanctissimo sacramento. Tertio quoque contemplandum est hoc sacramentum sub mysterio ligni fructuosi. Hinc psalm. inquit, Quod fructum suum dabit ĩ tempore suo. i. in tempore gratiæ reuelatæ, quod est a Christo vsq; in finem mundi.

Tertia cõtẽplatio.

B Ioannes verò, quibus & quantum fructificare debeat, apertius manifestat, cũ ait: Afferens fructus duodecim per menses singulos reddens fructum suũ. Duodenarius aũt abundantis perfectionis numerus est. Mẽsis vero, qui dicitur a mene, ꝙ est defectus, defectum significat vitiorum: vt in hoc mysticè ostendatur, ꝙ quanto mens in sumptione huius sacramẽti perfectissimi a peccatis & vitijs longinquior & purior reperitur, tanto hoc sacramentum vberiores fructus sumentibus affert. Sed qui sint huiusmodi fructus duodecim, per ordinem distinguam⁹.

C Primus dr̃ viuificatio, secundus illuminatio, tertius refectio, quartus fortificatio. Addantur alij quatuor. primus dr̃ purgatio, secundus satisfactio, tertius defensio, quartus reuelatio. Vltimi quatuor superadduntur. primus dicitur augmentatio, secundus conseruatio, tertius perseueratio, quartus glorificatio. Et in his sexta Religiositas demonstratur, quæ dicitur fructus multiplicati.

ARTICVLVS PRIMVS.

D *De quatuor primis fructibus sacramenti, & primo quòd vita est animæ dominicum sacramentum. Cap. I.*

Rimus quidem fructus viuificatio dictus est, eò quòd animæ vitam præstet. Et hoc triplici ratione: primo ratione contenti, secũdo ratione repræsentati, tertio ratione modi sumendi. Primo autem confert animæ vitam ratione contenti. Nam in hoc sacramẽto continetur veraciter ipse Christus: vnde quemadmodum ipse carnem nostram assumens contulit mundo ipsam gratiæ vitam; sicut Io. 1. scriptum est, Gratia & veritas p Iesum Christum facta est: sic in homine sacramentaliter viuens vitam gratiæ operaẽ, E secundum ꝙ ipse Dominus, Io. 6. c. attestaẽ, dicens: Qui manducat me, & ipse viuet ꝑpter me, atq; Io. 14. de se ait, Ego sum via, veritas & vita. Propterea quandoque virtute huius sanctissimi sacramenti fit homo de attrito contritus. In cuius mysteriũ Gene. 2. c. scriptum est, quod lignũ vitæ comestum vitã sumentibus conferebat, vt verificetur quod Io. 6. c. scriptum est: Panis enim verus est, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo. & iterum Prouerb. 3. c. scriptũ est: Lignum vitæ est his, qui apprehẽderint F eam, & qui tenuerit eam beatus. Et meritò quidem vita per cibum restauratur, vt sicut per cibum mortiferum, Sap. 3. mors introiuit in orbem terrarum: sic per cibum viuificum vita mundo restituatur: vt vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret: Et qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur per Iesum Christum Dominum nostrum. Hinc diligenter attendant pleriq; q̃ perniciosè renuunt hoc vitale sumere sacramentum, cum Dominus dicat, Matth. 4. Non in solo pane viuit homo: quia sicut corp⁹ indiget refectione corporali, sic anima spũali recreatione opus habet. Et addit: Sed de oĩ verbo, quod procedit de ore Dei, quod q̃dem est hoc sanctissimum sacramentũ. G Secundo quoque confert animæ vitam ratione repręsentati. Repręsentatur enim in eo Christi passio: propterea, quod Christi passio fecit in mundo, hoc efficit sanctũ sacramentum in homine dignè & humiliter ꝑparato. Vnde super illud Ioan. 9. Continuo exiuit sanguis & aqua, Chrysost. ait: Quia hinc suscipiunt principium sacra mysteria: Cum accesseris ad tremendum calicẽ, vel ad ipsum bibẽdum Christicola, ita accedas, sicut & ipse Dominus dicit, Matth. 26. Hic H est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Tertio etiam confert animæ vitam ratione modi sumendi. Sumitur enim per modum cibi & potus: propterea omnem effectum, quem cibus materialis & potus facit, quantum ad vitam corporalem: quia videlicet sustẽtat, auget, reparat & delectat: idem efficit hoc sacramentum sanctissimum quantum ad vitam spiritualem. Propterea ait Ambrosius in libro de sacramentis: Iste panis est vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Et iterum Ioann. Chrysost. inquit: Præstat se nobis desiderantibus & palpare & comedere & amplecti, vt verificetur sñia Saluatoris, qui Io. 6. c. dicit,

Sctissimi sacri fructus duodecim.

Sacrm altaris confert vitã animæ & q̃uo.

A cit, Caro mea verè est cib⁹, & sanguis meus verè est potus.

Quod virtute sacramenti oculi mentales illuminantur. Cap. 2.

Quō mēs illuminaṫ. SEcundus fructus, illuminatio dictus ē. Per deuotam enim sumptionem huius sanctissimi sacramenti; atque per deuotam auditionem missæ, in qua Christus spiritualiter manducatur, mentales oculi illuminantur. In cuius mysterium. 1. Reg. 14. c. scriptum est, quòd cum Ionathas mel gustasset, illuminati sunt oculi eius, in signum B quòd per deuotum gustum huius sacramēti mentales oculi illustrantur, vt verificetur quòd Ioan. 1. c. scriptum est, Gratia & veritas, idest gratiosa veritas, p Iesum Christum facta est, scilicet in huiusmodi sumptione. Hoc quidem est fel piscis, quo Thobias illuminabatur, Thob. c. 11. Et merito quidem hoc sacramentum in felle mysticè demonstratur, cum in eo passionis amaritudo rememoretur. Piscis autem, in quo extitit hoc fel, est ipse filius Dei Christus; *Piscis Thobiæ qd significat.* qui in mari magno & spatioso amaritudinum & dolorum ab exordio suæ conceptionis immorans vsque ad litora paterni sinus per acerbissimam mortē iactatus est, cum Luc. 23. c. ait, Pater in manus tuas cōmendo spiritum meum. Et iterum Propheta in eius persona inquit: Veni in altitudinem maris, & tempestas, scilicet durissimæ C passionis, demersit me. Hoc insuper est Collyrium, quo mentales oculi expurgantur: hinc Dominus menti in tenebris ambulanti, Apoc. 3. c. ait: Collyrio inū- *Collyriū quid significat.* ge oculos tuos, vt videas. Collyrium ēni ad literam vnctio est, ex quodam puluere & aqua confecta, vt per suam acrimoniam abstergat albuginem oculorum. Albugo D vtique mentalium oculorum, vita est sensualis, quæ visum humanæ mentis ad spūalia contuenda omnino non tollit, sed obnubilat & obtundit. Quid per hoc collyrium ex puluere & aqua cōfectū, nisi hoc sacrm conuenientius designat, quod ex aqua diuinitatis, & puluere nostræ humanitatis per verbum assumens humanā naturam, ad illuminationem gentium per acrimoniā passionis olim confectum est: nunc verò in cōsecratione conficitur, atq; cōmemoratione eiusdem in sacra communione & deuota missæ auditione mentis oculi inunguntur & expurgantur, vt virtus eius gratiæ lumē in ecclesia quotidie operetur.

De suauitate & dulcedine sanctissimi sacramenti. Cap. 3. E

TErtius quoque fructus, refectio, seu delectatio nuncupatur. Delectatur enim & reficitur mens deuota in sumptione huius melliflui sacramenti. Circa quod aduertendum est, q; Deus misericordiarum, & Deus totius consolationis, non tantum instituit sacramentum, quod nos in esse gratię generaret, sicuti est baptismus: vel q; generatos in gratijs roboraret, sicuti confirmatio operatur: verumetiā qd roboratos nutriret, & omni spūali delectatione repleret, quod efficit hoc sanctissimū sacrm. Et hæc tria sunt sacra, quæ omnibus qui ad fidē accedunt, necessariò conferuntur: propterea sacramenta necessitatis merito nuncupantur. Igitur hoc est sacramentum, quod vt mens spiritualiter delectetur, saginetur & impinguetur, a Domino misericorditer largitum est. Et licet in eo sit amaritudo propter memoriam passionis: tamen est ibi summa dulcedo propter experientiam consummati amoris, quē Christus nobis ostendit moriens in acerbissima cruce. Quid enim dulcius quàm sentire a Deo sic inæstimabiliter se amari, vt filium suum vnigenitum daret pro nostra redēptione G in acerbissimā mortem? Vnde sicut passio Chri visa mentes amantium debuit inflammare & transformare & in eis charitatem continuè augere: sic & hoc sanctissimum sacramentum, si cum deuotione sumatur. Ideo Damascenus comparat illud carboni, quem Esa. 6. c. vidit: Nam sicut carbo, simplex lignum non est, sed igni quidem vnitum: sic hoc mysticum sacramentum, non simplex est panis, sed diuinitati vnitum: propterea prægustata dulcedine eius, stupēs Propheta clamat: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscōdisti. idest in hoc sacramento abscondite tribuisti timentibus te. Hic siquidem panis est, qui de cœlo descendit: de quo propheta ait, Panem angelorum manducauit homo. Et iterum Sap. 16. Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti eis, sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatē. Ideo hoc est sanctissimū māna, quod vt scribit Exo. 16. De⁹ pluit patribus in deserto, omnem suauitatem in se habens. Ergo, vt dicitur Can. 5. Comedite & bibite & inebriamini charissimi, quod & fieri præcipit Dñs p Prophetā, cum

Delectatio. F

Exēplum H

A cum ait: Iusti epulentur & exultent in conspectu Dei & delectentur in lætitia.

Quanta fortitudine anima roboretur ex sumptione sacramenti. Cap. 4.

Roboratio sacri. Quartus fructus fortificatio, seu roboratio nominatur. Roborat enim mentem & quodammodo carnem hoc sanctissimum sacramentum. Mentem, vt persistat in bono: carnem vero, ne ruet in malum. Primo enim roborat mentem, vt persistat atque crescat i B bono. Nam per hoc ꝙ mens, per gratiam coniungitur in sacra communione Christo, spiritualis eius vita roboratur & cõfirmatur, sicut corpus roboratur per cibũ: Vnde Propheta ait: Panis confirmat cor hominis. Hinc mysticè Act. 9. c. Paulus cum accepisset cibum, confortatus est: vt mysteria liter innuatur, quòd qui dignè hoc suscipit sacramentum, in concepto virtutum proposito roboratur & augmentatur. Secundo quoque roborat quodammodo carnem, iuxta sententiam Saluatoris, qui Matth. 12. c. ait: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Quis enim melior C thesaurus in corde hominis esse potest, q̃ corpus Domini nostri Iesu Christi humili deuotione susceptum? De hoc thesauro bonus homo tunc siquidem exterius profert bona, cum robur gratiæ per hoc sacramentum diffusum in mentem redundat in carnem, tantaque caro fortitudine roborat, vt nec aduersitate frangatur, nec prosperitate ad noxia prolabatur. In cuius mysteriũ 3. Reg. 19. c. scriptum est, quod cum Helias, sub vmbra iuniperi obdormisset, Angelus Domini tetigit eum & dixit illi: Surge, & D comede. Respexit Helias, & ecce ad caput suum subcineritius panis, & vas aquæ: comedit ergo, & bibit. Et sequitur, ꝙ ambulauit in fortitudine cibi illius. quadragita diebus, & quadrag. noctibus vsque ad montem dei Oreb. Quid per iuniperum, cuius cinis per annum conseruat ignem, nisi in hoc sacramento memoria & meditatio Christi passi, cuius humilis sensus super omnia in corde conseruat ignem diuinæ dilectionis? Habet quoque iuniperus multitudinem pungentium foliorum, vt innuatur, ꝙ ab hora conceptionis in vtero matris suæ, vsque ad vltimam horam mortis, filius Dei infinitas in anima sustinuit punctiones & dolores & passiones. Sub hac quidem iunipero per fidem anima dormit: E sed per feruorem deuotionis euigilans ad susceptionem tanti sacramenti fiducialiter ab Angelo inuitata manducat subcineritiũ panem, i. hoc mysticum sacramentum, sub cinere accidentium occultatum. Bibit quoque aquam, cum intellectus tanto munere illustratur: quia in hoc sacramento, sicut ex præcedentibus patet, non tantum per comestionem affectus, sed etiam per potatiosiem reficitur intellectus. His igitur non solum anima, sed etiam ipsa humana caro tãta stabilitate fulcitur, ꝙ illam prospera nõ F seducunt, nec aduersa confringunt: sed per vitam actiuam & contemplatiuam gradiẽs semper stabilitur, & vsque ad vltimum finẽ perseuerat. Et sic ambulat in fortitudine istius cibi. quadra. diebus in prosperis, & quadr. noctibus aduersis. Quadragenarius autem numerus ex quatuor & decẽ dimẽsus est, vt in quaternario virtutum moralium actiua vita significetur, & in denario præceptorum contemplatiua mysticè demonstretur, quæ per virtutem huius sacramenti peregrinantibus firmam perseuerãtiam præstant. G

Iuniperi proprietates et qd significet.

Articvlvs Secvndvs.

De alijs quatuor fructibus sanctissimi sacramenti. Et primo ꝙ illud peccata venialia, & quandoque mortalia purgat. Cap. 1.

Purgatio. Primus fructus purgatio dici potest: quia per hoc sacramentum peccata purgantur, sicut patet in fine consecrationis ipsius sangui H nis, & de consec. dist. 2. c. cum omne, & c. species, & c. ante benedictionem. vbi Ambro. ait: Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum. vbi glo. Io. inquit, scilicet venialium, vel etiam mortaliũ. Ad horum tamen intelligentiam notandum, quòd duplex dicitur esse peccatum, quod per hoc sacramentum abluitur, vt dicit p̃dicta glo. Primum est veniale, secundum est mortale. Primo enim hoc sacramentum vim habet venialia remittendi, si duo considerentur. Primo si consideretur sacramentum: secundo si consideretur res sacramenti. Primo si consideretur sacramentum, sumitur autem hoc sacramentum sub specie cibi nutrientis: nutrimentum autem cibi corpori necessarium est ad restaurandum id, quod quotidie deperditur ex vi naturalis

Peccatũ duplex qđ abluit per hoc sacramentum.

A ralis calbris. Spiritueliter autem in nobis quotidie aliquid deperditur ex vi & calore concupiscentiæ naturalis per peccata venialia, quæ diminuunt charitatem. Sed per hoc sacramentum, quod est animæ spūale nutrimentum, restauratur id, quod pdit aīa per veniale peccatum, in hoc q̄ per huiusmodi sumptionem peccata venialia dimittuntur, & in suscipiente charitas augetur. Vnde Ambro. in libro de sacramentis. Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Ad hoc de conse. dist. 2. c. vtrum, & c. iteratur, & c. si quotiés. Secundo autem, si consideretur ipsa res sa-

B cramenti, quæ est charitas, non solum quā-tum ad habitum, sed etiam quantum ad actum, qui exercitatur in hoc sacramento. Insuper venialia dimittuntur & anima clarificatur atque purgatur. Non tamen oportet, q̄ semper omnia venialia deleātur, sed tantum secundum variam mensuram deuotionis. Contingere tamen potest, q̄ tanta deuotione mens per sumptionem sacramēti in Domino absorbeatur, q̄ ab omnibus venialibus expurgatur, ac perfectè configuratur solari claritati dulcissimi Iesu Chri-

C sti. Hunc tamen perfectionis effectum plurimum impedit vaga distractio mentis, & accessus ad sacramētum cum proposito venialia committendi. Secundo hoc sacramentum vim habet contra mortales culpas. Circa quod tamen distinguendum est, q̄ triplicitur homo in mortali suscipit corpus Christi. primo, cum nouit habere culpam: secundo, cum errans credit habere culpā: tertio, cum ignorat habere culpam. Primo enim contingit in mortali hoc suscipere sacramentum eum, qui in se nouit habere culpam, quia videt se non pœnitere de peccato commisso, quod est mortale, vel est in proposito aliud committendi. Et tunc qui in tali statu communicat, propter duo mortaliter peccat.

Homo in mortali tripliciter suscipit corpus Chri.

Primo.

D primo propter abusionem, secundo propter inobedientiam. primo, q̄a abutitur sacramento, & maxime, pp̄ter tria. Primo ex eo, q̄ est ibi sacramentum tantum. Hoc enim sacramentum proponitur ibi in cibum: cibus autem non datur conuenienter nisi viuenti, sicut nec etiam corporalis. Secundo ex eo, quòd est ibi sacramentum & res sacramenti, quod est ipse Christus Sanctus Sanctorum: sanctum etenim esse debet receptaculum tanti Sancti. Tertio ex eo, quòd est ibi res tantum, quod est mysticum corpus Christi. ex eo nempe, q̄ aliquis ad sacramentum accedit, ad vnitatē corporis mystici se tendere monstrat. Et iō

E si peccatum in conscientia seruat, per quod a mystico corpore separetur, fictionis culpam manifestè incurrit. Et sic his omnibus tribus modis abutitur sanctissimo sacramēto. Secundo autem peccat per inobedientiam, quia transgressor est apostolici & ecclesiastici præcepti. Apostolus enim 1. Cor. 11. c. ait: Quicunque manducauerit panē, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Ad hoc quoque de consec. dist. 2. c. qui scelerate, & c. & sancta. & c. sicut Iudas. Quanti autem sacrilegij & periculi sit in mortali communicare, ostendit Propheta in psal. Saluum

F me fac, &c. vbi infra dicitur, Fiat mēsa eorum coram ipsis in laqueum & in retributiones & in scandalum, &c. sicut in sabbato sequenti, in fine 2. artic. apparebit. Secū-do contingit hoc sacramentum suscipere in mortali, cum homo errās credit habere culpam, quam tamen non habet: quia videlicet credit se esse in peccato mortali, cum non sit, & tamen contra conscientiam accedit ad sacramentum, & tunc communicās peccat mortaliter: verbi gratia. In mane resurrectionis Dominicæ homo sufficienter confessus communionem expectans genu

Secundo.

G flectit cum plerisque de populo coram Domini sacerdote. Interim antequam hostia ei consecrata porrigatur, recolit alicuius mortalis criminis non confessi. Tunc autem si suscipit sacramentum a conscientia stimulatur, quia illud sumit non plenè confessus, tamen surgere & communionem relinquere erubescit. Denique in hac perplexitate confusus contra conscientiam eucharistiā sumit, & per consequēs peccat mortaliter, quia contemptor est reuerentiæ debitæ sacramento. Quid igitur tunc agendum? Respondet Scotus, q̄ in hoc & consimili casu debet talis conteri & cordialiter pœnite-

H re cum proposito quam citius fieri poterit confitendi, & sic sumat Domini sacramentum, & hac prudēti discretione homo euadit hanc perplexitatem. Tertio quoq; euenit hoc sacramentum suscipere cum mortali, quando homo ignorat habere culpam, quam tamen habet. Huius nihilominus ignorantiæ duplex causa esse potest prima est negligentia, secunda est insufficientia. Prima causa huius ignorantiæ negligentia potest esse, quia homo negligit audire doctrinæ verbum, vnde possit illuminari de malis commissis & bonis omissis: vel negligit quærere recta consilia & confessorem

Tertio.

peritum

A peritum atque discretum, qui eū erudiat & examinet de peccatis: vel quia negligit exa minare conscientiam suam, sed imprępara tè & intricatè, ac quadā inani leuitate & p̄niciosa tarditate eligit in fine Quadragesimę confiteri. propter quæ oīa, vel peccata propria non cognoscit, vel eorum ex negligentia sua non recolit, & per cōsequēs nō plenè confitetur ex culpa. Et quia secundū Scotum, hæc est ignorantia crassa & affectata: talis suscipiens corpus Christi mortaliter peccat, quia facit cōtra illud Apostoli. j. Cor. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat qui

B enim manducat & bibit indignè, iudiciū sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Secundo etiam ignorat homo habere culpam ex insufficientia: nam licet sufficienter examinauerit conscientiā suam, & quæsierit discreta consilia, & confessorem peritum, atque plenè quantum valuit, doluit de commissis: tamen quandoq; in eo remanet mortalis culpa, cuius omnino non recordatur, vel fortè non plenè contritus est: Et talis insufficientia excusabilis est, quia homo de communi lege cer-

C tus esse non potest, vtrum pœniteat dignè, iuxta illud, quod Ecclesiastes. c. 9. scriptum est, Nemo scit vtrum sit dignus odio vel amore. Propheta etiam ait: Delicta, quis intelligit, ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis, idest a culpis, parce seruo tuo. Accedens igitur ad sacram cōmunionem cūm mortali ex huiusmodi insufficiētia non peccat, immo consequitur duo vel tria bona. primum est meritum, quia sic cōmunicando meretur: secundum est recordatio peccatorum, quia virtute huius sacramēti dignè hoc modo suscepti recolit q̄nque peccatorum suorum: tertium est dimis-

D sio oblitorum, videlicet quia si homo non recolit prius oblitorum, Deus tamen indulget. Propterea, secūdum Tho. hoc sacramētum ablutio scelerum nominatur: vel quia futura impedit, vel quia virtute illius sacramenti Deus illa, quæ non sunt in hominis cōscientia, vel sunt oblita, dimittit. Alio quoque modo operatur hoc sacramentum remissionem mortalis culpæ, scilicet percepptum non actu, sed voto: vtputa cum quis ex conscientia culpæ ab hoc se abstinet sacramento timore & reuerentia ductus, & tamen amore sacramenti sumere concupiscit. propter quod de congruo aliqualiter meret contritionē. Ad hæc nota August. in sermone de consecr. ecclesiarum. Prædictis Concord. Richar. & Scotus in 4. s. dist. & in E c. plerisq; etiam Thomas.

Quod per hoc sacramentum remouentur à peccatoribus condignę pęne. Cap. 2.

SEcundus autem fructus satisfactio nominatur, quia p̄ hoc sacramentū pęnæ condignæ pro peccatis misericorditer remouentur. Circa quod tamen aduertendum est, q̄ hoc sacramentum, simul est sacrificium & sacramentum. Rationem quidem sacrificij habet, inquantum offert: rationem vero sacramenti habet, in quātum sumit. In quantum enim in hoc sacramento repræsentatur passio Christi, qua Christus tradidit semetipsum pro nobis oblationē & hostiam Deo in odorem suauitatis, vt dr̄ ad Eph. 5. habet rationem sacrificij. In quātum vero in hoc sacramento traditur inuisibiliter sub visibili specie occultatum, habet rationem sacramenti. Primo enim hoc sacramentum, inquātum est sacrificium, per oblationem habet propriè vim satisfactiuam, immo inter omnia sacrificia istud est summum pro remissione tam culpæ, quam pęnæ. De excellentia huius sacrificij, de cō se. dist. 2. c. nihil, scriptum est: Nihil in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus & sāguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit. Et merito q̄dem: quia omnia sacrificia antiquorum vmbra fuerunt, præfigurationesque istius. Atque hoc sacrificium est veritas, & omnia alia terminantur & concluduntur in eo. Aduertendum est tamen, q̄ in hac satisfactione magis attenditur affectus offerentis, quàm quantitas oblationis, quæ est infinita. In cuius mysterium Luc. 21. de vidua, quæ obtulit duo minuta, Dominus ait, quòd plus omnibus misit suo pōderato affectu. Quāuis ergo hæc oblatio ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni pęna: est tamen satisfactoria illis, pro quibus offertur: vel etiam pro offerentibus secundū quantitatem suæ deuotionis, & non pro tota debita pœna. Secundo autem in quantum est sacramentum, habet quidem ex vi sacramenti directè effectum illum, ad quē est institutum. Non est vtiq; institutū ad satisfaciendum, sed ad spiritualiter nutriendū, augendum, in Christo viuendū, & in ipsum totaliter trāsformādū & vniēdū, sicut & nutrimētū nutrito vnit. Sed q̄a hæc vnitas habet fieri per charitatem, ex cuius feruore

Quō hoc sacr̄m est sacrificiū. F

G

H

A uore aliquis consequitur remissionem non solum culpæ, sed etiam pœnæ. Inde est, quod ex consequenti per concomitantiam quandam ad principalem effectum homo consequitur pœnæ remissionem: non quidem totius, sed secundum modum suæ deuotionis & feruoris. Aduertendum est quoque, quod hoc sacramentum in quantum est sacrificium per oblationem, & in quantum est sacramentum per sumptionem, diuersimode est satisfactiuum. Nam in quantum est sacramentum, satisfacit & prodest ipsis sumentibus. Vnde in canone missæ scriptum est: Quotquot ex hac altaris perceptione vel participatio-
B ne sacrosanctum corpus & sanguinem filij tui sumpserimus, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Inquantum vero est sacrificium, i. per modum sacrificij, prodest & satisfacit his, pro quibus offertur, tam viuentibus quàm defunctis. Vnde & in canone missæ scriptum est. Memento Dñe famulorum famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus hoc sacrificium laudis pro se, suisque omnibus, &c. Et vtrumque; Iesus, Matt. 25. exprimit, d. Qui pro vobis. s. sumentibus: & pro multis alijs effundetur in remissionem peccatorum. Quia vero sacerdos est persona publica, & quasi os vniuersalis ecclesiæ:
C propterea non solum in quantum est sacrificium, pro multis oblatum, sed etiam in quantum est sacramentum a sacerdote sumptum, dicitur totum corpus ecclesiæ vegetare. Et sic pro eadem est satisfactiuum.

Quòd per hoc sacramentum a cunctis nostris aduersarijs defensamur. Ca. 3.

Defensio. Tertius vtique fructus defensio nuncupatur: quia hoc sacramentum illud digne sumentes ab omnibus inimicis
D & aduersarijs protegit & defendit. Tres quidem sunt aduersarij nostri, qui quotidie contra nos pugnare non cessant, scilicet diabolus, caro, & mundus, & ab omnibus his deuote communicantes defensat. Primo quidem defensat a dæmone: Nam in quantum est signum passionis Christi, per quam dæmones sunt deuicti, repellit omnem dæmonis potestatem, atque illius impugnationem effugat: & sicut armatura Dei præmunit ab offensa futura per diabolum inspirata. Quapropter fortissimè dæmones timent mentem deuota sumptione huius sacramenti munitam. Vnde in persona talis animæ Propheta ait: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me.

Tres aduersarij nostri.

Hic quidem est panis, qui Iudicum 6. cap. a E Gedeone visus est, qui destruxit Madian. i. dæmones infernales, terræque prostrauit. Cur enim dæmones expauescat, qui se sentit socium & defensorem habere Deum? Hinc quoque Iob 27. c. confidenter postulat, d. Pone me iuxta te, & cuius vis manus pugnet contra me. Atque Propheta intrepidus ait: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? Sequitur: si consistant aduersum me castra, scilicet dæmonum: non timebit cor meum. Si exurget aduersum me prælium. scilicet eorum: in hoc ego sperabo, scilicet victoriam F triumphalem. Secundo vero defensat a carne. Mitigat enim atque refrigerat fomitem atque concupiscentiæ æstum, sicut aqua refrigerare solet calorem. Hinc Psal. in persona eius, qui deuotè sumpserit hunc cibum inquit: Super aquas refectionis educauit me: animam meam conuertit, s. ad spiritualia bona, quæ prius per carnem trahebatur ad ista terrena. In huius quoque mysterium Exo. 16. scriptum est, quod descendente manna de cœlo, descendebat pariter & ros: in signum, quod cum manna sacramenti in animam descendente, pariter descendat in carnem & ros gratiæ refrigerantis. Tertio quoque defensat a mundo. Nam hoc sacramentum roborat habitum gratiæ, ex quo tanquam ex medicina mors interior & exterior superatur & propulsatur: propterea Psalm. ait: Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis, id est tenebrosi mundi, non timebo mala, quoniam tu mecum es. G

Quõ hoc sacramentum roborat habitum grã.

Quòd ex virtute huius sacramenti facilior est releuatio post ruinam. Cap. 4.

Quartus autem fructus releuatio dici pôt. Releuatur autem velocius humana fragilitas post ruinam virtute sanctæ communionis. Habet enim, vt ex præcedentibus patet, mentem roborare in proposito bono: Sicut si homo robustus & leuis cadat, resurgere potest facilius quàm debilis & infirmus: sic spiritualiter post sacram communionem si ex fragilitate, non ex malignitate decidat mens humana, sanctæ communionis virtute adiuta resurget velocius. Pleriq; enim quadam inani pusillanimitate decepti, licet intendant post communionem abstinere a culpis: tamen quodam timore nocturno delusi abstinent ab hoc vitali cibo, dicentes in se vel in alijs, per experientiam dicisse H

Simile.

 dicisse

A dicisse post sumptionem tanti sacramenti ruisse in culpam, asserentes periculosiorem esse recidiuationem post sacramétum assumptum, quàm fuerit prior casus. Et vt firmior haec videatur sententia, assumunt verbum Domini Ioan. 5. dicentis paralitico: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contigat. non intelligentes, quòd non ait vlterius iam non pecces, sed iam noli peccare: docens necessarium omnino esse in confessione & sacra communione propositum non peccandi. Demumque si vltra hoc propositum ex fragilitate superueniat casus, ad re-
B surrectionis remedium recurrendum est. Quod quidem per virtutem sanctę communionis velocius fiet his, qui confidunt in virtute sua. Vnde Augustinus super Io. ait: Securus accede, panis est, non venenum. huiusmodi enim homines dicere assolent: Quid mihi prodest confiteri aut communicare, cum demum videam quòd non potero continere? non intelligentes, quod Prouerb. 24. cap. scriptum est, Septies in die cadit iustus & resurgit. Tales enim pro eodem habent sæpe cadere, & nunquam resurgere, cum in tanta differentia distent, vt primum sit infirmitatis, se-
C cundum vero non qualiscunque malignitatis: sed illius, quæ blasphemia in Spiritum sanctum appellanda est. Primum quidem est peccatum humanæ fragilitatis: secundum vero diabolicæ peruersitatis. Primi volunt esse homines conditione fragilitatis, secundi vero dæmones inemendabiles: quia humanum est peccare, diabolicum vero perseuerare. Si enim duæ ornatæ mulieres per viam pergentes simul in lutum caderent, & vestimenta sua turpiter inquinarent: & vna de luto surgente, & domum pro veste abluenda redeunte in luto altera remaneret, atque timore reci-
D diuandi nunquam resurgere vellet: nonne putaretur vltima insania laborare? Sic euenit huiusmodi inaniter timoratis, propterea de illis Psalm. ait: Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Debet enim homo de recidiua timere, & iuxta posse illam cauere: non tamen semper ex hoc in ruina permanere, sed in diuina misericordia confidere & sperare, sicut in persona veri fidelis in pręcedenti sermone propheta ait: Ab altitudine diei timebo, ego vero in te sperabo. Altitudo diei est dies Dominicæ Resurrectionis, quando homines communionem suscipere debent. Ecce

Comparatio.

iam debitus reuerentiæ timor, sed demum E concludendo quiescit, Ego vero in te sperabo, iuxta quod alibi idem ait: Spera in Domino, & fac bonitatem, id est, sperando in Dei misericordia cum proposito non peccandi, suscipe bonitatem sanctissimi sacramenti.

ARTICVLVS TERTIVS.

De vltimis quatuor fructibus sanctissimi Sacramenti, & primo quòd per hoc Sacramentum charitas, cæteraq; virtutes crescunt. Cap. 1. F

PRimus igitur fructus augmentatio, scilicet virtutum & meritorum nominãdus est. Cum enim hoc sacramentum requirat gratiam primam, scilicet charitaté: ipsam proprie nequaquam donat, sed multiplicat & dilatat. Ideo eucharistia dicta est: quia secundum Dyoni. 3. de angelica Hierarchia, gratiam perficit iam collatam. Et quia charitas est aliarum virtutum forma: ideo per augmentum charitatis virtutes cęteræ in anima augentur, vel quãtum ad essentiam, vel quantum ad perfectiorem modum essendi in suo subiecto: vel quantum ad actus G perfectionem, seu quantum ad omnia ista simul. Vnde Innoc. de officio missæ. 3. parte, vlt. c. ait: Per huius sacramenti virtutem vniuersæ virtutes augentur, & omnium virtutum fructus exuberat. Augentur autem in deuote communicante tria. Primum est deuotio ad Deum, secundum dilectio ad proximum, tertium vero delectatio intra seipsum. Ideo hoc sacramentum tripliciter appellatur. videlicet oblatio, communio vel synaxis, & viaticum. Primum respectu præteriti, secundum respectu præsentis, tertium respectu futuri. Primo enim augetur deuotio ad Deum, ideo oblatio seu sacrifi- H cium nominatur. Cum enim mens in hoc sacrificio recolit tantæ dilectionis, quòd pro peccatoribus Christus in cruce se obtulit. i. in mortem tradidit semetipsum: quis tam frigidus est, ꝙ ad eius dilectionem nó incẽdatur? vnde in persona inflammati affectus propter sacram oblationem propheta ait: Impinguasti in oleo. s. feruentis deuotionis, caput meum. i. mentem meam lætitia spirituali. Et calix meus. i. per amplexú transformationis, inebrians quàm præclarus est, quia nulla spurcitia mũdani amoris miscetur

In deuote communicante augentur tria. Primo.

A misceetur in ea. Et Io. 6. c. Dñs ait: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo. Secundo autẽ augetur dilectio ad proximũ, propterea communio vel synaxis Græcè nuncupatur, quia in vnum conueniunt membra capiti suo, iuxta illud propheticũ: Ecce quã bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. i. per sacram communionẽ. ẽm enim Damasce. cõmunio dicta est, quia communicamus per ipsam Christo, & quia participamus eius carnẽ & deitatem, & qa communicamus ad inuicem per ipsam. Vñ dicitur communio, quasi communis vnio.

Secundo.

B Charitas. n. vnitiua est, quæ maxime in hoc sacramento monstratur, in cuius mysteriũ exhibetur in cibum. Tertio quoq; augetur delectatio intra seipsum, ideo viaticum appellatur, quia præbet nobis viam perueniẽdi ad cęlum. Insuper viaticum dictum est, quia pręfiguratiuum est diuinę fruitionis, q̃ erit in patria: & fortificatiuum debilitatis nostræ, dum sumus in via, vt illuc peruenire possimus. Ideo itinerantibus & morientibus exhibetur, quia nobis in præsenti vita peregrinantibus in cibum cęlestis participationis datur. Hinc propheta in persona aiæ sic refectæ iubilando ait: Dñs regit me,

Tertio.

C & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit. Hoc eodẽ respectu eucharistia. i. bona gratia nuncupatur: quia ẽm Apost. 6. c. ad Ro. Gratia Dei est vita æterna. vel quia realiter continet Christum, qui est plenus gratia & veritate, quam in præsenti participamus. Et quia omnia hæc absconse continentur in eo, quæ sunt sacratissima & secretissima, ideo anthonomasicè etiam dicitur sacramentum, quia omnia prædicta mysticè & spiritualiter præfigurat.

Quòd virtute huius sacramenti bona in homine diuersimode conseruantur.

D *Cap. 2.*

Secundus fructus conseruatio nominatur, quia conseruat in homine spiritualia dona. Sicut enim alimentum corporale habet vitam corporis seruare: sic hoc sacramentum, cum sit animæ cibus habet ipsam in gratia solidare, quæ ipsius animę vita est, propterea datur sub similitudine cibi & potus. Vnde Io. 6. c. Dñs ait: Nisi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitã in vobis. In misterium huius conseruationis, Exodi 12. sanguine illius agni assandi postes & superliminare signabant, & ex hoc fructum

Q̃uo Sacramentũ altaris cõseruat in hõie spiritualia dona.

duplicẽ obtinebant. s. consternationem hostium exterius, & defensionẽ ac conseruationem omnium interius. Sic qui digne sumit sacram communionem virtute sanguinis huius agni, & hostes consternuntur dũ superantur tẽtationes: & omnia conseruãtur, dũ augẽtur & roborantur virtutes. Superliminare vero signatur, dũ imago mentis ipsi Deo assimilatur. Sed vterq; postes, in quo voluitur hostium, tũc intingitur, cũ custodia angelica & diuina, inquam vita nostra defenditur. Vigoratur dũ virtute huius sanctissimi sacramẽti & Deus magis est nobis propitius & Angelus circa nos est magis solicitus: & sic spoliatis Ægyptijs liberi a seruitute egredimur, crucis Christi sequẽtes triumphum, qui nobis diuidit mare rubrum, & in terram viuentium introducit. E F

De perseuerantia in bono acquisita, virtute sanctissimi sacramenti. Cap. 3.

Tertius autẽ fructus perseueratio dici potest: facit hoc sacramentũ perseuerare in via Dei vsq; ad finem vitæ. Omnes quippe virtutes sine perseuerantia contra vitia pugnare possunt, sine perseuerantia aũt vincere nequaquam possunt. Vñ Dñs Matth. 10. c. ait: Qui aũt perseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit. Cum. n. hoc sacramentum, sicut in præcedentibus patet, in itinere Dei roboret & confirmet, ex consequenti sequitur q̧ per illud anima perseueret. In cuius mysterium prædictũ est de Helya, qui in fortitudine cibi illius peruenit vsque ad montem Dei Oreb. Oreb enim similitudo interpretatur, & significat mortem, in qua spiritus seiunctus a carne solus relinquitur sine ea, vt innuatur q̧ virtute sanctæ communionis spiritus in bono vsq; ad talem solitudinem perseuerat. G

Per Sacramentũ altaris p̃seuerãtia in bono datur.

Oreb qd significat.

Quòd virtute huius sanctissimi sacramenti homo glorificatur. Cap. 4. H

Quartus enim fructus glorificatio dictus est. Causat. n apertionem ianuę & consecutionem gloriæ paradisi. Si. n. consideretur in hoc sacramento & id, ex quo habet effectum. s. ipse Christus contentus, & passio eius in illo repræsentata, & id, p̃ quod habet effectum. s. vsus sacramenti, & species eius, quãtum ad omnia ista cõpetit ei, vt causet adeptionem gloriæ. Nam ipse Christus per suam sacratissimam passionem aperuit nobis aditum paradisi, iuxta

Glorificatio est fructus sacramenti altaris.

A illud Apost. ad Hebr. c. 9. Et ideo noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionẽ preuaricationũ, qui erant sub priori testamento repromissionẽ accipiant, qui vocati sunt æternę hæreditatis. Vnde in forma consecrationis huius sacramenti dicitur, Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti. Similiter etiam refectio spiritualis cibi, & vnitas significata per species panis & vini, habentur quidẽ in præsenti per gratiã contemplationis in gloriæ gustu: Sed post mortẽ possidebũtur per gaudium in gloria consummata. Vnde
B August. super illud Io. 6. c. Caro mea vere est cibus, sic ait: Cum cibo & potu id appetant homines, vt non esuriant, neq; sitiant: hoc veraciter non præstat, nisi ille cibus & potus, qui eos, a quibus sumitur, immortales & incorporales facit in societate Sãctorum, vbi pax erit plena atq; perfecta. Hinc Io. 6. c. Dns ait: Si quis mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et iterum Psal. ait: edent, s. hoc sacramentum, pauperes, i. humiles, & saturabuntur & laudabunt Dominum, qui requirunt eum, s. sæpe communicando: Viuent corda eorum in sæculum sæculi. Inter quos viuentes viuere nos faciat
C ipsa Beatorum consummata vita Dominus Iesus Christus, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sęcula sęculorũ, Amẽ.

Psal.

FERIA SEXTA

Incipit tractatus de Passione Domini nostri Iesu Christi: vbi literalem historiam prosequitur interserendo pulchra ac deuota, quæ legentis animam in compunctionem adducent.

Sermo LV.

D

De Passione Christi agit Gab. dist. 15. q. vnica. ar. 2 li. 3. D. Tho. par. 3. q. 46. art. 6. in solutione tertia rõnis. Sco. in 4 dist 2. q. 1.

Fflictus sum, & humiliatus sum nimis, rugiebã a gemitu cordis mei. Psal. 37. Tam efficax & tam admirabile ac tantæ gratiæ est mysterium sacratissimæ passionis, ꝙ si mens humana illud sentit & veraciter experitur cõpatiens cordialiter Christo passo, inflammatur & transformatur ita in eius dilectionem, quòd sicut sentit Christum voluisse mori pro suo amore, sic etiã parata sit pro illo non solum omnem culpã horrere, verumetiam omne supplicium mortis subire. Proinde Apostolus, quod verbũ potest esse aliud thema in præsenti materia, ad Phil. 2. c. hortatur nos, d. Hoc enim E sentite in vobis, quod & in Christo Iesu. In quibus verbis ad tria nos Apostolus hortatur. Primo ad actum cordialissimum, secundo ad subiectum conuenientissimum, tertio ad obiectum amorosissimum. Primo quidem hortatur nos ad actum cordialissimum, quod est sentire, dicens: hoc enim sentite, magna quidem differentia est inter cogitare, intelligere & sentire de Christo Iesu. Paucorũ tamen est hoc profunde rimari & intelligere, sed paucissimorũ omnino est id sentire & experimentaliter experiri: Id enim tantummodo est mentis p ardentissimã charitatẽ Christo se totaliter cõ- F formare. Quod quidẽ exemplo patere potest. Nam si videres aliquem cruciari vel suspẽdi, qui tibi nullo modo coniunctus est: potes quidem eius pęnam cogitare atq; intelligere, non tamen cordialiter sentis. Cũ vero tuo filio, aut cuicunq; tuo cordiali dilecto, talis iniuria irrogatur: tunc quidẽ grauem læsuram in animo experiris, eo ꝙ per viã sensualis seu ardentis amoris sis illi innuiscatus & ipse tibi. Nec insuper tantum, inquit Apost. Gustate aut videte seu odorate, & sic de cęteris quinq; sensibus, sed ait, sentite: vt omnes quinque animæ sensus vno G verbo comprẽhendat & cordi nostro sensum dominicæ passionis imprimat & infigat. Secundo hortatur Apost. ad subiectũ conuenientissimum ad talem sensum, quod est intrinsecum nostrum: ideo subdit, in vobis. Magni quidem muneris est sentire in Christo, quod & in Christo. Sed quãdo verus Dei amor sic inebriat mentem, ꝙ nihil sentit in se nisi Christũ, & quę sunt Christi, eo ꝙ totaliter sit transformata in eum: hoc quidem altioris est doni, sicut per experientiã hoc in se habuisse Apost. attestatur, cum ad Gal. 2. ait: viuo ego, iam non ego: viuit vero in me Christus. Potest hoc etiam manifesto exemplo probari: nã si mente con- H sideras dulcedinem mellis, non quidem in te, sed in melle sentis dulcedinem eius. Cũ vero in veritate comederis istud, gustus ẽt absente melle remanet dulcoratus. Sic & in proposito nostro: propterea subdit, qđ & in Christo Iesu. Magnũ siquidem est sentire Christum in sua humanitate, maius est sentire illum in sua diuinitate: sed maximũ & inæstimabile est, quando tanta sit coniunctio dilecti & diligentis, ꝙ quæcunq; aguntur circa dilectũ adeo experimentaliter sentit ipse amans, sicut si fierent circa eum, nõ contẽtus sentire personã tantũ in veritate substan-

Exẽplũ.

Sentire Christum i passione quid est.

A substantiæ suæ, sed quæcūq; illius sunt vsq; ad minima intime experit. Et de hoc Apostolus subdit, hoc quod & in Christo Iesu. Sed ꝙ & i Christo Iesu, quasi spiritu ebrius oēs in Christū Iesum transformare desiderans addidit, inebrians, nomē Iesu. Itaq; ad hoc naturalis ratio & experimentū sensibile nos hortat. Si enim per vitalē influxum capitis in humana mēbra, quod capitis est: membra sentire habent, vtpote si quæcunq; indispositio in capite sit, totū corpus apparet sentire læsurā: Multomagis quod est in capite nostro Christo debemus & nos sentire, nisi forte simus eius paralitica mēbra.

B Vitalis.n. capitis nostri gratia & influxus, cum non descendit ad talia membra: non equidem sentiunt, quæ sunt in Christo Iesu Domino nostro. In hoc igitur experire ani ma mea, an sis viuum in Christo, an paraliticum membrū, habens viui membri exteriorē apparentiam, non interiorem vitā & gratiam. Sed hoc tantum ac tale donum sentiendi in se, quod & in Christo Iesu, nemo potest acquirere per seipsum, nisi ei ꝑ gratiā diuinitus largiatur: nec largiri dignatur Deus, nisi interueniente aliquo digno intercessore: cum ſm Apost. 2. Cor. 3. Nō sumus sufficiētes aliquid cogitare a nobis, quasi ex

C nobis. Ad quē ergo confugiemus hodie ꝓ tanta gratia impetrāda? Cuius precibus impettare poterimus eam? Quem reperire valebimus intercessorem? Si enim ad Virginē matrē, quæ nobis solet omnes gratias impetrare, vellemus hodie habere recursum: reperiemus eam sic filio suo dilecto tam horribiliter cōculcato & crucifixo, totis visceribus, omnibus sensibus & cunctis cogitationibus cōpati: & sic in eum totaliter trāsformari, ꝙ ad nihil aliud sentiendū mentē suā videret posse transferre. Quid.n. rememoratio gratiarum suarum atq; nostrarum petitionum in eius memoria aliud esset, nisi multiplicatio suorum dolorū? Nā si dice-

De Salutatione B. Virginis.

D rē Aue: respondere vtiq; posset, sed ne q̄so dixeris mihi, Aue.i. sine vę, quę iucūditatis salutatio est: quia vę dolorum & afflictionū filij mei dilecti in cruce pendētis sola compatiēdo supporto. Posuit me Dominus desolatam tota die mœrore confectam, Thre. 1. Si dicerem ei, Maria: respōdere valeret, Ne dicas mihi Maria, hoc est illuminata: cū lumine oculorum meorum orbata sim, & lumen oculorum meorum & ipsum nō est mecum. Nec dici possum Maria, i. illuminatrix: cum locata sim in tenebris & in vmbra mortis. Si etiam adderem ei, gratia ple-

na. Et iterum responderet, Heu mihi fili E Adæ: Qualis mihi gratia ante oculos meos videre filium meum tot doloribus & confusionibus plenū inter latrones pendentem. Si subderem, Dn̄s tecum: subito responderet, Quomodo filius meus Dn̄s est, qui tanquam malefactor & latro pendet in patibulo crucis? Nec etiam mecū illum dicere vales, quem nec tangere, nec insuper ei valeo appropinquare, Thre. 1. Idcirco ego plorās & oculus meus deducēs lachrymas, quia lōge factus est a me consolator meus. Si dicerem, Benedicta tu in mulieribus, merito responderet, Quomodo benedicta sum super alias mulieres, quæ ab omnibus cum dilecto filio meo sum crudeliter maledicta & F blasphemata? Vnde Thre. 1. c. scriptum est; Omnes persecutores eius apprehenderūt eam inter angustias: Omnes, qui glorificabant eā, spręuerunt illā, quia viderunt ignominiā eius. si subinferrē, Et benedictus fructus ventris tui. Nonne dicere posset, qua ratione benedictum fructū ventris mei nominas, qui continue a gente impia Iudęorum est blasphemijs & improperijs maledictus? & in eo verificatur, quod Deuter. 21. c. scriptum est: Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Si adderem quoq;, Iesus, qui G saluator interpretatur: miraretur vtique dicens, Quomodo filium meum saluatorem nominas, cū impia Iudęorum turba ei improperando dicat, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere? Matth. 27. Nec insuper subdere possum: Sancta Maria, ora pro nobis peccatoribus, quia merito respondere posset, Quomodo pro vobis peccatoribus orare debeo, quæ compati filio meo dilecto in cruce pendenti non sufficio? sed præ dolore & lachrymis toto corde deficio. Dimitte ergo me, vt plangā paululum dolorē meum, Iob 10. Ad quem igitur ꝓ auxilio huius impetrādæ gratię recurremus? Quē habebimus adiutorē? Quē obtinere poterimus impetratorē? Ad quē H mētes supplices dirigemus, nisi ad te lignū vitæ, ad te crucem sanctam, ad te crucē benedictam: ad te inquam, in qua omnes sensus Dn̄i Iesu Christi & omnes thesauri sapientiæ humano generi dispensandi reclusi sunt? Tu scala Iacob, per quam Angelicæ gratiæ ad nos descendunt. Tu clauis Dauid veri, quæ claudis sensum Christi, & nemo aperit: aperis & nemo claudit. Tu fons diceris gratiarum propter coniunctionem corporis Iesu Christi & humectationē eius sanguinis preciosi. Tu ergo, quæ pulchri-

Meditatio ad crucem.

A tudinem de mēbris Domini suscepisti: aperi sensus nostros, illumina corda nostra, pijs sensibus passionis Christi reple viscera nostra, vt valeamus vere sentire & spiritualiter operari, q̄ pro nobis sensit Dn̄s noster Iesus Christus. Ad te igitur pro hac gratia impetranda dirigimus preces nostras, effundimus corda nostra, humiliamus capita nostra, supplici deuotione dicentes: O crux aue, spes vnica, hoc passionis tempore auge pijs iustitiam, reisq; dona veniam, Amen. Afflictus sum, & humiliatus sum nimis, rugiebā a gemitu cordis mei. Iterum vbi sup.
B In quibus sacratissimis verbis septima Religiositas, videlicet Christi passionati deuotissima demonstratur. vbi Propheta in persona Christi ad triplicē sensum attrahit cor nostra. Primo ad sensum suorū dolorū ibi, Afflictus sum. secundo ad sensum suorū vituperiorum seu confusionū ibi, Et humiliatus sum nimis. tertio ad sensum suorum mœrorū seu clamorū ibi, rugiebā a gemitu cordis mei. Interim tamē manifeste demōstrat, ꝙ pro peccatis nostris expiandis crucis patibulum & durissimā mortē perpessus est. Vnde ad purgandū luxuriā nostram, voluit pati dolores: ideo ait, afflictus sum.

Afflictio Chri, quō intelligit̄.

C Et ad purgandum superbiā, passus est confusiones: ideo subdit, Et humiliatus sum nimis. Ad purgādum auaritiam sustinuit mœrores. ideo addit, & rugiebā a gemitu cordis mei. Primum contra concupiscentiam carnis, secundum cōtra superbiam vitę, tertium vero contra concupiscētiam oculorū. In quibus tribus, f̄m sententiam Beati Ioa. 1. Io. 2. omnis mundana concupiscentia a peccatoribus frequentatur. Vt autem tota series Dominicæ passionis debito & recto ordine capiatur, & euangelica historia clarius & conuenientius contexatur: totum tractatū passionis in tres partes principales
D distinguamus, f̄m triplicem supradictum propheticum sensum, secundam principalem partem pro tertia & vltima reseruātes.

Prima pars principalis circa sacramentum Dominicæ Passionis, quæ in contemplationes duodecim est distincta, Christi dolores vsque ad crucifixionem eius inclusiue complectens.

PRimo autem principaliter in prophetico verbo cor nostrum inducitur a Christo ad sensum suorum immensorum dolorum, quos passus est tempore passionis. Et de hoc p ropheta dicit in persona Domini Saluatoris, Afflictus sum. Hanc quidem afflictionem atque Christi dolores in duodecim conemplattiones per ordinem distinguamus, agendo de passione illius vsque ad eius crucifixionem inclusiue. Harum quidem contemplationum tres pertinebunt ad passionis principium, tres ad passionis processum, tres ad passionis augmētum, & tres vltimæ ad passionis complementum. E

ARTICVLVS PRIMVS F

Primæ partis principalis Passionis Christi, de tribus contemplationibus, quæ pertinent ad principium ipsius Passionis. Et primo Christus prædixit Discipulis suis Passionem suam, & eos ad constantiam exhortatus est, atque contra futurum bellum, vigilia & oratione præmuniuit eos. Cap. 1.

PRima contemplatio pertinens ad principium passionis, tria in se compręhendit. Primum est passion is prænunciatio, secundum ad pasnonem exhortatio, tertium Christi contristatio. Primo ponitur ab Euangelistis passionis prænunciatio. scilicet facta a Christo discipulis suis. Nam sermone diuinarum instructionum prælibato in cœna surrexerunt omnes, dicente Domino, Surgite eamus hinc. Stabant enim Apostoli attoniti ex verbis Domini dicentis, quòd in proximo tradendus esset. Proinde Dominus verbū excitatiuum emisit dicens, Surgite eamus hinc. Non tamen dixit Dominus, surgamus & eamus. nō enim erat Dominus in animo consternatus, vnde ei surgere necesse foret, sed erat suspēsus ad magnificum opus. Surrexerunt ergo a loco cenaculi. Et sicut Matth. ait, hymno dicto. id est, aliqua laude & gratiarum actione post cœnam reddita Deo. Ex hoc enim loco apertius patet, quòd in principio & in fine comestionis, solitus erat Christus laudes & gratias reddere Deo patri, quod & docuit obseruare discipulos suos. Exierunt in montem Oliueti. Tunc dixit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scandalum autem pati in Christo, est cadere ab eius fide atq; sequela. Discipuli autem in illa nocte ceciderunt in

Prima est contemplatio Passionis Christi. G H

A Christi sequela: nam eo relicto fugerunt. Aliquo modo ceciderunt ab eius fide, quia facti sunt in fide dubij, vacillantes & consternati. Et subdit, Scriptũ est enim Zachar. 13. Percutiam pastorẽ, & dispergẽtur oues gregis. Postquam autem surrexero, præcedam vos in Galileam. In quo quidem sermone cõtra duo, quæ dixerat, alia duo subiunxit. Nam resurrecturum se dixit contra percussionem pastoris, atque contra dispersionem ouium Dei: dicit se præcessurum in Galileam, sicut præcedit pastor ad congregandas ac recuperandas oues dispersas. Respondens autem Petrus, ait illi: Et si B omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Secũdum autem Hierony. hoc non fuit dictum temeritatis, nec mendacium, sed extitit ardens fides erga Christum. August. tamen in lib. de ciuitate Dei, c. 13. supponit quod ibi fuerit aliquid prę-sumptionis. Ait illi Iesus, Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. Secũdo subditur ad passionem exhortatio. Nã his dictis egreditur Iesus cũ discipulis suis ad montem Syon transgrediens torrẽtem Cedron: a cedris ibi plantatis sic denomi-C natum. Mystice tamen torrens subitam & cito defluentem tribulationem insinuat, iuxta propheticum dictum: De torrente in via bibit, propterea exaltauit caput. Defluxit siquidem torrens tribulationum & passionis Christi, & ipse transiuit per eum ad gloriam sempiternam. Quod & ad Hebrę. 2. c. testatur Apostolus dicẽs: Videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum. Et venit Iesus in villam, quæ dicitur Gethsemani, in qua erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius; & dixit discipulis suis: Sedete hic, & ora-D te, ne intretis in tentationem. Gethsemani nempe vallis pinguedinis interpretatur, vt mystice compræhendamus, quod orationis locus, qui proprie noscitur esse cor, debet vallis esse per profundam humilitatem, vt scilicet pinguedine deuotionis repleatur. Hoc & humilis Propheta postulabat dicẽs, Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Sed quia ex abundantia cordis os loquitur, ideo subdit: & labijs exultationis laudabit os meum. Tertio subditur Christi contristatio, & de hoc apertius subinfertur: Et assumpto Petro & duobus filijs Zebedęi, cœpit contristari & męstus

Torrens quid sit.

esse. Tunc ait eis: Tristis est anima mea B vsque ad mortem, sustinete hic, & vigilate mecum. Hæc siquidem tristitia magnitudinem prætendebat amoris: vt in tantum nos sciamus diligi, vt tristetur pro nobis lętitia. Nemo tristatur, nisi de damno dilecti. Æqua nempe lance appenditur in animabus hominum circa eandem rem amor, cum adest: dolor, cum abest. Sed terminus huic tristitiæ appositus, animum in consideratione suspendit, cum dicit, Vsque ad mortem, vt mortem æternam omnium vnius mortis victoria superari credamus. Nam mors & mors duro conflixere duello. quia in victoria mortis Christi, mors F omnium absorpta est. Vnde Apostolus 1. Corinth. 15. cap. Absorpta est mors in victoria. Et sequitur, vbi est mors, victoria tua? O pium verbum, o flebile verbum, o amabilis vox. Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Hic modus loquendi magnitudinem tristitiæ significare potest eo modo, quo multum turbati dicere solent, Turbatus sum vsque ad mortem, id est tanta turbatione, quòd est mihi quasi mors. Sicut Ionas c. 4. dicit, Bene irascor ego vsque ad mortem. vel significare potest terminum durationis doloris eius, vt sit sensus: me oportet tristari vsque ad terminum mortis. G Puto autem, quòd hic vtrunque significetur. Sed quæso, vnde tristatur, atque quomodo ille inuisibilis sol eclipsim tristitiæ patitur, qui omnem animam cohærentem sibi, diuinis facit coruscare splendoribus & lætitijs ineffabilibus replet, nisi quia aduocata ab ipso erat tristitia illa atque iussa non importuna venit? Et ad sustinentiam atque vigilantiam Christus suos electos inuitans ait: Sustinete hic, & vigilate mecum: non quòd quæreret illos tres in suo esse præsidio, nec ad suam tutelam volebat esse in- H tentos, quos paulo ante prædixerat in eo scandalum omnes esse passuros, sed eos ad tolerantiam disponebat. Subdit etiam, Et vigilate mecum in oratione: tum vt ostendat quòd orationes nostræ ad hoc vt efficaces fiant, suæ coniungi debent: tum vt demonstraret, quòd passioni eius, pro qua orabat, compassionem & orationem coniungere debemus: tum vt doceat ipsos prelatos & sanctiores nó dedignari suscipere orationis suffragium ab inferioribus suis, licet imperfecti cognoscerentur.

Tristitia in Christi Passione.

A *De triplici Christi oratione facta in horto, & de eius grauissima agonia. Cap. 2.*

Secunda contemplatio spectans ad Christi orationē. SEcunda contemplatio etiam pertinens ad principium passionis, triplicē Christi orationem in se compræhendit. Sed præmittitur orationi primæ, sicut testatur Lu. ꝙ progressus Iesus pusillum, videlicet quantum est iactus lapidis, procidit in faciē suam. Dimittit igitur verus orator octo discipulos: dimittit & tres, vt se totū ad seipsum recolligat ab hominibus corpore segregatus: tamen sub interminata mensura, s. quantum est iactus lapidis. Cautum quidē
B fuit a Spiritu sancto, vt sic Euangelista describeret eo quòd propius & longius lapis proijci potest, prout valitudo maior vel minor fuerit iacientis, quantitas & grauitas lapidis proiecti, vt mystice innuatur, quòd nunquā tātum i hac vita Christus ab aliquo elongatur, ꝙ cor lapideum hominis peccatoris ad ipsum non possit, cum voluerit, plene conuerti, fierique participem illius profundissimæ orationis, qua se paternæ subdidit voluntati, vt pro nobis calicem biberet passionis. Bene quoq; procidit in faciem suam. i. genuflexit capite inclinato & in terram vultu defixo. Nam qualis erat cō-

Cur ad iactum lapidis se ab Apostolis Christus abdidit in Passione.

C scientia mentis, in eandem transformabat & corpus: ꝑ omnia enim anima Christi paternæ voluntati subiecta erat. Euangelista vero Marcus ait: Procidit super terram, scilicet vt maledictio terminaretur Adę, de qua Gen. 2. c. dictum est, Puluis es & in puluerem reuerteris: Nam Christus natus de terra Adæ, procidit super terrā. Quærebat illam ponere super cęlū, ad quod possidendum creata erat. Primo igitur orat, d. Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Orans igitur ait: Pr̄ mi, pr̄ misericordiarū & Deus totius cōsolationis: pater mi
D ab æterno, videlicet deitate: pater mi, & nullius alterius per deitatis naturam: pater mi & omnium, sed mei plusquam omniū. Allocutio pia, allocutio humilis, allocutio amabilis inflexibilem possidēs omnino veritatē. Sed addidit, d. Si possibile est. Quid sibi vult hæc talis apposita dubitatiua conditio? cum certus sit ꝙ omnipotenti omnia quidem possibilia sunt, teste propheta, qui ait: Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis: & nihil vult quod non possit, nihilque potest quod nolit. vnde transfertur possibile de potentia in voluntatem: vt si velit, possit: non possit, si nolit. Tamen E
Euangelista Lucas vigilantiori verbo ait: Pater, si vis, transfer calicem istum a me, vt omnino potentia transeat in voluntatem: & velle atque posse diuersitatem non habeant in diuinis. Calicis tamen amotio petebatur, & dicebat nolle bibere, quod anxio desiderio sitiebat. Vt homo quidem dicebat nolle bibere: sed prout ratio superiori obediebat veritati, prompto animo esuriebat: propterea subdit, veruntamen nō sicut ego volo, sed sicut tu vis. Nihil enim postulare debemus, nisi quod dare velle credimus bonorum omnium largitorem. Nā improba quippe est petitio, quæ datoris supergreditur voluntatem. Si quando tamen F
aliquid humano sensu in oratione profertur, non persistatur ex animo, neq; verbo, sed Christi exēplo, postquā ratio interpellat ad regē, sensualitatis velut amica sine interpellatione se subdat superno iudici, d. veruntamen nō mea, sed tua voluntas fiat. Nec tamen mysterio vacat, ꝙ hanc orationem ineffabilem triplicat, vt videlicet Trinitas significaretur in omnibus gestis eius: Nam & patri oratio fundebatur, quam ipse filius in assumpta humanitate fundebat, atque spiritui remittebatur cum dicebatur: G
Non mea pater, sed tua voluntas fiat. In lege vtiq; scriptum est, Deuteron. 19. in ore duorum vel trium testium stet omne verbū. Proinde Christus ex tribus assumptis testibus & totidem actibus, esse verum asserit, quod agebat. Saluator igitur prima vice oratione peracta non accipiens vt homo responsum, vt homo verus pauens & tædio se afficiens reuersus est ad illos tres, quos secum sustinere & orare & vigilare fuerat exhortatus. Vnde subditur, Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes. Propterea, dixit Dominus Petro, sic Symon, dormis? qui scilicet vigilare corpore & animo promisisti: non potuisti vna H
hora vigilare mecum? id est cum adiutorio meo. Atque omnes tres exhortando subdit: Vigilate & orate, vt non intretis in tētationem. Nec secundum Hieron. ait, vt nō tentemini: quia impossibile est humanam animam non tentari: sed inquit, Ne intretis in tentationem. id est, ne tentatio superet vos. ad vigilantiam & sustinentiam eos iam supra præmonuit: orationem vero nunc superaddit, quoniam per ipsam & ex ipsa & in ipsa tota virtus & actio nostra inualescit & crescit atque auertit tentationis introitum, quamuis ipsius non prohibeat

actum:

A actum: sed vnde debuerint id timere, ostēdit subdens: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. quasi dicat, Spiritus quidem vester promptus est. scilicet vigilare, ac sustinere mecum, & me confiteri, & non negare, sicut paulo ante dixistis: sed caro vestra infirma est, & in tantum, quòd promptitudinem spiritus deprimit, & retundit. Hoc autem alijs verbis Apostolus ad Galat. 5. c. declarat, dicens: Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non quæcunq; vultis, illa faciatis. His dictis Saluator agonista promptissimus, secundo abijt ad orandum
B eundem sermonem, dicens: Inuariabilis est oratio Christi, & formam nobis orationis ostēdit, ne mens orantis labatur in multa. variatio enim petitionum instabilis animi indicium est. Et responso nullo accepto, referente scriptura, per modicum interpolat orare. Reuersus tamen ad piam, & vtilem actionem: Nam venit confortaturus discipulos suos, quos in pugna debiles cognoscebat. Oportet siquidem quandoque orationem intermittere pro vtilitatibus proximorum: maxime vbi spiritualia bella insurgunt, ne scilicet inuisibilis ab inuisibilibus inimicis in spiritualibus castris
C detur inopinate conflictus. Ecce intermittit orationem Christus non tædio affectus orandi, sed remedio alijs prouidendi. Veniens ergo ad discipulos suos inuenit eos iterum dormientes. Ecce, quòd caro infirma contra spiritum inualescit. Dormierunt, qui in proximo vitam negaturi erant. Sepe etenim malum futurorum presagium est malorum, ac sæpius peccatum peccati alterius initium est. Dormitionis vero caussam Euangelista conscribit, dicens: Erant enim oculi eorum grauati. Mystice enim oculi sunt lucidæ, ac feruidæ intelligentiæ mentis, qui aut pondere sensualitatis, aut
D onere iniquitatis grauantur. Sensualitatis quidem grauamen sentiebat Iob 7. cap. cum dicebat, Factus sum mihimetipsi grauis. Iniquitatum quoque onere grauabatur Propheta, cum ait: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Apostolorum igitur oculi grauabantur, quo mentis oculorum segnities demonstrabatur. Et ignorabant quid responderent ei. Alte quidem promittēs, & in promissione succumbens, legitima responsa nō habet, maxime si facilis est promissio: aut si leue est, quod

Christus sua oratione orandi modū nobis præscribit.

exigitur ab amico. Promiserant Apostoli Christo in morte societatem: ipse vero facilem vigiliam exigebat. Hac siquidem vice Saluator Apostolis nihil dixit, sed ipsis aspectis recessit. Rediens igitur ad orandum Christus Iesus orauit tertiò eundem sermonem dicens. Eundem sermonem dixit, qui eundem immutatum animum possidebat: non pro remouenda pertinaciter passione, sed pro sua conformi voluntate cum patre pandenda. In hac siquidem trina oratione factus est in agonia, & prolixius orabat. Factus est autem in agonia qn̄ sensu carnis, & animæ virtute acrius decertabat, longioris quoque temporis spatio protelauit sermonem. Timor namque, & amor prolixius hominem quandoq; facit orare. Tanta deniq; fuit in Christo orationis vehementia, atque tam horribilis in anima eius sensibilis imaginatio mortis, ac mentis admirabilis agonia: quòd sicut Lucas refert, Factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terrā. Et licèt plena ratio naturalis nō possit reddi de tā stupendo doloris signo ostēso in sudore sanguineo: nihilominus dici pōt, q aliqualiter dispositiue timor, & amor bellātes in corde Iesu, quo ad suū sensitiuum in causa extiterunt: Dum enim attēderet tā graue bellū super se verissime imminere: timore cōcussit sensitiuū suū, ex quo sanguineus humor fuit ad interiora reductus. Super hunc aūt timorem reijciendū fortissimus, & feruentissimus amor, tanq̄ miræ magnitudinis malleus repercutiens, & ipsum excludens oēs poros corpis Iesu Chri, & venā largiter relaxauit, vt sic de toto corpore flueret sanguineus sudor decurrens in terrā. Durū igit, & inuisibile bellū in illa Christi anima gerebatur, qn̄ velut ex percussionibus per corporis poros eius sanguis decurrebat in terram. Et quia anima est in qualibet parte corporis tota, & est ipsius corporis vita: Idcirco ad ostēdendum immensitatē doloris sui debuit dolorem suū indicare in omnibus membris suis. Immensus quoq; & feruentissimus amor in hoc etiā manifestatur. Sæpe enim feruens ebullitio emittit ad extra. Proinde quātū anima Christi charitatis igne in intimis bulliēdo ferueret, scaturitio sāguinis clarius manifestat. Fuit nihilominus sudor ille partim rememoratiuus dolorum omnium, quos ab instanti cōceptionis suæ, Dn̄s occultauit in corde suo: partim repræsentatiuus illorū, quos in presenti sustinuit agonia: partim pnosticus, & figura-

E

Quomodo Christus oran do factus est in agonia in sensu carnis

G

H

A guratiuus tam illorũ, quos in suo corpore incõtinenti sustinere debebat: quàm etiam in successu temporis in corpore mystico, in quibus & ipse tanquàm caput tunc patiebatur. Nam statim, sicut infra patebit, seruidus velut athleta bulliens amore, & triumphans fortitudine: sciens omnia quæ ventura erant super eum, occurrit impijs, & impleuit quod deerat dolorum in carne sua. O quali ardore fornax Iesu succensa erat, quæ sic carnem suam totam in sudore reliquebat. Mystice enim sanguis Christi decurrens in terram signum erat profusionis animæ eius per dilectionem ad humanam naturam, vt vita super mortem es-
B funderetur, ipsam videlicet absorbendo: in sanguine quidem dicitur esse vita. Terra nempe mortalis Adam, & ex ea contracta propago est, super quam tota vita Christi decurrit, vt hoc mortale compositum absorbeatur ab ea. Conuertere igitur anima mea ad piam, & deuotam considerationem filij Dei Iesu, & velut præsentem in speculo Euangelij eum positis genibus intuere orantem, vehementia mentis sudantem, & guttulis sanguineis circunfusum. Contemplare hunc iuuenem genuflexum, nec deorsum vertentem faciem, nec erigentem ad cœlum: de profundis sui cordis claman-
C tem, & irrecuruatam omnino perficientem orationem. Anima quippe super cœlos conscenderat, quando sanguis ex corpore emanabat rigàs sub oculis terram nostram arentem, & infœcundam fructibus' sanctæ vitæ: sicut qui de cœlestibus, atque superna virtute venerat eam excolere, vt fœcunda non solum ciuibus cœli, verumetiam pastum gratum redderet plasmatori. Decurrit etiam in terram sanguineus Christi sudor, ac rigatur terra diuino cruore, vt terra nostri cordis pinguedine fœcundetur. In cuius mysterium in villa Gethsemani, quæ villa
D pinguedinis interpretatur: effunditur in terram hæc pinguedo salutis.

Quomodo Christus in agonia ab Angelo confortatus est. Cap. 3.

TErtia contẽplatio pertinens ad principium Dominicæ passionis, tria etiã continet de Domino Iesu Christo. primum est vehemens eius anxietas, secundum ardens eius caritas, tertium vigens eius magnanimitas. Primum est vehemens eius anxietas: nam agonizante Christo apparuit ei Angelus de cœlo confortans eũ, scilicet, ex parte, ac iussione paterna. Aduer- E
tendum est enim, ꝙ omnis apparitio Angelorum, de qua textus sacer eloquitur, siue in somnis, siue in vigilijs, per speciẽ corporalem fuisse facta credi debet. species enim corporis corporeis obijcitur sẽsibus. Proinde Christo in forma hominis constituto Angelus in suscepta figura de cœlo missus sensibus eius apparuit, & vocẽ emisit corporeã: per eandẽ subiectam figuram cõfortans eum, velut hominẽ in agonibus fatiscentẽ, vt huiusmodi apparitio, & confortatio tota referatur ad formã serui penitus, & non Dei. Quid vero Angelus iste Christo dixerit confortans eũ, per euangelicam scripturã non claret: sed absq; cõtra- F
dictione fidei relinquitur piæ menti, vt deuote credamus huiusmodi Angelum cõfortationis verba decentia protulisse, sicut decebat dicere Angelũ a Deo cęlitus missum, & suscipere hominem Iesum Christũ cum dæmonijs, & diabolicis hominibus certaturũ: quia vt homo, non vt Dei filius hanc confortationem accipiebat. Secũdo in hac contemplatione continetur Christi ardens charitas: nam totus amore feruẽs retractis, aut quomodolibet absterfis eius sudoribus admirandis, venit iterũ ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes præ tristitia'. In tali etenim casu tristitia reddit cor accidiosum, & graue, & peruigili oratione prostra- G
tum, nisi grandis feruor, & rigor in sua arduitate retineat illud. De hoc enim Apostoli maxime tristabãtur, quia Christus totiens, & ita fortiter prædixerat eis se passurũ & recessurũ ab illis. vnde Io. 16. cum dixisset, Vado ad eũ, qui misit me: statim subiunxit: Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Tristabãtur, q̃a prædixerat eis, ꝙ omnes in nocte illa scandalizarentur in eo. Tristabantur quoque & merito, quia succumbebant defectibus, & deficiebant in promissis, nec soliti erant talia tolerare. Indulget Saluator infirmæ ma- H
teriæ. Cõcedit absq; vitio sẽsualitati, quod sua importunitate deposcit. propterea inquit discipulis suis, Dormite iam & requiescite. Ecce ꝙ discipuli cito dormiũt, in qua maxime eorum infirmitas patet. Tertio in hac contẽplatione ostenditur Christi vigẽs magnanimitas. Vnde Saluator post aliquãtulam quietem continuo intulit dicẽs, Sufficit, s. ꝙ iam vsq; nunc dormistis. statimq; subnectit causam dicens: Venit hora, ecce filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce appropinquat, qui

Christi anxietas in agonia, quam passus est.

In dormitione discipulorũ infirmitas designat.

A qui me tradet. Sed quæ hora venit? vtique passionis, & ostendendæ virtutis, & æterni propositi declarandi. Prædixerat enim matri, Io. 2. Nondum venit hora mea: Prædixerat etiam cognatis suis. s. fratribus, & alijs non discipulis, Ioã. 7. Tempus meum nondum aduenit. tempus autem vestrum semper est paratum: Præfinitum quippe erat infallibiliter, quo tempore traderetur, ligaretur, pateretur, & crucifigeretur. Tradi non potuit, nisi cum voluit: ligari, nisi cum permisit: neq; pati pœnas & mortem, nisi cum consensit. Accessit ille ad passiones, & passionibus super se dominium dedit. Propterea intulit, Surgite eamus, s. ad eos, qui veniunt me capere. Ecce appropinquat, qui me tradet. quasi diceret, voluntarie accedamus. Sumus enim illis virtutibus fortiores, vsque in præsentiarum hora non fuit. Non enim mori infans debebat, dum illum quærebat Herodes: non puer, nõ iuuenis quousq; spatio viuendi mundo personalẽ veritatem innotesceret atque vitam, ne quædã delusio crederetur. Non mori debebat in ætate tenera, ne interrogatus in responden do ætatem transcendere videretur, q̃m ab instanti conceptionis suæ omni tpe eandẽ sapientiam habuit: aut subticendo fatuitas, aut fantasia extimaretur. Sed nihil fecit, aut dixit tempore ver*ãtis ætatis, & quo moles corporis sumebat augmentũ. Nulla causa offensionis, & mortis Iudæis præsto erat. Ante perfectam ætatem talia, quæ postmodũ fecit, facere nõ debebat. Perfectio enim doctrinæ, operũ, & miraculorum eius nedum virtutibus plenum, sed & virum perfectæ requirebant ætatis. Primo condendũ erat Euangelium: prædicãdum etenim erat antea Dei regnum: exempla prærogãda sequentibus, & in ipso summo disciplinatu danda erat omnibus viuendi forma. Qui enim plenitudinẽ temporis expectauit incarnationis, atque natiuitatis, horam similiter expectauit passionis, & mortis.

Præfinitũ fuit tẽpus Passionis Christi.

B

C

D

Articvlvs Secvndvs

Primæ principalis partis Passionis Christi, de alijs tribus contemplationibus, quæ pertinent ad processum passionis: & primo de impia eius proditione. Cap. 1.

Rima contemplatio pertinẽs ad processum Dominicæ passionis tria etiam de Christo in se comprehẽdit. primum est eius proditio, secundum eius mansuetudo, tertium eius admiratio. Primo enim ostẽditur eius proditio. Insidiose nempe ambulat dux ini quæ cohortis, atque nefandæ. Vnde adhuc eo loquente. s. Christo cum Apostolis: nam reuersus erat cum tribus ad alios octo venit Iudas Scariotes, vnus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladijs, & fustibus: facibus & lanternis missi a Principibus Sacerdotum, & senioribus populi. Ecce dux in præceps: ecce obstinata malitia: ecce animus inquietus, & impatiens feritas, quæ nisi perficiat concepta mala, non dormit. Receperat pecuniam, quia Christum Iudæis vendiderat, tanquàm venale mancipium, & vili exposuit precio coram Iudæis hominum vitam. Ex quo tam diram, & duram peruersi propositi obstinationem incurrit, vt nec familiaritate contubernij, nec humilitate obsequij, nec suauitate colloquij a concepta malitia potuerit reuocari. Cohortem acceperat, vt Christus circundatus turba de ipsorum manibus omnino elabi non posset. Cum gladijs, & fustibus, & armis veniunt, vt remouerent percussionibus prohibentes. Cum facibus, & lanternis, quia in vero lumine Christo excæcati erant. Veniunt quoque nocte, sicut æterna nocte damnandi, decepti nocte peccati. Vide apparatum iniquitatis, quæ nihil omittit expediens ad suam nefariam actionem. Considera promptitudinem amoris Christi. corde manet impauidus, pericula non timet, quàmuis caro assumpta subdita sit terrori. Nihil perhorrescit, cum amor sequitur effectum, qui solum genus humanum a periculis æternis suis tormentis transitorijs disposuerat liberare: vehemens enim amor cuncta pericula spernit, si præuidet non inani spe vota posse sortiri. Missi erant ministri detestabiles a Principibus Sacerdotum, Scribis, & senioribus populi. Erat in auctoritate iniquitas: Principes erant sacerdotum non sacerdotij, qui iussa mala dederunt. Omne sacerdotium sanctum, sed non omnis sacerdos. Seniores autem, & Scribæ in hac mala legatione conuenerant: literam solum, quæ occidit sequentes, & ideo ipsi ad Christum occidendum se parauerũt crudeliter. Traditor vero, & aries huius mali conuentus, quia nouerat quòd Christus erat cum discipulis suis: ad maiorem sceleris certitudinem, ne scilicet Christo subterfugiente aliquem pro eo caperent discipulorum, secundum consuetudinem, quam serua-

E

Quæ pertinent ad processũ Passionis Christi.

F

G

Quãta fit Chri amoris promptitudo.

H

A seruabant discipuli in reuersione ad Christum: signum dederat pacis his, qui de capiendo Christo crudelem legationem acceperant dicens: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite caute. Et cum venisset fingens se non venire cum satellitibus illis, confestim accedens osculatus est eum dicens, Aue Rabbi. O horrenda nequitia animæ sceleratæ, præmittit salutationē ei, quem in mortis damnationem inducit. O improba iniquitas malæ mentis: vocas magistrum, cuius doctrinam iam procaciter contemnis. O stupéda malignitas proditoris. Oscularis sanctum os, & virtutem eius non sentis. Verificatur in te sententia Origenis, qui ait: Omnes proditores veritatis se fingunt amicos, & libenter osculi signo vtuntur. Non oblitus tamen Dominus misericordiæ suæ dulciter eum ad pœnitentiam vocans, ait illi: Amice, ad quid venisti? Amicum vocat eo, quòd ipse non desinat amicari. Sed addit, ad quid venisti? quasi diceret: Oscularis, & insidiaris Iuda homo pacis meæ, in quo speraui. osculo filium hominis tradis? O benignitas Saluatoris, vide quàm dulciter corripit proditorem, vt scelus, & modum quo perficit, ipse consideret. O proditio nequam: osculum, quod reconciliatorum est signum, pro discordia irrogatur: & innocēs sanguis funditur sub osculo pacis. Secundo subditur Christi mansuetudo: vnde cum Iudas pro signo lętifero ori Christi osculum impressisset, cum cæteris se retraxit. Illis vero stantibus velut attonitis a quadam diuina virtute percussis, Christus mansuetudine plenus procedens ad eos dixit: Quem quæritis? O consummata charitas, quæ foras mittit timorem, & mortis excludit horrorem. O bone Iesu, quid facies amicis te in veritate quærentibus, qui inimicis ad mortem te quærentibus sponte teipsum tradis? At illi responderunt terribiliter intonantes, ac dicentes, Iesum Nazarenum. vt verificetur, quod scriptū est per Prophetam: Aperuerunt super me os suum, sicut leo rabiēs & rugiens. Quibus ipse adiecit: Ego sum: Deum se esse demonstrans, sicut prius dixerat, Exo.3. Ego sum, qui sum. Qua responsione audita ceciderunt retrorsum, eo quòd dedit pater ei vocem virtutis, vt scilicet doceat ignaros, suscitet mortuos, infirmitates, morbosque depellat: fuget dæmones, & male ausos terreat inimicos. Quid ergo faciet in iudiciaria potestate pro

Aduersus Iudā pessimum discipulum pulchra acclamatio.

Vocis Christi energia, & virtus.

districtione varia meritorū, quando sic terruit cohortem improbam, cum adhuc esset in numero moriturorum? Ceciderunt ergo retrorsum, ac supinati fuerunt ad cęlum, vt saltem recognoscant virtutem desuper esse terrenté, & de cœlo descendisse, quem venerant ligaturi: perdiderūt potentiam, sed nō sæuitiam. Nec resumere potuissent, nisi vox quæ abstulit, reddidisset. Proinde interrogat eos iterum dicens: Quem quæritis? omnino se offerens ad iniustam capturam. Qui similiter responderunt, Iesum Nazarenū. Dixit eis Iesus: Dixi vobis, quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. O inuictæ virtutis constantiam magnam, quæ inter pressuras tribulationum suarum oblita de proximis gerit curam dicens, Sinite hos abire. Discipulis ergo quodammodo relictis intactis, excepto duntaxat qui syndonem, qua solum cingebatur, reliquit: qui captus ꝓfugit nudus: In Christum impias manus crudeli audacia iniecerunt, & ligauerunt eum. proh scelus, velut iniquum qui soluere venerat compeditos. Fuerat enim ab æterno prædestinatum, vt ex iniustis vinculis Christi iusta nostra vincula soluerentur. Christus igitur Dominus captus est in peccatis nostris, vt dr̄ Thre.4. Sed dum hæc impia mysteria agerentur, discipuli ad Iesum dixerunt: Domine, si percutimus in gladio. Qui respondit, Sinite vsque huc. quasi diceret, Intermittite vos prohibere lædentes quousque patiar, quoniam ad alios, & in aliud tempus reseruatur iudicium vltionis: quia nūc tempus est patiendi, non vlciscendi. Sed nec expectato respōso Domini Saluatoris, Petrus exemit gladium, & percussit Pontificis seruū, & abscidit auriculā eius dextram. erat autem nomen seruo Malchus. Quòd autem dextra præsciditur auricula, magnum nobis indicat sacramentum, cum non humana, sed diuina prouidentia factum est. Nam abscisio dextræ auriculæ serui, abscisionem prænunciat rectæ obedientiæ Iudaicæ seruitutis. Ad auriculam quippe refertur obedientia, sicut Propheta ait: In auditu auris obediuit mihi. Sed ad dextram obedientia pro cęlestibus recta, quam omnino perdidit seruilis conditio Iudæorum. Cui tandem in fine seculi Christi virtute restituetur. Tunc ait Iesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. aut conuerte gladium tuum in locum suum. Locus enim proprius gladij, est vagina, nō hominis caro, nisi pro corporali, aut spūali morbo gladio opus

Christi Iesu constātia.

In abscisione auriculæ serui latet mysteriū.

A sit. Et subdit Dominus. Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt, quia ad culpam iusta mulctatio annectitur. Subdit quoque Dominus dicens, Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum? Dedit pater filio calicem amarissimæ passionis, quem ipse vsque ad fundum exhausit pro eo quòd pater dedit, cuius voluntati nihil statuit præferendum. Orauerat iam in horto, vt talis calix amoueretur, & inexauditus abscessit, decreto manente paterno, vt ipse calicem biberet passionis. quasi diceret: Pater dedit mihi calicem, non alteri redimendi, quis bibet
B quem ego bibiturus sum? non vis tu creatura, quod vult ipse creator tuus? Subinfert Christus, quoniam conformitate paternæ voluntatis, & suæ libens patitur, cum ait: An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquàm duodecim legiones Angelorum? Si iam orauerat in horto, nec exauditus erat, quomodo ergo dicit, modo exhibebit mihi plusquàm duodecim legiones Angelorum? Dicendum quòd tunc pro sensualitate interpellabat ad patrem, quam statim subdidit rationi, rationemque paternæ supposuit voluntati. Nunc
C vero dicit, Si certandum esset, si hæc paterna voluntas non decreuisset, si protinus ipse calicem non dedisset: non indigerem auxilio hominum terrenorum, qui habere possum exercitus Angelorum. Statimque subiungit, Quomodo ergo implebuntur scripturæ prophetarum, quia sic oportet fieri? Hoc quidem intelligendum est, quia oportet non de absoluta necessitate, saltem respectu personæ Christi, sed consequente, scilicet si volo mundum redimere, & paternæ voluntati parere. Oportet etiam sic fieri præsupposita prædestina-
D tione diuina. Nam sicut me pati ab æterno disposuit, sic prophetari ante tēpus fecit, vt potius passio sit causa prophetiæ, quàm scriptura prophetica fuerit causa passionis. Hoc siquidem diuini iuris ordo poscebat, vt tanti Regis mysteria in mundo futura per Prophetas idoneos multis ante actis temporibus nota fierent. Iam igitur Christus circundatus mala cohorte perfectus in omnibus iam inimicis restituebat bona pro malis: propterea subditur, Et cum tetigisset auriculam eius, sanauit illum, scilicet Pontificis seruum. O maledictus furor, & pertinax sæuitia impiorum, quæ nec maiestatis miraculo, nec pietatis beneficio, a concepta malitia potuit reuocari. Hoc tamen in mysterium factum est, E vt reparatio humani generis mali serui ex Christi passionib. appareat prouenire. Restituit auris dextra, vt intelligentia vera, & obedientia recta oriri appareat ex passionibus Iesu Christi. Tertio quoque subiungitur Christi admiratio, propterea subditur: Dixit Iesus ad eos, qui venerant ad se Principes Sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: Tanquàm ad latronem existis cum gladijs, & fustibus comprehendere me? quotidie apud vos sedebam, docens in tempo, & non me tenuistis. Captionis siquidem Christi modus, & tem- F pus, ipsius iniuriam plus depromunt, cum velut latro, & nocturno tempore captus sit, qui dies in die quotidie palam fiebat. Sed quales in animo essent, tempus malefactionis ostendit: quoniam Ioan. 3. Dominus ait: Qui male agit, odit lucem. Ecce igitur Principes, & magistratus, & seniores personaliter progrediuntur ad nefas, atque furentes omnino furiam continere non valent. Nec Christi cruciatibus satiantur, nisi oculorum præsentiam præstent. Et qui per male subditos poterant cruda perficere, vt magis saturentur ex iniurijs Christo illatis, volunt personaliter interesse. G Et licet de tota captione essent merito increpandi, & hic quodam modo increpentur: tamen specialiter Christus arguit eos de modo, quem tenuerunt: tum, quia occulte venerūt, tanquàm ad latronē, qui fugere vellet, cum ipse se eis in publica continuè exhiberet: tum quia venerunt cū armis, cum ipse semper staret inter eos simpliciter, & inermis. Sed non ceperunt eum in templo docentem quotidie, turbarū verentes tumultum: tamē altiori mysterio factū est, ne Christus docēs caperetur in templo, in quo nec ēt potuit lapidari. In quo libertas doctrinæ, atq; verborū Dei præfigitur: quia verbū Dei non est alligatum, nec H cōclusum fuit aliquando funibus tyrannorum. Addit quoq; Saluator noster: Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. vt tenebrositas mentis, tenebrositate temporis innotescat. Nam tenebrarum hora est, in qua peccata patrantur: potestas vero, qua perficiuntur. Subdit etiam. Hoc autem totum factum est, vt implerentur scripturæ Prophetarum. Dicit autem Prophetarum, vt innuatur quòd nō solum in vno, sed in omnibus Prophetis continentur mysteria Dominicæ passionis.

Captionis Christi modus, et tempus.

De

A *De Christi captione, & fuga discipulorum. Et quomodo Christus ad Annam primo ductus, coram eo examinatur: & additur negatio Petri.* Cap. 2.

SEcunda cõteplatio pertinens ad processum Dominicæ passionis, tria etiam de Christo in se comprehēdit. primum est Christi comprehensio, secundum eius examinatio, tertium Petri negatio. Primum est Christi comprehensio. Et de hoc subditur, Cohors ergo & tribuni, & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum. O sine gemitu quis audire posset, qualiter in illa hora homicidas manus in Regem gloriæ iniecerunt truculenti lictores, & innocentes manus mitis Iesu vinculis constringentes, ipsum agnum mansuetissimum non obloquentem ad instar latronis furibunde cõprehēdūt, q deitate oïa cõprehēdit: & ligāt eū, qui venerat soluere omnes a vinculis peccatorum, & a compedibus dæmonis infernalis extrahere compeditos. secundum enim Bernar. postquàm ceperunt, & corpus baculis pungebant, & percutiebant exercentes in eo bestialitatē crudelitatis suæ. Quo viso oēs discipuli eo relicto fugerūt, vt ex hoc manifestè clarescat ꝙ illi impij tā durè & crudeliter se habebāt ad Dñm Iesum Christū, ꝙ columnæ cœli cōtremiscere habuerunt. O mira fragilitas conditionis humanæ: tempore persecutionis a suis discipulis relinquitur Christus, quos prædocuerat, & cautos fecerat, qui omnes spoponderant secum vsque ad mortem in tribulationibus permansuros. Fugerunt enim velut volatilia, inter quæ iacitur lapis improuise per semitas aeris volitantia, quæ in summitatibus, & ramusculis arborum se tollunt, quas ante non præuiderunt. Sic & Apostolicus chorus fugiendo in incertudine refugij vagabatur. Adolescens quidam sequebatur eum amictus syndone super nudo, & tenuerunt eum. At ille relicta syndone nudus profugit ab eis. Nec veritus est dilectus discipulus nuditatem: nec recordatus amoris, cuius dulcedinem paulo ante hauserat inclinatus super Dominicum pectus, & quam gustare debuerat, cū gustauit Dominicum sacramentum. Secundo sequitur Christi coram Annā examinatio. Ducitur enim Iesus a satellitibus mortis ad Annam primum. Hic interrogauit Iesum de discipulis, & de doctrina eius. Interrogat de discipulis, quos credit ebetes, quia sequuntur. Interrogat, vt discat, an nobiles, vel gregarij sint, vt ex cōditione discipulorum sæuiat in magistrum. Necnon in auctoritatem qua congregauerat intendebat, cum iudicio suo propter decretum Pontificum, & sacerdotum nemini liceret sub noua doctrina discipulos congregare. Proinde interrogat eum etiam de doctrina. ad perniciosam inquisitionem Annas se cõtulit, ac inuoluere vult Doctorem non subdocibilem fieri. Id quoque agebat, vt perciperet si aduersus Mosaycam legem, & traditiones templarias doctrina Christi aliquid intulisset, cum iam Saluator arguerit eos, ꝙ transgressi sint mandatum Dei propter traditiones suas. Ecce doctrina Christi humilitatis decore fulget: quæ cum sit diuina, sub hominum iudicio ventilatur. Saluator autem ad inquisita respondet, dicens: Ego palam locutus sum mundo. Occulta nempe doctrina superstitione plerunq; perfunditur: & vitium vtiq; habet annexum, si publicum timet. Nō autem omnis occulta insinuatio sanctę doctrinæ condemnatur, quę s. secura manet, si ducatur in publicum: quæ palam fieri non vitat, ne deprehendatur in macula, cum sit ipsa immaculata necessitas, & causarum varietas sępe cogunt, vt lucerna quandoq; paucis luceat in occulto, quæ mallet lucem dare in manifesto. Protinus ad sanam doctrinā spectat, vt nihil sub velamine habeat, quod publicū horreat: quod deprehēsum pudore, aut infamia vreretur. Sed illa, quæ velaminibus gaudet, latibula & angulos semper quærit, quæ deprehensa rubore suffunditur. arguta non habet vnde se iustis sentētijs tueatur, est protinus proscribenda, & omnino abijcienda promulgata ēt ab his, qui deuotione, & sanctitate pollere videntur. Tutius enim audirentur iniqui inhæsitanter, & manifeste vera dicētes, q̃ boni clandestine dubia proferentes. Omnē quidem excludit errorē, & animos audientium absoluit a dubijs manifesta, & examinata doctrina. Quo circa Saluator ad inuincibilē responsionis defensionem pro sua doctrina se contulit, cū respondit: Ego palam locutus sum mundo. Et de discipulis tacens solū doctrinā approbauit ex manifesto, cum nō a discipulis doctrina, sed a doctrina discipuli boni, vel reprobi censeanť. Sed qm̄ per sapiētes consueuit approbari, aut reprobari quæcunq; doctrina, locum in quo sapientes Iudęorum cōuenire solebāt, subiūgit dicēs: Ego semper docui in synagoga, & in tēplo, quo oēs Iudęi cōueniunt, &

Margin notes: *Christi cōprehēsio.* (B) (C) (D) *Christi examinatio coram Anna.* (E) (F) (G) (H)

A & in occulto locutus sum nihil. Cum enim multitudo sapientium, sanitas sit orbis terrarum, vt d. Sapie. 6.c. Ad Iudæorum sapientiã suã approbandam remittit Christus doctrinã, vt si sapientes sunt, & audierunt, reprehẽdant si reprehẽdendũ quippiã inuenerint. Si sapiẽtes nõ sunt, sileant a propria ignorãtia iam prostrati. Si sapiẽtes sunt, & amici, dicant quæ nouerunt, non amicitiæ gratia, sed veritatis gloria. Nam vere sapiẽtes secundum veritatẽ, non secundũ inimicitiã, aut amicitiã omnino diffiniunt. Si sapiẽtes sunt & inimici, ad validius testimonium interpello, vt propter sapientiã submittant inimicitiã, & garriant si possunt in

B manifestam doctrinã. Si vero non possunt: aut taceant, aut si iustitiam sentiunt, iustis laudibus efferãt. Nam vbi multi sunt sapiẽtes, ibi cautio est doctrinæ. Semper enim veretur docens, quos nouit assistere sapiẽtes: & caute loqtur, maxime si æmuli astãt, ne deprehensus in aliquo confundat. Sed quoniã proprius amor sæpe hominẽ fallit, subiungit Dominus dicẽs: Quid me interrogas? Interroga eos, qui audierũt quid locutus sum eis? Magnum testimonium est, quod vera sit, & irreprehensibilis doctrina illa, quæ ad iudicium reuertitur æmulorũ: & inob-

C scurabili claritate resplẽdet, quæ ad examẽ proponitur reproborum: atq; iustissima ex omni parte censetur, quæ nullorũ fornaces expauet. Et subdit Dominus: Ecce hi sciũt, quid dixerim ego. O benigna mansuetudo Saluatoris, velut ante iudicẽ stabat, & aduersus doctrinam suam testes æmulos allegabat: sciebat enim se dixisse infallibilẽ veritatẽ. Inconfusibilis nempe veritas est, & arguta peramplius fulget, & tunc siquidem sortitur triumphum, scilicet cũ aduersarios habet. Ad posteros ergo hoc diriuetur in exemplum, vt doctrina non sit priuata, sed cõmunis: non occulta, sed publica: nõ opi-

D nabilis, sed veritate firmata, quæ nullis obtrectationibus tremulet, quæ nullos paueat detractores, quæ suos vbilibet cõterat inimicos, quę magis aduersitatibus, quàm trãquillitatibus illucescat. Hæc solum doctrina Christi possedit, quæ nec mirum si mansit intrepida coram Anna, emulos ad sui testimonium quærens Christo capite defendente, cum coram Imperatoribus, & Regibus mundi non cessit in Christiferis membris, in eis Spiritusancto loquente. Hæc cum dixisset, vnus assistens ministrorum dedit alapam Iesu dicẽs, Sic respondes Põtifici? Sed vide mansuetudinem patientis, cognosce sapientiam respondentis: Si malè locutus E sum, testimonium perhibe de malo. Si autem bene: quid me cædis? O benignitas, & humilitas Saluatoris, indiciũ vult subire cum seruo, qui omniũ Dominus est, & iudex: totũ ponit se in iudicio Christus, omnia inimicorũ examinationi remittit: Corpus, mores & verba, & si qua humana sunt eius in iustitia vult appendi. Approbari aut improbari testimonijs satagit cum ministro: nec tamẽ parat Dominus maxillam aliam, sicut alios docuerat obseruare. Matt. 5. c. Sed altius Christus exemplo suo nunc nos trahit, opus esse perfectum ostendens, cum ad bonum trahitur male agens, quan- F do charitas seruatur in animo, & suaui proximus compungitur verbo. Perfectũ nempe in virtutibus est ei, qui te percutit inferrẽ salutis verba: & cum odio te feriat, tu eũ charitate constringas, vt quem pateris percussorem, possis tandem habere cõsortem. In id quippe tendebat Saluator, qui vult omnem hominem saluum fieri, & ad agnitionẽ veritatis venire. In hoc quippe exẽplo nos docet Saluator noster, quòd si mollis respõsione homo proximi iram extinxerit: quoniã vt dicitur Prouerb. 15.c. Respõsio mollis frãgit iram, sermo durus excitat furorem: simul duo simul congeminat bona, vt virtus patientiæ suo munere fulgeat, G & conuersus proximus dignam pœnitentiam agat. Et si vtriusq; boni patiens sortitur præmium, quia sustinuit, & quia cõuertit, & resipiscens a malo pœnas dignas malis euasit. Tertio additur Petri negatio. Sequebatur etenim Petrus Christum, non tantum corpore, quantum mente: quem titubatio fidei plene cõplexerat, & amor ad Christum a timore hominũ patiebatur iniuste conflictum. Hic a Ioanne in domũ introductus est per curialium notitiã, qua Petrus ipse carebat. Et hincinde agitatis verbis Christum trina despexit negatione. Despicitur nempe, quod tanta procacitate ne- H gat, & sub anathemate ponit filiũ Dei, qui omnes venerat recõciliare cum patre. Peruali de siquidẽ agebatur virga timoris, qui se excõmunicabat si cognouisset et Christũ: & iuramento falso firmabat, quod non cognouerat veritatem. Dixerat enim interroganti Christo, Matth. 16. Tu es Christus filius Dei viui: quã cognitionẽ veritatis non ab homine, aut ab Angelo, sed ab æterno patre susceperat, qui quempiã docẽdo non fallit. An forte occasiones fuerunt in Petro præter timoris angustiã, & fidei detrimentum,

Exemplũ Christi ad nostrã instructionẽ

A tum, quod ancilla ostiaria introduxit? An fortè quia frigus erat, & ad igné se posuerat Iudęorũ? Exterius frigus interioré frigiditaté ĩsinuat, & Spiritusſacti igné Iudęorũ exarserat ignis. Gallo interim dante vocé, & inter verba Christo miserante ab ipso respectus Petrus egreditur foras, & fleuit amare. Hæc aũt negatio Petri, an tota ĩ domo Caypħæ, an in vna incœpta, & in altera cõsummata, secũdum diuersorum opinioné (quia nihil addit, vel adimit fidei alterũ horũ credere) nõ fit præsentis differtionis. De Beata Vergine sanè ĩ præsenti loco credendũ est, ꝙ discipulus ille, qué diligebat Iesus, vidés tam dirè tractari Dominũ suũ,
B interim cucurrit ad Virginé gloriosam nũciãs, quæ acciderant circa filium suum. Fortè nouerat eam esse in Bethania in domo Magdalenæ cum sororibus suis. Quo audito præ imménsitate doloris cõcussa sunt omnia viscera eius, & implacabili fletu plorare cępit: & aliæ mulieres, quæ cum ea erãt. Secedensq; ab alijs ante Dñm in oratione lachrymarũ irriguo se prostrauit omni, qua potuit pietate paternæ dilectionis recommẽdans filium suum. Ac non post multam moram consurgens cum Magdalena, & sororibus suis, concito gressu plorãtibus cũctis Hierusalé adit. Cumq; obuiaret custo-
C dibus ciuitatis, dicunt ei: Quid ploras mulier? Quid quęris? Respõdit, Nunquid quem diligit anima mea vidistis? Et illi: Qualis est dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? Et illa: dilectus meus candidus, & rubicundus electus ex millibus. At illi: An forte filius tuus est ille, qui hac nocte tanquàm malefactor, & latro dnctus ad domũ Annæ Pontificis ligatus, & verberatus, & tam atrociter laceratus. Quo audito Maria ferè cecidit in terram præ dolore. Sed amore videndi filium suum vires resumens ocius peruenit ad domum Annæ: sed non
D inuento ibi Iesu, aliquo referente didicit fuisse transmissum ad Pontificem Caypħã, sicut in sequenti capitulo patet. Plorando ergo cũ sororibus, & deuotissima Magdalena per viam perueneruut ad Cayphæ domum, & introire quærentes prohibitæ sunt. Durè igitur extra domum plorans clamabat, Fili mi Iesu, Iesu fili mi: o Iesu fili mi ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: Quis vnquàm exprimere posset quantus cruciatus tunc renouatus est in anima Iesu Christi, cum in spiritu intellexit matrem propter eum tam atrociter cruciari?

De Christi examinatione, atque delusione facta coram Pontifice Caypha. E
Cap. 3.

Tertia contemplatio pertinés ad processum Dominicæ passionis, tria alia etiã continet de ipso Christo. Primũ est Iesu examinatio, secundum Christi condemnatio, tertiũ Christi delusio. Primũ est Christi examinatio, s. coram Põtifice Caypha: propterea subditur, Et misit eũ Annas ad Caypham Pontificé. vterq; Põtifex: ille cesserat, iste regebat. Secundũ enim Hiero. & Chry sost. tũc pontificatus emebantur ab eis, propterea contra legé ét singulis annis F noui Põtifices creabãtur. Erat aũt Cayphas Pontifex anni illius. A Pontifice in Pontificé illuditur: ergo Christus sistitur corã Caypha filius Dei Iesus. Aduersus qué cõuenerũt Sacerdotes, & Scribæ, & populi seniores. Ecce sacerdotũ sanctitas: vertĩt ĩ turpitudiné, Scribarũ scientia in erroré, & in furoré trahitur matura senectus, cũ hi oẽs cõueniãt cõtra veritaté, & innocẽtiã subuertere moliãtur. Omne auté cõsilium eorum erat, quomodo Christũ per apertã iustitiã, siue apparenté potius occidere possent, & nõ prout homicidæ erant in occulto, in pu- G blico notarétur. Cõgregatus igitur cõuentus malignãtium, odio æstuabãt in Christũ, & quærebãt falsum testimoniũ contra Iesum, vt eũ morti traderét. Nõ tñ dicit Euãgelista falsum, quasi non amplius vellét inuenire verũ testimoniũ cõtra eũ, si fieri posset: sed vt ostẽdat, quia iniquissima intétione, & cũ iniquissimo processu cũcta contra Dñm probare parabãtur. Inquirebãt testimonia, vt zelo iustitiæ punire viderétur, ac per hoc iustitiæ velamẽto inuidiã, & animi prauitaté palliare tẽtabãt. Et cũ multi ꝑcaci animo infrunito vultu, & impudica lĩgua testimoniũ cõtra Dñm loquerẽtur, cõuenié H tia nõ erãt testimonia. s. sententię ꝓferendę. Nouissimè venerũt duo falsi testes dicẽtes, hic dixit, Possum destruere tẽplũ Dei, & in triduo reędificare illud: vt verificaret, quod Propheta ait, Insurrexerũt in me testes iniq & mẽtita est iniqtas sibi. Falsi testes in ꝓferẽdi rectitudine fallebantur. Dixerat enim Christus, Ioan. 2. Soluite templum hoc: intelligens de corpore suo, & in tribus diebus excitabo illud: quod potius sonat suscitationem corporis mortui, quàm reędificationem destructi templi. Testes falsi dicebãt: possunt destruere templum Dei, intel-
lige tes

Examinatio Christi, & condemnatio corã Caypha.

Cõsilium Iudæorũ.

A ligentes de lapideo templo: & in triduo reædificare illud. Vide & diligenter aduerte, quomodo veritas & innocentia per aduersarios sæpe clarificatur, & tanto magis, quanto plus insaniunt contra eam. Nam summa laus est Christi, quòd & apparenter minimè culpabile opus contra eum inuenire non possunt, nec et possunt eũ accusare de verbo: quia ex hoc ꝙ istud in mediũ posuerũt: licet sub aliqua falsitate, ꝙ vti que de se nullius ponderis erat: patet quòd si contra eum alia habuissent, libentius quidem illa in mediũ protulissent. Sustinet patienter Dominus & Saluator, ad obiecta

Veritas sæpe clarificatur per aduersarios & quomodo.

B non respondet. Propterea subditur: Iesus autem tacebat. Sed quid facerent, si loqueretur, cum tacendo exagitet furiosos? Nam surgens Princeps sacerdotum ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti testificantur? Surgit nempe ex inquietudine mentis & sæuitia efficiebatur seipso superior. Quærebant responsionem, non ad credulitatem, sed vt captatis verbis magis ex ipsa subnecteretur accusatio contra eum. Iesus autem nihil respondebat: mysterio, non timore: tanquam cognoscens eum, qui loquebatur in fraudẽ. Magna prudẽtia est tacere, vbi ex omni parte calumnia præparatur. Secundò subditur Christi cõdemnatio. s. corã Pontifice Caypha.

C Nunc tunc male iterum agitatus in corde, verbis exagitat Christum dicẽs. Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, si tu es Christus filius Dei benedicti. Adiuratio est inquisitio alicuius sciendæ veritatis sub respectu superioris potestatis: fortè Cayphas aliquorum relatione perceperat Christum se dixisse filium Dei, & hoc in iudicio repeti satagebat, vt eius condemnatio morti per legem aptior vel apparentior esset. Iesus autem sic adiuratus, ne crederetur Deum vinũ non diligere vel non timere, prætermisso silentio disponebat dare respõsum. Sed ante

D responsum paucis verbis fraudulentiam Cayphæ detexit dicens: Si vobis dixero, non credetis mihi. Si autem interrogauero, verum non respondebitis mihi, vt ex eadem damnata radice indicet prouenire verum dicenti non credere, & verum in responsione quærenti non dicere. Proculdubio Caypham voluisset interrogare Iesus, vt interrogato instrueret & lucraretur animam eius, & omnium circunstantium, nisi quia præuidebat illos ad falsitatem & mendacia prolapsuros. Iterum quoq; fraudem illorum detegens subdit, Neque dimittetis. quasi dicat: Sed eo armabimini hostilius, quo verum illucescet clarius.

E Veruntamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis, scilicet in iudicio, quem purum hominem credentes nunc vsquequaque contempsistis, sedentem a dextris virtutis Dei: vt vnum & æqualem cum patre credatis filium corregnantem & hominem infallibiliter factum Deum. Hoc Apocalip. cap. 1. Ioan. ait: Videbit eum omnis oculus: & qui eum pupugerunt, id est, in die iudicij videbunt boni & mali me filium Dei, quem boni amauerunt, mali contempserunt: boni ad gloriam, mali autem ad terrorem & pœnam. Sedebit quiescens, qui nunc in laboribus agit. Sedebit iudicans, qui nunc iudicandus astat. Sedebit a

F dextris virtutis Dei, qui ad sinistram diabolicæ potestatis morti adiudicatur. Dextera enim virtus Dei tota est cum patre omnipotens, & æqua potentia: & tota est cum Deo patre omnipotens, quam habere & ostensurum se mundo prænunciat. Non tamen in nubibus pluuialibus aut obscuris adueniet, sed virtute Deificati & Dei fieri corporis in nubibus lucidis, velut in tribunalibus sedens: terræ ad iudicandum in aere more nubis efficietur ipse vicinus ac iudicabit in terris positos, qui de cęlo cęlestis ad terras adueniens a terrenis iudicium

G pertulit improbandum: vt sicut in ligno pendens in aere inclinato capite pro omnibus vt moreretur tradidit spiritum: sic in aere corpore a terra exaltatus iudicabit mundum sibi subditum vniuersum. Per experientiam patet, quòd Christus ad calumniam interrogatus est: Nam tunc omnes animo furioso dixerunt, Tu ergo es filius Dei? ironicè ac derisoriè Christi sententiam repetentes. Quibus Saluator fida voce respondit, Vos dicitis, quia ego sum. Quo animo id dicatis, vos nostis. Quacunque tamen intentione id dicatis, verum dicitis, quia ego sum. Tunc Princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit. vestimenta scidit, vt

H accusationem Christi redderet grauiorem: & quod dicebat verbis, extolleret factis. Et corde adeo diuisus, diuisas adeo peragit actiones veramque Christi confessionem in falsitatem & blasphemiam suo sensu conuertens: & quàm dicta testium plus attendens, cordis impetu, malo actu, tonanti voce astãtes alloquitur dicẽs, Blasphemauit. Velutq; in Chri mortẽ festinus adiecit: Quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiã. Sed ne Cayphas totus

A nocens, solus in hoc iudicio delinquere videatur: atque vt ferat sententiam nõ quasi a semetipso, sed quasi aliorum consilio & assensu, sibi assistentes quid videatur inquit. Sed eo grauius crimen est, quo multos socios quærit. Responderunt omnes, Reus est mortis. O stupenda nequitia impiorũ, videre inter omnes magistratus & sapientes & seniores populi Iudæorum iustitiam conculcatam & in iusti mortem omnes pariter conuenire. At neminem conueniri, qui pro innocente consurgat, aut tempus defensionis deposcat. O benignitas Saluatoris, o mansueta dulcedo, & bonitas redẽptoris. Quid enim erat videre innocentem Iesum, veluti mansuetum agnum, solum inter tot improbos & impios constitutum, facie mansuetum, vultu benignum, mortem expectantem in voto & promptitudine mentis intrepidè persistentem? Tertio subditur Christi delusio. Nam antequã morti per Iudæos adiudicatus sentiret aculeum mortis, prius suis pœnis saturari quærentes, expuerunt in faciem eius, velut in faciem vilissimi & abiectissimi hominis, cui ex animo, verbis & actibus exprobrabant, ac si dictorum vilitatem sputi vilitate damnarent, vt verificaretur, quod C Iob 30. c. in persona Domini ait; Faciem meam conspuere non verentur. Et iterum per Esa. 50. c. ait, Faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me. Et velauerunt faciem eius in derisum, & colaphis eum cæciderunt: alij palmas in faciem eius dederunt. O vultus desiderabilis Angelis: & genæ, quæ cælum repletis lætitia, mundumque decore lætificatis: quomodo tam crudeliter cæsæ estis a manibus impiorum? O collum, per quod effusa nobis doctrina salutis: quis ausus est te lædere colaphorum percussione? Sed vt omnis D compleatur derisus in domibus Iudæorum prophetia, qua ille populus super cæteros iam effulsit in Christo capite deridetur, cum percutiẽtes eũ dicebant: Prophetiza nobis Christe: quis est, qui te percussit? vt more diuinatoris potius quàm prophetæ diceret, quis percussit eũ. Sed hæc derisio prophetiæ ad ipsos impios retorta est, vt facti omni populo in derisum & prophetis veracibus non credentes, ipsis omnino priuati & a prophetis mendacibus decepti in sua ignorantia excæcati miserum in mũdo experiuntur exilium. Et quia Chr̃m prophetarum omnium veritatem & lumen impiè velauerunt, iusto Dei iudicio super illorum corda velamen cæcitatis & ignorãtiæ manet vsq; adhuc expansum: & nisi ad Chr̃m fide & dilectione pertrãseãt in hac vita nulla rõne tollendum. Deniq; quibusdã illorũ dormitũ euntibus, alij nequiores remãserunt Chr̃m vsq; ad mane verbis & multiplicibus iniurijs illudentes. Expectat interim extra mœstissima mr̃ Iesu cum sororibus suis implacabili fletu plorans, ac desiderans videre dilectum filium suum. E

Saluatoris Mansuetudo.

B

Articulus Tertius.

Primæ partis Passionis Christi de alijs tribus contemplationibus, quæ ad Dominicæ Passionis pertinent incrementum: & primo quomodo Christus adducitur ad Pilatum, & coram eo accusatur & examinatur. Cap. I. F

PRima contemplatio pertinẽs ad incrementum Dñicæ passionis continet in se tria. Nam primo Christus corã Pilato accusat̃, secundo examinatur, tertio excusat̃. Primo quidẽ Christus accusatur a Iudæis coram præside Pilato. O horrẽda impietas Iudæorum, quæ tantis iniurijs satiari non potuit: quin potius ferali rabie fremens impio iudici tãquam rabido cani aĩam iusti deglutiendam exposuit. Porro mortem Christi differre periculum autumãtes: postquã in eorũ consilio fuerat diffinitum, Iesum morti obnoxium subiacere: Nec habentes, quo possent eum sententiæ mortis tradere: potestate in Romanum imperium iam translata, aut falso religionem monstrantes, ne propter inuidiã viderentur inferre iudiciũ super eum. Mane autem facto initoq; consilio iterato Principes & omnes Sacerdotes & populi seniores contra Christum, vt eum morti traderent, vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. scilicet vt sæuæ mortis experientia puniretur. Cumq; egrederet̃ Pontificis domum, erexit se mœstissima mater Maria, vt videret filium suum. Quem cũ videret facie liuidum, sputis deturpatum, barba & capillis capitis depilatum: & omnino a priori pulchritudine alienatum: obuiantibus matris & filij oculis simul, præ dolore ferè cecidit super terram. Ad literam circa veritatem textus est singulariter aduertendum, quòd communiter textus Io. 18. c. ait, Adducunt ergo H

Chr̃s adductus ad Pilatũ sistis corã Pilato & iudicat̃.

A ergo Iesum ad Caypham in prætoriũ, sed malè stat textus scriptorum culpa: nam ſm Græcos, in quorũ lingua Ioannes euangelium scripsit: textus dicere debet, Adducũt ergo Iesum a Caypha in prætorium. i. de domo Cayphæ ad domum Pilati, vbi erat prętorium. Considera igitur, o anima mea, qũo transiuit insomnis nox illa in Christo aporiato per totiens & deriso atq; pulso multotiens: & ira sæua atq; odium cordiale aliquos Iudæorum fecit ad irrogandum Christo iniurias vigilare. Attamen insimul B condicentes, quid tradendo illum præsidi accusando sibi objicerent, quo iuste moueretur præses contra eum proferre sententiam mortis. Prætorium enim erat ſm traditionem antiquam, ciuium Romanorum locus iudiciariæ potestatis, vbi eorum fiebat exactio, seu vbi p̃tor cum sapientibus, & cum populo conueniebãt ad aliqnid disserendum. Sed prætorium Pilati sic Hierosolymis dispositum erat, ꝙ ex ipsius fenestris allocutio possit esse ad extra positum populũ, si necessitas esset. Propterea subditur: Sed Principes sacerdotum & omne Iudæorum consilium prętorium Pilati nõ introierunt, ne contaminarentur, sed manducarent C pascha. s. quod illo tempore celebrabant. Semper enim Iudæi vilioribus cerimonijs studiosius intendentes, in malorũ magnorum voraginem ceciderunt. O dãnata cæcitas & peruersa conditio Iudæorum, verebantur cõtaminare pascha, si contra traditiones suas præsidis intrarent prætorium: sed non verebantur ad mortẽ iniustè deducere iustum, & innocentem Dominum Iesum Christum. Secuta est ad prætorium filium suum plorando mæsta mater, cum Ioanne & Magdalena, atque cum alijs sororibus suis, & alijs mulieribus, quæ quadam D naturali pietate inclinabantur ad eã. Notanter ad literam aduertendũ est in hoc loco, ꝙ Matt. 27. c. interposuit hic de suspẽdio Iudæ, quomodo Iudæis pecuniam restituit, ac qũo Iudæi noluerunt eam ponere in corbanam. i. in gazophilatium, siue archam, vbi seruabantur dona oblata: quia p̃cium pro sanguine Christi fundendo fuerat datum. Licet enim ex sua impietate & cæcitate donationem illius precij fortè nõ iudicarent iustam, tamen omne tale p̃cium iudicabant indignum poni cum donis diuino cultui consecratis. Et ideo quandam fictam speciem pietatis in hoc seruare volentes, emerunt cum eo agrum figuli cuiusdam, vt esset cimiterium peregrinorũ.

Pretoriũ secũdum traditionẽ antiquã quid.

Ciues enim fortè in paternis sepulchris tu- E mulabantur. Et quia ager ille de sanguinis precio fuit emptus, ideo vocatus est Acheldemach, id est, ager sanguinis vsque in hodiernum diem. Quod quidem refertur ad diem, quo Euangelista hoc scripsit. Quærit tamen Augustinus in quæstionibus noui & veteris testamenti, quomodo occupatis Principibus sacerdotum ad necẽ Christi a mane vsque ad horam nonam, Iudas eis reportauit precium ante Christi resurrectionem, reiecitque in templo: cum constet omnes Principes ante passionem Chri- F sti non fuisse in templo, quippe cum in cruce posito insultarent ei: & subdit, se nescire, quo die vel tempore se suspenderit Iudas. Et ꝙ licet narretur in hoc loco, nõ tamen sequitur ex hoc, ꝙ tunc fuerit factũ. Hieronymus tamen & Origenes supponunt, ꝙ quando Iudas vidit Christũ morti adiudicatum precium reddidit, dicens: peccaui, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt, Quid ad nos: tu videris, & proiectis argenteis in templo recessit, & abiens laqueo se suspendit. Puto igitur, ꝙ Matth. sicut hoc fuit, enarrat ad exagerandum crimen sacerdotum: qui nec ad pœnitentiam G Iudæ sententiam mutauerunt, nec tamen propter hoc oportuit Principes tunc interesse in templo: quia postquam noluerunt a Iuda precium acceptare, videtur ꝙ Iudas templum inierit, vt saltem pecuniam relinqueret ibi, quam secum retinere horrebat. Sed ad seriem historiæ reuertamur. Pilatus denique cum cognouisset Iesum in suum prætorium intromissum ipsis Iudæis extra positis locutus est dicens: Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Iudæi vero falsam iustitiam simulantes, & ꝙ non velut inuidi eum suæ iurisdictioni tradiderant. Responderunt: Si H non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Ac si apertius dicant, Non mouemur inuidia, nec odio agitamur, nec sumus in suo facto præcipites: Anteq̃ tradidissemus eum tibi, discussimus & vidimus malefacta illius: nil aliud q̃ maleficia sua tibi eum per te, iudicandum tradere nos cõpellit. Igitur apertè cognosce, ꝙ si hic malefactor non esset, tibi a nobis traditus nõ fuisset. Pilatus vero, qui leges nouerat Romanorum, quæ non damnabant reum, nisi de particularibus & disertis criminibus iusta probatione conuictũ, perstitit inquirẽs. Quamuis litera taceat, quid disserte aduersus Christum objiciant Iudæi, & qui sibi eũ

A tradiderant. Ne tamen in hac iniustissima causa succumbere viderentur, se ad falsa cômenta conuertunt dicentes, Hunc inuenimus subuertentem gentem nr̃am & prohibentem tributa dari Cæsari, & dicentem se Regem esse. Ecce imponunt falsa infallibili veritati, ac de tribus grauissimis accusant eum, dicentes eum fecisse, primo contra veritatem doctrinæ, secundo contra veritatem iustitiæ, tertio contra veritatem vitæ. Primo accusant eum fecisse contra veritatem doctrinæ: propterea dicunt, Hunc inuenimus subuertentem gentem nostrã.

B Secundo contra veritatem iustitiæ: propterea addunt, Et prohibentem tributa dari Cæsari. Tertio contra veritatem vitæ: propterea subdunt, Et dicentem se Regem Iudæorum. Ex quo manifestè clarescit, ꝙ subuersi a diabolo dicunt Christum Dominum subuertentem. Non enim subuertebat gentem, quam conuertebat ad legem: quam non venit soluere, sed adimplere, sicut ipse Matt. 5. ait: Nec tributa Cæsari dari prohibebat, sed reddenda Cæsarea Cæsari, interrogantibus ipse dixerat, Matt. 22. Et ad vitandum scandalum, cum esset liber, per Petrum staterem Regi ante persoluerat, sicut patet Matth. 17. Ac cum esset

C Rex Regum, & Dominus dominantiũ, se regem nunquam asseruit. Potius autem fugit, cum turbas nosceret esse venturas ad eum ex miraculo magno motas, vt eum sibi Regem præficerent, Ioan. c. 6. quia fecreta potestate de paucis panibus tantam hominum multitudinem satiauit. Has nempe accusationes iniquas auribus percipit mæsta mater & cognoscens voluntatem filij sui sui tacet, nec eum excusat aut defensat, sed fessa mente & corpore plorat. Sed Pilatus Iudæorum animositatem manifestè cognoscens, & ex ante relatis intelligens inuidiam eorum, eis secundum eorum legẽ

Accusationes iniquas auribus percepit mater.

D tradidit iudicãdũ, dicẽs. Accipite eum vos, & s̃m legem vestram iudicate eum. Discãt igitur Christiani Rectores & Principes seculares a præside isto pagano, nõ pertinere ad eos, neq; spectare de Christis post Christum amplius iudicare. O si Iudæi a Pilato prædocti rediissent ad cor & legẽ cum ꝓphetis, vigili mente legissent, & s̃m illam iudicassent Christũ: profecto decreuissent & cognouissent penitus esse Deum, Dei filium, hominẽ verũ & potius pœnitẽtia ducerent ꝙ illum tradidissent, vt hoiem reũ. Sed quoniam per Mosaycam legem morti eum adiudicare non poterant, sicut ipsi be ne prænouerant, se falso ad religionem cõuertunt dicentes, Nobis non licet interficere quemquam: ineuasibiliter Christi mortem gerebãt in corde, qui de interfectione clamabant. Non enim eis dixerat Pilatus, accipite & interficite: sed dixerat, accipite & iudicate. Dicebant autem ei interficere non licere, aut honestate festi, aut trãslati dominij. Sed hoc Pilatus eis restituebat dicens, Accipite eum vos. Magis autẽ hoc agebant quadam sagacitate dolosa dicentes eis penitus non licere: vtputa ꝙ a

F turbis & cæteris præsentibus & futuris haberentur immunes, si non ab ipsis, sed a gẽtibus auctoritate Romanorum Christus mortis sententia puniretur. Secundo Christus examinatur, scilicet a Pilato. Nam Pilatus his auditis illorum importunitate deuictus ad Christi examinationem iure ordinario se conuertit. Et tribus accusationibus sibi factis, vnam tantum veritus, quæ pertinere videbatur ad temporalem Romanorum statum, super illam duntaxat examinat eum. Introiuit ergo Pilatus in prætorium, & vocauit Iesum & dixit ei, Tu es Rex Iudæorum? Cauebat enim sibi, qui ex mandato Romani imperij procurabat Iudæam, ne aliquis Rex per subdolam actionem insurgerẽt; quam ipse cauere non posset, & ne Romanum imperium illa prouincia priuaretur. Iacturam quoque personæ propriæ etiam verebatur: præfixerat enim in corde suo Pilatus, se Christum Regem propria lingua confessum, aut morti tradere, aut Romam mittere puniendum. Iesus autem prudenti cautela respondit, interrogatus, interrogans ac dicens, A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? Quasi dicat, si a temetipso cogitasti me fore Regem: communis iudex transiuit in partem, quo facto semper est suspecta ventilatio rei. Si a temetipso causa sumpsit initium, iniustum est vt cogitatio præsidum per examinationem exquiratur. Si autem alij dixerunt de me, non me interroges: nã ipsi testificentur, qui accusauerunt. Accusanti, non reo incumbit probatio: tantũ defensio incumbit reo. Respondit Pilatus: nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & Pontifices tradiderunt te mihi. Quid fecisti? s. si non est verum, ꝙ dixeris te Regem. Respondit Iesus: Regnum meum non est de hoc mundo: quia non terrenũ, sed cæleste: non corruptibile aut mortale, nec trãsitoriũ, sed sine fine mãsurũ, sicut Dan. 7. c. scriptum est, Potestas eius, potestas æterna, quæ

G

Timor rcautus Pilati.

H

A quæ non auferetur: & regnum eius, quod nõ corrumpetur. Nam & si Christus ſm iura humana erat Rex mundi, quia etiam ſm carnem erat nobilior homo mũdi, ſicut colligi poteſt infra ſermone 61. artic. 1. & c. 2. tamen myſterialiter non erat Rex mundi: propterea ſubdit, Si ex hoc mundo eſſet regnum meũ, miniſtri vtiq; mei decertarent, vt nõ traderer Iudæis, ſ. vt iuxta eorum petitionem iudicarer: atq; firmãdo ſubnectit: Nunc autem regnum meũ non eſt hinc. Ergo regnum ſe habere dicebat ſm aliam formam, præterquam mundo mõſtra. et. Pilatus vero his auditis adiecit: Ergo Rex es

Chris ꝗ. nis Rex eſſet, quo ſe eſſe regem negabat.

B tu? Christus autẽ addidit, Tu dicis, quia rex ſum ego. Nec paruipendit verba Chri Pilatus, regnum ſed non de hoc mundo ſe habere dicentis, immo magnipendit & admiratus eſt: & velut quoddam numẽ audiuit prædictum verbum, quod quidẽ ex ſequentibus claret, cum ſtatim voluerit tradere libertati. Vigilantiquidem ſtudio per quia, non per ꝙ, ſcriptũ ex dictũ Ieſu, cum replicat ad Pilatum: Tu dicis, quia Rex ſum ego. Tu dicis, aut admirans, aut credens, quia Rex ſum ego. Et ego i hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimoniũ perhibeam veritati. Proculdubio teſtimo-

C nium veritatis, eſt confuſio falſitatis. Maximè aũt Chrs perhibuit teſtimonium illi veritati, qua vita peragenda deducitur, vt ad æternam vitam perueniatur. Hinc Christus perhibuit teſtimonium in ſeipſo, & moribus illam ſeruans & docens verbo. Eidem teſtificans in miraculis & prodigijs multis, in paſſionibus & morte, ſepultura & reſurrectione, aſcẽſione & paracliti miſſione, atque veritatis amatores ad ſe pertinere omnino conteſtans dicit. Et omnis, ꝗ eſt ex veritate, audit vocem meam, id eſt, mihi credit, obedit, & ſequitur. Non diſplicuit Pilato veritatis verbum, quod ẽt

D improbi amant. Hoc enim habet veritas dignitatis inter cæteras virtutes, vt eam ſuus æmulus diligat atque laudibus efferat. Omnis enim, qui male agit, amicus eſt veritatis. Nam & ſi fallere vult, non falli mauult: nam etiam impius dñs veritatem in ſeruo requirit: fallax quoque homo filium, vxorem, familiam vniuerſam quærit habere veracem. Ad hanc igitur veritatem Pilatus amore conuerſus, illectuſque dulcedine vocis eius, quid ipſa ſit, Christum interrogans dicit: Quid eſt veritas? neque vnquam talem Pilatus audierat orationem, & fortè per modicum tangebatur cor eius a li-

E brata prolatione verborum eius: quo circa interrogat, Quid eſt veritas? Cuius diſertionem ſi audiſſet ab eo, qui coram eo velut homo reus aſtabat, forſitã ei ſuperna claritas illuxiſſet: cui ſi credidiſſet, nõ ſolũ Christũ liberaſſet, verũetiam deſcendiſſet de ſede, factus de iudice iudicatus, de pſide reꝰ, de tyrãno collega, aio & corpore Chri pedes fuiſſet amplexus, & eũ tanꝗ Dei filium adoraſſet. Tertio vero Chrs excuſat̃. ſ. a Pilato. Nam ad eius aium liberãdi Christum via ſubito occurrit, & velut mutabundus in aĩo, iam mente ſuſpẽſus ad dilationẽ impatiens, pſertim pro ſedando tumultu furẽ-

F tis populi, nõ expectato Chri rñſo egredit̃ ad Iudæos, nõ odio veritatis, quã ſcire q̃rebat effugiens: ſed compendium meditatus, vt populum extra placaret, & Chrm ocius liberaret: vnde ſequit̃, & cum hoc dixiſſet: ſcilicet interrogãdo, quid eſt veritas, iterũ exiuit ad Iudęos extra. ſ. tumultuãtes. Iterũ enim ideo Euangeliſta ſubiungit, qa paulo ante exierat, vt audiret quã accuſationem adducerent contra Christum. Nam iterum exiuit, & ait ad Principes Sacerdotum & Scribas: Ego nullam cauſam inuenio in hoc hoie: Vide ꝗ ſignanter Pilatus contra Iudæos pro Christo publicè teſtatur dicens: Ego, qui Gẽtilis ſum, natione Lugdunẽſis, ciuiſq; Romanus: non inuenio cam mor-

Teſtimoniũ Pilati cõtra Iudæos.

G tis, vel ẽt pœnæ iſtius, quẽ meas tradidiſti in manus: at vbi alicuiꝰ inuidia & odio delatio facta eſt, quem verè culpa nulla contaminat, cum deficiunt ad clamores & ad condenda denuo mendacia ſe conferunt delatores. Vnde ſequitur: At illi magis inualeſcebant voces, dicentes, Commouit vniuerſum populum, docens per vniuerſã Iudæam, incipiens a Galilæa vſq; huc. Inualeſcebant quidẽ Iudæi malo conatu ſuper Pilati vocem, qui Christi corã Iudæis innocentiam allegabat, vt vox vnius tumultuantis populi ſuperata clamoribus atq; vi-

H cta ſuccũberet, ne pateret innocentiæ locꝰ quo libertatẽ reportãs a iudicio egrederet̃ immunis. Bonumque & verum ſub inſerebãt, ſed voluntate nocẽdi dicentes, Cõmouit vniuerſum populum. Cõmouit ſanè populum per doctrinã mellifluam, quã & operibus validabat: cõmouit populum virtute miraculorum atq; ſignorum: cõmouit populũ ſermonibus veris ad gloriam ſempiternam. propterea ſequit̃, docens per vniuerſam Iudæã. Ecce actus iſtius & irreprẽhẽſibilis geſtus ignorantẽ docere. virtus vtiq; eſt docere, ꝗ ipſi vertebãt in crimẽ. Sed iſta

A dilatio testimoniū est laboris, quem Christus sustinuit pro Iudæis pedester incedens cum docuit per vniuersam Iudæã, incipiés a Galilæa vsque in Hierusalem. Cœpit quidem a Galilæa, vt vsq; ad Hierusalem ascẽdendo doceret. nã doctrina Christi facit homines in superna conscendere. Cœpit a Galilæa velut ab hominibus minus doctis, vt pedetentim perueniret ad doctos Hierosolymis constitutos.

B

Quomodo Christus a Pilato mittitur ad Herodem: & ab eo illusus remittitur ad Pilatum. Cap. 2.

SEcunda contemplatio pertinens ad incrementum Dñicę Passionis, etiam in se tria comprehendit. Primũ est ad Herodem missio, secundum est Iudæorũ accusatio, tertium ad Pilatum remissio. Primum est ad Herodem missio. s. facta a Pilato. Nam Pilatus audita noua obiectione criminum & Galilæam auribus suis sonuisse, percunctatur si Galilæus erat Iesus. Et rei veritate comperta conabatur eũ a suo iudicio alienũ fieri, & ad aliũ iudicem tentauit illum inferre pro eo ꝙ Galilæo suo iudicio non subsabat: potius tamẽ vt a iudi-

Chri ad Herodem missio.

C cio Christi manus suas innoxias reseruaret, & vt Herodem ab ipso discordem placaret, sibi tradidit iudicandum: propterea Euangelista ait, Et vt cognouit. s. Pilatus, ꝙ de Herodis potestate esset: remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat ĩ diebus illis. Mittit̃ igit̃ Chr̃s ad Herodẽ tãquã Galilæus, atq; diuina ꝓuidentia factũ est, vt Herodes illis diebus Hierosolymis ĩteresset ad complementum Dñicæ passiõis, ad testimonium veritatis, ad cõfusionẽ Iudæorum, quia Herodes non inuenit quid puniret in Christo, sicut subsequẽs scriptura testat̃. Herodes aũt viso Iesu gauisus est valde. Erat enim cupiens videre illum ex

D multo tempore, eo ꝙ audisset multa de illo, & sperabat aliquod signũ videre ab eo fieri. Interrogabat autem illum multis sermonibus. Cuius curiositatem & mẽtis vanitatem Saluator cognoscens, neq; signum coram eo fecit, neq; ad sua interrogata respondit. Non enim fastidiosis animis alta mysteria pandenda sunt, neque prodigia facienda coram sectantibus vanitatem. Secũdo subditur Iudæorum accusatio. Multum enim ad suam innocentiam cõprobandam & Iudæorum ꝑteruiã condemnãdam excusat Chr̃m sæua Getulitas, ꝙ in illo nulla iniquitas reperit̃. Sed Christo corã Herode te-

E nente silentiũ inclamitat insatiabilis crudelitas Iudæorum. Vnde sequitur: Stabant autem Principes Sacerdotum & Scribæ cõstanter accusantes eum. Ex quo patet, ꝙ a domo Pilati vsq; ad domũ Herodis Principes Sacerdotum & Scribæ Chr̃m nocendi animo fuerant persecuti: vt si elapsus, aut emissus erat de manu Pilati, ab Herodis iudicio tergiuersari nõ posset absq; suscepta s̃nia mortis. Accusabant autem eum accusationibus illis, quibus eum accusauerãt ante Pilatum: & tanto grauioribus, atque iniquoribus, quanto eos, ne Herodes eũ absolueret, amplior timor angebat. Nam quia a Pilato dimissus erat, si eum liberum dimisisset Herodes suffugerat a Iudæis omne tribunal Hierosolymis ante, quàm possent Christum vlterius conuenire. Quamobrẽ aut exagitati a rabie Christum occidendi manibus proprijs grandine lapidum occidissent, aut velut appellantes ab his iudicibus tanquam morte plectendum compeditum sub fida custodia cũ causarũ delatione Romam ad Cæsarem destinassent. Hæc eñ erat Iudæorum dãnata constantia, vt Christus morti protinus traderetur. Tertio subditur ad Pilatum Christi remissio. Quia autem etiam coram Herode delatio iniqua defecit, quæ nec Herodem ad sententiam proferendam inflexit. Sed spreuit illum Herodes cum exercitu suo: quia. s. signum non fecerat, neque protulerat ad interrogata responsum, quem extimauit fatuum, aut mortis terrore pauentem, seu hominẽ ante præsumptuosum in suis moribus atque vita, qui nunc veluti imperitus in causa defecisset. Et illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant adinuicem, vt verificetur quod propheta ait, Astiterunt Reges terræ & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Non est enim verorum Regum illudere in iudicio constituto: sed condemnare conuictum reum, aut absoluere innocentẽ. Sed ad exaggerationem passiõis Christi & contumeliarum eius, etiam Reges terræ infatuati sunt, in Regem iniquum etiam assistentes sæpe conueniunt. Et qualis Rex, talia sunt & latera ei⁹. Hinc est, ꝙ Herodes Christum illusit cum exercitu suo. Illusus & veste alba indutus, reuertitur ad Pilatum. Alba quippe vestis insinuat innocẽtiam patientis, ac fideles posteros per fidem connexos, charitate contextos, abluẽ-

Principũ malignitas & inuidẽtia.

F

G

H

dos

A dos in sanguine agni innocenter occisi. Quod autem agitatur Christus inter præsides atque Reges, nulla causa condemnationis inuéta, innocentiã oĩmodã arguit Saluatoris, quæ in posterum ad Tyberium Cæsarem etiam oretenus est delata, vt etiam ipse liberius Senatui Romano proponeret Christum inter Deos esse colendum. Quis dubitare queat, quòd Virgo mater filium suum plorando sequitur, cum ducitur ad Herodem, atque post illum reuertitur, cum remittitur ad Pilatum, continuè B laborando in fletu cum Ioãne & Magdalena & sororibus suis?

De quibusdam alijs vijs, quibus Pilatus Christum liberare conatus est: & quomodo Iudæi accusationem Christi grauare conati sunt. Cap. 3.

Tertia contemplatio pertinens ad incremētum passionis Dominicæ, tria quoque in se comprræhendit. Primũ est Christi excusatio, secundum est accusa C tionis aggrauatio, tertium liberationis replicatio. Primum est Christi excusatio, scilicet facta a Pilato: propterea subditur, Pilatus autem conuocatis Principibus Sacerdotum & magistratibus & plebe exiuit ad eos foras. Erat enim in conclaui cum Christo, quoniam innocentiam suam tuebatur. Intellexerat fortè per Herodis apices aut per secretarios eius delatoribus inscijs innocentiam Christi: propterea ait, Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum: Vide quanta solertia verba liberationis Christi enunciat, qui eum auertentem non dicit, sed quasi auertentem. Non enim Pilatus hanc criminationem veram esse censebat, scilicet ꝙ Christus a bono aliquo, aut a rectitudine auertisset. Ec- D ce adduco eum foras: demonstratiuè loquitur Pilatus & effectu ꝑficit, quod dicebat. Et subdit dicens: Non inuenio causam in hoc homine, in his, in quibus eum accusatis. quasi dicat, Ex alijs incognitis vel non factis mihi eum iudicare non licet. Et ad validationem assertionis suæ inducit Herodem dicēs, sed neq; Herodes. Ex quo Christi puritas amplius elucebat, quoniam duo disertissimi Pricipes causam mortis ĩ Christo vel modicæ pœnæ pro commisso crimine indagatione subtili protinus inuenire nõ poterant. Sed cũ Pilatus in suæ assertionis robur & firmamētum assumit Herodē,

Chri ac cusatio co rã Pilato.

ad ostendendum innocentiã Chri, sic verba connectit dicēs: Nã remisit illũ ad nos, E & ecce nihil dignũ morte actũ est ei. quasi dicat, Vos in probatione deficitis. Iudicari ergo sine sua confessione nõ pôt: proinde corã vobis interrogo, si in aliquo deliquit, nam adhuc in eo nõ inuenio causam mortis; emendatum ergo dimittã. Hic verbis suis incipit exorbitare Pilatus, cũ emēdare se dixerit innocentem. O fragilitas cõditionis humanæ, o derelictio veritatis; O Pilate, vide quid dicas. Si innocens, quomodo emendabis? si emēdabis, qũo totiēs innocentem proclamasti? si emēdabis innocētem, deuias protinus a iustitia. Respõdebat F Iudæis sanè in hoc verbo Pilatus, vt sic eũ ad mortis sñiam non arctarent, ꝙ illum arguerent verbis, increpationibꝰ reprimeret, verberibus cæderet, manciparet exilio, ꝓpulsaret eum de finibus Iudæorũ: sed nec excusaretur Pilatus, si perexiguè vexasset innoxium. Cum vero Pilatus tñ pollicere tur emendare Iesum, morte non irrogata, exarsit velut ignis in spinis Iudæorum synagoga maledicta. Et tunc vniuersa turba obtenebrata mente & infrunita voce exclamat, Crucifige, crucifige eum: vt verificaretur, quod propheta in persona Dauid G ait, Verbum iniquũ cõstituerunt aduersum me. Hic primo synagoga cæca & oĩs Iudęorum turba Christum petiuerunt morte puniri per crucem: ante aũt hanc tetrã & horrendam vocē, quãuis expeterent Chri mortem, non tñ genus mortis edixerant. Nunc vero morituro mortis genus inclamãt: vt nec contenti pęnis, nisi turpissimã morien di formã inducãt. Tunc quidē crucifigi in ligno erat inhonestissimũ genus mortis, vt verificaret quod Sap. 2. scriptum est in psona eorũ dicentium, Morte turpissima cõdēnemus eum. Sed ĩ hac exclamatione maledicta turba geminauit & vocē. Pontifices H etiam & ministri clamabant, Crucifige, crucifige eũ, dicit eis Pilatus verbũ, quod paulo ante prædixerat: Accipite eũ vos, & crucifigite: ego autē non inuenio causam ĩ eũ. Non liberat Chrm Pilatus, sed in manibus nitiť tradere ęmulorũ, nesciēs ꝙ non satis est liberũ fieri a crimine: si nõ lędat, si non cũ pôt innocentiã tueať. Secũndo subdiť accusationis Chri aggrauatio. Porro Iudęorum prauitas, nisi Christum de terra eliminet, non quiescēs adiungit: Nos legem habemus & ſm legem debet mori, quia filiũ Dei se fecit. Nituntť Iudæi armati zelo furoris zelum legis inflectere super Christũ, vt

A ignominiosam mortem incurrat. Si enī intentio referat ad verba, aut si verba referantur ad intentionem, mentiūtur Iudæi & eorum mentis iniquitas. Non enim Chrs filiū Dei se fecit ex tempore, qui ab æterno nō factus, sed genitus est ex patre. Nec Christ° aliquando vt homo se asseruit filium Dei, sed quia homo propterea factus erat filius Dei: non in aliquo deitate mutata, sed in melius humanitate ꝑ nobis assumpta. Cū ergo Pilatus audisset hunc sermonē, magis
B timuit. s. timore seruili: fortè timens diuinū iudicium super se ex hoc futurū, ꝙ innocētem impie condemnaret. Pilatus verò afflatus cultui deorum, fortè mente tactus cælicam veritatem de cœlo dilapsam, aut aliquid in eo quod suum subterfugerat intellectum, expauit suspicatus. Et ingressus in prætorium dixit ad Iesum, vnde es tu? Licet enim iam dixisset, ꝙ Galilæus erat: secutus est tñ consuetudinem iudicū, qui semper & diuersimodè interrogant reū, vt in clarā notitiam obiecti criminis veniant. Iesus autem responsum non dedit ei. Quod ideo fecit: qm̄ quāuis curiosa esset interrogatio, altissima tñ erat proferentis mētem
C excedens. Nam humano more loquēdi nō potuisset Christus satisfacere Pilato, nisi mentem eius conuertisset ad fidem. Quā conuersionem humana potentia tumēs, & Romanorum scientia imperita minimè merebatur. Tunc Pilatus se contemni a Christo considerans humano fastu repletus ait: Tu mihi non loqueris: nescis, quia potestatem habeo dimittere te, & potestatem habeo crucifigere te? Tunc Christus silentium abiecit: quoniam tempus loquendi aduenerat: & respondit humiliter imperito, tradendo doctrinam vt eum reuocaret a fastu & ab errore, quo tenebatˀ ipse delusus: vnde respondit Iesus: Non haberes po-

Qn̄ Chrs abiecit tēpus silētij.

D testatem aduersum me vllā, nisi data fuisset tibi desuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet, s. quàm tu, qui ad omnium vtilitatem Deo permittente me iudicas. Exinde quærebat Pilatus dimittere illum, scilicet, quia dulcis Christi responsio penetrabat animum eius. Cognito autem a Iudæis, quòd Pilatus Christum velut innocentem volebat tradere libertati, clamabant dicentes, Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis, qui se regem facit, contradicit Cæsari. Ecce malignitas Iudæorum: incutere conantur Pilato ex superiore timorem, si Christum absoluat a crimine vel a pœna, quasi non reuereatur su-

perioris sui Cæsaris maiestatem, neq; iura suscepti honoris atque amicitiæ plene custodiat, si Christum inultum morte dimittat: quasi Christus se Regem fecerit contra Cæsaris voluntatem. Sed erat vsquequaq; certissimum, Iudæos seruos esse Cæsaris, non amicos: cui non amore, sed violentia subdebatur: nec Christus se Regē fecerat, sed turbam eum facere volentem regem effugerat. Et cum tam procaciter accusaretur a principibus sacerdotum & senioribus populi, nihil respondit. Tunc dixit illi Pilatus: non audis, quanta aduersum te dicunt testimonia? pro peccatis & sceleribus accipiuntur hic testimonia, nō pro verbis & probationibus testium productorū. Et non respondit ad vllum verbum, ita vt miraretur præses vehementer. Non respondit Iesus accusationibus falsis. Augmentaretur enim ex responsione vitium falsitatis, cum ad veram responsionem in malo pertinax falsam reprobationem obijciat & verbis concertantibus verba trahantur, & responsionibus responsiones accrescant. Mos est enim sapientis non pugnare verbis cum negantibus veritatem. E F G

Contendere quidem cum pertinacibus sæuiunt magis & multa falsa verbis certando inueniunt, ne tacendo videantur confusi. Tertiò additur, liberationis Christi replicatio. Nam nitens Pilatus Iesum omnino tradere libertati, eis religiosā consuetudinem apposuit dicens. Est autem consuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Pascha: quem vultis vobis de duobus dimitti? Habebat nanque Pilatus quēdam virum insignem, scilicet in malo, vinctum in carcere, nomine Barrabam, qui propter seditionem missus fuerat in carcerem: qui sceleratior omnibus vinctus erat; quem Pilatus cum Christo in optionem dedit, vt boni & mali comparatione facta bono libertas, & malo supplicium H

Pilati falsitas.

adderetur. Quo audito Principes Sacerdotum & seniores populi, vt se multitudine tuerentur, persuaserunt populo & concitauerunt turbam, proinde clamauerunt dicentes: Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. O sæua crudelitas impiorum. Auctorem vitæ petunt ad mortem, & virum homicidam seditiosumque latronem seruant ad vitam: lupum agno, mortem vitæ, luci tenebras tam stulte quàm impiè præferentes. O quis exprimere posset, quanto doloris gladio percussum est cor Virginis matris, cū clamores illos sæuissimos & crudeles

A deles percipit: quibus filius suus innocens postulatur ad mortem, & impius peccator Barrabas postulatur ad vitam. Iterum autẽ locutus est Pilatus ad eos, cupiens dimittere Iesum dicens: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? Illi autem clamabant, Crucifige, crucifige eum. At ille tertiò dicit ad illos: Quid enim mali fecit? nullam causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo eum & dimittam. At illi instabant vocibus magnis postulantes, vt crucifigeretur, & inualescebant voces eorum. Tunc Pilatus sciẽs, ꝙ per inuidiam tradidissent eum: & vidẽs ꝙ nihil ꝓficeret, sed magis tumultus fieret in populo, volens satisfacere populo, dimisit illis Barrabã. Et accepta aqua, B indicans ꝙ eum tanquam innocentem hominem iudicaret inuitus, lauit manus suas, dicẽs: Innocens sum a sanguine iusti huius. Et quandam aliam iustitiam ineffabilẽ quodammodo intelligens: tunc Pilatus subdit, vos videritis. Respondens autem vniuersus populus dixit, Sanguis eius super nos & super filios nostros. Terribile quidem est iudicium Iudæorum, ꝙ in eadem damnatione, qua erãt ipsi patres, filios induxerunt, vt fieret obligatio personalis non tantum existentium, sed etiam futurorum. Sed nescio, quo demerito tam occulta sit ista obligatio C subsecuta, seu quę fuerit ista tam secreta iustitia, vt ad tantum scelus subeundæ vindictæ patres Deo permittente potuerint nondum natos filios obligare: vt nedum ad nascituros proximi temporis, sed vsq; in præsentiarum profluxerit damnatio ista: qua isti & illi meruerunt indurari, ac per hoc vt exceperunt sententiam ita in vita ipsorum nouimus euenisse, etiam obuentura fore, quæ seruantur æterna. Tunc Pilatus dimisso Barraba, & lotis manibus, implacabilem sęuitiam Iudæorum intelligens, adinuenit modum alium liberandi Iesum, vt. s. flagellari faceret & illudi, vt saltem in eius ver- D beribus & opprobrijs satiati annuerẽt eum taliter liberari. Proinde flagellauit eum, & prout moris erat Præsidum Romanorum, ligatum ad quãdam aulæ columnam prius exuentes eum vestimẽtis suis. Tunc verificatum est illud Esa. 50. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Cõsidera igitur, o anima mea, quid erat videre filium Dei toto corpore denudatum, veluti mãsuetissimum agnum, tam dira sustinere flagella, vt a planta pedis vsq; ad verticẽ in toto corpore appareret horribilis & leprosus. Vnde Esa. 53. in persona omnium prophetarum ait: Nos reputauimus eum B quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum. Defluxit ille sanguis preciosissimus per illa sacra latera innocẽtis & amãtissimi iuuenis, nullo prorsus in eo reperto reatu. Et tu perdite homo, totius confusionis & cõtritionis causa existens, quomodo non in fletum foras erumpis? Quo flagellato & a columna soluto milites plectẽtes coronam de spinis imposuerunt capiti eius, scilicet cum adhuc esset nudus; & vestem coccineam, siue purpuream circundederunt ei. Et veniebant ad eum & salutabant eum dicentes, Aue Rex Iudęorum. Et percutiebãt arundine caput eius, & dabant ei alapas expuentes in faciem eius & ponentes genua F adorabant eum. Et sic flagellatus ostenditur Iudæis, vt saltem compassione cõmoti velint eum tradere libertati. Exijt ergo Iesus portans spineam coronã & purpureum vestimentum in totius populi solatium & derisum. Et dixit eis Pilatus, Ecce homo: quasi dicere velit, Accusatis eum se fecisse filium Dei: Ecce ꝙ nunc apparet nõ filius Dei, sed miserabilis homo. Quẽ cum cõspiceret męsta mater spinis coronatum, liuidum & cruentatum; sputis deturpatũ, genis & tota facie ex ictibus alaparum tumefactum, & a sua speciositate totum alienatum: vultu & G oculis inclinatis tanto dolore repleta est anima eius, ꝙ quasi mortua cecidit super terrã. O quanto dolore ac quã amaris lachrymis Magdalena plorabat, dum conspiciebat magistrum suum tanta crudelitate tractatum, vt faciem illam, quã Angeli conspicere cõcupiscunt, cerneret tãta deformitate variatam, ꝙ non remanserit in eo species, neque decor. Egredimini ergo filię Sion, id est, animæ sanguine Christi redemptæ, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua. s. impia synagoga. Et tu humani cordis supbia, q̃ opprobria abhorres, & ad honores aspiras: attẽde, q̃s est H hic qui egreditur, habens imaginẽ quasi Regis, & nihilominus serui despectissimi cõfusione repletus, Iesus Rex tuus & Deꝰ tuus: q̃ quasi vir leprosus & nouissimus virorũ ęxtimatus est, vt te ab æterna cõfusione eripet, & a superbiæ peste sanaret. Vę igitur his semel, & vę iterũ atq; iterum, q̃ post tã ꝑclarũ humilitatis speculũ supbia tolluntur in altum rursum ostentui habẽtes filium Dei. væ & tibi vanitas tam virorum q̃ mulierũ, quę caput ornas tanta multitudine vanitatum. Cur mens insensata non recordaris illius diuini capitis, quod est etiã angelis tremebũdum?

Terribile iudicium Iudęorũ.

A dum. Aspice illud pro tua vanitate purgan da tanta confusione deiectum, & tam crudeli spinarum infixione quassatum, ac tanta spinarum crudelitate densatum, ita vt secundum Bern. vsq; ad cerebri teneritudinē confixum sit, dum configitur spina. Quod vtiq; factum est arundinis crebra & crudeli percussione, quæ super coronam spineam facta est. Spinæ quoq; fuisse creduntur iunci marini, qui fortes sunt & acuti. Supra contextus historiæ textus, quãuis omnibus contexentibus æquè sonet: non tamen lectores, siue auditores moueat, dum ordo non seruatur literę, si seruatur ordo sententiæ. Et vnusquisq; hic & alibi suo modo subordinet, si a B rei veritate non deuiet. Sed omnia ista conflata in vnum, pęnam Christi exaggerant & accrescunt malitiæ Iudæorum.

Articvlvs Qvartvs.

Primæ partis principalis passionis Christi de tribus vltimis cõtemplationibus, quæ pertinent ad complementum Dominicæ passionis: & primo de apparitione dæmonis facta vxori Pilati ne Christus C *condemnaretur ad mortem: & quanta importunitate Iudæi quærebant necem Christi: & de iniustissima condemnatione eius.* Cap. I.

Prima contemplatio pertinens ad complementum Dominicæ passionis, insuper continet in se tria. Primum est dęmonis dissuasio, secundum est Iudæorum infestatio, tertiũ est Christi sententiatio. Primum est dæmonis dissuasio. Decreuit enim Pilatus aut de cõsensu Iudæorum Christũ libertati tradere, aut super eum proferre sententiam mortis. Egressus igitur foras cultu corporis & exteriori apparatu vexillorum & armatorum ac D cęterorum, quibus Romani Presides in eos consueuerant proferre sententiam. Et iussit poni tribunal in loco, qui dicitur Licostratos, Hebraicè autem Gabatha. Sedēte autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius dicens, Nihil tibi & iusto illi. In hac siquidem muliere, innocentia Christi, & malitia diaboli conuenerunt. Et diabolus ex malitia suggerit pro innocentia. Volebat enim antiquus hostis redemptionem humani generis impedire, suspicans Christum esse filium Dei, quia patres in lymbo iam senserat exultare. Adit igitur mulierem, quam vt

Demonis dissuasio facta vxori Pilati, ne ab eo condemnaretur.

plurimum nouit esse pcliuē. Sciebat enim E Pilatum ad illam plus debito amore ligari. Amor enim confestim exaudit, quod amatus expostulat. Et primum virum per fęminam in amore ligatum diabolus circumuenit. Vxori igitur Pilati horribiliter terrendo apparuit dicens: Quid apud tuum virum astat vt reus, qui innocens est & iustus? Cuius damnatio ad mortem esse non potest sine horrēda vltione Pilati, & per consequēs etiam tui. Proinde tibi consulo, & viro tuo, vt iudicium omnino suspendat, ne ille tecũ terribilia & inopinata patiatur mala. Expauefacta mulier nouitate vidēdi similiter & audiendi, statim suggestioni more fęmineo F credens, accersitum quēdam referēdarium præstructum visioni, statim dirigit ad Pilatum, aut literas scripsit, & misit hęc verba saltem in sententia continentes, Nihil tibi & iusto illi. O infidelis iniquitas & cęca puerſitas Iudæorum. Omnes præterquã vos innocentiam Christi clamant. Clamat præses, Herodes actibus pandit, dęmon per visum insinuat, mulier profitetur, Referendarius nuncius profert, Nihil tibi & iusto illi, vt non solum innocentia, sed iustitia Christi præconium laudis in iudicio habeat. Plus enim est iustum esse, quàm innocentem fieri. G Quasi dicere velit, Nihil tibi, qui solum ad malefactorum vindictam positus es, & iusto illi, qui non forefecit. Ac si apertè suadendo dicat, Refrena iudicium, sententiam omnino suspende, vide quid agas, ne efficiaris in viro iusto proferendo sententiam criminosus, & non impune transibit. Et rationem subdit dicens. Multa enim hodie passa sum per visum pter eum, id est, passa sum videndo, non sentiēdo: non in psenti, sed in terribilibus cõminationibus de futuro per visum quidem, quia sic monstratum est mihi. Apparuerat enim sibi bonorum omniũ impeditor, forte in aliqua subiecta materia. Secundo subditur Iudęorum infestatio, scilicet vt Christus morti tra H deretur: propterea subinfertur, Erat autem parasceue horā quasi sexta. Et dixit Iudæis Pilatus demonstrans eis Christum iterum, Ecce rex vester: suis verbis volens prætendere Christi vilitatem, vt timorem auferat de cordibus Iudæorum & ipsorum crudelitas mitigetur, vt nõ sit in illorum cura vtrũ viuat, an moriatur tam abiecta conditio viri. Illi autem dicebant, Tolle, tolle, crucifige eum. O dulcis Iesu, quis tam durus esset & impius, vt clamores illos horribiles, tolle, tolle, crucifige eum: sine gemitu & clamore spi-

Expositio verborũ vxoris Pilati.

A re spiritus aure corporis valeret audire, seu mente tractare? O impatiens feritas & sæua crudelitas & cruenta impatientia Iudæorũ, quæ non pateris Pilatum implere, aut per amplius prorogare sermonem: & quod iure non potest, satagis clamoribus superare: ais enim: Tolle, tolle, crucifige eum: crudelem instantiam in præsagium futurorum ostendis. Nam quales tunc eratis, similiter & futuri talis geminatio prætendebat, eo quod Christus tollendus erat a vestra fide & dilectione: sic vt & tũc penitus ablatus erat. Et dixit eis Pilatus, Regem vestrũm crucifigã? Respõderunt Pontifices, Non habemus regem, nisi Cęsarem. Quem licèt inuitè ferrent, B comparatione tamen Christi tolerabilior erat Cęsar. Hoc tamen dicebant, vt ad Cęsarem posset esse appellãdo recursus, nisi Christum Pilatus lata sententia interimeret. Sed iusto iudicio factum est, vt ipsi a Cęsare in posterum cęsi sint, qui detestantes Christum, Cęsarem elegerunt. Tertiò subditur Christi sentẽtiatio. Nam tunc omni spe libertatis Christi adempta, nec libenti voto valens Pilatus eripere eũ male mollefactus a veritate auditum auertens, a iustitia sancta declinans vsq; ad hanc horam C habita, pietate relicta in impietatẽ versus, dictauit per crucem mortis sententiam super Christum & super latrones, quos meritò ipsorum iniquitas cum eo iussit affigi. Formam verò verborum tam seuę latæ sententię Notarij gestorum Christi scribere nõ curauerunt. Idcirco sub certa forma non tradimus eam. Sed nec istam incuriam inaduertentię imputemus Euangelistarũ scribentium, sed diuinæ prouidentiæ gubernatrici omnium: quæ nihil permisit in euangelio scribere impertinens, nihilq; dimisit expediens. Tunc adiudicauit Pilatus fieri petitionẽ eorum, & tradidit ęis illum vt cruci D figeretur. Tradidit. s. Iudęis, illum ad voluntatem: militibus verò & ministris ad sententiæ iniquæ executionem. O iniquitas consummata, quod homo Deum, iniustus iustũ, peccator sanctum, iudicandus iudicaturum Deum iudicet, velut reum. Qua audita sæua & iniusta sententia Beata Virgo dolenti corde lachrymãbili ac lamentabili voce dicere potuit ad Pilatum: Heu mihi Pilate, quid fecisti? Quid est, quod te festinauit? Quis tui animi pietatem infecit? Quis te a veritate diuertit? Quis te aduersus innocentiã dilecti filij mei Iesu tanquam aduersus ęmulam excitauit? Quis te inimicum fecit filij mei Iesu, pro quo vsque in præsens liberando totiens laborasti? O infęlix anima, vnde E in te hæc mutatio facta est? An te male fecisse cognoscis quod pro filio meo liberando certaueris? An te minæ terruerunt populi Iudæorum? An Cæsarem expauescis, si dilecti filij mei innocentiam non confundis? Væ tibi, infelix Pilate, qui culmini Romano iniuriam facis, & in Cæsarem notam ponis & maculam Deicidij in gloria tua. Confundis præsidentię sedem, subuertis ordinem iuris. Quicquid est honoris atque pudoris, euacuas. Male agendi tuis similibus exempla disponis, dilanias leges, omnibus te reddis infamen: & eo de te deterior volabit infamia, quo filij mei innocentiam F pluries proclamasti. Et te in eo causam nullam mortis & pęnæ inuenisse coram Principibus Sacerdotum & plebe fuisti constanti audacia protestatus: & eum nunc facto condemnas: qui paulo ante verbo iustè a te defensus est. An oblitus es verborum tuorum, aut te tam leui, stulta & subita mutatione confundis? O anima nequam, iure contra te armarentur omnia elemẽta: quoniam prout in te agitur, confundis filium meum seculi auctorem. Merito tibi omnes virtutes singulæ aduersantur, vitia omnia complectuntur. Ordo naturæ, morum atq; G iustitię te repellit, eo quod innocentiam filii mei propter inimicitiam laniasti. O impie & crudelis, & dire tyranne: ad quid leges? ad quid iura? ad quid pręsidentia magistratus? ad quid Cęsaris celsitudo? ad quid tribunal oium regũ terrę: Si apud tutores hominum plebeiorum & reipublicæ defensores tanta filii mei innocentia & puritas & vita immaculata non possunt tutè consistere? Sedet tu anima, quęcunque es peccatrix & nequam, vide qđ innocentissimus agnus, vt te a sententia iustę damnationis eriperet, iniusto propter te iudicio elegit condemnari. Ecce quę non rapuit, pro te soluit, & tu H impia & crudelis nec deuotionis exoluis gratitudinem, nec compassionis rependis teneritatem, nec insuper ad hæc considerationis aperis intellectum.

Cõtra Pilatum iniquum iudicem ac clamatio.

Quomodo imposita cruce super humeros Christi ad mortem ducitur, ac quomodo debilitatus exhonoratur: & de compassione mulierum ad eum. Cap. 2.

Secunda contemplatio pertinens ad cõplementum dominicę passionis insuper continet in se tria. Primum est Christi honoratio, secundum Christi debilitatio,

A tio, tertium ad Christum compassio. Primũ est oneratio, quia pondere crucis oneratus erat. Et de hoc subditur; Milites autem & ministri comprehendentes eum. s. audita sententia, cum omni immanitate ac furore exuerunt eum clamidem coccineam, & induerunt eum vestimentis suis: & insistantibus Iudęis ducunt illum vt crucifigerent: Sed aduertendum in hac parte legentibus, quod ab eo loco quo Christus ab Herode reductus est ad Pilatum vsque ad expeditionem sententię latę, multa est verborũ varietas & anticipatiua locutio, & eiusdem repetitio sępe facta. Quamobrem solitum

Tria, quę contẽplari possumus in passione Christi.

B narrandi ordinem non vsquequaque seruaui, connectens veram rei gestæ sententiam, posterationes atque anticipationes verborum, prout Euangelistæ tradunt: vnus addens quod alter dimisit propter omnium inaptationem dimittẽs prospicacioribus ingenijs ordinari. Spoliatur igitur derisionis veste Iesus Christus crucifigendus, suis vero vestibus induitur, & cum his minatur ad mortem. Cogita nunc anima mea, in illa inhumana & incõpassiua, immo crudeli, & furibunda expoliatione, quãtum ex verberibus atque sanguineis plagis eis adhęrentibus vestimentis renouatus fuerit illius sacri corporis cruciatus. Parata interim erat

C pœnalis machina ligni & omnia instrumenta pœnarum, quę vigilanti solertia subministrantibus Iudęis milites acceperunt: & onerauerunt sanctum dorsum Domini Iesu valido ligno crucis. Et deferebat onus graue mansuetus Iesus tanquam animal subiugale. O fili hominis. Ecce ligna & ignis: sed vbi est victima. Ecce Dñs humano generi ꝓuidebit. Baiulat igitur crucem sibi filius Dei Iesus veluti Isaac ligna, ex quibus comburendus erat, nisi desuper aliter Dominus decreuisset. O benignitas Saluatoris, quæ sic oneratus incedis, & tuam ignominiam

D super te portare dignatus es. Egressus igitur a facie Pilati, ducitur in suę augmentum cõfusionis per solenniorem viam Hierusalem, in qua paucis ante diebus subiugali supersedens tanto fuerat a turba honore susceptus, & acclamatus a populis & pueris Hebręorum, quasi esset Saluator mundi. Nunc vero veluti subiugale subiectum oneribus cum opprobrio extra ducitur sociatus duorum numero damnatorum, ac si principalis latronum collega fuisset. Exultabant impii, quod de iudicio victoriam reportassent. Flebant quoque, qui nondum ab omni humanitate recesserant saltem tenentes cum Christo ipsius naturę in compassione consortium. Milites & ministri huius damnatę sententiæ suggerentibus Pontificibus sacerdotum, ne oriretur in ciuitate seditio, neque tumultus in populo, & Christus eorum laberetur de manibus propter mutabilem animum turbę cogebant eum gressibus festinare. Dum igitur Christus baiulans sibi crucem sic ad supplicium traheretur, factus est concursus populorum post ipsum illudentium sibi. Alij similiter ipsum lugebant, alii illudentes irridebant, alij proiiciebant lutũ & immunditias super caput eius. Sequebatur eum, prout poterat, mestissima mater eius cum Iohanne & Magdalena, & cum mulieribus, quæ secutę fuerant eum a Galilęa ministrãtes ei: a quibus velut emortua Virgo mater vtrinque sustentata tenebatur. Secundo subditur Christi debilitatio. Ex vigilia enim præteritæ noctis; nec non ex laboribus per totam illam hebdomadam iam assumptis atque expertis, atque ex multiplici de causa angustiis post totius corporis flagella, addito super his graui onere crucis, non modicum debilitatus secundum corpus ipsa fortitudo debilium filius Dei Iesus. Præterea sicut legi in quadam historia si de digna: quando in quodam cõcursu viarum ipso Iesu portante in humeris suis supplicium crucis, dulcissima mater sua cum breuiorem, vt eum conspiceret captasset viã & ex alteratione faciei eius anxietates cordis sui & duri oppressionem oneris aspexit, sincopizasse dicitur prę dolore in conspectu filii sui. Quod conspiciens & ipse totus pietate plenus manifestis doloribus signis atq; palloribus in facie præostensis totus angustiatus & cordialiter sauciatus super lapidẽ ibi positum, quasi defectuose, & dolorose resedit. Proinde malefici illi, qui ducebant ad mortem eum, sic deficere aduertentes, angariauerunt quempiam Simonem Cyreneum venientem de villa, patrem Alexandri, & Rufi, vt tolleret crucem eius. In huius rei testimonium refert historia illa, ꝙ postea ędificata est Ecclesia in honorem Virginis matris Dei, quæ dicta est Sancta Maria de pasmo: quodque ibi olim ostendebatur lapis ille sacratus, super quem Christus tũc resedisse narratur: quæ tamen sunt piè credenda magis, ꝗ temerariè asserẽda. Hæc tamen alleuiatio Christi ex onere crucis non piè & humanè, sed impiè & crudeliter facta est ad mortis accelerationem, & ad contraria euitandum. Tertio additur ad Christum compassio: sicut enim Euangelista testatur.

E F G H

A statur. Sequebatur eum turba multa, populi & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Sequelas multotiens habuit Christus hominum atq; mulierum, sed varia causa varioque affectu: sed nunc altior causa fecit adesse sequaces. Sed duntaxat deterior Pharisæos atq; Pontifices Sacerdotum, qui tantum finem optati excidij vt infallibiliter aspicerent sequebantur. Aliqui verò tot signorum vltra omnem humanam potentiam factorum conscij existentes, si quis in mortis articulo faceret pro seipso vi-sere quærebant, qui tot signa in alios fecerat, qui etiam tres mortuos ab inferis suscitauit.

Cõpassio hominum in passionibus & tortura Christi.

B Mira quippe consideratione tenebantur, si volebat ipse ad tartarea loca descendere, a quibus illos reuocauerat, aut si aliqua insolita potẽtia de illorum manibus laberetur, aut si aliter per signa innotesceret, aut quali potentia, quali vultu, quali consistentia, si moreretur, in ipso actu moriendi persisteret. Si hunc Deus requireret desuper. Si sibi aliquid noui aduenisset, qui tot noua in seculo operatus est, qui nouam vitam mundo sic labefacto monstrauit. Si q̃spiam pro ipso consurgeret. Si noua seditio aut tumultus pro ipsius libertate oriretur. Porrò curiositas multos adduxerat in

C sequelam. Quosdam verò pietas humana mouebat ad huiusmodi spectaculum conuenire, maximè mulieres, quarum quodam instinctu naturæ magis pius est sensus & pronior in lachrymas, cum aliorum viderint aut audierint passiones & seuas conspiciunt nouitates. Necnon Virgo mater incognita, sed Maria cognita mater multos ad hanc sequelam moribus induxerat, vt viderent mores eius in morte filij sui. Est porrò mirandum virginem insolitam, in publico deuitantem aspectum hominum, consortia mulierum, silentio frenatam, virtutibus fręta, viduatam viro, derelictam virili con-

D sortio, cum sibi vterinis sororibus & alijs mulieribus crucifigendum filium sequi, cum mos mulierum non sit velle videre filios trucidari. Multæ autem mulieres motæ pietate atque compassione ferebantur in illam, eo quòd filio vnico priuabatur, qui quod horrendius est, velut reus morte turpissima damnatus erat, necnon & secreto tractu Christus multitudinem attrahebat, vt viderent signa magnalia, quæ tunc factur⁹ erat, vt agnosceret charitas & iniusta sententia, vt audiretur crucis septiformis doctrina, comprehenderetur in eo mentis constantia, mira patientia, vt videretur quomodo & cui compatiuntur insensibilia elementa, in quem tantum rationalis natura defeuit. Mulieres autem plangebant & lamentabantur compassione filij atque matris. lamentabantur quòd illo die contra Iesum iniustè fuit lata sententia: quòd sic festinè ducebatur ad mortem donator vitæ, & sanitatis restitutor. Memores erant bonorum, quæ sæpe pluribus fecerat: & nullus eius consciæ mali, dulcedo sermonum eius non erat abolita, & pietas vultus eius in memoria sequentium adhuc erat. Talibus mulieres actæ conspicuis plangebant humanitus super Christum & sæuam hominis huius lamentabantur fuisse fortunam. Ad quas Saluator conuersus, agonista intrepidus, vtilia semper docens, cautelam adhibens pro futuris, quorũ præcognitor erat, dixit: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, qui sponte mortem subeo: qui lethi, id est, mortis vitę imperium habeo, cui nihil deperit moriendo, cuius suscitatio facilis est: sed super vosipsas flete. Nec tñ itelligamus in ista Christi allocutione illas dumtaxat mulieres intelligi: sed magis etiam viros, quorum funestis clamoribus mors Christo irrogata cognoscitur, & quorum neglectu non fuit iniustitia propulsata. Nec tamen odio Christus agebatur in eos, vt illos ferire vellet. Magis autem id agebat, vt tantum crimen & horrendum pęnitudine cum lachrymis lauaretur, ne inueniret quos haberet vlcisci. Hæc quidem sententia deriuatur ad quoscunq; peccatores alios Deum quomodolibet offendẽtes: qui super semetipsos inconsolabilem dolorem debet inducere atq; maxillas & ora lachrymarum riuulis irrigare, vt nulla eis cõsolatio esset super terram, donec indulgentiæ atque remissio peccatorum astipulatio haberetur. Quod autem adiecit, & super filios vestros, ad futuram ferebatur pęnam. Ad confirmationem illius imprecationis, quam sibi exquisierant coram Pilato dicentes, Sanguis eius super nos & super filios nostros. Si Christi huius dicti litteram tantum inspiciamus, forte hoc ideo dicebat, quia Hierusalem tradenda erat excidio Principibus Romanorum. Ratione autem retorquendæ lamentationis & fletus in se ipse Saluator adiecit dicens: Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent, Beatæ steriles & ventres, quæ non genuerunt: & vbera quæ non lactauerunt. Tempore nempe tribulationum venientium fœlix est vnusquisque, comparatiuè loquendo,

Mulieres ĩ passione Chri pietate motę.

E F G H

A do, qui nec filium, nec filiam, nec aliquem sibi propinquum habet, vt per eum dupliciter puniatur, cuius si solitarius fuerit, miseria solummodo simpliciter erit. Hæc de temporalibus malis intelligenda sunt, quæ quidem referre conantur: sicut dictum est ad tempus, quo Hierusalē a Romanis euersa est. Mox autem de æternis malis in futuro subiungit dicens: Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos: & collibus, operite nos. Apparēte nempe iudicio Dei, quod peccatoribus terribiliter imminebit: vellet vnusquisque peccator tūc prēsidium, nedum ipsius Christi, verumetiam vniuscuiusq; vel minimi iustorum, quos in hoc mūdo oderunt meruisse, vt per eorum merita tunc valerent a facie terribilis iræ Dei tunc latere. Necnon ad literam etiam intelligi potest. Nam tempore iudicij omnes peccatores potius vellent a montibus & collibus operiri, quàm detrudi æternaliter in infernum. Possunt etiam per has mulieres Christum sequentes, quas piè Saluator alloquitur, ab ipso tempore vsq; ad sęcula futura prędicatores intelligi, quibus typicè suadetur, vt ipsi seipsos flendo deplorent, mittentes semina regni Dei, & alios doceant fletum & lamentum super patratis sceleribus magis quàm super Domini passione, quam videlicet deplorasse scelerib⁹ nō correptis, emissis lachrymis & singultibus super eis: fletus est infantium & mulierum plangentium ad fabulas poetarum: aut cum audiunt recitari epytaphia varia seu strenua mortuorum: magis dixerim lamenta somniantium, qui cum euigilauerint, in risum visa per somnia conuertuntur. Et mirum recolo mihi sæpe vidisse audita Dominica passione multos etiam sceleratos in lachrymas prorupisse: quas vt elicerem ab oculis audientium concionando ad populum stultè nescio, an peritè per pia verba sæpe tentaui.

Iudicium quod imminet peccatoribus.

B

C

D Quod & feci, sicut solitū est omnibus, qui declamant, maxime isto tempore, seu die, quo ecclesia Christum per sua officia recolit crucifixum. Cumq; ad propria remeasse illos aspicerem, Christi passionibus & lachrymis atq; virtutibus vale dixisse cognoui: & de pristina conuersatione nihil mali fuisse ademptum. Nec fleuisse facinora, pter quæ fuit passio, quam fleuerāt tolerata. Quibus & cæteris similibus gratius foret atque salubrius quàm passionem passionis causam defleuisse: ipsa siquidē peccata, quæ præcesserunt atque futura sunt, Christum pati sua voluntate fecerunt. Super quibus doloribus & mœroribus affici ad salutem E necessarium est, etiam si super passione non tamen impiè, sed piè hominum anima lætaretur. Hunc igitur fletum p prædicatores suaderi debere in mulierum typo spiritussanctus per Hiere. 9. cap. asseruit dicens: Audite igitur mulieres verbū Dei, & assumant aures verba oris mei: & docete filias vr̄as lamentum, & vnaquæq; proximam suam planctum, quia ascēdit mors per fenestras. mors quidem peccatum est, quod per fenestras varias. s. malarum appetitionum, quas aperit mala voluntas atq; peruersa per quinque corporis sensus incautos ingreditur. Cuius rei causa iubet fieri fletum atq; lamētum: vnde & signum de seipso eis proponit, quàm terribilis ira Dei super peccatores imminebit, dicens. Quia si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet? Si nempe Christus, qui viride lignum erat, cuius nunquam verbum defluxit, scilicet ociosum, & tales tamen sustinuit passiones: quid flagitiosi peccatores Christum tam impiè persequentes, qui quasi aridum lignum sunt æternis ignibus aptissimum, pro suis flagitijs sustinebunt? Non dico tamen quòd aliquando etiam per fletum Dominicæ passionis non compungantur & conuertantur etiam durissimi peccatores: primum nihilominus & prædicatoribus & omnibus peccatoribus communius & magis necessarium est.

F

G

Quomodo Christus amaro potu potatur, crucifigitur, & a terra in cruce leuatur. Cap. 3.

TErtia & vltima contemplatio pertinens ad complementum Dominicæ passionis, tria contemplanda in se comprehendit. Primò enim contemplemur, quàm amarè Christus potatur; secundò quàm dirè cruci affigitur; tertiò, quàm mirè a terra eleuatur. Primò inquam contemplemur, quàm amarè Christus potatur. Sed ante præmittitur ad redundantiam iniuriarum perficiendam, quòd cum duceretur Iesus ad occidendum, societatem latronum ei adhibuerunt: propterea Euangelista subdit: Ducebantur aūt & alij duo nequam cum eo, vt interficerentur. O impia crudelitas, & opprobriosa conditio malignorum, vt socios nequam habeat, qui nunquam fecit, nisi probatum iustitiæ, & amoris. Et venerunt in eum, qui dicitur

H

De amara Christi potione in passione eius.

Caluariæ

A Caluariæ locus, Hebraicè autem Golgota. In hoc quidem loco, secundum Hieron. immolatus est aries pro Isaac. Gen. 22. c. Significauit enim aries ille Christi humanitatem, atque Isaac Christi diuinitatem. Dimissa ergo diuinitate, quæ impassibilis est, solum humanitas in dicto loco extitit immolata. Deposita igitur cruce de dorso Simonis, vt affigeretur in illa Christus: & passionis ad irrogandam mortem asperam instrumentis vndique præsto factis, antequam satellites manus ad crucifigendum apponerét, dederunt ei vinum mirrhatum bibere cum felle mixtum. O implacabilis feritas Iudæorum:

Figura passionis Christi in immolatione Isaac significat.

B quæ linguam illam mellifluam, quæ docuerat dulcia verba vitæ, in recompẽsationem, immo potius in vindictam amarissimis saporibus cruciasti: vt claresceret luculẽter, quod Iudæi interius repleti erant odio amarissimo contra Christum, vt verificaretur, quod longè ante Dauid propheta in persona Christi prædixerat, Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto: Sed de hoc etiam infra patebit, capite 5. sequentis principalis partis. Hæc tamen in mysterio facta sunt, vt intelligatur quod electa vinea synagoga Iudęorum in omne amaritudinis genus conuersa est, cum propinauerit Christo corporis mortem omnemque

C legis & originalis iustitiæ præuaricationẽ: quia nihil Deo amarius per displicentiam; quam eius derelictio, eiusque procax offensio præsentatur. Christus autem cum gustasset, noluit bibere. O sęua crudelitas Iudęorum. Qualia pocula apponis homini fatigato? Qualem refectionem porrigis homini in carne iam læso? Quales affectus cõpassionis ostendis homini de hoc mundo in proximo migraturo? Cum autem bibere noluisset post gustum, decernente Centurione Sacerdotum principibus sollicitantibus atque infestantibus processum est ad impijssimam actionem, videlicet ad crucifigen-

D dum omnium redemptorem. Sed inter cætera euãgelica scripta, quę admiratione animum meum pulsant, hoc potissimum est, quod tãtum & tanti hominis crucifixionis mysterium duntaxat cum serie prætermissa solum edicitur factum. Non tamen absque occulto mysterio ille modus ab omnibus Euangelistis extitit prætermissus, de quo tutius quam ipsis nemini crederemus. Quod quidem arbitror factum esse, aut quia vulgata notitia, qua sic damnati exitio tradebantur, temperauit manum, ne insererent in scripturis crucifixionis modum: aut ne vi-

deantur Euangelistæ succumbere verbis: seu quia spiritussanctus sic breuiter scribi voluit, vt pia consideratio non expressa per atramentum, pia meditatione ad meritum fidelium remaneret. Secundo contemplemur, quam dirè Christus crucifigitur. imaginare deuota anima, quam impiè satellites illi crudeles coram omni multitudine inhumaniter ac furibunde nudum expoliauerũt eum sicut de vtero matris egressus est, vt & nuditas esset ad opprobrium, & faciliorem redderet ad tormentum. O quid erat tunc videre, & quid etiam nostris considerationibus præbet, quod ad mortem subeundam expoliatur filius Dei Iesus, vt nobis pateat totus, nihil operiens, nisi quod creatura suo captu non recipit: vt sicut nudus corpore dum patitur reuelatur: sic ipsum verũ Deũ oĩ amoto velamine intuitiue in ęterna gloria contemplemur. Et vt insuper ostendatur, quod ad claram & nudam visionem Dei nemo alter potest peruenire, nisi merito passionis eius. Sic deniq; crudeliter denudatus capitur ille mãsuetissimus agnus, atque supinus ducitur super crucem: magis vero i animo ad homines charitate distensus, vt etiam crucifixores sui non excluderent a charitate fontali. Etenim orauit pro eis: Ipse vero in nullo renitens ad omnia tractabilem se præbebat, cum tanta mansuetudine, cum tanta pietate, ac cum tanta deuotione faciei suę, quod non solum moueri ad pietatem impij persequentes, verumetiã eorum corda naturali quadam compassione debuerunt in tali aspectu conscindi. quorum vicem postea durities lapidosa compleuit. Illo igitur sacratissimo corpore iam extento, præsto sunt claui & mallei desuper ferientes in manu valida affigentium. Qui, vt atrocius & expeditius hanc impietatem perficerent, vt in alicuius piam meditationem venit, trifarie sunt diuisi. vnus dexterã manum, alter sinistram, tertius pedes superpositos perualide distentos ictibus crebris & validis resonantibus super clauorum capita confixerunt. Siue primo vnam, deinde aliam manum, demum pedes confixos esse credamus: premebatur & configebatur immisericorditer illa caro sanctissima: atque corpus illud in illa hora erat in sua sæua passione ab omnibus derelictum. O quam dure ille sonitus malleorum resonabat in auribus: magis verò in cordibus diligentium Christum, maxime in corde dulcissime matris eius. Tam dirè & crudeliter tractauerũt sanctissimum illud corpus in modum pellis

E, F, G, H

Secundo dirè Christus flagellatur, & quare.

Lapidosa durities Iudæorũ aduersus Chrm.

A pellis trahentes cum cruci affigerent, vt in persona Christi propheta dicat: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Tertio contemplemur, quam mirè Christus a terra eleuatur. Deinde ipsum lignum Deo totaliter insignitum impij satellites erexerunt in altum viribus plurimorum, & solitis instrumentis nouo dolore Christum Dominum cruciantes, dum pondus corporis manuum atque pedum carnem & neruos diuelleret & diuersimode laceraret. O anima mea dilecta, respice nunc in faciem Christi tui: & vide, quomodo effluxit omnis pulchritudo de

Chrs fuit eleuatus a terra, & quare.

B vultu illius: & qui erat speciosus forma prę filijs hominum, nunc apparet omnino idecorus. Vide quomodo nō est ei species neque decor, quia decorem vultus illius verberum mutauit liuor, ac sputorum fędauit turpitudo & cruor. Aspice illos fontes manuum ac pedum Domini tui sacrū sanguinem manantes & inundantes: vide apertas cataractas cęli, vt inundet diluuium gratiæ ad nostrā malitiam & superbiam submergēdam. Ecce anima mea dilecta, triumphale vexillum in altum erectum cōtra aereas potestates, cum quo possis de omnibus tuis aduersarijs triumphare. Contemplare anima mea, quod tibi tricoloratum ostendi-

C tur, cum sit ibi candor virgineæ carnis, & nigredo liuida flagellorū, & rubor preciosi sanguinis: vt tuipsa simili formeris effigie, scilicet innocentia candida, pęnitentia nigra, & charitate ignea rubicunda.

Secunda pars principalis circa sacramentum Dominicæ Passionis, de septem verbis Christi in cruce pendentis: & de cæteris quæ interim concurrerunt, & successerunt: & habet articulos tres.

D Secundo principaliter in proposito prophetiæ verbo inducimur a Christo ad sensum suorum merorum atque clamorum, cum subiungit, Rugiebam a gemitu cordis mei. Vnde merito de ipso Esa. 21. c. ait: Clamauit vt leo super speculam domini. Ego sum stans scilicet in cruce iugiter per diem. Insuper tanquam leo rugire dicitur, quia ipse leo de tribu Iuda, Apoc. v. Circa autem hanc secundam partem principalem tres admirandas contemplationes subdamus. Primo contemplemur Christi amorem, secundo mundi horrorem, tertio deuotorum dolorem.

Articulus Primus. E

Secundæ partis principalis Dominicæ Passionis de septem amorosissimis, & ardentissimis verbis, quæ Christus in cruce dixit.

Primo enim contemplemur Christi amorem, scilicet dum pendebat in cruce: Ardebat nempe Iesus igne nostræ dilectionis: & nudus sicut ebrius crapulatus a vino tractabat salubria verba vitæ, secundum quod ipse prædixerat, Matth. 12. c. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Quis F nanque dici potest conuenientius bonus homo, quam ipse Christus? cum etiā Luc. 18. c. scriptum sit: Nemo bonus, nisi solus De⁹. Ipse nempe de bono thesauro cordis sui, qui est amor, licet semper protulerit bona, optima tamen effudit, cum ex amore nostro pendebat in cruce. Ibi enim ostēdit cor suum esse fornacē ardentissimæ charitatis ad inflammandum, & incendendum plenissimè & efficacissimè vniuersum: vnde tunc protulit septē sacratissima & ardentissima verba, quasi septē inflāmatos & inflāmātes amores. Primus. n. inflāmās amor fuit mirę remissionis, secundus miræ deuotionis, tertius miræ confęderationis, quartus miræ derelictionis, quintus miræ attractionis, sextus miræ consummationis, septimus miræ reductionis. G

Cor Christi fuit velut accensa fornax.

Quanta charitate pepercit Christus crucifixoribus suis, & ad quos sua remissio dilatata est. Cap. 1.

Rimus etenim Christi amor inflammans in cruce fuit miræ remissionis. Quod quidem apertissimè claret, dum amorosus Iesus minime charitatis oblitus, nec ad rependendam pro malo gratiam tardus: non obumbratus cōfusionibus, nec absorptus doloribus: etiam dum crucifigitur pro suis crucifixoribus ex amore immenso patrem exorare dignatus est, di. Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Considera anima mea, quam superefflnens fuit amor dulcis Domini Dei nostri super impios hostes suos: quando non solum pleno corde fuit indultor, sed etiam efficacissimus intercessor & pijssimus excusator. Vnde nec allocutus est iudicem, qui prece non flectitur, H

sed

A ſed paterno nomine ſuo blandiens genitori ſibi quaſi concluſit, nihil tanto filio denegãdum. Nec inſuper ait, examina Pater, vide Pate:rcõſidera, Pater: ſed dimitte inquit, Pater, quaſi dicat. Et ſi iuſtitia punitionem requirat ex actibus ſuis, miſericordia tamẽ remittat gemitibus meis. Ad quos etiã referatur oratio, & petitio ſua, cum dicit, Dimitte illis. licèt indeterminatè loquatur: tamen ad tria hominũ genera dici põt, ꝙ dilatauit dilectionis mentem. Primo ad ipſos crucifigentes, ſecundo ad Iudæos ignorantes, tertio ad quoſlibet peccatores. Primo enim direxit dilectionis, & orationis intétioné ad ipſos crucifigentes. Et vt erga eos paternã iuſtitiã ad miſericordiam flectat, ignorantiã illorum allegat dicẽs, Quia neſciũt quid faciunt. Sciũt vtiq; ꝙ crucifigũt, ignorant quem crucifigunt. Romani enim erant, aut de gentibus incircũciſis miniſtri, & milites Pilati: qui hoc ad literam exercebant nutriti ſub cultu perfidiæ, quæ dicebaẽ ſeruitus idolorũ: nec aſſueti fuerant vaticinijs prophetarum, vt coniecturari poſſent aliquando Dei filiũ in carne venturũ: vnde omnino neſciebant quẽ crucifigebãt. Quãobrem miſericorditer ſubuenit eis pietas Saluatoris. Omnis enim culpa facilius veniam promeretur, quæ ab ignorãtia, quàm C quę a malitia exordiũ ſumit. Neſciebant. n. quid facerẽt: cum fidẽ credulam adhiberẽt diffamationibus Iudæorum, & eis geſtientes placere animoſius Chriſtum pęnis crudeliſſimis afficiebant. Proinde Chriſtus in pęnis agitatus a malis, repletus dolore, ſed coactus amore, pro eis interpellat ad patrẽ: Pater dimitte illis, quia neſciũt quid faciũt, quaſi dicat: Iudæi licèt nõ ꝓprijs manibus, tamen odio & malitia: iſti vero officio, & obediẽtia crucifigunt. Secũdo põt ex Chriſti magna pietate comprehendi, ꝙ etiã ipſi Iudæi ad hanc interceſſionem pro conſe-D quenda indulgentia pertinerent. Illi duntaxat, qui Chriſtum omnino ignorauerũt. Si vero ſcientes in iſtam orationem veniſſent, fruſtra Saluator dimiſſionis causã innexiſſet, quia neſciunt quid faciunt. Eſt ſiquidem, quia, ſemper redditio cauſæ. Quomodo ergo ſcientes, quæ fiebant, & faciebant, aut cõſentiebant in necem filij Dei ad iſtam orationem potuiſſent pertinere: cum quia tm̃ de ignorãtia pro redditione cauſæ proponatur? Quomodo etiam Gentiles, ſeu Iudæi ignorantes potuiſſent excludi, cũ pro peccatorib. exoraret, & velit oẽs homines ſaluos fieri? Tertio dici põt, ꝙ ad quoſlibet

Ad quẽ, ſiue ad quos referri debent verba Chriſti in Cruce, Dimitte illis.

E peccatores dirigebat intẽtionem: qui quãtacunq; malitia offendere videãtur, tamen quatuor ignorantias habẽt. Ignorant enim quantã iudicis maieſtatẽ offendũt, quãtam patris benignitatem contemnũt, quantam turpitudinem animæ ſuæ infligunt, ac quãtum tormentum æterni cruciatus incurrũt. Iam igitur Chriſto crudeliter in cruce pendente ſibi in pęna ſimili, ſed in diſpari cauſa crucifixerũt cum eo alios duos latrones, vnum a dextris, & alium a ſiniſtris, vt Chriſtus peruerſa intentione agentium eſſet in medio damnatorum, quaſi ſimilibus ſceleribus inuolutus. Fuit in myſterium nihilo-F minus ante prædicta Eſa. 53. c. hæc infeſta ſocietas: Et cum ſceleratis deputatus eſt. vt nihil in Chriſto credatur, aut ex Chriſto aliquid ſortuitu proueniſſe. In his igitur manifeſtè clareſcit, quãta pro nobis voluit pati: in cuius paſſione, & morte tot & tãta inſimul cõcurrerunt, quæ augmentum dederunt illius confuſioni. Nam voluit pati in ciuitate Metropolitana, in qua ante ſex dies fuerat glorioſè receptus. In feſto ſolenni azimorum, quando de vniuerſo populo Iſrael conuenire debebat hora meridiana, quando plures concurrere poterant ad videndum. Erectus in altam crucem in Caluario monte, vt ab omnibus melius videretur. In loco punitionis malefactorum, in medio latronum, totaliter nudus ad ſpectaculum opprobrij erectus. Denudationem autem exprimit Ambroſ. dicẽs: Auctor noſtræ ſalutis ſic nudus poſitus fuit in patibulo crucis, ſicut nudus exiuit de vtero Virginis. Secũdum autem quoſdam mater videns ſic vituperoſè nudatum, velum capitis ſui ſumens ad Chriſti pudibunda proiecit: quodque ad ſolamen Virginis illis pudibundis locis miraculoſè adhęſit: quod ſi verum fuerit, ignoratur. Inter fideles aũt pingitur crucifixus in illis locis velatus po-H tius pro aſpicientium honeſtate, quàm pro illius actus aſtruenda veritate. Cum enim tunc tempus eſſet diri iudicij pro nobis impijs ſuper filiũ Dei, non mihi apparet, tunc aliquod miraculũ factũ, quod eius dolorẽ, vel dedecus breuiaret, ſeu aliquod adiutoriũ patiẽti Dei filio miniſtraret. Sed magis ipſe Ieſus ſecundũ ſuã diuinitatẽ operans, & ſecundũ charitatem amplectens, elegit omnia facere, atque permittere, quæ poſſent eius dedecus augere, & ampliare dolorem. Poſt hæc autem de mandato Pilati non intelligentes altitudinem rei geſtæ per triumphalem titulum Ieſum a reliquis

Sermo Chriſti in cruce fuit vniuerſalis ad oẽs.

Chriſtus voluit pati in Hieruſalem, veluti in ciuitate Metropolitana, & ibi ſanguinẽ effundere, veluti ĩ vmbilico, & cẽtro vniuerſi.

A distinxerunt. Tenor tituli talis erat. Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Quæ verba in quadam assidula scripta erant, & apposita humano studio super caput eius amotè paulisper, non quòd caput ipsa contingeret. Hic titulus elemento triplicis linguæ scriptus erat, scilicet Hebraicè, Græcè, & Latinè: de quo titulo supra sermone 49. latius dictum est. In his tribus linguis, secundum Theophilum, ideo scriptus est: quia illę erant principales linguæ, vt apertè insinuaretur, quòd ipse erat Rex Theologiæ, quantum ad Hebræos, in quibus erat Dei scientia: Philosophiæ, quantum ad Græcos, in quib. erat philosophica eloquentia:

Mirabilis quadratura tituli crucis Christi.

B Et practicæ, quantum ad Romanos, & Latinos, in quibus erat bellandi & regendi potentia. In his tribus linguis Apostolus suas scripsit epistolas: vnam ad Hebræos, duodecim ad Græcos, & vnam solum ad Romanos. Magno tamen præsagio futurorum est actum, vt in his tribus linguis Iesus Rex fuit appellatus. Nam & Christũ statim mundo editum, sequitur titulus; nomen, rem, famamque virtutem: vbi est qui natus est Rex Iudæorum. Matth. 2. Ipsum quoque miracula faciẽtem, cum Hierosolymam super subiugalia introirct: Regem vult eũ turba præferre, ac Rex Israel a populo proclamatur.

C Nunc quoque moriẽs Rex scribitur Iudæorum, vt ex hoc manifestè clarescat, quod Iesus homo vnitus Deo, nascens, viuens, & moriẽs credatur Rex omnium seculorum: nihilq; sibi propter ea, quæ passus est, fuisse de regia maiestate sublatum. Quod & Ioã. Apocal. 19. c. alta contemplatione conspexit, cum ait: Et habebat in vestimẽto, & fęmore eius scriptum, Rex regũ, & Dñs dominantium. Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum tam hora, qua superpositus erat, quàm deinceps: quoniam propè ciuitatem erat crucifixionis locus, ad quem facilis erat egressus, & regressus in ciuitatẽ.

D Murmuratione iam in populo deuoluta, Principes Iudæorum adire Pilatũ rogationibus deprecantes, & argutis sermonibus suadẽtes, vt aut deleret titulum, aut superadderet, quia ipse dixit: Rex sum Iudæorũ. Sed magna fuit Pilati nõ ex se, sed ex Deo cõstantia: vt nec deleret, qđ scripsit: nec adderet qđ Iudæorũ prauitas submissa falsitate q̃suit. vñ admiratione magna suspẽdim, quod Pilatus nõ denegauit Iudæis Chri mortẽ & tamen nunc tituli denegat abolitionem, siue additionem, dicens: Quod scripsi, scripsi. Quod quidem diuino mysterio factum est, quod hunc titulum abolere nõ potuit, quãuis sentẽtiam mortis expauefactus, aut male suasus emiserit: quia die tertia resurrexit, sicut nec Ascalonita poterat delere hũc titulum, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Matth. 2. vt mysticè innuatur, quod postq̃ Pilati decretum nõ potuerunt mutare Iudæi: qũo mutare potuerunt, quod Iesus nõ sit filius Dei? Si sic hominũ decreta firmantur: quæ Deus æternus statuit, qũo mutabũtur? Magna nẽpe iniquitas est, quando nocentes ex omni parte iudicari velint penitus innocentes. Criminosius quoque est velle iniquitatem regulis, & floribus ornare iustitiæ, quàm delinquere impetu voluntatis.

Magna q̃dã & per uersa iniquitas, q̃n sontes insontes iudicant.

E

F Intelligendum tamẽ est pro historiæ veritate, quod dum Chrs cruci affigebãt, nulla đ superscriptione ad Pilatum relatio facta est. Intendebãt enim oẽs crudeli mysterio, & vacabãt derisionibus impiè pro pietate pẽdẽtis. A sexta autẽ hora, q̃n Christus crucifixus est, factæ sunt tenebre vsq; ad horã nonã: vt timẽtes ferè oẽs absc ōderẽtur, nec lux p̃stabat cõsc rẽs ad lecturã: A nona vero cõfugatis tenebris lux adesset. Hæc concertatio facta est. Decoratis autẽ patibulis corporibus dãnatorum, & titulo posito super Christũ, Pilati milites se ad vestimenta dolentis, & pauperis diuidenda, tanq̃ data eis in prædã cõuertunt.

G Et illius pallium scindunt in quatuor partes: & accipientes tunicam, qua sub pallio vtebatur, quam omnino inconsutilem, & integram, & in nullo diuisam, & oĩ diuisioni cognoscẽtes ineptã, velut rem pulchrã in toto, & cõpetentib. visib. aptã: turpem vero in partibus scissis, aptis visibus nõ tradendã: illã penitus non diuidere decreuerunt eam taliter disponẽtes, vt eius esset, cui sors desuper ei missa concederet: vnde Ioan. ait, quod milites dixerunt adinuicem: Nõ scindamus eã, sed sortiamur de illa, cuius sit. Nam sicut Prouer. 18. cap. Salomon ait: Contradictiones comprimit sors,

H & inter potentes quoq; dijudicat. Quod & factum est, vt scriptura impleretur, quæ ait: Partiti sunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserũt sortem. Ex his manifestè clarescit, quod O Christi redijt ad Alpha illius: vt qualiter pauper natus sit, & pauper mortuus est nudus habendi, & voluntate ingressus est: sic & progressus, sic quoque egressus est: hæc tamen in mysterio contingebãt. Nam vestis filij Dei, assumpta humanitas est. Quatuor partes factæ sũt, quatuor militibus distributæ. Etenim ad quatuor mundi partes Christi humanitas per fidem distri-

Vestis Chri scis sio i quatuor partes.

A distributa est, & omnibus ipsis dũtaxat, qui militauerunt in militia noui regis. Tegebāt Christum vestimenta eius, sed expoliatus est vt nobis omnino eius mysteria pateфiāt, & amor quo ab æterno elucescat clarius diuisa sunt, vt nunquā velamentum vltra conueniat. Nam neque vlterius cooperiendus est Christus, sed peramplius in gloria reuelandus. Intelligimus iam enim ex fide omnia opera & mysteria eius, mores atque doctrinam, & totus patefactus in aere expirauit. Tunica autē inconsutilis, quæ diuidi non potuit, nostræ fidei arguit vnitatem,
B vnitas autem omnino idiuisibilis est. Sic & vnitas nostræ fidei scindi nequit: potest nēpe homo a fide rescindi, sed fides potest nullo modo perscindi, sicut de hoc plenius supra sermone. 3. & art. 1. per totum dictum est. Significat etiam charitatem, quæ vera protinus est atque vna, quamuis ab ea multi progrediantur effectus: nec per hoc diuidi potest veluti solis radij, qui numerositate ab ipso refulgent: seruant tamen in origine vnitatem. Non enim sol diuiditur, etiā si radij diuidantur: vnum quidem est corpus luminis, etiam si multiplicentur radij lucis: vtraque enim vestis est desuper contexta per totum. Hanc texturam meritò appellauerunt martyrum & ecclesię passiones
C & cuncta opera, quæ fidei & charitatis construunt pulchritudinem & astruunt firmitatem. Illudebatur ab omnibus Christo in cruce pendenti, & fere omnis vilitas sibi obijciebatur in faciem. Nam & prætereuntes blasphemabant in eum mouentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruis templū Dei, & in triduo reædificas illud. Salua temetipsum, si filius Dei es, descende de cruce. Nec mirum, si prætereuntes blasphemabant, quia non subsistunt vt agnoscant inuisibilem veritatem. Prætereuntes quidem erant Iudæi, nec in scripturis substiterunt,
D vt in eis Christum reperire possent. Remiserat eos Dominus ad scripturas, vt in ipsis subsistendo, non prætereundo scrutarentur, quoniam ipsæ testimonium perhibebant de ipso. Sed mouebant capita sua, velut frænetici, quibus obnubilatum est iudicium rationis. Arguendo improperabant. Vah qui destruis templū Dei & in triduo reædificas illud. Si hoc poteras, quare temetipsum saluare non potes? Filij hominum te posuerunt in cruce: & si tu filius Dei es, ostēde te super homines, descende de cruce. Non curabat improperia Christus: Nec mouebatur animus eius, vt occultam potentiā vellet demonstrare derisus, nec hominum B violentia crucifixus erat. Propterea nec suggestione deridentium hominum defigebat, nec de cruce etiam descendebat impatientia victus. Similiter & Principes Sacerdotum illudentes cum scribis & senioribus dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei: vt verificaretur, quod Propheta in persona Domini ait: Omnes videntes me deriserunt me: locuti sunt labijs & mouerunt caput. Et iterum. Audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu. O impia vilitas, & crudelis iniquitas. Illudere ho- F mini in proximo morituro. Petunt de cruce descensum in argumentum potentiæ & virtutis, atque falsò spondent credulitatem, si de cruce descenderet: qui tamen ei credere noluerunt, cum mortuus & sepultus a mortuis resurrexit. Quod altioris virtutis fuit: Vide quanta crudelitate sæuiunt contra Christum, quando non suffecerat eis tāta exercuisse ludibria contra eum, per totam noctem vsque ad istam horam: sed tanquam effrontes reiecto omni humano pudore mansuetissimo agno insultare & in cruce morienti non cessant. Quid pensandum est, quod fecerunt ei ministri Princi- G pum & Sacerdotum, quando hi seniores in quibus debuit maturitas apparere, ex interno odio & furore in tot crudeles insanias exterius proruperunt, quòd in tanta festiuitate dierum sanctorum non erubescentes populum contra omnem consuetudinē ad locum opprobriosi supplicij exiuerunt morienti iusto tam crudeliter insultantes? Quid enim credendum est, quòd ei fecerūt de nocte, quando illum in suis dominus habuerunt, postquam nunc in publico coram populo tot illusionibus, improperijs & contumelijs iam penitus morienti iniuriantur? H

Sæuitia Iudæorũ contra Christum.

Quanta liberalitate Christus latroni largitus est Paradisum: & de admirandis virtutibus et priuilegijs ipsius latronis. Cap. 2.

SEcundus Christi inflammans amor in cruce fuit miræ donationis. Tempore nēpe abundantię gratiarum. i. quo suus sanguis effundebatur in cruce, voluit Iesus Christus suam ostendere largitatem, & largissimam charitatem in muneribus suis: vnde ad conuersum latronem Iesus alta promissione, Luc. 23. c. respondit dicens: Amen

A dico tibi, quia hodie mecum eris in paradiso. Circa hunc autem latronem tria ad præsens consideremus. Primo præmium, secundo meritum, tertio priuilegium. Primo enim consideremus præmiū eius, quod ei a Christo in prædicto verbo largiflua charitate promissum est. Libet vtique huius promissionis tam admirandæ de quolibet verbo perquirere sensum, & tam amplę gratiæ, & amoris inuestigare dulcores. Septem dulcores, seu dulcedines huic latroni Christus ampla misericordia dispensauit. Prima dicitur iuramenti veritas, secunda annunciata pietas, tertia electiua charitas, quarta temporis breuitas, quinta diuina societas, sexta æterna stabilitas, septima gloriosa iucunditas. Prima est iuramenti veritas, quia dicit, Amen: quod est iuramentum, sicut Propheta ait, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Secunda est annunciata pietas, quia subdit, dico. Os autem Domini locutum est, quod non mentietur. Tertia est electiua charitas, quia addit, tibi, scilicet qui olim fuisti in tot sceleribus implicatus, nūc vero ex gratia ad me conuersus. Quarta est temporis breuitas, quia subiungit, hodie, scilicet sine diutina mora, vt magis florida gratia elucescat. Quinta diuina societas, cum dicit, mecum. Sed qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Sexta æterna stabilitas: adiungit enim, eris. s. firmiter in æternum. Septima est gloriosa, seu consummata iucunditas, quam exprimit, cum dicit, in paradiso, id est, in Dei beata fruitione. Quod in eodem die, sicut in sequenti tertia parte, 2. cap. & capit. vlt. patet, impletum est. Secundum enim Alex. de Ales, super Lucam, notanter aduertendum est, quòd eodem tempore, atque hora, qua Adam iustè de paradiso eijcitur, latroni misericorditer aperitur: pūenit enim

Tria considerātur de bono latrone.

Septem signa dulcedinis enormis Christus bono latroni, ut gratiam suam illi demonstraret.

C

D Christus hora nona moriendo latronem, secutus est latro quasi vespere crurifragio celebrato. Secundo consideremus huius latronis meritum, scilicet, vnde tantum ei promissum est præmium. Nam si diligenter considerentur veritates tam theologicæ quàm morales, quæ sunt menti huius latronis infusæ, faciliter ducitur anima ad stuporem, in eo clarissimè recognoscens amplissimam misericordiam Dei ad peccatores. Primo enim considera eius admirabilem fidem. Cum Christo enim nunquam fuit conuersatus, nec fortè ante nouerat eū: non fuerat secutus doctrinam

Meritum latronis.

eius, nec etiā vitam: sed ī impietatis operibus se exercēs, iustè patiebatur exitiū mortis. Huius mira nimirum fides, qui Christū ab omnib. derelictū, ab omnib. publicè cōdemnatū, afflictū, infirmum, opprobrijs hominū, & cōtumelijs saturatū, & iam morti vicinū, & ipse vicinus morti a nemine doctus, a nullo præmonitus, Dei filiū, & verū hominē credit: & vbi qui eius doctrinā audierant, miracula viderant, & pauloante in cibum de manibus eius sanctissimis corpus illius sumpserant, fugiendo negabant: iste solus cū tacente Virgine ipsum Dei filiū indubitata fide in animo suo credebat. Secūdo quoq; considera eius firmissimā spem, s. ab illo sperare salutē, quem in corpore proprio videbat omni salute priuatum. Tertio cōsidera eius feruētissimā, immo ardētissimā eius charitatē, ad eū quem videt in ipsa die precio suę mortis paradisum sibi cōferre tot scelerib. irretito: vnde totū, quod habuit, ipsi Iesu in amoris perfecti sacrificium immolauit manib. eius, & pedib. crucifixus non valuit sibi seruire, nisi tm̄ cum duobus mēbris. Primo corde, secūdo lingua. Primo enim sibi cor in thimiama perfecti odoris ardēti charitate sacrauit, secundo vero linguā sibi obtulit verificādo, quod Dn̄s Matthæi 12. c. ait, Bonus homo de bono thesauro cordis sui ꝓfert bona. Proinde quatuor amores ardētissimos ligua sua de corde expssit. Primus fuit amor cōfessionis, secūdus cōpassionis, tertius correctionis, quartus vero perfectionis. In quib. quidē amorib. apertè mōstrauit, ꝗ in quatuor dimēsionib. crucis Christo per amorē cōcrucifixus erat in cruce. Primus aūt fuit amor confessionis, ꝗ fuit suę crucis profundū, dū sua propria, ac totius humani generis scelera cōfessus est asserēs nos pœnalib. angustijs dignè plecti cū ait: Et nos quidem iustè, s. patimur: nam digna factis recipimus. In magnis quidem cognitionibus ferebatur, qui se iustè digneque pati profitebatur. Magna. n. est pars veniæ apud Deū hoc cognoscere, similiter & fateri. Secundus fuit amor compassionis, qui extitit latitudo crucis suæ: dum angustias Iesu Christi gratuitas asserēs ex sola charitate Christi procedere allegat eius innocentiam, dicens: Hic vero quid mali gessit? Illuminata quidem intelligentia recognouit innocentiam Christi, quem iudex publicè ad mortem condemnauerat: Difficile quidem est dicere, aut credere, aliquem sine culpa, quem iudex ordinarius ad aliquam pœnam damnat, vt reum.

E

F

G

Primus amor confessionis.

H

A reum, seu cum assertione testiū, aut acclamationibus populorū. Nam si nō testibus, attamen clamoribus totius populi damnatus est Christus. Et qué totus populus postulauerat validissimis vocibus crucifigi, latro iste dicit, hic vero quid mali gessit? vnde hic latro agnouit, quòd nihil mali fecit, cū quo non fuerat conuersatus. Qua via hæc sibi irrepsit notitia, ꝙ Christus nihil mali fecerat: non vtiq; aliunde accepit, quàm ab eo, quem asserebat moriens innocentem. Tertius quoque fuit amor correctionis, qui extitit longitudo crucis suæ, dum blasphemantem latronem impium charitatiua re-

B prehensione compescuit, dicens: Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es? Vide feruoré huius latronis ligno corpore pendens, corporalium pœnarū oblitus coram iudice intermedio pendente sodalem arguere, & etiam instruere non veretur, dicens: Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es? Neque tu times Deum, quem vnitum carni Deum esse non credis? Non times Deum, qui oppugnas hominem innocentem, cui blasphemias irrogas? Non times Deum morti vicinus, cui omnis spes est adempta viuendi, qui verbis malis mala perficis, cum ligno affixus opere iam com-

C plere non possis? Non times Deum, qui in eadem damnatione mecū, qui timeo Deū es? Aut in eadem damnatione pœnarum corporalium cum Deo es, qui corpore assumpto inter nos pendens propria patitur voluntate. Nos quidem iuste patimur. Ad considerationem malæ vitæ actæ, remittebat iste socium, vt reuocaret ad memoriam mala, quæ fecerat, vt dignam malefactis assereret pœnam, quam ligno afflicti ferebant. In memoria nempe peractorum scelerum omnem pœnam asserit indecentem, & iniustè ferri dicit omne tormētum: ac irrefragabiliter vera iustitia dictat, vt

D pœna culpam inueniat. Nouerat latro iste ordinem diuinæ iustitiæ, quæ malum aliquod inultum esse non patitur, ad quam iam afficiebatur amore, quàmuis corpore torqueretur. Et licet abhorreret sensus exterior: interior vero iustitia, quam confitebatur amabat, & quasi oblitus pœnarum ex iustitiæ zelo verbis punientem iustitiam attollebat. Proprium verò est ratione vtentium peramplius, & hominum electorum diligere, atque laudare iustitiam, etiam si ex illius decreto asperrimè torqueantur. Nam ipse naturalis iustitiæ ordo interius lucens mētibus hominū dictat crimina sine pœna

Latro nouit ordinē diuinæ iustitiæ.

non esse, quæ inuisibilibus semper est præsto, quàmuis interdū visibiliter differatur. E
Quartus aūt fuit amor pfectionis, qui extitit altitudo crucis suæ. Nam toto mentis affectu, ac benigno linguæ affatu cum inexplicabili cordis humiliatione, & contritione, necnon cum tanta mentis deuotione, & quātum permisit acerbitas ipsa supplicij cū conuersione benigna faciei, & humili ad Dominum Iesum stupédæ perfectionis, & breuitatis orationé effudit dicens: Domine memēto mei, dū veneris in regnum tuū. In quo oīs consummata perfectio mirabiliter cōtinetur, si deuota mēs nouerit explicare. Sed vt aliqualiter patēs fiat, primo cōsidera, in quāta fide iste latro fundaꝭ, qui in mo riēte credit vitā ęternā. Secūdo vide, quāta spe firma ad æterna erigitur, qui ab illo qui ab omni mūdo eijciꝭ, sperat regnū cęleste. F
Tertio pondera, in quāta excessiua charitate loquaꝭ, qui sola dilecti Iesu memoria cōtentus est. Iterū quo ad virtutes cardinales. Primo cōsidera, quali fulciꝭ prudentia, qui nulla postulat caduca. Secūdo quali fortitudine roboraꝭ, qui sic subito sup oīa sua scelera superferꝭ. Tertio, quali tēperātia contentaꝭ, qui sola Saluatoris volūtate pręmij mēsurā reliquit. Quarto, quali fulcitur iustitia, qui sic omnib. debita sua dispēsat secundū exigētiam rōnis, vt sibijpsi proprię cōfusionis cōtumeliā in cōfessione redderet G proximo trāsgrediēti charitatiuā correctionem impéderet. Et ideo Saluatori plenam suæ mortis cōpassioné, & totalé suæ voluntatis immolationem per trāsformanté charitaté offerret. Propterea nec mirum, si sic hunc latroné cōuersum, & in tanta perfectione leuatū, Saluator tāta suauitate repleuit, & sic copiosè ditauit, quādo respōdit ei dicens: Amen dico tibi, hodie mecū eris in paradiso. Tertio quoq. cōsideremus huius latronis priuilegium. Singularissima enim priuilegia gratiæ in latrone isto fluxerunt, H
quæ ad quinque reduci possunt. Primum enim priuilegium fuit assimilationis, secūdum associationis, tertiū defensionis, quartū petitionis, quintū figurationis. Primum inquā priuilegiū fuit assimilationis. Solus etenim latro iste inter Christi membra corporaliter: passus est supplicium crucis simul cum ipso, in quo decoratur effigiata similitudine Saluatoris, quia crucifixus crucifixum associat. nec hoc priuilegium conuenit alteri cuicunque. Nec tamen obstat, quòd pro suis sceleribus crucifixus fuit, quia post plenam conuersionem fuit legi-

Amor pfectionis boni latronis.

Boni Latronis priuilegium.

A timum membrum Christi, & extunc pœna sua cõfigurata fuit similitudini mortis eius. Secundum enim fuit priuilegium associationis, quia solus ipse matrem Christi associauit lamentatione dolorosa, morientis filij Dei factus eius socius in fide, atq; dolore. Nulla enim alia creatura præsentis vitæ matrem associauit in prædictis. Licet enim Ioannes, & Magdalena amarè deflerent morientem Iesum, non tamen defleuerunt eum, vt Deum pro redemptione humani generis morientem: vnde & eorum lamenta multum fuerunt informitate insipida. Solius autem huius latronis cum ma-

Secundũ priuilegiũ boni latronis.

B ternis fuerunt accepta lamenta, quia verè Deum credidit desuper infusa fide, quem cum incredibili dolore hominem ante oculos suos morientem vidit. Tertium autem fuit priuilegiũ defensionis. Nam Christo condemnato a Iudæis impijs, tanquàm reo, latro iste eius innocentiam prædicauit publicè, & ipsum Saluatorẽ suum morientem, tanquàm æternum Deum armis, quibus poterat tanquàm suus collateralis miles strenue defensauit: Vnde potest probabiliter credi, quòd non solum scelestem increpauit latronem, & sibi Christi innocentiam allegauit, & proprium scelus in-

Tertium priuilegiũ boni latronis.

C iecit, sed etiam proteruos Iudæos, ac malignos Principes post tam duras contumelias Saluatori illatas non saturatos de supplicijs eius, qui sic impiè exierant insultare morienti Iesu aspera increpatione confudit. Nec est inconueniens ad credendum, quòd cum ipse superuixit morienti Iesu, & videret maternos gestus erga filium dolorum amaritudines exprimentes, quòd aliqua compassibilia verba filialis dulcedinis plena, illi quam suam veram matrẽ iã veraciter cognoscebat expresserit. Qui .n.iam se redemptum nouit a Christo non dubitauit se filium Virginis matris eius.

D Quartum vero fuit priuilegium petitionis. Nam iste latro solus postulauit salutem, quando Saluator mundi eam pro omnibus faciebat, vnde & abundãter eam recipere debuit, sicut & fecit. Quintum quoque fuit priuilegium figurationis. Nam ipse figuram tenuit, & quasi vicem omnium electorum. Et cum ipse repletus fuerit Spiritusancto, tanquàm electus ad ista priuilegia acquirendo, & multa alia, quæ non sufficio explicare: vtiq; credendum est, ꝙ Spiritussanctus inhabitans eum, agitauit eum ad omnia facienda, quæ decebat ipsum facere tanta immutatione a Christo sub illo

Quartum priuilegiũ

Quintum priuilegiũ

innouatum. Arbitror autẽ ꝙ electrix gratia Dei, quę tantum refulsit in eo, vt esset figura omnium redemptionis: istum latronem tam plene compatiendo Iesu, quàm in prędicando sanctitatẽ illius, quàm in associando lamentantem matrẽ, q̃ in arguendo Iudæorum proteruiam, & impiam cæcitatẽ, q̃ in prouocando omnes assistentes ad tanti piaculi animaduertionem, & sensum fecit strenuissimè operari. Nec obstat si dicas, ꝙ Euangelistæ de talibus nihil dicunt: nam si bene ponderantur, quæ nobis relinquunt in scriptis, poterit mens diligens, & deuota enucleare nõ dicta. Scribunt enim ipsum a Deo electum eum exorasse Christum, & E

F ab eo postulasse regnum, atq; a Christo liberalissime admirandum recepisse promissum. Ex quibus luculenter apparet, ipsum a Christo redemptum, ac per Spiritumsanctum iustificatum. Solet enim Spiritussanctus, quãdo ad aliquem statum eligit aliquã creaturam, cuncta sibi tribuere, quæ decet illum statum habere. Pensa igitur modo, si Christum generalem redemptorem latroni taliter postulanti decebat mediocriter dare, & non magis: sicut habebat apertum corporale latus ad faciem eius reserare sui cordis arcanum thesaurum ad illustrandum mentem illius electi militis, & fidelis sodalis.

G Decuit nempe, ꝙ sicut tunc sine mensura seipsum toti exponebat orbi, sic inæstimabiliter se infunderet illi menti. Tunc enim, quãdo mustum amoris amorosi Iesu in torculari crucis exprimebatur, cum pressione doloris quo totus orbis erat inebriandus nõ debuit quasi in paruo cyato propinari latroni, sed tota operatio mentis suæ in torculari cordis Iesu, quasi sine mensura demergi: vnde non puto istum latronem, nisi inter sublimes Dei Principes collocandum. Aduertẽdum est etiam, ꝙ quãdocũq; de aliquo electo scriptura sacra facit mentionem aliquam, ponẽdum illum in aliquo

H sublimi statu, licet nihil aliud dicat, relinquit sensatis mentibus cætera alia circa illũ excogitãda, q̃ statũ illius copiosè decorẽt. vñ diligẽter excogita, q̃ illũ latronẽ decuit operari: & tunc percipere poteris illum circa præfata fecisse mira, & quòd nõ potuit in corpore, adimpleuit in mente. Propterea nec mediocriter est pẽsandum, quòd Christus ei paradisum spõdendo singulariter ait, Mecum eris: per hoc manifestè declarans, ꝙ tunc Rex crucifixus habebat in cruce istũ, sicut collateralem militẽ, secum strenue compugnantem: vnde in illo

A lo mecum associato, & similitudo Christi regnantis correspondens associationi, & similitudini Christi morientis anthonomasicè denotatur. Sed admirantur fortè plurimi, quòd hi duo latrones tam dispari fide, & non dispari vita a diuino iudicio extiterunt iudicati. Secretum quippe iudicium Dei est, quòd vnus a Christi voce fuit approbatus, alter vero Christo tacente fuerit reprobatus. Christus namque æqualiter respiciebat hos ambos compoenales suos: medius inter eos pendebat affixus patibulo crucis, nec præaccipiebat personam alterius. Quid est igitur, quòd

Secretum Dei iudicium in duobus latronibus.

B Christo vnus irrogauit blasphemiam, alter vero pro illo suscepit moriendo tutelam? vnus cognouit iustitiam, & ipsam laudauit: alter vero impunè viuere postulauit. Erat ne fortè ad istos in Christo aliqua inæqualitas? hoc credere dico nefas. Quid ergo? dicam audacter quod sentio, quòd nec conuerso suffecit meritum suum: auersum verò iustè deiecit demeritum suũ. Nullus, nisi ex gratia conuerti potest: nullusque damnatur, nisi ex demeritis suis, hoc diuina iustitia exigente. Quod ergo demeritum illius, qui non credidit? Quod vero meritum, atque vnde illi, qui credi-

C dit? Meritum conuersione legimus, quid in occulto habuit ignoramus. Demeritum vtriusque conspicimus, quia latrones erant vtrique, homines vtique malæ vitæ. an verificatur sententia illa Apostoli ad Roma. cap. 9. Quem Deus vult indurat, & cui vult miseretur. Sed in tortuosiorem incidimus quæstionem: cum Deus acceptor personarum non sit, & cum ambo essent peccatores Christum æquè corporeo visu aspicientes iuxta eum pendentes, quorũ in cõuersatione Chr̃i alter non prçualuerat, quia neuter viuens illam habuerat: vnde vnus eorum meruit conuerti, al-

Demeritũ latronum.

D ter vero eorum meruit indurari? Quo merito vnus misericordiam accepit, alter vero in iusta damnatione remansit? Sed aliter quidem hæc, cum sit quæstio nodosa: non soluitur nisi Dei misericordiam, & iustitiam inspiciamus, & liberas hominum voluntates consideremus. Nam Deus ex sua misericordia donat peccata conuersis, & ex iustitia æterna supplicia ministrat auersis. Non ergo ista conuersio, aut auersio celebrata est ex præsentia Christi corporali, quam habebant æqualiter: non ex visu, quo ipsum intuebatur vterque: Non ex verbis eius peramplius directis in alterum, sed ex libera voluntate, qua iste credere voluit, ille vero incredulus permansit. Quoniam sicut illum Dei misericordia expectabat, sic non credentem merito reliquit diuina iustitia reprobatum. Ad ampliorem quoque huius mysterij sensum etiam dici potest, quòd totum humanum genus latrocinio paternæ fornicationis infectum, infernalibus supplicijs debuit iustitia suadente affligi. In huius generis medio Saluator affixus electos mera gr̃a, quasi dextrum latronem iustificãdo cõuertit. Reprobos autem quasi latronẽ sinistrum exigente iustitia dereliquit, vt latro dexter inueniat in misericordia crucifixi Domini, vnde gratias agat: sinister vero in sua ob- F
stinata malitia reperiat, quid ei diuina iustitia impendat. Propterea mysterio sacro conueniens est, quòd vterque latro fuit vtcunque blasphemus conuicians Saluatori. Quia Saluator mundi, sicut nullum reperit liberum, sic pro liberandis omnibus venit, licet liberationis fructus ad solos transferatur electos. Quod tamen non fuit ex defectu liberantis precij, seu redemptoris Christi, sed ex cæca malitia obstinata animi reproborum, quorum figuram tenuit iste latro sinister: qui nec mansuetudine dulcis Iesu conspecta, nec G
ex miraculorum aspectu, quibus fuit tota mundi machina immutata: nec a benigna Christi susceptione facta de socio suo conuerso, nec ex charitatiua correctione consocij sui se in maleficio confitentis consortem, & sibi Iesum prædicantis insontem voluit quomodolibet reuocari. Cui igitur iste, nisi propriæ malitiæ suam damnationem ascribet? Et cui alter ille latro dexter suam salutem poterit deputare, nisi gratiæ illius qui in latere suo pendebat? qui ipsum ad se diligendum, confitendum, prædicandum, & defendendum gratuita miseratione conuertit. Respira igitur iam H
in spe veniæ, anima quæcunque peccatrix: si tamen vestigia Dei tui sequi non horreas, qui in omnibus pressuris suis, nec semel os suum aperuit. Non autem querelæ, aut excusationis, aut maledictionis sermonẽ aduersus maledictos illos canes, vel leuiter diceret, quin potius nouæ benedictionis verbum, quale a seculo non est auditum super inimicos suos pro eis patrem orando ex abundantia pietatis effudit.

A *De compassione Christi ad matrem: & matris ad Christum, & quomodo in passione Christi omnes filij gratiæ, filij Virginis facti sunt, & de tenebris, quæ tunc factæ fuerunt in vniuerso orbe. Cap. 3.*

Triplex amorosa cõfœderatio in passione Christi consideratur.

TErtius vero Christi inflãmans amor in cruce fuit miræ confœderationis. Triplex namque amorosa confœderatio tunc extitit mysticè demonstrata. Prima fuit compassionis maternalis, secunda filiationis spiritualis, tertia admirationis generalis. Prima fuit compassionis maternalis. Vnde Ioan. subdit, Stabat autem iuxta B crucẽ Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalenæ. Parum dixisti, o Euangelista, perfectis auribus aliquid maius dicere potuisti. Stabat, tu inquis, iuxta crucẽ Iesu mater eius, cũ in ipsa cruce penderet: vel ei plus vtique debes, quàm reliquis, de quibus dicis, & Maria Cleophæ, & Maria Magdalenæ, omnino illa plus ad crucem appropinquabat, quàm quicunque alij: quia non solum iuxta crucẽ stabat, verum etiã in cruce pendebat: de se enim in se nihil remanserat. Tota commigrauerat in dilectum: & dum ille corpus, C ista spiritum immolabat. Sed qua parte stabat Virgo Maria iuxta crucem? vtique ad sinistram Christi, secundum Alex. de Halis, scilicet, vt pro peccatoribus filiũ exoraret, qui a sinistris Domini sunt. Aliter non verificaretur, quod in persona Christi pendentis in cruce Propheta ait: Considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognosceret me. Secunda fuit confœderatio filiationis spiritualis, & de hac subditur: Et cum vidisset Iesus matrem, & discipulum stãtem, quem diligebat: oculis & vultu annuens de Ioanne dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo, ec-D ce mater tua. Pulsantur admiratione omnium legentium, siue audientium mentes, scilicet quo motu, quo sensu, qua ratione, qua possibilitate, qua vera auctoritate ista dicũtur, quòd discipulus transeat in filium Virginis: & Virgo habeat purum hominem filium, quem non genuit: sic nec quòd sit filius ex Virgine, qui de corruptis parẽtibus natus erat ex semine. Impossibilia quidem videntur hæc, sed nihil impossibile apud Deum. Pietate quidem, & oratione opus est ad ingrediẽdum tale mysterium. Mulier enim Beata Virgo vocatur a Christo, quam nunquàm appellauit ex vocibus matrem.

Cisideratio cõpassionis maternalis.

Mulier & non mulier, sed super Angelos, E & homines, & mulieres superexcedẽs mulier. Accepit a filio, quem cum æterno patre vnicum possidebat filiũ, præter ventrẽ, quem ante in carne habebat ipsa nepotem. Sed in quo filiationis genere Ioannes Virginis factus est filius, aut eius mater fcã est virgo? non hoc natura fauet, non conceptus, non partus exequitur, non ingressus in vterum, vt denuo nasceretur: non adoptio pro hæreditate in temporalibus consequenda, nec ex imitatione, aut ex prolata doctrina. Nec ista differenda erant Verbo Christi: nec facta est locutio, vt sit quasi, sed sic a Christo legimus dictum: Mulier, F ecce filius tuus: vt exclusa omni superfluitate verborum secretum mysterij penetremus. Mysticè igitur intelligimus in Ioãne omnes animas electorum, quorum per dilectionem Beata Virgo facta est mater: filius enim in Græco nomen amoris est. Omnis enim Christi amor in amore Virginis transit: vt merito filius, id est, amor Virginis nuncupetur: magisque Virginem habeat matrem, quàm illam quæ illum ex peccato damnatum mundo suscepto semine generauit. Mutatur hęc maternitas, & filiatio ex auctoritate verborum Christi in cruce pendentis: propterea natura transit in gratiam, & gratia nobilitat profecto naturam: Non quòd vna in alteram G commutetur, sed quia natura ex gratia perficitur. Mala mulier Eua corruptione naturæ: Bona mulier Maria mater gratiæ, mater misericordiæ. Datur mater gratiæ pro matre naturæ: manet tamen mater natura, manet etiam mater ex gratia. Erat enim Ioanni mater Maria Salome in ordine succedentis naturæ: est etiam sibi mater Beata Virgo in ordine gratiæ. Est mater Eua cunctorum per traducem naturæ: est & Virgo Maria mater omnium amantium Christum per infusionem inuisibilis H gratiæ. Non desinit esse Ioannes filius corruptæ matris, quia imperio Christi filius factus est Virginis. Nec potest non esse filius Virginis, quia fuit ante filius corruptæ matris. Nam prius est quod carnale, deinde quod spirituale est, aut esse potest: protinus vnus & idem homo est per naturam, Christianus vero per gratiam, Et per vnam hominis filius, per alteram filius Dei appellatur. Voluit igitur Christus in cruce pendens, antequã moreretur per omnia præostendere charitatem, & quãtum dignitatis humanæ naturæ cõtulerat,

Non est modica filio ista de Ioãne, an vere fuerit filius Virgi nis.

A rat, vt firma spes esset remeationis ad patrem: vnde si dedit potestatẽ filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius: quod nõ per naturã, sed penitus per gratiam fit: cur non dedisset nobis, vt filij essemus matris eius, quod fit per gratiam, quę infinitæ potentiæ est, non per naturam, quæ est potẽtię limitatę. Plus etenim est ꝙ simus fratres eius ex patre, quàm ꝙ simus ex matre: plus ex æterno Deo, quàm ex tẽporali parente. Nõ dedignatur Christus humanum hominum genus propter naturam cõditam, quæ bona fuit: non propter naturam corruptã, quæ vitio se turpauit: non ex criminibus, B quibus inuoluitur: quin si velimus ipse velit nos ex vtroq; parente tam ex æterno, q̃ ex ea quæ fuit ex tẽpore, suos per gratiam esse germanos, vt vna cũ ipso nobis sempiterna sit hæreditas. Mira naturæ mutatio, non tamen transmutatio. Mira generatio filiorum, sed in his mirabilius est, ꝙ gratia non extinguit naturam, & natura non confundit insitã gratiam. Vtriusq; iura seruantur in homine, naturæ. s. in qua natus est, & gratiæ in qua renatus est. Igitur de libidine natus in filiationẽ posse ingredi honestatis, nullatenus dubitemus. Ac per hoc immutabili edicto innuitur, ꝙ postquam transla-C tio facta est de natura in gratiam, & addita est gratiæ maternitas ad filium naturalem, ꝙ sub fomentis & erudimentis viuere obligamur secundæ matri prima nõ abolita, sed submissa: quia nemo cum inuenit gratiam, definit esse homo, sed retinens quod per naturam accepit, qualitate mentis & corporis supra hominem per gratiã viuit, qui tamen homo fuerat per naturã. Diuino igitur iure plus debemus gratiæ q̃ naturæ: & plus illã venerari atq; diligere in nobis, q̃ id quod natura fecit in nobis. Nã illum verum finẽ boni, quem omnis anima rationalis siue rationis quodã naturali instinctu plus amat, D quamuis multi vario errore delusi illum fugiant appetentes. Non prima natura mater, sed gratiæ mater secunda prosequitur, vel consequitur: propterea ex natura mater cũ dexteram atq; sinistram regni pro filijs petijsset, non accepit, Matt. 20. c. Quia nõ naturæ, sed gratiæ superna hæreditas dãda est. Quamobrẽ ex illa hora accepit illam discipulus in suam. Ex illa hora. s. qua Christus pro matre reddidit matrẽ: aut matri naturę addidit matrẽ gratiæ discipulus matrẽ Virginẽ in suã animo reuerenti & animo inclinato suscepit. Ex his igitur manifeste apparere põt, fidelis anima, ꝙ insatiabilis amor dulcis Iesu, qui omnimodo omnino tuam E operatur salutẽ, tuis cõpatiens lapsibus, in recõmendatione materna tibi medicinam prouidit, & apud iustitiam suam efficacem tibi cõstituit aduocatã. Ille vero, qui primo meruit huius medicinæ sanitate potiri, discipulus ille, quẽ diligebat Iesus: qui sicut in cæteris, sic & maxime fuit in illa recommẽdatione dilectus, non mediocriter ditatus fuit ampliatione, virtutibus & meritis ac supplicationibus huius sacratissimæ matris. Nec quisquam humanæ pietatis amore pro cõpassione Virginis moueatur, ꝙ pro filio Dei acciperet filium Zebedęi: & ꝙ pro morienti Christo pro successione tenendus es-F set Ioannes: quoniam Christus nec se filiũ Virginis denegauit, & indubitatam resurrectionis proximę fidem alma Virgo tenebat. Propterea talis filiatio non erat oportuna. Nec ita Virgo absorbebatur doloribus, vt talia quæ augebantur mysteria ignoraret: Christus vero non pro eo ꝙ moriebatur, hoc agebat sensualiter, vel humanè, sed vt vere virtus & gratia demum æterna felicitas adderetur. Tertia confęderatio est admirationis generalis: propterea subditur a Matth. 27. cap. ꝙ a sexta hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terram vsque ad ho-G ram nonam, vt verificaretur quod Amos 8. cap. scriptum est: In die illo occidet sol in meridie, & obtenebrescere faciam terram. Stupendum quidem miraculum fuit hoc, per vniuersum orbem ilico & vno momento obscuratus est sol. Nam sicut accensa lucerna in domo, subito per radios non obstatos totã domum illuminat: ea vero celeritate, qua extinguitur in omni parte domus tenebrę diffunduntur. Sic cum lumen visibilis mundi radius solis subito fuit extinctus, immo ipse sol in suo corpore obscuratus: totus sensibilis mundus in om-H ni parte sui obtenebratus est, vt inter mundi sapientes & studentes in motibus syderum notaretur esse miraculum præter solitum naturæ cursum, & consuetum eclipsationis modum: quæ nunquam in sole agitur, nisi cum inter solem & terram in toto vel in parte luna interponitur: & tunc luna librabatur in inferiori emisperio super terram deorsum, sol vero in superiori emisperio super terram in altioribus suæ speræ partibus ferebatur. Insuper Dionysius in epistola ad Policarpũ dicit, se tẽpore passionis Christi fuisse in Ægypto: & diligẽter notasse multa miracula in tali solis eclipsatione. Ecce ꝙ aer obscuritate vestit in testimoniũ sceleris,

A sceleris, quia innocens moritur. Eclipsatur contra naturam sol, quia contra naturam patitur verus sol, & auctori vitæ morienti nobilis lux condoluit. Et quodam iure vindictæ, datæ sunt tenebræ ignoranti mundo, quoniam mundus Dei filium non cognouit. In mysterium quoque voluit Deus circumcidere oculos hominum cum tenebris densis, ne visus in obiecta forinseca vagaretur: sed vt ingrederetur ad cor ad considerationem eorum, quæ contra Dei filiú agebantur. Diemque vertit in noctem, vt intentior fieret consideratio & contemplatio
B arcanorum tam his, qui prope: quam his, qui longe filij Dei passioni astabant. Quod quidem in Atheniensibus in posterum patuit, quando ex illis tenebris annotato tempore quo factę sunt, magna lux fidei in eorum cordibus interluxit. Obstupuerút quidem solem contra naturæ ordinem eclipsari, vt non pars solis ex interpositione lunæ, quæ totum tota etiam obex facta eclipsare non posset, sed totus diuina potentia sit cóuersus in tenebras, qui tunc vltra capere nó valentes, pro ignoto Deo aram fieri decreuerunt, sicque futuræ memoriæ caracterib⁹ mandauerunt. Ad illam autem ciuitatem prædicator gentium veniens cum Ariopagitis facto congressu, vt scribitur Act. 17. c. Dionysium conuertit ad fidem: causam principalem differens, quare per omnem terrarum orbem illo die tenebræ sunt diffusæ.
C Nec non quem illi Deum ignotú dicebant, vt notum eis diffiniuit & prædicauit. Quod autem de tenebris dicitur, ꝙ factæ sunt super vniuersam terram. s. a duobus Euangelistis: ab alio quod tenebræ factæ sunt, & sol obscuratus. Sed vnum ex altero secutú est: quia ex obscuritate solis, quæ cępit sexta hora, tenebræ sequerentur vsque in horam nonam, in qua Christus voluit expirare antequam tenebræ pellerentur. Post expirationé vero illico cætera signa sunt secuta. Nec etiam a mysterio vacat, quod ab hora sexta vsque ad horam nonam, id est, per tres horas tenebræ factæ sunt: vt innuatur apertè,
D quod tres sunt expulsæ virtutes, vel potius in hominibus eclipsatæ, in quibus anima peccatis mortua reuiuiscit, vt est fides, spes, & charitas fructuosa. Et tres in anima hominum sunt ebetatę potentiæ, vt pro pter hominum scelus huiusmodi committeretur scelus, vt in carne moreret Dei filius.

Quomodo Christus tripliciter propter nostram dilectionem a patre extitit derelictus in cruce. Cap. 4. E

QVartus autem Christi inflammans amor in cruce fuit miræ derelictionis, & de hoc subditur: Et circa horam nonam, s. inceptam, nondum tamen finitã, exclamauit Iesus voce magna dicens, Hely heli lamazabathani. hoc est, Deus me⁹, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Exclamauit autem Iesus ad patrem, vt homo in doloribus cóstitutus mortique propinqu⁹. voce magna clamauit, vt eum audirent in cruce pendentem & de proximo morienté, quem suauiter vbique docentem contempserunt. Simulque hoc clamore admonet nos diligenter pensare, ꝙ verè non diligimus Deum, si pro loco & tempore non exponimus nos ad quæcunque difficilia pro amato: atque congeminans subdit, Deus me⁹, creatione: Deus meus, vnione: vt quid dereliquisti me? Tripliciter enim fuit Christus propter amorem nostrum derelictus a patre. Primo per condemnationem, secundo per priuationem, tertio per onerationé. Primo enim per condemnationem. Nam, vt dicitur Io. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. s. per condemnationé ad mortem pro salute nostra. Propterea sentiens anima Christi super se recipere diram sententiam pro omnib. peccatoribus pondus dolorum omnium perfectè contemplans, quasi ad patrem querula admiratione proclamat dicens, vt quid dereliquisti me? quasi dicere velit, Sic propter amorem humani generis passionibus & cótumelijs mortis opprobriosè a te traditus sum, vt quasi illius beatæ vnionis, & inuiolabilis communionis, quo in Dei supposito ista dolorata natura inserta est, tu pater zelo iustitię videaris oblitus. Secúdo autem derelictus est Christus a patre per priuationé. s. spiritualium consolationum. Nam cum in cęteris Dei electis pro suo honore certãtibus & patientibus influxus diuini dulcoris quasi totam supportauerit, & temperauerit vehementiam illati doloris: solus ipse Iesus quantum ad hoc est præter cęteros in passionib. derelictus, ita vt nulla gaudij & dulcoris redundãtia fieret ab habitu & ab actu suæ gloriæ in naturam, q̃ patiebatur, sic ꝙ mitigaret passionis acerbitatem. Et hoc vt tantú immensè pateret, quãtum illa natura passibilis pati poterat, oĩ ab eo refrigeriose parato. Et hoc qdé attestaẽ virtuali ꝑfectioni

Quō Christus i cruce vocauit patrē Deū congeminando vocē vt exprimeret maiorem affectum. F

Chrs tripliciter a prē derelictus. Primo. G

Secūdo fuit derelict⁹. H

A ni omnium habituũ mentis Christi. Nã quo fortius patitur virtus, nullo alio experimẽtato dulcore, nisi ipsiusmet amatæ rectitudinis: tanto est sublimior actus, qui ab ipsa procedit. Ratio huius est: quia culmen virtutis patientiæ principalius, & essentialius cõsistit in virtuali fortitudine, & sui habitus, & illius actus, qui magis specificus est, quàm in alijs sibi annexis: vnde qui plus habet de isto, plus habet simpliciter de culmine patiẽtiæ veræ. Et idẽ iudicium est de quacunq; virtute. Actus autẽ principalissimus ipsius patiẽtiæ est nullo offensiuo, nulla molestia, nulla ratione impatientiæ vitio locum dare: sed tunc virilis, & robustus amor B seruãdi patientiã, & fugiendi omnẽ ipsius impatientię deordinationem est principalissimus actus eius. Constat autẽ, quod quanto difficilior, & poenalior est tentatio, quæ infertur: tanto difficilius est nõ cedere ei. Vnde cæteris paribus, maius est grandem molestiã, quàm modicã sufferre. Et iterum maius est ęqualem molestiam sustinere ex solo robore habitus virtuosi, & conatuum voluntatis habituatæ per eũ, quàm facere hoc cum aliquibus adiutorijs assistentib. habitui, & voluntati. Hunc aũt summæ patientiæ statum etiam aliquibus singulariter electis, quãque C Dñs impertitus est, sicut fecit patientissimo Iob: In quo, vt plenius probaretur robur virtutis eius, vr Deus cessasse a talibus immissionibus spiritualium consolationum, atque dulcorum. Propterea non immerito Iac. 5. proponitur Iob vna cũ Christi morte in ipsius patiẽtiæ singulare exemplum. Idẽ videtur accidisse in Paulo. 2. Corint. 1. cum ait: Quoniam supra modum grauati sumus supra virtutem, vt tæderet nos etiam viuere. Et hæc est penuria, de qua ad Philippen. 4. c. idem Apostolus ait: Scio abundare, & D penuriam pati. Hoc etiam statu Beata Virgo ad literam, & mystice probata est. quod quidem manifestè ostendit, cum Luc. 2. c. in reinuentione filij ait, Ego & pater tuus dolentes quærebamus te. de quo statu etiã Ioseph participẽ esse ostendit. Tertio quidem derelictus est Christus ab æterno patre per onerationem: quia ipse solus onus suæ passionis portauit, eo quod ipse solus pugnauit ex propria gratia ab omni adiutorio liber, cui gratia sua, tanquàm radici meriti debebat cõnecti. Vnde Esa. 63. ipse Dominus ait: Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum. Nam tota dolorum suorum fiebat supportatio in seipso, quia nulla creatura plene poterat ei compati, sed ipse patientis, & compatientis tenuit in se actus, atq; dolores. Vnde ad mo- E dũ magni, & spatiosi maris, intra cuius abyssalẽ ambitũ ipsius inundationes, & fluctus semetipsos illidunt: sic dolores animæ Christi mirabilibus in se refluxibus, & reciprocationibus, quasi infinitorũ respectuũ capacitate, immẽsurabilis mẽtis illius semetipsos illidendo cõtinue perstringebant. Vnde in persona illius Propheta ait, Veni in altitudinẽ maris, s. amaritudinũ & dolorũ: & tẽpestas demersit me. Nullus autẽ Sanctus sic potuit derelinqui, quia nullus vnquàm habuit gratiam, nec habere poterit in æternũ, nisi gratiæ Christi insertam: immo nulla gratia F aliquid est, nisi id quod ipse Christus in seipso dignatus est facere. Et iõ nullus relinquitur in passione, neq; in aliquo virtutis actu, quin sit Christus, qui patitur & agit in illo. Quod autẽ dicit, Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti? Consonat Psal. 21. in quo Propheta loquitur in persona Christi pendentis in cruce, dicens: Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? longe a salute mea verba delictorũ meorũ. Secundum enim Hiero. Christus cecinit hunc in passione psalmum, atq; sequentes vsq; ad versum illum, In manus tuas commendo spiritum G meum. Quod autẽ Matt. 27. subditur, Quidam illic stantes, & audientes dicebãt, Helyam vocat iste: Sine videamus, an veniat Helyas liberans eum. De ignorantia cruci assistentium, & non intelligentiũ Chri linguã prouenit, quod noie Hely suũ patrẽ inuocabat. Sæpe etenim fit, vt defectu male intelligentium vnum pro altero interpretetur.

Tertio Chrs fuit derelictus

Simile.

Psal. 21.

De triplici admiranda siti Domini Iesu Christi pendentis in cruce. Cap. 5.

Quintus vero Christi inflamãs amor H in cruce fuit attractionis in admirabili siti ostẽsus: propterea subditur, Sciens aũt Iesus, quòd oĩa cõsummata sunt: vt cõsummaret scriptura dixit, Sitio. Fere omnia, in Christo erãt completa tormẽta, & mysteria passionis: hoc tñ restabat prædicẽte scriptura, quod proxime moriturus sitiẽs potaretur aceto, Sitio, propterea inquit. Triplici eni siti sitiebat propter amorẽ nostrum amorosus Iesus. Prima fuit corporalis, secunda spiritualis, tertia vero mortalis. Prima. n. sitis extitit corporalis. Ad literam enim Christus sitiuit, tanquàm sanguine, & humore corporis exhausto. Est nihilominus aduertendum, quod ex Matthæo, & Marco

Triplici siti laborauit Chrs.

A maxime propter tria. Primo vt intuat, quod reprobi quasi pro nihilo reputātur, & quasi pro tanto sunt extra omnia entia. Secūdo, vt in electorū vniuersitate doceat esse quādam integram totalitatem vniuersi, p quā omnia dici potest. Tertio, vt secundum cōmunem loquendi morem, quo quando triumphantes omnia quæ sunt in regno iā capto, prout volumus iam sumimus, dicimus nos omnia trahere ad nos. Admiranda est igitur ista sitis Domini nostri: Et mirum equidē est, q fons sitit, imo q omniū aquarum redundantia sitit. Et qui omnium B sitim venerat tollere patitur q ab alijs venerat auferre. Inuitauerat ipse mulierem de Samaria, vt ab eo expeteret aquæ ciphum, ne in æternum sitiret: & nunc patitur sitim: Quid est hoc, nisi quia caput nostrum pro nobis ad patrem, sitio, altè proclamat. Pro nobis omnibus loquit se sitire contestans: velut caput pro membris & desideriū, quod genus humanū hre debet gloriç sempiternæ Christus expressit pendēs in cruce. Proinde sitim exprimens sitim a nobis poscit: vt si nos sitit, & nos sitiamus ad eum, queadmodum Psal. prædocuit di. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, qñ veniā & apparebo ante faciem Domini. Tertia ve C ro sitis Christi i cruce fuit mortalis, quia in cruce mori ardentissimè affectabat. O amor omnia vincens, qūo superasti in bono Iesu omnem mentis & corporis cruciatum. Nā licèt diuinitas ad solum tricenarium annorum numerum, vel circa, terminauerit mentis Iesu immensurabiles esse dolores atque corporis cruciatum, ad solum trium horarum restrinxit spatium: non tamen fuit charitas Christi horum artatione contenta, nisi inquantū fuit diuinæ voluntati cōformis: Sed simpliciter & totaliter & liberè, quantum ex se fuit, si diuinæ voluntati placuisset D ab eo tantum pondus exigere, sed obtulit pro toto æterno: vnde dilatauit vitam suā p desiderium ad quoddā ifinitum viuere & ad sustinendum infinitas mortes perfectè se offerēdo ad omnes rationes, de quibus infra dicemus in principali tertia parte huius sermonis. Et si voluntas reputatur pro facto in quocunq; peccatore, gratia iformato, qñ. s. facultas abest, pro quanto & quasi infinitissimo sacrificio reputata & accepta fuit a patre talis amorosa volūtas in ipso homine Deo. verè igitur reconciliationis sacrificiū & nostræ redemptionis pcium infinitū plus beatissimæ trinitati placabile fuit, quam totius mūdi culpę ei potuerint displicere. Expergescere ergo, o anima mea, morte Christi redempta: & regratiare charitati cordis Iesu, non solum pro trium horarum cruciatu, sicut actum fuit in patibulo crucis: sed pro toto amoroso affectu suæ mentis, quo factus est Sacerdos & Pontifex in æternum secundum ordinem Melchisedech: neque initium, neque finem habens, id est, non habens terminum in suæ longitudine & latitudine charitatis. E

Pia exhortatio ad animam.

De triplici perfecta consummatione: quæ tempore Passionis Christi pro nostra salute completa est. Cap. 6. F

Sextus inflammans amor Christi pendētis in cruce fuit mirç consummationis. Nam finis præcepti est charitas, & potissimè charitas crucis. Vnde Ioan. 15. Domin' ait. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suā ponat quis pro amicis suis. Propterea subditur: Cū accepisset Iesus acetum, dixit, Consummatum est. Triplex enim est cōsummatio amorosa, qua propter nos cōsummatur & perficit omnis psectio nostræ salutis. Prima est consummatio corporalis, secunda est cōsummatio spiritualis, tertia est consummatio legalis. Prima est consummatio corporalis, quę. s. facta est in incarnatione Dei filij. Nam consummata sunt omnia, quæ prędixerūt, aut pnunciauerunt Prophetę Chrm venturū ad nos, nasciturum pro nobis, conuersaturum nobiscum, & peracturum, docturum, dicturū, passurumque tanta pro nobis. Consummata sunt enim in eius corpore tempore passionis omnes angustiæ, omnes illusiones, omnes peregrinationes, omnes lassitudines, omnes fames, omnes sites, omnes vigiliæ, omnes pęnæ, omnes lachrymæ, omnia flagella, omnia sputa, omnia suspiria, omnia desideria. Et si considerantur omnia Christi membra, omnia consummationem sui corporis manifestant. Nam passus est in pedibus non solum confixione clauorum, sed etiam multa fatigatione itineris in suæ vitæ discursu, prædicando cum multo labore: In tibijs supportando corpus in laboribus suis: In genibus procidendo ac genuflectendo: In cruribus, corpus sustinendo: In omnibus iuncturis, sæpe multo labore lassatus, vtpote tener & delicatus tā duris laboribus subditus, vigilando & orando, prædicando, clamando, super dura stramēta iacendo,

Consummatio triplex. G H

Chrs passus est in omnibus membris.

A do, immo sepæ in terra pernoctādo, in deserto 40. diebus, & 40. noctibus lectum, nec domum habuit ad quietem. Et sæpe cū discipulis pauperibus & despectis fuit in multis locis viliter & austere receptus, imò aliquando reiectus. Vnde Lu. 9. c. ait, ꝙ Samarithæ non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Hierusalem. Sed & generationis membra quæ in nobis sunt pudoris, in circuncisione dure fuerunt vulnerata. Membra autem intestina deseruientia nutrimento afflicta fueruut sæpe indurata fame. Membra vero vitalia ac respirantia, sicut cor & pectoris concauum & similia, ex-
B titerunt afflicta in multorum suspiriorum & gemituum assumptione pro salute nostra. Scapulæ & costæ corporis lateraq; dorsum & vniuersaliter omnia mēbra dure in flagellatione fuerunt afflicta, in qua superficies suæ delicatæ carnis, ac teneræ fuit dolorose dilacerata & sanguine rubricata. Brachia fuerunt durè ac strictè ligata: & quantum credo, hincinde ante & post contumeliose retorta: tam in horto, quàm in domo Cayphæ, Annæ, Pilati, atque Herodis: a quibus omnibus locis ligatus processit. Humeri fuerunt afflicti dura crucis portatione: & tunc credo collum fuisse af-
C flictum camo in eo apposito, per quem ad maiorem cōtumeliā traheretur. Aures fuerunt repletæ opprobrijs & clamoribus. Nares fuerunt afflictæ fętore horribili sputorum abominabilium Iudæorū: Sed & facies sputis abominabilibus deturpata fuit. Nec incōueniens est etiā cogitare, ꝙ sputa illa immunda impulerint supra sacra labia eius. Genæ & facies eius tota afflictæ & tumefactæ fuerunt tam alapis quàm percussionibus duris. Oculi fuerunt velatione confusi, fletu multiplici reliquati ac multipliciter afflicti, dum illas diabolicas facies hostium suorum aspiciebat inspirantes in
D eum iracundiæ ignem. Vertex capitis dure fuit afflictus spinis & percussionibus. Demum cum quodlibet membrum Christi acceperit passionis supplicium, lingua quoq; non fuit immunis in amaro gustu abominabilis potus, tam felleo ante crucifixionem, quàm nunc in potu aceti, vt sic in amaritudine omnia eius cōsummata sint membra. Vnde merito clamet, Consummatum est. Consummata est igitur Christi vita ꝑm beneplacitum sui patris: Impletum est paternum imperium: Perfectum est denique finale obsequium. Consummauit igitur, vt Gen. 2. c. primus recitat prophetarū, creator

Consummatū est. hoc verbū solū dixit Christus i cruce.

omnium Deus opera sua sexta die, & die se- E ptima quieuit ab omni opere, qđ patrarat. Sic & Christus in cruce sexta die opera sua recreationis perfecit & requieuit sabbato in sepulcro. Perfecit Noe arcā in centum annis, quā in vno cubito cōsummauit, vt in ea saluaretur humanum genus ibi duntaxat octo animabus humani generis reseruatis. Cōsummauit Christus in cruce salutem totius humani generis, si merito iustitiæ fuisset accepta in præcedentibus cunctis: similiter & suscepta in sequentibus singulis. Quā salutem in cruce velut Noe in arca: in crucem & passionē asperā pro nostra salute F in vnitate fidei consummauit & cōsummationi consummatio apposita est in cruce. Secunda est consummatio spiritualis: duo nēpe spiritualia in cruce consummata sunt: Primo nequitia, secundo iustitia. Primo. n. consummata est nequitia. Nā in omni peccandi genere hominum malitia forefecit: & nihil est mali, qđ prætererit delinquēdo: vt ꝑter oīa illa sensualia & spiritualia mala, quæ innumeris modis aguntur, ēt vsque ad Dei negationē & colēdo idola & simulacra cęlesti militiæ atq; sydereę exhibuit cultū, qui soli Deo debitus est. Sed post oīa hæc, vt ꝑdixerat propheta, Cōsumetur nequitia G peccatorum: nunc hęc nequitia cōsummata est, qm̄ nulla maior nequitia q̄ Dei filiū interficere, & zelum legis inflectere super eū. Sed quod crediderunt, penitus nequiuerūt. Nā & si mortuus est semel ex carne, viuit tamen in æternū ex Dei virtute. consummata est t\[?\] nequitia peccatorū: nō. n. humana seu malorū nequitia posset prolabi in peiora. Secundo consummata est iustitia, quæ quidē ex Dei bonitate ibi consummata est, vbi nequitia consummationē accepit. Nam Christo patiente atq; moriente, sicut consummata est nequitia, non per terminū peccatorū, sed ꝑ excessum malorum operum: ita per Christum consummata est iustitia in opere redemptionis humanæ per passionē mortis atq; pœnarum. Nā sicut peccatum H cum consummatum fuerit, generat mortē, vt dicitur Iac. j. c. sic mors Christi cum consummata fuit, destruxit peccatū ipsum æternā generans vitā: vt eodē tempore atq; mysterio fit per excessum & nequitia per homines: & iustitia per Dei filium consummata. Ipse enim semetipsum fecit nostram iustitiā, cum iniuste ad mortem cōdemnatus est. Tertia vero est cōsummatio legalis. Nā in Christi passione & morte consummatæ sunt omnes scripturæ, omnes figuræ, oēs prophe-

Quō consummanda iustitia, q̄ ex Dei bonitate consummata est.

A prophetiæ. Insuper consummata sunt omnia præcepta, omnia promissa, omnia sacrificia. Consummatum est etiã testamentum nouum. Sed vt hæc consummatio de Christo, de qua nunc loquitur, magis mentibus fidelium inclarescat: altius intendamus ad prophetias. recurrentes veteres, ad quas cum scriberet Apost. 8. c. ad Hebr. quanquã permodicum aliter in prophetia, aliter in Apostolo litera sonare videatur: sensus tamen potius quàm litera capiendus est. Inquit recitans 31. c. Hiere. Ecce dies venit, dicit Dñs, & consummabo super domum Israel, & super domũ Iuda testamentũ nouũ.

B. Nouum quidem testamẽtum a veteri multa distinctione atq; differẽtia discretum est. s. datione, tempore, loco, causa, effectu, sacrificijs, cerimonijs, sacramentis, obseruationibus, traditionibus, promissionibus, ordine, dignitate, intelligentia, virtute, mysterio, executione & fine. Quod præceptum Christi incarnatione peractum, Christi natiuitate, vita, doctrina, promissione, testimonijs, miraculis, sacramentis & passione pœnarum & mortis consummatum est. Nam vt ipse idem in 9. c. subdit: Vbi enim testamentum est, necesse est mors intercedat testatoris. Testamẽtum enim in mortuis cõ-

C summatum est: alioquin nondum valet, dũ viuit qui testatus est. Quamobrẽ Christus moriens clamat, ꝙ testamentum nouũ cõsummatum seu confirmatum est, s. sua morte intercedente. Nam in veteri lege dispositio & firmatio testamenti erat in sanguine & indulgentia & remissio peccatorũ, sicut scriptura Leuit. manifestat, & Apost. asserit, 9. c. ad Hebr. Sic & noui testamenti confirmatio a Christo facta est in sanguine sancto suo, melius clamante pro nobis quàm sanguis Abel, aut vitulorum, aut hircorum, aut quorũcunq; animalium veteris testamẽti. Proinde quoniã non in pluribus oblationi-

D bus placitum erat Deo, nec expiabãtur peccata in veritate, vt purgatio digna esset ad regnum: vna oblatione suijpsius ipse Christus omnia consummauit, vt ibidem 10. c. Apostolus testatur dicens, Vna enim oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Consuetudo quidem Regum & procerum mundi est, impressionem signi, siue sigilli in fine appositi facere fidem scriptis, in quibus suis obsecutoribus atq; commilitonibus dona, seu præmia largiuntur, & ex appositione illa consummata fertur merita seu grata largitio: Ita & Christus testamẽtũ nouũ vitæ agendũ hæreditatisq́, supnæ crucis passione signauit & firmauit in illo cõtẽta appositione signi asperrimæ crucis, in qua volũtariè ab apparitorib⁹ mortis se pmisit affigi. Has igit tres cõsummationes. ipse Dauid spiritu prophetico lõge ante se vidisse testatur di. Omnis consummationis vidi finem. O quam longa sententia breuis verbi, in quo quicquid est a Deo decretum, quicquid est patribus repromissum, quicquid in scripturæ decursu scriptum, quicquid est vtile & superab undans ad salutis nostræ precium, quicquid potest cogitari ad exprimendum amoris ex cessum, quicquid põt fieri ad gloriosum obt inendũ triũphũ, in breui verbo fit mirifice consummatum. F

Quòd per tria Christus in cruce pendens omnes electos reduxit in Deum.

Cap. 7.

SEptimus autem inflãmans amor Christi pendentis in cruce fuit miræ reductionis. s. omnium in Deum: quia per crucem Christi amorose fuit leuatum signũ in nationes ad congregandũ profugos Israel. Nã Christus mortuus est, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum, sicut Ioã. 11. c. ait. Et quia hic est omnium vltimus finis, s. vt sit Christus omnia ĩ omnibus ppea Iesus clamãs voce magna dixit, G Pater in manus tuas commendo spiritum meum. In quibus sacratissimis verbis ostẽdit Euangelista tria, quæ in Christo moriẽte cõsiderare debemus, quibus oẽs electos per amorẽ reduxit in Deũ. Primo consideremus vigorẽ, secundo amorẽ, tertio dolorẽ. Primo cõsideremus Christi vigorẽ, qui quidẽ patet p clamorẽ, quẽ moriens in cruce emisit. In quo peruali de potentiã virtutis suæ ostẽdit in statu, in quo cæteri moriẽtes vix possunt emittere modicũ flatũ: Vñ quasi triũphali tuba certaminis victoriã manifestans ostẽdit, ꝙ dolens vincebat, patiẽs superabat, derelictus debellabat, & moriẽs H triũphabat contra aereas potestates. Ecce ꝙ infirmitas Dei virtutẽ atq; firmitatẽ diaboli vsquequaq; subuertit. Propterea Apost. 1. Cor. 1. ausus est dicere, Quod infirmum est Dei, fortius est hominib⁹. Sed ego audacter addã, qđ infirmũ ẽ Dei, fortius est dæmonibus. Nã & dæmones infernales ad vigorem tanti clamoris non solũ territi, sed ẽt totaliter sunt deuicti atq; ꝓstrati. Scđo cõsideremus Christi amorẽ, quẽ nobis Christus moriẽdo mõstrauit. Ait. n. Pater in manus tuas cõmendo spiritũ meũ. In hoc. n. oĩum electorũ suorũ spiritũ causaliter & exemplariter

A plariter ac sacramẽtaliter cõmẽdauit & reddidit Deo patri. In anima.n. Chri vnita per oĩa deitati certa notitia scriptæ erãt omnes animæ suo sanguine redimẽdę, quas vt animã suã ad ęternã gloriã dirigebat. Pro quibus in lachrymis & clamore valido exauditus est pro reuerentia sua. Has siquidẽ patri animã suã recommendans, in ipsa oẽs patri suo altissimo recommendabat atque oẽs saluandas animas, velut suã vnã animã fecit, de qua patri dixit, Commendo spiritũ meũ: facit enim verissima charitas, quod est alterius esse suum. Proinde supereminens charitas Christi oẽm saluandã animã, suam

B animã faciebat. Reor quidẽ pia fide hoc caput pro corpore exorasse. Caput vero & corpus personã faciũt vnã, cuius est anima vna: hoc igitur sensu Christus orat velut corporis ecclesiæ cũ ipso capite Chro esset anima vna, vt amoris eius vehemẽtia vnionis charitatis & fidei sacramento mysticè dicat Christus patri de spiritibus oĩbus sibi adhęrẽtibus ĩ veritate quasi de spiritu vno, Cõmendo spiritũ meũ. Quia ſm Apostolũ 1. Cor. 6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cũ eo, velut cedula quædã rationalis & viua oẽs prædestinatos scriptos habens aĩa Christi fuit commendata patri, vt non pro continẽte fuerit oratio facta, quia iã saluus

C erat (comprehensor.n. fuerat a cõceptionis instanti) sed pro contentis emittebatur, vt passionis suæ & mortis meritũ obtinerent: vt quos anima Christi pteritos, præsentes atq; futuros dilexerat, saluarentur: quasi fuerit Christus hamus piscationis ęternę & tanq̃ sagena latissimæ charitatis in mari pręsentis sæculi a diuinitate iactata, quę nũc ad litus paterni pectoris reducitur cum omni multitudine electorũ, vnaq; secum oẽs intra paterna viscera collocauit, dum expiaret in mortem. Ineffabili perfundebatur amore anima Christi, eo ꝙ iussa paterna cõ

D pleuerat, factus obediens vsq; ad mortem, quia liberauerat vna morte sua innumeras animas mortuas in peccatis, de illa tartarea potestate, sub qua tenebantur inuitæ, cæterisq; claudebat aditus, ne iterũ introirent, si ex fide venirẽt in meritũ passionis. Tertio quoq; consideremus Christi Domini nostri dolorem, quia inclinato capite emisit spiritum. Inclinauit caput, magnum mysterium innuens præteritis & futuris. Erecta enim ceruice cõmissum est, vnde mulctatus est; atque superba mente agitur, vnde contemptus est. Proinde moritur versa vice capite inclinato, quia vultum defixit ad ima, sicut valefaciens impio mundo. Caput quoque E

Quõ Christus inclinauit in morte caput.

inclinauit in morte in expiationem erectionis ad vetita, simulq; suasit obedientiã, reuerẽtiam docuit, humilitatem in operibus vsquequaque monstrauit, cum omni perfecto mysterio inclinato capite expirauit. O anima mea, precioso Christi sanguine desponsata: respice in faciẽ Christi tui, & vide speciosissimũ forma præ filijs hominũ, non habentẽ speciẽ, neq; decorẽ: quia vultus ille desiderabilis Angelis suæ speciositatis rubore & virginali decore totus decoloratus caligantib. oculis i morte pallescit.

F O quis dignè stupere queat illam tenebrosam eclipsim luminum oculorum gratiosissimorum benedicti Iesu? O organum diuinitatis & psalterium veri Dauid: & vox dulcissima Dei patris, quis tibi interposuit silẽtium durissimæ mortis, vt iam auribus corporis non liceat amplius audire concẽtum tuæ dulcissimæ melodiæ? O pectus sacratissimum dulcis Iesu, paternæ sapientię contentiuum armarium gratiarũ, ꝙ insufflas in faciem creaturæ spiraculum vitæ, quis te priuauit respiratione vitali? O sacratissimæ manus, quæ vestro saluifico tactu sanabatis infirmos, nec dedignabamini piè leprosos contingere: quis vos tam crudeliter crucifixit? O pedes recti sanctorum gressuum,

G qui vestræ charitatis incessu virtutum omnium posteris vestigia reliquistis: quis vestrum tã crudeliter turbauit incessum? Quis ergo mundum priuauit exemplo, & vos affixit crudeli patibulo? O caro amantissimi iuuenis, a Spiritu sancto de castissimis visceribus Virginis matris artificiose concepta: quomodo diuulsa & dilacerata, liuida & sanguine cruentata, affixa nunc manes in patibulo crucis? Væ tibi impia synagoga, quę omni fera crudelior vitam deuorasti boni Iesu: qui tibi pater & sponsus & amantissimus filius a paterna charitate de regalibus sedibus missus est. Plange & tu H

dolorosa Hierusalem, quæ olim ciuitas sancta, nunc vero ciuitas homicidij, immo patricidij, quin potius Deicidij horrendo vocabulo nuncuparis. Assume lamentum super tuam crudelitatem, exue te vestimentis iucunditatis tuæ, induere cinere & cilicio. Non cessent oculi tui effluere fontes lacrymarum, quia in te saluator tuus occisus est. Et tu Domine sancte Pater de sanctuario tuo, & de excelso cœlorum habitaculo respice hanc sacrosanctam hostiam quam tibi offert Pontifex noster pro peccatis nostris, & esto placabilis super nequitia

A quitia populi tui. Considera & tu homo redempte, quis, qualis, & quantus est hic, qui pro te mortuus est: & verè omnium lapidum duritiem superabis, si ad tanti rememorationem piaculi nec terrore côcuteris, nec compassione afficeris, nec compunctione scinderis, nec pietate molliris.

ARTICVLVS SECVNDVS

Secundæ partis principalis de admirandis mysterijs, quæ superuenerunt tempore passionis.

B SEcundò côtemplemur mundi horrorem. Horruit quidê tota machina mundialis tā immane scelus ab impijs perpetratum contra omnium conditorem atq; modis mysticis atq; apertis lamentum sumpsit super scelere perpetrato. In signum igitur huius lamentationis velum templi scissum est in duas partes a summo vsq; deorsum: & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt. Iam enim Sole obscurato manente, statim Christo mortuo signa plurima subsecuta sunt, vt perfidi homines signorum attestatione credere cogerentur, qui Christo ex sua prædicatione cre

Mysteria, quæ aduenerunt tempore passionis Christi.

C dere noluerunt. Propterea non immeritò totus hic insensibilis mundus sic colore suo priuatus est, vt creatori suo compati videatur, & in eius morte lugubre & funereum assumere vestimentum. Et sicut Hieron. ait: Omnis creatura côpatitur Christo morienti: Sol obscuratur, terra mouetur, petræ scinduntur, velum templi diuiditur, sepulchra aperiuntur: Solus miser homo non compatitur, pro quo solo Christus patitur. Equidê primum post Christi mortem Euangelistæ signum asserunt templaris veli per medium scissionem, vt clarius elucescat quòd iam re

D uelatis mysterijs vmbrisq; fugatis omnium patrum enigmata & oracula prophetarum reuelanē, cum morte Chrs côsummatus est. Terræmotus etiam non immeritò factus est, cum terræ factor moreretur in terra. Tremuit terra moriente Christo, vt sentiretur in vniuerso terrarum orbe iniustitia mortis eius. Tremuit, ferre non valens quod plebs Iudaica sustinebat. Tremuit, velut pauēs ad tam insolitas & impias passiones, vt omnium fidelium mentes credāt & côtremiscāt, qm̄ ꝑ iniustis iustitia, ꝑ impijs pius, ꝑ peccatoribus sanctus, ꝑ hominibus in carne passus est Deus. Scissio verò saxorū siue petrarū, rerū insensibiliū, accla-

Quare terra tremuit in morte Christi.

Scissio petrarum in morte Christi.

matio fuit, quia auctor vitæ condemnatur E iniustè: cumq; hoīes in tali iniustitia ꝑ veritate tacebāt, petrę ꝑ scissuras quasi per aperta labia clamabāt, & suo modo ꝓuocabant dura corda hominū vt scinderenē & recogitarēt eū, qui talē ꝑ peccatoribus sustinuit passionē. Monumēta siquidē multorū aperta sunt longè a remotis & de ꝓximo defunctorū: & apparebant iā illa cadauera resoluta, consumpta in pulpis, discompaginata in ossibus, & fortè plura scatētia vermibus. Et patebāt oculis intuentiū omni remoto desuper lapide sepulturis illis dūtaxat, quorū cadauera erant integrè atq; in aīa cum Dño surrectura. Sicq; steterūt ab illa mortis hora, qua tremefaciēs terrēmot⁹ intonuit vsq; F in horā, qua Dn̄s ab inferis rediens reassum pto corpore, in corpore resurrexit: qui quidem cum Domino surrexerunt. Nec enim intelligendū est cū Chro mortuo ilicò surrexisse, & post resurrectionē intrasse Hierusalē, vt apparerent multis: qa tunc Chrs nō esset primogenitus mortuorū, & primitiæ dormientiū: sed continuò Chro mortuo factus est terrēmotus, saxa sunt scissa, & aperta sunt monumēta, & post resurrectionē ei⁹ vsquequaq; vulgatā, ciuitatē intrauerunt & multis apparuerunt. Qūo aūt putas matern- G na viscera de nouo côquassata fuisse côpassionis affectu ad filiū morientē, qn̄ sic vidit ꝑ immanitate flagitij super ipsum flere luminaria cęli, terrā sentiebat tremere sub pedibus suis, saxa durissima côtra naturā ꝓscindi, ac mortuorū tumulos aperiri? Ex quo nō immeritò côcludere poterat, ꝙ bene decebat illū cordialiter flere, quē elemēta insensibilia deplorāt. In hac igiē secunda contemplatione mundani horroris, tria etiā considerari oportet. Primò multorū admirationē, secundò multorum obdurationē, tertiò multorum ablutionem. Primi admirati H sunt secundū naturā, secundi obdurati sunt ſm culpam, tertij abluti sunt ſm gratiam.

De stupenda admiratione, quam habuerunt quidam ex visis signis.

Cap. I.

PRimò quidem consideremus multorum admirationem. Et de hoc Matth. subiūgit, dicēs. Cēturio & qui cū eo erant, custodientes: viso terrēmotu, & his quæ fiebant, timuerūt valde, dicens: Verè filius Dei erat iste. Alius Euāgelista ait: Vidēs aūt Centurio qđ factū fuerat, glorificauit Deum dicens, Verè hic

A homo iustus erat. Artabatur enim ex multis Centurio, vt diceret Dei filium, quē vt hominem cruci custodiebat affixum: Nam solē contra naturā viderat obscuratū. Audiuit Christum, quod quidē natura negat homini cōtinuò morienti, cū emisit spiritū, alta voce clamasse: Senserat insolito motu pertremuisse terrā. Amplius in stuporem adduxerat patientia morientis & firmitas memoriæ in his, quę loquebatur: cum indulgentiā postulauit ꝓ his, qui eū torquebāt, & latroni paradisum promisit, & matrē nō morte perterritus discipulo cōmendauit: ꝓpterea aliqd fidei expressit, sed in maiori parte defecit, cū sub ꝑterito tempore ait, Verè filius B Dei erat iste. Quasi credidisset Dei filiationem solutā esse ꝑ mortē: perfectū quid expressisset in fide, si dixisset, verè filius Dei est iste. Si aūt addat̄ verbū alterius Euangelistę dicētis, Verè hic homo iustus erat. Similiter & complices Cēturionis tremefacti & admirātes dixerūt & meruerūt participes fieri orationis Christi orātis ꝓ crucifixoribus suis. Et omnis turba Iudæorum & qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebāt ꝑcutientes pectora sua reuertebant̄. A sęculo & vsq; in sęculum nō fuit tale spectaculum, ꝙ tantus taliter moreretur.

C Spectaculum magnum, in quod desuper pater, de terris mater, Angeli, dęmones, mortui, viui, patriarchæ, ꝓphetæ, amici & ęmuli varia intentione spectabant. Percutiebāt sua pectora tremefacti Iudæi, verentes maiora pericula, nō tñ Christo fide vniti vt postulantes indulgentiā pericula euitarēt. Nō enim erat illa percussio emendatio, sed soli datio scelerum commissorum. Reuertebant̄ siquidē ad suum domicilium, non ad Deū. Deuota verò familia Christi, quamquā fragilis sexu, nō recedebat. Crucifixo assistebat excepta Virgine, fide carēs: & aīo timore ac dolore afflicta. Diuidebat̄ in situ, vt aliqua D pars de prope, quæ adhærebat ardentius: alī qua de longe prospectās astaret. Propterea subditur, Stabant aūt noti eius a longe. Erāt eī ibi mulieres multæ, quæ secutæ erāt Iesum a Galilęa ministrantes ei: Inter quas erat Maria Magdalenę, & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome mater filiorum Zebedei, & aliæ multæ, quæ cum eo ascenderant Hierosolymam. Mulieres erant sequentes magistrum, cui tanquam pauperi & nihil habenti vitæ necessaria, quibus egere voluit, de proprijs facultatibus ministrabant. Nec non & Virginem matrem venerabantur, quam videbant super omnes fœminas virtutum omnium claritate pollentem. Hoc siquidem sequendi filium alijs mulieribus præstabat audaciam. Ecce proceres & magnates Dominum mundi tanquā turpiter mortuum lamentantes: Ecce Principes conuenientes ad funus: Ecce assistentes Reges tanto Domino morienti. E

De obduratione multorum impiorum ex visis signis, ac de cautela qua suæ temporali saluti prouidebant sub pallio zeli & obseruatione legis. Cap. 2.

SEcundò consideremus multorum obdurationem. Multi nempe ex visis tam admirandis signis, nec sunt corde com puncti, nec admiratione commoti, sed magis in sua pertinacia obdurati, ad obuiandū humanis periculis insistebāt. Vnde notādū, ꝙ Christo iam mortuo superuiuebāt latrones, aut non talibus exactis pęnis, aut quia sic sæuè vt Christus, affixi non fuerant. Magis autem extimandum, ꝙ Christus voluntariè non coactus, moriēs morte, omnes in mysterium voluit præuenire. Iudæi ergo, sicut Ioannes ait: quoniam parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora sabbato: erat enim magnus dies sabbati: rogauerunt Pilatum, vt frangerētur eorum crura & tollerentur. O pessima superstitio Iudæorum, qui opinabantur contaminari die sabbati, si starent in patibulo corpora damnatorum: sed contaminationem suæ mentis minimè videbant, qui Christum ad mortem dirę crucis iniustissimè condemnauerant. Allegabāt autem præsidi reuerentiam sabbati: sed hoc malitiose agebāt, ne propter signa facta moriente Christo, sabbati quiete tumultus in populo nasceretur ex viso in cruce corpore turba facilè mobilis moueretur, atq; præcauebant ad corpus illud fieri reuerentiam ꝓpter terrentia signa. Timebant etiam, quia intuebant̄ vult⁹ hominū & mulierū signorum nouitate mutatos: verebātur quoq; ne Christo pendente in cruce signa profluerēt ampliora. Cum iā Pilatus petita cōcessisset: anteq eorum petitio executioni crudeli militū mysterio mādaretur, Ioseph ab Arimathia accessit personaliter ad Pilatum & petijt corpus Iesu. Miratus autem Pilatus, ꝙ iam mortuus esset: nec petenti & referenti cōmodans dignam fidem verum esse didicit ab accersito Centurione. Exinde Pilatus Ioseph concessit corpus Iesu, vt ipse illum tolleret, & qua vellet reuerentia sepeliret.

F

Multi visis miraculis in morte Christi neque corde cōpuncti sunt.

G

H

A pelliret. Venerunt ergo milites a Iudæis pe-
titi, a præside verò missi, & latronum crura
fregerunt. Quod cum pia mater vidiſſet ti-
mens etiam, ne confringerent filij eius cru-
ra, confeſtim ſurgens ante milites humili-
ter genuflexit pijs ſupplicationibus ipſos
rogans ne frangerentur filij ſui crura, cum
manifeſtè iam exanimis appareret.

De ablutione ex apertione lateris Chriſti ſecuta, vnde formata eſt eccleſia.

Cap. 5.

TErtiò conſideremus multorum ablu-
tionem, quæ de latere Chriſti mor-
B tui facta eſt: Nam deſpiciens Longi-
nus piiſſimas preces matris, aperuit latus
Chriſti: & de hoc Ioã. ſubdit: Ad Ieſum au-
tem cum veniſſent, & viderũt eum iã mor-
tuum, non fregerunt eius crura. Sed vnus
militum lancea latus eius aperuit, & conti-
nuò exiuit ſanguis & aqua. O amor, qui oĩa
liquas: quomodo pro redemptione nr̃a re-
liquiſti dilectorem noſtrum. Nam vt vndiq;
inũdaret amoris diluuium, ſuper nos ruptę
ſunt abyſſi magnæ. ſ. penetralia cordis Ieſu,
quibus ad intima progrediens dira lancea
non pepercit. Tanto nanq; dolore nouiter
C percuſſa eſt Virgo mater meſtiſſima, cum vi-
dit latus filij ſui dira lancea aperiri, ꝙ quaſi
mortua cecidit inter brachia diligẽtium eã.
Crurifragio iam peracto, illicò mortui ſunt
latrones: & iuxta Iudæorum petitionem de
patibulo eorum corpora ſunt ablata atque
incurioſè humata ſm̃ abiectionem ꝓ crimi
nibus morientium. Fuiſſet abſq; dubio abla
tũm corpus Ieſu & viliter abiectum, niſi
Pilatus fuiſſet Ioſeph petitione præuentus.
Quòd autem Chriſto crura fracta nõ ſunt,
diuina prouidentia factum eſt: cuius figura
præceſſit in agno, de quo Exo. 12. prædictũ
eſt. Os non comminuetis ex eo. Non ꝙ figu
D ra ſic fieri coegerit: ſed qa ſic futurum erat,
in figura præceſſit. In preſagium myſtici cor
poris Saluatoris, cuius oſſa. i. perfecti atque
conſtãtes viri nullis tribulationibus vel ad-
uerſitatibus in animo ſeu in moribus con-
fringũtur, ſed ad omnia parati vſq; ad mor
tem ſemper inſuperabiles permanſerũt: qa
quamquã corpore victi, tñ in anima & mo-
ribus nunquam fracti. Apertio autem late-
ris facta lancea militis rememorat ꝑteritũ,
quod dum factũ fuit & fluxit hoc inſinua-
uit futurum, & futurũ deuenit in præſens;
& factum eſt ꝑteritum, & velut in fieri ex-
pectabatur futurum. De latere ſiquidẽ Adã,

Apertio lateris Chriſti quid ſignificet.

formata eſt Eua. Et hoc in apertione lateris E
Chriſti rememoratur præteritum, ſignifi-
cans hoc quod erat futurum. Et futurum,
quando tunc aſſeruit pręſens factum: qm̃ ex
ſanguine atq; aqua redempta eſt, formata
eſt & lauata eccleſia, quia ſanguis exiuit &
aqua. Sanguis in redemptionem, ſed etiam
in ablutionem aqua defluxit: vnde formata
eſt eccleſia ex latere Chriſti vt ęternè vnicã
atq; dilectam a Chriſto ſe diſcat, & vt reco-
gnoſcat q̃ diſplicuit culpa, pro qua ſanguis
diuinꝰ ex homine Deo viuo & mortuo ita
defluxit. Non enim parua quantitate conſti-
timus, ſi pro nobis ſanguis diuinus effundi-
tur. Aqua enim ad lr̃am, non cum ſanguine
indiſtincta defluxit. Neque enim potuiſſet F
ab inſipientibus comprehendi, ſi mixta cũ
ſanguine defluxiſſet. Et fortè totus ſanguis
defluxit cum illo diuino corpore in ſignum
totius amoris effuſi, poſt quẽ humor aqueꝰ
egreſſus eſt. Quod quidem eſt alto myſterio
factum, vt prius egrederetur ex eodem cor-
pore redimens ꝓcium, deinde aqua in qua
multitudo populorum redempta ſignificat.
Sunt enim aquæ multæ, populi multi. Tñ
qui ad Chriſtianam fidem pertinẽt vnus fi-
delis populus ſunt, vt nõ ſint aquę, ſed aqua
quæ manauit ex latere Chr̃i, ſicut. 1. Cor. 10.
Apoſtolus ait: Vnus panis & vnum corpus, G
multi ſumus. oẽs quidem de vno pane & de
vno calice participamus. Et iterũ ad Eph. 4.
c. inquit: Vnus Deus, vna fides, vnũ baptiſ-
ma. Notãter tamen aduertendũ eſt, ꝙ latus
Chriſti apertum dicitur, non vulneratum:
Qm̃ propriè vulnus ꝓterq; in viuo corpore
fieri nequit. Non enim vulneratio, prout re-
rum experiẽtia ſonat, & mos vſitatus allo-
quitur, ſuper inſenſibilia cadit, percuſſionẽ,
ſciſſionẽ ſeu apertionem & his ſimilia ipſa
ſunt apta recipere. Ait eñ Euangeliſta Ioã-
nes: Vnus militum lãcea latus eius aperuit,
vt aperto latere cognoſcamus dilectionem
cordis ſui vſq; ad mortẽ: & ad illum ineffa- H
bilem amorẽ eius ingrediamur, quo ille ad
nos proceſſit. Accedamus ergo ad cor eius,
cor altum, cor ſecretum, cor omnia cogi-
tans, cor omnia ſciens, cor diligens, imò
amore ardens: & apertam portam intelli-
gamus ſaltem in amoris vehementia. cor-
diſformes ingrediamur ad ſecretum ab ęter
no abſconditum, nunc verò in morte quaſi
aperto latere reuelatum, quoniam apertio
lateris ęterni templi apertionem demon-
ſtrat, vbi omnium exiſtentium conſumata
eſt felicitas æterna.

A ARTICVLVS TERTIVS

Secundæ partis principalis, de his qui concurrerunt ad deponendum de cruce & sepeliendum Iesum.

TErtio contemplemur deuotorum dolorem. Aduesperascente iam hora, stabat mæstissima mater cũ illa familiola parua in terra sedens afflicta & lassa, nesciens si dilectus filius eius de cruce deponi deberet, aut quorum auxilio id perfici posset. In tribus siquidem fuerunt tunc afflicta
B corda eorum, qui diligebant Iesum. Primo in præparatione, secundo in depositione, tertio in sepelitione.

Quomodo Ioseph & Nicodemus parauerunt instrumenta & alia, vt deponerent et sepelirent Iesum. Cap. 1.

PRimo quidem afflicti fuerunt deuoti Iesu in præparatione. s. ad deponendum & sepeliẽdum eũ. Inter quos cõpassiua solertia Ioseph & Nicodemus se diligentissimè obtulerunt.
C Cum igitur esset sero Ioseph Pilati licẽtia iã obtenta de sepultura Dñi disponere satagebat. Hic non consenserat verbo, nec animo consilio Iudæorum: quanquam non restitisset in faciem mente territus, & velut torrẽtem magnum irremediabili impetu defluẽtem cognoscẽs animum Iudæorum, cui decreuit cedere, magis quam verbis steriliter repugnare. Non enim adhuc feruor amoris & fidei Christi Iesu eius interna perfuderat. Timebat enim extra synagogã fieri, magis etiam mortẽ. Sed euge sibi, si propter Christum eum crudeli morte prçijsset, quemad-
D modum innocentia tacens & Iohãnes præloquens & præcurrens. Magna de eo Lucas Euãgelista commemorat, di. Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus & iustus. Hic non consenserat consilio & actibus eorum ab Arimathia ciuitate Iudæ, qui expectabat & ipse regnum Dei. Officiũ quidem suum rectè mysterio cõcordabat. Erat enim super homines decem curã habẽs in seruitio reipublicæ, vt quasi decem prçcepta seruans, iustus & bonus esset, & fide cõuersus ad Chrm̃ expectaret regnum Dei, quod verè credentibus promiserat ipse Christus. Huic quoque adiunctus est Nicodemus, qui etiam occultus erat discipulus Iesu: Nam in principio pdicationis Iesu ad ipsum nocte venerat. Mirum quidem de ipso occulto discipulatu, cũ confessionem coram hominibus Christus exegerit. Et Ro. 10. c. Apostol⁹ ait: Corde enim creditur ad iustitiã, ore aũt confessio fit ad salutem. vnde si veri discipuli, quomodo occulti? Si autẽ occulti, qũo veri? Sed nempe in his ostendit Chrs suam prouidentiam ad futura & præterita super his, qui adhuc amore Chri non feruent: futurũ vtiq; erat, vt aliqui sçuæ persecutionis tpe ad horam se occultarent esse fideles in subsidiũ plurimorũ. Et qui percurrerit martyrũ gesta: hoc quod dicimus, non ignorat. Nam & charitas vera sufficit ad salutẽ, & si non ita feruens sit, atq; perfecta, q̃ penitus omnem timorem excludat. Multos enim legimus se occultasse ad tps, aliorum vtilitatibus se seruantes, sed oportunitate aduenieñte tormenta aspera subijsse pro Christo. Multos quoq; legimus corde pauido fugiẽtes, inuentos tñ lætissimè pro Chro mortis excepisse sentẽtiam. Hoc siquidem in his duob⁹ occultis discipulis mysticè significari autumamus. Conuenientibus igitur simul his duobus Christi discipulis ad sepeliendũ Iesum, mercatus est Ioseph syndonẽ ad inuoluendum corpus Christi, & libras ferè centum mirrhæ & aloes, ad vngendum detulit Nicodemus. G

E *Instrumẽta parauerũt Ioseph et Nicodem⁹ ad sepeliendũ corp⁹ Christi.*

F

De nouo dolore quem habuerunt deuoti Iesu, cum ipsum deposuerunt de cruce. Capit. 2.

SEcundo vero afflicti fuerunt deuoti ipsius Iesu in depositione. s. corporis eius de cruce. Venerunt ergo Ioseph & Nicodemus ad locum, vbi erat crucifixus Iesus, deferentes instrumenta, cum quibus clauis euulsis possent deponere eũ. Quos vt H
mr̃ vidit volentes deponere illum, quasi de morte resurgens reuixit paululũ spũs eius, & illis prout poterat auxilium cum cæteris ministrabat. Erectis diuersis scalis vnus de manibus clauos extrahebat, ali⁹ ne caderet corpus exanime sustinebat. Stabat etiã mater Iesu in altum brachia leuans, & manus Christi & caput dependentia recipiebat super pectus suum. Quem cum attingere parũ valuit, iam non sinebat eum, sed in eius amplexum & oscula ruens de suo dilecto licèt extincto filio satiari non poterat: Dumque de cruce in terram corpus depositum fuit, præ incõtinentia doloris & imensitate amoris irruit mçsta mater super faciem eius & faciem suã faciei Chri cõiũxit: & oscula deuota

Quõ stabat Mr̃ Iesu ad crucem vide Decachordum Viguerij in expeditione. horũ verborũ.

A uota imprimens, quasi mortua stetit, & transire ex hoc mundo visa est. O quis & qualis planctus videre sęculorum omnium regem veluti forefactorē de cruce depositum reuolui manibus modicæ familiæ assistentis, tractari manibus matris ad seipsam reuersæ & corde cū ipso crucifixę. Stabat ad caput extincti Virgo Maria, quæ vehementer plangebat & faciem eius rigans per diuersa suspiria torquebatur. Intuebatur frontem & genas, oculos simul & nasum, osq; illius osculabatur frequentius: ipsiusq; lachrimæ in tanta vbertate fluebant, vt carnem cū spiritu totā in lachrymas resolui putares. Quæ plangendi causa, quo hic iure copia lachry-
B marum? ꝙ vnica vnici mater in hanc calamitatem deuenerit, vt cogeretur illum tam turpiter mortuum tangere: sic aspicere sine crimine vulneratum, plagatum, vndique liuidum, vbique perfossum validè. Cui dum crucifigeretur astitit, eleuari enm in cruce prospexit & percepit auribus blasphemias æmulorum, dum altè clamaret audiuit; dum sitiuit non valuit vt mater patienti filio dulcem porrigere potum, dum etiā moreretur inclinare caput aspexit; & cor eius doloris gladius pertrāsiuit. Nunc autem ad doloris augmentum, tenet ipsum in suo materno
C & virginali gremio reclinatum, & officiosā pro funere cogitur innoluere mortuum ex aliena ope sibi præstitis linteis, quem natum infantē inuoluit vilibus pannis, & ad amaritudinis cumulum contra morem matrum ipsum cogitur ponere in alieno sepulchro, quē puerum vagientē in paupere præsepio reclinauit. Plorabat implacabiliter & Magdalena ad pedes Iesu, quos sæpius osculans, & lachrymis iterum rigans & lauans amplexabatur. O quis exprimere posset sui cordis dolorem? quis exprimere valeret sui cordis amorem? Dilectus etiam ille discipulus, & aliæ mulieres familiolę Christi, non cessabant a fletu iuuātes inuoluere corpus Chri-
D sti Iesu, & ad sepulchrum illud deferre.

De amarissima sepelitione Iesu: & cum quanto dolore & fletu mater & cęteri deuoti eius reliquerunt sepulchrum, & Hierusalem ad domum Ioannis reuersi sunt. Cap. 3.

TErtiò verò afflicti fuerūt deuoti Iesu in eius sepelitione. Dū igit Ioseph & Nicodemus Dn̄m vellēt ponere in sepulchro, postulabat męstissima mr̄ sepeliri cum illo. Amplexabat filium suum inexplicabili amoris dulcedine, deosculās illum & dicens: Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei. Illum adhuc paululū relinquite mihi, vt faciem eius subtracto velamine valeam contemplari & videndo aliquantulū consolari. Ponitur tandem Dn̄s in sepulchro ac reuoluitur lapis super illud: lapidem sepulchri amplectitur & deosculatur ac madefacit irriguo lachrymarum męstissimā mater: ac genuflectēs & filiū adorās omni corde, & qua potuit voce filiū benedixit. O quis enarrare valeret Magdalenæ gemitus & singultus ac cordis dolorem, cū extinctum cernebat & in sepulchro ponebat, quem diligebat anima sua? Cumq; in F his diutius moraretur męstissima mr̄ vsque ad completorij horam, accessit Ioannes, cui eam commendauerat Christus, lugensq; & ipse multum: non enim poterat continere, leuauit eam lugentem. Nam cruciata gemitibus, fatigata doloribus, & afflicta ploratibus, pedibus stare nequibat. Attende anima mea, quantum duræ iaculationis aspectus maternus contuitus præbet, quando a sepulchro filij dolorosa anulsa, pallēs facie, asper sa sanguine, cum anhelosis suspirijs & gemitibus interruptis: & fletibus lachrymosis vertebat se sæpius męsta mater, dum tardo G gressu rediret Hierusalem, & locum in quo extinctum filium reliquerat prospiciens; gemitus renouabat. Interim cum portę ciuitatis appropinquaret, fortè procurantibus sororibus matris Dei, portata sunt vestimenta & capitis vela nona, & vestes viduitatis quę illam induerunt, & caput eius velauerūt. Cumq; hora iā tarda ingrederet Hierusalē, plorantibus cunctis, feminę multę sentiētes ploratus accurrētes pietate motæ sup tā afflictæ mr̄is dolore, ad luctū conuertebant amarū. Et illarum q̄dam sequētes illā, cum ea plorabāt. Tā piè plorabat, & tā amarè dolebat beata Virgo, ꝙ vix poterat cōtinere lachrymas qcūq; videbat vel sentiebat H eā: fiebat luctus quocunq; trāsibat, plorabat ipsa, plorabāt & ambulātes cū ea, plorabāt multę veniētes ei obuiā. Sic tandē deducit a ploratib⁹ quousq; vētū est ad Ioānis domū, in qua qn̄q; cum filio suo residere solebat. Quā cū ingressa esset rememorans loca domus, in qbus cū ea fuerat conuersatus filius suus: renouabat plorat⁹ & vlulat⁹ lachrymabiliter dicēs: Heu me dolentē, vbi est nūc filius me⁹, vbi est honor me⁹, vbi est lumē oculorū meorū, vbi corona capitis mei, vbi es tui gaudiū cordis mei, vbi es vita mea, vbi es

A affectus meus, vbi solatium meum, vbi spes animæ meæ? Fili mi Iesu, Iesu fili mi. O fili mi Iesu, O fili mi Iesu. O amor meus Iesu, o spes mea Iesu. Nec erat, qui eam consolari posset ex omnibus charis eius.

Tertia pars principalis circa Dominicæ passionis sacramentum: de rationibus quare Dominus voluit in cruce mori, quæ in tres articulos distincta est.

Tertiò principaliter in proposito prophetę verbo inducimur a Christo ad sensum suorum vituperiorum & cõfusionũ, quia dixit, humiliatus sum nimis. i.
B excessi in humiliatione. De quo excessu Luc. 9. cap. scriptum est, ꝙ Moyses & Helyas visi erãt in maiestate: & dicebant excessum eius, quem completurus erat in Hierusalẽ. De hoc quoq; ad Philip. 2. c. Apostolus ait: Christus factus est pro nobis obediens vsq; ad mortem, mortẽ autem crucis. Luc. quoque 24. scriptum est, Oportuit pati Christum & ita intrare in gloriã suam. Et quodlibet verbum prædictum potest esse thema pro diebus præcedentibus hunc diem, aut pro festo sanctissimę crucis. Ante omnia tamen ponendum est ad intelligentiã dicen-
C dorum, ꝙ secundum Alexan. de Ales, in 3. triplex est differentia inter pati nostrum, & pati Christi. Primò, quia in nobis est necessitas ad patiendum, in Christo autem solummodo dispositio absq; vlla necessitate. Secundò, quia nos patimur, velimus nolimus: ipse autem potestatem habuit suæ passionis, vt dictum est. Tertiò, quia nos passibilitatem habemus per causam, scilicet ex peccato: Ipse autem passibilitatem habuit non per causam vel necessitatem aliquam, sed sola voluntate assumptam. Si igitur vis omnium, quæ fecit Christus, & quæ passus est, veram scire necessitatem: scito omnia ex
D necessitate fuisse, quia ipse voluit. Vnde Esa. 53. Oblatus est, quia ipse voluit. voluntatem verò eius nulla præcessit necessitas, quasi non fuerunt nisi quia voluit: si non voluisset, non fuissent. Hæc Alexan. Ex his igitur manifestè apparet, quòd sola dilectio Christi & patris æterni ad nos coegit eum tot & tanta pati, sicut Io. 3. c. scriptum est: Sic Deus dilexit mundũ, vt filiũ suũ vnigenitum daret. s. ad acerbissimã mortem crucis. His igit̃ iã p̃missis aduertendũ est, ꝙ oportuit Chr̃m pati cõfusionem & supplicium crucis ex triplici respectu. Primò respectu Dei, secundò respectu mali, tertiò respectu nr̃i.

Inter pati Christi et nostrũ differentia triplex.

ARTICVLVS PRIMVS.

Tertiæ partis principalis in quo continetur, quod oportuit pati Christum respectu cuiuslibet personæ sanctissimę Trinitatis.

Primò quidem oportuit pati Christum respectu Dei. i. respectu totius trinitatis. Primò quidem respectu patris, secundò respectu filij, tertiò autem respectu spiritussancti.

Quòd propter tria respectu patris oportuit Christum pati. Cap. I.

Primò enim oportuit pati Christũ respectu patris: & hoc maximè propter tria. Primò propter pr̃is honorationem, secundò propter placationem, tertiò propter patris ordinationẽ. Primò inq̃ oportuit pati propter patris honorationem. Quælibet enim mortalis culpa dicitur infinita propter infinitum Deum, quẽ infinite offendit & inhonorat. Considera igitur nunc, ꝙ quantum Dei filius Christus diligebat patrem, tantum tenebatur diligere illius gloriam & honorẽ, & horrere suam inhonorationẽ, offensionẽ & confusionẽ. Quanto aũt plus illius honorem amabat, & inhonorationem horrebat: tanto plus satisfacere tenebatur pro iniurijs & inhonorationibus sibi factis. Nullus autem modus sufficientior, iustior & conuenientior erat ad satisfaciendum inhonorationibus & offensionibus patris, quãtum summa confusio & supplicium mortis Christi filij eius, qui in quantum homo dolere, humiliari, mereri, & satisfacere poterat ꝓ humana generatione offenso patre: & inquantum filius Dei erat, meritum poterat in tantum multiplicare & dilatare, ꝙ infinitè satisfacere poterat pro infinita patris offensione: tanta erat capacitas illius animæ ex personali vnione, quã habebat cũ Deo. Secundò oportuit pati Christum ꝓpter patris placationem: quia enim Christus fuit Rex pacificus, & pacis mediator inter offensum patrem & humanã naturã offendentẽ: tũ necesse fuit ei laborare ꝓ pace inter eos necessariò reformãda, q̃tũ inter illos dilexit pacẽ, & inimicitiã ac separationẽ odiuit: & q̃tũ difficile erat has duas extremitates insimul cõuenirẽ, vt essent simul diues & paup in vnũ: Diues pr̃ in iustitia, & paup gen̄ humanũ ex culpa. Vnde ad Eph. 2. dicit Apost. ad quosdã in p̃sona totius humani generis: Vos

Primo ob patris honorẽ passus ẽ Christus. F

G

H

Secundo ꝓpter patris placationem.

A Vos qui aliquando eratis longe.s.per culpę inimicitiam:facti estis prope.s. per pacē veram & vnitiuā in sanguine Christi. Ipse est pax nostra,qui fecit vtraque vnum.Et subditur, per crucem interficiens inimicitias ī semetipso. Quantū vtique laborare necesse haberent brachia fortissimi pugillis volentis cęlorum sublimitatē inclinare ad ima,& terrę ponderositatem leuare ad alta, ita φ in medio spatio in pacis osculo conuenirent: Magis autem incomparabiliter laborare necesse fuit filium Dei Christum, vt rigorem flecteret paternæ iustitiæ, & eleuaret pondus nostræ grauissimæ culpæ. Tertio oportuit pati Christum propter patris ordina-

Tertio qa a p̄re fuit ordinatū.

B tionem:quia enim sicut in pręcedentibus dictum est, oportebat pati Christum pro patris honore, & pro patris placatione: Ideo conueniens fuit Deum hoc præordinare & prædicere per prophetas, ac per consequēs necessarium erat hoc iam præordinatum & prænunciatum impleri. Vnde Dn̄s Matt. 26. c.inquit:Quomodo ergo implebuntur scripturæ,q̄a sic oportet fieri. Et Mar.8.c. Quoniam oportet filium hominis pati multa. Item s̄m Alex. de Al. in 3. Ordinauit ęternus pater nostram redemptionem fieri per mortē filij sui: quia si pater æternus hoīem

C non liberasset, esset ei conueniens secundum iustitiam: si aūt alio modo liberasset, esset ei cōueniens secundum misericordiā: sed φ per passionem filij sui liberaret, est conueniens secundum iustitiam, misericordiam & sapientiam. Secundum iustitiam quidem conueniens fuit: Dei enim iustitia est, quod nunquam peccatum impunē dimittat. Peccatum enim non ordinatur, nisi in pęna, secundum sententiam August. in lib. de natura boni. Peccantes in suppliciis ordinanē,sed peccatum aut ordinaē de iustitia Dei stricta ut pecuniatur æternaliter, aut de iustitia, vt cum misericordia, puniatur temporaliter:& sic passio de iustitia est,quia

D non poterat reatum solui per hominem purum. vnde Ansel. Homo.n.non poterat reddere,sed debebat:Deus nō debebat,sed poterat. Oportuit ergo quod solueret homo Deus: homo qui deberet, Deus qui posset. secundum misericordiam etiam cōueniens fuit: nam Deus non coegit liberum arbitrium hominum crucifigentium Christum, vt crucifigerent eū, sed necessaria ad redemptionem donauit:vnde si cōpulisset ne possent ei intentare mortem, iam habuisset coactam vitam. Ex quo patet quod ex proprio nutu Christo intulerūt mortem: Deus autem ex malo impetu eorum ex misericordia bonum nostræ redemptionis produxit E debito ordine conseruato: Secūdum sapientiam quoque conueniens fuit: quia in hoc apparuit magna sapientia Dei, quia ex malis pęnæ elicit tot mirabilia bona. propter hæc omnia,Luc. 22.c.ait Dominus: Et quidem filius hominis: secundum quod diffinitum est, vadit: verumtamen væ homini illi, per quem tradetur. Et Matth. 16.aduersanti Petro passioni suæ, inquit, Non sapis, quæ Dei sunt. quasi dicat, sic a patre meo ordinatum est, huius sententiæ est Alex. de Al. vbi supra.

Quòd propter tria respectu sui oportuit pati Christum. Cap. 2. F

SEcundo autem oportuit pati Christū respectu sui maxime propter tria sapientiæ mysteria, quæ filio appropriatur. Primo propter mysterium correspondentionis: hoc est vt responderet medela humano morbo, vt vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret,& qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur per Christum Dominum nostrum. Hinc Augustinus in sermone de passione Dn̄i ait: Quicquid Adā in ligno perdidit,in cruce Christus inuenit. Secundo oportuit pati Christum propter mysterium significationis. Conuenienter enim Christus sustinebatur a cruce,qui crucem super humeros suos ipse portauit: Quod & si insensatis infidelibus, & paganis videatur ludibrium vanitatis, fidelibus G tamen apparet altum mysterium veritatis & charitatis. Et maximè propter tria. Nam Christus portauit crucem, primo sicut Imperator, regale sceptrum, secundo sicut victor triumphum, tertio sicut illuminator candelabrum. Primo enim portauit Christus crucem sicut gloriosus Imperator regale sceptrum. Hinc Esa. 9. cap. ait, Factus est principatus eius super humerum eius. Et iterum Psal. inquit, Quia Dominus H regnauit a ligno. Augustinus quoque exponens illud ad Gal. vj. Mihi autem absit gloriari,nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: scripsit di. Crucem in ea vt gloriemur Dominus suo gestans humero, pro virgā regni nobis commendauit. Quod est grande ludibrium impijs, & vbi mundi philosophus erubuit, ibi Apostolus thesaurum reperit. Quod illi visum est stultitia, Apostolo factum est sapientia & gloria. Secundo portauit Christus crucem sicut victor trium-

Adhuc oportuit pati Chrm. & quare in Chro passio fuit a passio, quia fuit in eo absque alla animi perturbatione.

A triumphum, scilicet in victoriȩ signum. Vnde ad Col. 2. c. Apostolus ait: Expolians principatus & potestates traduxit illas palã triũphans. Tertio portauit Christus crucẽ, sicut illustrator candelabrũ, super quo ponenda erat lucerna, de qua ipsemet Saluator Io. 8. c. testatus est, di. Ego sum lux mundi. Ascendit Dñs crucem, sicut Doctor cathedram, vel pulpitum Prædicator. s. vt viã ac doctrinam doceat veritatis. Hinc Bern. ait: In altũ ascendit, vt ab omnibus videretur. Clamori lachrymas addidit, vt homo compateretur. Ecce ꝙ crux facta est in passione Dñi cathedra sapientiæ. De hoc. j. Cor. 1. c. Apostolus
B ait. Nos prȩdicamus vobis Christum crucifixum Iudȩis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudȩis atq; Grȩcis Christum Dei sapientiam & Dei virtutem. Et iterum in eodem c. ait. Verbũ enim crucis pereuntibus quidẽ stultitia est: his autẽ, qui salui fiunt. i. nobis, Dei virtus est: quia scilicet per virtutẽ eius omnes thesauri sapientiæ Dei humilibus & deuotis illius manifestat. Propterea Esa. 22. c. ad aperiendum fidelibus sapientiam crucis, eã ꝓmisit Dñs dicens: Dabo clauem Dauid sup humerum eius. Hac siquidem claue alta mysteria reuelantur per eum, qui habet cla-
C uem Dauid, qui aperit, scilicet illa mysteria per hãc crucem: & nemo claudit: claudit & nemo aperit, Apoc. 3. Hæc siquidem est sapientia, quam ad Eph. 3. c. Apostolus per crucem comprehendere nos optabat, cum dicebat: vt possitis comprehendere cũ omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas & profundum: hoc est vt cõprehendamus, ꝙ ille qui passus est, erat Dei filius, qui habet latam dilectionem se extendentem vsque ad persecutores & inimicos. Habet longitudinem. i. longam dominationem, quia est Alpha & O, principium & finis omnis rei. Habet altam dominationem,
D quia in nomine eius flectitur omne genu, cȩlestium Angelorum, terrestrium hominũ, & infernorum demoniorum. Et habet profundam cognitionem: quia ꝺm Apostolum Col. 2. c. In eo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiȩ Dei absconditi. Tertio oportuit pati Christum in cruce propter misteriũ clarificationis. s. nominis eius. Licet enim filius Dei Iesus per coniecturam, seu per certam notitiam aut solũ quo ad nõis eius vocem ab aliquib. cognosceretur ante passionẽ Saluator mundi, & haberet nomen qđ est super omne nomen: tñ ꝺm Bonauen. in 3. dist. 14. super literam, absq; dubio ꝑ passionem & crucem meruit sui nõis clarifica-
E tionem. Clarificatio aũt nõis eius in hoc cõsistit, ꝙ cõiter homines nouerunt illũ, qui humana natura esse filium Dei apparuit & Iesum Chrm. Quodlibet aũt istorum nomẽ est nomen super omne nomen: Nam filius Dei nominat ꝑsonam in vna natura, Chrs & Iesus nominat personam in duab. naturis: Christus enim nominat personã in humana natura relatam ad diuinam: quia dicitȩ vnctus: Iesus aũt nominat personam in natura diuina relata ad humanam, quia interpretatur Saluator. huius sententiȩ est Alex. de Al. in 3. Bonau. aũt addit: Et ideo in no-
F mine Iesu Christi debet omne genu curuari, sicut in nomine filij Dei. ꝺm autem hæc tria nomina filij Dei, triplex est clarificatio nominis eius. Prima est clarificatio certificationis, secunda diffusionis, tertia expressionis. Clarificatur autem nomẽ filij Dei. Primo quantum ad certificationem: & hȩc respicit notitiam nominis filij Dei. Secundo quantum ad diffusionẽ: & hȩc respicit notitiam nominis Christi. Tertio quantum ad rationis nominandi expressionem: & hoc respicit notitiam nominis Iesu. hæc sententia est Bonauen. vbi supra. Alex. quoque addit etiam vbi supra, quod nomen Iesu idem est quod Saluator. Saluator enim tripliciter
G dr. Primò ex potentia saluandi, secundo ex habitu saluandi, tertio ab actu saluandi. Primò enim Iesus dr a potentia saluandi: & ꝺm hoc conuenit ei nomen ab æterno, & dr impositum ab eterno. Secundo autem dicitur ab habitu saluandi, & sic ex tempore ab Angelo impositum est, Luc. 1. & hoc conuenit principio conceptionis. Tertio autem dicitur Iesus ab actu saluandi: & secundũ hoc impositum est a Ioseph, Matth. 1. Quia ei ab Angelo dictum est, vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suũ a peccatis eorum. quod dictum est ei ratione passionis futurȩ. Et hoc modo dicitur
H meruisse per passionem huiusmodi nomen Iesus clarificationem, sicut Phil. 2. c. Apostolus ait, Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltauit illum & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, & c. vsque patris. Hȩc sentit Alex. de Al. Sed obstant Iudȩi dicentes: Quid clarificatum est in nobis, & cognitus est Iesus, id est, Saluator mundi, cum nec reperiamus illum Messiam, quem tandiu populus Dei expectauit debere nominari Iesum. Sed secundum Esa. cap. 9. aliter dicebat multipliciter

Iesus dicitur ab actu saluãdi.

A citer noiari. Vnde ait: Paruulus enim datus est nobis, filius natus est nobis. Et factus est principatus eius super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Ecce ꝙ inter ista omnia sex nomina minimè commemoratur Iesus. Si enim noiatus fuisset iuxta vaticinium Esa. tenebamur ei credere & vtique credidissemus. Ad hæc rñdet Alex. de Ales, exponés illud super Lucã. Et vocatũ est nomẽ eius Iesus: ait ſm Bern. ꝙ illud nomẽ Iesus, i his
B oibus reperiť sic expressum, & quodãmõ effusum est. Nec omnino aut vocari posset, aut esset saluator mundi, si horum quippiã defuisset. Ideo exponit quodlibet dicés. Primo, ꝙ est admirabilis in voluntatum nostrarum mutatione, seu in nostræ salutis inchoatione. Vnde Gen. 32. ad Iacob Angelus ait, Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? Secundo enim est consiliarius in pœnitentiæ electione & vitæ ordinatione: propterea dicitur Ecclesiastici. 6. c. Consiliarius sit tibi vnus de mille, alioquin adducit consiliarios in stultũ finem. Iob. 12. c. Ter-
C tio est Deus in peccatorũ remissione, sine qua non est salus. Quis enim põt remittere peccata, nisi sol' Deus? Luc. c. 5. Quarto vocať fortis in tentationis expugnatione. Nã si hostes ꝑualuerit, nõ est salus. Hic est fortis, qui alligato forti tanꝙ fortior arma tollit & vniuersa diripit. Lu. 11. Quĩto dr̃ pr̃ futuri seculi, in imortalitatis collatione, qua generamur ad vitã immortalẽ, sicut per parentes carnales generati sumus ad vitã corruptibilẽ. Et hoc est, quod Matt. 6. Dñs ait. Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. s. mercedẽ æternã. Sexto nominať priceps pacis in nostra cum patre reconciliatione, quia Deus erat in Christo mundũ
D sibi reconcilians. 2. Corint. 5. In his oibus noibus natura Saluatoris reperiť. s. Iesus.

Propter tria etiam oportuit pati Christum respectu spiritus sancti. Cap. 3.

Tertio quoque oportuit pati Christũ respectu spiritussancti. Et maximè ꝑ pter tria. Primo propter charitatis ostensionem, secundo propter charitatis diffusionem, tertio propter charitatis repetitionem. Primo in quantum propter charitatis ostensionem: propterea Bernar. in sermone de passione Domini, ait: Propter

Oportuit Chr̃m pati ob charitatis diffusionẽ.

nimiam charitatem, qua dilexit nos Deus: E
nec pater filio, nec filius ipse sibi pepercit. Maior charitas est, cum quis ponat animam suam pro amicis. Illa vero maxima fuit, qua etiam pro inimicis animam ponere nõ despexit. Cum aũt adhuc inimici eius essem', reconciliati sumus Deo in sanguine eius, sicut Ioan. 3. c. scriptum est: Sic Deus dilexit mundũ, vt filiũ suũ vnigenitũ daret. Vt hic discat humana tepiditas q̃tũ æternũ patrẽ teneamur amare, qui pro nostra dilectione tradidit in mortem filiũ suũ. Idem quoque Berna. super Can. ait: In passione Dñi tria
specialiter conuenit intueri. Opus, modũ, F
causam. Nam in ope quidem patientia, in modo humilitas, i causa charitas cõmẽdať. Patiẽtia singularis, humilitas admirabilis, sed charitas inæstimabilis. Et iterũ in eodẽ loco inquit: O duri & indurati & obdurati filij Adam, quos nõ emollit tãta benignitas, tanta flamma, tã ingens ardor amoris, qui pro nobis sarcinulis tã ꝓciosas merces expendit. Secundo oportuit pati Chr̃m ꝓpter charitatis effusionẽ. Dilatatus quodãmõ amor Saluatoris Dñi nr̃i Iesu Chr̃i in ara ardẽtissimę crucis ꝑ vniuersum mundũ
meritò diffusus est, vt quasi facta sit crux suf G
flatoriũ spũsſcti, ex dnob' lignis cõfectũ, in quib' ferreis clauis cõficta est pellis înocẽtissimi agni, vt vndiq; ꝑ vniuersũ exufflet îcẽdiũ diuini amoris, nec exufflare desistat ẽt ad ꝓfunda inferni & ad altissima paradisi. Nã cũ i terra fuerit crux Chr̃i defixa significat manifestè, ꝙ virt' amoris ei' descẽdit ad inferos ad inferni portes æreas cõfringẽdas. Cũ aũt in altũ eleuata fuerit, aptè demonstrat ꝙ virtus eius aperuit ianuam paradisi, sicut in fine articuli tertij huius tertiæ partis apparebit. Cornua vero ad oẽs quatuor mundi plagas extẽsa designãt, ꝑ crucẽ Christum per totum vniuersum or-
bem effudisse amoris ardorem. Quod etiã H
Ioan. 20. c. mysticè designauit, quãdo post resurrectionẽ cũ ostendisset discipulis suis manus & latus insufflauit, & dixit eis, Accipite spiritum sanctum: verificans quod Luc. 20. c. prædixerat dicens. Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt ardeat? In huius quoque mysterium Apocalyp. 8. scriptum est, quòd accepit Angelus thuribulum aureũ, & impleuit illud de igne altaris & misit in terram. Quid ꝑ Angelũ, nisi Angel' magni cõsilij Chr̃s? Quid etiam per thuribulum aureũ, nisi cor cõuenientius designatur? Altare quoq; quatuor cornibus in se distinctum dñicam crucem

quatuor

A quatuor cornua in se habentem manifestè demonstrat. In qua quidem, iuxta Domini præceptum, Leuit.6. Semper inardet ignis, cum sit vtiq; fornax ardentis amoris Dei. De altari igitur Angelus ignem accipit & thuribulum implet atque in terram mittit: cum Christus per plenum meritum suę crucis corda fidelium incendio diuini amoris inflammat atque accendit. Tertio quoque oportuit pati Christum propter charitatis repetitionem: hoc est vt viso q̃ tanta charitate dilexerit cor humanum in tantum, quòd pro eius amore voluerit in cruce mori, repetat verè & integrè ab eodem amari, ne insensata & dura ingratitudine deprimatur & condemnetur. Hinc

Chrs passus est ob charitatis repetitionem.

B Hugo de sacramentis, lib.2. ait: Qui creauit te, ille redemit te: ne amorem tuum diuideres, partem creatori, partem tribuens redemptori. Vnde & ipse modus expansionis Christi in cruce non solum ostendit Christum continuè præparatum ad omnia diffundenda in electos suos charitate largiflua: verum etiam ad omnia attrahenda ad se virtute mirifica, & ad omnia amplexanda remissione plenaria, necnon & ad omnia transformanda dilectione reciproca. Quod eleganter exprimit Cancellarius Philippus in quadam prosula sua val de notabili & deuota. Vbi in persona Christi crucifixi ad in gratum peccatorẽ sic ait.

C

Homo vide quid pro te patior.
Non est dolor, sicut quo crucior,
Ad te clamo, qui pro te morior,
Vide pęnas, quibus afficior:
Vide clauos, quibus confodior:
Cum sit dolor tantus exterior. &c.

Hinc Ioan. j. canon. sua, 3. c. ait. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille p̃ nobis animam suã posuit. Rependenda est ergo ei dilectio dulcis, sicut Bern. de diligendo Deo hortatur dicẽs. Dignus est planè diligi, qui nos redemit. Præsertim si aduertatur quis, quos & quantum amauerit. Et iterũ alibi ait: Super omnia te mihi reddit amabilem bone Iesu calix, quem bibisti: opus nostrę redemptionis.

D

ARTICVLVS SECVNDVS.

Tertiæ partis principalis quòd oportuit pati Christum respectu triplicis mali.

SEcundo oportuit pati Christum respectu mali. Et maximè contra triplex malum nobis contrarium. Primo contra diabolum, secundo contra peccatum, tertio contra infernum.

E

Propter tria oportuit pati Christum respectu dæmonis. Cap. 1.

PRimo quidem oportuit pati Christum contra diabolum: & maximè propter tres causas. Primo, vt deciperet eius malitiam, secundo vt confunderet eius superbiam, tertio vt minueret eius potentiam. Primum contra eius intelligentiam, secundum contra eius voluntatem, tertium contra eius facultatem & potestatem. Primo vt deciperet eius malitiam. Fuit enim crux piscantis Christi baculus vel arũdo deitatis, quasi hamus: sed caro extitit esca. Solet enim pro piscibus capiendis in hamo pro esca vermis apponi: propterea Christus per prophetam de se ait, Ego sum vermis & nõ homo: præsumens igitur diabolus de astutia sua, ascendit super brachium crucis, vt attente perscrutaretur si reperire posset in Christo culpam, secundum glo. Thob.6.c. Dumq́ue escam humanitatis deglutire molitus est, diuinitatis hamo extitit comprehensus. Vnde Iob.40. de Domino ait: In oculis suis, quasi hamo capiet Leuiathã. Et iterum in eodem: An extrahere poteris Leuiathan hamo? Hinc & Gregor. in Homilia: Diabolus in virga crucis transglutiens carnem humanitatis, transfixus est hamo diuinitatis. Secundo autem oportuit pati Christum, vt confunderet diaboli superbiam. Vnde Ecclesiastes.9. c. mysticè scriptum est: Ciuitas parua, & pauci in ea viri: venit contra eam Rex magnus & vallauit eam, extruxitq́ue munitiones per gyrum & perfecta est obsidio. Inuentus in ea vir pauper & sapiens liberauit eam per sapiẽtiam suam & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis. Mysticè autem ecclesia sancta est, de qua propheta inquit: Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Quæ vtique parua est per humilitatem, quia in ea solus Deus inhabitat, sicut Esa. vlt. c. ait in persona eius: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum? Et pauci in ea viri, scilicet reperiuntur, comparatione malorum. Nã sicut Matth.22.c. ait: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Rex autem magnus, qui cõtra eam venit, diabolus est: quia sicut Iob penult. c. scriptum est, Ecce rex magnus super omnes filios superbiæ. Qui etiam magnus,

F

G

H

A gnus, scilicet per superbiam nuncupatur. Talis autem Rex contra ciuitatem venit p suggestiones, vallat offerendo multipliciter delectationes. Extruit munitiones: pcurando peccati occasiones. Et perfectè obsidet, cum multiplicantur mandatorum trãsgressiones. De his Luc. 19. c. Dominus ait: Circundabunt te inimici tui vallo: & circundabunt te & coangustabunt te vndiq; & ad terram prosternent te: & filios tuos, qui in te sunt: & non relinquent in te lapidem super lapidem. Vir autem pauper &
B sapiēs, Christus est: qui vir est a virtutis robore. Vnde Hiere. 31. Mulier circundabit virum. Et pauper est, quia in cruce nudus mortuus est. Vnde 2. Corinth. 8. Apostolus ait: Cum esset diues, propter nos egenus factus est. Sapiens quoque est: vnde 1. Corinth. 1. Christum dicimus Dei virtutem & Dei sapientiã. Iste a quærentibus inuenit, sicut ipse Mat. 7. c. ait. vñ ibid. Apost. Nos aũt pdicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Græcis autem stultitiam. Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiã:
C quia quod stultum est Dei sapientia est hominibus. Nam Iob. 26. dicitur, prudentia eius percussit superbum. Et nullus recordatus est hominis pauperis illius, scilicet, compatiendo. Vnde Amos 6. c. Nihil compatimini super contritione Ioseph. Hinc Thren. 3. ad hanc memoriam ipse Domin' nos exhortatur, dicens: Recordare paupertatis & transgressionis meæ & absinthij & fellis. Tertio oportuit pati Christum, vt minueret diaboli potentiam: quæ quidem per passionem eius vtique diminuta est. Et hoc triplici ratione. Primo ratione alligationis, secundo ratione absolutionis, tertio ratione defensionis. Primo enim per passionem Christi potentia diaboli diminuta est ratione alligationis: quia. s. per Christi passionem alligatus est diabolus in abyssum.

Chrs passus est vt minueret Diaboli imperiũ.

D Vnde Apoc. 20. c. Io. ait: Vidi Angelum descendentem de cœlo habentem clauem abyssi & cathenam magnam in manu sua: & appræhendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus & sathanas: & ligauit eum per annos mille, & misit eum in abyssum & clausit: & signauit super illum, vt non amplius seducat gentes, donec consummentur mille anni. In quibus sacratissimis verbis Ioan. tria mysteria reuelantur. Primum, scilicet Passionis, secundum ligationis, tertium signationis. Primum, quod hic reuelatum est Ioanni, est mysteriũ passionis. Et de hoc dicit, Vidi, scilicet, per reuelationem: Angelum, magni consilij, s. Christum, descendentem de cęlo. i. de altitudine sua: non solum vsque ad incarnationem, sed etiam vsque ad humillimam passionem, sicut ad Phil. 2. c. Apostolus ait: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Habentem clauem abyssi, idest potestatem claudendi abyssum. Abyssus enim dicitur ab a, quòd est sine, & bysso, quasi sine bysso & candore. Et designat spiritus infernales, qui priuati sunt luminibus gratiæ & glorię Dei. Vnde Iob. 28. dicit: Abyssus non est in me, s. lumen gratiæ seu gloriæ, sed omnis tenebrositas malitiæ, culpæ & pœnæ. Hanc quidem abyssum clausit Christus, quando per passionem suã arctauit & limitauit malitiam suam, ne egrederetur ad actum. Et cathenam magnam, idest potestatem diabolum cingendi pœna. Per clauem ergo & cathenã, Christi potestas significatur: p clauem. s. in quantum in eo clausit exitum nocumento: per cathenam vero in quantum stringit eum supplicio. In manu sua, i. operatione passionis suæ, seu in libito voluntatis suæ. Secundum autem, quod reuelatur Ioanni, est mysterium ligationis. Et ob hoc subditur, Et appræhendit, s. Christ', draconem, scilicet infernalem: qui sic dictus est propter eius violentam potẽtiam. Est enim draco serpens, qui violentia opprimere solet. Hanc potestatem Christus virtute suæ passionis appræhendit. i. tenuit scilicet ne quantum vellet in actum prodiret atque seuiret. Serpentem, scilicet per insidiantem malitiam. Vnde de eo Gen. 3. dictum est: Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ. Antiquum, per consuetam & inueteratam nequitiam, qui est diabolus, scilicet per deijcientem superbiam. Interpretatur enim deorsum fluens. Et H
sathanas per aduersantem duritiam. Sathanas enim aduersarius interpretatur. Et ligauit eum, idest potestatem eius cohibuit, ne quantum solebat ante eius passionem electis nocere posset. Vnde Gregorius super hunc locum: potentia diuinæ dispensationis astringitur, ne quantum nocere vellet effrenetur. Per mille annos, idest per totum tempus a tempore passionis vsque ad tempora Antichristi, secundum glo. Et misit eũ in abyssum, de qua supra dictum est. Et clausit: hoc est potestatem nocendi iusto limitauit. Et de hoc Iob. 38. Quis clausit ostijs mare, idest diabolum, qui est ama-

A rus & inquietus veluti mare, quasi dicat: Non nisi Christus, qui meritis crucis passionis suæ coercuit potestatem eius. Tertium, quod reuelatur Ioanni, est mysteriũ signationis. Et de hoc subditur: Et signauit super illum, id est, signaculo sanctæ crucis: sic clausum sigillauit: quia virtute crucis fideles eum repellunt, vt non amplius seducat, scilicet per tentationes, gentes, idest electos in diuersis gentibus. Donec consumẽtur mille anni, idest donec compleatur vniuersum tempus a passione Christi vsq; ad tempora Antichristi, sicut dictum est. Sed

B nonne etiam tempore isto multos seducit? Dicendum ꝙ & nunc seducit, s. eos, qui ab utuntur, vel non vtuntur armis sibi a Christo datis, vel quæ sibi darentur, si vellent: de quibus armis statim subdemus. Secundo etiam per passionem Christi potentia diaboli diminuta est ratione absolutionis. Cũ enim diabolus non habeat potestatem in humano genere, nisi ratione peccati: iam alligata est potestas eius: quia in illis, qui baptizantur, absolutus est reatus originalis & actualis culpæ. Vnde Apostolus ad Heb.

C 2. c. ait: Oportebat pati Christum Iesum ꝑ mortem destruere eum, qui habebat mortis imperium, idest diabolum: vt sic liberaret illos per mortem, qui per totam vitam erant obnoxij seruituti. Hinc etiam Chrysost. exponens illud Matth. 27. Si filius Dei es, descende de Cruce, ait: immo quia filius Dei est, non descendit de Cruce: quia ad hoc venit, vt crucifigeretur, & sic genus humanum a morte liberaret. Tertio quoque per passionem Christi potentia diaboli diminuta est ratione munitionis & defensionis. Secundum enim Alex. de Ales, in 3. habemus nempe primo post passionẽ Christi plusquam ante multiplicia arma, q̃bus terrentur demones infernales. Inter q̃

Diminuitur diaboli potẽtia

D singulare munimen est contra omnia demonia, & contra eorum opera, inuocatio nominis Iesu Christi, sicut ipse Matth. vlt. c. ait, In nomine meo demonia eijciẽt, &c. Et iterum propheta inquit, Sanctum & terribile nomen eius. Sanctum Angelis bonis, terribile angelis malis. Et iterum Esa. 30 A voce Domini pauebit Assur: virga ꝑcussus Assur. Assur enim negatio interpretatur, & significat diabolum, qui circũiens quærens quem deuoret, odio vacat vel ocio. Hic a voce Domini Iesu fideliter inuocati, terribiliter pauet, tanquã si virga percussus esset. Secundo habemus signũ sanctissimæ crucis, ad cuius aspectum etiã omnes maligni spiritus expauescunt. In baptizatis enim Christianis caracter passiõis est signum crucis ex sacramento baptismatis, quo potestas diaboli coercetur. Apoc. 7. dicitur quatuor Angelis, idest quatuor principalioribus demonibus dictum est: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus quo adusque signemus seruos Dei nostri in frõtibus eorum. Tertiò habemus Angelos Dei, qui efficacius nos tuentur, quàm ante Christi passionem, eo ꝙ post incarnationẽ filij Dei generaliter amplius reuereantur naturam humanam. In cuius signum Angelus Ioanni volenti se adorare, ait, Apoc. 19. vide ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimoniũ Iesu. s. salutis. Quarto habemus ecclesiastica sacramenta & fidem omnium prædictorum. Propterea ad Eph. 6. c. Apostolus hortatur nos, dicens: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Quinto habemus alia plura arma, sicut scripturam sacrã, documenta sanctorum reliquias sanctas & multa alia: quibus nũc si volumus, nos possumus defensare. Sed dices: nonne potestatem habet diabolus etiam nunc vexandi corporaliter eos, qui Christiani sunt, sicut quotidie experimur in multis? Ad quod dicendum, secundum Alex. de Ales, vbi supra, quod diabolus etiam post Christi passionem etiam habet potestatem vexandi corpora, sed non quorumcunque, nec qualitercunque. Potestatem enim habet vexandi corpora excommunicatorum ab ecclesia præcisorum, sicut scribitur. 1. Corint. 5. de fornicatore, quem excommunicauit Apostolus dicens: Iudicaui huiusmodi hominem tradere sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat. Eorum vero fidelium corpora, qui ab ecclesia non sunt præcisi, potestatem vexandi non habet, nisi quatenus a Deo permittitur, vel ad hominum correctionem, vel ad Sanctorũ exercitationem atque coronam, secundum ꝙ de beato Antonio reperitur, qui postquã fuit a diabolo flagellatus: dum quæreretur a Domino apparente sibi, vbi eras domine, cum me demones flagellabant: a Domino audiuit, præsens eram, sed victoriam expectabam. Ante passionem vero potestatem habebat demon vexandi corporaliter omnes, præter illos, qui solo speciali priuilegio a Domino tuebantur, secundum ꝙ de sanctissimo Iob scriptum est, Iob cap. 1. vbi diabolus de Iob ad Dominum ait: Nonne tu

E F G H

A tu vallasti eũ & domũ eius, vniuersamque substantiam eius per circuitũ? Non tñ semper vtebatur diabolus antiquus sibi tradita potestate puniendi per pœnam, vt maiorem haberet potestatẽ seducendi per culpam, sicut nunc in excœcatis & infidelibus idem seruat. Manifestissimũ quoq; signum est, ꝙ per passionem Chri potentia diaboli minorata sit: est adoratio vnius Dei, & digna abominatio atque exclusio & abolitio idolatriæ ꝑ vniuersum orbẽ facta post passionẽ Chri. Quæ tñ idolatria ab initio legis vsq; ad Chrm deleri nũquã potuit ẽt in po B pulo Iudæorũ, vbi regnabat diuinus cult⁹. Et vbi ante passionẽ Christi ab infidelibus, per vniuersum mundum diabolus in multitudine idolorũ spræto vno & summo Deo quasi venerabaẽ vt Deus, post Christi passionẽ sprẽto diabolo in idolis suis in tantũ dilatatus & magnificatus est cultus vnius Dei, tantumq; accessit mũdus ad vnitatem Dei credendam, intelligendam atq; colendam, vt etiam in tribus personis summè vnus & summè simplex esse credatur. Et a sapientibus intelligatur, quod nunquam tantum fieri potuit in veteri testamento.

C

Quod oportuit pati Christum propter peccata nostra. Cap. 2.

SEcundo oportuit pati Christum contra peccatum, tam originale q̃ actuale, vt mortem nrãm moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet: quod & fecit, cum in ara crucis immolatus est, sicut propheta ait: Ibi confregit potentias, arcũ, scutũ, gladium, & bellum. Ibi enim in cruce Christus confregit potentias, s. diaboli. Istæ nempe potentiæ peccata sunt: quæ sic ab effectu dicuntur, quia per illa potenter captiuum tenebat humanũ genus. Hæ siquidem potentiæ principaliter in quatuor di- D stinguunẽ. Prima est potentia delectatiõis, secunda consensus, tertia opera, quarta vero consuetudinis. Prima diaboli potentia delectationis est, q̃ per arcum significaẽ: Nã sicut arcus subito ex improuiso ferit, sic subita delectatio ex insperato mentẽ transfigit. Secunda est potentia consensus, & hęc per scutum intelligi potest. Sicut enim voluntas bona scutum contra diabolũ noiaẽ, iuxta illud, Scuto circũdabit te veritas eius: vel Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos: Ita voluntas mala, quæ consensum importat: scutum est diaboli contra Deum, ne possit sagittis inspirationis, aut gladio

Qũo Chrs confregit potẽtias.

verbi Dei faciliter vulnerari, iuxta illud, E Sapien. 1. In animam maliuolam nõ introibit sapientia: quia. s. resistit ei voluntas mala tanquam clypeus: de quo clipeo dicitur Naum. 2. Clipeus fortium eius, equus ignitus, i. voluntas mala, atque malus consensus fortium eius, idest qui procedit ex demonibus, qui sunt fortes contra humanum genus, est equus ignitus, quasi dicat, Est sicut clipeus bestialiter per superbiam eleuans caput mentis. Sed est ignitus igne ꝓprij amoris contra voluntatem Dei. Tertia demonis potentia est impij operis per gladium denotati. Gladio nempe mali opeF ris se & plerunq; alios peccator interimere solet. Propterea Ecclesiastici. 21. c. scriptũ est. Rõphea his acuta. s. contra se, & cõtra ꝓximũ ois iniquitas. Quarta vero potentia diaboli est malæ cõsuetudinis, qua quotidie Deus impugnaẽ: & hęc denotaẽ in bello, Quod fortis armatura diaboli cõtra Deũ & cõtra oĩa bona eius, sit mala cõsuetudo, ostẽdit Iob, 41. dicẽs. Corpus ei⁹ qua si scuta fusilia cõpactũ squamis sese ꝑmentibus vna vni coniungiẽ: & ne spiraculum quidẽ incedit per eas: vna alteri adhærebit & tenentes se nequaq̃ separabunẽ, quasi dicere velit. Corp⁹ eius, i. tota multitudo maG lorũ hoĩum, qui per malã consuetudinem pugnãt cõtra Deum & diabolũ desensant: sunt quasi scuta fusilia, ꝑ malarũ voluntatũ habituationẽ: cõpactũ squamis, per malorũ operũ frequẽtationẽ: sese premẽtibus, per violentã coactionem: vna vni coniungiẽ, per pc̃torum continuationẽ: & ne spiraculũ quidẽ incedit per eas, propter mẽtalem excæcationem: vna alteri adhærebit, per obduratam obstinationẽ. & tenẽtes se, per obstinatam desperationẽ: nequaq̃ separabuntur, per æternã damnationẽ. In quibus verbis notari possunt septẽ gradus, quibus humanum genus, & quibus impius per malam consuetudinem descendit ad supplicia H sempiterna. Has ergo quatuor, quas enumerauimus potentias diaboli: Christus in cruce merito suæ passionis cõsregit, quẽadmodum originale peccatum. Vnde Apostolus Col. 2. c. ait, ꝙ Chrs nos conuiuificauit cũ illo, donans nobis omnia delicta: delẽs qđ aduersus nos erat chyrographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio affigens illud cruci. Chyrographũ, ſm Papiã, est manus inscriptio. i. cautio, quæ fit inter creditorẽ & eũ, cui mutuaẽ, vt depositũ nõ possit negari. Secundũ enim glo. decretum est sententia cunctis homini-

Mala cõsuetudo sũt arma diaboli.

Decretũ quid.

A hominibus aduersa, quod Gene. 2. c. Adæ in persona generis humani dictum est, Morte morieris. Chyrographum dicit Adæ, quasi cautionem contra nos tenebat diabolus. Sed illud chyrographum Christus tulit, cum nobis per crucem delicta condonauit. Ex hoc igitur patet, secundum Alexand. de Ales, vbi supra, quòd decretū dicitur sententia Dei respectu necessitatis mortis siue exclusionis a vita cælesti. Chy-
B rographum vero erat reatus peccati Adæ in totum humanum genus. Videtur ergo, secundum Alexand. de Ales, quòd chyrographum dicat culpam: decretum autē dicat pœnam, quæ sequitur. Culpam enim deleuit Christus per passionem & crucem: chyrographum cum purgauit originalem culpam, & deleuit decretum, cum amouit æternam pœnam.

Oportuit pati Christum vt sanctos patres in lymbo existentes a potestate diaboli liberaret. Cap. 3.

C

Chrūs per mortē suā liberauit sctōs prēs.

TErtio oportuit pati Christum contra infernum, vt scilicet sanctos patres liberaret de lymbo & diaboli ca potestate, sicut per Oseam. 13. cap. ipse Dominus ait, Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero, inferne. Quod quidem impleuit, quando per mortem suam antiquos patres de potestate diaboli liberauit: & tunc quidem infernum momordit, quia partē abstulit, partem reliquit: sed mortem quātum ad electos omnino destruxit. Oportuit tamen Christum sanctos illos patres per passionem suam ab inferis liberare. Nam secundum Alexand. de Ales, vbi supra, licet in sanctis illis per circuncisionem deleretur culpa originalis, & per charita-
D tem culpa actualis, & quantum ad maculam & quantum ad diuinam offensam & quantum ad reatum gehennæ: non tamen quantum ad reatum carentiæ visionis diuinæ. ratione cuius habebat potestatem diabolus detinendi eos in lymbo, de quo misericorditer a Christo merito suæ passionis liberati sunt, sicut Zach. 9. cap. ad ipsum Dominum ait: Tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu. Et iterum Luc. 11. c. mysticè Dominus ait: Cum fortis armatus custodit atrium suū, in pace sunt omnia, quæ possidet. Si autem fortior illo veniens vicerit eum, vniuersa arma eius aufert, in quibus confide-

bat, & spolia eius distribuet. Hoc autem E
per vexillum crucis a Christo impletum est, qui existens fortis per passionem superans & vincens diabolum fortem, abstulit eius arma, idest reatum originalis culpæ & clausionem cælestis ianuæ. in quibus confidebat, scilicet posse æternaliter retinere in lymbo etiam sanctos Patres, ne viderent gloriam Dei. Et spolia eius distribuet, idest sanctos Patres secundum illorum varia merita in cœlo sine gloria collocauit. Et merito quidem hunc modum seruauit Christus. Nam primus homo sic F
in statera liberi arbitrij positus erat, vt posset ad vitam ascendere sempiternam, si vellet: sed perpetrato peccato sic alterum statere brachium per peccati onus depressum est, vt esset in imo inferni, & alterum in summo cœli. Non autem ascenderet brachium in imo depressum, nisi alterum descenderet in summo leuatum. Descendit autem ad infernum Dominus, vt captiuum hominem leuaret ad cælum. Propterea duo quidem meruit Christus p passionem. Primo satisfactionem, secun- G
do ianuæ cælestis apertionem: ideo in descensu suo ad inferos hæc duo executioni mandauit. Nam primo per satisfactionem soluta sunt vincula illius captiuitatis inferni. Secundo vero per ianuæ cælestis apertionem facta est visio gloriæ paradisi, & illustratio ipsa siue ipsius carceris etiam secundum lucem exteriorem. In hoc ergo descensu liberauit Christus omnes illos, qui meriti passionis eius capaces erant: inter quos etiam fuerunt omnes illi, qui nō propter reatum personæ, sed propter reatum tantum naturæ detinebantur. Damnati vero huius meriti minimè capaces erāt: nec insuper paruuli, qui erant in lymbo: qa de corpore Christi non erant per fidem, neq; per fidei sacramentum: propterea me- H
rito non fuerunt liberati. Denique Christi anima per ipsum triduum mortis cum sanctis Patribus in lymbo stetit, cum quo fuit latro ille sacratissimus, cui Dominus in cruce pendens tanta misericordia condescendit, vt illi dicere dignaretur, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso: quo quidem paradisi nomine Dei fruitio denotatur, quia passione peracta tam ipse q̄ alij, qui in lymbo erant, per essentiam Deum contemplati sunt.

Duo meruit Chrs p passionē suam.

Dānati nō sūt capaces meriti Chri.

ARTI-

A **Articvlvs Tertivs**

Tertiæ partis principalis, quòd oportuit Christum pati propter tria respectu nostri.

Tertio oportuit pati Christum respectu nostri, & maximè propter tria. Primo propter nostram redemptionem, secundo propter nostram iustificationem, tertio propter nostram glorificationem.

B

Quod oportuit pati Christum propter nostram redemptionem, vbi consideranda sunt tria. Cap. 1.

Primo enim oportuit pati Chrm propter nostram redemptionẽ: de qua redẽptione tria cõsideremus, primo eius necessitatẽ, secundo eius pœnalitatem, tertio eius largitatem. Primo consideremus nostræ redẽptionis necessitatem. Eramus enim iustissimo Deo infinitis debitis obligati: nec satisfacere poteramus, nisi pro nobis filius Dei *Redẽptionis necessitas.*
C moreretur: propterea necessarium fuit illũ mori pro nostra redemptione. Est nihilominus aduertẽdum, secundum Alex. de Ales, in 3. ꝙ aliter est in nobis necessitas patiendi & moriendi, & aliter fuit in Christo. In nobis autem est secundum causam materialem, formalem & efficientem: In Domino autem Iesu Christo fuit solum necessitas ad patiendum secundum causam finalem, ſm illud Apostoli Gal. 4. Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere: factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionẽ
D filiorũ Dei reciperemus. Sed ista redẽptio nõ poterat fieri, nisi per satisfactionem: Nec satisfactio, nisi per passionem: ideo sub necessitate causæ finalis fuit necessitas patiendi in Christo, secundum ꝙ ad Hebr. 9. c. super illud, morte intercedente in redemptionẽ earum præuaricationum, quæ fuerant sub priori testamẽto: glo. mors erat necessaria in redemptione. Et subditur: tantũ vtique fuit peccatum nostrum, vt saluari non possemus, nisi vnigenitus Dei fil. ꝓ nobis debitoribus morte moreretur. Non fuit igitur in Christo necessitas ad moriendum secundum necessitatem causæ efficientis, qa nulla causa poterat eum cogere ad moriendũ, causa in quam creata. Nec necessitas secundum rationem causæ materialis, quia nulla E est causa contracta ex vitio propagationis in Christo: & illa est necessitas humanæ cõditionis. Nec necessitas secundum rationẽ causæ formalis, quia illa non potest prohiberi, nec voluntaria est: quia dicit Io. Damascenus, passiones & si secundum legem fiebant in Christo, non tamen coactè, sed voluntariè. Hæc Alex. vbi sup. Hinc propheta de hac humani generis necessitate in persona illius hãc redemptionem a Domino postulabat dicens: Redime me Domine, & miserere mei, quia vnicus & pauper sum ego: vnicus, non habens amicos: & pauper, non F habens precium a meipso. Secundo consideremus redemptionis nostrę pœnalitatẽ, secundum Ansel. secundum ꝙ dictum est de necessitate redẽptionis passus est Christus. Hinc Heb. 2. c. Apostolus ait: Decebat enim eum per passionem consummare. gl. nisi Chrs pateretur, homo non redimeretur, & non redemptus periret. Tamen ſm Alex. de Ales, in 3. distinguendum est inter liberationem & redemptionem. Redimere enim est rem suam iusto precio recuperare: *Redimere qd sit.* Et nisi esset passio, non esset per iustum precium recuperatum, quod erat amissum. Tñ G si alio modo liberasset q̃ per passionẽ, liberatio, non redemptio esset. Vnde inquit gl. vbi sup. Hebr. 2. Nisi Christus moreretᷣ, homo nõ redimeretᷣ. Posito ꝙ homo debeat redimi. i. iusto precio liberari vel recuperari. Deus enim de terra creauit hoĩem ſm suam imaginem, & iterũ conuertit eũ in ipsum. i. in ipsam imaginẽ, quod factũ est per gratiam redemptionis. Hæc Alex. Ad hoc aũt Bern. super Can. serm. 28. inquit: Vide, quid de Deo tuo sentias: vide quantum de eo præsumas: vide quibus brachijs vicariæ charitatis adamandus & amplectendus sit, qui te tanti æstimauit, immo qui tãti te fecit: de latere enim suo te reformauit, quan- H do pro te in cruce obdormiuit, & ob hoc somnum mortis excepit. propter te a Deo patre exiuit, & matrem synagogã reliquit vt adhærẽs ei vnus spũs cum eo fieres. Sed quæri põt, si Christus passus fuisset a demone, si passus nõ fuisset ab hoĩe? Dicendum, secundum Alex. vbi sup. ꝙ ex libertate liberi arbitrij hoĩs fuit, ꝙ ab homine pateretᷣ: quia si hoĩes noluissent, ipsum nõ occidissent: Vnde Matt. 21. Fortè verebunẽ filium meum. Quod exponens Hiero. ait: Fortè tãgit liberũ arbitrium eorũ, vt non intẽderẽt ei mortem, si non vellenti poterat ergo ab hoĩbus non occidi: quẽ si non occidissent,

non

A non tñ a demone passus esset: & tñ esset re
demptio, siue liberatio hominis subsecuta.
Nã tunc ad redemptionem, siue ad libera-
tionem sola voluntas eius sufficeret patien
di. Vnde Rom. 4. c. super illud, Ei autẽ mer-
ces non imputatur secũdum gratiã, sed ſm
debitum, dicit glo. Ei qui habet voluntatẽ
& facultatem, non sufficit bona voluntas:
ei autem, qui habet voluntatem & non fa
cultatem, sufficit voluntas. eodem modo
dicendum est de Christo. Ex hoc manife-
stè apparet veritas illa, quam tractabimus
B infra sermone. 6. artic. 3. cap. 1. ꝙ quia An-
geli in eorum glorificatione non egebant
redemptione per sanguinem Christi, quia
non peccauerant: tamen pro eorum recon
ciliatione & glorificatione ardẽtissima cha
ritate voluit Christus mori, licet opere pro
eis non extiterit mortuus. Tertio conside-
remus redemptionis nostræ satisfactionis
largitatem. Circa quam, ſm Alex. vbi sup.
pensanda sunt tria. Primo quantum soluaẽ,
secundo a quanto soluatur, tertio cũ quãto
soluaẽ. Primo enim pensandũ est, quãtum
soluaẽ. Si enim vita Christi, qua viuebat in
carne per deitati animam vnitã considere-
tur: maius est vita Chr̃i rõne aĩę deitati vni
tæ, q̃ debitũ totius mundi in infinitũ. Vnde
C Ansel. in lib. Cur Deus homo. Putas ne tm̃
bonum, tam amabile, quãtũ fuit vita Chr̃i,
posse sufficere ad soluẽdũ, quod debeẽ pro
peccatis totius mundi? immo plus habet in
infinitum. Bern. etiam dicit: Vna gutta san-
guinis eius fuit sufficiens precium nostræ
redemptionis. Stupendum est igitur, ꝙ im
preciabilis tam largè pro precio tam vilissi-
mæ creaturæ se dedit. Secundo pensandũ
est, a quanto soluatur, cum satisfactio fue-
rit facta per mortem Christi: quia ab ipso
filio Dei, qui est verus Deus & inuenitur su
D per omnem æstimationem pœnæ satisfa-
ctum fuisse. Vnde Rom. 8. c. Apostolus ait:
Qui filio suo vnigenito non pepercit, sed
pro nobis omnibus tradidit illum: quomo-
do etiam cum illo non nobis omnia dona
nit? idest condonauit & remisit. Augustin.
quoque ait: Christus fuit sacerdos, per quẽ
reconciliati sumus: fuit sacrificium, per
quod reconciliati sumus: fuit Deus, cui re-
conciliati sumus. Tertio pensandum est, ex
quanto soluatur, idest ex quãta charitate su
bierit mortem. Et quia charitas fuit immẽ-
sa: inuenitur satisfactio, quam pro nobis fe
cit, super omnem æstimationem excessisse
modũ. Propterea. 1. Cor. 6. c. ait Apost. Em-
pti enim estis ꝑcio magno, glo. & por. De. ĩ

Largitas satisfactionis Chr̃i in nr̃a redẽptione.

Quanta charitate subijt mortẽ Chr̃s.

corpore vestro. Et iterum. 1. Pet. 1. scriptũ E
est: Non corruptibilibus, auro vel argento
redempti estis de vestra vana conuersatio-
ne paternæ traditionis, sed precioso sangui
ne, quasi agni incontaminati, & immacu-
lati Iesu Christi. Si enim redemisset nos So
le aut Luna, adhuc ei ad gratias teneremur.
Nunc autem tanta charitate nos amauit, ꝙ
nos anima & corpore & vita redemit, vt
nil horum sibi subtrahere intendamus. Tã
ta nempe charitate dilexit nos summa sa-
pientia Dei Christus, vt dũ pro nobis mo-
ritur, summa eius charitas, summa insipien
tia dici possit. Vbi quæso reperiretur homo
tam demens, qui pro formica, quæ momor F
disset eum: pro illa vtique redimẽda in for
micam conuerti vellet: cum tñ vtraq; crea-
tura esset? Sed pro redemptione nostra, qđ
magis videtur stultum: creator in mortẽ se
tradidit pro sua vilissima creatura.

Quod oportuit pati Christum propter nostram iustificationem. Cap. 2.

SEcundo quidem oportuit pati Chr̃m
propter nostram iustificationem. Vn-
de Apoc. 1. Lauit nos a peccatis nostris
in sanguine suo. Et ad Heb. 9. Sanguis Chri-
sti, qui per spiritum sanctum semetipsum G
obtulit immaculatum Deo emundabit con
scientiam nostram ab operibus mortuis,
ad seruiendum Deo viuenti. Aduertendũ
tamen est, secundum Alexan. in 3. ꝙ passio
Christi se habet ad remissionẽ peccati plu-
ribus modis.. Duplex est enim passio Chri-
sti. Prima in rei natura, secunda in anima.
Primũ enim, secundũ ꝙ est in rei natura,
operaẽ ad deletionẽ peccati dupliciter. Pri
mo per modum meriti, secundo per modũ
satisfactionis. In peccato ẽt duo sunt. Pri-
mũ est macula, secundum est reatus. Macu-
la quidem deformitas est, vel dissimilitudo
ad Deum. Reatus autẽ est obligatio ad pœ-
nam. Primo est ergo passio Christi merito
ria deletionis maculæ ipsius culpæ, quia
meruit nobis gratiam, & omne illud quo
delentur peccata. Vnde Roma. 8. cap. Apo-
stolus ait. Si proprio filio suo nõ pepercit;
quomodo ẽt cum illo nõ nobis omnia do-
nauit. Secundo aũt passio Christi est satisfa
ctoria ipsi⁹ reatus pęnę, ſm ꝙ Esa. 53. c. scri-
ptum est: Verè languores nr̃os ipse tulit, &
dolores nr̃os ipse portauit. Item Ansel. 2.
Cur Deus homo, post ꝑallegatã sñiam, Pu-
tas ne tm̃ bonũ, &c. statim subiungit: vides
ergo qũo hęc vita vincat oĩa pcã, si ꝓ illis
detur.

Passio Chr̃i qũo se hẽt ad remissionẽ pctĩ.

Passio Chr̃i duplex ĩ rei natura & in aĩa. Vide de passiõe Chr̃i, vide Gab. dist. 15. q. vnica ar. 3. lib. 3. et D. Tho. par 3. q. 46. art. 6. in solutione tertię rõnis.

A detur. Ex his patet, ꝙ passio Christi in ipsa natura rei delet culpam, vt causa meritoria gratiæ ad delendum maculam; & vt causa satisfactoria ad delendum reatum & pęnā. Secundo autem passio cōsideratur ẜm esse, quod habet in anima, & ẜm hoc etiā valet ad deletionem peccati quatuor modis. Primo per dilectionem, secūdo per fidē, tertio per compassionē, quarto per imitationem. Istis quatuor modis passio Christi coniūgitur animæ, & habet esse in illa. Passio igitur Christi in dilectione & fide valet ad deletionē maculæ: Passio vero Christi in compassione & imitatione valet ad deletionem

B reatus & pęnę. Primo igitur passio Christi duobus modis valet ad deletionē peccati, sicut dicit magister in 3. sent. 18. di. Primus modus est ex parte charitatis excitantis, secundus ex parte fidei efficientis. Primus autem modus ex parte charitatis excitātis est, quia per compassionē Christi excitatur in nobis amor Dei, ẜm ꝙ. 5. c. ad Rom. Apost. ait, Commendat autem Deus charitatē suā in nobis, quoniam cū essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Et ex hoc accendimur ad amandū eum charitatis amore, quæ operit multitudinem peccatorum. Secundus autē modus ex parte fidei efficiē-

Passio Chri valet duob' modis ad deletionē peccati.

C tis est, quia passio Christi per fidem formatam, quæ cum amore Dei valet ad deletionem maculæ peccati vt causa effectiua coniuncta: & hoc in adultis in fide propria, vel cum sacramento fidei, vt baptizatis ad deletionem maculæ: & hoc in fide aliena. s. ecclesiæ. Vnde Apost. ad Rom. 3. c. ait; Iustitia Dei per fidem est Iesu Christi, quē proposuit propitiatorem per fidem in sanguine. i. per fidem passionis. Ex quo relinquitur, ꝙ ex fide passionis est iustificatio, siue emundatio peccatorum. Secūdo vero passio Christi per compassionē & imitationē valet ad deletionē reatus pœnæ. Primo. n.

D cōpassio interior est causa remissionis pęnæ. Vnde 2. Timot. 2. Si compatimur, & cōregnabimus. Ad hoc enim Christus crucifixus cōtinue in ecclesia præsentatur, vt ad compassionem eius inflammemur. Continue est etiam ante mētis oculos proponēda dulcis passio Iesu Christi, iuxta consiliū, quod Deuter. 28. c. datum est, vbi dicitur: Erit vita tua, s. dulcis Iesus: quasi pendens ante te, scilicet in cruce, ad cordialiter cōpatiendum. Secundo vero imitatio in actu exteriori, est causa satisfactiua vel satisfactoria debitæ pœnæ: propterea ad eius cōpassionem hortatur Beatus Petrus. 1. Pet. 2. c. di. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia

E eius. Secundum enim Aug. in lib. 83. q. Ad perfectam virtutem pertinet, pro loco & tempore, non solum mortem non timere, sed nec perhorrescere genus mortis. Ad hanc igitur perfectionem Christus, vt nos suo hortaretur exemplo, in cruce voluit mori. Hinc & 12. c. Hebr. Apost. ait, exhortādo nos, Aspicientes auctorē fidei & consummatorē Iesum per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: qui proposito sibi gaudio sustinuit crucē confusione contempta. Aduerte igitur humana tepiditas,

F quanti periculi sit Christi passionem non imitari, cum ob hoc omnia peccata originē sumant. Vnde August. de vera Religio. ait: omne peccatum est ex eo, ꝙ appetimus qđ Christus cōtempsit: & quia refugimus quæ ipse sustinuit. Appetiuit autē Christus paupertatem, vilitatem & subiectionem: homines vero eligunt diuitias, delicias & honores. Sed dices, quare nō elegit Christus pro nostra redemptione viam prosperitatis, in qua plures haberet imitatores, quàm viam aduersitatis: prosperitatis dico, non culpabilis? Dicendum ꝙ hominis redemptio fieri debuit per satisfactionem pro peccato:

G Satisfactio autē pro peccatis debet esse pœnalis & afflictiua: propter quod debuit esse redemptio nostra nō per incessum per viā prosperitatis, sed potius pœnalis aduersitatis: propterea si elegisset viam prosperitatis, diuinæ misericordię minime conuenire, quia tunc non esset recessus a culpa. Ipse autem elegit talem, in qua est recessus a peccato. Cum his omnibus concor. Alex. vbi supra.

Quòd oportuit pati Christum propter nostram glorificationem. Cap. 3.

H TErtio quidē oportuit Christū pati pp nostrā glorificationē. Ipse aūt p meritum suæ passionis nos perducit ad gloriā diuinę contemplationis, hic per speculum in enigmate, in beata autem patria facie ad faciem, sicut 1. Ioan. 3. c. scriptum est: Cum apparuerit nobis, similes ei erimus, quādo videbimus eum, sicuti est. Hinc Apoc. 5. c. mysticè Ioan. in persona omniū saluandorum ait ad Christum: Dignus es Dñe, aperire librum & soluere septem signacula eius, quoniā occisus es: & redemisti nos Deo i sanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo & natione. In qbus sacratissimis

A tissimis verbis triplex ratio demonstratur, quare humano generi cęlestis grã reuelata sit. Primo ratione dignitatis, secundo ratione mortalitatis, tertio ratione virtuositatis. Primo autem ratione dignitatis, quæ fuit in solo Christo. Solus enim Christus Dñs, dignus est aperire librū visionis diuinæ & signacula septē dotium beatorū detegere: q̃ Dñs est per datam sibi a Deo patre in cœlo & in terra potestatem, sicut Matth. vlt. dictū est. Quia enim natura est Deus, eandem cū patre habet naturam: vt quæ per deitatem a Deo patre accepit, nobis per humanitatē apparens possit communicare. Vnde 1. Io. 1.

Quomodo Christus solus fuit dign⁹ aperire librū vitæ.

B vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Ex hoc.n. quod hic dicitur, apparet falsitas illius erroris, quo quidā minus eruditi in vera theologia dialecticè negociantes asserere voluerunt, neminē ante iudiciū puenire posse ad facialē visionē Dei. Si.n. liber sapiētiæ Dei & visionis diuinę, in quo oĩa legūtur merito passionis Christi, vt hic apparet, nobis apertus est: q̃d causę esse potest, quare diuinæ visionis effectus vlterius differatur, cum causa iam sit completa, quæ est meritū passionis Christi? In huius.n. mysteriū Christo in cruce mortuo, velum tēpli scissum est, vt dicitur Lu. 23. & latus Christi

C apertū est, vt Ioā. 19. c. ait. Et exiuit sanguis & aqua. Vt in sanguine redempti a diaboli seruitute, & aqua baptismatis vel lachrymarum pęnitētia abluti a proprijs sordibus intremus ad videndū interiora Christi, q̃ sunt ipsius deitas: p ostiū, quod est sancta humanitas sua. Et reuelato velamento propalata Sanctorū via abluti corpus aqua munda introeamus ad contemplanda sancta sanctorum in sanguine Christi, qui nunciauit nobis nouam viam & viuentē per velamen. i. per carnem suam, vt dicit Apost. Hebr. 10. c. Secundo autem humano generi reuelata est gloria ratione mortalitatis, quia pro ea

D nobis reuelāda Christus mortuus est. Si ergo ex parte nostra, quia purgati & mundati nō sumus, quātū in nobis est a culpa, impedimentū non fuit ex parte Dei & Christi, postquā nos per mortē suā redemit vtique impedimentū nō erit, quin reueletur nobis gloria paradisi. Et hoc est, quod Io. subdit, q̃m occisus es & redemisti nos Deo in sanguine tuo. Æquitas.n. diuinæ iustitiæ requisiuit, vt homo sine morte liberari non posset, qui prius debuisset subijsse mortem, q̃ Deum offendisse per culpā mortalē. Nō tamen mors cuiuscūq; hominis sufficiebat ad nostram redemptionem, quia oēs peccatores erant: & peccatoris mors nō meritoria, sed debita iudicatur. Oportuit ergo hominem, qui pro hominibus moreretur: innocentē esse, qui pro nocentibus subiret mortē. Propterea innocens Christus cōgruissimè agno assimilaẽ. Nec insuper mors cuiuscūq; innocētis sufficeret sibijpsi, nedū alijs sufficere posset: licet.n. forte si quis innocēs esse valeret, mors eius sufficeret ad lucrandum sibi a Deo immortalem vitam: alijs tamen eius mors non sufficeret ad salutē. Nihil.n. quęcūq; creatura æquale habet, quod læso honore Dei per primi hominis præuaricationem rependere posset. Oportuit ergo hominē innocētem esse, qui posset pro homine mori, & Deum esse, qui æqualē placationem poneret iræ Dei. Si.n. mediator Dei & hominū homo Christus Iesus Deus est, vt æquale sit meritū præmio, quod meretur: hoc est vt homo pro hominibus moreretẽ: vt sic redimeret eos in sanguine suo: redimeret inquā a culpa ad gratiā, vt q̃ fuerunt inimici Dei per culpā, reconcilientur Deo per dilectionē consummatā & veram. Tertio autē reuelata est nobis gloria paradisi ratione virtuositatis. s. cooperantium per bonam vitā ad meritum passionis filij Dei: Licet enim hæc redemptio omniū esset per sufficientiā, etiā si milia milium mūdorum forent, qui essent hominibus pleni: non tamen per efficientiam, nisi illorum qui cooperantur per opera virtuosa. Vnde Io. 11. c. scriptum est, q̃ Iesus moriturus erat pro gēte: & non tantum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnū. Non.n. pro sola gente Iudæorum mortuus est Christus, nec pro omnibus gentibus liberandis moriebatur: sed vt ex omni tribu & lingua & populo & natione filios Dei in vnitate fidei & agnitione filij Dei congregaret. Ad literā autem intelligendum est, q̃ Tribus dicit ex tribus filijs Noe, ex quibus post diluuiū omne genus humanū in terra disseminatū est, sicut patet Gen. 9. Linguæ sunt 72. ĩ quas diuisus est mūdus ad turrim Babel. Gen. 11. Populi aūt in vna lingua diuersi sunt. In vnoquoq; populo diuersę sūt nationes. s. in diuersis patrijs nati. Vñ Act. 2. Erāt in Hierusalē habitantes viri religiosi ex oĩ natione, q̃ sub cęlo est. Igit sub diuersis tribubus sunt 72. linguę. Ex quo colligitur, q̃ nullū genus, nullus sexus, nulla conditio hominum exclusa est a gratia & merito passionis Christi. Vnde Act. 10. Beatus Petrus dicit, Non est personarum acceptor Deus: sed in omni gēte, quæ timet Deū: & ope-

Right margin letters, in order: B, F, G, H

Quō reuelat nobis gloria Paradisi.

A operatur iustitiã, acceptus est illi: Similiter quoq; intellige iuxta mysticum intellectũ in his quatuor vocabulis quadruplicẽ corruptionẽ, a qua Christus humanum genus charitate sua redemit. Prima est naturæ, secunda est sermonis, tertia est operis, quarta est originis. Prima.n.curruptio est naturæ, quã.s.in natura operatur peccatum & culpa: Natura nẽpe rationalis in tribus consistit.s.in ratione, volũtate, & facultate. Ideo igitur Christus ex omni tribu redemit, qui ex hac triplici corruptione naturæ.s.rõnis, volũtatis, & facultatis, suos misericorditer liberauit. Secunda est corruptio sermonis,

Christus redemit humanũ genus a quadruplici corruptione.

B quæ per linguã significatur. Tertia est corruptio operis, quæ per populũ denotatur: populus.n.aĩæ eius opera sunt. Quarta est corruptio originis, quæ intelligitur per nationẽ. Christus ergo ex oĩ tribu, lingua, populo & natione redemit: qui ex omni corruptione naturæ verbi, operum & originis suos p sanctissimã passionẽ & mortem liberare dignatus est. Vnde Apost. Ro.5.c. ait: Iudiciũ quidem ex vno in cõdemnationẽ, gratia aũt ex multis delictis in iustificationẽ. Si.n.vnius delicto mors regnauit, per vnũ multo magis abundantiã gratiæ & donationis & iustitię accipiẽtes in vita regna-

C bunt p vnum Iesum Christũ. Igitur sicut p vnius delictũ in oẽs homines in condẽnationẽ, sic per vnius iustitiã in oẽs homines in iustificationẽ vitæ. Igitur ex his oĩbus patet, q Christus mortuus est pp glorificationem nostrã. Hinc Aug. ait: Per redemptoris nostri mortẽ de tenebris ad lucẽ, de morte ad vitã, de corruptione ad incorruptionẽ, de exilio ad patriã, de luctu ad gaudium, de terris ad celeste regnũ vocati sumus. hęc ille. Passionẽ igitur Dñi atq; crucem diligere & imitari debet oĩum mortalium vita, quã finiuit per crucẽ ipse Dñs immortalis, p no-

D bis factus mortalis non vt maneret mortalis, sed vt mortalis vita fieret immortalis. Quod efficere ipsa charitas docet, suadet veritas, necessitas oĩno compellit, rependẽda gratitudo trahit, vt aduertamus quantæ dignitatis extitit homo, q Deo inimicari potuit talibus inimicitijs non soluendis, nisi p acerbissimam Dñi passionem. Quantũ Deo displicuerit peccatũ, ac quàm magni põderis extiterit, vt pro illo Dei filium necesse esset peruenire ad crucem. Quæ dignatio, quæ humilitas, quæ charitas ineffabilis, vt voluntariè Dei filius pro nobis in carne pateretur crucem, per quam quasi per scalam salutis omnes possemus cõscendere ad glo-

riam sempiternã: Quam nobis misericorditer largiri dignetur ipse Dei filius Iesus pro nostra gloria crucifixus: cui cum Patre & Spiritu sancto sit omnis honor & gloria, gratiarum actio, decus & imperium, per infinita sæcula sæculorum, Amen. E

Explicit tractatus de sacratissima Passione Domini nostri Iesu Christi, Amen.

S A B B A T O Sancto.

Quomodo quilibet se præparare debet ad suscipiendum sanctissimum Sacramentum. F

Sermo LVI.

*Escam dedit timẽtibus se. Psal.*110. Nõ sine labore pro Christiana Religione & animarum salute, ad hunc vltimũ Quadragesimę diẽ perduxit nos misericordia Saluatoris: Nec etiam sine optato atq; sperato fructu laborauimus vsq; nunc. Sentio nempe ad suscipiendum Dñi Sacramentum se multitudinem populi præparare: sed vt fructuosius pficere possint, cõsidere tẽt propheticũ verbũ, quo dr, Escã dedit timẽtibus se. In qbus sanctissimis verbis pro- G pheta ostẽdit, circa sumptionẽ hui⁹ sanctissimi Sacramẽti tria esse attẽtissime põderãda. Primũ est cibus suauissimus ad gustãdũ ibi, escã. secundũ actus amorosissimus ad donandũ ibi, dedit. tertiũ locus cõuenientissimus ad prępãrãdũ ibi, timẽtibus se. Ex primo affectio inflãmatur, ex scdo intelligẽtia illustraẽ, ex tertio memoria illuminatur. Primũ, vt cõsideremus quid detur: secundũ examinemus, cur detur: tertium, vt cogitemus a quo detur: vt p hæc tria anima dignũ fiat habitaculũ Saluatoris. Et in his octaua H Religiositas, & vltima demonstratur, q dicitur cordis præparatio: quia in ea ostenditur, qualiter ad tãtum Sacramentũ, quasi ad vltimum finẽ debeat cõscientia præparari.

Articvlvs Primvs

De septem conditionibus mannæ præfigurantibus hoc sanctissimum Sacramentum.

Primũ quidẽ, quod ponderari debet circa hanc Sacramenti suscipiendã communionẽ, est ipse cibus suauissimus ad gustandũ, qa propheta vocat escã. Hęc.n.est esca præfi-

Suauitas cibi in Sacramento altaris.

A guratа per illud mysticũ manna, quod pluit Dñs patribus in deserto, sicut Exo. 16. cap. scrip. est. Quãtum aũt proprie præfiguraret hoc sanctissimum Sacramentum, ex septẽ clarescere potest. Primo generationis modus, secundo descensionis locus, tertio recollectionis tempus, quarto mẽsurationis terminus, quinto præparationis ritus, sexto reseruationis ausus, septimo saporationis gustus.

Quòd circa hoc Sacramentum solum requiratur fides. Cap. 1.

B PRimo considerari debet eius generationis modus, quia nocte de cœlo inuisibiliter descendebat. Quid.n. designatur in nocte, nisi fidei nostræ status? Sicut.n. in regno cęlorũ nulla est obscuritas tenebrosa: & in inferno nulla pôt luciditas apparere, sic in præsenti peregrinatione non est lux clara deificę visionis, sicut in cęlo: nec obscura tenebrositas æternæ damnationis, sicut in inferno: sed nocturna lux fidei stellari & lunari, non quidem solari lumine illustrata: quibus luminibus videmus & cognoscimus per fidem hoc sanctissimum Sacramẽ-

C tum, sicut de hoc Ecclesia attestatur, Ad firmandum cor sincerum, sola fides sufficit.

Quòd Eucharistiæ Sacramentum non nisi Ecclesiæ catholicæ concedatur. Cap. 2.

SEcundo debet considerari descẽsionis locus: quia videlicet in deserto circa castra solũ filiorũ Israel apparebat, eisque defecit, cũ intrauerũt in terrã promissionis: Sic & hoc Sacramentũ, non nisi intra ecclesiã & in eius fide veraciter cõsecratur, atq; in deserto præsentis vitæ tantummodo fre-

D quentatur. Cũ autem ad repromissam viuẽtium terram ventum fuerit, iam non amplius hoc Sacramentum conferetur, sed gloriosus Iesus inconsummato felicitatis loco conspicietur ineffabiliter exaltatus.

Quòd Sacramentum sub accidentibus occultatum, tantummodò in præsenti vita donatur. Cap. 3.

TErtio considerari debet recollectionis tẽpus. Sex enim diebus poterat reperiri, sextaq; feria precepit ex parte Dñi Moyses pro sabbato colligi. Sabbato autẽ egressi de populo, vt colligerẽt nõ inuenerunt: Sic & istud viuificum Sacramentum, non nisi sex diebus præsentis vitæ nos reficere habet, sed sabbato sempiternę quietis inuenietur Rex noster Iesus Christus, non mysticis sacramentis velatus, sed manifestus & decore regio gloriosus. E

Quòd non minor Christus continetur in hostia parua, quàm in magna, nec plus in pluribus, quàm in vna. Cap. 4.

QVarto cõsideretur mẽsurationis terminus: quia per singula capita mensuram Gomor ex parte Dñi colligi constituerat Moyses: nec qui plus collegit, plus habuit: nec qui minus, minus inuenit; Sic istud benedictum Sacramentum nequaquam continet minorem Iesum in minori hostia, quàm in maiori: nec plus in pluribus, quàm in vna, contra quosdam simplices, qui si a sacerdote propter populi multitudinem ad sacram Communionem accedentẽ, proinde diuisis hostijs in plures partes eis hostia integra non ministretur, conturbantur indignati non credentes integrum Christum suscepisse. F

Quòd feruenti deuotione credendum est hoc Sacramentum, non autem curiositate inani. Cap. 5. G

QVinto cõsideretur præparationis ritus, quia illud mãna ignem optime sustinebat. Cunq; incaluisset sol, liquefiebat & contabescebat: Sic istud benedictum sacramentum perfectè sustinet ignẽ deuoti & feruentis amoris: atque rationes ab amoris fornace procedentes perfectè concludunt huius Sacramenti irrefragabilem veritatem. Sed sol curiositatis humanę & fantasticæ rationis, quæ procedit per experimenta paganæ philosophiæ ad pscrutationẽ Sacramẽti p perfidiã liquescere eũ facit, atque semetipsum deludit, vt sibi Sacramentũ euanescere videatur. Propterea mire dispensauit sapientia Dei, quòd sub accidentibus esset velatum hoc Sacramentum, & maxime propter tria. Primo propter fidelitatem, secundo propter indignitatem, tertio propter imbecillitatem. Primo propter fidelitatem: & hoc quo ad bonos, vt bene habeat, vñ mereantur p fidẽ. Nã sicut ser. 1. ar. 2. & 4 c. dictũ est: q credit articulis & factis Dei, credit Deo, & ex hoc meretur: hõ. Credere ãt rõni humanę ẽ credere hoi, quod H

A quod quidem non habet meritũ: Vñ Greg. ait. Fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Secundo propter indignitatem: & hoc quo ad malos. In hoc.n. misericorditer dispensat benignitas saluatoris, vt nõ cõdescendat curiositati & vanitati cordiũ inflatorũ, dum procaciter & præsumptuose nituntur inuestigare sola ratione naturæ mysteria incomprehensibilia Sacramenti. Si.n. nundũ Christi corpus cõspiceret, ex ipso aspectu subito interiret, sicut mystice pmõstratũ est. 1. Reg. 6. i Bethsamitis, qui percussi & interempti sunt eo, ꝙ arcam Dñi, quæ hoc Sacramentum præfigu-B rabat, temerarie conspexissent, quod nõ licebat, sicut patet Nume. 4. c. Tertio propter imbecillitatem: & hoc quo ad omnes. Nam claritatem corporis Iesu nullus posset sustinere aspectus: quod figuratum extitit Exo. 34. per claritatem vultus Moysi. Nam propter radiositatẽ videbatur facies eius cornuta, ita ꝙ filij Israel claritatem vultus eius non poterant sustinere, sed operiebat faciem suam, quando loquebatur ad eos.

Fide adorandũ Sacramẽtũ altaris, nõ curiosius inuestigãdum.

Quanti periculi sit ex cupiditate celebrare. Cap. 6.

C SExto consideretur reseruationis ausus. Nã præcipiẽs Moyses ait: Nullus relinquat ex eo in mane, qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis vsq; mane, & scatere cępit vermibus & computruit: sic & hoc Sacramentum reseruatum ad temporalium quæstũ, scatet vermibus diabolicæ simoniæ.

Periculũ sumendi Eucharistiã tẽporaliter.

De vario saporationis gustu huius sacratissimi Sacramenti. Cap. 7.

SEptimo quoque considerari debet saporationis gustus: quia vnicuique sapiebat iuxta sui desiderij appetitum. Sic & hoc sanctissimum Sacramentum sumentibus diuersimodè sapit, secundum D varias dispositiones, quas in eis format desiderium charitatis. Nam iuxta prophetæ sententiam, Iesus in hoc Sacramento latens est, qui dat escam omni carni, id est omni menti fideli in carne peregrinanti, non vtique cibum huius mundi. Propterea Esa. 55. cap. omnes ad hunc cibum hortatur dicens, Comedite bonum, id est corpus Christi, quod anthonomasicè dicitur bonum: & in crassitudine delectabitur anima vestra.

Sapor suauis cibi altaris.

ARTICVLVS SECVNDVS. E

Quanta charitate Dominus nobis seipsum dedit in cibum, & de septem generibus hominum, qui tanti charitati diuersimode aduersantur.

SEcundum quidẽ, quod põderari debet circa sumptionem huius sacramẽti est actus, s. Christi amorosissimus ad donandũ, quia dedit. s. semetipsum in cibũ, vt nos in semetipsũ per amorẽ totaliter trãsformaret. Nam sicut cibans & cibus inuicẽ vniuntur: sic eũ digne suscipiens per amorem ardentissimum etiam in ipsum totaliter transformatur & efficitur deiformis. F Propterea Io. 6. c. ait: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: vt emphaticè & inexplicabiliter sui ad nos exprimeret vnionẽ: Io. 15. c. alloquitur patrem, di. Tu in me, & ego in eis: assimilans modum, quo in nobis est modo, quo pater etiam in ipso est: atque dilectionem sui ad nos assimilat dilectioni paternæ, di. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Contra tamen hanc inexplicabilẽ dilectionẽ plurimi in sumendo hoc Sacramentũ diuersimodè ei aduersantur, & multipliciter opponũtur ẽm varias consciẽtias G deformatas. Possumus aũt distinguere circa sumptionem huius sacramenti septiplicẽ conscientiam deformatam. Prima dicitur scrupulosa, secunda timorosa, tertia indiscreta, quarta grossa, quinta cęca, sexta temeraria, septima inuerecunda.

Christus ĩ Sacro altaris nobis vnitur.

Quòd non debent abstinere a Sacramento, qui habent conscientiam fantasticè scrupulosam. Cap. 1.

PRimi in sumendo hoc Sacramentũ habent conscientiã scrupulosam, sicut sunt ꝗ irrationabiliter fantasticè, & de leui timent delectationem, ne fuerit mortalis culpa, & hi cõmunicando cum tali conscientia minimè H peccant, ẽm Petrũ. Ratio est, quia talis cõscientia tanquã vana & erronea debet abijci. Vñ de talibus scriptũ est, Illic trepidauerunt timore, vbi nõ erat timor. Talis.n. dæmonis tentatio, dicitur timor nocturnus, de quo propheta ait, Non timebis a timore nocturno. De nocte siquidem timet homo errare plusquã in die, quia sæpe rupes & arbores, hostes creduntur: & folij casus fantasma putaẽ. Sic tali consciẽtiæ sępe euenire solet:

De his ꝗ habent cõscientiam scrupulosam.

A solet, quia non timenda timet: vnde in persona huius scrupulosi propheta ait, Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi, i. q in seculo mortaliter peccant: & anxiatus est super me spiritus meus: in me turbatum est cor meum, scilicet ex timore inani.

De his, qui male communicant cum esse dubitant in mortali. Cap. 2.

Secundi in cõmunicando habent timorosam conscientiam. Circa quod regulariter tenendũ est, q̃ quicunq; homo timet esse in mortali culpa, & sumit sanctissimum Sacramẽtum, mortaliter peccat, quia discrimini se exponit: vtputa cum quis rationabiliter veretur delectationem carnalẽ fuisse mortalem: quia. s. morosè delectatus est, atq; mortalem consensum timet, cõmunicãdo mortale committit crimen, s̃m Petrum. Talis quoq; timor, nocturnus ẽt dici potest. Nam sæpe euenire solet, q̃ de nocte sicut recta itinera videntur deuia: sic deuia videntur recta. Rupes quoq; & arbores sicut quãdoq; de nocte creduntur hostes: sic econuerso hostes, arbores & rupes reputãtur, & sic in talibus euenire solet, quia a cõtrario sensu prophetæ: Illic non trepidauerunt timore, vbi veraciter erat timor.

Casus notabilis.

B

C

Quod liceat sine confessione sumere Dominicum sacramentum. Cap. 3.

Tertij habent conscientiã indiscretã: vtputa cum quis accedit ad sacrã cõmunionem de mortali contritus, sed non confessus. Circa quod aduertendũ est, q̃ aut talis habet copiã confessoris idonei, & ad confitendum sufficiens tempus & liberã loquelã: & tunc peccat sine cõfessione communicando, quia ad hoc sacramentum requiritur reconciliatio etiã, s̃m ecclesiæ iudicium. vnde Hugo de S. Vic. in li. de Potestate ligandi & soluen. c. 21. Si absq; sacerdotis absolutione criminosus ad cõmunionem corporis Christi accedat, pro certo iudiciũ sibi manducat & bibit, ẽt si eum multũ ante pœniteat, & si vehementer doleat & ingemiscat: aut talis copiã cõfessoris &cet. supradicta non habet: & tunc distinguendũ est, quia aut imminet aliqua necessitas celebrandi vel communicandi: vt puta quia timet scandalum personæ suę: aut populi, nisi communicet vel incœpit mysterium sacramenti vel amisit loquelam: & tunc nõ peccat cum proposito confitendi, quando poterit. Et s̃m Sco. in 4. dist. 9. similiter de alio cõmunicaturo qui nõ celebrat, vtputa quia consuetudo est in aliqua religione vel ecclesia vt omnes non sacerdotes communicent in simili casu: tunc si non habet idoneũ cõfessorem, potest tunc non confessus cõmunicare. Et addit ibi rationem. Idem quoq; dicendum est, quod de eo, qui constitutus cum alio populo ante sacerdotẽ confessione generali iam facta, iamq; dicto quandoque Domine non sum dignus, &c. cum ei porrigi debet sanctissimum Sacramentum, recolit alicuius non confessi peccati, qui similiter tunc communicare debet, & demũ sine mora de illo confiteri, sed de hoc plenius dictum est supra, sermone 54 ar. 2. c. 1. Aut non imminet necessitas: & tũc peccat, secundum Scotum, Richar. & Petrum.

Alius casus.

D

E

Scotus in 4. dist. 9. quæst. 1.

F

De quibusdam, qui ex conscientia grossa sumunt corpus Christi, & mortaliter peccant. Cap. 4.

Quarti habent conscientiã grossam, s. cum homo habet sufficientem certitudinem, q̃ sit in peccato mortali, quia morosè delectatus est: & tamen nõ timet, sed secure communicat: talis inquã mortaliter peccat, quia discrimini se exponit: quia & timere debet & conteri, & confiteri: & talis etiam a tentatione nocturna, sicut & præcedentes, delusus est: quia non timet, vbi timere debet.

De his q conscientiam grossam.

G

De his, qui ex negligentia perquirendo conscientiam suam communicant in mortali. Cap. 5.

Quinti habent conscientiam cęcam. Sunt nempe pleriq;, qui sunt in mortali culpa, nec aduertũt: propterea de hoc nullam conscientiam habent, & sic cõicant. Vbi aduertendum est, q̃ triplex est conscientiæ examinatio, s. excellens, sufficiens, & deficiens. Nam aut talis volendo communicare præparauit & discussit sufficienter consciẽtiam suam, diligẽtissimè illã examinãdo & peritos consulẽdo: aut probabiliter examinando & discutiẽdo & cõfitendo: aut taliã fecit negligenter. In primo casu: qa fuit ibi examinatio excellẽs, nõ peccat, sed meret, & remissionẽ suscipit peccatorũ propter deuotã sacramẽti sumptionẽ: aut virtute sacramẽti oblita peccatã ad memoriam reducuntur, & meretur. In secũdo casu, quia ibi discussio fuit & examinatio sufficiens: etiam nõ peccat mortaliter, quia fecit

H

Debita peccatorum discussio.

A fecit satis quod suum est, & de duobus prædictis unum meretur. In tertio casu, quia fuit ibi examinatio deficiens, secundū Richar. de media villa, mortaliter peccat. Idē Sco. in 4. di. 9. Sed obijcitur, quia Ecclesiast. 4. c. scriptum est, Nemo scit utrum dignus sit odio vel amore. Et Psalm. iterum ait, Delicta quis intelligit? Ex quo sequitur, q̃ nemo scit utrum sit in peccato mortali, vel non: unde si mortaliter accedit, discrimini se committit. Ad quod dicendum, q̃ non requiritur ad discriminis periculum præcauendum conscientiæ certitudo: sed probabilis coniectura, quæ consistit maxime in hoc, q̃ homo sufficienter saltem examinet conscientiam suam. Cuius examinationis sufficientis, secūdum Bon. quatuor possunt apparere signa. Primum, cum homo de offensis præteritis dolet: secundum, cum homo abstinendi se a peccato propositum habet: tertium, cum quis ad bene operādum se promptum inuenit: quartum, cum quis verbum Dei deuotè audit. Et hoc, secundum Richar. & Petrum.

Dubitatio.
Psal.
Solutio.
B

De temeraria conscientia eorum, qui scienter communicant in mortali, & de duodecim maledictionibus quas tales incurrunt. Cap. 6.

C

SExti habent conscientiam prauam, seu temerariam, s. cum quis sumit Sacramētum hoc cum conscientia mortalis culpæ: & talis mortalissime peccat propter indignitatem, quæ est in ipso per comparationem tam ad Sacramentum exterius, q̃d est sanctum; quàm ad rem contentam interius, quæ est Sanctus Sanctorum, quàm ad rem significatam tantum, quæ est sanctitas, contra quem Apostolus 1. Corinth. 11. cap. ait, Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicās corpus Dñi. Nullius etenim hominis opus placet Deo, nisi placeat ipse prius. Quanti periculi sit suscipere dominicum Sacramentum cum conscientia mortalis culpæ, ostēdit Psalmus. Psal. 68. qui incipit, Saluum me fac Deus: vbi dicit, Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum & in retributiones & in scandalum. Obscurentur oculi eorū, ne videāt & dorsum eorū semper incurua. Effunde super eos iram tuam & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta: & in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorē vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribātur. In quibus verbis duodecim maledictiones ostendit propheta multiplicari super malè sumentes Dominicum Sacramentum. Nam primo peccatis illaqueat, secundo retributionem grauat, tertio proximum scandalizat, quarto mentem excęcat, quinto mundanis incuruat, sexto Dei misericordiam irritat, septimo Dei iustitiam cōturbat, octauo vitam abbreuiat, nono gratuitis priuat, decimo iniquitatem multiplicat, vndecimo mentem indurat, duodecimo damnatum quoq; in fine demonstrat. Primo peccatis illaqueat: vnde dicit, Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum. i. fiet dominica mensa tanquam laqueus peccati: quo in gula, per quam transit corpus Christi, a diabolo illaqueatur. 1. Corinth. 11. Qui. n. manducat & bibit, &c. Secundo retributionem grauat. Nam sicut ipsi deuorant Christum, ita diabolus in qualibet indigna communione p gradum grauioris damnationis deuorat & deglutit illos. In huius mysterium. 1. Cor. 11. Apost. ait, Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles: quod etiā ad literā verum est. Tertio proximū scandalizat: ideo addit, Et in scandalū. s. oīum aliorū propter malā vitā communicantiū, & quia multa scandala superueniūt illis, contra tales Apost. ad Ro. 14. inquit. Iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalū. Quarto mentē excęcat, de quo addit: Obscurentur oculi eorum, ne videant; propter mentis cæcitatem non possunt intelligere malitiam suā. Nā vt dr Sapien. 2. c. Excęcauit eos malitia eorū. O infelix, qua temeritate audes illis labijs osculari filium Virginis, quibus osculatus es labia meretricis? Quinto mundanis incuruat: ideo subdit, Et dorsum eorū semper incurua. Excæcato vtiq; intellectu, statim sequitur ad terrena incuruatio in affectu. In talis persona Psalm. ait, Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem. Sexto misericordiā Dei irritat; pro quo loquitur ad Dūm di. Effunde. i. effundes, super eos irā tuam. s. sicut funditur feruēs aqua super depilandos porcos. Psal. Effunde iram tuā in gentes, quæ te non nouerunt, &c. Septimo iustitiam Dei conturbat, ideo dicit, Et furor iræ tuæ cōpręhēdat eos. q. d. Sicut ipsi indigne compręhenderūt te: sic tu per furorem iustitiæ tuæ compręhende eos. Nam

De his, q habent cō scientiam prauam.
D
B
Duodecim maledictiones multiplicātur his q temere, & in culpa sumūt sacramentū eucharistiæ.
F
G
H
Expende.

A quasi lamentabiliter corpus Dominicũ clamat, cum a talibus sumitur: Heu mihi, quia os peccatoris & os dolosi super me apertũ est. Sed sæpe euenit, quod Psal. ait, Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascẽdit super eos. Octauo vitam abbreuiat: de quo subdit, Fiat habitatio eorum deserta. s. per mortem & pestilentiam. 1. Corint. 11. Ideo inter vos multi infirmi & imbeciles & dormiunt multi: & loquitur de malè communicantibus ad literam. Nono gratuitis priuat: vnde subditur, Et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. i. palatijs, seu habitaculis villarum, ita ꝙ in eis non re-

B maneat quisquam. Et subdit prædictorum & sequentium rationem, di. Quoniam quẽ tu Deus percussisti, persecuti sunt. Deus filium suum propter nostrum amorem percussit in passione & in morte, sicut ipse testatur Esa. 53. di. Propter scelus populi mei percussi eum. Sed male cõmunicantes hunc persequuntur, Iuda deteriores effecti. Nam sicut ille tradidit illum persecutoribus Iudæis: sic isti illum tradunt infernalibus diabolis, quia ponunt illum in loco, qui est sub potestate diaboli constitutus. Propterea Augusti. dicit: Magis peccant, qui tradunt Christum peccatoribus membris, quàm q

Pondera hæc verba.

C tradiderũt eum crucifixoribus Iudęis. Ideo merito subinfertur, Et super dolorem vulnerum meorum addiderũt. De hoc Ambr. inquit: Qui indignè Christum sumit, idem est ac si interficiat. Contra quos Hebr. 6. Rursum in semetipsis filium Dei crucifigentes & ostentui habentes. O si aliquis panẽ in lutum proijceret, quàm impius putaretur. Nõne etiam si talis temerarius frustum panis reperiret in terra: statim quasi lamẽtabiliter recolligeret illũ atq; imponeret in loco honesto? Nec tamen veretur in latrinã spurcissimã conscientiæ suę ponere dignissimum Sacramentum. Decimo iniquitatem

D multiplicat: ideo subditur, Appone. i. permittes apponi iniquitatem super iniquitatem, vt. s. iterum atq; iterum in mortalibus communicando & iniquitates multiplicãdo semper iniquitates crescant. Vndecimo mentem indurat: propterea subinfertur, Et non intrent in iustitiã tuam, licet intrent in iustitiã suã: Iustitia. n. Dei est veritatis via, quã intrat homo p spiritualia bona. Sed hi intrant in iustitiam suã, cum formant sibi conscientiam ſm beneplacitum suum sub spei pallio pręsumentes de Dei misericordia. Contra quos Apost. ad Rom. 10. c. Ignorantes iustitiam Dei & suam statuere volẽtes, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Duodecimo damnatum in fine demonstrat. Et de

E hoc subditur, Deleantur de libro viuentiũ, id est per apertissima signa pessimę conuersationis & horribilis finis appareant de libro vitæ deleti. Loquitur illo tropo, quo res dicitur fieri, quãdo exterius innotescit. & cum iustis non scribãtur, scilicet nec per talia signa scripti esse monstrantur.

Quibus denegandum sit sanctissimum Sacramentum. Cap. 7.

F SEptimi habent conscientiam impudicam, seu inuerecundam. Hi sunt, qui secundum Bernar. nec Deum timent, nec homines reuerentur: Effrontes & inuerecundi, infames & scelesti, comparentes coram Deo maiestatis cum multorum scandalo hoc tremendum suscipiunt Sacramentum. Sed quid debet facere sacerdos in tali casu? Respondendum est, ſm Rich. in 4. di. 9. ꝙ quando ante sacerdotem comparet peccator postulans corpus Christi: aut illius mortalis culpa est manifesta, aut occulta. Primo. n. si est manifesta, tũc presbyter grauiter peccaret, si sibi ministraret Dominicũ sacramentum, quia coadiutor & participator esset sceleris sui. Vnde Mat. 7. Dominus

G pcepit di. Nolite sacramentũ dare canibus. Habet. n. contra eum legitimam exceptionem, quam sibi publice obijcere potest. Sumo tamen hic manifestum non pro eo, qđ probari potest per duos vel tres testes: qđ magis meret dici manifestabile, quàm manifestum: sed summo manifestum pro notorio iuris vel facti. i. cum est notoriũ per sententiam vel confessionem factam in iure, aut euidẽtia rei, quę tergiuersatione aliqua cęlari non potest, extra de coha. cle. & muli. c. vlti. Vnde si sacerdos parochianũ suum sciret fore in culpa, quam legitime contra

Casus p̃ deradus.

H eum probare posset per duos vel tres testes, nec notorium foret: non potest nec debet ei denegare euchariſtiam, si publice petit: quia ante criminis probationem iam sibi pęnam inferret, quod fieri nequaquã debet. 11. q. 3. c. eorum, qui. Secundo autẽ si fit culpa occulta: tunc aut petit in occulto, aut petit in publico. Primo enim si petit in occulto: tunc si sacerdos sibi daret, culpabilis esset, quia contra eum legitimam exceptionem habet, quam sibi occulte obijcere potest, atq; ipsum monere debet, ne in publico petat, sicut habetur de consecratione, distin. 2. non prohibeat. Secundo si publicè petat:

A petat: tunc debet sacerdos illi dare, quia contra eum nō habet legitimam exceptionem, quam ei in publico objicere possit, extra de offic. iud. ordi. si sacerdos. hæc secundum Richar. in 4. Sed secundum Henricum de Gandauo, hoc intellige verū, quando qui petit est presbytero subditus: secus si sit extraneus, quia contra talem legitimè excipere potest, quod ei dare non debet, de consecra. dist. 2. c. tribus. vbi præcipitur, quòd extraneo non detur eucharistia, de cuius conscientia non constat.

Articulus Tertius.

B *Quomodo quilibet se præparare debet ad sumendum hoc sacramentum, vbi septem præparationes ponuntur.*

Tertium quoque, quod ponderari debet circa sumptionem huius Sacramenti, est locus conuenientissimus ad præparandum, quia dicit, Timentibus se. Timentes enim Deum tantum hoc sacramento a Deo misericorditer fiūt digni. Ad hoc autē, vt homo disponat se dignè ex parte sua ad sumptionē huius Sacramenti, necesse est præparare cor suum, quasi alterū sepulcrum. Et circa hoc ordinatè distinguere possumus septē præparationes debitas,
C vt verificetur quod de hoc Zachar. 3. ait, Oculi septeni super lapidē vnum. Nam & cor lapideū esse necesse est: sed non ex obstinata peruersitate, sed ex sancti propositi firmitate: & super hūc lapidem oculi septē esse debent, quia septemplici luminosa, atque discreta præparatione muniēdum est. Nam
Psal. 13. sicut Propheta ait, Præparationes cordis eorum audiuit auris tua. Audiuit, i. audiet auris tua, o clementissime Deus. Ista autem prima præparatio dicitur examinatio conscientiæ, secunda extirpatio omnis immunditiæ, tertia excussio omnis negligentiæ, quarta exclusio omnis irreuerentiæ, quinta
D præmeditatio discreta, sexta oratio deuota, septima deuotio feruida.

In sumptione huius sacramenti quanta discussione conscientia examinanda est. Cap. 1.

Prima præparatio est examinatio conscientiæ: debet enim homo examinare conscientiam suam, & nullū ibi angulum relinquere indiscussum: quia verè, sicut Ioan. 12. c. Dominus ait; Nunc iudicium est mundi, s. microcosmi. Et merito quidem: quia sicut Propheta ait, Honor Regis, s. Christi, iudicium diligit: videlicet in sumptione corporis eius. Discutienda est enim conscientia, quasi homo ex hoc mundo sit transiturus ad patrem. In cuius mysterium, Exo. 12. cap. dictum est populo Iudæorum ad agni comestionē: Renes vestros accingetis, calciamenta habebitis in pedibus, tenētes baculos in manibus, quæ quidem sunt tria necessaria peregrinis. Hoc nempe inuariabili lege sancitum est, quòd homo examinando iudicet semetipsum, vel quòd a Domino iudicetur. Si te iudicas, non iudicaris a Domino: si non iudicas, iudicaris a Domino. Vno vero & sancto iudicio contentus est Deus. Nam sicut dicitur Naum 1. Non adijciet vltra, & non iudicabit Deus bis in idipsum. Propterea ad nosmetipsos iudicandum, Oseæ 2. cap. hortatur dicens, Iudicate matrem vestram, scilicet ne iudicetur a Deo. Recole quæ superius dixi in 2. ar. & 5. c. scilicet, quòd qui ex negligentia perquirendi, & examinandi conscientiam suā obliuiscitur alicuius mortalis culpæ suæ: sumendo hoc sacramentum, mortaliter peccat, quia non seruat præceptum Apostoli, qui. 1. Corint. 11. ait, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Et quasi tubicinando Dei iudicium annunciat dicens: Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.

Vide D Bonau in 4 dist. 12. q. pen. & Gabrielē Biel. in can. lect. 87.

E

F

G

Quanta puritate mentali, & corporali hoc sacramentum sumendum sit. Cap. 2.

Secunda præparatio est extirpatio omnis immunditiæ, s. tam mentalis, quàm corporalis. Vnde 1. Corinth. 5. c. Apostolus ait: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azimi. Et ad Hebr. 10. iterum ait. Accedamus, s. ad istud sacramētū, cū vero corde in plenitudine fidei aspersi corda a cōscientia mala & abluti corpus aqua mūda. Leuit. quoq; 7. c. in mysteriū scriptū est: Anima polluta, quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorū, quæ oblata est Dño, peribit de populis suis: & quæ tetigerit immūditiā hois, vel iumēti, siue ois rei, quæ polluere pōt, & comederit de huiusmodi carnibus, interibit de populis suis. Quæ autē munditia circa matrimonij actū requiratur sumentibus hoc sacrame tum, supra sermone 18. c. vlti. latius dictum est.

H *Puritas mentalis, vt quis digne præparetur ad sacrā mē sam.*

Quòd

A *Quòd in sumptione huius sacramenti omnis negligentia abijci debet.* Cap. 3.

Tertia præparatio est excussio omnis negligentiæ. Omnis nempe negligẽtia abijcienda est a mente, quæ tantũ Dñm suscceptura est. O si expectares in domo tua cuiusdam magni Dñi tpalis aduentũ, quanta solertia, quanta munditia, quantaque diligentia disponeres domum tuam: quanto magis præparandum est consciẽtiæ hospitium Regi cœlorũ, & Dño Angelorũ. Hinc ad te loquitur Esa. 52. c. dicens: Excutere de puluere, s. negligentis vitæ: consurge, s. per vigilãtiam mentis, & corporis: sede Hierusalem, s. per trãquillitatem cordis. B Impossibile est enim peruenire ad pfectionem cuiuscunq; gratiæ, vel virtutis, aut cuiuscunq; deuotionis, vel gustus dulcedinis Dei: nisi multa æstimatio altitudinis eius pcedat. Res enim neglecta, & paruipensa, nõ multum curat haberi. Quid enim est negligentia, nisi quędã neglectę rei paruipensio, & contemptus? Contemptoribus aũt nunq; dignatur largiri Deus spiritualia, & substantialia dona, cum negligens ab eis quodammodo se elonget. Quapropter cõsulo omnibus, qui cõicare crastina die intendunt, ꝙ C futura nocte vestiti dormiãt: atq; eũtes hoc sero bona hora dormitũ, futuro mane occasionẽ habeãt vigilãdi, & surgendi ante diẽ, necnon & Dño mẽtem præparãdi deuotã.

Omnis negligentia abijciẽda

Quanta reuerentia sumi debet sanctissimum corpus Christi, & de noua indulgentia data sociantibus ipsum, dum portatur infirmis. Cap. 4.

Quarta præparatio est exclusio omnis irreuerentiæ. Quanta autẽ reuerẽtia etiã corporali debeat mens deuota occurrere Saluatori, ipsa rõ D manifestat. Insuper Ecclesiastici 32. c. scriptum est, Pro reuerentia accedet tibi gratia bona, i. eucharistia, quæ bona gratia interpretatur, quasi dicat. Si per reuerentiam te dignè præparas obuiã Christo, ipse quoq; gratiã multiplicando occurrens tibi honorabit te. Vt aũt cũ debita reuerẽtia suscipiatis tam altissimũ sacramẽtũ: talis cras ordo obseruetur, si fieri põt. Primo viri, & quicunq; paterfamilias cum omnibus maribus domus suæ, qui iam confessi dignè fuerint præparati, ad suam parochiã summo mane accedant, atq; integrè & deuote prius audita missa, honestis indumentis vestiti, omnino discalciati, & capite discooperto, genuflexi coram Rege regum, & Dño dominorum, se deuotè præparent suscipere hoc E sanctissimum Sacramẽtum. Demum velato capite habituque honesto audita iam missa, accedant mulieres cum filiabus cæterisque puellis, & famulabus suis, quæ dignè fuerint præparatæ. Hanc reuerentiam suadet Apostolus 12. c. ad Hebr. dicens: Itaque regnum immobile suscipiẽtes habemus gratiam, per quam seruiamus placẽtes Deo cũ metu, & reuerentia. Nec quoq; sine vtilitate fiet, si pueri & puellæ, qui ad ætatem, de qua in quarta feria præcedenti dictũ est, nõ peruenerunt a quinquennio supra, ad hæc F prospicienda, atq; contemplanda ducãtur, vt in puellari ętate iã discant, quod tpe suo libeat imitari. Sed quia ait Dominus. j. Re. 2. Qui honorauerit me, glorificabo eum: qui autẽ contemnunt me, erũt ignobiles. Ideo vt ad honorãdum hoc sanctissimum Sacramentum oẽs animentur fideles; nuper per sanctissimum Papã Martinum Quintũ, anno 12. Pontificatus sui, & ab incarnatione Domini 1430. sancitum est: & per Bullam, q̃ incipit, Ineffabile sacramenti, sic vt hic ad literam subinfertur. Singulis verè pęnitentibus, & confessis, qui & quotiens in ipsius Sacramenti ꝑ festo ieiuniũ, vel loco illius G aliud pium iuxta suorum consilia confessorum opus fecerint centum: Et qui præmissis in ecclesijs, quibus illa celebrari contigerit, officijs interfuerint: necnon Episcopis, & alijs prælatis superioribus, qui dictis officijs libenter interessent: sed quominus eis in ipsis ecclesijs interesse possint pro cõseruandis suarum dignitatum iuribus, & alijs tunc legitimè impeditis pro matutinali cc. Reliquarum vero horarum, videlicet primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, & completorij festi 80. Rursus autem in quibuslibet octauarum diebus, pro singulis matutinalium missarum, & vesperorum similiter centum: necnon & reliquarum horarum, officiorum, & huiusmodi 40. Illis pręterea, qui H processiones, in quibus ipsum viuificum sacramẽtum in dicto festo iuxta præfatarum ritus ecclesiarum defertur continuo secuti fuerint, ac quibuslibet in festo, & octauarum diebus pro pace, & tranquillitate ecclesiæ missas deuotè celebrantibus, pro singulis ipsarum, necnõ alijs in eodem festo eucharistiæ Sacramẽtum deuote sumentibus, etiã cẽtum singulis annis. Profecto eis, qui dum corpus Dominicũ cõicandis defertur infirmis: illud cum incenso luminari præcedendo

A dendo vel sequendo venerantur, similiter cętū. Et qui tūc illud aliàs deuotè secuti fuerint, et quinquaginta dies de omnipotentis Dei misericordia, ac Beatorū Apostolorū Petri, & Pauli authoritate cōfisi de iniūctis pœnitentijs misericorditer relaxamus.

Quanta discretione debet quilibet communicare. Cap. 5.

QVinta præparatio est præmeditatio discreta, & circunspecta. Oportet enim sumētem hunc cibum ab alijs scire discernere per fidē. Nā B qui inconsideratè accedit ad hoc Sacramētum, teste Apostolo. 1. Corint. 11. iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Dñi. Ille nempe non dijudicat corpus Christi, qui ad hunc diuinum panem, tanquam ad alium corporalem cibum inconsideratè accedit. Nam cum capacitas nostra ad suscipiendum Christum efficaciter sit a spiritu, non a carne: sit in mente, non in ventre: & mens non pōt Christum attingere, nisi per cognitionem, & dilectionem, i. per fidem, & charitatē, ita ꝙ fides illuminat ad cognitionem, & charitas accendit ad deuotionē: Ideo ad hoc ꝙ aliquis dignè accedat, oportet ꝙ spiritualiter comedat, vt sic per cogni- C tionem fidei masticet, & per deuotionem amoris suscipiat, & deglutiat: per quam nō in se Christum transformet, sed ipse potius traijciatur in mysticū corpus eius. Ad hoc Ambros. ait: Cibus iste non vadit in vētrē, sed in mentē. Propterea sicut qui indiscretè corporalem cibum in sinum suum proijceret, non in ventrem: potius se inficeret, q̄ ei proficeret: sic qui nō spiritualiter, sed tm̄ sacramētaliter suscipit hunc cibum: non se reficit, sed inficit. Ex quo manifestè apparet, ꝙ qui inconsiderate ad hoc Sacramentum accedit: iudicium sibi manducat & bi- D bit, quia nō dijudicat corpus Domini. Hoc sentit Bonauen. in breuiloquio suo.

Discretio adhibēda

De oratione, cum qua ad hoc sacramentum quilibet se præparare debet. Cap. 6.

SExta præparatio est oratio deuota. Cū oratio sit eleuatio mentis in Deum, qñ mens deuotè orat, obuiā pergit Christo ad se venturo, vt verè cum Propheta dicere possit, Et ego ad te Domine clamaui: & manè oratio mea præueniet te. Et verè dignum & iustum est, vt postq̄ creator omnium, & Saluator tuus ad te de cœlo tanta

Mens orare debet deuote. *Psal. 88.*

benignitate descendit, & tu ei per mentis E eleuationem, quātum tua valitudo permittit, obuiam pergas: quod quidem efficere potes cum in deuota tua oratione & mentem ab exterioribus reuocas: & eam ne extrauagetur in seipsam coartas. Hinc Dominus Matt. 6. ait: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum, scilicet, ad te věturum. Quod verbum exponens Bernar. ait: Ingressus in cubiculū, est cordis reuocatio: clausio ostij est cordis retentio. Propter hæc enim duo mens facilè eleuatur in Deum.

Quòd feruida deuotione suscipiendum sit hoc dominicum sacramentum. Cap. 7. F

SEptima præparatio est deuotio feruida, q̄ ex oratione oriri habet. Est enim deuotio, secūdum quosdam, teneritudo cordis, qua quis de facili in lachrymas resoluitur. Vel secundum alios, Deuotio est feruor bonæ voluntatis, quam cohibere non valens, certis indicijs manifestat. Deuotio nempe holocaustorum dr̄ eē medulla, sine qua omnia holocausta arida sunt & sicca. Nullum vtique opus est, in quo tantum sit necessaria mentis deuotio, sicut in sacra communione. Nam sicut ex quinto G præcedenti capitulo patet: necesse est hoc sacramentum non solū sacramentaliter, sed etiam spiritualiter manducare. Talis autem manducatio minimè potest fieri, nisi per fidem, & charitatem. Sed sicut ex fide discretio, ita ex charitate deuotio ortum habet per intermedium, & adiutorium orationis feruentis. Ex hoc enim intelligitur manifestè, quòd sicut qui indiscretè: ita qui indeuotè ad hoc sacramentum accedit, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini, id est, non deuotius sumens sanctissimum Sacramentum, q̄ H alium cibum. hoc sentit Bonauē. vbi supra. Denique cum cras fueris constitutus ante Domini sacerdotem, & coram hoc diuinissimo cibo: mentalibus oculis eleuatis corde deuoto, humiliq; tui recognitione, ardenti Dei dilectione, atque feruenti deuotione dic saporosissimè illud verbū: Dñe nō sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tm̄ dic ver. & sa. a. mea. in præsenti per gratiā, & in futuro per gloriam, ad quam nos perducat Saluator mūdi Iesus, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

Deuotione vtēdū est.

DOMI-

A

DOMINICA in Resurrectione in mane,

De Resurrectione capitis nostri Iesu Christi.

Sermo LVII.

Vrrexit, non est hic, Mar.16. Et in Euangelio hodierno. Ad optatum & desiderabilē finem Religionis Christianæ, hoc est ad Resurrectionis glo
B riam contemplandā iam Christo duce perducti sumus. De qua decem contemplationes in præsenti tractatu per ordinem distinguamus. Prima erit de resurrectione capitis nostri Iesu Christi, secunda de resurrectione & perpetuitate mystici corporis Domini Iesu Christi, tertia de vniuersali dominio & regno Iesu Christi filij Dei, quarta de gratia & gloria spirituum beatorum, quinta de admirabili gratia & gloria Virginis matris Dei, sexta de gloria substantiali, seu essentiali animarum sanctarum: septima de gloria consubstantiali corporum beatorum, octaua de gloria
C accidentali, quæ est in beatis: nona de exercitijs beatorum, decima de saccomanno regni cœlorum.

De resurrectione Christi decem contemplationes considerantur.

De Resurrectione capitis nostri Iesu Christi.

SVrrexit, non est hic. Iterum vbi supra. Sicut August. in quodam sermone de paschate ait, Surrexit Christus, exultet vniuersus mundus. Par etenim est, vt sicut omnis creatura lucinago doluit ploratu in morte creatoris sui: & quæ funere noctis obscuræ prosecuta est exequias mo-
D rientis in cruce, ita nūc triumphalē ab inferis reditum læta suscipiat resurgentis: quia sicut Propheta ait, Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea. Ad istam igitur contemplationem, quæ est de resurrectione capitis nostri Iesu Christi mētis oculos eleuātes, toto corde credere obligamur Angeli verbo, tanquàm vnum de fidei articulis nunciantis ac dicentis, Surrexit, non est hic. De qua resurrectione tria contemplemur ad præsens. Primo resurrectionis Christi necessitatem, secundo resurrectionis temporalitatem, tertio resurrectionis Christi iucunditatem.

ARTICVLVS PRIMVS. E

Quòd triplici respectu fuit necessaria resurrectio Christi.

Rimo cōtemplemur resurrectionis Christi necessitatem. Secundum enim Alexā. de Ales, in 3. suo, dupliciter fuit necessaria. Primo viatoribus, secundo comprehensoribus, seu beatis. tertio addi potest, ꝙ fuit quodammodo necessaria pro damnatis.

Resurrectionis Christi necessitas. De hac materia vide Richar. li. 4. dist. 43. et Thom de Argen.

Quòd Christi resurrectio viatoribus necessaria fuit, & maxime propter tria.

Cap. I.

Rimo resurrectio Christi fuit necessaria viatoribus, & maximè propter tria. Primo propter iustificationem, secundo propter reconciliationem, tertio propter multiplicationem, seu ampliationē: hoc est propter gratiam acquirendā, reformandam, & multiplicandam. Primo autem fuit necessaria propter iustificationē: vnde Apostolus 4. c. ad Rom. Resurrexit ꝑpter iustificationē nostram. Et iterum 5. c. ait: Nos saluati sumus G
ab ira per ipsum. Saluatio enim est terminus a quo, s. a pœna: saluari vero in vita, est terminus ad quem, s. ad vitam. Vnde gl. ibidem ait, vt iustè viuamus, qui aliter viuere non poteramus. Si ergo per animam solum descēdentem ad inferos Christus mortuus saluauit nos ab ira, ergo ad saluādū in vita, exigitur ꝙ sit viuus. ergo exigitur tanquàm necessaria resurrectio eius. Secundo resurrexit propter recōciliationem, s. si casu iam iustificati iterum ceciderimus in peccatū. Hic 9. c. ad Heb. Apostolus ait. Vt appareat vultui Dei pro nobis, s. cum corpore, & anima, vt oret patrē ꝓ nobis. Propterea quidā H
dicunt, ꝙ ipse quodammodo causa meritoria est, vt omnipotens pater misereatur nostri. Tertio etiam resurrexit propter multiplicationem, seu ampliationē. s. dispositionis ad suscipiendum gratiam: & hoc est ex parte suscipientis gratiam ipsam. Hinc humana natura tota ordinatur ad Christum. Et postq̄ assumpta est, etiā a sanctis Angelis magna ei reuerentia exhibetur. In cuius mysterium Apoc. 19. Cum enim ei loquētē Ioānes vellet adorare, ait Angelus ei: Vide ne feceris, cōseruus. n. tuus sum, & fratrum tuorū habētiū testimoniū Iesu. Propterea aduertēdū ē, ꝙ ipsa natura humana copiosiorem

Resurrectio Christi necessaria triplici ratione.

A florem gratiã suscipere põt, q̃ antea posset. Vnde in carnis assumptione huiusmodi dispositioné accepit: In passione vero maioré dispositioné suscepit: Sed in resurrectione etiã amplioré recepit. Hinc est, ꝙ in natura humana dispositio generalis amplior est ad gratiã ex natura ipsius speciei, ſm ꝙ 4.c. ad Rom. Apostolus ait, Resurrexit propter iustificationé nostrã: mortuus est propter delicta nostra. quod quidé propter fidé, & dilectioné est dictũ. Intelligendũ est ergo, ꝙ resurrectio iustificat, similiter & passio. Sed passio iustificat in adultis solũ propter fidé, & amoré, hoc est vt credita & dilecta. quia
B exigit hoc, vt habeatur iustificationis effectus. Vnde sufficiés cã iustificationis est passio: sed efficiens nõ, nisi credat et Deus passus. Ad quod qdé resurrectio maximè operat. Vnde super illud Prophetæ, Quæ vtilitas in sanguine meo. gl. ait, s. si statim nõ resurgo corruptumque fuerit corpus meum, nemini annũciabo, nullum lucrabor, & ita peribit cõfessio. i. testimonium deitatis. Et ideo Act. 2. Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni. glo. assertio est resurrectionis huius. Et sic ex prædictis apparet, ꝙ necessaria fuit resurrectio viatoribus.

C *Quòd resurrectio Christi propter tria comprehensoribus necessaria fuit. Cap. 2.*

Secundo resurrectio Christi necessaria fuit comprehensoribus, seu beatis. Et maximè vt tribus gloria crescat. Primo beatis Angelis, secundo beatis animabus, tertio beatis corporibus. Primo inquàm, vt crescat gloria maior Angelis etiam in præsenti, quia ex glorificata humanitate Christi in eis duplex delectatio reperitur. Vna in contemplatione deitatis, alia in contemplatione humanitatis, in quam desiderant Angeli prospicere, vt dicitur. 1. Pet. 1. c. Secũdo vt crescat maior gloria animabus beatis insuper in præ senti, sicut et de Angelis prędictum est. Tertio vt crescat maior gloria beatis corporibus. Nam ad resurrectionem corporum resurrectio sua, causa erit resurrectionis futuræ: & hoc in futuro. Vñ Psal. 29. Ad vesperũ demorabit fletus, & ad matutinũ lętitia. vbi gl. ait: Dñs mane resurrexit, idé nobis promittés p suã resurrectioné, q̃ est efficiés causa resurrectionis nr̃e, & aię, & corpis. Ambo enim delectabunt in gloria Iesu Christi. sic Io. 10. c. ait, Ego sum ostiũ: per me si quis introierit, saluabit, s. in gloria sempiterna: & ingrediet, s. ad fruendum gloria, quæ erit in anima mea cũ deitate coniuncta: & egredietur, s. ad contemplãdum humanitatem meam: & pascua inueniet, i. delectationes immensas reperiet in vtrisque. Ex prædictis ergo euidenter apparet, quòd Christi resurrectio comprehensoribus necessaria fuit.

Quomodo resurrectio Christi beatis fuit necessaria.

Psal. D

E

Quòd pro damnatis fuit necessaria resurrectio Christi, & maxime propter tria. Cap. 3.

Tertio resurrectio Christi fuit et necessaria pro damnatis & maximè vt in inferno ex iustitia Dei tribus maior afflictio crescat. Primo Dæmonibus, secundo spiritibus, tertio corporibus. Primo, vt crescat maior afflictio Dæmonibus, qui in creationis exordio Christum incarnandum viderunt: & illi inuiderunt, secũdũ Bernar. Et inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum, vt dr̃ Sapié. 2. Quãto putas ergo cruciatu liuoris alijsq; incomprehensibilibus pœnis illos torqueri, quãdo illum sentiunt exaltatum ad dexteram Dei patris eique in cœlo, & in terra traditam potestatem, sicut Mat. vlti. ipse Dominus ait, Data est mihi omnis potestas in cęlo, & in terra, i. in toto vniuerso, s. qua per gloriam remunerem comprehensores, per gratiam gubernem viatores, per iustitiam cruciem miseros offensores. vnde dæmonibus cruciatis ab eo per Esa. 63. cap. ipse ait: Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea. Secundo autem resurrexit Dominus noster Iesus Christus, vt crescat maior afflictio animabus damnatis, qui vident, quòd Christus pro liberatione earum mortuus est, & resurrexit, qué ipsi tam viliter cõtempserunt. vnde Apocal. 14. de talibus Ioan. ait: Cruciabuntur igne, & sulphure, s. pro peccatis partis irascibilis, & cõcupiscibilis. Ecce pęna sensus in cõspectu Angelorũ sanctorũ, & in conspectu agni, s. in gloria suscitati: quia damnati se conspiciunt priuatos sempiterna vita, i. participatione gloriæ Christi, & consortij Angelorũ. Ecce pœna damni, quæ grauior est, ſm Hieron. q̃ pœna sensus. Tertio vero resurrexit, vt crescat maior afflictio corporibus damnatorũ, quod quidé post vltimũ iudicium futurum est. vnde Apocal. c. 1. Videbit eũ omnis oculus: & qui eum pupugerũt, i. q̃ criminaliter eũ offenderũt. Et c. 14. iterũ de dãnato hoïe ait: Bibet de vino iræ Dei. Quid vinũ, nisi torméta æterna, & spũalia de-

F

G

H

notan-

A notantur? Sicut enim cum bibitur vinum, nō solum in ore recipitur, sed etiam ab intra per totum corpus diffunditur. sic quidē spiritualis pœna in mēte damnati hominis iam recepta: non solum mentem ipsam per totum penetrat, sed ēt in corpus ipsum redundat. Et iterū Iob 21.c.ait, Videbūt oculi eius interfectionē suā, i. separationē a gloriosa vita, q̄ est i Chro Iesu. ecce pœna dāni. Et de furore omnipotentis bibet. Ecce pœna mentalis, & corporalis sensus, quibus damnati æternaliter puniuntur. Et sic patet, quòd Christi resurrectio etiam infernalibus ex iustitia necessaria comprobatur.

B

ARTICVLVS SECVNDVS

De triplici tempore, quod in Christi resurrectione concurrit.

SEcundo contemplemur resurrectionis Christi temporalitatem. Circa quam, secundum Alex. de Halis, triplex cōsideremus tēpus. Primo tp̄s festinatū, secūdo tp̄s expectatū, tertio tempus determinatū.

Quòd non fuit conueniens Christum expectare resurrectionem suam vsque ad mundi finem: & maxime propter tria. Cap. 1.

C

Resurrectionis Christi tēpus festinatum.

PRimo cōsideremus resurrectionis Christi tempus festinatum. Non enim cōueniens fuit resurrectio nē suā vsq; ad resurrectionē gñalē oium corporum retardare. Et primo nec quantū ad ipsum, secūdo nec quātū ad nos. primo. n. quantū ad ipsum nō debuit Christus retardare eā, & maxime propter duo. Primo propter dissimilitudinē, secūdo ꝓpter dignitatem. Primo propter dissimilitudinē, quia nō est similis cōditio sua conditioni nostræ. Nam sua est a principio cœlesti, sicut Apostolus. 1. Corinth. 15. ait, Secūdus homo de cœlo cœlestis. Glosa, quia non de humano ritu, sed nutu diuino est conceptus, & natus. nostra vero conditio de principio terreno est. vnde ibidē glo. ait, Qualis terrenus, tales & terreni. Secundo propter dignitatē. Quia enim Christus primus est, & maximus in dignitate: ideo dignum est, vt prius resurgat in gloriæ sublimitate. Propterea Apocal. 1. c. Princeps Regum terræ merito nūcupat. Secūdo nō fuit cōueniēs quantū ad nos, q̄ differretur tm̄ resurrectio eius, immo q̄ festinaretur necessarium erat nobis, & maximè propter tria. s. vt generaret in nobis primo fidem, secundo spem, & tertio charitatem. Primo, vt generaret, & faceret in nobis fidem resurrectionis suæ: quia nisi resurgeret, quasi nullus deinceps ipsum crederet esse Deum. Secundo, vt generaret in nobis spem resurrectionis nr̄æ. Propterea Apocal. 1. c. dictus est Christus primogenitus mortuorū: quia sicut Adam primogenitus mortuorū merito dictus est, eo quòd prius in hoc seculo vixit, vt moreretur ipse, & filios de se gigneret morituros: sic merito Christus dicitur primogenitus viuorum & mortuorum, quoniā prius in hoc seculo a morte resurgens vixit, vt ipse in æternum viueret, ac filios in æternum victuros non solum meritis & gratia generaret, verum etiam nobis firmā spem de resurrectione præstaret. Maximus quoque i sermone de paschate ait. Est in Christo hodie suscitato vniuscuiusque nostrum caro, sanguis, & portio. Vbi ergo portio mea regnat, regnare me credo: vbi dominatur sanguis meus, dominari me sentio: vbi glorificatur caro mea, me gloriosum esse cognosco. Et iterum Gregorius 14. Moral. super illud Iob, Scio quòd redemptor meus viuit, sic inquit: Redemptor noster suscepit mortem, ne mori timeremus: ostendit resurrectionem, vt nos posse resurgere confidamus. Tertio, vt in nobis generaret charitatem. non enim possemus ita allici ad amorem gloriæ sempiternæ, nisi daretur nobis forma, & exemplar resurrectionis nostræ. vnde 1. Corinth. 15. Primitiæ Christus. Ecce dignitas in Christo, per quam oportet resurgere. Hinc gl. ibidem ait: Primus tempore, & maximus dignitate: qui prior resurrexit, vt fidem faceret, & formam credentibus daret.

D

Pondera.

E

F

G

Quòd propter tria conueniens fuit Christum resurrectionem suam per triduum expectare. Cap. 2.

H

Resurrectionis Christi tēpus expectatum.

SEcundo consideremus resurrectionis Christi tempus expectatum: quia non statim resurrexit post mortem, sed per triduū expectauit. Vnde super illud. 1. Corinth. 15. resurrexit tertia die, ait glo. probata vera morte: & hoc tertia die, vt ostendatur ea potestate nos posse suscitare. Si enim statim resurrexisset, non verè mortuus putaretur. Cum ergo deberet resurgere, ita vt veram mortem probaret: differri debuit resurrectio eius vsque ad tertiam diem. Et maxime propter tria. Primo propter

A propter significationem, secundo propter probationem, tertio propter ostensionem. Primo inquàm propter significationem: vnde sup illud Luc. 24. Oportebat pati Christum, & resurgere a mortuis tertia die. glossa ait: Merito vna die, & duabus noctibus in sepulcro iacuit. quia lucem. id est, gratiã, suæ mortis, quæ tantum erat in carne, tenebris nostræ duplæ mortis, quæ in carne & anima erant opposuit: & hoc ad significandum, quòd lux suæ mortis duplam mortem nostram curat. Secundo propter probationem, quia sicut in ore duorum, vel triũ testium stat omne verbum, vt dicitur Matthæi 18. sic in tribus diebus stat omne factum: vnde hæc est lectio literalis, scilicet, vt probaret veram mortem, secundum gl. prædictam. Tertio propter ostensionem, s. suæ magnificæ potestatis. Nam si statim resurrexisset, non videretur habere potestatem reassumendi animam, sicut & ponendi, sicut ipse Ioan. 10. c. testatus est dicens, Potestatem habeo ponẽdi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Et hoc est, quod super illud. 1. Corinth. 15. Resurrexit tertia die, glo. ait, Probata vera morte, &c. sicut patuit supra.

C *De die & hora, in quibus Dominus resurrexit.* *Cap.* 3.

TErtio consideremus resurrectionis tempus determinatum, s. qua die & hora Dominus resurrexit. Circa hoc consideremus primo de die, secundo de hora. Primo inquàm consideremus de die. Circa quod aduertendum est, quòd Christus in sepulcro quieuit tribus diebus, & tribus noctibus: hoc est per tres dies naturales, feria sexta cum præcedenti nocte vna extitit dies, & per synecdochem illa die stetit ibi. Item fuit ibi per totum sabbati diẽ

D cum præcedenti nocte: & sic per totum diẽ naturalẽ absq; synecdoche. Itẽ nox pcedẽs Dñicã resurrectionis cũ ipsa die resurrectionis ẽ vna naturalis dies, & p noctẽ illã fuit ibi, & sic per diẽ naturalẽ per synecdochen ibi stetit: & ita per tres naturales dies fuit in sepultura: tamen tantum fuit ibi per vnũ artificialem diem, & per duas integras noctes. Hinc super illud ad Rom. 6. hoc scientes, quia vetus noster homo crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, glo. inquit, Quieuit Christus in sepulcro vna die, & duabus noctibus: quia nostram duplam vetustatem sua simpla cõsumpsit. Secundo ẽt consideremus de hora. Sanè quia de resur- E rectionis hora in Euangelij textu minimè expressa veritas declaratur: ideo sacri Doctores variè opinantur. Quidã enim dicũt, ꝙ resurrexit in aurora, quidam vero ꝙ in media nocte. Primo enim sunt quidam, qui dicunt ꝙ resurrexit in aurora, & huius sententiæ est August. super illud. 1. Malach. 3. Elegit Lisyas Ptolomæum, &c. vbi glo. Ab hora mortis Christi vsq; ad diluculũ resurrectionis constant horę quadraginta, si ipsa noua cõnumeretur. Cum ergo dixerit ibi, ꝙ resurrexit in diluculo, vr̃ ꝙ non surrexit ante lucem. Secundo ẽt pro hac opinione multum facit, ꝙ Ecclesia sancta laudes can- F tat in aurora in memoriam resurrectionis Dñicæ, & ad gloriam resurgentis. Secundo vero sunt alij, qui dicunt Christum resurrexisse in media nocte, atq; his plurimum fauet. Primo id, quod habet traditio antiquorũ, videlicet ꝙ Apostoli in vigilijs Paschæ Christianũ populum vsq, ad noctis mediũ retinẽtes, & illa. s. hora resurrectionis Dñicæ Laudes cum populo iubilantes post ad propria populum dimittebant. Secundo quoq; cum hoc concor. figura Sampsonis, Iudic. 16. vbi dicit, ꝙ dormiuit Sampson vsque ad medium noctis, s. in Gaza. Et inde cõsurgens apprehendit ambas portæ fores G cum postibus suis: & seras impositas humeris portauit ad verticem montis. Vbi glo. Sampson media nocte nõ solum exiuit, sed & portas tulit: quia Redemptor nr̃ non solũ de inferno liber exiuit, sed & de inferni claustro portas destruxit. Tertio ẽt multum facit ad hoc totum officium, quod in missa resurrectionis sabbato decantatur. Nã missa, quæ nunc cantatur in meridie, in media nocte resurrectionis Dñicę antiquitus cantabatur. Sed nunc in mysteriũ tẽpus abbreuiantes, & occurrentes gaudio resurgentis Spiritusancto dictãte aspectu corporali cõ- H plemus, quod de ista sanctissima nocte fuerat antea prophetatũ: Nox sicut dies illuminabitur, & nox illuminatio mea in delitijs meis. Vnde in cerei benedictione huius sacræ noctis mysteriũ cõmendatur, cum hæc nox est, pluries iteratur. Dicitur ẽt in collecta: Deus, qui hãc sacratissimã noctẽ gloria resurrectionis Dñicæ illustrati, &c. Quarto quoq; literalis figura Paschæ Iudæorum, & exitus de Ægypto vr̃ huic sni consentire, eo ꝙ media nocte educti sunt de Ægypto: vnde ait Dñs Moysi, Exo. 11. c. Media nocte egrediar Ægyptum, & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, &c.

Qua hora resurrexerit Christus.

Vtran-

A Vtranque vero opinionẽ cõcordans Alex. de Ales, in 3. ait, ꝙ prædicta non sunt contraria. Nam qñ dr̃ ante lucẽ surrexit, respicit illud, quod Ioã. 20. c. inquit, Vna aũt sabba. Maria Magdalenæ venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum. Sic quoque intelligitur illud, quod Luc. 24. dicitur. Valde diluculo, i. antequàm dies esset clara. in diluculo enim dies nondum est clara. Et sic apparet, ꝙ Dominus resurrexit inter mediam noctem, & claram diem: & hoc modo vtraq; opinio ostẽditur eẽ vera.

B

Articvlvs Tertivs

De omnibus apparitionibus Christi, postquàm a mortuis resurrexit, quibus lætificat in se credentes.

Tertio contemplemur resurrectionis Christi iucunditatem. Triplex enim fuit in resurrectione Christi iucunditas, qua lætificati sunt omnes in eum credentes. Prima fuit cordialis, secunda generalis, tertia maternalis.

De apparitionibus primis, quæ factæ fuerunt tribus Marijs, & Petro. Cap. 1.

C *Iucunditas resurrectionis, quæ declarata est tribus apparitionibus.*

Rima enim de resurrectione Christi iucunditas, fuit cordialis, quæ maximè facta est in tribus apparitionibus primis. Prima facta est Mariæ Magdalenę, secũda tribus Marijs, tertia vero Petro, de quibus per ordinẽ videamus. Et primo de illa, quæ facta est Mariæ Magdalenæ: vnde pro concordia sacri textus Euangeliorum, notandum est, ꝙ sicut Mar. 16. c. & in Euangelio hodierno ait, Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi, & Salomę, emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Nouerant enim hæ sanctæ mu-

D lieres tam crudeliter tractatũ fuisse corpus Iesu, ꝙ totum cor habebãt plenum memoria crudelissimæ mortis eius, & imaginatione corporis sui sacri: vnde nihil videbantur attendere, vel sperare, nisi mortuum eius corpus cum deuotione posse inungere, & tractare. Subditq; Marcus, Et valde mane, i. cum adhuc tenebræ essent, sicut Ioan. 20. c. ait, Vna sabbatorum, i. dñica die: veniũt ad monumentum, orto iam Sole: quia videlicet hora, qua motæ sunt ad veniendum, adhuc tenebrosa erat, sed orto iam Sole peruenerunt ad monumentum. Vel secundum August. de cõsensu Euangeliorum, dicitur, orto iam Sole, id est de proximo veniẽti in E has ptes, vt sumatur Solis ortus ꝑ ortu claritatis diurnæ præcurrentis super emisperium nostrum. Et dicebãt ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumẽti? Et respicientes, s. cum iam venissent, viderunt reuolutum lapidem. erat quippe magnus valde. Sed quia sciebant contra Iesum Iudæorum malitiam ebullire, videntes reuolutum lapidem crediderunt corpus eius a Iudæis sublatum, & fortè in aliquo loco vili collocatum: vnde Maria, quæ Christum Iesum ardentissimè diligebat, anteq̃ aliquid diligẽtius scrutaretur: ipsum sublatum pro certo supponens, ardentioribus F amatoribus ex discipulis, Petro videlicet, & Ioanni, quasi mente capta doloribus, & desiderijs videndi Dominum plena, nunciare cucurrit dicens: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus vbi posuerũt eum, sicut Ioan. 20. c. narrat. Subditque ꝙ Ioannes præcurrens citius Petro ad sepulcrum, inclinauit caput, viditq; lintheamina posita, nec tamen intrauit. Petrus vero postea veniẽs intrauit in illud, viditq; lintheamina, & sudarium capitis stans ad partem. Deinde Ioannes intrauit, & vidit & credidit, quod dixerat prius Maria, s. Dñm esse sublatũ de monumento: nondum. n. sciebat G scriptũ, quia oportebat eũ a mortuis resurgere. Post hæc aũt discipuli cõtristati ad ꝑpria redierũt. Postq̃ autẽ ad sepulcrũ redijt Magdalena, hę sanctæ mulieres simul intrauerũt. Dicitur aũt monumentũ, qñq; illud saxeũ vas, in quo iacuit Christus: qñq; vero totus ille locus, in quo illa residebat tũba. Erat aũt locus ille clausus aliqua materia, vel pariete, vbi erat hortus, sicut innuit Ioã. Et Augustinus etiam illud sentit. Propterea qñ legitur, ꝙ intrauerunt in monumentum, aut exierũt ab illo: pro solo aditu, vel exitu illius loci, vel horti intelligi hẽt. Igitur sicut in hodierno Euãgelio Mar. subdit, Mar. vlti. Introeuntes, sicut prædictum est, in monumẽtum, id est, in tumbam, vbi erat sepulcrum: viderunt iuuenem sedentẽ in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt. Qui dicit illis: Iesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, nõ est hic. Ecce locus, vbi posuerũt eum. Sed ite dicite discipulis eius, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: ibi eũ videbitis, sicut dixit vobis. Quo audito exeũtes mulieres de monumento quasi recedere disponebant: sed amore Iesu attractæ, iterum sepulcrum introeũtes, sicut Luc. in prin. 24. c. ait: Viderũt duos

Introitus Magdalenã, et sãctarũ mulierum in monumẽtum.

H

A duos Angelos stantes, qui dixerunt eis: Quid quaeritis viuentem cum mortuis? Nō est hic, sed surrexit. Quo audito duae consternatae mente abire coeperunt: sed Maria feruentius amans stabat ad monumentum foris plorans, sicut Ioann. 20. c. ait: Plorabat enim, & lachrymae eius in maxillis ei*. Non est qui consoletur eam ex omnibus charis suis. Rigabat ora lachrymis & maxillas. O Maria, quid spei, quid consilij, aut quid cordis erat tibi, vt sola remaneres ad monumentum? Tota enim amore Iesu ardebat, nihil de ipso in hac vita videbat: vbi eum quaereret, nesciebat. Propterea in do-
B lore cordis fundebat lachrymas, vbi certa erat preciosum corpus domini iacuisse. Dolor renouatus erat, quia quem prius doluerat defunctum, nunc dolebat ablatum: & iste dolor maior erat, quia nullam consolationem habebat. primus fuit causa doloris, quia viuum perdiderat: sed de hoc aliquātulum habebat, quia mortuum se retinere credebat. Nunc autem super isto dolore consolari non poterat, quia vel corpus defuncti non inueniebat; & amor feruēs impatiens est & quiescere nescit, ac semper de nouo sperat se reperire, quod cu-
C pit. Ideo dum fleret, inclinauit & prospexit in monumentum. Secundum enim Gregor. Amanti semel aspexisse non sufficit: quia vis amoris in tantum multiplicat affectum inquisitionis. Et secundum Augustinum, iterum prospexit dolens, nec suis, nec aliorum oculis facilè putabat esse credendum. Et cum vidit duos Angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu, dicunt ei: Mulier, quid ploras? O Maria multam cōsolationem inuenisti, & fortè tibi melius contigit quàm sperasti. Nam tu quaerebas vnum, & duos inuenisti. Quaerebas mor-
D tuum, & illos reperisti viuos, qui de te curam habere videnł & volunt dolorem tuū linire. Ille verò, quem quaeris: dolorem tuum videtur negligere, lachrymas tuas nō videtur respicere vel curare: vocas illum, & non audit: quaeris illum, & non inuenis: pulsas & non aperit: sequeris illum, & fugit. Heu quid est hoc, heu quàm magna mutatio, heu quomodo mutata est res in contrarium. Iste Iesus recessit a te. Et quomodo fortè non diligit te. Olim te diligebat, olim te a Pharisaeo defensabat, & a sorore tua dulciter excusabat: olim te laudabat, quando pedes suos vnguento vngebas: lachrymis rigabas, & capillis terge-

bas: dolorem tuum mulcebat, peccata tua E
dimittebat: olim quaerebat te cum abesses, vocabat te cum non adesses, mandabat tibi per sororem tuam, vt ad se venires. O magister bone, cum vidisti eam plorantem, lachrymatus es. Denique pro dilectione eius, quia dilexit te multum: fratrem tuum Lazarum suscitasti, & planctum dilectricis tuae in gaudium conuertisti. O dulcissime magister, quid post haec in te peccauit discipula tua: aut in quo postea offendit dulcedinem cordis tui, quia sic recedis ab ea? Nos post haec nullum aliud de ea peccatum audiuimus, nisi quia valde mane ad monumentum ante omnes F
ferens vnguenta, quibus vngeret corpus tuum: Et cum te non inuenisset in monumento cucurrit & discipulis tuis nunciauit: & illi venerunt videre, & abierunt. Haec autem stat & plorat: si hoc peccatum est negare non possumus quin ipsa hoc faciat. Si aūt pctm̄ nō est, sed amor est & desideriū, quod de te habet: quare sic recedis ab ea & abscondis te tu, qui dicis, Ego diligentes me diligo: & qui mane vigilauerit ad me, inueniet me. Ergo mulier ista, quae diligit te & mane vigilat ad te: cur non inuenit te? Sed & tu Maria, audi consilium G
meum. Sufficiat tibi consolatio Angelorum: Mane cum illis, interroga eos, si fortè sciant quid factum sit de illo, quem quaeris & quem ploras. Ego certè credo, ꝙ ipsi ad hoc venerunt, vt ipsi testimonium perhibeant: & credo ꝙ ipse, quem ploras, misertus eos pro se & pro te, vt annuncient resurrectionem suam & consolentur deplorationem tuam. Dicunt ei, mulier quid ploras? Quae est causa tanti doloris? non abscondas a nobis lachrymas tuas: aperi nobis animum tuum & indicabimus desiderium tuum. Dixit eis velut familiaribus suae mentis ac scientibus vota planctus, H
quia tulerunt Dominum meum: ipsum solum quaero: ipse solus potest me consolari: sed nescio vbi posuerunt eum. Circunspicio, si videam illum, & non video. Vellem inuenire locum, vbi positus est, & non inuenio. Heu me miseram, quid agam, quo ibo, quo abijt dilectus meus: q̄siui eū in monumēto, & non inueni: vocaui eum, & non respondit mihi. Heu me, vbi quaerā illum, vbi illum inueniam? Exurgam certe & circumibo omnia loca, quae potero. Nō dabo somnum oculis meis, donec inueniam quem diligit anima mea. Effundite lachrymas oculi mei, plorate, & nolite desi-

Pia Meditatio.

A cere:ambulate pedes mei,discurrite, & no lite quiescere.Heu,heu,heu mihi, quo abijt gaudium meum?vbi latet amor meus? Sed quid faciam,vt illum inueniã,quo me vertam?ad quem ibo? a quo consilium petam? quem percunctabor? quis mei miserebitur? quis me consolabitur? quis indicabit mihi quem diligit anima mea? vbi positus sit amor meus, vbi cubet, vbi quiescat?Quę so nunciate illi, quia amore langueo, dolore deficio: nec est dolor,sicut dolor me⁹.
B Reuertere dilecte mi, reuertere dilecte votorum meorum,reuertere consolatio mea: redde mihi lætitiam salutaris præsentiæ tuæ.Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis & facies tua decora. Cum igitur Maria sic doleret,sic fleret, atq; hæc dixisset conuersa retrorsum,secundum Chrysosto. Angeli videntes Iesum adesse propter reuerentiã eius stupentes & faciem in assumptis corporibus immutantes, in signum honoris
C surrexerunt.Quod videns Maria conuertit se retrorsum, vt videret quem Angeli venerabantur: Et tunc sic conuersa vidit Iesum stantem,& nesciebat, quia Iesus est.Et dixit ei Iesus:Mulier quid ploras? qué quæris?O desiderium animæ suæ. Cur interrogas,quid ploras,quem quæris? Ipsa paulo ante oculis suis cum magno tamen dolore animæ suæ viderat te spem suam suspendi in ligno,& tu nunc dicis,quid ploras? Ipsa in die tertia viderat manus tuas, quibus sępe benedicta fuerat: & pedes tuos, quos
D deuotè osculata fuerat, & quos lachrymis rigauerat,clauis affigi & configi: Et nunc tu dicis,quid ploras? Nunc insuper corpus tuum sublatum existimat, ad quod vngendum vt se quodammodo consolaret venie bat: Et tu dicis,quid ploras,quem quæris? Tu ipse scis,quia te solum quærit, te solum diligit,præter te omnia contemnit: & tu dicis,quem quæris? Tu quidem amorose Iesu,hanc mulierem mentis secreto tractu magno,tuo more traxeras ad amorem. Tu inuisa cathena suauis dilectiõis ligaueras, cum purgasti peccata sua. Tu imbiberas ꝑ amore cor eius:tu signis,tu verbis, tu inspiratione interna commoueras mente eius: tu suscepisti lachrymas eius, nec horruisti oscula labiorum eius. Tu abscisso omnis corruptibilis amore illam dimisisti, vt a te per oĩa iret in pace: & nunc interrogas, quid quæris? Tu lachrymas ipsa vidéte fudisti ad germanicum funus: Tu interpellatus index, eius aduocatus potius esse voluisti,ne impediretur dulcis contemplatio eius. Cum illã sedere cognosceres ad
E tuos diuinos pedes, pro te laborante sorore: tu te sibi dedisti gaudium sędere sempiterno. Tu eam signis ac signatis tibi sancto amore per omnia colligasti. Nõne vero priuata solatijs, repleta mæstitijs & imbuta angustijs tu quæris:Mulier,quid ploras?Tu quidem in ea plantasti fidem, qua te quærit: tu in ea firmasti spem, pro qua in te confidit:tu protinus radicasti charitatem in animo eius, qua te diligit: Tu rigas illam, vt incrementum suscipiat inuisibilibus aquis: Charitas a teipso diffusa, in teip
F sum refusa, ad monumentum ligatam tenet:& illam interrogas, quid ploras? Tu causa questus,tu causa ploratus, tu inquietas illam, tu angis illam, auertis tu illam, i pace viuere non finis; Quid ergo bone Iesu, interrogas diligentem atque dilectam; quid ploras? quem quæris? dulcis magister & amor animæ suæ, ad quid quæso prouocas spiritum eius?tota manet in te,tota sperat in te, desperat de se:Ita quærit te, vt nihil quærat, nihil cogitet præter te: qa nõ est in se, sed propter te est extra se. Cur ergo dicis, Quid ploras?quid quæris? An putas, quia dicat,te ploro,te quæ o: nisi tu
G prius dixeris & inspiraueris in corde suo, Ego sum, quem quæris,quem ploras? An putas,quia ipsa cognoscat te quãdiu volueris cælare te?At illa æstimans, quia hortolanus esset,dixit ad eum: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum, & ego eum tollam. O dolor miserabilis, o amor mirabilis:mulier ista doloris nube ob tecta non videbat solem, qui mane surgés radiabat per fenestras eius, qui per aures cordis sui iam intrabat in animam suam. Sed quoniam amore languebat,isto lãguo re sic oculi sui caligabant, vt non viderent
H quem videbat:videbat enim Iesum,sed nesciebat quia Iesus est.O Maria, si quæris Iesum,quare non cognoscis Iesum? Ecce Iesus venit ad te,& quem quæris,quærit a te: & tu existimas eum hortolanum.Est enim Iesus,est etiam hortolanus. Ipse enim semi nat omne bonum semen in horto animæ tuæ, & repullulantem infidelitatem nunc aduenit extirpare. Quid hoc quod dicis, si tu sustulisti eum,de quo intelligis eũ: quis intelligit eum, quæ tamen nomen illius, quem quæris, non pandis? Si hortolanus tuus est notus, si tua desideria nouit: Nescis quis nam sit, quem tanta diligentia quæris. Quem eum interrogas ac si præ- sente

Amoris Vis maxima.

A sentē ipso illum in monumento clausisses: quem eum? Quid iste, si hortolanus est, de isto quem quæris: nouit hoc nempe affe-ctus cum desiderio quærentis agit, vt quod quærit, credat omnes noscere, sicut in Cā-ticis, cap. 1. sponsa ait: Indicate mihi, quem diligit anima mea. Sed o Maria optimè nescia loqueris, quia non patrem, non fra-trem, non filium, non amicum terrenum inquiris: sed eum, qui est & qui venturus est, vt dum sic profers sine agnominatione sciatur. Sed quid est mulier, quod dicis, &
B ego eum tollam. Ioseph enim timuit & nō fuit ausus tollere corpus eius de cruce, ni-si a Pilato peteret: Tu autem noctem non præstolaris, nec vereris: sed audacter pro-mittis dicens, & ego eum tollam? O Ma-ria, si fortè corpus Iesu est positum in a-trio Principis Sacerdotum, vbi Princeps Apostolorum calefaciebat se ad ignem: quid factura esses? Et ego eum tollam. Sed si in platea foret coram multitudine Iu-dæorum, quid tunc ageres? & ego eum tol lam. quod si esset in domo Pilati, & corā militum turba: quid inquam factura esses? Et ego eum tollam? O admirabilis mulieris
C audacia. O mulier, non mulier nullum lo-cum excipit, nihil anteponit, sine timore dicit, absolute promittit: Dicito mihi, vbi posuisti eum, & ego eum tollam. O mu-lier, magna est constantia tua, magna est fi-des tua. Sed quomodo mulier, qua valitu-dine, quibus viribus, quo ingenio corpus tam graue posses portare sola, cum vna fue ris de portatoribus ad sepulchrum? Num-quid tecum tuas socias te habere credis? Recesserunt. Ego eum tollam. Amor enim impossibile ad possibile sua opinione redu-cit & quod nequit efficere, posse se credit. Tu ergo bone Iesu, noli vltra producere de siderium eius, quia iam triduo sustinet te:
D nec te habet vnde faciet esuriem animæ suæ, nisi tu manifestando porrigas panem cordis tui. Non enim diu poterit retine-re vitam corporis sui, nisi tu cito manifes-tes ei vitam animæ suæ. Dixit ei Iesus, Ma ria. Hæc siquidem vox exprimens nomen eius, penetrauit animam eius, solitam vir-tutem in verbo sensit, sola solum solitè i-tellexit, ac per hoc solitam vocem agno-scit, vbi ergo audiuit, Maria: sic enim con-sueuerat vocare eam magister eius: persen-sit in ipso nomine dulcedinem Dei, & per eam cognouit eum, a quo vocabatur, esse magistrum suum. Tunc reuixit spūs eius & reuersus est sensus eius: tunc recepit &

fidem, vnde statim conuersa dixit ei, Rabi: B
quod dr̄ magister. Quomodo conuersa vti-que ad loquentem: quia cum primo cōuer sa esset retrorsum, & illum vidisset vt hor-tolanum sua interrogatione completa re-cōuertit oculos ad sepulchrū, aut vndiq; gi rabat aspectū, sperās ex aliqua parte appare re dilectum. Nunc vero audita voce quæsiti subito se cōuertit ad eum, vocans illū magi strum: cuius dulcedinem senserat in doctri na. O mutatio dexteræ excelsi, o pietas sal uatoris, o misericordia redemptoris: cōuer sus est dolor magnus in gaudium maximū:
mutatæ sunt lachrymæ doloris in lachry- F
mas amoris: sed arbitrabatur Maria se non indigere verbo, quia inuenerat verbum: & longè vtilius arbitrabat tangere verbum q̄ audire qualibet verba. Cucurrit ad pedes eius, vt amplexaretur & oscularetur pedes eius. O amor fortis & impatiēs. Non enim sufficit videre Iesum, & cū Iesu loqui, nisi etiam tangeret Iesum. Sciebat enim q̄ vir-tus de illo exibat & sanabat omnes. Dixit ei Iesus: Noli me tangere: nondum enim ascendi ad p̄rem meū. s. f̄m tuum iudicium infidele, ac si apertè dicat: Tibi non ascēdi,
quasi eam de infidelitate redarguens, q̄ nō G
credidisset perfectè esse æqualē p̄ri: vel for-tè hoc ait, vt eam humiliaret, ne nimis præ-sumeret: quia ipsum resuscitatū prima om-nium conspexisset: distulitque ei cōcedere tactum, donec secunda vice alijs appareret. O dulcissime Dn̄e, o magister, q̄ bonus es his, qui recto sunt corde. O beati, qui i sim-plicitate cordis quærunt te: & q̄ felices, qui sperāt in te. Verum vtiq; est & indubitan-ter est verū, q̄ tu diligis omnes diligentes te, & nunquam deseris sperantes in te. Ec-ce enim hęc dilectrix tua simpliciter quære bat te, & veraciter inuenit te: sperabat i te, & non est derelicta a te: sed plus consecuta
est p te, q̄ expectaret a te. Et addit Dn̄s Ma- H
riæ dicens: Vade ad fratres meos & dic eis: Ascendo ad patrē meū & patrem vestrum: Deū meum & Deū vestrum: statimq; dispa ruit. Ecce igi͡t iam constitui͡t Magdalena i-ter hoīes, prima nūcia gloriæ resurgentis. Christus enim ꝓprio suo ore ipsam primā suæ resurrectionis euangelistam facit: effici tur præconissa, vt nunciet his, qui per vni-uersum orbem hanc resurrectionem procla maturi erant. Et merito reformationis hu manæ fuit hic conueniens ordo, vt mulier quæ fuerat peccatrix prima, cognosceret & nunciaret gloriam resurgentis, q̄ trans-gressionis foueam prima fodit. Hinc Gre-

 gorius

A gorius ait:Ibi ostenditur culpa generis humani, vnde processit. Quia enim in paradiso mulier propinauit viro mortem, ad sepulchrum nunciat viris vitam: & vitam suæ viuificationis narrat, quę mortem mortiferi serpentis narrauit. Secunda apparitio facta est tribus Marijs simul. Cum enim iam disparuisset Iesus ab oculis Magdalenæ, iam illa stabilita in fide, a qua diminuta extiterat, egreditur, hortum, illico reliquit sepulchrum, nec vltra se vt aspiceret inclinauit: nec amplius si adhuc essent vel recessissent requisiuit angelicos testes de resurrectione credula, de quæsito iucunda, de inuento consolata: vt iussa Domini & magistri perficeret animo & corpore festinabat. B Cumque festina atq; festina rediret socias suas in itinere inter sepulchrum & Hierusalem consternatas animo, lento gradiẽtes vestigio inuenit: quas etiam sociali discretione retento pede atq; interposita sessione, dum ista cum Maria fiebant, nescientes credimus expectasse. Ad quas cũ peruenisset Maria læto animo, iucundo vultu, festiuoq; affatu enarrauit resuscitatum Iesum & eũ tanquã hortolanũ vidisse & audisse: tñ eum tangere non potuisse. Cumq; versus Hierusalem festino gressu pariter irent, C sicut Matth. vlt. c. ait: Ecce Iesus occurrit eis dicens, Auete. Illæ autem accesserunt & tenuerunt pedes eius & adorauerunt eũ. Se enim nunc tangi permittit, qui se prius tãgi Magdalenæ negauit. Gesta etenim Chri nunc negata, nunc concessa: nunc prohibita, nunc permissa: magnã nobis astruunt rationalem mysterij veritatem, vt vnũ & idẽ quod vno tempore denegaẽ, alio tempore conceditur & permittitur: vt scilicet defectum in quæsito, indignitatem in quærẽte, ineptitudinem in modo, importunitatẽ in tpe, indecentiã in re, dum negaẽ importare credamus. D Cũ vero conceditẽ his cariusse, atq; ornari contrarijs, firmiter autumemus: Nec tñ pro tanto diuinum mutaẽ consilium, si opera varientur. Nouit enim prouidentia Dei sine dolo nostris vtilitatibus consulens, qualiter & quid nobiscũ diuersimodè sit agendum. Et nunc proclinæ mulieres tangunt & osculantur dominicos pedes, & ad solita reuertitur Magdalena, atq; recognoscunt suscitatum, quem viderant crucifixum, & in tecta petrina reclusum. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere: Ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbũt. Vocat aũt eos fratres amãtissimus Princeps: tum vt ostendat se verè resurrexisse in carne generis nostri de primo parente tracta: tum vt ad sui amorem E magis eos accendat & ad fiduciam societatis suæ ac visionis suæ corroboret & confirmet: tum vt filios æterni patris, & Christi se nouerint hæredes & cohæredes. O igitur huius almi Regis benignitas: qui relictus in bello pauidos suos formidolosos & fugitiuos socios, cũ euasit nominat fratres, & nouitatẽ cælestẽ ei in suo corpore ostẽdere repromittit. O dulcis excelsi suauitas: qui eum negãtes ingruente bello, tẽpore tenebrarũ fraternũ ad eos se dicit tenuisse amorem. O insolita clementia Principis, qui post pressuram caumaq; bellorũ, F post victoriam de ligno, de tumulo, de tartarea lege reportatam, sub æterno patre cõtinuo appellat fratres. Et sic Ioan. 20. c. di. Venit Maria Magdalena. ẽ cum alijs Marijs, annuncians discipulis: quia vidi Dominum, hæc dixit mihi. Tertia apparitio facta est Petro, sicut Luc. vltimo refert. *Tertia apparitio.* Non enim deerat pijs Apostolis sollicitudo quęrendi; si reperire possent vllatenus resurgẽtem. Ad quod quidẽ feruẽtissimus erat Petrus: vnde eo ab alijs segregato nescio in quo loco, quem sacra scriptura tacet, apparuit ei Dominus, atq; cor eius confortauit in fide, deditq; finem infidelitati ac lachrymis eius: qui regressus ad cæteros cum gaudio sibi apparuisse Dominum nunciauit: G quod quidẽ vt auditum est, aliquibus desidia facta ẽ, aliquib⁹ spes, aliquibus cõturbatio, quasi singularitatẽ apparendi causantibus, aliquibus proficiscendi crescebat auiditas, vt possent videre eũ. Quanto gaudio atq; fiducia repletus fuerit Petrus, qs exprimere posset? Secũdum etiã Chysost. primo inter viros apparuit Petro, quia caput erat omnium: secũdo, ne ꝓpter negationẽ factã desperaret: tertio propter exẽplũ misericordiæ Dei ad pctõres reducendos ad eum. H

De alijs duodecim apparitionibus Christi, quæ scriptæ sunt a diuersis. Cap. 2.

SEcunda resurrectionis Chri iucũditas est generalis, s. quæ facta est in duodecĩ apparitionibus post prædictas. Primo apparuit duobus discipulis euntibus in Emaus, quam Luc. 24. cap. plenius narrat & breuiter in vlt. cap. Matt. Secundo apparuit plurib⁹ ĩ Hierusalẽ, Thoma absente & clausis ianuis stetit Iesus in medio, & dixit: pax vobis, *Duodecĩ apparitiones Chri post resurrectionẽ.*

A vobis, sicut Io. 20. c. & Luc. 24. narrant. Omnes autem quinque prædictæ apparitiones in ipso die resurrectionis factæ sunt. Tertio post dies octo apparuit, & stetit Iesus in medio discipulorum, præsente Thoma, cui palpādas præbuit vulnerum cicatrices, sicut Ioā. 20. c. narrat. Quarto vero apparuit ad mare Tyberiadis, sicut Ioan. 21. c. ait: de qua dicit, hoc iā tertio manifestatus est Iesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis. Non tñ intelligendum est simpliciter, φ fuerit tertia: sed quia fuerit facta i tertio die de illis diebus, in quibus Christus appa
B ruit eis. Quinto quoq; apparuit in monte Thabor. 11. discipulis suis, vbi prius constituerat illis. Et hæc fuit solennis apparitio de qua etiā ante mortē & post resurrectionem tā per se, q̃ per Angelos sæpius mētio facta fuit: & singulariter eū adorasse dñr, Matth. vlt. Licet etiam non sit dubium, φ quandocunq; apparebat eis, cum multa reuerentia adorabant: hoc tamē singulariter enumeratur, vt per hoc huius apparitionis excellentia demonstreť. Sexto ēt apparuit
C in die Ascensionis, de qua apparitione Mar. 16. c. ait. Recumbentibus 11. discipulis apparuit illis Iesus, quia secundum Augustin. iam non erant amodo cum illo in terra cōuiuaturi. Septimo autem apparuit illa die in monte Olиueti, qui viderunt eū ascendētem in cœlum: quā Mar. & Luc. in fine euāgeliorum suorum breuiter tangunt, sed in principio libri Actuum plenius narrať, licet autem ab Euangelistis non ponanť nisi pdictæ decē apparitiones: tñ aliæ fuisse creduntur. Vnde Io. in vlt. c. euangelij sui ait: Multa quidē & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorū suorū, quæ nō sunt scri-
D pta in libro hoc. Paulus quoq; 1. Cor. 15. tres etiam superaddit, vt sua pro 13. computetur, sicut & 13. anno post Dñicam passionem Apostolus gentium factus est. Dicit enim ibidem, φ visus est plusquam quingentis fratribus simul. Deinde visus est Iacobo minori, & hæc tñ facta in die resurrectionis intelligitur. De hoc Hieron. refert, φ dolore mortis Iesu sauciatus se nūquam comedere vouerat, nisi Chrm a mortuis resurrexisse videret. Huic ergo apparuit Dñs & dixit his, q cū eo erant, Ponite mēsam: deinde accipiēs panē dedit eis dicēs. Comede frater dilecte mi, quia filius hois surrexit a mortuis. Additq; Apostol. vbi sup. Nouissime aūt oium tanq̃ abortiuo visus ē & mihi. Etiā pōt addi visio illa, quā Ioan. Apoc. 2. refert se eū vidisse instar lucētis solis. Scribiť ēt in euāgelio Nichodemi, φ Ioseph qui sepelierat sanctissimū corp' Chri, & φ hoc captus fuerat a Iudæis: & i quodā cubiculo diligēter sigillato reclusus, quem post sabbatū interficere ordinabant. Illi ergo flenti apparuit Dñs Iesus Chrs, extergensq; faciem eius osculatus est eum: demumq; saluis sigillis in domo propria collocauit. Ex quo manifestè apparet, φ hæc apparitio in die resurrectionis fuerit facta. Ex prædictis igiť patet, φ 15. apparitiones factæ sunt, postq̃ Chrs mortuis resurrexit. E

De corporali, seu mentali apparitione, quibus Christus consolatus est matrem suam, postquam a mortuis resurrexit. Cap. 3. F

Tertia quoq; resurrectionis Chri iucūditas dr maternalis. Quia enim de sacræ matris cōsolatione post resurrectionē nihil euāgelica testať historia: nō propterea credendū est, φ benignissim' Iesus, fons consolationis & gratiæ: qui cæteros tm studuit consolari, oblitus sit matris: G quā solā nouerat mortis suæ amaritudinē plenissimè degustasse. Placuit tñ puidentię Dei de hoc p euāgelicos apices nihil referari: & maximè propter tria. Primo ppter firmitatē, secundo propter infidelitatē, tertiò propter sublimitatem. Primo ppter firmitatē. tanta enim firmitate certissima cōstabat Virgini matri de resurrectione filij sui, vt nec per minimum dubitationis motū circa hoc fuerit pulsata: quod quidē facile fuit credere ex hoc, φ per singularissimam gratiam electa fuerit, vt mr Chri Dei esset & Regina Angelorum ac Domina vniuersi. Propterea ipso silentio scripturarum meli' H ostenditur, hoc debere teneri, vt oino indubitabile, quàm fieret quacunq; scriptura. Propterea sicut luculēter apparet, scriptura posuit talia fundamēta, φ mens illuminata & alta, maiora concludit q̃ possit lingua, seu litera explicari. Posuit enim modū suæ altissimę conceptionis, vtputa Angelo nūciante & spiritu sancto obumbrante: descripsitq; illam vt dolorosam mrem Dei moriētis atq; eam iuxta crucis stipitē collocatā. Quod si verū est: immo verissimū est, quod 2. Cor. 1. Apo. ait: Sicut socij passionū estis, sic & cōsolationū eritis. Mēsura tu, q̃tū Virgo mr fuerit resurrectioni filij sociata. Propterea certissimè tenendum est, φ dulcissimus filius eius primo & ante oēs resurrectiōis suę gloriosa lętitia cōsolatus est eam.

Qđ Christus apparuerit primo post resurrectionē B. Virgini probatur a multis Doctorib.

A Quod & sancta Romana Ecclesia vĩ sentire, quę in Roma in resurrectionis Die, ad Sanctam Mariam Maiorem ordinat stationem. Si aūt arguere velis, ꝙ corporaliter nō apparuit ei, eo ꝙ hoc non testantur Euangelistæ: non piè cōcludere erit necesse, ꝙ in resurrectionis lætitia in mundo nunquā eum viderit: qa sicut nec primo, sic nec vltimo, nec medio mīno cōspectui apparuisse referetur. Secundo aūt factum est pp infidelitatē. Quia enim spiritui sancto cura erat per scripturam euangelicā illas apparitiones describere, quæ carnalibus hominibus possent de resurrectione Christi fide dignū testimoniū

B perhibere, & maternus affectus in eorū oculis minueret veritatē. Idō nulla scripta est apparitio ex matris testimonio. Nō erat tñ i rei veritate in omni creata atq; creanda natura post Iesum tantū testimoniū veritatis, quātum in ipsa lingua materna, vt sibi credere debeat mens humana deuota. Per textū igit euangelicum solummodo debuit referari, per quem modū Doctores primi fidei nřæ de resurrectione Christi fuerunt certificati, ita vt per hoc comprehendere valeremus, q facti sunt resurrectionis Christi idonei te-

C stes, quibus fides esset ab omnibus indubitabiliter exhibenda. De apparitione autem matri & consimilib. nihil reperitur in euāgelijs, quia a Spiritusancto credenda & inuestiganda, illis tantūmodo relicta sunt, q a suo lumine illustrantur. Tertio quoq factum est hoc propter sublimitatem. Post resurrectionem enim Christi nihil de matre & etiam ante pauca per euangelia referantur: quia apparitiones Christi exhibitæ matri & familiaria inter eos colloquia atque amoris sublimia signa, in tantum debuerunt esse super intellectualissima & intimissima atq; ineffabilissima, ꝙ nec potuerūt ab inferiorib.

D dici vel sciri, nisi cū tāta diminutiōe sua, qđ eas dicere esset nobis excessū illarū quodāmodo denigrare. Si quis tñ piè deferre vellet textui Euāgelij sacri, & dicere quod corporali aspectu primo apparuit Magdalenę, posset vtriq; sensui deuotè ac fideliter conuenire, si distinguamus duplicem visionem. Primam corporalē, secundam spiritualem. Prima est debilis & infirma & sæpe multæ illusioni, deceptioni & vanitati subiecta. Secunda aūt est stabilis, certa & clara, quæ de leui nō nisi purgatis mētib. exhibetur. Esto igitur, quod visionem primam pro quodā priuilegio speciali amorosus Iesus peccatoribus voluerit impartiri: non dubiū esse debet, quod certissimo mentis intuitu Beata

Visio duplex.

Virgo resurrectionē Chri & vidit & certè E cognouit & iocundissimis amplexibus aīæ suæ stinxit. Quartò etiam dici potest, quod Spiritusancto dictante nihil in sacro textu de corporali apparitione sibi facta refertur, vt per hoc ostendatur & commēdetur eius indefectibilis virtus: quia per hoc monstratur, quod non indigebat talibus apparitionibus roborari & confirmari. Posset quoq; meditari deuotè, quod sicut ipsa fuit summè passa atque Christo compassa: sic mox Christi passione finita mens eius spirituali contēplatione vulnerum filij cauernis inclusa & intra ipsius sepulchri angustias consepulta vice, vt sic liceat loqui, dulcis Iesu animæ F fungebatur. Cunque per Spiritumsanctum illustrata resurrectionis horam sentiret instare, aduenientem animam filij sui vt in propria gloria sumeret corpus suum: sic deuotè allocuta est eam. Quid dilecte fili adue nisti facturus? Si vis me totam in tuam gloriam absorbere, reddo depositum, quod sola custodio. Si autem in passibili carne viuentem me tuo vis dolore atque passione priuare: & has tui corporis aperturas, in quibus solis viuo: tua vis medicina sanare, non annuo. Aut ergo me in tuam assume gloriam, aut mihi dimitte tui doloris G memoriam & saporem. Cui amorosus Iesus deuota consolatione respondit. O mater mea dulcissima, non potest pusillus grex istorum filiorum tuorum tua nunc societate priuari. Omnes enim deficient, nisi fidei tuæ fulcimento firmentur. Et nimis vtique durū esset eos simul me pastore & patre, & te magrã & matre priuare. Multus est populus mihi per eos acquirendus, qui de visceru tuorum charitate procedet. Patienter igitur fer dulcissima mater, quod te ad tps cū eis relinquā & corpus meum in gloriā maiestatis assumam. Nec tñ credas dulcissi- H ma mř mea, quod thesaurum passionis meæ velim de tua anima remouere, quantuncūq; gloriosus resurgam. In ipsa.n. corporis mei gloria apparebunt ipsa victoriæ signa: apertaq; relinquā vulnera in carne, quātuncūq; sanata: per quę dulcissima mř ad cordis mei thalamum habebis introitum, vt. s. ad me intrās & ad filios tuos exiēs inde possis asportare, quod velis & tuis filijs possis dispensare. Exurge ergo gloria mea, quia cōsummata est resurrectio mea. Tūc pijssima mř tota transportata in gloriam filij resurgentis, ipsum dulcissime alloquentem audiuit, Resurrexi & adhuc sum tecum alleluia: Posuisti super me manum tuam, alleluia: Mirabilis

facta

A facta est scientia tua ex me, alleluia. Et de hoc paterno honore mille millies, alleluia. In quo filius subito introducitur in conspectu maternæ mentis in gloriam maiestatis, quam nobis concedat ipse glorificatus Iesus, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat per infinita secula seculorum, Amen.

DOMINICA RESVRRE- ctionis infra diem.

B

De humanæ naturę necessaria resurrectione & perpetuitate futura.

Sermo LVIII.

I Christus resurrexit, & nos resurgemus. 1 Corinth 15. Sufficienter iam probato superius, resurrectionem capitis nostri Christi necessariam extitisse: nunc demonstrari oportet, necessariam fore resurrectionem etiam membrorum eius. C Magnum vtique inconueniens esset, quòd caput nostrum esset in cęlo, & corpus siue membra eius remanerent in terra. Propterea de resurrectione nostra in verbo præallegato Apostolus loquens ait: Si, pro quia: Christus resurrexit, & nos qui sumus membra, vtique resurgemus. Resurrectionem itaque nostrã, & perpetuitatem humanæ naturæ necessariam esse per rationem tripliciter ostendi potest. Primo ex parte Dei, secũdo ex parte nostri, tertio ex parte vniuersi.

ARTICVLVS PRIMVS.

D

Quòd quatuor sunt ex parte Dei, quæ ostendunt necessariam esse resurrectionem, & perpetuitatem humanæ naturæ.

Rimo quidem ostendi potest necessariam esse resurrectionem ex parte Dei. Quatuor quidem illam necessariam ostendunt. Primo diuina prouidentia, secundo diuina iustitia, tertio diuina honorificentia, quarto diuina misericordia.

Quod ex parte prouidentiæ Dei, necessarium est resurrectionem esse futuram. Cap. 1. E

PRimo autem resurrectionem corporum necessariam esse ostendit diuina prouidentia. Manifestissimè enim claret, ꝙ nõn sine admiranda dispositione suæ sapientiæ, dedit Deus homini multiplicia præcepta: leges diuersas, promissiones magnas, exhortatiões multas, comminationes plurimas, innumerabilia dona, crebras admonitiones, increpationes innumeras, & flagella grauia: per hæc strictissimè exigens ab homine omnimodam perfectionem iustitiæ & virtutis. Et quid omnia hæc clamant, nisi ꝙ aliquid ineffabile de homine agere intendit Deus, & ꝙ eum ad quædam ineffabilia ordinauit? Hãc aũt rationem tangit Iob. 7. cum ad Dominũ ait: Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis ergá eũ cor tuum? quasi dicat: nisi, quia aliquid magni intendis de eo: visitas eum diluculo. s. per inspirationes: & subitò probas illum. s. si te audierit: vsquequo non parcis mihi, nec dimittis me, vt glutiã saliuã meã. s. tantum me obseruas, atque molestas. Peccaui: Quid faciam tibi, o custos hominum? id est, o tu qui tantum obseruas homines in vijs suis. Et iterum. 13. c. ait: Posuisti in neruo pedes meos & obseruasti omnes semitas meas & vestigia pedum meorum considerasti. Et sequit, & dignũ ducis sup huiusmodi aperire oculos tuos, & adducere eũ tecum in iudiciũ. quasi dicat, hæc nõ ageres, nisi intenderes hoĩem totũ æternaliter punire, vel præmiare. Et ad hoc ẽt Damasce nus in 4. lib. Si igitur resurrectio non est, neque prouidentia est. Tunc casu omnia feruntur pariter & aguntur. Videmus enim plurimos iustos esurientes & iniuriam patientes: peccatores autem & iniustos in diuitijs & in omni se voluptate habentes: sed quis vnquam huius iusti iudicij vel sapientis prouidentiæ opus bene sentiens suspicabitur? Erit igitur resurrectio. Iustus enim Deus, & his qui confidunt in eo, mercedis est retributor.

F *Necessaria est resurrectio ex parte diuinæ prouidētiæ.*

G

H

Quod ex parte diuinæ iustitiæ necessaria est resurrectio nostra. Cap. 2.

SEcundo ostendit, illam esse necessariam diuina iustitia. Iniustum quidem esset contemptores Dei atque trans-

A greſſores ſuarum ſanctarum legum, pferre aut æquare amantibus & timentibus eum & ſeruantibus leges eius. Præterea nequaquàm dici poſſet in eo fore perfectã iuſtitiã, ſi nihil penitus daret amicis & cultoribus ſuis, a quibus exigit tot & tanta ſeruare & cuſtodire. Sed econtra quid iniuſtius eſſet, cum forent in eius conſummato obſequio & amore: ſi oĩa eis auferret & illos ad nihilum redigeret & a ſe reijceret & ex cluderet atq; in æternũ ſua ſocietate priuaret? Rurſus quidẽ irrõnabiliter exigeret a iuſtis, ꝙ ꝓ iuſtitia & obſeruantia eius, atq; ꝓ illius defenſione, acerbã ſubirẽt mortẽ: qn

Ex parte diuinæ iuſtitiæ neceſſaria eſt Chriſti reſurrectio.

B potius ſtultè agerent, ſi id aliqualiter attẽtarent: qa per hoc magis ad totalẽ & æternalem deſertionẽ iuſtitiæ appropinquarẽt, quod manifeſtè apparet. Nam poſt mortẽ omnis iuſtitia eſſet annihilata, atq; omnis potentia redeundi ad eã in æternum eſſet illis ablata. Sed quis tantæ dementiæ eſt, ꝙ hæc in Deo poſſe contingere credat? Hinc Propheta ait, quoadusq; iuſtitia cõuertatur in iudicium. ſ. ſtabo ſine reſurrectione, & iuxta illã. ſ. per fidem ſtabunt omnes, qui recto ſunt corde. Et iterum pſal. 61. ſcriptum eſt. Reddet vnicuiq; ſm opera ſua. Conſtat

C nempe, ꝙ hoc non facit Deus in præſenti vita: in alia ergo vnuſquiſque remunerandus eſt. Sed quia nec anima ſola ſine corpore, nec corpus ſine anima peccauerunt, vel meruerunt: ideo neceſſe eſt de bono vel de malo ſimul remunerari, ſicut de milite patet: quia non ipſe tantum, ſed & dextrarius, in quo pugnauit: a Rege ſtipendia habet, quia bene nutritur & cuſtoditur: & econtrario de offendentibus Regem. Hinc etiam Apoſtolus. 2. Corinth. 5. ait. Oẽs enĩ nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſq; propria corporis,

D prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.

Quod neceſſarium eſt nos reſurgere pro gloria ſummi Dei. Cap. 3.

TErtio oſtendit illam eſſe neceſſariã diuina honorificentia & magnificentia. Manifeſtè enim apparet, ꝙ nec ſuam potentiam, nec ſuam ſapientiam, nec ſuam laudem: inſuper nec ſuam reuerentiã magnificaret & exaltaret opifex ſummus Deus annihilando rationalem creaturam, vel faciendo talem, quòd non poſſet æternaliter perdurare ad eum glorificandum, exaltandum & laudandum. Hæc quidem tangit Iob. 14. c. dicens. Vocabis me. ſ. per reſurrectionem: & ego reſpondebo tibi, B ſcilicet reſurgendo ad gloriam tuam. Operi manuũ tuarum, id eſt, homini, porriges dexteram. i. dabis ad laudem tuam gloriam ſempiternam. Aliter enim quæ nam gloria eſſet potentiæ Dei, ſi homo non ordinatus eſſet ad vitæ æternitatem, cum verum ſimpliciter eſſet, quod idem Iob. 13. c. ait ad Dominum dicens. Cõtra folium, quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam, & ſtipulam ſiccam perſequeris, ſcilicet ſi me ad nihilum redigis. Et iterum verum eſſet, quod etiam Iob. 10. c. ait: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu: & ſic repente præcipitas me, & an nihilas me. Amplius ad ſummi Dei magnificentiam eſt diſpenſare vnicuiq;, quod F recipere poteſt. Sed humanum corpus per vnionem ad animam capax eſt beatitudinis ſempiternæ, ſicut per exẽplũ manifeſtè patet in auro & lapidibus precioſis, quæ in ſe habent proprietates cæleſtes. Sed ſi hoc ſuſcipit precioſus lapis, quanto magis hoc recipere poteſt humanũ corpus: quod quidem cæteris corporibus inferioribus eſt ſublimius. Nec inſuper ſapientis artificis honorificentia eſſet, ſi conſtruendo domum, partes eius ſeparatas ædificaret. Sic G nec pertineret ad honorem ſapientiæ Dei, ſi animam locaret in cœlo, & eius corpus relinqueret in ſepulchro. Ad gloriam quoque Regis eſt, quòd milites eius eodem precioſo panno induti ſint. Hinc 2. Corinth. 5. c. Apoſtolus ait: Nos, qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, eo quòd nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri vt abſorbeatur, quod eſt mortale, à vita.

Neceſſe eſt nos resurgere ex parte gloriæ Dei.

Quod ex parte clementiæ Dei demonſtratur reſurrectionem noſtram de neceſſitate eſſe futuram. Cap. 4. H

QVarto quoque oſtendit reſurrectionem eſſe neceſſariam diuina clementia & miſericordia & immenſa bonitas eius. Non enim illius bonitas appareret, niſi ſummè diligeret ſuos amicos atque ſummè miſericors eſſet in eos. Nec hoc inſuper videretur, niſi in eis ſempiterna bona, immo ſeipſum ęternaliter pparaſſet. Hoc vtiq; tãgit Iob. 10. c. d. Vitã & miſericordiã. i. mĩam p æternã vitã tribuiſti. i. tribues mihi. Et viſitatio tua. ſ. glorificãs, me cuſtodiuit. i. cuſtodiet i æternum

Ex parte diuinæ clementiæ necessaria est Chri- resurrectio.

A mum spiritum meum. Et iterum. 14.c. ait. Signasti quasi in sacculo delicta mea. s. vt condigna iustitia me punires: sed curasti, id est, curabis inquitatem meam, s. per gratiam, me ad gloriam perducendo. Propterea si corpus nostrum non resurgeret, non appareret perfecta charitas & veritas apud eum: quia qui duce sapientia sua iustè vixerunt, inuenirent se deceptos. Illi vero, qui male, sapienter egisse comprobarentur. Et sic verificaretur, quod Malach. 2. scriptum est: Vanus est, qui seruit Deo. Hinc. 1. Corinth. 15. c. Apostolus ait. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. immo & multis animalibus: vnde vox desperantium futuram resurrectionem esse est illa, quę Sapien. 2. dicitur:
B Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus.

ARTICVLVS SECVNDVS

In quo nostram resurrectionem cum perpetuitate vitæ esse necessariam ex parte nostri quadrupliciter demonstratur.

C SEcundo potest probari necessariam esse resurrectionem & perpetuitatem humanę naturæ respectu nri. Et hoc quatuor nobis probant. Primò animæ dignitas, secundò animę pronitas, tertiò naturale desiderium æternorum, quartò sensus & gustus diuinorum.

Quòd dignitas animæ nostræ futuram resurrectionem ostendit. Capitulum. 1.

PRimo probat futuram resurrectionem animę dignitas. Naturalis nempe altitudo animę rationalis ac totius humanę naturę, ma-
D ximè quo ad duo comprehendi potest. Primò, quo ad lumen ītellectus & rationis: secundò, quo ad robur libertatis. Primo inquam quo ad lumen intellectus & rationis: tanta est enim dignitas spiritualis & intellectualis lucis, quod statim se ingerit vt trāscendens omnem corporalem virtutem, immo omnem quæ non est intellectiua seu intellectualis transcendere conuincatur. Et ex hoc manifestè clarescit, quod statim se ingerit vt res incorruptibilis & immortalis. Secundò apparet dignitas animę quo ad robur libertatis, quę multo amplius relucet E
quam in primo ī potestate dominatiua, seu in libertate volendi & imperādi. Nam si ista corruptibilis aut generabilis esset, cōstat φ necessariò foret subijcibilis virtuti & actioni & generantium & corrumpentium suarum causarum: & quando generaretur s̄m totū suum esse & posse, eis necessario subiecta esset. Et idem etiam esset, qñ corrumperetur. Ordo quoque quem anima habet s̄m has duas potentias ad oīa sua obiecta, s̄m quē ordinē capax est, nō solū toti⁹, vniuersi, sed etiam ipsius magnifici & gloriosi Dei, in eo φ potest ferri in ipsum tanquam in obiectum, apertissimè clamat animam nostram non tantum transcendentis ambitus & or- F
dinis esse, sed etiam ostendit eam ordinatā fore ad ipsa dignissima & ęterna: quod ex hoc manifestè apparet, quia ęternitatē Dei obtinet pro obiecto. Si aūt anima immortalis est forma, cū cōtra ordinē & īclinationē naturę sit formam esse sine materia sua & præcipue in ęternum, manifeste clarescit, φ contra naturalem ordinem esset, si in æternum sine suo corpore perduraret. Præterea omnis materia in eo quod capax est alicui⁹ formę, vtiq; capax est diuersarū proprietatū & statuum illius formæ. Sed anima rationalis mereri potest & demereri, puniri & pręmiari: potest quoque esse munda & sancta, G
atque vitijs infecta & deprauata: ergo humanum corpus istorum statuum aliquo modo est capax: & inquantum talis animę corpus est: erit ordinatū vel ordinabile ad præmia sempiterna, vel ad æternas pœnas. Hęc autem tangit Iob 14. c. di. Roborasti, id est, roborabis, eum paululum, scilicet per verā resurrectionem, vt in perpetuum transiret, id est, æternaliter permaneret, scilicet in gloria sempiterna. Et hoc dicit quo ad beatum. Et de damnando iterum subdit: Immutabis faciem eius, scilicet per horrendam corporis resurrectionem: & emittes eum, scilicet in exteriores tenebras, vbi erit fletus & H
stridor dentium.

Dignitas animæ futuram resurrectionē ostendit.

Quòd ex naturali inclinatione animæ ad corpus necessariam esse resurrectionem demonstratur. Cap. 2.

SEcundo probat resurrectionem futuram aīæ pronitas. Habet.n. anima dependentias quasdā atq; potētias in cōparatione ad corp⁹, q̄ nisi ī corpore minime perfici

A perfici pfit. Beatitudo qdé est pfectio pléna & cösûmata. Ex quo manifestè apparet, q aut anima nunquam erit beata, aut necesse est per resurrectionem cum corpore reuniri. Præterea dos animæ perpetuę ligationis cû corpore habet desiderium naturale. Sed sicut dicitur 3. de anima: Natura nihil facit frustra: nullusq; appetitus cassus in anima creatus est. Ex quo manifestè apparet, quòd potest & debet ad perpetuam ligationem cum corpore peruenire. Hoc quidem nequaquam fieri potest in hac vita: ergo necesse est, in altero seculo hoc adimpleri.
B Amplius manifestè etenim patet, quòd anima est perfectio corporis: sed perfectio ad perfectibile ordinatur: & perfectibile a pfectione dependet: ergo perfecta beatitudo in vno fine alia minimè potest esse, quia anima naturaliter appetit suum corpus viuificare: sed huiusmodi appetitus profectò affligeret eã, nisi speraret se perfectionem hanc esse consecuturam.

Quòd necessariam esse resurrectionem ostendit futuram animæ naturale desiderium de æternis. Cap. 3.

C TErtiò probat illam desiderium æternorum. Naturale siquidem desiderium insertum reperimus in nobis, & vigilando & dormiẽdo, & laborando & vacando, atque in omnibus operibus nostris, vt semper concupiscamus vitam, cognitionem, delectationem & pacem: omnesq; nostri appetitus & actus ad hunc dinoscûtur dirigere finem. Et quid hęc in nobis aliud clamant, nisi q homines naturalissimè appetunt fęlicitatem ęternam, vbi est æterna vita, cognitio clara, delectatio infinita & pax seu tranquillitas, q exuperat omnem sensum? sed si hæc nunqua homo cõsequi posset, nec vnquam consequeretur:
D tunc quidẽ appetitus iste super falso & impossibili fundatus esset, & p consequẽs oẽs actiones humanę. Ex hoc insuper videret, q homo ordinatus esset ad summam falsitatem, & tunc ad literam verum esset, quod Ecclesiast. 4. c. inquit: Laudaui magis mortuos, quàm viuentes: & feliciorem vtroque iudicaui, qui necdum natus est. Quia igitur tale cęlestis fęlicitatis desiderium a natura nobis insertum est: ideo ita vehementer abhorret homo annihilationem & miseriam etiam temporalem. Prædictum desiderium

Naturalis pfectio cũctis mortalibus data.

ostendit esse in nobis Iob 14. c. dicens: Re- E quiescat. s. anima glorificata in cęlo, donec optata veniat. s. felicitas sempiterna cũ corpore glorioso: & sicut mercenarij dies eius: quia sicut mercennarius laborat, vt quandoque requiem consequatur: sic homo in præsenti vita laborat, vt tandem anima & corpore in cęlesti gloria æternaliter requiescat. Hoc etiam tangit Iob, vbicunque ostendit se præoptare mortem plusquam istam miserabilem vitam.

Quòd diuini sensus & gustus indicant resurrectionem naturę humanę esse futuram. Cap. 4. F

QVartò quoq; probant resurrectionem futuram sensus & gustus diuinorum, quos in tanta altitudine, multitudine & certitudine experimur, inter quæ est certitudo fidei atque spei: quam quidem roborat & accendit ardentissima charitas & influxus spiritussancti. Hinc Apostolus. 5. c. ad Rom. ait: Spes non cõfundit, & charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Et ad Rom. 8. cap. ait: Quicunq; spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Et sequitur: G Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei: si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohęredes autem Christi. Et iterum in eodem c. Ipse spiritussanctus postulat. s. hos influxus pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Hæc tangit Iob 14. c. dicens: Omnibus diebus, quibus nunc milito: s. peregrinus: expecto. s. sensu fidei & spei & charitatis: donec veniat immutatio mea. s. per gloriam sempiternam. Item Iob 12. Deridetur enim iusti simplicitas. s. quia hic fideli sensu & spe expectat alteram vitam: lampas contempta apud cogitationes diuitum parata ad tempus statutum. In lampade enim est splẽdor H & lucis soliditas vitri, & calor ignis: vt in ea denotetur anima iusti, quę per fidei splẽdorem, spei vigorem, & charitatis calorẽ, parata est ad tempus statutum futuræ resurrectionis. Talem lampadem inquam contẽnunt cogitationes diuitum. Et iterum in psona huius iusti. 7. cap. inquit: Militia est vita hominis super terram: s. qui pugnat p adipiscenda corona: sciens quia, vt Apostolus 2. Timoth. 2. cap. ait, Non coronabitur. s. in gloria sempiterna: nisi qui legitimè certauerit: & sicut dies mercennarij. s. expectantis post

A tis: post laborem præmium, dies eius. Sicut ceruus desiderat umbram: & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui, vt requiescat & præmietur: sic & ego habui méses vacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi. Mensis dicitur a mene, quòd est defectus: menses enim vacuos habuit, quia vsque tunc ab expectata gloria absens fuit. Et propter hoc noctes laboriosas.i.tempora præsentia expectationis laboribus plena sibi enumerat.i.ex desiderio æternorum. Propheta quoque inflammatus eodem sensu etiam inquit: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus.i.pro gloria sempiterna. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo, scilicet gloriosus, ante faciem Dei.

B

ARTICVLVS TERTIVS.

Quòd omnes creaturæ quadrupliciter monstrant resurrectionem & humanę naturę perpetuitatem esse futuram.

C Tertiò etiam probari potest esse necessariã resurrectionẽ & perpetuitatẽ humanæ naturæ ex parte vniuersi. Quatuor enim clamant & ostendunt hanc futuram esse. Primò diuersa substantia, secũdò diuersa nobilitas, tertiò diuersa creatura, quartò diuersa experientia.

Substantiæ diuersitas resurrectionem futuram esse demonstrat. Cap. 1.

Primò ostendit hoc diuersa substantia. Nam est substãtia quædam purè corporalis, sicut ista corporalia: vtputa elementa, planetæ, cęli.

D Et quædam est omnino incorporalis, sicut sunt Angeli Dei. Et rectus ordo requirit, vt sit substantia quædam composita.i.partim corporalis & partim spiritualis, & hæc est homo. Corporalis ex parte corporis, spiritualis ex parte animæ: verum quartum mébrum esse nó potuit, scilicet quòd aliqua creatura esset nec corporalis, nec spiritualis. Nõ autem deficiet vnquam creatura spiritualis, videlicet angelica, cum etiam secundum Platonem, sit duratione ęterna. Nec etiam purè corporea creatura: cum secundum Philosophum, corpora cęlestia sint perpetua & ęterna: ergo non deficiet creatura media ex vtrisque composita: sed quia hoc in præsenti vita non est, in futura resurrectione expectari debet.

Diuersitas substãtiæ resurrectionẽ ostendit.

E

Quòd diuersa creaturarum nobilitas ostendit resurrectionem esse futuram. Cap. 2.

Secundò ostendit hoc diuersa creat. nobilitas. Ois.n. substãtia viuens nobilior est non viuente, secundum August. & Aristot. Sed corpus hominis viuit & sentit: corpus autem cęli nulla vita viuit: ergo cęlesti corpore nobilius est corpus humanũ: F & si corpus, multo fortius totus homo: ergo si non deficiet corpus cęli ab vniuerso, multo fortius neque homo. Præterea nobilior est natura composita quàm ea, quæ est purè corporea, cum intellectualem vitam addat ad illam: ergo plus ad perfectionem mundi facit illa q̃ ista: quare si non deficit ista, multo fortius neq; illa. Item secundum Philosophum, homo quodammodo est finis omnium: & etiam certum est, quòd humanum corpus omnium corporum finis est: & ipsorum etiam motuum tam superiorum quàm inferiorum. At finis his, quæ sunt ad finem: necessitatem imponit & nobilior eis existit: ergo si corpus cęli, quod ad hunc finem est remanebit finis, hic deesse non poterit: homo ergo in sua specie remanebit. Ex quibus sequitur resurrectionem nostram verè esse futuram. G

Diuersa nobilitas creaturarũ ostẽdit resurrectionem.

Quòd omnis natura rerum quæ est in homine, demonstrat futuram esse resurrectionem. Cap. 3.

Tertiò ostendit futuram resurrectionem diuersa seu vniuersa creatura: quia omnis creatura habet esse nobilissimum in humana conditione. Nam sicut H super illud Mar. vlt. prædicate euangelium omni creaturæ, Gregorius ait: Omnis creaturę nomine significatur homo. Sunt nanq; lapides, sed non viuunt: arbusta autẽ sunt & viuunt, sed non sentiunt: bruta quoque animalia sunt: viuunt, sentiunt, sed non discernunt. Angeli enim sunt, viuunt, sentiũt & discernunt. Omnis autem creaturæ aliquid habet homo. Habet nanque commune esse cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum

Ois natura ostẽdit futurã resurrectionem.

A cum Angelis. Si ergo commune habet aliquid cum omni creatura homo, iuxta aliquid omnis creatura homo, omni ergo creaturæ prædicatur Euangelium, cum soli homini prædicatur: sed si homo non resurgeret ad fruitionem gloriæ sempiternæ, non participaret omnis creatura diuinam bonitatem, nec suo modo frueretur ea. posito ergo homine in fruitione diuina, in homine omnis creatura illa deitate fruitur, cum in illo sit status ordinatissimus vniuersi, atque in eo omnis creatura significetur.

B *Quòd omnis natura rerum resurrectionem esse futuram continue præfigurat. Cap. 4.*

QVarto ostendit resurrectionem futuram diuersa experientia. Contemplare diuersas naturas rerum, & vbiq; reperies resurrectionis imaginem figurari. Considera primo naturam, quæ tantum habet esse: secundo naturam, quæ vltra esse habet etiam viuere: tertio naturam, quæ habet vltra prædicta sentire. Primo considera naturam, quæ tantum habet esse. Nonne de pulueribus per artificium fit lucidissimum vitrum? Sed si artifex hoc potest, C quanto magis artificis fabricator de pulueribus nostris corpora gloriosa & lucidissima reformabit. Hinc ad Rom. 9. cap. Apostolus ait: An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidē vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Respice solem atque luminaria cęli, quę sucessiu vario per occasum & ortū, quasi moriuntur atque resurgunt. Hinc Ecclesiastes j. cap. ait, Oritur sol & occidit, & ad locum suum reuertitur: ibique renascens girat per Meridiem & flectitur ad Aquilonem lu-D strans vniuersa. & sic successiuè résurrectio indicatur, quia mox nox, mox dies. Itaque sicut dicitur Iob 7. Si dormiero, dicam, quādo resurgam? Contemplare ergo naturam, quæ cum esse habet etiam viuere: & videas imaginem resurrectionis in terra nascentibus. Singulis annis emortuis hyeme herbis, vere adueniente iterum reuiuiscunt, amputatæque resurgunt. Arbores quoque hyeme casu fructuum & foliorum, quasi quandam indicant subire mortem: sed adueniente æstate resurrectionem præmonstrant. Item si præciditur arbor, & mortem quasi subire cogatur: tamen ad tempus pullulare non cessat, & resurrectionem virtute qua potest, annunciare conatur. Vnde Iob E 14. capit. ait. Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursum virescit, & rami eius pullulant: si senuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit & faciet comam, quasi cum primum plantatum est. Et in hoc exemplo nos docet Iob argumentari, quasi per locum a minori, resurrectionis gloriam esse futuram. Et de grano frumenti iterum Io. 12. Dominus ait. Nisi granū frumenti cadens in terrā mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert, scilicet per resurrectionem, quia viuificatur in spica. Hinc & Apostolus 1. Corinth. 15. in persona quorundam infidelium ait. Quomodo resurgent mortui, quali autem corpore venient? Quibus respondet di. insipiens, quod F tu seminas, non viuificatur nisi prius moriatur: & quod seminas non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, vtputa tritici, aut alicuius cęterorum: Deus autem dat illi corpus, sicut vult. Tertio considera naturam, quę habet cum esse & viuere ēt sentire, & videbis aquilam renouari deposita senectute. Aues etiam abiectis veteribus pennis annuatim vestiunt nouas. G Serpentes quoque pellem veterem exuentes annuatim resumunt aliam. Insuper & leena filios mortuos pariens, super eos post tres dies fortissimè rugiens, illos ad vitam reducit. Pellicanus quoque auis dum a serpente filios reperit interemptos, super eos sanguinem suum fundit, & sic eos ad pristinam vitam reddit. Respice Arabię auem, quæ cum vnica sit in mundo, quingentisq; & vltra viuat annis: dum se viderit senuisse, collectis aromatum virgulis, rogum, id est, compositionem lignorum instituit, & conuersa ad radium solis alarum plausu voluntarium incendium sibi nutrit: sicque H iterum de cineribus suis resurgit, secundum Papiam. Ex omnibus supradictis manifestè clarescit, quod omnia ad spem nostræ futuræ resurrectionis inuitant: & Deus cum sua prouidentia, cum sua iustitia, cū sua honorificentia, & cum sua misericordia attrahit: & ipsa nostra natura cum animæ dignitate, cum animæ pronitate, cum desiderio æternorum, & cum gustu diuinorum, nos instruit: & diuersa substantia, diuersa natura, diuersa creatura, & diuersa experientia nos compellit ita, vt inexcusabilis sis, o homo, si non toto corde, toto ore, & toto opere contendis ad illam tanquā Chri legitimum mem-

Ob naturarū diuersitatē apertissimis exēplis futuram resurrectionem.

A membrum feliciter peruenire: Ad quam nos perducat glorificatus Iesus Christus Dominus noster, qui cum patre & spiritusancto, viuit & regnat in sęcula sęculorum, Amen.

FERIA SECVNDA post Resurrectionem,

De vniuersali regno & dominio Iesu Christi.

B Sermo LIX.

Loria & honore coronasti eum, Domine: & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Psal. 8. A posterioribus cępimus. s. ab ipso vltimo resurrectionis fine, vt clariori intelligentia atq; feruentiori deuotione ad ipsum, omnium principium, qui in fine tanta magnalia est daturus, animus inardescat, & Saluatoris nostri amor semper gradato ordine suscipiat incrementum. Propterea iam ad tertiam contemplationem de gloria paradisi dirigamus sermonem, quę est de vniuersali regno & dominio amorosi & magnifici Domini nostri Iesu Christi: de quo in verbo pręallegato propheta ait, Gloria & honore coronasti eum Domine: & constituisti eum super opera manuum tuarum: omnia subiecisti sub pedibus eius. In quibus sacratissimis verbis triplex Christi pręeminétissimum officium insinuatur. Nam describitur primò generalis creator, secundò generalis redemptor, tertio generalis glorificator. Tanquam autem creator dedit naturam, tanquam redemptor dedit gratiam, tanquam glorificator dedit gloriam sempiternam. Primò. n. inquantum formator naturæ & creator describitur à Propheta, cum ait, Omnia subiecisti sub pedibus. Secundò inquantum redemptor & gratię dator describitur, cum dicit, Et constituit eum super opera manuũ tuarum. Tertiò verò inquãtum glorificator & finalis beatificator describitur, cum dicit: Gloria & honore coronasti eum, Domine. In qua descriptione propter dignitatem a superioribus & posterioribus cępit, vt ad priora tanquam ad minora descendendo veniret. cæpit a glorificatione & venit ad creationem. Nos tamen sequamur naturalem ordinem trium prædictorum officiorum eius, a suo priori officio exordium assumentes.

(Margin: C — Gloria Paradisi. D)

ARTICVLVS PRIMVS.

Vbi ostenduntur tres rationes, propter quas omnia a Deo sunt creata.

Rimum enim eminétissimum officium Christi a Propheta monstratum est, quia dicitur esse generalis creator, cum ait, Omnia subiecisti sub pedibus eius. Christi enim pes dexter est deitas eius: sinister verò humanitas nuncupatur: sicut alibi idem propheta ait, Donec ponam. s. in iudicij die: inimicos tuos scabellum pedum tuorum. i. in inferno sub imperio tunc diuinitatis, & humanitatis per pęnam æternaliter subiugatos. Sub istis igitur pedibus pater omnia tunc subiecit, cũ omnia creãda suę subdidit potestati. Propter tres enim rationes dicere possumus, quòd creauit Deus vniuersa. Primò propter sui communicationem, secundò propter Christi exaltationem, tertiò propter sui glorificationem. Prima pertinet ad principium, secunda ad medium, tertia verò ad terminum voluntatis diuinæ, licèt tempus non habeat Deus.

(Margin: E F G)

Quòd bonitas Dei cuncta creauit, vt seipsam communicaret omnibus creaturis. Cap. 1.

Rima ratio, quarè omnia sunt creata a Deo, est propter sui communicationem. Natura etenim boni est communicare se ipsum: propterea in exordio mundi tria creator fecit. Primò enim creauit, secundò distinxit, tertiò verò ornauit. Creauit nõ entia, distinxit creata, & ornauit distincta. per creationem enim appropriatè loquẽdo manifestat & communicat suam infinitam potentiam, per distinctionem verò suam infinitam sapientiam, per ornatum autem suã infinitam clementiam. Primò enim, quia creatio de nihilo facta est, ideo fuit in principio ante omnem diem tanquam omnium rerum & temporum fundamentum: secundò aũt, q̃a distinctio corporum mundi attenditur, secundum triplicem modum, ideo per triduũ facta fuit. Primo est igitur distin-

(Margin: H)

A ctio naturæ luminosæ a perspicua & opaca, & hæc facta extitit prima die.s.in diuisione lucis a tenebris. Scd'o est distinctio naturę pspicuę a pspicua, & hęc facta ē 2.die, s.in diuisione aquarū ab aquis. Tertiò est distinctio naturæ pspicuæ ab opaca, & hæc facta fuit tertia die i diuisione aquarū a terrenis. In his aūt implicitè dat̄ intelligi diuisio cęlestium elementorum. Sic ergo patet, ꝙ distinctio per triduum debet fieri. Tertiò autem qa ornatus correspondet distinctioni, ideo tribus alijs diebus debuit similiter conformari. Primò enim est ornatus naturæ luminosę, & hic factus est qrto die in formatione stellarum, Solis & Lunæ. B Secundò est ornatus naturę perspicuę, & hic factus est in quinto die, in quo ex aquis facti sunt pisces & aues ad aquæ & aeris ornamentum. Tertiò est ornatus opacæ.s.terræ, & hic factus est sexto die, in quo factæ sunt beluæ, facta sunt & reptilia: facta est etiam ad consummationem omnium natura humana. hæc autem omnia licèt potuerit Deus facere in instāti, maluit tamen per successionem temporis operari: & maximè propter tria. Primò propter distinctionem sapiētiæ & bonitatis, secundò propter conuenientiam dierum & operationum il-
C lius, tertio quoque vt sicut in prima mundi conditione fieri debebant semina operum fiendorum, sic fuerent etiam per figurationes Christianorum futurorum. Vnde in illis septē diebus, quasi seminaliter ꝓcessit distinctio omnium temporis, quæ exprimuntur in mundo per decursum ætatum. Et hinc est, quòd sex diebus operum additur septimus quietis, qui dies non describitur habere vesperam, non quia habuerit dies illa noctem succedentem, sed ad præfigurandum animarum quietem, quæ quidem nunquam habebit finem in gloria sempiterna. Singularius tamen resulgent Dei potentia, sapiē-
D tia & clementia in creatione rationalis naturę. Primò enim refulget in ea infinita potentia propter duo. Primò, quia creauit eā de nihilo.s.de de statu nihilitatis: Secundo, quia creauit eam in tanta altitudine dignitatis, & relucet in ea sua infinita sapientia etiā propter duo. Primò qā eam in tāta multitudine personarum distinxit: Secundo, qa eam ad omnia cognoscenda suo lumine illustrauit. Tertiò insuper in ea claret sua infinita clementia etiam propter duo. Primò, quia eam tanto decore exornat habituum: Secundò quia illa a seipso summo Deo summo bono trino & vno, ordinat fruendum.

Quòd Deus vniuersa creauit, vt in cunctis honoraretur filius eius Christus. Cap. 2. E

SEcunda autem ratio, quare Deus cuncta creauit, est propter Christi exaltationē. Nam principalis natura in creatione intenta a Deo ab æterno fuit, quā ipse prædestinauit ad personalem vnionem, & cum ipsa persona Christi fit omnium summa in ordine gratiæ, quæ superat ordinem naturæ, ad ipsam: Deus, qui in omnibus primatum tenet, & ad eius gloriam & honorem omnia ordinauit, vt ex omnibus bonis F & malis honor accrescat Deo homini Iesu Christo. Propterea in cunctorum creatione ostendit ipse Deus Christum habere tres eminentias. Primo.n.est ordinator, secundo est mediator, tertio est dispensator. Primo.n. ostensus est ordinator.s.ab effectu. Nam ideo Deus vniuersa creauit, vt conuenienti ordine perduceretur natura illa humana, quam superexcellenti dono bonitatis suæ intendebat sibi vnire vnione personæ. Quod & ipse creatorū ordo patēter ostēdit sic, iuxta Apost. ad Rom. 1. inuisibilia Dei a creaturis mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Nam si contemplan- G do transcendis hæc quatuor elementa, superius reperies septem perfectiores eis, planetas. Insuper eminentiores, atq; perfectiores ipsis planetis tres resident cęli. Omnibus autem corporibus digniores sunt animæ, quia ad Dei imaginem & similitudinē sunt creatæ. Animabus quoq; excellentiores, ac nobiliores Angeli iudicantur. Nobiliores etiam naturæ sunt Archangeli quam Angeli, & Principatus quam Archangeli, & Potestates quam Principatus, & Virtutes quā Potestates, & Dominationes quam Virtutes, & Throni quam Dominationes, & Cherubin quam Throni, & Seraphin quā Che- H rubin. Et in gloria Virgo Maria excedit omnes Seraphin. Et Iesus Christus super omnes eminet in immensum, teste Apostolo, qui ad Eph. 1. c. ait, ꝙ Chrs constitutus est ad dexteram Dei Patris in cœlestibus super omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, & omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quę est corpus ipsius. Et sic ex ordine creatorum, quasi scalari & gradato, patet quanta sit excellentia

Iesu

A Iesu Christi, sed de talibus gradibus diffusi dictum est supra, sermo. 51. artic. 1. c. 2. & 3. Secūdo autem in creatione cunctorū Christus ostensus est mediator. Nam ideo Deus vniuersa creauit, vt ipsa natura assumpta, siue ipse Deus & homo Christus Iesus benedictus haberet decentem comitatum creatę naturę, sicut sup. dixit Apost. Et iterum ad Ephes. 2. c. ait: Ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ędificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, in quo & vos coędificamini in habitaculum Dei in Spiritusancto. Tertio vero in creatione cunctorum Christus ostensus
B est dispensator. s. cunctorum bonorum. Nā ideo Deus cūcta creauit, vt in omnem creaturam rationalem Christus diffunderet & dispensaret ineffabiles gratias suas, sicut & ipse pro omnibus suscepit gratias a sibi vnita persona Dei. Vnde Io. 1. c. testatur di. De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Nec solum, vt gratias dispēsaret, sed etiam vt omnem creaturam rationalem in seipso & per seipsum gustare faceret inæstimabilem gloriam vnionis, secundum quod ipse Propheta ait: Sicut vnguentum, videlicet gloriæ, in capite. s. in Christo,
C quod descendit. s. per influxum diuini gustus. i. viriles mentes, barbam Aaron. Quod descendit in oram vestimenti eius. i. in vltimum gloriosum.

Creauit Dominus vniuersa specialiter ad sui gloriam & honorem. Cap. 3.

Quare De' creauit omnia pp semetipsum.

TErtia vero ratio, quare Deus vniuersa creauit, est propter sui glorificatiōnem. s. vt ipsa natura assumpta supplendo defectum omnium creatorum, qui Deum quantum est dignum glorificare nō possunt, operationes diuinas excelleter pci
D peret, fidelissimè Deo seruiret, & diuinitatē honore condigno glorificaret: vnde meritò sequeretur, q ipsa natura assumpta haberet rationalem naturam in Angelis & hominibus, quæ ipsum Deum & hominem simpliciter honoraret, sibi seruiret, & ab ipso gratiam, atq; gloriam acceptaret, vt tandem ex omnibus bonis & malis resultaret honor & gloria omnium conditori per Christum Dominum nostrum, per infinita seculorum secula, Amen.

ARTICVLVS SECVNDVS B

In quo ostenditur Christus mediator vniuersalis inter Deum & rationalem naturam ad Angelos, & homines in Deo glorificandos.

SEcundum autem eminentissimum officium Christi a Propheta ostensum est, quia dicitur esse generalis Redemptor. Et de hoc subdit, Et constituisti eum super opera manuum tuarum. Ait enim constitui sti eum. i. ęternaliter statuisti eum: super opera manuum tuarum. i. super omnes creaturas, sicut Col. 1. c. dictus est primogenitus F
omnis creaturæ. Maxime autem constitutus est super rationalem naturam, quæ præminet omnibus alijs creaturis, vt scilicet eam per gloriam cōiungeret suo creatori. Quod quidem efficit in Angelis per reconciliationem, & in hominibus per redemptionem, sicut de vtroq; Apoc. 12. mysterium Ioanni monstratum est. Vnde ait: Apertum est templum Dei in cęlo, & visa est archa testamenti eius in templo eius: & facta sunt fulgura & voces & terręmotus & grando magna.

Christus vniuersalis mediator inter Deum & hominē.

In quibus sacratissimis verbis tres reuelationes de Christo, & de eius fide, atq; redemptione monstratæ sunt. Nam in creationis principio in prima fuit Angelis reuelatus, in secunda in archa mysticè demonstratus, in tertia ab omnibus Angelis glorificatus. G

Quod in Angelorum creatione Christum esse reconciliatorem inter eos & Deum, fuit Angelis reuelatum. Cap. 1.

IN hac enim prima visione Ioanni facta, fuit Dominus Iesus Angelis reuelatus. Et de hoc in ea tres contemplemur veritates. Prima H
est Angelicæ dispositionis, secunda est Angelicę reuelationis, tertia est Angelicæ exhortationis. Prima autem est Angelicæ dispositionis: & de hac Ioan. ait, Apertum est templum Dei in cœlo. Templum enim Dei duplex est: vnum in terra, aliud vero in cœlo. Quid est templum Dei in terra, nisi sapiens dispositio humanæ creaturæ in mundo, in qua Deus ab vniuersis statibus, maximè in contemplatione dignè colitur & amatur? Hinc Ioan. Apoc. 11. c. dictum est, Surge & metire templum. Et 1. Corin. 3. Apost. ait: Templum Dei sanctum est, quod estis vos.

A vos. Sic etiam templum Dei in cœlo nil significare cõuenientius potest, quam sapientissimam dispositionem Angelicę naturę ad Deum contemplandum, colendum, atque etiam amandum. Et de hoc templo Propheta ait: Dominus in templo sancto suo, Dominus in cęlo sedes eius. Secunda siquidem veritas est Angelicę reuelationis, quia Ioã. ait, quod prædictum templum in cœlo apertum est. Tũc siquidem templum illud apertum est in cœlo, quando Angelicus ordo ad perceptionem reuelationis diuinæ fuit spirituali lumine illustratus. Quod enim ante reuelationem mentis oculis est absconsum, per reuelationis lucem clare manifestatur. Propterea ad Eph. 1. c. optat Apostol. his, ad quos scribit, spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitione Dei, & illuminatos oculos cordis. Apertio nanque ista Angelis Dei facta, reuelatio fuit incarnationis filij Dei, & illuminatio fidei eius Angelicis spiritibus demõstrata. Per reuelationem enim eis proposuit ipse Deus Christum vniuersalem mediatorem inter se & rationalẽ creaturam, cum fas non sit dicere plures mediatores esse: nec rationalem creaturã ad Deũ accedere posse sine ipso mediatore. Tertia autem veritas est Angelicæ exhortationis. Hæc nempe exhortatio ex præcedenti illustratione secuta est, qua fideliter perceperunt dignũ esse subijci filio Dei & vero homini Christo, sicut in sequenti sermone, ar. 2. cap. 3. & in secunda materia gaudij, latius dicendum est.

B

C

Quod fides venturi Christi in Angelorum creatione fuit eis in archa mysticè demonstrata. Cap. 2.

D IN secunda autem visione hic reuelata Ioanni, fuit Christus in archa Angelis mysticè demonstratus. Et de hoc Ioan. subdit; Et visa est archa testamenti eius in templo eius. Quid enim testamenti archa conuenientius significare potest, quam nostri Redemptoris perfectam fidem? Archa enim dicitur ab arcendo. Fides nempe proprie est illa, quæ mentem arcendo ad diuina sustollit. Ipsa enim sensum nostrum relinquere arctat, & sensui diuinæ sapientię, quę in reconciliationæ rationalis naturæ disposuit, adhærere compellit, iuxta illud Apost. 2. Corint. 10. In captiuitatem redigẽtes omnem intellectũ in obsequium Christi. Hanc archam post Angelorum ruinam de cœlo, inter quos primitus visa est, iussit Dominus, Exo. 25. in terra, inter homines fabricari. Hæc autem archa auro ex omni parte circũtecta erat. In ista etenim erat vrna aurea habens celicum manna, & virga Aaron, quæ eodem tempore fronduerat, floruerat, & fecerat fructum. Erant quoq; ibi tabulæ testamenti, sicut ad Heb. 9. c. Apost. scribit. Per hæc omnia conuincere possumus, fidem esse veram testamenti archam. Erat autem ista archa intus & extra circumtecta auro, quia Christi Domini nostri fides diuina sapientia plena est foris historijs, & intus mysterijs: de ligno quoq; incorruptibili facta erat, qa Christi fides incorruptibilis est, & firmiter duratura in præsenti seculo vsque ad mundi finem. Tria siquidem concluduntur in Christi fide, quæ mysticè significantur in tribus, quæ continentur in archa. Primum est persona Christi, secundum est persona Virginis matris, tertium est vtrunque testamẽtum. Primo enim in Christi fide concluditur persona Christi, quantum ad vtranque naturam. s. diuinitatis & humanitatis. Et hæc est aurea vrna humanitatis habens sapidissimum manna diuinitatis. Manna siquidem, quæ desuper & inuisibiliter veniebat, verbum a Patre genitum, & temporaliter incarnatum mysticè designabat, quia verbũ caro factum est, & habitauit in nobis. Io. 1. Secundo in Christi fide concluditur persona Virginis matris: & hæc significabatur in virga Aaron, quæ absq; humano opere fronduit, floruit, & fructum fecit. Sic & gloriosa Virgo Maria, nõ minus de semine Aaron, quam de semine Iuda originẽ trahens, non amittens virginitatis florem in obumbratione Spiritussancti, quasi frondium vmbra nucem illam amigdalinam produxit, in qua testa humanitatis nucleum diuinitatis, absconditum continebat. Qđ si eundẽ Dei & Virginis filiũ, florẽm & nucẽ nominare placuerit, dicemus siquidem ꝙ erat flos quantum ad honestatem bonę actionis: Insuper vero quantum ad dulcedinem contemplationis. Hinc Esa. 11. c. ait: Egredietur virga de radice Iesse. Ecce virgo de semine sancto Dauid, & flos de radice eius ascẽdet. Ecce filius de virgine natus. Tertio in fide Christi cõcludit testamentũ vetus & nouũ: vetus, quod est timoris: quo timere debem᷒ creatorem nostrũ: & nouũ, quod est amoris, quo astringimur eundẽ Dñm nostrũ Redemptorẽ amare. Solida. n. Christi fides ita hæc duo testamenta in se cõcludit, qđ firmiter credere præcipit, quicquid continetur in eis.

E *Archa mysticè quid significabat.*

F *In Christi fide tria concluduntur.*

G

H

A eis. Et hæc significantur per duas tabulas testamenti. Hæc igitur archa tunc in templo cœlesti visa est, quando Angelorum bene disposita multitudine in mundi creatione fides hæc primum diuinitus reuelata fuit.

Quòd tam in glorificatione Angelorum bonorum, quàm in damnatione malorum Christus glorificatus est. Cap. 3.

IN tertia autem visione facta Ioanni ostenditur Christus Rex ab omnibus glorificatus tam in damnatione ma-
B lorum Angelorum, quàm in glorificatione bonorum. Nam in malis Angelis glorificatus est per iustitiam, in bonis autem per misericordiam. Et de hoc Ioannes scribit, Et facta sunt fulgura. Fulgur enim cum de cœlo descendens, & de nube egrediens habeat repentinum splendorem, ardorem, atque vigorem: quid conuenientius significare potest, quàm reuelationem fidei Christi procedentem de cœlo diuinæ naturæ, quæ nubem illam caliginosam, & inaccessibilem lucem egrediens, spiritus illos angelicos ad illam intelligendam subito illustrauit ad obediendum, ir-
C radiandum, inflammandum, & humiliandum sub imperio volũtatis Dei: atq; ad obcęcandum, congelandum, & debellandum spiritus diuinæ voluntati contrariantes? vt verificetur etiam in Angelis Simeonis verbum, qui de Christo, Luc. 2. cap. ait: Positus est hic in ruinam, & in resurrectionẽ multorum: & in signum cui contradicetur. Hęc siquidem sunt fulgura illa, de quibus Iob 38. cap. Dominus ait, quòd missa ibunt, & reuertentia dicent, Ecce assumus. A Deo enim illuminationes istæ in mentes cœlestium spirituum missæ fuerunt, cum tali fidei Christi lumine Angeli illustrati sunt.
D Tunc insuper reuersæ sunt, dicentes: Ecce assumus, cum effectus illos, ad quos in bonos, & malos a Deo missæ fuerũt per operis euidentiam nunciauerunt. His igitur luminibus statim post primam creationis morulam Angeli illustrati, secũdum quosdam, in tres partes diuisi sunt. Nam diuinæ voluntati quidam fuerunt consentientes, quidam de illa dubitantes, quidam autem ei rebellantes. Et de his per ordinem Ioannes subdit: Et voces & terræmotus, & grando magna, s. factæ sunt. Primo enim fuerunt quidã diuinæ voluntati consentiẽtes. Cum enim per prædictas illuminationes cernerent quidã Angeli voluntatẽ diuinã in assumptione humanæ naturæ, iustitiæ, & misericordiæ plenam, illi assentiẽtes meruerũt participare merita Christi vẽturi, per cuius merita assumpti sunt statim ad fruitionẽ gloriæ sempiternæ, intelligentes quidẽ ꝙ naturã & gratiã, atq; gloriã adepti sunt per Dñm nostrũ Iesum Christũ: de quibus omnib. inenarrabili gaudio exultantes totũ cœlum spiritualibus vocibus, & iubilis repleuerunt. Propterea de talibus Ioannes ait, Et voces, s. factæ sunt a multitudine Angelorum bonorum iubilãtium, ꝙ a Deo per merita Iesu Christi tot & tãta magnalia susceperunt. Et de huiusmodi vocibus Propheta ait, Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum, i. in mentibus Angelorum sanctorum, qui ex adeptione gloriæ sancti vtiq; facti sunt. Secundo vero fuerũt Angeli quidam de diuina voluntate dubitantes, s. an deberent eligere adhærere voluntati diuinæ, qñ Deus inspirabat: vel volũtati ꝓpriæ, quã seq. Sathanas suggerebat, sicut Iob 41. c. scriptũ ẽ: Ex ore eius lampades ꝓcedũt, quasi tædæ ignis accẽsæ. In illa ergo dubitatione positi cũ iam ruinã primi Angeli, & eius sequaciũ perceperũt, per timorẽ purgati diuini amoris, & volũtaris ꝑfectione in Deũ cõuersi sunt. Quod quidẽ expresse Iob 41. notatũ est, vbi dr̃: cũ sublatus fuerit, timebũt Angeli, & territi purgabũtur. Et ob hoc Ioãnes subdit: Et terræmotus, s. factus ẽ. Quid. n. indicat terræmotus, nisi illas angelicas mẽtes sursum, atq; deorsum motas? Sursum. n. sunt eleuatę a voluntate diuina, deorsum pressæ a volũtate propria. Sursum adiutæ a diuina gratia, deorsũ pressę a Sathanę culpa. Tandẽ, sicut dictum est, voluntati diuinæ firmiter adhæserunt, & quieuerũt. Sic enim ad literam in terręmotu aduenire solet. Eleuatã terra, atq; descendit subito motu, tandem quiescit. Hinc de talibus Angelis Propheta ait: Terra. i. Angeli aliquo modo sapientes terrena: tremuit, s. sicut dictum est, & quieuit, s. in volũtate diuina, quę est cõsummata quies. Cũ exurgeret in iudicio Deus. i. cum cerneret Deus iudicare Sathanam, & eius sequaces ad tartarea regna. Tertio aũt fuerunt quidã Angeli voluntati diuinę rebellantes, & cõtrariantes. Hi sunt, qui superbia tumentes supernæ promissioni non tantum obedire spreuerũt, verumetiam in propria pertinacia indurati diuinæ sapiẽtiæ, per quã disposuit rationalem naturã glorificare, toto conamine resistentes, de celo ad inferos cor-

Inter Angelos quidã fuerũt diuinæ volũtati cõsentientes.

Angelorũ quidã diuinæ volũtati rebelles.

E F G H

A ruerunt. Et de talibus Ioan. subdit, Et grando magna, scilicet facta est. Quid enim quilibet illorum ruentium spirituum per odiũ Dei ab amore eius refrigeratus, nisi vnus lapis grandinis erat? vnde in figura Iosue ro. cap. scriptum est, quòd cum Amorrhæi fugerent filios Israel, & essent in descensu Bethoron, de cœlo misit Dominus super eos lapides magnos vsque in Azecha. Quid enim per Amorrhæos, amari interpretatos, conuenientius significari potest, quàm apostatici illi spiritus, auersi a dilectione Dei? Hi nempe filios Israel, id est, sanctos Angelos, tunc fugerunt, quando per volun-
B tariam descensionem ab eis diuisi sunt: vnde & in descẽsu Bethoron, quę domus iræ, vel domus montium interpretatur, magni lapides a Deo mittuntur, cum ipsi qui domus mõtium per superbiam, & domus iræ per vltionem condignam facti iustè a Deo per diuinæ iustitiæ odium refrigescere, & per obstinatam voluntatem cõtra pietatem obdurescere permissi sunt. Quod bene vsq; in Azecha, quæ clausa pessulo vel decipula dicitur: diuina siquidem exigente iustitia per apostasiæ spiritum decepti ad hoc peruenire meruerunt, vt auersis voluntatibus obstinati in auersione sua impiè firmarentur: & sic sub diuini decreti sera, quasi mus,
C sub decipula capti, conuersi sunt, ne amplius ad creatorem, cum totaliter auersi essent, conuerti possent. Hæc est illa tertia pars stellarum, de qua Apocal. 12. scriptum est, quòd draco cauda sua trahebat tertiam partem stellarum, & misit eas in terram. Prima autẽ pars stellarum fuit ea pars Angelorum, quæ diuinæ voluntati statim adhæsit. Secunda vero fuit illa, quæ de voluntate diuina dubitauit. Tertia autem fuit illa, quæ diuinæ voluntati rebellauit. Et de hoc subditur: Et misit eas in terram. In cœlo nempe erant, cum creatorem suum
D contemplando aspiciebant. In terram autem missi sunt, cum ad solam miseriam creaturæ terrenæ considerandam prolapsi sunt. Tunc vero in abyssum, cum post iudicium etiam creaturæ consideratio ab eis auferetur; vt diuina vltione nil cogitare valeant, nisi peccata, quæ in se & in alijs commiserunt, & pœnas quæ iusto Dei iudicio peccatis ipsis debentur. Vnde Apocal. 19. ad dæmones in figura auium dictum est: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei, vt manducetis carnes Regum, & carnes tribunorum, &c. His tribus visionibus Ioanni ostensis consensu

Quid significat draco, qui ad se traxit tertiã stellarum partem.

mirabili correspondet Iob, 38. cap. in persona Domini dicens: Quis dimisit lapidem angularem eius, scilicet terræ, cum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei? Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebant quasi de vulua procedens, cum ponerem nubem vestimentum eius? Quem hic per lapidẽ angularem terræ figura ista conuenientius notare potest, quàm benedictũ filium Dei Iesum Christum, qui de terrena materia corpus sumpsit? Sic enim ipsemet, Matth. 21. cap. de seipso ad Pharisæos ait: Nunquàm legistis in scripturis, lapidem quem reprobauerunt ędificantes, hic factus est in caput anguli? Hunc aũt lapidem tunc Deus dimisit, cum laudarent illum astra matutina, quando Christum in assumptione carnis mittendum ab initio creaturæ rationalis inter Angelos reuelauit. Vel nunquid lapis angularis solum pro eo dicitur, quia Iudæos, & Gentiles tantum, & non magis Angelos, & homines in vnam communitatem, cui ipse est caput, copulauit? Quomodo igitur vnus esset Rex Angelorum, & hominum, si pro vtrisque illam æternam beatitudinẽ non meruisset? Quod & ipse Apostolus, Coloss. 1. c. testatur dicens, In ipso, scilicet Christo, complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari: omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Sed de hoc plenius in sequenti sermone, art. 2. & 3. per totum. Huic autem incarnationi quidam Angelorum fauebant, qui scilicet in Christi fide merito dilectionis eius ad eternam beatitudinem intrauerunt. Et hi astra matutina, quasi mane per claritatem gloriæ orientia iustè denominantur. Tales autem iubilantes interna exultatione mentis, de incarnatione filij Dei ipsum Deum, de suæ sapientiæ dispositione in sua gratifica saluatione supradictis vocibus laudabant. Cæteri vero superbientes Angeli, Luciferi circumuentione attracti naturæ inferiori subijci contemnebant, & ob hoc incarnationi Christi nequiter inuidebant. propterea & multitudo eorum denotatur per mare, eo quòd a dulcedine Dei auersi in seipsis amarissimi facti sunt. Vnde etiam cum de vulua diuinæ prouidentiæ per creationem procederent, & a diuina luce elatione propria se auertendo alienarent, nube a Deo vestiti sunt, cæcitate videlicet mentis per superbiam obscurati. Hos siquidem

Deus

A Deus demum ostijs conclusit, cum eorum malitiam certis suæ dispensationis limitibus coarctauit, ne tantum sæuire possint in homines, quantum vellent.

Articvlvs Tertivs

Quanta gloria, & honore fulget in cœlo Dominus noster Iesus Christus.

Tertium eminētissimum officiū Christi a Propheta ostensum est: quia dicitur generalis glorificator. Propterea dicit, gloria & honore coronasti eum
B Domine. Differt autem gloria ab honore, quia propriè gloria est in se ad alios: Honor vero est in se ab alijs. Ex gloria enim Christi, quam communicat Beatis, prouenit ei honor, qui sibi exhibetur ab illis beatis: vnde illi fabricatur corona gloriosa, & honorata. Propterea secundum Prophetam, Dominum nostrum Iesum Christum tripliciter contemplemur in cœlo. Primo honoratum, secundo glorificatum, tertio coronatum.

In quo differunt gloria, & honor.

De honore quo honoratur Dominus noster Iesus Christus, in quantum homo. Cap. 1.

C Primo contemplemur Dominum Iesum Christum, in quātum est homo, in cœlo honoratū: quia Propheta dicit, honore. Secundum enim Alexan. de Ales, honor est protestatio præeminentiæ in aliqua exhibitione illi, qui honoratur. Hæc autem exhibitio est amor, qui Christo homini exhibetur ab omnibus gloriosis. Tantus est enim amor iste Christo exhibitus hoc modo, quòd si ad vnam partem statueretur omnis amor, quo seinuicem diligunt
D omnes creaturæ beatæ inter eos, etiā computando Virginis gloriosæ dilectionem actiuam & passiuam, id est, quam ipsa spirat in omnes beatos, & omnes beati in eam: ex parte altera statueretur amor, quo minimus beatus diligit Christum, in quātum est homo: plus excederet amor illius minimi Sancti omnem prædictum Sanctorum amorem, quàm circunferētia cristallini cęli excedat minimum centrum suum. Hoc autem manifestè ostēdunt quatuor rationes, quæ in sequenti capitulo subiunguntur. Si igitur minor paradisi Sanctus tantum diligit Christum, necessario sequitur ꝙ quanto Sanctus in gloria maior est, tanto magis diligit eum. Considera igitur, quantus est amor omnium Beatorum ad hominē Christum: quia hic est principalis honor, qui ab eis Christo homini exhibetur. E

Honor q̃d vide D. Th. 1. 2. q. 129. art. 3. Exo. 20. Deut. 5.

De gloria Iesu Christi, & de quatuor rationibus, quare tam mirabiliter honoratur in quantum homo. Cap. 2.

Secundo contemplemur Christum, & in quantum est homo, in cœlo glorificatū, quia Propheta dicit, Gloria. Sed sicut prædictum est, gloria est in se ad alios. Quatuor enim in se ad alios, & pro alijs F
beatis habet, & habuit Christus, quæ nunc in cœlo reddunt gloriosum, atq; glorificatum, & per consequēs a beatis omnib. honoratum: & hoc honore pdictæ dilectionis. Quorum primum est donatio, secundū passio, tertiū beatitudo, quartū dilectio. Ex quib. formantur quatuor rōnes, quare etiā minimus gloriosus, sicut in præcedenti capitulo patet, tantū diligit Iesum Christum: diligit enim eū primo rōne donationis. Nā ēt minimus beatus apertè cognoscit, ꝙ oēs alij beati simul iuncti pro sua salute, nō tm̄ posuerunt, nec ponere possent, quantū pro illo posuit solus Christus, qui corpus & animā suam tradidit pro illius redemptione. G
Secundo ratione passionis: Nam præfatus minimus beatus clarè intelligit, ꝙ omnes aliæ creaturæ non portauerunt, nec portare possent tm̄ dolorē, & pœnā pro sua redemptione, quātum solummodo portauit Chr̄s ꝓ illo: qui quidē dolor, & pœna tātę magnitudinis extitit, ꝙ apud humanam & angelicam intelligentiam infinitè merito computantur. Tertio ratione beatitudinis: q̄a talis beatus intelligit, ꝙ Dn̄s Iesus Christus, in quantū homo, plus excedit in beatitudine oēs beatos simul iunctos, q̄ circunferentia cristallini cœli minimum centrum H
suum. vnde quanto amplius videt beatum, tāto amplius diligit eū. Quarto rōne dilectionis. Tota enim dilectio, qua oīs natura Angelica, & humana in cœlo diligit aliquā creaturā respectu illius, qua Chr̄s in quātū homo diligit minimū gloriosum, est minor q̄ centrū ad pdictā circunferentiā cęli considerato ipso fonte, vnde talis amor originē hēt, q. est Dn̄s Iesus Christus. Hac igitur immēsurabili dilectione diligēs Iesus quēlibet gloriosum, quia intelligit eū beatū secundū capacitatē suā, oē suum gaudiū in se duplicat propter eū. Ex hoc igitur modo,

Gloria q̃d & quare tam honoratur Christus, vt homo.

A atque ex hac dilectione pro quolibet sancto inexplicabiliter multiplicat Chrs gloriosum gaudium suum. videns igitur minimus gloriosus tantum diligi se a Christo, ꝙ est causa tãtam gloriam, & gaudium in eo multiplicare, in tantũ ardescit in illius dilectionem, ꝙ quotiens illũ intelligit, quàm se amplius gloriosum, tanto plus de gloria eius, quàm de propria gloria iucũdatur. Ex prædictis ergo patet, ꝙ donatio, passio, beatitudo, & dilectio Christi exhibitæ erga Sanctos, gloria Christi sunt. Amor vero omnium Beatorum ad Christum est illorũ honor ad Deum: & de his duobus Psal. ait: Gloria & honore, quæ duo pertinent ad
B glotiam accidentalem regni Dei, sicut infra sermone 64. ar. 3. & c. 2. patet.

Quantum in regno cœlorum Dominus Iesus Christus diligatur, in quantum Deus. Cap. 3.

TErtio contemplemur Christũ Dei filium in cœlo coronatum. Et de hoc Propheta subdit: Coronasti eũ Dñe. Corona enim tum propter signum gloriæ: tum quia debetur filio Regis: tum propter circulum, in quo perficitur merito deitatis filij Dei, infinitatem designat, qua per personalem vnionem Christus Dei filius coro-
C natur: quia æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritussanctus. Immensus Pater, immensus Filius, immẽsus Spiritussanctus: & tamẽ non tres æterni, sed vnus æternus. Sicut nõ tres immẽsi, sed vnus immensus. Tamẽ alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritussancti. Sed Patris, & Filij, & Spiritussancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Et hic Deus trinus, & vnus ĩ præmiũ datur animæ gloriosæ, quod qdẽ gloria substãtialis nũcupaẽ, sicut infra sermone 64. art. 3. per totũ plenius apparebit. Tanta est enim dilectio cuiuslibet beati
D ad ipsum Deũ trinũ & vnum, ꝙ si ex parte vna statueretur amor Iesu Christi, in quantũ homo est, & amor Virginis gloriosæ: insuper & amor oium beatorũ, quem oẽs su pradicti inuicem inter se spirãt: & ex altera parte statueretur amor, quẽ minor sanctus spirat in Deum: minor vtiq; esset amor omniũ prædictorũ respectu amoris, quẽ minor sanctus in ipsum Deũ, q̃ centrum respectu circunferentiæ empyrei cœli. Cuius ratio est, quia talis dilectio Dei vnus de tribus principalib. actibus substantialis glorię cõputatur, sicut infra sermone 62. ar. 2. & c. 2. manifestè dicetur, & sermone 65. c. vlti. ponentur 25. rõnes, qnare beati tm̃ diligunt E

Quomodo Christus diligitur, vt Deus.

ipsum Deũ. Sed si tanta erit dilectio Dei in minimo Sancto: quanta putas maior erit in superiorib. beatis: immo quanta erit simul in omnibus gloriosis? Age ergo fidelis Christi seruitor, dilige nunc feruentius Dominũ nostrum Iesum Christũ ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omni mente tua, & ex omnibus viribus tuis: sciens quia charitas nunquàm excidit, sed in præsenti incipit, & suscipit incrementum per gratiam, & in futuro cõsummatur per gloriã, quam nobis concedat ipse amorosus Iesus, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit, & regnat in secula seculorum, Amen. F

FERIA TERTIA post Resurrectionem Dom.

De gloria spirituum beatorum in regno Dei.

Sermo LX.

G*Loriam regni tui dicent: & potentiam tuam loquẽtur, vt notam faciant filijs hominum potentiã tuã.* Psal. 144. Decet gloriosum Regem habere regnũ, & familiã suæ gloriæ cõpetẽtẽ: quãto magis Rex regũ, & Dñs dominãtiũ Iesus Chrs, cui obe- G diũt vniuersa, in glorioso regno celorũ fulgere dẽt admirabili famulatu. Maximè igitur, quia ad eius gloriã, & honorẽ: sicut in pcedẽti sermone pretactũ est, creauit tã ad mirabilẽ multitudinẽ Angelorũ. Placet ipsam naturã angelicã attẽtius contẽplari, eo ꝙ sicut in præcedẽti sermone patet, in hoc quarta cõtẽplatio exprimaẽ de gloria paradisi. Circa quã aduertẽdũ est, ꝙ Deus Angelos creãs oẽs creauit bonos: nõ tñ sũmos, nec ẽt infimos: sed medios inter sũmũ bonũ incõmutabile, qđ ẽ ipse Deus: & infimũ bonũ incommutabile, qđ est ipsa creatura: H ita ꝙ si cõuerterẽtur ad amãdũ qđ erat supra se, ascẽderẽt ad statũ glorię. Si vero cõuerterẽtur ad bonũ cõmutabile, quod erat infra se, hoc ipso ruerent in malũ culpæ. Et deinde in malũ pœnæ, quia dedecus culpæ non põt esse sine decore iustitiæ. Propterea notandũ est, sm Sco. in 2. dist. 5. & q. 1. ꝙ in principio Angelorũ tres morulæ cõcurrerũt. Prima fuit creationis, secũda gratificationis, tertia glorificationis. In prima cõdita fuit omnium Angelorũ natura, in secunda boni susceperunt gratiam, & mali culpã. In tertia vero bonis data est gloria, malis.

Scotus in 2. dist. 5. q. 1.

A lis autem sempiterna pœna. Primam tangit Propheta, cum ait: Gloriam regni tui dicent. secundam, cum dicit: Et potentiam tuam loquentur. tertiam, cum subdit: vt notam faciant filijs hominum potentiam tuã.

Articvlvs Primvs.

De prima morula, in qua Angelici spiritus sunt creati.

PRima morula fuit creationis, q͞n s. Gen. 1. c. Dominus ait, Fiat lux & facta est lux, id est, Angelica B natura, secundum se. In hac autem creatione tria consideremus, quæ eis Deus creando dedit. Primo consideremus eorum pulchritudinem, secundo eorum multitudinem, tertio eorum distinctioné.

De pulchritudine Angelorum, in qua ab initio creati sunt. Cap. 1.

PRimo inquàm consideremus eorum pulchritudinem. Nam pulchrior creatus est minimus Angelus paradisi, quàm quælibet anima huius mundi, sicut Dominus Matth. C 11. cap. ait: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista, scilicet in pulchritudine naturali: & qui minor est in regno cęlorum, maior est illo, scilicet in pulchritudine illa. Certum vtique est, quòd de Angelicis spiritibus Dominus locutus est: quia cum hoc dixit, nulla anima in cœlum ascendebat, cum ipse Dominus Iesus Christus primus fuerit, qui cœlum ascendit. Ioannes enim Apocal. 1. c. testatur dicens, ꝙ ipse est primogenitus mortuorum, & Princeps regum terræ, id est, regni cœlorum, quod terra viuentium dictum est. Si quis autem plenius videre desiderat, quanD ta etiam sit minimi Angeli pulchritudo, recurrat ad ea, quæ supra sermone 51. c. 2. & 3. de pulchritudine animæ dicta sunt.

De multitudine Angelorum, in qua in principio creati sunt. Cap. 2.

Argeli, quomodo creati a principio.

SEcundo consideremus Angelorũ multitudinem, s. in qua in principio sunt creati. Secundum enim Alex. de Ales, in 2. q. 9. Angeli sunt ministri Potestatis diuinæ in his creaturis mundi, sicut habetur per August. super Gen. 9. Vnde ab eo iussa per Angelorum obedĩetiam ministrantur. Peruenit enim iussio Dei nõ solum ad hoE mines, nec solum ad aues, aut pecora: verũetiã ad ea, quæ sub aquis latent, sicut ad cetũ, qui deglutiuit Ionam, Ionæ 2. & ad vermiculum. Nam ẽt huic legimus vermiculũ diuinitus missum, vt radicẽ cucurbitæ, seu hæderæ roderet, sub cuius vmbraculo requiescebat Ionas. Ionæ, in fine. Si enim homini dominiũ donauit Deus, sic eum instituens, vt carnem peccati portans possit nõ solum pecora, & iumẽta suis vsibus subdere, nec solum domesticas aues, verum etiã liberè volãtes, & sęuas feras capere, & mansuetas facere, & eis imperare potentia non corporis, sed rationis: cum earũ appetitus F & dolores captans paulatimq; illectando, laxando, premendoq; moderans agrestem exuit cõsuetudinẽ: quanto magis hoc Angeli efficere possunt, qui iussa eius quẽ sempiternè intuentur incommutabili virtute ꝑspecta mouẽtes se per tp̃s, & corpora sibi subiecta per tẽpus, & locũ agilitate mirabili & iussa, quibus moueatur, & appetitus carnalis indigẽtię possunt efficere, & omni animæ viuæ: vt quocunque venire opus est venire nesciẽs adducatur. Et sic patet, ꝙ necessaria est multitudo maxima Angelorum secundũ cõgruentiã: nõ ꝙ mediãtibus pau cis nõ possit Deus istas creaturas dispẽsare, G atq; ministrare, sed decet magis per ministros multos hoc fieri. Et si hoc accidit terreno Regi, qui hẽt terrenũ regnum, in quo hẽt multos ministros: quanto magis apud cœlestẽ Regẽ, ad quẽ oĩum gubernatio dinoscitur pertinere. Et nihilominus si istæ creaturę nõ essent, deceret multitudinẽ Angelorũ esse assistẽtẽ Potestati summę, tanq̃ obedire paratam, atq; iussa perficere. Thomas quoq; in 1. par. 116. q. art. 1. in solutione artic. 3. ait: Doctores sancti diuersis rebus corporeis diuersas substãtias spirituales dicũt esse ꝓpositas. Vnde Aug. in lib. 83. qq. ait, ꝙ vnaquęq; res visibilis in hoc mundo H hẽt angelicã potestatẽ sibi ꝓpositã. Damascenus aũt dicit, ꝙ diabolus erat ex his Angelicis Virtutibus, q̃ ordini terrestri ꝑerãt. Itẽ Origenes super illud Nume. 22. c. Cum vidisset asina Angelũ inquit, quod opus est mundo Angelis, qui præsint super bestias, & animaliũ natiuitati, virgultorum, plantationũ, & cæterarum rerũ incrementis. Non tamẽ ponendum est propter hoc, ꝙ ꝓm suã naturã vnus Angelus magis habeat ad præsidendum animalibus, q̃ plantis: quia quilibet Angelus etiã minimus altiorẽ virtutẽ hẽt, & vniuersaliorẽ, q̃ aliqđ corporaliũ ge

D.Th. in 1. par. q. 116. ar. 1. in solutione art. 3.

A nus:sed hoc est ex ordine diuinæ sapientię, quæ diuersis rebus diuersos rectores prępo suit,& ordinauit. Nũc aũt aduertẽdũ ẽ, ẽm sniam Hugonis de Sãcto Victore super 14. cap. de Angelica Hierarchia, ꝙ sola diuina sciẽtia,quę oĩa nouit,scit numerũ supernarũ virtutũ,& sola discernir eas, & plene co gnoscit: vnde secũdũ quosdã, solus numerus Angelorũ superat athomos in aere volitãtes.Si igĩt tãtus est numerus Angelorũ, quãtus erit aliorum spirituũ superiorũ: cũ secundũ quosdã pro quolibet Angelo sint decẽ Archangeli: pro quolibet Archangelo sint decẽ Principatus: pro quolibet Principatu sint decẽ Potestates,& sic de alijs.Hu-
B ius opinionis rõ est, ẽm Apostolum. 1.c.ad Roma. Inuisibilia Dei a creatura mundi per ea,quę facta sunt,intellecta conspiciuntur. Sed secundum naturales aqua in decuplo maior est terra: & aer est maior in decuplo quàm aqua: & ignis in decuplo maior est, quàm aer, & sic de singulis corporalibus vsque ad cœlum empyreum.Ex his visibilibus per Apostolicam regulam trahi potest, quòd in decuplo sunt plures Archangeli quàm Angeli, & Principatus quã Archangeli,& sic de reliquis considerandum.

Quomodo Angeli ab inuicem specifice distinguuntur. Cap. 3.

C

TErtio consideremus Angelorum distinctionem, vel discretionem, quomodo. s. specifice distinguuntur. Secundum enim Bonauent.in 3.distin.3. q.3. notandum est, ꝙ circa hoc quorundam fuit opinio duplex. Quidam enim dixerunt,ꝙ in Angelis est discretio personalis,sed nũq pnre:immo ꝙ i eis tot species, quot indiuidua reperiuntur. Similiter dicunt esse in luminaribus mundi. Sed licet hoc habeat aliquam probabilitatem in corporalibus, non tamẽ videtur rationabile in spiritibus,
D vt nullus conueniat cum alio in speciali natura. Sicut enim Innotescit per scripturam, multi Angeli ad idem officium ordinantur, & communem videntur habere operationem,iuxta illud Dan. 2. Millia millium ministrabant ei. Constat enim, ꝙ non tot habebant ministeria differentia specie, quot Angelos enumerat Daniel: ergo nec ministri omnes differebant specie: ergo omnes, vel aliqui differebant numero solo. Quod si dicatur,quòd tot ministeria habent, obijcitur de secunda parte auctoritatis, Et decies centena millia assistebant ei. Constat

Pro hoc vide D. Bonau in 3 q. 3 et Sco in 2. dist. 2.

E enim,quòd tanta diuersitas non poterat cadere, nisi secundum numerum, cum haberent vnum statum, scilicet assistere. Nobis autem nec per scripturam, nec per dicta Sanctorum,nec per officia, tanta diuersitas innotescit: ideo non videtur nisi præsumptio hoc dicere, maxime cum non appareat in promptu aliqua ratio cogens. Alia autem positio sobria, & catholica reputatur,scilicet, quòd in Angelis est ponere distinctionem, quantum ad personalitatem tantummodo. id est, quantum ad numerũ, non quantum ad speciem: & hoc aut in omnibus,aut in aliquibus, scilicet eiusdem ordinis, vel hierarchiæ saltem: ita, scilicet ꝙ
F quilibet ordo, vel saltem qualibet hierarchia ab altera specifice distinguatur, id est, quòd tantum differat vnus ordo ab alio, vel vna hierarchia ab alia: sicut differt equus a boue, & asinus a porco: & sic de alijs. Et hoc, quia est ad paradisi decorem, & ad gloriam magni Dei rationabile reputatur. Epiloga ergo nunc,si tanta est distinctio inter eos, vt saltem vna hierarchia ab alia specifice distinguatur: & tantus est numerus spirituum,sicut prædictum est. Igitur secundum eandem Apostoli regulam, quanta erit pulchritudo cuiuslibet Archangeli, in decuplo vtique quàm Angeli: &
G Principatus in decuplo, quàm Archangeli: & Potestates in decuplo, quàm Principatus:& sic de cæteris vsq; ad Seraphin.Quãta erit ergo pulchritudo cuiuslibet Seraphin? immo quãta erit omnium Seraphin, vel potius omnium Spirituum beatorum? Et imaginare,ꝙ potius de tanta pulchritudine stupendum est,quam plene intelligentia capiẽdum sit.Ista igitur tria, scilicet Angelorum pulchritudo, multitudo & distinctio, oĩa sunt ad gloriã regni Dei, quã gloriam oẽs beati Spiritus per facti euidentiã semper dicunt. Hinc bene Propheta superius dixit,Gloriam regni tui dicent.
H

ARTICVLVS SECVNDVS

De secunda morula, in qua Angeli boni fuerunt in cœlo gratificati, & mali in culpa deprauati.

SEcunda autem morula Angelorũ fuit gratificationis: qua.s.per meritũ Christi Angeli boni fuerunt in gratia confirmati, & per Christi iustitiam mali in malitiam obstinati. Et de his Ioan. Apocal. 12.cap.ait:Factum est prælium magnum in cœlo:

A cœlo: Michael & Angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & Angeli eius, & non præualuerunt: neque locus inuentus est amplius eorum in cœlo. Et proiectus est draco ille, magnus serpēs antiquus, qui vocabatur Diabolus, & Sathanas, qui seduxit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & Angeli eius cum illo missi sunt. Et audiui vocem magnam in cœlo dicentem: Nunc facta est salus & virtus Deo nostro, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat

De his moralis, vide D. Bona. vbi supra.

B ante conspectum Dei nostri die ac nocte. In quibus sacratissimis verbis mysticè demonstratur, quàm magnum thesaurum ab Angelis iustis æstimata est gratia Saluatoris: vbi pro illa acquirenda. primo facta est pugna, secundo habita est victoria, tertio ostensa est lætitia.

De pugna facta inter Angelos pro Christi gratia acquirenda. Cap. 1.

PRimo enim pro Christi gratia acquirenda ab Angelis bonis facta est pugna. & de hoc Ioan. ait, Fa-

C ctum est præliū magnum in cœlo. Circa hoc autem aduertendum est, ꝙ aliquibus inconueniens reputatur hoc prælium ad literam de Angelis intelligere: cū tamen sacra fides confiteatur malignis spiritibus super beatos Spiritus repugnare, ne scilicet noceant quantum possunt. Quod & ipsa sacra scriptura ī pluribus locis clarius confitetur, quorū vnus ē Psal. 40. vbi dicitur: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Et post, Super aspidem & basiliscum ambulabis: per quos sine dubio maligni spiritus denotantur. Daniel. quoque 10. cap. multa dicuntur de

D prælijs Angelorum bonorum contra malos. Ex quibus hoc vnum est, quòd Angelus ibi dicit, Et nunc reuertar vt prælier aduersum Principem Persarum. Quòd si Beati Angeli in curriculo præsentis temporis bella gerunt pro salute nostra: nunquid a principio ante suam in gratia confirmationem minus necesse habuerunt contra aduersarios illius multitudinis præliari pro salute propria? Non enim sequitur victoria, nisi cum præcesserit pugna. De hac igitur pugna, & prælio, ad literam rationabiliter intellecto, Ioānes primo describit initium, secundo processum, tertio vero terminum. Primo autem pro huius prælij initio Ioan.

Bellū Angelorū, nō armorum fuit, sed impressionum.

ait, Factum est prælium magnum in cœlo. E Hoc autem prælium tripliciter digestum est iuxta tria, quæ in spirituali natura reperiuntur, quæ sunt ratio, volūtas, & facultas. Per rationem nempe electi, & reprobi Angeli contraria sentiebant, per voluntatē ad contraria afficiebantur, per facultatem vero ad contraria nitebantur. Nam electi Angeli sublimiter sentiebant de Deo, & gratia eius, ad gratiam & gloriam eius afficiebantur, & pro facultate sibi data pro illis nitebantur. Angeli vero superbientes contemnentes gratiam, & gloriam Dei, sublimiter sentiebant de bonitate naturæ suæ, & F propter hoc ad propriam gloriam afficiebantur, & toto nixu in contrarium electis spiritibus ferebantur. Primo igitur quantum ad contrarios conatus, hic Angelorum conflictus prælium dictum est. Prælium enim a premendo hostem denominatur. Secundo autem quantum ad affectionum contrarietatem, hoc prælium dictum est magnum, quia magnis affectionibus electi, & reprobi Angeli in contrarium ferebantur: mali in creaturam, boni in creatorem: mali in naturam, boni in gratiam. Magnum etiam prælium dici potest, quia in cælo inchoatum ante generale iudicium in G præsenti mundo non poterit consummari. Omnes enim repugnantiæ, & contrarietates in humana natura ex repugnantia Angelicæ creaturæ originem habent. Tertio vero quantum ad sensuum contrarietatem hoc prælium in cœlo digestum esse dicitur. Cœlum enim spiritualem naturam, & terra corporalem manifestè designat, sicut Gen. 1. cap. scriptum est. In principio creauit Deus cœlum, & terram, id est, spiritualem, & corporalem naturam. Qui ergo in spirituali natura de spiritualibus contraria sentiebant in cœlo, profecto sibi spiritualiter repugnabant. Ecce ꝙ pro acquirenda H gratia bellum in cœlo sumpsit initium. Secundo Ioan. huius belli describit processum, cum subdit: Michael, & Angeli eius præliabantur cum dracone. Sicut enim primus inter ruentes Angelos cōparatur draconi propter astutiam, & circunuentiuam malitiam, quia primum circunuenit Angelos Dei in cœlo: sic & primus Angelorum bonorum Michael nuncupatur propter sapientiæ diuinæ admirationem sublimem. Michael nempe, quis vt Deus interpretatur: per quod nomen, merito significatur in eo admiratiua contemplatio sapientiæ Dei, per quem vtiq; Deū omni creatu-

Prælium vnde dicatur.

Michael, vnde dicatur.

A ræ incomprehensibilem intellexit. Merito igitur cæterorum Angelorum dicitur esse Princeps, quibus in hac contemplatione clarior habebatur. Vnde & Daniel 10. cap. Vnus de Principib. primis nominatus est: & hoc quia cæteris omnib. prior fuit. Angeli eius sunt, qui in eodem sensu, voluntate, & actione conueniebant. Hi autem omnes contra draconem, & angelos eius præliabantur, cum se diuinæ sapientiæ, quæ disposuit sibi mundum per Christum recõciliare, humiliter subijciẽtes sensu, volũtate, & actione huius diuinę voluntatis cõtra superbiẽtes spiritus, cooperatores fuerũt. Vn

B de mysticè Gen. 28. c. scriptum est, ꝙ Iacob vidit in somnis scalam stantem super terrã, & cacumen eius tangebat cœlum, & Angelos Dei ascendentes, & descẽdentes per eam, & Dominum innixum scalæ. Quid autem aliud per scalam, cuius multi sunt gradus, nisi mysterium reconciliationis creaturæ ad creatorem multis diuinæ sapientiæ gradibus distinctũ conuenientius designatur? Hæc autem in terra stare, & cacumen eius cœlum contingere describitur, eo ꝙ terrena cœlestibus, & humana diuinis per hanc sapiẽtiam coniunguntur. Huic autem scalæ Deus conuenienter innititur, non so-

C lum quia sic mundum reconciliare disposuit: verum etiam, quia ab æterno sic dispositum temporaliter exhibere voluit, quando Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Per hanc siquidem scalam Angeli Dei ascẽdunt, cum mysterijs huius sapientiæ diuinam voluntatem attendũt. Per hanc quoq; descendunt, cum ad ministrandum diuinæ voluntati in sapientia nostræ reconciliationis ad nos missi perueniunt. Sed quia malitia Sathanæ, & sequaciũ eius obstinata reluctabatur contra Domini voluntatem: ideo Ioannes subdit, Et draco pugnabat, & angeli eius. Draco enim in

D multis speris reuertitur in seipsum: Sic & iste apostaticorum spirituum Princeps circulos considerationis suæ, quibus claritate intellectus sui bene conditas creaturas, & creatorem earum multipliciter considerat amore reciproco in gloriam suam reduxit: & ob hoc sublimitatem naturæ suæ clarè considerans & cognoscens, de illa tam immoderatè gloriabatur, quòd inferiori naturæ, quam creator per gratiam exaltare disposuit, subijci dedignaretur, sicut de eo Dominus Iob 41. cap. dicit: Sub ipso erunt radij Solis, & sternent sibi aurum quasi lutum. Sapientia nempe creationis Lunæ: sapientia vero reconciliationis creaturæ, Soli E comparari potest. Sicut nempe lux Solis in immensum excedit lucem Lunæ: sic sine comparatione melior est diuinæ sapientiæ lux, qua Deus disposuit sibi creaturam reconciliare, illius luce sapientiæ, qua cunctas creaturas secundum naturalem ordinẽ iam creauit. Vnde licèt hæc sapientia incarnationis Christi primo Angelo cum cæteris alijs reuelata esset: creationis tamen sapientiam, in qua ipse cæteris clarior erat, & prægloriari volebat, amplius quàm reconciliationis gratię sapientiam reputabat. Et propter hoc radios huiusmodi Solis, videlicet diuinæ sapientiæ contemnẽdo sup- F peditabat: & aurum sapiẽtiæ Dei, quod ipse Deus de terra humanitatis Christi conflauit quasi lutum, de quo assumpta est, cõtemnendo abiecit. Et idcirco gratiam reconciliationis de fortitudine naturæ suæ p̃sumens mox in electis Angelis oppugnare incępit tripliciter. Primo sensu, quo indicauit naturam gratiæ præferendam; secũdo affectu, quo ad propriam gloriam afficiebatur; tertio conatu, quo scilicet electorum Angelorum obedientiam subuertere nitebatur, sicut in præcedenti sermone, artic. 2. & 3. cap. patet. Cauda nempe illa, quæ trahebat tertiam partem stellarum; e- G tiam cæteras traxisset stellas, nisi creator illas manu suæ gratiæ tenuisset. Cum enim tanta esset malitia infernalis draconis, ꝙ suæ circumuentiuæ allectioni consentientes corrumperet veneno malitiæ suæ: nunquid bonitas Dei tam modica esse debebat, vt cæteros per gratiam suam ad obedientiam non alliceret? & obedientes sibi in gratia non confirmaret? ob hoc probabiliter, vt videtur, Deus dicit eum principium viarũ suarũ, Iob 40. misericordiæ, scilicet ad saluatos modo, quo dictum est: iustitiæ vero, quantum ad damnatos, qui & hic Angeli H draconis denominantur suggestionib. consentiẽtes, q̃ Iob 41. dicũtur lapades, sicut tę dę ignis accẽsę, lumine sic dé suæ sapiẽtiæ, quã ex natura hẽbat sup se inferiores irradiabat, & eos ad affectiones sibi similes accendebat, donec efficerẽtur conatuũ suorũ imitatores. Tertio quoq; subdit Ioã. huius pręlij terminũ. Nesciebat siquidem serpens antiquus, donec experimẽto probaret, ꝙ in omnib. validior est gratia, q̃ natura. Per naturã datur creaturę eẽ, quod ita est in se: per gratiã vero datur naturæ esse, quod hẽt in Deo. Vnde cõueniẽter subditur, Et nõ præualuerunt, s. gratiæ resistere per naturam.

A Natura enim limitatę & finitæ virtutis est, gratia vero quodammodo infinitę. Natura siquidem a Deo esse suum per creationem communicat, per gratiam vero esse diuinū participat ipsa natura. Nihil ergo gratiæ præualere potest, sicut etiam nec Deo. vnde Iob 9. c. Deus, cuius iræ nemo resistere potest. Et Iob 41. c. de se Dominus ait, Quis resistere potest vultui meo? Et ideo merito qui gratiam impugnabant, locum gratiæ amiserunt. propterea sequitur, Neque locus eorum amplius inuentus est in cœlo. Cū.n.cęlum spiritualem naturā indicet, sicut supra dictum est, præcipue increatā naturam, quæ Deus est, significare potest, quæ

Natura quæ non cūcat suū esse.

B quidem non solum cęlum, sed cęlum celorū dicitur a Propheta. vnde Psal. ait, Cęlum celi Dño. Cum igitur per gratiam, vt dictū est, natura diuina participatur: conueniēter gratia per cęlum significatur. Natura vero p terram, quæ nihil est, sine gratia indicari habet. Reprobi igitur Angeli cum adhuc gratiæ capaces essent, tūc quasi in cœlo erant. Cum vero gratiam impugnantes a gratia repulsi sunt, tunc locum cęlestem amiserunt. Vnde & Dominus Lu. 10. c. ait: Videbam Sathanam, sicut fulgur de cęlo cadentem. Fulgur enim casu suo extinguitur:

C sic & Sathanas a possibilitate obtinendæ gratiæ cecidit, & a spe recuperationis eius extinctus fuit.

De victoria habita per Angelos bonos per pugnam pro Christi gratia acquirenda. Cap. 2.

Secundo autem ab Angelis bonis post pugnam de gratia Christi habita est victoria, & pars apostaticorum spirituū de cęlo proiecta est. Et de hoc Ioan. subdit, Et proiectus est draco, &c. vbi Ioan. descri-

D bit Sathanæ primo auersionem, secundo conuersionem, tertio sequacium eius participationem. Primo enim describit Sathanæ auersionem. Septem enim nomina illi superbienti angelo Io. attribuit, in quibus septem denotantur auersionis gradus, per quos consumata a Deo auersio tam in angelo, quàm in homine indicatur. Primus auersionis gradus est, plus diligere creaturam quàm crearorem. Secundus est abusus creaturæ dilectæ. Tertius in criminibus delectari. Quartus est studium siue astutia male agendi. Quintus est obliuio Dei. Sextus est obduratio in peccatis. Septimus est perditio aliorum. Primus auersionis gradus

Septē nomina superbienti angelo attribuunt.

est plus diligere creaturam quàm creatorē.

E Delectari enim in creatura peccatum non est, si debito ordine fiat: verumtamen quedam occasio peccandi est. s. cum ista delectatio nō ordinatur ad creatorem. Sic & iste, qui cæteris creaturis nobilior erat, inordinate afficiebatur ad semetipsum, ac per hoc cępit seipsum plus diligere quàm omnium conditorem. Propterea draco nominatur: qui, sicut prædictum est, suis circulis reflectitur in seipsum, vt in hoc denotetur proprius amor, quo se plusquam Dñm diligebat. Secundus est abusio creaturæ dilectæ: sic & iste nobili sua natura abusus est: de se ipso, non de Deo satagens gloriari: cum tamen non esset a seipso, sed ab ipso Deo, in

Diabolꝰ dr̄ draco, & quare.

F quo quidem gloriari necesse est, sicut j. Corinth. 7. c. Apost. ait: Qui gloriatur, in Dño glorietur. Et ob hoc igitur propter singularitatem illam, quam habere voluit præ alijs creaturis singularis vtique demonstratur in hoc pronomine, iste. Tertius gradus est in criminibus delectari vel gloriari, in tantum ꝙ eo amplius superat, quo amplius peccat. Et in hoc siquidem Sathanas lapsus est. Nā prius superbiuit de natura, quæ etiā opus diuinum erat, & inde ad hoc deuenit, vt tādem superbiret de culpa, quæ erat vtique

G opus suum. Et hoc notatur in hoc nomine, magnus. Superbi nempe in oculis propriis magni sunt. Quartus gradus est studium, seu astutia male agendi, quam habuit ille, qui omnium malorum inuentor fuit. Et ob hoc ille serpens denominatur, qui cęteris animantibus callidior est, sicut Gen. 3. cap. scriptum est. Quintus gradus est obliuio Dei, quæ maxime per lōgitudinem temporis obrepere solet. Propterea & hic antiquus dicit, in quo quicquid de æuo defuit: suppleuit malitię magnitudo & multitudo. Hinc in damnationem serpentis, Gen. 3. c. dictum est, Super pectus tuum gradieris

H eo, s. ꝙ per reminiscentiam diuinarum miserationum nunquam erigendus esset. Sextus gradus in prædictis obduratio seu pertinacia nuncupatur: quia frangi quidem potest, ad pœnitentiam tamen flecti non potest. propterea hic angelus, diabolus nuncupatur. Diabolus enim, clausus ergastulo nuncupatur: quod merito conuenit obdurationi suæ, quæ quidem tanta non est, vt sentiat pœnas suas. tanta est tamen, vt propter pœnas a peccato exire non valeat. Vnde Iob 41. c. scriptum est: Cor eius indurabitur quasi lapis, & stringetur quasi malleatoris incus, quæ tanto amplius induratur,

quanto

A quanto malleo plus feritur. Septimus gradus est perditio aliorum, cũ scilicet sua propria perditione non cõtentatur, sed auctorem se cõstituit alienæ. Et ex hoc Sathanas nominatur, quia videlicet ille Angelus omnis boni aduersarius est: cupiẽs a Deo auertere oẽs, sicut & ipse aduersus est. Et hoc significatur, cũ subditur, Qui seducit vniuersum orbem, i. volũtatem habet ex se a Deo omnem auertere creaturam: licet non habeat facultatem, nisi in quantum Deus prauę voluntati suæ iustissimè cõcedit effectũ, sicut Iob 1. & 2. c. patet. Vbi manifestè mõ-
B stratur, ꝙ tantum in ipsum potuit, quantum Deus permisit: valuit enim bona illius auferre, salutem corporis euacuare: corporalẽ nihilominus vitam, quam sibi reseruauit Deus per tot afflictiones, nõ potuit auferre. Aliter quoq; vniuersum orbem seducit, qui potestate amissa, quã inter cœlestes spiritus habuit, princeps omnium malorum, s. culpæ & pœnæ, quæ in præsenti mundo abundant, effectus fuit. Vnde & princeps huius mundi a Domino dictus est, cum Io. 12. ait, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Ante enim passionem Christi peccatum dominabatur in mundo, a quo omni-
C no nullus extitit liber, exceptis Christo & sanctissima eius matre. Sed post passionem eius innumerabiles a iugo peccati liberati sunt, qui scilicet in eius crediderunt aduentum. Propterea post passionem Christi draco quodammodo eiectus est, ne mundo penitus dominaretur per culpam, licet durãte cursu vitę præsentis oibus etiam ipsi Christo dominetur per pęnam. Hoc autẽ dominium in secundo Christi aduẽtu oĩno amittet, cum Christus regnũ tradiderit Deo patri, & omnium malorum inuentor in profundum inferni proijcietur, sicut & ante de cœlo proiectus est in voraginem huius mundi. Secundo describit Io. Sathanę conuersionem, s. ad malum. Et de hac subdit, Et
D proiectus est in terram. Postquam. n. Sathanas per culpam a Deo auersus fuit, licet naturam seruauerit: a conditionibus tamen spiritualis naturæ lapsus est, sicut ad eum, Ezec. 28. c. in figura Principis Tyri dicitur: Ambulasti perfectus in vijs tuis a die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Per iniquitatem nempe corruit de cœlo in terram, cum sibi iam non cœlestium, sed solum naturalium rerum sciẽtia relicta est. Spirituales quippe conditiones, sicut prædictum est, exuit & animales motus miserabili mutatione recepit. Propter quod & Iob 40. a Domino Behemoth. i. animal ap-

Diabolus quõ eiectus est à mũdo post passionem Christi.

E pellatus est. Iracundiæ enim, inuidiæ, concupiscentiæ, tristitiæ & similes alios motus animales incurrit iusto iudicio Dei. vnde & duplici animali a Domino cõparatur: elephanti, qui maior est in terra: & cęto, qui maior in mari reperitur. Circa enim prospera per cõcupiscentiam agit, vt videlicet per eam fallat: Circa vero aduersa multipliciter vexat, vt per tristitiam frangat. Tertio subdit Io. sequacium eius participationem: quia nec solus ille proiectus est, sed sicut Io. subdit, & angeli eius cũ ipso missi sunt. Cum enim essent angelicæ naturæ,
F pro veritate tres habebant dignitates. Nam primo erant perspicaces mente, secundo erant virtuosi voluntate, tertio erant efficaces facultate. Cum vero in terra proiecti sunt, natura spiritualis passionibus animalibus subiecta est. Nam prima eorum perspicacia ad deceptiones, circumuentiones, diuinationes & cautelas detrusa fuit: secũda autem virtuositas in malitiam mutata est: tertia vero efficacia tentationibus & negocijs humanæ perditionis applicata est, sicut per totã scripturã manifeste apparet.

G
De lętitia & exultatione pro Christi gratia per victoriam acquisita. Cap. 3.

TErtio autem post victoriam de gratia, ostendit a Ioãne in sanctis angelis de hoc exultatio & lętitia: ppea subdit propheta, Et audiui vocẽ magnã in cœlo. Hæc autem vox spiritualis, non corporalis est: clamor cõgratulationis interioris, non sonus vocis exterioris: quia. s. beati Angeli maxime de tribus gaudẽt, quæ tres materiæ gaudij dici possunt. Prima de gloria Dei, secunda de merito Christi, tertia de salute proximi. i. nostri. vnde nõ solum de proprio bono, quod tunc cõsecuti sunt, gaudebant & gratias Deo agebant: verum H
etiam de humana salute sanguinis Christi merito, & suo mysterio obtinenda. Et ideo merito talis vox dicta est magna, quia magna exultationis eorum fuit materia. Prima autem materia gaudij est de gloria Dei & proximi. Vnde subdit, Nunc facta est salus & virtus & regnum Dei nostri & potestas Christi eius. Salus enim dicitur, quantum ad liberationem a malo: virtus, quantum ad exercitationẽ in bono: regnum vero, quantum ad libertatem, qua libere & sine vlla contradictione obedit Deo. Vnde Apoc. 1. c. Fecit nos regnum & sacerdotes

A Deo & patri suo. Et subdit, Dei nostri, idest cognita sunt ista esse solum a Deo nostro. Hæc enim ille superbiẽs Angelus ex natura habere volebat: gratiam vero, per quam Deus rationali creaturæ gloriam obtulit, contemnebat: & quantum potuit electam illam multitudinem Angelorũ, qui se oblatæ gratiæ gratos reddebant, impediebat, ꝙ quidem fuit prælium inter Angelos supradictũ. Non enim verisimile est electos Angelos sine probatione tantum premium suscepisse: cum nec homines, qui inferiores naturæ sunt, sine probatione acceptari valeant. Iuste igitur contemptore gratiæ, qui B suam naturam nobilẽ existimabat sibi sufficere, iam proiecto, clamãt Angeli, Salus & virtus & regnum Deo nostro: recognoscẽtes non aliunde esse salutem, quàm per gratiam Dei, a quo gratis susceperunt naturã. Hinc Apoc. 7. c. exultando dicunt, Salus Deo nostro, qui sedet super thronum & agno. Secunda materia gaudij est de merito, seu gratia Christi. Prædictæ nanq; salutis, cuius Deus est auctor: agnus Dei Christus est mediator. Vnde Io. subdit, Et potestas Christi eius. Sicut enim Christus secũdum diuinitatem dominium habet & potestatem vniuersalis premij: sic secundum C humanitatem potestatem habet vniuersalis meriti. Nec enim Angelica, nec humana natura aliquod pondus æqualitatis iustitiæ habere possunt, ad illud præmium infinitum, quod est Deus: nisi fulciantur merito Iesu Christi. Illud enim sicut rationẽ meriti habet ratione assumptæ humanitatis: sic rationem infiniti premij habet ratione coniunctę diuinitatis: vt per hæc secundum iustitiæ æquitatem infinito præmio respõdeat infinitum meritum: & infinito merito soluatur infinitum premium. Et hęc liquidem est potestas Christi eius. Huius igitur meriti potestate premium inter angelos reuelaD ti, sicut in præcedentibus dictum est: angeli intrauerunt ad gloriam diuinæ fruitionis: & inuidentes angeli proiecti sunt in chaos æternæ damnationis. Ex tunc enim præualere cępit hominis Christi meritum per fidem, quæ in ipso erat, cui s̃m formam volũtatis Dei electi angeli se humiliter subiecerunt. Hoc autem non immerito ex dicta misericordiæ diuinæ sapientia processit: vt sicut inferiores creaturas per superiores ad suam participationem Deus exaltat: sic superiores creaturas perfectiores ad sui cognitionem veram humiliat. Nõne sic Deus humiliat creaturam humanam, vt se in animatis creaturis subijciat ad salutẽ in sacramentorũ perceptione & in cęteris necessi- E tatibus suis, non tãtum in spiritualibus, sed etiã in corporalibus, sicut ad Ro. 8. c. Apost. ait: Vanitati creatura subiecta est, non volens. s. propria voluntate, sed propter eum, scilicet Deũ, qui subiecit eam in spe. Oportuit ergo etiam sublimes Angelos per creaturam inferiorem, quæ humanitas est: merito erudiri ad humiliandum se sub potenti manu Dei. Quòd si quis obijciat; quomodo meritum Christi tunc Angelis valebat, cum non meruerat Christus? Dicat & ipse mihi, quomodo illis hominibus iam valere poterat, qui ante aduentum suum crediderunt in eum: quod ecclesia sancta verè & F fideliter valuisse testatur? Et ex hoc intelliget, qũo electis Angelis eius meritum iam valebat. Humanitas enim Christi, qui mereri habebat, debebat esse vnita infinito Deo, cui non tantum omnia loca, sed etiam omnia tempora præsentia sunt. Propterea virtute infinitæ potentiæ Dei tale futurum meritum Christi ad omnia tempora dilatatum est: & in hoc maxime apparet mirabilis potestas Christi eius. Tertia vero materia gaudij est de salute proximi, i. nostri. Per fidem enim & dilectionem Christi Angeli G electi meruerunt salutem, quam deinceps in ministerijs suis hominibus sibi obedientibus procurarẽt. Vnde ad Hebr. 1. c. Apost. ait: Omnes administratorij spiritus sunt in ministeriũ missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Et de hoc Io. subdit, Et proiectus est accusator fratrum nostrorum. Mirantur quidam, quomodo Angelus primus actu accusator fuerit cęterorum? Sed aduertant diligenter, ꝙ sicut Dominus Iesus Christus mediator erat totius creaturæ rationalis ad Deum, eo ꝙ gratia eius toti rationali creaturæ sufficeret ad salutem: licet aliqui mediatoris gratiã impugnantes, gratię eius facerent se immunes: sic & ille su- H perbiens angelus totius rationalis creaturæ accusator erat, cuius demeritum toti rationali creaturæ ad damnationem sufficiebat, nisi Christi meritũ pro datis sibi a Deo patre interuenisset, sicut ad eum pater in Psalm. ait: Postula a me, & dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ. Accusator igitur fratrum erat, qui omnibus filijs indifferenter auersionem suggerebat. Vnde de eo Iob. 40. in figura Dominus ait: Absorbebit fluuiũ & non mirabitur; & habet fiduciam, ꝙ influat Iordanis in os eius. Vide quanta sit versutia huius

Quõ Angelus primus actu accusator fuerit cęterorum.

A huius accusatoris, qui multitudini angelorum se incorporauit. Quid enim illi angeli defluentes, nisi fluuius erat, qui a beatitudine illa æterna in corpus damnati draconis influebant? Maior tamen sine comparatione illius astutia erat, quàm multitudo requireret, quam seducebat. propterea dicit, Et non mirabitur. Quid enim miraretur se angelos circunuenisse damnatos, cum præsumeret ꝙ ad assenriẽdum sibi & electos angelos inclinaret? Habet inquit, fiduciam, ꝙ influat Iordanis in os eius. Iordanis nempe, qui riuus iudicij dictus est, electorum angelorum multitudinem denotat, qui in B iudicio rectæ rationis stabat. Hos siquidẽ in os suum Behemoth sperabat influere, cũ eos suggestioni suæ confidebat consensum adhibere. Aliter etiam cæteros accusabat, qui naturali ratione præfulgens multa, quę nimis clare illi in suis mysterijs agnoscebăt: ille clarius intelligebat. Vnde eos, quasi accusabiles coram Deo exhibuit, quos a sua perfectione deficientes clarus mẽte cõtempsit. Deus vero, qui defectum non imputat naturæ, sed culpæ humiliatis sub manu potenti sua, hoc vberius adimpleuit per gratiam, quod minus habuerant per naturã. Vnde Ezech. 17. c. Dominus ait. Et scient C omnia ligna regionis, quia ego Dominus. humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignum humile. Lignum quidem sublime & humiliatum: primus iste angelus est, qui de sublimitate sua spiritualiter superbiuit, & ob hoc eum Dominus ab ea proiecit. Ideo Ioan. ait, Quia proiectus est accusator fratrum nostrorum. Lignum humile Christus est, qui humiliter inter homines conuersatus, in fine factus est obediens vsq; ad mortem crucis, & ob hoc Deus exaltauit eum. Per hæc autem omnia ligna regionis cęlestis, s. & terrestris. i. angeli atq; homines nõ D solum sciẽtia, sed etiam experimento sciũt, ꝙ non superbia, sed humilitate ad diuinam celsitudinem peruenitur. Humilibus cum Christo iam exaltatis in gloria: superbis cũ superbo humiliatis in pęna. Verum si scire velimus, qui sunt hi fratres, quos iste accusat: Sciendum ꝙ tam angeli, quàm homines fratres dicuntur. Filij quidem vnius patris, s. Dei, quorũ primos accusabat Sathanas in cœlis: secundos adhuc modo non cessat accusare in terris: vtrisq; impeditorem objjciens se salutis. Vnde sequitur: quĩ accusabat illos ante conspectum Dei die ac nocte. Die quidẽ accusabat angelos, quos in claritate angelicæ vitæ constitutos accusabiles facere intendebat: Nocte vero accu- B sabat homines, quos in præsentis vitę tenebris Deo accusabiles reddere conatur. Non est enim, qui faciat bonum, non est vsq; ad vnũ, sicut Psal. ait: Vel per diem contemplationis claritas, per noctem vero accusationis intelligatur obscuritas. Die igitur ac nocte Ecclesiam sanctam accusat, qui eam tam in contemplatiua, quàm in actiua vita peruertere studet. Si etiam diem bonorum claritatem, & noctem dixerimus peccatorum obscuritatem: etiã tunc die ac nocte accusat: qui ecclesiam sanctã vel manifestis culpis, vel falsa iustitia per vanam gloriã corruptam obsidere non cessat. Et aliter dicere possumus, ꝙ per diem prosperitas: p noctem vero aduersitas designatur. Vel dies F sunt præcepta affirmatiua, & nox præcepta negatiua, in quibus coram Deo omnis conatur accusabiles præsentare. In his autem omnibus Deus, in cuius conspectu hoc certamen agitur ecclesię suę ex electis angelis & hominibus constitutæ: in se & in merito passionis filij sui veraciter confidenti semper per gratiam suã assistit & contra tentamenta iugiter eam defendit, sicut propheta ei promittit dicens: Scuto circundabit te veritas eius, non timebis a timore nocturno. G A sagitta volãte in die a negocio perambulãte in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. Cadẽt a latere tuo mille & decem millia a dextris tuis, ad te autem nõ appropinquabit. In quibus verbis omnes describuntur tẽtationes, quas ab initio sęculi vsq; in finem in quolibet tẽpore, persona & statu, ecclesia Christi passa & passura est. A quibus semper protegitur auxilio Dei. De quibus oĩbus alibi dictũ est. In omnibus tribus iam dictis, s. in angelorũ pugna, in illorum victoria, atq; in eorum lætitia, semper admirandã Christi potentiam loquuntur p euidentiam facti. Vnde merito propheta subdit, Et potentiam tuam loquentur. H

Dies significãt præcepta affirmatiua.

Articulus Tertius.

De tertia morula, in qua scilicet glorificati sunt Angeli boni.

Tertia autem morula in angelis bonis fuit glorificationis, in qua post gratiam per triumphalem victoriam acquisitam, in merito Iesu Christi cõdignã gloriam adepti sunt. Et de hoc Io. vbi supra subdit: Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni, & propter verbũ testimonij sui,

Tertia morula in angelis vide D Bona. vt sup.

A sui, & non dilexerunt animas suas vsq; ad mortem: propterea lætamini cęli, & qui habitatis in eis. In quibus sacratissimis verbis ostenditur, ꝙ statim in confirmatione eorũ tria præmia perfectissime consecuti sunt, videlicet Primo tranquillitatem, secundo veritatem, tertio suauitatem. Primum in patre, secundum in Filio, tertium in Spiritu sancto. Tranquillitatem per Christum reconciliatorem, veritatem per Christũ Doctorem, suauitatem per Christum dilectoré seu amatorem. Primum in memoria, secũdum in intelligentia, tertium in voluntate. Primum ex merito spei, secundum ex merito fidei, tertium ex merito dilectionis. B

De præmio Angelorum sanctorum, quod est consummata tranquillitas post victoriam in sanguine Christi. Cap. I.

PRimũ ergo præmiũ, qđ consecuti sunt Angeli sancti in glorificatione sua, est tranquillitas memoriæ in æterno patre, & hoc ex spe habita in recõciliatore Christo. Et de hoc Io. subdit: Et ipsi vicerunt eũ propter sanguinem agni.i.propter spem, quam habuerunt C in passione Christi. Sed hic dubium insurgere potest, quomodo hoc Angelis conuenire possit, qui non peccauerunt, vt per hoc egerent reconciliatore, & specialiter, vt per sanguinem Christi reconciliarentur Deo? Ad quod dicendum, ꝙ licet redemptor & reconciliator vnus sit Christus, tamen redẽptor ex eo dicitur, ꝙ pro peccatis suorũ patri suo satisfecit. Reconciliator vero dictus est, quia gratiã promeruit eis. Hominibus ergo in se credentibus, qui peccauerũt, & egent gloria Dei: Christus redemptor fuit, quia pro peccatis eorum plenissime sa-D tisfecit. Reconciliator vero pro Angelis dictus est, quia gratiã ꝓmeruit eis. Nã Angelis, qui non peccauerunt, vtiq; redemptor minime fuit, nisi forte redemptio large accipiatur. Eisdem.n. Christi meritis sunt homines peccatores a peccatis dimissi, & Angeli sancti ne peccarent præseruati. Egebãt tamen Angeli electi recõciliatore seu mediatore, qui eis a Deo gratiam mereretur. Perfectissimum autem meritũ requirit difficillima operari & pati pro amore illius, apud quẽ mereri intendit. Et ob hoc oportuit Christum mori ad complemẽtum charitatis suæ, ad patrẽ & ad fratres suos eiusdem, s. gloriæ participes. Hanc autem mortem Christus pro Angelis solũ affectione, pro hominibus vero affectione & executione compleuit. Notanter etiam aduertẽdum est, ꝙ non dicit Beatus Ioã. ꝙ Angeli redẽpti sunt in sanguine agni: quia hoc solũ hominibus speciale est: sed ait, ꝙ ipsi vicerunt eum, s. diabolum: quia hoc toti ecclesię commune est. Tam enim beati Angeli, quàm etiam electi homines, diabolum deuicerunt, non proprijs quidem viribus, sed merito Iesu Christi; quod completum est in effusione sanguinis eius. Propterea subdit, in sanguine agni. Ex his igitur patet, ꝙ in Angelis finis victoriæ habitæ propter sanguinem agni, nihil aliud est quàm tranquillitas illa, quam habent in Deo, in quo est pax & tranquillitas consummata exuperans omnem sensum. B F

Perfectissimũ meritum.

De secundo præmio Angelorum beatorum, quod est vera cognitio vespertina & matutina. Cap. 2.

SEcundum vero præmium in eorũ glorificatione ab Angelis consecutum, est veritas intelligentiæ in summa veritate: & hoc ex merito fidei habitę in nostro reconciliatore Christo. Nam licet iam clari G essent, quantum ad cognitionem vespertinam, per quam cognouerunt creaturas in se: ignari tamen & tenebrosi erant adhuc antequam ad beatam visionem intrarent & matutina luce fruerentur in verbo. Ad quam lucem cum ingressi sunt, ita perspicaces sunt effecti, vt non tantum cognoscerent res in proprio esse, sed etiam in ipsa arte: ac per hoc non tantum cognitionem vespertinam haberent, verumetiam matutina, vel etiam diuinam propter ipsius lucis plenitudinem & omnimodam puritatem, respectu cuius omnis creatura, tenebra merito dici potest. Vnde eodem ver- H bo Dei, quo nos in assumpto corpore in tempore eruditi sumus, ipsi ante tempus per reuelationem instruebantur pręcognoscentes ad meritum, quod iam in verbo Dei clarè intuerentur ad præmium. Et hoc Beatus Ioan. notat in eo, quod singulariter dicit, Et propter verbum testimonij eius. Testimonium enim Christi, quod nobis innotuit multis verbis, ipsis vno diuino inspirationis verbo propositum fuit, sicut etiam patet in præcedenti sermone, arti.2. per totum.

Secundũ præmium angelorũ.

De

A *De tertio præmio Angelorum sanctorum, quod est consummata suauitas, & dilectio Dei. Cap. 3.*

TErtium vero præmium, quod sancti Angeli consecuti sunt in vltima mora.i.in glorificatione sua, fuit suauitas voluntatis in dulcedine Spiritussancti: & hoc propter meritum dilectionis, quam habuerunt ad Deum, & ad ipsum mediatorem Christũ. Licet enim beati Angeli mori minime possent, cum immortales creati essent, ꝙ non habebat natura, adimpleuit tamen in eis fortitudo dilectionis. Nam dicitur Canti.8.c. Fortis vt mors dilectio. Tā-
B ta enim vis dilectionis mentibus eorũ inerat, vt pro eius gloria & honore libẽter mori voluissent, si eis possibile extitisset. Dilectio igitur, quæ in hominibus facit de necessitate virtutem: in Angelis fecit de virtute quandam necessitatem. Quod bene notat Io.cum subdit, Et nõ dilexerunt animas suas vsq; ad mortẽ.i.sic dilexerunt Deũm: vt licet mortales non essent, necessarium tamen sibi existimarent propriæ vitæ non parcere pro diuinæ dilectionis feruore. Ex omnibus iam prædictis, Io. quasi omnes creaturas ad gaudium & exultationẽ inuitans,
C concludendo subiungit, propterea lętamini cœli, & qui habitatis in eis. Sicut enim cęlum singulariter sumptum denotat spiritualem naturã, sicut prædictum est: sic cęli diuersitatem spiritualis naturę.i.saltem nouem species Angelorũ, sicut in primo præcedenti ar.& 3.c.patet, importare videtur. Quòd si in illa natura nobis occulta diuersitatem aliam ignoramus, saltem ex scriptura Esa.11. hanc diuersitatem intelligamus, ꝙ.s.est spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus sciẽtiæ & pietatis, & spiritus timoris Domini. Habitantes vero in eis ipsæ Angelicæ personę
D sunt, quæ secundum mensuram gratiæ Dei clariores, vel minus clari in hac natura effecti sunt, iuxta ꝙ gratia perficit in eis naturam, de quibus Dan.7.c. scriptum est, Milia milium ministrabant ei. Illi vero superbiẽtes angeli tunc in cęlis profecto erant, cum in puritate naturæ a Deo conditi essent, in eis tamen non habitabant, quia a gratia Dei repulsi conditiones spiritualis naturæ non seruauerunt. Electi vero Angeli in gratia confirmati habitationem in cęlis tunc susceperunt, cum naturam in eis gratia, & gratiam gloria exaltauit. Iuxta quod Dominus Matth. 18. c. discipulis suit ait: Dico enim vobis, quòd Angeli eorum in cœlis semper E
vident faciem patris mei, qui in cęlis est. In tribus igitur præmijs supradictis, scilicet in tranquillitate, veritate & suauitate omnes electi spiritus, iuxta prophetæ sententiam, Notam facient filijs hominum potentiam Dei, dum semper nobis spirant intellectũ lumine diuinæ veritatis per fidei cognitionem. In affectu dulcorem diuinæ suauitatis per veram dilectionem; Et in conscientia pacem diuinæ maiestatis per bonam operationem. Nam iuxta sententiam Apostoli, ad Hebr.1.c. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis: vt F
scilicet omnes auxilium præstent ad reinuentionem centesimæ ouis & decimæ dragmę, id est humani generis, hoc est omniũ prædestinatorum, inter quos nos cõnumerare dignetur misericordia Saluatoris, qui cum Patre & Spiritusancto viuit & regnat Rex gloriosus in sæcula sæculorum, Amen.

FERIA QVARTA post Resurrectionem.

De superadmirabili gratia & gloria Beatæ Virginis matris Dei. G

Sermo LXI.

ASTitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Psal.44. Ad gloriam & honorem Virginis matris Dei, in hac quinta cõtemplatione de gloria paradisi, in sermonis principio exordium sumamus a verbis deuotissimi filij eius, gloriosi Bernar. in principio cuiusdam sermonis de Assumptione, qui ait: Hic totum decurrat ingeniũ, & aureus sermo totus reluceat maiestate. Voluntaria oris mei beneplacita faciat sibi genitrix Dei, Domina mundi, Regina cœli. Ipsa sensum acuat, dirigat stilum & linguam pauperis, venustiori respergat eloquio. Quod & ipsa mihi hodie impartiri dignetur, vt de magnificentijs eius aliquid balbutiendo depromã, iuxta prophetica verba, quæ dicunt, Astitit regina a dextris tuis in vestitu, &c. In quibus sacratissimis verbis tres contemplationes de Virgine matre per ordinem distinguamus. Primo enim contemplemur eam gratijs coronatam ibi, Astitit regina, secundo in gloria exaltatam ibi, a dextris tuis in

De Maria Virgine matre Dei, vide D. Tho. sup Matt. ꝗ est nr̃a salutis exordium. vide D. Bon & Gabrielẽ Biel. H

A in vestitu deaurato, tertio ab omnibus honoratam ibi, circundata varietate. Eas quidem tres contemplationes, sicut Psalm. habuit in veteri testamento, sic Ioan. Euangelista in visione eas habuit in nouo testamento. Vnde Apoc. 12. c. ait, Signum magnum apparuit in cœlo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim.

Articvlvs Primvs

B *De duodecim gratijs & excellentijs Beatæ Virginis, quibus quasi duodecim stellis tanquam Regina in præsenti mundo coronata fuit.*

Primo contemplemur beatã Virginem gratijs coronatam: quia Psalm. vocat eam reginam, di. Astitit regina a dextris tuis. Et Euangelista Ioan. dicit eam habere in capite coronam stellarum 12. Contemplemur ergo eam reginam corona stellarum 12. C coronatam. Tanta est enim gratia Virginis matris, quòd quanto gratiæ eius & virtutes ac dignitates fidelibus & deuotis se offerunt digniores, suauiores & puriores: tanto purius & suauius, atque diuinius afficiũt eos: & tanto in eis summam puritatem Dei atque suauitatem & diuinitatem dulcius, plenius & altius assaporant. Propterea distinguamus 12. mirabiles gratias, quasi 12. eius coronæ stellas, quas etiam in præsenti vita peregrina habuit. prima est nobilitas, secunda est præseruatio, tertia meritum, quarta potestas. Addantur D aliæ quatuor: prima est superexcellentia, secunda est dominatio, tertia est regnum, quarta dispensatio. Superaddantur aliæ quatuor: prima consummatio, secunda ornatus, tertia retributio, quarta incompræhensibilitas, & sic 12. sunt stellæ.

Gratia multiplex B. Virginis.

Quòd beata Virgo nobilior fœmina mundi fuit, secundum carnem. Cap. 1.

Prima stella, nobilitas nuncupatur: fuit enim beata Virgo nobilius indiuiduum, seu nobilior creatura omnibus indiuiduis, seu creaturis, quæ in humana natura fuerunt, aut possunt aut potuerunt generari. Equidem Matth. cap. 1. in fine, ponens tres quaterdenas generationes ab Abraam vsq; ad Christum, describit eam fuisse natam de E 40. Patriarchis, de 14. Regibus, & de 14. Ducibus, secundum quod distinguunt & enumerant quidam. Lucas quoque c. 1. describens nobilitatem originis suæ exordiẽs ab Adam & Eua, vltimo vsque ad Christum Deum generationem suam protraxit. Habemus nãque, quod Dominus Iesus Christus, qui sine matre fuit in cœlis & sine patre in terris, totam a Virgine humanitatem recepit: & dignitates, quæ ad humanitatem sequuntur: scilicet cognationis, vt diceretur filius Dauid: & consanguinitatis, vt diceretur habere fratres ex nobili parentela: totum hoc a sua benedicta matre suscepit. F Quòd etiam esset vltimus dux, vltimus rex, & vltimus patriarcha totius populi Israel: Vnde hoc habuit, nisi a Virgine gloriosa? vt ex hoc manifeste clarescat, quod omnis nobilitas corporis concessa humano generi in Adam a Domino principaliter data est, vt descenderet per multas generationes & per Virginẽ matrẽ terminaretur in Christũ. Hinc tantam munditiam ad literam præcipiebat Deus in lege sua, non tantum in humanis corporibus, sed etiam in vasis, in domibus, in castris & in cunctis, quæ erant in G populo Dei, vt scilicet populus per Christum illam nobilitatem & munditiam conseruare deberet. Cum autem venit Christus exhausta manifeste apparet omnis mũditia & nobilitas Iudæorum, qui non crediderunt in eum. Ita quod vbi gens Iudaica nobilissima & mundissima fuerat ante Christum, nũc vilissima & abiectissima appareat vltra omnes nationes. Hoc etiam manifesta experientia monstrat: quia post Christũ non habuerunt aliquem patriarcham, vel regem, vel ducem, sicut ipsimet publice attestantur, vt verificetur quod ipse de se, H Apoc. 2. c. ait, Hæc dicit primus & nouissimus. Primus, scilicet, quem Deus in suo populo principaliter intendebat. Et nouissimus, scilicet patriarcha, rex & dux in populo illo. Quia igitur omnes prẽclaritates, ingenuitates, præfecturas, dignitates & nobilitates, quæ possunt esse in aliquo indiuiduo humano secundum originem sanguinis describunt Euangelistæ in hac puella: oportet nos eorũ testimonio eam præferre omnibus Principibus & Principissis, Regibus & Reginis: Imperatoribus & Imperatricibus, & omnibus potestatibus, tribubus & linguis totius vniuersi.

Præstãtia B. Virginis secundũ carnẽ.

Quòd

A *Quòd totus mundus post primorum nostrorum parentum culpam amore tantæ Virginis a Deo præseruatus est.* Cap. 2.

SEcunda stella dicitur preseruatio: Maria nãq; sola per multa millia annorũ antequã nasceretur, primo & principaliter Adã & Euã, & totam eius posteritatem præseruauit in esse. Cõstat nẽpe, ꝙ ex propria transgressione Adã & Eua non solum mortis, sed & annihilationis exterminium meruerunt, & diuina vltio, quæ personarũ B acceptionẽ ignorat, sicut nec culpã angelicã, sic nec etiã humanã dimisisset impunẽ. Sed propter præcipuã reuerentiã & singularissimã dilectionẽ, quã habebat ad Virginem, præseruauit: quia eã ab æterno super oẽs creaturas Deo non vniendas, quę creādæ erant, superexcessiue dilexit, propterea præseruati sunt protoplausti, nec vt merebantur in nihilũ sunt redacti. Ratio huius est, quia hæc benedicta puella in lũbis erat Adæ secundum seminalem rationem, potentiaq; producendæ puellæ in primis parẽtibus impressa erat, donec educeretur in actum. De ipsa nãq; nasci debebat Dei filius C Iesus Christus, qui secundum corpulẽtam substantiam in Adam existens erat solũ de Virgine, & de nulla alia educẽdus. indulsit ergo misericors Deus primis parentibus, nec eos annihilauit: qa sic non fuisset exorta beata Virgo, nec per consequens Christus, siue Deus carnem vestisset humanam. Ergo propter istã nobilem creaturam Deus saluauit parẽtes primos de prima eorum transgressione, Genes. 3. Noe diluuio inundante, Gen. 7. Abraam de sede Regis Chodorlaomor, Gen. 14. Isaac de Hismaele, Gen. 21. Iacob de Esau, Gen. 27. Iudaicũ populum de Ægypto & de impia Pharao-D nis manu, Exo. 12. & de mari rubro, Exo. 14. de vitulo in deserto, Exo. 32. de manibus diuersorum regum & tyrannorum, scilicet Nabuchodonosor, Dan. 3. de captiuitate Babyloniæ, Esa. 13. & Assyriorum. 4. Reg. 19. Dauid de leone & vrso. 1. Reg. 17. De Golia, eo. c. De Saule. j. Reg. 18. c. Et, vt breui sermone cuncta comprehendam, omnes liberationes & indulgentias factas in veteri testamento, non ambigo Deum fecisse solum propter huius benedictę puellæ reuerentiã & amorẽ, quibus eam Deus in suã prædestinationẽ pręhonorandã cunctis operibus suis ab æterno præordinauit.

Figura examinãda.

Quòd meritum beatæ Virginis in conceptione filij Dei merita omnium purarum creaturarum excedit. Cap. 3. B

TErtia stella, meritũ nuncupatur. Plus enim meruit gloriosa Virgo in vno suo consensu, s. cõceptionis filij Dei: ꝙ omnes creaturę, siue angeli, siue hoĩes, in cũctis suis actibus, motibus & cogitationibus. Et quidẽ oẽs, qui meruerunt: nihil amplius potuerũt mereri, nisi ſm diuersos status & gradus, gloriã fęlicitatis æternæ. Hęc F aũt Virgo in illo glorioso consensu meruit extinctionẽ fomitis, primatum orbis, dñiũ mũdi super oẽs creaturas, sceptrum regni, plenitudinẽ omnium gratiarum, oĩum virtutũ, omnium donorũ, oĩum beatitudinũ, oĩum fructuũ spiritus, omniũ scientiarum, & maxime altissimæ Theologiæ, interpretationis sermonũ, spiritus prophetię, discretionis spirituum, operationis virtutũ, gratiæ sanitatum. Meruit fęcunditatem in virginitate, maternitatẽ filij Dei, ꝙ sit stella maris, porta celi, & super omnia ꝙ diuinę misericordię sit regina, & regina misericordię nominetur, quod multipliciter probari potest. Primo enim plus ei conuenit hoc no- G men, ꝙ si dicatur Imperatrix. Nã Imperatrix est nomen magni timoris atq; rigoris. Regina aũt plus est nomen prouidentiæ & ęquitatis. Propterea non credo in tota scriptura Deũ expresse nominari Imperatorẽ, sed Regẽ. hoc nẽpe nomen est maiestatis. Secundo etiam dicitur magis proprie regina misericordiæ, quàm Domina Dominarũ, vel Regina Reginarũ, vel Dea Dearum. Hęc. n. omnia important dignitatẽ vel excellentiã respectu maiorum, & nõ minorũ. Si. n. diceretur Dea Dearũ, non videretur esse Dea, vel Regina peccatorũ vel dęmo- H num. Similiter propriè nõ diceretur Regina pacis & dilectionis, qm̃ non est hoc vniuersale omnibus sui regni. Tertio etiam dicitur melius Regina misericordiæ, ꝙ potẽtiæ vel sapientiæ. In sapientia enim intelligitur potentia, sed non conuertitur. In misericordia vero intelligitur & sapientia & potentia, & non ecõuerso. Vnde misericordia claudit illa tria in se, propterea Regina misericordię est Regina potentiæ & sapientiæ, & non econuerso. Quarto etiã proprie non põt dici Regina gloriæ, seu Regina gratiæ, aut Regina iustitiæ. Nã gloria, gratia & iustitia per se tantum dicunt collationem boni,

Quid beata Virg. potuerit mereri.

Regina qd significat cõuertendo ad bonũ sensum.

A boni,& ablationem mali. Per se enim plus comprehendit & amplius se extendit regnum misericordiæ, quam gloriæ, gratię, vel iustitiæ. Sed ab ampliori & maiori potentia, dignitas, & denominatio maior est. ergo Beata Virgo Maria a summa dignitate, Regina misericordiæ dici debet. Quinto ad idem. gloria enim tantum est in cœlo, non in terra, non in inferno, non in purgatorio: sed misericordia in quolibet horum est: ergo maximum est regnum misericordiæ. merito ergo Regina misericordię est dicta. Sexto insuper Regina misericordiæ dici debet. Nam quicquid est superius superiore, superius est inferiore. sed misericordia est super omnia opera Dei, & regnū misericordiæ super misericordiā: ergo Regina misericordiæ determinat potentiā super oīa: sed illa cōuenit Virgini proprijssimè: ergo propriè est Regina misericordię. Septimo etiam super patrimonium & proprietatem filij sui est Regina, sed hæc est misericordia. Proprium etenim Dei est misereri & parcere: ergo Beata Virgo proprie misericordiæ est Regina. Octauo etiam probari potest. Esa. enim 18. dicit Dominus: Ego autem considerabo in loco meo. glo. qui locus est misericordia: sed proprius locus Regis est regnum: ergo misericordia est regnum Regis & Reginę. Sed proprie dicitur Rex & Regina eius, quod est ipsius regnum, sicut Rex vel Regina Franciæ dicitur, cuius est regnum Franciæ. propterea Beatissima Virgo proprie dicitur Regina misericordiæ, cuius misericordia regnum est.

Quod B. Virgo potuit facere de Deo, quod de se non potuit facere ipse Deus.
Cap. 4.

D Quarta stella, est potestas. Plus enim potest facere Beata Virgo de Deo, quam Deus de seipso. Quædam enim contraria & cōtradictoria inter Deū & Virginem erant, quæ dum accessit Deus ad Virginem, concordata sunt: puta, primo impossibile erat Deum non generare: impossibile erat Virginem generare. Item secundo impossibile erat Deum generare, nisi Deum: impossibile erat Virginem generare Deū. Amplius tertio impossibile erat Deū cum alia persona generare: impossibile erat Virginem sine persona generare. Accessit ergo Deus ad Virginem, & necesse fuit Virginem generare, & non alium quam Deū: & non de alio, quam de Deo. Sed Deus non potuit generare, nisi Deum de se: & tamen Virgo Deum fecit hominem; Deus non potuit generare, nisi infinitū, immortalē, æternum, insensibilem, impalpabilem, inuisibilem sub forma Dei: Sed Virgo fecit eum finitum, mortalem, modicum, temporalem, palpabilem, sensibilem, visibilem sub forma serui, suppositum sub natura creata. O ineffabilis humilitas Creatoris, o incogitabilis virtus Virginis matris, o incomprehensibilis altitudo mysteriorum Dei, vna mulier Hebręa fecit inuasionem in domo Regis æterni; vna puella, nescio quibus blanditijs, nescio quibus cautelis, nescio quibus violentijs seduxit, decepit, & (vt ita dicam) vulnerauit & rapuit diuinum cor, & diuinam sapientiam circumuenit. Propterea, conqueritur Dominus de Beata Virgine di. Cant. 4. Vulnerasti cor meum, soror mea, soror mea; sponsa mea, vulnerasti cor meū. vbi glo. pro amore tuo carnem assumpsi, & vulneribus primis in cruce vulnerasti cor meum. Nam primogenita filij tui fuit: plusque pro ea redimenda in mundum venit, quam pro omni alia creatura. Ex Virginis igitur carne Deus, flens dico, summam altitudinem vestiuit humilitate: summam lætitiam vestiuit pęnalitate: summam opulentiam vestiuit paupertate: summam lucem vestiuit tenebris: summum honorem vestiuit opprobrijs: summum amabile vestiuit flagellis. Reuera Deo patri per omnem modum impossibile erat, quod de se aliquid tale faceret. Proptera in hoc stat Virginis prærogatiua: quia cum hæc Deus non possit, nulli alteri creaturæ concessit. Quod autem sic generauit, totum pro salute generis humani procuratum est: vnde sicut illud quod pater dedit filio, maius est omnibus, vt scribitur Ioan. 10. sic quod mater dedit ei, maius est omnibus. Quid igitur agendum est, nisi cum Gregorio exclamandum, atq; dicendum? O mira circa nos vtriusq; parentis Iesu Christi pietatis dignatio; o inæstimabilis Dei & Virginis dilectio charitatis, qui vt seruum redimerēt, communem filium tradiderunt propter nimiam charitatem, qua Deus & Virgo nos miseros peccatores dilexerunt. Hæc sunt quatuor primæ stellę eius, addantur aliæ quatuor.

E

F

G

H *In quo cognoscitur splendor ecclesiæ.*

A *Quod solus æternus Pater, & Virgo beata potuerunt filium habere Deum. Cap. 5.*

PRima est superexcellẽtia. Persona nãq; Virginis tantæ superexcellentiæ est, q̃ nec in personis increatis, nec in personis creatis, vt Angelis & hominibus, inuenitur hæc incogitabilis dignitas. s. quod habeat Deum filium, nisi in vna persona diuina, quæ est Patris: & in vna persona humana, quæ est matris. Sane priuilegium hoc isti soli personæ ita concessum est, quod sicut impossibile est personæ Filij, vel personæ
B Spiritussancti generare Deum, pro eo, quod in eis nõ est natura cum primitate fęcunditatis, nec intellectus, cum actu dicitur aliquod verbum, siue cum fęcũditate & potentia ad producendum imaginem, sicut in Patre est. Vnde sicut impossibile est Patri ꝓducere aliud verbum, pro eo, quod hoc verbum genitum sit perfectissimum, & totam potentiam generandi exhausit in Patre: ita impossibile est mulierem aliam posse parere Deum, nisi per nouam potentiam alicui collatam a Deo: quod certum est nunquam futurum esse. Potentia enim concipiendi
C & pariendi Deum, quæ naturæ humanę copulata fuit, secundum quod dicimus Christum fuisse in lumbis patrum, secundũ corpulentam substantiam descendit ab Adam vsq; ad Virginem. Et fuit impossibile ad actum in aliquam mulierem deduci, nisi in Mariam Virginem, quæ potentia ita per natiuitatem Christi exhausta est de natura humana, quod quicunq; diceret aliquam personam diuinam esse humanãdam in aliquo secundum corpulentam substantiam, esset vt impijssimus hæreticus puniendus.

D *Quod tot creaturę seruiunt B. Marię Virgini, quot seruiunt toti Trinitati. Cap. 6.*

SEcunda stella, est dominatio, siue volumus dicere famulatus. Tot enim creaturæ seruiunt gloriosæ Virgini Mariæ, quot seruiunt Trinitati. Omnes nẽpe creaturæ, quemcunque gradum teneant in creatis, siue spirituales, vt Angeli: siue rationales, vt homines: siue corporales, vt corpora cœlestia, vel elementa, & omnia quæ sunt in cœlo, & in terra, siue damnati, siue beati, quæ omnia sunt diuino imperio subiugata, gloriosæ Virgini sunt subiecta. Ille. n. qui filius Dei est, & Virginis benedictæ, volens (vt sic dicam) paterno principatui, quodãmodo principatum æquiparare maternum, ipse, qui Deus erat, matri famulabatur in terra, vnde Lu. 2. c. scriptum est de Virgine, & glorioso Ioseph, Et erat subditus illis. præterea hæc est vera, Diuino imperio omnia famulantur & Virgo. Et iterum hæc est vera, imperio Virginis omnia famulantur & Deus. B

Quotcreaturæ seruiũt Beatę Virgini.

Quod hæreditario iure successit B. Virgini regnum totius mundi. Cap. 7. F

TErtia stella, est regnum. Lege enim successionis & hæreditario iure totius vniuersi debetur Beatæ Virgini primatus, & regnum. Quamuis autem benedicta Virgo fuerit nobilior persona, quæ fuerit, vel futura sit in orbe terrarum: tantęque perfectionis, quod etiam si non fuisset mater Dei, non minus debuisset esse Domina mundi: tamen secundum leges, quibus regitur mundus, iure hæreditario omnem huius mundi meruit principatum & regnũ, quia filius eius in primo instanti suæ conceptionis monarchiam totius promeruit & G obtinuit vniuersi, sicut Propheta testatur dicens: Domini est terra & plenitudo eius; orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo. Ex iure ergo conceptionis filij Dei Virgini incumbebat totum illud procurare & administrare, quod ex tunc filio datum est vsq; ad legitimam ætatem filij sui, sicut ipsius diligens nutrix, & auctrix, secundum quod volunt iura: nec tamen est mirum, si tam generosa Regina administrandi orbem curam omiserit, primo, quia fęmina: secundo, quia puella: tertio, quia virgo verecunda: quarto, quia paupercula: quinto, quia curæ filij Dei & sui erat totaliter dedicata: sexto, quia non credebatur mater Dei, nec recipiebatur vt orbis Domina: sicut nec filius qui vitam totius orbis & mores ordinabat, tamen non est vt Deus agnitus, nec vt orbis Rex, & hæres receptus, sicut Ioan. 1. c. scriptum est, Mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit: In propria venit, & sui eum non receperunt. Sciens igitur mater in filio vim latentis diuinitatis, curam administrandi rempublicam dereliquit: licet vbi poterat pro posse exequebatur, sicut patet Ioan. 2. quod in reipublicæ solatium & supplementum vinum in nuptijs H

A nuptijs postulauit. Ac dolens quærebat filium, ne mundus perdidisset Dominum suum: quinimmo cum filius eius vnicus moreretur in cruce, cum nec vllum habuisset in terris, qui de iure succederet ei: mater omnium secundum iura successit, ac per hoc principatum omnium acquisiuit. Successionem autem hanc nusquam legimus reuocatam, sed diuino munere operante, & gratia Virginis impetrante, cernimus expressius elucidari quotidie, dum eam Dominam & Reginam omnium prædicamus. De monarchia autem vniuersi nunquam Christus testatus est, eo quod sine matris præiudicio nequaquam poterat fieri; Insuper B nouerat, quod potest mater irritare filij testamentum, si in sui præiudicium sit confectũ. Ex his omnibus apertissime claret, quod mater Iesu Christi Maria hæreditario iure omnium, quæ sunt infra Deum, habet regale dominium, & inclitum obtinet principatum.

Quod nulla gratia ad nos descendit, nisi per manus B. Virginis dispensetur. Cap. 8.

C Quarta stella, est dispensatio. A tempore enim, a quo Virgo mater concepit in vtero verbum Dei, quandam (vt sic dicam) iurisdictionem, seu auctoritatem obtinuit in omni Spiritussancti processione temporali: ita quod nulla creatura aliquam a Deo obtinuit gratiam, vel virtutem, nisi secundum ipsius piæ matris dispensationem. Hinc Bernar. deuotissimus ait: Nulla gratia venit de cœlo ad terram, nisi transeat per manus Mariæ. Hinc Hiero. in sermone de Assumptione, inquit: In Christo fuit plenitudo gratiæ, sicut in capite influente: In Maria vero, sicut in collo transfundente. Vnde Cant. 7. c. de Virgine ad Christum Salomon ait: Collum tuum, sicut turris eburnea. Nam sicut per collum vitales spiritus a capite descendunt in cor-D pus: sic per Virginem a capite Christi vitales gratiæ in eius corpus mysticum transfunduntur. Vnde iste est ordo diuinarum gratiarum defluxus, vt prius a Deo defluant in Christi animam benedictam, deinde in animam Virginis matris: inde in Seraphin, & sic successiue in alios sanctos ordines Angelorum: demum in ecclesiam militantẽ. Cum enim tota natura diuina totum esse, posse, scire & velle diuinum intra Virginis

Nulla gratia ad nos descendit nisi p manus Beatæ Virginis quam per aquæductum diuinum.

vterum extiterit clausum: non timeo dicere, quod omnium gratiarum effluxus quandam iurisdictionem habuerit hæc Virgo, de E cuius vtero, quasi de quodam diuinitatis Oceano, riui & flumina emanabant omnium gratiarũ. Reuera maternitas Dei hanc in mundo naturali iure obtinuit dignitatẽ, vt Regina misericordiæ, sicut prædictum est, merito nuncupetur: & hoc propter filij magnificentiam, qui est Rex regum, & Dominus dominantium. Reperio nanque in Rege nostro Iesu duas dignissimas dignitates: videlicet quod sit æternus Deus genitus ab æterno, & æternum Deum producat, eo q Spiritumsanctum spiret, & ipse clausus in Virgineo vtero in æternitate a Deo Patre F Deus generabatur æternus, & in eadẽ æternitate ipse puer in ventre matris Deum inspirabat, & producebat. Primam filij dignitatem, s. quod sit generatus a Deo, tam infinito modo Virgo benedicta participauit, q Iesus non dicatur verius filius Dei, quam filius Virginis: nec maior, nec minor, nec dignior est Dei filius in throno paterno, sedens vestitus claritate, quam habuit antequam mundus fieret, quam pannis pauperibus inuolutus, & intra fœnum in præsepio reclinatus. Et quia talis est mater filij Dei, qui producit Spiritumsanctum: Ideo omnia dona, virtutes, & gratiæ ipsius Spiritussancti, quibus vult, quando vult, quomodo G vult, & quantum vult, per manus ipsius administrantur. Iam duos quaternarios stellarum tetigimus: nunc ad tertium transeamus. Superaddantur aliæ quatuor stellæ.

Quod B. Virgo consummatio, & perfectio est totius creatæ naturæ. Cap. 9.

Prima autem stella, est consummatio. Omnes enim naturas & mundi perfectiones vltima sua perfectione Virgo sacra compleuit. Deus quidẽ licet in mun- H di creatione nihil produxerit imperfectũ, sed omnia perfecta; sicut eorum exigebat natura: tamen vltimæ perfectionis consummatio vsq; ad partum Virginis dilatata est, & soli Virgini reseruata. Omnia nanq; entia vnum ens nobilissimum appetebant: viuentia vnum nobilissimum viuens: sentientia vnum nobilissimum sentiens: conceptiones nobilissimum conceptum: natiuitates optimum nascibile: rationalia singularissimum rationale: spiritualia excellentissimum spirituale. Et breuiter omnes creatu-

A ræ appetebant vnum quoddam optimum purum creatum. His sic existentibus imperfectis, prouisum est mundo de vna fœmina super omnibus benedicta: quæ vnico suo partu omnibus generibus rerum summam & vltimam perfectionem adduxit. Aduerte diligens anima, ꝙ hæc benedicta puella tantam perfectionem attulit vniuerso, ꝙ vlterioris perfectionis non est capax: nec Deꝰ potest ordinaria potestate ipsum perficere vlteriori perfectione: immo si ipse Pater, vel Spiritussanctus de fœmina nasceretur, nihil accresceret orbi: quia quicquid nobilitatis, quicquid diuinitatis, & ꝗcquid æternitatis est, totum in orbe diffusum est, &
B productũ per Virginem in illo æterno supposito, quod generauit Beatissima Virgo. Nec Virgini magnum est, quod perfectionibus orbis vltimam perfectionem adduxit, cum & ipsi vniuersitatis auctori nonnullas perfectiones adduxerit: puta æterno principio inceptionis exordium, æternitati diuinæ temporalem periodum, infinitati immensæ quantitatem corpoream, speciei æternæ pulchritudinem nouam. pro quibus omnibus scriptum est, omnis consummationis vidi finem, qui scilicet est Beata
C Virgo Maria.

Nota, & diligenter perpende.

Quod tota Ecclesia militans ex B. Virgine ornatur & decoratur. Cap. 10.

Secunda stella, est ornatus. De carne.n. Virginis benedictæ, & in parte corporis eius excisa, consistit, perficitur, & terminatur totum decus & pondus sacramentorum Ecclesiæ Dei. Certum est enim, ꝙ omnis institutio sacramentorum, & omnia alia secramenta, tanquam in vltimum fi-
D nem, & ad illud sacramentum omnium sacramentorum excellentissimum, quod est Eucharistia, ordinatur: quæ quidem confici tur & consecratur, dum panis in corpus Christi conuertitur. Quamuis.n. per concomitantiam in Christi corpore sit diuina substantia & anima sola: tamen substantia panis transsubstantiatur in solam substantiam carnis: non in diuinitatem, neq; in animã: ideo hoc sacramentum est finis omnium sacramentorum. Et (vt expressius magnificem illam dignissimam & beatissimam carnem de Virgine gloriosa decisam,) dico, ꝙ tanta infinitate nobilitatis eam dignificauit Altissimus: ꝙ cum esset veri hominis caro,

Tota militans ecclesia decoratur meritis B. Virginis.

dum viuebat Iesus formam hominis posset perdere, Dei autem nunquam: non.n. erat E
verum dicere de corpore exanimi Christi, hoc corpus est homo: & verum erat dicere, hoc corpus est Deus.

Quanta Virgo beata retribuat Deo pro omnibus, quæ ipse retribuit nobis. Cap. 11.

Tertia stella, est retributio. Sola enim benedicta Virgo Maria plꝰ fecit Deo, vel tantum (vt sic dicam) quantũ fecerit Deus toti generi humano. Credo.n. certe, ꝙ mihi indulgebit Deus, si nunc pro F
Virgine loquar. Congregemus in vnũ, quæ Deus homini fecit: & consideremus, quæ Maria Virgo Dño satisfecit. Primo nanque Deus formauit hominẽ de limo terræ: sed Maria formauit eum de purissimis sanguinibus suis, & de purissima carne sua, quæ præualet omnibus rebus mundi. Secundo Deus impressit in hominem decorem imaginis suę: sed gloriosa Maria impressit in eũ imaginem suam. Nam sicut ipsa erat pulchrior omnium fęminarum: sic Iesus est pulchrior & speciosior forma prę filijs hominum. Tertio Deus fecit hominem sine pas- G
sionibus famis, sitis, caumatis, frigoris, & consimilium: sed sedula mater Iesu, & præ cunctis hominibus pia, omnibus passionibꝰ eius occurrebat. s. fami, siti, nuditati, frigori, calori, sicut status pauperrimus exigebat, & hoc cum maxima patientia sua. Quarto vestiuit Deus hominem pellicea veste: sed Virgo benedicta vestiuit eum in præsepio suis pauperculis pannis, & processu temporis tunicam inconsutilem ei fecit, quæ præualuit omnibus vestibus mundi. Quinto docuit Deus hominem sapientiam: sed sapientissima & prudentissima Virgo Maria docuit Christum puerilia nociua fugere, & se- H
qui eam. Sexto nutriuit Deus hominem de fructibus paradisi: sed beatissima Virgo nutriuit Christum de suo sacratissimo lacte, vbere de cœlo pleno, cuius minima stilla I
præualet omnibus fructibus paradisi terrestris, ac totius mundi. Reddendo ergo singula singulis. s. quæ fecit Deus homini, & quæ fecit Deo beata Virgo, videbis quod plus fecit Maria Deo, quam homini Deus, vt sic pro solatio dicere liceat, ꝙ propter beatam Virginem, quam tamen ipse fecit Deus, quodammodo plus obligetur nobis, quam nos sibi.

Pulchra consideratio, & elegans comparatio.

Quan-

A *Quantum incomprehensibiles sint perfectiones Virginis gloriosæ. Cap. 12.*

QVarta & vltima stella est incomprehensibilitas. Sicut diuinæ perfectiones omni intellectui incomprehensibiles sunt: sic perfectiones gratiarum, quas Virgo suscepit in conceptione filij Dei, soli intellectui diuino & Christo & sibi cōprehensibiles extiterunt. Et quidem, ꝙ Deus generaret Deum, nulla requirebatur in Deo dispositio, cum ei ex natura conueniret, vt per viam naturæ, intellectus produceret verbum per omnia sibi æquale: immo impossibile est, ꝙ non generet Deum pp suā fœcunditatem. Sed ꝙ fœmina conciperet & pareret Deum, est, & fuit miraculum miraculorum. Oportuit.n.(vt sic dicā) fœminam eleuari ad quandam æqualitatem diuinam, per quandam quasi infinitatem perfectionū & gratiarum, quam æqualitatem creatura nunquam experta est. Vnde (vt credo) ad illam abyssum imperscrutabilem oīum carismatū Spiritussancti, q̄ in B. Virginē descenderunt in hora diuinæ conceptionis, intellectus humanus, vel Angelicus nunquam potuerunt attingere: quod declarans Angelus Gabriel, Lu.1.cū ab eo quæreret B. Vigo, & diceret, Quomodo fiet istud, q̄m virum non cognosco? respondit Angelus se tm̄ mysterium ignorare di. Spiritussanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.q.d. Quod a me quæris, ignoro: sed æternæ sapientiæ Doctor, qui sibi solum hoc altissimum mysterium reseruauit, te per illuminatissimam experientiam edocebit.

B — *Q̄ūo oportuit B. Virginem eleuari.*

C

ARTICVLVS SECVNDVS

De exaltatione B. Virginis in gloria.

D

SEcundo contemplemur B. Virginem in gloria exaltatam. Et de hoc subdit Psal. A dextris tuis in vestitu deaurato. A dextris siquidem Dei assistit B. Virgo, cū in potioribus bonis æternis, vltra oēs beatos post filium suum exaltata est: & hoc quidē in vestitu deaurato.i.cum corpore iam glorificato, ex cuius splēdore post filium suum tota lucescit ciuitas beatorum. Et de hoc etiam Ioan. subdit: Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole. Quod verbum potest esse thema in præsenti articulo, cum quis vult solum loqui de gloria Virginis, quam habet in regno Dei. In quo quidem verbo triplex mysterium declaratur. primum significationis ibi, signum magnū. secundum apparitionis ibi, apparuit in cœlo. tertium glorificationis ibi, mulier amicta sole, Apoc. 12.c.

Q̄ūo Beata Virgo exaltata.

E

Quod B. Virgo est illud admirabile signum, quo nobis reuelatur gratia, & gloria, atque intelligentia. Cap. 1.

PRimum est mysterium significationis. Et de hoc Io. ait: Signum magnum apparuit. Dicitur.n. Virgo gloriosa signum magnum triplici ter. primo.s. magnę gratiæ, secundo magnę glorię, tertio magnæ intelligētiæ. Primo.n. fuit B. Virgo signum magnæ gratiæ in incarnatione filij Dei, demonstratæ, & datæ. Signum.n. operit, & claudit, quod signatum est. Sic & B. Virgo in immaculato vtero suo ex dono gratiæ magnæ & infinitæ clausit & operuit filium Dei pro nobis, quando.s. Verbum caro factum est, & habitauit in ea. Vnde Ezech. 32.c. Dominus ait: Solem nube tegam.i. Christum in Virgine abscondam. Et Esa. 7. iterum dicit: Dabit Dominus ipse vobis signum, Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Ecce quod B. Virgo magnæ gratiæ signum est, dum cœlum, vel Deum per carnis assumptionem fecit esse nobiscum ex gratia sua. Propterea Gabriel Angelus, Lu. 1.c. ad eam inquit: Inuenisti enim gratiam apud Deum: quia ipsa sola, & non alia creatura per Euam perditā nobis gratiam reinuenit. Vnde August. in sermone de Assumptione: Auctrix peccati Eua, autrix meriti Maria: Eua occidēdo obfuit, Maria viuificando profuit. Percussit illa, sanauit ista. Secundo est Virgo signum magnæ gloriæ tam vtique magnæ, quod sicut infra patebit, vltra quam dici possit, superat & lætificat omnes Angelicos ciues. Vnde Ecclesiastici 43. A luna signum diei festi. Ad literā.n. in principio lunaris mensis, luna aspectibus hominum occultatur, & tamē a sole illuminatissima & ei cōiunctissima est. Tunc etiam ad literam apud Iudęos erat festum Neomenię. Sed & gloriosa Virgo Maria in assumptione sua oculis hominum absconsa, & a tota Trinitate Dei formata, atq; filio suo in gloriosa sede coniuncta: festum supernæ, ac magnæ gloriæ magno gaudio & lætitia consecrauit. Vnde

F — *Quod B. Virgo est signū admirabile.*

G

Pulchra antithesis inter B. Virg. & Euam.

H

A Prouer. 11. c. scriptum est: Mulier gloriosa, idest, Beata Virgo, inuenit gloriam, scilicet nouam in Paradiso, sicut infra patebit. Et merito quidem inuenit gloriam nouam in cęlo, quæ amissam gratiam inuenit in terra. Tertio vero gloriosa Virgo signum est magnæ intelligentiæ. Signum enim ducit in signati cognitionem: Sic Virgo Maria supra omnem aliam creaturam ducit in sapientiā & intelligentiam filij sui & Dei. Hinc Esa. 89. c. de ipsa Dominus ait: Exaltabo ad populum meum signum meum. i. per signum vtiq; meum, quod est gloriosa Virgo: altam intelligentiam dabo de meipso & de filio meo, dicit Dominus. Propterea enim dici-
B tur porta cęli, quia per eam alta & sacra cœli, & scripturarum, ac sacramentorum mysteria reserantur.

De triplici cœlo, in quo gloriosa Virgo monstrata est ad eius imitationis exemplū & gloriæ eius deuotionem. Cap. 2.

SEcundum mysteriū, quod subdit Ioannes, est apparitionis. Vnde ait: Apparuit in cęlo. In triplici enim cœlo apparuit
C hoc virginale, ac cœleste signum. primo in cęlo ecclesiæ, secundo in cęlo gloriæ, tertio in cęlo animæ. Primo enim apparuit in cœlo ecclesiæ. s. militantis: de quo cęlo Apoc. 19. Cœlum nounm & terra noua. In hoc cęlo apparuit Beata Virgo, vt omnibus bene viuendi præberet exemplum. Vnde Ambrosius lib. de virginitate, de Virgine ait sic: Vt de cęteris virtutib⁹ eius taceam, virgo erat non solum corpore, sed etiam mente: corde humilis, verbis grauis, animo prudens, loquendi peritior, legendi studiosior: non in certo diuitiarum, sed in prece pauperum spem reponens: intenta operi, verecunda
D sermone, arbiter mentis: non hominē, sed Deum quærere, nullum lædere, omnib⁹ bene velle, maioribus assurgere, æqualibus nō inuidere, iactantiam fugere, rationem sequi, virtutem amare. Quando ista fastidiuit humilem, quando risit debilem, quando vitauit inopem? nihil in oculis toruum, nihil in verbis procax, nihil in actu verecundum: non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, vt ipsa species corporis simulacrum fuerit mentis, & figura probitatis. Talem Euengelista monstrauit, talem Spiritussanctus elegit.. Quid enim in singulis moror? quæ digna fuit, vt ex ea filius Dei nasceretur. Denique vt verbo E eiusdem Ambrosij ibidem concludam; talis fuit Maria, vt eius solius vita omnium sit disciplina. Ecce, quod beata Virgo exēplum omnium virtutum est toti ecclesiæ militanti. Secundo autem hoc virginale signum apparuit in cęlo gloriæ, cum scilicet in anima & corpore in cęlum assumpta est, ex qua tota cœlestis curia decoratur. Vnde beatus Bernardus in quodam sermone ait sic: Mariæ præsentia totus illustratur orbis adeo, vt ipsa iam cęlestis patria clarius rutilet virgineæ lampadis illustrata fulgore. Hinc Ecclesiastici 44. c. Species cœli in visione gloriæ, scilicet Virginis matris Dei. Tertio insuper hoc virginale signum appa- F ruit, & quotidie apparet in cœlo animę: de quo cœlo Propheta ait: Cœlum cœli Domino. Cœlum enim cum a cęlando dictum sit, animam designare potest, quę nobis cęlata manet. Hæc autem cœlum cœli merito dicta est, eo quod pro cœlo creata sit. Hoc igitur Virginis signum apparet in cęlo animæ, scilicet quando quilibet iustus, seu peccator, deuotionis Virginis non est oblitus: Sed in hoc mari seculi, periculis pleno, deuotionis oculos ad Mariam, quæ dicitur stella maris, instanter leuat. Vnde Bernardus in quodam sermone ait: Si cri- G minum immanitate turbatus es, si conscientię fęditate confusus, si iudicij horrore perterritus, si baratro desperationis incipias absorberi: Mariam cogita, Mariam inuoca, non recedat a corde, non recedat ab ore. Nam ipsam cogitans, non erras: ipsam rogans, non desperas: ipsam sequens, non deuias: ipsa tenente, non corruis: ipsa protegente, non metuis: ipsa duce, non fatigaris: ipsa propitia, peruenis. Hæc ille. Et sic in temetipso experiri poteris, quam merito dictum sit nomen Virginis Mariæ maris stella. Oportet enim vniuersos Chri- H sticolas inter fluctus huius seculi nauigantes attendere hanc maris stellam, quæ supremo cardini, idest, Deo, proxima est: & respectu exempli eius cursum vitæ dirigere. Quod qui fecerit, non iactabitur vanæ gloriæ ventis, nec frangetur scopulis aduersorum, nec absorbetur Scyllęa voragine voluptatū, sed prospere veniet ad portum quietis æternę. Hęc Bernardus.

B. Virgo apparuit in omni signo.

Cœlum vnde.

A *De triplici sole, quo & anima & corpus gloriosæ Virginis solari lumine amicta totum irradiat paradisum.*

Cap. 3.

B. Virgo triplici sole dicitur amicta.

Tertium mysterium, quod subditur a Ioanne, glorificationis dictum est, de quo subiungitur: Mulier amicta sole. Triplici enim sole dicitur amicta Beata Virgo. primo sole amoris, secundo sole splendoris. tertio sole fulgoris. Primum autem pertinere videtur ad voluntatem eius, quæ Dei amore feruet: secundum vero ad intellectum eius, quæ Dei lumine splendet: ter-
B tium autem ad corpus eius, quod totum paradisum vltra omnes beatos fulgoribus replet. Primo enim dicitur amicta sole. s. candidissimi & ignitissimi amoris, quo. s. supra omnes beatos diligit Deum, & filium suum Iesum Christum Dominum nostrum. Vnde beatus Bernar. Hoc enim amoris igne labia Prophetæ purgantur, isto quoq; Seraphin accenduntur: Longe vero aliter hæc Virgo meruit, non velut summatim tangi, sed operiri: magis autẽ circunfundi, & tanquã ipso igne concludi, &c. Sanè candidissimus, atq; calidissimus huiusmodi mulieris amictus, cuius omnia tantum irradiata noscuntur,
C vt nihil in ea, non dico tenebrosum, vel saltem minus lucidum, sed nec tepidum liceat suspicari. Hæc Bern. Secundo autem dicitur B. Virgo esse amicta sole splẽdoris. s. quo ad lucẽ gloriç, q̃ in aïa hẽt. Vñ idẽ Ber. Deniq; ipsa ẽ mulier amicta sole. i. induta ineffabili claritate. amicta inquam lumine, sicut vestimento, de quo ait Apostol. Induimini vestimentum Dominum Iesum Christum. Nam gloria ipsius Dei super omnem creaturam ornata fuit. Tertio etiam B. Virgo dicitur amicta sole fulgoris. s. quo ad lucem, quam habet etiam in corpore ex redundantia gloriæ, quæ sibi a Deo in anima datur, de qua
D Bern. ait: Quam familiaris ei facta es, o Domina, quam proxima, immo quam intima, vel vicina: vestisti eum substantia carnis, & ille te gloria suæ maiestatis: vestisti nube solem, & ipsa sole vestiris. s. tam in corpore, quam in anima. Tantum enim differt gloria Virginis a gloria aliorum beatorum, quantum sol a cæteris luminaribus cœli: & quodammodo sicut cætera luminaria irradiantur a sole, sic tota cœlestis curia a gloriosa Virgine lętificatur & decoratur. Vnde Ber. in sermone de Assumptione ait: Itaq; gloriosa Virgo dum cœlos ascendit, etiam supernorum gaudia ciuium copiosis aug-

In quo differt gloria B. Virginis a gloria beatorum.

mentis cumulauit. Nam si paruuli, necdum nati Ioannis anima liquefacta est, vt Maria locuta est: quæ nam fuit illa exultatio cœlestium, cum & eius audire vocem, & videre faciem, eiusq; beata præsentia frui meruerint? Et iterum Aug. in quodam sermone de natiuitate Virginis ait: Ipsum cœlum, ꝙ penetrasti, necnon cuncta, quæ in eo sunt contenta: noua & ineffabili gloria decorasti, prioremq; eius gloriam vltra quam dici potest, tua præsentia magnificasti: noua illic ac præcellenti tuarum virtutum dignitate irradias, immensaq; gratiarum tuarum luce perlustras. Quanta autem in paradiso sit gloria Virginis benedictæ septem excellentiæ, seu dignitates, quibus gloriosa pręsulget, manifeste ostendunt. prima dicitur maternitas, secunda charitas, tertia conformitas, quarta tranquillitas, quinta capacitas, sexta vnitas, septima largitas nominatur. B F

Quod quia Beata Virgo est mater Dei, meretur super omnes beatos in gloria exaltari. Cap. 4.

Prima. n. dignitas, seu excellentia Virginis gloriosæ, quæ eius gloriam magnã ostendit: maternitas dicta est. Maxima nempe excellentia est, quod Virgo beata sit mater Dei: maius est. n. ꝙ ipsa sit mater Dei, quam ꝙ sit Domina creaturarum Dei. Hoc. n. dependet ab illo, sicut ramus a sua radice. ergo certitudinaliter tenendum est, ꝙ ipsa est super omnes ordines Angelorum, tanquam per se implens & continens vnũ integrum, ac totalem statum, cui secundum rectam rationem altera persona congrue non potest addi: quia ipse status ex sui ratione propter dignitatem incommunicabilem exigit vnitatem. Sicut. n. nullatenus decet plures esse Christos, nec Deum plures homines esse: sic nullo modo decet Dei filiũ, nisi vnam matrem naturalem habere. Item ratio naturalis ex gratuita lege aperte ac dirrecte dictat, ꝙ mater Regis omnium est in sede Regia super omnes ordines ministrorum & militum collocanda. Vnde quia est electa ad dignitatem transcendentem omnem dignitatem ministrorum & famulorum, quia ratio materni amoris eius, qui fertur in Deum, vt in suum filium realem a nullo alio affectu cuiuscunq;, qui nõ est realiter mater Dei, præterquam ab ipsa participari potest. Nã vt dicitur Heb. 1. Sicut filius Dei sedet a dextris maiestatis in excelsis tã- G H

B. Virgo est mater Dei, & in hoc comprehenditur maxima eius præstãtia.

A to melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hęreditauit, qđ nomen est, vt sit vere Deus per gratiā vnionis: sic & mater Dñi nr̄i Iesu, gloriosa Maria, tāto melior est Angelis effecta, quanto præ oībus creaturis hæreditauit, vt obtineret dignissimę matris nomen. Vnde Propheta ait: Eleuata est magnificētia tua super cœlos De'. Magnificentia. n. Dei dicta est Virgo Maria. Nam sicut in prima conditione magnificatus est Deus, quia de nihilo tam sublime vniuersum, & tam sublimes Angelos condidit: sic quoque in reparatione nō minus magnificatus est, quia de humana natura infecta, perdita & damnata, Christū ho-
B minē propagauit, & de muliebri sexu in ordine rōnalium, s̄m cōem cursum infimo, & matrē sibi & toti cęlesti curię dedit. In quo quidem apparet, ꝙ magnus & excelsus Dominus humilia respicit. ideo respexit humilitatem ancillæ suę, Lu. 1. vt ex hoc magnificent eū oēs generationes Angelicæ & humanæ: quia sicut magnificentia diuinę virtutis, & imperiositas in hoīe Christo resplendet: sic viscerosa, tenera, & materna magnificentia pietatis ex Christi matre resplendescat. Et hoc quidem in tantum, ꝙ sicut Christus spiritualiter est genitus & conceptus in
C corde vniuscuiusq; beati & iusti: sic exēplo naturalis matris filij Dei oēs in ipsam, vt in verum filium inardescāt. Hæc autem matris magnificentia amplius magnificat Deum, quam omnis alia creatura simul sumpta. vnde merito eleuata dicitur super cœlos. i. super Angelos vniuersos.

In quanta gloria super cunctos beatos sit gloriosa Virgo in paradiso ex sua dilectione. Cap. 5.

D SEcunda excellentia Virginis, quæ magnam eius gloriam ostendit, charitas nuncupatur. Omnes nempe ordines & status gloriæ principaliter distinguuntur secundum superiores & inferiores rationes diuini amoris. Non enim in communi ratione charitatis distingui possunt, cum omnes participent illam, nec per aliquam rationē, quæ non sit ratio diuini amoris, potest vnus super alterum in maiori propinquitate, seu intimitate ad Deum superlocari. Maternus igitur amor incomparabiliter transcendere debet omnes alias rationes amoris in Deum, præter illam, quæ est in anima Christi, quæ scilicet fertur realiter in Deū, tanquam in propriam personam.

Oīs status excedit B. Virgo sua excellentia.

Quod in paradiso gloria matris Dei magis conformis est glorię Christi, quam omnium beatorum. Cap. 6. E

TErtia autem excellentia Virginis magnitudinem gloriæ eius ostendens, conformitas nominatur. Nam anima Christi, & Christus in quantum homo, transcendit omnem ordinem puræ creaturę, seu creatæ naturę. Gradus autem matris conformis est ipsi homini Christo, cuius humanatio in tantum transcendit omnem ordinem primæ conditionis, ꝙ est omnino extra &
supra integritatem ordinis vniuersi: propterea non potuit ab vniuerso capi. sed dignitas maternitatis Dei sic operi incarnationis connexa est, ꝙ omnino aliter non potuit dari. Vnde Ecclesia ad Virginem ait: Quia quē cœli capere non poterant, tuo gremio contulisti. Vnde B. Virgo, Ecclesiastici 24. de se ait: Girū cęli circuiui sola. Igitur huius maternitatis, atq; maternæ dignitatis ordo est supra totalem integritatem primi ordinis vniuersi, & per consequens super totalem dignitatem & integritatē Angelicorum ordinum, atq; hierarchiarum. Vnde Bernar. in quodam sermone ait: O venter capacior cę-
lis, diffusior terris, latior elementis, qui illū continere valuit, quem totus mundus comprehendere non potuit, & qui tribus digitis molem terræ appendit.

Conformitas gratiæ Virginis ad gratiā Christi.

Quod amorosus & approbatiuus aspectus filij Dei ad matrem, eam super omnes beatos exaltauit. Cap. 7.

QVarta excellentia magnitudinē gloriosæ Virginis monstrans, tranquillitas dici potest. Christi enim filialis aspectus ad matrē, singularissimus, & amorosissimus, ac transcendentissimus esse de- H
bet, ita ꝙ totam cęlestem curiam simul sumptam præter matrem, nō debet aspicere sub tali reuerentia, nec sub ordine talis aspect', seu amoris. Quanto autem Dei aspectus altius fertur in aliquem beatorum, tanto fortius & altius per beatitudinem se imprimit illi, ac tanto altius conspicitur, ac suscipitur & acceptatur ab eo. Igitur inexplicabile est, sub quanta altitudine, latitudine, & gloriæ intimitate Dei filius se ingerit suæ matri. Et consimiliter sub quāta altitudine, latitudine & intimitate suscipitur ab eadem. Talis aūt

Dei aspectus ī beatis.

Dei

A Dei ad eos fixio gloriæ in huiusmodi aspectibus beatorum, eorum si quidem gloriæ sedes est. Vnde antedictus aspectus Dei ad matrem, sua regia est sedes, & eius in illo sessio, seu fixio est eius regalis & gloriosa corona. Vnde Hiero. in sermone de Assumptione: Nec in mundo locus dignior fuit virginalis vteri tẽplo, i quo Dei Maria filiũ suscepit: nec in cœlis sublimior regali solio, quo Mariam Mariæ filius sublimauit.

Hier.

Quod beata virgo facit in gloria beatorum gradum super omnem alium excellentem. Cap. 8.

B

Qvinta excellentia Virginis, capacitas dicta est. Secundũ enim Dyoni. in regno cœlorum oĩa inferiorum dona in superioribus in tanta præexcellentia sunt, ꝙ quasi nulla est cõparatio, nisi sicut est circunferentia ad suũ centrum. Cum ergo beata Virgo supra omnem ordinem sit in tantum, ꝙ per se faciat ordinem incommunicabilem, sicut ꝓdictũ
C est; sequitur ꝙ super omnes inferiores ordines tam Angelorum q̃ hominum simul sumptorum ipsa improportionaliter est ꝓlata, & ꝗcquid est gloriæ in oĩ iferiori glorificata natura tã angelica quàm humana: multo præexcellentius est in Virgine matre Dei. Nec dubium hoc reddat aliorum beatorum multitudo numerosa & magna: quia hoc nihil facit ad rem maioritatis gloriæ essentialis, seu substantialis. Nam in spiritualibus idem maius, quod melius reputatur. Vnde plus de substantiali gloria est in vnico Seraphin, q̃ sit in omnibus inferioribus Angelis, si per impossibile ſm numerum multiplicarentur in infinitum. Superaddendum quoque est, ꝙ nullus inter
D puras creaturas ordo in cœlis in tantum superat ordinem immediatè sibi coniunctum, quantum gloria matris Dei superat omne quod ei inferius est. Ad hanc intelligẽtiam manu ducere põt consideratio ordinũ, & graduum ecclesiasticorũ. Nã quicquid possunt ordines inferiores, potest ẽt sacerdotalis gradus, & incomparabiliter plus: sicut Episcopus super sacerdotes, & de Papa sup Episcopos, idem patet. In corporibus vniuersi idem quoq; intelligi valet. Nam omnia superiora continẽt omnia inferiora & inæstimabiliter plus: sic & in gradibus gloriæ infinita sapiẽtia Dei plenissimè ordinauit. Nam, ſm Aposto. ad Ro. 1.

Dyonis.

B. Virgo sublimior cæteris sãctis.

Inuisibilia Dei a creatura mundi per ea, q̃ E facta sunt, intellecta conspiciuntur. i. conspecta intelliguntur.

Quod beata Virgo plus in infinitum Deo & eius filio vniatur, quam omnes aliæ puræ creaturæ. Cap. 9.

Sexta autem excellentia, vnitas nominatur. Quanto enim beati magis vniuntur cum Deo, tanto gloriosiores fiunt in eo. Omnes enim creaturæ simul iunctæ non tantum vniuntur Deo, quantum sola beata Virgo. Ad cuius intelligentiam notandum est, ꝙ sex sunt ascensus, seu gradus F vnionis in Deum, quibus creaturæ in eum gradatim ascendũt. Primus est vnio creationis, secundus est cognitionis, tertius est dilectionis, quartus glorificationis, quintus est maternalis conceptionis, sextus personalis vnionis. Primus autẽ vnionis ascensus est creationis, i. per participationem essendi, per quam entia coniunguntur Deo, vt causæ efficienti & exemplari atque finali. Secundus est vnio cognitionis, scilicet, per vim intelligendi, per quam intellectualia vniuntur Deo, vt obiecto intelligibili per gratiam fidei, qua vnimur Deo, vt sup- G naturali credibili, & vt credito & credẽdo. Tertius est vnio dilectionis. s. per donũ gratificantis amoris, per quem vnimur Deo tã quã amico & amato. Quartus est vnio glorificationis, s. per visionẽ & fruitionẽ gloriæ sempiternæ, per quã aĩa vnĩt Deo vt obiecto btĩfico, faciliter viso. Quintus est vnio mr̃nalis conceptionis, ꝑ quã btã Virgo facta est mr̃ Dei, ita vt vna atq; eadem esset caro Virginis, & caro Chr̃i, non cõsiderata in Christo diuinitate eius. Sextus autem est personalis vnionis. In quolibet autem istorum, quilibet excedit alterum in infinitũ: H quia inferior in sua specie infinities multiplicatus, superiori æquiparari non valet. Quod sic patere potest. Primum enim patet, quia esse in infinitum, excedit oẽ esse, quia talia infinita nõ æquiualẽt minimo pũcto essendi. Secundum etiam patet, quia infinita non intellectualia vni intellectui æqualere nõ possunt. Tertium etiam similiter patet, quia omnes intellectus infideles & inimici Dei non æquiualent vni fideli & amico Dei. vnde Prou. 16. c. Melior est vnꝰ timẽs Deum, quàm mille filij impij. Quod quidem verũ est, nisi pro q̃to quidã ex eis in Dei ꝓdestinatione ꝑ tpe futuro habenẽ vt Dei fideles atq; amici. Quartũ etiam patet.

B. Virgo magis & ꝓpius vniatur Deo.

A tet. Nã quicquid dari põt circa visionẽ Dei, non æquiualet vni beato, quia omnia simul sumpta non facerent vnum beatum: quamuis pro quanto maior gradus gloriæ spe & meritoriè & per modum seminarij in dono gratiæ comprehendatur, & quodammodo tale donum dici valeat quo ad quid excedere inferioris gloriæ gradum. Quintum quoque patet. Nam illa vnio sine ascensus, qui est per originalem, seu maternalem conceptionem, transcendit omnes inferiores in infinitum, prout in hoc ascensu includitur maternus amor sibi cor-
B respondens vt plenariè cõsummatus, Quia sicut communis amoris gradus consumatur in gloria: sic maternus amor Dei consummatur in Maria. Sextum & vltimũ insuper patet. Nam ascensus per personalem vnionem tantæ transcendentiæ est, ꝙ reliqui citra ipsum infinities multiplicati ei æquiualere non possent. Et loquor prout in personali vnione includitur beatifica reflexio mentis personaliter Deo vnitæ. Ecce quòd huiusmodi ascensus vnionis in Deum, ad maternalem conceptionem, in infinitum excedit omnes alios præcedẽ-
C tes. Ex quo manifestè apparet, ꝙ quãtum in præsenti seculo talis vnio excessit alias vniones in gratia: tantum nunc in paradiso excedit in gloria.

Quanta largitate gratiæ & gloriæ beata Virgo a Deo dotata sit. Cap. 10.

Septima excellentia Virginis gloriosæ, eius magnitudinem monstrans, largitas dici potest. Duplex enim largitas beatæ Virgini a Deo donata est. Vna gratiæ, altera gloriæ. Primo enim de largita-
D te gratiæ ĩ sermone de Assumptione Hier. ait de Virgine. Gratia plena. & bene plena, quia cæteris quidem per partes præstatur: Mariæ vero tota se simul infudit gratiæ plenitudo, quæ fuit in Christo, quamquam aliter & aliter. Et addit: Nam in Chr̃o fuit plenitudo gratiæ, sicut in capite influente: in Maria vero sicut in collo transfundente, sicut superius artic. 1. & 8. c. latius dictũ est. Ex quo patet, ꝙ excepto Christo: tanta gratia Virgini a Domino data est, quanta vni puræ creaturæ dari possibile esset. Secundo autem data est illi largitas gloriæ. Nam in paradiso diuinæ gloriæ participatio, cæteris quodammodo per partes datᷣ. Sed secundum Bern. beata Virgo Maria diuinæ sapientiæ profundissima vltra quam

Duplex largitas B. Virgini data a Deo, grã. & gloriæ. Hier.

credi valeat, penetrauit abyssum: vt quantum sine personali vnione creaturæ conditio patitur, illi luci inaccessibili videatur immersa. E

Articulus Tertius

De triplici honore, quo honorata fuit & est beata Virgo.

Tertio contemplemur beatam Virginem ab omnibus honoratam; cùm de ista propheta subdat: Circundata varietate, scilicet, astat beata Virgo a dex-
F tris Dei. Triplici enim varietate circundata assistit. Primo. s. eminentiarum, secundo differentiarum, tertio gratiarum. Primam habuit antequam ascenderet in cœlum. Secundam in cœlo. Tertia nobis dispensat de cœlo. Ex quibus omnibus in summo glorificatur & honoratur.

B. Virgo triplici varietate circũdata ẽ.

Quod beata virgo dum vixit, omnia temporalia, intellectualia & affectualia superauit. Cap. 1.

Rima autem varietas, qua beata Virgo circundata assistit a dextris Dei, est eminentiarum. Tres enim sunt eminentię præsentis vitæ, quibus honorata fuit beata Virgo. Prima temporalium, secunda intellectualium, tertia affectualium. Hæc signantur in luna, quæ tres habet naturas. Primo est mutabilis. ecce temporalia. Secũdo est lucida. ecce intellectualia. Tertio frigida. ecce affectualia. quæ omnia quasi luna sub pedibus beatæ Virginis ꝓstrata fuerunt. Prima eminentia est temporalium: valde enim eminẽtia reputantur ista temporalia bona, tamen sunt mutabilia & defectibilia, sicut luna. Hæc autem habuit beata Virgo sub pedibus suis, quia suis affectibus per contemptum omnia subiugauit, ne scilicet aliquomodo eius dilectionem ad filium variarẽt. Amor enim commutabilis boni semp aliquomodo derogat amori boni, quod incõmutabile est. Propterea lib. 10. confessionum Augustinus ad Deum ait: Domine minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Secunda vero eminẽtia est intellectualium. Nam omnium sciẽtiarum & creaturarum cognitionem actiuã & passiuam beata Virgo in comparatione ad supereminentem Christi scientiam parui- G H

Tres sunt eminẽtiæ ꝓsentis vitæ, quibus B. Virgo decorata est.

A paruipendit. Ecce luna sub pedibus eius. Hoc etiam participabat Apostolus, qui ad Philip.3.c.de se dicebat. Quæ mihi lucra fuerunt, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei. Tertia autem eminentia est affectualium. Tanta enim fuit dilectio, qua beata Virgo etiã in vita præsenti dilexit Christum, φ omnes amores præsentis vitæ præteriti, præsentes atque futuri respectu huius sunt quasi luna sub pedibus eius. Vnde Ecclesiastici.24.c.
B beata Virgo merito de se ait: Ego mater pulchræ dilectionis: quasi diceret. Quia sũ mater Dei, habeo dilectionem tanta pulchritudine eminentem ab omni alia, quãtum eminet sol a luna.

Quanta accidentalis gloria & gaudia crescant in beatis omnibus ex Virgine gloriosa. Cap. 2.

C Secunda autem varietas, qua circundata assistit beata Virgo a dextris Dei, est differentiarum, quæ reperiuntur in gloria beatorum, sicut Dominus Iob. 14.c. ait, In domo patris mei mãsiones multæ sunt. Et iterum.1.Cor.15.c. Stella a stella differt in claritate.i.beatus ab alio beato in beatitudine.i.in quantitate gloriæ differt. Est nihilominus aduertendum, secundum Rich. & Bonau.in 4.dist.49. quod in beatitudine duo consideranda sunt. Primo beatitudinis obiectum, s.increatum bonum, quod existens vnum & idem participatur ab omnibus. Secundo consideranda est ipsa dispositio beatorum, per quam illud bonum clarè videndo & perfectè diligendo participant ipsum. Ex parte ergo obiecti participati nullus alio beatior est, sed omnes in gloria
D sunt æquales: quia idem est obiectum, quod participant omnes. Sed ex parte dispositionis beatorum vnus alio beatior est, in quãtum, scilicet vnus alio clarius Deum videt & perfectius amat. Qui enim æqualem habentes virtutem naturæ, habẽt inæqualem habitum gloriæ, vel æqualem habentes habitum gloriæ: habent inæqualem virtutem naturæ inæqualiter Deum vidẽt & diligũt, & ex consequenti inæqualiter sunt beati propter inæqualem ex parte beatorum dispositionem. Vnde glo. super illud Ioã.14. In domo patris mei mãsiones multæ sunt: dicit.i.diuersa premia meritorum. His igit̃

Ricar.
Bonau.
In beatitudine duo sunt spectanda.

præmissis notandum, φ immensa dilectio E beatorum, quam inter se mutuo habent: multiplicat inter eos, quasi in infinitum, numerum gaudiorum secundum perfectionem diligentium & dilectorum, et quo crescunt stupendo modo differentię accidẽtalis gloriæ inter illos. Tres enim differentiæ sunt inter beatos. Quidam inter se in gloria sunt ęquales. Quidam vero maiores. Quidam autem minores. Et tamen secundum August. super Io. inter eos non erit inuidia aliqua disparis claritatis, quoniam regnabit i omnibus vnitas charitatis. Et Gregor. in Moralibus. Tanta vis in illa pace nos faciat, vt quod in se quisque non accepit, hoc se accepisse in alio exultet: vna cun ctis erit beatitudo lętifica, quamuis nõ vna sit omnibus sublimitas vitæ. Et ab omnibus his sic concordibus honorabitur Virgo beata. Primo enim sunt quidam, qui F inter se in gloria sunt æquales, & hi duplicant prædictam accidentalem gloriam inter se pro quolibet ex amore. Ratio huius est, quia inæquali mensura se diligunt, & se diligere cognoscũt. Ex quo quilibet beatus de quolibet sibi in gloria coæquali tantum gaudet, quantum de semetipso, extensiuè tamen, non intensiue. Et idem de consimilibus in præsenti concordia intelligendum est, secundum Richar. Secundò autem G quidam in gloria sunt maiores: & hi duplicant sibi gloriam accidentalem, pro quolibet, qui in gloria est eis minor, & hoc non quia se videant diligere, quantum diligũt: sed quia de gloria illorum quorumlibet mi norum tantum gaudeat, quantum de sua propria: cum quęcunque secundum suam capacitatem intelligant gloriosum. Vnde Petrus plus gaudet de bono Lini, quàm ip se Linns. tamen secundum Bonau. in 4.dis. 49.in fine. ex hoc non sequitur, φ tantum gaudeat, quantum si haberet illud bonum: quia si haberet illud, haberet maiorem cha H ritatem & potestatem intensius gaudendi. Tertio vero quidam in gloria sunt minores: & hi totiens duplicant gloriam suam accidentalem, quotiens gloriosiores se esse cognoscunt eos, qui propter amorem eorum duplicant gaudium suum. Nunc autẽ minores Sancti conspiciunt aliquem Sanctum decies in gloria se maiorem, quendã vero centies, aliquem vero millies, alium centies milles, alterum milles millies. Et huiusmodi sancti maiores, quasi infinita millia sunt: vnde hi minores quotiens intelligunt eum gloriosiorem esse beatum

Tres differentiæ inter beatos
August.
Greg.
Ricar.
D. Bon. in 4. dist. 49. in fine.

A tum,totiens duplicant gaudium suum, cũ
cognoscant se tantum diligi a quolibet suo
maiori, quòd in quolibet eorum propter
eos gloria duplicatur. Nunc igitur ad pro-
positum statuamus ex vna parte integrali-
ter totum amorem, quem adinuicem ha-
bent Sancti, atque ex altera parte amorem,
quo minor beatus diligit Virginem glorio
sam: Et credo ꝙ talis amor minimi gloriosi
excedat omnem alium beatorum simul
sumptum tam angelicum, q̃ humanum nõ
inspiratum in beatam Virginẽ, aut in Chri
B stum hominem, seu in ipsum Deum. Et li-
cet de hoc plures possent rationes dari, ta-
men causa breuitatis quatuor subiungamꝰ.
Est autem hoc primo ratione cõceptionis.
Talis enim minimus beatus clarè cogno-
scit, quòd beata Virgo, cum sit mater Dei,
plus posuit pro sua salute quàm posuerit,
vel ponere possit tota rationalis natura si-
mul sumpta, considerata excellentia dile-
ctissimi filij sui, qui fuit instrumentum suę
C redemptionis, saluationis & glorificatio-
nis: consideratis etiam Virginis meritis &
suffragijs & exemplis. Secundo ratione
compassionis. Talis nempe beatus apertè
intelligit, quòd tota rationalis natura non
sustinuit, nec sustinere posset tantum dolo-
rem & pœnam pro sua redemptione, quã-
tum sola sustinuit mater Dei considerata di
lectione, qua filium suum amauit, secundũ
quosdam. Tantus enim fuit dolor Virginis
in morte Christi, sicut Luc. ei prædixerat Si
meon, quando ait: Et tuam ipsius animam
pertransibit gladius, quòd si in omnes crea
turas, quæ pati possunt diuideretur, omnes
subito interirent. Hic tamen dolor virtute
illius spiritus, qui superuenit in eam, in Vir
ginis anima claudebatur, quòd nullæ sensi
D tiuæ parti corporis, ne ante debitum tem-
pus subito moreretur, permittebatur effun
di. Tertio ratione glorificationis. Tanta
est autem gloria Virginis matris Dei, sicut
ex præcedentibus patet, quòd tantum exce
dit in gloria naturam angelicam & huma-
nam simul iunctam, quantum circunferen-
tia firmamenti excedit in magnitudine su-
um centrum, cum intelligat in filio suo se
quasi alterum ipsum diuinitate vestitum.
Quarto ratione dilectionis. Tantus ete-
nim est amor beatæ Virginis ad quemlibet
minimum gloriosum, quòd omnis amor,
quo in regno cœlorum natura angelica &
humana diligit aliquem iam beatum, est si-
cut prędicitur, quasi centrum ad circũferen
tiam firmamenti, vel minus respectu amo-

Dolor B. Virginis i morte filij.

ris, quo ipsa Virgo gloriosa minimum bea E
tum amat considerato fontali principio, vn
de talis amor originem habet. Propter hũc
autem amorem Virginis gaudium duplica-
tur, dum eum iuxta capacitatem suam cer-
nit pleno & quieto desiderio gloriosum.
Et sic per hunc amorem & per hunc mo-
dum pro quolibet Sancto Virginis gaudiũ
in cœlo multiplicatur. Videns autem mini
mus Sanctus se tantum diligi a Virgine glo
riosa, quòd propter eum tanta gloria in ea
crescit, in tantum inflammatur in eius amo
rem, ac in tantum lætificatur de gloria eiꝰ,
quòd quotiens eam intelligit se in gloria su
perare, totiens de gloria eius plusquàm de F
propria iucundatur. Si igitͬ minimus San-
ctus, qui est in regno cœlorum, tantum a
beata Virgine dilectus est, & tantum sicut
prædicitur, diligit eam: necessario sequitur
quòd omnes Sancti, qui eo maiores sunt in
gloria, amplius diligantur ab ea, atque am-
plius per amorem exardescant in eam. Ex
quo accidentalis gloria, secundum prædi-
ctum modum, in ea propter illos, & in
omnibus eis propter eam multiplicatur.
Quis igitur exprimere posset infinitatem
gaudij & amoris, quibus actiuè & passiuè
gloriosa Virgo Maria hac triplici differen-
tia accidentali gloria variè circundatur & G
honoratur? Omnes tamen hæ tres differen
tiæ beatorum possunt dici luna sub pedibꝰ
Virginis collocata: quasi indicare velit, ꝙ
tantum differt eius accidẽtalis gloria a glo
ria omnium prædictorum, quantum sol a
proprietatibus lunæ.

De sapientia beatæ Virginis, & quomodo inuitata fuit ad cælum, & quòd maximi scelerati, eius meritis, misericordiam assequuntur. Cap. 3. H

TErtia autem varietas, qua circunda-
ta assistit gloriosa Virgo a dextris
Dei, est gratiarum: quæ scilicet no-
bis in hoc seculo dispensantur per eam,
vnde maximè honoratur. Dictum est enim
supra artic. 1. c. 8. ꝙ nulla gr̃a de cœlo, nisi
ea dispensante, ad nos descendit. Hoc enĩ
singulare officium diuinitus ab æterno ade
pta est, sicut Prouer. 8. c. ipsa testatur dicẽs,
Ab æterno ordinata sum. s. dispensatrix gra
tiarum cęlestium. Hinc quoque Can. 4. c. ad
hoc officium eam inuitans sponsus ait: Ve
ni de Libano sponsa mea: veni de Libano,
veni, coronaberis de capite Amana: de ver

tice

A tice Sanir & Hermon: de cubilibus leonum, de montibus pardorum. In quib⁹ sanctissimis verbis tripliciter Virginem Mariã contemplare. primo candidatam, secundo inuitatam, tertio coronatã. Primo inq̃ contemplare Virginẽ candidatã. Libanus em̃ candidatio interptatur. Triplici enim candore refulsit beata Virgo. primo cãdore diuinalis sapientiæ, secundo candore virginalis innocentiæ, tertio candore cõuersationis honestissimæ. Primo. n. refulsit candore diuinalis sapientiæ, cũ ipsa fuerit cãdor lucis æternæ & speculum sine macula & speciosior sole. Tãto enĩ lumine illustrata fuit beata virgo, cum etiam esset in ventre matris, ꝙ non tm̃ plena fuit lumine rationis, sed ẽt altissimæ contemplationis. In quo q̃dem lumine perfectè hæc quatuor intellexit, saltẽ ẜm genera singulorũ, ẜm quosdã. primo naturã creatã irrõnalẽ, scd̃o naturã creatã rõnalẽ, tertio naturã creatã spũalẽ, quarto naturam increatam diuinalẽ. Quæ distinstio cognitionem creatoris & omnis creaturæ in se comprehendit, quia in lumine creatoris cognouit oẽs alias creaturas, sicut propheta ait, In lumine tuo videbim⁹ lumen. Ad tantam enim contẽplationem sublimata est, vt perfectius ẽt in vẽtre matris contemplaretur Deum, q̃ vnquã fuit contemplatus aliquis in perfecta ætate: magisque in contemplatione Dei excessit dormiendo, q̃ aliquis alius vigilando, sicut ipsa Can. 5. c. testat̃ d. Ego dormio, & cor meũ vigilat. Ecce candor sapientiæ diuinalis. Secundo refulsit candore virginalis innocentiæ. vnde omnis cordis eius cõceptus, quasi Nazaræi fuerunt candidiores niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphyro pulchriores, sicut dr̃ Thre. 4. Tertio refulsit candore cõuersationis honestissimæ & omni virtute compositæ. Vnde Hiero. in sermone de Assumptione. Si diligenter attendas, nihil est virtutis, nihil splẽdoris, nihil gratiæ & nihil candoris, quod nõ resplendat in Virgine gloriosa. Sed de hoc plenius, sup. ar. 2. c. 2. in principio. Secundo contemplemur Virginem inuitatam: quia tripliciter inuitatur. Primo relinquere mũdum, secundo ascendere cœlum, tertio intrare in Deum. Primo enim inuitatur relinquere mundum: propterea dicitur ei: Veni, scilicet de loco miseriæ huius mundi. Hinc Canon. 2. ait ad eam sponsus: Surge, propera amica mea, & veni. idest, relinque mundanas miserias, & corruptiones. Et sequitur: Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ. Corpus etenim Christi petræ perforatæ, & maceriæ depulsæ merito comparatur: quia tempore passionis plenum fuit foraminibus sensuum, & pœnalitatibus passionum. propterea. n. vocat Virginẽ columbam in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, quia quamdiu vixit, dilatato intuitu & spatioso volatu per foramina passionum corporis Iesu Christi, & per cauernam vulneris lateralis semper in eius doloribus gemuit, & continuẽ latitauit. Sed nunc ad resurrectionis gaudium inuitatur. Secũdo inuitat̃ ascẽdere cœlum, scilicet progrediendo ꝑ choros hierarchiarum cœlestium. Nam inuitat eam Iesus, vt per medium Angelorum transiens illorum vallata societate, omniũ beatorum spirituum superet dignitatem. Vnde Can. 2. c. ait: Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Iam enim hyems transijt, imber abijt & recessit, flores apparuerunt in terra nostra. Hi siquidẽ flores, angelici spiritus sunt, qui in terra apparuerunt ad Virginem, de huius vitæ ergastulo educendam. Hi enim ascenderunt cum Virgine ascendente desuper riuos aquarum, & sicut dies verni circundabant eam flores rosarum & lilia conuallium. Tertiò autem inuitat̃ intrare in Deũ, idest suscipere ab eo gloriã sempiternam, quasi dicat̃ ei: Veni dilectissima sponsa mater, & filia, ingredere in hortum deliciarũ ad inaccessibile secretum & ad delectamentum diuinarum personarum in medio Trinitatis beatissimæ introducta. Vnde Cant. 5. cap. ait sponsus ad eam: Veni in hortum meũ soror mea: sponsa messui myrrham meam cum aromatibus meis. Comedi fauũ meum cum melle meo. Hic est hortus ille Assueri beati Dei, qui regia manu & cultu consitus erat. Hester. 1. c. In hoc horto factum est conuiuium grande ꝓ nuptijs & coniunctione Hester, quam adamauit Rex Deus super omnes mulieres, idest super omnes creaturas: & posuit dyadema regni super caput suum, & voluit eam esse reginam, Hester. 1. c. Istud est dyadema speciei, & corona gloriæ, qua Virgo super Angelos coronatur, vt intra Trinitatis gloriam ipsa sola amplius sit euecta, ac plus beatissimæ Trinitatis diligat gloriam, capiat, sentiat & fruat̃, q̃ omnis alia pura creatura simul sumpta, de cuius gloria post filiũ participãt vniuersi. Tertio cõtẽplare Virginem coronatam, quia subditur, Coronaberis, &c. Quinque enim singularissimas gratias impe-

B.Virgo triplici cãdore refulsit.

Hiero.

B C D E F G H

A impetrat misericordissima mater super impios peccatores, vt conuertantur ad Deũ, quæ dici possunt quinque lapides preciosi hanc coronam Virginis adornantes, vt apertè clarescat, quòd gloria sua tantum habet in alios redundare, ꝙ post filium suum ipsa sit singularis rõ salutis peccatorũ. Nam propter Virginis immensam dilectionem tam ipse Christus, quàm tota etiam beatissima Trinitas sceleratissimis peccatorib⁹ frequenter indulget. Primus igitur lapis, dicitur Amana. ait enim, coronaberis in capite Amana. Amana enim mons Siciliæ est, & inimicus ei, vel coangustians eum, seu comprimens eum, aut angustiator ei⁹ interpretatur. Designat enim homines partiales, tyrannos & crudeles homicidas & pauperum oppressores, viduarum & pupillorum deuoratores, sed in capite huius montis designatur summitas in sceleribus supradictis. Secũdus lapis Sanir dictus est. Vnde subdit de vertice Sanir. Sanir enim mons est in Iudæa, in quo leones latitare dicuntur, atque fœtor interpretatur, & significat carnales homines. In vertice huius montis designatur etiam summitas in prædictis culpis. Tertius lapis, Hermõ nominatus est, propterea addit, Et Hermon. Hic est etiam mons Iudææ, in quo similiter commorantur leones, & interpretatur anathematizatio, & designat profanos excommunicatos & sacrilegos. In vertice quoque Hermon indicatur etiam summitas in prædictis culpis. Quartus lapis, cubilia leonum denominatur. vnde subdit, de cubilibus leonum. Hi sunt raptores, superbi, prædones, fures, & piratæ. hi in cubilibus malarum conscientiarum suarum fine contritione quiescunt. Quintus lapis, mõtes Pardorum dictus est, ideo additur, Et de montibus Pardorum. Hi sunt homines mendaces, duplices, simulatores, hypocritæ, ficti, falsarij & proditores, crudeles & malignis artibus pleni, designati in pardis propter crudelitatem & pellis varietatẽ. Magnitudo autẽ nocumenti in montibus designatur. De his omnibus coronatur beata Virgo: quia vel eius meritis conuertuntur, vel eius meritis a suis vitijs deuincuntur. Hac igitur gratiarum varietate adornatur in regno cœlorum gloriosa Virgo, prædictas gratias nobis dispensando, qui sumus quasi luna sub pedibus eius. O igitur fœmina ab omnibus & super omnia benedicta: Tu nobilitas & præseruatio generis humani: Tu meriti latitudo & con-

Amana quid. — B — *Hermon.* — C — *Pardi.* — D — *Ad B. Virginẽ pia cõuersio.*

summata potestas omnium creatorum: Tu vnica mater Dei: Tu Domina vniuersi, Regina mundi: Tu dispensatrix omnium gratiarum: Tu consummatio vniuersi, & ecclesiæ sanctæ decor: Tu nostra satisfactio digna coram largitore cunctorum bonorum. Tu omnium virtutum, donorum & gratiarum incompræhẽsibilis magnitudo: Tu prælectum & dignissimum vasculum a primo artifice fabrefactum essentiæ Dei capax: Tu templum Dei: Tu hortus delitiarum: Tu exemplum omnium bonorum: consolatio deuotorum & totius salutis radix & ornamentum: Tu porta cœli: lætitia paradisi, & vltra quàm dici possit, gloria summi Dei. Verè balbutiendo has laudes & excellentias tuas enunciamus, sed tuam immensam dulcedinem suppliciter exoramus: Tu supple benignitate tua insufficentias nostras, vt te dignè laudare possimus per infinita secula seculorũ, Amen.

E — F

FERIA QVINTA post Resurrectionem.

De substantiali, seu essentiali gloria animarum sanctarum.

G

Sermo LXII.

Loriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, Psal. 5. Viso de gloria Christi & matris eius, atque omnium Angelorum: Iam ad sextam contemplationem gloriæ paradisi, quæ est de substantiali, seu essentiali gloria animarum sanctarum, mentis oculos eleuemus. Circa quam aduertendum est, ꝙ in tribus consistit gloria Sanctorum: scilicet in gloria substantiali, in gloria consubstantiali, & in gloria accidentali. Prima est gloria substantialis, & in hac consistit omnis gloria animæ. Secũda est cõsubstantialis, & in hac cõsistit tota gloria corporis. Tertia est accidẽtalis, & hæc consistit maximè in tribus aureolis, quæ non sunt omnium saluandorũ. Consistit etiam in lætitia actiua & passiua, omnium insimul beatorum. Prima autẽ dicit̃ gloria substantialis seu essentialis, & quandoque aurea nuncupatur, sicut dicet̃ in sermo. 64. art. 1. & c. 1. Et de hac etiam loquit̃ Propheta in verbo þallegato dicẽs. Gloria-

H — *Gloria sctõrũ in tribus cõsistit.* — *Gloria substãtialis quid sit, & quid accidẽtalis.*

A Gloriabunt in te oẽs, qui diligunt nomen tuũ. In quibus sacratiss. verbis tria mysteria de anima per ordinem describuntur. In primo status eius naturæ ibi, omnis. In secũdo status eius gratiæ ibi, qui diligunt nomen tuum. In tertio status eius gloriæ ibi, gloriabuntur in te.

Articulus Primus.

De statu, in quo secundum naturam anima creata est.

B

Rimum mysterium vertitur circa naturæ animarum statũ omnium beatorum. Ideo dicit omnes, quia omnes tangit. Qualibet enim anima ad imaginem Dei formata tres potentias habet: videlicet intellectũ, memoriam & voluntatem, quæ sunt facta ad imaginem Trinitatis. Primo quidẽ intellectus, & hic creatus est ad imaginem filij. Secundo memoria, & hæc creata est ad imaginem patris. Tertio voluntas, & hæc creata est ad imaginem spiritussancti: de quibus potentijs simul psal. ait. Signatum est super nos lumen. Ecce intellectus, ad similitudinem filij vultus tui Domine. Ecce

Aia qlibet habet tres potentias siue facultates.

C memoria, ad similitudinem patris. nam sicut a pr̃e generat̃ filius, ita a memoria gignit̃ intellect⁹. Dedisti lætitiã i corde meo. Ecce voluntas, ad similitudinem spiritussancti, cui exhibet̃ lætitia cordialis. Hæ tres potentiæ naturales tanquam fundamenta omnibus bonis spiritualibus tam gratiæ, q̃ gloriæ substernuntur. Ex his igitur patet, ꝙ Deus fecit animã capacem sui, nec ab alio quàm ab ipso impleri potest. Nec eius capacitas terminari, seu quietari valet, nisi in ipso Deo trino & vno.

D

Articulus Secundus.

De gratia, quæ datur animæ per triplicem habitum theologicarum virtutum a Deo infusum.

IN secundo mysterio status gratiæ, qui animæ datur, a psalm. exprimitur, cum subiungit, Qui diligunt nomen tuum. Ad cuius intelligentiam est aduertendum, ꝙ tres sunt habitus diuinarum, seu theologicarum virtutũ. s. fidei, spei & charitatis. Hi siquidem gratis ad informationem triũ potentiarum prædictarum a Domino infunduntur, eisdem quoque ipsæ potentiæ E diriguntur. Et sicut cum aqua & arena cũ calce mixtis in muro lapides coniungunt̃: sic fide, spe & charitate, cum Deo anima ꝑ gratiam copulatur. Hoc nempe modo ædificatur cælestis Hierusalem, sicut propheta ait: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio ei⁹ in idipsum. Hæc participatio est fides, spes & charitas, q̃ iam hic faciũt nos participare Deum per gratiam: sed demum in cœlo plenè possidebimus ꝑ gloriam. Per hos igitur virtutum habitus F ab his tribus viribus tres actus eliciuntur. Primus est credere assentiendo summæ veritati propter se & super omnia. Secundus est sperare innitendo summæ immensitati seu largitati propter se & super omnia. Tertius est diligere complectendo summam bonitatem propter se & super omnia. Ex his patet, ꝙ per has tres virtutes tota anima redditur Deo grata. Primo gratificatur intelligentia, seu rationalis per fidem. Vnde Matth. 9. c. dixit Dominus Iesus mulieri fluxum sanguinis patienti: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et ad Ephe. 2. Gratia enim saluati estis per fidem. De talibus erat Apostolus, qui. 2. Tim. 1. de se dicebat: Scio enim, cui credidi, & certus sum quia G potens est depositum meum seruare in illum diem. Secundo gratificatur memoria seu irascibilis per spem. Vnde Iob. 13. Etiã si occiderit me, sperabo in eum. Ecce spes contra omnia aduersa. Et Sap. 3. Spes illorum immortalitate plena est, i. gratia Dei. Propterea in persona talis gratificati psal. ait. Mihi autem adhærere Deo bonum est ponere in domino Deo spem meam. Tertio gratificatur voluntas, seu concupiscibilis per charitatem. Hinc 13. c. ad Rom. Apostolus ait, Plenitudo legis est dilectio. Et iterum Prouer. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Et idem 1. Pet. 4. Charitas operit H multitudinem peccatorum. Vnde propheta merito ait: Diligam te Domine, fortitudo mea. Hi sunt igitur, qui iuxta uerbum psal. diligunt nomen Domini. In quibus verbis Propheta ostendit per has virtutes totam animam gratificatam. Primo gratificatum intellectum, seu rationem per fidẽ, cũ dicit, nomen. Quid. n. per nomẽ, nisi luminosa notitia fidei demõstrat̃? Nomen. n. a notamine, ta ablato per sincopam, dictum est, & significat notitiam veram. Hinc Matth. 6. in oratione Dominica postulam⁹, Sanctificetur nomen tuum. i. per fidem sanctam intelligatur notitia tua, seu notificeris tu.

Tres act⁹ a tribus ꝑ habitus virtutũ eliciũtur.

A ris tu Sanctus. Secundo ostendit gratificatam memoriam seu irascibilẽ per spem, cũ dicit, tuum.i.ꝗ nomen facit per spem, spũ humanum esse tuum, quia in eo regnas quasi in regno tuo. Hoc aũt fieri quotidie postulamus, cum dicimus, adueniat regnũ tuum. Apoc. quoq;.1.c. tales gratificati dicunt ad Christum, Fecisti nos Deo nostro regnum. Tertio ostẽdit gratificatã voluntatem, seu concupiscibilẽ per charitatem, cũ dicit: Qui diligũt. Hanc siquidẽ voluntatẽ gratificatam habebat, qui dicebat: Diligam te Dñe, fortitudo mea. Quod verbũ expo-
B nẽs Cassiodo. ait: Diligere, est quasi de oibus eligere. Ille ergo Deũ diligit, qui semp eum omnibus anteponit. Et talis merito gratificatam obtinet voluntatem.

Articvlvs Tertivs

Quid sit propriè substantialis gloria, quæ datur animabus beatis.

IN tertio mysterio a psalm. status gloriæ animæ demonstratur, cum subdit, Gloriabunẽ in te. s. Deo. Et merito quidem, cum a nullo minus Deo possint rationales spũs prẽmiari. Inde in præmiũ daẽ eis Dei
C formitas gloriæ, per quã Deo efficianẽ conformes. Hinc ad Dominum Propheta ait: Gloria virtutis eorum. s. tu es solus & non alius. Iunguntur enim tres status iam dicti in gloria sempiterna hoc modo. Nam tria sunt obiecta, ad quæ tres actus egredientes a tribus potentijs animæ per tres virtutes theologicas terminantur. primũ obiectum est increata veritas, secundũ increata maiestas, tertium increata bonitas. Increata veritas, est obiectum fidei, increata maiestas est obiectum spei, increata bonitas est obiectum charitatis. Respiciunt aũt hæc tria obiecta statum & meritũ viatorũ: sed demum per hæc natura cũ gloria copulaẽ in statu beatorum. Vnde his trib⁹ meritis in animabus beatis tria præmia corre-
D spondẽt, quæ dicunẽ tres beatæ animæ dotes. prima est visio clara, secunda est tẽtio seu possessio sempiterna, tertia est dilectio perfecta. Visio est cognitio infallibilis veritatis: Tentio seu possessio, est certitudo inamissibilis dignitatis: Dilectio est delectatio ĩfastidibilis dignitatis & bõitatis, vt sic aĩa tota vniaẽ, tota dotẽ: in tribus aĩæ viribus Deo trino & vno tota cõfiguretur, tota illi vniatur, tota illuminetur, tota quietetur ac æternaliter delecteẽ, cum in statu oĩum bonorum aggregatione perfecto æternaliter

Ibid.

Tria obiecta, ad q̃ tres actus erigũtur increata veritas, ĩcreata maiestas, increata bonitas.

viuens beata dicaẽ & gloriosa. Dicuntur autem hi tres gloriæ actus animæ dotes, quasi diuitiæ animæ desponsatæ: quia secundũ hos aĩa Deo vniẽ tanquã sponsa sponso, & in his ditaẽ & repleẽ nõ solummodo vigoraẽ. Hinc a quibusdam substantialis gloria taliter diffinitur. Gloria substantialis est pfecta intelligentia admirabilis excellentiæ Dei cognitæ in sua natura, ac gloriosus amoris actus in Deum continuè inspiratus, quæ homini in æternũ communicantur. In qua diffinitione tota substãtialis gloria demonstratur. Nam exprimiẽ primo cognitio infallibilis veritatis: quia dicit, ꝗ substãtialis gloria est perfecta intelligentia admirabilis excellentiæ Dei cognitæ in sua natura. Secundo exprimitur possessio inamissibilis dignitatis, quia concludit, Quę homini in æternũ cõicanẽ. Tertio exprimiẽ dilectio infastidibilis bonitatis: quia subdit, Ac gloriosus amoris actus in Deum continuè inspiratus. Ex quo patet, ꝗ gloria substantialis est omne id, sine quo aĩa non põt verè esse beata. nihilq; est de essentia beatitudinis suæ, sine qua potest verè esse beata. Sed prædicta huiusmodi sunt, sicut manifestè apparet. Quãdoq; tñ hæc tota substantialis gloria attribuitur visioni. Vnde super illud psal. Ostẽdam illi salutare meũ, ait glo. ꝗ visio est tota merces. Et est verbũ August. 1. de Trinitate. c. penult. Et Ioã. 14. c. Ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis. Et Io. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te solum Deum. Secũdum enim Bonauen. in 4. tres actus prædicti sunt omnino coniuncti atq; connexi. Vnde qui perfectè videt, perfectè amat & habet. Et ideo in Sanctorum verbis per connexionem, ꝗ est omnium attribuiẽ vni. Magis autem visioni appropriaẽ, quia in visione distinguitur status patriæ a statu viæ: non sic autẽ in dilectione, quia vtrobiq; dilectio. sed in patria est visio, non in via: quia in via est credulitas de non viso. Hæc Bonau. in 4. dist. 49. art. 1. q. 5. Insuper notandum est, secundũ Rich. in 4: quòd propriè loquẽdo in dotibus animæ beatitudinis essentia non consistit: sed in actibus earundem, ad quos ordinatur, sicut habitus ordinatur ad actum.

E F G H

Gloria substãtialis quid.

D. Bon in 4 sen. vbi supra.

De Dei visione & de triplici facie eius, ac de tribus posterioribus suis. Cap. 1.

Rimum premiũ, siue dos animæ, est visio clara, per quam propter meritũ fidei, intellectus perficitur & beatificatur in cognitione

A tione infallibilis veritatis.i.filij Dei, qui Io. 14.c.ait: Ego sum via, veritas & vita. Hæc autem visio ponit præsentiam rei in se. Secundum autem Richar. de media villa, Dos visionis, est quidã habitus luminosus in intellectu, quo illuminatur ad clare Deũ videndũ, sicuti est. Et hæc erit visio, qua Beati videbunt Deum. Hinc j. Cor. 13. Apost. ait: Videmus nunc per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Quia autem difficile valde est intelligere, quid sit videre Deum in paradiso facie ad faciem: ideo ſm Alex. de Al. in 1.q.2. triplex Dei facies, & tria eius posteriora distingui possunt. Nam primo est facies corporalis, secunda spiritualis, tertia cęlestialis. Prima enim facies est corporalis.i.præsentia per carnem. Hanc autem postulabat propheta dicens, Ostẽde faciem tuã & salui erimus. Et in figura Exo. 33.c. Moysi Dñs ait: Facies mea pręcedet te. Huius autem faciei posteriora dicuntur figuræ legis, quæ figurabant incarnationem filij Dei. vnde & illi, qui erant in veteri lege, videbant eum quasi a posteriori per figuram futurorum. Sed nos videmus eum quasi in facie, quia nos credimus & accipimus eum vt in carne præsentem. Et sic intelligitur illud Apost. 2. Cor. 3. Nos autem reuelata facie gloriã Dñi speculantes in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tanquam ad Domini spiritũ.

Facies Dei triplex. intelligitur quoq; per faciẽ Dei cognitio, q̃ de ipso haberi potest.

Prima facies.

C Vbi postquam locutus est de velamine figurarum, hoc adiunxit Apost. vbi supra. Secũda verò facies Dei est spiritualis, & hæc est præsentia Dei per gratiã gratificãtem, Ideo hanc gratiam quidam sic diffiniunt. Gratia, est lux quædã & emanatio intuitus vultus diuinæ approbationis, quo respicit tantum suos & nõ alienos. Et de hac facie propheta ait: A facie Dñi mota est terra, a facie Dei Iacob. Hęc igitur cognitio Dei per faciem, est cognitio eius per præsentiam gratiæ seu per contemplationẽ. Et ſm hoc accipitur illud Iacob, Gen. 32. Vidi Dominum facie ad faciẽ, & salua facta est anima mea. Huius autem faciei posteriora, sunt rationes naturales: quia a posteriori est cognitio de ipso Deo, cum non accipiat præsentiam eius in affectu, sicut fit, in cognitione p gratiam: nihilominus accipit quasi a posteriori veritatẽ aliquã de Deo ſm intellectum. Tertia vero facies dicta est cęlestialis.i.præsentia Dei per gloriã in propria forma. Vñ Iob 34.c. ad quemlibet Beatum futurum dictum est, Videbis faciem eius in iubilo. Et quod supra Apost. ait, Tunc autem facie

Secunda facies.

D

Tertia facies.

ad faciem. Posteriora autem huius faciei sunt omnis creata natura. Nam est cognitio Dei in sua forma, & est cognitio eius in suo effectu. Cognoscere autem ipsum in sua forma, id est sicuti est, est cognoscere in sua facie: cognoscere autem ipsum in suo effectu, est ipsum cognoscere a posteriori. Hinc Exodi 33. c. ad Moysen ait Dominus: Non poteris videre faciem meam. Non enim videbit me homo & viuet. Et sequitur: Videbis autem posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris. Quòd si Moyses in præsenti vita faciem eius videre non potuerit: nos pusilli & cęci, quomodo illud audebimus attentare? Declarat tamen Deum videre, sed si faciem eius contemplari non possumus, saltem posteriora eius complete speculari, vt pulchritudine posteriorum illecti & attracti, studeamus in præsenti vita taliter operari, q̃ mereamur introduci tandem in altera vita ad illam gloriosam faciem contemplandam, quam videre est gloria consummata. Quòd eius posterio a compræhendi possint, sumitur adiutorium ac modus ex trium consideratione. primo ex consideratione creaturarum corporalium, secundo ex consideratione creaturarum rationalium, tertio ex consideratione creaturarum spiritualium. Quia Sapien. 13. c. scriptum est. A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creatorum horum videri in posterioribus suis. Primo ex consideratione creaturarum corporalium, & de hoc plenius supra sermo. 51. artic. 1. c. 2. Secundo potest ad hoc adiutorium sumi creaturarum rationalium consideratio, idest animarum, & de hoc etiam vbi supra, in fi. 2. c. & in princ. c. 3. Tertiò quoque ad hoc adiutorium præstat consideratio creaturarum spiritualium, scilicet considerare Angelorum pulchritudinem, multitudinem & distinctionem, sicut sermone 59. est plenius demonstratum. Per has itaque tres considerationes mens humana lumine fidei gradatim ascendens ad contemplandum posteriora Dei satis facile poterit peruenire. Quo cum stupenti potius quàm intelligenti animæ ex diuino munere datum fuerit eleuari & tantam pulchritudinem nouerit in corporalibus creaturis: tanquam maiorem in creaturis rationalibus: tam etiam incomparabiliter præeminentiorem in creaturis spiritualibus: nihil aliud super

E *Posteriora Dei.*

F

G

H

A est, nisi clamare & dicere cū propheta: Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Quoniā eleuata est magnificentia tua super cęlos, i. magnifica intelligentia sapientię tuæ infinitæ superat omnes alias omnium creaturarum. Est nihilominus aduertēdum, ꝙ tribus modis cognoscitur aliquid. primo ꝙ est, secundo sicut est, tertio vero quid est. Primo autem cognoscitur aliquid ꝙ est: & sic cognoscitur Deus in præsenti vita non tantum a bonis, sed etiam ab ipsis malis. Secūdo vero cognoscitur aliquid, sicut est: & hoc modo Deus in patria cognoscitur a

B bonis. Vnde 1.Io.3. Similes ei erimus, quādo videbimus eum, sicuti est.i.suam bonitatem, maiestatem, benignitatem, &c. Tertio modo cognoscitur aliquid, quid est: & hoc modo Deus non poterit videri a bonis, nec a malis, nec in via, nec in patria: quia finitum nunquam infinitum compræhēdit. Multis autem modis videbitur Deus. primo in se, secundo in nobis, tertio nos in Deo, quarto Deū in creaturis, & creaturas in Deo: quæ omnia reducuntur ad Dei triplicem visionem. Prima dicitur meridiana, secunda matutina, tertia vespertina. Primo enim cognoscere Deum in sua essentia, di-

C citur visio meridiana. Secundo autem cognoscere creaturas in verbo, dicitur visio matutina. Tertio vero cognoscere in se creaturas, hoc est in suo proprio genere, vespertina visio appellatur.

Quòd magna erit ad Deum dilectio & fruitio, & rationes. Cap. 2.

SEcundum præmium seu secunda dos animæ gloriosæ, discamus ad præsens, ꝙ est dilectio perfecta & consummata, vbi pręceptū de diuina dilectione sine aliquo defectu impletur, sicut propheta testa-

D tur, d. Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Tale autem præmium est, quod propter meritum charitatis volūtas perficitur & glorificatur in dilectione insatidibilis bonitatis. Richar. tamen vbi supra, vocat hanc dilectionē fruitionē: Et dicit, ꝙ dos fruitionis est summo bono clare viso perfecto amore inhærere pp seipsum. Vel aliter dici pōt, ẜm eū, ꝙ est perfectus charitatis habitus, quo aīa fruitur Deo. Aduertendum est tñ, ẜm quosdā, ꝙ licet Deus sit principale obiectū gloriæ Beatorū: nihilominus reliqua, vt illi coniuncta & correlata, ad substantialē gloriā pertinere videtur. De substātiali.n. perfectione charitatis est, diligere semetipsum & oēs virtutes sibi connexas & suū mentem esse velle Deo & ipsi charitati vnitā, & econuerso, & amare humanitatē filij Dei in quantum est eius, & oēs Beatos in quantū sunt amici Dei ac Deo amorosissimo pleni, & in vnū corpus collegij a Deo & in Deo constricti & colligati. Hæc in quantū sunt Deo relata, sicut sunt naturalia gloriæ substantialis obiecta, ꝙ & substantialia sunt & formales rationes obiecti.i. Dei: in his habentur & participanť a mente beata. Cū prædictis cōcordat Richar. in 4.di.49. Insuper est notandū,

F ẜm Richar. vbi supra, ꝙ beatitudo aīæ principalius est in actu voluntatis q̃ in actu intellectus, ꝙ ostendi pōt triplici ratione. primo rōne principalitatis, scđo rōne nobilitatis, tertio vero rōne charitatis. Primo ratione principalitatis. Nā p eandē, p quā res mouet ad terminū, in termino quiescit: ergo p illā virtutē, per quā res principalius moueť ad terminū, per illā principalius in termino quiescit. Quāuis aūt hō moueatur ad vltimū finē p intellectū & voluntatem: principalius tñ moueť ad ipsum p voluntatē, q̃ p intellectū. Propterea Aug. 11. de ci. Dei, 18.c. Mouere attribuit amori, d. Sicut corpus pōdere, sic animus amore ferť quocūq; fertur. Scđo rōne nobilitatis. principalius. n. cōsistit beatitudo in nobilioris potētiæ actu, q̃ in actu minus nobili: sed volūtas intellectu nobilior est, eo ꝙ in suo actu non pōt cogi: nec circa ea, q̃ sunt ad finē ne- G

cessitari. Magis ēt pōt transformare animā voluntas q̃ intellectus, & suū obiectū respicit sub rōne nobiliori. Tertio rōne charitatis. Sicut.n. iter habitus viæ charitas est principale donū, ẜm Aug. 15. de ci. Dei, 18.c. ita inter habitus patriæ, charitatis donū obtinet principatū: sed in patria nobilior habitus habet nobiliorē actū, ergo pfcte Deū H

diligere, qui est actus charitatis patrię, nobilissimus animæ actus est. Cū ergo in nobilissimo actu principalissima beatitudo consistat, & diligere sit actus voluntatis: principalius consistit in actu voluntatis q̃ intellectus. Vnde Aug. 12. de ciu. Dei. Tota virtus ibi videre quod amas, & summa fęlicitas amare qđ videas. Ibi beata visio in suo fonte bibitur, vbi veritatis visio clarissime aperitur. Quantum autē beati diligant Deum, satis patet ex his, quę dicta sunt supra, fer. 59. c. vlti. Rōnes quare tantū diligunt Deū, assignantur esse 15. infra, fer. 65. c. vlt. quas considerare, satis deuotum est.

Beatitudo animæ principaliter consistit in voluntate, quamuis initiatiuē cōsistat in intellectu.

Quòd

A *Quòd beati securi erunt Deum æternaliter contemplari, & illo frui. Ca. 3.*

TErtia vero dos animę, est tentio seu possessio & securitas sempiterna, per quam propter meritum spei memoria pficitur & beatificatur in possessione & securitate inamissibilis dignitatis. Secundũ tñ Richar. vbi sup. proprie loquẽdo, tentio non est dos a duobus supradictis distincta. Nã tenere, ſm Papiã, est habere & possidere. Intellectus autem clare videndo Deum, sicut supradictũ est: habet eum sub ratione summi veri. Voluntas vero perfecte fruẽdo illo viso, habet eum sub ratione summi boni. Vnde tenere summũ verum realiter, idẽ est cum clara visione: tenere etiam summũ bonum realiter, idem est cum perfecta summi boni fruitione. Tertia autem dos ab his duabus distincta, proprie loquendo, est perfectus habitus, quo intelligentia & volũtas sunt perfecte securę de tentionis prædictæ perpetuatione. Sine enim assecuratione pdicta non potest intelligi anima perfectè Deo coniuncta. Securitas ergo non est idẽ, ꝙ tentio: sed securitas summa est vna de tribus principalibus dotibus animæ. Includitur enim in beatitudinis essentia, secundũ sententiã Aug. 13. de trinitate. c. 8. vbi ait: Impossibile est aliquem esse beatum, nisi sit securus de sua beatitudinis perpetuatione. C Nec est tamen intelligendum, ꝙ talis assecuratio tantum exclusio sit temporis: immo est quidam actus in intellectu, & voluntate respectu Dei, sub ratione, quo est ens summe arduum, quo exclúditur omnis timor. Et licèt in ista æterna fęlicitate beati sint æternaliter permansuri: tamen secundum Aug. lib. de morib. tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta est iucunditas lucis æternæ: hoc est incommutabilis veritatis, & sapientiæ, vt etiam si nõ liceret amplius in ea manere, q̃ vnius diei hora: propter hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni D delitijs, & circunfluẽtia bonorum temporaliũ rectè, & merito contemnerentur. Vide igitur, & diligenter attende, anima mea, quid erit in illa beata vita, Deũ facie ad faciem æternaliter contemplari, æternaliter frui, & de eorum inamissibilitate æternaliter securari. Si enim per creaturas corporales, rationales, & spirituales, tam stupendum est videre posteriora Dei, sicut in 1. c. huius 3. artic. dictum est: Si etiam tanta est dilectio actiua, & passiua mutuo habita in creata natura, scilicet omnium corporaliũ, rationalium, & spiritualium: Si prædicta B quoque cognitio, atque delectatio sempiterna securitate possidentur: non tamen ex his anima esset beata, quia talis beatitudo finita in duobus primis prioribus esset. Sed cum hæc tria, scilicet visio, fruitio, & securitas, ac sempiterna possessio, habent in Deo: reddũt animam completissimè gloriosam. Hanc gloriam sempiternam ex illo tuo largissimo munere, clementissime Deus, largire nobis infatigabiliter quærere, infallibiliter inuenire, ac perenniter possidere, vt possimus te infallibilem veritatem facie ad faciem contemplari: te infallibilem bonitatem sempiterna fruitione amare, & inamissibilẽ dignitatẽ possidere securè Deus, F qui es via in excelso, veritas in promisso, & vita in præmio sempiterno: Tu inquàm, qui es trinus & vnus, benedictus & gloriosus in secula seculorum, Amen.

Tenere quid.

Securitas & tẽtio ĩ quo differunt.

o per posteriora possumus Deum cognoscere.

FERIA SEXTA post Resurrectionem.

De gloria consubstantiali corporum beatorum.

Sermo LXIII.

Loria hæc est omnibus Sanctis eius. Psal. 149 Admiranda siquidẽ est valde semper in omnibus operibus suis sapientia Dei, qui hominem ad imaginem & similitudinem suã creans, corpus animæ G stupendo glutino alligauit naturali, ac mutuo aspectu inuicem copulauit, ad gubernationem subiecit, & in statu meriti collocauit: & hoc vt spiritus condescenderet & intenderet corpori gubernando, & sic propter exercitium mereretur. Nec enim naturalis patitur appetitus, ꝙ anima fit vere ac plenè beata, nisi ei corpus restituatur, ad qđ resumendum habet naturalem inclinationẽm incertam. Nec etiã sustinet regiminis H ordo, ꝙ beato spiritui corpus restituatur, nisi per omnia sit ei subiectum atq; conforme, quantum valet corpus spiritui conformari. Fit autem ei conforme, cum secunda gloria, quæ consubstantialis est dicta, sibi a Deo misericorditer dispensatur. Vnde ſm Richar. in 4. di. 49. ar. 5. q. 2. gloria consubstantialis dicta est, quæ datur corpori iam beato. Consubstantialis tamen dicta est respectu animæ, sed respectu ipsius corporis, substantialis dici potest. Nam sicut in præcedenti

Gloria consubstãtialis quæ.

A cedenti sermone patet, animæ substantialis gloria dicta est, omne illud, sine quo non potest vere esse beata: sic & corporis substantialis gloria dici potest omne illud, sine quo beatum esse non potest. Denominatur autem consubstantialis ab anima tanquam à nobiliori hominis parte, licet respectu corporis substantialis denominetur. De hac igitur consubstantiali gloria septima contemplatio de gloria paradisi versatur. De qua quidem tria mysteria contemplemur. primum de Beatorum corporum dotatione, secundum de beatorum corporum perfectione, tertium de Beatorum corporum communicatione. Et hoc triplici mysterio intelligi potest Psalmistæ præassumptum verbum, quod dixit, Gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Tria mysteria cõsideranda.

B

ARTICVLVS PRIMVS.

De quatuor dotibus corporum.

Quatuor eius dotes.

PRimum mysterium est de Beatorum corporum dotatione. Erũt autem in corporibus dotes. Nã sicut dispositiones animę beatæ, per quas Deo perfectè coniũgitur & ei perfectè obediens est, dicuntur dotes, sicut in præcedenti sermone, art. 3. & c. 1. patet: sic dispositiones corporum beatorum, per quas animabus suis perfectius coniungentur, & eis perfectè obedient, dotes merito nuncupantur, secundum Richar. in 4. Circa igitur corporum beatorũ dotes ad præsens distinguamus quatuor considerationes. prima sit, de quo Sancti in corpore præmiabũtur. secunda, vnde præmiabuntur. tertia, quare præmiabuntur. quarta, quantum præmiabuntur.

C

De qualitate dotium, quæ beatis corporibus tribuentur. Cap. 1.

D

Quatuor generales dotes beatorum.

PRima consideratio est, de quo Sãcti in corpore præmiabũtur. Circa quod aduertendum est, quòd quatuor sunt generales dotes corporum beatorum, quib. in gloria præmiantur. prima dicitur claritas, secũda subtilitas, tertia impassibilitas, quarta agilitas. Et in his quatuor includuntur cætera eorum corporalia bona. De his igitur quatuor simul Sapien. 3. c. scrip. est. Fulgebũt iusti, & tanquã scintillæ in arundineto discurrẽt. Primo. n. in fulgore claritas designatur, secundo impassibilitas denotatur in igne, quod clemẽtum maxime est actiuũ. tertio in subtilitate scintillæ subtilitas indicatur. quarto vero in discursu põt agilitas designari. Secũdum aũt Alex. de Al. in 3. ad has quatuor dotes gloriæ reuelandas Christus in dote claritatis voluit apparere, qñ Matth. 17. in monte Thabor transfiguratus est. Nã ipsa claritas est principalis dos, ad quã cæteræ cõsequũtur. Ad ipsam. n. cõsequitur subtilitas: vnde lux per naturã habet subtilitatẽ ad corpora penetrandum, & maxime quæ transparentia sunt, sicut patet in lapide cristallino, quĩ penetratur a luce. Ad ipsam quoq; cõsequitur agilitas ipsa, vnde motus vel mutatio eius quasi subita est. Insuper ad ipsam consequitur impassibilitas. vnde nullũ ab alijs patitur inquinamentũ. Quia igitur claritas omnes alias ponit proprietates, quæ sunt corporum beatorũ, & nulla alia ponit omnes alias: ideo conuenienter per claritatem fit ostensio glorificationis corporis nostri. Et hinc est, quòd Matth. 13. Dñs gloriam corporis ostendere volens, nõ multiplicat verba, sed eam integre, totaliter & perfecte per claritatem demonstrat, cum ait: Fulgebunt iusti, sicut sol in regno patris eorum. Hæc ille. Nam sicut aperte patet, in sole sunt oẽs quatuor prædictæ qualitates. Secundum vero Bonauent. in 4. dist. 49. hæ quatuor dotes ordinantur ẽm quatuor elementa, ex quibus corpus nostrum cõpositum est. Nã quia elementa sunt imperfecta, ideo corpus nostrum quadruplicem habet ab eis defectibilitatem. Primo enim ab aqua, quæ est elementum humidum & passibile, habet passibilitatem & corruptionem: Vnde humidum aqueum corpus corrumpit. Secũdo habet a terra obscuritatem, quia est elementum opacum. Tertio habet ab igne animalitatẽ, quia calor continue consumit, ideo cõtinue indiget homo alimonia ciborum. Quarto ab aere habet infirmitatem. Aer. n. facilè immutatur, & ced. t cuilibet impelle ti. Quoniam igitur isti quatuor defectus debẽt per opposita bona remoueri, ad hoc quòd corpus perfectum sit perfectione cõpleta: Ideo quatuor sunt dotes. primo enim cõtra corruptionem aquæ datur impassibilitas, secundo contra obscuritatẽ terrę datur claritas, tertio contrr animalitatẽ ignis datur subtilitas, quarto cõtra infirmitatẽ aeris virtus, seu penetralitas dispensatur. Talis aũt suppositio dotium concordat auctoritati & rationi. Primo concordat auctoritati. Vnde. Apostolus 1. Corinth. 15. Seminatur corpus

E

Simile.

F

G

Cõdĩtiones corporum gloriosorum.

H

A corpus in corruptione, resurget in corruptione. Ecce impassibilitas cõtra corruptionem aquæ. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Ecce claritas cõntra obscuritatem terræ. Seminatur in infirmitate, resurget in virtute. Ecce penetrabilitas contra animalitatẽ ignis. Seminatur animale, surget spirituale. Ecce agilitas contra infirmitatem aeris. Vnde Apost. sumit dotes per comparationem ad istos quatuor defectus, quos remouent dotes. Similiter Aug. 22. de ciui. Dei inquit: Aberit a corporibus nostris omnis deformitas, omnis tarditas, omnis infirmitas, omnis corruptio per impassibilitatem. Secundo concordat hæc positio dotium rationi. Dotes enim corporis dicunt nõ omnes qualitates, sed qualitates

Imperfectiones corporis naturalibus tollentur a nobis ĩ resurrectione.

B nobiles & principales de nouo superadditas ipsi naturæ. Et quia de nouo superadditæ sunt, ideo debent accipi secundum defectus & secundũ causas principales, quę sunt quatuor elementa. Ideo patet, ꝙ ista via inter omnes alias vias congruissima est. Descẽdamus igitur iam ad prædictas quatuor dotes particulariter explicandas. Prima autẽ dos claritas nominatur. Erũt enim corpora Sanctorum clara, tanquam sol, sicut prædictum est: Quod quidem, iuxta Doctorũ sententiam, intelligendum est non de claritate solis, sicut nũc lucet, sed fm ꝙ post diẽ

C iudicij lucidus erit. Nam teste Esa. 30. c. Erit lux lunæ, sicut lux solis: & lux solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum. Et nihilominus aduertendum, secundũ Richar. in 4. di. 49. ꝙ non sunt eiusdem speciei lux elementaris, & lux corporis gloriosi. Lux elementaris, quasi quædam mutatio illius est: sicut interior lux spiritualis animæ non est eiusdem speciei cum luce spirituali supernæ gloriæ, sed est quædam mutatio eius. Similiter non lux solaris eiusdem speciei est cũ luce corporis gloriosi, sicut est illius similitudo & immutatio quædam. Secun-

D dum enim quosdam beata corpora erunt simul luminosa & peruia, secundum aliam & aliam rationem. Peruia propter subtilitatem: luminosa vero propter claritatem aut fulgorem. Peruia quidem ad modum vitri: luminosa vero ad modum auri vel argenti. Sed secundum Bonauen. in 4. di. 49. hæc positio conueniens non videtur, quia si peruia essent, non terminarẽt visum, nec haberent distinctionem in partibus, & sic oculi non possent discerni a naso: Et iterũ magnitudo luminis nõ patitur corpus esse transparens, sicut patet in sole, in quo est

D. Bon. ĩ 4 dis. 49.

aggregatio luminis & similiter in candela. E Nec obstat, secundum eum, quòd Grego. ait, exponens illud Iob 28. Non adæquabitur aurum vel vitrum. vbi dicit: Ibi quippe vniuscuiusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abscondet, sed patebit animus: patebit corporalibus oculis ipsa corporis armonia, sicque vnusquisque tunc erit conspicibilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicibilis sibi. Nã ex hoc non sequitur, quòd corpora beata peruia sint, quia non magis videtur mens per corpus peruium, quàm per corpus solidum. Sed vult dicere, quòd ita cogitationes & affectiones habebuntur intus in corde, vt extra, etiam si sint patentes. Hoc etiam F sentit Scotus, et addit: Non video, quòd gloriosum corpus possit peruium dici, nisi propter poros: non propter aliquam perspicuitatem, ità ꝙ solida caro beati fiat tanquam cristallus, tamen in corpore eius erũt pori & minores quàm modo. Sic & tunc oculus beati propter limpiditatem poterit videre per illos, sicut si esset transparens, sicut dicitur lux videri per parietem vel videbit interiora cordis oculus mentis. Hæc ille. Insuper armonia, de qua loquitur Gregorius ibi, secundum Bonauen. natura est delectare visum non corporalem, sed spiritualem. Et hunc delectare potest, etiam si corpus minime peruium esset. Secundum enim Scotum, in 4. distinct. 49. corpus gloriosum erit lucidum & coloratum. Nam G in se quilibet experitur, quòd magis sibi delectabilis est iste color, quàm ille. Si enim corpus beatum, luminosum sit atq; coloratum, sicut noctiluca, tunc vtriusque est susceptiuum. Noctiluca enim de die videtur per colorem & non de nocte: siue quia refulgens est color, sed claritate lucis nõ quæ est dispositio vel qualitas elementaris, sed distincta qualitas. Vnde quando de nocte videtur noctiluca, est ibi resplendentia lucis, non coloris. Si ergo possibile sit corpus beati habere lucem cum tali colore, tunc erit claritas non tantum sicut sol, H immo plus de claritate erit in eis. Vnde secundum Auicennam. 6. naturalium, ista tria distincta sunt, lux, color, & lumen. Color enim terminat visum, & nunquam nisi in corpore terminato. Lux est in sole, & lumẽ in medio, vt ĩ perspicuo, & ista claritas sufficere videtur, quia magis delectatur sensus visus hominis in colore pulchro humani corporis, quàm in corpore luminoso. Vñ amplius naturaliter delectatur in videndo

Quo gloriosũ corpus dicĩ peruium.

D. Bon. vbi supra.

Vide.

A faciem humanã optime coloratã, quàm solem. Talis autem modus claritatis, ꝙ futurus sit i beatis, satis est mihi planus: quia in eis erit color ſm vltimã perfectionem cõplexionis cum refulgẽtia conueniente cõplexionibus suis. Si autem corpus beati sit capax lucis, & non tantum coloris, placet mihi ꝙ ponatur ibi. Talem aût perfectã claritatem ſm vltimam perfectionem complexionis cum refulgentia nomino dotem claritatis. Si quis autẽ obstet, ꝙ ſm dictũ Gregorij superius allegatum, corpus beatũ puum erit & coloratum, sicut coloratum vitrum, & cum hoc corpus illud erit lucidũ.

B Dico, ꝙ mirabile videtur. Nã ſm Auicẽ. 6. natural. lumen, lux & color habent diuersa receptiua, & minus potest aliquid esse receptiuum lucis & luminis, quàm lucis & coloris: quia susceptiuum lucis, est opacum & deusum: susceptiuum autem luminis, est puium. Vnde densior pars orbis lucida est, vt stella: nec potest per eam videri, ꝙ post eam est: immo eclypsat illud, vel aliam stellam. Aliæ autẽ partes orbis, luminosæ sunt, ac perspicuæ. Et ideo si corpora beatorum sunt lucida, non videtur ꝙ peruia esse debeant, neq. ꝙ per ista videri possit aliquod

C corpus. Susceptiuum autẽ coloris, est densum, quia color nõ est nisi in pspicuo termi nato: Inde magis videtur possibile, ꝙ corpus beati lucidum sit & coloratum, quàm sit lucidum & luminosum. Et tunc dici potest, ꝙ color, & lux, ſm se, non repugnant, nec ex parte susceptiui, nec ex parte agẽtis. & ideo simul ab agẽte creato possunt induci. Sed partes corporis perspicuę non sunt receptiuę lucis, sed luminis tantum, & ideo colorata, & quę habent lucem, non possunt esse perspicua: sed si sunt perspicua, & cũ hoc habent lucem, non sunt nisi sicut nocti luca. Hæc Scotus. Est etiam aduertendum,

D ſm Richardum, vbi supra, ꝙ claritas in corpore glorioso est ex merito volũtatis. Propterea occultatio, seu manifestatio eius, subdetur imperio voluntatis. Vnde Aug. 19. de ciuita. Dei, 27. cap. inquit: Imperabit Deus animo, & animus corpori, tanquam obedienti. Vnde in potestate corporis gloriosi erit claritatem suam manifestare vel occultare. Huius autem ratio est: quia si visibile videtur, ſm ꝙ agit in visum, ex hoc ꝙ agit, vel nõ agit in aliquod extrinsecum non fit aliqua mutatio in eo. Vnde sine mutatione alicuius proprietatis, quæ fit de perfectione corporis gloriosi contingere potest, ꝙ videatur, vel non videatur, seu in varia specie videatur. Quod quidem ad perfectionem gloriæ pertinere videtur, sicut de Christo resuscitato manifeste apparet. Nam Io. 20. Magdalenę hortulanus, & Lu. 24. duobus discipulis euntibus in Emaus peregrinus apparuit, non quia corpus suum taliter variaret, sed quia per mysterium voluit apparere sic. Demumque ab vtrisque disparuit, quia voluntariè sic misticè dispensauit. Secunda verò dos beatorum corporum, subtilitas dicta est. Secundum autem Richardum, vbi supra, Subtile dicitur a penetrandi virtute, secundum quod accipi potest ex verbis Philosophi in 2. de generat. E

Res enim triplici de causa penetratiua est. F primo propter paruitatem, secundo propter raritatẽ, tertio ꝑpter virtuositatẽ. Primo inquam propter quantitatis paruitatẽ, maxime secundum latum & profundum. Vnde acus, quamuis lõga, penetratiua est. Secundo propter raritatem, seu materiæ paucitatem, & sic aer penetratiu9 est valde. Tertio propter virtuositatem, id est propter virtutis actiuę magnitudinem: & sic vinum penetratiuum est multo magis, quã aqua simplex, quantumcunque sit simplex: quapropter aqua bibita cum modico vino, G magis refrigerat sanum, quam si per se biberetur sola: quia vinum facit eam ad loca corporis efficacius penetrare, ad quæ per se penetrare non posset. Secundum primam causam penetrandi non attenditur subtilitas corporum beatorum, quia in debita quantitate resurgent: nec etiam secundum causam penetrandi secundam: quia tota materia, quę necessaria est ad eorum essentiam, in eis resurget. Vnde quidam errauerunt dicentes, quod corpora beatorũ erunt tenuiora, vel rariora aere, siue vento. Vnde Grego. 14. moralium, versus finem ait: Non sicut Euticius Constantinopolitanæ vrbis episcopus scripsit, corpus nostrum in illa H resurrectionis gloria erit impassibile, ventis aereque subtilius. sed hoc stare non potest, quia Dominus post resurrectionem cum corpore palpabili resurrexit. Vnde Lu. 24. cap. ait: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habent, sicut me videtis habere. Materia autem carnis & ossis prædictã non patitur raritatem. Sed secundum tertiam causam attenditur subtilitas corporum beatorum. Per virtutẽ enim beatitudinis animę tanta magnitudo virtutis actiuæ erit in corporibus earundem, quod per eum multo efficacius poterunt penetrare, quam ignis vel aer. Vnde Anselmus

Res tripliciter dicitur penetratiua.

Quorũdã error.

A mus magnitudinem suæ virtutis activę cõsiderans, in libro de similitudinibus. c. 55. de quolibet beato sic ait: quod tantum erit fortis, quod si velit etiam terram commouere, possit. Hæc tamen fortitudo potius erit ad decorem & ad perfectionem, quàm ad aliquem actum exercendum. Hinc etiam Grego. vbi supra, ait: In illa resurrectionis gloria est corpus nostrum subtile per effectum spiritualis potentię, sed palpabile per virtutem naturæ. Denique de hac subtilitate Apostolus ait. 1. Cor. 15. di. Seminatur corpus animale, resurget corpus spirituale, id est, spiritui, ac spirituali voluntati subiectum. Nec est tamen intelligendum, quod corpus beatum taliter spirituale resurgat, quod in spiritum conuertatur, sicut secũdum Aug. quidam hęretici putauerunt. Et quod hoc esse nõ possit, potest probari duplici ratione. Primo, quia si Apostolus sic intelligeret corpora spiritualia nominare: pari etiam ratione nominaret corpora animalia, quæ in animam sunt conuersa, quod patet manifestè esse falsum. Secundo, quia si hoc possibile esset corpore in spiritũ iam conuerso, iam non resurgeret homo, qui quidem ex aïa & corpore naturaliter cõstat. Vtrũ aũt tale corpus gloriosum cũ alio stare possit, diuersi varia opinati sunt. Quidam enim dicunt, quod sicut duo corpora non glorificata, simul esse non possunt in eodem loco, sic etiam nec glorificata. Alioquin inconueniens sequeretur, scilicet quod in vno glorificato corpore potentia esset intrandi atque egrediendi corporis alterius partes, in alio quoque esset in potentia resistendi. Est tamen sententia antiquorum, quod corpus glorificatum potest esse simul in eodem loco cum corpore non glorioso: quod tñ nec fides, nec auctoritas habet & demonstratiua ratio contradicit. Aliquid tamen apparẽtiæ pro se videtur habere: nam sicut in corporibus non gloriosis ipsa grossities præstat impedimẽtum, ne duo corpora possint esse simul in eodem loco, quia vnum alteri resistentiã facit: ita grossities ista per subtilitatẽ glorię diuinitus amouetur, ne non gloriosum possit resistere glorioso. Et sic corpora gloriosa alia corpora penetrabũt, nõ illa diuidendo, sed subintrãdo manente distinctione & dimensione corporis vtriusque. Richar. vbi supra sentit, quod penetratio ianuarum atque cęlestium sperarum a corpore Christi facta, non fuit per dotem subtilitatis, sed per diuinam potẽtiã immediatè tantum. Vnde secundum eum, quia ex

Quorundam damnata haresis de corporib. gloriosis.

B (at "ctum. Nec est tamen intelligendum")

C (at "bile esset corpore")

An vnũ corpus gloriosũ possit stare cum alio corpore, ut deĩ corporum penetratio.

Antiquorum sententia.

D (at "poribus non gloriosis")

decreto diuinæ sapientię aderit diuina potentia infallibiliter cuicunq; beato: ad hoc vt faciat corpus eius esse simul cum non glorioso, sicut ipsi beato beneplacitũ erit: ideo magis dicitur corpus glorificatũ posse esse simul cum nõ glorioso, quàm non gloriosum cũ nõ glorioso vel gloriosum cum glorioso, quia non deceret diuinam virtutem facere corpus gloriosum cum glorioso, sicut cum non glorioso: quia decens est, quòd in eis locorum ordo seruetur. Propterea nunquàm necessitas aderit, nec congruitas, vt vnũ per aliud transeat: quia nunquàm vnum alteri se opponet, &c. Tertia autem dos, impassibilitas nominatur. Quãuis enim impassibilitas significetur negatiuo modo: tamen res per eam significata non est priuatio, sed habitus. Est enim qualitas in corpore ex redundantia beatitudinis animæ creatæ corpus prohibens ab omni passione suæ perfectioni contraria. Hæc sentit Richar. in 4. distinctio. 49. Talis autem impassibilitas resultabit ex virtute animæ suum corpus potenter continentis, ita quòd a nullo exteriori agente immutari valebit. Et quamuis Sanctorum corpora ex contrarijs composita sint, talis tamen contrarietas ad omnimodam æqualitatem, & concordiam reducetur. De tali dote. 1. Corint. 15. Apostolus ait: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Et iterum Apocal. 21. c. Io. inquit: Et mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neq; dolor erit vltra: quia prima abierunt. Item August. ad Dyoscorum ait: Tam potentem fecit Dominus animam, vt ex eius plena fęlicitate redundet in corpus sanitas perpetua. Tres enim impassibilitates, quantum ad præsens spectat, distingui possunt. prima primorum parentum in terrestri paradiso: secunda Sanctorum, qui sunt in cęlo: tertia puerorum, qui sunt in limbo. Prima autem fuit primorum parentum in terrestri paradiso tempore innocentiæ. Erant enim corpora Adæ, & Euæ impassibilia, quia poterant non pati: quia ne paterentur læsionem ab aliquibus poterant præseruari partim per propriam rationem, per quã poterant nociua vitare: partim etiam per diuinam prouidentiam, quæ sic eos tuebatur, vt nihil eis occurrerent ex improuiso, a quo læderentur. Secunda impassibilitas est Sanctorum, qui sunt in cœlo: & hoc est aliquo modo non posse pati. Tertia autem impassibilitas est puerorum, qui in limbo sunt.

E (at "decreto diuinæ")

De impassibilitate.

F (at "autem dos, impassibilitas")

G (at "ra ex contrarijs")

Tres impassibilitates distinguuntur.

H (at "lo: tertia puerorum")

A bo sunt. Nam secundum opinionem eorum, qui tenent ꝙ tales non cruciantur pęna sensus: erit nihil omnino pati, & hoc nō ex potentia resistendi extrinsecæ læsioni, quam nō habebunt: sed ex ordinatione misericordiæ Dei, quæ non permittet eis aliquid adhiberi, per quod habent aliquo modo lædi. Ex hoc patet, ꝙ si post resurrectionem locarentur in igne, læderentur ab eo, nisi diuinitus tuerentur. Secus autem de corporibus beatorum, quæ si ponerentur etiam in inferno, non sentirent aliquam lęsionem. Quarta vero dos corporum, agilitas dicta est, quia erunt agilia. Vnde Esa. 40.

Agilitas quarta.

B Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem: assument pennas vt aquilæ: current & nōn laborabunt: ambulabunt & non deficient. Secundum enim Richar. in 4. di. 49. ad motus agilitatis tria concurrunt. primo fortitudo virtutis motiuæ, secūdo habilitas mobilis ad motum, tertio istorum duorum perfecta coniunctio: quæ scilicet requiritur inter mobile & motorem. Primum erit in beatis per gloriam animæ iam beatæ. Secūdum erit in corpore per quandam qualitatem, qua habile erit moueri secundum voluntatem animæ suæ in nullo penitus ei resistens: quæ quidem qualitas dos agilitatis

C merito nuncupatur. Tertio erunt ista duo coniuncta simul. Per ista enim duo perfecta coniūctio erit inter corpus & animam, quæ requiritur inter mobile & motorem: sicut per impassibilitatem perfectè vnietur animæ, vt formæ danti complementum primi esse. Vnde anima ita velociter poterit corpus suum mouere, sicut sine corpore potest mouere seipsam. Quod satis innuit Augustinus 22. de ciuita. Dei, c. 30. di. Vbi volet spiritus, ibi protinus erit & corpus. Nec tamen per hoc intendit dicere, ꝙ in instanti ipsum moueat: quia nec seipsam sine corpore posset mouere de loco ad locū in in-

D stanti. Et iterum Augustinus in quæstionibus de resurrectione ait: Corpus gloriosum vtraq; interualla pari celeritate contin get, sicut radius solis. Et hoc dicit, quia imperceptibiliter quasi mouebitur propter temporis breuitatem, secundum quosdam.

Vnde quatuor dotes corporum beatorum habebunt originem. Cap. 2.

SEcunda consideratio circa beatorū corporum dotes est, vnde Sancti in corpore præmiabuntur: hoc est vnde habebit originem gloria beatorum corporum. Secundum enim Bonauen. in 4. dist. 49. est lo- E qui de dotibus corporum beatorum, vel quantum ad dispositionem, vel quantum ad consummationē. Primo quantum ad dispositionem sic dico, ꝙ dicūt dispositiones quę sunt qualitates absolutę ipsius corporis, quæ dantur sibi a Deo in reformatione illius. Secundo quantum ad consummationem sic dico, ꝙ sunt a gloria animæ, siue ab anima gloriosa. Vnde sicut in præsenti anima in corpus influit & per illā influentiam corpus est coloratius, corpus est durabilius, corpus est virtuosius, corpus est agilius, q̄ cum anima separatur ab eo. Sic dico in proposito suo modo, ꝙ anima gloriosa in corpus suum influēs oēs istas dotes, ad quas di- F spositiones habebat, per sui reformationē perficit & consummat. Vnde credo ꝙ si corpus separaretur, ꝙ et si esset clarum, non tamen vt nunc. Ex his igitur patet, ꝙ præexigitur, ꝙ a Deo reformetur humile, s. corpus, & per istā influentiā animæ ista humilitas consummet. hęc ille. De reformatione ad Phil. 3. Apost. ait: Saluatorem expectamus Dn̄m nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. De influentia animæ in corpus suū, Diony. ad Dyoscorum scribit: Beatitudo non est corporū, sed G ab animabus redundat in corpora. Quæ aūt sit influentia harum dotiū, & quomodo aīa influat in corpus suum, ponit Bonauen. in Breuiloquio dicēs. Primo. n. quia spiritus illustratus & glorificatus erit in visione lucis æternæ: ideo claritatē suo corpori ministrabit. Secundo, quia dilectione Dei spiritus erit summē spiritualis effectus: ideo correspondentē subtilitatē & spiritualitatē corpori suo impartietur. Tertio vero, quia tentione & possessione impassibilitatis Dei spiritus humanus oīno impassibilis fact⁹ erit, ideo corpori suo tā intra q̄ extra omnimodā impassibilitatē præstabit. Quarto, quia ex H his tribus iam dictis spiritus promptissimus erit ad tendendū ad Deū: iō in suo corpore glorioso summā agilitatē cōmunicabit. Et sic per has quatuor dotes fiet corpus spiritui totaliter cōformatū, atq; subiectū: Necnon & ratione earū fiet idoneū sequi ipsum & locari in regione, quæ est regio beatorū: quia in his proprietatibus seu dotibus corpora nostra cęlo empyreo similantur, vt sic anima conformetur Deo, corpus animæ, cęlū corpori, firmamentū cęli empyreo cęlo & planetæ firmamento, & elementa planetis: ac per hoc a summo capite Deo & Dn̄o nostro

D. Bon. vt supra.

Corpus redditur spiritui conforme per quatuor dotes corporis gloriosi.

A nostro Iesu Christo vsq; ad oram vestimẽti eius plenitudo dulcedinis suæ redundet:& quantum decet, vel est possibile, deriuetur, iuxta propheticum dictum, Sicut vnguẽtũ in capite, quod descẽdit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Syon: atq; per hoc quasi per hierarchicos gradus anima in præsenti vita gradatim per considerationem reducatur ad suum principium Deũ, in quo beata æternaliter requiescet.

B *Quòd propter meritum quatuor virtutum cardinalium beatis corporibus quatuor dotes tribuentur. Cap. 3.*

Tertia consideratio est, quare Sancti in corpore præmiabũtur. Circa quã notãdum est, ꝙ licet hæ quatuor dotes corporis redundent ex substantiali gloria animarum, & principaliter dentur propter meritum theologicarum virtutum: nihilominus quia iusti fuerant in quatuor virtutibus cardinalibus exercitati: ideo quatuor prædictas dotes merito consequẽtur. Cardinales autem virtutes hæ quatuor nũ-
C cupantur, s. temperantia, prudentia, fortitudo, & iustitia. Prima quidem virtus temperantiæ hominem perfectè manifestat luminosum in præsenti vita, in abundantia illum refrænando, & in prosperis humiliando, iuxta quod Dñs ad hanc virtutẽ inducens, Matthęi 5. c. ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona: & glorificent patrem vestrũm, qui in cœlis est. Per hanc aũt tã splendentem virtutem habitam in præsenti, corpus in futuro exornabitur quodãmodo summa luce, quæ claritas nominatur. Secunda autem prudentiæ virtus multã subtilitatem in ho-
D mine operatur. Nam primo omnibus tribus temporibus mentem illius subtiliando extẽdit, atq; dilatat, vt de præterito doleat, de præsenti ordinet, & de futuro disponat, iuxta diuinæ voluntatis normam, secundũ ꝙ Dñs Matthæi 10. ait: Estote prudentes, sicut serpẽtes; & simplices, sicut columbæ. Secundo mentẽ subtili liberalitate disponit, omnia temporalia prudenter dispensando, transitoria pro æternis, iuxta Christi cõsilium, Matth. 6. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Tertio subtiliter corpus regit, sibi sola necessaria ministrando, iuxta Christi monitionem, qui Lucæ 21. c. ait: Attendite autem vobis, ne grauentur

Virtutes cardinales, quæ.

corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ. Quarto subtiliter cogitationes mentales disponit pro beneficijs iam acceptis timendo diuinam iustitiam, & sperando in diuina misericordia, iuxta verbum Prophetæ, qui ait: Declina a malo, s. propter Dei timorẽ: & fac bonum, s. propter diuinam spem. Vnde talis prudentia in talibus subtiliter exercitata corpori suo perpetuam subtilitatem acquirit. Tertia autem virtus fortitudinis voluntate, & opere se exercet propter diuinum amorem sustinere labores, sicut Apostolis dictum est: Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpente, & accipietis regnum æternum. Propterea digne meretur acquirere corpori fortitudinem immortalem, quæ impassibilitas nominatur. Quarta autem iustitia in homine exercitata vnicuique tribuit sua. primo summo creatori reddit dilectionem, obedientiã gloriam, & honorem, sicut Matth. 22. cap. scriptum est: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, i. supra omnes res tẽporales, supra corpus, & supra animã: qa qui hoc modo diligit, oĩa prædicta seruat. Secundo reddit ipsi homini odiũ, & despectionẽ, sicut Io. 12. c. G
ait Dñs: Qui odit animã suã in hoc mũdo, in vitam æternã custodit eam. Tertio proximo, sicut sibijpsi dilectionem, iuxta pceptũ Dñi, Luc. 10. Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Quarto cuilibet alteri creaturæ reddit delectationẽ, ac dilectionẽ propter Deũ, sicut Propheta ait, Delectasti me Dñe in factura tua: & sic talis est pfectè iustus. De hac iustitia Prouerb. 15. c. dictũ est, In abundanti iustitia virtus maxima est. Propterea cum talis iustus nihil sibi retineat contra rectum iudicium rationis, nihil indebitè potest eum grauare, ideo summa agilitate remuneratur. H

Quòd in quolibet corpore glorioso quadruplici ratione variæ erunt beatitudinis dotes. Cap. 4.

Quarta consideratio est, quantũ Sancti in corpore præmiabuntur. Omnes quippe quatuor dotes corporũ beatorũ perfectiores in vno, quàm in altero erunt, licèt in præsenti seculo difficile sit intelligi saltẽ de trib. s. de impassibilitate, subtilitate, & agilitate. Vnde si aliquod corpus beatũ amplius, quam aliud ponderaret, necessario sequeretur ꝙ vtrũ-

que

A que alicuius ponderis esset, & sic de impassibilitate, atque subtilitate dicendum est: de claritate aliter satis manifeste apparet. Nam etsi vnum corpus altero lucidius est: non tamen sequitur quòd in vtroque illorum sit obscuritas quædam. Intelligendum est tamen, secundum Bonauent. quòd possunt rationes aliquę assignari, quare in beatis possint dotes non esse æquales. Nam si quis obstet, dicés, quòd magis & minus dicitur per admixtionem contrarij maiorem vel minorem, quando ibi tantum summú est, vbi nihil admixtum de contrario reperitur. Sed omnes dotes in omnibus beatis nihil habent admixtum de contrario, ergo videtur quòd in omnib. ęqualiter esse debent. Ad quod dicendum, quòd quędam recipiunt magis & minus per contrarij impermixtionem: vt puta quãdo vtrúque contrariorum est aliqua natura, vt album & nigrum. Quędam recipiunt magis & minus per accessum, ad complementum: sicut sunt ista, quorum opposita sunt priuationes, vt bonum & lucidum. Dico ergo, ꝙ dotes gloriosi corporis recipiunt magis & minus per accessum ad terminú: non per admixtionem contrarij. Rursusque notandum est, quòd in recipientibus magis & minus quædam sunt quæ dicunt priuationem simul & positionem, sicut im passibile, quod dicit virtuté ad non patiendum: Et dicit priuationem passionis, similiter subtile & agile. Et dico, ꝙ quantum ad priuationem, quia totum & vniuersaliter priuat: non recipit magis & minus. Sed quantum ad positionem, quæ est in summo, recipit magis & minus. Et hoc modo patet, quomodo in beatis dotes possunt non esse æquales. Ratio autem, quare magis in vno, quàm in altero hæ dotes perfectiores erunt, potest quadrupliciter assignari. primo ratione meriti, secúdo ratione præmij, tertio ratione diuinę ordinationis, quarto ratione naturalis dispositionis. Primo quidem erunt perfectiores in vno quàm altero, ratione meriti. Quia. n. huiusmodi dotes sunt præmia, quæ dantur ex meritis, & merita differétia erunt: ideo præmia esse differentia necesse est. Vnde & Io. 14. c. Dominus ait, In domo patris mei mãsiones multæ sunt. Nam secundum Gregor. in 4. dialog. Et vna est beatitudo, quam illic percipiút, & dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur. Secundo erunt perfectiores in vno, q̃ in altero, rõne pręmij: quia corporis dotes, sicut ex præcedétibus patet, habebunt originem ex influétia animæ gloriosæ in Deo. Sed quia tales influentiæ in bonis dispares erunt: ideo necesse erit perfectiores eẽ dotes in vno, q̃ in altero. Vnde perfectior anima secundú voluntaté suá habebit corpus lucidius, subtilius, impassibilius, & agilius. Erit nihilominus Sanctorum volútas beata rationi coniuncta: Nec appetet, ꝙ non dét, sed voluntas animæ melioris rationabiliter volet istas dotes perfectius secundum Richar. in 4. Hæc enim de claritate. 1. Cor. 15. c. Apostolus manifestè dicit, Stella a stella differt in claritate. per stellas intelligens ad literam corpora fulgida beatorum. Tertio erit diuersitas inter dotes coæqualiú beatorum ratione diuinæ ordinationis. Multi quippe erunt sancti in gloria coæquales, inter quos erunt, qui cum solo baptismo absque alijs meritis ex hac vita decesserũt: Nec tamen ex hoc sequitur, ꝙ inter eos diuersitas gloriæ non sit futura, licet substantialis gloria inter illos non sit diuersa per se, sed ex circunstantijs omnino nobis in præsenti vita occultis, nisi innotescerent ex reuelatione diuina. Quarto secundum Scotum in 4. Erit differentia etiam inter beatos coæqualium dotis ratione naturalis dispositionis, seu complexionis, sicut etiam circa finem huius sermonis patebit. Propter has igitur quatuor rationes, perfectiores etiam erunt corporis sensus in vno, q̃ in altero, atq; inter pares diuersi, cú secundum perfectionem, & varietatem corporú beatorum etiã ipsi humani sensus habeant perfici, & diuersimodè variari. E

D. Bona. vbi supra

B

Quomodo dotes corporis gloriosi recipiũt magis & minus.

D

F

G

Articvlvs Secvndvs

De multiplici, & varia perfectione corporum beatorum.

Secundum quidem mysterium contemplandum est de corporum beatorum perfectione. Et circa hoc mysterium ét quatuor considerationes ponantur. prima de beatorum ætatibus, secunda de eorum sensibus, tertia de eorum deformitatibus, quarta de eorum superfluitatibus. H

Qua ætate omnes beati erunt in paradiso. Cap. 1.

Prima consideratio est de eorum ætatibus. Ætas enim, vt ponit Richar. in 4. sumitur pro statu corporis, & virtutis: qui ex annis

A annis relinquitur in humano corpore, secundum quem modum accipiendi ætatem dicimus, quòd Adam factus fuit in ætate virili. Et sic dico, quòd omnes beati in eadem ętate erunt in gloria sempiterna: quia omnes resurgent in statu corporis, & naturalis virtutis, quam habituri erant, si tantum vixissent: vel habuerunt, qui tantum vixerunt, hoc est in tempore, ad quod terminatur perficiendi motus, qui circiter de lege communi est illud tempus, quo Christus mortuus est. Vnde August. 22. de ciuitate Dei, c. 15. ait: Quod commemorauit

Qua ætate resurgemus.

B Apostolus de mensura ætatis plenitudinis Christi: sic accipiamus dictum, vt nec intra, nec infra iuuenilem formam resurgant corpora mortuorum in optimo statu corporis, ad quem Christum peruenisse cognouimus. Propter enim perfectionem naturæ decet, vt resurgant in optimo statu corporis, quem habuerunt, vel si tantum vixissent erant naturaliter habituri. Ille autem status est in termino motus perficiendi. Ex quo patet, qꝫ paruuli, atque decrepiti ad prædictam omnes reducentur ætatem.

Quomodo perfecti erunt quinque gloriosi sensus corporis. Cap. 2.

C Secunda consideratio est de beatorum sensibus gloriosis. Quilibet enim sensus erit in sua perfectione. Sed aduertendum est, quòd sicut ex præcedentibus patere potest, anima per gloriam substantialem glorificabitur in omnibus sensibus spiritualibus. Videbit enim Deum per claram & facilem cognitionem, gustabit Deũ per dilectionem, tanget Deum per adhæsionem, odorabitur Deum per transformationem, audiet Deum per suæ voluntatis impletionem. Ex his igitur sensibus in anima glorificatis redundabit gloria in sen-

De perfectione sensuũ in resurrectione.

D sibus corporis gloriosi. Et quantò magis erit aĩa glorificata a Deo in sensib. suis: tãto magis in corporeos sensus maior gloria redundabit. Propterea de singulis corporis sensibus videamus. Primo quidem de visu. Erit enim visus tantæ perfectionis, quòd ab extrinseco non poterit corrumpi vel impediri. Nam sine obstaculo videbit cuncta corporalia. vnde duodecim nobilitatibus decoratus erit. Primo quidem videbit omnia intra, sicut extra & cordis & corporis armonias, atq; interiorum membrorum dispositionem. Vnde Commentator super Angelicam hierarchiã inquit:

Primo.

Postquàm Christus reformauerit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ in illa immortalitate Sanctorum corpora sibi inuicem erunt fulgentia, & puritate transfulgẽtia. Sed hoc intelligẽdum est, sicut dictum est supra, in 1. cap. artic. præceden. vbi verba Gregorij declarantur. Secundo videbit oculus subtus sicut supra, tertio videbit de longè sicut de propè, quarto videbit minima sicut magna: nam videbit atomum in oriente, si ipse in occidente maneret. quinto videbit retro sicut ante non se vertendo. sexto videbit superiora, oculos non leuando. septimo videbit inferiora, oculos non inclinando. octauo videbit diuersa obiecta, & quasi infinitos radios, tanquàm vnum vel quasi vnitos. nono videbit quodlibet obiectum, & quodlibet omnium prædictorum, quasi infinitorum radiorum ab altero separatim. decimo videbit in nocte sicut in die. vndecimo videbit oculis clausis sicut apertis. duodecimo videbit absque vllo labore, & infatigabiliter omnia supradicta. Ratio autem dictorum est, quia corporalis visus subditus est voluntati, vt dictum est. Vnde Esa. 60. Videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuũ. Secundo auditus perficietur. Nam nullum obstaculum illum poterit impedire, vel cõturbare. In tribus maxime perfectus erit. Primo namque audiet simul omnes voces, & sonos, & omnes cantus totius cœlestis regni sine reuerberatione aeris. Secundo discernet in cantibus, & sonis, & vocibus vnum ab altero ita distinctè, quòd nullus sonus, aut vox ab altero poterit impediri. Tertio quidem audiet sine obstaculo omnes cantus, sonos, & voces ita de longè, sicut de prope, quæ omnia nobis nunc sunt impossibilia. Tertio autem odoratus tanta perfectione decorabitur, quòd etiam in se tres contineat virtutes. Primo quidem odorabit insimul omnes odores, tanquàm si solummodo esset vnus odor. Secundo autem odorabit distinctè vnumquemque odorem ita, vt nullus odor ab alio impediatur. tertio odorabit de longinquo, sicut de propinquo, quæ omnia nunc a nobis seruari non possunt. Aduertendum est tamen, quòd nulla corruptibilis creatura obiectum delectabile potest esse gloriosis sensibus beatorum, nec in visu, nec in auditu, nec in odoratu, neque in alio sensu. Quarto gustus, & tactus in præsenti vita quodammodo consimiles di-

E F G H

Secundo. *In tribus præcipue erit perfectus sẽsus* *Tertio.* *Quarto.*

A ci possunt. Nam gustus particularis est tactus: Tactus quidem est in omnibus subiectis quinque sensuum, & in partibus sensitiuis. Tactus est gustus & sensus vniuersalis. Potest etiam dici, quòd gustus non erit in patria, in aliquo actu qui deseruiat nutritiue: sed tantum inquantum est apprehensiuus saporum. Redundabit quidem dulcedo animæ gloriosæ in sensum gustus: & secundum quosdam creabit in lingua, & gustu Beatorum quandam suauissimam humiditatem, atque illum saporem, qui correspondeat perfectioni illius Sancti, cuius scilicet erit lingua, & cum

B tali sapore palatum, & lingua in perpetuū incorruptibiliter seruabuntur. Richar. tamen vbi supra, sentit quòd talis humiditas in palato, & gustu, aut fiet a Deo per creationem, aut creabitur in ea ex vi beatitudinis animæ. Quinto vero tactus perficietur, atque inexpressibili delectatione iucundabitur. Quia nempe anima quietissima suauitate adhærebit Deo: hinc quippe est, quòd corpori suo iuncta hanc iucundissimam adhærentiam illi impartietur. Sed quia anima gloriosa est: hinc est quòd gloriam suam toti corpori suo communi-

Quinto.

C cabit per experientiam tanti altissimi, & gloriosissimi sensus, quòd in præsenti vita non potest bene intelligi, aut credi, nisi forte ab his, qui per priuilegium singulare excessiuè in toto corpore aliquam diuinalem dulcedinem experimentaliter experti sunt. Talis autem perfectio sensuum prædictorum, sicut ex præcedentibus patet, procedet, quia voluntas subiecta Deo corpori, & eius sensibus ad libitum imperabit, sicque parebit corpus cum sensibus suis animæ, sicut anima Deo.

Quòd deformitates in corporibus beatis reformabuntur. Cap. 3.

D Tertia consideratio est de Beatorum deformitatibus. Omnis enim corporis deformitas, secundum quòd accipi potest ex sententia August. 22. de ciuitate Dei, cap. 19. ad quatuor reduci potest. Primo potest esse deformitas in colore, secundo in figura, tertio in diminutione, quarto in superabundantia. Sed quia electi conformes esse debent primogenito Dei Domino nostro Iesu Christo, in quo omninò nulla deformitas fuit: ideo necesse erit, quòd in beatis primo si fuerit deformitas in colore, sicut contingit

E in Indianis, vel in quibuscunque alijs turpiter coloratis, reformabitur ad plenitudinem formosi coloris. Secundo si fuit deformitas in figura, quia deformis erat in vultu, vel erat gibbosus, seu claudus, & sic de similibus, reformabitur ad formosam figuram. vnde & cicatrices, quæ modo videntur ad indecentiam, erunt in martyribus ad decorem. propterea August. inquit: Decebit in illo nouo seculo, vt indicia gloriosorum vulnerum in illa immortali carne cernantur: quamuis omnia, quæ tunc apparebunt vitia non erunt deputanda, sed virtutis insignia, sicut 1. Corinth. 15. cap. Apocal. ait; quòd resur-

Vide Magist. in 4. quia oēs deformitates reformabūtur.

F gent in virtute. Ipse quoque Dominus cicatrices retinebit; quas in iudicio demonstrabit, dicens illud Zachar. 13. His plagis plagatus sum in domo eorum, qui me diligebant. Tertio, si fuit deformitas in diminutione, quia fuit magnus vel paruus, seu defecit in membris, ad quantitatem & integritatem debitam reducentur: quia secundum Apostolum. 1. Corinth. 15. mortui resurgent incorrupti, id est, integri & perfecti. Quarto, si deformitas fuit in abundantia, sicut in gigante, vel in alio nimis magno: aut habuit homo superflua mem-

G bra, & consimilia: omnes tales ad debitam formam reformabuntur. Et sic corpora beatorum sine omni deformitate resurgent, quia omnis deformitas ad aliquod vitium naturæ pertinet. Sed secundum August. vbi supra, corpora Sanctorum resurgent sine vllo vitio, seruata integritate naturæ. Cōcordat cum supradictis Bonau. in Centiloquio, & Richar. in 4.

Quòd in corporibus beatis conseruabuntur vngues, capilli, & intestina. Cap. 4.

H Quarta consideratio est de Beatorum superfluitatibus. Circa hoc autem, secundum Richar. in 4. distinct. 44. notandum est; quòd in humano corpore quædam sunt de principali intentione naturæ, quædam autem sunt de secundaria ipsius naturæ intentione, vt ea quæ sunt ad prædictorum conseruationem, atque decorem, sicut in arboribus folia esse cōtingit. vnde Philosophus in secundo de anima, dicit quòd folium corticis est cooperimentum, cortex autem fructus: sic in humano corpore sunt capilli, & vngues. Pili autem barbæ, secundum August. 22. de ciuitate

A ciuitate Dei, cap. 4. non sunt pro munimento, sed pro virili ornamento. Et quia in homine non tantum resurget id, quod est de primaria eius perfectione, & prima naturæ intentione, sed etiam id, quod est de secundaria ipsius naturæ intentione. Ideo vngues, pili barbæ, & capilli in homine beato resurgent, & erunt in paradiso. Vnde Matth. 10. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. & Luc. 21. Capillus de capite vestro non peribit. Aduertendum est tamen, quòd vngues, & capilli capitis, & barbæ, resurgent in illa quantitate, quæ magis est ad ornamentum corporis, & decorem. Vnde non est intelligendum, quòd resurgat quicquid per tonsuram, vel rasuram de supradictis amotum est. Nam sicut Augustinus in Enchyridion, 52. cap. ait, & Magister recitat in 4. 44 distinct. cap. 2. indecorum aliquid ibi non erit. Nec tamen intelligendum est, quòd resurgat propter eorum, quæ sunt de prima intentione naturæ conseruationem, quia incorruptibilia corpora resurrectura sunt; sed propter ornatum, & decorem, necnon propter secundariā perfectionem naturæ. Item secundum Bonauent. vbi supra, intestina sunt de naturæ pulchritudine. vnde August. in lib. 22. de ciuitate Dei ait, quòd in gloria sempiterna in interioribus visceribus, quæ nullum decus modò videntur habere, ita pulchritudo rationis delectabit, vt omni formæ apparenti, qui oculis placet, secundum mentis iudicium præferatur.

Seruātur capilli in corporib. Beatis.

B

C

D

Articvlvs Tertivs

Quòd quilibet beatus omnibus alijs beatis per quandam emanationem quadrupliciter participat gloriam suam.

H Tertium mysterium contemplandum est de Beatorum corporum participatione, & communicatione. Omnia quidem corpora Beatorum ita de longè, sicut de prope per totum cœlorum regnum gloriosis corporibus sensibus proportionabiliter in obiectum constituta sine fine perseuerabunt, ita vt quilibet Beatus omnibus, & cuilibet sit obiectum, & omnes habeat in obiectum. Quatuor quidem singulares delectationes participabit, & communicabit quilibet Beatus omnibus gloriosis per sui corporis instrumentum. primo in odore, secundo in voce, tertio in splendore, quarto in pulchritudine, & colore. E

Quòd quilibet Beatus communicabit omnibus alijs gloriosis singularem odorem, & in quibus per odoratum delectabuntur. Cap. 1.

Primo quidem participabit quilibet Beatus tā de longè, quām de propè omnibus gloriosis singularem delectationem in odore. Nam quodlibet beatum corpus per totum paradisum spirabit particularē fragrantiam singularis odoris in sua vltima perfectione. Hanc delectationem de omnibus Sanctis, Sancti omnes participabunt sine his tribus. Primo sine cerebri resolutione, econtra modo odoratus sentiri non potest, nisi fiat in cerebro resolutio quædam. Secundo sine terrestri fumositate, & euaporatione. Odor etenim rei quidam est vapor terrestris ab ea progrediens: Vnde nisi teneatur reclusa euaporat, atque odorem perdit. Tertio sine odoratæ rei putrefactione. econtra modo per multam odorationem, & applicationem putrescit pomum, quia attractio fit odoris. Omnia autem defectibilia illa, quæ sunt in mundo, non erunt in paradiso. In tribus omnes Beati per odoratum maxime delectabuntur. Primo in odore corporis Christi. Vnde Cant. 1. In odorem curremus vnguentorum. Secundo in odore Virginis gloriosæ: propterea Cant. 3. de Virgine ascendente cum anima & corpore omnes Beati dicunt: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus mirrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Tertio in odore omnium Beatorum, sicut prædictum est: Vnde Apocal. 5. Habentes singuli cytharas, & phyalas aureas plenas odoramentorum. Cytharæ sunt corpora Sanctorum, sicut patet in sermone 65. artic. 2. in principio primi cap. Phyalæ sunt quædam vasa lucida & lata: & designant animas Beatorum, quæ Deum vident, & amplè amant. Et hæc plena sunt odoramentorum.

F

Odor beatorū 3. & qualis.

G

H

Quòd

A *Quòd vox gloriosi cantus, & melodiæ cuiuslibet gloriosi in auribus omnium beatorum singulariter resonabit, & in quibus omnibus alijs armonijs Sancti delectabuntur.* Cap. 2.

SEcundo participabit tam de lōgè, quā de prope singularē delectationem in voce. Nam quilibet Beatus cantabit in propria corporali, & singulari voce, quæ ab omnibus particulariter discernetur. In tribus audibilibus specialiter delectabuntur omnes cœlestes ciues. Primo in laudibus, & cantibus omnium beatorum: vnde Apocal. 19. Ioannes has laudes spiritualiter audiuit: & de illis ait, Post hæc audiui vocem quasi tubarum multarum in cœlo dicentium, Alleluia: Laus, gloria, & virtus Deo nostro. Laus quidem ratione bonitatis, quæ attribuitur Spiritui sancto. Gloria ratione sapientiæ, quæ attribuitur Filio. virtus, id est, honor ratione potentiæ, quæ attribuitur Patri Deo nostro, scilicet cantari debet. Secundo in consonantijs orbium firmamenti. id est, septem planetarum. Vnde Iob 38. Concentum cœli quis dormire facit? Tertio delectabuntur in armonia quatuor elementorum. Vnde Sapien. vlti. In se enim elementa dum conuertuntur, sicut in organo qualitates immutantur, & omnia sonum suum custodiunt. loquitur de tempore post resurrectionem.

In tribus audibilibus delectabūtur oēs ciues cœlestes. B

C

Quòd quilibet beatus particulari suo splendore, atque colore totam cœlestem patriam illustrabit. Cap. 3.

TErtio participabit tam de longe, quā de prope singularem delectationem in splendore, & candore. Nam quodlibet beatum corpus suo singulari, & particulari radio, & colore totum paradisum irradiabit refulgens amplius, quàm in præsenti vita capere possit intellectus humanus. Est tamen intelligendum, secundum Richar. in 4. distinctio. 49. quòd differunt prædictæ luces corporum Beatorum a luce corporis Christi, & inter se secundum magis, & minus, quod notat Apostolus. 1. Corinth. 15. Alia erit claritas Solis, alia claritas Lunæ, alia claritas stellarum. Stella autem a stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Sic etiam dicit Magister sententiarum, dist. 49.

D *Splendor corporum gloriosorū*

Erit claritas corporum differens secundum differentiam gloriæ animarum. Quod quidem rationabile est. Nam ex claritate beatitudinis animæ in corpus claritas redundabit, sicut iam dictum est. Propterea secundum proportionem, qua beatitudo animæ Christi excedit cuiuslibet animæ alterius beatitudinem: sic & lux corporis Christi lucem futuram in quocunque Sancto superat, & excedit. Vnde in prædicto Apostoli verbo claritas corporis Christi claritati solari assimilatur, iuxta illud Malach. 4. Vobis timentibus nomen meum orietur Sol iustitiæ. id est, Christus. Claritas autem aliorum Beatorū respectu Christi, stellarum lumini comparari potest: Claritas vero Virginis gloriosæ, secundum quosdā comparatur Lunæ. Comparari etiam potest ipsi Lunæ claritas puerorum, qui post baptismum moriuntur, antequàm perueniant ad annos discretionis. Nam sicut Luna a seipsa non habet lumen, sed ab ipso Sole: sic & isti gloriam minimè habent ex proprijs meritis, sed ex merito Christi. Baptismus enim, in quo ipsi abluti sunt, ex Christi passione efficaciam habet.

E

F

Claritas puerorū Lunæ cōparata.

Quòd quilibet gloriosus totam cœlestem curiam sua particulari pulchritudine delectabiliter decorabit. Cap. 4. G

QVarto participabit tam de longe, quàm de prope singularem delectationem in colore, & pulchritudine. Nam quodlibet beatum corpus dotatum erit, & ornatum colore, formositate & pulchritudine singulari: quia secundū Scotum, quilibet habebit colorem pulchrum, secundū gradum complexionis suæ, & secundū merita sua. Erūt igitur corpora beatorum non tantū lucida, sed ēt colorata colore, & pulchra pulchritudine singulari. Vnde Augus. 22. de ciuitate Dei, c. 9. Omnis pulchritudo est partiū conuenientia cum quadam coloris suauitate. Sed corpora gloriosa pulcherrima erunt: ergo habebunt suauitatē coloris. Huius ēt sniæ est Bonau. in 40. dist. 89. vbi exemplum ponit de ense, qui non tantū splendorem, sed etiā habet colorē. Item de carbone, qui per sui naturam alicuius coloris est, & adueniente igne efficitur luminosus: Sic beati habent corpora colorata propter naturam quatuor elementorum, & eorū qualitatū, ex quibus humana corpora consistunt, sed luminosa sunt ratione luminis superadditi. Et iterum Scotus H

D. Bona. vbi supra

A Scotus vbi supra inquit, quod corpora beatorum erunt clara. Claritas tamen hæc, est refulgentia quædam: & addit super lucem & colorem sui manifestationem. Pro quanto dicit perfectè manifestationem sui, eo modo, quo dicitur clara lux, vel clara veritas, & clara intelligentia. Hoc ergo modo erunt clara corpora beatorum, quia habebunt perfectam manifestationem coloris sui, eo quòd habebunt colorem sui perfectè manifestatum, scilicet per totum paradisum. Nam quilibet habebit colorem pulcherrimum suæ complexionis. Nec omnes habebunt eundem colorem, nec secúdum

B eundem gradum, qui habent similem colorem, eo quod commensurationes cœlorum sequuntur commixtiones primarum qualitatum: & sic secundum diuersas complexiones habebunt varietates colorum. Quemadmodum & modo magis delectatur vnus in vno colore, quàm in alio, qui conueniens est suæ complexioni. Nec insuper omnes erunt æquè clari etiam habentes similem complexionem, sed secundum merita sua, iuxta illud Apostoli. 1. Corint. 15. Stella a stella differt in claritate. Hæc Scotus. Richar. vero vbi supra, addit etiam, quòd non omnes corporis partes in quolibet Sancto erunt æqualiter claræ & coloratæ: sed secundum proportionem illam, quam magis requirit corporis pulchritudo. omnia autem supradicta resultant in pulchritudinem admirandam. Festinemus ergo ingredi hanc gloriam sempiternam, vbi est certa securitas, secura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda formositas, formosa societas, & æterna festiuitas: ad quã misericorditer nos perducat ipse Rex gloriæ Dominus Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritusancto viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

Sco. in 4. dist. 49.

C

D

SABBATO

post Resurrectionem.

De accidentali gloria, quæ est in Beatis.

Sermo LXIIII.

Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Psal. 132. Iam ad tertium Beatorum præmiũ descẽdamus, quod accidentalis gloria nuncupatur. Est enim gloria accidentalis, quæ bonum creatum habet pro obiecto: quæ ideo sic denominatur, quia tale præmium non est de ratione beatitudinis animæ nostræ, eo quòd sine illo verè potest esse beata. Vnde August. lib. 5. Confessionum, inter principium, & medium de bonis creatis ad Deum loquens inquit: Beatus autem, qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui vero te, & illa nouit, non propter illa beatior, sed propter ipsum beatus est. Quid autem sit bonum illud, quod habet accidentalis gloria pro obiecto, dicendum quòd nihil aliud est, quàm gaudium, quod ex amore proprio, & communi, & actiuo, & passiuo inter Sanctos habito generatur. Et in

Gloria accidentalis in Beatis.

E

F hac gloria consistit octaua contemplatio de gloria paradisi. Hoc igitur gaudium contemplans Propheta, quasi inuentiuè, atque admiratiuè ait: Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum. In quibus verbis triplex mysterium de accidentali gloria declaratur. primum est gloriosæ singularitatis ibi, ecce quàm bonum. secundũ est gloriosæ iucunditatis ibi, & quàm iucundum. tertium est gloriosæ societatis ibi, habitare fratres in vnum.

Psal.

ARTICVLVS PRIMVS.

G

De quadruplici præmio beatorum.

Primum mysterium est gloriosæ singularitatis: quasi videret Propheta in spiritu eleuatus accidentalem gloriã beatorum, & de gloriosa singularitate innumerabilium Beatorum admirans ait: Ecce quàm bonum. Quatuor quidem sunt præmia, quibus Beati in patria præmiantur. primum dicitur aurea, secundum aureola, tertium palma, quartum fructus.

Quòd propter tria, gloria substantialis aurea nominatur. Cap. 1. H

Primum præmium dicitur aurea, & hoc est substantiale præmium Beatorum, id est, merces incorruptibilis in æterna veritate, bonitate, & maiestate. Comparatur autem talis merces aureæ coronæ propter tria. primo propter meritum, secundo propter donum, tertio propter præmium. Primo propter meritum: quia sicut corona est aurea: sic tale præmium non respondet generi operis, sed radici charitatis, & alijs virtutibus gratia charitatis. Nam si filialis

Aurea præmiũ substantiale.

charitas

A charitas amittitur; illud præmium nulli datur, & hæc charitas in auro icorruptibili denotatur. Secūdo propter regnum: quia sicut debetur corona filio regis, sic per hoc præmium sublimantur iusti ad hæreditatē æterni Regis: quia quilibet Beatus regni cœlestis gloriosus erit, sicut promittit Dñs, Mat. 25. d. Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratum vobis a constitutione mundi. Et Apoc. c. 1. de Dño scriptum est: Primogenitus mortuorum & princeps Regū terræ. Et Sapien. 5. Accipient, scilicet Sancti regnum decoris: & dyadema speciei de manu Dei, quæ sunt gloriosa cognitio omnium creatorum in lumine Dei. Psal. In lu-
B mine tuo videbimus lumen. Tertio propter præmium: quia sicut in corona quantū in se est, non est reperire principium neq; finem: sic in præmio, quod Sancti consequuntur, qui est Deus: non reperitur principium, neq; finis. Insuper quia sicut corona, quæ est circularis ad eundem punctum a quo incipit, terminatur: ita per ipsum præmium essentiale creatura rationalis primo principio coniungitur, a quo in esse per creationem exiuit. Et quia est bonum increatum, de quo percipitur ista merces: ideo variè nominatur. Vnde nunc metha-
B phoricè dicitur Dei aurea, nunc premium substantiale, nunc præmium essentiale.

Quòd propter tres virtutes aureola Beatis datur. Cap. 2.

Secundum præmium aureola nominatur, de qua tria consideremus. Primo, quid est aureola. Aureola siquidem est gaudium de operibus a se factis rationem habentis victoriæ excellētis. Per hoc enim apparet exterius in corpore quidam decor, qui prædictum interius gaudium, exterius declarabit, secundum Richar. Ex quo patet,
D ꝙ aureola est gaudium de bonis creatis, nō quibuscūq;, sed priuilegiatis priuilegio victoriæ excellentis. Dicitur autem aureola respectu aureæ, vocabulo diminutiuo, ad designandum, ꝙ est multo minus præmium quàm aurea. figurata autem fuit aureola, Exo. 25. vbi dicitur de tabula, quæ ponebatur super archam: Facies illi labium aureum per circuitum: & ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis; super illam alteram coronam aureolam. in quo significatum fuit, quòd aureola est aliquid accidentale superadditum aureæ. Hæc Richar. vbi supra. Secundo consideremus, quibus aureola datur. secundum enim Bonauen. Aureola est gloria in corruptionis E
secundum actum perfectissimum trium virium animæ. Tres quippe naturales potentiæ, scilicet rationalis, irascibilis, & concupiscibilis in actus perfectissimos egrediū tur respectu fragilis carnis tribus virtutibus informatæ, scilicet prudentia, fortitudine, & temperantia. Primo quidem rationalis per prudentiam operatur actum difficillimum, quem transfigit, & exercet in carne, quæ aggrauat animam: & hoc est in fide, & moribus alios edocere, quod quidem officium est Doctorum, & Prædicatorum verorum. Et talibus aureola præ- F
paratur, quæ est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum mente, & verbo prolatæ. De qua 1. Timoth. 20. Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Deum? Nec tamen intelligendum est, secundum Doctores, quòd aureola debeatur prælatis, quibus ex officio competit prædicare, & docere, sed quibuscunque, qui exercent licite actum istum. Nam nisi prælati, quibus competit prædicare actu prædicent, aureolam minime consequuntur: quia aureola non debetur habitui, sed actui pugnæ, iuxta il- G
lud Apostoli. 2. Tim. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Secundo irascibilis per fortitudinem operatur actum difficillimum, quem carnem transfigit, & exercet mediante carne: sicut est sustinere mortem pro iustitia, & pro veritate, iuxta illud Matth. 15. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et Ioan. 15. maiorem charitatem nemo hēt. Et hoc faciunt martyres, ratione cuius debetur eis aureola martyrum. est nihilominus aduertendum, quòd tale martyrium ad hoc, vt aureolam consequatur, debet habere tria. primo pœnam acerbam, secūdo causam iustam, tertio voluntatem promptam. Primo H
quidem debet habere pœnam acerbam: sed iter oēs illatas exterius passiones mors obtinet principatum: propterea dolor tactus omnibus, aliis doloribus præeminentior est, & ideo in hoc gloriosior est triumphus. Secundo debet habere causam iustam, quæ est ipse Christus, cum martyrem faciat causa, non pœna. Tertio debet habere voluntatem promptam. Nam martyrio non debetur præmium secundū hoc ꝙ ab exteriori infligitur, sed ꝑm ꝙ voluntarie sustinetur: quia minimè qdē meremur, nisi

Aureola quid.

Tres naturales potentia.

Verum et meritorium martyrii debet habere tria.

A nisi per ea, quæ intra nos sunt, & non per ea quæ sunt extra nos, sicut nec vtique demeremur. Insuper quāto id, quod quilibet uoluntariè sustinet, uoluntati difficilius est, tanto uoluntas quæ propter Christum patitur, in Christo firmior demonstratur, & ideo excellentius prẽmium ei debetur. Nec tamen intelligendum, ꝙ cicatricum decor, quæ in martyrum corporibus apparebunt, debeant aureola dici: quia quidam martyres cicatrices nō habebunt, vt puta qui sunt
B submersi, vel famis inedia aut carceris squalore perempti, & isti tamen aureolam consequuntur. Tertio concupiscibilis per temperantiam exercet suum perfectissimum & difficilissimum actum, qui est semper seruare carnem suam immaculatam, quod & virgines operantur: propterea & aureolā virginum consequuntur. Illis tamen virginibus aureola præparatur, quæ in virginitate perpetuo perseuerandi propositum habuerunt: licet hoc propositum fuerit interruptum. integritate carnis nihilominus rema
C nente, dummodo in fine vitæ inueniatur ad primum propositum rediuisse: quia virginitas mentis vtique reparari potest: carnis nunquam, secundum Hiero. Si qua autem sit virgo carne, nec propositum habuit perpetuo virginitatem seruare, aureolam non meretur. Non est dubium, quin sit habitura speciale gaudium supersubstantiale de incorruptione carnis: sicut etiam innocentes plurimum gaudebunt, ꝙ immunes a peccato fuerunt, quamuis non habuerūt opportunitatem peccandi. Sed quid de illa, quæ violenter oppressa amisit virginitatem carnis, non mentis? Dicendum, secundum Richar. ꝙ talis aureolam non amittit.

Dubitatio.

Solutio.

D Propterea Beata Lucia ait: Si me inuitā violari feceris, mihi castitas duplicabitur ad coronam. Quod quidem non est intelligēdum de aureola duplicata: sed quia duplex præmium reportabit, vnum pro virginitate seruata, & aliud pro iniuria passa. His cōcordat Augușt. lib. 2. de ciuitate Dei, c. 19. dicens de violenter oppressis. Quis sana mente putauerit, se perdere pudicitiam, si fortè vi appræhensa & oppressa carne sua exerceatur, & expleatur libido non sua? Si enim hoc modo pudicitia perit, pfecto pudicitia virtus animi nō erit. Et infra, quo proposito animi permanente, per quod ēt. corpus sanctificari meruit. Nec ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis alienæ, quam seruat perseuerantia continentiæ suæ. Et infra etiam subdit: non amittit corporis sanctitatem manente animæ sanctitate & corpore oppresso: sicut amittitur corporis sanctitas violata animæ sanctitate, vel animi, etiam corpore intacto. Sicut enim integritatem mentis Deus restaurare pōt mediāte mentis corruptę pęnitentia, quis facere nō possit qn fuerit corrupta, ita integ ritatē carnis restaurare pōt, quis carnis integritas ad aliud, quod est de essentia aureolæ nō possit necessaria reputari. Tertio consideremus, quare aureola dat. E

Vbi notandū est, ꝙ dantur prædictis hæ tres aureolæ propter tria signa. primo in signum triumphationis, secundo in signum donationis, tertio in signum conformationis. Primo siquidem dantur in signum triūphationis, quia isti tres hostes in pugna triumphaliter prostrauerunt, scilicet mundum, carnem & demonia. Martyres enim vicerunt mundum, Virgines vincunt carnem, Prædicatores vincunt diabolum, quē non solum de se, sed etiam de cordibus aliorum expellunt. In horum mysterium tres habebant aureolas in veteri testamento, sicut legitur Exod. 25. & 37. Altare incensi, archa fœderis, & mensa propositionis. Prima designat aureolam martyrum, qui corpora sua sub altari passionis immolauerunt. Secunda virginum, quia sicut archa fœderis fuit intus & extra auro decorata, ita virginitas mentem & corpus exornat. Tertia prædicatorum, quia sicut mensa propositionis, ministrant doctrinæ veritatis panes. Secundo in signum donationis, quia enim hi tres maxima Domino obtulerunt: ideo his tribus aureolis præmiantur. Primo enim martyres obtulerunt Domino sustinentiam mortis per acerbam pœnam, secundo virgines obtulerunt carnem propriam puram & incorruptam, tertio Prædicatores obtulerunt fidei & morum doctrinam veram. Tertio in signum conformationis: conformabūtur autem capiti suo Christo, qui fuit martyr & virgo & Doctor. Primo quidem fuit martyr, secundum quòd a mundo sustinuit passionem: propterea Io. 18. c. ait: Ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati: quia testimonium non tantum verbo, sed mortē sustinēdo perhibuit. Et iterū in eodē. c. ait: Confidite, ego vici mundum: idest impias tyrannias. Secundo fuit virgo fm ꝙ puritatem seruauit, vincēdo cōcupiscētias carnis, non in se quia eas nunq̄ potuit habere: sed in alijs, sicut aliquis vincit Principem, vin-

F G H

Præmiū prædicatorum.

A cendo robur exercitus sui. Tertio fuit Doctor ẽm ꝙ veritaté mundo manifestauit, & per eam diabolicas fraudulentias superauit in se & in membris suis. Propterea Io. 12.c.ait, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Et hi omnes, quia per conformitatem secuti sunt Chr̃m per grãm in pręsenti seculo: ideo per adoptionem aureolæ nunc sequuntur illum per gloriã in cœlesti regno. Vnde Apoc. 14. scriptũ est: Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt: hi sequuntur agnum
B quocunque ierit. & hoc dicit, quantum ad virgines: hi empti sunt ex omnibus primitiæ Deo & agno, hoc dicit quo ad martyres. & in ore ipsorum non est inuentũ mẽdacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei. & hoc dicit quo ad Prędicatores. Primo quo ad virgines, ostẽdit ꝙ habuerũt triplicẽ virginitatem, sicut Christus. s. corporalem, mentalem & virtualem. i. ꝓpter Deum. De his. 1. Cor. 7. Apostolus ait: Mulier innupta & virgo cogitat, quæ Dei sunt, vt sit casta corpore & spiritu. Primo habuerunt virginitatem corporalem: propterea Ioan. ait: Hi sunt, qui cum mulieribus non
C sunt coinquinati. s. corpore, sed incorrupti perseuerauerunt. Secundo habuerunt virginitatem mentalem, quæ dignior est quã corporalis: & de hac subiungit, virgines enim sunt. s. mente. Quid enim prodest apud Deum virginitas corporis, nisi assit virginitas cordis? De tali corde corrupto, Ecclesiasti. 20. c. scriptum est, Concupiscentia spadonis deuirginabit iuuenculam. Spado intelligitur, qui ad coitum ineptus est: vnde & solo corpore mundum significare potest, qui iuuenculam. i. animam suam per cõcupiscentiam ex malis concupiscentijs ꝓdeuntem corrumpit, & sic amittitur virginitas mentis. Tertio habuerunt virginitatem virtualem: quia nec duo prædicta ha-
D buerunt propter gloriam mundi, sed vera humilitate ad gloriam Christi. Sicut enim virginitas est immunitas a pollutione hominum: sic humilitas a pollutione demonum. Sicut enim demones miscentur animabus, & eas corrumpunt per superbiam: sic homines corporibus, & illa corrumpũt per luxuriam. Vnde igitur hæc virginitas virtualis principaliter est grata Deo. Et hanc cum alijs duabus habuit Christus, & veri virgines imitatores eius. Et de his subdit: Hi sequuntur agnum quocunque ierit. Nam sicut agno per veram virginitatem conformes fuerunt in terris: sic per veram conformitatem sequuntur illum in cęlis. Secundo quo ad martyres subdit: Hi E
empti sunt ex omnibus primitiæ Deo & agno. Per mortem enim a nefarijs hominibus violenter illatam a vita ista, quæ inter homines agitur, empti. i. adempti sunt, vt primitiæ Sanctorum ad gloriã Dei & Chr̃i esse mereantur: vel empti sunt. s. ad gloriã præ cæteris hominibus per ꝓciosum sanguinem Iesu Chr̃i: vt non solũ cõformẽt vitæ Chr̃i per similitudinem morũ, sed etiã morti eius per tolerantiam passionũ & tormentorũ. De his quidem erat, Apost. qui Phil. 3. optat se habere iustitiam, quæ ex fide est Iesu Christi, ad cognoscendum illũ F
& virtutem resurrectionis eius, & configurari morti eius per societatem passionis ipsius. Tertio quo ad Prædicatores subdit: Et in ore ipsorum non est inuentum mendacium: licet enim ex corruptione naturæ oĩs homo sit mendax, priuilegio tamẽ grãe Dei hi sunt, qui in vita non mentiunt a vera iustitia recedendo: nec verbo mẽtiri possunt veritatem Christi negando, vel falsam doctrinam prædicando. Vnde & a cõtrario Apostolus Rom. 1. de quibusdam ait: ꝙ veritatem Dei in iustitia detinent. Sed hi veritatem Dei verbo & exemplo docent, G
iuxta illud quod Apostolus ait. 1. Cor. 9. c. Castigo corpus meum & in seruitutem redigo: ne fortè cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Vnde & beatus Ioãnes, quasi rationem reddens, quare non mẽtiũtur in doctrina, quia. s. non sunt corrupti in vita dicit: Sine enĩ macula sunt ante thronum Dei, i. in throno iudicis aspectu examinant semetipsos, vt vel maculam nõ habeãt, vel contractam mox per pœnitentiã purgent: & sic immaculati coram iudice perseuerent.

Quid sit & cui debetur palma. Cap. 3. H

Tertium præmium beatorũ multorũ dr̃ palma. Quod quidem nec radici, idest charitati, nec operi debẽt, sed volũtati. Tale prẽmium habuit beatus Martinus, quia martyrium desiderauit, licet opus martyrij non fuerit subsecutum. Propterea de ipso Ecclesia cantat. Quem si gladius persecutoris non abstulit, tñ palmam martyrij non amisit. Et de Beato Francisco legit̃, ꝙ tribus vicibus mare transiuit pro martyrio consequendo: sed quia illum Dominus reseruauit martyrio diuini amoris, atq;

Palma quid.

B. Franciscus siñ effectu salutem affectu fuit martyr.

A atq; illū itēdebat decorare suis stigmatib⁹ sacris in memoriam suæ sacratissimæ passionis, ideo inter fideles vitam finire mirabiliter dispensauit: & tamen palmam martyrij illi ex singulari gratia reseruauit. Propterea de ipso cantat Ecclesia. O martyr desiderio Francisce, quanto studio compatiens hunc sequeris, quem passum libro reperis, quem aperuisti.

De triplici varietate fructuum beatorum, & quibus beatis dentur. Cap. 4.

B

QVartum præmium dicitur fructus. Et hoc secundum Bonauen. diuersificatur secundum continentiæ diuersitatem, quæ triplex est, scilicet cōiugalis, vidualis & virginalis. Et de his loquitur Dominus Matt. 13. q̄ quædam semina ceciderunt in terram bonam & dederunt fructum, aliud cētesimū, aliud sexagesimū, aliud trigesimū. Prima est continentia coniugalis abstinens ab oī coitu illicito: huic correspondet fructus. 30. in quo est denarius, qui æterna designat, & ternarius, s. trium bonorum coniugij, videlicet prolis, fidei & sacramenti: qui quidē ad denarium refertur. i. ad gloriam sempiternam. Secunda est continentia vidualis abstinens in carne corrupta ab omni coitu respectu temporis & personæ a posteriori tantum: cui correspondet fructus 60. i quo est denarius, æterna significans, & senarius operum, in quibus propter denarium æternorum debent se viduæ vitam exercere, s̄m Apostolum. 1. Tim. 5. Quorum primum est reddere vicem parentibus, secundum instare orationibus & obsecrationibus, tertiū est filios educare, quartum est pauperes hospitio recipere, quintum est sanctos pedes lauare, sextum tribulationem sustinentibus subministrare. Tertia est continentia virginalis abstinens in carne incorrupta respectu cuiuslibet temporis & personæ: cui fructus centesimus correspondet, qui constat ex denario in se ducto. Iste competit virginibus, quæ in terra manentes angelicam & delectationibus spūalibus plenam ducunt vitam: & tamen interius sibi vacant, p̄pter æternum bonum, quod est denarium in se ducere. Insuper aduertendum est, q̄ cum virginitas sit in carne corruptibili perpetuæ incorruptionis, meditatio virginitatis tria dicit. Primum est ab omni coitu illicito, secundum est abstinere ab omni licito,

Cōtinētia triplex.

C

Prima.

Secunda.

D

Tertia.

tertium est integritas mentis & corporis. Quantum ad primum dicit habitū, & huic debetur aurea: quantum ad secundū dicit virtutis statum, & huic correspondet fruct⁹ centesimus. quantum ad tertium dicit decorem, & huic correspondet aureola. Fructus aūt in virginibus determinat ante se aureolam: aureola vero p̄supponit aureā: voluntati autem continendi propter Deū debetur aurea. Sed cum additur, in carne incorrupta, superadditur ei aureola, quia sic est cōtinentia in suo summo. Vlterius cū additur respectu cuiuslibet tēporis & personæ, fructus centesimus competit ei.

E

F

ARTICVLVS SECVNDVS.

De triplici iucunditate omnium beatorum, qua vndique lætabuntur.

SEcundum mysterium accidentalis gloriç beatorum est gloriosæ iucunditatis, scilicet quam habent Sācti in patria. Et de hac psal. subdit, Et quā iucundum. Iucunditatem nempe habebunt Sancti de omnibus creaturis, non solum de creatore. Hinc Sap. 5. c. scriptum est, Accipient. s. Sancti, regnum decoris, & diadema speciei de manu Dei. Diadema siquidem speciei, siue regnū decoris, nihil aliud est, quām iucunde videre plenitudinem Dei vnius & trini humanitatis Christi rationabilium & irrationabilium, sensibilium & insensibilium. Hinc August. 6. musicæ ait: Plenitudo nihil aliud ē, quām æqualitas numerosa: vnde vbi nō est numerus, non est plenitudo, sicut patet in eo, qui tm̄ vnum oculum habet. Similiter vbi est numer⁹ sine æqualitate nō ē plenitudo: sicut patet in eo, qui habet vnū oculum paruum, & vnū magnum. Triplicē autem iucunditatem habebunt Sancti principaliter: primam supra se, secundam intra se, tertia infra se.

G *Diadema quid.*

H

De triplici gaudio, quod habebunt Sancti supra se. Cap. 1.

PRimā inquam iucunditatem Sancti habebunt supra se, sicut Esa. 35. testatur dicens: Lætitia sempiterna super capita eorū gaudiū, & exultationem obtinebunt. Triplici nāq; lætitia iucundabuntur Sancti in patria supra se. Primo quia videbunt supra se gloriosam Christi animam. Secundo quia videbūt gloriosum Christi corpus & faciē. Tertio, quia

De tripli ci gaudio sctorum.

A quia videbunt gloriosam eius vnionẽ. Primo nanque lætabunť, quia videbunt Christi animam gloriosam, seu spm̃. Vnde 1. Pe. 1. In quem desiderant angeli prospicere ꝓpter admirandam pulcritudinem eius. O quàm & quanta erit lætitia animarũ, videre animam redemptoris sui. Secundo lætabunť, quia videbunt Christi corpus gloriosum & faciem. O quanta erit lætitia btõrum, cum Regem cœlorum in decore suo videbunt,
B sicut Esa. 33. c. testatur dicẽs, Regem cęlorũ ĩ decore suo videbũt. Ideo gloriosam Christi faciem videre expectãs psalm. dicebat, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Ait enim adimplebis, quia non tantum erimus pleni, nec solummodo impleti, sed adimpleti. Nam pleni erunt Beati de gloria ꝓximorũ, impleti de propria gloria: sed adimpleti videndo faciem Iesu Chri. Ideo inquit, Ad implebis me lætitia cũ vultu tuo: nec dicit in vultu tuo, sed cũ vultu. Angelos enim ĩpleuit in vultu, sed hoĩes cũ vultu propter conformitatẽ hoĩs ad Christum. Vnde Ioã. 16. c. Dñs discipulis suis ait: Iterũ videbo
C vos, & vos me: & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Tertio lætabunť, quia videbunt Chri vnionem gloriosam. quis enarrare posset gaudiũ, qđ habebunt Sancti, cum videbunt finem suũ ſm carnem, verum Deum esse? quem videre sperans Iob. 19. c. exultans ait: In carne mea videbo Deum saluatorem meũ. Hinc etiam Io. 10. c. Dominus ait: Ego sum ostiũ: per me si quis introierit, saluabitur & ingredietur & egredietur & pascua inueniet.
2 Quod exponens Aug. ait: Propterea Deus factus est homo, vt totum hoĩem in se glorificaret, vt siue ingrediatur, siue egrediať, pascua inueniat in suo pastore Christo. i. siue ingrediatur ad contemplationem diui-
D nitatis, siue egrediatur ad contemplationẽ humanitatis, vtrobiq; & ex vtroque inexplicabilem lætitiam & gaudiũ experietur. Tria igitur prædicta sunt ista bona, de quibus psal. ait: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

De triplici ratione, per quam Sancti gaudent intra se. Cap. 2.

SEcundam iucunditatem habebunt Sancti intra se, & hoc triplici ratione. Primo ratione dispositionis, secundo ratione actionis, tertio ratione dilationis. Primo nanque gaudebunt intra se ratione dispositionis. Quilibet nanque Beatus intelliget in se quandam quasi innatã & inseparabilem dispositionem, quæ possit corpus & aĩam in gloria ęternaliter possidere. E Vnde propheta in persona cuiuslibet gloriosi ait: Hæc requies mea in sęc. sæc. hic ha. quo. ele. eã. Secundo gaudebũt rõne actionis. Quilibet nanq; Beatus diligit semetipsum, quantum seipsum intelligit fructuosum. s. quo ad aĩam & quo ad corpus. Vnde Matt. 7. Bona arbor fru. bo. fa. Et Esa. 3. dicite iusto, qm̃ bene: qm̃ fructum adinuentionum suarum comedet. Et Sap. 3. Bonorũ laborum gloriosus est fructus, quem. s. ipse experimentaliter gustat. Tertio gaudebũt F ratione dilationis. Sancti nanque dilatant intelligentiam suam per gloriosam cognitionem ad totam perpetuitatem temporis, in quo sine fine debent gloriam possidere in qua quidem cognitione quis exprimere posset quanta gaudebunt ac dilatabunť cor dis iucunditate? Vnde ad quemlibet eorum Esa. 60. c. ait, Tunc videbis & afflues & mirabitur & dilatabitur cor tuum.

Triplici rõne gaudebunt Sancti.

De tribus gaudebunt Sancti infra se. Cap. 3.

G TErtiam iucunditatẽ habebunt Sãcti infra se. De tribus enim maximè lætabuntur. Primo de liberatione Beatorum, secũdo de afflictione dãnatorũ, tertio de inclusione peccatorum. Primo lætabunť de liberatione Btõrum. Propterea in persona Sctõrum propheta ait: Aĩa nr̃a si. paś. ere. est de la. venã. la. contri. est, & nos li. su. In huius mysterium. 2. Machab. 1. in ꝑsona Beatorum dictum est, De magnis periculis liberati magnificè gratias agimus. s. Deo. Secundo lætabuntur de afflictione dãnatorum. Tanta nempe erit vnio voluntatis Beatorum ad voluntatẽ Dei, ꝙ nõ pote H runt aliud velle q̃ ipse velit. Propterea simul cum ipso congratulabuntur pulchritudini iustitiæ eius, secundum ꝙ de ipso Prouer. j. scriptum est, Ego quoque in interitu vr̃o ridebo. Et de iustis Beatis dicitur, Lætabiť iustus, cum viderit vindictam. s. cuiuslibet damnati. Et iterum psal. ait: Super eũ ridebunt & dicent: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorẽ suum: sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & pręualuit in vanitate sua, sed nunc premitur in iustitia aliena. Tertio lætabũtur de inclusione peccatorum. Nam peccata, quæ maximè hominibus nocuerunt, post diem iudicij in inferno, sicut in loco proprio claudentur.

De trib' Sancti lætabunť.

ARTI-

A

Articvlvs Tertivs

Quòd propter tria gaudebunt Sancti de fraterna societate.

TErtium mysterium circa accidentalem gloriam beatorum est gloriosæ societatis. De hoc Propheta subdit, habitare fratres in vnum, scilicet summum bonum, quod est Deus. Societas ergo Beatorum congregata in vnum, propter tria inenarrabili lætitia gaudebit. Primo propter charitatem, secundo propter numerositatem, tertio propter varietatem.

B

Quod insimul gaudebunt ex mutua charitate Sancti. Cap. 1.

PRimo gaudebunt insimul propter charitatem. Quilibet enim beatus diliget quemcunque beatum, plus vel minus secundum gloriosam perfectionem actiuam & passiuam, quæ erit in Sancto. Propterea psalm. ait: Vnam petij a Domino, scilicet vitã æternam: & tamen non determinat, quam vnã petijt, vt innuat ꝙ illud est oẽ bonum. Et subdit, hanc requiram. i. iterũ atq; iterũ quæram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: vt videam voluntatem Domini. s. tam in se, quàm in suis beatis: & visitem templum eius, & totam cœlestem Hierusalem. i. oẽs beatos. Quia sicut idem alibi ait, tunc Dominus reuelabit condensa. i. vmbracula mysteriorum, quæ in præsenti dicta sunt de gloria paradisi, manifesta fient, & in templo eius omnes dicent gloriam, i. amor, amor, amor, in quo maximè consistit gloria paradisi.

C

D

Quod quilibet beatus multipliciter delectabitur in quolibet glorioso. Cap. 2.

SEcundo gaudebunt insimul Sancti ꝑpter numerositatem. Sancti nanque dilatant spiritualem atque gloriosum aspectum, seu intuitum suum ad infinitum numerum beatorum, in quibus suam accidentalem gloriam debent multiplicare, & ineffabiliter delectantur, sicut ex præcedenti sermone & vltimo articulo clarescere potest.

Gaudium sanctorũ.

Epylogus de tota supradicta gloria. Cap. 3.

E

TErtio gaudebuut insimul Sancti ꝑpter varietatem. Nam gaudebun æquales de gloria æqualium, minores de gloria minorum, maiores de gloria maiorum, sicut diffusè dictum est sup. sermo. 61. art. 3. & c. 2. Hæc igitur triplex gloria substantialis, consubstantialis, & accidentalis, est, in quibus clauditur & cõsummatur integritas & plenitudo omnium bonorum spectantium ad gloriæ complementum. Qualia autem & quanta sint illa, non verba mea, sed gloriosi Anselmi ponantur: ait. n. in fine Prosol. Excitare nunc aĩa mea, & erige totum intellectum, & cogita quãtum potes. Si enim singula prædicta delectabilia sunt: cogita & intende, ꝙ delectabile sit istud bonum, & quale & quantũ sit bonum istud, quod continet iucunditatem omnium bonorum: non quale in creatis rebus sumus experti, sed tanto differẽtius, quanto creator a creatura. Si enim bona est vita creata, quantum est bona creatrix? Si iucunda est salus perfecta, quàm iucunda est salus, quæ facit omnem salutẽ? Si amabilis est conscientia & sapientia in cognitione rerum conditarum, ꝙ amabilis est sapiẽtia, quæ omnia cõdidit ex nihilo? Deinde si multæ & magnæ sunt delectationes in rebus delectabilibus: qualis & quanta est delectatio in illo, qui fecit illa delectabilia? qui hoc bono fruetur, quid illi erit, & quid illi nõ erit? Certe q̃cquid volet, erit: & q̃d nolet esse, nõ erit. Illi quippe erũt bona corporis & aĩæ, qualia nec ocul' vidit, nec auris audiuit, nec cor cogitauit. Cur ꝑ multa vagaris, homuncio, q̃rendo bona aĩæ tuæ, & corporis tui? Ama vnũ bonũ, i quo sũt oĩa: & sufficit. Desidera vnũ summũ bonũ, quod est oẽ bonum: & satis est. Quid eni desideras caro mea? ibi est quicquid amas, q̃cquid desideras. Si delectat pulchritudo: fulgebũt iusti, sicut sol. Si velocitas aut fortitudo aut libertas corporis tui, vt nihil obsistere possit, erunt similes angeli Dei, quia seminatur corpus animale, & resurget corpus spũale, ptãte vtiq; non natura. Si lõga & salubris vita, ibi est sana æternitas, & æterna sanitas, quia iusti in perpetuũ viuent & salus iustorum a Dño. Si satietas, satiabũtur cum apparuerit gloria Dei. Si ebrietas, inebriabuntur ab vbertate domus Dei. Si melodia, ibi Angelorum chori concinunt, sine fine Deum laudantes. Si q̃libet

F

G

Pulchra cõparõ.

H

A non immunda, sed munda voluptas, de torrente voluptatis tuæ potabis eos. Si sapiētia, ipse Deus sapientia se ostendet eis. Si amicitia, diligent Deum plusquam seipsos, & inuicem tāquam seipsos, quia illi illum, & se inuicem per illū, & ille se & illos per seipsum. Si concordia, oībus illis erit vna voluntas: quia nulla erit eis, nisi Dei volūtas. Si potestas, omnipotentes erunt suæ voluntatis, sicut Deus suæ. Nam sicut poterit Deus quod volet per seipsum: itā poterūt illi per illum, quod volent: quia sicut illi nō
Perpēde. aliud volent q̄ ꝙ ille: sic ipse volet quicqd
B illi volent: & quod ipse volet, non poterit non esse. Si honor & diuitiæ, Deus suos seruos bonos & fideles supra multa cōstituet: immo filij Dei & Dij vocabuntur & erunt, & ibi erit filius eius, ibi erunt & illi hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si vera securitas, certè ita certi erunt, vt nunquam & nullatenus ista vel potius illud bonum defuturum putent: sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros,
C nec dilectiorem Deum illud dilectorib⁹ suis iuitis ablaturū. nec aliqd Deo potētius inuitos Deum & illos separaturum: Gaudiū vero quale erit, aut quantum, vbi tale ac tantum bonū, cor humanum, cor indigēs, cor expertum erumnas, immo erutum erumnis. quantum gauderes, si his omnibus abundares: interroga intima tua, si capere possunt gaudium suum de tāta beatitudine sua: Sed certè si quis alius quem omnino sicut teipsum diligeres eandem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuū: quia non minus gauderes pro eo, q̄ pro teipso. Si vero duo vel plures idipsum habe-
D rent: tantundem pro singulis, quantū pro teipso gauderes, si singulos sicut teipsum amares. Ergo in illa pfecta charitate inumerabilium angelorū & hominum beatorum, vbi nullus minus, q̄ seipsum diligit, non aliter gaudebit quisque pro singulis, q̄ pro se ipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet suum gaudium, qūo capax erit tot & tantorum gaudiorum? Et vtique, quia quanto quis diligit aliquem, tanto de eius bono gaudet: sicut in ipsa perfecta felicitate vnusquisque plus amabit sine comparatione Deum, q̄ se & alios secū: ita gaudebit plus absque æstimatione de felicitate Dei, quàm de sua & omnium aliorum secum: sed si Deū sic diligerēt toto corde, tota mente, tota aīa, vt tamen totum cor, tota mens, tota anima nō sufficiat dignitati dilectionis: profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima vt totum E
cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij. Nondum ergo Domine cognoui, aut dixi, quantum gaudebunt illi beati tui: vtique tantum gaudebunt, quantum amabunt: tantum amabunt, quātum cognoscent: quantum cognoscent te, & quantum amabunt te: Certè nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in hac vita, quantum te cognoscent & amabunt in illa vita. Oro Deus, vt cognoscam te, amem te, et gaudeam de te: & si non possum ad plenum in hac vita vtinā vel perficiam indies vsq; dū veniat illud ad plenum proficiat hic in me tui notitia & ibi fiat plena. Crescat amor tuus & ibi sit plenus vt hic gaudium meum sit in spe magnum & ibi sit in te plenum ꝓueni Dn̄e per filiū tuū ideo immo consulis petere & promittis accipere vt gaudium nostrum plenum sit, Deus verax: Peto Domine, quod per admirabilem consiliariū nostrum consulis accipiam, quod promittis ꝑ veritatem tuam gaudium meum plenum sit. Meditetur interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, sermocinetur os meum, esuriat illud anima mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini mei, qui est tri G
nus & vnus Deus benedictus & benedicibilis in sæcula sæculorum, Amen.

DOMINICA IN octaua Resurrectionis de mane.

H

Quæ erunt exercitia beatorum.

Sermo LXV.

Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis, exultationes Dei in gutture eorum. Psal. 149. Psal. 149
Iam contemplari licet, quid factura sit, & in quibus exercitijs se occupabit illa gloriosa societas beatorum. Et ne in hac nona contemplatione de gratia paradisi vagemur incerti, Propheta hic manifestat dicens: Exultabūt Sancti in gloria: lætab. in cub. su. exulta. Dei in gutt. eorum. In quibus sacratissimis verbis ostendit Propheta tria mystica exercitia, in quibus gloriosi semper occupabuntur. Primum est tripudiare, seu exultare, siue chori-

A chorizare,ibi, Exultabunt Sancti in gloria. secundum est sonare ibi,lætabuntur in cubilibus suis.tertium est cātare ibi,exultationes Dei in gutture eorum. Quæ tria exercitia Apoc.15. ponuntur,vbi dicitur: Vidi tā quam mare vitreum mixtū igne,& os,qui vicerunt bestiam,& imaginem eius,& numerum nominis eius,stantes supra mare vitreum.Et hoc tripudium est. Habentes cytharas dicentes,Hic est sonus. Et cantantes canticum Moysi serui Dei,& canticum agni dicentes, magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens : iustæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex seculorum. Et
B hic est cantus.

Exercitia btōrum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quòd Sancti in gloria tripudiabunt & exultabunt.

Rimum mysticum exercitiū beatorum erit exultare, seu tripudiare,siue chorizare:quia exultabunt Sancti in gloria.Exulta-
C te autem nihil aliud est,q̄ gaudium, quod est in mente,extra per manifesta signa corporis demonstrare. Tria autem maximè necessaria sunt ad tripudium,seu chorum. Primum est conueniens locus, secundum conueniens causa, tertium conueniens ꝑsona.

Exultare quid.

De quadruplici natura loci, in quo beati in gloria exultabunt. Cap.1.

Rimo quidem necessarium est ad tripudium, seu chorum conueniēs locus. Quatuor cōditiones debet habere locus, vt tripudio conueniens sit & aptus, seu vt mansio sit. Primo ampla,secundo spatiosa,tertio luminosa,quarta firma,seu duratiua:quæ oīa habet mansio beatorū & ciuitas summi Dei.
D Primo quidem est ampla. Sicut enim inq̄t Apostol.ad Ro.1.c. Inuisibilia enim Dei a creatura mundi per ea,quæ facta sunt,intellecta conspiciuntur. Si quis enim per hæc visibilia considerare cupit locū inuisibilis paradisi Dei, consideret magnitudinē terræ,quia maior in decuplo est aqua : aer decies est maior q̄ aqua: Ignis decies ē maior q̄ aer: Sphera lunæ in decuplo supat ignē: Mercurius in decuplo i sphera sua supat lunam:Venus tantūdem superat Mercurium: Sol tantundē superat venerē:Mars tantūdē superat Solem:Iupiter tantundem superat
E Martē: Saturnus tantundē superat Iouem: Cælum syderium tantundem superat Saturnum:Cęlum chrystallinū tantundē superat stellatū : Et cœlum empyreū tantūdem chrystallinum. Nunc autē considera magnitudinem loci,& latitudinē paradisi.Propterea Baruch.3.c.admiranter ait: O Israel, q̄ magna est domus Dei & ingens locus possessionis eius: magnus & non habet cōsummationem.Tantæ nanq, magnitudinis est, q̄ a nullo circundatur,nisi a solo Deo. Vn-
F de Ecclesiasti.24.c.ait sapientia Dei: Girum cœli circumiui sola,quod verificari nō potest de aliquo alio cœlo: quia nullum eorū a solo Deo circundat̄, sed ab vno oīa continentur : habet enim integritatē perfectam. Vide igitur,q̄ ampla sit habitatio Beatorū: sed de hoc,sup.sermo.41.art.1.c.1.latius dictum est. Secundo autem est spatiosa.Quāta autem sit pulchritudo cœlestis Hierusalem,quis exprimere posset? Cum enī creauerit vniuersum quasi palatium,seu domicilium suum,ſm q̄ conueniebat magnificētiæ,sapientiæ & clementiæ suæ:& dilecti fi-
G lij sui ac sponsæ & fœminæ suæ hunc mundum & terram oibus inferiorem cōstituit quasi stabulum pro animalibus suis.i.ꝑ hominibus,vt ibi humiliati sub manu potētis Dei in fine exultarentur ad cubiculū summi Regis. Propterea ꝑsal.ait:Animalia tua, idest humanum genus, habitaculū in ea.s. terra,parasti in dulcedine tua pauperi De^9, idest paradisum, quē solum eis, qui affectu terrenorum priuati sunt, Dn̄s præparauit. Vnde Matt.5.c.ipse ait:Beati pauperes spū, qm̄ ipsorum est regnum cœlorum. Si igit̄ tanta pulchritudine fulget stabulum Dei.s. figura huius mundi,qui transit: quanta pul-
H chritudine fulgere debet thalamus summi Regis,qui permanet in æternum.Considera pulchritudinem mūdi, & ascēde per gradus prænumeratos vsque ad empyreū cœlum:& ſm quemlibet gradū elementorum planetarum atq; cœlum imaginare ſm Doctores pulchriorem & nobiliorem naturā in decuplo & miraberis pulchritudinē paradisi,ita vt si nobilis est terra, in decuplo nobilior est aqua : & plus aqua in decuplo nobilior est aer:& sic de singulis vsque ad empyreū cœlum. Vnde Ecclesiasti.43.c.Altitudinis firmamentū pulchritudo eius est spēs cœli in visione gloriæ. Et iterū psalm. inquit: Quam dilecta tabernacula tua Dn̄e virtutum:concu. & deficit aīa mea in atria Dn̄i:sed de hoc sermo.41.dictū est. Tertio

Ad tripudiū primo cōueniēs est locus.

Ascēdēdū est per creaturas mūdi veluti per scalam.

A est luminosa. Tanti vtiq; splendoris empyreum cœlum est, q; si omnes firmamenti stellæ haberent lucē, nihil esset in comparatione luciditatis illius: quia sicut in sermone de anima prædictum est, habet splendorem & quasi dotes gloriosi corporis. Addatur, q; non tantum ibi erit lux beatorū corporū atq; Virginis matris Dei, sed etiā fulgidissimum corpus & anima Dñi nostri Iesu Christi. Vnde Apoc. 11. c. scriptum est: Ciuitas illa non eget sole, neq; luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit
B eam, & lucerna eius est agnus. Propterea anima sapientia Dei plena, Sap. 7. c. ait. Super salutem & pulchritudinē dilexi eam: & ꝓposui pro luce habere illam. Quarto autē ē firma atq; duratura, qa æterna. Vnde psal. ait: Regnum tuum, Regnum oīum seculorū: & dñatio tua in omni generatione & generationem. Et Dan. 7. Potestas eius, ptās æterna, quæ non auferet: & regnum eius, quod non corrumpet. Propterea psal. ait: Vnam petij a dño, hāc requi. vt inha. in do. Domini om. die. vi. meæ. Et huius desiderij
C alibi rationem assignat, quia gloriosa dicta
Simile. sunt de te ciuitas Dei. Nec mirum, si ꝓpter hæc quatuor supradicta tale regnum ꝑcio a Domino vendat caro. Solet etiam a iustis venditoribus quę cara sunt carè vendi. Nec etiam quisquam amicus Dei potuit illud emere absque precio magno. Nam & Petrus illud emit supplicio crucis: Paulus amputatione capitis: Bartholomæus decoriatione pellis: Laurentius craticulæ supplicijs: & sic de alijs consimilibus multis, sicut narrat Apostolus. 11. c. ad Heb. & Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cœlorum: immo vt fortius dicam, non potuit sufficere precium cuiuscunque ementis, nisi filius Dei per supplicium crucis precium integrasset: qa
D sicut Paulus 8. ad Romañ. testatur, non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Hæc quatuor esse in loco beatorum a Ioanne in præallegata figura mysticè exprimuntur. Primo enim latitudinem exprimit dicens, Vidi tanquam mare. Mare si quidem latum est, & latitudinem exprimit paradisi. Secundo durabilitatem in vitro monstrat, quia vidit tanquam mare vitreū: sed duo reliqua, scilicet pulchritudo, atque luciditas, insinuantur, cum additur, mixtū igne: quia ignis est pulcher, & luminosus esse dinoscitur.

Quod propter quatuor causas Sancti in gloria exultabunt. Cap. 2. E

SEcundo quidem necessarium est ad tripudium, seu chorum conueniens causa. Quatuor causæ sunt, quæ maximè *Quatuor causæ gaudij beatorū.* conueniunt tripudio, seu choro. Prima est iucunditas, secunda tranquillitas, tertia satietas, quarta ebrietas, quæ omnia Sāctissimè & perfectissimè consummabuntur in beatis. Primo erit ibi iucunditas, s. ex visione summi Dei & animæ & corporis Iesu Christi. Propterea Ioan. 16. discipulis suis ait: Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Et iterum propheta ait: Lætitia sem- F piterna super capita eorum, gaudium & exultationem obtinebunt. Et iterum alibi dicit, Et anima mea cognoscet nimis. Secūdo ibi erit tranquillitas, videlicet ex possessione Dei. Vnde Apocal. 14. Amodo iam dicit spiritus, vt requiescant a laboribus suis, vt quilibet dicere possit illud Ecclesiasti. 51. Modicum laboraui, & inueni mihi multam requiem. Et iterum psal. ait, In pace in idipsum dor. & req. Et Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Tertio erit ibi satietas ex fruitione, siue ex diuina dilectione. Vnde Luc. 22. c. Saluator ait: Ecce dispono vobis regnum, sicut dispo G suit mihi pater, vt edatis & bibatis super mensam meam. Non est tamen hæc mensa materialis, sed spūalis: in qua tot sunt fercula, quot rerum omnium relucēt in diuina sapientia rationes. De hac mēsa Proue. 9. cap. scriptum est, Sapientia ædificauit sibi domum, scilicet, quando assumpsit humanam carnem: excidit columnas septem, s. quando roborauit ecclesiam per spūm septiformem: posuit mensam, quando rationes æternas omnium in regno suo animæ regnanti præparauit & posuit contemplā- H das. Hæc est mensa, super quā in gloria aīa satiatur: sicut de se propheta ait, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Quarto erit ebrietas, scilicet ex immensa delectatione. Propterea psal. ait: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuę potabis eos. Hæc quatuor futura esse in beatis a Ioanne in mysterio demonstrantur. Nam primo iucunditas visionis in lucido vitro, secundo tranquillitas possessionis in permanentia vitri, tertio satietas fruitionis in latitudine maris, quarto ebrietas delectationis, seu dilectionis in mixto igne significatur.

Quod

A *Quod quatuor habebunt Sancti, quæ ad bene exultandum necessaria sunt.*

Cap. 3.

Tertio est necessarium ad tripudium, seu chorum conueniens persona. Quatuor cõditiones circa tripudiandi artem necessariæ, sunt personæ ad iucundũ tripudiũ exercendũ. Prima est corporis formositas, secunda corporis fortitudo, seu vigorositas; tertia est corporis leuitas, quarta est corporis ornat⁹: quæ oĩa perfecte sunt in Beatis. Primo est in eis formositas. Vnde Mat. 22.c. Dominus ait de Beatis, quia

Quatuor conditiones Sãctorum circa artem tripudiãdi.

B erunt sicut Angeli Dei. Secundo in eis est vigorositas. Vnde 1.Cor.15. Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione. Tertio est in eis leuitas: Ideo ad Rom.8.c. Apostolus ait: Ipsa creatura liberabitur a corruptionis seruitute in libertatem filiorũ Dei. Quarto est in eis ornatus. Vnde ad Philip.3. Apost. ait: Saluatorẽ expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Hæc quatuor ostendit Ioannes Sãctos in gloria habituros. Et de hoc subdit: Et eos, qui vicerũt bestiã, & imaginẽ eius, & numerum nominis ei⁹,

C supra mare vitreum. Omnes quippe impugnationes diaboli, mundi, & carnis, ad tria potissime reducuntur. s. ad violentias, blanditias, & malitias. Et quilibet istorum trium inimicorum nostrorum his tribus animas iustorum expugnare non cessant. Sed per Dei gratiam, & per merita Iesu Christi omnes Beati de his omnibus semper gloriosè triumphauerunt. Nam quia expugnauerunt inimicorum suorum potentias, vicerunt bestiam, idest violentam crudelitatem eorum. Quia autem triumphauerunt de eorũ blanditijs, vicerunt imaginem eius, quæ pulchritudinem præfigurat. Quia debellauerũt eo-

D rum malitias, vicerunt numerum nominis eius. In numero autem notitia denotatur, pp quæ oĩa stant supra mare, quia immobiliter in substantiali, consubstantiali, & accidentali gloria perseuerant: vnde ad tripudium apti redduntur.

ARTICVLVS SECVNDVS

Quod omnes Sancti erunt in gloria, maxime propter quatuor, perfectissimi cytharedi.

Secundum mysticum exercitium Beatorum erit sonare. Et de hoc Psal. inquit: Lętabuntur in cubilibus suis. Cubiculũ quidem aĩę quodammodo corpus est. Lętabuntur ergo Sancti in cubilibus suis, cũ in proprijs corporibus de adepta gloria exultabũt & gloriã quã consequuntur a Deo proprijs corporib⁹ cõicabũt. Ex quo ipsi spiritus Beatorũ erunt pulsatores: & corpora eorũ instrumenta illorũ, atq; eorũ pulsatio suæ gloriæ cõicatio erit. Et de hoc ẽt Io. ait: Habẽtes cytharas Dei. Cytharæ quidẽ Dei, q̃d aliud indicant, q̃ corpora Beatorũ? Quorũ quędã sunt abstinẽtijs & pęnitentijs castigata, sicut in Confessorib⁹. Quędã sunt ẽt diuersis pęnis attrita, sicut patet in Martyribus. Ex duobus. n. cythara ordinatur. s. ex ligno, q̃d ex interiori parte vacuũ est: & ex chordis, q̃ de viscerib⁹ aĩaliũ fiunt. Harũ cythararum cytharedi, sicuti dictũ est, sunt ipsi spiritus Beatorũ, q varios exultationis sonos ĩ subditis sibi corporib⁹ efficiunt. Vnde quãta in corporibus pp Deũ afflictis ad tẽpus fuerat durior amaritudo suppliciorũ: tãta ĩ eis in æternũ redundabit dulcedo pręmiorũ & gaudiorũ. Vnde 3.Reg.10.c. in mysteriũ scriptũ est, q̄ Rex Salomon de lignis thynijs, q̃ attulit Regina Saba, fecit lyras & cytharas cãtoribus domus Dei. Quid per Reginã Sabã, nisi Ecclesia Sancta designat, quæ quotidie stat in exercitu & pugna contra diabolũ & malitiã eius? Hæc aũt affert Salomoni. i. Regi pacifico Christo, ligna thyna, hoc est Sanctorũ corpora diuersis laborib⁹ & pęnis attrita. Thyna siquidẽ humilia, vel respõdẽtia interpretanť. Vnde per illa Sanctorũ corpora merito designanť, cũ pp Christũ vsque ad puluerẽ humilia pseuerẽt, atq; tãtę subiectionis ignominiæ rñdet eis gloria retributionis æternę. Vñ & Christus de his lignis cantorib⁹ domus Dñi cytharas fecit, cũ gloriã spirituũ fecit ĩ eorũ corpora redũdare, vt corporũ gloria rñdeat foris beatitudini, q̃ spiritus intus hñt & gaudiũ spiritus in corpora de sua felicitate redũdet, queãdmodũ ex gaudio mẽtis vultus alacritatẽ oñdit: sicut & cythared o sonus chordarũ p attactũ eius ĩ cythara cõprehẽdĩt reboare. Quatuor siquidẽ circa artẽ sonãdi sunt, q̃ requirũtur ad bene sonandũ. Primũ est manus leuitas, secundum est manus infatigabilitas: & hæc duo prima pertinent ad sonantes. tertiũ est instr̃m bonũ, quartũ est instr̃m bene temperatũ: & pertinent hæc ad instrumenta, quæ omnia sunt perfectissime in Beatis. Primo q̃dẽ ipsi spiritus Beatorũ, q sunt sonatores corporũ ppriorũ, hñt leuissimas man⁹: ñ tm̃ ex ppria sui natura, verũetiã qa promptissimi

Quõ spiritus beatorum erũt pulsatores

E F G H

Quatuor circa artẽ sonãdi cõditiones.

A ſimi ſunt ad tendendum in Deum, vt non ſolum ex hoc fiant quodammodo leuiores in ſe, verumetiam ſicut ſuperius dictum eſt, ſub rectis operibus hanc leuitatem per dotem agilitatis impartiantur. Secundo ipſi ſpiritus ad ſonandum habent infatigabiles manus, cum adhæreant infatigabili Deo. Et ex hoc non tantum ipſi ſpiritus infatigabiles fiunt, verumetiam infatigabilitatem & impaſſibilitatem communicant corporibus ſuis. Vnde de his duobus ſimul Eſa. 40. ſcriptum eſt: Mutabunt fortitudinem, aſſument pennas, vt aquilæ, volabunt & non deficiet. Tertio habebunt tales ſpiritus optima inſtrumenta .i. corpora ſua beata & glorifica-
B ta. Quarto habebunt inſtrumenta ſua bene temperata, quia erunt corpora eorũ in gloria conſummata, ita quod nulla intemperie poterunt variari.

ARTICVLVS TERTIVS.

De triplici cantu, & diuerſis laudibus omnium beatorum.

TErtium exercitium myſticum Beatorum erit cantare & Deum laudare.
C Et de hoc Pſal. ſubdit, Exultationes Dei in gutture eorum. Secundum enim ꝙ glo. ſuper hæc verba ait, quod in patria erit ſonus, quia ibi erit laus vocalis, & immutabit auditum non facta aliqua mutatione naturali & materiali in auditu, nec in medio, & generabitur in ipſo medio abſq; materiali paſſibilitate, vel in aere in loco formationis vocis reſeruato, qui ibi incorruptibiliter permanebit. Vel ſecundum opi. Rich. in 4. diſt. 89. dici poteſt, quod partes empyrei cœli diuidi poſſunt a ſe inuicem, & iterum reuniri, ſicut conſpicimus in partibus aeris fieri. Poteſt etiam ſecundum ſui partes mo-
D ueri tremoris motu, & pati illa paſſione, quæ neceſſaria eſt ad vocis formationem & inſpirationem. Cum enim hic motus ſit vocalis, dicunt quidam quod erit in Beatis. vnde ita ſe habebit illud corpus ad corpora Beatorum, ſicut aer ad corpora corruptibilia: & cœlum aqueum in ſe habebit ad eos aliquo modo, ſicut ad nos ſe habet terra: quo ad hoc, quod habebunt pedes ſuos ſuper connexitatem illius, quamuis quandocunque placebit eis, ita ſe ſine difficultate eleuare poterunt, vt illud non tangant. Et cum illud corpus incorruptibilis ſit naturę, ſicut .n. in cœlo ſtellato eſt ſoliditas & firmitas, vt diuidi partes eius non poſſint ab

An motus vocalis ſit in beatis.

inuicem virtute creata, quæ tamen ſoliditas E & firmitas creatæ nõ ſunt propter quatuor contrarias qualitates, quę ſunt caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, ſic qualitas, per quam cœlum empyreum eſt penetrabile, & prædicto modo paſſibile non eſt aliqua de qualitatibus antedictis, nec per aliquam illarum quomodolibet creatam. Dicit ergo Propheta, Exultationes Dei .i. de magnificentia Dei in gutture eorum. Triplex tamen eſt Beatorum cantus in glorioſo regno. Primus eſt generalis, ſecundus eſt vocalis, tertius eſt mentalis, ſiue intellectualis.

Triplex beatorum cantus in patria.

De tenore & diſcantu generalis cantus Sanctorum. Cap. I. F

PRimus autem cantus erit generalis, quia ab omnibus ſaluatis generaliter fiet. Et de hoc beatus Ioannes ſubdit, Et cantantes canticum Moyſi ſerui Dei & canticum agni. In quo oſtendit, quod in Beatorum cantu erit tenor & diſcantus. Primus erit tenor liberationis, ſecundus erit diſcantus glorificationis. Primus, quia erunt liberati ab omni malo. ſecundus, quia erunt confirmati in omni bono. Primus erit cantus liberationis ab omni malo, & hic eſt tenot. Laudabunt quidem ſummum opificem, quia liberauit eos de inſidijs diaboli, & malitijs peccati: de laqueis ſeculi, atq; de pęnis inferni. G Et de hoc cantu ſubditur, Et cantantes canticum Moyſi ſerui Dei, vt myſtice demonſtretur, quod ſicut per manum Moyſi eductus eſt de Ægypto populus Dei: ſic per meritum Chriſti eductus eſt populus Beatorũ de tenebris huius vitæ, & de periculis aduerſariorum ſuorum, vt merito cãtare poſſit populus iam beatus, quod cantauit populus Dei a populo Ægyptiaco & Pharaonico liberatus: & dicat illud Apoc. 15. Cantemus Domino. glorioſè enim honorificat⁹, equum & aſcenſorem proiecit in mare. Et iterum in eorum perſona Pſal. cantat di. Benedictus Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cęlum & terram. Secundus erit cãtus glorificationis .ſ. in omni bono. Et hic diſcantus, quia conſiderabunt gloriam ſempiternam, quam per meritum agni adepti erunt, tam in anima videndo, poſſidendo, & dili-

Tenor in cantu beatorum.

H

A diligendo Deum: quam in corpore lucido impassibili, subtili, & agili: quam etiam in visione, & consortio corporis Christi gloriosi, & beatæ Virginis Mariæ, & omnium Beatorum. Et de hoc Ioannes subdit, Et canticum agni.s.cātabunt agno Dei Iesu Christo omnem consecutam gloriam appropriantes.

De vocali laude beatorum, & quod de quatuor maxime, glorificabunt Deum. Cap. 2.

B *Cātus vocalis.* SEcundus autem cātus erit vocalis, quia exultando cantabunt de gloria magnificentiæ magni Dei, & de excessu salutis suæ. Ad bene canendum vltra ipsam artem, quatuor requiruntur. Primo vox bona, secundo vox pulchra, tertio vox alta, quarto vox infima: quæ omnia in Beatis perfecta erunt. Corporali igitur voce glorificabunt, laudabunt & magnificabunt Deum. Propterea dicent, magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: Iustæ & veræ sunt viæ tuæ Rex seculorum. vbi ostenditur, quod magnificabunt Deum de quatuor magnificentijs suis. Primo de potentia,
C ideo dicent, Magna sunt opera tua Domine Deus omnipotens. Nihil vtiq; maius, quantum ad potentiam, quam triumphare de illo, cuius potestati nihil comparabile est in terra, qui vtique diabolus est: de quo Iob 40. Non est potestas super terram, quæ comparetur ei. Magna etiam sunt in liberatione potenti ab omnibus alijs aduersarijs suis. Magna etiam sunt, quia vtiq; Psal. testatur, Omnia quæcunq; voluit Dominus fecit, Dominus in cęlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Secundo magnificabūt eum de sapientia, quia omnia quæ vult dispensat: vnde dicent, & mirabilia. nihil vti-
D que mirabilius etiam est, quam de operibus diaboli & ministrorū ei⁹ sic mirabiliter dispensare, vt licet plurimæ factæ sint, tamen contra eos vertitur qcquid pro se facere arbitrantur. Propterea de tali mirabili dispensatione, Ecclesiast. 5.c. ait. Excelso excelsior alius est.s.diabolus: per potentiam, & scientiam, quolibet ministro suo. Et super hos quoque eminentiores sunt alij.s. Angeli gloriosi, qui bene dispensant de eorum operibus malis. Quantum vero ad vniuersale dominium ipsius Dei, quo omnia per omnipotentiam regit, & mirabiliter per sapientiam dispensat, commode subinfertur: Et insuper vniuersæ terræ Rex imperat seruiēti.i.creaturæ suæ, quę sibi ad voluntatem seruit, vel ipse iuxta voluntatem suam de illa dispensat. Tertio magnificabunt de iustitia, qua omnem inæqualitatem & iniustitiam ab eis tollit. Vnde subditur, Iustæ sunt viæ tuæ Rex Domine seculorum. Quarto magnificabunt Deum de misericordia. Vnde subditur, Et verę sunt.s.per misericordiam, qua in se sperantibus semper assistit. Vnde etiam Psal. ait: Rectus est Dominus Deus verè, & nō est iniquitas in eo. Hæc quidem quatuor magnificentiæ Dei maxime apparebunt in opere redemptionis humanæ. Primo enim, quid sapientius quam humanæ redemptionis viam inuenire, quæ impossibilis erat ex parte creaturæ, quæ non sufficit ad redimendum? Impossibilis etiam erat ex parte Dei, qui inhabilis erat ad moriendum. Quæ etiam sapientia maior, quā duo maxime distantia in vnius personę simplicitate sine compositione copulare? Secūdo, quid potētius quam mortale & immortale vnum facere, sicut Psal. ait, simul in vnū diues & pauper.s.per diuinam potentiam copulati sunt? Tertio, quæ iustitia maior, atque rigidior, quam ne iniustitia multa esset, iustum filium tradere mortis supplicio? Quarto, quę misericordia leuior, quam vt seruis suis parceret filium proprium supplicio cruciare? O immensitas misericordiæ Dei.

E F G

De intellectuali cantu beatorum, & vigintiquinque rationibus quare ab omnibus beatis diligitur, laudatur, & glorificatur Deus. Cap. 3.

TErtius vero Beatorum cātus erit mentalis, seu intellectualis. Voces autem huius cantus, non voces corporales, sed admirationes mentales sunt, quæ resultant in Beatorum mentes ex rationibus, quas comprehendunt, quare ab eis diligendus est Deus. Nam quicquid boni acceperunt, accipient, & accepturi erunt: reuoluēt in ipsum primum principium Deum. Possunt autem ad præsens 25. admiratiuæ rationes assignari, quare a Beatis diligendus erit Deus. Quæ 25. Beatorum laudes, siue cātus nominari possunt, quas explicare non piget in persona illorum Beatorum, quibus conueniunt huiuscemodi rationes. In quibus manifeste clarescit, quantum ab æterno nos dilexit Deus, & diliget in æternum. Has igitur H *Cātus intellectualis in beatis.*

tur

A tur rationes omnes Beati altissimis clamoribus intellectus coram cunctorum opifice repræsentant: quarum quædam respiciunt præteritum, quædam præsens, quædã etiam futurum. Primo enim quilibet Deo altissimo dicet: Tu es Domine benignus creator meus, ad tuam imaginem & similitudinem me creando. Secundo, tu pius procurator meus, me continue nutriendo. Tertio, tu sollicitus custos meus semper, me conseruando. Quarto tu zelans prædicator meus, me diligentissime instruendo. Quinto operator meus fidelis, in me saluationem exercẽdo. Sexto tu verus illuminator meus, me spiritualiter irradiando. Septimo tu cordialis

Pulchra contẽplatio.

B inamorator meus, de te me inamorãdo. Octauo tu dulcissimus amor meus, me in te totaliter transformando. Nono tu redemptor meus, temetipsum pro me precium dando. Decimo tu solus glorificator meus, sicut experior me in te beatificando. Vndecimo, cũ tu in tanta altitudine permanens in meam infirmitatem descendere voluisti, vt me in tãtam altitudinem sublimares. Duodecimo cum habitares in hanc inaccessibilem lucẽ, assumpsisti meam obscuritatem, vt me hac luce vestires. Tertiodecimo, cum in tam admirabili Angelorum consortio morareris, in meam solitudinem descendisti, Domine

C Deus meus, vt me infra tale consortium collocares. Quartodecimo, cum intra tot admirandas diuitias morareris, paupertatẽ meã suscipere dignatus es, vt his admirandis diuitijs me ditares. Quintodecimo, cum esses tu, Domine, in tot admirandis honoribus honoratus, confusionem meam assumere voluisti, vt me tecum in tanta gloria honorares. Sextodecimo, cum infra tot desiderabiles delitias lætareris dulcissime Domine, pro me indigno pęnas meas assumere dignatus es, vt ad hanc impassibilitatem ascẽdere possem. Decimoseptimo, cum esses iu

D dex, vt me condemnares, fecisti te aduocatum meum, vt me liberares. Decimooctauo cum essem inimicus tuus mortalis, factus es frater meus corporalis, vt fierẽ frater tuus cęlestialis. Decimonono, cum esses Dominus & Dominator meus, factus es humilissimus seruus meus, vt ad tantum dominiũ sublimarer. Vigesimo, cum esses creator meus, & Deus meus, fecisti te filium meũ, vt fierem de tali filio pater. Vigesimoprimo, tu gloriosus, & infinitus, & amorosus, & benedictus, propter amorem meum assumendo naturam meam, quodammodo pro carcere assumpsisti, volens humanitatem

E meam vilissimam cum admiranda diuinitate tua vnire. Vigesimosecundo, tu Domine omnium Beatorum gloriæ paradisus, in natura mea tuum carcerem duplicasti in ventre Virginis carcerem, & incarceratum incarcerando, vt ex Virgine nascens me redderes certum, quod homo factus es vere Deus. Vigesimotertio, tu misericors, & miserator Deus, derelinquens mundum ascendisti in cęlum, credo vt me glorificares, & in sacramẽto altaris gloriosus, atq; in cũctis alijs sacramentis potentialiter, ac miraculosè mecum benignissimè remansisti, vt per illa ad tuam æternam gloriam peruenirem. Hæ siquidẽ duę rõnes vltimæ, quæ immediatè subduntur, pp quas ab omnibus Beatis di

F ligendus est Deus, quasi in summo sunt excellentissimę in omnibus gloriosis. Prima est, quod admiranda magnificentia Dei tantæ dulcedinis est, quod dignatur ex debito diligi ab omnibus creaturis, quantum euiuslibet virtus creaturæ se potest extendere ad amandum. Secunda vero est, quod quælibet creatura intelligit amplius diligi a summo Deo, quã sit oĩs alius amor a creaturis, & inter omnes creaturas mutuo inspiratus. O igitur Beata regio paradisi, o beata regio delitiarum, ad quam suspiro de valle lachrymarum: Vbi est consummata sa-

Ab oĩbus diligẽdus Deus.

G pientia sine ignorantia, vbi impleta est memoria sine obliuione, vbi irradiatus est intellectus sine errore, vbi ratio sine obscuritate fulgebit. O vita vitalis dilecta & amabilis, & semper memorialis: vbi felix æternitas, æterna beatitudo, & beata sine fine visio. vere beati, qui habitabunt ibi, & laudabunt Dominum in secula seculorũ, Amen.

DOMINICA IN OCTAVA Resurrectionis infra diem.

H *De pugna, & saccomanno paradisi, siue cœlestis Hierusalem.*

Sermo LXVI.

Edebit Dominus Rex in æternum, Dominus virtutem populo suo dabit, Dominus benedicet populo suo in pace, Psal. 28. In sacris enim scripturis legimus, dilectissimi fratres, quod post peccatum Adæ, & illius diluuij vastationem solennem, electa sit iustorum pluralitas infinita, cum quibus

Domi-

A Dominus facie ad faciẽ locutus est. Transfertur enim Enoch, eligitur Noe, vocatur Abraam, Isaac diligitur, Iacob Deum facie ad faciem contemplatur, Ioseph vocatur saluator mundi: nec tamen Dei ad illos, vel illorum ad homines fit aliqua mentio manifesta de regni cęlestis perpetua mansione. Moyses enim assumitur in Ducẽ populi Iudæorum, in Deum constituitur Pharaoni, facit Dominus in Ægypto magnalia, mirabilia in terra Cham, terribilia i mari rubro. Ascendit Moyses in montem Sinai, ingreditur caliginem in qua Dominus erat, datur
B in ipso monte multiplex auctoritas præceptorum: loquitur ille cum Deo quasi ad hominem homo, Deus in Moysi manifesta quę fiunt occulto agebat, gloriosumque Adonay nomen, quod fuit omnibus obuelatũ, reuelatum est ei. Sed in his omnibus regni cęlorum memoria non auditur, nec etiam nominatur. A scẽdit Aarõ summus sacerdos potẽtis virgę gestarius, & vnctus & delibutus sanctorum cęlestium vnctione: Succedit Iosue & omnis illa Iudicum multitudo: nec est vel vlla tenuis clara mentio superni regni. Inuenit Dominus Dauid seruum suũ virum secũdum cor suum. Salomonem eius
C filium sapientia cumulat singulari: omnemque illum prophetalem chorum, cui spiritussanctus ordinat, & infundit multitudinem gratiarum: nihil tamen apertè de cęlestis regni gloria prophetatur. Claudit Helias cęlum annis tribus & mensibus sex: & mortuus Heliseus mortuum restituit vitæ: & tamen ab his nec vlla clara scintilla beatæ mansionis elucet. Quid plura? à principio mũdi vsque ad Christum vniuersitatem collige cunctorum mysteriorum, nec in sermone, vel opere illius sanctuarij aperte poteris reperire dulcedinem. Veni ergo ad Domini præcursorem & tubam Christi altisonam, & audi vocem consolationis, vo-
D cem lętitiæ, mi æ verbum, sermonem gloriæ, gratiæ largitatem, quæ spirituali lumine, ac flamma cęlestis regni repletus in feruorem spiritus valido clamore annuncians regnum Dei ait: Pęnitentiam agite, appropinquabit enim regnũ cęlorum, vox enim turturis audita est in terra nostra, tempus putationis aduenit. Nec tamen vox ista totius est iucũditatis: ait enim pęnitentiam agentibus propinquum esse regnum cęlorum. Quid inde? Vnde enim in illud patet ingressus, vnde aperitur, vbi ianua paradisi? Quis enim eam nobis aperire potest? vtique qui habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit claudit, & nemo aperit. Veni ergo ad Christum, & dic ei anima mea: Sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis & facies tua decora. Audi vocem exultationis, vocem miræ iucunditatis, vocem iubili cordiale. Quod ante cęlauerat Deus, tacuerat Angelus, latuerat patriarchas, prophetę non dixerant, præcursor Christi transierat. Sed Mat. xj. c. aperiẽs os suum Rex cęlorum & Dominus Angelorum ait: A diebus Iohannis Baptistę vsq; nunc regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Quod potest etiam in præsenti materia esse thema. O inexplicabilis iucunditas & incogitabilis suauitas, & E
insatiabilis auiditas, regnum vim pati, & violentia rapi. Quomodo possunt hæc fieri? Regnum tam altum, tam magnum, tam incompræhensibile bonum, vim pati, violentia rapi. O Deus, quid est hoc? quibus armis? quid est hoc deus? Audi patienter anima mea, & intelliges quòd sicut ait propheta in verbo prææallegato, Sedebit Dominus Rex in ęternum, Dominus virtutem populo suo dabit, Dominus benedicet populo suo in pace. In quibus sacratissimis verbis vltima contemplatio de paradiso manifestatur, quæ est de pugna & saccomãno paradisi. De hoc igitur saccomanno tri- G
plex mysterium distinguamus: nam huius exercitus rapientium cęlum ostenditur. Primo resigna vel monstra, secundo bellũ vel pugna, tertio de paradiso victoria. Primum mysterium est de resigna uel mõstra, quam tangit propheta di. Sedebit Dominus Rex in æternum, scilicet ad respiciendum per approbationem, electos milites suos. sicut vtique alibi a propheta dictum est: Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Secundum mysterium est de bello vel pugna: & de hoc propheta subdit; dominus uirtutem populo suo dabit. & nõ H
est inane quidem: quia aliter pugna cum victoria exercere nõ possent milites isti Christi, Apostolo teste, qui 2. Corint. 3. ait: Non sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra a Deo est. psal. etiam inquit, Domini est salus. Tertium mysterium est de paradisi victoria: de qua psal. subiungit, Dominus benedicet pupulo suo in pace, scilicet post victoriam acquisitam. Ad hoc siquidem dat Dominus virtutem in bello, vt milites sui pertingant ad triumphalem pacem. Vnde psal. cuilibet militi Christi ait; Inquire pacem, & persequere eam.

Articulus

A ARTICVLVS PRIMVS.

De resigna, vel monstra totius exercitus æterni Regis.

D primum mysterium contemplandum mentis oculos sustollamus, & huius exercitus electorũ inspiciamus monstram, seu resignam. Ad quam intuendam sedebit Deus Rex in æternum, sicut Propheta ait. Circa igitur hoc primum mysterium de monstra, seu resigna, septem contemplationes subordinemus, secundum quod septem descri-
B ptiones de illa per ordinem subiunguntur. Prima est descriptio electorum, secunda secretariorum, tertia capitaneorum, quarta militum, quinta armorum, sexta equorum, septima multitudinis.

Quod omnis electorum turba nomine sanctissimæ Trinitatis, seu Iesu in mentali fronte signati sunt.
Cap. 1.

C

Rimo contemplanda est descriptio electorum. Hos enim describit principalis cãcellarius Regis æterni, Apoc. 14. vbi scriptum est: Vidi, & ecce agnus stabat supra mõtem Sion: & cum eo centum quadragitaquatuor milia habentes nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus eorum. Quid nanque per agnum istum, nisi ille, de quo Ioan. Baptista. cap. 1. inquit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi? Sion speculatio interpretatur, supra montem sublimis visionis stat agnus Dei Iesus, non solum
D quia omnes præeminet in natura & gratia, sed etiam in approbatiua cognitione omnium electorum. Iuxta quod ipse Ioan. 10. inquit, Ego cognosco oues meas. Vnde & de eis Ioan. subdit: Et cum eo centum quadragintaquatuor milia signati. O beata gẽs, cuius Dominus Deus eius populus, quem elegit Dominus in hæreditatem sibi. Per hanc enim omnis electorum numerus designatur. Nam quadragenarius numerus virtutum exercitium indicat, vel disciplinam. Centenarius oblectationem virtutis, quæ per disciplinam attingitur: & millenarius scientiam, seu sapientiam, quæ perficit ipsam virtutem, sicut alibi per nos latius

Contẽplãda est electorũ descriptio.

dictum est in libro de Charitate, seu de Seraphin, sermone 67. artic. 3. & c. 10. Habent E
nempe omnes electi nomen ipsius Iesu, & nomen patris eius in frontibus suis scriptũ. Nam pater dat intelligere filium, respectu cuius est pater. Hi ergo nomen patris scriptum in frontibus, idest, in mentibus habent: propterea nomen filij ignorare non potest, ipsa veritate attestante, quæ Mat. 10. ait: Qui me recipit, recipit eum qui me misit. Sed quia scriptura ista, qua nomen patris & filij in mentibus fidelium scriptum est, facta creditur digito Dei viui, qui almus spiritus nuncupatur: ideo omnes isti electi nomen trinitatis in mentibus suis habere noscuntur. In intellectu nempe per fidem for- F
matam habent nomen filij, in memoria per spem roboratam nomen patris, in voluntate vero per charitatem inamoratam nomen habent Spiritussancti. iuxta hoc in electorum persona iubilabat Dauid Propheta dicens, Signatum est super nos lumen. Ecce nomen filij vultus tui Domine. Ecce nomen patris tui. Dedisti lætitiam in corde meo. Ecce nomen Spiritussancti. Hæc autem omnia breuiter comprehenduntur in hoc nomine Iesus, secundum quosdã. Nam in I, minimo elemẽto denotatur filius Dei, G
& exinanitio deitatis, iuxta illud ad Rom. cap. 9. verbum abbreuiatum fecit Dominus super terram. In H, quæ est aspirationis nota, demonstratur Spiritussanctus, qui est inspiratio sanctitatis. In S vero, si fiat recta, quia altitudo eius est superius inclinata, designatur Pater, & eius inclinatio maiestatis. Si autem sit litera S, in seipsa reflexa, quia ex toto se humiliat & inclinat, etiam ipsam paternam maiestatem inclinatam designat. Addatur demum eius titulus supra per transuersum in modum crucis, vt semper in hoc nomine reluceat redemptio nostræ captiuitatis, secundum quod Matth. 2. c. Angelus ad Ioseph ait: Vocabis nomen H
eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum.

De secretarijs, & alijs principalioribus amicis æterni Regis.
Cap. 2.

SEcundo autem contemplemur descriptionem secretariorum & intimorum æterni Regis. Sedet ergo Dominus in æternum Rex Regum, & Dominus dominantium, eligens turbam ipsam iustorum,

cuius

A cuius thronus in seculum seculi. Ipsi enim circunstant quatuor cancellarij principales, videlicet Marcus,& Lucas,Matthæus,atque Ioannes. Propterea Apoc. 4. scriptum est, quod in circuitu sedis erant quatuor animalia plena oculis ante & retro: Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertiũ animal habens faciẽ quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti. Adsunt etiam his cancellarijs quatuor principales scriptores, & plurimi subscriptores. Hieronymus adest Marco, quasi leonina iustitia vnius. Scriptum
B est enim Prouer.28. Iustus.s.Hieronymus, quasi leo consedens. Ambrosius adest Lucę,quasi cornupeta bos in fortitudine spiritus & virtutis contra fidei subuersores.huic consentire videtur, quia Euangelium Lucę descriptionis vngula luculentissime declarat. Gregorius totus in morali sensu humanus, Matthęo satis conformis est. Augustinus contemplatione altiuida Ioannem vt aquila imitatur. Principalior vero æterni Regis præco Ioannes Baptista est,qui Matt. 3. de seipso inquit: Ego vox clamantis in deserto,parate viam Domini. Hic autem ex ore Altissimi vocę præconia clamat contra
C omnes aduersarias potestates,Apoc.7.c.di. Nolite nocere terræ & mari, neq, arborib⁹ quoadusq; signemus seruos Dei in frontib⁹ eorum. Duodecim sunt præcones exercitus vniuersi.s.Apostoli sancti, dicente Domino, vlt.c.Mar. Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. Duo sunt vexilliferi principales portantes vexilla Regis.Primus est Apostolus Paulus, qui gestat per vniuersum mundũ principale vexillum Regis, quod est nomen Iesu,Domino attestante, qui Act.9.c.ait: Vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meũ corã gẽtib.& regib.& filijs Israel. Secundus vexillifer gloriosus Franciscus est,
D qui gloriosum vexillum triumphalissimæ crucis in corpore suo portat.De quo Apoc. 7.scriptũ est. Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signũ Dei viui:quod & ipse ardens Franciscus,ad Gal. vlt. aperta facie confitetur di. Ego stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.

Duodecim pręcones exercitus vniuersi.

De 12. *principalibus Capitaneis exercitus electorum.* Cap. 3.

Tertio vero contemplemur descriptionem Capitaneorum. Sunt præterea constituti a Regum Rege duodecim Capitanei super totum exercitum pugnatorum.Primus dicitur Iudas, secundus Rubẽ,tertius Gaad,quartus Asser,quintus Neptalim,sextus Manasses, septimus Simeon, octauus Leui,nonus Isachar,decimus Zabulõ,vndecimus Ioseph,duodecimus Beniamin. Istorum quilibet duodecim milia electos pugiles sub potestate sua habet: quorum quilibet fulgorosum nomen Iesu, tanquam signum, diuidens inter electos & reprobos in fronte portat. Solet nempe inter exercitus aduersantes signum amicitiæ & inimicitiæ poni. Habentes enim nomen Iesu,veri sunt milites Dei, teste Angelo, qui Apoc.19. ad Ioan. inquit, Conseruus tuus sum & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Et iterum Apost.1.Cor.12. ait: Nemo potest dicere Dominus Iesus.s. corde, ore, & opere, nisi in Spiritusancto. Omnes Capitanei, cunctusque exercitus a principali secretario Ioanne conscripti sunt ad soldum, siue ad stipẽdium magni Regis, sicut ipse Apoc.7.testatur di. primo, ex tribu Iuda duodecim milia signati. secundo, ex tribu Ruben duodecim milia signati. tertio, ex tribu Gaad duodecim milia signati. quarto,ex tribu Asser duodecim milia signati. quinto,ex tribu Neptalim duodecim milia signati. sexto, ex tribu Manasses duodecim milia signati. septimo,ex tribu Simeon duodecim milia signati. octauo,ex tribu Leui duodecim milia signati. nono, ex tribu Isachar duodecim milia signati. decimo,ex tribu Zabulon duodecim milia signati. vndecimo,ex tribu Ioseph duodecim milia signati. duodecimo,ex tribu Beniamin duodecim milia signati. O dilecti Christi milites, o sancta societas electorum,o laudabilis populus,quem Dominus exercituum benedixit, o vere laudabilis, quem decorat voluntas bona, cogitatio munda, desideria sancta,consilia recta,conscientia pura,fides non ficta, charitas feruida, & opinio vitæ immaculata. In hoc siquidem populo complacet sibi Deus,quia beneplacitum est Domino in populo suo.

E F G H

Quo ordine milites huius exercitus adhæreant Capitaneis suis. Cap. 4.

Quarto insuper contemplemur descriptionem militum æterni Regis, & quanto ordine adhęreant Capitaneis suis. Quilibet enim Capitaneus separatim habet militiam suam, cum qua comparet

A paret coram Rege sedente in folio maiestatis suæ. Primo nanque comparet Iudas Capitaneus vastatorum, & depopulantium aduersarios Regis. Iudas enim confessio interpretatur: per confessionem nanq; omnia peccata, cunctaq; scelera destruuntur, atque exterminantur. Sequuntur autem hunc Capitaneum cunctæ animæ pœnitentes: licet per eas multa scelera perpetrata sint, sicut fornicatores, homicidæ, incendiarij, partiales, meretrices, fures, vsurarij. Item veniunt cum eo raptores, falsi testes, mendaces, simoniaci, falsarij, excommunicati, sacrilegi, hæretici, proditores, sodomitę, blasphemi, cęteriq; consimiles ad Deum conuersi. Capitaneo autem horum pręcipit Rex, c. 17. Iosue. Transibis ad montes, & succides tibi, atq; purgabis ad habitandum spatia, & poteris vltra procedere, cum subuerteris Cananeum, quem dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum. Secundo sequitur Ruben comparens coram Rege. Hic est Capitaneus vtentium balistis & arcubus: interpretatur enim filius visionis. Cum isto procedunt omnes viri docti in canonibus & legibus & in medicina, & quilibet alij in quacunq; alia scientia eruditi: sed electores milites sui sunt sacris literis illustrati, qui in se & in alijs Dei offensas cauent. Quilibet eorum cum Psal. dicit, vidi præuaricantes & tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt. Tertio sequitur Gaad, qui saccomannorum Capitaneus est: interpretatur enim accinctus latrunculus. Accincti quidem latrunculi sunt quilibet coniugati, maxime q inter se seruant sanctissimam castitatē, seipsos propter Christum castrantes. De quibus Dominus Matt. 19. Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. s. per violentiam acquirendum & furandū. Quarto comparet Asser, qui Capitaneus est sacerdotum omnium curatorum: interpretatur enim Beatus, vel diuitias habens, quia sacerdotes verè beati sunt, cum diuitias verbi Dei, atq; sacramentorum, & maxime corporis & sanguinis Iesu Christi sibi & cæteris habent dispensare. Quinto superuenit Neptalim, quē sequuntur omnes religiosi mēdicantes: interpretatur enim dilatatio mea. Hi enim in se dilatantur non solum ad pręcepta, sed etiam ad consimilia obseruanda. Insuper cultum dilatant in animarum salutem: propterea 2. Corint. 6. dicunt, Cor nostrum dilatatum est. Sexto aduenit Manasses, quem sequūtur omnes monachi & moniales ordinum quorumcunq;: interpretatur enim obliuio, quia talibus dictum est, Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Septimo Simeon se præsentat cum omnibus filijs dilectis & bonis, qui iussis parentum obtemperant: interpretatur enim auditio, vel obedientia: Nam quilibet patrū eorum dicere potest illud psal. In auditu auris obediuit mihi. Octauo loco succedit Leui Capitaneus omnium pontificum & pręlatorum: interpretatur enim assumptus. Assumuntur quidem ad Dei vicariatum & regimen animarum. Vnde Gen. 49. Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia. Simeon audiens męrorem interpretatur, & significat subditos, qui semper audiunt mærorem alicuius temporalis iniquitatis, aut in se, aut in suis. Simeon ergo & Leui. i. subditi & prælati fratres. s. sunt in Christo. Sed addit vasa iniquitatis bellantia: quia inter subditos & prælatos, nisi charitas & humilitas eos coniungat, & pacificos eos faciat, semper inuicem habent bellum. Nono comparet Isachar, ductor exercitus mercatorū, artificum, & rusticorum: interpretatur enim vir mercedis, vel memorans Dominum, q a memores esse debent Domini, ne iniquam suscipiant mercedem. Et tunc merito audiet, labores manuum tuarum, quia manducabis es beatus, & bene tibi erit. Decimo Zabulon venit, Capitaneus Imperatorum, Regum, Ducum, Comitum, Marchionum, Dominorum, Baronum, & omnium nobilium & rectorum, atq; iustorum stipendiariorū: interpretatur enim habitaculum fortitudinis. Hi sunt, qui in zelo Domini per opera dicunt, facientes præuaricationes odiui. Vndecimo Ioseph pręcedentibus se coniungit Capitaneus mercatorum: interpretatur enim ampliatus, vel augmentum. Mercator enim cum plus quærit dilatari & ampliari in spiritualibus, quam in temporalibus bonis, rapit vtiq; celum. Talis enim Domino dicit, Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Duodecimo procedit vltimus Beniamin Capitaneus virginum, continentium, & viduarum, de quibus Sap. 4. O quam pulchra est casta generatio cum claritate.

Ordo spiritualis militiæ.

B C D E F G H

De spiritualibus, ac militaribus armis militum Iesu Christi. Cap. 5.

QVinto etiam contemplemur descriptionem armorum militum Dei. Omnes enim huius exercitus Capitanei, atque milites eorum in toto corpore

A pore suo armati sũt, sicut fuit Beatus Georgius, gloriosus miles. Contemplemur ergo horum militum spiritualia arma a capite initium sumentes, & descendamus vsque ad pedes. Primo enim habent super caput galeam cum nomine Iesu. Hic est filialis Dei timor, qui caput mentis a peccatorum ictibus munit: de quo Psal. inquit, Initium sapientiæ timor Domini. Ecce galea capitis, & defensionem ab ictibus peccatorum. Vnde Ecclesiastici 1.c.ait: Timor Domini expellit peccatum. Hanc galeam assumere hortatur Paulus ad Ephes. 6.c.dicens, Galeam salutis assumite, i. timorẽ Iesu, qui salus interpretatur, suscipite. Hic habet viseriam cum rimulis, vel foraminibus paruis, quæ est veri intelligentia cum illuminationibus multis. Vnde cum prius Propheta de galea præmisisset, Initium sapientiæ timor Domini, statim de viseria illius subiunxit dicens, Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Est etiam crista pennarum diuersorum colorum ipsi galeæ superinfixa, quæ est intentio in Deum erecta, multis respectibus in mente discolorata. Quicquid agant homines, intentio iudicat omnes. Vnde Matth. 5.c. Si oculus tuus, i. intentio tua: simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Supra est conus. Solet enim argenteus, & spinosus esse. hæc est solicita sui circunspectio, & timorosa. Vnde Ecclesiastici 7. Qui timet Deum, nihil negligit. Curgitaculum etiam habent in qualibet galea, quod quidem mansuetudo est ad proximum. Solet nempe mansuetudo inclinare caput, & flectere collum voluntati alienæ, sicut se in exemplum posuit Christus, Matth. 11. cum dicit: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Est enim mansuetudo ornamentum virtutum: propterea de tali anima mansueta, & columbina Psal. ait: Pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Armati etiam habent corpus: habent enim loricam, hoc est iustitiam virtutem vniuersalem. Hãc loricam præcipiebat Dominus induere Apostolos, Matt. 5. cum dicebat: Nisi abundauerit iustitia vestra plus, quàm Scribarũ, & Pharisæorũ, nõ intrabitis in regnũ cœlorũ. De hac lorica. 6. ad Ephes. Apostolus ait, Induite loricã iustitiæ. Habẽt quoq; thoracem: quæ quidẽ est superexcessiua fiducia in Dño Iesu Christo, in eius promissis & verbis in oĩ dubio, & periculo cor ineffabiliter assecurans, ita φ si oia castra dęmonũ, & oĩs synagoga peccantium, & tota

Arma spiritualis militia.

B (marginal letter beside "bet viseriam")
C (marginal letter beside "let enim argenteus")
D (marginal letter beside "& posteriora dorsi")

caterua mundanorũ sapientiũ, & principũ ipsum obsideãt, oẽs habet pro fumo volatili, simpliciq; confidentia ad Deũ illud Iob 17.c. postulat dicẽs: Pone me iuxta te: & cu iusuis manus pugnet cõtra me: Audacterq; inquit, Dñs mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo? Quilibet etiã habet calibeum, quod est ardens & superexcessiuus amor Christi, nihil aliud cogitare, loqui, aut sperare, aut sentire volens, nec valens, nisi in Deũ trinum & vnũ, & Iesum Christum humanatum, & crucifixũ, & mortuũ. Hic semper ebullit ad Christi honorem, & laudẽ, & animas Christo incorporãdas, & Christũ in eis: Hic semper sollicitatur, qũo in oibus possit placere dilecto, & qũo minimas eius offensas oino valeat euitare: Hic semper quærit, vbi est dilectus meus: nũciate dilecto meo, quia amore lãgueo: & pro dilecto circuit oia velut ebrius, & sicut stultus, semper tñ dilectũ, quẽ quærit, hẽt, dulciter amplexatur, & sibi inseparabiliter hærẽs cũ Paulo ait ad Rom. 8. Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Et sequitur: Certus sum enim, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; Principatus, neq; Virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq profundum, neq; creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Dño nostro. Habent insuper ocreas ferreas tangentes crura: quæ sunt duplicata virtus, quæ habeat spiritum sustentare. Prima est patientia inuincibilis, secunda est cõstantia magnanimis, de quibus Prouerb. 16. Melior est vir patiens viro forti. Hæc est virtus prima. Et qui dominatur animo suo expugnatore vrbium. Hæc est secunda. Calcaria habent aurea, tãquàm veri milites Christi Regis æterni, qui sunt timor inferni, & desiderium paradisi. Propterea de ambobus Ecclesiastici 9. cap. Nemo scit vtrum dignus sit odio, vel amore. Brachialia eorum etiam sunt declinare a malo, & facere bonum. Habent insuper chyrothecas, id est, manuum thecas, id est, generatos, qui sunt discreta practica in declinando malum, & faciendo bonum. propterea Dauid Propheta ait, Declina a malo, & fac bonum. In sinistra quidem quilibet tenet scutum triplici textura confectum. Prima est continuus sensus diuinæ potentiæ, vt ipsum vndique obumbrantis, de quo Psal. ait, Prouidebam Dominum in conspectu meo

E (marginal letter beside "caterua mundanorũ")
Quomodo qs armãdus sit ad spirituale bellum.
F (marginal letter beside "in oibus possit")
G (marginal letter beside "titudo, neq profundum")
H (marginal letter beside "Propterea de ambobus")

A semper. Secunda est causa iustissima, & gloriosissima, per qua pugnatur, s. pugna pro cœlo rapiendo, & deprędando, Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Tertia est desuper ornans totum scutum, s. nomen Iesu, s. Iesus in medio Solis cum duodecim radijs solaribus, quasi principalioribus, & cum multis paruulis veluti fulgurantibus in mysterium supersplendidissimæ Trinitatis, & in signum nostræ, per ipsum Iesum Christũ gratificæ illuminationis, & saluationis. De quo scuto Psal. ait: Scuto circundabit te veritas eius: non timebis a timore nocturno.

B A sagitta volante in die a negocio, perambulante in tenebris: ab incursu & dęmonio meridiano. Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis, ad te autem nõ appropinquabit. Lanceam vero solidam, & longam in manu dextera gestant, quæ designat famosam exemplaritatem attingentem in longum: non solum in perseuerantia, sed in diffusa bonitatis fama. Hæc est, quæ acerrimè diuerberat pectora æmulorum. Nam Apostolus. 2. Corinth. 8. ait: Prouidemus enim bona non solum coram Deo, sed etiã coram omnibus hominibus. Ecce lancea longa. Sed hæc lancea in de-

C xtera portatur manu, quia exemplum bonum non bene refulget in veritate, nisi in plenitudine bonorum operum sancta intentione factorum, iuxta Domini præceptum, Matth. 5. c. Sic luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opera bona: & glorificent patrem vestrũ, qui in cœlis est. Ensis eorum vibrabilis, pungẽs & vndiq; scidens, atq; solaris: hoc est fulgens, sed recõditus in vagina est Dei verbum ad mores pertractabilis, efficax, penetrans, atque illuminans: sed in vagina memoriæ reconditus & continuè opportunis necessitatibus præ paratus. De eo Apostolus 6. ad Ephes. ait:

D Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Habent etiam sicam, seu pugionem id est, dagam lateri adhærentem, quæ est feruor, & singularis efficacia verbi Dei. de qua Apostolus ad Hebr. c. 14. inquit: Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior oĩ gladio ancipiti. Habent etiam omnes militarem vestem, s. sagum, vel signũ, quod quasi super arma portant hyacinctini coloris volitantem hincinde, eo quòd libere ante & retro dependeat. In quorum qualibet parte ante depictum est nomen Iesu, in modum fulgurantis Solis, & retro nomen Christi in consimili Sole, sicut scriptum est, In Sole posuit tabernaculum suum. Et iterum Zachar. 6. Oriens nomen eius. Hæc B militaris vestis quasi bipartita est. Gaudium de redemptione, & spes de glorificatione. Gaudium quidem de redemptione hæc est posterior pars, cũ iam simus redempti, quæ redemptio in Christi nomine demonstratur. Interpretatur enim vnctus, quia Christi sanguine vncti, redempti, & loti sumus. Vnde Apocal. 1. Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et est spes de glorificatione, quasi anterior pars, in qua est nomen Iesu, qui interpretatur salus: quia ait Apostolus Petrus, Act. 4. Non est in alio nomine salus, in quam salutem electi sperant. F Sed hæc vestis ideo cęlestis coloris est, quia & redemptio & glorificatio de summis cęlorum ex diuino munere venit, sicut Iac. 1. scriptum est, Omne datum optimum: hæc est redemptio. & omne donum perfectum, hæc est glorificatio, desursum est. In Sole est nomen Iesu: quia nomen Iesu, i. notitia Iesu, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et consimiliter Christi nomen, quia ipse de se Ioan. 8. c. ait: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, scilicet gloriæ sempiternæ. G

De equis militiæ Christi, & de spirituali ornatu eorum. *Cap. 6.*

SExto quoque contemplemur descriptionem equorum huius militiæ admirandæ. Nam quilibet miles huius exercitus equitat super candidissimum equum: Miles enim cuiuslibet equi rationalis spiritus est. Equus autem albus est innocens corpus subditum rationi, quod ipsi quoque rationi per Prophetam ait: Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Retinacula, & habena cuiuslibet equi sunt prudentia, & simplicitas, quas H in manibus Apostolos retinere præcipiebat Dominus, cum dicebat, Matth. cap. 10. Estote prudentes, sicut serpentes. Hæc enim retinacula a retinẽdo dicta sunt: nam retinent impetum equi, ne ruat: quia sunt grossiora. & simplices sicut columbæ. hæc est habena, quæ subtilior est: his enim duobus reguntur, & diriguntur iustorum spirituum corporum equi. Sella cuiuslibet est vera consideratio sui: quæ sella duas habet partes, anteriorem & posteriorem. Anterior est consideratio nobilitatis animæ ad imaginem, & similitudinem Dei formatæ:

A formatæ: Sicut Gen. 1. c. scriptum est, Creauit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam. Posterior vero pars sellæ est consideratio miseriæ, & vilitatis humanæ, exemplo illius qui Iob 17. dicebat: Putredini dixi, pater meus es, & mater mea & soror mea vermibus. Hæc duo faciunt spiritum super corpus firmiter residere, & dominari. Habent quoque sellæ ornamenta posteriora, & anteriora, quæ dicuntur postella & antella. Postella enim est confessio præteritorum cōmissorum. vnde in Psal. Cogitatio hominis confitebitur tibi, Antella vero est memoria mortis, & secre-
B torum iudiciorum Dei. de quo Ecclesiastici 7. c. ait: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Cingula vero, quæ sub corpore equum cingit, est examinatio conscientiæ suæ. Vnde scriptum est. Oseæ 2. Iudicate matrem vestram, s. conscientiam vestram. Duos etiam stapetos quælibet sella habet: Dexter, humilitas est in prosperis, sicut Ecclesiastici 3. scriptum est: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Sinister, est magnanimitas in aduersis, exemplo Apostoli, qui de se inquit. 2. Corint. 4. Tribulationem patimur, & sustinemus, s. magnanimi-
C ter & indefessè. Ferra quatuor pedum cuiuslibet equi, experimenta feruida, & fortia sunt quatuor affectionum, quibus anima & dolet & gaudet, & sperat & timet secundum Deum, non secundum mundanum affectum. Vnde de tali iusto, atque de affectionibus eius, Ioan. Apocal. 10. c. ait: Pedes eius tanquàm columnæ ignis. in pedibus affectiones prædictæ: quia sicut corpus pedibus, sic aīa affectionibus currit. In columna firma, rectitudo intentionis ad Deum. in igne ascendenti, atque feruenti, feruens Dei affectio denotatur. Talis autem cum Propheta ait: viam mandatorum
D tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum, scilicet in feruenti tua affectione.

De innumerabili multitudine populorum, & peditum Regis æterni. Cap. 7.

Septimo cōtemplemur descriptionem multitudinis populorum, & peditum huius exercitus. Post præcedentes milites sequitur innumerabilis multitudo ꝓmiscui sexus. Omnes enim se præsentant ante thronum huius æterni Regis. Propterea magnus cancellarius Christi, Ioan. 7. cap. Apocal. subdit: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum in conspectu agni amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Et clamauerunt voce magna dicentes, Salus Deo nostro Iesu. qui interpretatur salus, qui sedet super thronum & agno. Equestris enim multitudo ante descripta plus ad contemplatiuos pertinet, quàm ad actiuos: nam in quolibet statu aliqui diuino lumine illustrati reperiuntur. Hæc autem turba magna plus pertinet ad actiuos, quia actiua vita magnis tribulationibus plena est. Propterea Marthæ a Domino, Lucæ 10. dictum est: Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Hæc autem turba pro eo innumerabilis dicta est, quia nemini nota, nisi illi, qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Hi sunt ex omnibus gentibus etiam barbaris ad Christum conuersis: & tribubus gentium, & populis tribuum, & linguis populorum. In gentibus diuersæ sunt tribus, in tribus diuersi populi, in populis diuersæ sunt linguę. Et de omnibus istis elicit Dominus electos suos stantes ante thronum, quantū ad reuerentiam diuinæ maiestatis. In conspectu agni, quantum ad obsequium generalis Redemptoris nostri Iesu Christi. Amicti stolis albis, quo ad puritatis candorem: & palmæ in manibus eorū, quo ad triumphalem honorem. Palmæ enim victoribus dantur: omnes hi clamabant voce magna, id est, feruido desiderio dicētes, Salus Deo nostro, qui sedet super thronum & agno: quia oēs hi suam salutem attribuunt summæ prouidentiæ Dei, & infinito merito innocentissimi agni Christi, quasi sub alio sensu affectualiter clament: Viuat, viuat, viuat Rex ęternus, & Dominus Iesus Christus in secula seculorum, Amen.

Turba innumerabilis.

B E F G H

Articulus Secundus

De prælio dato ad cœlestem Hierusalem, per milites Christi.

Consummato iā primo mysterio de Christi resigna, vel monstra: iam ad secundum mysterium, s. de eorū pugna mentis oculos erigamus, de quorum victoria sperandum est: quia sicut Propheta ait, Dominus virtutē populo suo dabit. Circa quod mysteriū tria nouiter contēplemur. Primo ciuitatis ꝑscrutationē, secundo militū ꝓparōnē, tertio pugnæ executionē.

A *Quòd vt milites Christi ad prælium animentur, eis ciuitatis supernæ dispositio reuelatur. Cap. 1.*

Rimo contēplemur ciuitatis perscrutatione, seu exploratione: quia ciuitas ista sancta, quæ expugnanda est, q̃ admiranda sit, debet militibus reuelari, vt ad pugnam, & victoriā fortius animētur. Propterea aquilinus cōtemplator Euāgelista Ioānes, scrutator & explorator huius ciuitatis, mittitur ab æterno Rege, quā cum cōtemplaretur fundatam in montibus suis, & mōtes in circuitu eius, reuersus Regi, cōsiliarijs ac militib. ait: Vidi ciuitatē sanctā Hierusalē nouā descendentē de cœlo. Et subiungit: Et habebat murū altū, & magnū, habentem portas duodecim. Et in portis angulos, ab oriente portæ tres, & ab aquilone portæ tres, & ab austro portæ tres, & ab occidente portæ tres. Quia tamen sicut Propheta ait, Omnia Dei opera perficiunt in fide: & sine formata fide hæc minimè perfici pñt: ideo in his verbis Regi, cōsiliarijs, ac militię eius a Ioāne per ordinē de hac ciuitate triplex mystica visio reuelatur. In prima quidē reuelatur eis fidei præmiū, in secunda fidei meritum, in tertia fidei transitus. In prima quidem visione reuelatur eis fidei præmiū, quod est gloria sempiterna, quæ finis est cunctorum operū, quæ fiunt per formatā fidē. & de primo Ioā. ait: Vidi ciuitatē sanctā Hierusalem nouā descendentē de cœlo a Deo paratā, sicut sponsam ornatam viro suo. In quibus breuibus verbis comprehendit totam futuram gloriam Beatorum, quo ad septē eorū principales dotes. Quarum, sicut in præcedentibus patet, tres primę pertinent ad animam, & quatuor sequentes corpori correspondent. Prima quæ ad animam pertinet, est dilectio plena: & de hac dicit, Vidi ciuitatem. Ciuitas est quasi ciuium vnitas dicta, quæ maximè per dilectionem fieri habet: quia ibi in Deo mira est vnitas Beatorum omnium, tanquàm ciuium illius admirabilis ciuitatis. Secunda est possessio certa: & de hac dicit, sanctam. Sanctus enim idem est, q̃ firmus: quia Beati omnes firmiter, & inseparabiliter adhærent summo Deo. Tertia visio aperta & clara per Hierusalem denotata, quæ interpretatur visio pacis, quia ibi Beati omnes semper Deum Regem pacificum cōtemplantur. Addantur aliæ quatuor dotes, quibus præmiabuntur corpora Beatorum. Prima est impassibilitas. & de hac subiungit nouam: quia per remotionem vetustæ corruptionis, & passibilitatis Beatorū corpora noua & impassibilia fiēt. Secunda est agilitas, quæ per descendentem de cœlo clarè manifestatur. Tertia est subtilitas: de qua subiungit, a Deo paratam. Sicut enim res grossitudinem habens parari dicitur, quando subtiliatur: sic & corpus Beatorum a Deo parabitur, cum illud faciet tam subtile, quòd quasi spirituale reddetur. Quarta vero est claritas, de qua manifestè subiungit, sicut sponsam ornatam viro suo. Nam sicut ornamentum formosius reddit corpus: sic & claritas beatorum corpora decorabit. In secunda autem visione reuelatur huic militiæ fidei meritum, & omne meritum electorum perficitur, & gratificatur in fide, & merito Iesu Christi. Et de hoc fidei merito Ioan. ait: Et habebat murum magnum & altum. Ad literam autem per magnum, intelligit latum & longum, seu totum circuitum eius. Quid ergo aliud per hunc murum, quàm meritum Christi conuenientius designatur? Per hoc enim illam ciuitatem sanctam vndique circuncingit, protegit & defendit. De quo muro Esa. 26. cap. ait: Vrbs fortitudinis nostræ Sion, Saluator noster ponetur in ea, murus & antemurale. Hic autem murus magnus & altus merito nominatur, quia meritum Christi magnum est propter incomprehensibilitatem diuinitatis, qua meritum Christi dilatatum est: Et altum, propter altitudinem humanitatis, qua tale meritum acquisitum est. Vnde Hierem. 32. c. ait: Fortissime, magne, potens Dominus exercituū nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Et in hoc tam magno, & alto merito omnia istorum merita, & in tanta magnitudine crescunt & dilatantur, quòd infinito præmio æternæ gloriæ compensantur. In tertia vero visione reuelat Ioan. his militibus Christi fidei transitum, id est, vnde est ingressus, & transitus ad gloriam sempiternam per futuram pugnam. Et de hoc subdit, habentem portas duodecim, & in portis angulos. Per duodecim enim portas duodecim articuli fidei designantur. Nam sicut per portas ingredimur ciuitatem terrenam, sic per articulos fidei ciuitatem ingredimur sempiternam. Harum vero portarum duodecim anguli sunt in quolibet articulo firmitas humilis, & occulta. In scripturis.n. sacris sæpe sumitur angulus pro fortitudine.

Marginalia: B; Prima.; C; D; E; F; Secunda.; G; H; Tertia.

Nam

A Nam in angulis domorum, in quibus parietes iunguntur, domus fortior consistit: vnde & Christus lapis angularis dictus est. Et ꝙ in caput anguli factus est, Iob quoq; .c. 1. dictum est, ꝙ ventus concussit quatuor angulos domus, vt dirueret eã. Ecce ꝙ firmitas fidei in angulis denotatur: quia in præsentis vitæ decursu tanta semper erit firmitas fidei Christi, ꝙ nunquam deficiet fides articulorum, sicut Lu. 22. c. ait, Ego rogaui pro te Petre vt non defi. fi. t. Ad hanc autẽ fidei firmitatẽ hortatur Apostolus Petrus. 1. Pet. 5. cum ait: Aduersarius vester dia. tanquã leo ru. circuit quem deuo. cui resi. for.
B in fi. Qui autẽ ingressuri sunt ꝑ has 12. portas, manifestat Ioannes, cũ subdit: Ab oriẽte portæ tres, ab aquilone portę tres, ab austro portæ tres, & ab occasu portæ tres. Per orientem enim iusti, qui fuerunt ab origine mundi, intelliguntur. Per aquilonem significantur illi, qui ex gẽtilitate quõdam a bono frigidi ad calorẽ fidei sunt conuersi. Per austrum autem antiquos Iudæos, iustos in Saluatoris fide calentes cõuenienter intelligere possumus. Per occasum vero illos, qui in fine sæculi conuertentur. Ab oriente igitur, ab aquilone, ab austro & ab occasu portæ tres esse in ciuitate congruẽ designãtur:
C quia quicunque ex gentibus ante dictis intrant in ciuitatem supernam per fidem sanctissimæ trinitatis in quatuor mundi partibus in 12. articulis prædicatam ingrediuntur. Hinc Apost. 11. c. ad Hebr. de hac fide intelligens ait, Sine fide impossibile est placere Deo. Potest etiam non inconuenienter aliter dici. Primo. s. ꝙ tres portæ sunt ab oriente ad aperiendum intelligentiam nostram de tribus. Primo de creatione, secundo de redẽptione, tertio de regeneratione per sacramentalem gratiam incarnati Christi. Hæc enim tria in orienti nostro reperiũtur. Secundo enim sunt tres portæ ab aquilone ad aperiẽdum aquilonarem algorem
D per obscuritatem atq; procellam tentationum hostilium & certaminum quoruncunque, quę principaliter sunt a tribus. Primo sunt a carne, secundo a mundo, tertio a diabolo: seu a concupiscentia carnis, a concupiscentia oculorum, & a superbia vitæ: seu etiam ab errore, fauore, & terrore. Primo enim error seductorius impugnat veritatem & intelligentiam eius. Secundo autem fauor adulatorius & mundanus allicit & inficit voluntatem. Tertio vero terror comminatorius & malignus pusillanimitatem & fugam inducit & constantiam frangit. Vnde propriẽ primus est cõtra rationalem, secundus contra concupiscibilem, tertius vero contra irascibilem. Tertio quoq; sunt tres portæ a meridie. s. ad aperiendum tria de Christo. Primo ardentissimã charitatẽ, secundo eius incomprẽhẽsibilẽ claritatẽ, tertio eius iucundissimam fęlicitatẽ. Hęc enim tria meridionalia sunt, q̃ spõsa à spõso Cant. 1. instanter petit cũ ait: Indica mihi, vbi pascas, vbi cubes in meridie? Quarto quoque sunt tres portæ ab occasu etiam ad aperiendum tria. Primo nostræ pronitatis miserabilem fragilitatem, secundo nostrarum culparum horribilem deformitatem, tertio pœnarum iudicialium sibi debitarũ & communicatarum terribilem & intolerabilem infinitatem, seu æternitatem. Hæc quidem verẽ tria occidentalia sunt. Hæ igitur sunt portæ ciuitatis, quæ expugnanda & saccomandanda est.

Tres portæ a meridie.

E

F

Ordo & præparatio ad pugnam cœlestis Hierusalem. Cap. 2.

SEcundo contemplemur militum præparationẽ ad pugnã. Postquam enim nota facta est Regi ac toti militiæ eius dispositio ciuitatis, festiuẽ, ac festinẽ omnes præparantur ad pugnam, pręcipiente Rege, vt versus ciuitatem totus exercitus dirigatur. Difficillima tamen gressu ipsa ciuitas est: nec quidẽ adiri potest, nisi duabus vijs, sicut propheta ait, Vniuersę viæ Dñi misericordia & veritas: vtraq; tamen admodũ arcta est, quia arcta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniant eam, sicut Matth. 7. dicitur. Differunt tamen, quia via veritatis ardua est, via aũt misericordiæ plana, sed prolixa. Illa fortium, hęc infirmorũ: Ista recipit pauperes, debiles, cęcos, claudos, vulgusq; promiscui sexus, eorũ videlicet, qui faciunt amicos de mãmona iniquitatis, Lu. 16. quia beati misericordes, qm̃ misericordiã consequentur, Mat. 5. c. Per hanc igitur misericordię viã tota huius exercitus munitio & oĩa fulcimenta & victualia, necnon cariagiũ eius, & cuncta illi necessaria dirigũtur: Alia aũt terribilis est vt castrorũ acies ordinata, Cant. 6. Solum est. n. virorũ fortiũ, & eorũ qui possunt ad bella procedere viam veritatis eligentes, vtpote viriliter vim facturi. Ambæ tñ viæ eius, vię pulchrę. Mouetur exercitus, & vnusquisque iuxta proprias vires & animi nobilitatem aggreditur iter ciuitatis magnæ. Ambæque sumuntur viæ ad ascensum, animantur omnes,

G

H

Q̃uo Christi athleta animãtur ad bellum.

A omnes, mouentur castra, & viam veritatis eligit Rex æternus, ipso attestãte, Io. 14. Ego sum via, ve. & vi. Per hanc dirigit gressus suos, quia oportut Christum pati, & sic intrare in gloriam suã, Lu. 24. Ipsum sequuntur omnes animosi viri & milites eius electi. Reliqua vero multitudo per misericordiæ viã dirigit iter suum. Tyrones igitur validi in comitatu æterni Regis per vallem lachrymarũ cum alacritate de virtute in virtutẽ ascendunt, donec tandẽ apprehendentes verticem montis perueniunt vsq; ad ciuitatem munitã. Sed quia, vt dicitur Prouer. 24. B Cum dispositione initur bellum, castramentantur oẽs de exercitu simul: collectaq; omni multitudine exercitus inchoant ciuitatis obsidionẽ: tenduntur papiliones, protectionis diuinæ: firmãtur vexilla, exẽplorũ. sanctorum & omnes acies equitantium & peditantium per ordinẽ distinguuntur. Ad orientẽ aduersus primam portã ordinatur Iudas, aduersus secundam Ruben, aduersus tertiam Gaad, & oẽs cum exercitu suo. Ad aquilonem aduersus primã portã statuitur Asser: contra secundã Neptalim, contra tertiã Manasses, & quilibet cum exercitu suo. Ad austrũ vero Symeon opponitur primæ portæ, Leui secundæ, Isachar tertiæ, & quilibet habet secum suum exercitum. C Ad occasum Zabulon opponitur primæ portæ, Ioseph secundæ, Beniamin tertiæ, omnesq; milites eorum cum eis. Et sic iure belli distinguitur omnis militum multitudo, omnisq; multitudo bellantium vndique circumcingit vrbem.

De modo expugnandi, & saccomanandi supernam Hierusalem. Cap. 3.

Ordo expugnandi cœlestem Hierusalem.

TErtio contemplemur huius mirandæ pugnæ executionem. In primo igitur ciuitatis congressu pugnatores ciuiũ cõstantiã iactu emollire nituñt. Propterea D primo approximant ad vrbẽ ipsi scutati, lectionibus supernorum: necnon & clypeati, collationibus cœlestiũ thesaurorũ: statimq; inhærent eis ancilliferi: qui per sui cõtemptum, dum se operiunt infinitate culparũ, cœlestibus gratijs appropinquãt. Secus istos balistarij subsequũtur, ipsi videlicet orãtes ac genuflexionibus balistas corporum suorum tendentes, & quandoq; brachijs in crucis modum extensis, demum manibus iunctis & eleuatis in cœlestes ciues sagittas orationum efficacium emittentes. Sed & ipsi sagittarij parati ad bellũ, interim aerẽ ignitis replent sagittis desideriorum sanctorũ: Sunt quoq; & qui ardentes sagittas emittũt ab imo ardentis cordis euulsas: Alij missilia speculationum cœlestium multiplicare non cessant. Constituuntur proinde subito ante ianuas vrbis bastiæ multiplices cum falis meditationũ cœlestium secretorum. Inde iaciunt ad ciuitatis mœnia, & in ipsam ẽt ciuitatem fundibularij in oculorum fundis laudes lachrymarum. Omnis enim deuota lachryma, lapis est quidã de funda oculi in ciuitatẽ cœlestem eiecta. Fundibularij quoq; iacere non cessant lapides gemituũ inenarrabilium. Spicularij etiã indefesse multiplicant spicula planctuum & pectorum tũsionum. F Nec dubium in tanto telorum & tam acri certamine ac tanta violentia pugnatorũ, quin cœlestes illæ Angelorum phalãges suscipiant crebra miserationum vulnera, in tantum vt passim sauciata sit Angelorũ caterua, ac multo magis Virgo Maria: vtpote medullitus affectibus pietatis confossa & cordialiter perforata, ita vt clamare cogatur, Vulnerata charitate ego sum. Sed sicut ab his validis pugnatoribus vulnerantur illi cœlestes ciues: sic & ipsi vulnerant ipsos vrbis expugnatores. Corde siquidẽ percussi sunt illi, quos ipse igneus amoris aculeus mentem medullitus penetrat, affectumque G transuerberat in tantũ, vt desiderij sui æstus cohibere vel dissimulare omnino non possint. Tales denique vulnerati desiderio ardent, feruent, affectu æstuãt, anhelant, profundè ingemiscunt, & longa suspiria trahunt. Hæc tibi vulneratarũ animarum certa fiũt signa gemitus & suspiria & vultus pallens atq; tabescens. Interea constituuntur bombardæ cordialium ardorũ atq; clamorum ex feruore spiritus emissorum, quę violento impulsu concutiunt atq; confringunt muros & alta mœnia ciuitatis. Constructa etiã mãganorum. i. mentalium actionũ ciuitatis muros & mœnia feriunt ingentes saxorum moles, & lapides lapidibus illiduntur, vt ex crebra saxorum collisione secreta H cœli mysteria reuelẽtur. Applicãtur interea ad murum machinæ operũ perfectorũ: & fortibus pugnatoribus interpositis aggrediuntur cominus propugnatores vrbis. Interea insperata velocitate subito muris applicantur scalæ cœlestiũ speculationum, per quas veloci ascensu milites scandunt, se per visibilia ad inuisibilia rapiẽtes: astant quoque feruoribus importunis, audaci conatu subito scandunt muros, perstrepunt milites clangẽtium & laudantiũ buccinarũ clamoresq;

A resq; feruorũ vociferantis exercitus ac dicentis, sacco, sacco, sacco, totã ciuitatem in admirationẽ & stuporem adducũt. His deniq; in hunc modũ certãtibus & machinis & propugnaculis alijsq; mirabilibus armis & modis fortissimè dimicantibus, vulnerãt & vulnerantur inde reportantes vulnera pietatis. Istis igitur violentijs atq; violẽtibus ictibus franguntur & aperiuntur cœlestis Hierusalẽ muri. Iamq; conspiciuntur q̃ intus sunt vel fiunt: nec ista sufficiunt, sed vallo humilitatis, quod ciuitati circũstat repleto sensu propriæ vilitatis, confractisque vallis corporaliũ rerũ admouentur ad muB rũ multitudines arietũ & intercurrente directa ratiocinatione validis argumentorum ictibus murorũ sublimitas tandẽ hincinde dissoluitur, meniaq; vrbis vario machinamentorũ impulsu vndiq; lacerantur. Etiam illa profunda altitudo diuinorũ mysteriorũ penetratur: fractoq; muro ibi spisso in figuris & structo enigmatibus sacris, tũc irruũt vndiq; fortes alta voce clamãtes, Viuat Iesus, viuat Iesus, viuat filius Dei Dñs Iesus Christus. Et perscrutantes scrutinio irrũpũt audaciores & plateã ciuitatis intrantes penetralia diuini palatij ingrediuntur. Inter C quos fuerunt Paulus & Franciscus, ibique audiunt archana verba, quę nõ licet homini loqui. 2. Cor. 12. Diuiduntur cæteri per plateas & vicos secretiora ædium penetrãtes: nihilq; indiscussum in domibus relinquentes, intrant audaciores ad regẽ, ita vt lamentabiliter lætus dicat, quasi rupto muro & aperta ianua irruerũt sup me, Iob 30. Ingrediũtur tãdẽ in æterna gazophilacia cœlestiũ thesaurorũ, in quibus abscondita latet altitudo diuitiarũ sapiẽtiæ & scientiæ Dei. Rapit quisq; quod põt, ab alio rapitur sermo sapientiæ, ab alio sermo scientiæ, ab alio fiD des, ab alio gratia sanitatum, ab alio operatio virtutum, ab alio prophetia, ab alio discretio spirituum, ab alio genera linguarũ, ab alio interpretatio sermonum. 1. Corint. 12. Alius rapit abstractiones, alius extasim, alius raptus, alius reuelationes, alius visiones. Ab isto rapitur thesaurus sapientiæ, ab illo thesaurus intellectus, ab alio thesaurus cõsilij, ab alio thesaurus fortitudinis, ab alio thesaurus pietatis, ab alio thesaurus timoris Dñi. In hũc igitur modum gazæ istæ charismatum spiritualium varia sorte a diuersis diripiuntur, vt constet, iuxta infallibilis veritatis verbum, quòd regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

ARTICVLVS TERTIVS. B

De victoriosa ac triumphali pace acquisita per milites Christi, & de benedictione quam reportant ad propria redeuntes.

Dvobus iã mysterijs circa saccomannum paradisi, quæ fuerunt resigna & pugna, iã visis: ad tertiũ pertractandum descendamus, quod est de paradisi victoria, de qua propheta ait, seu subiungit, Dñs benedicet populo suo in pace. Saccomannato itaq; cœlesti thesauro a virtutum F prædonibus omnes onusti spolijs cum alacritate victores per viam aliam reuertũtur in regionem suam. Qui enim per semitam virtutis ascenderunt, per misericordiæ tramitem reuertũtur, vt sint vniuersæ viæ eorum misericordia & veritas. Quòd.n. ascẽderunt, opus fuit fortitudinis: q̧ autem descendunt, opus est pietatis, iuxta illud Apost. 2. Corin. 5. Siue enim mẽte excedimus Deo, siue sobrij sumus nobis: charitas enim Christi vrget. amor Dei rapit eos sursum, amor p̃ximi trahit eos deorsum. Redeunt itaq; gaudentes, sicut exultant victo- G res capta præda, quando diuidunt spolia. Sicut Beniamin lupus rapax mane rapit prædam, vespere diuidit escas, vt non potentibus ad bella procedere spolia diuidãtur. Et s̃m Dauid decretũ. 1. Reg. 30. Æqua sit portio euntium ad prælium, s. per vitam contẽplatiuam: & ad sarcinas remanẽtium, s. per vitam actiuam. In reuersione igitur totius exercitus omnibus insimul cõgregatis Rex ęternus Dñs benedicet populo suo in pace. Ad hoc siquidem Dñs dat prius virtutem, vt anima fortiter agendo pertingat ad pa- H cem. Poterat enim sine eorum industria Dñs militibus suis plenã pacẽ præstare: Sed gloriosius reputat, suos per triumphalẽ victoriã & gloriam ad pacis securitatem perducere. Est enim pax ista, quæ fit a spiritu & a Deo: sed impetranda est per orationem humilem & deuotam, quia nec spiritus per vim eam obtinere potest, nec Deus eam sine voluntario spiritus cõsensu facere valet. Vt igitur inter vtrũq; pax ista firmetur, necesse est spiritu diuinæ voluntati se omnino humiliter subiugare. Deũ nihilominus necesse est eius infirmitati misericorditer condescendere & vtilius consulere: nunquam Deo spiritus totum potest exoluere, quod debet. Cui tamen satis est, si hoc exhibet, quod

Ad hoc vt pax acquiratur.

A quod potest, s. humilem voluntatis suæ cõsensum, sicut Apoc. 3. cap. Dñs ait: Ego sto ad ostium, scilicet voluntatis: & pulso, scilicet per illuminationem: si quis audierit vocem meam & aperuerit mihi, intrabo ad eum, & cenabo cum eo & ipse mecum. Sed quænã est hæc benedictio, quæ datur a Rege, nisi quam Dominus dare suo populo cõsueuit? Propterea licẽtiãs Rex æternus omnes de suo exercitu, & ad ꝓpria eos remit-
B tens, benedicit eis dicens: Reuertimini ad propria benedicti patris mei: crescite & multiplicamini & replete terram, Gen. 1. Bona sanè benedictio multumq; expetenda, qua fit vt bona voluntas semper efficiatur seipsa maior; & virtutum numerus, de die in diem copiosior fiat, sicut sperabat qui ait, Multiplicabis in anima mea virtutem, scilicet per quam viuentium terra repletur. Reuersus proinde de hoc bello beatus Frã-
C ciscus, manibus & pedibus ac latere vulneratus, cum descendisset in sacrum montem Aluernæ, & viderent eum Fratres totaliter vulneratum, interrogauerunt eum dicẽtes, Quid sunt plagæ istæ in medio manuũ tuarum? Et respondit eis: Plagatus sum in medio eorum, qui diligebant me. Zach. 13. c. Sed vt rei veritatem filij mei seriosius agno scatis, eam vulgari sermone reserabo vo-
D bis Ciuitatis autem supernæ commilitones ac triumphatores victoriosissimos cum benedictionis fructus reportatione Iesus Christus Dei filius benedictus ꝑ incrementa virtutum ciues illius constituendo perpetuos misericordia sua, qua secundum Paulum diues est, nos efficiat: Cui sit honor, laus & perennis gloria, cũ Patre & Spiritu sancto, per infinita sæcula sæcu. Amen.

OPERIS CONCLVSIO.

E Longius euasit hoc opus quàm volebam, quamq; putabam: sed legentibus atq; prædicantibus, quibus non erit ingratum: minimè erit longum. Quibus vero longiores viderentur esse sermones, assumant eorum quascunq; in prædicatione magis placue- F rint partes, cum quilibet articulus cuiuscũque sermonis communiter ad legẽdum & prædicandum formatam & ordinatam materiam præstet. Immẽsas igitur gratias iam agamus ipsi ineffabili misericordiæ, & dulcedini Saluatoris nostri Iesu, qui decursis tãtis pelagis fœliciter perduxit ad portum. Orantes ac suppliciter postulantes, vt si aliquibus in locis aliter locuti sumus, quàm ip se velit, misericorditer veniam largiatur. Si vero est qui piè corrigere velit, dum viuo G in hac labili vita, corde, ore & opere, correctioné humiliter suscipere paratus sum. Si autem Domini Iesu vocatio velox me subtraxerit ex hac luce, sancta Romana ac vniuersalis Ecclesia, cui vniuersale magisterium datum est: si quando & in hoc opere, aut in quocunque alio per me facto seu fiendo perspexerit esse indigna: dignetur obsecro emendare. Asserens insuper pleno corde, quòd quicquid in his, quæ præsenti libro scripsimus, sensimus ve minus bene, nobis verissimè imputamus: Si quid autem dignè, illius dono adscribendum sentimus, qui nec loco concluditur, nec tempore variatur immensus, æternus, benedictus, benedicibilis ac benedicendus, per infinita sæcula sæculorum, Amen. H

Pia protestatio Authoris.

Finis huius Tomi de Christiana Religione, D. Bernardini Senensis pro tota Quadragesima.

VENETIIS, APVD IVNTAS.
M D XC.

